LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.266
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ
1
ՅՈՒՆԻՍ
1930
1 JUIN 1930

Ջ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1278 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

...ՒՈՒԻ ԽՕՍՔ

ԱԼԵԿՈԾ ԿՈՎԿԱՍԸ

...փարիզի «Պրոմեթէ» ամսագրէն յետոյ, Պոլսոյ «Օտլու ...րտ»ն ալ խանդավառութեամբ կ'արձանագրէ Կովկասի մէջ ...ած դէպքերը։

Այսպէս, մայիսի թիւին մէջ, որ նուիրուած է Ազրբէջանի ...կախութեան տարեդարձին, Բէտուլ գատէի օրկանը կը հրա... ...ակէ իր սեփական թղթակիցներուն տեղեկութիւնները, ...նք սահմանուած են արտակարգ տպաւորութիւն գործելու։ Այսպէս, «Օտլու Եուրտ» կը պատմէ թէ Կէօքչայի կուիւն ... թուրք ապստամբները իսկապէս բնաջինջ ըրած են չէկիստ ...թինօֆի հրամանատարութեամբ գործող կարմիր գունդը, ... հարիւր հոգի։ «Կուիւը շարունակուած է օրերով եւ ապս... ...մբները յաղթելով, շատ մը զէնքեր եւ գնդացիրներ գրաւած ...ւնները քաշուած են։

Ու կ'աւելցնէ.— «Այս դէպքը աժարկու տպաւորութիւն ...ած է Թիֆլիսի եւ Բագուի մէջ, մեծ մտահոգութեան մատ... ...վ կովկասեան բանակին սպայակոյտը, որ կը գտնուի Թիֆ...

...իր թուի թէ Կովկասի վարչական եւ կուսակցական շար... ...ուն մէջ կատարուած նոր փոփոխութիւնները կապ ունին ... դէպքերուն հետ, ինչպէս կ'ուզէ հասկցնել «Օտլու Եուրտ»ն։

Արդէն հաղորդեցինք Հայաստանի կեդր. Կոմիտէի քար...ուղար Հ. Կոստանեանի պաշտօնանկութիւնը եւ փոխադրու...ւնը Կրիմ։ Պաշտօնանկ եղած են նաեւ Անդրկովկասի Երկ...րին Կոմիտէի ընդհ. քարտուղար Կրինիցկի, որ դեռ անց... ...տարի պաշտօնի կոչուած էր, «ի վերուստ»։ Վերջապէս, ...ղարէզէն քշուած կամ ուրիշ երկրորդական պաշտօններու ...ւած են, իբրեւ «հրաժարեալներ», Կարայեւ, Նազարէթեան ...Կախիանի, որոնց յաջորդած են նոյնքան երեւելի անձա...ներ — Լոմինաձէ, Ջապլինին եւ Ախունդով։

«Օտլու Եուրտ» միշտ իր մասնաւոր աղբիւրներէն քաղե... կը յայտնէ թէ ապստամբութեան կեդրոնն է Ղարաբաղի ...ները, ուր այրերու մեծ մասը լեռները քաշուած է, իսկ մնաց...ները ու կիները միթինկներ կազմելով, բողոքած են խորհր...յին իշխանութեան դէմ։ Ցետոյ, բոլոր գիւղերուն մէջ բաժ...ած են գաղտնի թռուցիկներ, որոնք ժողովուրդը կը հրաւի... ...տապալել այս արիւնռուշտ կառավարութիւնը եւ երկիրը ...ել մահէն, հաստատելով անկախ գոյութիւն»։ Վերջապէս, ...տնի զինարաններ կազմուած են, ժողովուրդը զինելու հա...

Այս լուրերէն անկախաբար, Պերլինի «Սոցիալիստիչեսկի ...նիք»ը իր վերջին թիւով կը ծանուցանէր թէ Շուշի, Ղա...րաղի կեդրոնը, երկու շաբաթ ապստամբներուն ձեռքը մնա... է, յետոյ կարմիր բանակը հանելով, բնակիչները սուրէ ...ցուցած է։ Բանակը ամբակոծեր է նաեւ Շէքի (Նուխի) քա...ը։ Նաեւ զօրք, թնդանօթ եւ օդանաւ ղրկուած է Մոսկուա... եւ զօրաշարժ հրատարակուած է Բագուի մէջ։

Ինչպէս գիտել տուած էինք «Պրոմեթէ»ի վերջին հրատա...ութեանց առթիւ, սխալ է ընդհանուր ապստամբութեան ... կանխորոշ ձեռնարկի մը վերագրել այս դէպքերը։ Տարբեր... ... պոռթկում է եղածը, եւ հետեւանք՝ բռնի համայնացման ...ագարութիւններուն, որոնց բոլոր զարհուրանքն ու զաւեշ... նոր կը պարզուի, տակաւին։

Բայց, ինչպէս «Պրոմեթէ»ն, «Օտլու Եուրտ»ն ալ իշխա...ութիւնը տապալելու ձգտում կը ցուցնէ այս դէպքերուն մէջ։ ...նա չունի խմբագրական, յատկապէս այս հարցի մասին. ...19 լուրերու կարգին, տողընդմէջ, կը սահին մասնաւոր տրա...դրութիւններ։

Տակաւին ուրիշ խնդիր որ, այդ լուրերը խառնուած են Ազր...էջանի անկախութեան տարեդարձին նուիրուած ձօներու, եւ ...սարակ մահկանացու մը, ոչ-քաղաքագէտ կամ չափազանց ...նգէտ Ազէրի մը կրնայ ծուռ եզրակացութիւններ հանել։ Օրի...ակ' ինչպէ՞ս կարելի է ապահովել որ ընթերցողները չոգեւոր...ին եւ չվարակուին Մ. Պ. Մէհմէտ զատէի հետեւեալ պատ...ութենէն.

— «Յունիս 4ին (1918) Ազրբէջանի Հանրապետութիւնը իր ...իջազգային առաջին դաշնագիրները կնքեց Թուրքիոյ հետ։ ...յս դաշնագիրներուն մէջ ամէնէն կարեւորն է զինուորական ...աշնագրութիւնը, որուն համաձայն Թուրքիա յանձն կ'առ... զինուորական օգնութիւն փութացնել Ազրբէջանի»։

Մուսավվաթի օրկանը ուրախութեամբ կ'արձանագրէ, ...իւնոյն ատեն, որ «Թուրքիա—Ազրբէջան միացեալ բանակը ...պտ. 15ին Բագուն մաքրելով դաշնակ—բոլշեւիկ ուժերէն, ...նձակէն փոխադրուեցաւ Բագու»։

Անշուշտ զուգադիպութիւն է այս պատմական յիշողու...թեան երեւումը՝ Կովկասի վերջին դէպքերուն հետ քով քովի։ ...այց ո՛րքան պերճախօս՝ «Պրոմեթէ»ի եւ «Օտլու Եուրտ»ի վա...րիչներուն, ուրիշ խօսքով՝ Կովկասեան ծանօթ կոմիտէին հա...րանութեան տեսակէտէն։

Այս չէ բուն ճամբան, լոյս փնտռելու ալեկոծ Կովկասի ...ասոյին մէջ։

Շ.

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՍԱԼՄԱՍՏԻ ԱՂԷՏԷՆ

Այս լուսանկարները յատկապէս «Յառաջ»ի համար քաշած է Պ. Գուրգէն Սագինեան։

Ձախէն աջ, Ա. նկարը կը ներկայացնէ բացօթեայ հիւանդանոց մը՝ դիլմանի մէջ, ուր Բժ. Ս. Խդիազարեանը կը դարմանէ վիրաւորները։ Անոր տակ՝ Ղալասար գիւղի քարուքանդ եկեղեցին։ Մէջ-տեղի նկարը՝ Մահլամ գիւղի աւերակները, որ մեռաւ մեր թղթակից Վահան Սարուխանեանը։ Թիւ 1 Աշոտ քհնյ., Թիւ 2՝ Սամսոն Թադէոսեան, վաղեմի գործիչ։ Չորրորդ նկարը՝ Ղալասար գիւղին աղէտ-եալները բացօթեայ։ Անոր տակ՝ գիւղին փլատակներէն մաս մը։

Աղէտի մասին վերջին տեղեկագիրը հրատարակեցինք երէկ։

Հ. Յ. Դ.
ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն Եւրոպայի կեդր. կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 6

Վահան Համբարձումեան	150
Հրաչեայ Հանտալեան	150
Սարգիս Աբրահամեան	150
Եփրեմ Թեւանեան	150
Միհրան Աղայեան	150
Արամայիս Ցակոբեան	100
Իշխան Ամատունի	50
Գումար	900
Նախորդ գումար	8100
Ընդհ. գումար	9000

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ԹԵՄԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄԸ

Պուքրէշէն կը գրեն մեզի.—

Ինչպէս յայտնի է, 1928 ապրիլին քուէարկուած օրէնքով մը ռումէն խորհրդարանը կը ճշդէր զանազան դաւանանքներու իրաւական կացութիւնը, եւ հայ դաւանանքն ալ կը նկրտուէր պաշտօնական եւ ճանչցուած դաւանութեանց կարգին։ Ինչ ինչ պատճառներով, դեռ կարելի եղած չըլլալով հրատարակել նոյն օրէնքին կանոնադրութիւնը, եւ հետեւաբար ռումանահայ թեմական կանոնադրութիւնն ալ մնացած ըլլալով ուժակ վիճակի մէջ, ասկէ ամիս մը առաջ դիմում կատարուեցաւ պատկանեալ նախարարութեան, որպէսզի առանց սպասելու Դաւանութեանց ընդհ. կանոնադրութեան առանձնապէս վաւերացնէ Ռումանահայ թեմական կանոնադրութիւնը։

Ռումէն թերթերը կը գրեն թէ պատկանեալ նախարարութիւնը պատրաստած է օրինագիծ մը որով հայ թեմական կանոնադրութիւնը կը վաւերացնէ առանձնապէս։ Օրինագիծը շուտով պիտի ներկայացուի խորհրդարան։ Պուքրէշի «Առաքօ կայանը» օրուան լուրերու կարգին հաղորդեց նաեւ այդ տեղեկութիւնը, իբրեւ մանրամասնութիւն աւելցնելով որ նախարարութեան օրինագծին համաձայն, Հայ Եկեղեցին հոգեւոր եւ կանոնական տեսակէտով կախում պիտի ունենայ Էջմիածնի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսէն։

Սուրիոյ ինքնավարութիւնը եւ Իտալիա

«Լավորո Ֆաշիսթա» քննելով Սուրիոյ նոր սահմանադրութեան հռչակման խնդիրը, կ'ըսէ թէ Իտալիա երբեք չէ ուզած առանձնել այդ երկրին հոգատարութիւնը, այն օրէն ի վեր որ Ֆրանսայի տրուեցաւ։ Սուրիա հերոսաբար կռուեցաւ հոգատար ազգին դէմ ոչ թէ խնամակալ փոխելու, այլ իր անկախութիւնը նուաճելու համար։ Սուրիա գոհացում չստանար գլխաւոր կէտերու մասին, բայց Ֆրանսան զիջումներու ճամբան բռնած ըլլալով, այլեւս չի կրնար նահանջել»։

Կացութիւնը Հնդկաստանի մէջ

Լոնտոնէն հասած լուրերու համաձայն, Ռանկունի խռովութիւններուն հետեւանքով սպաննուած են 170 հոգի, իսկ վիրաւորուած՝ աւելի քան հազար հոգի։ Կառավարութիւնը կը շարունակէ զգուշական միջոցներ ձեռք առնել եւ պահակախումբեր կը պտտին քաղաքին մէջ։ Որոշուած է քաղաքին ուրիշ մէկ մասը փոխադրել Հնդիկները, որպէսզի նոր ընդհարումներ չունենան Բիրմաններուն հետ։

∴ Ռաքքայի շրջականները 300 Հնդիկներ յարձակելով ոստիկանական վերատեսուչին վրայ, տարճանակը խլեցին, զինքը փոսի մը մէջ նետեցին եւ բիրով ծեծեցին։ Հազիւ կարելի եղաւ ողջ ազատել։

∴ Հնդիկ վաճառականներու եւ գործարանատէրներու դաշնակցութիւնը փոխարքային ղրկեց նամակ մը, որ ստորագրուած է 22 մեծ կազմակերպութեանց պատուիրակներուն կողմէ։ Կը պահանջեն անմիջապէս ազատ արձակել Գանտին, որպէսզի կարենայ ներկայ ըլլալ ծրագրուած խորհրդաժողովին, նոր սահմանադրութեան մշակման համար։ Պատուիրակները կ'ըսեն թէ Գանտիի ձերբակալութիւնը ուրիշ հետեւանք չունեցաւ բայց եթէ զօրացնել ազգայնականներուն դիրքը եւ հետեւաբար ո՛ր եւ է խաղաղութիւն կարելի չէ, որքան ատեն որ մերժուի գաղթապետութեան (տոմինեոն) դրութիւնը Հնդկաստանի համար։

Միւս կողմէ, Պոմպէյի եւրոպացի վաճառականները հաղորդած են թէ եւրոպական ապրանք չգնելու պայքարը ամենամեծ վնասը պիտի պատճառէ իրենց։

∴ Վորլիի (Պոմպէյ) բանտին մէջ կը գտնուին 800 բանտարկեալներ, որոնք «բանտային հանրապետութիւն» հռչակած եւ առանձին օրէնքներ դրած են։ Հանրապետութեան նախագահն է կալանաւորներէն Շանտան։ Ուրիշ ազգայնական վարիչներ ալ վարչութեան անդամ ընտրուած են։ Նոր հանրապետութեան անդամները խնդրած են իրենց ազգականներէն որ ուտելիք չղրկեն եւ դրամը յատկացնեն պայքարը զօրացնելու։

∴ Առջի օր կամաւորները նոր արշաւանք մը կատարեցին Տարսանայի աղի մթերանոցներուն դէմ։ Այս անգամ պայքարի նոր ձեւեր որդեգրած էին։ Կը յառաջանային պզտիկ խումբերով, որպէսզի ցրուեն եւ տկարացնեն ոստիկանութեան ուժերը։

Քարաչիի մէջ ալ խորհրդաւոր պատրաստութիւններ կը տեսնուին այսօրուան համար։

Խռովութիւններ Հնդկաչինի մէջ

Կառավարութիւնը առջի օր շոգենաւ դնելով, Ֆրանսայէն արտաքսեց 13 հնդկաչինի ուսանողներ, որոնք ցոյցեր կատարած էին Փարիզի մէջ։

Վերջին մահապատիժներուն հետեւանքով, նոր խռովութիւններ ծագեցան Շամոյի եւ Քանթոյի մէջ։ Ցուցարարները կը պահանջէին տուրքերու ջնջումը, ինչպէս կ'ըսէ պաշտօնական զեկոյցը, եւ հակառակ եղած յորդորներուն, սպառնալիքներով շրջապատեցին ապահովութեան տեսուչը։ Ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ։ Յաջորդ օրը, 2000 գիւղացիներ նոր ցոյց մը կատարեցին, եւ նորէն ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ։ Բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան, եւ խմբական ձերբակալութիւններ կատարուեցան։

Թերեւ դարման մը գործազրկութեան

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովը երկրորդ ընթերցումով վաւերացուց օրինագիծ մը, որ 14էն 15ի կը բարձրացնէ պարտաւորիչ նախակրթութեան տարիքը։ Այս կարգադրութեան հետեւանքով, կառավարութիւնը 5,500,000 ստերլինի նոր ծախք մը պիտի ունենայ, որովհետեւ, եթէ ծնողները ապացուցանեն թէ չեն կրնար ապրիլ առանց իրենց տղոց աշխատանքին, շաբաթական մէկ շիլին պիտի վճարէ իւրաքանչիւր տղու համար։

Մուսոլինի ալ ունի՞ Մալթայի վրայ

Ատենէ մը ի վեր, յարուած վիճակ մը կը տիրէ Մալթայի մէջ։ Անցեալ շաբթու մահափորձ մը կատարուեցաւ վարչապետին դէմ, ինչ որ աւելի սրեց կիրքերը եւ մեծ զայրոյթ յառաջ բերաւ Իտալացիներուն դէմ։ Իտալական թերթերը բացէ ի բաց կը զբաղին այս խնդիրներով, գիտել տալով թէ Իտալիա աչք չունի Մալթայի վրայ, բայց որոշած է պաշտպանել իտալերէն լեզուն եւ կաթոլիկ դաւանանքը։ Իտալիոյ պատերազմի մասնակցութեան տարեդարձին առթիւ, ժողով մը տեղի ունեցաւ իտալական հիւպատոսին նախագահութեամբ, եւ բանախօսներէն մէկը յայտարարեց.

— Երբ հնչէ ժամը, մենք, նախկին պատերազմիկներս, եւ դուք, սեւ շապիկաւորներ, միասին պիտի քալենք բոլոր անոնց դէմ որ կը սպառնան մեր ազգային ապահովութեան։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՈԼԻՍ հասաւ եւ անմիջապէս Էնկիւրի մեկնեցաւ Պ. Ռիսթ, որ քննութիւն պիտի կատարէ Թուրքիոյ նիւթական կացութեան մասին։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ հասած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ առնէտները փճացուցած են հունձքին 100ին 80ը, Հայֆայի մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ կը հեռագրեն թէ օրերէ ի վեր հազարաւոր Իտալացիներ դիմում կը կատարեն ֆրանսահպատակ դառնալու համար։

ԷՆԿԻՒՐԻ կը սպասուի Զօր. Կուրօ, Փարիզի զինուորական կառավարիչը, որ յունիս 9ին Կէլիպօլուի մէջ պիտի բանայ Սէյտ իւլ Պահրի յիշատակարանը։ Հանդէսին ներկայ պիտի ըլլան 700 նախկին պատերազմիկներ։

ԵԼԱԿ ՌԻՏԵԼՈՎ թունաւորուեցան եւ մեռան, Նիսի մէջ, երեք երախաներ. իսկ մեծ մայրը, որ նմանապէս կերած էր, ազատեցաւ։

ՏԱՏՐԱԳՈՄԻ ՀԱՐՍԸ

ԽՄԲ.—Անունն է այս Կ.Զարեանի վերջին գործին, այն քան գեղեցիկ եւ ինքնատիպ քերթուածին, որ հրատարակուեցաւ «Հայրենիք» ամսագրի ապրիլի թիւին մէջ։
Կ'արտատպենք հատուած մը.

ՖԵԴԱՅԻՆԵՐԸ

Արեւը կոծկում է ծիւնէ իր ծնունդները լեռների կատարին։
Լռութիւնը՝ ուսը սեղմած մոսինի կոթին՝ փռուել է խորխորատների եզրին։ Երբ կրակում է՝ Հայաստանի նշենիներից արիւն է ժայթքում։

*Ո՞վ չի անցել Քսենոֆոնի հետ Հայոց երկրով։
Ճամբաների աղեղը ճաթել է.
Նետը խրուել է լեռան գագաթին՝
դողում է։
Սառը
սրել է սուրը.
Եւ անդնդի եզրի մկանունքները
պողպատէ ճպոններով զարնում են հսկայ լռութիւնը
Սասնայ եւ ուրիշ վայրերի,
որոնց անունը սոսկում եմ յիշել։
Ո՞վ չգիտէ, որ Հայոց երկրում
լեռները մառ են գալիս խմբով։
Երկինքը թափ է տուել
իր մերկ ծառը։ Հողը փոթորկուել է,
եւ հիմա՝
անկամուրջ տարածութիւնների միջից՝ սրել է ակռաները
եւ խածնում է անարիւն ամպը։
Ո՞ւր է վազում հողմը,
ինչո՞ւ է բացխփում կապտած շրթունքները, խածնում աղիքները սարերի
եւ թիթեղէ թմբկի վրայ զարնում մատերը
սառած։
Ո՞ր Հայը չի իմանում, որ Հայաստանում
աշխարհագրական քարտէսը, զօդիակոսի վրայ
դրել է կատաղի ցուլը.
որպէսզի սրածայր եղջիւրներով պատռէ անհունը,
գետերի հունը, բիւրեղէ քարերով շինուած
երկնային տունը։
Արտերը կուչ են եկել։ Արօտների վրայ պառկել է ձիւնը
եւ անծայր պապըղինը
սառած ծովի տակ փակել է գիւղը։
Ուրիշ տեղեր,
Ջրվէժների գլխին լալիս է անապատը։ Ձորը ոռնում է
եւ խորխորատը
դունչը քսում է սառոյցին՝ խուլ մռնչում է։
Հեռագրաթելերի սիւները ծռուել են։ Ձիւնը քայլում է,
եւ գայլը՝
Փոփորէ մի պօէմ է ոռնում ժայռերի հետ կանգնած
եւ աչքերի սարսափած փայլը նետում է վիհ,
Իսկ վիհերի մօտ, մութ խորշերի մէջ,
փակուել են Հայերը։
Ցրմարնե՞ր, յիմարնե՞ր...
Մոսին, դանակ, սուր եւ խաչաձեւուած պատրոնտաշները
կրծքերնին կապուած։ Դիագոնալ շալվար՝
պատռտած.
Չերքեզի փափախ եւ նայուածքներ՝ կրակ ու բոց քուրա։
Այնքան էլ հի՞ն է այդ պատմութիւնը։ Եւ սակայն, կարծես
կարդում ես վէպ մի հրաշուրք եւ ահեղ, որի էջերից
ընկնում են վառուած ածուխէ խօսքեր եւ տողը տողին
հարուած է տալիս
ուժգին։
Ահա կանգնել է խիզախ Ռուբէնը։ Տեսէք, շա՛ն տղան,
աղեղի նման ձգուել է, լարուել,
այրուած իր դէմքը տուել է լեռան,
մի թուղթ է կարդում եւ հրաման տալիս.—
կտրել լեռների
Բարձրաբերձ շղթան, անցնել հովիտներ, մագլցել սարեր,
հասնել Մշոյ դաշտ։
— «Մեռելի ճըժե՛ր՝
ձեր ոտքին մատաղ, թե՛ւ առէք տեսնեմ»։
Եւ խումբը ահա ճամբայ է ընկնում։
Լռիկ, խստադէմ, ընդմիշտ ուխտ արած պատերազմիկներ,
Վայրի կատուի ցատկոտող քայլով.
մագլցում էին Սասնոյ լեռները, չուք էին դառնում աւանների մօտ,
կախւում ժայռերից, անցնում վիհերը
եւ յոգնած շնչով մի երգ մրմռում՝
կոխելու համար նոր զառիվերը։
Հայոց պատմութեան
սրտառուչ ու խոլ բա՛ռը արիւնուշտ
գրուած մի դաժան դարի ճակատին։
Ամայի լերանց կոյր համերգը,
Թափուած աչքերը
յառել է երկրին՝ եւ բուք բուրանի շեշտը անհատ
զարնում է զօրեղ իր հեկզամետրի երկաթէ երգին։
Գիշերը գալիս լեռների լանջքին նետում էր իր սեւ
եւ լայն վերարկուն։
Գազանները մուժ խորշերում պառկած մութ էին ծամում։
Թաթը բերանին,
արջը որջի մէջ,
երկար լզում էր երկնքից ընկած ծանր գաղտնիքը։
Վայրի այծերը իրենց թրթռող, սուր եղջիւրները
մխրճում էին լռութեան սրտին,
եւ սարսափահար,
լսում ձորի մէջ տրոփող գընդող մարդկանց քայլերը։
Եւ խումբը թափով ճամբայ էր գնում։
Մակար ծերունին,—
Թիկնաւէտ լայնքով, պեխերը սրած, հեռաւոր գիւղից
դուրս եկած աղբեր, երազկոտ ու վեհ
մի խիստ Դոնկիշոտ՝
կռուան խոյի պէս առաջ է ընկել
ու առել կրծքին ճամբի ոլորուն, անյայտ գիշերը։
Նրա ետեւից,
Կայծկլտող աչքով անտառի ոգի՝ ոտքերը կամաց
ձիւնին է տալիս մոլեռանդ Սէյտօն։
Ցեռոյ, սեղմ շարքով,
Դիւցազներգական աստուածների պէս՝ գալիս են ահա,
Չերքեզ փափախի վարսերը երկայն գլխին թափ տալով՝
Ռուսինէ մարմին եւ կապոյտ աչքեր՝ եռուն Ռուբէնը,
Նորման իշխանի խարտեաշ մազերով Մանուկ Շէնըկին.
Ջունաթափ Զօլօն, եզան պէս ուժեղ, բիբերի շուրջը
կարմիր երակներ՝ կռուազան Ախօն.
Ըմբիշի նման ցատկոտող Ցարօն, կարճնեղ Չաւէնը.
Յոնքերը կախած, աչքերը քուրա՝ Յովան Ֆեդային։*

Կ. ԶԱՐԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ

ՍԵՒ ՀԱՒԿԻԹՆԵՐԸ

—Մամա՛...հաւկիթները կարմիր ներկէ այս տարի...

— Սպասէ՛ տղաս, որ տօնը գայ, կը ներկեմ...

Բայց ի զո՛ւր...Հրանտին մաման կը յամառէր ամէն տարի սեւերու մէջ թաթխել Զատկուան հաւկիթները ու ամէն անգամ ալ կը ջանար տեսակ տեսակ պատճառաբանութիւններով համոզել իր զաւակը։ Տարի մը մօրքէն եկած կ'ըլլար, տարի մը ներկին կարմիրը չգտած, յաջորդին՝ նորէն մօրքէն եկած, ուրիշ տարի մը կը հիւսէր զովքը սեւին, որ իբրեւ թէ կարծր ու պինդ կը պահէ հաւկիթները խաշուած։ Իսկ աւելի վերջերը, կը փորձէր աչքէ հանել կարմրագոյնը, որ արի՛ւն կը բուրէ միայն...։

Սկիզբները, երբ դեռ պզտիկ էր ու տղայ, Հրանտ կը համոզուէր՝ կրաւորական համակերպութեամբ։ Անոր մատղաշ հոգին հազիւ կրնար սեւը կարմիրէն զանազանել, առանց Զարը Բարիէն զատելու։ Բայց երբ միտքը առաւ թեւ ու թռիչ եւ սկսաւ հարցումէ հարցում սաւառնիլ, տրուած պատասխանները միացին անզօր զինքն համոզելու եւ հաստատուն հողի մը վրայ բռնել կեցնելու իր թռիչքները։ Աւելի վերջերը, երբ եղաւ խելահաս ու ալ պեխերն սկսան մրոտիլ, լռութեան ծանր քօղ մը ձգեց սեւին ու կարմիրին վրայ եւ զգաց թէ՝ խորհրդաւոր մթութիւն մը կար մամային սուգի լաչակին ու անոր ներկած սեւ հաւկիթներուն միջեւ։ Զգաց ու լռեց։ Եւ սակայն տարիները կ'անցնէին ու դեռ սեւը կը մնար իբրեւ պաշտօնական գոյնը իրենց տնական օճախին ու զատկուան հաւկիթներուն։

Բայց ե՞րբ պիտի վերնար սեւ լաչակը մամային գլխէն ու խաւարամած պատմուճանը հաւկիթներուն վրայէն։ Ո՞վ պիտի պատռէր միութեան խորհրդաւոր քօղը երկուքին վրայէն եւ ե՞րբ պիտի հիւսուէր նոր ու կարմիր պատմուճաններ անոնց գլխուն։ Մամա՞ն։

— Տղաս, երբ որ մեծնաս, մարդ ըլլաս, այն ատեն...։

Ու Հրանտ մեծցած ու եղած էր մարդ, մազով ու մօրուքով. 25 Զատիկներ ողջունած ու 15 երկար տարիներ Զատկի կարմիր հաւկիթներէն զատուած ու զրկուած։ Ա՛խ, դեռ ինչո՞ւ չէր հալեր խաւարը իրենց չորս պատերուն մէջ։ Բայց, աւա՜ղ, սուգը շուտ կուգայ մահով, իսկ ուշ կ'երթայ լռին հատնումը ուխտաւորներուն։ Ու մամային ուխտը իր պատմութիւնը ունէր, Զատկուան հաւկիթներուն պէս կարմրանեկ, ու արիւնոտ։

* *

Զատի՛կ... Արեւը նորէն ողջունեց միաշաբթի առաւօտը, իր նախորդներուն պէս ժպտուն եւ աւետաւոր։ Նորէն բաշխեց Յարութեան համբոյրը հողին, ջուրին ու կանանչին։ Մարդիկ սովորական տարիներու պէս դարձեալ վազեցին եկեղեցի. հաւատքին մոմերը վառած։

Կինները նորէն թրջեցին պատկերը բախտաւոր Աստուածամօր, որուն միածին Որդին յարութիւն էր առած մեռելներէն։ Խաւարը կրկին հալեցաւ ժամուն չորս պատերուն մէջ, ծնունդ տալով հազարաւոր ջահերու։

Ու զուրը՝ նո՛յն ծաղկազարդ ծառերը, մշտահոս գետակի եզերքին։ Նո՛յն ծաղկախնդ մարգերը դրախտաբոյր ծմակներու տակ։ Նո՛յն գեղգեղանքը պլպուլին, մարմինի սրտին վրայ ու նո՛յն դրախտահաւերը զմրխտագեղ արօտավայրերու մէջ սիգաճեմ, ուր կը թխսեն հաւկիթներ, իրենց ճարակած ծաղիկներուն նման կարմիր, կանանչ, գոյնզգոյն։

Ա՛խ այս հաւկիթները... ի՛նչքան կարմիր, ի՛նչքան կենդանի ու կուսական։ Անոնք՝ նախորդ Զատիկներէն զատուած այդ Զատկին՝ դարձեալ հագան իրենց տօնական պատմուճանները։ Դարձեալ շարուեցան կողք կողքի, մարզիկներու պէս տողաշարքով մը կարգապահ։ Ու փոքրիկին անկիւնները դիրք բռնած՝ ճակատ ճակատի կռուեցան, ծեծկուեցան, ոտքով, գլխով, թիկունքով, ըմբիշներու պէս հերոսաբար։ Ոմանք՝ սրունքներէն վիրաւոր, ոմանք՝ գլխէն։ Ոմանց կողերը ջարդ ու փշուր խորտակուած։ Ու դեռ կը հարուածէին իրար, իրենց զրահապատ իրանին ջախջախուած մասերով։

Օ՛, այդ ռազմափորձը, այդ ռազմափորձը դեռ չծնած սերունդին, որ պիտի տայ իր ցեղին սերունդ մը նոր ու առոյգ, իր ռազմին մէջ փորձուած։

Նոր սկսած էր մարտափորձը ու չվերջացած տակաւին, երբ յանկարծ օտար ու չարաշուք դէմքեր ցցուեցան սպառնագոյն։ Գահ մը սրտերը դող եկան, շունչերը բռնուեցան. աչքերը մթագնեցան ու գլուխները ինկան. կասկածանքի փուշերուն վրայ ցանկոծ։ Արեւը փախաւ ամպի մը ետին ու հաւկիթները անտէր անտիրական որբերու պէս միացին լքուած։ Եկեղեցիները ճակտին մահիկն էր նստած, ուսերուն վրայ աստղերը փշրուած. իսկ հոգիներէն ներս՝ ահաբեկիչ խաւարը կուտակուած։ Անոնք՝ թուրով ու հրացանով զինուած՝ կապոյտին անդէն ոտղակագի մը վրայ արիւնի գետեր հոսեցնելու եւ անմեղութեան բարձունքէն աղաւնիներ որսալու։ Ոճիրը բերած էր զանոնք մատնութեան մատներուն վրայէն գետնաքարշ։

— Ինչո՞ւ... ի՞նչ կայ որ...

— Ոչի՛նչ, պարզ հարցաքննութեան մը համար։

Ա՛խ, այդ հարցաքննութիւնը, որ երբեք չունեցաւ իր վճիռը։ Ե՞րբ, ե՞րբ արդեօք պիտի տայ արդարութիւնը զայն աշխարհին։

Հիմա, անմեղութիւնը կը տարուէր ապանդանոց, մատնուած, պաշարուած, ձերբակալուած առանց հարցաքննութեան։ Զոհերը կ'երթային միամտօրէն, անվերադարձներու կարաւանին խառնուած։

Եկեղեցիները թողուցին կուսաղները տեղին վրայ ու կուսաղները միայն տարին անծանօթ ճանապարհով։ Այդ տարուածներուն մէջն էր նաեւ գլխաւորը ազակիր այրիին։

Այդ օրէն, Հրանտի մաման քաշեց սեւը իր գլխին ու խաւարը հաւկիթներուն վրան։ Ուխտեց Զատիկը դիմաւորել ու ողբալ սեւ հաւկիթներով միայն։ Մինչեւ որ Հրանտը մեծ նոր մարդ ըլլար, մազով, մօրուքով տղամարդ մը՝ գացողին տեղը բռնած, ուխտած էր սեւը նետել իր եւ Զատկուան հաւկիթներուն վրայէն, ու կարմիրին պաշտամունքը կատարել այն ատեն միայն, երբ Աստուած տար մարմոն իր որդին— հարսանիքը Հրանտին։

Այդպէս ալ եղաւ։

Աւա՜ղ, տարիները չա՛տ, չա՛տ էին ձիւներ մամային գլխուն վրայ։ Տառապանքը սեւ մազերն առած, միայն սեւ լաչակն էր թողուցած։ Բայց հարսնիքին գիշերը, սիրտը բռնած արշալոյս մ՚էր արիւնաբորբ, հոգին՝ երկինք մը բոցավառ, որուն վեհեւ իր ապիտակագեղ գլուխը կը շողար ճիշտ Մասիսի պէս աղաւնակերպ ու հպարտ...

ՏԻԳՐԱՆ ՓԻՐԱՆԵԱՆ

Մարսէյլ

ՅՈԲԵԼԵԱՆ

Մայիսի սկիզբը Երեւանի եւ Թիֆլիսի մէջ տօնուեցաւ դերասանուհի Օլգա Մայսուրեանի բեմական գործունէութեան 35ամեայ յոբելեանը։

Թիֆլիսի մէջ այս առթիւ ներկայացուեցաւ Ովկեանոսէն անդին թատերախաղը, որուն մէջ դեր մը ստանձնած էր նաեւ յոբելեարուհին։

Այս հանդէսին մէջ յոբելեարին տրուեցաւ «վաստակաւոր դերասանուհի» տիտղոսը։

ԹԱՒ ԶՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

ՍՈՒԳԻ ԵՐԳ

Բարեկամիս՝ ՏՕՔԹ. ՅՈՎՍԷՓ ՊԵՏՐՈՍ… քաղցրահեղ յիշատակին համար

Լիբանանի մայրահասակ աղջիկներ,
Ատոնիսի անրջասահ ջուրերուն մէջ, այս իրիկուն,
Ոլապաստրէ ծեր պաղպաջուն մարմիններն սպիտակ՝
Աւա՜ղ, աղաքանդակ անդրիներու պէս՝ փշո՛ւր, փշո՛ւր հանեցէք
Սրտիս վրայ թախիծ մ՚աղատակ՝
Սեւ թռչունի մը հանգոյն բո՛յն դրաւ...
Եւ քու բարի անո՛ւնդ, ո՛վ քաղցրհոգի բարեկամ,
Արծաթ-երիզ իբրեւ առուակ մ'անկարկաչ՝
Յիշատակիս ուռիները կ'ոռոգէ...
Բարտիները փամ դիւրիս պէս կը խշխշան սեւազանգուած,
Եւ կոչնակներ՝ չարագուշակ շուներու պէս, գամփռներու պէս
Կը կաղկանձեն կատարներուն հետ անլուսին,
կատարներո՛ւն, կատարներո՛ւն հետ առանձին...
Այս իրիկուն, աղեպատը լուռ քնարիս,
Թռչունի պէս ո՞վ է այսպէս կը ճանկռտէ տարաժամ,
Երազնե՞րդ են —խե՛ղճ որբուկներ— հոգի՞դ է, ժպի՞տդ է…

Լուսաճաճանչ ստուե՞րդ է, որ օդին մէջ կը տուա՛յտի կախուած…
Երբ դաշտին վրայ մե՛ծ, փրկարար կռիւին՝
Հայրենիքիս որդիներուն փթթինազարդ վէրքերը՝
Քու տաղանդիդ մատուըներէն՝ զուր բալասան կը հայցեն…
Մելամաղձոտ Ծամուլթէյնի(*) այն հեռաւոր բլուրին վրայ,
Ուր արեւի շողին ծարաւ՝ ծաղիկները ծրագի պէս կը մարմրին…
Այս իրիկուն քանի՜ հոգի, քանի՜ հոգի եղբայրական՝
Մինչեւ առտու սե՛ւ երազի մէջ յոգցան
Այս իրիկուն, հինաւուրց կի՛ն մը բարի, աչուըներուն ակը …
— փլատակ մա՛յր մնացող,
Արարիչէն գերեզմանին բանալները ուզեց...
Օ՛, գիշե՛ր, գիշե՛ր, մառախլապատ անապատին մէջ մեր կեանքին
Երբ բարիները կը մեկնի՜ն՝ գեղթ ակնհար ովասիս,
Նժարիդ մէջ այս անիմա՛ստ գոյութեան դատարկութիւնը դնէ…
Ծիրմախոյս հովեր գիշերուան, հովե՛ր հրանուտ,
Սա ջուրերէն, ցամաքներէն հեռո՛ւն, հեռո՛ւն,
Եղբայրական շիրիմի մը շունչէն դալար՝
փեգենայի փաղփուն շի՛ւղ մը, փաղփուն շի՛ւղ մը կարկառեցէք…

Ա՜հ, դո՛ւն մեկնա՛ծ քաղցրաժպի՛տ բարեկամ, այս իրիկուն,
Լիբանանի մայրիներն ամբարձուղէշ՝ կրակիդ մէջ հրդեհ կ'առնեն…
Ու սգաւոր այդ ափերէն՝ հողմահալած աճիւններ՝
Յիշատակիդ պէս սպիտա՛կ՝ գլխուս վրայ կը ծիւնեն...

Մա՛հ, ո՛վ մա՛հ, թեկունքներուդ վրայ հուժկու,
Այդ բարութիւնը շալկած՝ քու բլուրէդ ասդի՛ն նա՛յէ...։

Մարսէյլ, Մայիս 1930

[illegible]

(*) Լիբանանի միակ հայ սանաթորիումը։

ԴՐԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁ

ԱՐԱԳ ԹԷ ԴԱՆԴԱՂ

Ֆլոպէրի մահուան յիսնամեակին առթիւ, Ֆրանսական մամուլը գրեթէ աղմուկ չհանեց։ Հազիւ քանի մը յօդուածներ երեւցան, թէեւ վիպային դպրոցին այս չքնաղ ծաղիկը կարելի է ըսել որ ոճի ամենամեծ վարպետներէն մէկն էր։

«Մադամ Պովարի»ի հեղինակը խստօրէն կը քննադատուի «նորերէն» ծայրագոյն գրականութիւն (littérature aigüe) ըրած ըլլալուն համար։ Արդարեւ խեղճ Ֆլոպէ՜ր երկունքի մը բռնուած էր ամէն անգամ որ գործ մը արտադրելու նստած էր։ Արդէն իր թղթակցութիւններէն կարելի է գուշակել թէ «Սալամպօ»ի անմահ հեղինակը որ աստիճան մաքրած, կոկած, սրբագործած եւ բիւրեղացուցած է իր ոճը։ Ամէն անգամ որ գրելու փափաքը ունեցած է եւ լուրջ վէպի մը հիմքը դրած, փախած եւ գաւառ ապաստանած է, հեռու՝ փարիզի խաթարող աղմուկէն։ Կ'ըսեն թէ երեք օր մտածած է երբեմն, այսինչ բառը ճիշդ տեղը գնելու կամ այսինչ նախադասութիւնը դզալի եւ բնական դարձնելու համար։ Քունը փախցուցած է յաճախ, որովհետեւ անհրաժեշտ բառ մը միտքը չէ ինկած։

Ներկայիս հարց ծագած է գրական այս ծայրայեղութեան համար։ Շատեր կ'ըսեն թէ Ֆլոպէռ եւ իր նման քանի մը իմաստուն արուեստագէտներ չափազանցութեան տարած են վիպասանի «արհեստը» եւ իրենց երեւակայութեան ծնունդ վէպերը շատ լուրջ եւ իրական բանի տեղ դրած, կարծէ՛ք իրական կեանքէն աւելի հոգիներ ըլլային իրենց … պարտադրած հերոսները։ … պատճառ եղած է որ հեղի… դառնայ անգիտակցաբար … իր ստեղծագործած տիպարներ… որոնց յաճախանքը իր … քին մէջ դարձած է յա… կան բռնակալներ, ազատ… զինակին իմացական թէ … կան բնականոն եւ յանկ… ցոլքերը, դառնալով ինքն … դէպ անողոք գաշնկ մը … գնելով այն ամէնը որ գրակ… թեան մէջ ինքնատիպ եւ … կօրէն զարտուղի է։ Ներքին … գերը չէ կարելի երկար … նոսրանան եւ կը փոխակերպ… այլ պէտք է անմիջապէս … նել թղթին որովհետեւ … րենք գոյութիւն չունին, … կան սխալներ երբեմն … ճշմարտութիւններ են, … արուեստը երբ շատ … կը կորսնցնէ ներքին այն … որուն ստեղծագործումէն կը … լատակին յաճախ, գերբնակ… նմանալի ոգին եւ կրակը։

Ցեռոյ, գրական … թիւն մը ո՛չ ոճի եւ ո՛չ ալ … կամ գաղափարի կատարել… կը ճանչնայ. ամէն ինչ … բական է, եթէ ոչ … ցական։

Հետեւաբար, ո՛չ թէ … մը պէտք է փնտռել … համար եւ կամ երկունք… խելայեղ գալարումները … գրականութեան մէջ, այլ … տագրում մը, հոգիին ծալ… խօսքերու եւ շրջումներու … Այսինքն ըլլալ վերացական, … ուածային փախստական մը …

… կայ եւ ուրիշ կէտ մը … քննադատները երբ ուզեն, … նէն նուրբ եւ կատարեալ … մէջ ալ պակասներ կը … որ պատահած է Ֆլոպէրի …

…ն մասին՝ կենսութիւններ, ձե…
…անաշութիւն, ոճի որոշ թերի…
…անհամոյ եւ խորթ հնչիւն…
…, ելք գտած են, տարիներ …յոյզ քրտնաջան աշխատուած …արկերու մէջ։
…րիչներ սակայն տարբեր …ուածներ եւ վճիռներ կուտան …ու հարցի մասին։ Ահա քանի մը …ներ. —
…նձարներ կան որ յամրա… …որ կը յայտնուին, այնպէս որ …ց գործերն ալ տառապանքի …յման աշխատանքի ծնունդ …տածումները զտուելով կը …րգուան, կ'ազնուանան։ Այս …տարբեր արժէք մը ունի, մա… …ենց վէպի մէջ, ուր գիտող …մը սահպուած է ապրիլ եւ …բերել իրական տուեալներով։ …ստեղծագործող տարբերէն է …թեան մէջ. որքան նըր… …այնքան կ'աւելնան գոր… …արժէքը եւ հմայքը։ Ոչ մէկ …պան, նոյնիսկ մեծ հանճար …ր կրնար մէկ շունչով կերտել …ր գործոցներ։ Ամէն անգամ …ն մը ունի աւելցնելիք որ …ւանը կ'ամբողջացնէ, կը …գնէ եւ նոյնիսկ կը փոխա… …ւ, սակայն աւելի ուժգնու… …եւ երանգ գնելով գրողին …տածումներուն մէջ։

…պատան մը յայտնութիւն …է, այլ վարպետ մը որ բնա… …տաղանդին քով պէտք է գնէ …փորձառութիւն եւ ապրուած …նք եւ հասուն իմացականու… …ն, ինչպէս նաեւ գիտական եւ …րային լուրջ պաշար։ Այս ա… …ոչ բնազդական է եւ ոչ ալ …ն։ Անշուշտ եթէ Փլօպէռ …անի ըլլար, Թերեւս Նորեւոուն …աճապարանքի մէջ հասցնէր …ը, քանի որ դարուն հի… …թիւնն է։ Շատ հաւանա… …է որ «Սալամպօ» մը գրելու …մինչեւ Աֆրիկէ չերթար, …«Մատամ Պովարի»ի նիւթը …մը անգամ փոխեր եւ տասն …ձեռագիրները այրեր։

Շատ աւելի արժէքաւոր է …, եթէ երկուքը միանան, …արտահոս եւ երազային զգա… …երը պահ գրուին իմացական …արանին մէջ, երբեմն …եւ բիւրեղանալու հա… …ր։

…է որ ամենամեծ գիւ… …եւ հանճարեղ գործերը …սրտէն կը բխին. միտքը …չլատիչ է, սակայն ա… …երեւակայութեան եթէ հո… …չի բաբախեր, առանց իմացա… …թեան ալ սիրտը չգգար …տանական երանութիւն։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Վ. ՍԱՐՈՒԽԱՆԵԱՆ

Ահա մի ծաղիկ կեանք էլ դաժան ճակատագիրը խլեց մեզանից։

«Ցաւագնում հետեւում էի Պարսկաստանի երկրաշարժի մանրամասնութիւններին, երբ սեւերի մէջ առած տեսայ մեր սիրելի Վահանի անունը եւ ինքնաբերաբար արցունքի երկու կաթիլներ սահեցան։

Համեստ, աշխատասէր, զոհաբերող եւ ազնիւ ընկեր մըն էր Վահանը։

Դժբախտաբար մանրամասն կենսագրութիւնը չգիտեմ, բայց իրեն լաւ եմ ճանաչել, որովհետեւ ամբողջ չորս տարիներ նոյն դպրոցի դասընկերներ ենք եղել։

Սալմաստցի էր, դէպքերի բերումով ինկած Թաւրիզ։ Իրեն ծանօթացայ Թաւրիզի կեդրոնական դպրոցում, երբ նոյն դասարանի աշակերտներ էինք։

Արտաքնապէս շատ խաղաղ խառնուածք էր արտայայտում, բայց իսկապէս իր հոգին միշտ յուզումների ենթակայ էր։ Դասարանում ամենից աշխատասէր եւ լաւ աշակերտներից էր, միշտ, կռացած գրքերի եւ տետրակների վրայ։ Տնտեսական աննախանձելի պայմանները եւ իր Թոյլ կազմուածքը արգելքներ չէին, որ միշտ յառաջադէմ աշակերտների շարքին դասուի։

1921-22ի շրջանում կեդրոնական դպրոցի աշակերտութեան մէջ նոր եռ ու զեռ էր ստեղծուել։ 1921ին առաջին անգամ կազմակերպւում էին Հ. Յ. Դ. աշակերտական խմբեր, ահա այդ տարիներին է, որ նա եւս նետւում է նորակազմ խմբերի մէջ եւ այնուհետեւ արտայայտում է տիպար Դաշնակցականի պարտաճանաչութիւնը, եռանդը եւ զոհաբերութեան ոգին եւ մինչեւ իր տխուր արկածը հաւատարիմ է մնում մեր դրօշին։

1927ին էր, ամբողջ տասը տարիներ դպրոցի պատերի մէջ անցկացնելուց յետոյ, նոր կեանքի մէջ պիտի թեւակոխէինք, բոլորս էլ ունէինք աշակերտական երազները եւ երագիրները. դաժան կեանքը անծանօթ էր մեզի։ 1927ին Վահանի եւ ուրիշների հետ թեմականը վերջացրինք։ Անսահման սէր ունէր դէպի կրթութիւնը եւ մեծ ցանկութիւն շարունակելու, սակայն դաժան պայմանները Թոյլ չտուին եւ Վահանը սիրով յանձն առաւ իր հայրենի գիւղում երախաներին դաստիարակելու հոգը։

Վերջին տարիներս իրենից հեռու էի, սակայն լսում էի որ մեծ բարեխղճութեամբ եւ եռանդով աշխատում էր Սալմաստի կուսակցական եւ կրթական ասպարէզում։

Այժմ, սիրելի Վահան, սարսափելի աղէտը քեզ յաւէտ բաժանեց մեզնից. Թոյլ տուր երկու կաթիլ արցունք թափել քո թարմ յիշատակին առջեւ եւ քեզ վըստահեցնել, որ քու ընկերներն էլ անսահման հաւատ ունին քեզ ոգեւորող գաղափարների իրականացման մասին։

Յարգա՛նք քո թարմ յիշատակին, գաղափարի ընկեր։

Լիոն Բ. Աղաբէկեան

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԸ

Ալազան «Գրական Դիրքեր»ուն մէջ ունի նորավէպ մը, որուն նիւթն այս է.— Գիւղի մը մէջ խորհուրդ գումարուած է, որոշելու համար թէ պէ՞տք է գիւղէն աքսորել ունեւոր գիւղացի մը։ Գիւղին խորհուրդին նախագահը դէմ է աքսորին, որովհետեւ ունեւոր գիւղացին հեղինակութիւն ունի գիւղին մէջ։ Բանւոր մը կը փճացնէ այս տրամադրութիւնը եւ կ'որոշուի աքսորել գիւղացին, որ գիշեր ատեն կը յարձակի հակառակորդ բանւորին վրայ եւ կը սպաննէ։ Կոմունիստները դիակին վրայ երդում կ'ընեն և կ'ըսեն.— Ձենք մարսեցնի։

Ահա այս է նիւթը։ Անարուեստ եւ անարժէք նորավէպ մը, որուն միակ դերն է վրէժխնդրութեան եւ թշնամութեան վարժեցնել գիւղացիներն ու բանւորները։

Ալազան այս առթիւ կը նկարագրէ հայկական պարը գիւղին մէջ։ Յատկանշական է. կարդացէք.—

Գիւղի մէջտեղովը հոսում էր առուակը եւ առուակի ափերով ընթանում էին բարդիների ձեռնային սխեմատիկ հասակները։

Առուակի ափերով ու բոլոր փողոցներով հոսում եւ հաւաքւում էր գիւղը։ Հաւաքւում եւ ալիքները տարուբերւում էին դպրոցի բակովը մէկ։ Բարդիները երգում էին մեղմ, ցրտաշունչ։

Զուռնան բզզում էր հազարաւոր մեղուների համերգը եւ դհոլը կոտրատւում։ Դհոլի հառաւ տակտով ծալւում էին ծնկները, ոտները բարձրանում եւ իջնում։ Տրեխաւոր, սապոգաւոր եւ չուստաւոր ոտները։

Օդում բարձրանում եւ իջնում էին փափախներ եւ կեպիներ։ Ոտները քերում էին գետին ու փոշի հանում եւ փափախների ներքեւից բազմաթիւ բերաններ կուլ տալիս հարազատ հողի հիւլէները եւ վայելում նրա բազցր բոյրը։ Բեխերն ու միրուքները սպիտակում էին, պարը տաքանում էր։

Փափախների ու կեպիների օղակը գնալով լայնանում, լայնանում ու դառնում էր անխորտակելի պատնէշ Թեւերով ու մէջքերով իրար ձուլուած։ Գիւղը զոփում էր ու փոշին բարձրանում եւ ծածկում էր ճերմակ բարդիների սխեմատիկ սիլուէտները։ Պարը տաքանում էր.

Մտնիմ էս դարին,
Երկաթի դարին,
Ուռած կուլակին
կը խփենք քարին…։

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

Թատերական թերթի մը մէջ գրող մը կարգ մը բառերու կու տայ հետեւեալ սահմանները.—

Բեմադրիչ (metteur en scène) կը կոչուի դերասաններու իշխավարը։

Գլուխ-գործոց կը կոչուի այն հին Թատերախաղը, որուն նկարագրած բարքերը կարելի չէ գտնել։

Արդիական Թատերագիր կը կոչուի գրագէտ մը, որուն մասին կը խօսուի՝ ճիշդ ինչպէս փողկապի մը վրայ։

Մեծ քննադատ կը կոչուի ան, որ կը գրէ բազմօրինակ թերթի մը մէջ, այնպէս որ իր քննադատութիւնը կարեւորութիւն կը ստանայ թերթին արժէքով եւ ոչ թէ իր կարծիքներով։

Մուսա կը կոչուի այն կինը, որ սպիտակ կը հագնի։

Թատրոններու մէջ փրկութեան դուռ կը կոչուին այն անցքերը, որոնք միշտ փակ են։

Երեկոյթներու ասպատ (soiriste) կը կոչուի այն ժամանախօսը, որ իր շուրջը բառ կը սփռէ։

ՆԿԱՐԻՉ ԲԷՊԱՊՃԵԱՆ

Յունիս 4ին կը բացուի (ժամը 2-6) գարգանկարիչ Մելքոն Բէպապճեանի ցուցահանդէսը (29, Quai St. Michel)։ Պիտի տեւէ մինչեւ 19 յունիս։

Կիւսթավ Քան գովեստով կը խօսի այն յառաջաբանին մէջ, զոր նուիրած է Բէպապճեանի գործերուն ընդհանուր վերլուծման։ Յաջորդով կուտանք ամբողջական թարգմանութիւնը։

ԱՂՈՒԵԼԻ ԱՐԿԱԾ ՄԸ

Սուրիոյ հայ թերթերը կը գրեն թէ երիտասարդ երկրաչափ Մարտիրոս Զուրիկեան զոհ գացած է ահռելի արկածի մը։

Իր կնոջ հետ Քամըշլիի շրջականները ճամբորդած ատեն Զուրիկեան չափազանց արագ քշելով «մօթըսիքլէթ»ը, կ'իյնայ փոսի մը մէջ։

Մարտիրոս Զուրիկեան օր մը ետք հոգին կ'աւանդէ սոսկալի տանջանքներու մէջ։ Տիկին Ռամելա ծանրապէս վիրաւորուած է աչքէն։

ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԹԱՒՐԻԶ, 18 մայիս (Յեփ. Թղթ.)— Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին մահուան առթիւ, Ատրպատականի առաջնորդարանը, յատուկ մահազդով յայտարարեց ութ օր շարունակ հոգեհանգիստ։

Առաջին հոգեհանգիստը կատարուեցաւ Մայր եկեղեցիին մէջ, մայիս 11ի առաւօտ։ Հակառակ երկրաշարժի պատճառած խուճապին, հոգեհանգիստին ներկայ էր խուռներամ ժողովուրդ։ Սեղանին վրայ, առճարին առջեւ սարքուած էր Հայրապետական մահարձան՝ սեւ շղարշով պատուած։

Առաջնորդ Ներսէս արքեպս. համառօտ դամբանական մը խօսեցաւ կաթողիկոսի յիշատակին եւ շեշտեց Էջմիածնի դեր ու արժէքը մեր ազգային կեանքին մէջ։

Մայիս 18ին, կաթողիկոսի թաղման օրը, կատարուեցաւ հոգեհանգիստ՝ Մայր եկեղեցիին եւ պաշտօնական ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ Առաջնորդարանին մէջ։

Հոգեհանգիստին ներկայ գտնուելու համար եկած էին պարսիկ բարձրաստիճան պաշտօնեաներ (քաղաքացիական եւ զինուորական) օտար հիւպատոսներ, ֆրանսական, ամերիկեան եւ շաբաթպահ միսիոնարութիւններ, այլեւ պարսիկ, Թուրք, ռուս եւ այլազգի բազմաթիւ անձեր, ինչպէս նաեւ հայ վաճառականներ, ազգային, կրթական, մշակութային հիմնարկութիւններն ու մարմինները։

Պատարագիչն էր Առաջնորդը, որ դամբանականով մը ներկայացուց հանգուցեալ կաթողիկոսի ազգային եւ քաղաքական գործունէութիւնը։

Հոգեհանգիստէն յետոյ օտար հիւրերը Առաջնորդարանի սրահին մէջ ցաւակցութիւն յայտնեցին Հայոց Առաջնորդին։

Մասիս

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅԱՐԳԱՆՔ ՀԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿԻՆ. ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԻՑ։ Գրեց՝ Առ. Սարուխան։ Ազգային Մատենադարան։ Վերջերս Մխիթարեան տպարան։ 1930։ Գին 1.50 դըլեցեր՝ Փր.։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԻՆԵՐԸ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ԿԵՐԹԱՆ

Հայաստանի արիներու (պիոներ) կազմակերպութիւնը յունիս 25ին բանակումի պիտի ղրկէ 5000 հոգի։ Այս արիները պիտի բանակին շրջաններու մէջ։ Երեւանէն պիտի մեկնին 9500 արիներ, 12-16 տարեկան պատանիներ. Լենինականէն՝ 1500, Լոռիէն՝ 600, Զանգեզուրէն ու Սեւանէն՝ 400։ Այս արիներուն հետ պիտի ղըրկուին հիւանդկախ երախաներ, բժշկելու համար զանոնք։

Բանակումը պիտի տեւէ երեք ամիս։

Բանակումի ընդհանուր ծախք նախատեսուած է 90 հազար րուբլի, որուն 30 հազարը, պիտի տայ արիներու կազմակերպութեան կեդրոնը։

Որոշուած է 4 ժամ սնունդ տալ արիներուն, որոնց կ'ընկերանան 3 բժիշկ, 2 մանկավարժ եւ 7 մարմնակրթութեան ուսուցիչ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԳԵՐԸ

Հայաստանի գործավարներու խորհուրդը որոշած է զարկ տալ գորգի ճարտարարուեստին, առանձին կարգադրութիւններ ընելով այդ մասին։

Պիտի նշանակուին կեդրոններ, մասնաւորապէս Ղարաքիլիսայի եւ Երեւանի մէջ, բուրդը լուալու, զգելու եւ մանելու համար։

Պիտի քաջալերուին այն գիւղացիները, որոնք առաջնակարգ գորգ կը պատրաստեն։ Պիտի սարքուին ցուցահանդէսներ եւ մրցանակաբաշխութեան հանդէսներ։

Հայաստանի մէջ մեծ փափաք կայ գործագործութեան զարկ տալու։

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ

Գրած էինք թէ վերջերս նոր մարդահամար մը կը կատարուի Հայաստանի մեծ քաղաքներուն մէջ։

Այդ մարդահամարը ցոյց կուտայ, որ Լենինականի մէջ կը բնակին 54,853 հոգի, 29,867ը այր, 24,986ը կին։ Անցեալ տարուան մարդահամարը ցոյց կուտար 51,746 հոգի։ Ուրեմն 14 ամսուան մէջ բնակչութիւնը աճած է հարիւրին 6 համեմատութեամբ։

"ՅԱՌԱՋ"ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 29 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Գիւղի մէջէն երկու ճարպիկ …այ զրկեցի լսելու, որ բռնեն …ն։ Երբ զրանք կը հասնին …ն տղուն նա՛ կ'ըսէ. «Մի՛ մօ… …ւ» չէնք ինքզինքս կը …նեմ», եւ դանակ կը քաշէ. …սկայն, տղաները կը բերեն …ն ծիրանի այգիներու մէջ։ …քացի քովը։ Ըսի՝ «Ա՛յ տղայ, …վախնար, ես քեզի ոչինչ …ըներ, եթէ իրաւը խօսա…»։

«Ռէսի եղբօր տղան—ըսաւ,— …ոչինչ տեղ բռնուած մ'ունի. …իր երկրակարգերներու հետ կը …կռուի եւ կը մեռնի. Մենք, … ու ընկերս, 2 հոգով սայլերը … սարը կ'երթայինք։ …հասցանք նրանց, տեսանք …կողմը կը մեռնին։ Գրե… …լոյս էր։ Նրանք խնդ… …ն մեզ ընելով «էսպէս … ենք ըրեր Աստուծու սիրուն եկէք օգնեցէք»։ Մենք ալ օգնեցինք»։

— Ինչպէ՞ս բաժնեցիք. — հարցրի ես։

— Միսը չորսիս տուաւ, կաշին ինքը՝ ռէսի եղբօր տղան վերցրեց։

— Կաշին հիմա ո՞րտեղ է։

— Ռէսի մարագն է։

— Մարագի ո՞ր կողմն է։

— Դռնէն որ ներս մտնես՝ աջ կողմն է։

Ռէսը, տասնապետները եւ գիւղի մարդիկ ներկայ էին այդ դատին։ Տղի պատմածները կը գրէինք։ Իսկոյն մարդիկ ղրկեցի, որ կաշին բերեն։ Սակայն, մինչեւ նրանց գնալը՝ ռէսի տունէն մարդ մը լսող կ'ըլլայ, կ'երթայ մարագի աջ կողմից կը հանէ կաշին, ձախ կողմը կը խօթէ։ Իմ ղրկած մարդիկ կ'երթան, աջ կողմի յարդը ձախ կողմը կը լեցնեն, որպէսզի կաշին հանեն։ Բայց չեն գտներ, կուգան ինծի կ'ըսեն, թէ կաշին չգտանք։ Բերել տուի նրա միւս երկու ընկերները։ Նրանք ալ նոյնը պատմեցին։ Ստորագրել տուի ռէսին, խմբապետին եւ տասնապետներուն։ Կինը կուլար եւ կ'անիծէր։

Ռէսը ականջիս կը փսփսար. «Բան մըն է եղեր է, էդ կնոջ կուտամ 3 ոսկի, կամ 60 կոտ ցորեն, որը որ կ'ուզես, էդ Թուղթը մի ղրկեր Սերոբին եւ Գուրգէնին»։

«Չէ կարելի,— ըսի ես,— այն ատեն որ ես ձեզի կ'ըսէի թէ գիւղով 30 կոտ ցորեն տուէք, դուն կ'ըսէիր թէ ափ մ'ալ չեմ տար»։

Թուղթը ղրկեցի Սերոբին եւ Գուրգէնին։

Աւելորդ մարդիկ դուրս հանել տուի տանէն։ Հոն մնացին ռէսը, խմբապետը, տասնապետները։ Կին մը քովս նստած Նատօին բան մը կը պատմէր։ Նատօն ըսաւ. «Այ տղայ, բան մըն ալ դուրս եկաւ»։

— Ինչ է, ըսի։

— Մի՛ ամչնար, եկուր պատմէ,— ըսաւ Նատօն այդ կնոջ։ Կինը մօտեցաւ ինծի։

— Էրիկդ ինչո՞ւ չէ եկեր,— ըսի,— դուն ես եկեր։

— Էրիկս տասնապետ Յարութիւնն է. 6-7 ամիս առաջ մեռաւ։

Ես այդ մարդը 95էն կը ճանչնայի. շատ ազնիւ մարդ մըն էր, սակայն, մեռնիլը չէի իմացեր։

— Պատմէ՛, ի՞նչ է պատահեր,— հարցրի ես։

— Էրկանս ունեցածները բոլորը մէկ փոքր չէքմէճայի մէջ լցուած էր։ Մէջը կը գտնուէր մաւի կօթ խանջալ մը, Թարապոլիս զօտի մը, Պոլսէն բերած ճերմակ զօտի մը եւս, սահաթ մը, չուխա շալւար մը, ոսկի մատնի մը, 2 Թոփ ղումաշ։ Տունս ապահով չէր, տարի տուի այսինչ մարդուն, որ պահէ։ Նա ըսաւ.— Իրիկունը որ մթնի, եկուր միասին պահենք։ Իրիկունը գացի. ես եւ այդ մարդն էինք մարագին մէջ. ուրիշ ո՛չ ոք չկար։ Նա ունէր մեծ սնտուկ մը, որի մէջ կը գտնուէր իրեղէնները։ Չէքմէճէս դրաւ այդ սնտուկի մէջ, մարագի պատը քանդեց, մտցրեց այդ սնտուկը պատի մէջ եւ քարեր շարեց։

— Ձեր քովը մարդ կա՞ր։

— Վերեւ Աստուած, ներքեւ մենք էինք, ուրիշ մարդ չկար։

— Դէ՛հ, լա՛ւ, դուն գնա՛,— ըսի։

Կինը առաւ իր երկու որբերը եւ գնաց։ Մարագի տիրոջը կանչեցի, որուն յանձնուած էր չէքմէճէն։

— Ա՛յ մարդ, աս բանը ի՞նչպէս եղաւ։

— Վալլա՛հ, ես ալ չգիտեմ, ինչպէս եղաւ։ Պատը քանդած, սնտուկը հանած, սնտուկի դուռը բացած…

— Բացա՞ծ թէ կոտրած։

— Կոտրած չեն, բացեր են, մէջէն չէքմէճէն տարեր են։ Ապրանքներս բոլորը տեղն են։ Միայն, 25 դրուշ, 40 փարանոց, 2 դրուշնոց շարուած էր արծաթի շղթայի մը վրայ, էն են տարեր։

— Սնտուկիդ մէջ ի՞նչեր ունէիր։

Նա ալ պատմեց շարք մը իրեղէններու մասին։ Մարդիկ մտիկ կ'ընէին այդ խօսակցութեան։ Այդ կնոջ եղբայրն ալ հոդ էր։

— Ով որ ալ տարած ըլլայ,— ըսի սնտուկի տիրոջը,— քանի որ քուկդ չեն տարեր, դուն պիտի վճարես։

— Որ զոռով առնես, կուտամ։

Ձեւականութեան համար թեւերը կապել տուի եւ ըսի. «Ես քեզ սարը տանեմ, սպաննեմ, որ սովորես»։ Այդ կնոջ եղբայրը՝ տասնապետը ըսաւ. «Ես այդ մարդու վրայ շատ վստահ եմ, ես իմ եզներս կը ծախեմ, քրոջս ապրանքներու գինը կը վճարեմ»։ Թեւերը քակել տուի։

Յանկարծ մարդ մը ներս մտաւ, որու անունը Ասլօ էր, Պոլիս շատ մնացած էր արհեստով Թուլումպաճի էր եւ բեռնակիր։ Այդ մարդը երբեմն մեզի ստորհանդակութիւն կ'ընէր։ Գիւղի մէջ քանի մը գողութեան մանր դէպքեր (հաւ, բոստան) պատահած էր։ Գիւղացիք նրանից միշտ կը տրտնջային թէ գողութիւն կ'ընէ։ Այդ բաները ինծի առաջ պատմած էին։

(Շար.)

"ՄԱՑԻՍ 28,, ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԳԻՑԵՂԱՆՓՈՒՌ. — Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Ենթա-կոմիտէի կողմէ: Այսօր կիրակի ժամը 2ին. 13 Rue d'Issy

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ԱՅՍ ՑԵՐԵԿ — ԿԻՐԱԿԻ — ԱՅՍ ԻՐԻԿՈՒՆ
ժամը 3,30ին — ժամը 9ին

Théâtre ALBERT Ier (64, Rue du Rocher, Métro: St. Lazare)

Տիգրան Չուխաճեանի եւ Ս. Նալեանի գլուխ-գործոցը

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ

ԼԵՊԼԵՊԻՋԻ ՀՈՐՀՈՐ ԱՂԱ

Քրքջալից օպէրէթ 3 արար

ԳԻՆԵՐ.— Ցերեկուան՝ օթեակ 200, 150 եւ 100 ֆրանք: Աթոռ՝ 20, 15 եւ 10 ֆր.: Երեկոյեան՝ օթեակ՝ 300, 250 և 200 ֆր.: Աթոռ՝ 50, 30, 20 եւ 15 ֆրանք:

ԱՅՍ ՇԱԲԹՈՒ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԸ (Փարթիէ Լաթէն) 51 Rue Monsieur-le-Prince

ուր պիտի գտնէք ամէն տեսակ հին ու նոր գիրքեր, հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւ այլ լեզուներով, գրական, գիտական, գեղարուեստական, վիպական եւայլն, նաեւ ամէն լեզուով պարբերականներ:

Արտասահմանէն եւ գաւառէն եղած ապսպրանքները օրը օրին կը ղրկուին:

ԳՐԱՏԱՆ ԿԻՑ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ՆԱԵՒ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ ՄԸ

Բոլոր գրավաճառները, հրատարակիչները ու հեղինակները կրնան դիմել հոն իրենց գործին համար:

LIBRAIRIE H.SAMUEL, 51 rue Monsieur-le-Prince, Paris VIe

ՄԻԱՅՆ 200 ՖՐ. ԱՄՍԱԿԱՆՈՎ

ձեւ կրնաք տիրանալ Փարիզի լաւագոյն շրջակաները, ձեր սեփական հողամասին ուր կրնաք շինել ձեր տունը, որ 15 տարի վերջ կը պատկանի ձեզի:

Հողամասերը ունին ելեկտր, կազ, ելեկտրականութիւն եւ հաղորդակցութեան մեծ դիւրութիւններ Փարիզի հետ՝ քաղաքի կառախումբով ամէն ուղղութեամբ:

Մանրամասնութիւններու համար դիմեցէք՝

" ՏԱՐԱՍՈՎ - ՏԷՐ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ - ԲԷԳԶԱԴԵԱՆ ,,

Հայկական գրասենեակը՝ 18 Rue Chaussée d'Antin. Մէթրօ՝ Opéra կամ Chaussée d'Antin. ամէն օր ժամը 10—12 եւ 3—7, իսկ կիրակի ժամը 10—13:

Կիրակի օրերը կէսօրէ վերջ ժամը 2—6 կարելի է դիմել Սէվրան (Sevran) հողամասերուն տեղը Գ. Տէր Աբրահամեանի, Gare du Nord կայարանէն:

Շաբաթ և Կիրակի օրերը ժամը 4—6 դիմել Գ. Տ. Բէգզադեանի, 87bis Bld. de la République, Boulogne. Billancourt

ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ԳՈՀԱՐԱՎԱՃԱՌ-ԺԱՄԱԳՈՐԾ

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Նախկին վարիչ ՃԷՏԻԿԵԱՆ Ժամացոյցներու ծրնեւի գործարանին

261 Fbg. St. Martin, Paris (10): Մէթրօ՝ Louis Blanc եւ Jaurès. Թեւ. Nord 85—63 եւ 95—50: Հանրակառք՝ 5, 50, 51, 52, 21, 26, 29: Թռօլիւս՝ W. M.

Գտնի եւ գրպանի ամէն տեսակ ժամացոյցներ, քարիւղներ, նշանտուքի, հարսնիքի մատանիներ եւ ամէն տեսակ ոսկի եւ արծաթ զարդեղէններ եւ ծանկագինք գոհարեղեններ: Ոսկերչութեան եւ ժամացոյցի վերաբերեալ խնամով նորոգութիւններ:

Նախքան ձեր գնումները այցելեցէք մեր խանութը:

Գ. ՇԷՔԷՐԵԱՆ

Փաստաբան Պոլսոյ Պառլէյին, վաւերացեալ Ֆաշուակալ, անդամ Société des Comptables (E. C. I.),

150 Rue du Fbg. St. Denis, Paris. Téléphone: Trudaine 76-42

ԿԸ ՄՏԱՆՋՆԷՄ այցելու տեսրակալութիւն փաքր առեւտրականի:

ԿԸ ԿԱՏԱՐԷՄ Registre du Commerce, Patente, Chiffre d'affaires, Bénéfices Commerciaux և Impôts sur le revenu գործողութիւններ:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ԿԱԶՄԵՄ ԵՒ ԿԸ ԼՈՒԾԵՄ

Կրնամ ձեզ վերծ-գարձել Chiffred'Affaires և BénéficesCommerciaux տուրքերէն ենթէ արհեստաւոր էք. օր. Lapidaire, Sertisseur, monteur de bijoux, lingère, շապկագործ, ժամագործ, դերձակ, կօշկակար, ատաղձագործ, եւայլն, պայմանաւ որ ձեզմէ եւ ձեր զաւակներէն անդամներէն զատ միայն մէկ գործաւոր եւ մէկ apprenti ունենաք:

ՄԱՆԱՑԻՏԵՍ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արտաքին եւ ներքին հիւանդութիւններ եւ կանանց մասնագիտութիւններ (ֆրանկլին, Էկո-մրթոց) եւ գիրերու: Մասնագէտներ: Ճաշը եւ ցերեկը. Աւ վիրաբուժն-ամէն օր 9—12, 2—8 կիրակի 9—12:

Տը. գաղտ. գիտուն. գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՋԷՆԻ

կը բացատրէ անցեալը, կանուխէն կը գուշակէ ապագան, ջերմ ձեռքը, սիրոյ գործերը, աջողութիւն, պատրաստ է քարապաշտ ... Ա. ամէն օր (կիրակի ալ մէջը) ժ. 3—7, բացի Շբ. էն. 62 Rue de la Rochefoucauld բակին խորը. Բ. յարկ, աջ կողմ. Métro և Nord-Sud: Pigalle

Հայե՛ր, ձեր հիւանդները խնամելու եւ ձեր դեղագործերը կարդացնելու համար շփոթութեան մի՛ մատնուիք, եւ ամենայն վստահութեամբ դիմեցէք՝

GRANDE PHARMACIE DE PARIS

67 Rue Madier-Montjau. վալանս

Հոն պիտի գտնէք օգտակար խորհուրդներ եւ առաջնակարգ դեղեր (արեւելեան եւ եւրոպական), ամէնէն վար գիներով:

Մեր հայ ծարգմանը ձրիաբար կը տայ ուզուած տեղեկութիւնները: (Դրոշմաթուղթ մը ներփակել պատասխանի համար):

EMPIRE մեթրօ՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS 208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Այսօր կիրակի ժամը 2.30ին Petit Journalի սրահներուն մէջ

ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ԻՆՔՆԱՏԻՊ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

200 ՍԿԱՈՒՏՆԵՐ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՀԱՆԴԷՍԻՆ

Հաղուստները հայթայթուած են ֆրանսական մեծ տունէ մը: Մուտք 5 ֆրանք:

ՏՕՔԹՕՐ Մ. Տ. ՆՈՐԱՅՐ

8 RUE BUFFAULT, PARIS (9e)

Հեռաձայն, PROVENCE: 20—37

կը խնամէ ներքին եւ կիններու հիւանդութիւնները

կը կատարէ ծննդաբերութիւններ

կ'ընդունի ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2—7 եւ ժամադրութեամբ: կիրակի եւ տօն օրեր, առաւօտեան ժամը 10—12:

ՊՈԼՍՈՅ ԷՐՄԻՍԻ ԳՈՆՍԷՐՎՆԵՐԸ

Գատրաստուած են ամենամեծ խնամքով

կը ծախուին ֆրանսայի բոլոր արեւելեան նպարեղէնի խանութները:

ՄԷՍՐՈՊԱՆԱԳԻ ՀԱՄԱՐ դիմել

Maison Mesrob, 25 Rue d'Hauteville PARIS (Xe)

Միակ ներկայացուցիչ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ համար

Լիոնի, Մարսէյլի եւ Հար. Ֆրանսայի համար դիմել

K. Bagdassarian et H. Tellian

8 Rue Francis-de-Pressensé MARSEILLE

Իսկական Էրմիսի մարքան

P. YERGANIAN et Cie

ՊՈԼԻՍ

ՁԵՐ ԳՆՈՒՄՆԵՐԸ ԿԱՏԱՐԵՑԷՔ

AUX DAMES DE FRANCE

ՎԱԼԱՆՍ

ՃՈՒ ՄԹԵՐՔ — ԱՄԵՆԱԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

Այցելեցէք մեր կերպասեղեններու, կտաւեղէններու, ձեռագործներու, արանց եւ կանաց ներքնազգեստներու եւ վերջին նորաձեւութեամբ պատրաստ հագուստներու բաժնումները:

Մաշճակալներ, կարասիներ, ճենճականիներ, ֆոնոկրաֆներ մարջնեները:

Վալանսի եւ շրջականերու ներկայացուցիչն է մեկոնիչ եւ փիրգիկեան:

ALLO, ALLO

Այս է Ճիշ մեր թէլէֆոնին

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՃԷՆԱՋԵԱՆ եւ ԳԱՍԱՆՃԵԱՆ

8, Rue de Chateaudun, PARIS (9e)

Métro Cadetի, Peletierի եւ Notre Dame de Loretteի խոտ մօտ

Tél. TRUDAINE 81 07

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ

38 Rue Rochechouart մէթրօ Cadet և Anvers Autobus J. JB.

Tél. TRUDAINE 56 - 58

Թոքերու, Սրտամաջքի, Լեարդի եւ Աղիքի հիւանդութիւնները ցաւոտել յարկաբաժին Վեներական եւ Մորթի հիւանդութեանց ULTRA - VIOLET ճառագայթներով կը դարմանէ Ռեկորթի, Ջղային, Արեան հիւանդութիւններ եւ ցօղացաւ:

կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3—7, կիր. մինչեւ կէսօր:

PLOMBERIE-COUVERTURE

ՋՈՒՐ — ԿԱԶ

ԼՈՒՍԱՐԱՆԻ, ԵԽՆ.Ի ՋԵՏԵՂՈՒՄ

Կը ստանձնեմ կապարի եւ գինկի ամէն տեսակ գործեր, մասնաւորաբար Հոսքի խողովակներու զետեղում եւ նորոգումին: Դիմել նամակով՝

A. TATOULIAN

12 Rue Elie, Gentilly, (Seine)

Entreprise Générale Serrurries

ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԵՐԿԱԹԵՂԷՆԻ

Կը ստանձնեմ երկաթեայ փեղկերու, դուռներու, վանդակորմերու, ձողերու եւն. շինութիւնը մինչեւ 15 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Արագ. աժան եւ մաքուր գործ: Դիմել կամ գրել Մ. Ժամկոչեանի, 52 Rue de Gorge. Sarcelles (S.-et-O.).

LE MONT DORE

Ջերմուկ. 1050 մ. բարձր. Օվէրնիայի բարձունքին վրայ: Բաց է մայիս 15 Հոկտ. 1: Բուժիչ շնչարգելութեան, ցնցայախտութեան, հազի, ցնցուղի, քթի եւ կոկորդի ցաւերուն:

Գազինօ, գոլֆ, թէնիս, ձիաքար ևն: Դիմել՝ Cie du Mont-Dore, 19 rue Auber, Paris.

Վարձու է մեծ ... նոց մը ... նաեւ մէկ սենեակ եւ ... ջուր, ելեկտրականութիւն ... ծխատուները կարելի է ... բնակութեան յարմար ... եւնները: Վարձք 2500 ֆր. շարժ 250 ... գտնուած կարասիներ ... պայման է: դիմել ... մինչեւ ժամը 10, ... 10 Գ. Քէպապճեանի, 37 ... chereau, փարիզ (19) ... Crimée.

Ուշադրութիւն

ՆԱՌՈՒ Է, ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ԿԱՐԵԼԻ Է ՏԵՐ ԸԼԼԱԼ, ՊԱՏԵՀ ...

Մոնմորանսիի մէջ, կայարանէն 5 վայրկեան ... Գեղեցիկ բնակարան, ժամանուր պարտէզով ... տերազամեան շինութիւն եւ յու. վիճակի մէջ ... յարմարութիւն ունի.— Ճեմափոս, կառատուն, եւայլն.

Բարձր դիրք, 175 մեթր լեռնային բարձրութիւն: ... հիանալի տեսարանը ամբողջ փարիզի վրայ, 40 քիլոմեթր ... շառաւիղով մը շուրջանակի, այնպէս որ կարելի է ... բիգի շրջակայքը:

Ամբողջ նման տոկուն բնակարան մը, որ ունի՝ 2 սալոն, ... շարան, խաղարան (գեղամուղի), 6 տնական սենեակներ, ... դուլաբի խուցեր, 2 լոգանքի խուց, 2 սպասուհիի ... խոհանոց, 3 արտաքնոց, յարդարուած մեծ պարտէզ, ... քանոց, մրգաստան, եւայլն, 3800 քառակուսի մեթր ... թեամբ, չորս կողմէ ամրապնդեալ բնակարանին, ... պարսպ ... ծ. Ցողին գինը միշտ աւելնալու միտելով: ... րանին դէմը կայ ուրիշ հող մը ամրաառով 2,500 քառակ... մեթր տարածութեամբ:

Ընդամէնը 6,300 քառակուսի մեթր տարածութիւն: ... պիտի վաճառուի անհաւատալի գինով մը, 490,000 ֆր. ... կէսը կանխիկ: վճարման համար դիւրութիւններ:

Դիմել Գ. Georges Lesauvageի, 16 rue Milton, Paris (9e). ... ռախօս՝ Trudaine 66—51:

ՅԱՐԳԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ

Եթէ կ'ուզէք բերնի համով մաքուր եւ անարատ ... խմել, դիմեցէք Ճաշակաւոր

CAFÉ SULTAN

92 Rue d'Angoulême Métro: Couronne. Tél. Ménil. 56—...

Ամենավերջին դրութեամբ մեքենաներով ... վաճառատուն պատրաստուած սուրճը կը գոհացնէ ամէն ... նէն նրբաճաշակները:

Ջոխ տեսակներ, գիները անմրցելի, փորձեցէք ... եւ պիտի տեսնէք տարբերութիւնը ձեր գործածած ... պատրաստած սուրճին: կ'ընդունինք ապսպրանքները ... սաֆրանէն եւ գաւառէն: փափաքողներու ... գիներու ցանկը: փոքրաքանակ եւ մեծաքանակ վաճառում:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Littré 34-...

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ — ՆԵՐԳՈՐԾՈՂ ...

SIROUNAK ARABIAN & Cie

155 Rue Montmartre (1er étage)

Ֆրանսական եւ անգլիական խոտ ծոյ եւ ... nouveautéներ այրերու համար: մեծաքանակ եւ ... ամէն տեսակ ընտիր կերպասեղեններ կիներու համար

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԱԺԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ջեռք մը կարուած հագուստը ձեզի պիտի արժէ՝ ... Ֆրանս. առաջնակարգ զգեստին կերպասով 500 ֆր. ... փոխանակ 700ի: Իսկ Անգլ. կերպասով 700 փոխանակ 1000ի ... փափաքողներու (այր եւ կանանց) կը տրամադրենք ամէն ... coupe ունեցող եւ à façon աշխատող վարպետ — դի...

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ PRINKIPO

VERTANÈS MAHDJOUBIAN et A. VITCHEN

24 Rue des Carmes, Paris (5) Մէթրօ՝ Place Maubert

Խնամքով պատրաստուած արեւելեան և եւրոպական ... տեսակ կերակուրներ ամէն ժամ: Մասնաւոր կերպով ... բաստած տէօնէր քէպապ:

Այցելեցէք, համոզուելու համար: Հարսնիքի, ... րու, հաւաքոյթներու եւայլնի համար տրամադրելի ...

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ջրանկի տօնի առիթով KYSA կօշիկի վաճառատան ...

209 Rue Duguesclin (angle rue Dunoir), Lyon

պիտի գտնէք սեփական արհեստանոցի ... ժամանուր խնամքով պատրաստուած ... րու եւ կիներու ֆանթէզի եւ ամէն ... տոկուն կօշիկներ:

ԳԻՆԵՐԸ ԱՆՄՐՑԵԼԻՕՐԷՆ ԱԺԱՆ

Կը բաւէ անգամ մը այցելել համոզուելու ...

ՄԱՍՕԹ.— Նոյն կօշիկները կը գտնէք մեր երկրորդ ... վաճառատունը 217 Rue Garibaldi, angle rue Paul-Bert. Ամէն տեսակ կօշիկներ խնամքով կը նորոգուին մեր արհեստանոցին մէջ

Տէր եւ Տիկին ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆ ...

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Տէր եւ Տիկին ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՑԵԱՆ

29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 9...-61

Բաց է ամէն օր, ... ամէն տեսակ ներքին եւ վիրաբուժական հիւանդութիւններ ... կ'ընդունի Գ... Տը. եւ Տիկին ... ներքին եւ ... 2—3. ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ ամէն օր ժամը 9էն 19.

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 378.288

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
3
ՅՈՒՆԻՍ
1930

3 JUIN 1930

Ձ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1279

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

…րԿՈՒ ԽՕՍՔ

…ԵՒ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ

Գաղափական խնդիր մը չէր «Ուժերու համախմբումը», զոր …ենց գրինք առջի օր:

Ոչ միայն ամենօրեայ պահանջները կը հարկադրեն այդ …, այլ և մեր ներկայ կացութիւնը: Նետուած ենք ծովերուն …, փողոցներու անկիւնը, կամ ծառերու տակ: Ունենալով …նկար, բայց ոչ խարիսխ:

Ամէն տեղ ալ, կը խնդան մեր երեսին: Կը յիշեն մեր անցեալը …կը համակրի՜ն:

Բայց, չյափշտակուինք: Խարդա՛խ են բոլոր ժպիտները և …ում՝ ինչ որ կը բաշխեն իբրեւ համակրանք: Ինչ որ բաշխե…ն ամբողջ լիսուն տարի, այնքան առատաձեռնութեամբ…

Մեր ինքնապաշտպանութիւնը իր շիտակ ճամբան կը գտնէ, …չ հասկնանք այս ճշմարտութիւնը: Այլապէս, յիշատակներ …թողունք այստեղ կամ այլուր: Եւ յիշատակարան մը …գառնայ մեր ժամանակակից պատմութիւնը:

Այս պայքարին մէջ, բաւական չէ միայն համախմբել ու…: Հարկ է նաեւ խնայել:

Ինչ կը տեսնենք իրականութեան մէջ. միշտ նկատի ունե…ով գաղութները:

Անխնայ վատնում՝ միտքի, ճիգի եւ եռանդի:

Առէք առօրեայ մամուլը, — կատարեալ մրցահանդէս՝ խելք …նելու: Ակադեմական վէճեր, որոնք ոչ սկիզբ ունին, ոչ ալ …ճան: Հարցեր, որոնք մեռել կը հոտին: Ճամարտակութիւն…, որոնք ոչ իսկ նորութեան չքմեղանքն ունին:

Այո՛, միայն բանագիտութիւն, բայց երբեք պատասխանա…տուութիւն: Միայն խօսք ու ճառ, բայց ոչ աշխատանք: Փո…ղէն անցնող հոսլիտը դարձեր է քաղաքագէտ: Էֆէնտիներու …մ վարդապետներու փոքրաւորը՝ յեղափոխական: Մարդիկ …ակնութիւն ունին քաղաքական կուսակցութիւն վարելու, …մկավար-ազատական» գաղափարներ ցանելու, եւ հանդի…որ լրջութեամբ կ'աղաղակեն իրենց պաշտօնաթերթին ա…ջին էջէն.

— «Բարի եկաք, Սրբազան: Եւ ճիշդ ատենին եկաք, տեսնելու …մար, խմանալու համար թէ ի՛նչպէս կը գալարուի ձեր հօտը» …… «իչ մը մաքուր ու շնչելի օդ տուէք մեր այս ապականած …րային կեանքին. Աստը կարօտը կը քաշենք, Սրբազան», (Արեւ, …Փարիզ):

Եւ տակաւին ի՛նչ գրիչներ որ թուղթ կը մրոտեն ու գրա…րին կը յանձնեն: Մենք տուինք աղօտ նմոյշ մը՝ տիրացուա…ն ցուցահանդէսէն: Այն ալ պատահաբար: Ոչ ժամանակ, …ալ տրամադրութիւն ունինք շարելու այլապէս շահեկան …տեր՝ բանգիտական, տգիտական, սոփեստական: Մինչեւ …թ խաչագողական:

Որակենք բոլորը մէկ բառով ու անցնինք. — անխնայ …նում՝ աւելի կամ պակաս օգտակար կարողութեանց:

Եւ այսպէս է որ, ընթերցողէ աւելի գրող ունինք, եւ …ինգզոյն, անհամար թերթ ու գիրք լոյս աշխարհ կը տեսնեն …ի ու ձախ:

Այսպէ՛ս է որ, արագօրէն կը գռեհկանայ, կ'աղճատուի …րգի հայերէնը:

Այսպէ՛ս է որ մարդիկ սրճարաններէն տպարանները կը …փոխադրեն առօրեայ շատախօսութիւններ, իբրեւ քաղա…ական կամ ազգային տեսութիւն:

Եւ այսպէս է որ, միշտ ալ ճակատ կը ճեղքուի, նոյնիսկ… …ատարագի երգեցողութեան առթիւ:

Մենք այն կարծիքն ունէինք թէ երբ քաղաքական հո…անքներ կը գործեն ժողովուրդի մը մէջ, գոնէ այդ հոսանք…ներուն անդամները կ'ունենան որոշ հայեացքներ՝ հիմնական …արցերու մասին:

Օրինակ, ներելի չէ որ ռամկավար մը չգիտնայ թէ ի՛նչու …ւ ինչպէս ծագեցաւ կամաւորական շարժումը, ինչո՛ւ եւ …ինչպէս կործանեցաւ մեր նորածին հանրապետութիւնը: Կամ …աւելի մանրացնելով, ինչո՛ւ մարդիկ ստիպուած են նոր գիւ…ղեր չինել Մուսուլի խորերը:

Նմանապէս, աններելի է որ համայնավար մը — ըլլայ իսկ …Ֆացախէն դարձած — չհասկնայ թէ ինչո՛ւ քարէ քար կը գաղ…թուին մարդիկ, տեղաւորելու համար Սուրիա ապաստանած …0.000 կայանարնակներ:

Բայց, — ինչո՞ւ պիտի համնէինք այս օրին, եթէ գաղա…փար ունենայինք ուժերու խնայողութեան մասին…:

Ինչո՞վ պիտի արդարանար մեր բանգէտի, ամենագէտի …ամբաւը, բոլոր ճակատներուն վրայ, աստուածաբանութենէն …մինչեւ համաշխարհային յեղափոխութիւն:

Ի՞նչպէս պիտի կրնայինք ապացուցանել թէ՝ Հայը ընդու…նակ է ամէն բանի, բացի հաւաքական աշխատանքէ: Մանա…ւանդ, երբ հարցը սերտ կապ ունի իր ճակատագրին հետ:

Խելքի եւ ճիգի այս անհաշիւ վատնումն ալ, իր կարգին, կը …ւարացնէ ընդհանուր հասկացողութիւնը գաղութներու մէջ:

Ըլլալով չափազանց ազատ ամէն երկնքի տակ, անխնայ …թուղթին կը յանձնենք մեր գիտցածն ու չգիտցածը, եւ կ'ու…նենանք Բաբելոն:

Անիշխանութիւն եւ քաոս:

Շ.

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ

Մուսուլէն կը գրեն Պէյրութի «Ազդակ»ին.—

Իրաքի սահմանին վրայ, երկար տարածութեան մը մէջ, օրէ օր աւելի լայն ծաւալ կըստանայ քրտական շարժումը: Որքան ալ ջանան հերքել այս մասին տարածուած լուրերը իրականութիւնը այն է որ շատ լուրջ հանգամանք մը ստացած է ներկայիս քրտական ապստամբութիւնը: Թուրք կառավարութիւնը այդ շրջաններուն մէջ կը հաւաքէ մեծ ուժեր եւ անվերջ պատրաստութիւններ կը տեսնէ:

Հաւաքուած զինուորները սակայն շատ դժգոհ են իրենց վիճակէն եւ երբեք չեն ուզեր կռուիլ Գիւրտերու դէմ: Մանաւանդ որ անոնք մեծ դժուարութիւններ կը քաշեն այդ լեռնային շրջաններու մէջ իրենց ուտելիք հայթայթելու: Օրական քանի մը զինուոր փախուստ կուտան եւ կ'ապաստանին Իրաքի սահմանները:

Հոս տիրող կարծիքը այն է որ Գիւրտերը գաղտնի յարաբերութեան մէջ են այս շրջաններու մէջ գտնուող անգլիացի հոչակաւոր գնդապետ Լօրէնսի հետ: Կըսուի նաեւ թէ՝ այս վերջին շարժումներուն ուղղակի ղեկավարութիւնը ստանձնած է գնդապետ Լօրէնս եւ նոյնիսկ քանի մը անգամ Թրքական սահմանը անցած՝ Գիւրտերը կազմակերպելու համար:

Ո՞վ է սակայն այս չնաշխարհիկ ուրուականը:

Զինք ճանչցողներ չափազանց տարօրինակ պատմութիւններ կը պատմեն իր մասին: Ցանկարծ ան կը փայլի, կը խօսի եւ շաբաթ մը, երբեմն շաբաթներ կ'աներեւութանայ: Օր մը նորէն երեւան կուգայ եւ այս անգամ բոլորովին տարբեր տարազով եւ տարբեր դիմագծով: Շատ լաւ արաբերէն գիտէ եւ ամբողջ պատերազմի շրջանին գտնուած է Արաբիոյ մէջ՝ արաբական տարազով եւ ոչ ոք չէ հասկցած թէ՝ ան անգլիացի լրտես մըն է:

Կասկած չկայ որ այս խորհրդաւոր մարդը կը գործէ անգլիական կառավարութեան հաշւոյն եւ իր հրահանգները կը ստանայ անկէ: Ի զուր չէր որ ամիսներ առաջ Թրքական թերթեր անհանգստութեան նշաններ ցոյց տուին, երբ Լօրէնս Իրաք եկաւ, եւ բողոքներ բարձրացուցին: Անկէ վերջ ան կորսնցուցած էր իր հետքը եւ ուրիշ երկիրներ գացած:

Վերջերս կարգ մը արաբ թերթեր անհիմն եւ սուտ լուրեր տարածեցին, իբր թէ, Սուրիոյ վերին Ճէզիրէի շէյխերէն Էմիր Ճապրա Իբրա փախած ըլլայ, չհանդուրժելով սէկ միլիոն Հայերու այդ շրջաններուն մէջ տեղաւորման որոշման եւ ծրագիրներուն: Այս լուրը բացարձակ զրպարտութիւն մըն է: Շէյխ Ճապրա Իբրա եկած է լոկ իր կամքով եւ իր անձնական գործերուն բերումով: Նոյն իսկ կ'ըսեն թէ՝ ան միացած է քրտական շարժումներուն եւ գնդապետ Լօրէնսին գործակից մըն է: Այս լուրը մէկէ աւելի աղբիւրներէ հաստատուած ըլլալով, վստահօրէն կրնամ ըսել որ Էմիր Ճապրա քիւրտ ապստամբներուն հետ յարաբերութեան մէջ է:

Անգլիացիները այժմ շատ անտարբեր եւ բոլորովին անտեղեակ ցոյց կուտան իրենք զիրենք այս անցուդարձերուն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Բրտական նոր դաւադրութիւնը

Անցեալ օր գրեցինք թէ Էրզրումի մէջ ձերբակալուած է Շէյխ Սայիտի տղաներէն Սէլահէտտին, իբրեւ դաւադիր:

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ այս նոր գործին քննութիւնը աւարտած է եւ դատավարութիւնը պիտի սկսի Յունիս 10—15ին: Ուրիշ մեղսակիցներ ալ բռնուած եւ Էնկիւրի փոխադրուած են: Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուի նաեւ Գալազիտի նախկին երեսփոխան Շէվքէթ էֆէնտի:

Նոր դէպքեր Հնդկաստանի մէջ

Կիրակի օր, աւելի քան 15.000 հնդիկ ցուցարներ նոր արշաւանք մը կատարեցին Վատալայի աղի մթերանոցին վրայ և շղթան խզելով յաջողեցան մաս մը աղ դրաւել, բայց ոստիկանութիւնը օգնական ուժ ստացաւ և ցրուեց: Վաթսուն հոգի վիրաւորուեցան, և բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

Ցոյցին ատեն, մեծ դժուարութիւններ պատճառեցին կիները, որոնք ամէն բան կ'ընէին ձերբակալուելու համար: Ոստիկանապետը պատուիրեց պարզապէս աղի մթերանոցներէն դուրս քշել զանոնք, բայց կիները նորէն կը վերադառնային: Այն ատեն, ոստիկանները ինքնաշարժներու վրայ դրին զանոնք եւ ամայի տեղ մը փոխադրելով, ազատ արձակեցին: Դէպքը տեւեց չորս ժամ:

∴ Գոմպէյէն կը հեռագրեն թէ քառասուն կամաւորներ փորձեցին փախչիլ բանտէն: Անոնք յաջողեցան քանի մը տեղերէ կտրել բանտը շրջապատող փշաթելերը, բայց պահակները ուրիշ բանտարկեալներու օգնութեամբ արգիլեցին փախուստը:

∴ Կանտի բանտէն նամակ մը գրելով Հնդկաստանի փոխարքային, ցաւ կը յայտնէ վերջին դէպքերուն առթիւ եւ կը յայտարարէ թէ ինք երբեք պատասխանատու չէ անոնց համար: Կրկին եւ կրկին կը հաւաստէ թէ ինք եւ իր ընկերները վճռած են բռնութեան չդիմել եւ գոհանալ կրաւորական դիմադրութեամբ: Աշխատաւորական «Տէյլի Հէրըլտ» այս լուրը տալէ յետոյ, կը յայտնէ թէ կացութեան ամէնէն ծանր երեւոյթը այն է որ, բնիկներուն մէջ դառնութիւնը կը կուտակուի Եւրոպացիներուն դէմ: Ապացոյց՝ յարաճուն պայքարը եւրոպական եւ մասնաւորապէս անգլիական ապրանքներու դէմ: Այսպէս, Փէնճապի մէջ, վաճառական մը, որ հարիւր հազար ոսկերլին արժողութեամբ ապրանք ունի, չի կրնար ծախել: Նոյնիսկ եթէ անգլիական իշխանութիւնները յաջողին զսպել խռովութիւնները, միշտ գոյութիւն պիտի ունենայ դառնութեան զգացումը ներկայ եւ ապագայ սերունդներուն մէջ: Իսկ այսքանը բաւական է որ փճանայ անգլիական վաճառականութիւնը Հնդկաստանի մէջ: Թերթը խորհուրդ կուտայ որ կառավարութիւնը դարման տանի կացութեան, որպէսզի անանցանելի վիհ մը չբացուի:

∴ Կալկաթայէն կը գրեն թէ առնուազն 5000 հոգի ձերբակալուած են անհնազանդութեան պայքարին բացումէն ի վեր (երկու ամիս): Զոհերուն թիւն է 300 սպաննեալ և 1500 վիրաւոր:

Սուրիական ցեղերը եւ Ֆրանսա

Սուրիոյ Սահմանադրութեան հռչակումէն անմիջապէս յետոյ, մարզպան Պ. Փոնսօ պտոյտ մը կատարեց երկրին արեւելեան սահմաններուն վրայ, Եփրատէն ալ անդին, այցելելով սուրիական տափաստաններու ցեղերուն: Իր նպատակն էր ծանօթացնել այդ ցեղերու վիճակին և կարգադրել կարգ մը վէճեր: Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ մարզպանը ջերմ ընդունելութիւն գտաւ ամէն տեղ: Բոլոր վրանները զարդարուած էին ֆրանսական և սուրիական դրօշակներով: Առաջին անգամ էր որ ֆրանսական հանրապետութեան մէկ մարզպանը կը մտնէր մեծ անապատը: Ուստի, Փոնսոյի Պէյրութ վերադարձէն անմիջապէս յետոյ, բոլոր պէտէվի ցեղապետները փութացին փոխադարձ այցելութիւն տալ: Քառասուն ցեղապետներ հանդիսաւորապէս ընդունուեցան մարզպանին պալատը և ստորագրեցին կատարեալ հաշտութեան դաշնագիր մը, մասնաւորապէս երկու ցեղերու միջեւ որոնք գժտուած էին մէկ տարիէ ի վեր: Յետոյ, ֆրանսացի պաշտօնատարներու հետ համախորհուրդ, քննեցին այն բոլոր յառաջդիմական միջոցները որ կրնան գոհացում տալ իրենց պահանջներուն:

Ամէնէն վերջը տեղի ունեցաւ հանդէս մը, որուն կը մասնակցէին Լիբանանի եւ Սուրիոյ նախագահներն ու նախարարները:

Յոյս կայ որ այսուհետեւ աւելի ամրապնդուի անապատին ապահովութիւնը, շնորհիւ զանազան ցեղերու միջեւ կնքուած դաշնագիրներուն:

Թուրք աւազակներ Սուրիոյ մէջ

Թրքօ-սուրիական սահմանին վրայ այս օրերս անպակաս են միջադէպեր: Բինանիէի եւ Համամի միջեւ, հիւսիսային Սուրիոյ մէջ, քանի մը օր առաջ թուրք աւազակներ չորս ճամբորդներ փոխադրող ինքնաշարժի մը վրայ գնդակներ արձա-

(Մնացեալ շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն եւրոպայի կեդր. կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 7

Մկրտիչ Սէֆէրեան	150
Հայկազուն Աբրահամեան	150
Գալուստ Սաղըեան	150
Գարգեւ Ցէրտլեան	100
Որմնակ Ցակոբեան	100
Գումար	650
Նախորդ գումար	9000
Ընդհ. գումար	9650

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒԷՆ ՔՇՈՒԱԾ ԹՇՈՒԱՌՆԵՐՈՒՆ

ՑԱՆԿ 60

Օր. Գասպարեանի եւ Պ. Հրանտ Գօյաճեանի Հարսնիքին առթիւ (տես վարը)	330.—
59րդ ցանկին գումարը	75.243.30
Ընդհ. գումար	75.573.30

∴

ՊՈՒՐԿ ԱԷՆ ԱՆՏԼՈԼ.— Մեր փոքր գաղութը կը բաղկանայ տասը ընտանիքէ: Օր. Գասպարեանի եւ Պ. Հրանտ Գօյաճեանի ամուսնութեան առթիւ, Մարսէյլի եռզկատցիներու Հայր. Միութեան վարչութեան անդամներէն Պ. Ա. Ճինկէօզեան յիշելով «Ցաւաջ»ի կոչը ի նպաստ Անատոլուի բեկորներուն, հրաւիրեց սեղանակիցները մասնակցիլ հանգանակութեան: Եռզկատի Հայր. Միութիւնը վճարեց 100 ֆրանք, սեղանակիցներն ալ մասնակցեցան համաձայն իրենց կարողութեան եւ գոյացաւ 330 ֆրանք զոր կը ղրկենք ձեզի, ցանկին հետ միասին:

Ա. Ճ.

ԱՄԷՆ ԻՆՉ ԼԱՏԻՆԱՏԱՌ

կառավարական որոշումով, յունիս 1էն սկսեալ Թուրքիոյ բոլոր պետական պաշտօնատուները, վարչութիւնները, Թաղապետութիւնները եւ դատարանները միայն եւ միայն լատիներէն տառերով պիտի գրեն: Այլեւս արգիլուած է արաբերէն սղագիրը:

∴ Ամերիկեան արշաւախումբ մը պեղումներ կատարելով Էնկիւրիէն 48 քիլոմեդր հեռու, երեւան հանեց հիթիթեան շէնք մը, որ կը կարծուի թէ մեհեան եղած է:

ԿԱՂԻՆԻ ԲԵՐՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Վերջին հաշիւներու համաձայն, կաղինի բերքը առատ եւ ընտիր պիտի ըլլայ այս տարի: Տրապիզոնի եւ շրջակայքի բերքը 250 հազար, Կիրասոնինը 400 հազար, եւ Րիզէի կուսակալութեանն ալ 150 հազար կենդինար կը նախատեսուի: Կաղինի բերքով շահագրգռուող դրամատէրներն ու առեւտրական հաստատութիւնները այն վստահութիւնը ունին թէ բերքին սպառնացող հիւանդութիւններուն շրջանը անցած է այլեւս:

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

"ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿՈԼՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՆ,,

Համայնավար կուսակցութեան պարտութիւնը, հաւաքական տնտեսութեան քաղաքականութեան մէջ, կը շարունակէ պահել իր արժէկանութիւնը։

Խորհրդային մամուլը, իր ղեկավարներու եւ պատասխանատուներու բերնով, յաճախ «անխնայ մերկացումներով» ճիշտ է թէ կը քննէ շարունակաբար այս կեդրոնական հարցը, բայց իրենց յատուկ եղանակներով եւ ձեւերով։ Ընդհանրապէս անոնց համար պարտութիւն գոյութիւն չունի, այլ ինչպէս իրենք կ'ըսեն, «որոշ շրջաններում գործուած սխալները, կուսակցական գծի կոպիտ աղաւաղումները, եւ «100 տոկոսով մարտական յեղափոխութեան» քնայլալզէօզութիւններն» կամ «հարիւր տոկոսով սարսափութիւնները» խոչընդոտներ են հանդիսացեր ընդհանուր շարժումի ծաւալման։ Այս բոլորէն մարդս այն եզրակացութեան կրնայ յանգիլ թէ՝ հաւաքական տնտեսութեան ձախողումը, վերջին հաշուով արդիւնք է եղած գլխաւորաբար համայնավար գործիչներու ձախաւերութեանց։ Մինչդեռ իրենց իսկ ծամծմած բառերէն եւ ի վերջոյ մամուլի ղանազան արտայայտութիւններէն պարզ է թէ՝ երկիրն ու ժողովուրդը պատրաստ չեն եղած ընկերային այդ հսկայական շարժումին, պարագայ մը, որ գլխաւոր եւ հիմնական պատճառը պէտք է համարել բուն պարտութեան։ Մնացեալ պատճառները նպաստած են այս հիմնական խնդրի արագ զարգացման։

Այսօր, երբ ըստ երեւոյթին անապառ ճիգ ի գործ կը դրուի արագօրէն դարմանելու կատարուած սխալները «բոլշեւիկեան ինքնաքննադատութեան» ճամբով, բնական պիտի ըլլար սպասել թէ մարդիկ հաշուի պիտի առնէին ամենագլխաւոր արգելքները, իրենց բովանդակ ծաւալին մէջ։ Աղմուկը այս ուղղութեամբ, ինչպէս նաեւ կուսակցական եւ կառավարական մարմիններու հրամանագրերը իրենց բազմազան տրամադրութիւններով, շատ հեռու են բուն վէրքը մատնանշելէ։ Երկրի եւ ժողովուրդի կենցաղային, հոգեկան եւ բարոյական կողմը — որպէս հիմնական ազդակ — դարձեալ կը մնայ բուն գնահատումէն։

Այլ կերպ դժուար կարելի պիտի ըլլայ բացատրել դարմանումի այն բազմաթիւ միջոցները, որոնք ամէն բանէ առաջ կը ծառայեն աւելի այլասերելու աղիտութեան մէջ պահելու բուն ժողովուրդը։

«Արտօնութիւններ կոլտնտեսութիւններին», օրէնքով, կառավարութիւնն ու կուսակցութիւնը, բացայայտօրէն իր քաղաքականութիւնը յաջողցնելու համար սկսած է կաշառել հաւաքական տնտեսութիւններու մէջ մտած գիւղացին, հաստատելով միաժամանակ բացառիկ վիճակ այդ կազմակերպութեան արդիւնաբերութեան համար։

Կոմունիստական կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի ապրիլ 2ի որոշումը՝ հիրագուած Խորհրդային կեդրոնական կառավարութեան եւ պարլամենտի կողմէն կը տրամադրէ.—

«Աչքառել միանական գիւղատնտեսական տուրքից երկու տարով (1930—31 եւ 1931—32) կոլտնտեսութիւններու ամբողջ հանրայնացուած բանոց անասուններին — ձիերին, եզներին եւայլն, ինչպէս կոլտնտեսութիւնների մէջ հանրայնացուած, այնպէս էլ անձնապէս կոլտնտեսութիւններին պատկանող բոլոր կովերը, ոչխարները, խոզերը եւ թռչուններըյ»

«Բանջարաբուծական կոլտնտեսութիւնների եւ հանրայնացուած բանջարանոցների վրայ միասնական գիւղատնտեսական տուրք դնելու գէպքում՝ տուրքից երկու տարով բոլորովին ազատել թէ բանջարաբուծական եւ թէ այլ կոլտնտեսութիւնների այն հողերը, որոնք նոր են յատկացւում բանջարանոցի»

Անասուններու եւ որոշ հողերու մասին եղած այս բացառիկ կարգադրութիւններէն յետոյ, որոշուած է «ապահովելու ընթացիկ տարում կոլտնտեսութիւններին 500 միլիոն ռուբլու չափով վարկ տալը»։ Աւելէ զատ որոշուած է.—

«Զեղչել կոլտնտեսութեան մտած անտեսութիւններու հողաշինարարական պարտքը, եթէ այդ հողաշինարարութիւնը կատարուել է նրանց կոլտնտեսութիւն մտնելուց առաջ։

«Կոլտնտեսութիւններ մտած գիւղացիների վերաբերմամբ գեղչել մինչեւ այս որոշման հրապարակումը չգանձուած բոլոր այն տուգանքները, որ նշանակուել են հարկերին եւ այլ պարտադիր վճարումներին վերաբերող օրէնքների խախտման եւ անհատական գիւղացիական անտեսութեան այլ պարտականութիւնների չկատարման համար։ Դադարեցնել մինչեւ այժմ կայացուած դատական որոշումների կատարումը, ինչպէս նաեւ քրէական եւ վարչական պատասխանատուութեան կանչելու համար սկսուած գործերը նոյն այդ խախտումների վերաբերմամբ, եթէ դրանք կատարուել են գիւղացիների կողմից մինչեւ նրանց կոլտնտեսութիւն մտնելը»

Այս ամէնը աղէկ, միայն թէ հարկ է նկատել, որ բոլշեւիկեան իշխանութիւնները մոռցած են այս օրէնքով, փոխել նաեւ կոլտնտեսութեան անունը։ Մեր պատմական Արշակունի կազմութիւնը յիշեցնող պատմութիւնն է որ կը կրկնուի հոս։ Եւ ինչպէս հոն ապստամբող ամէն անհատ ազատ կը նկատուէր իր բոլոր դատապարտելի արարքներէն հիմակ ալ կոլտնտեսութիւններու մէջ մտնողներն են, որ կ'ազատուին ո՛չ միայն իրենց պատասխանատուութիւններու, քրէական յանցանքներէն, այլ եւ երկու տարի իրենց հետ իրենց ստացուածքն ալ կ'ազատուին օրինական պարտաւորութիւններէն երկրի գանձին հանդէպ։

Պարզ է սակայն այս բոլորին իմաստը։ Ան ամէն բանէ առաջ նպատակ ունի գաղրեցնել քայքայման ալիքը, ինչպէս նաեւ ժողովրդական լայն զանգուածներու առնելութիւնը օրուան իշխանութեան եւ իր կատարած «ընկերային յեղափոխութեան» մասին։ Իրենց իշխանութիւնը պահելու ախտավարակ ձգտումը, որ կատարեալ խուճապի է մատնած զիրենք, մղուցնել կուտայ ռակայն, որ այս ճամբով անհնար է դարմանել սխալները, եւ մանաւանդ առողջ հիմերու վրայ դնել «կոլխոզշարժումը»։

Ճիշդ է, նկատի ունենալով տնտեսական ծանր կացութիւնը, եւ հալածանքներն ու այլ դժուարութիւնները, այս արտօնութիւնները միջոց են գիւղացիութեան համար, ժամանակ մըն ալ գոնէ իրենց գոյութիւնը այս ձեւով պահպանելու համար։ Բայց ասոնք չեն կրնար նպաստել ժողովուրդի ներքին յեղաշրջումին, ինչպէս նաեւ մարսել տալ Սթալինի յօղուածի տրամադրութիւնները։

Աւելէ զատ, այս առանձնաշնորհեալ վիճակը, որմէ կ'օգտուին մեր փոքրամասնութիւն կազմող գիւղացիները, պատճառ պիտի հանդիսանայ նոր արկածախնդրութիւններու եւ մանաւանդ չարաշահութիւններու։ Միւս կողմէ, հաւաքական տնտեսութիւններէն դուրս մնացողներու հանդէպ գործադրուած խստութիւնները, բնականօրէն աւելի պիտի բարդացնեն գիւղական կենռաս հարցը։

Համայնավար կուսակցութիւնը, ի հարկէ, տատանող չէ այս բոլորէն, որովհետեւ իր ուզածն ալ ճիշտ այն է, որ աւելի եւս լայն բացուին անջրպետներ գիւղացիական զանգուածներու մէջ, սրելու համար «դասակարգային հակամարտութիւնները»։ Բայց ինչպէս ցոյց տուաւ կեանքը, գիւղա.ին ո՛չ միայն կը մխոէ կոմունիստական տեսութիւնները, այլ եւ միասնական ճակատով դուրս կուգայ ճիշտ այդ իշխանութեան դէմ իր շահերու պաշտպանութեան համար։

Այսպէս կամ այնպէս, այս նոր արտօնութիւններէն յետոյ, կը հետեւի թէ համայնավար իշխանութիւնը մէկ կողմ թողած բուն ընկերային յեղափոխութիւնը, քաղքենի պետութիւններէն աւելի վատթար եւ անբարոյական միջոցներով կը ձգտի պահել իր իշխանութիւնը։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՉԵԿԱՅԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

Զ.

ՍԹԱԼԻՆԻ ԳԱՂՏՆԻ ՄԵՔԵՆԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Տ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

ԼԻԹՎԻՆՈՖ ՄԱՀԱՑՈՒ ԹՇՆԱՄԻ ԳԱՐԱԽԱՆԻ

Տ. Արեւելքը անծանօթ երկիր էր ինծի համար։ Շատ մեծ մտավախութեամբ ընդունեցի իմ անուանումս Թուրքիոյ գեսպանատան խորհրդականի պաշտօնին։ Չինական յեղափոխութիւնը արագօրէն ծաւալ կը գտնէր, եւ այս կողմէն գիւրին չէր իմ աշխատանքս, որովհետեւ չափոն վրձռական գեր մը պիտի խաղար այդ յեղափոխութեան մէջ։

1. Կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին մէջ ինծի կանխաւ հասկցուցած էին որ Թուրքիոյ խորհրդ. գեսպան Քօք ի Մոսայ ես պիտի կանչուէր, եւ բաւական երկար ժամանակ ես պիտի ստանձնէի գործակատարի պաշտօնը։ Դժուարին գործ մը կը ցցուէր առջեւս։

2. Փէքինի խորհրդ. գեսպան Գարախանի մէկ անցեկագիրը կարդալուս միջոցին, հեռաձայնին զանգը հնչեց Մոսկ։ Լիթվինոֆն էր որ կը խնդրէր ինձմէ իր գրասենեակը երթալ։

Այս հրաւէրը տարօրինակ թուեցաւ ինծի։

Արտաքին գործավարութեան մէջ աշխատութեան բաժանման համաձայն, Լիթվինոֆ ոեւէ առընչութիւն չունէր Արեւ. գործերուն հետ։ Երբ Չիչերին արձակուրդով մեկնէր, արեւան գործերը կը յանձնուէին մի ուրիշ Արոլոֆի, չաքարի պէս մարդ, բայց ծայր աստիճան սահմանափակ մտքով։ Լիթվինոֆ կը սրանեղէր ասկէց, բայց կուսակցութեան քաղաքական Բիւրօն կը հասկնէր իրեն թէ Գարախանի հետ իր անձնական սերերիմ հակառակութիւնն ու առելութիւնը անկարելի կ'ընէր ոեւէ անմիջական յարաբերութիւն ընդմէջ Փէքինի դեսպանին՝ Գարախանի, եւ արտաքին գործավարին օգնականին, Լիթվինոֆի։ Աւելէց աւելի չնաշ առգմագիտութիւն չէր կրնար ըլլալ, որովհետեւ Լիթվինոֆ ամենաատորին գաւերու համար յայանի միտում մը ունէր։ Իր վրէժխնդիր ախորժակներուն յագուրդ տալու համար իրուէնէ կրնար զոհել ոչ միայն Գարախանը, այլ նոյնիսկ ոեւէ նպաստաւոր կացութիւն Չինաստանի մէջ, բաւական է որ համէր իր մէկ վատթար նպատակին։

Լիթվինոֆ կարծիքս հարցուց Տ. Արեւելքի գործերուն վրայ խուսափողական պատասխաններ կուտայի, պատրուակելով թէ բաւական ժամանակ չեմ ունեցած ուսումնասիրելու ա՛յնքան բարդ խնդիրները, եւ Լիթվինոֆ մ'եկէն ի մէկ սկսաւ խօսիլ իրարու ետեւէ արագ արագ։

— Ամբողջ չարիքին պատճառն է Գարախանը, ըսաւ։ Իրեն յանձնուած գործերէն բան մը չի հասկնար, եւ կ'աշխատի որ իր ըրածները վաւերացնէ Պրոտին կոչուած հասկածելի անձը, Շիքակոյի Սակարանին սորրին խառերէն առաջ եկած այդ խաբեբան։ Շիքակոյի մէջ ժամանակ կ'անցընէր Կրուզենպերկ անունով։ Չինաստանի մէջ ինքզինքը գիկտատոր կլլեցուց։ Ցաւալի ծանօթ կացութիւն մը ունի՝ ուղղակի թղթակցելու համար Կոմինտէրնին հետ։ Հիմա այլեւս Գարախանին ալ կարեւորութիւն տուած չունի, եւ այս վերջինը համակերպութեամբ կը հանդուրժէ ամէն բանի։

«Անհաւատալի հպատակութեամբ Գարախան գլուխ կը ծռէ Պորոտինի առջեւ։

«Չինաստանէն յանկարծ Մոսկուա գալով Պորոտին Չինաստանի համար վարկ պահանջեց.— 50 միլիոն տոլար, 50.000 հրացան, 500 գնդացիր եւ 115 թնդանօթ։ Քաղաքական Բիւրոյին մէջ ատոր ունեցող առանձնները երկու օր խորհրդակցեցան որոշում տալու համար։ Եթէ ամէն մարդ այս կերպով իր պահանջումը տանայ, մեր բոլոր պահեստ օտար արժեթուղթերը պիտի սպառէին։ Չիչերինը հրաւիրեցին որ մասնակցի խորհրդակցութեան, բայց անիկա հիւանդ ձեւացաւ, ինչպէս այսպիսի կասկածելի առիթներու իրեն սովը ես գացի եւ յայտարարեցի թէ կողէկ մը անգամ չեմ կրնար տալ, վասնզի չինական գործերուն վրայ հաւատք չունիմ։ Եթէ հոն գործերը սանկ երթան, օրին մէկը մենք ալ կը քշուինք Մանչուրիայէն։ Սթալին կատղեցաւ եւ սկսաւ բացատրել ինծի (Լիթվինոֆի) թէ Չինաստանի տրուելիք այս նպաստը նախաքայլ մըն էր գէպի Չինաստանի խորհրդայնացումը։ Երկարաշղաւիրառութիւններէ վերջ Քաղաքական Բիւրոն որոշեց Պորոտինի յանձնել իր պահանջածին հարիւրին 30ը։ Պաշտօն արուեցաւ ընկեր Ռէնշլիխթի հոկել փոխադրութեան բաշխումին։ Այս կերպով Չինաստանի խաբեբայ գիկտատորը 15 միլիոն տոլար ձեռք պիտի ձգէր,— պատուհանէն փողոց նետուած դրամ մը։ 3000 փոխգիր 5000 տոլարնոց...»

«Ընկեր Քօփ ամէն անգեկաւութիւն պիտի տայ ձեզի Տ. Արեւելքի գործերուն վրայ», յայտարարեց Լիթվինոֆ վերջացնելով։

Ես ափ ի բերան մնացած էի բոլոր այս լաւծներուն վրայ։

Սթալին երեւան վայրկեան միայն շնորհեց ունկնդրութեան համար։ Նախ սկսաւ հոչա, անտարգական խօսքեր ուղղելով Քօփի հասցէին։ Ցետոյ ըսաւ թէ Չինաստանի յեղափոխութիւնը խորհրդային հիմերու վրայ կը քալէ. միակ վտանգը անգլիական գինեալ միջամտութիւն մը կրնայ ըլլալ։ Բայց Անգլիա բան մը չի կրնար ընել առանց Ճափոնը առնողելու։ Ուստի չինական խնդրոյն բանալին Թուրքիոյ մէջ կը գտնուի։ «Դուք պաշտօն ունիք ամէն գնով արգելք ըլլալու անգլեւ ճափոնական գործակցութեան մը։ Ամէն միջոց ի գործ գիր, ուզածիդ պէս, գիտնալով որ պատասխանատու ես վերջնական յաջողութեան»։

Փորձեցի Ճշդել իմ խաղերուս սահմանը.

— Ի՞նչ պէտք է ընեմ, եթէ Ճափոնցիները իրենց չէզոքութեան իբրեւ գին պահանջեն Սախալինի մնացեալ կէսը եւ Վլատիվոսթոքը։

Սթալին գժգոհ ու լուրջ դէմքով մը երեսս նայեցաւ։

— Ես գիւանագէտ չեմ եւ չեմ կրնար գործնական խրատներ տալ քեզի։ Եթէ խորհրդային վարչաձեւը յաղթանակէ Չինաստանի մէջ, նոյնիսկ ի վարձ իրենց կուտանք երկուքը։

Այս Սթալինեան խօսակցութենէն ես բնաւ բան չհասկցայ։

. . . .

Կոմինտէրնին գացի, որ ինծի իմացուց թէ իր ներկայացուցիչն է Ճափոնի մէջ Խանսըն, առեւտրական պատուիրակը։ Հոն ալ գըլուխ տարին Չինական յեղափոխութիւնը ամէն գնով գիւրացնելու յորդորներով — գործադուլներ առաջ բերել, գիւղացիները ոտքի հանել, եւայլն։

Իմացուցին ինծի թէ հպարտութեամբ գիտեն որ նոյնիսկ Ճափոնական նաւատորմին մէջ երեք համայնավարական բջիջներ կային։

Նաեւ Գորէայի մէջ համայնավար կուսակցութիւնը կը վարէր Սեուլի ընդհ. հիւպատոսը։ Մոսկուա այս վերջին քաղաքը ղրկած է Թարգմանի պաշտօնով Գորէացի կին մը, Զալոկա անունով։ Ասոր աշխատակիցը կը կոչուէր Քիմ։ Երկուքն ալ կազմակերպած էին Գորէայի մէջ համայնավար եւ բիւտասարդութեան հարիւրաւոր բջիջներ, որոնց համար յատկացուած գաղտնի վարկերու մասին, չէն կրնար համաձայնիլ Կոմինտէրնի երկու պատուիրակները, Խանսըն եւ Հարմանոֆ։ Ճափոնի բջիջներուն համար յատկացուած է 120,000 տոլար տարեկան։ Գորէայի համար ալ նոյնքան կը պահանջեն։ Ուզեցին իրաւարար կարգել զիս, բայց ես մերժեցի այդ պատիւը, խորհելով որ գժգոհ կողմը կրնայ ամէն առեակ նեղութիւն պատճառել ինծի։

ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Երեւանի շինարարութիւնը վերջերս փոխուեցաւ... գասախօսութեան։ Անցեալ շաբթու ներկայացուց ցինք վիճարանութիւնները, որոնք տեղի ունեցան կատարուած շինարարութեան մասին։ Այժմ «Խորհ. Հայաստան» կը յայտարարէ թէ Երեւանի մէջ բացուած է «շինարարական գասախօսութեանց» շարք մը։ Քօչաղեանի պիտի խօսի «Բնակարանային շինարարութեան զարգացումը պատմութեան ընթացքին» նիւթին շուրջ։ Ճարտարապետներ Ցէր Աստուածատրեան, Քաղինեան, Բաղիեւ, Զօհրաբեան, Մանանդեան, Մալխասեան եւ Գաբրիէլեան պիտի խօսին «Հայաստանի շինանիւթերը եւ անոնց օգտագործումը» նիւթին շուրջ։ Ճարտարապետ Սուրէն Աղաբաբեան՝ «Հայաստանի ելեկտրականացման» մասին, Ճարտարապետ Մարկոսեան՝ «Խճուղիներու շինարարութեան հեռանկարներ»ու մասին։

ՍԱՐԳԻՍ ՍԱՐՈՒԽԱՆԵԱ

ԹԱՒՐԻԶ.— Մայիս ... Պարսկաստանի Համատան ... ղաքին մէջ ինքնաշարժի ... ծին զոհ գնաց Հ. Յ. Դաշնակ... թեան հնաւուրց գինուոր ... գիս Սարուխանեանը, որուն ... որդին, տարաբախտ Վահան ... րուխանեանն ալ Մայիսի 6ի ... ջեր, Սալմաստի աճնկի երկ... շարժի ժամանակ, Մահլամ ... գին մէջ փլատակներուն տակ ... նացած էր։

Սարգիս Սարուխանեան ... էր Սալմաստ գաւառի Ղալ... գիւղին մէջ 1875ին։ Այդ գիւ... ղին մէջն ալ ստացած էր իր նախ... նական ուսումը։ Գիւղական հա... սարակ ընտանիքի զաւակ ... 1890ական թուերու սկիզբն, երբ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր յեղա... փոխական կեդրոններէն մէկը ... գարձներ Սալմաստը, Սարգիսը ... դառնար մեր կուսակցութեան ... ուխտեալ եւ հաւատարիմ գինուոր... ներէն մէկը եւ տասնեակ տարի... ներով կուսակցական ու յեղափո... խական գործի կը լծուէր. Սալմա... տի յեղափոխական գործերու ... րէ ընկ. Սամսոն Թադէոսեան ... ձեռքին տակ աշխատանքներ ... տարելով։

Մասնակցած է շարք մը հայ... գուկային կռիւներու, որոնք տեղի ... գի կ'ունենային սահմանագլ... խին վրայ։

Խանասորի պատմական արշա... ւանքին (1897 յուլիս 25) ... մասնակից եղած է։ 1890-1900... կան թուականներուն Սալմաստ... յեղափոխական գործերու եւ շար... ժումներուն մէջ Սարգիսը անդ... աշխատանք կատարած է իբր զի... ւոր, թիկնապահ, պահեստապե... տուրհանդակ եւ այլն։

Պատերազմէն յետոյ, երբ Սալմաստի հայութիւնը քաղաքական դէպքերու բերումով հե... ռացաւ դէպի Կովկաս եւ այլուր ... Սարգիսը հաստատուեցաւ Թաւր... գի մէջ։ Սալմաստը Հայերով ... ուիլ սկսաւ 1922էն սկսեալ ... տարուէ տարի շէնցաւ, բայց ... բախտաբար վերջին երկրաշարժ... հիմնովին քարուքանդ ըրաւ ... գեղեցիկ գաւառը։

Սարգիսը ընտանեկան ... ծանր պայմաններու մէջ ... ցաւ։ Կինը մեռաւ, երկու փոքր... րու խնամքը ծանրացաւ իր վրայ... իսկ ինք մնաց անգործ եւ ... սական ծանր պայմաններու ... թակայ։

Հ. Յ. Դ. Ատրպատականի ... կազմակերպութիւնը ... շարունակ նիւթական ... օգնութիւն ցոյց տուաւ իր ... ւուրց գինուորին եւ անոր ... զաւակներուն, որոնցմէ ... տղան՝ Մուշեղ խուլ ու համր է։

Սարգիսը գործելէ եւ ... տելէ աւելի կը սիրէր կարդալ ... Անվերջ գիրք ու թերթ կը ... գար եւ «Դրօշակ»ի ... մշտական ընթերցողն էր։ ... յիշողութեամբ եւ ... թեամբ կը պատմէր Սալմաստ... յեղափոխական դէմքերու ... դէպքերու մասին իր յուշեր... րոնցմէ մաս մը գրի առած ... հանդէսներուն եւ գասախօս... թեանց կը հետեւէր ուշի ... եւ տարիներու ընթացքին ... ու կարդալով միայն կրցած ... ինքնազարգացման համեստ ... չափ ձեռք բերել։

1929ի աշնան Թաւրիզէն ... գնաց Համատան, ուր ... մեր կուսակցական ընկերներ... աջակցութեամբ։

Երկար ժամանակ իրմէ ... մակ չառինք։ Եւ աչա ... 18ին հեռագիր մը կը հաղորդէ...

Սարգիս Սարուխանեանը ինք-
մը արկածի մը զոհ գա-
է։
Այսպիսի դժբախտ արկածի
գնաց Նաեւ խմբապետ
անցեալ տարի յունիսին։
Սարգիս Սարուխանեանի մա-
Կ'անհետանայ Նաեւ Հ. Յ.
կցութեան հիմնադիրներէն եւ
գինուորներէն մէկը։
ք իր յիշատակին եւ
իր տանջուած ոսկորնե-

ՄԱՍԻՍ

…ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ …ՈՒԼԹԱՆԱՊԱՏԻ ՄԷՋ

ՍՈՒԼԹԱՆԱՊԱՏ, 12 Մա-
— Այստեղ ալ տօնուեցաւ
Ահարոնեանի յոբելեանը, երե-
կոյ մը։ Բացումը կատարեց
Յովհաննէսեան, Ներկայա-
ով յոբելեարին մանրամասն
կեան ու գործը։
յետոյ երգեցիկ քառաձայն
րը՝ ղեկավարութեամբ Ալ-
րեանի՝ իր ժողովրդական
կով գեղարուեստական հա-
կը պատճառեց հանդիսական-
ն։ Արտասանութիւնները ան-
ւոր յաջող, բոլորն ալ Ահա-
անի գործերէն։ Ուշագրաւ էին
Ընկ. Յորդանանեանի «Քնիր
ռլիկ»ը, Ադգա Մնացական-
ի «Աշուղը», Յակոբեանի «Ա-
րծը, Զաւէնի «Դարբին»ը,
մի «Արարատեան դաշտը»,
Հիի «Ցօնավաճառը»։ Շատ
ոց էին Տիկ. Հրաչուհի Սիմոն-
ի եւ Օր. Նուարդ Նալբանդը
իրենց դուէտներով արժա-
ոն երկարատեւ ծափերի,
նաեւ Ագամ Գրիգորեանի,
Գրիգորեանի, Սաքօ
եանի եւ Աշոտ Սարգսեանի
ը։
Մկրտիչ Յակոբեան կարդաց
Հայեանի կարծիքը Ա. Ահա-
անի մասին։ Երկրորդ մասով
խօսեց Ցոլք. Տիգրան Մնա-
եան, որ խղճամիտ ու-
սիրութեամբ վերլուծեց Ա.
րոնեանի գործը, թէ իբրեւ
է եւ թէ իբրեւ գիտող եւ
պան։ Յոյս յայտնեց, որ յո-
նը կը տօնուի մեր հայ-
քում, այն հայրենիքում,
ազատագրութեան համար 40
իր գրիչ է շարժել վաստակաւոր
ը։
ետոյ ներկայացուեց մէկ
ին «Քաղաքացի»ն», մաս-
թեամբ Տիկ. Նղիաբեկեանի,
Աշոտի. բոլորն էլ իրենց
մ յաջող։ Երեկոյթը անցաւ
յաջող։ Սրահը լեցուն, հա-

սարակութիւնը բարձր տրամադրութեամբ։ Դադարներուն նըւագում էր «Քնար» երաժշտախումբը՝ ղեկավարութեամբ Ա. Գ. եւ Ա. Գրիգորեանի։

Յանձնախումբը սկզբունքով որոշել էր բացի տոմսակի արժէքը գանձելուց, վիճակախաղով եւ լ'ով չծանրաբեռնել հասարակութիւնը։

Իսկ երեկոյթից յետոյ, յանձնախմբի յարգելի անդամներ Գ. Գ. Յոլք Վարժապետեան եւ Սէլիմ Գասինեան հանգանակութիւն պիտի բացեն Գրական կաճառի համար (եթէ միայն Սալմաստի աղէտը խանգարելու չլինի)։ Դրամը հանգանակելուց յետոյ կը փոխադրւի փարիզի յանձնախմբին։

Վ. ԱՍՏՂՈՒՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

Թիֆլիսի Պրոլետարին մէջ տպուած է (14 մայիս) բաց նամակ մը, ուղղուած Հայաստանի հրատարակչական մարմիններուն եւ գրաշարական Միութիւններուն։ Կը քաղենք գլխաւոր մեղադրանքները.—

Հայաստանի Պոլիգրաֆտրեստը քանի մը տարի առաջ արտասահմանէն բերել տուաւ լինոտիպ 10 մեքենաներ, որոնք կը շարեն հայերէն լեզուով։

Եւ սակայն Երեւանի Պետական Հրատարակչականը եւ ուրիշ նման մարմիններ իրենց տպագրական գործերը կը ղրկեն Թիֆլիս՝ Զարիա վաստոկայի տպարանը, որովհետեւ Երեւանի մէջ տպելու չեն հաներ։

Արդ այս տպարանը ունի 9 մեքենայ, 5ը շատ հին եւ մաշած։ Բայց եւ այնպէս այս 9 մեքենաները կը շարեն 3 օրաթերթ, 6 շաբաթաթերթ եւ զանազան գործեր՝ հայերէն, վրացերէն, ռուսերէն եւ թուրքերէն լեզուներով։ Ինչպէս կ'ըլլայ, որ երբ 9 մեքենայ կը տպեն այսքան գործ, Երեւանի 10 մեքենաները կը շարեն միայն Խորհրդային Հայաստան մը եւ քանի մը շաբաթաթերթեր, որոնց մէկ մասը կը շարուի Թիֆլիսի մէջ։

Կ'ըսեն թէ Երեւանի մեքենաները շատ գէշ կ'աշխատին, այդ պատճառով գրաշարը մէկ ժամէն կը շարէ մօտ 4000 տառ միայն։ Բայց կը հարցնենք.— Ինչո՞ւ այդ մեքենաները գէշ կ'աշխատին, երբ նոր են եւ, կարծես Թիֆլիսի մէջ մարդ չը կենար, մինչեւ Գերմանիայէն մասնագէտ հրաւիրուեցաւ կրկնակի ծախքեր ընելով։

Պէտք է ընդունիլ, որ լինոտիպի վրայ հայերէն շարելը աւելի բարդ է քան ռուսերէն շարելը, որովհետեւ հայերէն տառերը եւ կետադրութիւնը աւելի հարուստ են քան ռուսերէն տառերն ու կետադրութիւնը։

ԵՐԵՒԱՆԻ ԹԱՏՐՈՆԸ

Նոր մանրամասնութիւններ Երեւանի թատրոնին մասին, որուն շինութիւնը այնքան խօսեցնել տուաւ իր վրայ։ Երեւանի պետական թատրոնը, որուն շինութիւնը պիտի աւարտի 1933ին, պիտի բարձրանայ համաձայն ճարտարապետ Թամանեանի պատրաստած յատակագիծին։ Ծախք նախատեսուած է մէկ միլիոն 800,000 րուբլի։ Այս յատակագիծը արժանացած է է օտար ճարտարապետներու Ժոլտովսկիի, Յամինի եւ Շչուսեւի գնահատութեան։

Թատրոնին հողը կը գտնուի քաղաքին լաւագոյն մասին վրայ, համալսարանին մօտ։ Հողին տարածութիւնն է Յուկէս հեկտար, թատրոնին շէնքը պիտի գրաւէ 4 հեկտար։ Ապագային թատրոնին կից պիտի բարձրացուին գեղարուեստական տարբեր հաստատութիւններ (երաժշտանոց, թատերական արուեստանոց, եւայլն)։

Պետական թատրոնը պիտի ունենայ յարակից լսարաններ, երաժշտական եւ ցուցադրական սրահներ։

Նկատի ունենալով երկրին հրաբխային հանգամանքը, թատրոնը պիտի շինուի երկաթէ եւ ամրաշաղախէ։

Պիտի ունենայ ձմեռնային եւ ամառնային թատերասրահներ, առաջինը 1,200 աթոռ, երկրորդը՝ 1,700 աթոռ։ Երկու թատրոններն ալ պիտի ունենան մէկ բեմ։

Ձմեռնային թատրոնը պիտի ունենայ երկու յարկ, գետնայարկը՝ 400 աթոռով, երկրորդ յարկը եւ ամփիթատրոնը 800 աթոռ։ Երկրորդ յարկը պիտի ունենայ լայն պատուհաններ, օգտագործելու համար ցերեկուան լոյսը համագումարներու ժամանակ։

Բեմը ձմեռնային թատրոնին կողմէ պիտի ունենայ 3 բացուածք, մէկը միւսին վրայ անկիւն շինուած։ Այս ձեւը կը նպաստէ բեմադրութեան զանազան փորձերու իրագործման, զուգընթաց գործողութիւններու պատրաստութեան՝ առանց ընդհատումի։

Բեմը շարժական ըլլալով, կարելի պիտի ըլլայ սրահը ընդարձակել՝ վերցնելով բեմը։

Ձմեռնային թատրոնը պիտի ունենայ ծխարան եւ ճեմարան։

Ամառնային թատրոնը տանիք չպիտի ունենայ։ Երեւանի կլիման, որ ամառը տաք կ'ընէ եւ աշնան՝ երկարատեւ չոր կ'ըլլայ, յարմար է ներկայացումներու եղանակին երկարաձգման։

Պարտէզը պիտի զարդարուի շատրուաններով, տաղաւարներով եւ զանազան գեղեցիկ տեսարաններով։

Մեծ հանդէսներու համար կարելի պիտի ըլլայ օգտագործել ամառնային եւ ձմեռնային թատրոնները միաժամանակ։ Այդ ատեն դահլիճը պիտի ստանայ հսկայ հաւկիթի ձեւ, տեղ տալով 2,400 հանդիսատեսի։

1921ԷՆ Ի ՎԵՐ ԿԸ ՍՈՐՎԻՆ...

Խորհ. Հայաստան կը շարունակէ իր պայքարը «անգրագիտութեան դէմ»։ Բայց հակառակ կատարուած բոլոր աշխատանքներուն, շատեր դեռ գրել-կարդալ մը չեն սորված, թէեւ դպրոց կը յաճախեն 1921էն ի վեր։

Չեն յաջողած բոլոր յատակագիծերը (Հայաստանի մէջ ամէն բան յատակագիծով է)։ Պատճառները բազմաթիւ են, բայց Թալինի շրջանէն կը բողոքեն, որ սորվելու փափաք չկայ, գիրք չկայ։

ԲԱՆՈՒՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Յաճախ Երեւանի ներկայ կառավարութիւնը կը պարծենայ թէ ինք բանուորական կառավարութիւն է, եւ բանուորներն են որ կը տիրապետեն։ Բայց եւ այնպէս «Խորհ. Հայաստան» շարունակ կը մէջէ դէպքեր, որոնք կը հաստատեն բանուորներու գերութիւնը։

Ահա օրինակ.—

Քեթրանի բանուորները աշխատանքի վայրէն 6 քիլոմեթր հեռու կ'ապրին։ Ամէն օր անոնք գործիքները շալկած՝ կը կտրեն այդ հեռաւորութիւնը։

Երբ կը դիմեն իրենց ղեկավարին՝ Գավրիլովին, խնդրելով որ գործիքները աշխատանքի վայրին վրայ պահելու համար շինուի փոքրիկ խրճիթ մը, պատասխան կը ստանան.

— Մեզի լոյս պէտք չէ։ Եթէ չէք ուզեր, գացէք ձեր տունը։

Բանուորները կը դիմեն ճարտարապետին, որ հայհոյելով կ'ըսէ.

— Վաղը եթէ չգաք, այլեւս գործէ արձակուած էք, («Խորհ. Հայաստան», 15 Մայիս)։

Խեղճ բանուորները ի վերջոյ կը դիմեն թերթին, իրենց գանգատին տակ դնելով կեղծ անուն մը, միշտ վախնալով օրուան իշխանաւորներէն։

ՎԵՐՋԱՊԷՍ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻՆ

Երբեմն մեր թերթը օրը օրին կը հրատարակէ հեռագրական լուրեր, որոնք կը հաստատեն զանգուածային ձերբակալութիւնները եւ գնդակահարութիւնները Ռուսիոյ մէջ, մինչեւ Հայաստան։ Եթէ Երեւանի թերթերը դեռ լուռ կը մնան, վերջապէս ռուսական թերթերը, որոնք բացէ ի բաց կը խոստովանին կատարուածը։

Նախ արդարութեան գործավարն էր, որ շրջաբերականով մը կը տեղեկացնէր թէ ձերբակալուած են գիւղական սովետներու նախագահներ, որոնք «քաղաքականապէս գէշ հաւասարակշռուած էին», կամ «կառավարութեան զանազան մեթոտներուն հակառակորդ էին»։

Եւ այս շրջաբերականը հրատարակուեցաւ «Կրասնայա Գազետա» թերթին մէջ (26 ապրիլ), որ Լենինկրատի Սովետին պաշտօնական օրգանն է։ Այս առթիւ նոյն թերթը կը գրէր.—

Ռուսիոյ գերագոյն Դատարանը ամէն կողմ ղրկած է շրջաբերական մը, որ կը խօսի հակայեղափոխական քարոզութեանց եւ ահաբեկութեան զանազան փորձերու առթիւ կատարուած ձերբակալութիւններուն մասին։ Այս շրջաբերականը ուշադրութիւն կը հրաւիրէ այն «աղաւաղումներուն» վրայ, որոնք կատարուած են կառավարութեան եւ կուսակցութեան որոշ հրահանգներուն մէջ։

Այսպէս, մահուան դատապարտուած են շատեր՝ հակայեղափոխական գործունէութեան մը ամբաստանութեամբ, վերջերս գիւղատնտեսութեան մէջ փորձուած յեղափոխական միջոցներու գործադրութեան առթիւ ցոյց տրուած դժգոհութեան պատճառով։

Գերագոյն Դատարանը կը պահանջէ, որ «այսպիսի դատերու ընթացքին խղճմտութեամբ եւ խորապէս քննուին ամբաստանեալներու խնդրանքը վկաներու եւ փաստաթուղթերու մասին, որոնք կրնան հաստատել ամբաստանեալներու անմեղութիւնը։ Իսկ մահապատիժներու դատերուն մէջ, պէտք է նախ քննել ու հաստատել թէ ինչո՞ւ կառավարական այս կամ այն ներկայացուցիչը նշանակ դարձած է ամբաստանեալին վրէժխնդրութեան։ Խստօրէն արգիլուած է շօշափելի փաստերու տեղ ցոյց տալ ընդհանուր գանգատներ ամբաստանեալներու հակասովետական զգացումներուն մասին»։

Այսպէս ուրեմն, սովետական Գերագոյն Դատարանը կը հաստատէ թէ՝

1.— Մարդիկ գնդակահարուած են, որովհետեւ դժգոհ էին գիւղատնտեսական վերջին կարգադրութիւններէն։ 2.— Գնդակահարութիւնները կատարուած են առանց վկայի եւ փաստի, որոնք կրնային հաստատել անոնց անմեղութիւնը։ 3.— Մահավճիռները տրուած են առանց շօշափելի փաստերու, հիմնուելով միայն ամբաստանեալներու հակասովետական զգացումներուն վրայ։

Ահա սարսափելի խոստովանութիւն մը, որ պաշտօնական է։

«Կրասնայա Գազետա» (Մայիս 7) կը գրէ թէ Մայիս 6ին արդարութեան գործավարը քննութեան առած է Ռուսիոյ վերջին աքսորի դէպքերը, եւ հաստատած՝ որ «յաճախ աքսորուած են մարդիկ, որոնք երբեք վաճառական չէին», եւ աքսորի հրամանը տրուած է «ոչ թէ ոճիրի մը պատճառով, այլ պարզապէս վտարելու համար մէկը, որուն տունին կամ պաշտօնին աչք տնկած էին»։

Աքսոր կամ գնդակահարութիւն այսպիսի փո՜ւճ խնդիրներու համար։ Ո՜ խոստովանութիւն, ո՜ արդարութիւն։

ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԿԼԵՐՋԷՆ (Խրիմ) գրուած մասնաւոր նամակի մը մէջ կը կարդանք (15 ապրիլ).—

Անտանելի տուրքերու ենթարկուած ենք։ Ցաւը տարուան աշխատանքը չի բաւեր այս տարուան տուրքերուն։ Որոշած են բոլոր առեւտրականները փճացնել։ Բաց կը գրեմ, գացէք հասկցէք, վախը մեզմէ հեռացած է. դանակը մեր վիզերուն հասած է։ Ուրիշ ընելիք չունինք, եթէ ոչ լեռը ելլել պատառ մը հաց գտնելու համար։

Առաջ տաճիկը կեավուր ըսելով կ'անարգէր, ասոնք ալ առեւտրականները աւազակներու նմանցնելով։ Մինչեւ անգամ կենդանիները մեզմէ լաւ են։

ՆՈՊԷԼԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐԸ

Ահա վիճակագրութիւն մը, որ ցոյց կուտայ թէ 29 տարիէ ի վեր ո՞ր ազգերը քանի՞ անգամ խլած են Նոպէլի գիտական մրցանակը։

Գերմանացիները՝ 26 անգամ, Ֆրանսա՝ 16, Անգլիա՝ 14, Շուէտ՝ 6, Միացեալ-Նահանգները եւ Հոլանտ՝ 5, Տանըմարքա՝ 4, Աւստրիա՝ 3, Իտալիա եւ Զուիցերիա՝ 2, Պելճիքա, Սպանիա, Քանատա եւ Ռուսիա՝ 1։

ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ սերպ զօրավար Սքրամի, որ խոստացած էր իր տանտիկնոջ կահել իր ամարանոցը։ Զօրավարը կատարած չըլլալով խոստումը, սպասուհին խենդեցաւ, եւ ամուսինն է որ վրէժ կը լուծէ։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Նատոյին ըսի. «Դուրս ե-
րէ։ Գացինք խոտի մը դէ-
յետեւ։ Ըսի. «Նատօ, ես Ա-
ի վրայ կը կասկածիմ. էս
ը ղրա բանն է»։ «Շատ կա-
ի է»։ «Դնա՛, զաղտուկ կան-
ծուխ»։ Նատօն գնաց, բերաւ
ոյին, ես ոչինչ փաստ մը
ւնէի։
— Ասլօ, ըսի, Աստուած
նդ քանդէ՛, էդ ի՞նչ ես ըրեր։
— Ի՞նչ է եղեր։
— Էլ ի՞նչ պիտի ըլլայ, էդ
ի չէքմէջէն ինչո՞ւ ես հաներ
ուկի մէջէն, տարեր։
— Ի՞նչ չէքմէջէ, ի՞նչ բան։
— Պատի մէջէն անոտւկը հա-
րեր ես, դուռը բացեր, մէջէն
չէքէն հաներ տարեր ես,
րագի տակէն անցած առեն-
ի մարդ մը մթութեան մէջ
ր կը թափէ եղեր եւ տեսեր է։
Ասլօն ակռաւ Աստուած, Յի-

սուս, Քրիստոս երդուեց եւ ըսաւ.

— Եթէ անգամ մըն ալ էդպէս բան ըսես՝ կ'երթամ ինքզինքս ծովը կը նետեմ։

— Ա՛յ տղայ, ես քու հետդ ընկերաբար կը վարուիմ. եկուր խոստովանի՛ր, էս բանը երեքիս մէջ կը մնայ, գնա՛, բե՛ր էդ ապրանքը։

Ես միայն կը կասկածէի Ասլօյի վրայ, ի հարկէ ոչ ոք տեսնող չէ եղեր, բայց երբ հարցնելու կը պատասխանէր, կը դողդղար եւ կը կակմար. այնպէս որ կարծիքս աւելի կը հաստատուէր։ Ըսի.

— Այ տղայ, երկու փայտ կը կտրեմ վրադ, կը խայտառակուիս գիւղի մէջ, յետոյ կուտաս։

Ասլօն չէր խոստովաներ։

— Որ հաստատեմ, սպաննե՛մ քեզ,— ըսի։

— Հա՛, սպաննէ՛։

— Նատօ, — ըսի,— գնա թուղթն ու գրիչը բե՛ր, գրէ՛ր, տեսնողն ալ թո՛ղ ստորագրէ գրածդ, ինքն ալ թող ստորագրէ թէ՛ հաստատէ՛ք, սպաննեցէ՛ք։

— Գարո՛ն,— լաէ, մի՛ դպչէք,— ըսաւ Նատօն, ապա դարձաւ Ասլոյին.— անաստուած, ըսէ՛ չհտակը, չէ նէ վալլա՛հ կը սպաննէ։

Ասլօն էլի չէր ըսեր։ Ես բարկացայ, ապտակ մը զարկի եւ Նատոյին ըսի.

— Զարկէ էս գարշելիին, տար ներս, նա չի ճանչնար իր պատիւը։

Տան մէջ մարդիկ մեզի կը սպասէին։ Նատօն երկու հատ զարկաւ եւ ուզեց ներս տանել, երբ Ասլօն կամաց ձայնով ըսաւ.

— Կեցէ՛ք, ամէն բան կ'ըսեմ։

Յետ վերադարձի խոտի դէզի տակ։ Սկսեց պատմել.

— Այսինչ Գրիգոր աղան (գիւղի մէջ կայ Գրիգոր անուն աղա մը) կազմակերպութեան չի մասնակցիր, յեղափոխութիւնն ալ չի սիրեր. դրա համար Ս.ը ըսաւ.«Գացէք առէք ապրանքը գողցէք»։ Երբ այդ բանը իմացանք՝ սաստիկ բարկացանք այդ մարդու վրայ, ըսելով՝ «շատ սրդի, հիմա Ս.ի վրայ կը գցես, եթէ նա չէ ըսեր սպանե՞նք քեզ»։— Հա՛, սպաննէ՛ք։

— Ո՞վ էր քու հետդ, ընկեր։

— Մեր գիւղի Մուրատը։ Մենք գիտցանք թէ Գրիգոր աղայինն է էդի եւ գացինք հանեցինք։

— Լաւ, դուք ի՞նչ գիտէիք, թէ պատի մէջ է թաղուած։

— Ոչինչ չպատասխանեց։

— Ինչո՞ւ տարիք չէքմէջէն, ինչո՞ւ չտարիք անոտւկը։

Կմկմաց, էլ չգիտէր ի՞նչ ըսէր։

Խնդիրն ուրիշ կերպարանք առաւ։ Ներս եկանք՝ խմբապետին, տասնապետներուն եւ ժողովուրդին ըսինք.

— Եղբայրներ, ինչ որ ըրինք, զարկինք, խփեցինք, ոչինչ դուրս չեկաւ սրանից։

Կնոջն ալ գաղտնի ըսինք թէ մենք ամէն կերպ կ'աշխատինք գտնել քու ապրանքդ եւ քեզ տալ։ Գնա՛ տունդ նստէ՛, ուրիշ բան մի ըսեր»։

Ժողովուրդը դուրս ղրկեցինք մենք մեր ընկերներով եւ Ասլօն մնացինք հոդ։

Նատօն, ուրիշ ընկեր մըն ալ վերցրի, առանձնացայ տեղ մը։ Կանչեցի Ասլօին, հարցրի հիմա էդ ապրանքներն ո՞ւրտեղ են։

— Յանձներ եմ պարոն Ս.ին։ Խանջալը վրան կապած է, ժամացոյցն ալ քովն է, մնացածը չգիտեմ։ Ոսկի մասնին Բաղէշցի տղու մը տրուած է, որ տանի ծախի։

— Էդ Բաղէշցի տղան ինչո՞ւ տարաւ։

— Ընկերոջս՝ Մուրատի ազգականն է։

Հարցը փակեցինք։

Նամակ մը գրեցի այդ մասին Պ. Գուրգէնին։ Ընկերներս ալ ստորագրեցին։

Քանի մը օր վերջը զանազան տեղերուց եկանք հաւաքուեցանք Շամիրամի առջի ձորը. Ասլօն ու Մուրատը հոդ էին։ Գուրգէնը հարցուց Ասլօին.«Ուրտեղ են այդ ապրանքները»։ Կամաց ձայնով ըսաւ.

«Ս.ի քովն է»։ Ս.ը բարկացաւ, ոտքի կանգնելով ըսաւ. «Ես ի՞նչ ատեն եմ ըսեր ձեզի թէ գողցէք»։

Գուրգէնը Ս.ին բռնեց, ա՛լ ոչ մի հարց չտալով ծածկեց էդ խնդիրը։

* *

Որոշեցին որ, ես, Նատօն, Կրպօն, Խիզանցի Յակոբը գնանք Ուռթափ։

Այդ գիւղը կայ Սըմէ անուն քիւրտ աղա մը, որը կոտորածին այդ գիւղի հայերը պաշտպանած է։ Հայերը հող տուած են մի քեօշքի տեղ, եւ քիւրտ աղան հոդ հաստատուած է։ Աղան հայերու հետ լաւ կը վարուի, հայերն ալ մեծ ծառայութիւն կ'ընեն նրան՝ արտեր կը ցանեն եւայլն։ Աղան իմացած էր, որ հոդ յեղափոխականներ կ'երթային։ Երբ երեկոյեան գիւղը մտած ժամանակնիս շուները հաջեցին՝ նա քեօշքի պատուհանէն պռռաց՝ գիւղացի տղայի մը անուն տալով։

(Շար.)

կած եւ զայն կեցուցած են։ Ճամբորդներէն երեքը փախած են, իսկ մէկը՝ Ճէմիլ աղա եւ վարիչը յանձնուած են աւազակներուն, որոնք լաւ մը կողոպտելէ վերջ փախած են։

Ուրիշ աւազակային դէպք մը պատահած է Սըլքէնի մօտերը։ Խումբ մը աւազակներ յարձակած են Մուհամմէտ Թահա անուն գիւղացիի մը վրայ եւ զայն սպաննած են։ Վերջը աւազակները քշած եւ իրենց հետ տարած են անոր ոչխարները։

Ծանր արկած մը Փարիզ-Մարսէյլ գիծին վրայ

Շաբաթ իրիկուն ծանր արկածի մը հանդիպեցաւ ժամը 9.20ի ճեպընթաց կառախումբը, որ Փարիզ—Մարսէյլ—Նիս ուղղութեամբ կ'երթայ մինչեւ իտալական սահմանագլուխը։ Կառախումբը Մոնթէռոյի կայարանին մօտեցած ատեն, յանկարծ արգելքի մը զարնուելով գիծէն դուրս ելաւ։ Վայրաշարժը և բեռնատար վակոն մը և ճամբորդի երկու վակոններ ջարդուփշուր եղան։ Եօթը հոգի մեռան, ութ հոգի վիրաւորուեցան։ Մազ մնաց որ անհնլի համեմատութիւններ առնէր արկածը, դիմացէն եկող կառախումբի մը պատճառով, որ մէկ վայրկեան ուշացած էր։ Արկածին զոհ գնաց ամբողջ ընտանիք մը՝ Ռէյ.— հայրը, մայրը, երկու եղբայրներ։ Ողջ կը մնար միայն Օր. Ռէյ այս չորս դիակներուն մէջ, ամրափակ վակոնին խորը, և երեք ժամ սպասեց մինչեւ որ կարելի եղաւ ճեղք մը բանալ եւ ազատել։

Ընկերութիւնը բեռնատար մը գտած ըլլալով գծին վրայ, կը յայտարարէ թէ արկածը արդիւնք է չարամտութեան։ Բոլոր թերթերն ալ դաւի մը կը վերագրեն զայն։ Քննութիւնները կը շարունակուին։

Թուրքիոյ պետական դրամատունը

Թուրքիոյ պետական դրամատան օրինագիծը պատրաստուած է եւ այս շաբթու Ազգ. Ժողովին պիտի յանձնուի։ Դրամատան անունը «Իխրաճ Պանքասը» պիտի ըլլայ եւ 25 միլիոն Թրք. ոսկի դրամագլուխ պիտի ունենայ։ Դրամատունը անանուն ընկերութեանց պայմաններուն տակ պիտի գտնուի եւ բաժնեկից պիտի ունենայ կառավարութիւնը, հաստատութիւններ եւ ժողովուրդէն անհատներ։

Պետական դրամատունը ուրիշ երկիրներու նման հաստատութեանց պէս պիտի գործէ ուղղակի, առանց ընկերութիւններու մասնակցելու եւ առեւտուր ընելու։ Դրամատունը «պանքնօթ» հրապարակ հանելու իրաւունք պիտի ունենայ։

∴ «Տէրոյչ Պանք»ի դէմ դատ բացած է ելմտական գործավարութիւնը, 100 հազար ոսկիի պահանջի մը առթիւ։ Դրամատունն ալ իր կարգին 400 հազար ոսկի դատ մը բացած է գործավարութեան դէմ։ Այս կրկնակ դատերը ներկայիս տեղի կ'ունենան Ընկիւրիի Առեւտրական ատեանին առջեւ։

Կարմիր վտանգը Չինաստանի մէջ

Շանկայէն կը հեռագրեն թէ Նանքինի կառավարութիւնը կը վախնայ համայնավարական վտանգէ մը, որ ծայր տուած է հարաւային գաւառներէն։ Ճամբուն վրայ քաղաք մը պարպուած է արդէն, կարմիր ուժերուն յառաջխաղացման հետեւանքով։ Մոսկուան մասնաւոր գործակալներ ղրկած է շարժումը ղեկավարելու համար եւ կը վախցուի ընդհանուր ապստամբութենէ մը։ Կարմիր զինուորները բռնած են շատ մը ճամբաներ եւ անցորդները կեցնելով կը խուզարկեն։ Կացութիւնը մասնաւորապէս վտանգաւոր է Եանկցէի հովիտին մէջ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՎԼԱՏԻՎՈՍԹՈՔԷՆ հասած լուրերու համաձայն, ըմբոստութիւն ծագած է կարմիր բանակին եւ նաւատորմին մէջ։ Կ'ըսուի թէ 30.000 քաղաքական բանտարկեալներ արձակուած են։

ՎԻԵՆՆԱՅԻ խորհրդարանը մերժեց ընկերային ապահովագրութեանց օրինագիծը։

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ վրէժ խումբի ժողովը՝ վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9.30ին Դրադարանի սրահը։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎԱՆԴՈՄ քաղաքի Lycée կազմակերպած բանախօսութեանց շարքը պիտի փակէ տիկին Ա. Յովհաննէսեան, Վանդոմի Աղջկանց Գոլէժի տնօրինուհին, նիւթ՝ ունենալով «Հայաստան եւ Ֆրանսա»։ Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան պիտի երգէ հայ ժողովրդական երգեր։

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլի հանգանակութեան ցանկը.—

Մանիսալեան, Խաղճեան, Ոմն, Ս. Գույումճեան, Վ. Պաղըքեան 10ական, Ոմն, Ոմն, Ռ. Ճերտէրեան, Արտիքեան, Ադամեան 5ական, Ոմն, 3, Ոմն 2, Գումար 110 ֆրանք։

Տիկ. Պաղտասարեան, Ֆարաճեի, Լուսարարեան, Կիւլդազեան, Մարտիրոսեան, Ալյան, Թխթիլեան, Ամասեան, Թաշճեան, Աթանասեան, Յ. Ալաճեան, Տէյիրմէնճեան, Սիմէկեան, Սանտըքեան 10ական, Աստուրեան, Սահակեան, Ալէքսանեան, Տ. Ներսէսեան, Ոմն, Ա. Յ. Յուսիկեան, Էնֆիէճեան, Մանաւեան, Անթանասեան, Սայադեան, Կիրակոսեան, Քալէնտէրեան 5ական, Ոմն, Ոմն, Երեմեան, Էնֆիէճեան, Մարգարեան 2ական, Մ. Ճէրտէրեան 4, Ոմն 6, Աթամեան 4, Թաֆթիկեան 4, Խաղճեան 25, Նշան Խաղճեան 15, Ատամնաբոյժ Փափազեան 20, Գ. Ուլուսեան 10, Գումար 298 ֆրանք։

(Շար.)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռուի Կեսարիոյ Իւրնէզ գիւղացի Կարապետ Խայլաեան (45 տարեկան) որ ամուսնացած էր Կեսարացի Յակոբ Ճօլօլեանի աղջկան Մարիամի հետ եւ ունէր 3 զաւակներ՝ Յովսէփ, Աբրահամ եւ Յովհաննէս։ 16 տարի առաջ զինուոր էր Պոլիս։ Անկէ ի վեր լուր չկայ իր մասին։ Իմացնել Յովսէփ Խայլաեանի, 22 Rue J. J. Rousseau, Arles, (B. du R.) France.

կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։ Ճշգրիտ լուր առողին 200 ֆր. նուէր։

— կը փնտռեմ Քէմախի վերի Բագառիճէն Խոսրով Խլղիզեան եւ զաւակները Ղազարոս, Կաթիկ, Ազատուհի, եւ հօրեղբօրորդւոյս զաւակները՝ Աւագ. Մասթէոս եւ Եղիկ, որոնք աքսորուած են 1915ին։ Իզմիրի դէպքէն ամիս մը առաջ Մալաթիայէն լուր առնուած է աղջիկը կաթիկէն։ Անկէց ի վեր լուր չկայ։ Իրենց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 500 ֆր. նուէր, իմացնել՝ H. Hougasian, Mazagan: Maroc: կամ «Յառաջ»ի։ Կը խնդրուի սուրիահայ եւ յունահայ թերթերէն արտատպել։

— կը փնտռուի Մարիամ Աշուղաճեան եւ իր ամուսինը երկաթագործ Յովակիմ Աշուղաճեան (Ժամկոչեան) որոնք կը բնակէին Թոքատի Աստուածածնայ եկեղեցիին մօտ։ կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուին Յունաստան։ Իմացնել իր մօրաքրոջորդւոյն Յարութիւն Քէշիշեանի, 13 Rue Blanqui, Paris (13.)

կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել։

— կը փնտռուի Սէօլէօզցի Դրիգոր Երեցեան որ տարագրութեան ատեն անյայտացած էր։ կը կարծուի թէ 1928ին գտնուած է Հալէպ։ Իմացնել իր եղբօրորդւոյն Donik Yeretsianի, 1 rue Wilson Décines (Isère).

— կը փնտռեմ եղբայրս Յովհաննէս Թորոսեան որ 1920ին Օրտուի որբանոցէն փոխադրուած է Պոլսոյ Որբանոցը։ Հօր անունը՝ Նշան, մօր անունը՝ Խսկուհի, եղբայրները Անդրանիկ եւ Խաչատուր, կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Ամերիկա։ կը փնտռեմ նաեւ Նշան Թորոսեան եւ Նշան Առաքելեան որոնք 1920ին Օրտուի որբանոցէն փոխադրուած են Պոլիս։ կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուին Ամերիկա։ Իմացնել Անդրանիկ Թորոսեանի, Saint Arroman, par Masseube, (Gers), France. կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

կը փնտռուի Օրտուցի Մեսրոպ Սահակեան որ Պոլսէն եկած է Մարսէյլ։ Իմացնել վերի հասցէին.

— կը փնտռուի Ինքնաշարժի վարիչ Արտաշէս Նազարեանը։ Իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Սեբաստիոյ Ղարսա գիւղէն օր. Էլմաս Պարոնեան, հօր անունը՝ Խաչատուր, մօր անունը՝ Նարօ կը փնտռէ իր մօրեղբայրը Մինաս Մարկոսեան (Սեբաստիոյ Եէնիճէ գիւղացի), որ 1920 - 1924 կը գտնուէր New-York City, Ամերիկա եւ կը թղթակցէր իր մօր հետ։ Իմացնել Elmas Baronianի, c/o Katri Frères, Beyrouth. (G. Liban).

— Տիկին Սէմակիւլ Քէլթէկեան կը փնտռէ իր որդին Մինաս Զէյթունցեան, հօր անունը՝ Փանոս Ջօպանեան (Զէյթունի Աֆրկիւչ գիւղէն)։ Իր վերջին հասցէն էր՝ 68 rue Général Gallieni, Montreuil s/Bois, (Seine). Իմացնել՝ Compatriotic Union of Zeitun, P. O. Box 636, Jérusalem, Palestine.

— Տիկին Նուրինկիւլ Գահեաեան կը փնտռէ իր եղբայրը Եոզկատի Մէնդէշէ գիւղացի Միհրան Գահեաեան (կամ Աւագեան)։ 1926ին կը գտնուէր Գորֆու Ամերիկեան որբանոցը։ Իմացնել իր քրոջ Narengule Kahiaian, 6 rue Wilson Décines, (Isère).

— Կը փնտռուի Պրուսայի Մեծ Նոր գիւղէն Գէորգ Սարգիսեան (Հեղնաեան)։ Կը կարծուի թէ կը գտնուի Յունաստան եւ ամուսնացած է Յոյն աղջկան մը հետ։ Իմացնել իր եղբօր դերձակ Անդրէաս Սարգիսեանի (Հեղնաեան) Ave. Jean Jaurès. Décines, (Isère)։ Ճշգրիտ լուր տուողին 50 ֆր. նուէր։

— Կը փնտռուի Մալաթիացի Գէորգ Թէրխանեան որ երկու տարի առաջ Ամերիկայէն եկած է Ֆրանսա։ Ընդհանրապէս Lyon, Valance, St. Chamond եւ Marseilleի կողմերը գտնուած է։ Անցեալ Դեկտեմբերին գտնուած է Nice եւ Monte-Carlo գացած էր։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Mr. Demirdjian, 9 Passage Geoffroy Didelot, Paris, (17e).

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.266
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
4
ՅՈՒՆԻՍ
1930
4 JUIN 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1280 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

...ԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽԻՏ ԵՒ ՀԱՄԱՏԱՐԱԾ

...ԱՄէն անգամ որ հարց է ծագած մարզական շարժման ...ին, միշտ շեշտած ենք արժէքը արիներու խիտ, ամուր եւ ...ալուն կազմակերպութեան մը։

...եւ առանձնապէս Հ. Մ. Ը. Մ.ի հին ու նոր վարիչներուն ...ցուցած ենք որ, եթէ կ'ուզեն արդարացնել եւ արժեցնել ...ութեան կոչումը, ծրագիրն ու կանոնագիրը, պարտաւոր են ...ց եռանդին եւ նիւթական միջոցներուն հարիւրին 75ը ...մադրել այս փրկարար գործին։

Շատեր կրնան խանդավառուիլ զանազան «փէհլիվան»ներով ...ախոյեաններով։ Բայց ինչ որ անհրաժեշտ է այսօր, մանա... օտար ափերու վրայ, ոչ մէկն է, ոչ միւսը։

Մեր ցիրուցան բազմութեանց հետ, ցամաքէ ցամաք նետ...ուած պատանիներն ու երիտասարդները։ Արդ, անոնք ամէ...առաջ կարօտ են ֆիզիքական եւ հոգեկան առողջ մար...զի մը։ կարօտ են փոխադարձ զուրգուրանքի եւ հաւաքա...ն վարժութեանց։

...եւ կարօտ են, անշուշտ, բոլորին սրտագին եւ շօշափելի ...կցութեան։

...կիրակի օրուան հանդէսը, երկու հարիւր արիներու ցու...յութեամբ, անոնց երգերով, մարզանքներով ու խաղերով, ...պացուցանէ թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը գտեր է շիտակ ճամբան, ...րիգի մէջ։

Հայ արիներու առաջին հանդէսը չէ այս, արեւմտեան ...պայի մէջ։ Անկէ առաջ ալ, թէեւ 4-5 անգամ պակաս ...րանքով, ունեցեր ենք — եւ կ'ունենանք միշտ — հաւա...ներ, բանակումներ, ճամբարներ։ Հայ արիները փայլեցան ...եւ Լոնտոնի մէջ, երկու հանդիսաւոր առիթներով։

Տարբերութիւնը այն է որ, այսօր կը գտնուինք համատա... շարժումի մը հետքերուն վրայ։ Ուրիշ խօսքով, Հ. Մ. Ը. ...ը, որ բաղդատաբար մխիթարական պատկեր է ունեցած ...ւրիշ գաղութներու մէջ, այստեղ ալ գտեր է իր ճամբան ...կը ձգտի լրացնել այն ինչ որ երեսի վրայ մնացած էր մին... հիմա։

Մեծ թիւ մը չէ երկու հարիւրը։ Բայց արժէք ունի, երբ ...ի առնենք վերակազմութեան ժամանակը եւ տրամադրելի ...ոցները։

Իսկ ամէնէն աւելի՝ գնահատման արժանի է ոգին։

— «Մենք անոնց պիտի սորվեցնենք հայրենասիրութիւն եւ ...ուր հայերէն. անոնց պիտի պարգեւենք առողջ մարմին եւ ...պաշտ եւ բարեկիրթ նկարագիր մը։ եւ պիտի գայ օրը, երբ ...այս խումբերով կազմ ու պատրաստ պիտի վերադառնանք ...նիք, այնտեղ տանելով մեր դրօշակը, մեր աշխատելու կո...»։

Կիրակի օր, այս խօսքերը արտասանուեցան կեցր. Վար...թեան ատենապետին բերնով։ Եւ դեռ ուրիշ հաւաստիքներ ...ն Գ. էջ)։

Այսքանը, ինքնին, ամբողջ նշանախօսք մըն է։ Եւ եթէ ...ծագրուի հաւատարմօրէն եւ արդիւնաւորապէս, ապահո...բար շարժումը կը ստանայ համատարած հանգամանք։ Այն ...ն, շատ կը մոռցուին շարք մը թիւրիմացութիւններ եւ ...տի վէճեր, եւ կ'ունենանք իսկապէս անհատելի կազմա...րպութիւն մը, նման՝ չեհական «Սօքոլ»ներուն։ Արի եւ բա...կուռ եւ ներդաշնակ զանգուած մը, որ կրնայ կենդանի եւ ...միրաշխ գործունէութեան դաս մը տալ տարէցներուն։

Այս ասպարէզին մէջ, մասնակի շարժումները, ինչքան ...գեղեցիկ ձգտումներ ունենան, չեն կրնար նպատակի ծա...յել։ Յաջողութիւններ եւ ծափահարողներ կ'ունենան, ...ց չեն կրնար տեղը բռնել համատարած օրկանի մը, որ ...քան ցանկալի է։

Տասը տարուան փոթորիկ է անցուցած Հ. Մ. Ը. Մ.ը, խա...ի ձգելով Պոլսէն մինչեւ Փարիզ եւ Թաւրիզէն մինչեւ ...րաւ. Ամերիկա։ Եթէ — կը խօսինք ամէն տեղի համար — ...որ վարիչներն ու համակիրները ընդունակ են օգտուելու ...ասնամեայ փորձառութեան դասերէն, եւ մանաւանդ բմբռնե... մեր ներկայ պահանջները, մենք անկասկած հազարներով ...տի համրենք հայ արիներն ու արենուշները, եւ ոչ թէ 40...ով կամ 150-200ով։

...ինդիրը կը վերաբերի օտար պողոտաներու վրայ ինկած ...տանիներու փրկութեան, եւ ոչ թէ քմահաճոյքի, ցոյցի, ...րի կամ վարի արտի ցորենի։

Ո՛րքան ծաւալի «արիական» շարժումը, ո՛րքան խտանան ...քերը ամէն երկնքի տակ, այնքան ամուր պատնէշ ունէ...ծ կ'ըլլանք այլասերման եւ օտարացման դէմ։

Եւ այնքան կ'երիտասարդանայ ու կ'ամրանայ Հ. Մ. Ը. ...ը, — անշուշտ լայն բանալով դուռները բոլոր առողջ և ըն...նակ տարրերուն առջեւ։

Այդ համատարած շարժումին կարօտ ենք նոյնիսկ մենք, ...ելի պայծառ աչքերով նայելու համար վաղուան։

Ի՞նչպէս կրնանք տոկալ առանց նոր սերունդի։ Եւ ինչպէս ...յաւակնինք նոր սերունդ պահել այս ափերուն վրայ, ա...ց ապահովելու անոնց ֆիզիքական եւ հոգեկան առողջու...թիւնը։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԵՒԱՐԱԲ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄ

Պէյրութի «Ազդակ»ը սկսած է արաբերէն բաժին մը եւս հրատարակել, շաբաթը մէկ անգամ, նպաստելու համար հայեւարաբ մերձեցման։ Վերջին խմբագրականէն կը քաղենք հետեւեալը. (24 մայիս).

— Առաջին հերթին Սուրիացի եւ Լիբանանցի եւ հայ ազգաբնակչութիւնը, իբր քաղաքացի, չունեցեր անմասն մնալ այս երկրի ընկերային եւ մանաւանդ տնտեսական զարգացման եւ յառաջդիմութեան ձեռնարկներուն մէջ։ կ'ըսուի թէ՝ Հայերը ձեռու կը մնան երկրի յառաջդիմութեան նպաստող ձեռնարկներու մէջ. բայց ե՞րբ դիմուեցաւ անոնց, ի՞նչ ձեռնարկ առաջարկուեցաւ, որոնց մէջ անոնք կը կարծուէր թէ օգտակար պիտի ըլլային. օրինակ երկիրը այս վայրկեանիս տնտեսական տագնապի մէջ է. Հայերը երջանիկ պիտի զգային իրենք զիրենք, եթէ ուէ կերպով երկրին օգտակար ըլլալու համար իրենց ուժերուն դիմուէր։ Արաբ մահմետական թէ քրիստոնեայ տարրերը իրենց ազգային վերածնունդի, ժողովուրդի քրիստոնեայ տարրերը իրենց ազգային վերածնունդի, ժողովուրդի մշակոյթին, ընկերային եւ քաղաքակրթական զարգացման համար ընկերութիւններ ունին, պէտք չէ մոռնան որ Հայերը եւս տարր մըն են որոնք այս մարզին մէջ կրնան գործակցիլ երկրի մտաւորականութեան եւ յառաջդէմ տարրերուն։ վերջապէս նորաստեղծ այս մանուկ Հանրապետութեանց վարչական մեքենային համար հայ մտաւորական որակեալ ուժերը կրնային նոյնպէս օգտակար ըլլալ։

Մենք կ'ուզենք որ մեր արաբ հայրենակիցները մի անգամ ընդ միշտ բացարձակ վստահութեամբ եւ անխտրականօրէն վերաբերէին հայ տարրերուն հետ, որոնց համար այս երկրին շահերը գերիվեր են ամէն նկատումէ։ Մենք ինչ պէս միշտ ըսած ենք, չունենալով ուէ քաղաքական միտում, չենք կրնար անշուշտ եւ երբեք չենք ուզեր տարբեր օրիանդասիոն ունենալ, քան Սուրիոյ եւ Լիբանանեան ժողովուրդներու օրիանդասիոնն է. ահա՛ մեր խօսքը»։

ՄԱՐԱԽՆԵՐՈՒ ԱՐՇԱՒԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ հալէպայեան եւ արեւելեան նահանգներուն մէջ մարախներուն արշաւը կ'առաջանայ։ Ըմվազի կուսակալութեան մէջ մտած մարախները քիչ մը աւելի առաջ գացած են։ կեսարիոյ կուսակալութեան սահմանները մտած մարախներուն խումբ մը բարձր գագաթի մը վրայ իջած եւ ձիւնի տակ մնալով ոչնչացած է։

Ցիարպէքիրի շրջանին մէջ տեսակ մը որդ առաջ եկած է որ մարախներու ձուերը կը փճացնէ։ Այս բարերար որդերէն նմոյշներ ղրկուած են Էնկիւրի, տեսակը որոշելու եւ ըստ այնմ բազմացումին օժանդակելու համար։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ 1 տարուան շաքարի սպառումը 75.000 թոնօ է։ Այս հաշուով, Թուրքիոյ իւրաքանչիւր բնակիչը տարեկան 5 քիլօ եւ քանի մը կրամ շաքար կ'ըյնայ։ Հաշիւը ցոյց կուտայ որ Թուրքիա ամէնէն քիչ շաքար սպառող երկիրն է։ Ֆրանսայի մէջ մէկ անձի տարեկան 7.5 քիլօ շաքար կ'իյնայ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Սովի վախը Խ. Միութեան մէջ

«Մէթամէ Սոսիալիստ»ի Մոսկուայի թղթակիցը, որ ընդհանրապէս լաւատեղեակ է, կը գրէ իր վերջին նամակին մէջ.—

Հետզհետէ աւելի որոշ կ'երեւայ սովին ուրուականը։ Կը մօտենայ սովը։ Նոյնիսկ խորհրդային ամէնէն փորձառու քաղաքացին սարսափի մատնուած է։ Շիտակն ըսելով, այսօր իսկ կուշտ չենք ուտեր եւ շատեր սովի մատնուած են։ Թարմ միս բոլորովին չկայ։ Կայ միայն աղած եւ պահածոյ միս, զոր կը ծախեն ատամի մը փոխարէն, բայց միայն բանուորներուն։ Հաւկիթն ալ կը ծախուի անոնց որ մանուկներու յատուկ տոմսեր ունին, ամիսը հինգ հատ, եւ հատը 6 կոպէկէն (78 սանթիմ)։ Կաթը կը ծախուի միայն երախաներուն, եւ շաբաթը երեք անգամ։ Ճերմակ հացը վերապահուած է մանուկներուն։ Ճարպն ալ չափով կը ծախուի, ամիսը 300 կրամ։ Առանց տոմսի, շատ դժուար եւ սուղ կարելի է գնել խանութներէն եւ շուկայէն։ Հաւկիթները կ'արժեն մէկ րուբլի 80 կոպէկ (23 ֆրանք), տասը հատը. կտոր մը ճերմակ հացը՝ 50 կ. (6. ֆ. 50) մէկ քիլօ կարագը՝ 12 ր.(156 ֆր.)։ Առատ է միայն ձուկը, ինչպէս նաեւ գետնախնձորը, բայց շատ գէշ տեսակէն։ Շատ դժուար է, գրեթէ անկարելի՝ կաշիէ կօշիկ գտնել։ «Սկորոխոտ»ի խանութներու ապակեփեղկին մէջ կը տեսնուին միայն կտաւէ կօշիկներ։ Միայն գործակցական խանութները ունին ամէն բան, այն ալ իրենց անդամներուն համար։

Ինչ որ կը գրեմ, չի վերաբերիր միայն Մոսկուայի, որ մասնաւորապէս եւ բացէ ի բաց կը նպաստաւորուի։ Ա՛լ կրնաք երեւակայել թէ ի՛նչ է կեանքը գաւառի մէջ։

Կացութիւնը Հնդկաստանի մէջ

Երկուշաբթի առտու երկու պայթիւն տեղի ունեցաւ Լահորի մէջ, եւ այս առթիւ երեւան հանուեցաւ ռումբի կարեւոր մթերանոց մը։ Ոստիկանութիւնը գրաւեց մէկէ աւելի դժոխային մեքենաներ, որոնք պայթելու պատրաստ էին։ Գտնուեցան նաեւ մեծ քանակութեամբ ռազմանիւթ եւ յեղափոխական տետրակներ։ Բռնուած ռումբերը ամենավերջին դրութեամբ են թէ տեսակով եւ թէ գործածութեան եղանակով, եւ ոչ թէ կապիտ նմանութիւններ, որոնք ամէն երկրի մէջ կը գտնուին։

Գիւղի մը մէջ, ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ պաշարել խումբ մը եւ գրաւել անոնց զէնքերը։

∴ Աֆղանիստանի սահմանագլուխին վրայ, անգլ. զօրքերը գրաւելով երկու դիրքեր, ցիրի բռնեցին խումբ մը համայնավարներ։

∴ Պոմպէյի մէջ երեքական ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցան 72 կամաւորներ որոնք մասնակցած էին Վատալայի աղահանքի արշաւանքին։

∴ Լուրի մը համաձայն, անգլիական կառավարութիւնը միջոցներ կը խորհի բանակցելու, որպէսզի դադրի անհնազանդութեան պայքարը։ Այդպիսի պարագայի մը, Կանտի պայման պիտի դնէ որ նախապէս ընդունուի զինք դաղթապետութեանց վարչաձեւը։

∴ Պամպէյի ազգային համագումարը անսաստելով փոխարքային հրամաններուն, որ կ'արգիլէ վարձքերու եւ տուրքերու վճարման դէմ բացուած պայքարը, որոշեց սաստկացնել պօյքոթը օտար ապրանքներ ծախող խանութներու, կապելաններու եւ կառավարական պաշտօնեաներու դէմ։

Բազմաթիւ կամաւորներ, որոնց շատերը կիներ, արձանագրուած են, խանութներուն առջեւ պահակութիւն ընելու համար։ Միւս կողմէ, կերպասի վաճառականները որոշած են հետագրել Անգլիոյ գործարանատէրներուն որ չեղեալ նկատեն նախապէս եղած ապսպրանքները։

∴ Ռանկունի մէջ, բանուորները եւ աղբահաւաքները գործադուլ ըրին, այնպէս որ քաղաքը զարհուրելի աղտոտութեան մը մատնուած է։ Կը վախցուի համաճարակներէ։

Ուշացողը կը պատժուի

Մինչեւ յունիս 1 պայմանաժամ տրուած էր ապահովագրութեան ենթականերուն, — գործատէր թէ բանուոր։

Տակաւին շատեր կատարած չըլլալով օրինական արձանագրութիւնը, ընկերային ապահովագրութեանց Տեսչութիւնը կը յայտարարէ թէ պատիժ չպիտի տնօրինուի։ Բայց, այդպիսիներ պարտաւոր են շտապել եւ իրենց յայտարարութիւնները հասցնել յուլիս 1էն առաջ (ամէնէն ուշը), որովհետեւ այդ օրէն պիտի գործադրուի օրէնքը։

Երկու թերթերու ձուլումը

Լոնտոնի երկու ազատական թերթերը, «Տէյլի Նիուզ» եւ «Տէյլի Քրոնիքլ», որոնք մեծ դեր ունեցած են ժամանակին, ձուլուեցան առջի օր եւ կը հրատարակուին իբրեւ մէկ թերթ։ Չորեքշաբթի օր, երբ «Տէյլի Քրոնիքլ»ի խմբագիրները եւ գրաշարները գացին երկուշաբթի օրուան թիւը պատրաստելու, լսուեցաւ թէ «Տէյլի Քրոնիքլ» փչած է վերջին շունչը։ Եւ թերթը լոյս տեսաւ նոր անունով — «Նիուզ Քրոնիքլ»։

Պատերազմէն յետոյ, «Տէյլի Քրոնիքլ» ահագին սպառում ունէր։ Լոյտ Ճորճ գնեց զայն 1918ին եւ նորէն ծախեց 1927ին, երեք միլիոն սթերլինի։ Իր դադարումը հետեւանք է սուր մրցակցութեան։ Մինչ «Տէյլի Քրոնիքլ» կը յամենար, միւս թերթերը կը վերակազմէին իրենց շէնքերն ու մեքենաները։ Ուզեց ինքն ալ հետեւիլ, բայց արդէն ուշ էր։

(Լուրերու շարունակութիւնը նայեցէք Գ. էջ)

Հ. Յ. Դ.
ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն Եւրոպայի կեդր. կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 8

Փանոս Ըւստուլիկեան	100
Լեւոն Նոտարեան	100
Յակոբ Մէսէլեան	50
Սուրէն Մարգարեան	50
Կարապետ Քէլէշեան	50
Վահան Թորոսեան	50
Գումար	400
Նախորդ գումար	9650
Ընդհ. գումար	10,050

ԼՈՒՐԵՐ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ

Տրուած որոշման մը համաձայն, բոլոր արհեստաւորներն ու խանութպանները պարտաւորիչ կերպով անդամ պիտի ըլլան իրենց պատկանած միութիւններուն։ Միութիւններուն անդամ չեղող արհեստաւորներն ու խանութպանները գործելէ պիտի դադրին։

∴ Շաքարագործութեան ֆրանսացի մասնագէտ Պ. Ռօշֆօր զանազան շրջաններու մէջ իր քննութիւնը աւարտած եւ Էնկիւրի վերադարձած է։ Մասնագէտը սկսած է իր տեղեկագիրը պատրաստել։

Այս քննութեանց ու տեղեկագրին հիման վրայ, շաքարի նոր գործարաններ պիտի հիմնուին եւ ճակնդեղի ու շաքարեղէնի մշակութիւնը պիտի ընդարձակուի։ Ծրագիր կայ Ատանայի մէջ ալ շաքարի մեծ գործարան մը բանալու։

Կառավարութիւնը ամէնջանք ի գործ պիտի դնէ որպէսզի երկրին պէտք ունեցած շաքարը ամբողջութեամբ տեղական միջոցներով հոգացուի։

∴ Շէյխ Սայիտի ապստամբութեան ձերբակալուած ընկերներէն հինգ հոգի առջի օր ազատ արձակուած են։ Հետզհետէ Էնկիւրի կը բերուին այս խնդրին առթիւ զանազան կուսակալութիւններու մէջ ձերբակալուածները։

∴ Կրթական գործավարութեան վիճակագրութեանց համաձայն, 1929ի ընթացքին երկրին մէջ 12.992 ժողովրդային դպրոց բացուած է, ուր 11.073 ուսուցիչներ 589.858 անձերու գրել - կարդալ սորվեցուցած են։ Ժողովրդային դպրոցներու համար, 13 կուսակալութիւններ 794,648 ոսկի եւ գործավարութիւնն ալ 13 կուսակալութեան 43.500 ոսկի յատկացուցած են։

Գիւղական վարչութեանց եւ թաղապետական կազմակերպութիւններու առանձնապէս բացած դպրոցներուն մէկ միլիոն ոսկի ծախսուած է, իւրաքանչիւր դասարանի 65-70 եւ իւրաքանչիւր աշակերտի համար 2 ոսկի ծախք հաշուելով։

Ժողովր. դպրոցներու հետեւողներու ընդհ. թիւը 6.200.000 է, որուն մէկ միլիոնը քիչ մը կարդալ գրել գիտցողներ են։ Մինչեւ հիմա, գիւղերու մէջ 15 գիշերօթիկ նախակրթարաններ բացուած են աղքատ գիւղացի տղոց համար։ Վերջին երկու ամիսներու ընթացքին ալ 1285 ժողովրդական ընթերցարաններ բացուած են գիւղերու մէջ։ Այս ընթերցարաններուն համար 11 հազար ոսկիի գիրքբաժնուած է։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

Զուիցերիոյ մայրաքաղաքին առեւտրական պաշտօնաթերթի 930 մայիս 24ի համարին մէջ, ամենապարզ ձեւով արձանագրուած է միջազգային կարգադրութեանց դրամատան հաստատումը Պալ (կամ Պազէլ) քաղաքի Gare Centrale փողոցի թիւ 7 շէնքին մէջ, ճիշդ ինչպէս կ'արձանագրուի ամենափոքր նպարավաճառի մը խանութին բացումը։

Պաշտօնաթերթին մէջ այդ դրամատան իրր նպատակ արձանագրուած է.

«Դիւրացնել զանազան պետական դրամատուններու փոխյարաբերութիւնները։ Միջոցներ ստեղծել միջազգային ելմտականձեռնարկներու համար և վերջապէս իբրև միջնորդ ծառայել Եընկի ծրագրի որոշած պարտադրութիւնները կատարելու համար»։

Յաճախ առիթ ունեցած ենք շեշտելու թէ որչա՜փ մեծ դէպք մըն է այդ դրամատան հաստատումը, միջազգային խաղաղութեան, ազգերու բարօրութեան և ռամկավարական սկզբունքներու յաղթանակին երբեակ հայեցակէտներով։ Այդ միջազգային հաստատութիւնն է առաջին քայլը Եւրոպայի յառաջիկայ Միացեալ Նահանգներու կազմութեան և անոնց ու Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու փոխ-յարաբերութեանց առաջին պաշտօնական միջնորդը։

Դրամատան դրամագլուխը կը կազմեն 200,000 հատ հարիւրական անգլիական ոսկինոց բաժնեթուղթեր, որ հաւասար է 145,161 քիլօկրամ ոսկիի։ Այդ բաժնեթուղթերէն Ֆրանսայի բաժին հանուած էր 16 հազար հատ, որ ստորագրուեցաւ 158 անգամ, այսինքն ֆրանսացիներէն պահանջուած 200 միլիոն ֆրանքի փոխարէն որուն մէկ չորրորդը կանխիկ վճարելի էր, ֆրանսացի դրամատէրները 8 միլիառ ֆրանք տրամադրեցին առաջին օրը։ Դրամատան Վարչութիւնը ընտրեց փուր սոյնն ուրեմն 158 հատ բաժնեթուղթ ուզողին միայն մէկ հատ տալ, իսկ անկէ պակաս ուզողները դրամները ետ առացան։ Այս անօրինակ յաջողութիւնն արդէն ապացոյց մըն է այն մեծ վստահութեան որ այդ միջազգային հաստատութիւնը կը ներշնչէ դրամատէրներուն եւ նկատի ունենալով որ մեծ դրամատէրները միշտ ամէնէն ապահով տեղեկութիւնները կ'ունենան գործի մը ապագային մասին, կարելի է վստահօրէն յայտարարել թէ Միջազգային Դրամատունը մօտաւոր ապագայի մը մէջ պիտի դառնայ աշխարհի ելմտական մեծագոյն հաստատութիւններէն մէկը։ Արդէն այսօր այդ բաժնեթուղթը կ'արժէ 4500 ֆր. մէկ քառորդը, որուն համար ստորագրողը վճարած է 3070 ֆրանք։

Վարչական Ժողովի նախագահը Մակգարրահ ամերիկացին պիտի ստանայ 1,250,000 ֆր. տարեթոշակ, փոխ-նախագահը նմանապէս ամերիկացի մէկ միլիոն ֆր. ընդհ. տնօրէնը՝ ֆրանսացի Քէնէ 765,000, միւս տնօրէնները 600,000 ական եւայլն։

Դրամատան առաջին գործողութիւնն ուրեմն, այսինքն դրամագլխի հայթայթումը ամէնէն յաջող ու դիւրին կերպով կարգադրուեցաւ։ Միեւնոյն կերպով կարելի չէ խօսիլ սակայն, դրամատան բուն գործառնութեան մասին։ Ինչպէս գիտենք, այս դրամատան հաստատումը սերտօրէն կապուած է Գերմանիոյ վճարելիք հատուցումներու կարգադրման հետ։ Ան է որ պիտի դանձէ Գերմանիայէն Եընկի ծրագրին որոշած տարեվճարները եւ բաժնէ զանոնք դաշնակից պետութեանց մէջ։ Միեւնոյն ժամանակ այդ դրամատան միջոցաւ է որ Գերմանիա պիտի կնքէ իր արտաքին փոխառութիւնները, իր ճարտարարուեստն ու վաճառականութիւնը զարգացնելու համար։

Իբրեւ առաջին մաս Գերմանիոյ պարտքին, Դրամատունը որոշեց հրապարակ հանել 300 միլիոն տոլարի գերմանական փոխառութիւն մը, որուն 200 միլիոնը պիտի վճարուի դաշնակիցներուն, իսկ 100 միլիոնը Գերմանիայի. տոկոս որոշած է 5ուկէս առ հարիւր եւ չէջեցման պայմանաժամ 35 տարի։ Մայր գումար եւ տոկոս վճարելի են ոսկեդրամով, իւրաքանչիւր երկրի թղթադրամին համեմատական գինով։ Այս փոխառութեան գլխաւոր նպատակն է առեւտրականացնել Գերմանիոյ տալիքը, որ մինչեւ այժմ քաղաքական հանգամանք ունէր, իբր պետութենէ պետութիւն կնքուած պարտք մը։ Նոր պարտաթուղթերն ստորագրելով, Գերմանիա յանձնառու կ'ըլլայ վճարել ոչ թէ պետութեան մը, այլ սեւէ անհատի որ ունի այդ պարտաթուղթերէն, առանց սեւէ վերապահութեան։ Այսպէսով, ուրեմն, պարտապահանջ պետութեանց կը փոխանցէին պարտապահանջ անհատներ եւ շատ աւելի դժուար ու ստորնացուցիչ է անշուշտ պետութեան մը համար ուրանալ կամ մերժել անհատի մը ունեցած իր տալիքը։ Այդպիսի մերժում մը հաւասար է սնանկութեան, մինչդեռ քաղաքական տալիքի մը մերժումը տարբեր հանգամանք կ'ունենայ եւ կրնայ բանակցութեանց դուռ բանալ։

Այս փոխառութեան մանրամասնութիւնները կարգադրելու համար, շաբաթէ մը ի վեր ժողով կը գումարեն դրամատան վարիչները Փարիզի Georgo V. պանդոկին մէջ, ուր պատրաստուած էր իբր տարի մը առաջ Եընկի ծրագիրը։ Մայիս 28ին միայն կարելի եղաւ համաձայնութիւն մը գոյացնել զանազան պետութեանց դրամատուններու ներկայացուցիչներու հետ եւ կազմուեցաւ յանձնաժողով մը վերջնական ձեւակերպութիւնները լրացնելու համար։

Այսօր ուրեմն, դրամատունն ունի իր տրամադրութեան տակ իբր երեք քառորդ միլիառ ֆրանք, իր դրամագլխի մէկ քառորդը, որու շահագործումով պիտի գոցէ իր ծախքերը։ Առկէ զատ, կէս միլիառ ֆրանքի չափ փոխադրած է արդէն Պալ, Դօզսի ծրագրի Գործադիր մարմնի կողմէն այդ հաստատութեան յանձման հետեւանքով, եւ որովհետեւ միջազգային դրամատունը փոխառութիւնն ամբողջովին տեղաւորելէ եւ դրամներն ամբողջովին գանձելէ վերջն է որ պիտի բաժնէ տրամադրելի գումարը, ահագին տոկոսներ պիտի շահի այդ ահագին գումարներէն։

Կարելի չէ անշուշտ սպասել որ գերմանական պարտաթուղթերն ալ միեւնոյն դիւրութեամբ տեղաւորուին հրապարակի վրայ, ինչպէս եղան դրամատան բաժնեթղթերը. նախ կայ ահագին բազմութիւն մը որ կը կասկածի Գերմանիոյ յանձնառութեան անկեղծութեան վրայ։ Ուրիշ մաս մը կը կասկածի անոր վճարման կարողութեան վրայ, իսկ երրորդ մաս մըն ալ բաւականաչափ շահաւոր չեն գտներ հարիւրին 5 ու կէս տոկոսի սակը։

Արդարեւ կան շատ մը ճարտարարուեստի հին. բաժնեթուղթեր եւ պարտամուրհակներ որ մինչեւ 100ին 6 եւ աւելի իսկ կը վճարեն։

Յամենայն դէպս, ահագին պատրաստ դրամ կայ մեծ հրապարակներու վրայ եւ սակարանի մէջ այն վստահութիւնը կը տիրէ թէ գոնէ պէտք եղածին չափ դրամ պիտի տրամադրուի փոխառութեան։ Դեռ վերջնական համաձայնութեան պայմաններն յայտնի չեն, բայց նախապէս ծրագրուած էր յատկացնել 82 ու կէս միլիոն տոլար Ամերիկայի, 82 ու կէս Ֆրանսայի, 50 միլիոն տոլար Անգլիոյ, 25 Հոլանտայի, 25 Շուէտիոյ, 15 Զուիցերիոյ, 10 Գերմանիոյ, 5 Իտալիոյ, 25 Բելճիոյ հրապարակներուն։ Դաշնակիցներուն բաժին ինկած 200 միլիոն տոլարին 156 միլիոնը Ֆրանսային պիտի վճարուի, մընացածը միւս պահանջատէրներուն։

Դաշնակիցներու պատկանած 200 միլիոն տոլարին համար ըստ Եընկի ծրագրին Գերմանիա պիտի տայ իր երկաթուղիներու երաշխաւորութիւնը, բայց իրեն պատկանած 100 միլիոնին համար ան չէր ուզեր մասնաւոր երաշխիք տալ եւ կը պահանջէր որ իրեն վստահութիւն յայտնուի։ Անգլիա եւ Ամերիկա պատասխանեցին թէ քանի որ փոխառութիւնն ամբողջութեամբ մէկ մարմին կը կազմէ եւ պարտաթուղթերուն վրայ չկրնար նշանակուիլ թէ այդ գումարը դաշնակիցներու՞ն թէ Գերմանիոյ վճարուելու համար է, անկարելի է զանազանութիւն ընել անոնց մէջ եւ երկու տեսակ պարտաթուղթեր հրապարակ հանել։

Յայտնի չէ նաեւ թէ ամէն հրապարակի համար այդ երկրին դրամով ներկայացուած պարտաթուղթե՞ր պիտի պատրաստուին թէ միօրինակ ձեւով եւ միայն մէկ տեսակ դրամով — հաւանաբար ամերիկեան տոլարով։ Յամենայն դէպս թէ մայր գումարն եւ թէ կտրօնտոկոսները վճարելի պիտի ըլլան ոսկեդրամի հաշուով։

Կարեւոր հարց մըն է նաեւ պարտաթուղթերու հրապարակման գինը։ Յայտնի է թէ 3, 4, 5 կամ 6 առ 100 տոկոսաբեր 100 ֆրանքնոց պարտաթուղթերը սակարանին մէջ կ'արժեն 70էն 120 ֆրանք, նայելով թէ ի՛նչ տոկոս կը վճարեն եւ ենթակայ են անկումի կամ բարձրացման, ըստ գնչի օրուան ոսկին։ Բացի ատկէ՝ այդ թուղթերը հրապարակ հանուած են ոչ թէ իրենց անուանական գինով, այսինքն 100 ֆրանքով, այլ 90էն 95 ֆրանքի, որովհետեւ նախ տոկոսները վճարելի են վեց ամիս կամ տարի մը յետոյ եւ երկրորդ՝ փոխառութիւն կնքողները կը նախընտրեն միշտ նուազ տոկոսի սակ նշանակել եւ աժան գնով հրապարակ հանել, քան սուղ տոկոս նշանակել եւ անուանական գնովը ծախել։ Եթէ յառաջիկային գնչի սակը նուազի, ինչպէս այժմ, պարտականն ստիպուած չըլլար այդ պարտամուրհակները փոխանակել նուազ տոկոսաբեր թուղթերով։

Միօրինակ դրամով փոխառութիւններ յաճախ կնքուած են տարբեր դրամական միութիւն ունեցող հրապարակներու վրայ եւ լաւագոյնն այդ է գերմանականին համար ալ, քանի որ հիմքը ոսկին պիտի ըլլայ եւ ոչ թէ արծաթը կամ թղթադրամը, որոնք կրնան փոխուիլ։ Այս դժուարութիւնները միշտ ալ չփոթութիւններ պիտի յարուցանեն մինչեւ այն երջանիկ օրը, երբ բոլոր պետութիւնները պիտի ունենան միեւնոյն հիման վրայ պատրաստուած հաստատուն միջազգային դրամ մը։

Մ. Տ.

ԵՐԵՒԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջին մարդահամարին համաձայն, Երեւան քաղաքին բնակչութիւնը կը հասնի 79,358ի, առանց հաշուելու կարմիր բանակը։

Այսպէս ուրեմն, Երեւանի բնակչութիւնը 3 տարի եւ 4 ամսուան մէջ (1926էն ի վեր) աճած է 27,80 առ հարիւր համեմատութեամբ։

Ղարաքիլիսայի բնակչութեան թիւն է (զինուորները չը հաշուած) 9,500։

ՃԱՓՈՆ ԹԱՏՐՈՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Բարեկամ մը, որ կարդացած էր նախանցեալկիրակիի յօդուածս, կանգ առաւ հետեւեալ կէտին վրայ.

«Եւ հիմա, բոլոր դերասանուհիները նոյն հասակը ունին, նոյն կերպարանքը՝ միօրէն ատամ բրնձափոշիով ճերմկցուած, նոյն կրաւորական հոգը եւ նոյն շարժուձեւերը»։

— Ինչո՞ւ «հիմա», բացատրէ՛ց, եւ ո՞ր հասակը, ծիծաղեցաւ, ո՞ր կերպարանքը, որո՞ւն կրաւորական հոգը, որո՞ւն շարժուձեւերը...

— Կեցի՛ր, ըսի բարեկամիս։ Մի՛ ամպարիր։ Ամբողջ էջ մը կայ հոդ սպրդած։ Ահաւասիկ։

. . . .

Դիտելով հրաշալի առատութիւնը, փայլը եւ յորդարձան երանգը այդ մազերուն — բայց բոլորն ալ նոյն մազերը ունին — յիշեցի առաջին հանդիպումը զոր ունեցեր էի, աւելի քան քսան տարի առաջ, Պոլիս, ճափոնուհիի մը հետ, որ... հայերէն կը խօսէր։

1908ի Սահմանադրութեան հաշտակումին վաղորդայնն էր, եւ, ինչպէս ամէն մարդ գիտէ, արտասահմանի տարագիրները կը վերադառնային մէկիկ մէկիկ, չորս ծագերէն։

Սամաթիացի հայ մըն ալ, պարթեւ ու թիկնեղ, Ծայրագոյն Արեւելքէն կուգար իր պզտիկ ճափոն կնոջմով, լսեր էի՝ բայց չէի տեսեր այդ հետաքրքրական ստացուածքն։ Բախտը բերաւ որ դէմ առ դէմ գամ իրեն հետ օր մը, Սամաթիոյ «Պօն Մառշէն»(?), վաճառորդ բարեկամիս քով։ Երկու կիներ կը յառաջանային դէպի վաճառատունը, մէկը ըշտօրէն հայկական՝ գիմագծով ու մորթով, միւսը՝ տարօրինա՛կ բան՝ գոյնով, աչքերով, մազերով, հասակով ճափոն։ Մարմնեղ կնոջ քով մանրամարմինը, կարմիր երեսներուն քով (ո՛չ ներկին կարմիրը) մաղաղաթեայ դեղինը։

— Սա՛ կինը տես, ըսի բարեկամիս՝ դրան ապակիէն դուրս նայելով, ո՛րչափ ճափոնի կը նմանի։

— Նոյն ինքն է, ճափոնուհին։ Հոս կուգան։Ամուսնութիւնէնաը հայերէն խօսէ։ Քովինն ալ ամուսնին քոյրն է։

Երբեմն ժպիտով մը որ ընդունելի կը դարձնէր իր դէմքին դեղայնաւէտ տափակութիւնը, քանի մը բառ հայերէն կարտաբերտ ան՝— «Չշատ գէշ կերպով, գիտէ՞ք — պատասխանելով իմ հարցումներուս, եւ կարճատեւ այդ խօսակցութենէն մէկ բան միայն միտքս է մնացած. անունը իր քաղաքին եւ զայն արտասանելու կերպը.— «Եօ՛քօօ-Հա՛մա»։

— Այս էջէն անմիջապէս վերջը անգամ մըն ալ կարդա՛, յարեցի բարեկամիս, վերադրեալ հասունքը — Ու հիմա, բոլոր ա՛յ դերասանուհիները նոյն հասակը ունին, նոյն կերպարանքը, եւայլն...»։ Այժմ հասկնալի՞ է։

* * *

Ամէն անգամ որ կը բացուէր թուղթ վարագոյրը, այսինքն՝ առաջին վարագոյրը՝ որուն ետեւ փակ կը մնար երկրորդը, բեմ կուգար՝ իր ազգային քիմոնոյով պարուրուած ու մանրատիպ, ու գպրոցական աղջկան մը խիղճով, ճափոն գրագիտուհին, քիքու Նամաթա (որուն ֆրանսերէն մէկ վէպը իր վրայ խօսեցուց քանի մը ամիս առաջ)։ Եւ հրաշալի ֆրանսերէնով մը, անթերի՝ իբրեւ առոգանութիւն, իբրեւ քերականութիւն եւ իբրեւ գրական պարբերութիւն, հանդարտօրէն, յստակօրէն, հատիկ հատիկ, ինչպէս կախարդական հէքեաթ մը, ան կը պատմէր ինչ որ պիտի ներկայացուէր պահ մը վերջ։

Եւ ան կ'ունենդրուէր խորին լռութեան մը մէջ, — այդ կինը սքանչելի ծառա՞յեց իր հայրենիքին, — ճերմակ վարագոյրի խորքի մը վրայ վտիտ կէտ, վարագոյր մը՝ ժուժկալ, սեւով ու կարմիրով գեղազարդ ու նաեւ աջակողմը՝ ճափոն արձանագրութիւնով մը։ Այս այն վարագոյրն էր որ պիտի բացուէր թատերախաղերուն խորհուրդին վրայ, ու նաեւ շատ գեղեցիկ բեմազարդերուն վրայ։

Բառ ու պար ու երգ ու երաժշտութիւն ու ծիսակատարութիւն։ Մէկը միւսէն անբաժան։ Իրերաձայլ։ Աքանչելի՛ համագրութեամբ։ Պատարա՛գ։ Ահա՛ ճափոն թատերգութիւնը։

Ո՛րչափ ալ նիւթը պատմուի, անկատար գաղափար մը միայն կարելի է տալ։ Պէ՛տք է տեսնել։

Իրարու ետեւէ չորս-հինգ թատերախաղեր ներկայացուեցան, որոնց երկուքը մասնաւորապէս տպաւորիչ։

Նախ, սա՛ միակ արարը որ կը կոչուի «Քիօ-Կօնինկիօ»։ Ամբողջութեամբ պար։

Արձանագործը կը կերտէ մարդահասակ կին պուպրիկ մը, կը հոգւեցնէ, եւ, երբ կը բանայ դուռը պահարանին ուր բանտած էր զայն, շնորհալի անշարժութեան մը մէջ քարացած կ'երեւայ պուպրիկ-կինը։

Բոպիկ է արձանագործը եւ ծալապատիկ նստած։ Անդրիին կուրծքին ի վար կը սահեցնէ հայելի մը։ Եւ ահա՛ յանկարծ հոգի կ'առնէ անշունչ իրը։ Դուրս կուգայ իր պահարանէն։ Ու կը պարէ՝ կրկնելով այն շարժումները զոր արձանագործը կը կատարէ, — որովհետեւ ճափոն թատրոնին մէջ շարժումը պար է եւ պարը՝ շարժում։

Արձանագործը գօտիին կը գամէ բոպիկ կրունկով։ Պուպրիկին փայտէ կրունկը նոյնը կ'ընէ։ Արձանագործը ծունկերը կը խոտորէ։ Արձանը նոյնը կ'ընէ։ Արձանագործը կը շարժէ աջ ուսը, յետոյ ձախը։ Արձանը կը կրկնէ։ Արձանագործը կը տարածէ թեւերը, ափերը վար դարձած, հորիզոնական դիրքով։ Արձանը՝ նոյնը։ Արձանագործը կը վերցնէ իր մէկ սրունքը եւ զայն կը ծալլէ ծունկին առջեւ։ Արձանը՝ նոյնպէս։ Արձանագործին իրանը կը սասանի, վիզն ու գլուխը կը ճկին կը ճապկին համապատասխան շարժումներով։ Արձանը կ'արձագանգէ։ Եւ այսպէս, նոյն համաչափ շարժումներով, արձանագործ եւ արձան — արարիչ ու արարած — դէմ առ դէմ կը պարե՛ն։

Կուգայ աղջիկներու պարանցիկ հոյլ մը։ Կիւթ-արձանը, որ այլեւս հոգեղինացած է, — որովհետեւ ‘‘հոգին հայելի մըն է,, եւ ա՛յս է իմաստասիրութիւնը այս խաղին, — միշտ միեւնոյն կերպով կը կայթէ պարուհիներուն հետ։

Աղուո՜ր է այս բոլորը, աղուորութեամբ աղուոր ու իմաստով ազուոր։

Տղաքիններու գունագեղ ալեբատաանով թաքին նուագով շարաւանաւած։

ՎԱՀՐԱՄ ԹՕԹՈՎԼ

(2)

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՕՖԻԱՅԷՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԳԹՈՒԹԵԱՆ ԽԱՉԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ՍՕՖԻԱ, 25 Մայիս — Պուլ-կարահայ Գթութեան Խաչի պատգ. անդրանիկ ժողովը գու-մարուեցաւ Սօֆիայի մէջ Մա-24 — 25ին, աւելի ամուր հի-քերու վրայ դնելու համար կա-մակերպութիւնը եւ որոշ հե-ւորում տալու գործնակ-կեանքի պահանջներուն։

Համագումարին կը մասնակ-ցէին 19 բրաւաստ եւ մէկ խմ-հրդակցական ձայնով պատգա-մաւորներ, Պուլկարիոյ գլխաւոր քաղաքներէ Սօֆիա, Ֆիլիպէ Վառնա, Ռուսճուք, Պուրկաս, ինչպէս նաեւ Եամպոլ, Պլեւ-էին իրենց պատգամաւորներ իսկ միւսները ճանապարհածախ-քի խնայողութեան համար Սօ-ֆիաբնակներէ ընտրած էին ի-րենց ներկայացուցիչները։

Պատգ. ժողովը կրցաւ շատ կարճ միջոցի մէջ վերջացնել իր ծանրաբեռնուած օրակարգը եւ միւս կողմէ բիւրեղացնել իր հետապնդած նպատակին հասնելու միջոցները։ Այլապէս կր-նար աղքատախնամի վերա-ուիլ եւ շեղիլ իր նպատակէն։

Պուլկարահայ Գթ. Խաչը ու-նի ներկայիս 11 մասնաճիւղ 580 անդամներով եւ մօտ ամսուան իր գոյութեան ըն-թացքին ունեցած է 50 հազար լեվէն աւելի հասոյթ։

Այդ գումարին մէկ մասը օգնած է տեղական կարիքներու դպրոցներու, հիւանդ զաղթա-կաններու, իսկ մնացածը, հան-լով կանոնագրի հաստատ-եւ այլ դիւանական ծախսեր-կը մնայ ի պահ Կեդր. Վարչու-թեան մօտ։

Կեդր. Վարչութեան վե-ընտրուեցաւ Սօֆիա եւ գրեթե միաձայնութեամբ ընտրուեցան Կեդր. Վարչութեան անդամներ — Տիկիններ Գ. Բարսամեան Մ. Ստեփանեան, Թ. Կարապետ-եան, Հալըճեան, Ա. Սա[...]-եան եւ Պ. Պ. Օ. Մխիթարեան եւ Գ. Փիլիպպոսեան։

Գթ. Խաչը այլեւս հաստատ հիմքեր ձգած է պուլկարահա-յութեան մէջ եւ կոչուած է [...] նոր հանրային կեանքի գլխ-ւոր ազդակներէն մէկն ըլլա-մասնաւորապէս պուլկարահա-կինը մղելով հանրային գոր-ծունէութեան։

Ի ՊԱՏԻՒ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

Ա. Ահարոնեանի յոբելեանի նուիրուած հանդէսը, Կաթող-կոսի մահուան պատճառով, մա-յիս 18էն յետաձգուած էր 25ին։

Կարգադիր Մասնախումբը հանդէսին համար վարձած քաղաքիս Զինուորական Ակում-բի մեծ սրահը։ Թէեւ յետաձգ-ման պատճառով հանդէսի հա-մար յատկացուած ժամերը 2-4 անյարմար էին, բայց դարձեալ հայ, պուլկար եւ մակեդոնացի խուռն բազմութիւն մը եր[...] լեցուցած էր ընդարձակ սրահը։

Հանդէսին կը նախագահէր պուլկար յայտնի եւ ծերուն փրոֆէսօրներէն Տոքթ. Գ. Բա-ցարով. նախքան վերատեսուչ պուլկար համալսարանի և Ազ-կային տնօրէն Հնագիտական Թանգարանի։ Կը մասնակցէին Սօֆիայի Թագ. խորհրդականին դպրոցի հոգաբարձութիւնը, Յ. Դ. Կոմիտէն, Մեսրոպեան Ճեմարանը, Քրիստափոր ընթեր-ցարանը, Գթ. Խաչի Կեդր. Վար-չութիւնը եւ տեղական մասնա-ճիւղը, Հայ Օրիորդաց [...] ցասիրաց, Նաւասարդ, Դարօն[...] Սեպ. Կամաւ, Մալկարացին[...] րու Մամիկոնեան Միութիւն[...] ըը. Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Նոր Աշ[...] խմբագրութիւնը, Մակեդո[...] Եղբայրութիւններու Ազգա[...] (Կեդրոնական) Կոմիտէն, Իր[...] տէն մշակութային կազմակ[...] պութիւնը, Դիտական Կաճառ[...] Կանանց, Երիտասարդաց, Վար[...] տար Ուսանողական, Փ. Խաչ[...] վարժոցի Երիտ. Միութիւններ[...]

...ներկայ էին Սանփիանոս արք. ...պիկեան, խորէն քհ. Ճամ... ...ան, զօրավար Լազարէվ, Փրօ... ...ֆէօր Միլասոնով, Տ. Լիտափով ...այլ պուլկար ու հայ հանրա... ...ն դէմքեր։

...հանդէսի բացումէն առաջ ...մ բերուեցաւ Ա. Անտրանիկի ...յանձնեկ մէկ նկարը։ Հրէշա... ...կերած հայ եւ պուլկար դրօ... ...ներով, եւ ծաղիկներով ընդու... ...ուեցաւ յոտնկայս հանդիսա... ...ներու կողմէ։

...Փրոֆ Գ. Թացարով բանա... ...հանդէսը, կարդաց իր պատ... ...ուած ճառը, որ համակ հա... ...րանք էր Յեղափոխարին եւ ...ղջիւղ ու հերոսացող հայ ...ժողովուրդին։ (Պիտի զրկեմ ա... ...ենին)։

...Փ. Սավերով» երիտասարդ... ...թեան երգչախումբը եր... ...ց պուլկարական, հայկական ...ժակեդոնական ազգ. քայ... ...երգերը, ինչպէս նաեւ պուլ... ...ր ժողովրդ. երգ մը, բոլորն ...ալ շատ յաջող կերպով։

...Երգչուհի Օր. Կ. Թացարովա, ...կնեջ կտորներ, «Թօսքա և քո... ...տի» օփերաներէն եւ պուլկար ...ժողովրդ. երգեր։ Օր. Վ. Ամտէր... ...ան երգեց «Հով արէք»ը, Օր. ...Խաչումեան դաշնակի վրայ ...ւածեց եւրոպական կտոր մը։ ...Շանսօն փօփիւլէր», Օր. Նէ... ...Ա. Փօփօվա, շատ յուզումով ...արդաց Ա. Անտրանիկի, «Հայ... ...տիրէ իմ, ներիր ինձ»ի պուլկ. ...թարգմանութիւնը, Օր. Հ. Ցա... ...րեան եւ Պ. Ա. Բըստըրեան ...արտասանեցին Ա. Անտրանիկի ...«Մասիսը» եւ «Ցաւդանք ...Աշուղի»։

...Յ. Տէվէնեան հակառակ իր ...հիւանդոտութեան տակ կարճ ...ռ մը ունենալուն, յաջողե... ...ու հայ ցաւի ու պայքարի եր... ...։ գրաւչէտ, գեղարուեստա... ...Ա. Անտրանիկը լայն գծե... ...րով ներկայացնել հասարակու... ...թեան։

...Մակեդ. Ազգ. Կոմիտէի կող... ...ողջոյնի ճառ խօսեցաւ Բուլղ... ...ւ Կէօրկիէվ իսկ «Վարտար» ...միութեան կողմէ ...Կէօրկի Նիկոլով։ Քրիստափոր ...իթերցարանի «Ռնարթ» նուա... ...խումբը նուագեց հայ ժողով... ...երգերու փունջ մը, որ մեծապէս ...գնահատուեցաւ ունկնդրէն։

...Փրոֆ. Կ. Թացարովի վերջին ...ուքով եւ Սանփիանոս Արքե... ...պիսկոպոսի «Հայր մերով» փակ... ...ուեցաւ հանդէսը, որ ոչ միայն ...ձիւղ ու համակրանքի ան... ...կեղծ արտայայտութիւն մը ե... ...ւ հանդէպ Անտրանիկին, այլ ...նաեւ անկեղծ ցոյց մը հայ եւ ...պուլկար ժողովուրդներու փո... ...խադարձ յարգանքի։

...Սոֆիայի դաշնակց. ընկեր... ...ները որոշեցին յոբելեար ընկե... ...րոջ զրկել գեղեցիկ ծաղկաման ...մը, զարդանկարուած «Արարա... ...տով», հայկ. զինանշանով, դրօ... ...շակով եւլն., գործ երիտասարդ ...նկարիչ Պ. Հրանդ Անանեանի։

Թղթակից

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ՅԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի գիշերկին Փըթի Փուր-նալի ընդարձակ սրահին մէջ տե-ղի ունեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի գիշե-կոյթը։ Ամբողջ սրահը լեցուած էր։ Հայ ծանօթ դէմքերէ զատ, ներկայ էին նաեւ օտար հիւրեր, Պ. Պ. Կէրրօ (ընդհ. քարտուղար ֆրանսայի սկաուտներու միջ-դաշնակցային գրասենեակին), Մոլաքամէ (ֆրանսացի սկաուտ-ներու քոմիսէրը), Թուլյէ, Ցըպէրբի (անգլիացի սկաուտնե-րու քոմիսէրը), անգլիացի եւ ֆինլանդացի քոյր - արիներ եւն.։

Հայ սկաուտներու տողանց-քէն յետոյ, — ուղիւէն կը տա-նէին հայկական եռագոյնը եւ նուագախումբը կը նուագէր ֆը-րանսական քայլերգը—«Սիփան» երգչախումբը երգեց «Մեր Հայ-րենիք»ը եւ յետոյ ֆրանսերէն ճառ մը կարդաց ազգային սկաուտ-պետ Պ. Գ. Ցակոբեան.

—«1911ին էր, որ սկաուտ հայ սկաուտական շարժումը Կ. Պոլսոյ մէջ, երբ գեռ արեւելեան ոչ մէկ ազգ ծանօթ էր սկաու-տական շարժման։ Ընդհ. պատե-րազմին պատճառով շարժումը կանգ առաւ։ 1918ին էր, Զինա-դադարին, երբ հիմը դրուեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ին վերսկսելով նաեւ սկաուտական շարժումը։ Իբրեւ առաջին գործ, մասնակցեցաւ ֆրանսական ազգային տօնին, 14 յուլիս 1919ին Կ. Պոլսոյ մէջ։ Այս ձեւով երախտագիտութեան իր տուրքը ներկայացուց ֆրան-սայի, որ միշտ կարեւոր եղած է մեր դժբախտութիւններուն։ Վեր-ջապէս ֆրանսայի զաւակներն էին, Ցընի Քոշէն, Վիվիանի, Քլէ-մանսօ, Ա. Ֆռանս, Փրէսանսէ, Քիյեար, որոնք խրախուսած են մեզ իրենց համակրանքովը ֆրան-սան էր գարձեալ, որ Իզմիրի եւ Կ. Պոլսոյ պարպումին առթիւ, լայն բացաւ իր գուռները եւ հիւ-րընկալեց մեզ։ Ահա նորէն այս հաւաքոյթին մէջ կը ներկայա-նանք ֆրանսայի մեր համակ-րանքով եւ երախտագիտութեամբ։

Ցետոյ կատարուեցան մար-զական, սկաուտական խաղեր, նոյն ատեն խորհրդանշանական ներկա-յացումներ (մեհենական արարո-ղութիւն, գուշակութիւն, պար եւայլն :"Սիփան,, երգչախում-բը, ղեկավարութեամբ Սաքօ Ցակոբեանի, մէջընդմէջ կ'երգէր հայկական երգեր։ Մեներգեցին նաեւ Օր. Ա. Առաքելեան եւ Պ. Մեհտէրեան։ Արտասանութիւններ ըրին Պ. Գարիպեան եւ սկաուտ-ներ։ Ֆրանսական նուագախումբ մը եւս նուագեց քանի մը կտոր-ներ։ Գնահատելի էր այն որոշ ճիգը, որ կատարուած էր մաքուր հայերէն մը սորվեցնելու համար հայ պատանիներուն։ Այս շար-ժումը, մաքուր ոգին, կարգա-պահութեան ոգին, մարմնա-կրթութեան խաղերուն հետ կու-տայ նաեւ հայերէնի սէրը մեր պատանիներուն։

Ի վերջոյ խօսեցաւ Պ. Ներսէս Օհանեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ներգ. Վարչութեան կողմէ,

— Ձեր ծափերը ինծի համար չեն, ես զանոնք կը ղրկեմ անոնց, որոնք աշխատեցան «բարձրանալու եւ բարձրացնելու համար»։ Այդ գեղեցիկ նշանաբանին, այդ ուխի խօսքին շուրջ է որ հաւաքեցին ու կազմակերպեցին այս խումբերը։

Շարժումը սկսած էր պատե-րազմէն առաջ։ Սակայն ամէնէն աւելի Զինադադարին էր, որ հայ սկաուտականշարժումըծաւալուե-ցաւ։ Երբ Կ. Պոլիս լեցուած էր որբերով գաղթականներով, երբ բոլոր ազգային մարմինները շուա-րեր էին թէ ինչպէս պաշտպանեն անոնց մնացեալ ու բնաջնջուածը, այդ հոգերուն մէջ ծնեցաւ ու մեծցաւ Հ. Մ. Ը. Միութիւնը։

Այսօր աշխարհի ամէն կողմը Հ. Մ. Ը. Մ.ի կորիզներ ունինք։ Անշուշտ պիտի ուզէիք որ ձեզի ներ-կայացնէինք ընդհանուր պատկերը, տեսակ մը հաշուետուութիւն։

Այսօր Փարիզի մէջ ունինք 152 սկաուտներ, 49 գայլիկներ եւ 24 հայ կայտներ։ Ունինք պատուակալ անդամներ Փարիզի հայ հարուստներէն, որոնք իրենց նիւթական օժանդակութեամբ կը խրախուսեն այս շարժումը։ Այս առիթով օժանդակ անդամնե-րէն յիշենք Ցիգրան Խան Քէլէկ-եանը, որ նուիրած է 7000 ֆր., Գարայեան եղբայրները՝ 6000 ֆր., եւ յետոյ Գիւլպէնկեան, Էսմէրեան, Սմճեան, Համբար-ձումեան եւայլն։

Մենք յոյս ունինք, որ այս-պիսի հանդէսներու մէջ հայ եր-նողքները, տեսնելով շարժումին մաքրութիւնը, մեզի եւ մեր խումբերուն պիտի յանձնեն ի-րենց զաւակները։ Եւ մենք անոնց պիտի սորվեցնենք հայրենասի-րութիւն եւ մաքուր հայերէն, անոնց պիտի պարգեւենք առողջ մարմին եւ կարգապահ ու բարե-կիրթ նկարագիր մը։ Եւ պիտի գայ օրը, որ մենք այս խում-բերով կազմ ու պատրաստ պիտի վերադառնանք Հայրենիք, այն-տեղ տանելով մեր դրօշակը, մեր աշխատելու կորովը։

Թողէք, որ հայրաբար երկու խօսք ըսեմ մեր սկաուտ զաւակ-ներուն։ (Դառնալով սկաուտի մը, որ կուրծքին վրայ բարձրացու-ցեր էր դրօշակը) .— Հայ սկա-ուտ, չմոռնաս երբեք նշանաբանդ, «Բարձրացի՛ր եւ բարձրացո՛ւր», չմոռնաս երբեք ինչ որ սորվեցու-ցին քեզի խումբիդ մէջ։ (Եւ յե-տոյ դառնալով ժողովուրդին,, իսկ անէնք անոնց, որ կը խանգա-րեն այսպիսի գեղեցիկ Միութիւն մը, կը խաթարեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի բարոյական գիմագիծը եւ զանա-զան ամբաստանութիւններ կ'ընեն այս Միութեան հասցէին»։

Երջուն Թղթակից

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՍԱԿԱՐԱՆԻ ՎԻՃԱԿԸ

Պոլսոյ առեւտրական սակա-րանը վերջերս դրամական տագ-նապի մատնուած էր, գործառնու-թեանց պակասին պատճառով հա-սոյթները նուազած ըլլալուն հա-մար։ Ինչպէս յայտնի է, կարգ մը կարեւոր ապրանքներ,ինչպէս բամ-պակ, կաշին, մորթ, այծամազ եւայլն բնաւ չեն ծախուիր եւ իբր գլխաւոր ապրանք ցորենի վրայ միայն գործառնութիւն կ'ըլլայ։

Այս կացութեան հետեւան-քով, սակարանի վարչութիւնը 10,000 ոսկիի կանխավճար մը ու-զած է Առեւտրական Սենեակէն, իր ծախքերը կարենալ հոգալու համար։ Սենեակին վարչութիւնը, սակայն 5 հազար ոսկի միայն տալ որոշած է։ Ասոր վրայ իր հա-սոյթները շատցնելու համար, ա-ռեւտրական սակարանը առաջար-կած է որ ուրիշ կարգ մը ապ-րանքներու մեծաքանակ վաճա-ռումն ալ պարտաւորիչ կերպով սակարանին մէջ կատարուի։ Այս ապրանքները նպարեղէններ են՝ ինչպէս ձիթապտուղ, ձէթ, պա-նիր, իւղ, եւլն.։

Սակարանին հետ կապ ունե-ցող վաճառականները համաձայն չեն այս առաջարկին գործադրու-թեան, որովհետեւ, կ'ըսեն, ա-ռեւտրական սակարանները եղած են միջազգային հրապարակին վրայ կարեւոր տեղ գրաւող ապ-րանքները վաճառելու համար, եւ թէ առեւտրական սակարանը նպա-րավաճառի խանութ չէ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Արդէն դէպի Մոսկուա ճամ-բորդութեան ելած է հայ պետա-կան թատերախումբը, «ցոյց տա-լու համար իր ուժը, կարմիր մայ-րաքաղաքին, թէ ինչ աշխատանք-ներ կատարած է ինք, ըստ ձեւի՝ ազգային, ըստ բովանդակութեան՝ պրոլետարական, արուեստի բնա-գաւառին մէջ»։ Այսպէս կը գրէ «Պրոլետար», առանձնապէս ներ-կայացնելով խումբին իւրաքան-չիւր անդամը, — վաստակաւոր գերասանուհիներ, Ցամրիկ, Գու-լազեան, Արուս-Ոսկանեան, եւ վաստակաւոր դերասաններ Գ. Ա-ւետեան, Մ. Մանուէլեան, եւ նո-րերը՝ Ց. Ղամիրխանեան, Ալազ-եան, Դիլաքեան եւ ուրիշներ։

Երեւանի պետական թատե-րախումբը այս երկրորդ պտոյտն է որ կը կատարէ Թիֆլիս, Բագու եւ Մոսկուա։ Առաջին պտոյտին ընթացքին (1926) այդ մեծ քա-ղաքներուն մամուլը գրեթէ մեծ մասամբ գնահատած էր հայ գերասաններուն կարողութիւնը եւ արուեստագէտի արժէքը։

Ներկայիս կը տեսնուի, որ թատերախումբը աւելի զարգա-ցած է։ Արուեստի ճիւղերուն մէջ թատրոնը այժմէական խնդիրնե-րուն հանդէպ չափազանց զգայուն ըլլալով, նկատի առնուած են ար-դիականութեան հրամայական պահանջները։

Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունին 6 թատրոններ, բայց անոնց յառաջապահն է Երեւանի պետա-կան թատերախումբը՝ շնորհիւ իր գերասաններուն ստեղծագոր-ծական կարողութիւններուն զար-գացման, զուտ արուեստագէտնե-րու թիւին յաւելման։

ՈՐՔԱՆ ԴՐԱՄ ԿԸ ՂՐԿՈՒԻ ԴՈՒՐՍ

ՄՕՊՐ կը կոչուի միջազգային քաղաքական բանտարկեալներու օգնութեան մարմինը, որ Մոս-կուայէն մինչեւ Երեւան մաս-նաճիւղեր ունի։

Բայց մանաւորապէս ագ-քատիկ Հայաստանի ՄՕՊՐը շատ «ձէօմէրդ» է եւ. մեծ գումար-ներ ղրկած է Չինաստանի զինուոր-ներուն եւ Անգլիոյ բանուորնե-րուն։ Ահա հաշիւը.— 1928ին Հայաստան, ծանօթ նպատակին համար, դուրս ղրկած է 3 հազար րուբլի, 1929ին՝ 26 հազար րբ. 1930ին առաջին եռամսեակին 15 հազար րուբլի։

Հայաստանի կոմունիստները կը յուսան, որ այս տարի դուրս ղրկուի 40,000 րուբլի։

«Խորհ. Հայաստան», որ այս տեղեկութիւնները կուտայ (13 մայիս), կը գանգատի թէ Մոպրի անդամները կը նուազին հետզհե-տէ։ 1928ին անդամները, (որոնք ամսավճար մը կուտան Մոպրին), 31,834 հոգի էին, 1930ին՝ 70,010։ Վերջերս, Լոռիի, Զան-գեզուրի եւ Սեւանի գաւառ-ներուն մէջ Մոպրի դրամահաւաք մարմինները քայքայուած են։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28 ՌՕԱՆԻ ՄԷՋ

ՌՕԱՆ.— Հ. Ց. Դ. «Ալիշա-նի» խումբի նախաձեռնութեամբ տօնուեցաւ Մայիս 28ը Ռօանի մէջ։

Բեմը զարդարուած էր հայ-կական եւ ֆրանսական դրօշնե-րով, որոնց մէջտեղը դրուած էր Քրիստափորի մեծադիր նկարը, շրջապատուած եր անմահ հերոս-ներու նկարներով.

Նախագահ ընկ. Ա. Պօղիկեան հակիրճ կերպով բացատրեց օր-ուան նշանակութիւնը։ Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, որ երգուեցաւ յոտնկայս։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին օրիորդներ Սարեան, Ալազ-եան, եւ ընկերներ Գ. Պագըճեան, Ե. Համալեան եւ Օյնոյեան։

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Մկրտիչ Երիցանց, որ խօսեցաւ մէկ ժամ, պարզելով մեր ազա-տագրական պայքարը սկիզբէն մինչեւ Մայիս 28։ Շեշտեց թէ անպայման պիտի ազատենք մեր իրաւունքին։

Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով։

Առիթէն օգտուելով, կազմա-կերպեցինք դասախօսական ժողով մը, ուր ընկեր Մ. Երիցանց բա-ցատրեց Դաշնակցութեան ծրա-գիրն ու գործունէութիւնը։ Ներ-կաներէն չորս համակիրներ խորա-պէս ազդուելով, խնդրեցին գիրենք ալ ընդունիլ մեր շարքերուն մէջ։ Բոլորն ալ իրենց երդումը ըրին եւ մտան Դաշնակցութեան մէջ։

* * * Ընկեր Ա. Պօղիկեանի ա-ռաջարկով, անմիջապէս կազմուե-ցաւ մասնաճիւղ մը Հայ Կարմիր Խաչի։

Արդէն այս աշնան անպատ-ճառ մանկապարտէզ մը բանալու փափաքը բոլորիս ալ մտքին մէջ բոյն դրած է։

Ընկերա-համակրական զա-ւախօսութիւնն ալ վերջացաւ սաք մթնոլորտի մէջ։

Մեսրոպ Թորոսեան

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 31 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

— Հօ՛, հուն քինէ՛։

— Ա՛, նզանըմ, հարիր չի է» ...տղա՛յ, այդ ի՞նչ է, չները կը ...հաջեն, չգիտեմ արջ է, ի՞նչ է)։

Աղան նորէն պոռաց.

— Երկուանի՞ արջ են, չէ ...նէ՞ չորս ոտանի։

— Արջը չորս ոտքէն կ'ըլլայ, ...երկու ոտքէն չըլլար,— պատաս-...խանեց տղան։

Չէներին կտրեցին։ Գիւղի ...տանտանտէրի մէկը որոշեց մեզի ...գիւղի աղքատ ընտանիքի մը ...տուն, որովհետեւ դրա տունը ...օտարական մը չէրթար։ Հացեր-...նիս հարուստ տներէն կը բերէին։

Առաւօտ հաց ուտելու ատենն ...էր։ Տանտէրը նեղս մտաւ։ ...Տանտիկնոջ ետեւէն ներս մտաւ ...այդ քիւրդը։ Տանուտէրը գրկեց ...նրան եւ ուղեց դուրս ձգել։

Ընկերներս շատ լաւ կը ...ճանչնային այդ քիւրտ աղան որ մեզ տեսնելուց գունաթափ-ուեց, եւ ըսին. «Թո՛ղ, թող ներս գայ»։ Քիւրտն առաջ ե-կաւ. «Վայ դուք բարի էք եկել իմ գլխուս,իմ աչքերուս։ Բարև տուաւ, ձեռքերնիս թօթուեց՝ նստաւ։

Սկսեցինք խօսել։ Մենք մեր խելքի չափով մարդուն կը հաս-կցնէինք կառավարութեան ը-րած գազանութիւնները եւ ի-րենց գործիք դառնալը։ Մենք ինչ որ կը խօսէինք՝ նա իրա-ւունք կուտար, կ'ըսէր՝ «էդպէս է». սակայն, չենք գիտեր ան-կե՞ղծ կ'ըսէր. չէ նէ վախի ազ-դեցութեան տակ։

Մեր հրացանները վեր առաւ, նայեց, հիացաւ. «Սա ինչի՞ չի խօսար քիւրտերէն,»— ըսաւ ինծի համար։ «Չգիտէ»,— ըսինք։ Հա՛, էս օտարազգի մա՞րդ է»։ «Այո՛»։

Քիչ ատենէն աղան ըսաւ, «Թոյլ տուէք ինձ՝ երթամ,քէօշք գամ» «Աղատ ես,ըսինք.» գնա՛»։

Կէս ժամ չանցած՝ նորէն ե-կաւ եւ բերեց գլուխ մը շաքար, թէյ եւ խորիս (տեղական խմո-րեղէնի մի տեսակ)։ Տանտիկին-ոջ թէյ պատրաստեց՝ խմեցինք։ Աղան ըսաւ. «Այս տեսութիւն-նիս ոչինչ, ես կ'ուզեմ, որ օր մը Սերոբն ալ տանէք եւ բոլորդ ալ գաք քէօշքս»։

— Սերոբը հոս չէ, — ըսինք։

— Տալուորի՞կ է գացեր։

— Տալուորիկ քարուքանդ ե-ղած է, հոն ի՞նչ ընէ երթայ։

— Ես ձեզնից կը խնդրէի,որ ինծի ատրճանակ մը տայիք։ Հատ մը ունիմ, բայց իմս չէ, Բաղէշցի հայ կոմիսար Մուրատ էֆէնտիինն է. երկու անգամ է կ'ուզէ։ Ես շատ քիւրտ թշնամի-ներ ունիմ, շատ անգամ ժողով կ'ըլլայ, ես ալ մէջերնին կը գտնուիմ։ Բերդանկա մը ունիմ, բայց ռէվօլվէրն ալ շատ պէտք է, որ ունենամ։

Գիւղացիք ալ մեզ արդէն խնդրեր էին, որ ատրճանակ մը տանք այդ քիւրտ աղային եւ «քանի ուկի ալ ըլլայ՝ փողը մենք կը տանք», ըսեր էին։ «Տեսնանք, ըսինք.եթէ հատ մը գտանք, կուտանք»։

Քանի մը օր վերջ նորէն ե-կանք հոս, Սերոբն ալ հետեր-նիս։ Քիւրտ աղան խալանները հեռացուց քէօշքէն, ուրիշ գիւղ ուղարկեց։ Սերոբը 16 ընկերով գնաց քէօշք։

Ես քիչ մը հիւանդ էի, չու-զեցի գնալ։ Գիւղացիք ինձ տա-րին տաք թոնրի մը վրայ պառ-կեցուցին։ Աղան Սերոբին եւ իր ընկերներին լաւ հիւրասիրեր էր։ Սերոբ տուեր էր նրան մի բուլ-դօկ ատրճանակ, որը 5 արծաթ արժէր։ Քիւրդն էլ Սերոբին տուէր էր մի խանջար, որը կ'արժէր 7 արծաթ։

Երկրորդ իրիկուն այդտեղից գացինք Զրհոր։ Գուրգէն, Փար-սադան, 3 — 4 ալ ուրիշ ընկեր Բաղէշ կը գտնուէին։ Ես, Գ.Սե-րոբ, Սիմոն, Մուշեղ եւ Ծվար-ցի Բղդօն պիտի երթայինք Բա-ղէշ։ Որովհետեւ ես հիւանդ էի՝ Սերոբ բերել տուաւ երկու ձի՝ նստանք, միւս 3 ընկերները լով՝ գացինք Ծվարի տակուեղ-գօն պիտի երթար Ծվար գոր-ծով։ Ձիերը յետ վերադարձու-ցինք։ Առաջնիս կար մեծ հո-վիտ մը։

Ես տղայոցմէ քսան քայլ առաջ կ'երթայի։ Ճանապարհի վրայ ընկած էր մեծ քար մը, տեսայ քարի քթէն ելաւ մարդմը, տեսայ մէկն ալ դուրս եկաւ եւ պոռաց.«Լօ՛, լօ՛, նունքի՞— նէ»։ Ես քիւրտերէն չէի գիտեր, հրա-ցանովս պատասխանեցի։Սերոբի երկու ընկերներն ալ ինձ հա-սեր էին, նրանք ալ մի մի հատ զարկին։

Չորս քիւրտ էին,որոնք Բու-լանըխ կ'երթային, ոչխար առ-նելու։ Փախան, գացին, ոչ մէկն ալ չսպաննուեցաւ։

Մենք ստիպուած էինք քա-ղաք գնալ։ Գացինք բաւակա-նին տեղ՝ արտերու մէջէն ազ-ուէս մը ելաւ։Սերոբ ըսաւ. «Լաւ նշան չէր»։ Կամուրջ մը կար հոդ։ Անցանք։ Առաջնիս երեւաց մարդ մը։ Տաճկերէն հարցրինք. «Դուն ո՞վ ես»։ «Սուլչի եմ,սու-լչի (մերաբ)»,— ըսաւ «Դէ՛հ, ճամբուց դուրս ել»։ Միեւնոյն ատեն ըսի ընկերներուս. «Ջէ՛, Մնամ չավուշ, մի՛ զարնէրս։ Թուրքը կարծեց թէ մենք զօրք ենք եւ անմիջապէս ճամբուց դուրս ելաւ։

Այդ օրը գացինք քաղաքի Հալոց թաղը անցկացրինք։Միւս օրն իրիկուն Գուրգէնն ալ եկաւ եւ փոխադրուեցինք քաղաքին միւս թաղը՝ Յարութիւն անուն մի մարդու տուն։

Չորս օրէն դուրս եկանք,նո-րէն գացինք Ուռթափ։

⁂

1897ի աշունն էր։ Տափա-վանքէն գրուած նամակ մը ստացուեց Տիգրան եւ Ցակոբ ատորագրութեամբ։ Տիգրան Մշեցի էր, իսկ Ցակոբը (ծար-տար) Թեղուտյ (Ախլաթ) գիւ-ղէն։

«65 հոգով եկեր ենք, կը սրէին, ո՛ւր գանք»։

Շար.,

Մահապատիժ` թունաւոր կազով

Երկուշաբթի օր Քարսըն Սիթիի մէջ (Մ. Նահանգներ) թունաւոր կազով մահապատժի ենթարկուեցաւ մարդասպան մը՝ Հուայթ։

Մահապատիժի այս ձեւը օրինական է Նէվատայի նահանգին մէջ, ինը տարիէ ի վեր, բայց մինչեւ հիմա միայն մէկ անգամ գործադրուած էր։

Մահապարտը դրուեցաւ ամրափակ սենեակի մը մէջ, որ ունէր ապակիէ պատեր։ Երբ ամէն ինչ պատրաստուեցաւ, դահիճը բացաւ ծորակը, արձակելով թունաւոր կազը։ Ամպ մը լեցուց սենեակը եւ մահապարտ անշունչ գետին փռուեցաւ։

Պատիժին գործադրութենէն առաջ, Հուայթ յայտարարած էր թէ առարկութիւն մը չունի եւ երբ սովորական հարցումը ուղղեցին. — «Բան մը կ'ուզե՞ս», — պատասխանած էր ժպտելով.

— Ի հարկ է. դիմակ մը՝ մահացու կազին դէմ։

∴ «Թայմզ»ի թղթակիցը կը պատմէ թէ մահապարտը աթոռի մը կապուած էր, որուն առջեւ կը գտնուէր դոյլ մը՝ լեցուն ջուրով եւ «ասիտ սիւլֆիւրիք»ով։ Վերեւը՝ գետեղուած էր ընդունարան մը՝ «սիանիւռ տը փօթասիոմ»ի 10—12 գնդիկներով։ Երբ սենեակը պարպուեցաւ եւ կնքուեցաւ, դուրսէն առասան մը քաշեցին, փօթասիոմի գնդիկները ասիտ սիւլֆիւրիքի խառնուրդին մէջ ձգելու համար եւ անմիջապէս գոյացաւ թունաւոր կազ մը։ Մարդասպանը շնչեց գիտակցաբար եւ խորունկէն, եւ երեք վայրկեանէն ամէն բան վերջացած էր։

Կարմիրներու ընդհ. ժողովը

Քանի կը մօտենան համայնավար կուսակցութեան ընդհ. ժողովին գումարման օրերը, այնքան կը սաստկանայ աջակողմեան տարրերու ճնշումը։ Բոլոր նախապատրաստական ժողովներուն մէջ, աջակողմեան անդամները իբրեւ պարտութիւն կը ներկայացնեն համայնացման քաղաքականութիւնը։ «Պրաւդա» կ'ամբաստանէ աջերը՝ թէ ամբոխավարութիւն կ'ընեն բանուորներուն հանդէպ. որովհետեւ, կ'ըսէ, «ընդդիմադիրները կը պահանջեն նախ ուտելիք տալ բանուորներուն եւ յետոյ կազմակերպել զանազան վիճաբանութիւնները։ Աջակողմեան վտանգը միշտ գլխաւոր վտանգը համարուած է կուսակցութեան կողմէ. վտանգ մը որ իր մէջ կը պարունակէ ապականութեան սերմը՝ երկրին ընկերվարացման ամբողջ գործին համար»։

Այս առթիւ, դիտելի է որ գիւղին համայնացման փորձը աղետալի ազդեցութիւն ունեցած է ցանքերուն վրայ։ Մայիսի կէսերուն, 44 միլիոն հէքթար ցանուած էր, այսինքն նախատեսուած տարածութեան կէսէն ալ պակաս։ Կարգ մը շրջաններու մէջ, ցանքերը սկսած են մայիս ամսուն, այնպէս որ դժուար է այժմ տալ ցանքերուն կատարեալ պատկերը։ Այն շրջաններուն մէջ ուր ցանքերը վերջացած են արդէն, այսինքն հարաւային գաւառներուն մէջ ուր հողագործները մանաւանդ բայց նուիրուած են արմտիքի մշակութեան, ցանքի տարածութիւնն է 43.200.000 հէքթար, այսինքն նախատեսուած ծրագրին 58 առ հարիւրը։

Այդ շրջաններուն մէջ, լաւագոյն ցանքը կատարած են «սովխոզ»ները (խորհրդային տնտեսութիւն), որոնք 1.900.000 հէքթար ցանած են, գրեթէ ամբողջութեամբ իրականացնելով ծրագիրը։ Իսկ «կոլխոզ»ները (հաւաքական գիւղատնտեսութիւն) ցանած են 21.700.000 հէքթար, այսինքն ծրագրին 60 առ հարիւրը։ Իսկ անհատական տնտեսութիւնները, որոնք ազգային տնտեսութեան 2)3ը կը ներկայացնեն, ցանած են 19 միլիոն 300.000 հէքթար, այսինքն՝ ծրագրով նախատեսուած տարածութեան մէկ երրորդէն ալ պակաս։

Այս բոլոր տեղեկութիւնները քաղուած են պաշտօնական վիճակագրութիւններէ որ կը ձգտին միշտ վարդագոյն ցուցնել կացութիւնը։

ՆՈԹԱՆԵՐ

Արշին Մալ Ալանի եւ շատ մը ուրիշ երգերու սոյն նօթաները պատրաստուած փրոֆ. Մոսկոֆեանի կողմէ շատ մաքուր եւ շքեղ։

Դաշնակի բաժին՝ գին 2.50 տոլար, Արշին Մալ Ալան, ջութակի բաժին գին 1.50 տոլար։ Փունջ երգեր՝ դաշնակի բաժին 3 տոլար, 50 երգ մէկ գիրք, փունջ երգեր՝ ջութակի բաժին 2 տոլար, 50 երգ մէկ գիրք։ Դիմել՝ H. Mamasianի, 137½ East 27th St., New York, U. S. A.

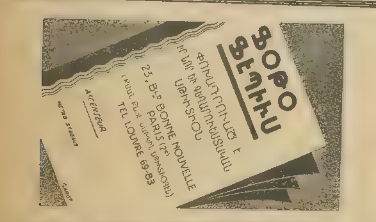

"ՄԱՅԻՍ 28,, ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՏԷՍԻՆ.— Այս Շաբաթ գիշեր։ կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ։
ՎԻԷՆ.— Այս կիրակի ցերեկ։ » »
ՎԱԼԱՆՍ.— 14 Շաբաթ գիշեր։ » »
ԼԻՈՆ.— 15 կիրակի գիշեր։ » »
ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ.— Այս կիրակի ցերեկ։ կը խօսի ընկ. ԱՐԱՄ ԳԱՌՕՆԷ։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

Անիէր-Պուա-Քոլոմպի Զէյթուն ենթակոմիտէի ընկերական դասախօսութիւնը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 79 Rue des Chambards, Bois-Colombes։ Կը խօսի ընկեր Բենօ։ Նիւթ՝ Վասպուրականի հերոսամարտը եւ հայ կամաւորներու դերը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ կ'ըլլան Գ. Կ.ի եւ Փարիզի կոմիտէի ներկայացուցիչները։

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Հրազդան» խումբը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 32 Ave. Gobelins, կարեւոր օրակարգ։ Բոլորի ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Անիէր-Պուա-Քոլոմպի Փոթորիկ խումբի ժողովը՝ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 79 Rue des Chambards Պուա-Քոլոմպ։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Վրէժ խումբի ժողովը՝ այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9.30ին Գրադարանի սրահը։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԼԻՈՆԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տօքթ. Ն. Կրգոյեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ իր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ եւ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ կնոջ, մօր եւ ազգականուհիին՝ ԲԺՇԿՈՒՀԻ ՏԻԿ. ԱՂԱՒՆԻ ԳՐԳՈՅԵԱՆի եղերական մահուան առթիւ։

ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլի հանգանակութեան ցանկը.—

Կ. Խօզեան 30, Մուշեղի Յ. Յակոբեան 50, Աւագեան ընտանիք 50, Վ. Գալուստեան, Լ. եւ Ե. եղբ. Քէօշկէրեան 25ական, Ա. Փափազեան, Տիկ. Փէքմէզեան, Ա. Գօյաճեան, Ա. Արծնեան, Մօզեան 20ական, Զ. Մութաֆեան, Լ. Վարդերեսեան, Փ. Գօյաճեան, Ա. Պէրպէրեան, Ոմն, Կ. Փունարճեան, Ոմն, Կ. Տէօվլէթեան, Լ. Ղազարեան, Ի. Խաչատուրեան, Յ. Աբգարեան, Տիկ. Բանգանի Աճէմեան, Նիկանեան, Գ. Մինասեան, Բ. Գանթնուզեան, Գալփագճեան եղբ. 10ական, Որ. Գրիգորեան, Ս. Մարգուանեան, Ոմն, Կ. Գարակեան, Տիկ. Գույումճեան, Մ. Տէիրմէնճեան, Մ. Գօնեալըեան, Տ. Չագմագեան, Ն. Գափամաճեան, Հ. Խաղճեան, Վ. Մամագեան, Գ. Այվատեան, Տ. Խաչիկեան, Կ. Կէլէմիրճեան, Ա. Մազաքեան, Տիկ. Լօլօեան, Վ. Միքայէլեան, Լ. Մակարեան, Բ. Գասպարեան, Տիկ. Կօմիտեան, Տիկ. Գույումճեան 5ական, Յովհաննէսեան 3, Գանթարճեան 3, Մ. Գրիգորեան 2, Կօտօլօզեան 3, Օ. Վարպետեան 3.50, Ծ. Խորկանճեան 1։ Գումար 560.50 ֆր.։

(Շար.)

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Անիէր-Պուա-Քոլոմպի Ս. Մեսրոպ Դպրոցին կողմէ Յունիս 22ին։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի կեսարիոյ Իւլինէզ գիւղացի կարապետ Խայյաեան (45 տարեկան) որ ամուսնացած էր կեսարացի Յակոբ Ճօլօլեանի աղջկան Մարիամի հետ եւ ունէր 3 զաւակներ՝ Յովսէփ, Աբրահամ եւ Յովհաննէս։ 16 տարի առաջ զինուոր էր Պոլիս։ Անկէ ի վեր լուր չկայ իր մասին։ Իմացնել Յովսէփ Խայյաեանի, 22 Rue J. J. Rousseau, Arles, (B. du R.) France.

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։ Ճշգրիտ լուր առողին 200 Ֆր. նուէր։

— Կը փնտռեմ Քէմախի Վերի Թագառիճէն Թոսբով Իլպիզեան եւ զաւակները Ղազարոս, Կաթիկ, Ազատուհի, եւ հօրեղբօրորդւոյս զաւակները՝ Աւագ, Մատթէոս եւ Ծաղիկ, որոնք աքսորուած են 1915ին։ Իզմիրի դէպքէն ամիս մը առաջ Մալաթիայէն լուր առնուած է աղջիկը կաթիկէն։ Անկէց ի վեր լուր չկայ։ Իրենց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 500 Ֆր. նուէր, իմացնել՝ H. Hougasian, Mazagan: Maroc։ կամ «Յառաջ»ի։ Կը խնդրուի սուրիահայ եւ յունահայ թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Մարիամ Աշուղաճեան եւ իր ամուսինը երկաթագործ Յովակիմ Աշուղաճեան (Ժամկոչեան) որոնք կը բնակէին Թոքատի Աստուածածնայ եկեղեցիին մօտ։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուին Յունաստան։ Իմացնել իր մօրաքրոջորդւոյն Յարութիւն Քէշիշեանի, 13 Rue Blanqui, Paris (13.)

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռեմ եղբայրս Յովհաննէս Թորոսեան որ 1920ին Ուրֆայի որբանոցէն փոխադրուած է Պոլսոյ Որբանոցը։ Հօր անուն՝ Նշան, մօր անուն՝ Իսկուհի, եղբայրները Անդրանիկ եւ Խաչատուր, կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Ամերիկա։ Կը փնտռեմ նաեւ Նշան Թորոսեան եւ Նշան Առաքելեան որոնք 1920ին Ուրֆայի որբանոցէն փոխադրուած են Պոլիս։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուին Ամերիկա, իմացնել Անդրանիկ Թորոսեանի, Saint Arroman, par Masseube (Gers), France. Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

Կը փնտռուի Ուրֆացի Մեսրոպ Սահակեան որ Պոլսէն եկած է Մարսէյլ։ Իմացնել վերի հասցէին.

— Կը փնտռուի ինքնաշարժի վարիչ Արտաշէս Նազարեանը։ Իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Սեբաստիոյ Ղարսա գիւղէն օր. Էլմաս Պարոնեան, հօր անուն՝ Խաչատուր, մօր անուն՝ Նարօ կը փնտռէ իր մօրեղբայրը Մինաս Մարկոսեան (Սեբաստիոյ Եէնիճէ Գիւղացի), որ 1920-1921 կը գտնուէր New-York City, Ամերիկա եւ կը թղթակցէր իր մօր հետ, իմացնել Elmas Baronianի, c)o Katri Frères, Beyrouth, (G. Liban).

— Տիկին Սէմակիւլ Փէլթէկեան կը փնտռէ իր որդին Մինաս Զէյթունցեան, հօր անուն՝ Փանոս Զօպանեան (Զէյթունի Ս. Փրկիչ գիւղէն)։ Իր վերջին հասցէն էր՝ 68 rue Général Gallieni, Montreuil s)Bois, (Seine), իմացնել՝ Compatriotic Union of Zeitun, P. O. Box 636, Jérusalem, Palestine.

Կը փնտռուի Պրուսայի Մեծ Նոր գիւղէն Գէորգ Սարգիսեան (Հեղնաեան)։ Կը կարծուի թէ կը գտնուի Յունաստան եւ ամուսնացած է Յոյն աղջկան մը հետ։ Իմացնել իր եղբօր դերձակ Անդրէաս Սարգիսեանի (Հեղնաեան) Ave. Jean Jaurès, Décines, (Isère)։ Ճշգրիտ լուր տուողին 50 Ֆր. նուէր։

— Կը փնտռուի Մալաթիացի Գէորգ Թէրխանեան որ երկու տարի առաջ Ամերիկայէն եկած է Ֆրանսա։ Ընդհանրապէս Lyon, Valance, St. Chamond *եւ* Marseille*ի կողմերը գտնուած է։ Անցեալ Դեկտեմբերին գտնուած է* Nice *եւ* Monte-Carlo *գացած էր։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝* Mr. Demirdjian, 9 Passage Geoffroy Didelot, Paris, (17e).

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
5
ՅՈՒՆԻՍ
1930

5 JUIN 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1281

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

...ՈՒ ԽՕՍՔ

«...ԽԱԼՆԵՐՆ ՈՒՂՂԵԼՈՒ ՈՐՈՇՈՒՄ»

...նչպէս խորագրուած է այն հրամանը, որով վերադարձնա... իրենց բնակարանները վերստանալու շնո՛րհ կ'ըլլայ Հա...անի 25 շրջաններու աքսորական գիւղացիներուն եւ բն...ջներուն։

...որդացէք լուրը այսօրուան «Յառաջ»ի մէջ, Գ. էջ, Հա...անի բաժնին գլուխը։ Գտէք «Խորհրդային Հայաստան»ի ...ւ 15 թուակիր թերթը, ուրկէ թարգմանուած է լուրը, եւ ...անցէք եզրակացութիւնը։

...ւալները՝ ուղղելու նպատակով որոշում»։— «Ըլ — ծամա... կոլեկտիվացման շրջաններէն վտարուած անձանց իրենց ...պայրերը վերադարձնելու մասին»։

...Նախագահութեան ձեւն անգամ թրքական է։ Թրքավարի եւ ...որպոյ։

...րենց կուսակցական ժողովին մէջ, Թալէաթը երկու բառի ...ամփոփէր հայաջինջ սարսափները, աշխարհասասան տե...ւթիւններն ու ջարդերը.— «Կարգ մը անպատեհութիւն...գործուած են պաշտօնեաներու կողմէ»։

...նչպէս կը բացատրէ հայկական կոչուած կառավարու...ն ալ՝ այն քստմնելի հալածանքը որ գործուեր է քանի...շրջաններու հայ գիւղացիներուն դէմ, տեղահանութեամբ, ...րաններու եւ գոյքերու բռնագրաւումով եւ աքսորով։ ...ներ» գործուեր են։

...Թուրքերուն պատրուակն էր — «խռովարար եւ դաւաճան»։ ...բառով՝ «միւզիր» եւ «խային»։ Հայ չինովնիկներուն ...րուակն է — «կուլակ»։ Այս բառը կը նշանակէր ունեւոր ...ցի, բայց հիմա դարձեր է կարմիր թաշկինակ մը։ Աւե...ի՝ կնիք մը։ Եթէ մէկուն ճակտին զարնուի, թիւրիմացու...ն կամ թշնամութեամբ, այլեւս ազատում չկայ։ Մարդը ...նայ «միմլի» — ենթակայ՝ յետին սահակին յանդիմա...ան եւ հալածանքին։

...Յապէ՛ս, ուրեմն, Հայաստան աշխարհի քանիհինգ շրջ...րուն մէջ, որոնք ենթակայ չէին համատարած համայ...ան, ամբողջ տուներ ձոխիրի վրայ նստեր են ափ մը շա...ներու ձեռքով։ Ամբողջ ընտանիքներ արիւն-արցունք թա...ն, բանի հանուելով եւ քշուելով դէպի անծանօթ վայրեր, ...՝ աշխատանքի եւ ապրուստի ո՛րեւէ միջոցէ։ Երկնենք ...— ճիշդ անոնց պէս որ, 1915ին, քշուեցան իրենց տու...ն, Թուրքերու կողմէ, քանի մը ժամ յետոյ ջարդուելու ...։ Տարբերութիւնը այն է որ, ջարդի չեն դիմած մեր ...ներին մէջ։ Այսքա՞ն ալ տարբերութիւն չունենային, ...«հայազգի»ներ...

...ս բոլոր բարբարոսութեանց հետեւանքն այն եղաւ որ, ...թիւ գիւղեր ապստամբեցան եւ հարիւրաւոր գիւղացի...ններն ապաստանեցան ինչպէս ամէն տեղ, նոյնպէս Հա...անի մէջ։ Բթամիտ Ստալինը սարսափի մատնուեցաւ իր ...ծ կրակէն եւ «նամակներ», «բացատրութիւններ» գրի ...ւ ցրուեց, ապացուցանելու համար թէ «շեղումներ» կա...ուած են կուսակցութեան քաղաքականութենէն, թէ ...«ազէօզութիւններ» եւ սխալներ գործուեր են եւն.։

...Յառաջ»ը օրը օրին պարզեց այս բոլորը։ Եւ այժմ նորէն ...կ իյնայ «Խորհրդային Հայաստան»էն թարգմանել եւ լոյս ...որհ հանել ինչ ոճիր որ գործուեր է, վերջին ամիսներու ...ցքին, հաւաքական տնտեսութեան անունով։ Միւսները, ...պատուարժան հակառակորդները, սա կարմիր եւ դեղին ...ցուներն ու վարժապետները, կը նախընտրեն խոհեմ լռու...ն պահել։ Ցարիքին առջեւ աչք ու ականջ փակելո՛վ ծառա... մինուճար հայրենիքին։

...ւր են անոնք, երբ հարիւրաւոր գիւղացիներ կը կեղեք... կը բանտարկուէին, կ'աքսորուէին։ Երբ ամբողջ երկիրը կը ...մայուծուէր ֆիզիքապէս, բարոյապէս եւ տնտեսապէս։ ...են մինչեւ անգամ, երբ վարիչները իրենք հրապարակաւ ...խոստովանին հրէշային արարքները։

«Պրաւտայա Կազէտա», Լէնինկրատի սովետին պաշտօ...թերթը, ապրիլ 26ին հրատարակեց դատական գործավարին ...շրջաբերականը, որ կը խոստովանէր թէ գնդակահարու...ներ կատարուած են առանց վկայի եւ փաստի, բոլորովին ...նքի, թէ «յաճախ աքսորուած են մարդիկ որոնք երբեք ...նգաւոր չէին», թէ աքսորի հրաման տրուած է «ոչ թէ ...քի մը պատճառով, այլ պարզապէս վտարելու համար մէկը ...ն տունէն կամ պաշտօնէն աչք տնկեր էին»։

...Այս յայտնութիւնները կը վերաբերին ընդհանուր Ռուսիոյ ...ր վրայ չափեցէք պատկերը՝ նովկասի, այլ մանաւանդ ...աստանի մէջ կատարուած վայրագութեանց։

...եւ աղէտին ծանրութիւնը դատեցէք մայիս 14ի հրամա...րով, «Սխալներն ուղղելու որոշումով»...

...Ինչպէս, կը վերաշինե՛ն Հայաստանը, — քակելով, ...րելով, յետոյ փլատակները ժողվելով։

...Այդպէս չտեսնուա՞ծ իշխանութեան ալ։ Դաշինք՝ Թուր...ին հետ, թուրքեր՝ բանակին մէջ, ամէն առթի...թիւն՝ հանրապետութիւնը կործանելու եւ ժողովուրդը կազ...ուծելու համար, — եւ յետոյ՝ փրկութիւն — օգնութեա՛ն ...ելով կարմիր բանակին եռեւէն։ Անոր սայլերուն կապ...։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐՁԵՑՈՒՄԻ ՃԱՄԲԱՆ

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 մայիս).

— «Իր ատենին, երբ Եւրոպան կարեւոր դեր կը կատարէր մեր մղած պայքարին մէջ ի նպաստ մեր դատի, մենք ահագին եռանդ կը սպառէինք գրաւոր եւ բանաւոր պրոպագանդին վրայ, անշուշտ եւրոպական լեզուներով։

Եւ այս պրոպագանդը իր դերը կ'ունենար։ Մենք կչիռ չունինք անոր արդիւնքը չափելու համար, սակայն համոզուած ենք, որ այդ պրոպագանդը իր բարեբար ազդեցութիւնը կ'ունենար՝ ժողովրդականացնելով մեր դատը եւ որոշ համակրանքներ ստեղծելով մեր երկրին ու մեր ժողովուրդին շուրջ։

Արդ, այն՝ ինչ որ ըրինք Եւրոպայի մէջ, ուր ժողովուրդ չունէինք՝ բայց դատ ունէինք, այսօր պէտք է ընենք Մերձաւոր Արեւելքի կարգ մը երկիրներու մէջ, ուր ժողովուրդ ունինք՝ բայց դատ չունինք։

Եւ այս աշխատանքը պէտք է կատարենք ամէնէն առաջ Սուրիոյ եւ Իրանի մէջ։

Լայնօրէն պէտք է օգտագործենք գրաւոր եւ բանաւոր խօսքը՝ ջերմ ու անկեղծ բարեկամութիւն ստեղծելու համար մեզ հիւրընկալող ժողովուրդներու միջեւ։ Միայն այս ձեւով կարելի պիտի դառնայ արմատէն պոկել հակահայ որոմը եւ խաղաղ կեանքի ու անխռով ստեղծագործութեան պայմաններ ստեղծել մեր ժողովուրդին համար։

Հեռաւոր Ենգէլիի մէջ անդրամ Հայ մը իր չունեցած միջոցներով կաղն ի կաղ թերթ մը կը հրատարակէ («Իրանը Քէպիր») անշուշտ իր բարերար ազդեցութիւնն ունենալով շրջապատին վրայ։ Ինչո՞ւ նոյնը չընել—աւելի լայն ծաւալով, աւելի լուրջ կազմակերպութեամբ եւ աւելի հաստատուն հիմերու վրայ—Սուրիոյ եւ Իրանի մայրաքաղաքներուն մէջ։

Ջուր են մեր անզօր աղաղակներն ու յուսահատ ճիչերը։ Եթէ կ'ուզենք, որ հաւատան, վստահին, յարգեն ու սիրեն մեզ, պէտք է որ նախ մե՛նք մեզ ճանչցնել տանք մեզ հիւրընկալող երկիրներուն։

Թերթ՝ գրաւոր քարոզչութեան, եւ խառն ակումբներ՝ բանաւոր պրոպագանդի համար, — ահա մերձեցումի եւ բարեկամութեան ամէնէն մօտ եւ ամէնէն դիւրին ճամբան։»

ԳԻՒՂ ՄԸ ՄՈԽԻՐ ԴԱՐՁԱՒ

Լէնինկրատէն կը հեռագրեն թէ Վոլկայի նահանգին մէջ, Զապլակնովէ գիւղը ոչնչացաւ հրդեհէ մը։ 440 տուներ ամբողջովին մոխիր դարձան։ Ամբողջ արջառը եւ բոլոր ցանքերը փճացան։

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ կառավարութիւնն ալ հրամայեց գործադրել օրական 8 ժամ աշխատանքի օրէնքը։ Գիշերային աշխատանքի տեւողութիւնը պիտի ըլլայ միայն եօթը ժամ, իսկ վտանգաւոր գործերու մէջ՝ վեց ժամ։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը հարիւր միլիոն մարք յանձնեց Միջազգային Դրամատան, իբրեւ երաշխաւորութեան գումար, ինչպէս նախատեսուած է Եանկի ծրագրով։

ՊԱՆԴՈՒԿԻ ՄԸ չորս յարկերը փլան Պր. օր.Ճենովայի մէջ։ Մէկ հոգի մեռաւ եւ քսան հոգի վիրաւորուեցան։ Հեռագիրը կ'ըսէ վիրաւորներուն մեծ մասը Արաբներ, Սուրիացիներ եւ Հայեր են։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Նոր Բեսեդովսկի մը եւս

Իրարու ետեւէ փախուստ կուտան Խ. Միութեան արտասահմանի ներկայացուցիչներն ու գործակալները։

Փարիզի դեսպանատան գործակատար Բեսեդովսկիի ծանօթ փախուստէն եւ Սթոքոլմի դեսպանատան դէպքէն յետոյ, ահաւասիկ նոր՝ եւյթ մը, դարձեալ Փարիզի մէջ։

Պ. Նիքոլա Քրուքոֆ-Անկարուեթի, ընդհ. քարտուղար Փարիզի խորհրդային դրամատան (26, ավընիւ տը լ'Օփէրա) երկուշաբթի օր իր հաշիւներուն ճշդութիւնը հաստատել տալէ յետոյ, կը ձգէ կ'երթայ, բուռն տեսարան մը սարքելով։ Անմիջապէս դեսպանատուն կը կանչեն, բայց բացարձակապէս կը մերժէ, յանձն առնելով բոլոր հետեւանքները։ Այս առթիւ նամակ մը ուղղած է Փարիզի թերթերուն, պարզելով իր կեանքն ու տագնապները։

Այդ նամակին մէջ, Պ. Քրուփոֆ կը պատմէ թէ 1917 հոկտեմբերէն ի վեր գործօն անդամ էր համայնավար կուսակցութեան, անոր յարած ըլլալով կատարեալ գիտակցութեամբ եւ յեղափոխական երկար գործունէութենէ մը յետոյ որ իրեն արժած է ինը տարի թիապարտութիւն։ «Կուսակցութեան յաղթելէ յետոյ, վարեցի զանազան պաշտօններ կարմիր բանակին մէջ։ (ԽՄԲ.— Այստեղ կը թուէ այդ պաշտօնները։ Յիշենք միայն թէ եղած է քննիչ կովկասեան - կասպեան ճակատին։ Յետոյ կը շարունակէ.

— Վերջին տարիներս, յաճախ կը խորհրդածէի թէ հիմք ունի՞մ պայքարելու ռուս համայնավար կուսակցութեան շարքերուն մէջ։ Ամբողջ բոլորտիքս կը տեսնէի դիւանապետութիւն եւ ճնշուած աշխատաւոր զանգուածներու, խոստացուած ազատութեան փոխարէն։ Նախ կը կարծէի թէ չարիքին արմատը կը գտնուի մարդոց մէջ, կուսակցութեան ոճրագործ վարիչներուն մէջ։ Բայց յետոյ եկայ այն եզրակացութեան թէ չարիքը կը գտնուի բուն իսկ դրութեան մէջ, թէ աշխատաւոր զանգուածները հարստահարելու դրութիւնը չի կրնար ուրիշ հետեւանք ունենալ բայց եթէ այն անհելի արդիւնքները որ կը տեսնենք, եւ չի կրնար ուրիշ բանի յանգիլ եթէ ոչ բռնութեան եւ հարստահարութեան այն արիւնոտ անելին ուր խրեցաւ երկիրը ներկայ դիկտատորութեան միջոցաւ։ Եւ, խղճիս առջեւ դատաստան ընելով, վերջնապէս որոշեցի հրաժարիլ կուսակցութենէն եւ իմ կարողութեանս չափով պայքարիլ իմ քաղաքական իտէալներուս համար»։

.˙. Պ. Քրուփոֆ, որ 4500 ֆր. ռոճիկ ունէր, կասկածի տակ էր ատենէ մը ի վեր, իր իսկ պաշտօնակիցներուն կողմէ, որոնք տեղեկագիր ղրկած էին Մոսկուա։ Դեսպանին հրաւէրը մերժած ըլլալով, հրաման ստացած է Մոսկուա դառնալու, բայց ի հարկէ այդ ալ պիտի մերժէ։ Ո՛ր կողմ ալ դառնայ, ծայրը մահապատիժ է։

Կը կարծուի թէ շատ աւելի կարեւոր յայտնութիւններ պիտի ընէ այս նոր դասալիքը, քանի որ իր պաշտօնավարած դրամատան միջոցաւ կը մատակարարուէին Մոսկուայի մեծագումար վարկերը։ Դրամատունը կը կոչուի — Banque Commerciale pour l'Furope du Nord.

Կացութիւնը Հնդկաստանի մէջ

Նոր հեռագիրներ կը հաստատեն թէ համահնդկական համագումարը երբեք նկատի չառներ փոխարքային նոր արգելքը, օտար ապրանքներու դէմ բացուած պայքարին առթիւ։ Երեքշաբթի օր 500 կիներ պահապան կեցան խանութներու առջեւ, որպէս զի օտար ապրանք չգնուի։ Պայքար կը մղուի նաեւ ա՛յն տեղացի վաճառականներուն դէմ որոնք օտար ապրանքներ կը ծախեն։ Այս պայքարը ծաւալուն հանգամանք առած է Պոմպէյի մէջ եւ պիտի տարածուի նաեւ Պէնկալի նահանգին մէջ։

Լուրի մը համաձայն, եթէ աննհազանդութեան պայքարը չդադրի մինչեւ յունիսի վերջը, կառավարութիւնը պաշարման վիճակ պիտի հրատարակէ։

Ազի մեծաքանակ վաճառականները որոշեցին կառավարութենէն աղ չգնել մինչեւ չորս ամիս։

Իտալիա կը պնդէ իր տեսակէտին վրայ

Պ. Կրանտի, Իտալիոյ արտաքին նախարարը, շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ երեքշաբթի օր, ծերակոյտին մէջ, ֆրանքօ-իտալական յարաբերութեանց մասին։ Եւ ամէնէն առաջ ծանրացաւ հաւասար տորմիղ ունենալու հարցին վրայ։ Յայտարարեց թէ Իտալիա պատրաստ է ընդհատելու նոր մարտանաւերու շինութիւնը, եթէ Ֆրանսան ալ այդպէս ընէ եւ երկու երկիրները բանակցութեան ձեռնարկեն, վիճելի խնդիրները կարգադրելու համար։ «Պ. Մուսոլինիի բանաձեւը երկու հիմնական խնդիրներ կը պարունակէ, — համապատասխանում եւ կրճատում։ Հաւատարիմ այս սկզբունքներուն, կը յայտարարեմ թէ՝ բանակցութիւնները դիւրացնելու համար, իտալական կառավարութիւնը պատրաստ է ընդհատելու 1930ի նաւային շինութիւնները, պայմանաւ որ ֆրանսական կառավարութիւնն ալ նոյնը ընէ իր այս տարուան ծրագրին համար։ Նկատի առնելով երկու տորմիղներուն ներկայ վիճակը եւ մանաւանդ կազմը, բացայայտ է որ այդպիսի կարգադրութիւն

(Դուրսերու շարունակութիւնը նարդա դ. էջ)

ՊՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

«Ժուռնալ տը Ժընէվ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը գրէ թէ Թուրք իշխանութիւնները խիստ միջոցներ ձեռք կ'առնեն Մոսկուայի կազմակերպած համայնավարական շարժումին դէմ։ Ձախողած են Կոմինտէրնի ճիգերը՝ նախկին իթթիհատականները իրենց մէջ առնելու Թուրք համայնավարներու եւ Մոսկուայի կապը կը պահեն առեւտրական ներկայացուցիչները։

Ռուսաստանէն վերադարձած Թուրք գերիները ռուսերէն սորված ըլլալով, կարեւոր դեր մը կը խաղան այս ուղղութեամբ։ Նոյնպէս համալսարանի ուսուցիչներուն եւ մարզական միութիւններուն մէջ տեղ գտած են համայնավարները։ Նոյնիսկ բանակին եւ նաւատորմին մէջ նըկատուած է Մոսկուայի աշխատանքը։ Պոլսոյ ստորականներուն մէջ ալ առանձին բջիջներ կազմուած են։ Իտալական կեդրոն մը կայ Կալաթայի մէջ, իսկ ֆրանսական մը՝ Պոլսոյ մէջ։

ՄԵՂՐԱԼՈՒՍԻՆԸ ՑԵՓԼԻՆՈՎ

Նիւ Եորքէն ճամբայ ելաւ հռչակաւոր Ցեփլինը եւ Գերմանիա կը սպասուի հինգշաբթի (այսօր)։ Այս ճամբորդութեամբ օդը կ'ունենայ առաջին մեղրալուսինը օդանաւով։ Արդարեւ ճամբորդներուն մէջ կը գտնուին երկրախոյզ Սըր Հըբըրթ Ուիլքինս եւ իր մանկամարդ կինը, որոնք թէեւ քանի մը ամիս առաջ են ամուսնացած, բայց տակաւին առիթը չեն ունեցած, մեղրալուսնի պտոյտ մը կատարելու։ Պատասխանելով իրեն ուղղուած շնորհաւորական հեռագիրներուն, Սիկին Ուիլքինս հեռագրեց, ըսելով.— «Կը ծփանք կախարդական նաւու մը մէջ, երկրի եւ երկնքի միջեւ»։

.˙. Հրամանատար Էքէնէր տեսակցութեան մը միջոցին յայտարարեց թէ 1931 սեպտեմբերին կանոնաւոր երթեւեկ մը պիտի պիտի հաստատէ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի միջեւ։

.˙. Օդանաւը ճամբայ ելաւ երեքշաբթի առտու եւ Սեվիլ (Սպանիա) կը սպասուի 50 ժամէն, իսկ Ֆրէտըրիխսհաֆէն՝ (Գերմանիա) 20 ժամէն։

.˙. Քսանըչորս ժամէն պաղտատէն Մարսիլիա հասաւ օդային թղթատար մը, որ նոր կազմակերպուած էր ֆրանսական ընկերութեան մը կողմէ։ Մինչեւ հիմա երեք օր կը տեւէր սպասարկութիւնը։

.˙. Օր. Էմի Ճընսըն, որ օդանաւով կտրեց հարաւային Ատլանտեանը, Բրիտանական կայսրութեան պատուանշանը ստացաւ Անգլիոյ Թագաւորին ծննդեան առթիւ։

ՏԻՒՍԷԼՏՈՐՖԻ ՀՐԷՇԸ, Քիւրթէն, կը շարունակէ խոստովանիլ իր հրէշային արարքները, — ամէն օր մէկնոր ոճիր կամ գողութիւն։ Մինչեւ հիմա խոստովանած է քսանի չափ սպանութիւններ եւ գողութիւններ, եւ նոյնքան ալ հրձիգութիւն։

ԸՆԴՀ. ՁԵՂՉ.— Գերմանիոյ մէջ մեծ յուզում պատճառեց լուր մը, որուն համաձայն նախագահ Հինտէնպուրկ յայտարարութեամբ մը ընդհանուր զեղչ պիտի առաջարկէ պաշտօնեաներու թոշակներուն վրայ։

Կառավարութիւնը հարկադրուած է այս միջոցին դիմել, ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար։

Պաշտօնեաներու ընդհ. Միութիւնը, որ 90.000 անդամ ունի, հիմակուընէ ուժգնօրէն կը բողոքէ այս մտադրութեան դէմ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՖԻՐՈՒԶ ՄԻՐԶԱ ԴԱՏԱՊԱՐՏՒԱԾ

Օտարների վայելած առանձնաշնորհների արքայական հրամանով ջնջումից յետոյ՝ վերջին երեք տարիներում՝ մայիս 1927-մայիս 1930 պարսիկ կառավարութիւնը ամէն առիթով զգալ է տալիս հրամանի ուժը իրականութեան մէջ. աւելի պարզ շատ իրողութիւններ կարելի է արձանագրել, որոնք ապացուցանում են, թէ իրօք ջնջուած են առանձնաշնորհները եւ երբեմն հարկատու երկիրը օրէ օր փաստապէս ամրացնում է իր ինքնիշխան անկախութեան հիմքերը։

Պարսկաստանի պատմութիւնը այս տարի մանաւանդ արձանագրեց երկու խոշոր աննախընթաց իրողութիւններ, երկուսն էլ դատական, որոնցից մէկը յանցեց օտարահպատակ ռուս Գրիշայի կախաղան բարձրանալուն, միւսը ծնունդով պարսիկ, արքայական ծագումով, բայց օտար հովանաւորութիւն վայելող կաշառակեր անուանի գործիչ Ֆիրուզ Միրզայի ամօթալի դատապարտութեան։

Առաջին անգամ մահւան է դատապարտւում եւ իր յանցանքը քաւում կախաղանի վրայ օտարազգի մէկը, մինչդեռ անցեալներում ոչ միայն օտար, այլ անզագի մարդասպաններ ու ոճրագործներ այս կամ այն դեսպանի, հիւպատոսի, օտար ազդեցիկ առեւտրականի սովորական միջնորդութեամբ խուսափում էին օրինական հետապնդումներից։ Դժբախտաբար ժամանակին թերթերը այս ուշագրաւ դատավարութեան մանրամասնութիւնները տալ երկու խօսքով ասեմ, որ ռուս Գրիշան Ղալւինում կացինի հարւածներով սպանում է յոյն գինեվաճառին ու վերջինիս ռուս կնոջ, կողոպտում է նրանց ունեցած դրամն ու անյայտանում։

Երկրորդ դէպքը բոլորովին թարմ է եւ աւելի քան ուշագրաւ։ Առաջին անգամը լինելով բարձրաստիճան մէկը, նախկին նախարար, հետապնդւում է օրէնքի սահմաններում որպէս կաշառակեր։

Ֆիրուզ Միրզա, իր հին անուամբ յայտնի Նոսրաթը Դովլէ, որ վաղուց իր բնակարանում հսկողութեան տակ էր առնուած եւ վերջերս բանտարկուած Թէհրանի ոստիկանատանը, ապրիլ 29ի առաւօտեան զինւորական հսկողութեան տակ տարւում է ոճրագատ ատեանի առաջ դատուելու, քանի որ ելմտական նախարար եղած միջոցին կաշառքներ է ընդունել ու այսպիսով վնասել պետական շահերը։

Հակառակ մեղադրեալի ճարտասանութեան, իրեն արդարացնելու բոլոր ջանքերին, հակառակ իր երեք պաշտպան փաստաբաններ ճառերին, երբեմն ամենակարող նախարարը դատապարտւում է չորս ամիս բանտարկութեան, վերցրած կաշառքի եռապատիկը վերադարձնելու։ Միաժամանակ զրկւում է քաղաքացիական բոլոր իրաւունքներից. այսինքն չի կարող պետական ծառայութեան մտնել եւ պետական պաշտօնեաներ գործ անել. չի կարող ընտրել կամ ընտրուել թէ խորհրդարանական, թէ ամէն տեսակի հանրային մարմինների ընտրութիւններ մէջ. չի կարող մասնակցել իրաւարարական մարմինների, իրաւունք չունի դպրոցներում տեսչի կամ ուսուցչի պաշտօն վարելու, լրագրութիւն անելու, եւլն։ Համապատասխան օրէնքի համաձայն, երեք օրւայ ընթացքում պիտի գործադրուի այս վճիռը։ Հարուստ է մեղադրեալը եւ 50 — 60000 դանը հեշտութեամբ կարող է վճարել։ Թերեւս մտածում է դրամով գնել նաեւ բանտարկութիւնը։ Ամենից ծանրը այն է սակայն, որ չի կարող շարունակել իր քաղաքական կեանքը։ Այս տեսակէտէն վճիռը շատ համոզոր է մահապատժի։

Երեք տարի առաջ չէր կարելի այսքան ազդեցիկ մէկի մասին դատավարութեան խօսքն անգամ անել. նախ իր օտար բարեկամները չէին թողնի եւ ապա օրէնքի առաջ բարձրաստիճան մարդիկ հաւասար էին ամէն տեսակի պատասխանատուութիւնից։ Նախարարներին դատելու նորաստեղծ յատուկ օրէնքի վրայ հիմնուած է, որ գեթ բացօրեայ դատարանը քաջութիւն ունեցաւ խայտառակութեան սիւնին գամելու կաշառակեր Շահզադէին։

Օրաթերթերը օրեր շարունակ ընդարձակ էջեր նուիրեցին այս բացառիկ ու հետաքրքիր դատավարութեան։ Կարգ մը թերթեր ամէն երեկոյ արտակարգ յաւելուածներ ունին, իսկ դատարանի սրահը լեցուն էր միշտ հարիւրաւոր հետաքրքիրներով, որոնց թւին բազմաթիւ պետական գործիչներ, լրագրողներ, օտար դիւանագէտներ, թղթակիցներ եւ այլն։ Սովորականի հակառակ սրահում կիներ իրենց յատուկ տեղը չունէին այս անգամ. հրաւիրուած էին բազմաթիւ վկաներ, որոնք երբեմն ծիծաղ էին պատճառում ներկաներին՝ նախկին նախարարի կաշառքներ վերցնելու երբեմն իբար հակասող պատմութիւններով։ Եղան վկաներ, որոնք յայտարարեցին, թէ նախնական քննութիւնների ժամանակ իրենց կամքից անկախ սուտ վկայութիւններ են աւել։ Ինքը՝ մեղադրեալը իր պաշտպանողականում պնդում էր, թէ այս պատմութիւնները հիմնուած են ստգրանքների ու զաւերի վրայ, բայց իր հակառակորդներին չի ուզում հասցնել պատճառել՝ զղայուն վիճաւկում շատ ճշմարտութիւններ հրապարակ հանելով եւ այլն։ Ընչուշտ ոչ մի ակնարկ իր զաւերի մասին, որոնք այնքան թանգ նստան երկրի ղեկավարների ու ժողովրդի վրայ եւ որոնք վերջ գտան իր դատապարտութեամբ։ Ահա գըլխաւոր պատճառը, որ մամուլն ու հանրային կարծիքը միաբերան ողջունում են դատավճիռը։

Զմոռանամ արձանագրել, որ վկաների շարքում կար նաեւ մի հայ՝ բոլորից յարգուած մի ծերունի, Պ. Ալբերտ Յովհաննէսեան, Թէհրանի քաղաքային վարչութեան նախկին պաշտօնեայ, այժմ Միլլի դրամատան ընդհանուր հաշուապահը։

Սեղանի վրայ կան մի շարք զեղծումի ու կաշառակերութեան դատեր, որոնք խստութեամբ հետապնդւում են, ունենալով մի նպատակ,—այն է մաքրել պետական հաստատութիւնները ոչ-պարկեշտ տարրերից ու առաջն առնել պետական—ազգային հարստութիւնների կողոպուտին, որ նախ քան ներկայ իշխանութիւնը անպատճառ ընդհանրացած էր ու խոր արմատներ բռնած։

Պէտք է ողջունել մաքրագործման այս բուժիչ քաղաքականութիւնը։ Ուրախալի է մանաւանդ յիշել, որ բոլոր հաստատութիւններում երկար տարիներից ի վեր գործող հայազգի ամէն կարգի պաշտօնեաներ իրենց բազմաթիւ պարսիկ բարեխիղճ պաշտօնակիցներին հետ իրաւունք ունին հպարտանալու իրենց անցեալով եւ ոչ մի հայ պաշտօնեայ չնստեց մեղադրեալի նստարանին վրայ։

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

ՃԱՓՈՆ ԹԱՏՐՈՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Գ.

Երկրորդ կարեւոր թատերախաղն էր «Բակէ-Նօ-Ձիքարա», որ թարգմանի՝ «Թաքուն նախանձախնդրութիւն»։ Երեք արար։

Առաջինին մէջ՝ թէյատուն մը բարձունքի մը վրայ։ Երիտասարդ գիւղացի մը՝ Շուեի, որ կը դարպասէ թէյատան մէջ ծառայող աղջկան։ Ցգան կուգայ, երբ աղջիկը զբաղած է թէյատունէն դուրս։ Քար մը կը նստէ աղջկան կողքը ու կը պահուըտի թէյատան մէջ։ Կը նայի աղջիկը ու չի տեսներ կատակին հեղինակը։ Տղան կը կրկնէ ու վերջապէս դուրս կ'ելլէ թաքստոցէն։ Սիրահարները կը ստեղծեն ինչ միամիտ ու մաքուր յարաբերութիւն։ Ու՛ այդ տարփական մտնութեան մէջ՝ ո՛չ մէկ ծամբոյր ու ծպտում։

Կը հասնի՝ տղուն հայրը, Իւգաէմոն։ Կը տեսնէ։ Կը հանէ տղուն։ Կ'ընդունի որ ան իր փեսան ըլլայ։

Իւգաէմոն պիտի երթայ գանէ նահանգին իշխանը, ուղղակի եւ առանց որեւէ միջնորդի՝ անոր սրտին կոչ ընելով որ օգնէ սովահար գիւղացիներուն, փրկէ զանոնք վերջնական փճացումէ։ Սակայն օրէնքով պարտաւոր է իր խնդրագիրը ներկայացնել իշխանին՝ ստորադաս պաշտօնեաներուն միջոցաւ։ Ինքը, գեղջուկ, իրաւունք չունի անձամբ իշխանին առջեւը ելլելու. անսաստումին պատիժը՝ մա՛հ է։ Իւգաէմոն, սակայն, տեսնելով որ անուղղակի դիմումները որեւէ արդիւնք չեն տար, որ գիւղացին կը շարունակէ սանձուիլ սովէն, կը վճռէ ներկայանալ իշխանին՝ առանց այլեւայլի, մահը աչք առած, գիւղացիներու փրկութեան սիրոյն։ Կը պարզէ իր դիտումը զինագործ ընդոյին որ իր բարեկամն է, կը խնդրէ անկէ հայր ըլլալ իր տղուն՝ եթէ իր գլխուն փորձանք մը գայ, ու իր սուրը կը յանձնէ զինագործին որպէսզի զայն փոխանցէ իր տղուն՝ իր մահէն վերջը։

Իշխանը, իր հետեւորդներով, որսի ելած է։ Պահ մը կը հանգչի թէյատան առջեւ։ Կը տեսնէ աղջիկը, որ աչքը կը խածնէ, կ'ուզէ զայն իրը հարճ։ Աղջիկը կը հակառակի։

« Իշխանին հրամանով, իր մաքսիկը կը բռնեն զայն. քաշկըռտելով պիտի տանին՝ եթէ չհամակերպի իր յօժար կամքով հետեւիլ դէպի պալատ։ Ու ահա՛ կուգայ Իւգաէմոն, խնդրագիրը ձեռքը։ Ի՜նչ յանդգնութիւն։ Իշխանին առջեւ ելլէ՛։ Կը բռնուի, կը կշտամբուի. կ'ազատուի, կը նախատուի, կը խոշտանգուի ու ի վերջոյ կը սպաննուի։ Դիակը կը նետեն անդին, ժայռի մը ետեւ, ու աղջիկը բռնի ուժով կը տանին։

Այդ պահուն կը հասնի երիտասարդը։ Իշխանը արդէն հեռացած է իր դաժան խումբով։ Նշանածը չկայ։ Կը ձայնէ։ Ո՛չ մէկ պատասխան։ Հօն կը յամի դեռ իշխանին հետեւորդներէն մէկը։ Տղան կ'ըմբռնէ կացութիւնը։ Աղջիկը փախցուցած են։ Սակայն ո՞վ։ Ո՞ւր։ Կը խնդրէ հետեւորդէն որ աջակցի իրեն՝ իր նշանածին հետքը գտնելու։ Տեղեակ ըլլալու է անցուդարձէն։ Իր աղնուապետական քամահրանքին մէջ, իշխանին հետեւորդը չի մեղքնար — ի հարկէ՛, — այդ կաշառ ու պղծաշ գեղջուկին։ Ընդհակառակը, կը հրամայէ, ձեռքը սուրին երախակալին, որ գետնաստղ անցնի իր սրունքներուն մէջէն, ի նըչան նուաստ հպատակութեան։ Ու գեղջուկ երիտասարդը, կապուկապ առիւծի մը պէս, աւանդական ստրկութեամբ կը կատարէ զզուելի ազնուականին կամքը։ Սակայն քիչ վերջը, ժայռին ետեւէն երեւան կը հանէ իր հօրը դիակը։

Այս կրկնակ կսկիծը այլեւս շղթայազերծ կը դարձնէ տղուն աւանդապաշտ կրաւորականութիւնը։ Իր կատաղութիւնը հիմա չափ չունի։ (Ու հոդ, գեղջուկ այդ երիտասարդը, իր հօրը դիակին առջեւ այնպիսի աղեկտուր ոգը մը ողբաց, զոր կարելի չէր անսարսուռ լսել։ Անիկա Ցափոններէն չլացաւ, այլ՝ մարդկերէն)։

Դերերը կը շրջուին։ Կացութեան տէրը այլեւս երիտասարդն է։ Կը տիրէ, անխնայ կը ափէ ազնուականը։ Կը խլէ սուրը այդ վատին կողէն եւ կը պարտադրէ որ շան մը պէս սողայ ան իր սրունքներուն տակէն, ինչ որ հեծեծագին սոսկումով մը կըկատարէ։

(Ի՛նչ հաւժկու տեսարան մը կարելի էր կազմել՝ քիւրտ պէկի մը տուեանդումին եւ իր ստրկութեան շղթաները կոտրտող երիտասարդի մը ամեհի ընդվզումին բեմադրութեամբ։

Շուեի ուխտած է վրէժ լուծել։ Վրէ՛ժը իր անպատուուած նշանածին։ Վրէ՛ժը իր թապամահ հօր։

Բայց չարագո՞րծը։ Ո՞վ է ան։ Ո՞ւր է ան։ Ա՛խ, եթէ ձեռք անցընէր…։ Իր հօրը բարեկամը ընդօ, դեռ ձայն չի հաներ։ Կանչու՞ի է։ Երիտասարդը դեռ չի կրնար սուր շարժել։ Ու զինագործը սուսերամարտի փորձ մը կ'ընէ գիշաժամ, որու միջոցին վայրկենաբար կը տեսնուի տղուն անճարակութիւնը։

— Տո՛ւր ինծի զաւն հօրս սուրը, ես կը խոստանամ որ պիտի սորվի՛մ զայն գործածել՝ արժանապէս ու հարուածել յանցաւորը։

Զինագործը կը յանձնէ սուրը, կուտայ պէտք եղած դրամը որպէսզի տղան, ամէն հոգէ զերծ՝ երթայ զբաղի միմիայն զինավարժութեամբ։

Երկրորդ արարուածը կը բացուի գիւղի մը անտառին վրայ։

Աւազակախումբ մը։ Աւազակները կը կողոպտեն՝ ծերուկ ճամբորդ մը որ հանկէ կ'անցնէր իր աղջկան հետ։ Դրամին քանակը պահէ աւազակապետին վարձաց կինը։ Աղջիկը կը փախցնեն։ Ու պիտի սպաննեն ծերունին՝ որ ծառի մը շուրջը կը դառնայ աղիողորմ պրծելու յոյսով։

Ու ահա՛ ազատարարնե՛րը։ Շուեի եւ իր խումբը։

Խմբապետ Շուեի՝ կարիճ սուսերամարտիկ մըն է, անվեհեր, անսայթաք։ Ու մանաւանդ արդա՛ր։

Երբ կ'անհետ աւազակներուն որոնք կծիկը կը զնեն։ Կը կապկպէ աւազակապետն ու իր կինը որոնք ծունկի վրայ կը մնան, անզօր իր սպառնալիքին առջեւ։ Իր ձեռքն է անոնց կեանքը։ Բայց անիկա կը խնայէ նոյնիսկ չարագործներուն։ Ճափոն թատրոնը թերեւս կը տանի այս կացութիւնը։ Շուեի, սուրի հարուածով մը կը կարէ մեղապարտ աւազակներուն կապերը, կ'արձակէ զանոնք, քսակ մը ոսկի ալ կուտայ իրենց եւ կը հրաւիրէ որ դառնան քաղաք ու այսուհետեւ նոր կեանք մը, պարկեշտ կեանք մը, խաղաղ ու կանոնաւոր կեանք մը սկսին իրենց համար…

(Կարելի՞ էր քրիստոնէական այս մէջոթը՝ Յարգարար չէթէճիներու հետ, ո՜վ ամերիկացի միսիոնար…)։

ՎԱՀՐԱՄ ԹԱԹՈՒԼ

(Վերջը յաջորդով)

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Սալմաստի երկրաշարժին համընթաց, Լէնինականի մէջ եւս (Հայաստան), մայիս 6ին զգալի եղան թեթեւ ցնցումներ, քիչ մը դող պատճառելով բնակիչներուն։

Դ Ի Ղ Ա Ր Ո Ւ Ե Ս Տ

ՅԱՐԳԱՆՔ ԱՌ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆ…

Կիրակի օր Albert Iի մէջ ցերեկ եւ գիշեր ներկայացուեցաւ «Լէպլէպիճի Հօրհօր Աղա»ն,

Նպատակ չունինք ամէն գինով խմբծելու, եւ կամ յառեւտ ըլլալու գործի մը մասին, զորգէշ ազէկ մէջտեղ հանել փորձեցին Փարիզ հաւաքուած խումբ մը արուեստագէտ եւ արուեստագիտուհիներ, անշուշտ բարեմտութեամբ։ Եւ սակայն, ի պաշտօնէ չենք կրնար գործին վրայ նայիլ իբր պարզ հանդիսատես, ու, հեղինակի մեր հանմասն արժանապատուութիւնը կը ստիպէ քննել ձեռնարկը անհետացած դէմքի մը՝ Չուհաճեանի աչքով, իր իսկ գործը։

Այս տեսակէտէն չենք կրնար ըսել թէ քիչ յուսախաբ չեղանք։ «Լէպլէպիճի»ն այսպէս ներկայացուած՝ շատ բան խլեց Չուհաճեանի վայելած համբաւէն։

Օփերէթի շարքին մէջ մեզի հրամցուած «Արշին մալ ալան»ները մէկտեղեցինք մեծյտան օյունու բացատրութեամբ. բայց կէս դար առաջ յօրինուած այս գեղեցիկ գործին, «Լէպլէպիճի»ի մասին կ'ուզէինք որ տարբեր կարծիք կազմուէր։

Նախ, նախընտրելի էր որ ըլլար թուրքերէն, բնագրին պէս թէեւ հայերէնի որդեգրումը եղած էր հաճելի ու սահուն կերպով, բայց խօսակցութիւններու մեծ մասը թրքական ռամիկ բառերով տեղի ունեցաւ։

Անցնելով երաժշտութեան, մեր դժգոհութիւնները անհամեմատ աւելի մեծ են։

Կը կարծենք թէ Փարիզի մէջ չէին պակսիր լաւագոյն ուժեր, որոնց միացումը կրնար լաւագոյն արդիւնքներ տալ։ Վերջ ի վերջոյ՝ այսպիսի ձեռնարկներու յաջողութիւնը կախում ունի ժողովուրդի բարի կամեցողութենէն ու միամտութենէն։ Բայց մինչեւ ե՞րբ։ Ինչո՞ւ հաւատացնել թէ 40 հոգինոց եռաձայն երգչախումբը պիտի ըլլայ, երբ յայտնի է որ թատրոնին բեմը այդքանտեղչունի,եւ խումբը ոչ թէ եռաձայն, այլ միաձայն ալ չի կրնար երգել,եւ ոչ թէ չի կրնար երգել, այլեւ երբեմն նուագին հետ համերաշխ չափով ծափ մը զարնելու յատկութիւնն ալ չունի, պարուհիները շարժելու համար։ Ի՛նչ հարկ նոյնպէս ըսել գեղեցիկ եւ մեծ օրքէթրը, երբ Չուհաճեանի գեղեցիկ partitionը որ քսան հոգի մը կ'ուզէ, լղրճուեցաւ պարզապէս վեց հոգիի կողմէ, որոնք առանց ղեկավարի ի հարկէ չէին կրնար համերաշխութիւն պահել իրենց եւ երգիչներու մէջ։ Ո՞ր անփոյթ կազմակերպիչը ինքզինքին արտօնեց այս բանը, ո՞ր ինքնակոչ երգիչը համարձակեցաւ առնել մեներգուի մը դերը։ Ներելի՞ է հարցնել թէ ո՞ւր կատարած են իրենց արուեստի ուսումը։

Անոնք որ «Լէպլէպիճի»ն տեսած են ինչպէս որ է, դժգոհ էին անշուշտ, բայց անոնք որ նոր կը տեսնեն, ի՛նչ գաղափար կազմեցին հեղինակի մասին…

Մեներգուներուն մէջ միւսներուն վրայ առաւելութիւններ ունէին անկասկած Վ. Գալըզճեան (Սանսար) եւ Ա. Գժբէթեան որ «Լէպլէպիճի»ի երգերը գանէ չափով ու ջանքով երգեց։ Տիկին Մարկրէթ Փափազեանի հաճելի առոգանութիւնը եւ շնորհալի արտաքինը դերասանական անհրաժեշտ յատկութիւններ են, բայց անբաւական են օփերէթի մը փրիմա տօնայի դերը ստանձնելու համար։ Վ. Սմաճեան (Խուրշիտ), Տիկին Շահ-Պարոնեան (Գամէր) միջակ արժէքներ ներկայացուցին, մասնաւոր գնահատանքով կը յիշատակենք Սարաֆեանի (Ճինկէօզ) խաղարկութիւնը, երբ բնածին արժէք մը։

Ընդհանրապէս բոլոր խմբերգները երգուեցան շատ աւելի թոյլ եւ դանդաղ, այնպէս որ «Լէպլէպիճի»ի ան ոգեւորիչ քանի մը բաժինները թ[…] լալկան տպաւորութի[…]

Մ'եր հարցման պատ[…] նելով՝ Նուագողները առա[…] թէ նօթերուն վրայ ո՛չ մ[…] րագութեան եւ չափի մի[…] կութիւն կայ, ինչ որ մեզ[…] ծել տուաւ թէ նուագու[…] փերէթին բնագիրը չէ ա[…] ւանաբար պարագաներու[…] մարգուած բան մը։

Մեներգի եւ խմբերգի զակցութիւնները հկատ[…] ցան զանէ միջակ յաջողութ[…] թողլարդելի զերասաններ[…] բաւարուին մեր դիտողու[…] ներէն, զորս անարժանար[…] հաճեանի գործը մեր հա[…] նպատակաւ կը կատարենք իրենք այս մասին մտա[…] ջուելու էին։ Այս առթիւ[…] հրղածութիւն մըն ալ։

Արուեստի ամէն արտա[…] տութիւն երկու կերպ ունի՛ Արհեստաւորներու բրօֆեսիոն[…] եւ Բ. սիրողներու amateur[…] մէ։ Առաջինները երբեմն ն[…] կանի հարկեցուցիչ պարագ[…] րու տակ դժբախտութիւ[…] նին արտայայտելու իրենց ունեցը ինչպէս որ կ[…] եւ ոչ թէ ինչպէս ո[…] Իսկ վերջինները որոնք սի[…] ներ են, պէտք է սիրեն արւ[…] տը, ո՛չ մէկ զանցառութիւ[…] րելի է իրենց, եթէ չեն կր[…] թող չընեն։ Բարեբախտաբ[…] է տեսնել որ մեր զերասանն[…] իրենց ապրուստը ըսելն չէ կը սպասեն։ Հարց է կըսա[…] «Լէպլէպիճի»ի այսպիսի ռ[…] դրութիւն մը անհրաժեշտ[…] իրենց համար, թէ ծառայեց Ֆանթէզի կամ կողմնակի հասարակութիւնը զոհ[…] պիտի ըսենք։

Կե՛ղծ կամ կեղծաւոր հ[…] բակութիւն։ Կեղծ՝ երբ խնկ[…] հասկցող չէ։ Կեղծաւոր անդրադառնալով հանդերձ[…] ի քաղաքավարութիւն իր դժգոհութիւնը յայտնել[…]

Մեծ մասը կը գոհանայ միր-կանանչ հագուստներով[…] նի մը զոհէիկ զուգերգով[…] քիչ մըն ալ արեւելեան[…] անխուսափելիբացառութիւ[…] քանի մը պարով։

Բայց մեր ժողովուրդ[…] ողջմտութիւնը գտնելու[…] ու ճաշակ ունի, եթէ գեղեց[…] ներկայացուի իրեն։ Արուեստ[…] գէտը պէտք չէ մոռնայ ա[…] այլ՝ զայն մոռցնէ իրեն։

Ա. ՊԱՐԹԻԱՆ[…]

Յ. Գ.— «Յառաջ»ի […] յիսի թիւին մէջ կը կար[…] թէ Պերլինի մէջ ներկայաց[…] է Արշին մալ ալանը, Տիկին[…] դալի նախաձեռնութեամբ […] թղթակցին, ներկայ են եղ[…] շատ մը Գերմաններ, տեղ[…] թերթերու ներկայացուց[…] Թղթակիցը գոհ է որ այս[…] խումբը զաղութէ գաղութ[…] շրջին կրթելու համար հա[…] գիները…։ Թղթակիցը կըս[…] տեղական թերթեր «Ճո[…] Ցայթունկ» «Լօքալ Անձե[…] եւայլն ներկայացման մասին[…] արտայայտուեր են ու […] կարեր։

Կատա՞կ է թէ իրակ[…] թիւն…

ՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐՈՒՆ ՀԻՒԱՆԴ[…]

Հիւանդանոցը գեր[…] յարկ մըն է, աղքատներու[…] մար, կ'ըսէին հին ատեն[…] Ամերիկայի մէջ հիմը դրա[…] հիւանդանոցի մը, որ վայե[…] յարկ մըն է, մեծահարս[…] րուն համար։

Այս հիւանդանոցը […] իրաւունք ունին միլիոն[…] հիւանդները, իրենց տրամ[…] թեան տակ ունենալով ա[…] բաժիններ և պերճ կարաս[…]

Հիւանդանոցը ունի ձայ[…] տան, մարզարան, մառան[…] րան, թատրոն, եւ տանի[…] վրայ պարտէզ։ Վերջապէս փապանց գեղեցիկ հիւան[…] որպէսզի ամէն մարդ […] փափքի… հիւանդանալ եւ […] տեղ պառկիլ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ Ի ՊԱՏԻՒ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՄՕՏ 15.000 ՖՐ. ՀԱՍՈՅԹ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 30 Մայիս (Սեփ. Թղթ.) — Ժամանակէն առաջ, երկսեռ հայրենակիցներու բազմութիւն մը կը պատէր «Plache»ի նախաձեռնութեան պարտէզին եւ սրահներուն մէջ։ Գաղութին գրեթէ բոլոր երեւելիները հոն էին առանց կուսակցական եւ յարանուանական խտրութեան։

Ժամը 3.30էն վերջն էր, որ յայտարարուեցաւ ընդունելութեան դուռը, իսկ թէյասեղանը տեղի ունեցաւ ժամը 4.30ին։

Կեդրոնական սեղանը զարդարուած էր գեղեցիկ ծաղկեփունջով մը, որուն մէջտեղ նախագահի աթոռը գրաւած էր Պ. Լեւոն Բաշալեան, իսկ շուրջը բոլորուած էր յոբելենական յանձնախումբին եւ հին գաղութին անդամները։ Սրահին կեդրոնը զետեղուած էր Ահարոնեանի կենդանագիրը, կուրծքը գծագրուած՝ երեք գոյներով կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն։

Բացումը կատարեց առաջնորդ Գալստեան եպիսկ. եւ խօսք տուաւ յարգելի նախագահ Պ. Բաշալեանի, որ ըսաւ.

— «Այստեղ հաւաքուած ենք տօնելու համար Ահարոնեանը եւ անով հայ լեզուն։ Հայ լեզուն այն հիմն է, որուն վրայ կը ծանրանայ ազգութեան գաղափարը, թոյլ չտանք որ այդ պատը, հայ լեզուն կ'իյնայ։ Ահարոնեան հայ լեզուի մեծ վարպետն է, որովհետեւ ան իր նոր շունչով եւ աննման տաղանդով երգեց հայ տառապանքը, մատնանշելով միանգամայն փրկութեան ու ազատութեան ճանապարհը։ Ան ճոխացուց մեր գրականութիւնը իր ինքնայատուկ երգերով։

«Ահարոնեան ծնած է Արարատի ստորոտը եւ ապրած է մեր տարաբախտ եղբայրներու ժամանակաւոր ուրախութիւններով եւ մշտնջենական ցաւերով։ Նոյնպէս ան մօտէն ծանօթացաւ Պարսկահայ ժողովուրդի չարչարանքներուն եւ Կովկասահայութեան տագնապներուն։ Արով մեր մեծ գրագէտը իր շունչին մէջ կը մարմնացնէ երեք գլխաւոր շրջաններու հայութեան հոգեկան վերիվայրումները, եւ այդ շրջաններն են որ կը ներկայացնեն գրեթէ ամբողջ հայութիւնը։ Կեցցէ հայ գիրն ու գրականութիւնը»։

Դերասան Ուզունեան արտասանեց «Ու խաւարը»ը։ Ցետոյ խօսեցաւ Պ Յովհ Սահաթճեան.

—«Իմ ամբողջ կեանքիս [illegible]ղութեանը ընթացքին մէկ յիշատակ միայն ունիմ Ահարոնեանէ, մաքուր զգացումով, անխառն ու սրտաղեղ յիշատակ մը։ Ան առաջին անգամ երբ Մարսէյլ եկաւ իբր Հայաստանի մարմնացումը, մենք զինքը դիմաւորելով, մեր յարգանքի բաժինը բերինք իրեն, եւ ի տես Ահարոնեանի՝ մեր հոգիները լեցուեցան հայրենասիրական անօրինակ յոյզերով»։

Դերասան Մարութեան իր տիրական ձայնով արտասանեց «Աշուղ»ը։

«Այսքան չարիք թէ ձեզ ներեն
Մեր ոսոխք.— Թող ողջ աշխարհ
Հայուն կարդայ նախատինք»։

Կարճ բայց շատ սրամիտ խօսեցաւ գաղութիս մեծ հայրիկը, Պ Ցակոբ Ոէլեան, երկու բառի մէջ խտացնելով հայ լեզուի ու գրականութեան արժէքը, եւ խօսքը վերջացուց գոչելով գողտրիկ — «Ապրի Ահարոնեան, ապրի հայ ազգը»։

Տոքթ. Խաթանասեան (Սուտանէն), որ Փարիզի հանդէսին ներկայ ըլլալէ վերջ եկած էր Մարսէյլ, պատմեց իր տպաւորութիւնները եւ կրկնեց Ահարոնեանի վերջին պատգամը, «Հայ ապրինք, հայ մնանք»։ Ասոր վրայ, նախագահին առաջարկով գաւաթներ պարպուեցան «հայ միութեան եւ համերաշխութեան սիրոյն»։

Առաջնորդը շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր խօսողներուն եւ բացատրեց թէ ճառերը պէտք է ունենան իրենց գրական արդիւնքը։ Այդ իսկ նպատակով ներկայացուեցաւ ժապաւինեալ տոմար մը, որպէս զի ամէն ոք արձանագրէ իր նուէրը «Ահարոնեան Գրական Ֆոնտ»ին։

Մօտ երկու հարիւր սեղանակիցներէն կէս ժամուան ընթացքին գոյացաւ 14.395 ֆրանք։ Որոշուած է հանգանակութիւնը շարունակել դուրսը։

Թէյասեղանի գեղարուեստական բաժինը համեմուած էր գեղեցկօրէն։ Տիկիններ Սուրաբեան եւ Մարութեան շնորհալի երգեցին, ծափեր խլելով ներկաներէն։

Խօսեցան նաեւ Տիգրան Միրզայեան եւ փրոֆ. Խայիկեան։ Ահարոնեանի ծննդեան տարեդարձ ուսուցիչ մը կարդաց իմաստալից ու ամփոփ ուղերձ մը։

Ցետոյ կարդացուեցան «Ցառաջ»ի կողմէ՝ այս տողերը գրողը, երիտասարդ գրողներու կողմէ Պ. Պ. Զարոյեան։ Հայ տիկիններու կողմէ Տիկին Մառլէն Նավէր կարդաց ոգեւորիչ ուղերձ մը։ Ապա խօսեցաւ ազգ. վարժարանի տնօրէն Պ Ա Արոյեան։

Ս. Միլտոնեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՔՍՈՐԷ ԴԱՐՁ

Գործավարներու Խորհուրդը 14 մայիս թուակիր հրամանագիրով մը, որուն տակ ստորագրած են Ս. Կասեան (Նախագահ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի), Ս. Տէր Գաբրիէլեան (Նախագահ Գործավարներու Խորհուրդին), գաւառային համապատասխան մարմիններուն կը թելադրէ վերադարձի արտօնութիւն տալ բոլոր այն անձերուն եւ ընտանիքներուն, որոնք գիւղատնտեսութեան համայնացման առթիւ աքսորուեցան հետեւեալ շրջաններէն,— Դարալագեազ, Թալին, Կոտայք, Հրազդան, Վեդի, Աբարան, Աղբաբա, Դիլիջան, Համամլու, Հաջի-Խալիլ, Ղլղոչ, Մոլագէօքչայ, Ալլահվերդի, Իջեւան, Ղարաքիլիսա, Շամշադին, Ալափարս, Ախտա, Բասարգեչար, Կարմիր-գիւղ, Մարտունի, Նոր Բայազետ, Գորիս, Ղափան, Սիսեան։ Բոլոր այս շրջաններէն աքսորուածները վերադառնալով, իրաւունք պիտի ունենան վերստանալու իրենց բնակարանները (Խորհ. Հայաստան, 15 մայիս)։

ՆՈՐ ՎԱՐԿԵՐ

Դպրոցներու [illegible] համար բացուած է 3,200,000 րուբլիի վարկ մը, որուն կէսը պիտի տրուի անմիջապէս, մնացեալը ամիս մը յետոյ։

ԲԱՆՈՒՈՐԻ ՊԱԿԱՍ

«Խորհրդ. Հայաստան»ի մէջ (14 մայիս) աշխատակից մը կը գանգատի.—

Անցեալ տարի 27 միլիոն րուբլի արժէքով շինարարական աշխատանքներու համար գործի կանչուած էին 15,000 բանուորներ։ Այս տարի 42 միլիոն րուբլի արժէքով շինարարական աշխատանքներու համար կը պահանջուի 21,000 բանուոր։ Դժուար թէ կարելի ըլլայ գտնել այսքան բանուոր, երբ օրական 5000 բանուոր պահանջող շինարարական մարմինները իրենց պահանջները առաջուընէ չներկայացնեն, ինչպէս իրենց սովորութիւնն է։

Ամբողջ ձմեռ մը անցաւ, եւ դեռ հողագործական գործավարութեան համապատասխան մարմինը որեւէ պահանջ չէ ներկայացուցած թէ որքա՞ն բանուոր պէտք է գիւղատնտեսութեան համար։

Շինութեան նիւթի հարցը այս տարի սուր հանգամանք մը ստացած է։ Համապատասխան մարմինները տեղեկութիւն ունին թէ ո՛ր նիւթերը կը պակսին Հայաստանի մէջ, այնպէս որ հրահանգ տրուած էր զանոնք փոխարինել տեղական նիւթերով։ Սակայն այսօր կարգ մը աշխատանքներ այնպէս կը մնան, որովհետեւ կը պակսի նիւթը (շաղախ, երկաթ, թիթեղ, եւայլն)։

Գալով տեղական նիւթերուն, անոնք ալ շատ անգոհացուցիչ են։ Արդէն շինարար մարմինները իրարու ձեռքէ կը խլեն փայտը։ Քարի հայթայթիչ մարմինը ընդունակ չէ իրմէ պահանջուածը կատարելու։ Փոխադրութեան հարցն ալ ամէնէն ցաւոտն է։ Թէեւ քանի մը տարիէ ի վեր փորձը ցոյց է տուած այդ, տակաւին կարգի դրուած չէ խնդիրը։ Համապատասխան մարմինն ալ ըրած է պահանջուած նախահաշիւը, բայց միշտ կը պակսի սայլը։ Երբ սայլ ուզես, «դրամ տուր որ սայլ ճարեմ» կը պատասխանէ։ Այս տարի անհրաժեշտ է 900 սայլ, մինչդեռ պատրաստ կայ 300 սայլ։

«ԱՆՕԹԻ ԵՆՔ...»

Ստալինի հրամանով, կը շարունակուին սրբագրութիւնները գործուած «քեալլագէօզ»ութիւններուն, կը վերադարձուին աքսորուածները, կը յանձնուին գրաւուած տուները եւ հողերը, պատժուին կուսակցական ծայրայեղութիւնները։ Եւ սակայն կան կոմունիստներ, որ կը դիմադրեն, չեն ուզեր ընդունիլ իրենց մեղքը։ Այսպէս «Խորհ. Հայաստան» կը պատմէ (14 մայիս) թէ Բիւրականի գիւղին մէջ կոմունիստ Սիրաքոս Սիրաքոսեան, փոխանակ իր կատարած սխալները դարմանելու, կ'աշխատի «անսխալական» ձեւանալ եւ կը մերժէ ստանձնել իր մեղքը։

— Ոչ, սխալներ չեն կատարուել, իսկ եթէ կատարուել են, ոչ թէ մեր կողմից, այլ կուսակցական բարձրագոյն օրգանների կողմից է, որովհետեւ նրանք են ուղղութիւն տուել ..., կ'ը յայտարարէ Սիրաքոսեան։

Կան ուրիշ յանգաւոր կոմունիստներ, որոնք կը հալածեն իրենց «քեալլագէօզութիւն»ները մերկացնող թղթակիցները։

Դավալուի կոմունիստներէն Յովհաննէս Յովհաննիսեան, որ գիւղատնտեսութեան համայնացման ժամանակ իր անասունները անխնայ մորթեց, յանդիմանագիր ստացաւ իր կուսակցութենէն։ Բայց կոմունիստը կը պատասխանէ.

— Մենք քաղցած ենք, մեզ կշտացրէք, դուք խօսացաք կաթնատու անասուններ տալ, բայց մինչեւ այժմ չէք տուել։

Եւ «Խորհ. Հայաստան» կը գրէ թէ Ց Յովհաննիսեան անօթութեան կը վերագրէ գիւղացիներուն կոլխոզէն հրաժարման պատճառը.

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ելմտական մասնագէտ եւ Լօզանի համալսարանին տնտեսական գիտութեանց փրոֆեսօր Մորֆ, որ Պոլիս կը գտնուէր, նոր դրամատան ծրագիրն ուսումնասիրելու համար, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Ծրագրուած դրամատունը ամբողջովին թրքական դրամագլխով պիտի կազմուի։ Հիմակուհիմա 25 միլիոն ոսկի խոստացուած է։ Այս դրամը բաւական է, եւ եթէ պէտք տեսնուի, պիտի աւելցուի։ Կը յանձնարարեմ որ ամբողջ ժողովուրդը գնէ պետական դրամատան կողմէ հանուելիք բաժնեթուղթերը, որոնք տասը տարի վերջ մեծ արժէք պիտի ունենան։

Իւրաքանչիւր բաժնեթուղթի գինը պիտի ըլլայ 100 ոսկի եւ առաջին տարին 100էն 8 տոկոս պիտի վճարուի բաժնետէրերուն։ Քանի մը տարի վերջը, տոկոսին քանակութիւնն ալ պիտի աւելնայ. պետական պանքաներու բաժնեթուղթերուն ժողովուրդի ձեռքը գտնուիլը խիստ օգտակար է երկրին համար։

Տնտեսական կացութեան բարւոքման համար նախ պէտք է լուծել կարգ մը խնդիրներ, որոնց ամէնէն կարեւորը եւ հիմնականն է դրամի կայունացման ապահովումը։ Եթէ այս պարագան ապահովուի, ամէն բան արմատէն լուծուած կ'ըլլայ. Դրամի կայունացման ալ պետական դրամատունը պիտի ապահովէ։ Ելմտական տագնապը փարատելու միջոցներէն մէկն ալ օտար դրամագլուխներու մասնակցութեան ապահովումը եւ դիւրացումն է։ Այս գործն ալ անուղղակի կերպով պետական պանքան պիտի կատարէ։ Ես դրամի կայունացման խնդրով չեմ զբաղիր։ Այսու հանդերձ՝ նախամեծար կը համարիմ օտար դրամագլուխ մտցնել երկիր, քան թէ փոխառութիւն կնքել։

Այս տարի՝ ինչպէս աշխարհի ամէն կողմ՝ Թուրքիոյ մէջ ալ հունձքերը առատ են։ Այս առատութիւնը Թուրքիոյ կեանքի սղութիւնը վերցնելով, աժանութիւնը պիտի ապահովէ։ Սակայն, այս տարի ամբողջ աշխարհի մէջ տիրող այս առատութիւնը առաջ պիտի բերէ «երկրագործական արտադրութեանց առատութեան տագնապ» մը, որ շատ դէշ, որովհետեւ համաշխարհային հրապարակին ապրանքի խիստ մեծաքանակ մատուցում պիտի ըլլայ, բայց տասը փոխարէն գնորդ չպիտի գտնուի։ Պէտք է կարգ մը միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի Թուրքիա կարելի եղածին չափ քիչ ազդուի այդ տագնապէն։

ԱՌԱՏ ԲԵՐՔ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սուրիոյ եւ Լիբանանի երկրագործական նախարարութեանց պաշտօնական տեղեկագրութիւններէն կը հասկցուի որ այս տարի բերքերը չափազանց գոհացուցիչ են եւ կը գերազանցեն նախորդ տարիները։ Ասոր արդիւնքն է նաեւ վերջին շաբաթ ուտեստեղէններու գիներուն աժանութիւնը։

Ձէթ, ցորեն, գարի եւ իւղ աներեւակայելիօրէն աժանցած են։ Ցեղական ցորենը ներկայիս 205 ոսկեղրամ դահեկան կ'արժէ (մէկ քանթարը), մինչդեռ քանի մը շաբաթ առաջ 260 դահեկան էր, որով 55 դահեկան նախորդ շաբաթներէն աւելի աժան է։ Ձէթին լիտրը հիմա կ'արժէ 7, մինչդեռ անցեալ շաբաթ 12 դահեկան էր։ Համայի ամէնէն ընտիր իւղը հիմա 23-25 դահեկան կ'արժէ լիտրը, մինչդեռ քանի մը շաբաթ առաջ 35 էր։

Հակառակ սակայն այսքան փոփոխութեանց եւ աժանութեան, խանութպանները երբեք չեն աժանցուցած իրենց գիները եւ կրկնապատիկ շահով կը շարունակեն ծախել ամէն բան։ Խեղճ աղքատներն են որ ընդհանրապէս կը տուժեն այս շահագործումներէն։

ԱՐՈՒԵՍՏ ԳՈՂՈՒԹԵԱՆ

Լեհ գողերու խումբ մը ուզած է օգտուիլ գիտութեան բարիքներէն՝ տարածելու համար իր չարիքները ամէն կողմ։ Այս գողերը չեն սիրեր արիւն թափել։ Կզպանքին ծակէն քնաբեր կազ կը սրսկեն այն սենեակէն ներս, ուր հարուստ մը քնացած է իր թիկնաթոռին մէջ։ Այսպէս քնացնելէ յետոյ, կը կողոպտեն ու կը հեռանան։

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 32 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Կուրգէն եւ Ճերոք չհաւատացին էդ նամակին եւ երկու հաւատարիմ մարդ ղրկեցին ստուգելու, պատուիրելով, որ եթէ իսկապէս խումբը եկեր է, ըսեն, ցիւն Նեմրութի գոգը, մենք ալ հոն կ'երթանք։ Այդ երկու մարդ գոց նամակ մը տարին, որ տան, ն Տիգրանին եւ Ցակոբին եւ ըսին թէ՝ "մենք կ'երթանք Համ, կրամ, այդ լուրը հոն բերէք,,։

Մենք երկու ընկերներով գացինք Շամիրամ։ Ես ու Խիզանցի Յակոբը մի տուն՝ էինք։ Այդ գիւղը կար մի ֆաքի՝, որ հայերէն գիտէր եւ ուղարկուած էր Բաղէշի շէխին։ (Գիւղը այդ շէխին կը պատկանէր)։ Ֆախին ներս մտաւ մեր տունը, մեզ տառոնց զէնքի տեսաւ, բարեւ տուաւ եւ նստաւ։ տանուտէրին հարցուց.

— Էս բարեկամները ո՞րտեղացի են։

— Բուլանըխցի են, մեր բարեկամներն են, ըսաւ։

Ֆախին լուրջ մեր աչքերուն կը նայէր։ Սկսեց մեր հետ խօսիլ։

— Դէ՛հ,— ըսաւ,— սուտ մի ըսեր, սանք Բուլանըխցի չեն. սրանց լեզուից կ'իմացուի, որ սա Խիզանցի է. իսկ սրա (ինծի համար կ'ըսեր) լեզուն ալ մեր երկրի լեզու չէ։— Ինձնից բան մի պահէք,— դարձաւ մեզի,— ես վատ մարդ չեմ։

— Քեզնից մենք ոչինչ չունենք պահելու։

— Դէ՛, լաւ, չհաւատ ըսէ, ո՞րտեղացի ես։

— Չհաւատ ըսեմ, էս մարդը Խիզանցի է, ես ալ Վանի Պզտիկ գիղացի եմ։

— Բայց քու լեզուդ Վանեցու լեզու չէ։

— Ես Պոլիս շատ եմ մնացեր հոն լեզուս փոխուեր է։

Ֆախին կապած ունէր խենչալ մը եւ ատրճանակ մը։

— Դէ՛, ես կ'երթամ,— ըսաւ,— պատէք մինչեւ իմ գալը. բայց չըսէք Ֆախին մեզնից վախեցաւ։

— Դուն մեզնից ինչո՞ւ վախենաս, դուն զէնքով, մենք առանց զէնքի (մեր զէնքերը հոգ պահուած էին)։ Բայց դուն ալ չըսես, թէ սանք ինձնից վախեցան։

Քիւրտը թողուց գնաց։ Քիչ վերջը լուր մը եկաւ հարեւան գիւղերուց թէ զօրք կուգայ։ Ամբոխ, Գուրգէն, բոլոր ընկերներով գիւղի յետեւի բլուրները բարձրացանք, սպասեցինք։ Զօրք չէկաւ։ Բանից դուրս եկաւ, որ 40 Հասնանցի ձիաւոր Հայերու գիւղերուց թալան են վերցրել։ Մի գաբիթ 30-40 զօրքով ձեւականութեան համար կ'ընկնի յետեւներն, որպէս թէ թալանը յետ առնէ։ Նեմրութի միւս երեսը կը հասնէին։ Ձիաւորները կասկածելով թէ Բաղէշէն զօրք կուգայ՝ չորս ձիաւոր ղրկեցին՝ մեր դիմացը Նեմրութի գագաթը, որ նայեն Բաղէշի ճանապարհը։ Երեկոյեան ժամը 11ն էր, որ այդ 4 ձիաւորները անհետացան։

Արդէն մենք կ'երթայինք դէպի Նեմրութի գոլը, ուր խումբը հոն պիտի գար։ Բարձրացանք ձիաւորներու տեղը։ Հեռուէն նկատեցինք որ 40 ձիաւոր կը քշէին ոչխարները կը տանէին։ Մենք իջանք գոլի եզերքը։ Պահապաններ դրուեցան։ Գիշերը հոն անցուցինք։ Առաւօտ աղօթարանին սուլիչներու ձայն եկաւ։ Պահապանները եկան մեզի ձայն տուին, ըսելով՝ «կ'երեւի խումբն եկաւ»։

Վեր կեցանք խումբին դիմաւորելու։ Ցակոբ, Տիգրան խմբապետներ 65 հոգով եկան մեր քով։ Ուրախութեան համար 30-40 հրացան պարպեցինք։ Այդ այնպիսի տեղ մըն էր, որ թնդանօթ ալ զարկէիր՝ ձայն չէր դուրս տար։ Անմիջապէս կազմակերպուած գիւղերը նամակ գրեցին՝ հաց եւ ոչխար ուզեցին։ Գիշերը 30 ոչխար եւ մեծ քանակութեամբ հաց եկաւ։ Մենք հոդ կը գտնուէինք մօտաւորապէս 100 հոգի, որոնց մէջ կռուող այժմ 15-20 ազայ, մնացածները բոլորն ալ անփորձ, հրացան բռնելն անգամ չէին գիտեր։

Դեռ խումբը Ռուսաց սահմանը չանցած՝ Տիգրան եւ Ցակոբ խմբապետները բոլորին խոստացած էին՝ «տեսէք, որոնք որ փախստական չէք, զէնքերը կը տանենք Ապրոյի գերեզմանը կը յանձնենք եւ ձեզ կը ղրկենք ձեր տուները»։ Նրանք սիրով ընդուներ էին։ Երբ հասան Նեմրութ՝ այդ կողմի մարդկանց զէնքերը թափել տուին, իրենց ոտքի ամաները եւ 10-10 ղրուշ տուին ու ղրկեցին իրենց տուները։ Ցակոբին եւ Տիգրանին քանի մը ընկերներով ղրկեցին Կովկաս՝ երկու հրացան տալով իրենց։ Ջինուորներու մէջ կային Մշոյ դաշտեցին եւ մէկն ալ Սասունցի Հլողենցի Ալօն։

Նեմրութի գոլի մի մաս կը տաքանայ շնորհիւ հանգած հրաբխի անցքից դուրս եկած գոլորշիների. ջուրը ծծմբային է եւ այնքան տաք որ կարելի չէ լողանալ, մինչեւ որ գոլի միւս սառը ջրից չխառնել։ Մենք հոդ մնացինք 6 օր եւ այդ 6 օրուան մէջ օրը երկու անգամ կը լողանայի այդ հանքային ջրի մէջ եւ բաւական կազդուրուեցայ։

(Շար.)

մը համեմատաբար աւելի մեծ ազդեցութիւն պիտի ունենայ իտալական քան ֆրանսական տարմիղին վրայ»։

Պ. Կրանտի խօսեցաւ նաեւ խաղաղութեան մասին, ինչպէս կ'ընեն բոլոր նախարարները, այսպիսի առիթներու մէջ։ Եւ այստեղ ալ քար մը գլորեց Ֆրանսայի հասցէին։ «Ապահովութիւնը պէտք չէ համարուի միջոց մը, այլ նպատակ մը, որուն պիտի հասնինք զինաթափութեամբ։ Գործունէութեան տրամաբանական կարգը պէտք է ըլլայ այսպէս, — զինաթափութիւն, իրաւարարութիւն, ապահովութիւն»։

Փոփոխութիւններ Խ. Միութեան մէջ

Պ. Եոզէֆ Ունշլիխտ, Խ. Միութեան պատերազմական եւ ծովային փոխ գործավարը, փոխ-նախագահ ընտրուեցաւ Տնտեսական Գերագոյն Խորհուրդին։ Իրեն յաջորդեցին Օպորէվիչ՝ իբրեւ պատերազմական, եւ Կամարնէք՝ իբրեւ ծովային փոխ-գործավար։ Կ'ըսուի թէ Ունշլիխտ կուսակցութեան կարգ մը անդամներուն կողմէ կը համարուէր հաւանական թեկնածու Ստալինի, որ այժմ բուռն յարձակումներու կ'ենթարկուի եւ զոր իր հակառակորդները կ'ուզեն տապալել, յառաջիկայ համագումարին առթիւ։

30 հոգի վիրաւորուած

Երեքշաբթի առտուան ժամը 8.25ին զօրաւոր պայթիւն մը տեղի ունեցաւ Բոնվանսիոն թաղամասը, «Մօթէօր ա Կազ» ընկերութեան արհեստանոցին մէջ, երբ օդով լեցուն շիշ մը ջուրը կը կոխէին։ Վիրաւորուեցան 30 հոգի, որոնց երեքը ծանրապէս։

Անգործներուն հոգը Անգլիոյ մէջ

Աշխատաւորական կառավարութիւնը հարկադրուած է աւելցնել անգործներուն յատկացուած նպաստը, որ սարսափելի գումար մը կը կազմէ։ Քանի մը օրէն, Երեսփ. Ժողովէն արտօնութիւն պիտի խնդրուի 20 միլիոն սթերլինի նոր փոխառութիւն մը կնքելու։ Օրէնքով, նպաստի գումարին սահմանն էր 40 միլիոն սթերլին, որ յետոյ բարձրացաւ 50 միլիոնի։ Բայց դրամները արագօրէն կը սպառին, քանի կ'աւելնայ անգործներուն թիւը, որ երկու միլիոնի մօտեցած է արդէն։ Նպաստները տարին 15.500.000 սթերլին կ'արժեն հարկատուներուն եւ 75 միլիոն՝ պետութեան։ Անգործներու հիմնադրամին հաստատումէն ի վեր (1922) նպաստի գումարը 425 միլիոն սթերլինի հասած է պետութեան եւ 170 միլիոնի՝ հարկատուներուն։

"ՄԱՅԻՍ 28„ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՏԷՍԻՆ.— Այս Շաբաթ գիշեր։ Կը խօսի՝ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ։
ՎԻԷՆ.— Այս կիրակի ցերեկ։ » »
Վալանս.— 14 Շաբաթ գիշեր։ » »
ԼԻՕՆ.— 15 կիրակի գիշեր։ » »
ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ.— Այս կիրակի ցերեկ։ Կը խօսի ընկ. ԱՐԱՄ ԳԱՌՕՆԷ։
ԿԱՐՏԱՆ.— Այս կիրակի ժամը 3ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Տան մէջ։ Կը խօսին ընկերներ Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ եւ Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ։ Հանդէսէն յետոյ խնջոյք։

Ի ՊԱՏԻՒ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ
Լա Սիօթայի Հ. Յ. Դ. Խաժակ խումբին կողմէ
Այս կիրակի ժամը 2ին Իտէալի սրահին մէջ
Կը նախագահէ Պ. Գ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ
Կը խօսին՝ Պ. Պ. ԱԲՕԵԱՆ եւ Բ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱՆԻԷՌ-Պուա-Քոլոմպի Զէյթուն ենթակոմիտէի ընկերական դասախօսութիւնը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ,79 Rue des Chambards, Bois-Colombes: Կը խօսի ընկեր Բենօ Նիւթ՝ վասպուրականի ինքնապաշտպանութիւնը եւ հայ կամաւորներու դերը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի եւ Փարիզի կոմիտէի ներկայացուցիչները։

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Հրազդան» խումբը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 32 Ave Gobelins։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլորի ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԱՆԻԷՌ-Պուա-Քոլոնպի Փօթօրիկ խումբի ժողովը՝ վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 79 Rue des Chambards Պուա.Քոլոնպ։

ՍԱՐՍԷԼի Հրայր խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկեր Ն. Ալատինեանի բնակարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի եւ Փարիզի կոմիտէի ներկայացուցիչները։

ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ընկ. Մ. Ալթունեանի բնակարանը։ Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի եւ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչները։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը՝ վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՕՆԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8.30ին Կրաղաբանի սրահը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 2ին 62 րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրճարանի վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանենք մեր սիրեցեալ քրոջ, հօրեղբօրաղջկան եւ ազգականուհիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՀԱՍՊԷ ՓԱԼԱՔԵԱՆԻ

(33 տարեկան, Զարսանճագցի), մահը, որ տեղի ունեցաւ 1 Յունիս կիրակի առաւօտ ժամը 4ին տեղւոյս հիւանդանոցի մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ 2 Յունիս Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, ձեռամբ տէր Պասկ քհնյ. Վեհունիի, եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Վալանսի գերեզմանատան մէջ։

Սգակիրներ

Քոյրը՝ Պ. Փալաքեան (Վալանս), Եղբայրը՝ Նշան Փալաքեան (Նիւ Եորք), Ազգականներ՝ Տօնապետ Փալաքեան (Վալանս), Աննա Փալաքեան (Վալանս), Նազլի եւ Վարդանուշ Փալաքեան (Վալանս)։

Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ռ. Մ. Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիա ճաշարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ է բոլոր անդամներու ներկայութիւնը։

Օ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի մէջ (26 Rue Troyon, Sèvres) այս Կիրակի ժամը 4ին տեղի կ'ունենայ վարժարանին նորշէնքերուն բացումը, նախագահութեամբ Մօրիս Լէյկի, երեսփոխան եւ նախկին վարչապետ։

ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլի հանգանակութեան ցանկը.—

Տէր եւ Տիկ. Շամախեան 50, Ե. Զարգարեան, Գ. Զաքարեան, Կ. Սարեան, Խ. Սահակեան, Յ. Քէնտիրեան, Ս. Խաչիկեան, Յ. Յովհաննէսեան, Ա. Մարտիրոսեան, Արմէն, Մ. Տէր Մարտիրոսեան, Բ. Գրիգորեան 10ական, Հ. Յարութիւնեան, Գ. Յովհաննէսեան, Լ. Արապեան, Կ. Զաչանեան, Ս. Շալճեան, Մկրտիչեան, Օ. Գիւլէլեան, Տ. Փիլիպոսեան, Գ. Պօյաճեան, Ա. Յովհաննէսեան, Տ. Պէրպէրեան, Բ. Բէզօեան, Սահակեան, Մ. Կիրակոսեան, Ա. Մկրտիչեան, Գ. Սեդրոսեան, Տ. Մինասեան, Յ. Փափազեան, Բ. Պալիկեան, Ս. Թուլիկեան, Յ. Պալեան, Զ. Մանուկեան, Կ. Գրալեան, Բ. Քասօեան, Ա. Խրիկեան 5ական, Կ. Սարըեան, Տիկ. Գալուստեան, Գ. Պէրպէրեան 4ական, Eli Nègre, Փափիկեան, Ա. Արապեան, Վ. Էֆէնտիեան, Մ. Նաբեկեան, Միքայէլեան 2ական, Օ. Խաչիկեան, Ա. Սուքիասեան 3ական, Յ. Մարտիրոսեան 20, Յ. Թաշիկեան 15 ֆր.։ Գումար 350 ֆրանք։

(Շար.)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Էրզրումի կարմրիկ հայ կաթոլիկ գիւղի բնակիչներէն Մկրտիչ Յարութիւն Մելքոնեան կը փնտռէ իր հայրը՝ Յարութիւն, մայրը՝ Կատար, մօրեղբայրը՝ Սերոբ Յարութիւն Մելքոնեան տարագրութենէն երկու տարի առաջ՝ Սերոբին հետ Կովկաս գացած է եւ մինչեւ տարագրութեան սկիզբը թղթակցած է իր ծնողքին հետ։ Իմացնել՝ Անդրանիկ եւ կամ Սուրէն Սայըեանի, Րագգա (Սուրիա)։ Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել.

— Կը փնտռուի Էնկիւրի նահանգին Ստանոս գիւղէն Յակոբ Ջօպանեան 27—28 տարեկան, հօր անունը՝ Պօղոս, մօր՝ անուն Մարիամ։ 1920ին կը գտնուէր իր մեծ մօրը քով Մերսին։ Այդ թուականին մեկնած է Դամասկոսէն Պոլիս երթալու համար։ Կիլիկիոյ ճամբուն վրայ տեսնուած է հայրենակիցի մը կողմէ։ Իր մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 1000 ֆրանք նուէր։ Իմացնել իր եղբօրը Գրիգոր Ջօպանեանի 31 Rue de Fossé, Issy-les-Moulineaux (Seine) France կամ թերթիս վարչութեան։

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուին Օխուցի (Խարբերդ, Բալուի գաւառ) Ազնաւոր եւ Վահան Ազնաւորեան որոնք ընդհ. պատերազմէն առաջ վաճառականութեամբ կը զբաղէին Պոլսոյ մէջ։ Այժմ կը գտնուին Ֆրանսա։ Իմացնել իրենց հօրեղբօրորդւոյն Յակոբ Ազնաւորեանի որ այժմ կը գտնուի Հալէպ իր 21 անդամներէ բաղկացած ընտանիքով։

Իմացնել՝ Հայ Գաղթականաց Յանձնախումբին, Eglise Arménienne, Halep, Syrie. Լուր տուողին նուէր։

— Կը փնտռուի Ղարահասանցի Կարապետ Թըմիկեան որ 8 ամիս առաջ կը բնակէր Պարտօ։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Հավրը։ Իմացնել՝ Kalousd Aharonianի, Camp Victor Hugo, Marseille.

— Կը փնտռեմ Քէմախի վերի Բագառիճէն Խօսրով Իպլիզեան եւ զաւակները Ղազարոս, Կաթիկ, Ազատուհի, եւ հօրեղբօրորդւոյս զաւակները՝ Աւագ, Մատթէոս եւ Մարիկ, որոնք աքսորուած են 1915ին։ Իզմիրի դէպքէն ամիս մը առաջ Մալաթիայէն լուր առնուած է աղջիկը կաթիկէն։ Անկէց ի վեր լուր չկայ։ Իրենց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 500 ֆր. նուէր, իմացնել՝ H. Hougasian, Mazagan: Maroc: կամ «Յառաջ»ի։ Կը խնդրուի Սուրիահայ եւ Յունահայ թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Մարիամ Աշուղաճեան եւ իր ամուսինը երկաթագործ Յովակիմ Աշուղաճեան (Ժամկոչեան) որոնք կը բնակէին Թոքատի Աստուածածնայ եկեղեցիին մօտ։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուին Յունաստան։ Իմացնել իր մօրաքրոջ-որդւոյն Յարութիւն Քէշիշեանի, 13 Rue Blanqui, Paris (13.)

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի ինքնաշարժի վարիչ Արտաշէս Նազարեանը։ Իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան.

— Սեբաստիոյ Ղարւա գիւղէն օր. Ելմաս Պարոնեան, հօր անունը՝ Խաչատուր, մօր անունը՝ Նարօ կը փնտռէ իր մօրեղբայրը Մինաս Մարկոսեան (Սեբաստիոյ Նէնիճէ գիւղացի), որ 1920 - 1924 կը գտնուէր New York City, Ամերիկա եւ կը թղթակցէր իր մօր հետ, իմացնել Elmas Baronianի, c)o Katri Frères, Beyrouth, (G. Liban).

— Տիկին Սէմակիւլ Փէլթէկեան կը փնտռէ իր որդին Մինաս Զէյթունցեան, հօր անունը՝ Փանոս Չօպանեան (Զէյթունի Ս. Փրկիչ գիւղէն)։ Իր վերջին հասցէն էր՝ 68 rue Général Gallieni, Montreuil s)Bois, (Seine), իմացնել՝ Compatriotic Union of Zeitun, P. O. Box 636, Jérusalem, Palestine.

— Կը փնտռուի Մալաթիացի Գէորգ Թէրխանեան որ երկու տարի առաջ Ամերիկայէն եկած է Ֆրանսա։ Ընդհանրապէս Lyon, Valance, St. Chamond եւ Marseilleի կողմերը գտնուած է, Անցեալ Դեկտեմբերին գտնուած է Nice եւ Monte-Carlo գացած էր։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Mr. Demirdjian, 9 Passage Geoffroy Didelot, Paris. (17e)

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ
6
ՅՈՒՆԻՍ
1930

6 JUIN 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1282

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ «ՍԽԱԼ»ՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

...րէկ ներկայացուցինք Երեւանի մարզպաններուն մէկ որու... որուն համաձայն իրենց գիւղերը վերադառնալու եւ ...ց բնակարաններուն տիրանալու շնո՛րհ կը ստանան 25 ...ներու աքսորական գիւղացիները։

...անք որ ծանօթ են Հայաստանի աշխարհագրութեան, ...ալով այդ քսանըհինգ շրջաններուն անունները, անշուշտ ...ան թէ՝ բարբարոսութեան թաթը իջած է մեր հայրենի... ...պէս գիւղական տարածութեան վրայ։

...իշխանութիւնը նկատի ունէր միայն «կուլակ»ները, — ...որներն ու շահագործողները, ինչպէս կ'ուզէին հաւտա... Բայց, գործուած սխալներուն խոստովանութիւնն իսկ ...ացուցանէ թէ ընդհակառակն, միջակն ու չքաւորը մատաղ ...ած տգէտ, կեղեքիչ պաշտօնեաներու եւ գործիչներու ...ճայքին։ Բազմաթիւ գիւղացիներ տունէ-տեղէ զրկուած ...է գիւղ քշուած եւ փողոցները ձգուած են համայնացման ...րուակով, բայց իրականին մէջ՝ վրէժ լուծելու, մրցանակ ...ու, կամ աւարի տալու առաջադրութեամբ։

Պաշտօնական թիւեր չունինք աչքի առջեւ, այդ աքսորա... ...ներու մասին։ Եւ երբեք ալ պիտի չունենանք։ Բայց մեր ...ութիւնները կը հաստատեն թէ 1300—1500էն պակաս ...ննք, հայանուն ոչնչութիւններու «քեալլագէօզութեանց» ...րը։

...երջ ի վերջոյ կարելի է ճշդել թիւերը։ Բայց, ո՞վ պիտի ...ր նկարագրել յանուն Մարքսի եւ Լէնինի գործուած աւե... ...արասփները։

...իտի գտնուի՞ գոնէ մէկ ականատես վկայ, որ կա... ...յ անհրաժեշտ լրջութեամբ եւ մանրամասնութեամբ գրի ...ել զաս մը անորակելի թշուառականներու ձեռքով կա... ...րուած բռնութիւնները՝ հայ շինականին, մշակին դէմ։ Գիւ... եւ արտին դէմ...

Այս ճակատին վրայ, Հայաստանի կարմիր «զապթիէ»ները ...նիշը կոտրեցին, բաղդատելով համիտեան «զապթիէ»նե... ...ն հետ։ Մեր «հայազգի»ներն ալ հայկական գիւղերը կ'իջ... ...ն գոռում-գոչումով։ Կ'«ուտէին» կը խմէին, կը խոշտանգէին, ...ղէին, աւարի կուտային ու կը չուէին։

...անի կը մտնենայ Մոսկուայի տարեկան համագումարը, ...քան կը սաստկանայ իրարանցումը, խորհրդային հանրա... ...ութեանց գոյնզգոյն ժողովներուն մէջ։ Տրուած ազդա... ...նն է —«ուղղուած սխալներու»։ Խառնիճաղանճ մխոր մը բռ... ...է բոլոր թերթերն ու բեմերը.—Ուղղենք սխալները, «աւելի ...ց եւ աւելի վճռական»։

Ինչ արագութեամբ եւ վճռականութեամբ որ գործի ձեռ... ...ցին գիւղը քանդելու համար — մանաւանդ Անդրկով... ...ի նահապետական գիւղը — նոյն իրարանցումով ալ կը ...ձեն սրբագրել, կարկտել, պարտկել։ Այսպէ՛ս է պատրաստուած ...լինը։

«Խորհրդային Հայաստան»ը մայիս 23ին հրատարակեց ...րկովկասի Երկրային կոմիտէի նոր քարտուղարին՝ Զաք... ...ի ողջոյնի խօսքը՝ «Երեւանի Կուսգաւառային կոնֆերան... ...ն» բարի եղիր, ընթերցող, քիչ մըն ալ դուն քակելու այս ...ական թնճուկը։

Համաձայն տրուած ազդանշանին, Կովկասի նոր վարիչը ...առը սկսած է մատնանշելով գործուած «սխալները» ...լնե՛ր, ոչ թէ ոճիրներ, ինչպէս է բուն իրականութիւնը)։ Թարգմանենք էական մասերը։

— «Այս անվիճելի յաջողութիւններուն հետ, կատարեր ենք ...չարք մը խոշորագոյն սխալներ գիւղատնտեսութեան հա... ...ացման գործին մէջ։ Այդ սխալներու մասին դուք բոլորդ յաւ... ...էք ձեր սեփական փորձով։ Մեր արդարեւ վիթխարի յաջողու... ...ները բազմաթիւ տեղական կազմակերպութիւններուն մոռցը... ...ուին ամէն չափ։ Եւ ահա, այդ յաջողութիւնները յանգեցան ...ապտոյտի, ինչպէս բսաւ ընկ. Ստալին»։

Այսքա՞ն միայն։ Յաջորդ խօսքերը կը վկայեն թէ ո՛րքան ...ր կացութիւն է ստեղծուեր, այդ «գլխապտոյտ»ին հետե... ...քով.

— «Խայտառակօրէն խեղաթիւրուեցաւ մեր կուսակցութեան ...ը, որ ամբողջովին կը բխի Լէնինի ուսմունքէն։ Ահա թէ ինչու ...կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն պէտք է շարք մը վճռական ...ներ ձեռք առնէր, թոյլ տրուած սխալներն արագօրէն շտկե... ...ուածուած դիրքերը ամրապնդելու համար»։

Եւ վերջապէս, Կովկասի նոր փոխարքան է որ, Երեւան... ...ներուն կը բացատրէ թէ՝ «Անդրկովկասի չափազանց բարդ ...ժուարին պայմաններուն մէջ՝ անհրաժեշտ էր զգուշու... ...ն այս հարցին առթիւ»։

Վարպետն ըսաւ եւ աշկերտը պիտի կրկնէ։

Հաւատա՞նք թէ գոնէ ա՛յս ճամբով խելքի պիտի գան Կով... ...սի, մանաւանդ Երեւանի կարմիր չինովնիկները։

Յոյս կա՞յ որ ըմբռնեն, վերջապէս. թէ «Անդրկովկասի մէջ ...ուել եւս գոյութիւն ունին տնտեսական տարբեր ձեւեր», ...ք ունինք ամբողջ շարք մը չափազանց յետամնաց շըր... ...ներ, ազգային բարդ միջավայր»։

Իբրեւ եզրակացութիւն, փոխ առնենք նոյն ինքն Զաք... ...ի խօսքերը.

— Այնքան սարսափելի չեն սխալները, որքան սարսափելի ...սխալներու մէջ յամառիլը։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

«ԹՈՒՐՔ ՍԻԲ»ը

Հայրենիք գիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (4 մայիս)

— «Խորհրդային կառավարութիւնը պաշտօնապէս բացած է իր շինած մէկ մեծ երկաթուղագիծը, որ Թիւրքեստանը կը միացնէ Սիպերիոյ հետ։

Երկաթուղագիծը կը սկսի Տաշքենտի մօտ, Ալմա Ատա կոչուած կայարանէն, ուր աքսորուած էր Տրոցկին, եւ անցնելով 1700 մղոն տարածութիւն մը անապատներու վրայով՝ կը վերջանայ Տոմսկի մօտ գտնուող Նովոսիբիրսկ կոչուած քաղաքին մէջ։

Խորհրդային կառավարութեան այս մեծագոյն շինարարական ձեռնարկը անկասկած իսկական նշանակութիւն ունի ոչ միայն Ռուսիոյ, այլ եւ ամբողջ Ասիոյ համար. Այս ձեռնարկը իր անչափելի արժէքով ու հետեւանքներով Ասիոյ մէջ կրնայ համեմատուիլ միայն Սիպերիոյ կամ Մանչուրիոյ մեծ երկաթուղիներուն հետ։

Նորաշէն երկաթուղագծին ահագին կարեւորութիւնը ըմբռնելու համար, անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ անիկա կոչուած է Խորհրդային Միութեան համար կատարելու ոչ միայն տնտեսական, այլ եւ քաղաքական ու ռազմական առաջնակարգ դեր մը։

Տնտեսական տեսակէտով ան կոչուած է Թուրքեստանը աւելի սերտօրէն կապելու Խորհրդային Միութեան միւս մասերուն հետ եւ բամպակի մշակութեան իսկական նոր դաշտ մը բանալու անոր առջեւ։ Եւ ուշագրաւ է, որ երկաթուղագծի հետ գրեթէ միաժամանակ Խորհրդային կառավարութիւնը տենդային թափով առաջ կը տանի ոռոգման մեծ ձեռնարկ մը Թուրքեստանի մէջ, այն հողերուն վրայ ուրկէ կ'անցնի նոր երկաթուղագիծը։

Այդ երկու ձեռնարկներուն ֆինանսական արժէքի մասին գաղափար մը կրնան տալ անոնց վրայ եղած ծախքերը։ Այսպէս, երկաթուղագծի վրայ ծախսուած է 100 միլիոն տոլար, իսկ ոռոգման աշխատանքներուն ընդհանուր ծախքը պիտի ըլլայ 250 միլիոն տոլար։

Ասկէ արդէն կարելի է եզրակացնել, թէ Մոսկուա ինչ բացառիկ ուշադրութիւն կ'ընծայէ Թուրքիստանին եւ ինչ մեծ զոհողութիւններ կ'ընէ այդ հեռաւոր երկրամասին համար այն ժամանակ, երբ ինք այնքա՜ն սուր կերպով կը տառապի ֆինանսական միջոցներու պակասութենէն՝ կենսական խնդիրներու լուծման համար անգամ։»

Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ ԵՒ ՀԱՄԱՍՏԵՂ

Աւելի քան մէկուկէս տարի գաղութներու մէջ շրջան մը կատարելէ յետոյ, երեքշաբթի օր Փարիզէն Ամերիկա վերադարձաւ երիտասարդ գրագէտ Համաստեղ։

Անշուշտ շուտով կը սկսի իր նոր հունձքը.

∴ Երէկ մեր խմբագրատան մէջ այցելութիւնն ընդունեցինք բանաստեղծ Ա. Իսահակեանի, որ Հայաստան կը գտնուէր մօտ երկու տարիէ ի վեր։

ԷՆԿԻՒՐԻ հասաւ Զօր. Կուռօ, Փարիզի զինուորական հրամանատարը, եւ ընդունուեցաւ մեծ պատիւներով։

ՏԻՒՍԵԼՏՈՐՖԻ ՀՐԷՇԸ մինչեւ չորեքշաբթի օր խոստովանած էր 53 ոճիր, որոնց 33ը սպանութիւն եւ 20ը հրձիգութիւն։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Շէյխ Սայիտի տղուն դատը

ԷՆԿԻՒՐԻ.— Շէյխ Սայիտի տղուն՝ Սէլահէտտինի, Գայազիտի նախկին երեսփոխան Շէվքէթ էֆէնտիի եւ միւս ձերբակալեալ ընկերներուն հարցաքննութիւնը քանի մը օրէն պիտի աւարտի եւ ամբաստանեալները Ծղեռնադատ Ատեանին պիտի յանձնուին։

Ընդհ. դատախազութեան կարգադրութեամբ, ամբաստանեալները յարաբերութենէ կտրուած եւ առանձին խցիկներու մէջ դրուած են։

Սէլահէտտին Վարդոյէն երկու անգամ դրամ բերել տուած է հեռագրով։

Հնդկաստան — Իսլամներն ալ կը խլրտին

Չորեքշաբթի իրիկուն իսլամական թափօր մը շրջեցաւ Պոմպէյի փողոցներուն մէջ, իր համակրանքն յայտնելու համար անհնազանդութեան պայքարին։ Թափօրին երկայնութիւնն էր 1600 մեդր։ Յետոյ տեղի ունեցաւ վիթխարի միթինկ մը քաղաքին մեծ հրապարակին վրայ եւ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ ջերմապէս ուժ կուտայ Կանտիի հովանաւորութեամբ մշակուած ծրագրին։ Բանաձեւը կը պահանջէ հնդիկ իսլամներէն՝ մասնակցիլ անհնազանդութեան պայքարին եւ անգլիական ապրանքներու պոյքոթին։ Միեւնոյն ատեն կը մաղթէ որ ոչ մէկ մահմետական մասնակցի անգլօ-հնդիկ խորհրդաժողովին, որչափ ատեն որ հնդիկ համագումարը եւ իսլամական խորհուրդը մաս չեն կազմեր անոր։

Միեւնոյն օրը փոխարքան ընդունեց կարեւոր եւ բազմամարդ պատուիրակութիւն մը Փէնճապի մահմէտականներէն, որոնք իրենց հաւատարմութեան հաւաստիքները մատուցանելէ յետոյ, նոր սահմանադրութիւն մը պահանջեցին, աւելի լայն ինքնավարութեամբ, յար եւ նման գաղթապետութեանց կազմական օրէնքին։ Յետոյ առաջարկեցին որ բնիկները համապատասխան տեղ ունենան երկրին վարչական պաշտօններուն եւ բանակին հրամանատարական կազմին մէջ։ Պատուիրակները բարեխօսութիւններ ըրին նաեւ ի նպաստ Պադեստինի մահմէտականներուն։ Փոխարքան պատասխանեց, խոստումներ տալով բոլոր կէտերու մասին, բայց յայտարարեց թէ անկարելի է զոհացում տալ Հնդկաստանի բաղձանքներուն, որչափ ատեն որ անհնազանդութեան վարիչները չեն հրաժարիր իրենց ճնշումի քաղաքականութենէն։

∴ «Հնդկական համագումարին Պատերազմական Խորհուրդը «Կանտիի Օր» հռչակեց յունիս 5ի հինգշաբթին, դադարման դատապարտելով ամէն աշխատանք։

Կուճէրաթի նահանգին մէջ կառավարական պաշտօնեաներու պօյքօթը այնքան սաստկացած է որ, տեղական իշխանութիւնը ստիպուեցաւ խանութներ բանալ բանջարեղէնի, արմտիքի եւ ուրիշ անհրաժեշտ նիւթերու վաճառման համար։ Իբրեւ բողոք այս կարգադրութեան դէմ, բնիկ վաճառականները որոշեցին երկու ամիս փակ պահել իրենց խանութները։

∴ Լուրի մը համաձայն, 1200 հոգինոց ուժ մը կը քալէ դէպի Փէշավար, սահմանին վրայ։ Այս դէպքը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ, որովհետեւ արշաւողները Աֆրիտիներ են որոնք մինչեւ հիմա հաւատարիմ մնացեր էին։ Զինուորական իշխանութիւնը օդանաւային արշաւ մը կազմակերպեց, վախ ազդելու համար։ Արշաւին կը մասնակցէին 40 օդանաւեր։ Միւս կողմէ զօրք եւ թնդանօթ ղրկուեցաւ։

∴ Անհաւելի հրդեհ մը ծագեցաւ Տէլհիի առեւտրական թաղամասին մէջ, մոխիր դարձնելով Հնդկաստանի Ազգային դրամատան շէնքը եւ բազմաթիւ խանութներ։ Վնասը 14 միլիոն ֆրանքէն աւելի է։

Անգործութեան տագնապը

Անգործութիւնը զարհուրելի համեմատութիւններ առած է նաեւ Մ. Նահանգներուն մէջ։ Հարիւր հազարաւոր մարդիկ գործ չունին ամիսներէ ի վեր, իսկ ուրիշներ շաբաթը 3—4 օր։ Միայն Նիւ Եորք քաղաքին մէջ գործազուրկներուն թիւը կը հասնի 250.000ի, համաձայն առաջին վիճակագրութեան։

∴ Անգլիոյ գործազուրկներուն թիւը վերջին շաբթուն հասած էր 1.770.000ի, ինչ որ կը նշանակէ 10.600 աւելի, բաղդատելով անցեալ շաբթուան թիւին հետ։

∴ Գործազրկութեան նախարար Գ. Թոմասի տեղ. վարչապետ Գ. Մաքտօնըլտ կազմած է յանձնաժողով մը, որ իր նախագահութեամբ պիտի զբաղի այս տագնապով։ Գ. Թոմասի յանձնուած է գաղթապետութեանց նախարարութիւնը։

Գերմանիան ալ խնայողութեան պէտք ունի

Երէկ գրած էինք թէ նախագահ Հինտէնպուրկ յայտարարութեամբ մը ընդհանուր զեղչ պիտի առաջարկէ պաշտօնեաներու թոշակներուն վրայ, որպէսզի կարելի ըլլայ հաւասարակշռել եւ[...] [?] ելմտացոյցը։

Այս մասին վերջնական որոշում չկայ տակաւին, բայց կառավարութիւնը կը շարունակէ միջոցներ խորհիլ։ Կ'ըսուի թէ պիտի ջնջուին շատ մը վարչական բաժանումներ, ինչպէս

(Լուրերու շարունակութիւնը նայիլ Գ. էջ)

Հ. Յ. Դ.
ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 9

Մարտիրոս Ցէրպէտէրեան	150
Խարունակ Կրպոյեան	150
Հայկ Մաճարեան	150
Ցաքէս Ջապունեան	50
Գալուստ Ցիլսիզեան	50
Գումար	550
Նախորդ գումար	10,050
Ընդհ. գումար	10,600

ՊՈԼՍՈՅ ԿԱՄՈՒՐՋԸ ՁՐԻ

Պոլսոյ կամուրջին անցագինը ջնջուեցաւ յունիս 1ին։ Այս ապաւրգան պաստկերներով ու քրոնիկներով վեր կը հանեն Թուրք թերթերը, ըսելով թէ ոչ միայն ժողովուրդը աւելորդ նեղութենէ կ'ազատի, այլեւ երկրին երեսը տեմնուած արատաւորութիւններէն մէկը կը ջնջուի։

Կամուրջին անցագինը 85 տարիէ ի վեր կը գանձուէր։ Աւանդութեան մը համաձայն, անցագինի այս դրութեան առաջին անգամ ձեռնարկեր է, Սուլթան Մահմուտի ժամանակ, Գանտիլցի Բաշիտ Աղա անուն մէկը։ Պոլսոյ առաջին կամուրջը շինուած է 1836ին, Ազապ Գափուի եւ Ուն Գափանի միջեւ։ Այդ թուականին, կամուրջին պաշտօնական բացումը կատարած է Սուլթան Մահմուտ Բ. եւ առաջին անգամ ինք անցած է, հրամայելով ոչ ոքէ անցագին պահանջել։ Հակառակ հրամանին, սակայն, Գանտիլցի Բաշիտ Աղա կամուրջէն անցագին առած է, եւ այս անհնազանդութեան պատիժը քաւած է աքսորուելով։

1884ին կամուրջ մը շինուած է Էմին Էօնիւի եւ Գարաքէօյի միջեւ։ Այս կամուրջէն անցքը երեք օր ձրի եղած է. բայց չորրորդ օրը սկսած են անցագին գանձել։ 1845 նոյեմբեր 29ի կիրակի օր մը, ժողովուրդը կամուրջին գլուխները առաջին անգամ տեսած է հաւաքիչները, որոնք իրենց ափերը բացած անցագին կը գանձէին։ Այդպէս շարունակուեցաւ մինչեւ 1930 մայիս 31ի գիշերը։

ՄԱՐԱԽՆԵՐԸ ԱՒԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ մարախներու վիճակի մասին տեւականօրէն տեղեկութիւններ կը հասնին անտեսական գործավարութեան։ Մարախներու դէպի հիւսիս Թուրքը ներկայիս դարբած է, որովհետեւ միջատները ծու կ'ածեն։ Ատանայի պայքարող ընկերակցութիւնը զօրացած է, ոստիկաններու շնորհիւ, զինուորներու եւ ժողովուրդին մասնակցութեամբ։ Երկրագործական ընդհ. տնօրէն Նահի պէյ մարախներուն գտնուած նահանգները կը շրջի, աշխատանքներուն մօտէն հետեւելու համար։ Ընդհ. տնօրէնը վերջին անգամ Մարտին-Ուրֆա գացած եւ դարձեալ Ատանա վերադարձած է։

Իսլահիէի կողմերուն մարախներէն մաս մը շոգեկառքի վակոնները մտած եւ մինչեւ Ատանայի կայարանը եկած են։ Շոգեկառքով այսպէս ճամբորդող մարախները բաւական քանակութիւն մը կը կազմեն, եւ ծու ածելու վիճակին մէջ կը գտնուին։ Միջոցներ ձեռք առնուած են այս ճամբորդ մարախներն ալ ոչնչացնելու համար։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ԱՐԺԱՆԹԻՆԸ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ.— Երէկ հազիւ աշխարհագրական գիրքերու մէջ կը տեսնէինք Արժանթինի անունը։ Այսօր նորէն դարձեր է ընտանի անուն։

Բայց քանի՞ հոգի ճիշդ գաղափար ունի այդ երկրի մասին։

Ամերիկեան մայր հողի հարաւային մէկ մասը կը կազմէ Արժանթին, որ հարաւային Ամերիկայի գլխաւոր հանրապետութիւններէն մէկն է։ Իր տարածութեամբ եւս կը բռնէ 2,951,000 ք. ք. որ եթէ համեմատելու ըլլանք եւրոպական որեւէ պետութեան հետ, կը տեսնենք որ տարածութեամբ հսկայական է։ Օրինակ Գերմանիա բաղդատմամբ Արժանթին վեց անգամ աւելի մեծ է։

Բացի լեռնային ու ճահճային վայրերէն, Արժանթինեան հանրապետութիւնը ունի բաւական լայն տարածութիւն մը որ ամբողջապէս մշակելի է։ Այս վայրերուն վրայ կեդրոնացած են Արժանթինի գլխաւոր տնտեսութիւնները՝ հողագործութիւնն ու անասնապահութիւնը։

Կլիման թէեւ բարեխառն կը համարուի, բայց եւ այնպէս ամառնային շոգեր երբեմն անտանելի են։ Այսպիսի օրեր կը պատահին հոկտեմբեր ամիսէն մինչեւ մայիս, որոնք այստեղի տաք եղանակներն են։ Երբեմն կը պատահի, որ միեւնոյն օրուան մէջ քանի մը անգամ ջերմաչափը զգալի փոփոխութիւններ կրէ։ Շատ անգամ նոյնիսկ ամէնէն տաք օրերու գիշերները զգալի ցուրտեր կ'ըլլան։ Իրենց մեծ ազդեցութիւնը կը թողուն Արժանթինի վրայով անցնող զանազան քամիներ։ Ամէնէն շատ անձրեւներ [illegible] հիւսիսային եւ հիւսիս-արեւելեան շրջանները։

Բնութիւնը առանձին աչքի զարնող առաւելութիւն մը չունի, բայց այն ինչ որ դուրսէն է բերուած ու այստեղ մշակուած, լաւ արդիւնք է տուած։ Հողը բարեբեր է եւ պէտք եղած հունձքը կուտայ։

Գալով հանքային հարստութիւններուն, ինչպէս ցոյց կուտան տեղական վիճակագրութիւններ, տակաւին շատ քիչ են ուսումնասիրուած։ Բայց եղած հետազօտութիւնները կը հաստատեն ոսկիի, արծաթի, երկաթի, քարիւղի ու քանի մը ուրիշ թանկարժէք հանքերու գոյութիւնը։ Միայն քարածուխն է որ չկայ, կամ շատ չնչին քանակով կը գտնուի։

Արժանթինեան հանրապետութեան բնակչութեան ջախջախիչ մասը եւրոպական ծագում ունի։ Բնիկ հնդկական ցեղի մնացորդները ըստ վերջին վիճակագրութեան 64,000 հոգի են միայն, իսկ խառն սպանեհնդկականը կը հաշուուի մօտաւորապէս 200,000 հոգի եւ սպանեւսեւամորթներու խառնուրդը հազիւ 100,000 հոգի։ Զտարիւն սեւամորթեր շատ քիչ են մնացած ու բոլոր այս խառնուրդներն ալ դատապարտուած են աստիճանաբար ձուլման ու անհետացման։ Յիշեալներէն վերջ ուրեմն երկրի բնակչութեան խոշոր մասը կը կազմեն ներգաղթողներ, որոնք եկած են վերջին 50—60 տարուան ժամանակամիջոցին։ Ասոնք բոլորն ալ ժամանակին եկած են ոչ թէ նախկին Սպանիացիներուն նման պատերազմական նուաճումներ կատարելու, այլ խաղաղ տնտեսական աշխատանքի համար։ Կը հաշուուի որ վերջին 60-70 տարուան ընթացքին, այսինքն 1857էն ի վեր Եւրոպայէն հոս եկած են շուրջ հինգ միլիոն գաղթականներ։ 1914ին համաշխարհային պատերազմին խոշոր մաս մը հեռացած է ասկէ հայրենիք վերադառնալու համար, բայց պատերազմէն վերջ ներգաղթը նորէն սկսած է, նախ մեծ չափով, յետոյ կամաց կամաց պակսելով։

1928ին եկած են 92,362 հոգի, հետեւեալ համեմատութեամբ.—

Սպանիացիներ	27,4	առ հարիւր
Իտալացիներ	23,9	»
Լեհեր	17,4	»
Չեխոսլովաքներ	5,9	»
Լիթուանիներ	4,9	»
Գերմաններ	3,6	»
Փորթուգալներ	2,3	»
Զանազաններ	17,6	»

1929ին Իտալացիները քիչ մը պակսած են։

Ինչպէս ցոյց կուտան վիճակագրութիւնները, ներգաղթի մեծ մասը կը կազմեն գլխաւորապէս Սպանիացիները, Իտալացիները և Լեհերը, որոնց թիւերը տարուէ տարի աւելցած կամ պակսած է, համաձայն իրենց հայրենիքին մէջ տիրող անտեսական ու մանաւանդ քաղաքական կացութեան։

Բաւական թիւով ներգաղթողներ եղած են Ռուսիայէն, ու մինչեւ հիմա շատեր կ'աշխատին որ առաջ դուրս գալ Խորհրդային Միութենէն։ Ասոնց մեծ մասը Հրէաներն են որոնք այժմ կը հաշուուին 240 հազարի մօտ։ Թէեւ պնդողներ կան որ շատ աւելի է, որովհետեւ Խորհ. Միութենէն վերջերս չափազանց շատ թիւով կուգան։

Որպէս ազգային փոքրամասնութիւն, Հրէաները նախանձելի վիճակ ունին, շնորհիւ այն բանին որ հրէական բոլոր գործերը կը վարէ միայն մէկ կազմակերպութիւն, համագաղութային հրէական ընկերութիւնը։ Ոչ մէկ Հրեայ այստեղ այն վիճակին չէինար ինչպէս մենք Հայերս։ Ոչ մէկ Հրեայ առանց յիշեալ ընկերութեան գիտութեան հոս չի գար։ Ընկերութիւնը նախապէս կը տեղեկանայ ներգաղթողներու ընդհանուր պայմաններուն ու ըստ այնմ կը դասաւորէ պահանջուած գործերը։ Համագաղթային հրէական ընկերութիւնը անմիջական կապ ունի Լոնտոնի ու Պաղեստինի կեդրոններուն հետ ու այդ համերաշխ աշխատանքին շնորհիւ այժմ Արժանթինի հրէական գաղութը օժտուած է բազմաթիւ հրէական դպրոցներով, հիւանդանոցներով։ Ունին սեփական թատրոններ, գրադարան - ընթերցարաններ, շատ լաւ հիմերու վրայ դրուած հրէական գործակցական ընկերութիւններ, սինակոկներ, որոնց մէկ քանին միլիոն փեսօ արժէք ունին։ Չենք խօսիր գրականութեան եւ օրաթերթերու մասին, որոնք մեծ դեր կը կատարեն։

Ու այս բոլորը գլխաւորապէս շնորհիւ այն բանին, որ Հրեաները շատ ու շատ աւելի հասկացող են ու համերաշխ։ Մէկ ազգ եւ մէկ հոգի, ու Հայերուս նման տասնեակ մասերու չեն բաժնուած։

Արժանթինի ամբողջ բնակչութիւնը կը հաշուուի տասը միլիոնէն քիչ մը աւելի։ Մեծամասնութիւնը կեդրոնացած է Պուէնոս-Այրէսի, արուարձաններու եւ մօտակայ շրջաններու մէջ։

Արժանթինեան հանրապետութիւնը կազմուած է 14 նահանգներէ, ուր ապրող բնակչութեան թիւը մէկ քառակուսի մղոնի վրայ 6էն աւելի չէ. իսկ տեղեր կան ուր 2-3ի կ'իջնայ այս թիւը։ Ասկէ զատ, Արժանթինի որոշ մասը դեռ հողաբաժանման չէ ենթարկուած ու միացուած չէ որեւէ նահանգի, մնալով անկազմակերպ վիճակի մէջ։ Այս տեղերը արդէն բնակչութեան թիւը շատ չնչին տոկոս կը կազմէ։

Համաշխարհային տնտեսական տագնապը ուժեղ թափով սկսած է ազդել նաեւ հարաւային ամերիկեան հանրապետութիւններուն վրայ։ Արժանթին ի վիճակի չէ առանձնապէս ինքզինք կառավարելու, իր գլխաւոր դրամագլուխը արտասահմանեան է, հանրապետութիւնը խոշոր պարտքեր ունի հիւսիս. Ամերիկային եւ եւրոպական պետութիւններուն, մանաւանդ Անգլիոյ։ Երկաթուղիէն, հանրակառքէն սկսեալ մինչեւ մեծ ու փոքր գործարաններ օտար դրամագլուխ կը գործածեն, որը օրէն խոշոր պարտքերու տակ դնելով պետութիւնը, իսկ վերջինն ալ իր կարգին ժողովուրդը։

Ըսինք որ բնակչութեան մեծ մասը խռնուած է Պուէնոս-Այրէսի ու շրջակայ քանի մը տանելի վայրերու մէջ, իսկ անդին հսկայական տարածութիւններ կան անմշակ,խոպան, ճահճն։ Ու ճիշդ այս խնդիրները ի նկատի ունենալով, Արժանթինեան հանրապետութիւնը՝ մեծ պրոպագանդ կ'ընէ, երկրի դուռները լայն բանալով բոլոր անոնց, որոնք կ'ուզեն գալ։ Անիկա նկատի չառներ բնաւ կրօնի, ցեղի կամ ազգի տեսակներ։ Արժանթինի համար միեւնոյն է, միայն անոր պէտք են մարդիկ, աւելի ճիշդ մարդ-մեքենայ (հողերու համար մարդ-անասուն) լեցնելու համար իր հանրապետութեան դատարկ ու անմշակ մասերը, հոգ չէ թէ գացողը անգամ մըն ալ ետ չի գար։

Միլիոնաւոր հեկտար հողեր կան անմշակ, ամայի, անջրդի։ Քառասուն միլիոն հեկտար անտառներ կան դեռ մարդկային ձեռք չդպած։

Տնտեսական ներկայ տուայտանքով, ժողովուրդի արդի կրթական մակարդակով, ու բնակչութեան այս խառնիճաղանճ գոյներով ի՞նչ պիտի ըլլայ Արժանթինի վաղը... Բոլոր երեւոյթները կ'ապացուցանեն թէ այդ երջանիկ օրը մեր դարու գործ չէ տակաւին...

Առայժմ Արժանթին ինքզինք պիտի աշխատի ներկայացնել իբրեւ ազգ, որ ունենայ զգալի թիւ մը, եւ ոչ թէ պետութիւն մը՝ կազմուած աշխարհի զանազան ծայրերէն եկած հազար տեսակ ժողովուրդներէ։

Ասոր համար ալ լայն բացած է դուռները մարդիկ ներս առնելու համար. իսկ միւս կողմէ ձեռք առած է բոլոր միջոցները, կարելի դարձնելու համար արագ ձուլումը եկւորներուն...

ՍՄԲԱՏ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ՄԱՐԱԽԻՆ ԴԷՄ

Մարախ իջած է ամբողջ Անդրկովկասի վրայ, մանաւանդ Նախիջեւան, Զանգեզուր, Դավալու եւ Ղամարլու։ Այս պատճառով ձեռք առնուեցան խիստ միջոցներ, պայքարելու համար մարախին դէմ։ Անդրկովկասեան Կեգր. Գործադիր Կոմիտէն լիազօր պատուիրակ նշանակեց Երզնկեանը, որ իրաւասութիւն ունի ամէն միջոցի դիմելու, ձերբակալելու, դատաստան յանձնելու բոլոր անոնք, որ յանցանք մը կը գործեն մարախի դէմ բացուած պայքարին ընթացքին։

Հայաստանի Ժողկոմխորհուրդը իր կողմէ պատուիրակ նշանակած է Միքայէլ Ձալեանը, որուն կուտայ արտակարգ իրաւասութիւններ։

Դավալուի, Ղամարլուի շրջաններուն համար լիազօր պատուիրակ նշանակուած է Սալմանով։

Անդրկովկասի հողագործական գործավարութիւնը Հայաստան ղրկեց 601 թոնօ թունաւոր դեղ, 151 տակառ կանաչ օճառ եւայլն։

Երեւանէն Նախիջեւան ղրկուեցաւ 5 սնտուկ դեղօրայք։ Միջոցներ ձեռք առնուած են պաշտպանելու համար Արազդայանի շրջանը։

ՃԱՓՈՆ ԹԱՏՐՈՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Զինագործը քայլ առ քայլ կը հետեւի Շունճիի։ Ի՜նչ հաւատարիմ բարեկամ ու հաւատարիմ [illegible]։ Համոզուած է որ այլեւս Շունճի ամուր ու վարժ բազուկով մը պիտի կրնայ կորովապէս շարժել իր սուսերը։ Պիտի կրնայ արդար դատ մը պաշտպանել [illegible]։

— Ցղա՛, մի թափառիր այլեւս. իշխանն է քու նշանածիդ առեւանգիչը եւ իշխանն է քու հօրդ սպաննիչը։ Գնա վրէժդ առ։

Ու երրորդ եւ վերջին արարը՝ —իշխանին պալատը։

Շունճիին նշանածը իշխանին մօտ է միշտ. գերի։ Այլեւս ժամն եկած է կա՛մ տեղի տայ, եւ կամ ընդունի մահը։

Աղջիկը հաւատարիմ է իր Շունճիին։

Մեռցո՛ւր զիս, իշխա՛ն, բայց չես կրնար իմ սէրս խլել զիս։

Կատղի իշխանին մահացու սուրը պիտի իջնէ անոր խեղճ աղջկան գլխուն— եւ Շունճի ներս կը խոյանայ վարագոյր մը պէս։

Իշխանին մարդիկը շատուոր են։ Յուսահատական կարճ կռիւ մը վերջ, կը բռնուի Շունճի, կը կաշկանդուի, ծունկի եւ թեւերը կոտրին։ Այս անգամ ի՛նքն է որ պիտի մահանայ, վրէժէն խելագար՝ հերոսական ոգով։ Աղջիկը կը պլլուի իշխանին ոտքին— [illegible] մօտ աղաչելու կերպ մը— որպէսզի իր նշանածին խնայէ։ Պիտի զիջի։ Իր հարճը պիտի ըլլայ՝ եթէ չգայ ոգուն կեանքին։

Այլ ոգուն կը մերժէ բացարձակ՝ այդ գնով ազատումը. կը հրաւիրէ աղջիկը որ միասին մեռնին։

Ու երկուքը մէկ, կռնակ կռնակի, իրարու կը կապեն։ Ու զոհի միակ հարուած մը ծակէ անցնի պիտի անոնց կուրծքերը։

Անակնկալ շարժում մը. խորքի պատուհանին թուղթը մեծաճարճատ կը պատռի ու կրկէս կը սուրայ յախտոնական բարեկամը, Էնզօ, սուրը ձեռքին։

Ու կը սկսի համբաւաւոր սուսերամարտը որ իր կարգին, իր չափական շարժումներով, կը դառնայ պարի պէս, գեղագիտութեան պէս բան մը։ Շունճի կ'ազատի իր կապանքներէն, ու թեւէ վիրաւոր, կը մասնակցի կռիւին։ Ահա մէկը կը խոյանայ հակառակորդի մը վրայ, ոտնակարթուէ մը եւ ճիշդ փանդի պահուն, գետին կը տապալի ա՛ն որ պիտի իջնէր մահացու հարուածը։ Ու փանդէն խոյս կը տրուի մինչեւ նոր փանդի մը սպառնալը։ Մէյ մը մէկ եւ մէյ մը միւս կողմին յաղթանակի յոյսերը, մինչեւ որ, ի վերջոյ, գետապատ կը փռուի բռնաւոր իշխանը՝ կուրծքին ձեռքով։ Իսկ իր մարդիկը դեռ կը գիմոտքեն, ի վերջոյ կը փախչին կամ կը վիրաւորուին։ Էնզօ եւ Շունճի, իրենց արդար դատին ուժով հրաշքը գործած են. յաղթած են անոր թշնամիին՝ թիւով գերազանց։

Սակայն ահաւոր մեղքը գործուած է։ Ժողովուրդէն անհատ մը համարձակած է բռնաբարել երկրին ամէնէն նուիրական օրէնքը, ձեռք բարձրացուցած է իշխանին վրայ ու զայն սպաննած։ Ոճրագործը պէտք է որ վերջ տայ իր կեանքին՝ իր իսկ ձեռքով, ըստ ազգային սովորութեան։

Էնզօ, խղճահար, ինքզինքը պատասխանատու կը բռնէ այս չարաշուք արարքին։ Չէ՞ որ ինք վառած էր վրէժի կրակը՝ ազուն կուրծքին տակ։ Ու չէ՞ որ սա՛ վերջին պահուն իսկ եթէ չըլլար իր միջամտութիւնը... Ու յետոյ, ինք ծեր, կեանքէն սպասելիք մը չունէր ա՛լ. մինչ սա՛ երկու երիտասարդները դեռ նոր պիտի ժպտէին արեւին։

Բռնելով ազուն ձեռքը՝ կը դնէ աղջկանը ձեռքին մէջ, կը լրացնէ իր բարեկամէն կտակուած հայրական գերագոյն գործը ու կը զոհաբերուի։ Կը զոհաբերուի յանուն բարեկամութեան, յանուն պատուախնդրութեան, յանուն օրինապահութեան։ Դանակի վրայ՝ ինքզինք կ'ենթարկէ «Հարա-քիրի»ի, կը մխրճէ սուրը իր փորին մէջ— ու կ'իյնայ։

Ահաւասիկ ճափոն թատրոնը։ Կուռ կոթող մը ազգային աւանդապահութեան։ Կենդանի՛։ Երբեք ժամանակավրէպ։ Ու նաեւ իսկական սրբավայր։ Ո՛չ մէկ լպիրշ շարժում։ Սէ՞ր։ Չկայ չէ, կա՛յ։ Բայց ո՜րչափ անհամարձակ։ Այլ ո՛չ պակաս խորունկ։ Հայոց՝ իր արտայայտութեամբ, այլ մինչեւ իր անձին զոհաբերութիւնը գացող (Շունճիի նշանածին պատրաստակամութիւնը)։ Ապահովապէս տարփի թատրոնը չէ ան. սիրոյ ու սեռի կիրքերուն փոթորկումը չի ճանչնար ան։ Իր կիրքերը անոնք են՝ զորս մեր թատրոնին մէջ տեսնել սովոր չենք։ Ան մեծանձնութեան թատրոնն է, արդարամտութեան թատրոնը, բարեկամութեան, ասպետութեան, պարկեշտութեան, պատուախնդրութեան թատրոնը։ Միակը իր տեսակին մէջ։ Որովհետեւ, ո՞վ պիտի հանդուրժէր այսօր թատրոն մը ուր չի վրնջեր ու չի գոփեր սիրոյ անսանձ նժոյգը, բաշերը հովին...։

* *

Կը մտածեմ. ի՞նչ պիտի ընէինք՝ եթէ օր մը Հայերէն ազգային արուեստ մը պահանջուէր...։

* *

Ահաւասիկ քաղաքական հայրենաշինութեան օրեր։ Ցեղագրոշմ Արտայայտման մը կերտումին օրերը։

Ո՞վ պիտի վերակենդանացնէր, նախ, մեր աւանդութիւնները։ Աւանդութիւններ՝ պատմութեան, աւանդութիւններ կենցաղի։ (Փոլքլոր)։

Գիւղերին հետ անոնք նախ մեռան իրենց բնավայրին մէջ։ Քաշկրտուած հազուագիւտ կտոր-բրդուած մնացորդներն ալ կը մեռնին ամէն օր, անյայտ անկիւններու մէջ, ինչպէս աւերակներու փոշիին խորը, հովիւ մանուկի մը արեններուն տակ, հինաւուրց թագաւորի մը երբեմնի թանկագին դրամը անտէր։

Կորուսը ճակատագրական կը թուի ըլլալ եւ ինքնութեան կորուստը, այսինքն՝ մեծագոյնը կորուստներուն։ Ո՛չ միայն լեզուի, այլ հոգիի ինքնութեան։

Ցաւած մը։ Վերյառնում մը։

Եթէ փարիզը մեզի կուտայ կատարելութեան բարձրագոյն գիտակցութիւնը, Թոքիօն մեզի համար կրնայ ընծայել ազգային արուեստի հրաշալի դպրոց մը։

Ուրեմն, դէպի Թոքիօ՞
ինչո՞ւ չէ։
Գեթ.. փարիզի մէջ։

ՎԱՀՐԱՄ ԹԱԹՈՒԼ

ՃԱՐԱՀԱՏ ՄԻՋՈՑ ՄԸ

Մեր ներկայ անկազմակ[...] եւ վհատեցուցիչ վիճակին [...] դնելու նպատակով, կուգամ [...] ռաջին միջոցաւ խորհրդ[...] կարգ մը թելադրութիւններ [...] եւ հաւանութեանը ենթարկել [...] սրտցաւ եւ հեղինակաւոր հա[...] նակիցներուն։

1. Նկատելով որ մեր հա[...] նակիցներէն շատեր կամ թ[...] չեն կարդար եւ կամ եթէ կ[...] դան իսկ, միակ հոսանքի [...] պատկանող թերթը կը կարդ[...] որով միշտ նախապաշարուած [...] ման, կազմակերպել կարճ ու հ[...] ճելի հանդէսներ ազատ մ[...] բով ուր կարող ուժ. ը, բանախօս[...] եւ պարզեն սպառնացող վտանգ[...]

2. Խորհրդակցութեան հրաւ[...] րել բոլոր կարող եւ յայտնի դէմ[...] քերը, որոշ ծրագիր մը վրայ [...] գործի լծուիլ անոնց։

3 Առանց դրաւոր որեւէ [...] դարացուցիչ պատճառ ներկայ[...] ցնելու խորհրդակցութեան չ[...] նակցող անհատներու անուն[...] գրուած պահել մասնաւոր գանձ[...] րու վրայ ու դրուել ժողովուրդ[...] իբրեւ «Մեր ներքին կազմակեր[...] ման ընդդիմադիրներու ցանկը»։

4. Եկեղեցիներու բեմէ[...] յայտարարել ու շեշտել ազ[...] մակերպուելու պէտքը։

5 Ստորեւ գրուած կոչին [...] մասով յայտարարութիւններ[...] դրուել հայութեան բոլոր խաւ[...] րուն մէջ։

Այս աշխատանքին նախաձեռ[...] նութիւնը ո՞վ կրնայ ստանձ[...] նել, եթէ ոչ միակ յաւ[...] ատը՝ Հ. Ց. Դաշնակցութիւն, որուն հրահանգով ամէն մ[...] կեդրոն կը ձեռնարկէ նոյն ձեռ[...] գործունէութեան, մինչեւ վերջ[...] նական ընտրութիւնները։

ԿՈՉԸ (ԻՐՐԵՒ ՆՄՈՅՇ

Ապրելու իրաւունք ունի[...] միայն այն ազգերը, որոնք զօ[...] մութենէն կրնան դասեր հան[...] եւ ըստ այնմ կազմակերպուի[...] պայքարելով ցեղային գոյատ[...] թերութիւններուն դէմ եւ ջ[...] լերելով լաւագոյն հակա[...] Մենք Հայերս, այս տեսակէտ[...] ցաւալի է որ չափազանց [...] նացենք եւ ամօթով կը [...] թէ՝ օտարին եւ թէ մեր իսկ [...] ջեւ։ Հակառակ մեր ցեղային [...] ռաւելութիւններուն՝ մեր [...] ինքնագլուխ գործելու, անհա[...] ձայն մնալու թերութիւնը կը [...] ւէ որ ի սպառ խաչ դրուի մեր [...] զազուն գոյութեանը վրայ։ [...] հալ պատմութիւնը լեցուն է [...] քին վէճերու պատճառած [...] գործանելի կորուստներով [...] այլեւս ո՛չ մէկ սրտցաւ ու [...] բիտ Հայ չի կրնար անտարբեր [...] նալ եւ չկազմակերպուիլ [...] նոյն չարիքին դէմ, որ մեր [...] կան կը դալկացնէ օրէ օր [...] քամէ մեր կենսահիւթը։

Հայաստանի կառավարու[...] մը ունինք, որ թէ իր կարծ[...] գործունէութիւնով եւ թէ [...] կապուած թեւերով խորթ է [...] վի եւ մենք ալ խորթ ենք [...] Ան իր ներկայ վիճակովը [...] չի կրնար դառնալ գաղթահա[...] րու պաշտպանը։ Անհրաժեշտ է [...] գաղթահայութիւնը ինքն իր [...] լայ իր պաշտպանը.ընտրովի [...] ծելով կեդրոնական մարմին [...] որ հեղինակաւոր եւ իրաւասի [...] կայացուցիչը ըլլայ թէ իրեն [...] թէ՝ օտարին առջեւ, հակառ[...] պարագային պատասխանա[...] մնալով նոյնիսկ իր ապրած [...] վայրին պետութեան օրէնք[...] առջեւ։

Եթէ այսօր դեռ կայ [...] անհատ մը, որ չի գիտեր այս [...]

...ձեւի պաշտօնին անհրա-...ութիւնը, կամ բացարձակ ...ով մըն է եւ կամ դաւաճան ...։

...Այդ Հեղինակաւոր մարմինը ...ական Ներկայացուցչու-...» անունին տակ պիտի ապա-...է ու կանոնաւորէ մեր ներքին ...ները, պիտի մշակէ ներքին ...ադրութիւն մը ու պիտի ...այ մայր երակը մեր բոլո՛ր ...թներուն, որոնց ամէն մէ-...ազգային Ներկայացուցչու-...նը կամ վարչութիւնը պիտի ...թարկուի անոր վերին հեղինա-...թեան՝ մշակուած օրէնքին ...ջաններուն մէջ։

...չէ՞ որ ներկայիս ամէն ...ական շահերէ սանձարձակու-...ն մըն է որ կը տիրէ։ Ցեղ մը ...ական պետեր իրենց անխիղճ ...անխելք եւ անպատասխանա-...գործունէութեամբ աղէտ կը ...ան իրենց շրջանի հայու-...ան, ուրիշ տեղ մը կարգ մը ...ներ» ազատներ հին ամիրայա-...ը քմահաճ գործունէութեան ...չէն ազգին շահն ու պատիւը, ...ին կարգ մը կուսակցականներ ...ց կուսակցական կիրքերուն ...անզնիւ պայքարին կը զոհեն ...վուրգին հանգիստը ու բարօ-...անում մը։ Անթիւ ու անհամար ...թիւններ կը ծնին ու կը մեռ-...առանց հաշիւ ներկայացնե-...եւ յօշափելի օգուտ մը բերե-...Ազգային խնայողութիւնը ...արձակապէս կ'անտեսուի,մինչ-...ն կեդրոնին մէջ 5-10 սրահներ ...նելով 20-30 անգամ ունե-...միութիւններու համար։ Մա-...իները կ'այլասերին ահաւոր ...ութեամբ եւն. եւն.։

...գործի ուրեմն, սիրելի՛ հայ-...նակից, եթէ դեռ քիչիկ մը ...յու արիւն ունիս երակներուդ ...ներկայացի՛ր ընտրութեան ...մանադրական օրէնքով քու ...ներկայացուցիչդ ընտրելու ...մար։ Իսկ անո՛նք որ դեռ չեն ...ր ներկայանալ իբր ընտրող, ...հայ ժողովուրդը խպա՛ռ ...անոնց անունը իր ցանկէն։

ԱՐՄԱՒԵՆԻ

...նսթանցա

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Յունահայաստանի Գորիս ...ւզքին մէջ եւս Մայիս 8ին ...եղան երկրաշարժի ցըն-...ներ. մօտ կէս ժամ տեւողու-...մբ։ Վնասները դեռ յայտ-...չեն։ Երկրաշարժի ժամանակ ...ուէին աարբերկրեայ դղր-...ներ։ Խուճապ տեղի չու-...ւ։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՈՅԻ ՄԷՋ

ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՕ Ուրուկուէյ — Մեր գաղութն ալ Ապրիլ 27ին տօնեց Ա. Ահարոնեանի գրական յոբելեանը։

Գաղթային վարչութիւնը կազմած էր Յոբելենական Յանձնախումբ մը հետեւեալ անդամներով.— Պ. Պ. Արիս Ահարոնեան, Հրանտ Ալիքսանեան, Սիրական Վարդեան եւ Կարապետ Քէլէճեան, որոնք ամէն ջանք ի գործ դրած էին վայելուչ հանդէս մը սարքելու համար։

Թէեւ հանդէսին վայրը եկեղեցին որահը որոշուած էր, սակայն օդը աննպաստ ըլլալով, կատարուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Վ.ը-ռամեան» ընթերցասրահին մէջ, որ լեցուած էր խուռն բազմութեամբ։ Բեմին ճակատը զրուած էր յոբելեարին մեծադիր նկարը, շրջանակուած եռագոյն ժապաւէններով եւ գոյնզգոյն թարմ ծաղիկներով։ Կը նախագահէր հոգեւոր հովիւ Ներսէս վրդ. Յովակիմեան։ Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիքով»։ Ցեղոյ նախագահը ներկայացուց յոբելեարին կեանքն ու գործը։ Օրուան բանախօսներն էին Պ. Պ. Կ. Կոստանեան, Յ. Ահարոնեան եւ Խ. Էմիրխանեան, որոնք փառաբանեցին յոբելեարին անունն ու աշխատանքը, գոչելով «Ցարգանք մեր մեծ երգիչին, յարգա՛նք իր գրչին ու մտքին»։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Պ. Պ. Յ. Պիւլպիւլեան (դաշնակ) Յ. Յուսիկեան (ջութակ), եւ Մ. Արուքեան (սրինգ) որոնք նուագեցին հայկական ընտիր կտորներ։ Արտասանեցին Օր. Խաչբուլեան Ա. Ահարոնեանի «Սեւ խաւարը իմ ընկերն է», Տիկ. Մարգարեան՝ «Յարգանք քեզ»ը եւ Պ. Ա. Սանթուրեան՝ «Ուխտաւորը»։ Երգեցին Օր. Պիւլպիւլեան եւ ուրիշներ։

Հանդէսը փակուեցաւ «Բամ փորոտան»ով յանկայս։

Մեծադիր նկարը աճուրդի հանուելով, բաւական կոկիկ գումար մը գոյացաւ որ պիտի ղրկուի Կեդր. Յանձնախումբին, իր նպատակին յատկացուելու։ Ապրիլ 6ին շնորհաւորական հեռագիր ղրկուած է յոբելեարին։

Յ. Թ.

ՖԻԼՍԷՆԻ մէջ (Լեհաստան) ֆութպոլի խաղի մը ընթացքին տեղատարափ անձրեւ իջաւ, կայծակ ինկաւ եւ սպաննուեցան 6 ֆութպոլիստներ։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՊՈՅԵՆՈՍ-ԱՅՐԵՍ — Մայիս 28ը այլեւս դարձած է ժողովուրդին սեփականութիւնը։ Փոքրիկ քարտուղարութիւն մը բաւական է որ ամէն տեղ բազմութիւն հաւաքուի։ Այսպէս եւ Արժան-թինի մէջ։

Հանդէսին բացումը կատարուեցաւ «Մեր Հայրենիքով» զոր հնչեցուց նորակազմ «Նիկոսա» նուագախումբը նախագահ ընկեր Բենօ բռաւ. «Հայրենակիցներ, այս տարի եւս մենք սպասուած ենք մեր անկախութեան տօնը տօնել մեր հայրենիքէն դուրս, բայց մենք ամէն տարի պիտի ապրինք այն յոյսով թէ յաջորդ տարին պիտի տօնենք մեր հայրենիքին մէջ։Հաւատացը եւ յոյսը մեր ազգային մասին՝ թող սրտապնդեն մեզ»։ Նուագախումբի «Ցալուոիկ»էն յետոյ, խօսք առաւ ընկեր Լ. Նայիրեան, որ մանրամասնօրէն բացատրեց հայկական շարժման նախապատմութիւնը, սկսած խորայէլ Օրիէն մինչեւ Դաւիթ բէկը, Նալբանդեան, Ալիշան, Խրիմեան Հայրիկը եւն.։

«Մայիսի 28ը ոչ թէ մեր եւ մեր հակառակորդ կուսակցութիւններու տօնն է, այլ տօնը մեր բոլոր նահատակներուն, որոնք ինկան Ցեր Զօրէն, նահր էլ Օմարէն մինչեւ Հայաստան աշխարհի ամէնէն հեռաւոր անկիւնը։ Վաղ թէ ուշ մենք այս տօնը պիտի տօնենք մեր հայրենիքի մէջ մեր մեռելներու կողքին»։

Պ. Օննիկ Իւթիւճեան ջութակի վրայ նուագեց յաւնարէն «Սիրուհիս»։ Ցետոյ խօսք առաւ ընկեր Վ. Համբարձումեան եւ շեշտեց մեր հաւատքի եւ յոյսերու պահպանման անհրաժեշտութիւնը՝ դիմաւորելու համար վաղուան լաւագոյն օրերը։ Ընկեր Պիւլեան երգեց «Մի գեղեցիկ պարզ գիշեր էր» եւ «Անուշ գարուն»։ Նուագախումբը մեղեդագեղ նուագեց նաեւ «Մայր Արաքսի» «Զէյթունցի ենք» եւ այլ երգեր։ Հանդէսը փակուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով։ Բոլորն ալ մեկնեցան ուրախ տրամադրութեամբ։

Հրաչեայ

ԱՆԳԼԻՈՅ ծերն Ե. Թագաւորը իր ծննդեան 65րդ տարեդարձին առթիւ կը պատմէ թէ սովորութիւն ըրած էր կապանքին իջբեւ նուէր ձի մը խնդրել մօրմէն, որ գրաւոր կը պատասխանէր եւ կը թելադրէր խոհեմ ըլլալ։ Ծերն Թագաւորին նամակը կը ծախէ հնավաճառի մը եւ կը գնէ իր ձին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՐՔԱ՞Ն ԱՄՍԱԳԻՐ ԿԸ ՑՊՈՒԻ

Անցեալ անգամ ներկայացուցինք թէ ո՞րքան կը տպուին Հայաստանի թերթերը։ Այս անգամ կու տանք ամսագիրները, միշտ քաղելով իրենց աղբիւրէն.—

«Գրական Դիրքերու»մը 1928ին կը տպուէր 1500 1929ին՝ 2350, 1930ին (մինչեւ Ապրիլ) 2500 եւ այժմ 3400։

«Լենինեան Ուղի»՝ 1200։ «Նոր Ուղի»՝ 1100։ «Գիւղի կոմունիստը»՝ 1500։ «Հոկտեմբերիկ» 1929ին՝ 1500, այժմ 6000։ «Կոլխոզնիկ»ը՝ 5000։

Բոլոր այս թիւերը պէտք է ընդունիլ վերապահութեամբ։ «Խ. Հայաստան» անցեալ անգամ կը գրէր թէ իր թերթը 1929ին կը տպուէր 15,000, այս անգամ ալ կը գրէ թէ 1929ին կը տպուէր 10,300։ Դարձեալ կը գրէր թէ «Ավանգարդ» 1929ին կը տպէուր 16,000, այժմ կը գրէ թէ 1929ին կը տպուէր 10,000։ Եւ այսպէս բոլոր թերթերուն մասին։ Ո՞ւր է թէ սխալ Արդեօք Երեւանի բոլոր վիճակագրութիւնները այսպէ՞ս կը պատրաստուին։

ԼՔԵԱԼ ԳՈՅՔ (?)

«Խորհ. Հայաստան» կը ծանուցանէ (22 Մայիս) թէ Երեւանի հարկահաւաքութեան գրասենեակը աճուրդի դրած է բազմաթիւ տուներ, գանձելու համար «Նրանց տէրերի պետական հարկերը»։ Չենք գիտեր թէ այդ տուներուն տէրերը աքսորուածնե՞ր են, կամ «դաշնակ փախստականնե՞ր», թէ իրապէս աղքատ մարդիկ, որ չեն կրցած վճարել պետական տուրքերը։ Բոլոր այդ տուները պիտի պետականացուին, եթէ աճուրդի ընթացքին չգտնուի գնահատուած արժէքը։ Ցիշենք աճուրդի դրուած այդ տուներուն տէրերուն անունները (միայն Հայերունը).— Բագրատունի Սարգիս, Մարտիրոսեան Պօղոս եւ Պետրոս, Թարվերդեան Արգար, Մեսրոբեան Մեսրոբ, Գալստեան Գալուստ, Թոմասեան Վանօ, Աֆրիկեան Արշակ, Արզումանեան Վահան, Շահբազեան Սուրէն, Վարդանեան Ռուշան, Աւագեան Բագրատ, Յովհաննիսեան Աբրահամ, Աբրահամեան Հրաչեայ, Օհանեան Խաչիկ, Գէորգեան Մկրտիչ, Ներկարարեան Մինհրան, Մկրտիչեան Գրիգոր, Ցէր Մարտիրոսեան Յարութիւն, Ցէր Գէորգեան Հեղինէ։

ՆՈՐ ՕՐԷՆՔՆԵՐ

Գործավարներու խորհուրդը որոշած է գործի միշակութեան եւ այգեգործութեան շրջաններուն մէջ, կոլխոզէ հեռացողներէն գանձել 5—25 րուբլի եւ համայնացուած առացուածքին արժէքին հարիւրին 5-15ը։ Անասնապահական շրջաններուն մէջ (Սանփանաւան, Դլլըջ, Ազբաբա, Ապարան, Դարալագեազ, Մարտունի, Շամշադին, Սիսիան, Թալին, Հաջի-Խալիլ), կաթնատու անասունները պիտի համայնացուին միայն հաւաքական գիւղատնտեսութեան կեդր. մարմինին արտօնութեամբ։ Պզտառ եւ ոչ-պտղատու ծառերը համայնացնելու հրաման չկայ, կարելի է զանոնք վերադարձնել պահանջողին՝ գանձելով վերը յիշուած ձեւով անհրաժեշտ տուրքը։ Եթէ պարտէզներու մէջ կառուցուած են զանազան. աշխատանքներ, ծախքը կը վճարէ կոլխոզէն հեռացողը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Եղիշէ Չարենց Լենինգրատէն վերադարձած է Հայաստան եւ վերջերս դասախօսութիւն մը կարդաց Երեւանի մէջ։

— Գերենիկ Դեմիրճեան Գրողներու Ցանը մէջ, Երեւան, դասախօսութիւն մը տուաւ Թատրոնագրութեան մասին։

— Նոյն շրջանակին մէջ դասախօսութիւն մը քրտական գրականութեան մասին։

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ ԿԸ ՅԱՑՏԱՐԱՐԷ

Հայաստանի թղթատարական եւ հեռագրական գործավար Խաչուրեան հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ "Խորհ. Հայաստան„ի.

— Այս տարի ծրագրուած է 1300 բարձրախօս հաստատել Երեւանի մէջ։ Մինչեւ այժմ հաստատուած է 600։ Կարելի չեղաւ ծրագիրը իրագործել իր ժամանակին, որովհետեւ գործիքները ուշացան։ Երկրորդ արգելքն էր ուժեղացուցիչին պակասը։ Երեւանի ուժեղացուցիչը չի գոհացներ պահանջը, այդ պատճառով բարձրախօսները տեղ կը հաղորդեն ձայները։ Քնութիւնը ցոյց կու տայ, որ Երեւանի մէջ գիշերատեն ելեկտրական ուժի "մագիստրալ„ները շատ ծանրաբեռնուած են եւ բարձրախօսները աշխատած ատեն՝ կ'իյնայ անոնց "վոլտաժ„ը։ Կը մտածուի նոր "մագիստրալ„ներ դնել։

Նոյնպէս պիտի գործածուի նոր ուժեղացուցիչ մը, եւ տեղը պիտի ղրկուի Լենինական, որուն ուժեղացուցիչն ալ գոհացուցիչ չէ տեղւոյն բարձրախօսներուն համար։ Լենինականի բարձրախօսներուն թիւը պիտի հասցուի 800ի։ Լենինականի ուժեղացուցիչը պիտի ղրկուի Նոր Բայազիտ։

Բարձրախօսներ պիտի դրուին նաեւ Ղարաքիլիսայի, Դիլիջանի, Ալաղարշապատի եւ Գորիսի մէջ։

Երեւանի հեռախօսի ցանցը երկարելու համար ստացուած են մաս մը անհրաժեշտ գործիքներ։ Երբ ստացուի ամբողջը, կարելի պիտի ըլլայ դարմանել քաղաքին հեռախօսական տագնապը։

Գորիսի մէջ եւս հեռախօսի ցանց մը պիտի հաստատուի, այդ նպատակով սիւները կանգնեցուցած են արդէն։ Ղուրդուղուլիի եւ Մաղրիի շրջաններուն մէջ պիտի հաստատուի երկթել հեռախօս։ Նոյնպէս Նորաշէնի, Քէշիշքենդի, Բաղարշայի, Ղարաքիլիսայի մէջ։ Գորիս երկթել գիծով պիտի կապուի Զանգեզուրի, Երեւանի եւ մեծ քաղաքներուն։

Լենինական գաւառը պիտի ունենայ նոր գիծ մըն ալ, իրեն կապելով Համամլուն, Բաշապարանը, Ալիքուչակը։ Թովուզ բերդը պիտի կապուի Թովուզ կայանին։ Հեռախօսի գիծ մը պիտի հաստատուի նաեւ Շամշադինի շրջանին մէջ, Բերդը պիտի կապուի Իջեւանի։ Ուրիշ գիծ մը Սուխոյ-Ֆանտանէն մինչեւ Սլաֆարս, Ելենովկայէն Նոր Բայազիտ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՈՍՏԻԿԱՆ ՇՈՒՆԸ

Պոլսոյ ոստիկանական տնօրէնութիւնը կարգ մը բարենորոգումներ ծրագրած է, ոստիկանական կազմակերպութիւնը արդիական միջոցներով զօրացնելու համար։ Առաջին անգամ որոշուած ըլլալով ոստիկան շուներ բերել, ոճրագործներու հետապնդումին մէջ գործածուելու համար, երէկ այսպիսի շուն մը բերուեցաւ Գերմանիայէն եւ փորձի ենթարկուեցաւ։ Փակ սենեակի մը մէջ ոճրի վերաբերեալ առարկաներ պահուեցան զորս շունը շուտով երեւան հանեց։ Նման ուրիշ կարգ մը փորձեր ալ եղան, որոնց մէջ ոստիկան շունը մեծ ճարտարութիւն եւ արագութիւն ցոյց տուաւ։ Այս շունը շատ ուշիմ է եւ գերմաներէն կը հասկնայ։

ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ՏԱՐԱԿԱՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Ատենէ մը ի վեր տարակարծութիւն կը տիրէ Բժշկական Սենեակի երիտասարդ եւ տարեց բժիշկներու միջեւ։ Երիտասարդ բժիշկները դժգոհ ըլլալով իրենց հանդէպ ցոյց տրուած վերաբերումէն, որոշեր են առանձին միութիւն մը կազմել «Երիտասարդ Բժիշկներու Միութիւն» անունով, կը գրէ «Ազգամ»։

ՅԱՌԱՋ„Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 33 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

∴

Որոշուեցաւ 41 հրացան եւ 1000 փամփուշտ Սասուն տա-...։ Դուրգէնը Ախլաթի ընկեր-...ով միաց հոն, իսկ մենք Սե-...ի հետ պիտի երթայինք ...։ Որոշուեցաւ նաեւ, որ ...ըը լետ վերադառնայ։

Մօտ 30 հոգով վերցրինք ...պրանքները եւ գացինք ...ի Սասուն, մնացած զէնքերը ...լաթ մնացին։ Այդ օրը գա-...ք Ախլաթու Յովհաննու վան-...։ Երկրորդ օրը գացինք Տա-...վանք։ Սարսափելի մութ եւ ...փրեւային գիշեր մըն էր։ Սա-...րու զագաթները ձիւնով ծածկ-...ուած ...քին մը։ Չմոռանամ ը-...ու որ, Սերոբի կին Սօսէն ...անց անէջ պատճառի կ'ուզէր ...խստական ըլլալ։ Բայց այդ ...ը ո՛չ Գուրգէնին եւ ոչ ալ ...ու ընկերներուն հաճելի չէր։

Տափավանքէն ելանք գացինք Մշոյ դաշտը՝ Վարդենիս գիւղի ատերակ ջաղացքը, որ կը գտնուի գիւղէն 1000 քայլ հեռաւորութեամբ։ Զօրք ըլլալու պատճառով գիւղը չմտանք։ Առաւօտ ճաշի ատեն յանկարծ հրացաններու ձայն ելաւ, երկու գնդակն ալ մեր գրանը առաւ։ Մենք գիտցանք թէ պաշարուած ենք եւ բոլորս ալ ոտքի ելանք, պատրաստուեցանք կռուելու։

Գիւղէն 3 տուն գիտէին, որ մենք հոն ենք։ Կին մը, քանի մը չոր թրիք զաղնոցի մէջ լեցրած՝ եկաւ դրան առաջին ըսաւ «Տղերք, դուրս չելլէք։ Չխուրայ բէկերն են իրար կը զարնեն»։ Այդ ըսաւ եւ գնաց։ Երկու բոպէ չանցած երիտասարդ մ'ալ եկաւ կացինը ձեռքին եւ փայտը ուսին եւ էն ալ նոյնը ըսաւ եւ գնաց։ 200-300 հրացանի ձայն եկաւ երկու կողմէն եւ ապա դադարեց։ Երեկոյին մութ գալուն գիւղացիք մեզի հաց բերին, կերակրեցին։

Վարդենիսէն երկու վալադ վերցուցինք՝ գացինք Ալվարինջ։ Ես այդ տեղերուն շատ լաւ ծանօթ էի։ Առաւօտ աղօթարանը բացուած էր, խումբը կայնեցուցի գիւղի կողքին, երկու ընկեր առնելով գացի աէս Վահանի տունը։ Կիները թոնիր կը վառէին։ Երկու փոքր հողի կուժ գցեցի տանիքի ծակէն ցած.

— Տանիքը մարդ կայ, — ըսին կիները։

Տղամարդ մը դուրս եկաւ Ըսի.

— Ա՛յ տղայ, արի, արի, մեր քով։

Վախվխելով տղան եկաւ մեր քով։

— Գիւղը զօրք, քիւրդ կա՞յ, — հարցուցի։

— Ոչ մի շուն չկայ, մաքուր է, — ըսաւ։

· Երկու մարդ ալ կանչէ։

Տղան կանչեց երկու մարդ՝ աէս Վահանն ալ եկաւ։

Գիւղի վերեւը կան խոշոր մարագներ, անմիջապէս մէկը պատրաստեցին, խումբը եկաւ, լցուաւ մէջը։ Այդ գիւղացիք լաւ հիւրասիրեցին մեզ։

Երկրորդ օրը գացինք Բերդակ։ Բերդակէն մարդ ղրկեցինք Մուշ, բերել տուինք մեզի համար ոտքի աման, իրեղէններ։

Ելանք Առաքելոց վանքը։ Վանահայր Յովհաննէս վարդապետը մեզ շատ լաւ հիւրասիրեց։ Ս. Կարապետի Եղիշէ վարդապետն ալ հոն էր. սակայն վախնալուն մեր քով չեկաւ։ Այս Եղիշէ վարդապետը իր անցեալին մէջ բաւական վատութիւններ ըրած էր։ Յովհաննէս վարդապետը խնդրեց մեզ որ չդպչինք, ըսելով թէ «խեղճ» է։

Վանքէն երկու վալադ վերցրինք, գացինք դէպի Սասուն։ Սարը չորս մատի չափ ձիւն եկած էր։ Գործանք (շրջան ըրինք) Սէմալի երեսը։ Մշուշը բռնեց, ճանապարհը կորցրինք։ Յանկարծ պատահմամբ իջանք Պշարաթկայ Տօնէի գոմը։ Մեզ հետ կար նաեւ Շէնըքցի Մանուկը։ Սերոբ հարցուց նրան.

— Ա՛յ տղայ, էս ձեր հողն է, չե՞ս գիտեր ուրտեղն ենք։

Այդտեղից Շէնըք կէս ժամ էր։ Նա ըսաւ.

— Ձեզ գիտեր. գիտեմ, որ էս ջուրը կ'երթանք (Ջրի ընթացքով) մեր գիւղը։

Հասանք Դաշտօք։ Ես կը ճանչնայի Սէմալցի Մարտոյի գոմը։ Դուռը զարկի, դուրս եկան երկու երիտասարդ։ Հարցրի.

— Տղե՛րք, քիւրդ, զափթիէ կա՞յ։

— Երթանք Շէնըք, — ըսաւ Սերոբ, — շատ հեռո՞ւ է։

— Քառորդ ժամուան ճանապարհ կ'ըլլայ։

— Դէ՛, ուրեմն երթանք։

Հասանք Շէնըք։ Ես գացի քեաթխդա Միքայէլի դուռը զարկի։ Նա դուրս եկաւ, գիւղից մէկ երկու իշխան ալ կանչեց։ Մեզ փոխադրեցին Տափէն Մանուկի գոմը, ուր եւ հանգստացանք։

Առաւօտ Սերոբ կանչեց Շէնըքցիք եւ Սէմալցիք։ Սէմալցիք չեկան։ Այդ օրը Մշոյ դաշտի տղայոց մի մասը զինաթափ ըրաւ Սերոբը, որ զրկէ իրենց տուները։ Նա վրան փող չունէր նրանց տալու եւ ոչ ոքի ալ չէր ճանչնար։ Ես 95էն շատերը կը ճանչնայի։ Սերոբն ըսաւ ինծի. «Չե՞ս կրնար երկու ոսկի գըտնել»։ Ըսի՝ կը գտնեմ։ Շէնըքցի աէս Նէբոյէն առի երկու ոսկի, տուի Սերոբին։ Նա իւրաքանչիւրին 10-10 ղրուշ յանձնեց եւ ղրկեց իրենց տուները։ Նամակ մը գրեցինք, ղրկեցինք Հրայրին եւ կանչեցինք։ 96ի ընդհանուր ներումին Հրայրը ազատուած, եկած էր տուն եւ ազատ կ'ապրէր։

Սերոբը մինչեւ Հրայրի գալը ժողով մ'ունեցաւ Սէմալցոց եւ Շէնըքցոց հետ։ Նրանք առաջարկեցին.

— Եթէ առանց ուրիշ գիւղերու իմաց տալու՝ զէնքերը մեզի թողնէք եւ դուք ալ հեռանաք, այն ատեն կ'ընդունինք, հակառակ դէպքում չենք ընդունիր։

— Ես մենակ ձեզ համար չեմ եկեր, — ըսաւ Սերոբը, — զէնքերն ալ մենակ ձեզ համար չեմ բերեր, այլ ընդհանուր Սասունի համար է։

(Շար.)

եւ Մինիխի դեսպանութիւնը։ Պաշտօնեաներու թիւը պիտի կրճատուի յաջորդաբար, 10 առ հարիւր համեմատութեամբ։ Միւս կողմէ պիտի կրճատուի երեսփոխաններու թիւը. այսուհետեւ 80,000 ի փոխարէն 60,000 ընտրող պիտի ունենայ մէկ երեսփոխան։ Մեծ խնայողութիւն մը չպասուիր այս կրճատումներէն։

Ռուսեւգերման յարաբերութիւնները

Մոսկուայի գերման դեսպանը վերջերս բողոքագիր մը յանձնեց խորհրդային իշխանութեան, մեղադրելով թէ ուժ կուտայ կոմինտէրնի յեղափոխական գործունէութեան եւ կը միջամտէ Գերմանիոյ ներքին գործերուն։

Տակաւին նոր կ'իմացուի թէ Լիթվինոֆ մերժած է նկատի առնել այս բողոքը։ Չիչէրինի փոխանորդը յայտարարած է թէ խորհրդային կառավարութիւնը չի կրնար ազդեցութիւն գործել կոմինտէրնին վրայ եւ արգիլել անոր գործունէութիւնը Գերմանիոյ մէջ։

.·. «Ֆորվարց», Գերմանիոյ ընկերվարականներուն պաշտօնաթերթը, կը գրէ թէ պատերազմական նախարար Կրօնէր մերժած է պատասխանել իրեն ուղղուած հարցումներուն, գերմանական բանակին եւ կարմիր բանակին յարաբերութեանց մասին։ Այս հարցումն ուղղած էր ընկերվարական երեսփոխան Կունցլէր, իր կուսակցութեան անունով։ Նախարարին մերժողական պատասխանին վրայ, Գերմանիոյ ընկերվարական կուսակցութիւնը եւ խորհրդարանական խմբակցութիւնը խզեցին իրենց յարաբերութիւնը պատերազմական նախարարին հետ։

Կը հաւաստուի թէ բազմաթիւ գերման սպաներ կարեւոր դեր մը կը կատարեն Մոսկուայի մէջ, իբրեւ կազմակերպիչ գերման բանակին։

Պաղեստինի խնդիրը Ժընեւի մէջ

Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութեանց Յանձնաժողովը առջի օր ձեռնարկեց Պաղեստինի դէպքերուն քննութեան։ Տեղեկագիրը կը պարզէ կացութիւնը՝ 1928 սեպտեմբերէն մինչեւ 1929 օգոստոս, երբ ծագեցան ծանօթ ջարդերը։

Յանձնաժողովին անդամները բազմաթիւ նեղացուցիչ հարցումներ ուղղեցին Անգլիոյ պատուիրակներուն, առաջին դէպքերու ծագման, մասնաւորապէս Լացի Պատին, պահակազօրքի եւ պաշտպանութեան միջոցներու տկարութեան մասին։

Փարիզէն Պուքրէշ՝ 24 ժամէն

Փարիզի Օդանաւի միջազգային Ընկերութիւնը նոր ձեռնարկով մը յաջողեցաւ 24 ժամուան իջեցնել արեւելեան Եւրոպայի հետ եղած հաղորդակցութեանց տեւողութիւնը։ Այսպէս, Պուռժէի կայանէն (Փարիզ) ժամը 18ին ձգուած թղթատարը Սթրազպուրկի մէջ կը բաժնուի ժամը 6.30ին, Փրակայի մէջ՝ 10.20ին, Վիէննայի մէջ՝ 12.15ին, Փեշթայի մէջ՝ 13.55ին։ Պելկրատի մէջ՝ 16.15ին եւ Պուքրէշի մէջ՝ 20.45ին։ Այսինքն 24 ժամէն ալ պակաս։ Ճամբորդներն ալ միեւնոյն արագութեամբ կ'երթեւեկեն. այսինքն, Պուռժէէն մեկնած օրն իսկ Պուքրէշ կը հասնին, վայելելով ամէն դիւրութիւն։ Այս կարգի առաջին օդանաւն է «Լա Ֆլէշ տ'Օրիան» (Արեւելքի բոցը)։

"ՄԱՅԻՍ 28,, ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Լիոնի, Վիէնի եւ Վալանսի կարգադիր մարմիններէն՝ անմիջապէս հաղորդել իրենց հանդէսներու ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ թուականը, ժամը եւ սրահին անունը։

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ.— Այս կիրակի ցերեկ։ Կը խօսի ընկ. ԱՐԱՄ ԳԱՐՕՆԷ։

ԿԱՐՏԱՆ.— Այս կիրակի ժամը 3ին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Տան մէջ։ Կը խօսին ընկերներ Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ եւ Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ։ Հանդէսէն յետոյ խնջոյք։

Հ. Յ. Դ. ՑԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՅՈՒՆԻՍ 20ԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ Է թատերական ներկայացում մը, մասնակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ՝ հանրածանօթ դերասան Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ, ի նպաստ Հ. Յ. Դ. Տէսինի Տան։ Միաժամանակ կը տօնուի Մայիս 28ը, Մանրամասնութիւնները քանի մը օրէն։

Ի ՊԱՏԻՒ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ
Լա Սիօթայի Հ. Յ. Դ. Խաժակ խումբին կողմէ
Այս կիրակի ժամը 2ին Իտալի սրահին մէջ
Կը նախագահէ Պ. Գ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ
Կը խօսին՝ Պ. Պ. ԱԲՕԵԱՆ եւ Բ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ՇԱՊԻՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ
28 Յունիս Շաբաթ իրիկուն Փրթի Ժուռնալի սրահին մէջ։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ, 71 AVE. KLÉBER
Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին։ Կը խօսի Պ. ՋԱՄԱԼԵԱՆ Պուլկարահայ գաղութի մասին.

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի Զէյթուն ենթակոմիտէի ընկերական դասախօսութիւնը վաղըեաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 79 Rue des Chambards, Bois-Colombes: Կը խօսի ընկեր Բենօ։ Նիւթ՝ վասպուրականի ինքնապաշտպանութիւնը եւ հայ կամաւորներու դերը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի եւ Փարիզի կոմիտէի ներկայացուցիչները։

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Հրազդան» խումբը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 32 Ave. Gobelins։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլորի ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի Թոթորիկ խումբի ժողովը՝ այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 79 Rue des Chambards Պուա-Քոլոմպ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հրայր խումբի ժողովը վաղըեաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկեր Ն. Ալատինեանի բնակարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի եւ Փարիզի կոմիտէի ներկայացուցիչները։

ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ խումբի ժողովը վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ընկ. Մ. Ալթունեանի բնակարանը։ Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի եւ շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչները։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը՝ այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՇԱՎԻԼԻ Արցութեան խումբի ժողովը այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Շավիլի Սէն Լազար կայարանին դիմացի սրճարանին մէջ։

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 2ին 62 բիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրճարանի վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անզամատոմսով։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ջաւարեան խումբը 10 Յունիս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Դրօշարանին մէջ։ Իսկ Համազասպ խումբը 10 Յունիս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Նիկոլասեանի ճաշարանը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր Սերոբ, Եփրեմ, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերու բոլոր ընկերները այս կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ՌՈՒԱՆԻ Ակնունի խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի ժամը 2.30ին։ Օրակարգ՝ վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ռ. Մ. Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիա ճաշարանը, կարեւոր օրակարգ, պարտաւորիչ է բոլոր անդամներու ներկայութիւնը։

Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի մէջ (26 Rue Troyon, Sèvres) այս կիրակի ժամը 4ին տեղի կ'ունենայ վարժարանին նորշէնքերուն բացումը, նախագահութեամբ Ժօրժ Լէյկի, երեսփոխան եւ նախկին վարչապետ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ֆոնթէն, Կ. Ֆ.— 70։
Պրայիլա, Օ. Ա.— 165։
Վիլմոնպլը, Օր. Ն.Յ.Մ.— 70։
Տէսին, Մ. Մ.— 15։
Սամարինդա, Գ. Գ.— 221։
Իվրի, Յ. Փ.— 35։
Քլէրմոն Ֆէրան, Թոզ.— 35։
Մարսէյլ, Գործ.— 858.80։
Սոֆիա, Քէս.— 3 տոլար։
Սէվրան, Մէրի.— 210։
Նաս, Գործ.— 60։

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլի հանգանակութեան ցանկը.—

Թ. Աղամեան, Ռ. Մարտիրոսեան, Ս. Պօղոսեան, Մ. Քէնտիրեան, Փ. Փիլիկեան, Հ. Թումասեան, Ա. Գաւիթեան, Գ. Նահապետեան 10ական, Մ. Պասմաճեան, Յովսէփեան, Ս. Խալիքեան, Քօնօզեան, Տէիրմէնճեան, Ռ. Ստեփանեան, Գ. Կէնճեան, Ա. Մկրտիչեան, Մ. Մելիքեան, Ս. Խուրութեան, Ս. Նազուքեան, Գ. Տէրտէրեան, Թ. Պապիկեան 5ական, Բ. Հայրապետեան 15, Օ. Տէրտէրեան 1.50, Ա. Նիկողոսեան 15, Ռ. Թէթիրեան 50, Ե. Սիրականեան 15, Մ. Սուքիասեան 20, Գ. Մկրտիչեան 25, Գ. Թումասեան 10, Յ. Նազարեան 6 ֆրանք։ Գումար 302 ֆր. 50։

Նար.)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Արսլանպէկցի (Իզմիտ), Գիրգոր եւ Զարմուհի Քօչուկեան կը փնտռեն իրենց զաւակները Իսահակ եւ Վերժին որոնք տարագրութեան միջոցին կորսուած են։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուին Սուրիա։ Իմացնել Գիրգոր Քօչուկեանի, 6 rue Wilson, Décines, (Isère).

Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

— Երզրումի Կարմրիկ հայ կաթոլիկ գիւղի բնակիչներէն Մկրտիչ Յարութիւն Մելքոնեան կը փնտռէ իր հայրը՝ Յարութիւն, մայրը՝ Կատար, մօրեղբայրը՝ Սերոբ, Յարութիւն Մելքոնեան տարագրութենէն երկու տարի առաջ՝ Սերոբին հետ կովկաս գացած է եւ մինչեւ տարագրութեան սկիզբը թղթակցած է իր ծնողքին հետ։ Իմացնել՝ Անդրանիկ եւ կամ Յուրէն Սայրեանի, Բաղգա (Սուրիա)։ Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Էնկիւրի նահանգին Ստանօս գիւղէն Յակոբ Զօպանեան 27—28 տարեկան, հօր անուն՝ Պօղոս, մօր՝ անուն Մարիամ։ 1920ին կը գտնուէր իր մեծ մօրը քով Մերսին։ Այդ թուականին մեկնած է Դամասկոսէն Պոլիս երթալու համար։ Կիլիկիոյ ճամբուն վրայ տեսնուած է հայրենակիցի մը կողմէ։ Իր մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 1000 ֆրանք նուէր։ Իմացնել իր եղբօրը Գրիգոր Զօպանեանի 31 Rue de Fossé, Issy-les-Moulineaux (Seine) France կամ թերթիս վարչութեան։

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

Կը փնտռուին Օխուցի (Խարբերդ, Բալուի գաւառ) Աղնաւոր եւ Վահան Աղնաւորեան որոնք ընդհ. պատերազմէն առաջ վաճառականութեամբ կը զբաղէին Պոլսոյ մէջ։ Այժմ կը գտնուին Ֆրանսա։ Իմացնել իրենց հօրեղբօրորդւոյն Յակոբ Աղնաւորեանի որ այժմ կը գտնուի Հալէպ իր 21 անդամներէ բաղկացած ընտանիքով։

Իմացնել՝ Հայ Գաղթականաց Յանձնախումբին, Eglise Arménienne, Halep, Syrie. Լուր տուողին նուէր։

— Կը փնտռուի Ղարահասանցի Կարապետ Թըմիկեան որ 8 ամիս առաջ կը բնակէր Պորտօ։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Հավր։ Իմացնել՝ Kalousd Aharonian, Camp Victor Hugo, Marseille.

— Կը փնտռեմ Քէմախի Վերի Բագառիճէն Խոսրով Իսպիրեան եւ զաւակները Ղազարոս, Կաթիկ, Ազատուհի, եւ հօրեղբօրորդւոյս զաւակները՝ Աւագ, Մատթէոս եւ Մաղիկ, որոնք աքսորուած են 1915ին։ Իզմիրի դէպքէն ամիս մը առաջ Մալաթիայէն լուր առնուած է աղջիկը Կաթիկէն։ Անկէց ի վեր լուր չկայ։ Իրենց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 500 ֆր. նուէր։ Իմացնել՝ H. Hougasian, Mazagan: Maroc: կամ «Յառաջ»ի։ Կը խնդրուի սուրիահայ եւ յունահայ թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Մարիամ Աշուղճեան եւ իր ամուսինը երկաթագործ Յովակիմ Աշուղճեան (Ժամկոչեան) որոնք կը բնակէին Թոքատի Աստուածածնայ եկեղեցիին մօտ։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուին Ռումանիա։ Իմացնել իր մօրաքրոջ որդւոյն Յարութիւն Պէշէկեանի, 13 Rue Blanqui, Paris.

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել։

— Սեբաստիոյ Ղարսա գիւղէն օր. Էլմաս Պարոնեան, հօր անուն՝ Խաչատուր, մօր անուն՝ Նարօ կը փնտռէ իր մօրեղբօրը Մինաս Մարկոսեան (Սեբաստիոյ Եէնիճէ գիւղացի), որ 1920ին կը գտնուէր New-York (Ամերիկա) եւ կը թղթակցէր իր մօր հետ։ Իմացնել Elmas Baronian, c/o Katri Frères, Beyrouth, (G. Liban).

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 1 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 7 ՅՈՒՆԻՍ 1930

7 JUIN 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1283

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

«ԵՍ ՁԵՄ, Ա՛Ն Է»...

Դժբախտաբար, ստիպուած ենք անգամ մը եւս գործածել այս խորագիրը, աչքի առջեւ ունենալով երկու կողմի վրայ հրատարակուած «Յայտարարութիւն» մը։

Նախ կարդացեր էինք Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթին մէջ, այս շաբթու։ Բայց, ռամկավարներու Հալէպի պաշտօնաթերթը ամբողջութեամբ հրատարակած ըլլալով զայն, անոր մէջէն ալ կ'արտատպենք բառ առ բառ, որպէսզի ծուռ-բերան բաներ չարտասանուին.

— «Մենք, Ռամկավար Ազատական եւ Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեանց Սուրիոյ շրջանային մարմիններս, խառն ժողովի մը խորհրդակցութեան առարկայ ըրինք վերջերս սրաբ թերթերու մէջ եղած հրատարակութիւնները, եւ մենք զմեզ պարտաւոր զգացինք վճռապէս յայտարարել, թէ՝

Սուրիահայ ժողովուրդը հիւրաբար կը գտնուի այս երկրին մէջ եւ երախտապարտ է հոգատար իշխանութեան եւ արաբ ազգին։ Բացայայտ է որ հիւր ժողովուրդ մը ոչ ուժ եւ ոչ ալ իրաւունք կ'ունենայ քաղաքական ոեւէ նպատակ հետապնդելու, մանաւանդ անհիմն ու երեւակայական է Սուրիոյ մէջ հայկական օճախ մը կազմելու գաղափարը.

Ու կը սիրենք հաւատալ որ ուրիշ կազմակերպութիւններ ալ այս մասին տեսակէտ կամ մտածում չեն կրնար ունենալ այս մասին։ Ուստի ջերմապէս փափաքելի կը գտնենք որ արաբահայ սիրալիր յարաբերութիւնները պահուին եւ կասկածներու տեղի տուող թիւրիմացութիւններ վերջ գտնեն։

Մեր մէ՛կ ազգային օճախ ունինք, ան ալ՝ Հայաստանն է, իսկ մեր միակ եւ գլխաւոր աշխատանքը կը կայանայ՝ մեր բնաւորութեան ապրուստը եւ մեր զաւակներուն մտաւոր եւ բարոյական զարգացումը՝ ապահովելու մէջ։

Ռամկ. Ազատ. կուսակցութեան Սուրիոյ Շրջ. Վարչութիւն (Կնիք)	Ս. Դ. Հնչակ. կուսակցութեան Սուրիոյ Շրջ. Գործ. Յանձնխ. (Կնիք)

Այս չնաշխարհիկ գեկոյցը լոյս տեսած է Հալէպի ռամկավար պաշտօնաթերթին մէջ, առաջին էջին գլուխը, երկու սիւնակի վրայ («Եփրատ», 24 մայիս 1930)։ Հաւատա՞նք թէ ռամկավարներուն Փարիզի կեդրոնը, չախորժելով այսքան վրանդութենէ մը, ուզեր է կարճ կապել եւ միայն լուրը տալ։

Կարելի էր այդ միամտութիւնն ունենալ, եթէ վստահ ըլլայինք թէ ռամկավարներուն կողմէ ամէն առիթով ցանուած խոր տեղական արտադրութիւն է, եւ ոչ թէ արտածուած՝ Եգիպտոսի կեդրոնական գրասենեակէն։

Այս յայտարարութիւնը, իր ամբողջութեամբ, ոչինչ կը նշէ։

Արաբները, վարիչներէն մինչեւ յետին լրաբերը, բաւական գիտեն հայկական կազմակերպութեանց մասին։ Անոնք գիտեն թէ ե՛ւ Դաշնակին, ե՛ւ Հնչակին, ե՛ւ ռամկավարին։

Արդ, երբ երկու խմբակցութիւններ առանձին յայտարարութիւններ կը ստորագրեն այնքան կենսական հարցի մը մասին ու լոյս աշխարհ կը հանեն, կանխակալ կարծիքներէ տարուած Արաբը չը՞ պիտի եզրակացնէ՝ թէ,—մեղաւորը՝ Դաշնակցութիւնն է, հայկական ամէնէն զօրաւոր կազմակերպութիւնը կամ, ան տարբեր կը խորհի։

Որքան ալ բարեմտութեամբ շարժած կամ փաստաբանական գիտեր բրած ըլլան, միեւնոյնն է։ Կասկածը չպիտի փարատի եւ թիւրիմացութիւնները չպիտի հարթուին։ Շատ շատ, հրապարակաւ մատնանշուած պիտի ըլլայ— ես չեմ, ան է. ես հիւր եմ, ես ազգային Տուն չեմ ուզեր, քաղաքականութեան չեմ խառնուիր. բայց— չեմ երաշխաւորեր սա միւսը, Դաշնակցութիւնը։

Եւ առաջին անգամ չէ որ այս անարգ ճամբան կը բռնեն ռամկավարները, իրենց ետեւէն քաշելով հնչակեանները։

Տակաւին անցեալ տարի, հոկտ. 23ին, ռամկավարներուն Փարիզի պաշտօնաթերթը կը փսփսար, իբրեւ պատասխան անցուցեալ Մոսւեանի մէկ յիմարութեան.

— «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կրնայ Սուրիոյ մէջ, ինչպէս ուրիշ տեղեր ալ, անելիքներ ունենալու համար, արկածախնդրական, յամոլական սնամէջ գործելակերպը շարունակել»։ եւն.

Նոյն խմբակցութեան թերթերն էին որ, մասնաւոր փութեռանդութեամբ ծանուցին դաշնակցական եւ քիւրտ վարիչներու կարծեցեալ ժամանումն ու ժողովը՝ Հալէպի մէջ, արաբական իշխանութեան քթին տակ եւ Թուրքիոյ սահմանին վրայ։

Անոնք էին, նորէն, որ հրապարակաւ քաղաքական հանգամանք տուին Նահր էլ Օմարի անապատներուն մէջ ծիւրող խումբ մը գաղթականներու տեղաւորման՝ Մուսուլի մէջ։ Անոր համար ունի՞ք անգամ մըն ալ կարդալու.

— «Իրաքի կառավարութիւնը մերժած է հողեր յատկացնել Դաշնակ կոմիտէին հոգատար պետութեան (անգլիական) միջնորդութեամբ կը յաջողի ձեռք ձգել հողամաս մը եւ այնտեղ կը փոխադրէ քանի մը հարիւր գաղթականներ։ (Արարատ, 10 մայիս)։

Ինչպէս որ, զուտ ռամկավարական առաքինութիւններ են «ողջմտութիւնը» եւ «ազգասիրութիւնը»։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՂԷՏԻՆ ՀԱՆԴԷՊ

Պոլսոյ «Ազդարար»ը նկարագրելով Սալմաստի աղէտը, գրել կուտայ (1 յունիս).

— «Որքան ալ կթոտած եւ բազմաթիւ հոգեբոյծանրաբեռն, ժողովուրդը նորէն միջոցը կը գտնէ եւ չի թողուր որ քար մնայ իր խիղճին վրայ։ Երկու շարժին հասնողը՝ կը հասնի նաեւ երրորդին։ Ամէն բանէ անկախ, բացը եւ անձրեւին տակ մնացած խլեակները արենակիցներ են։ Ի՞նչպէս կարելի է կարդալ Աշոտ քահանայի այնքան սրտառուչ նամակը եւ ներքին շարժի չենթարկուիլ.—

«Ծանուցրէք եւ անկազմակերպ թափուած ենք այգիներում եւ դաշտերում։ Տանջւում ենք ուժեղ քամիներից եւ արեգակից։ Սարսափում ենք ամպերից, երբ հաւաքւում են երկնակամարի վրայ։ Եթէ անձրեւ գայ, մեր կէսը կորելու է։ Ինչ որ կհաստ պատառ լաթեր ունէինք, մնացել են հողերի տակ»։

Այս եղերական տեսարանին առջեւ, եթէ չեռ անդիի օտարն իսկ կը փղձկի ու կը զոհաբերէ, ո՛ւր մնաց հարազատ ցեղակիցը։ Միայն նկարագրութիւնը կարդալով, ամերիկացի քաղաքացին պիտի շտապէ կատարել իր մարդասիրական պարտականութիւնը։ Միայն լսելով թէ իր տարեկիցներէն հարիւրաւորներ մնացած են առանց հացի ու ջուրի, ամերիկացի պզտիկը ամբողջ գանձանակը պիտի պարպէ ծնողքին ձեռքը, որպէս զի պարունակութիւնը իրան ղրկուի։

Արդ, հայ մայրը եւ տղա՞ն են որ օտար ու պաղարիւն Ամերիկացիին չափ իսկ չպիտի յուզուին։ Ո՛չ, տասն անգամ ոչ։ Այս ժողովուրդին արիւնը շատ տաք եւ եռուն է նման պարագաներու առջեւ։ Ռումանիոյ հայ գաղթականը, որ երբեք ծախեց իր մրակ ապաւէնը՝ կաթնտու կովը, եւ փոխարժէքը ռիրակ ղրկեց, ընդունակ չէ անտարբեր մնալու Սալմաստի արհաւիրքին առջեւ։ Եւ ինքը մինակը չէ այս տեսակին մէջ, այլ լէգէոններ ունի իրեն նման»։

ԿՈՂՈՊՏՈՒՏԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Պոլսոյ թերթերուն մէջ կը կարդանք.—

Ընկրայի Թաղապետութեան կողմէ գրաւոր հրահանգ եկած է Բանկալթիի գերեզմանատան յարակից խանութներուն եւ հաստատութեանց վարձակալներուն՝ այսուհետեւ վարձքերը իրեն յանձնել։ Ինչպէս յայտնի է, այդ շէնքերը՝ կռան կառած, Ամէրիքէն կառած, գոյգ սրճարաններ, գազինօ, երկաթագործի եւ նպարեղէնի խանութները, ազգապատկան կալուած են։ Կալուածոց հոգաբարձութիւնը խնդիրը տեղեկացուց թաղաք. ժողովին որ մասնախումբ մը կազմեց, հարկ եղած օրինական դիմումը կատարելու համար Թաղապետութեան սոյն ոտնձգութեան դէմ։

ՁԹԻ. ԿՈՒՌՈՒՅԻ այցելութեան առթիւ, հինգշաբթի օր սեղան մը տրուեցաւ էնկիւրիի մէջ, արտաքին գործավարին կողմէ։ Ցնտոյզօրավարը ընդունուեցաւ Մ. Քէմալի կողմէ։

ԹՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ելմտական նախարարը աւելցուց կարգ մը ապրանքներու, մասնաւորապէս բամպակի եւ հիւսուածեղէնի ներածման տուրքը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Մանշի փապուղին չպիտի շինուի

Անգլիական կառավարութիւնը որոշեց ընթացք չտալ Մանշի տակէն փապուղի մը շինելու ծրագրին, որուն գործադրութիւնը այնքան մօտալուտ կ'երեւար։ Հինգշաբթի օր Գ. Մաքտոնըլտ այս որոշումը յայտնեց Երեսփ. Ժողովին մէջ, աւելցնելով թէ պատճառաբանութիւնները պիտի ներկայացուին Սպիտակ Տետրակով մը։ Վարչապետը այս յայտարարութիւնն ըրաւ իբրեւ պատասխան Ձէմպըլէնի եւ Չըրչիլի ուղղած հարցումներուն։

Այս որոշման պատճառները թէ տնտեսական են եւ թէ զինուորական։

Կացութիւնը Հնդկաստանի մէջ

Նոր լուրերու համաձայն, իսկապէս լուրջ հանգամանք ունի Աֆրիտներու շարժումը՝ հիւսիսային սահմանագլուխին վրայ։ Այս ցեղախումբը, որուն անդամներուն թիւն է 14.000, ժամանակին մեծ նեղութիւններ պատճառած է բրիտանական կառավարութեան։ Ինչպէս գրած էինք, չորեքշաբթի օր 40 օդանաւեր արշաւանք մը կատարեցին Աֆրիտներու դիրքերուն վրայ, մինչ հետեւակազօրքի եւ հեծելազօրքի զունդ մը կը յառաջանար ցամաքէն։ Ըմբոստները զինուած են հրացաններով եւ հին զէնքերով։ Աֆրիտները փոխանակ փրկանքի ենթարկելու իրենց անցած գիւղերը, ինչպէս կ'ընէին ասկէ առաջ, գիւղացիները կ'առնեն կը տանին իրենց հետ, իբրեւ զինուոր, Փէշավարի մէջ սպաննուած իսլամներուն վրէժը լուծելու համար։

∴ Հինգշաբթի օր դադար հռչակուեցաւ Պոմպէյի բոլոր առեւտրական թաղերուն մէջ, ի պատիւ Կանտիի։ 75.000 հոգի կը մասնակցէին ցոյցին։ Ցուցարարները քարեր նետեցին բաց մնացած խանութներուն մէջ, բանուորները դուրս հանելու համար, բայց ոստիկանութիւնը միջամտեց։

∴ Փոխարքան խորհրդակցութիւններ ունեցաւ կարգ մը չափաւոր գործիչներու հետ, որպէսզի կարենայ գետին պատրաստել Լոնտոնի խորհրդաժողովին համար։ Այս առթիւ դիտել տրուած է փոխարքային թէ աւելորդ է վիճաբանիլ այս հարցի մասին, որովհետեւ ոչ միայն ազգայնականները պիտի մերժեն մասնակցիլ խորհրդաժողովին, այլեւ ազատականները միտք չունին Լոնտոն երթալու, մինչեւ որ հաւաստիք չտաուան ինքնավարութեան ծրագրի մը մասին։

Կացութիւնը այժմ կը ներկայանայ այսպէս.— 1. Հնդիկ ազգայնականները տրամադիր են գործակցելու, եթէ կարգադրութիւն մը ըլլայ Կանտիի բանաձեւած պահանջներուն վրայ։ 2. Ազատականները եւ չափաւորները, որոնք վախ ունին ազգայնականներու կլանումէն, չեն գոհանար նահանգային ինքնավարութեամբ։ 3. Իսլամները բաժնուած են զանազան հոսանքներու։ Ոմանք հաւատարիմ են կառավարութեան, ուրիշներ ինքնավարութիւն կը պահանջեն։ Մեծ մասը ուշի ուշով կը հետեւի կացութեան, բայց փոքրամասնութեանց խնդիրը ամէն բանէ աւելի մտահոգութիւն կը պատճառէ իրենց։ Անոնք ո՛րեւէ վստահութիւն չունին Հնդիկներուն, ինչպէս եւ Կանտիի տուած հաւաստիքներուն վրայ։ Աշխատաւորական «Տէյլի Հէրըլտ»ի թղթակիցը հաղորդելով այս լուրերը, կ'աւելցնէ թէ ինքնավարութեան խնդիրը կը տիրապետէ ամէն բանի վրայ։ Գաղթապետութեանց սահմանադրութի՞ւնը պիտի ունենանք, թէ անոր աղօտ մէկ ցոլացումը։ Եթէ մեզի տան այդ սահմանադրութիւնը, ե՞րբ իրականութիւն պիտի դառնայ. հի՞նգ, տա՞սը թէ յիսուն տարիէն։— Ահա օրուան խնդիրները։ Լոնտոնի կառավարութեան պատասխանէն կախում ունի ծրագրուած խորհրդաժողովին եւ անգլեւ-հնդիկ յարաբերութեանց ճակատագիրը։

Բանուորական խնդիրը Սելանիկի մէջ

Սելանիկի նախագահ ատեանը լուծեց ծխախոտի բանուորներու Սենեակը եւ սէնտիքաները։ Մայիս 2ին, ընդհանուր դատախազը պահանջած էր Յունաստանի ծխախոտի բանուորներու Դաշնակցութեան լուծումը, բայց դատարանը մերժեց։

Անվերջ դատեր եւ մահապատիժներ

Ստալին նախկին Ցարիցին քաղաքին խորհրդային դատարանը յունիս 4ին վերջացուց եօթնօրեայ հրապարակային՝ ցուցադրական դատը 36 գործակցական պաշտօնեաներու, որոնք կ'ամբաստանուէին թէ չեն շարունակած Տոնէցի մօտակայ ճարտարագործական շրջաններու պարենաւորումը։ Ամբաստանեալներէն չորսը դատապարտուեցան մահուան, ութը՝ տասը տարի բանտարկութեան, ինը՝ ութ տարի եւ 13ը՝ աւելի կարճատեւ բանտարկութեանց։ Անպարտ արձակուեցան միայն երկու հոգի։

Նկարիչ մը անձնասպան

Տաղանդաւոր նկարիչ Ժիւլ Փասէն, բնիկ Պուլկար, հինգշաբթի առտու կախուած գտնուեցաւ իր նկարանին առջեւ, Պուլվառ Քլիշի։ Ամիսներէ ի վեր կը տառապէր սուր ջղագարէ.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդա գ. էջ)

Հ. Յ. Դ.
ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 10

Շաւարշ Միսաքեան	250
Պօղոս Դորգիկեան	200
Կայծակ	150
Գումար	600
Նախորդ գումար	10,600
Ընդհ. գումար	11,200

ՋԻՒԱՐՃԱԼԻՔ

Պոլսոյ Թուրք թերթերը հետեւեալ պատմութիւնը կը հրատարակեն, իբրեւ թէ Պէյրութէն գրուած.—

«Պէյրութի մէջ գումարուած հայ յեղափոխականներու համաժողովին որոշումները, հակառակ շատ գաղտնի պահուելուն, կը լսուի որ Թուրքիայէն փախչող կարգ մը Քիւրտերու եւ Հայերու միջեւ շատ ծանր անհամաձայնութեան տեղի տուած են։ Ասոր պատճառ կը նկատուի Դաշնակցութեան Մարսիլիոյ կեդրոնին կողմէ իր Գահիրէի ճիւղին միջոցաւ Հալէպի մասնաճիւղին տրուած դրամին՝ Մաճմուտ Սէլիմ, Ճէլատէթ Քեամրան, Իպրահիմ Փաշազատէ Լքրէմ անուն Քիւրտ Ճաններուն կողմէ իւրացուած եւ գեղծման առարկայ ըլլալը։ Մինչ դեռ Դաշնակները այս դրամը տուած են, որպէս զի մեզի դէմ գործեն։ Այս անհամաձայնութեան գլխաւոր պատճառը այս է։ Մէկ ամիս չափ առաջ Թարապլուսի մէջ «Հայկական եղեռնագործութիւն Թուրքիոյ մէջ» անունով ֆիլմ մը առնուած է, որուն մէջ կարգ մը Դաւաճաններ դեր ունեցած են։ Ընթալիոյ լիսէին գծականութեան ուսուցիչ եւ գինադադարին Քիւրտ Յառաջդիմական Միութեան ընդհ. քարտուղար Մէհմէտ Սէլիմ այս ֆիլմին մէջ մեծ դեր մըստանձնողներէն մէկն է»։

ՎԷԶՈՒՎԸ ՍԿՍԱՒ ԿԱՏՂԻԼ

Վերջին քանի մը օրերու ընթացքին, Վէզուվը սկսած է «տօնել իր անցեալ տարուան բորբոքումին տարեդարձը», ուժգին պայթիւններով եւ հրակէզ լաւա ժայթքելով։ Արդէն իսկ, գլխաւոր խառնարանին փոքր կոնը արագօրէն կ'ուռի հրակէզ քարերով եւ լաւաներով. փրոֆ. Մալատըրա, որ այս տեղեկութիւնները տուած է, կը յանձնարարէ անյապաղ ձեռնարկել պաշտպանողական միջոցներու, ինչպէս ծրագրուած էր անցեալ տարի, երկու միլիոն լիրէթի վարկով մը։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը գրեն թէ կրթական գործավարութիւնը պատուիրած է խիստ վերաքննութեան մը ենթարկել խորհրդային միութեան գրադարանները, արգիլելու համար անյարմար գիրքերը։ Արդէն իսկ սեւ ցանկը անցած են բազմաթիւ հրատարակութիւններ, որոնց կարգին Ֆ. Պրնուայի «Ատլանթիտ»ը եւ «Ալպէրթ»ը, չզգուշանալով, եթէ Հայաստանի մէջ ալ Աբովեանի, Րաֆֆիի, Աճառեանի եւայլն գիրքերը գրադարաններէն նետելէ յետոյ, հրապարակաւ կրակի տան։

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

Ճանչնալ մեր հարեւան ժողովուրդները իրենց իսկական արժէքովը եւ ըստ այնմ ուղղութիւն տալ մեր ազգային քաղաքականութեան,— ահա գործելակերպ մը, որուն պէտք է ձգտի մեր ջանքերուն մէկ մասը, եթէ կ'ուզենք սիրտամաշ յուսախաբութիւններն ու դառն անակնկալները խնայել մեր բազմաչարչար ժողովուրդին։

Այսօր պիտի աշխատիմ համապատկերացնել քէմալական Թուրքիոյ՝ երկրագործական ասպարէզին մէջ ձեռք առած միջոցները։

Ամէնքս ալ գիտենք որ երկրագործութիւնը Թուրքիոյ ազգային հարստութեան եւ տնտեսական կեանքին հիմն է։ Այս ճշմարտութիւնը՝ իր շքեղ մերկութեամբը, անգամ մը եւս, Թուրք ղեկավարներու աչքին առջեւ պատկերացուց գերմանացի Տոքթ. Միւլլէր, որ կանչուած էր Թուրք պետական դրամատան ծրագիր ուսումնասիրելու։ Գերմանացի մասնագէտը Թուրքիոյ շրջանը ընելէ ետքը, քէմալականներուն յայտարարեց թէ՝ երկրին հարստութիւնը հաստատ հիման մը վրայ տեւականացնելու միակ աղբիւրը՝ երկրագործութեան զարգացումն է եւ երկրագործին վիճակին բարելաւումը։

Թուրքերը գերմանացի մասնագէտին այս խօսքերը հաստատած կ'ըլլան, երբ կ'ըսեն թէ իրենց երկրին 14 միլիոն բնակչութեան 9 միլիոնը երկրագործներ են եւ թէ 1928ին 175 միլիոն ոսկիի արտածութեանց 120 միլիոնը կը կազմէին երկրագործական բերքեր։

Քէմալական Թուրքիան երկրին երկրագործութիւնը զարգացնելու համար, ձեռք առած է կարգ մը միջոցներ։ Ուղղակի միջոցներն են.—

1.— Հողերու բաժանումը։

2.— Մաքսատուրքէ զերծ կացուցանել արջառները, երկրագործական մեքենաները եւ անոնց պիտանի վառելիքները։

3.— Երկրագործները մղել երկրագործական լաւագոյն մեթոտներու կիրարկման։

4.— Փոխառութիւն երկրագործներու,

5.— Զարգացնել ոռոգումի միջոցները։

Երբ Թուրքիան վերջացուց իր պատերազմները, իր առջեւ գտաւ երկրագործութեան քաջայարմար անսահման տարածութիւն մը։ Զարգացնելու համար կը պակսէր մարդը։ Որովհետեւ հայ եւ յոյն գիւղացիները իրենց մեծատարած հողերը ձգելով հեռացած կամ հեռացուած էին եւ երէկի շէն գիւղերը ամայացած։ Այդ հողերը, իբր լքեալ գոյք, քէմալական կառավարութեան կողմէ անմիջապէս գրաւուեցան։ Յունաստանէ եւ Պալքաններէ Թուրք գաղթականները հրաւիրուելով, այս հողերէն մաս մը բաժնուեցաւ անոնց։ Քրիստոնեայ հողերը Թուրք գաղթականներուն բաժնուած ժամանակ, նկատի առին գաղթական երկրագործին իր արտագաղթած երկրին մէջ հետեւած մշակութեան տեսակը։ Այսպէս՝ այն որ ծխախոտի մասնագէտ էր, անոր ծխախոտի արտեր տրամադրեցին, իսկ այն որ ցորենի կամ որթատունկի մշակութիւններու մասնագէտ էր, անոր ալ նոյն մշակութիւններու յարմար հողեր տրամադրեցին, կլիմայական հանգամանքներն ալ նկատի առնելով։ Այս նպատակին համար կառավարութիւնը նոյնիսկ 13 հոկտ. 1923ին հաստատեց Գաղթականներու գետեղման Տնօրէնութիւն մը, իսկ յետոյ 11 դեկտ. 1924ին ջնջելով, փոխանցեց ներքին գործավարութեան։ Կառավարութիւնը հսկայ գումարներ յատկացուց գաղթականներու գետեղման համար, անոնց նպաստներ տուաւ, սերմացուներ եւ երկրագործական մեքենաներ բաժնեց։

Բայց, հակառակ այս գոհացումներուն եւ դիւրութիւններու, ներգաղթող գաղթականներու թիւը, բաղդատմամբ արտագաղթող հայերուն եւ Յոյներուն շատ քիչ էր։ Աշխատող ձեռքերու պակասը շատ զգալի էր։ Ընդարձակ բարեբեր հողեր գործող ձեռքերու կարօտը կը քաշէին։ Կառավարութիւնը ոչ միայն գաղթականներուն, այլեւ տեղացի աղքատ երկրագործներուն ալ սկսաւ ձրի հողեր բաժնել։ Այսպէս, պետական հողերէն 110.000 արտավար բաժնուեցաւ Արեւելեան նահանգներու երկրագործներուն, ինչպէս կը յայտարարէր Ըսմէթ փաշա, անցեալ նոյեմբերին, Ազգ. Մեծ Ժողովի բացման առթիւ։ Նոյն դրութիւնը պիտի կիրարկուի նաեւ արեւմտեան նահանգներու մէջ։ Այն երկրագործները, որոնք այս կերպով հողատէր կը դառնան, եթէ երեք տարի շարունակ անմշակ թողուն, իրենց տիրացած հողերը, կառավարութիւնը իրաւունք ունի ետ առնելու զանոնք, ուրիշին տալու կամ ուրիշին վարձելու։ Կառավարութիւնը այս իրաւունքը ունի միայն այն հողերուն համար, որոնք Դանեայի ջրամբարին ջուրովը կ'ոռոգուին։

Աշխատող ձեռքերու պակասը կառավարութիւնը կը ճգնի հաւասարակշռել մեքենաներու ծաւալումով։ Այս պատճառով երկրագործական մեքենաները, ինչպէս նաեւ անոնց յատուկ վառելանիւթերը զերծ կացուցած է մաքսատուրքէ։ Լօզանի դաշնագիրէն ետքը, փոխանակուած Յոյները, ըստ այդ դաշնագրին տրամադրութեանց, իրենց հետ միասին տարած էին իրենց արջառը։ Կառավարութիւնը թէ այս պակասը լրացնելու եւ թէ ազնուացեղ արջառները բազմացնելու մտօք արջառներն ալ զերծ կացուցած է մաքսատուրքէ։ Հաստատուած են նաեւ ազնուացեղ արջառներու կայաններ եւ ընտիր արջառներ բուծանող երկրագործներուն համար կը տրուին մրցանակներ։

Հետեւեալը վիճակագրական ցուցակ մըն է, որ կը ցուցնէ հինգ տարիներու ընթացքին՝ Թուրքիա ներածուած երկրագործական մեքենաներու եւ արջառներու փոխարժէքը.—

1924ին 2.155.000 ոսկիի երկրագործական մեքենայ եւ 2,000,000 ոսկի արջառ եւ ոչխար ներածուած է։ 1925ին, 3,715,000 ոսկիի երկրագործական մեքենայ եւ 2,500,000 ոսկիի արջառ և ոչխար։ 1926ին 2,126,000 ոսկիի երկրագործական մեքենայ եւ 2,000,000 ոսկիի արջառ և ոչխար։ 1927ին 1,947.000 ոսկիի երկրագործական մեքենայ եւ 3.000.000 ոսկիի արջառ եւ ոչխար։ 1928ին 2. 299,000 ոսկիի երկրագործական մեքենայ եւ 4.500.000 ոսկիի արջառ եւ ոչխար։

Վերջին յիսնամեակին Թուրքիոյ երկրագործական նախարարութեան ղեկավար ուժերը եղած են՝ իրարու յաջորդող Ամասեանի, Երամեանի եւ Սաւրեանի նման երկրագործական ընդհանուր տնօրէններ։ Քէմալական կառավարութիւնը սուլթանական կառավարութեան երկրագործական նախարարութիւնը 5 մարտ 1924ին ջնջելով, անոր բոլոր պաշտօնեաները — անշուշտ բացի Հայերէ եւ քրիստոնեաներէ — փոխանցած է նորահաստատ Ազգային Տնտեսութեան գործավարութեան։ Այս գործավարութիւնը, որուն երկրագործական խորհրդականն է մեր դպրոցական ընկերներէն Մօհ. Սիւրէյա պէյ — ուշիմ եւ աշխատասէր մէկը — երկրագործական նոր մեթոտները ընդհանրացնելու ճիգեր կը թափէ։ Այս գործավարութիւնը ունի իր փորձադաշտերը, ուր ընտիր սերմացուներ ցանելով ձրիաբար կը բաժնէ երկրագործներուն։

∴

Առ այժմ Թուրքիոյ մէջ կան հետեւեալ երկրագործական գիտական հաստատութիւնները.—

1. Էնկիւրիի մէջ հաւնտերը ազնուացնելու կայան մը։

2. Էնկիւրիի մէջ երկրագործական ճարտարարուեստի կայան մը։

3. Էնկիւրիի մէջ երկրագործական մեքենաներու կայան մը։

4. Էնկիւրիի մէջ մանրէաբանական կայան մը։

5. Էսկիշէհիրի մէջ հաւնտերը ազնուացնելու կայան մը։

6. Ատանայի մէջ բամպակը ազնուացնելու կայան մը։

7. Ատանայի մէջ գետնախնձորը ազնուացնելու կայան մը։

8. Հալքալըի մէջ հաւնտերը ազնուացնելու կայան մը։

9. Կարնոյ մէջ մանրէաբանութեան կայան մը։

Թուրքիա երկրագործական կեդրոններու մէջ բացած է հետեւեալ երկրագործ. վարժարանները.—

1923—24՝ 11 վարժարան 701 աշակերտով, 1924—25՝ 13 վարժարան 254 աշակերտով, 1925—26՝ 12 վարժարան 839 աշակերտով։

Առ այժմ ծրագրած են ջնջել բոլոր այս երկրագործական վարժարանները եւ անոնց տեղ հաստատել տիպար ագարակներ. գլխաւոր տիպար ագարակը հաստատելով Էնկիւրիի մէջ եւ ուրիշ 7 հատ ալ, այս տարուան շրջանին, երկրագործական կարեւոր կեդրոններու մէջ։

14 փետր. 1924ին հրատարակուած օրէնքի մը տրամադրութեան համեմատ, գործօն ծառայութեան տակ գտնուող զինուորները, իրենց պարապոյ ժամերուն, երկրագործական նոր մեքենաներու գործածութիւնը, ինչպէս նաեւ երկրագործական նոր մեթոտները կ'ուսանին, որպէսզի, երբ արձակուին, զանոնք ընդհանրացնեն իրենց ծննդավայր գիւղերուն մէջ։

Երկրագործներու փոխառութեան ընող երկու մարմիններ կան։ Մէկը եւ գլխաւորը հայ. ազգի Նուրեաններու եւ Փորթուգալ փաշաներու հաստատած Երկրագործական պետական հին պանքան է, իսկ միւսը նորահաստատ երկրագործական համագործակցականներն են։ Երկրագործական դրամատան դրամագլուխն է 30 միլիոն ոսկի եւ ունի 298 մասնաճիւղեր։ Այս պանքան թէ ուղղակի երկրագործներուն փոխ դրամ կու տայ եւ թէ երկրագործներուն գնած երկրագործական մեքենաներուն փոխարժէքը կ'երաշխաւորէ։ Փոխատուութիւն կ'ընէ նաեւ երկրագործական այն համագործակցականներուն, որոնց դրամագլուխը փոքր է։ 1927ին հաստատուած վիճակագրութիւն մը կը յայտնէ թէ՝ այս դրամատան փոխատուութեանց գումարը 21 միլիոն ոսկին եւ երաշխաւորութեանց գումարը 167 միլիոն ոսկին կ'անցնի։

Երկրագործական համագործակցականները բաղդատմամբ նոր են Թուրքիոյ մէջ։ Սկսած են հաստատուիլ 21 Ապրիլ 1924ի օրէնքի մը տրամադրութեան վրայ։ Այս օրէնքին չորրորդ յօդուածը կը տրամադրէ թէ երկրագործական դրամատանը փոխ դրամ կուտայ միայն այն երկրագործներուն, որոնք անդամ են իրենց գիւղախումբի երկրագործական համագործակցականին — եթէ կայ։ Ահա միջոց մը, որ համագործակցական ոգին կը տարածէ գիւղացիներուն միջեւ, բոլորն ալ մղելով անդամագրուելու համագործակցականներուն։

Սահմանէն անդին մեր հայրենիքին մէջ համագործակցականներու ստացած թափը կ'երեւայ թէ գրգռած է քէմալականներու ախորժակը։

Քիչ առաջ մոռցանք յիշել թէ՝ արդէն Էնկիւրիի մէջ հաստատուած է Ղազիին անուան ձօնուած տիպար ագարակ մը։ Դարձեալ Ղազիին անունով ուրիշ տիպար ագարակ մը պիտի հաստատուի Եալովայի մէջ, անշուշտ Երուսաղէմապատկան հայ ագարակին մէջ, որուն վրայ աչք ունէին Թուրքերը, Սուլթան Համիտի օրէն սկսեալ։

Անցնելով ոռոգումի միջոցները ազնուացնելու խնդրին, նախ ըսենք թէ՝ Թուրքիոյ տարածութիւնն է 747 միլիոն արտավար, հետեւեալ բաժանումներով.

Մշակութեան յարմար հողեր 232 միլիոն արտավար։

Անտառներ 139 միլիոն արտավար։

Արօտավայր 269 միլիոն արտավար։

Լեռներ եւ քարահանքեր 103 միլիոն արտավար։

Գետեր, լիճեր եւ ճահիճներ 14 միլիոն արտավար։

1927ի վիճակագրութիւնը կը յայտնէ թէ՝ մշակուած է գործնականապէս 44 միլիոն արտավար տարածութիւն մը, այսինքն մշակելի հողերուն մէկ հինգերորդէն պակաս։

Ասոր պատճառներն են հետեւեալները.—

1. Բնակչութեան սակաւութիւնը՝ բաղդատելով մշակելի հողերու տարածութեան հետ։

2. Երկրագործին իր սեփական հողերը ամբողջովին մշակելու անհնարութիւնը, այնպէս որ գիւղացի ընտանիքի մը մշակած միջին տարածութիւնը 25 արտավարը չանցնիր։

3. Ոռոգումի դրութեան անկերպարան վիճակը, որուն մասին կ'ուզենք խօսիլ։

Թուրքը իր ոտքերուն տակէն անցած բազմաթիւ գետերու ջուրը անտեսելով, երաշտ տարիներուն երկինքէն անձրեւ կը հայցէ բազկատարած։ Թուրքիոյ մէջ սկիզբէն ի վեր անտեսուած է արհեստական ջրանցքներու միջոցաւ ոռոգումի դրութիւնը, բացառութեամբ Գոնիայի դաշտին, ուր սահմանափակ հողամասի վրայ ջրաբաշխական գործողութիւններ կատարուած են եւ ուր կը կիրարկուի արհեստական ոռոգում։ Քէմալական կառավարութիւնը ճիգեր կը թափէ ոռոգումի եւ ուղղումի երկեակ եւ երկուորեակ դրութիւններով օժտելու կարգ մը հողամասեր, սկսելով Էնկիւրիի դաշտէն։ Կառավարութեան այս ծրագիրը գլուխ հանելու համար, օտարներ, մանաւանդ ամերիկեան խմբակ մը առաջարկներ ըրած են կարգ մը պայմաններով։

Յառաջիկային կը խօսիմ այն անուղղակի միջոցներուն վրայ, որոնք կապ ունին Թուրքիոյ տնտեսական կեանքին հետ։

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ՍԱԼՄԱՍՏԻ ԱՂԷՏԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ատրպատականի ձեր թղթակիցներն արդէն հաղորդած կը լինեն Սալմաստի աննախընթաց երկրաշարժի մանրամասնութիւնները։ Ցնցումները ոչ մի տեղ այնպիսի աւեր չեն գործել, ինչպէս ապաբախտ Սալմաստում, որ համաշխարհային մեծ սպանդի հետեւանքով քարուքանդ՝ նոր էր ոտքի կանգնում նախապատերազմեան իր շէն կեանքը վերստանալու հեռանկարով։

Անմահ Րաֆֆիի ծննդավայրը շրջակայ 50—60 գիւղերով հաւասարել էր հողին։ Աղէտի վայրից ստացուած պաշտօնական հեռագիրների համաձայն, ոչ մի տուն չի երեւում այլեւս երէկուայ այդ շէն աւանում։ Բաղնիքի մի սիւն միայն մնացել է կանգուն, միակ վկան, թէ շարժից առաջ գետնի երեսին շէնքեր են գոյութիւն ունեցել։

Ծնցող լուրը մայրաքաղաք հասնելուն պէս միապետը 100 հազար դրան է տրամադրել եւ օգնելով աղէտի վայրը ուղարկել իր պալատական բժիշկը Դոկտոր Ամիրը Ալամ, որ միաժամանակ պետական կարմիր Շիր ու Խորշիդի փոխ նախագահն է, հիմնադիրն ու գլխաւոր ղեկավարը։ Անմիջապէս օգնութեան են փութացել նաեւ Թաւրիզից, իսկ ամբողջ երկրում բացուած է հանգանակութիւն փրկելու մնացորդներին վերահաս սովից, վիրաւորներին անխուսափելի մահուանից եւ վերաշինելու աւերուած քաղաքն ու գիւղերը։

Նախնական դրամական օգնութիւնների մէջ միապետի խոշոր նուիրաբերութիւնից յետոյ աչքի է խփում Գ. Կիւլպէնկեանի 500 անգլիականը Փարիզից։ Յուզիչ է արտասահմանից Կարմիր Խաչերի կեդրոնի հեռագրական դիմումը, որով պատրաստակամութիւն է յայտնում անհրաժեշտ օգնութիւն հասցնել։ Թէհրանում մի խումբ հայ տիկիններ Ատրպատականի պատգամաւոր ընկեր Զօրա Սագինեանի թելադրանքով սկսել են հանգանակութեան. իսկ պալատական նախարար Թէյմուր Թաշի տիկնոջ նախաձեռնութեամբ բարեգործական նպատակով տուէլիք մեծ ու շքեղ երեկոյթը հաւանական է յատկացուի Սալմաստի շարժի վնասուածներին։ Մի խօսքով բոլորը՝ պետութիւն, թէ ժողովուրդ, մէկ մարդու նման լծուած են աղէտի չարիքները դարմանելու նուիրական գործին։

* * *

Ընկեր Կարապետ Պիոնեան իր գեղեցիկ ու ընդարձակ մէկ ուսումնասիրութեան մէջ Ատրպատականը ներկայացնում է իբրեւ մի բարձրադիր եւ փակ սարահարթ, լեռներով շրջապատուած, հրաբխային եւ երկրաշարժների ենթակայ։ Ըստ այդ գիտական ուսումնասիրութեան.

Ուրմիոյ լիճը կամ պատմական Կապուտանը, երկրաբանական շրջաններում շատ աւելի ընդարձակ տարածութիւն ընդգրկող մի ծովի հետզհետէ չորացող վերջին մնացորդն է, որ այժմ 135 քիլոմեդր երկարութեամբ, 36 — 46 քիլոմեդր լայնութեամբ եւ միայն 5 —14 մեդր խորութեամբ ջրային մի զանգուած է ներկայացնում։ Լճի հիւսիս - արեւմտեան ափին բացւում է Զօլա գետի բաւական ընդարձակ հովիտը, որ ձեւացնում է Սալմաստ կամ պատմական Զարեւանդ գաւառը։ Զօլայի եւ նրա հարկատու վտակների շուրջն են հաւաքուած գաւառի 60ից աւելի գիւղերը՝ վարչական կեդրոն ունենալով Դիլիմանի պարսպապատ քաղաքը։ Այս շրջանը պատերազմից առաջ հայաբնակ գլխաւոր կեդրոններից մէկն էր իր հայաբնակ Հաֆթուան մեծ

Գիւղերի անունները	Քուրդ, հայ կամ՝ խառն	Տների թիւը	Շնչերի թիւը	Եկեղեցի	Դպրոց
Հաֆթւան	զուտ	77	235	1	1
Մաճլամ	խառն	50	219	1	1
Սառնա	»	18	86.	1	
Փայաջուկ	զուտ	23	90	1	1
Ղալասար	»	13	79	1	
Ղըզըլջա	խառն	17	112	1	
Ախդախանա	»	8	30	1	
Սանամերիկ	»	7	42	1	
Սաւրա	»	8	30	1	
Քէօհնէ-շէհր	»	10	32	1	
Խոսրովա	»	4	10	1	
Փաքաւուր	»	1	5		
Դրիշկ	»	5	20	1	
Ղըզըլջա	»	1	2		
Գումար		242	993	12	3

ԽՄԲ.— Ինչպէս դիտել կուտայ մեր Թղթակիցն ալ, այս դաճամարը կը վերաբերի 1927ի։ Աղէտի օրերուն, դժբախ- ... ւաղին հայ բնակչութեան թիւը կ'անցնէր երկու հազարը։

գիւղով, Րաֆֆու ծննդ-
Փայաջուկով, Ղալասար-
լամով եւայլն»։
Ապա երկրաբանական,
մական, տեղագրական
ուշագրաւ նկարագրութիւն
յետոյ, ընկեր Կ. Պ-
գրում է.
— «Զարմանալի չէ,
որ Թաւրիզը իր շրջապատ-
թակայ է յաճախակի
շարժների, որոնց մասին
եւ փոքրաթիւ մասին
կութիւնը ունին։ Մեզ
եւ համեմատաբար
պատմական շրջանում
դում պատահել են
մեծ եւ աղետալի
ները։ Յիշւում է 634 թ-
բաշարժը, երբ քաղաքը
վին կործանւեց, 858 թ-
կիսակործան քաղաքը
վէզիլ խալիֆայի
րոգւեց։ Այնուհետեւ
են 1441ի, 1527ի
թւականների պատ-
երկրաշարժները, որոնք
եակ հազարաւոր զոհեր
րել եւ քաղաքը
րակ դարձրել։
Զօլայում մեծ են
կործանումները, աւելի
փոխարինելի նիւթական
ները ներկայ շարժի,
այնպէս պէտք չէ կորցնել
սաւոր, որ անցեալ դարեր-
գէտները նման, այս
Ատրպատականի
ու արի ազգաբնակութիւն
յուսահատուի։ Ընդհանուր
ւելի կարճ ժամանակում
բականգնի կեանքը
շրջաններում, որոնց
գետերը, աղբիւրներն ու
ները անցել են գետնի

Պարսիկ. Թուրք. ասորի
զարնակութեան համ-
խան վիճակագրութիւն
թիւն չունենալով, առաջ
րում Սալմաստի հայ
բնակութեան 1926.1927
րեղջանի վիճակագրութիւն
միայն, բաղելով վերջ-
ուսումնասիրութիւնը,
ւերական է միանգամայն
ւած թւականների համար
Նուէհետեւ՝ այսինքն 1927
մինչեւ 1930 հայ
կութեան թիւը
աւելանում էր,
նորանոր ղրղոցներ
րաններ, բազմապատկում
շինարարական ճիգեր
աակ եւ ուրիշ
րուս, որոնք, այսօր
հողի չգիտենք ո՞ր
ընդմիշտ ոչնչացան,
շինութեան հրամայական
լով վերապրողների առաջ-

ծանօթութիւն

Դիրեկի աւերակ վանքի
քրդերից գրաւուած, մի
մի քանի տարի առաջ
ուած է։ Պատերազմից
բազմիցս գաղթած
տուներ անուէր
ւերել էին, մեծ
ներով
հայութեան այս փոքրիկ
տնտեսապէս քաղաքային
մի քանի գիւղերի մէջ
մասամբ միայն հայ
ռել է։ Դեռ եւս
բազմեան շատ գիւղեր
Հայերից անբնակ
Նոյն դիտողութիւնը
համար։

Վ. Իրան-

«ՊԵԽԼԻՒՐԻՆ ՃԱՇ ՉԿԱՅ»

«Խորհ. Հայաստան»էն (22 մայիս).— Բանուոր Ն. Մանուչարեան կը մտնէ ճաշարան մը Երեւանի մէջ։ Ծառայողը կը բերէ ճաշը, կը դնէ սեղանին վրայ, քիչ յետոյ կուգայ կ'առնէ առջեւէն եւ ճաշը կը հրամցնէ ուրիշի մը։ Մանուչարեան բացատրութիւն կը պահանջէ եւ
խանը կը ստանայ.
— Դուն պէտ ունիս
պէխլիւր քաղաքացին
տար։
Մանուչարեան կը
բայց անօգուտ. Հայ-
ճաշարանի ծառայողները
չեն վախնար։

ՊՈԼՍԵՑԻ ՅՈՅՆԵՐՈՒՆ ԲՈՂՈՔԸ ՀԵԼԼԷՆԵԻԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐԻՆ ԴԷՄ

Մայիս 25ին Աթէնքի «Փօլիթիքի» թատրոնին մէջ ժողով ...մարեցին Աթէնք եւ Պիրէոն ...ւող պոլսեցի յոյն գաղթականները, որոնք կը ներկայացնեն ...նաստանի բոլոր Պոլսեցիները: ...ւէ վերջ օրուան բանախօսները, ...ժողովը քուէարկեց հետեւեալ բանաձեւը.—

1) Նկատելով որ, հակառակ ...ցանի դաշնագրին, Թուրք կառավարութիւնը կը շարունակէ արգիլել Պոլսեցի Յոյներու դէպի իրենց օճախները վերադարձը եւ 1923էն ի վեր գրաւած է պահած իրենց կալուածները, ...ժամանակ գանձելով անոնց ...ւարձերը.

2) Նկատելով որ հելլէն կառավարութիւնը, ոչ միայն ...ւպուրժեցին Թուրքերու այս ...ւորինութեանց, այլեւ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ ...գրուած համաձայնութիւններով ...նեցին որ Պոլսեցիները իրաւունք չունին Պոլիս վերադառնալ ...անոնք պարտաւոր են չորս ...ւան ընթացքին ծախել իրենց ...ալուածները.

3 Նկատելով որ 1925ին ...ւած հելլէնեւթուրք համաձայնագրով, կողմերը յանձն առին իրաւատէրներուն վերադարձնել երկու երկիրներու մէջ իրենց ...ւած կալուածները, բայց ...ն Թուրքիա կը շարունակէ ...սեցի Յոյներու ձգած կալուածներուն հասոյթները առնել ...ւնաստանի մէջ կալուած ունեցող Թուրքերուն, ընդհակառակը ...ւէն կառավարութիւնը ընդառաջ չգնաց մեր արդար պահանջներուն, որպէսզի Թուրքիոյ ցոյց ...ւած հոգածութիւնը կապելով, ...ւի վճարէ Յունաստանի մէջ ...ւող Թրքական կալուածներու ...ւոյթներէն ժամանակաւոր ...ւմար մը, գոնէ մեկմէ գրաւուած կալուածներու հասոյթներուն կէսին համեմատութեամբ.

4 Նկատելով որ 1925էն յետոյ, Թուրքերուն կողմէ փոխանակելի նկատուած եւ առկէ ի վեր ...անաստան ապաստանած Պոլսեցիները չկրցան մինչեւ այսօր ...աուցում ստանալ, այն պատճառով թէ ժամանակը անցած է, մինչդեռ, Յունաստան ...ւնելով եւ 1925էն առաջ փոխանակելի չնկատուելով, անոնք ...ն կրնար ժամանակին փնտռել ...ցումներու յայտարարագիրը ...ւ եւ

5) Նկատելով որ Պոլսեցիներէն շատերը, որոնց կալուածները գրաւուած են, աղքատ միջոցներու անտանելի սպառած են եւ չկարենալով ապրեցնել իրենց ընտանիքները իրական յուսահատութեան մը մատնուած են.

Կը բողոքեն իրենց հոգիին ամբողջ ուժովը պետութեան անարդար որոշման դէմ եւ կը լիազօրեն Պոլսեցիներու ճանչցուած 4 Միութեանց նախագահները, ջերմօրէն խնդրել Պ. Վենիզելոսէն, որպէսզի բարեացակամօրէն ուսումնասիրէ՝ ամիսներ առաջ, Միութեանց կողմէ տրուած յուշագրերը եւ որոշէ.

1) Առանց մեր համաձայնութեան չընդունիլ, Թուրքիոյ մէջ մեր ունեցած կալուածներուն Թուրքիոյ յանձնումը, իսկ եթէ, անխուսափելի ընդհանուր պատճառներով ստիպուի նման որոշում մը տալ, երբեք չհամաձայնիլ, մինչեւ որ չապահովուի մեր այդ հարստութեանց փոխարէն ամենաարդարական հատուցումներու վճարումը.

2) Որոշել Յունաստանի ոչ փոխանակելի Թրքական կալուածներու հասոյթներէն, 1923էն ասդին Թուրքիոյ կողմէ գրաւուած մեր կալուածներու հասոյթներու գոնէ կէսին փոխարէն անմիջական ու առժամեայ վճարումներ ընել մեզի.

3) Թոյլ տալ որ, յայտարարագրեր յանձնելու պայմանաժամէն յետոյ Յունաստան եկած փոխանակելի Պոլսեցիներն ալ յայտարարագրեր յանձնեն, միանալու համար արդէն իսկ հատուցում ստացած Պոլսեցիներուն։

ՑԵՂ ՄԸ ՈՐ ԽՕՍԻԼ ՉԻ ԳԻՏԵՐ

Հռւէնացի նշանաւոր երկրաբան ...ոյց փրոֆ. Վան Նորտընսքիէօլտ որ քանի մը անգամ Պոլիվիայի մէջ Հարաւ Ամերիկա, խուզարկութիւններ կատարած է, կը պատմէ այն մեծ դժուարութիւնները զորս կրած է յարաբերութեան մէջ մտնելու համար Սիրինիօ կոչուած պզտիկ ցեղին հետ։

1925ին էնփլէնդայի համաճարակի առեն այդ ցեղը երեւան ելաւ Պրազիլիոյ Ռիօ Կրանտի գետին երկայնքին վրայ։ Ասկէ յետոյ Ֆրանչիսկեան միսիոնարները յաջողեցան շփման մէջ մտնել այդ փոքր ցեղին հետ։

Սիրինիօ, Կեօսէ, Թիրինիէ եւ Ճանտու կոչուած ցեղերուն հետքը գտնելու համար անհրաժեշտ է երկար խուզարկութիւններ ընել Պրազիլիոյ կոյս անտառներուն մէջ։

Անոնցմէ զատ գոյութիւն ունի նաեւ պզտիկ ցեղ մը Քիւրիւկիւա անունով, որ միւսներէն աւելի նախնական վիճակ մը կը ներկայացնէ եւ բնաւ խօսիլ չի գիտեր: Ութը տարի առաջ, այդ ցեղը կը բնակէր Ռիօ Բիրէյ գետին արեւելեան եզերքը, Քիւօթրօ Օժոզէն ... քիլոմեթր հեռու պզտիկ գիւղի մը մէջ, որ միայն 18 խրճիթ ունէր: Ինչպէս ըսինք, Քիւրիւկիւա ցեղը կը ներկայացնէ բոլորովին նախնական ցեղի մը հետքերը: Բնութեամբ շատ վախկոտ է եւ բոլորովին չէզոքացած կ'ապրի, նոյնէ բան սորվելու կարողութիւն չունի, եւ գտապարտուած է շատ մօտ ապագայի մը մէջ կորսուելու: Կազմով փոքր է ու տկար:

Նրիտասարդ Քիւրիւկիւացի մը իր ցեղէն հեռանալով մնացած է վերոյիշեալ ցեղերուն հետ, սակայն երկու տարուան մէջ ան չէ կրցած անոնց լեզուէն բառ մը իսկ սորվիլ

Քիւրիւկիւացիներուն գործածած զէնքերն ու աշխատութեան գործիքները շատ խղճալի ու նախնական են։ Կտաւերու կեղեւներէ շինուած ամաններով ջուր կը խմեն, վայրի մեղր կը քաղեն։ Խեցեղէն կամ բրուտէ անօթներու գործածութիւնը բոլորովին անծանօթ է իրենց։ Ջուր փոխադրելու համար գոգաւոր տերեւներ կը գործածեն: Քարի եւ ծառերու փոքր ճիւղերու միջոցաւ կրակ կը վառեն, եւ որովհետեւ կրակ հայթայթելու այս եղանակը շատ երկար ու դժուարին է, ստիպուած են միշտ անպակաս պահել՝ միշտ տրամադրելի կրակ ունենալու համար։ Լողալ չեն գիտեր, եւ երբ պէտք ըլլայ գետ մը անցնիլ, իրենց երկայն նիզակները ջուրին մէջ կը խոթեն եւ անոնց օգնութեամբ դիմաց կ'անցնին։

Անոնց բնակարանները խիստ խղճալի դրսերեւոյթ մը ունին, շինուած են պարզապէս ծառերու ճիւղերով, որոնք իրարու ագուցուած են մագլցող տունկերով։ Իրենց միակ զբաղումը որսորդութիւնն է, եւ առոր համար ալ խիստ նախնական զէնքեր կը գործածեն երբ տեսնեն որ որսորդութիւնը պէտք եղած արդիւնքը չի տար, կը ձգեն իրենց բնակատեղին եւ ուրիշ տեղ կը փոխադրուին։

Այրերը եւ կիները իրարմէ բոլորովին անջատ կ'ապրին, այրերը կ'զբաղին՝ առանին գործերով, իրենք կ'եփեն իրենց կերակուրները եւ առանձին կ'ուտեն։ Այր ու կին զատ բնակ կը կազմեն, եւ այդ երկսեռ բանակներուն մէջտեղ կը բնակի այր ցեղապետ մը, որու հրամաններուն կուրօրէն կը հնազանդին երկու բանակի անդամները:

Անոնց լեզուն յօդաւոր չըլլալով, չեն կրնար խօսիլ, եւ մեծ դժուարութեամբ կ'արտասանեն բառեր, ան ալ երկար վարժութիւններէ յետոյ:

Ցեղապետը պարզ շարժումներով կու տայ իր հրամանները, երբեմն իր շարժումներուն կ'ընկերանայ ռուլում մը: Խնդալ ալ չեն գիտեր, եւ երբ պէտք զգան խնդալու, իրենց շրթունքներուն վրայ թեթեւ շարժում մը կ'ընեն։

Զարմացած չենք ըլլար եթէ ըսենք թէ այս նախնական ու յետամնաց ցեղը իր ապրելակերպով եւ սովորութիւններով մեծ տարբերութիւն մը չունի կապիկներէն:

Հ. ՑԵՐՈՍԻ

ՆՈՒՊԱՐԱՇԷՆԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Բարեգործականի գրասենեակէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը.—

1. Հայաստանի կառավարութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան միջեւ կայացած ըլլալով վճռական համաձայնութիւն Նուպարաշէնի կառուցման բոլոր մանրամասնութեանց մասին, շինութեան գործին համար Երեւանի մէջ կազմուած է պետական յանձնախումբ մը, նախագահութեամբ ակադեմիկոս Թամանեանի:

Այս առթիւ, ինչպէս արդէն ծանուցուեցաւ, որոշուած ըլլալով Ամերիկայէ դուրս եւս մղում տալ հանգանակութեան, Փարիզի Կեդր. Յանձնախումբը, որուն նախագահն է Տիգրան Խան Քէլէկեան, շրջաբերականով մը կը հրաւիրէ հայրենասէր ժողովուրդը իր ամենալայն մասնակցութիւնը բերել սոյն ներգաղթային եւ հայրենաշինական գեղեցիկ գործին, որ կոչուած է ըլլալ գաղութահայութեան ամէնէն կարկառուն ընծան վերականգնող Հայաստանին։

Հանգանակութիւնը բացուած է հետեւեալ արձանագրութիւններով.— Տիկին Նոյեմի Գափամաճեան 175000 ֆրանք, Լեւոն Պէյ Յակոբեան 100,000 ֆրանք, Երուանդ Պէյ Աղաթօն 40,000 ֆրանք, Տ. Սիմոն Ղարիպեան 40,000 ֆրանք, Ռ՛Ն 25,000 ֆրանք:

Փափաքողներուն ձրիաբար կը ղրկուի «Նուպար եւ Նուպարաշէն» գրքոյկը։

2. — Զնքուշի Հայրենակցական Միութիւնը, որ 6250 տոլարի մասնակցութիւն մը խոստացած էր Նուպարաշէնի հանգանակութեան, Նիւ Եորքի Շրջ. Յանձնաժողովին վճարած է 1041 տոլարի գումար մը։

Նոյնպէս Նոր Ակնայ Հայրենակցական Միութիւնը որոշած է այդ նպատակին փոխանցել իր տրամադրելի գումարները, եւ առոր յատկացուցած է 111 անգլ. ոսկիի աւանդ մը։

Կրկին Հայրենակցականներու անունով Նուպարաշէնի մէջ պիտի կառուցուին իրենց անունը կրող թաղամասեր, ուր պիտի տեղաւորուին Զնքուշցի եւ Ակնցի գաղթականներ։

Ինչպէս յայտնի է, Կեդր. Վարչ. Ժողովը որոշած է կրկնապատկել հայրենակցականներու կողմէ Նուպարաշէնի ծրագրին տրամադրուելիք գումարները։

Բաց աստի, Նուպարաշէնի փոխանցուած են Սարգիսեան հիմնադրամի ղիզուած տոկոսները, 1597 անգլ. ոսկի Նոր Ակնայ թաղամասին համար, ինչպէս նաեւ Մինաս Չերազի հիմնադրամը 737 ոսկի, որ, ըստ կտակի, պիտի սահմանուի ընթերցարան-արհեստանոցի մը կառուցման։

3. 1929 տարեշրջանի հաշուեկշիռը պատրաստուած ըլլալով, հաշուեքննիչ Տ. Ռ. Թաղէոսեան ներկայացուցած է իր տեղեկագիրը։ Կեդր. Վարչ. Ժողովի նախաքննութենէն վերջ, անցեալ տարուան հաշուետուութիւնը պիտի ենթարկուի Ընդհ. Ժողովի գնահատման։

Սոյն հաշուեկշիռէն կ'երեւայ թէ 1929ին Միութեան ընդհ. հասոյթը եղած է 74.657 անգլ. ոսկի, որուն 13,910 ոսկին նոր կտակ եւ նուիրատուութիւններ կամ յաւելումներ, 29,861 ոսկի մասնաւոր դրամագլուխներու եկամուտներ (յատկացուած կանխորոշ նպատակներու), 11,006 ոսկի Նուպարաշէնի հանգանակութիւն եւն., իսկ 19,880 ոսկի հիմնական եւ սովորական տրամադրելի հասոյթներ (6045 ոսկի անդամավճար, 4357 ոսկի հիմնական դրամագլուխի եկամուտ, 7571 ոսկի յօգուտ որբերու եւ գաղթականներու, եւն.)։

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ
ԿԵԱՆՔԸ Ս. ՄԱՐԿՐԻԹԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վեց տարիէ ի վեր հաստատուած այս գաղութը միայն այս տարի էր որ արժանացաւ տօնելու Ապրիլ 11-24ը եւ Մայիս 28ը, Հ. Յ. Դ. Ս. Լու եւ Ս Մարկրիթի երկու քոյր մարմիններու նախաձեռնութեամբ։ Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին տեղի ունեցաւ անկախութեան 12րդ տարեդարձին հանդէսը, խուռն բազմութեան մը ներկայութեամբ, Հանդէսը կատարուեցաւ բացօթեայ Ս. Մարկրիթի կեդրոնական աղբիւրի եւ առեւ, գեղատեսիլ ծառաստանին մէջ, որ ամէն յարմարութիւն կը ներկայացնէր։ Ունէինք համեստ բեմ մը եւ տեղանք ծածկուած հայկական եռագոյնով։ Բեմին ետեւ գտնուած մեծ ծառին ճիւղին վրայ կախուած էին Արամի մեծադիր նկարը, Հայաստանի զինանշանը, Հանրապետութեան նրկարը եռագոյնով նման եւ ուրիշ հերոսներու նկարներ կախուած զանազան ճիւղերէն, իսկ ճիւղերէն չորս ծառերը զարդարուած էին հայկական ու Ֆրանսական եռագոյններով։ Հանդէսը բացաւ ընկ. Մ. Ալլահեան, որ իբրեւ ականատես 1915ի Մայիսեան դէպքերուն, նկարագրեց սարսափելի կռիւները։

Բոլոր յայտնի ու անյայտ ինկածներու յիշատակը յոտնկայս յարգելէ յետոյ, երգչախումբը երգեց «Բամ փորոտան»ը։ Այս առթիւ իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին խումբ մը տիկիններ եւ օրիորդներ, որոնք մէջ ընդ մէջ երգեցին։ Օրուան բանախօսն էր ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեան, որ պարզեց գեղագոյն ճակատամարտը, հայ զինուորին գերմարդկային ճիգերը եւ յաղթանակը։ Յորդորեց հայ պահել նոր սերունդը։ «Այսպէսով է որ մենք պիտի ըլլանք մեր նախորդներու արժանաւոր ժառանգները ու այսպէսով է որ պիտի հասնինք Միացեալ ու անկախ Հայաստանին»։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին գերասաններ Մարութեան, Ուզունեան եւ Մ Գաբրիէլեան, որոնց հետ արտասանութիւններ ըրին ընկ. Հ. Ֆլէնկեան, ընկ. Կ. Դիւթալեան, ընկ. Յ Ալէքսանեան եւ խումբ մը պզտիկներ։ Երգեցին ընկ. Աւոսեան, Օր. Սուլեան եւ Պ. Կ. Գանտիլճեան։ Հանդէսը փակուեցաւ «Յառաջ Նահատակ» խմբերգով, որուն կը մասնակցէր բոլոր ժողովուրդը։

** Հանդէսի փակումէն անմիջապէս յետոյ ընկ. Նախագահը յայտարարեց թէ երկու երիտասարդներ փափաք յայտնած են մտնելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը եւ թէ մկրտութեան արարողութիւնը պիտի կատարուի հրապարակաւ։

Նախ կարդացուեցան երկու երիտասարդներու նամակները, յետոյ խօսք տրուեցաւ ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեանի, որ պարզեց դաշնակցականի մը պարտականութիւնները եւ աւանդական հարցումներն ուղղեց։ Յետոյ երգուեց «Մշակ բանուոր»ը եւ տեղի ունեցաւ բուն արարողութիւնը, կնքահայրութեամբ ընկ Գ Գաբրիէլեանի։ Արարողութիւնը վերջացաւ «Մենք անկեղծ զինուոր ենք» խմբերգով եւ կեցցէ՛ Հ. Յ Դաշնակցութիւնը բացագանչութիւններով։

Բաբերդցի

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

— Որ այդպէս է՝ ոչ զէնք ...ընդունինք, ոչ ալ յեղափոխական։

...ս խորհրդակցելով Սերոբի ...՝ վերցուցի Հլողինցի Աւօն ...ղացի Կէլիէկուզան, կանչեցի ...Աւէին ու Թաթոյին, ըսի.

— Քանի մը տղերք տուէ՛ք, ...Շէնքէն զէնք ու տղերք ...բեն։

— Շա՛տ է, — ըսին։

— Դէ՛, բաւական կայ, — ըսի։ Նոկեցին 19 20 տղայ, եւ ...րին Սերոբէն իր ընկերներով եւ աւելորդ զէնքերը։ 95ի ...նոն թողած ընկերներս՝ Համբարձում, Յարութիւն, Գէորգ, ...նորոս այդ առեն հոն չէին, ...ցեր էին Դաշտ.

Դիւղացիք մեզ տարան Կէլիէկուզանի Խօշոկնին ըսուած ...ղը։ Մենք լուր ղրկեցինք ...րեցոնց, Տալւորիկի 7 թաղեցոց, կանչեցինք յայտնի մարդկանց։ Նրանք եկան. եկաւ Հրայրը Դաշտէն, նաեւ մեր հոն թողուցած ընկերները։ Քանի մը անձնաւորութիւններ զանգատուեցին մեր հին տղայոց վրայ մասնաւոր պատճառներով։ Մըտքերը խաղաղեցնելու համար՝ Սերոբն ու Հրայրը ըսին. Թէ մենք էդ տղերքը կառեցինք կը հեռացնենք։ Այդ յայտնի մարդկանց մեծամասնութիւնը ըսին. «Մենք այս 2—3 տարուան մէջ այդ տղայոց վրայ ոչ մի բան չենք տեսեր. դրանք բոլորն ալ անձնական խնդիրներ են»։ Տալւորիկցիք, Աղբեցիք, Կէլիէկուզանցիք եւ մեր խմբապետները համաձայնութեան եկան։

Հարթուց Գասպարի Խաչօն 94ին Մուրատի հետ ձերբակալուած մարդ մըն էր։ Ըսաւ.

—«Նայի՛ր, մենք բոլորս իրարու հետ արիւն ենք թափեր, մալ ու ապրանք տուինք, ախպէր, քուր, մար կորսնցուցինք. մեզի ի՞նչ է մնացեր։ Չըրթ մը նետեցի 93ին, զըրթ մըն ալ նետեցի 94ին Մուրատ էֆէնտիի հետ, բանտարկուեցայ ու բանտէն փախայ. ալ ինծի ոչինչ չէ մնացեր. մնացեր է ինծի կնիկ մը, էս անգամ ալ կնկայ վրայ պիտի ձգեմ զըրթ մը, եա՛ կուգայ, եա՛ կը գնայ (ըսել կուզէր. թէ 93ին, 94ին ինչպէս վեց խաղար ամէն բան տարուեր է, բայց կնոջից, հիմա կնոջ վրայ կ'ուզէ խաղալ եւ եա՛ կը տանի, եա՛ տանուլ կու տայ)։ 50 տարի է Սուլթանը մեզմէ տուրք չէ տարեր եւ չը պիտի տանի. հեզ մը մեր փարան էնոր քէսան չլցուեւ։ Պիտի կռուինք ու չպիտի տանք»։

Սերոբն ու Հրայրը կը ծիծաղէին այդ մարդու պատմութեան վրայ։ Տալւորիկի բոլոր իշխանները էդ մարդուն կ'ըսէին, կ'ըսէին նաեւ Վերին գիւղի մարդիկը եւ կը ցատկէին։

Նախ քան այդ ժողովը՝ որոշուած էր, որ 14 ընկեր հոդ պիտի մնային։ Առաջարկեցինք գիւղացիներուն ընտրել իրենց տասնապետ մը եւ տասնապետի օգնական մը։ Գուէարկութիւն ըրին, ձայներու մեծամասնութեամբ ինձ ընտրեցին տասնապետ, իսկ Հաւատորիկցի Ղազարին՝ տասնապետի օգնական։ Մեր թղթակցութիւնը պիտի ըլլար Հրայրի հետ։ Հրայրն ալ Դաշտէն պիտի թղթակցէր Գուրգէնի եւ Սերոբի հետ։ Մեզ երկու տասնապետներս Սերոբը պատուիրեց. «Մինչեւ մեր Ախլաթէն գալը դուք ոչինչ չպիտի ընէք. զէնքերը պիտի մաքրէք եւ փամփուշտներու հետ քու ճանչցած հաւատարիմ մարդկանց յանձնէք»։

Հրացանները, փամփուշտները եւ զինուորները յանձնեցին ինծի։ Գրուեց երեք ստացական, մէկը տարաւ Հրայրը, մէկը Սերոբ եւ Գուրգէն, պատճէնի մէկն ալ ըմս մնաց։ Հրայրը գնաց իր տունը, Սերոբը իր երկու ընկեր Ֆիլեթի եւ Հասոյի հետ՝ Ախլաթ, մենք մնացինք Սասուն։ Այդ ժողովներին չմասնակցեցան ոչ Շէնըքցիք եւ ոչ Սէմալցիք։

Ղազարին 8 տղայ տուի եւ ղրկեցի Տալւորիկ, քովս մնացին 6 տղայ եւ մնացինք Կէլիէկուզան։

Շատ կարճ ժամանակէն Ցըրօնքցի Հլղատն ու Բղդօն, որոնց Սերոբը զինաթափ ըրած, ղրկած էր իրենց տուները, եկան քովս, որովհետեւ գիւղացիք մատնած էին նրանց եւ կառավարութիւնն ալ սկսեր էր հետեւել։ Ես ընդունեցի դրանց, տուի մի մի հրացան իրենց փամփուշտներով։

∴

Սերոբը գացած գիշերը Կիրակոս անուն Կէլիէկուզանցի երիտասարդ մը մի այլ կին ալ հետը՝ կ'երթան կը խաբեն Կէլիէկուզանի Ըռքոյի տան Խումարի աղջիկը՝ Աղամի քոյրը. այդ կինը կ'ըսէ.

— Ախլաթ կնիկ-մարդու խումբ ալ կայ. ես ալ պիտի երթամ, դուն ալ չե՞ս գար։

Աղջիկը կ'ըսէ.

— Կուգամ։

— Դէ՛, որ կուգաս, — կ'ըսէ, — գնա քեզի չարուխ-բուճ վերցրու ու եկ Բեսրէ հովիտի Թառը։

Այդ բանը կը կատարուի քանի մը Կէլիէկուզանցի մարդկանց ձեռքով։ Կիրակոսը Բեսրէ Թառ կ'ուղարկէ մի 15 տղայ իր հօրեղբօր տղաներուց, տղալ մ'ալ Մերկերցի (Մերկեր Կէլիէկուզանի մէկ թաղն է, Անտոքի տակ)։ Երբ աղջիկը Բեսրէի հովիտը կ'երթայ՝ այդ երիտասարդները վրայ կը հասնին եւ շալակելով աղջիկը՝ Իշխնձոր կը փախցնեն։ Մինչեւ Իշխնձոր հասնելնին՝ աղջիկը շատ չարչարած են։ Աղջկան եղբայրը Աղամ կը վերցնի 4—5 հոգի հետը եւ կ'երթայ Կիրակոսի տունից 41 ոչխար թալան կը վերցնի։ Գիւղի գլխաւորները բոլորը մէկ հաւաքուեցան։ Աշխատեցան որ կերպ մը հաշտեցնեն աղջկան մայրն ու եղբայրը, որպէսզի աղջիկը իրենց կամքով տան, սակայն ի զուր, նրանք մերժեցին։ Կ'ուզէին Իշխնձորի տէրտէրի ձեռքով աղջիկը բռնիպսակել։

(Շար.)

րուԹենէ նէօրաաԹէնի)։ Ի՛ւ ժամերիները կիրակի օրէն ի վեր տեսած չըլլալով զինքը, որոնք էին բոնի բանալ յարկաբաժնին դուռը։ Նկարիչը չափազանց տկար էր այդ կիրակի օրը, բայց եւ այնպէս կատարեալ պագարինով պատրաստած էր կախաղանը, ձգելով կտակ մը եւ հրաժեշտի նամակ մը։

Թաոասունը հինգ տարեկան էր, ծնած՝ Վիտին (Պուլկարիա) եւ ամերիկեան քաղաքացի դարձած 1915ին, բայց քսան տարիէ ի վեր Փարիզ կը բնակէր։ Շատ վարպետ գծագրիչ էր եւ անխոնջ փորագրիչ։ Ունի բազմաթիւ անտիպ գործեր։ Կը պատկանէր «Փարիզի դպրոց»ին։

Ցրանսական զաղթավայրերն ալ...

Միայն Հնդկաստանը չէ որ կը խլրտի, այլ եւ Հնդկաչինը, ինչպէս գրած էինք անցեալ օր։ Նոր հեռագիրներ կը հաղորդեն թէ կացութիւնը ծանր է Աննամի մէջ։ Ֆրանսական զօրքը զէնքը դիմեց երկու գիւղերու մէջ, սպաննելով երկու ցուցարարներ եւ վիրաւորելով ուրիշ 17 հոգի։ Ցետոյ տեղի ունեցան բազմաթիւ ձերբակալութիւններ։ Երկու հազար հոգինոց թափօր մը կարմիր դրօշակներ պարզած շրջեցաւ փողոցները, տուրքերու ջնջումը եւ հողերու բաշխումը պահանջելով։

Պապին ճայնոյած էր...

Փարմայի (Իտալիա) դատարանը 11 ամսուայ տուգանքի եւ հինգ ամիս բանտարկութեան դատապարտեց Թղթավաճառ մը, որ նախատած էր Պապը։ Դատարանը լեցուն էր խուռն բազմութեամբ, որովհետեւ առաջին անգամ էր որ պետական օրէնքէն պիտի օգտուէր Պապը, իբրեւ հետեւանք Լաթերանի դաշնագրին։ Թղթավաճառը, Պասանի, խոստովանեցաւ թէ անյարմար բառեր գործածած է, բայց աւելցուց թէ իբրեւ կատակ ըսած էր, ցնցելու համար երկու բարեպաշտ կիներ որոնք եկեր էին պապական դրօշներու յատուկ նիւթեր գնելու եւ չափազանց կը քաշքշէին սակարկութիւնը։ Համբերութիւնը հատնելով, Թղթավաճառը չարամիտ ակնարկներ ըրեր է եւ կիները ուղղակի ոստիկանութեան դիմեր են։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

Ռոստոմ ենթակոմիտէ.— Այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին։

Սէն Թ'Անթուան և Պուլվառ Օտտօ (միասին).— Այս չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Պուլվառ Օտտօի սովորական հաւաքատեղին։

Սէն Լուէ Մէնթ Մարկրիթ (միասին).— Այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Սէն Լուի հաւաքատեղին։

Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

—

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերը

Զաւարեան, այս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանին մէջ։

Համ-զասպ, այս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Նիկողոսեանի ճաշարանը։

Կայծակ խումբ, այս չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանին մէջ։

Քրիստափոր խումբ, այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Նիկողոսեանի ճաշարանը։

Քեռի խումբ այս հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Նիկողոսեանի ճաշարանը։

Վրէժ խումբ, այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանին մէջ։

Ներկայ կ'ըլլան կոմիտէի անդամները։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Կարեւոր օրակարգ։

"ՄԱՅԻՍ 28„ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ.— Վաղը Կիրակի ցերեկ։ Կը խօսի ընկ. ԱՐԱՄ ԳԱՌՕՆԷ։

ԿԱՐՏԱՆ.— Վաղը Կիրակի ժամը 3ին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Տան մէջ։ Կը խօսին ընկերներ Հ. ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ եւ Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ։ Հանդէսէն յետոյ խնջոյք։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

Անիէր-Պուա-Քոլոնպի Ջէյթուն ենթակոմիտէի ընկերական դասախօսութիւնը այսօրշաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 79 Rue des Chambards, Bois-Colombes։ Կը խօսի ընկեր Բենօ։ Նիւթ՝ Վասպուրականի հերոսամարտը եւ հայ կամաւորներու դերը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն. Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի եւ Փարիզի կոմիտէի ներկայացուցիչները։

ՍԱՐՍԷԼԻ Հրայր խումբի ժողովը այսօրշաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկեր Ն. Ալասինեանի բնակարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի եւ Փարիզի կոմիտէի ներկայացուցիչները։

ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ խումբի ժողովը այսօրշաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ընկ. Մ. Ալթունեանի բնակարանը։ Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի եւ շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչները։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբի ժողովը այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Շավիլի Սէն Լազար կայարանին դիմացի սրճարանին մէջ։

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 2ին 62 րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրճարանի վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն առիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր Սերոբ, Եփրեմ, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ՌՈԱՆԻ Ակնունի խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին։ Օրակարգ՝ վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ո. Մ. Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիա ճաշարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ է բոլոր անդամներու ներկայութիւնը։

Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի մէջ (26 Rue Troyon, Sèvres) վաղը Կիրակի ժամը 4ին տեղի կ'ունենայ վարժարանին նորշէնքերուն բացումը, նախագա- հութեամբ ժորժ Լէյկի, երեսփոխան եւ նախկին վարչապետ։

ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլի հանգանակութեան ցանկը.—

Ա. Մինասեան, Տէր եւ Տիկ. Գօտուրեան, Ռ. Անտոնեան, Գ. Մելիքեան, Ա. Միսաքեան, Գ. Ցհանեան, Ե. Գարուեան, Ռ. Դաճվէճեան, Կ. Էրոեան, Ժամկոչեան, Մ. Խաչատուրեան 5ական, Տէր եւ Տիկ. Ազպէկեան 20, Թելիքեան 20, Մ. Դափիկեան 25, Ժ. Գարուեան 25, Մ. Խաչատուրեան, Ս. Ալթունեան, Տէր եւ Տիկ. Ե. Սիրականեան, Տիկ. Համաքեան Յ. Եսայեան 10ական, Ե. Սհանեան 2, Յ. Պէլպէրեան 10, Գ. Բարդանեան 10, Ղ. Կիւլեան 20, Ա. Մարապէտեան, Ս. Յովհաննէսեան, Մ. Աւետիսեան, Մ. Զօրաեան, Յ. Ֆարատեան, Ղ. Ասատուրեան, Գ. Զագարօզլու, Կ. Խոփկեան, Յ. Մանուկեան, Յ. Խանոեան, Ա. Հայրապետեան, Ն. Մոսիկեան, Ս. Տօնիկեան 5ական, Ա. Մուրատեան 3, Յ. Դաւոպարեան 2, Ճ. Մելիքեան 4, Ե. Տէշիլեան 2, Գ. Մանուկեան 5, Ներսէսեան եղբարք 35 ֆրանք։ Գումար 348 ֆրանք։

Դարագաշեան, Աթինեան, Քէնաաճեան, Յակոբեան, Ալապօյաճեա, Թօփալեան, Ս. Փափազեան, Թաշճեան, Ուճացեան, Դաբբիէլեան, Թէլքեան, Ոսկերիչեան, Արապեան 10ական, Գասապեան, Հազարապետեան, Գարամանեան, Հաւատանեան, Սանտըքճըմնեան, Ս. Փափազեան, Ուլապեան, ՈՒՆ, ՈՒՆ, Եուսուֆեան 3ական, Արապեան, Համալեան, Յովակիմեան 4ական, Թիւթիւնճեան 15, Հալէպեան 15, Շաքարեան, ՈՒՆ, Պօղոսեան, Դրիչեան, Մարգարեան, Վարաիկեան, Ղրալեան, Դույումճեան, Փապուճեան, Լըտըրեան, ՈՒՆ, Ճինկէօզեան, Մըթըլեան, ՈՒՆ, Յակոբեան, Շամլեան, Սարգիսեան, Դատաեան, Գէորգեան, Դաւութեան 5ական, ՈՒՆ 1, Տ. Մարտիրոսեան 20, ՈՒՆ 1.50, Մեսրոպեան 50 սանդիմ, ՈՒՆ 1, Իւստաֆեան 3 ֆր.։ Գումար 319.50 ֆրանք։

Հայկասեան, Գազազեան, Էրմոնեան, Բրուտեան, Պօյաճեան Փօսիկեան, Թալեան, Յարութիւնեան, Լափաջեան, Թուլեան, Գազանճեան, Սէֆէրեան 5ական, Խոտաֆեան, Էթարեան, Եսայեան 2ական, Քաթէրճեան 1, Վէրտալեան, Թոփճեան, Դերձակեան, Բէլէրեան, Կարմիրմօրուքեան, Դերձակեան 10ական, Նամեան 2.50, Բորոյեան 4, ՈՒՆ 95 սանդիմ, Ջուարեան 50, Յարեան 15 ֆր.։ Գումար 199.45 Ֆր.

Հար.)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Արօյանպէկցի (Իզմիտ, Գիրգոր եւ Զարմուհի Քօչուկեան կը փնտռեն իրենց զաւակները Իսահակ եւ Վերժին որոնք տարագրութեան միջոցին կորսուած են։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուին Սուրիա։ Իմացնել Գիրգոր Քօչուկեանի, 6 rue Wilson, Décines, (Isère).

Կը պնդրուի Սուրիահայ Թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Էնկիւրի նահանգին Ստանօս գիւղէն Յակոբ Զօպանեան 27—28 տարեկան, հօր անուն՝ Պօղոս, մօր՝ անուն Մարիամ։ 1920ին կը գտնուէր իր մեծ մօրը քով Մերսին։ Այդ Թուականին մեկնած է Դամասկոսէն Պոլիս երթալու համար։ Կիլիկիոյ ճամբուն վրայ տեսնուած է հայրենակիցի մը կողմէ։ Իր մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 1000 ֆրանք նուէր։ Իմացնել իր եղբօրը Գրիգոր Զօպանեանի 31 Rue de Fossé, Issy-les-Moulineaux (Seine) France *կամ Թերթիս վարչութեան։*

Կը խնդրուի արտասահմանի Թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռեմ Քէմախի վերի Բագառիճէն Խոսրով Իլպիզեան եւ զաւակները Ղազարոս, Կաթիկ, Ազատուհի, եւ հօրեղբօրորդւոյսզաւակները՝ Աւագ, Մատթէոս եւ Մարիկ, որոնք աքսորուած են 1915ին։ Իզմիրի դէպքէն ամիս մը առաջ Մալաթիայէն լուր առնուած է աղջիկը կաթիկէն։ Անկէց ի վեր լուր չկայ։ Իրենց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 500 ֆր. նուէր։ Իմացնել՝ H. Hougasian, Mazagan: Maroc: կամ «Յառաջ»ի։ Կը խնդրուի սուրիահայ եւ յունահայ Թերթերէն արտատպել։

— Սեբաստիոյ Ղարւա գիւղէն օր. Էլմաս Պարոնեան, հօր անուն՝ Խաչատուր, մօր անուն՝ Նարօ կը փնտռէ իր մօրեղբայրը Մինաս Մարկոսեան (Սեբաստիոյ Եէնիճէ գիւղացի), որ 1920 - 1924 կը գտնուէր New York City, Ամերիկա եւ կը Թղթակցէր իր մօր հետ։ Իմացնել Elmas ...ronian, c/o Katri Frères ...routh. (G. Liban).

ՌԱԺԱԿԻ ԱԽՈՅԵԱՆԱԿԱՆ Մ...

Լիոնի շրջանի ֆուԹպ... հայ խումբերու միջեւ ... կերպուած Մ. Ա. Օրբերու... րակցութեան կողմէ, Այս ... առաւօտ ժամը 9էն իրիկ... կը հրաւիրուին հայրենակի... Մուտք 3 ֆր. ամբողջ օրուան ... մար։ Ծանօթ.— Դաշտ երթա... համար առնել 11 Թիւ հանր... կառքը եւ իջնել Stade B... Granger, (A. S. H., Bon C...

Կ'ուզուի

կանանց ... գուստներու ... մար ֆրանսերէն գիտցող ... ջին ձեռք լաւ կարուհի մը ... միայնգամայն վարէ արհեստա... նոցը։ Գոհացուցիչ պայմա... դիմել՝ 4 Rue de la Col... Մէթրօ՝ Gobelins մօտ...

Կ'ուզուի

ինքնաշարժի վա... րիչ մը։ Դիմե... կամ գրել Ճանկէօզեանի ... Rue de Villeneuve, Alfort... Seine.

IMPRIMERIE - MASSIS - ED. ...

208bis, Rue Lafayette Paris (1...

Le Gérant H. STEPHAN

L'E SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 Ֆ.	70Ֆ.	140Ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 Ֆ.	200Ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 378 298

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 1 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 8 ՅՈՒՆԻՍ 1930
8 JUIN 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1284

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՍԿԱՊԷՍ, ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԲ...

Անոնք որ կարդացին, երէկ, Սուրիոյ ռամկավար եւ հնչակեան Մարմիններուն «Յայտարարութիւնը»՝ նոյնութեամբ արտատպուած մեր խմբագրական սիւնակին մէջ, գլուխով եւ ձիրքով, անշուշտ համոզուեցան թէ կարելի չէ կացութիւնը փրկել այդպիսի աճպարարութիւններով։

Կարելի չէ մանաւանդ անոր համար որ, այդ երկու խմբակցութիւնները պարզապէս շուքեր են ինչպէս ուրիշ գաղութներու, նոյնպէս Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ։

Պէյրութի եւ Հալէպի մէջ եղած-չեղած ռամկավարը հրապարակին վրայ է, մարմին թէ շուքը։ Իսկ ինչ որ հնչակեան կը կոչենք, նոյնքան կասկածելի բոյս մըն է։ Որ փարախին կը պատկանի Սուրիոյ «Գործադիր Յանձնախումբը»։ Այստեղ՝ Փարիզի մէջ կը ճնան երկու «Գործադիր Մարմիններ» եւ երկու պաշտօնաթերթեր, մէկը միւսէն աւելի ուղղափառ յաւակնութիւններով։ Երկուքն ալ իրար կը սիրեն այնպէս ինչպէս Հայն ու Թուրքը։ Եւ ամէն թիւի մէջ, փոխադարձ մեծարանքներ—«խաչագող», «մատնիչ», «Հմայեակ Արամեանց» եւն.։

Անշուշտ Սուրիոյ մէջ ալ անծանօթ չեն այս խոհանոցի կռիւներուն — ինչպէս ամենօրեայ փողոցային տեսարաններուն։ Եւ այդ պատկերին վրայ ալ կը չափեն Յայտարարութեան կամ յայտարարողներուն արժէքը։

Դառնալով, նորէն, մեր ոչխարներուն, — տարօրինակ է որ Տամատեան մը եւ Տօքթ. Թօփճեան մը, երկուքն ալ փորձառու եւ քաջածանօթ՝ Սուրիոյ կացութեան, հաւանած են այս ժամանակի եւ այնքան թեթեւամիտ ձեռնարկին։ Եւ ճիշդ այն պահուն, երբ աւելի քան անհրաժեշտ էր միացեալ ճակատ։ Մէկ լեզու եւ մէկ բերան։ Ոչ թէ ամենդուկ մեկուսացում կամ պիղատոսեան փաքրոգութիւն։

Տարօրինակ է մանաւանդ անոր համար որ, անոնք անտեսած են նոյն իսկ ազգ. իշխանութիւնը։ Իրենց «Վեհափառն ու Սրբապատիւները, աղաներն ու էֆէնտիները։ Մէկ խօսքով, բոլոր այն տարրերը որ գլխագիր «Ազգը» կը ներկայացնեն, ամէն տեղ եւ ամէն առիթով...։

Ի՞նչ ամբարտաւանութիւն է այս։ Ուրեմն, ամբողջ Սուրիոյ գաղութին ճակատագիրը սա երկու խեղճուկրակ, խառնխնաճ խմբակցութեանց գիրկէ՞ն կախուած ունի։ Խմբակցութիւններ որոնք նոյն իսկ իրենց անդամներուն անունով խօսելու իրաւունք չունին, եթէ ուզենք աւելի պրպտել։

Եւ ի՞նչ կիրք է այս, որ չի սատկիր, չի մարիր, նոյնիսկ ամբողջ գաղութի մը ապահովութեան ճակատագրական հարցին առջեւ...

Կ'ընդունինք որ աւելորդ են այս հարցումները. որովհետեւ, ռամկավար մեծ ու պզտիկ «շէֆ»երը ուրիշ դաւանանք, ուրիշ հոգ, ուրիշ գործ չունին, եթէ ոչ Դաշնակցութիւնը սեւցնել ամէն տեղ։ Ամառ թէ ձմեռ։ Որեւէ առիթով։ Եւ բոլոր միջոցներով։ Կասկածելի դարձնել ո՛չ միայն հայ ժողովուրդին, այլեւ օտարին առջեւ։ Սուրիոյ կամ Միջագետքի Արաբին առջեւ։ Քիւրտին, Պարսիկին, Անգլիացիին կամ Ֆրանսացիին առջեւ։ Եթէ նոր բան չգտան, հին տեսարակներ կը պրպտեն— ինչպէս սնանկացած խանութպանները։ Եթէ յանցանքի վրայ բռնուեցան — սուտը ողջ մնայ։ Եթէ մէկ զրպարտութիւնը հերքեցիր, տասը հատը մէկէն կը շարեն։ Եւ առանց խղճահարութեան թուղթին կը յանձնեն ինչ որ կ'անցնի իրենց մտքէն։

Կարճ,— մատնութիւնը այլեւս առօրեայ զէնք, քաղաքական պայքարի միջոց է դարձեր մեր անարժան հակառակորդներուն համար։

Այդ բարեմիտ «Յայտարարութիւն»ն անգամ, իր այն վիճակին մէջ, ուրիշ բան չապացուցաներ։

Ահաւասիկ ուրիշ ռամկավար պաշտօնաթերթ մը, Ամերիկայի «Պայքար»ը, որ «Մինչեւ ե՞րբ այսպէս» խորագրով խմբագրականի մը մէջ, կը ձայնակցի Փարիզի եւ Հալէպի քոյրութիւններուն, կը ճոխացնէ եւ կը լրացնէ զանոնք։

Ան կը մեղադրէ Դաշնակցականները որ,— «երկու տարի առաջ աղմուկ փրցուցին թէ Սուրիայէն շարունակ հազարաւոր Հայեր կը գաղթեն Հարաւ. Ամերիկա. եւ ասիկա ցոյց տուին իբրեւ ազգային աղէտ... Արաբ թերթեր եւ շրջանակներ բնականաբար հետաքրքրուեցան, եւ իրենք իրենց հարցուցին թէ ի՞նչ էր կալգ մը հայ թերթերու յայտնի չափազանցութիւնները»։ («Պայքար», 28 Մայիս։)

Եւ դեռ ի՛նչ մեղքեր.— Պէյրութի գաղթականներու տեղաւորման ծրագրին առթիւ, անոնք

«Ցեղույն վրայ ու արտասահմանի մէջ, այնքան անտեղի ու աւելորդ խօսքեր ու խորհրդածութիւններ ըրին՝ այդ զուտ մարդասիրական ձեռնարկին շուրջ, որ արաբ թերթեր ու կասկածոտ շրջանակներ ատոր մէջ ալ երկրին շահերուն ու հանդարտութեան հակառակ նպատակներ երեւակայեցին»։

Եւ տակաւին Թուրքիոյ հայ բեկորներուն բռնագաղթը՝ իբրեւ հետեւանք քրտական գործակցութեան եւն.։

Կարգը մերն է հարցնելու.

— Մինչեւ ե՞րբ այսպէս, կամկա՛ր Դաւիթներ...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԳԱՂԹԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՅ ԲԺՆՈՒՈՐՆԵՐ 250.000 ԼԵՎԱ ԿԸ ԿՈՐՍՆՑՆԵՆ ՍՆԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ

ՊՈՒՐԿԱԶ, 1 յունիս (սեփ. թղթ.).— Երէկ կարաւաններ ճամբայ կը հանուէին մարակներու հարուածին տակ, դէպի անապատ. այսօր նոր կարաւաններ նաւ կը նստին կամաւոր — դէպի հեռաւոր Ամերիկա կամ Ֆրանսա։

Յունուարէն ի վեր տիրող տնտեսական տագնապը սուր հանգամանք ստացաւ մայիսին. իսկ մայիսը կարծես ամէն չափանիշ։ Կեանքը մեռած է հատուցումներու բեռան տակ տքացող փոքրիկ Պուլկարիոյ մէջ։ Իրարու ետեւէ սնանկացող վաճառականներէ վերջ, կարգը եկած է դրամատուններու։ Առեւտրական Դրամատան՝ «Ինտուստրիալնա Թօռկովսքա Պանքա»ի սնանկութիւնը 250.000 լէվա արժեց հայ բանուորներուն որոնք տարիներէ ի վեր իրենց ճակտի քրտինքի խնայողութիւնը վստահած էին այդ դրամատան։ Թշուառութիւնը երթալով կ'աւելնայ, յուսահատութեան մատնելով պուլկարահայ գաղութը։

Պուրկազը նոր գաղթակայանի մը երեւոյթը առած է ամիսներէ ի վեր։ Ցամաքներով գաղթական ընտանիքներ Խասքովոյէն, Ֆիլիպէէն, Ստարա Զակորայէն, նոյնիսկ Սլիվէնէն ու Եամպոլէն կը հասնին Պուրկազ եւ նաւ կը նստին ամէն օր, դէպի Ֆրանսա կամ այլուր։ Պուրկազն ալ շարժման մէջ է 170 ընտանիքներ արձանագրուած եւ դիմում կատարած են Թեմականին, որ ճամբայ մը ցոյց տայ իրենց, կամ Բարեգործականի միջոցաւ ապահովէ իրենց ճանապարհածախսը։

Սլիվէնը պարպուած է արդէն, Շումէնը կը ծիւրի, Ֆիլիպէն կը նօսրանայ, իսկ Պուրկազը պիտի դատարկուի, եթէ յաջողին ցամքայ ելլել արձանագրուածները։

Ինքնակոչ Թեմական Խորհուրդը չուզեր հետաքրքրուիլ եւ ամէն ինչ ձգուած է բախտին։ Ո՞վ պիտի կանխէ այն վտանգաւոր գաղթի համաճարակը, որ կը սպառնայ վարակել ամբողջ Պուլկարիան։

Մէկ երկու աշխատանոցներու բացումը հայաշատ կեդրոններու մէջ, փրկարար դեր պիտի կատարէր 35.000նոց գաղութի մը քայքայումը կանխելու համար։ Բայց ո՞վ է հետաքրքրուողը։ Մեկնողները գաղթականներ են եւ անբաղձալի տարր՝ հին գաղութին համար։ Թո՛ղ հեռանան նորերը եւ տեղացիները մնան առանձին, տէր՝ ժամուն ու բանկալին։

Բարեգործականը, որ ամսական 10.000 ֆրանք (ԽՄԲ.— Տա՞սը հազար թէ հազար) կը տրամադրէ Սօֆիայի մէջ շաբաթաթերթ մը պահելու, եւ Թոյն սերմանելու համար, ինչո՞ւ կը լռէ այս աղաղակող թշուառութեան եւ տխուր պատկերին առջեւ։

Ամառ է այրուառը Պուլկարիոյ մէջ։ Բայց գործ չկայ, կարեւորը գործն է։ Մինը, որ անցեալ տարի կը ծախուէր 36 լէվայի, այս տարի իջաւ 18ի, կաթին քիլօն 6 լէվա, լուբիան 32էն իջաւ 10ի։ Բայց դրամ չկայ։ Այսքան առատութեան եւ աժանութեան մէջ անօթի մնացողներու թիւը տասնեակ հազարներու կը հասնի։ Բերքը առատ է, բայց գնորդ չկայ։

Աւէն պարագայի մէջ, ազգային վերին մարմիններու պարտականութիւնն է միջոցներ ձեռք առնել, գաղթը սահմանափակելու համար։

Ինչո՞ւ չՇինցին Մանշի փապուղին

Բրիտանական կառավարութիւնը հրատարակեց Ճերմակ Տետրակ մը, որ կը պարզէ Մանշի տակէն փապուղի մը շինելու ծրագրին անպատեհութիւնները։

Կառավարութիւնը նախ մեծ, թէեւ ոչ անյաղթելի, դժուարութիւններ կը տեսնէ ծրագրին իրականացման մէջ։ Տնտեսական առաւելութիւններն ալ շատ տկար կը գտնէ, նկատի առնելով ծախքերը։ 5.600.000 ոսկեւլին ծախք պիտի ըլլայ նախնական փապուղին շինելու համար, իսկ 25 միլիոն՝ բուն շինութեան համար։ Երկար ժամանակ պիտի անցնի, մինչեւ որ փապուղին ծախքերը գոցելու չափ շահ արտադրէ։ Նմանապէս, շատ անկարեւոր պիտի ըլլայ շինութեան յատկացուած բանուորներուն թիւը,— հազար հոգի՝ առաջին հինգ տարիներուն եւ հինգ հազար՝ վերջին երեք տարիներուն։ Միւս կողմէ, եթէ փապուղին բանի, գործազրկութիւն յառաջ պիտի գայ ծովային փոխադրութեանց ասպարէզին մէջ։ Յետոյ, պիտի աւելնան Անգլիոյ զինուորական ծախքերը։ Մինչեւ երկու միլիոն ոսկեւլինի ծախք կը նախատեսուի, փապուղին պաշտպանելու համար։ Գալով բուն զինուորական տեսակէտին, մասնաւոր յանձնաժողովին տեղեկագիրը կը յիշէ Լորտ Պալֆուրի մէկ խօսքը.— «Որքան ատեն որ ովկիանոսը մեր բարեկամն է, գիտակցօրէն չփճացնենք անոր աջակցութեան կարողութիւնը»։

Թերթերուն մեծ մասը, մէջն ըլլալով աշխատաւորականներուն օրկանը, խստօրէն կը քննադատեն կառավարութեան որոշումը։ Իսկ հաւանութիւն կը յայտնեն պահպանողական երեք խոշոր օրկաններ, «Թայմզ», «Տէյլի Թէլէկրաֆ» եւ «Մօրնինկ Փօսթ»։

Ռումբ մը Փարիզի կեդր. նամակատան մէջ

Ուրբաթ իրիկուն, երբ Լուվրի կեդրոնական նամակատան պաշտօնեաները կ'աշխատէին սովորականին պէս, զատելով թղթատարական ծրարները, պաշտօնեայ մը առանց կասկածելու սակառին մէջ նետեց կապոց մը, որ կը կրէր պատռուած

«ՅԱՌԱՋ»ի յաջորդ թիւը լոյս կը տեսնէ չորեքշաբթի, տօնի առթիւ տպարանը փակ ըլլալով.

Ռոշիլտի հասցէն։ Եւ յանկարծ ահռելի պայթիւն մը, որուն հետեւանքով երկաթի կտորներ կը տեղային աջ ու ձախ։ Բարեբախտաբար, ոչ ոք զարնուեցաւ։

Այս երրորդ անգամն է որ մահափորձ կը փորձուի նամակատան միջոցաւ, ունեւորներու դէմ։

Թուրքօ-սուրիական սահմանը կը ճշդուի

Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ՝ երեք օրուան մէջ վերջացաւ կարգ մը հողամասերու փոխանակութիւնը Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ, համաձայն այն պայմանագրութեանց որ կը ճշդեն հիւսիսային սահմանագիծը։ Այս առթիւ սիրալիր խօսքեր փոխանակուեցան սուրիական եւ թրքական իշխանութեանց միջեւ։

Կացութիւնը Հնդկաստանի մէջ

Ծանր կորուստներ կրեցին հիւսիսային սահմանագլուխի ապստամբները, Աֆրիտիներն ու Լասքարները, բրիտանական բանակին կողմէ կատարուած ռմբակոծութեան հետեւանքով։ Կորուստները այնքան ծանր են եղած որ կարելի չէ հաշուել։ Աֆրիտիները չեն կրցած իրենց միացնել գիւղացիները։

∴ Ուրբաթ օր 300 ոստիկաններ՝ բիրերով եւ ուրիշ 50 ոստիկաններ՝ ատրճանակով, պաշարեցին հնդկական համագումարին Պոմպէյի կեդրոնը, կոխեցին գրասենեակները եւ բազմաթիւ թուղթեր բռնեցին։ Այս առթիւ ձերբակալուեցան համագումարին նախագահը եւ հնդիկ պատերազմական խորհուրդին կարգ մը անդամները։

∴ Պատասխանելով Պ. Չէմպըլէյնի մէկ հարցումին, Հնդկաստանի նախարարը յայտնեց թէ հնդկական կառավարութիւնը բաւարար միջոցներ ունի երկրին ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւնը ապահովելու։

∴ Շաբաթ օր սկսաւ եւրոպական ապրանքներու դէմ կազմակերպուած պօյքօթը։ Մասնաւոր խումբեր կազմուած են եւրոպական թաղերուն մէջ եւ եւրոպական ապրանքներ ծախող խանութներուն առջեւ, սրբէսզի վարեն պայքարը։

Շէյխ Սայիտի տղան եւ ընկերները

Շէյխ Սայիտի տղուն եւ ընկերներուն հարցաքննութիւնը աւարտած է Էնկիւրիի մէջ։ Ամբաստանեալները եղեռնադատ ատեանի յանձնուած են եւ դատավարութիւնը այս շաբթու պիտի սկսի։

Ընդհ. դատախազութիւնը, պատժական օրէնքին 125րդ յօդուածին համաձայն, մահապատիժ պահանջած է։ Դատավարութիւնը սկսելէն վերջ յայտնի պիտի ըլլայ թէ Արեւելեան նահանգներուն մէջ գտնուած նախօրինակ ամբաստանեալներուն դատը պէ՞տք է միացուի թէ ոչ։

25,000 Հրեաներու ցոյցը Անգլիոյ դէմ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ ուրբաթ օր 25,000 Հրեաներ հաւաքուեցան Մէտիսըն Սքուէրի մէջ եւ անցք մը կատարեցին, իբրեւ բողոքի ցոյց, Պաղեստինի ներգաղթին դէմ հաստատուած արգելքին առթիւ։ Ցուցարարները ունէին դրօշակներ եւ նշանատախտակներ, որոնց վրայ արձանագրած էին. «Բացէ՛ք Պաղեստինի դուռները Հրեաներուն առջեւ»— «Ամերիկացի Հրեաները արդարութիւն կը պահանջեն Պաղեստինի մէջ»,— «Թո՛ղ Անգլիա կատարէ իր ստանձնած յանձնառութիւնը, կամ ձգէ հեռանայ»։

Թափօրէն առաջ, բաքունապետ Ուայզ ճառ մը խօսելով, յայտարարած էր.

— Անգլիոյ համար շատ աւելի լաւ եղած պիտի ըլլար ամէն բան մերժել սկիզբէն, քան մեզի դաւաճանել յետոյ։

Նիւ Եորքի Հրեաներուն թիւն է երկու միլիոն, որոնք խորապէս զայրացած են ներգաղթին դէմ հաստատուած արգելքէն։

Անգլօ-ռուս յարաբերութիւնները

Ուրբաթ օր կծու խօսքեր փոխանակուեցան Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, անգլօ-ռուս յարաբերութեանց վերսկսման առթիւ։ Պահպանողականները դիտել տուին թէ խորհրդային իշխանութիւնը կը շարունակէ իր քարոզութիւնները եւ պահանջեցին որ դիտողութիւն ըլլայ։ Երեսփոխան մը յայտարարեց թէ Ռուսերը նորէն տեղաւորուելով անգլիական հողին վրայ, դժուարութիւններ պատճառեցին ամբողջ կայսրութեան մէջ, քիչ մնաց որ սպաննէին Հնդկաստանի փոխարքան, կանտին խռովութիւնները սերմանեց եւն.։

Արտաքին նախարար Պ. Հէնտըրսըն պատասխանելով, յայտարարեց թէ՝ վերջին ընտրութիւններուն ատեն ազատականներն ալ կուսակից էին խորհրդային իշխանութիւնը ճանչնալու։ Ճիշդ է որ քարոզութիւններ կ'ըլլան, բայց կը խնդրէ երեսփ. ժողովէն քիչ մը համբերել եւ սպասել բացուած քննութեան արդիւնքին։ Եթէ ապացուցուի որ մղուած պայքարը կը ներշնչուի կամ նիւթապէս կը նպաստաւորուի Մոսկուայի կառավարութեան կողմէ, կառավարութիւնը պիտի ծանուցանէ երեսփ. ժողովին թէ կը փոխէ իր դիրքը, կամ պիտի խնդրէ զինքը ազատ կացուցանել իր նախորդ յանձնառութիւններէն։

Գերմանիան ալ ծանրապէս մտահոգ

Գերմանիոյ 1930-31ի լեմտացոյցը 850 միլիոն մարքի բաց մը կը ցուցնէ: Այս բացը գոցելու համար, կառավարութիւնը կը խորհի 1930 յուլիս 1էն մինչեւ 1931 մարտ 31 ամէն թոշակաւոր անհատէ գանձել 100ին 4 տուրք մը: Ուրիշ խօսքով, պետական կամ առեւտրական պաշտօնեայ մը, որ ամիսը 1000 մարք կը շահի եւ որ մինչեւ հիմա 100 մարք տուրք կը վճարէր, այսուհետեւ պիտի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդա Գ. էջ)

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

ՓԱՌՔԻ ԵՏԵՒԷ

Փառքի ձգտումը բնական երեւոյթ մըն է, նոյնիսկ մղիչ ուժ մը քաղաքական գործիչին, գրագէտին ու արուեստագէտին քով։ Այս ընդհանուր երեւոյթէն դուրս չէր կրնար մնալ ժամանակակից հայ գրական սերունդը, ու ատոր համար չէ որ ան մեղադրանքի կրնայ կանչուիլ։

Բայց փառքը երկսայրի սուր մըն էր։ Փառասիրութեան եւ փառամոլութեան սահմաններն իրարմէ թէեւ շատ հեռու են, սակայն սահմանագիծերը շատ նուրբ են։ Նրբութիւն խիստ սայթաքուն է, ու անոնք որ չեն կրնար բաւականանալ բաւական փառասիրութեամբ, դիւրութեամբ կրնան ցատկել փառամոլութեան անսահման ոլորտներուն մէջ։

Փառքի գոհացումը շատ քիչ անգամ ինքնաբաւականութեամբ իր լրումին կը հասնի։ Այդ պարագան կախուած է գրագէտի զօրաւոր նկարագրին եւ անկախ անհատականութենէն։ Ընդհանրապէս փառասիրութիւնը ինքնիրմով սնուցանուող երեւոյթ մը չէ, այլ պայմանաւորուած է արտաքին ազդեցութիւններով։ Դուրսի մթնոլորտէն կը լսի եւ կուգայ շոյելու գրագէտին կամ արուեստագէտին փառքի ընդունարանները։ Այս փոխադարձ յարաբերութիւնները կրնան պահել գրագէտը փառասիրութեան սահմաններուն մէջ։ Որովհետեւ գրագէտը կը դառնայ փառքի ընդունարան, իսկ գրական մթնոլորտը ինքնաբուխ ճանապարհով փառքը կը բաշխէ այդ ընդունարաններուն։

Այս պայմանը երբ խախտի, գրագէտը կը դադրի ընդունարան ըլլալէ, ու կը սկսի արշաւել փառքի աւարին ետեւէն։ Փառքի աշխարհակալութիւն։ Ու արդէն մենք փառամոլութեան բարձունքներուն վրայ ենք։ Այս անհատական նախաձեռնութեան բնական հետեւանքն այն կ՚ըլլայ, որ գրագէտն ինքնիրեն փառք կը ժողվէ, կը մեծցնէ, ինքնաբաւական շուրջը կը նայի, երբ գիտակից շրջապատը կը բացակայի։

Մեր գրական կեանքին մէջ այս վերջին երեւոյթը շատ ակնբախ է։ Ու այդ հիւանդագին երեւոյթ մըն է, որմէ պէտք է խուսափի ժամանակակից գրական սերունդը։ Որովհետեւ այդ սերունդը իր ապրած կեանքով, իր ծանօթութեամբ եւ իր աշխարհատեսութեամբ աւելի հպարտ, աւելի անկախ եւ աւելի ծանր ըլլալու տուեալներն ունի՝ քիչ մը աւելի ամուր կառչած մնալով իր իսկական արժէքի խարիսխին, փոխանակ սաւառնելու՝ անխարիսխ։

Պէտք է մտածել ու գիտակցիլ խորապէս, որ փառքը փառասէրին շուքն է։ Եթէ փառասէր գրագէտն ընդունակ է կենալու իր ստեղծագործութեան պատուանդանին վրայ, այդ շուքը պիտի գայ ու փռուի իր ոտքերուն առջեւ։ Իսկ եթէ ակարամտութիւնն ունենայ վազելու շուքին ետեւէն, ի՜նչ ողբերգութիւն, շուքը միշտ պիտի փախչի հեռուն։

Վազք շուքի ետեւէ...

Ո՛վ է տեսեր, որ մարդ կարենայ իր շուքը բռնել։ Առաւելագոյն շահն այս անմտութեան՝ ծիծաղելի դառնալն է։

* *

Ժամանակակից գրական սերունդը փառքի բնական տենչանքն ունի, սակայն փառք բաշխող գրական մթնոլորտը գոյութիւն չունի։

Մտահոգութիւնը միջին սերունդի մասին է։ Աւելի բարեհաճ պիտի ըլլար հին սերունդը, եւ աւելի դիւրութեամբ իր գնահատանքը պիտի ուղղէր այսօրուան սերունդին, եթէ դէպքերն ու տարիքները հինները մինակութեան չմղէին։

«Վերին շնորհը», որ պիտի գար հիներէն, հազուադէպ է՝ կամ պատահական։ Հարկ պիտի ըլլար հետեւիլ գրական ամբողջ շարժումին, բարեխիղճ դատաստան մը ընելու համար, ինչ որ տեղի չունենար շատ մը պատճառներով։

Վերէն յուսախաբ, մեր օրերու երիտասարդ գրագէտն իր ակնարկը պիտի խոնարհէր գալիք սերունդին, որ խանդավառ ու անկաշկանդ՝ պատանեկան հիացումը պիտի ղրկէր իր անմիջական առաջնորդին։ Այդ հորիզոնէն ալ արձագանգ չկայ։

Մինակութիւն։

Ընչուած մինակութիւն։ Ու մերօրեայ գրական սերունդը ստիպուած է ինքն իր մասին խօսիլ։ Դժուարին անգք։ Որովհետեւ նոյն սերունդի մարդիկ առհասարակ ժլատ են իրարու հանդէպ։ Իրենց մէջէն ցցուն փառքեր չեն կրնար ստեղծել։

Այս ընդհանուր երեւոյթը մեր մէջ աւելի հիւանդագին համեմատութիւններու հասած է։ Ջլատուած սերունդը (բացառութիւնները յարգելով) փառքի ետեւէն վազած ժամանակ՝ մէկը միւսը տապալելով կ՚անցնի։ Վարկաբեկում մէկը միւսի հանդէպ։ Յարգանքի բացակայութիւն։ Կամ ընդհակառակն, փոխադարձ ռէքլամ։

Աւելին կայ տակաւին, մթնոլորտի հարազատ զաւակը, — գրագէտներ, որոնք այլեւս համբերութիւն չունին ուրիշի խօսքն ու գնահատութիւնը լսելու, իրենք իրենց մասին կը գրեն։ Տեղի ու անտեղի։

Փառամոլութեան թշուառութիւնը։

Ու այս խութքար մըն է անցողական կեանքին այն մարդոց, որոնք չափազանցուած յաւակնութեամբ, ամէնէն քիչ յարգանքն ունին իրենց անձին ու ստեղծագործութեան հանդէպ։

Խօսքն ինքնավստահութեան մասին չէ։ Ինքնավստահութիւնը անհրաժեշտ յենարանն է տաղանդին ու հանճարին (եթէ ճարուի), արժէքաւոր գործ մը ստեղծելու համար։

Ինքնահաւանութիւնն ու անհիմն մեծամտութիւնը շատերու կողմէ հեշտօրէն կրնան շփոթուիլ ինքնավստահութեան հետ։ Ու այդ պարագային՝ համեստութիւնը, որ առասպելական շնորհն է արուեստագէտին եւ գիտնականին, մեր իրականութեան մէջ կը դառնայ մանանայ։

Յոգնած ու ջլայնացած մթնոլորտ, ուր գագաթ մը անհրաժեշտ է, քիչ մը շունչ առնելու եւ կորած ճանապարհը չափելու։ Եթէ այդ պահը օգնէր շատերուն՝ վերադարձ մը կատարելու դէպի իրենց խարիսխը, փրկարար վերագնահատում մը նոր ճամբաներ պիտի բանար անոնց առջեւ, աւելի ամուր եւ աւելի անսայթաք քալելու։

Վազքէ աւելի, այսօրուան սերունդը ինքնամփոփումի եւ ինքնաքննադատութեան պէտք ունի։

Մինակ մարդու միակ ճանապարհը։

Վ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ՓԻԷՌ ԼՈՒԻՍ
ԵՒ ԻՐ ԵՐԳԵՐԸ

Փիէռ Լուիս անծանօթ մը չէ հայ գրականութեան մէջ։ Իրմէ զանազան ատեններ էջեր թարգմանուած են։ Առաջին անգամ, կարծեմ, Պիլիթիսի երգերէն հատուածներ թարգմանեց Հ. Յ. Դ. Ուսանողական Միութեան օրգանը, Երկունք (*)։ Եւ շատ տեսաւ՝ Փայլակի թարգմանութեամբ՝ նոր ինչտանք մը զարմանալի նորավէպը։ Կավռոշ սկսած էր, ժամանակին, Աֆրոտիդէ վէպը, որ ամբողջապէս լոյս տեսաւ նաեւ Ազդարարի մէջ։ Յառաջ եւս չորս կտորներ հրամցուցած է Պիլիթիսի երգերէն, նոյնպէս օրաթերթ Հայրենիքը, Phénix թարգմանութեամբ։ Այս վերջինը զոհ գացած է խաղի մը, խաբուելով Պիլիթիսի երգերուն «կեղծ» Փիէռ Լուիսի գործածած «թարգմանութիւն յունարէնէ» բացատրութենէն։ Ճիշդ ինչպէս խաբուեցան Համլիկ Թումանեան (Արեգի մէջ) եւ Թիւթիւնճեան։ Վ. Յարութիւնեան թարգմանած է Ոստանի մէջ։

Ճակատագիրն անխնայ եղաւ Փիէռ Լուիսի հանդէպ։

Հազիւ 25 տարեկան էր երբ լոյս ընծայեց իր Աֆրոտիդէն։ Ֆրանսուա Քոփէ բանաստեղծը, մէկ յօդուածով, մէկ օրէն միւսը, դարձուցեր էր օրուան դէմքը։ Փիէռ Լուիս մնացեր էր նոյն համեստ եւ երկչոտ երիտասարդը, եւ չէր հետեւած գրավաճառներու կրկնակ կոչերուն, հետեւեր էր իր ներքին ձայնին, շարունակեր էր իր նախասիրած աշխատանքը լռութեամբ եւ յամառօրէն։

Ու յամառօրէն իրեն հետեւեր էր ամէն ազգերու արուեստագէտ եւ գրասէր դասակարգին հիացումը։ Մինչ կը պակսէր իրեն ֆրանսական գրականութեան մէջ դառնալու համար իր շրջանին ամենամեծ վարպետը. որովհետեւ Փիէռ Լուիս եղած է նոյն ատեն մեծ հմուտ մը։ Հնական պաշար ամբարած էր եւ դեռ տարիներէ ի վեր կ՚աշխատէր կարգ մը ուսումնասիրութեանց համար, որոնց մասին ըսուեցաւ եւ կրկնուեցաւ թէ՝ անոնք սահմանուած էին մեծ աղմուկ յարուցանելու։

Բայց Փիէռ Լուիսի աչքերը երթալով կը կորսնցնէին իրենց տեսողութիւնը։ Պէտք էր հրաժարիլ գիրքէ ու աշխատանքէ։

Ու Փիէռ Լուիս, որ այնքան շնորհով, յուզումով, եռանդով երգեր էր կեանքը, աշխարհի գեղեցկութիւնները, ստիպուեր էր ծալլուիլ ինքն իր վրայ ու կորսուիլ շուրջի աղմուկին մէջ։

Սակայն իր գործը կը կրէ յաւիտենականութեան դրոշմը։ Անբացատրելի թարմութիւն մը կայ հոն, ու այնպիսի անկեղծութեան շունչ մը որ առաջին տողէն իսկ ձեր կուրծքին տակ կը զգաք խուժումը բիւր բիւր յոյզերու։ Եւ նոյն իսկ եթէ միշտ համակարծիք չէք իրեն հետ, հաճոյքը կ՚առնէ կը տանի ձեզ, ո՛րքան կեանք կայ հոն, ու ո՛րքան շնորհ...

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Կորուսեալ Նամակը

Վա՜յ ինծի, ես կորսնցուցի իր նամակը։ Զայն դրեր էի մարմնիս եւ ստրոֆիոնիս վրան, ծիծերուս ջերմութեանը տակ։ Ես վազեցի. ինկած ըլլալու է։

Ետ դառնամ։ Եթէ մէկը զայն գտաւ, մօրս պիտի ըսեն եւ պիտի խարազանուիմ առաջին հեղ նստ քոյրիկներուս։

Եթէ այր մարդ մըն է գտնողը, ան ինծի պիտի վերադարձնէ։ Եւ կամ, եթէ ուզէ ինծի հետ առանձինն խօսիլ, միջոցը գիտեմ զայն իրմէ խլելու։

Եթէ կին մըն է զայն կարդացողը, ո՛վ պաշտպան Զեւս, պաշտպանէ՛ զիս, զի նէ պիտի բաէ ամէնուն, եւ կամ նէ սիրականս ձեռքէս պիտի առնէ։

ԵՐԳ

«Գիշերն ո՜րքան թանձր է որ աչերուս մէջ կը մանէ։— Դուն պիտի չտեսնես ճամբան։ Անտառին մէջ պիտի մոլորիս։

— Զովժմերու աղմուկը կը լեցնէ ականջներս։— Դուն պիտի չլսես սիրականիդ ձայնը, նոյն իսկ քսան քայլէն։

— Ծաղիկներուն բուրումն ո՛րքան սաստիկ է որ մարելիք կուգայ վրաս, վար պիտի իյնամ։— Դուն զայն չպիտի զգաս, երբ ճանապարհիդ քեզ խաչաձեւէ։

— Ա՜հ, ան խիստ հեռու է, միւս կողմը լերան, սակայն կը տեսնեմ զայն եւ կը լսեմ եւ կը զգամ որպէս թէ ինծի հպէր։»

ԵՐԴՈՒՄ

«Երբ որ գետին ջուրը բարձրանայ մինչեւ ձիւնապատ կատարները, երբոր գարի եւ ցորեն ցանուի ծովի շարժուն ակօսներուն մէջ,

«Երբոր շոճիները ծնին լիճերէ եւ նուռնուֆարները՝ ժայռերէ, երբոր արեւը դառնայ սեւ, երբ որ լուսնակն իյնայ խոտին վրայ,

«Այն ատեն, այն ատեն միայն, ուրիշ կին մը պիտի առնեմ, եւ պիտի մոռնամ քեզ, Բի՛լիտո՛ս, կեանքի՛ս հոգին, սրտի՛ս սիրտը։»

Ա՛ն ինծի ըսաւ, ա՛ն ինծի ըսաւ։ Ի՛նչ ընեմ աշխարհի մնացեալ բաները։ Ո՛ւր ես, յիմա՛ր երջանկութիւն որ իմ երջանկութեանս հետ կ՚ուզես բաղդատուիլ։

ԽՐԱՏՆԵՐ

Այն ատեն Սիւլիքմաս ներս մտաւ, եւ մեզ տեսնելով այնքան մտերմական, նստաւ նստարանին վրան։ Նէ առաւ Գլոտիսը մէկ ծունկին, Կիւզէն ալ միւսին վրայ։

«Հե՛ռ եկուր, փո՛քրիկս։» Բայց ես հեռու կը մնայի։ Նէ յարեց. «Կը վախնա՞ս մենէ։ Մօտեցի՛ր, այս աղջիկները քեզ կը սիրեն։ Անոնք քեզի պիտի սորվեցնեն ի՛նչ որ դուն կ՚անգիտանաս, մեղրի՛կը կանացի գգուանքներուն։

«Մարդը բուռն է եւ ծոյլ։ Ան տափակ կուրծք ունի, կոշտ մարմին, կարճամազ, եւ բազուկները աղեղ։ Մինչդեռ կիները գեղեցի՛կ են։

«Կինե՛րը միայն գիտեն սիրել։ Մնացի՛ր մեզ հետ, Բի՛լիտիս, մնացի՛ր։ Եւ եթէ խանդոտ հոգի մը ունիս դուն, պիտի տեսնես գեղեցկութիւնդ՝ ինչպէս հայելիի մը մէջ՝ քոյրիկներուդ մարմիններուն վրայ։»

Վերադարձող Անցեալը

Պիտի թողում անկողինս ա՛յնպէս, ի՛նչպէս ան թողուց իրարանցած եւ կոխկրտուած, սաւանները խառն, որպէսզի մարմինին ձեւը կողքապարուած մնայ իմինիս քով։

Մինչեւ վաղը բաղնիք պիտի չերթամ, զգեստ պիտի չհագնիմ, եւ չպիտի սանտրեմ վարսերս, վախնալով որ իր գգուանքները կ՚աւրեմ։

Այս առաւօտ չպիտի ճաշեմ, ո՛չ ալ երեկոյին, եւ շուրթներուս վրայ չպիտի դնեմ ո՛չ կարմիր եւ ո՛չ փոշի, որպէսզի իր համբոյրը մնայ։

Պիտի գոց թողում փեղկերը եւ չպիտի բանամ դուռը, վախնալով որ մնացող յիշատակը հովին հետ երթայ։

Առանձնութիւն

Որո՞ւն համար են այժմ շպար քսած շրթներուս։ Որո՞ւն համար պիտի փայլեցնեմ եղունգներս։ Որո՞ւն համար պիտի հոտաւէտեմ ծամերս։

Որո՞ւն համար են ծիծերս՝ ծածկուած կարմիր փոշիով՝ եթէ անոնք չպիտի հրապուրեն զայն։ Որո՞ւն համար են կաթով լուացուած բազուկներս, եթէ անոնք երբեք չպիտի սեղմեն զայն։

Ի՞նչպէս կրնամ քնանալ։ Ի՞նչպէս կրնամ պառկիլ։ Այս գիշեր, ձեռքս՝ ամբողջ անկողնիս մէջ՝ չգտաւ իր ձեռքը տաքուկ։

Չեմ համարձակիր այլեւս տուն դառնալ, տխրապէս պարապ սենեակին մէջ։ Չեմ համարձակիր իսկ աչքերս բանալ։

ՓԻԷՌ ԼՈՒԻՍ

(*) ԽՄԲ.— Թարգմանութիւններ կատարուած են շատ աւելի առաջ, իսկ 1912ին՝ Կարինի «Յառաջ»ին մէջ։

ԺԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

Իմ օրերը տժգունեցան ու անցան,
Տրտում անցան իմ օրերը գարունքի,
Ըղձերս ինկան աղջ ապարդիւն, ցիր ու ցան
Անհիւրընկալ ճամբաներում իմ կեանքի։

Խուլ էր աշխարհն տուայտանքին իմ քնքոյշ,
Շրջապատս ինձ անծանօթ ու օտար,
Իսկ իմ ճամբան մառախուղ էր ու մշուշ,
Լռութիւնն էր կախուել ծանր, ինչպէս քար։

Լռութիւն էր թագաւորում իմ ճամբան,
Որով անցայ խորախորհուրդ մի գիշեր,
Այնքա՜ն խորհուրդ ունէր գիշերն անհարկու,
Ու հոգիս էլ՝ տառապանքի սուր փուշեր։

Անցայ տրտում հակայ ճամբան մեն-մինակ,
Վառ երազս կրծքիս սեղմած դառնօրէն,
Դուռդ տեսայ, սենեակիդ մէջ լո՜յս, կրա՜կ,
Սէրդ տեսայ, ինձ ներս կանչեց մեղմօրէն...

Առեւ ծանօթ էինք վաղուց իրարու,
Խօսքերդ մեղմ, հարցումներդ մտերիմ,
Ու մոռացայ ճամբաներն իմ այն հեռու,
Կեանքիս բոլոր արահետներն դժուարին...

Իմ օրերը տժգունեցան ու անցան,
Տրտում անցան իմ օրերը գարունքի,
Թող որ հիմա անուշութեամբ ու անձայն
Հովանուդ տակ կեանքս ծլի ու ծաղկի...

ԱՐԱՄ-ԴԱՌՈՆՑ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԼՌՈՒԹԻՒՆ

Մտաւորականներ կան, որ կը պաշտեն լռութիւնը։ Ամերիկացիները արդէն կազմած են «Լռակեացներու ընկերութիւն» մը։ Կրնան անդամակցիլ անոնք, որ լռել գիտեն։ Թեկնածու մը կը ներկայանայ նախագահին եւ կարճ բառերով կը հասկցնէ թէ կ՚ուզէ անդամ գրուիլ։ Նախագահը, միշտ լուռ, ցոյց կուտայ գաւաթ մը լեցուն ջուր, յայտնելու համար թէ նոր անդամ չեն ուզեր արձանագրել։ Թեկնածուն տերեւ մը կը դնէ գաւաթ մը ջուրին վրայ, առանց կաթիլ մը թափելու։ Այդ շարժումը կը հաստատէր որ թեկնածուն կրնայ իր տեղն ունենալ ընկերութեան մէջ, առանց նեղելու ուրիշ անդամ մը։

Որո՞նք են լռութեան բարիքները։ Հռովմայեցի տիկին մը, Մոնթէսքիէ, կը կարծէ թէ լռութիւնը մանկավարժական արժէք ունի։ Արդարեւ «լռութեան դասաբան»ներուն մէջ կ՚ըսեն թէ աշակերտը «կը սորվի ամփոփել եւ կեդրոնացնել իր կամքը», եւլն։

Ուրիշներ, ուսումնասիրելով լռութեան զգայութիւնը, կը պնդեն թէ քա՛ղցր է լռութեան տխրութիւնը եւ վեհութիւնը։ Եւ ժողովուրդներ կան, որ կը կրկնեն. «Խօսքը արծաթ է, լռութիւնը ոսկի»։ Լռութեան այդ արժէքն է, զոր ազգերը կ՚ուզեն բացատրել՝ ըսելով «Խօսելէ առաջ, եօթն անգամ լեզուդ դարձուր բերնիդ մէջ»։ Ուրիշ ազգ մը կ՚ըսէ. «Ամէն բառէ վերջ սիկար մը ծխէ»։ Զարլզ Տիքընսի մէկ հերոսը կ՚ըսէ թէ քիչ խօսողը քիչ կը խաբուի։

Եւ սակայն լռութիւնը կը հպատակի աշխարհագրական պայմաններու։

Հարաւային Ֆրանսայի մէջ բնակիչները շատախօս են, ընդհակառակն հիւսիսային կողմը՝ լռակեաց։ Արաբները, միջօրէական գիծին աւելի մօտ ըլլալով հանդերձ, լռակեաց են, որովհետեւ անապատը կ՚ազդէ անոնց հոգիին վրայ։ Ճէք Լոնտըն կը պատմէ թէ Ալասքայի մէջ «սպիտակ լռութեան» դատապարտուած են մարդիկ։ Նոյնիսկ անոնք որ ոսկի փնտռելու կ՚երթան՝ լռութեան կը մատնուին։

Ժամը եւս կ՚ազդէ. կ՚ըսեն, լեզուին վրայ։ Երբ գիշերը կ՚իջնէ մարդիկ լռակեաց կը դառնան։

Լռութիւնը քաջութեան նշան է, կ՚ըսեն։ Գործ, եւ ոչ թէ խօսք։ Եւ Շէյքսփիրի մէկ հերոսը, վախկոտ չկոչուելու համար կը հրաժարի նոյնիսկ աղօթքն արտասանել։ Տ՚Անունցիօ կ՚ըսէ թէ երաժշտութեան իսկութիւնը ձայնին մէջ չէ, այլ լռութեան մէջ, որ կը յաջորդէ ձայնի խազերուն, ստեղծելով կշռոյթը։ Եւ կշռոյթը երաժշտութեան սիրտն է։ Բանաստեղծները լռութեան կ՚ապաւինին, որովհետեւ լռութիւնը ներշնչարան մըն է։

— Մի՛ խօսիր եւ լռէ, կ՚ըսէ բանաստեղծ մը, եթէ ինքզինքդ գերազանց չես զգար լռութենէն։

ՊԱՅՔԱՐԸ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ԵՒ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻՆ ՄԻՋԵՒ

Յաճախ կը լսենք արտայայտութիւն մը.— շարժանկարը պիտի մեռցնէ թատրոնը։

Արդարեւ պայքար մը կայ թատրոնին եւ շարժանկարին միջեւ։ Որովհետեւ շարժանկարը [illegible] առաւելութիւններ կը [illegible] գրողին։ Ցնէ՛ք։

Թատերագիրը իր գործը կը գրէ ոչ թէ անհատի մը, այլ հազարներու համար, որոնք պիտի գան նստիլ սրահի մը մէջ, լսելու եւ տեսնելու նպատակով։ Հանդիսատեսները սրահին մէջ պիտի գրաւեն իրենց աթոռները, այնպէս որ մէկը մօտ պիտի ըլլայ, միւսը հեռու։ Եւ բնականաբար ամէն հանդիսատես չի կրնար նոյն ճշգրտութեամբ դիտել։ Թատերագիրը ստիպուած է իր տրամախօսութիւնները այնպէս մը կազմել, որ սրահին չորս անկիւնը տեղաւորուած հանդիսատեսները լսեն ու հետեւին եւ բառ չփախցնեն։ Եւ այս է պատճառը, որ վիպագիրները կ՚ըսեն թէ թատերագիրները շատ նախնական տրամախօսութիւններ կը շինեն։ Որովհետեւ վիպագիրները կը խօսին անհատ ընթերցողի մը, մինչդեռ թատերագիրը՝ բազմաթիւ հանդիսատեսներու։ Բարեբախտաբար [illegible] շարժանկարը կը դարմանէ այդ անպատեհութիւնը։ Տեսա՞ծ չէ՞ք պատերուն վրայ գինուորի մը պատկերը, նշանաւոր [illegible] գիրքի մէջ։ Ապահովաբար [illegible] ալ պիտի յիշէք ձեր տպաւորութիւնը։ Պատկերին առջեւէն անցնելով, ո՛ւր որ գացիք, գինուորը կարծես ձեզի կը դառնար՝ նշան առնելու համար։ Ցեռողական [illegible] մըն է այս, որ տեղի կ՚ունենայ նաեւ շարժանկարին մէջ։ Երբ Շէփլինը դիտէք, ուր ալ նստիք

...կարծէք թէ միայն ձեզի
...ան. բարձրախօսն ալ, որ
...լօսայ շարժանկարին, նոյն
...պիտի հասցնէ սրահին չորս
...խօսուն շարժանկարին առ-
...ջօդար հանդիսատեսներ կը
...ւն մէկ հանդիսատես։
...պատճառով, ինչ որ կա-
...խաղալ բեմի վրայ, այ-
...թատրոնով, կարելի է ներ-
...ել շարժանկարով։ Երբ
...իւլայ, եւ կ'ուզենք ար-
...գոյն տալ, կը մօտեցնենք
...Երբ ուզենք գոյն տալ
...մը դէմքը հազար մեծը
...թեան վրայ, գործիքը
...ցնենք։ Եւ հանդիսատեսը
...նի շարժում մը ընելու
...ին մէջ այսպէս չէ պա-
...շարժանկարն է, որ կու
...ւելութիւնը արտայայ-
...ջանագան հոգեկան վիճակ-
...ն ուելորդ շարժումներ
...ակներ փոքրել...
...մը սպաննել ...
...բաւէ գոյն տալ ...
...ոգին մէջ, քիչ յետոյ
...Ցաւը կատարեալ է.

ՊԱՇԱՔԻ ՄԵՐԸ

...Revue Bleueի մէջ Ռոնի
...կը պատմէ թէ Պալզաք
...սիրահարութենէ յետոյ,
...ած էր այլեւս տարիքոտ
...ն եւ կ'ուզէր ծանօթանալ
...ծաղկած աղջկան մը,
...մը, որ տակաւին կանանչ
...ութեան բնախօսու-
...հրապարակելով, զաւա
...ազը»։ Օր մը ծանկա-
...նամակ մը ստացաւ, եւ
...այ այդ անծանօթուհին
...հրաւիրեց զինք։ Պալ-
...խնդրենար, երբ իմա-
...դքսուհի մըն է ան,
...եւ թափանցիկ մարմինով...
...ցկութիւն։ Այնու-
...Պալզաք գուգամոլութեան
...ինքինք։ Շարունակ զգեստ
...կատար, (բայց դրամը
...էր), գեղեցիկ պաւազան-
...փոխէր ամէն օրի եւ կ'եր-
...համբուրել իր «կանանչ

...ԿԱՒԹՐԴ. ԽՐԽԵՐ

ՍԻՐԵՐԴ ՏԱՐՕՆԻ

...ոց ճրագն էր վառ.
...նմանէր զոգանի 1, քար,
...արի գիս առ.
...մատաղ ըլլայի։
...կելան գիտան,
...նմանէր նախշուն փիտան,
...մնուշ ինծի կուտան.
...մատաղ ըլլայի։
...անցայ տապ 2) քալեցի,
...3, զարկէ, զերդիկ բացի,
...տունչէր, նստայ լացի,
...մատաղ ըլլայի։
հաւաքեց՝ Մ. Գէորգեան

...—1) ճալլա, 2) Նա-
...շարժիլ, 3) աքացի
...

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿՈՄՈՒՆԻՍՏ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի կոմունիստները կը պարծենան, որ վերջին երկու տարուան ընթացքին աճած է կուսակցութեան անդամներուն թիւը։ Պատճառը որոշ է, — վերջին տարիներուն կուսակցութեան ճնշումը ծանրացած է, գիւղացիները բանութիւններէն ազատելու համար՝ փրկութեան միակ միջոց կը նկատեն կուսակցական դառնալը։

Ահա քանի մը թիւեր «Խորհ. Հայաստան»էն (22 մայիս)

— Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան անդամագրուած են, վերջին երկու տարուան ընթացքին, 3343 հոգի։ 1930ին բանուորներուն թիւը հասաւ 7302ի։ Կուսակցութիւնը իր գանցը տարածած է մասնաւորաբար Լենինականի, Լոռիի, Երեւանի բանուորներուն մէջ, բայց ակար կը մնայ Զանգեզուրի բանուորներուն մէջ։

Կուսակցութեան անդամագրուած Հայերուն թիւն է 899 առ հազարը, Թուրքերունը՝ 5,1 առ հազարը, Ռուսերունը՝ 2,8 առ հազարը, միւս ազգերունը՝ 2,5 առ հազարը։ Վերջին երկու տարուան ընթացքին Հայերուն թիւը կը մնայ անփոփոխ, Թուրքերը շատցած են 190 հոգի աւելի։

Կիներուն թիւը 1929ին կը հասնէր 480ի, 1930ին՝ 741ի։

Վերջերս, սակայն, վերէն եկած հրամանով մը, սկսան «զտել» կուսակցութիւնը եւ շատեր վտարուեցան։ Թիֆլիսի «Պրոլետար»ը իր չորրորդ էջին վրայ կը հրատարակէ երկար ցանկ մը այդ վտարուածներէն, որոնց մէջ Հայեր ալ կան։

Հայաստանի մէջ կուսակցութենէն վտարուածներուն թիւը կը հասնի 1914ի։ Վտարուածները մեծ մասամբ գիւղացի են։

ՄԱՐԱԽԸ

Նոր հասած տեղեկութիւններու համաձայն, մարախը տարածուած է Նորգաւթի, Թաղաքեանդի, Ջուլֆայի, Նաջի Գիագեանի, Դիզայի, Աղայի շրջաններուն մէջ, 300 հեկտար գետնի վրայ։ Մարախ երեւցած է նաեւ Վեդի, Աշտիի, Փոքր-Կրոյ, Ղամարլուի եւ ուրիշ տեղեր։ Մարախը արդէն սկսած է թռչիլ, մասնաւորաբար լեռնային գիւղերու ուղղութեամբ։

Կացութիւնը յուսահատական է։ Մարախը թռչունի մեծութիւն ունի։ Դեռ չէ սանքիշտուած է։ Այժմ հաւկիթ կ'ածէ, բայց երբ ձագերը հաւկիթէն ելլեն, աշաւոր վնասներ պիտի հասցնեն։ Ագրբեջանցիները վակոններով փայտէ թեփ կը հասցնեն գաւառները, ցանելու համար գետին։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Կոմունիստ կուսակցութեան վերջին ընդհ. ժողովը չգումարուած, ամէն կողմ կոմիտէները երկրաշարժի բռնուած են կարծես. ամէն օր նոր պաշտօնանկ մը։ Այսպէս «Խորհ. Հայաստան» կը գրէ թէ Անդրկովկասի կեդր. Վերահսկիչ Յանձնաժողովի նախագահ Նազարէթեան պաշտօնանկ եղաւ եւ մասնաւոր պաշտօնով ղրկուեցաւ Ուրալեան շրջաններ։ Իրեն յաջորդեց Նախիվլով։

Հայաստանի կեդր. Վերահսկիչ Յանձնաժողովի նախագահ ընտրուեցաւ Թ. Մանասեան։ Պաշտօնանկին անունը չէ յիշատակուած։

Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. Գործադիր կոմիտէէն հետեւեալ փոփոխութիւնները կատարեց դահլիճին մէջ — Ելմտական գործավար Միքայէլ Զալեան նշանակուեցաւ հողագործական գործավար, Վարդան Մամիկոնեան՝ ելմտական, Գէորգ Ղեւոնդեան՝ առողջապահական։

ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Պժբախտաբար տակաւին կը շարունակուին «քեալլագէօզութիւնները», աքսորի սպառնալիքները, եւ թերեւս աքսորները, հակառակ այն լուրին թէ աքսորականները վերադարձուած են։

«Խորհ. Հայաստան» (16 մայիս) կը պատմէ թէ Աշտարակի հաւաքական գիւղտնտեսութեան նախագահը, Արգար Գասպարեան, շատ դէշ կը վարուի անոնց հետ, որոնք կ'ուզեն հեռանալ կոլխոզէն։ Միջակ գիւղացի Արշակ Ալմազեանի հրաժարականին առթիւ, Գասպարեան կը պոռար.

— «Այդ սրիկան կոլխոզին շատ է խաբել, այսօր ուզում է դուրս գալ, պատճառն ի՞նչ է...»։

Ուրիշ «քեալլագէօզ» մըն ալ այս խօսքերէն գոտեպնդուած կ'աւելցնէ

— «Պիտի ձեզ նմաններին աքսորել, ոչնչացնել պէտք է»։

Բայց ո՞վ է յանցաւորը։ Չէ՞ որ մեծերը կ'ընդունին թէ ղեկավարներն են մեղաւորները։

Գէօյզմբէթ գիւղին մէջ քեալլագէօզ մը կը յայտարարէ.

— «Մեծ սխալներ չենք ունեցել, այլ մեր գիւղացիները չէին պատրաստուած կոլեկտիվի համար»։

Ուրիշ «քեալլագէօզ» մը համարձակ կը խոստովանի.

—«Կուսակցութեան գիծն է սխալ եղել...»։

Ըպրիս։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Մեփ. Թղթ). — Հ. Յ. Դ. Շրջանային կոմիտէին կազմակերպութեամբ տօնուեցաւ Մայիս 28ի տարեդարձը, «Պրէպան Մարսէյլ»ի ընդարձակ սրահին մէջ։

Նախագահ ընկեր Յ. Աղալեան երկու խօսքով բացատրելէ վերջ օրուան տօնին իմաստն ու վեհութիւնը, յայտնեց թէ՝ ընկեր Ա. Ջամալեան անակնկալ պատճառով մը չէր կրցած ներկայ ըլլալ, եւ թէ օրուան բանախօսն է Տոքթ. Խաթանասեան։

«Մեր հայրենիքին» եւ ընկեր Մ. Գաբրիէլեանի քանի մը արտասանութիւններէն վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր բանախօսը։ Բացատրելով անկախութեան գաղափարին բնական ու նուիրական իմաստը, եւ զայն իրագործելու համար հայ ժողովուրդի ըրած զոհաբերութիւնները, ընկ. Խաթանասեան դիտել տուաւ.

— «Հայը անմիաբան է, կ'ըսեն, անհամերաշխ ու իրար դաւաճանող, սակայն ձեզ կը վստահեցնեմ թէ, հայ ազգը գիտէ միանալ, երբ կը տեսնէ արտաքին թշնամին, երբ կը զգայ վտանգը։ Հայ ժողովուրդը իր ճգնաժամային վայրկեաններուն իր նուիրական ամբողջ հարստութիւնը տալէ վերջ, գիտէ նաեւ տալ իր կեանքը յանուն իր ազատագրութեան, իր լեզուին եւ իր ազգային սրբազան աւանդութիւններուն պահպանման»։

Ջութակահար Պ. Ս. Չէօրէքճեան քանի մը հայրենաշունչ երգեր թրթռացուց մեծ յաջողութեամբ։

Դեռատի ընկեր Ուզունեան արտասանեց Յավ. Թումանեանի «Հայրենի Կարօտը» եւ ուրիշ գեղեցիկ կտորներ։

Շարժանկարի յայտնի դերասան Պ. Շախաթունի, որ ներկայ էր այս տօնակատարութեան, նկարագրեց անկախութեան նախօրեակի անցուդարձերը, իբրեւ ականատես։

«Ես Դաշնակցական չեմ, ոչ ալ հնչակեան կամ ռամկավար, այլ հայ եմ։ Կը պատկանիմ կուսակցութեան մը որ աշխարհի ամենէն զօրութիւն է ունեցեր, ու պիտի մնանայ եթէ աշխարհ մահանայ։ Ես կը յիշեմ թէ մայիս 16ին Հայաստանի հայ ժողովուրդը կ'ապրէր սարսափելի վայրկեաններ, մենք մինակ էինք. բոլորովին մինակ, լքուած՝ քաղաքակիրթ մարդկութենէն, զրկուած ամէն հաղորդակցութենէ. մինակ էինք մահուան հետ դէմ դիմաց։ Հայաստանը շրջապատուած էր չորս կողմէ վայրագ թշնամիի կանոնաւոր բանակներով։ Անոնք հազիւ 5 քիլոմեթր հեռու էին մեզմէ և այս հեռաւորութիւնը արագ շարժւող թնդանօթներու համար կատարեալ ոչնչութիւն էր։ Եւ ահա ճիշդ այս օրհասական վայրկեանին՝ ժողովուրդը անսաց մէկ մարդու, Արամին։ Եւ մէկ մարդու նման բոլոր այրերը առանց տարիքի խտրութեան զինուեցան եւ խոյացան ճակատ։ Կ'արժէ նաեւ նկարագրել թէ քաղաքին մէջ մնացած պառաւ ու երիտասարդ կիներ ինչպէս օգնութեան կը հասնէին իրենց սիրելիներուն։ Անգամ մը 35 վական լեցուցինք հացով, ջուրով, պանիրով եւ ծխախոտով, ամէն ոք իր չունեցածէն կը փութար իր բաժինը բերել՝ լսելով օգնութեան սրտամորմոք աղաղակները։ Չեմ մոռնար այն վանեցի պառաւ կինը, որ մուրացկանութիւն կ'ընէր Երեւանի մէջ եւ այն վայրկեանին, ուր կառախումբը ճամբայ պիտի ելլէր, իր մուրացկանի տոպրակը ինծ երկնցնելով կ'աղաչէր.

— Գօմանտան, այս իմ հացն ալ ղրկեցէք ճակատ, թող իմ կորիճ հայրենակիցներս իմ հացն ալ ուտեն, ես ալ համեստ բաժին մը ունեցած ըլլամ այդ 35 վականներուն մէջ։

Մերհայրուկներուվճռականութեամբ եւ հայ կիներու անկարագրելի զոհաբերութեամբ թշնամին անհամար կորուստներով ետ քաշուեցաւ, թողնելով մեծ քանակութեամբ ռազմանիւթ, ուտեստ եւ 900 գերի»։

Օր. Գմպլեանի մեներգէն վերջ, դերասան Մ. Մարութեան արտասանութիւններ ըրաւ եւ յետոյ խօսք առաւ ընկեր Հ. Սէրէնկիւլեան։ «Այսօր այս բեմէն հայկական եռագոյնին կըռթընած հայրենակից մը ձեզի բացատրեց անկախութեան գաղափարին ուժգնութիւնը։ Վստահ եղէք թէ՝ տարուէ տարի միեւնոյն դրօշակին կռթնելով, ձեզի պիտի խօսին թէ հնչակը եւ թէ ռամկավարը։ Հայ ժողովուրդի մարտական ընդունակութիւններու մասին խօսելէ վերջ, պարզաբանեց նաեւ անոր բարոյական արժէքները։

Հանդէսը վերջացաւ խոր տըպաւորութեան տակ։

Ս. Միլաոնեան

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՄԵԹՈՏ ՄԸ

Ֆրանսացի բժիշկ մը վերջերս բուժական անուն հանեց դարմանումի այն նոր փորձերով, որոնք կը կոչուին «անդրադարձ» (reflexe) կոչուած երեւոյթին։

Ողնաշարին շուրջջղային հանգոյցի երկար շարք մը կայ, զոր կը կոչեն։ Արդարեւ եթէ գանկին մէջ ուղեղը կը կեդրոնացնէ բոլոր գիտակից շարժումներուն ղեկավարութիւնը, իրանային ուղեղը, «սէնփաթիք», իր կարգին կը վարէ բազմաթիւ բնախօսական գործողութիւններ, — արեան շրջանը մարսողութիւնը, եւայլն։

Տոքթ. Ժիլէ, ազդելով ուղղակի «սէնփաթիք» ջիղին ծայրամասերուն վրայ, կը ջանայ դարմանել ցաւերը, անդութիւնը, եւն.։ Այս նպատակով, կը շփէ ու կը խռովացնէ ռունգերուն պատերը, ուր կուգան վերջանալ «սէնփաթիք» ջիղին թելերը։ Այդ գործողութիւնը կը պատճառէ անդրադարձիկ երեւոյթ մը — ենթակային երեսը կը կարմրի, աչքերէն արցունք կը վազեն։ Կը նշանակէ թէ «սէնփաթիք»ը գրգռուած է, այսինքն աւելի աշխուժութեամբ կը գործէ այնուհետեւ, հետեւաբար կ'աշխուժացնէ նաեւ բոլոր այն գործարանները, (սիրտ, թոք, ստամոքս, եւայլն), որոնց բնախօսական կեանքին միակ վարիչն է։

Տոքթ. Ժիլէ այս ձեւով կը դարմանէ նաեւ վախերը, լանջացաւերը, անքնութիւնը, նոյնիսկ կարգ մը անդամալուծական վիճակները։ Եւ կը պնդէ թէ ոչ մէկ կապ ունի իր մեթոդը ինքնաթելադրութեան մեթոտներուն հետ։

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ստացանք ծանօթ հեղինակ եւ հայ ժողովուրդի բարեկամ Պ. Charles Heymansի վերջին գործը, «La Vraie Mata Hari, courtisane et espionne», որ կը պարունակէ նոր յայտնութիւններ։

Մաթա Հարի այն ցնծուհին էր որ պատերազմի օրերուն գլխէ հանեց այնքան միջազգային «երեւելիներ», Գերմանիայ զահաժառանգէն մինչեւ Ֆրանսայի պատերազմական նախարարը, եւ ի վերջոյ իբրեւ լրտես գնդակահարուեցաւ Փարիզի մէջ (1917)։

Գիրքը մեծ իրարանցում պատճառած է քաղաքական շրջանակներու մէջ։

Editions Prométhée, 9 Rue Dupuytren, Paris. Prix 15 francs.

ՅԱՌԱՋ„Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 35 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

...աղջիկը ըսեր էր տէրտէրին.

— ...ինծի բանի մի՛ պահեր, ...Այդ մարդը որ գիս ...է հօս՝ իմ եղբայրս է, ...է, իմ լինին հագորդն ...եթէ բանի ալ պահ... չեմ առներ եւ միրուքդ ...կուտամ։

...այդ հարցի վերաբերմամբ ...ցինք գրեցին Վարդան վար- ...Մենք չէինք խառնուեր ...սակայն, ամէն բան ...։ Ես գրեցի Հրայրին ...տեղեկութիւն, ըսելով որ ...շատ լուրջ կերպարանք ...է. կինայ ըլլալ, որ մար- ...ութիւն ալ առաջ գայ, ...Ադամը թալան ըն...

Վարդան վարդապետ եւ Հրայր ինծի գրեցին, թէ՝ աշխատիս կերպ մը առաջն առնելու։ Ես գացի երեսփոխան Ցովհաննէսի եւ աէս Ալէի քով եւ ըսի. «Եթէ յարմար գտնէք, ես ալ կը խօսիմ այդ հարցի առթիւ»։ «Լաւ ըրիր, որ եկար», — ըսին, նրանք — «Եթէ դու չգայիր մենք պիտի կանչէինք քեզ»։

Գիւղի աէսն ու մէջլիս տէր քով քահանայի տունը հաւաքուեցանք։ Կանչեցի Ադամին եւ ըսի «Մինչեւ էս հարցին վերջ չըտանք՝ եթէ մորթես՝ մէկ ոչխարին 5 պիտի վճարես»։ Ցդան հանարհեցաւ եւ գնաց իր տունը։ Մինչեւ էդ աճն 5 ոչխար արդէն մորթած էր։

Ղարախանեան ընդհէս վարդապետի ժամանակէն խալան առնելը վերցուած էր։ Այդ ժամանակէն առաջ աղջիկ տուողները 10—15 ոսկի կ'առնէին աղջիկ տանողներէն։ Բոլոր սասունցիք կը հաւաքուին, կը կարդան Պատրիարքի կոնդակը եւ կը լսեն Ներսէս վարդապետին խրատները։ Բոլոր սասունցիք գրաւոր դաշինք կը կապեն իրար մէջ, որ այնուհետեւ ոչ մի խալան չվերցնեն եւ աղջիկ ալ չփախցնեն։ Կը պայմանաւորուին, որ եթէ աղջիկ փախցնեն՝ փախցնողը վճարէ 20 ոսկի, ոսկի. իսկ աղջիկն ալ անպատիժ մնայ։ Եթէ աղջիկը ունէ երիտասարդի հետ կամքով փախի՝ տանողը 10 ոսկի պիտի տայ, աղջիկն ալ անպատիժ մնայ։ Բոլոր տէրտէրները այդ ժողովին ներկայ կը գտնուին եւ սասունցիք կը գտնան նրանց կ'ըսեն.

— Եթէ պսակէք՝ մօրուքնիդ կտրել կուտանք։ Աղջիկ տանողը պիտի դիմէ աղջկան հօրն ու մօրը եւ համերաշխութեամբ առնի եւ ոչ թէ փախցնի։

Սասունցիք կը ստորագրեն եւ կը կնքեն այս պայմանագիրը։

Նախ քան այդ՝ շատ դէպքեր է պատահել աղջիկ փախցնելու, կամ խալան վերցնելու, որից առաջ են եկել մարդասպանութիւններ, նոյնիսկ եւ մեծ նիւթական վնասներ, որ իրարու պատճառեր են։ Այդ պայմանագրէն մինչեւ վերջին տարիները խալան այլեւս չեն առած իրարմէ, բայց աղջիկ փախցնելը եղած է քանի մը հատ։

Դառնանք տէր Քաջի տան ժողովին։ Ես հարցուցի.

— Էդ աղջիկը կամքո՞վ գընացած է, չէ նէ փախցրեր են։

Գիւղացոց մի մասը ըսին՝ կամքով գնացած է, միւս մասը՝, բռնութիւնով տարուած է։

— Էհ, ուրեմն, — ըսի, — աղջիկը Իշխըն ձորէն բերել տանք Տալւորիկ, Տալւորիկի իշխաններն ու տէր Գաբրիէլ քահանան հաւաքուեն եւ թող հարցնեն աղջըկան թէ՝ կամքո՞վ էս տղան պիտի առնես եթէ աղջիկը ըսէ «այո՛», թող հօն եւ եթ պսակեն. իսկ եթէ ըսէ՝ «ինձ բռնի բերած են, ես չեմ առներ», այն ժամանակ թող աղջիկը յանձնուի իր մօրն ու եղբօրը։

Հոդ ներկայ եղողները համաձայն՝ ցին այդ բանին եւ այդ իմաստով նամակ մը գրեցինք Տալւորիկի տէրտէրին եւ իշխաններուն։ Երկու չէզոք մարդ եւ երկու ալ մեր զինուորներէն ղըրկեցինք Իշխնձոր, որ աղջիկը տանին Տալւորիկ։ Բայց մինչեւ մեր մարդ ղրկելը՝ հօդ Նստողնիլէն Թաթոն, որ փախցնող տղայի հօրեղբայրն էր՝ երկու մարդ կը ղրկէ Իշխնձոր պատուիրելով որ աղջիկը փախցնեն Թէմօ Մէհէի քով։ Այդ Թէմօ Մէհէն քիւրդ աղա է, որ աղջիկ փախցնողներուն աղան է։ Աղջիկը կը տանին այդ աղայի քով։ Թէմօ Մէհէն կը կանչէ տէրտէր մը եւ կ'ըսէ՝ «պըսակէ»։ Աղջիկը կուլայ, կը պոռայ, տէրտէրին կ'ըսէ՝ «մի պըսակեր, չեմ առներ»։ Բայց քիւրդ աղան խանչալը կը քաշէ եւ կ'ըսէ. «կամ կ'առնես էս տըղուն, կամ կուտամ իմ խուլամներուն»։ Տէրտէրին ալ կը հրամայէ պսակել։ Տէրտէրը վախու ազդեցութեան տակ կը պսակէ։

Երկու ամիս աւելի աղջիկն ու տղան մնացին քիւրդի տանը, ապա եկան Իշխնձոր։ Մի գիշեր աղջիկը կը փախնի, կուգայ Տալւորիկ։ Միւս կողմէն պանդատ կ'ընեն աղջկան եղբայր՝ Ադամի վրայ թալան վերցնելուն համար մշեցի Իգօ ըսուած քիւրդ աղային։ Այս Իգօն բոլոր սասունցոց շատ լաւ կը ճանչնայ։ Նա եկաւ Սասուն՝ Ադամէն 7 ոսկի տուգանք առաւ, 10 ոսկի ալ առաւ աղջիկ փախցնող տղային հօրեղբօր տղայէն՝ Խէմոյէն (այս էն Խէմոն է, որ իր կնոջ հետ Եւրոպա եկաւ. ման եկաւ եւ բաւական փող հաւաքեց)։ Խէմօն այդ հարցի վրայ ծախսեց մօտ 35 ոսկի։

(Շար.)

վճարէ 140 մաքս։ Ցորյ, 3.50 առ 100էն 4.50 առ 100ի կը բարձրանա քանուորներու ապահովագրութեան եւ գործազրկութեան տուրքը 10 առ 100 բացառիկ տուրք մը պիտի հաստատուի ամուլներու եկամուտին վրայ եւն.։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՁՕՐ. ԿՈՒՌՕ ինկերկին ժեկնեցաւ, «Էգզէ՛ Թուրքիա» պաշտօնով կոչյարնին մէջ, Թուրքերէն։

ՌՈՒՄԱՇԱՐԺԻ ՎԱՐԻՉՆԵՐՈՒ բազմաթիւ կեղծ արտօնագիրներ տրուած ըլլալով Փարիզի մէջ, քննութեան ձեռնարկուած է։ Նախապէս 300 կը հաշուէին այդ արտօնագիրներուն թիւը, բայց այժմ 1600ի մասին կը խօսին։

«Ցէֆլին»ը, ամերիկայէն Գերմանիա վերադարձաւ շաբաթ օր, կատարելով կանոնաւորութեամբ։ մեկնած էր Մայիս 18ին, որով 26.400 քիլոմեթր Յամբորդութիւն կատարած կ'ըլլայ։

ԽԼՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ֆրանսական գաղթավայրերուն մէջ։ Շոլոնի մէջ (Բոշինշին), տեղացիները նոր ցոյց մը կատարեցին, առաջնորդութեամբ կնոջ մը։ Ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ, սպաննելով երեք եւ վիրաւորելով 12 հոգի։

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԳՈՐԾԸ
"ԻՄ ԳԻՐՔԸ", Բ. ՀԱՏՈՐ (ՊԱՏԱՆԵԿՈՒԹԻՒՆ)

Ա. Տրատարակութիւն ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ ՏՊԱՐԱՆ

ԳԻՆ 20 ՖՐԱՆՔ

Այժմէն կարելի է դիմել Librairie H. SAMUEL, 51 Rue Monsieur le Prince, Paris (VIe), Հեռաձայն՝ Danton 88-65։

Հայերէն եւ ֆրանսերէն ամէն տեսակ գիրքեր, բառարան, գրական, փիլական, պատմական եւ դպրոցական գործեր։

Վերջին կատարելագործութեամբ օժտուած կազմատուն։ Արագ եւ մաքուր աշխատանք։ Գիրքերու ՎԵՐՆԱԳԻՐԸ ոսկետիպ։ *Կազմարարութեան գասեր։*

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.384

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
11
ՅՈՒՆԻՍ
1930

11 JUIN 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1285

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՅ ԽՕՍՔ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Թուրք մամուլը վերջերս մանաւոր մտահոգութեամբ արծարծէ երկրին բնակչութեան յաւելման խնդիրը։

Քանի մը տարի առաջ, Աղաօղլու Ահմէտ ծրագիրներ կ'ո-... համար, Թուրքիոյ բնակչութիւնը 25 տարիէն 30 միլիոնի ...բարձրացնելու մասին։ 1928ի մարդահամարէն յետոյ, մարդիկ ...ւելի յստակ տեսնել սկսան, և առաջատնները ինքնին իջան։ ...մանաւանդ որ, արտասահմանէն Թուրքեր փոխադրելու ծրա-...գիրն ալ ջուրն ինկաւ։ Ինչ որ փոխադրուած էր 1922էն ի վեր, ...կէս միլիոնէն պակաս է։ Այն ալ երեք չորրորդով արդիւնք՝ ...Թուրքեւյունական պարտաւորիչ փոխանակութեան։

Արդէն իսկ հաշուեյարդարի ենթարկուած է Գաղթական-...ներու Տեղաւորման Տեսչութիւնը, որմէ հրաշքներ կը սպա-...սէին. Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ, նոյնիսկ Ռուսիոյ Թուրքերը ...Թուրքիա փոխադրելու համար։ Թրքական ելմտացոյցը կէս ...միլիոն ոսկի շահեցաւ այս գլուխէն, բայց արտասահմանէն ...«ազգային ներածում» կատարելու քաղաքականութիւնը ...ձգուեցաւ։ Գոնէ երկար ատենի համար։

Տակաւին ուրիշ խնդիր է թէ, բռնի կամ հայրենասիրաբար ...մնացորդներէն հարիւրին քանի՞ն արմատ բռնած են, իբրեւ ազ-...դակ երկրին անտեսական զարգացման։

Քանի մը շաբաթ առաջ, «Ճիւմհիւրիյէթ»ի մէջ, Եօնուս ...Նատի պէյ կրկին կը շեշտէր բնակչութիւնը աւելցնելու ան-...հրաժեշտութիւնը, առանց գործնական միջոցներ ցոյց տալու։ ...Թերթին մէկ աշխատակիցը, որ մօտէն ուսումնասիրած է ...խնդիրը, աւելի բաց խօսեցաւ, խոստովանելով կարգ մը ճշմար-...տութիւններ։

«Բնակչութեան խնդիրը կենսական հարց է Թուրքիոյ հա-...մար» - կը յայտարարէ Ալաէտտին Ճէմիլ պէյ։

«Բոլոր Անատոլուի հողին վրայ մէկ քառակուսի քիլոմեթր ...հողին 18 մարդ կ'իյնայ։ Տարակոյս չկայ որ, մեր գեղեցիկ հայրե-...նիքին լայն սահմաններուն համար այս խտութիւնը շատ քիչ է։ ...Երկրին պաշտպանութեան տեսակէտով մեծ մտահոգութիւն ...պատճառող այս նուազութիւնը միեւնոյն ատեն կ'ազդէ մեր տն-...տեսական կացութեան վրայ։ Մեր բնակչութեան նուազութեան հե-...տեւանքով, մեր տնտեսական զարգացումը ծանր պիտի ըլլայ։ Տնտե-...սական կեանքի մէջ բնակչութեան դրամագլուխը առաջին տեղը ...կը բռնէ» («Ճիւմհիւրիյէթ», 29 մայիս)։

Կարելի չէր աւելի ազատ խօսիլ, երեւան հանելու համար ...վտանգ մը որ կը սպառնայ Թուրքիոյ ապագային։ Իսկ դար-...մանը՞

«Ճիւմհիւրիյէթ»ի աշխատակիցը, անշուշտ խրատուած նա-...խորդ փորձերէն իր յոյսը դրած է Թրքուհիներու բազմածնու-...թեան վրայ։ Եւ տարօրինակ լաւատեսութիւն մը կը ցուցնէ ...այդ մասին։

Ահա թէ ինչ.— «Մեր ձեռքն անցաւ ջերմի դէմ պայքա-...րող Յանձնախումբին նախորդ տարուան մէկ տեղեկագիրը։ ...Մանիսայի, Պրուսայի, Այտընի եւ ուրիշ ջերմոտ շրջաններու ...մէջ, պաշտօնեաներ մէկ տարի շարունակ արձանագրած են ...գիւղերու ծնունդներն ու մահերը եւ երեւան հանած են ...հետեւեալ ուշագրաւ արդիւնքը.— Հազար բնակիչի 30-42 ...ծնունդ... Եւ հազարին 19 մահ»։

Այս երկու թուանշանները այնքան գինովցուցած են Թուրք յօդուածագիրը, որ ոտքը գետնէն կտրած՝ կ'աղաղակէ.

— «Ասկէ աւելի լաւ փաստաթուղթ մը կարելի չէր գտնել, Թուրք ազգին բազմածնութիւնը ապացուցանելու համար ուրեմն,՝ թէ ...մեր մէն ալ ուշադրութիւն ընծայենք, Թուրք ազգը աշխարհի ...ամէնէն ազգը պիտի մնայ բազմածնութեամբ»։

Իբրեւ եզրակացութիւն, Ալաէտտին Ճէմիլ կ'առաջարկէ ...հիմնել ազգային միութիւն մը, բնակչութեան յաւելման հար-...ցով զբաղելու համար։ Հովանաւորութիւնն ալ հիմակուընէ կը ...խնդրէ վարչապետ Ըսմէթ փաշային, որ բուն հանգոյցն է ...Թուրքիոյ արդիականացման եւ թրքացման բոլոր ծրագիրնե-...րուն և ձեռնարկներուն։

Կը հետեւի թէ՝ Նոր Թուրքիան բանակին և նաւատորմին ...չափ կենսական տեղ կուտայ բնակչութեան յաւելման, առանց ...որու ոչ ամայի տարածութիւնները կը լենան, ոչ ալ երկիրը ...ինքնաբաւ տնտեսութիւն կ'ունենայ։

Խնդիրը այն է որ, ինչպէս տնտեսական գետնի վրայ, ...նոյնպէս ալ, բազմածնութեամբ երկիր լեցնելու այս ծրագրին ...մէջ ալ, Թուրքիան իրեն դէմ ունի անյաղթելի խոչըն-...դոտներ։

Նախ, բոլորովին պատահական է, եթէ ոչ շինծու, մէջտեղ ...հանուած վիճակագրութիւնը։ Եթէ Թուրքերը այդպիսի բազ-...մածնութիւն ունեցած ըլլային, անշուշտ փոքրամասնութիւն ...չէին կազմեր դեռ սուլ. կայսրութեան օրերուն, երբ շէն էր եր-...կիրը եւ չափազանց աժան՝ ապրուստը։ Ընդհակառակն, քէմա-...լական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր, Թուրք թերթերն ...ու բժշկական հեղինակութիւնները իրենք են որ կ'աւաղեն ...ծնունդներու պակասը, մանաւանդ նորածին մանուկներու մա-...հացութեան ահաւոր համեմատութիւնը։

Բայց, այս հարցին մէջ ալ, սուտը կամ իրաւը չէ որ կը ...հետաքրքրէ մեզ, այլ երեւոյթը։ — Թուրքերուն անընդհատ ճիգը ...երկրի կանգնելու, վէրքերը կապելու, պակասները լրացնելու ...ծնելու և տիրելու ճիգը։

Մինչ մենք զբաղած ենք... եղածը սպառելով։ Շ.

ՔԻՐԱԶ ՀԱՄՏԻ ՓԱՇԱՆ

ՔԷՄԱԼԱԿԱՆ ԼՐՏԵՍ

«La République Enchaînée»ի Պաղտատի թղթակիցը կը գրէ.— Ցայտնի է որ քէմալականգաղտնի տեղեկութեանց (լրտեսութեան,) կեդրոնը կը գտնուի Վիեննա, Թրք. դեսպանատանմէկ պաշտօնատարին տեսչութեան տակ։ Բայց ահա բոլոր վարչաձեւերու հաշակաւոր լրտեսը, Քիրազ Համտի, որ իրեն կեդրոնատեղի դարձուցած էր Քոնսթանցան, տարիներէ ի վեր, կ'երեւայ Պաղտատի մէջ։ Որքան մեծ եղաւ զարմանքը, երբ գինքը նեղեցին այն բարձր անձնաւորութիւնները որոնց ներկայացած էր գիւրահաւանելի պատճառներով։ Զաւարճալի է գիտել որ քէմալական գործակալներուն հետքը երեւան կ'ելլէ իրենց ժամանումէն առաջ։ Հրտեսի քօտաքը, որ քէմալական Ապահովութեան տեսչութեան կնիքը կը կրէ, բանի չծառայեց։ Զարմանալի է որ աւելի ճարպիկ մարդու մը չէ յանձնուած այդ պաշտօնը։ Որովհետեւ Քիրազ Համտիի անզգուշապահութիւնը նշանաւոր է, մանաւանդ քանի մը գաւաթ օղի ճնկելէ յետոյ։ Օղին անհրաժեշտ է իրեն համար, իսկ չգիտցող չկայ թէ երկու գաւաթ Պաղտատի օղին կը բաւէ, ամէնէն վերապահ լեզուները քակելու համար։

∴ Թերթին խմբագրութիւնը իր կողմէ կ'աւելցնէ հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Մերթղթակցին տեղեկութիւնը մասնաւորապէս կը գրաւէ մեր ուշադրութիւնը այդ անձնաւորութեան ճամբորդութեանց մասին։ Վեց ամիսէն պակաս ժամանակամիջոցի մը մէջ, Քիրազ Համտի երկու անգամ անցած է Գերմանիա, Իտալիա, Եգիպտոս, Յունաստան, Սերպիա, Սուրիա, Պուլկարիա, Ֆրանսա եւ ահա զինքը կը տեսնենք Միջագետքի մէջ, ուրկէ մեզի կ'իմացնեն թէ երկերես լրտեսը կը պատրաստուի անցնիլ Եւրոպա, երրորդ անգամ Միւնիխի մէջ տեսնելու համար ռուս զօրավար Х.ը եւ շարունակելու իր սադրանքները։ Աւելորդ է ըսել թէ Քիրազ Համտի, որ կորանցուցած է հաւատութիւնը, «տանձեր» կը գտնէ, լայնօրէն լեցնելու համար իր քսակը։

ԱՆՄԻԱՍՆՈՒԹԻՒՆ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԼՈՒԾԻՆ ԴԷՄ

Եուէտի համայնավար կազմակերպութիւնը բացէ ի բաց ըմբոստացաւ Մոսկուայի լուծին դէմ. կեդր. կոմիտէն հրապարակաւ կը հաղորդէ թէ Գ. Միջազգայինը պէտք է դադրեցնէ իր դրամական նպաստը օտար համայնավար կազմակերպութեանց որոնք պարտաւոր են իրենք հոգալ իրենց ծախսերը։ Ուրեմն համայնավար մարմին մը պաշտօնապէս կը խոստովանի թէ Մոսկուան է որ դրամ կը հայթայթէ աշխարհի բոլոր կարմիր կազմակերպութեանց։ Ցետոյ, Եուէտի կեդր. կոմիտէն չի ցանկանար որ Մոսկուայի մենաշնորհը դառնայ Մարքսն ու Լէնինը մեկնաբանելու իրաւունքը։ Եթէ անոնք ողջ ըլլային, կ'ըսէ, ուժգնօրէն պիտի ուրանային «այն խմբակը որ յափշտակած է իշխանութիւնը»։ Կեդր. կոմիտէն կ'ամբաստանէ Մոսկուայի կեդրոնը թէ արտասահման կը ղրկէ հեղինակութենէ զուրկ եւ աթոռամոլ մարդիկ, թէ սխալ հասկցուած կարգապահութեամբ մը դիակներու կը վերածէ մարդիկը եւայլն

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Անակնկալ դէպք մը Ռումանիոյ մէջ

ԻՇԽԱՆ ԿԱՐՈԼ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ ԻԲՐԵՒ ԹԱԳԱՒՈՐ

Իշխան Կարոլ, որ գահէն հրաժարած եւ աքսորուած էր, հինգշաբթի օդանաւով մը մեկնեցաւ Փարիզէն եւ Պուքրէշ հասաւ ուրբաթ իրիկուն, 6 Յունիս։ Անշուշտ նախապատրաստուած էր այս գործը։ Յաջորդ օրը, Սահմանադիր ժողովը երիտասարդ իշխանը թագաւոր հռչակեց միաձայնութեամբ, 1ի դէմ 486 ձայնով։ Գահաժառանգ հռչակուեցաւ մանուկ արքան, իշխան Միհայ։

Մանուի դահլիճը անմիջապէս հրաժարեցաւ, եւ նոր դահլիճը կազմեց Գ. Միրոնէսքու։

Արդէն օրեր առաջ ծանուցուած էր իշխանին ժամանումը եւ խանդավառ ընդունելութիւն եղաւ ամէն տեղ։ Իր գահակալութիւնը ջերմութեամբ ողջունուեցաւ մանաւանդ բանակին կողմէ։ Նախարարական խորհուրդը նիստ գումարեց ամբողջ գիշերը, միշտ յարաբերութեան մէջ մնալով Կարոլի հետ, որ գահէն զրկուած էր 1926էն ի վեր։ Կիրակի օր, Երեսփ. ժողովը եւ Ծերակոյտը զատ զատ գումարուելով, միաձայնութեամբ չեղեալ հռչակեցին 1926ի հրաժարման գործողութիւնը։ Անուհետեւ միասին նիստ գումարեցին իբրեւ Սահմանադիր ժողով եւ իշխանը հռչակեցին թագաւոր Ռումանիոյ, Կարոլ Բ. տիտղոսով։ Ժողովը հրապարակային էր եւ խօսք առաւ միայն փրոֆ. Եորկա. իշխանին վաղեմի խնամակալը, որ յայտարարեց թէ անհրաժեշտ է դարմանել մեծ անարդարութիւն մը։ Եւ անմիջապէս փոխուեցաւ օրէնքը։ Կարոլ Բ. սովորական երդումը բրաւ պատրիարքին առջեւ։ Սահմանադիր ժողովին որոշումը յետադարձ արժէք ունի. հետեւաբար Կարոլ Բ.ի թագաւորութիւնը կը սկսի Ֆէրտինանտի մեռած օրէն։

Թագաւորին գահակալութեան ներկայ եղան բոլոր հոսանքները, բացի ազատական կուսակցութենէն։

Միրոնէսքուի դահլիճը իր պաշտօնն աւարտած ըլլալով, հրաժարական տուաւ։ Նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնուեցաւ նորէն Գ. Մանուի։

∴ Իշխան Կարոլ, Ֆէրտինանտի գահաժառանգը, միշտ վէճի մէջ էր իր կնոջը, Յունաստանի Էլէնա իշխանուհիին հետ։ 1921ին, իր գայթակղելի ընթացքին հետեւանքով, զրկուեցաւ գահաժառանգի իրաւունքներէն։ 1925ին հեռացաւ Պուքրէշէն եւ հաստատուեցաւ Ֆրանսա, Տիկին Լուփէսքուի հետ։ 1926ին հրաժարեցաւ իր բոլոր իրաւունքներէն, նոյնիսկ իր տղուն Միհայի խնամակալութեան իրաւունքէն։ Երբ Ֆէրտինանտ թագաւորը մեռաւ, իշխան Միհայ հինգ տարեկան էր։ Խնամակալութիւն մը հաստատուեցաւ, բայց անոր անդամակցութենէն զրկուեցաւ մայր թագուհի Մարիան, եւ խնամակալութեան մէջ մտաւ Կարոլի կրտսեր եղբայրը, Նիկոլա։ Ընտանեկան վէճերը շարունակուեցան։ Կը կարծուի թէ Մարիա թագուհին, ուզելով չէզոքացնել Նիկոլան, մօտեցաւ իր անդրանիկ զաւկին, գաղտնի տեսակցութիւն մը ունեցաւ անոր հետ, ճամբել տուաւ Տիկին Լուփէսքուն, հաշտեցուց օրինաւոր կնոջը հետ,— եւ փախստական իշխանը դարձաւ թագաւոր Ռումանիոյ։

∴ Ետ կանչուեցաւ Փարիզի ռումանական դեսպան Գ. Տիտուլեսքոյ, որ հինգ տարիէ ի վեր կը վարէր այդ պաշտօնը։ Երբ Կարոլ իշխանը Ֆրանսա կը գտնուէր, Գ. Տիտուլեսքո իր կառավարութենէն հրաման ստացած էր հսկողութիւն կատարել անոր քաղաքական գործունէութեան վրայ։

∴ Թագաւորը եւ Էլէնա իշխանուհին համաձայնեցան առայժմ չպահանջել ամուսնալուծման ջնջումը։ Ուրիշ լուրի մը համաձայն, Էլէնա իշխանուհին ինք բացարձակապէս մերժած է հաշտուիլ Կարոլի հետ։ Միայն թէ, համաձայնութիւն գոյացած է թագաւորին յանձնելու գահաժառանգին պահպանումը եւ կրթութիւնը։ Առ այժմ, Էլէնա պիտի կոչուի իշխանուհի-մայր։

∴ Ազատական կուսակցութեան գործադիր կոմիտէն ժողով գումարելով, որոշեց յայտարարութեամբ մը բացատրել թէ ո՛րեւէ պատասխանատուութիւն չստանձներ կատարուած փոփոխութեան մէջ։ Փրոֆ. Ժ. Պրաթիանօ, նախորդ վարչապետին զաւակը, վտարուեցաւ ազատական կուսակցութենէն, յայտարարած ըլլալով թէ կուսակցութիւնը կը վտանգէ իր գոյութիւնը, երկրին կամքին դէմ երթալով։ Կը վախցուի ընդհանուր պառակտում մը։

Մ. Քէմալ անբուժելի՞ հիւանդ ?

«Լա Րէփիւպլիք Անշէնէ», Փարիզի Թուրք ընդդիմադիրներուն օրկանը, կը գրէ իր վերջին թիւով.—

Ստոյգ աղբիւրէ մը կ'իմանանք թէ Մ. Քէմալ կը տառապի «ուղեղային կակղացումէ», որ հետեւանք է հին անբուժելի հիւանդութեան մը։ Դիկտատորը ինքզինքը կը պահէ միայն ուժառու կիսամիջոցներով, ինչպէս ալքոլը, որ որոշ պայծառատեսութիւն կուտայ։ Վերջին պահուն կը լսենք թէ իր բժիշկներուն խորհուրդով, Մ. Քէմալ շուտով Եալովա պիտի երթայ, դարմանուելու համար։

(Ուրիշ ժամանակ շարունակութիւնը հարդա Գ. էջ)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն Եւրոպայի կեդր. կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 11

Աբրահամ Գիւլխանտանեան	250
Արամ Գնդունի	150
Յակոբ Հիսայեան	150
Հայկազն Աբէլեան	150
Նուշ	150
Աւագ Կարապետեան	100
Պորտօէն.	
Աթարոն Քէնտիրեան	100
Պ. Անանեան	100
Շահէն Թէքթէքեան	100
Գումար	1250
Նախորդ գումար	11,200
Ընդհ. գումար	12,450

ՊԼԻՖԻ ԱԹԷՆՔԻ ՏՆՕՐԷՆԸ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Պլիֆի ճիւղատանի ընդհ. տնօրէն Պ. Թըրպըր մայիս 31ի առտուն յանկարծամահ եղած է Աթէնքի մէջ։

Հանգուցեալը 45-50 տարեկան էր եւ ամուրի։ Երկար տարիներէ ի վեր կը պաշտօնավարէր Աթէնքի մէջ, մեծապէս օգտակար հանդիսանալով փաղթականներուն եւ որբերուն. Զանազան ձեռնարկներ գլուխ հանած է, որպէս զի օժանդակէ որբերու բարօրութեան. Աթէնքի որբերը իրեն կը պարտին «Ըլըրքինկ Փօյ Հօմ»ի հիմնարկութիւնը, գիշերային դպրոցները, ակումբները եւայլն։

Մասնաւոր համակրանք մը կը անուցանէր Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ սկաուտական շարժման հանդէպ, որոնց, վերջին տարիներու ընթացքին, դրամական կարեւոր նպաստներ յատկացուց Պլիֆի մնտուկէն։

ԱՄՍԱԿԱՆ ՅԱՒԵԼՈՒՄ ՓԱՇԱՆԵՐՈՒՆ

Հանգստեան թոշակի օրինագծին քննութեան միջոցին, Ըսմէթ փաշա Ազգ. Մեծ Ժողովին առաջարկեց յաւելում կատարել այն զինուորականներու թոշակներուն վրայ, որոնք հրամանատարութիւն կատարած են Միլլի պայքարի ընթացքին. Աչա վարչապետին առաջարկը, որ ծափերով ընդունուեցաւ.

«Հետեւեալ հատուածը աւելցնել Բ. յօդուածին վրայ. «Ամիսը 150ական ոսկիի յաւելում կ'ըլլայ այն զինուորականներու թոշակներուն վրայ, որոնք գործնապէս բանակի կամ զօրաբանակի հրամանատար եղած են անկախութեան պատերազմի ընթացքին»։

Այս տրամադրութենէն պիտի օգտուին Քեազիմ Գարապէքիր, Րեֆէթ, Ալի Ֆուատ, Ալի Իհսան եւ Նուրէտտին փաշաները, որոնք ասկէ վերջ 230ական ոսկի ամսական պիտի ստանան։

«ԵՍ ԽԵՆԴ ՉԵՄ»

Շաբաթ օր, երբ Լիզպոնայի գերմ. դեսպանը ինքնաշարժ կը նստէր, անծանօթ մը երկու գնդակ պարպեց գլխուն եւ գետին փռեց։ Գնդակներէն մէկը մտած էր դեսպանին ականջը։ Բժիշկները փորձեցին հանել, բայց անօգուտ։ Վիրաւորը մեռաւ հիւանդանոցին մէջ, իսկ մարդասպանը, նմանապէս գերմանացի, գէնքը ինքնաշարժին մէջ նետելով անձնատուր եղաւ։ Յայտարարեց թէ ուզած էր կարեւոր անձնաւորութիւն մը սպաննել, ապացուցանելու համար թէ ինք խենդ չէ։ Գերմանիոյ մէջ, երկու տարի յիմարանոց մը դրած էին եւ անկէ փախած էր 1921ին, Սպանիա անցնելով։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՎԻՃԱԿԻ ՄԸ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Նահր էլ Օմարէն Մուսուլի շրջանը եւ Սիլվանի մօտերը փոխադրուած բնկորներուն նըպաստելու կամ չնպաստելու հարցն ալ սկզբունքի խնդիր դարձաւ։

Բայց իսկ երբ հայրենիքը աջակցութեան կարօտ է, ոմանք կը նկատեն թէ անկէ դուրս գաղթականներու զետեղման, աւելի առողջարար, աւելի շահաւէտ, ազգային դիծը պահելու աւելի յարմար տեղեր փնտռել եւ այդ տեղերուն համար նիւթական զոհողութիւններ ընել՝ մայր հայրենիքի բարձրագոյն շահերուն դէմ է։ Անոնք կ'ենթադրեն թէ ատիկա բուն երկրին վարիչներուն գործը կը դժուարացնէ, զրկելով զանոնք տրամադրելի գումարներէ, որոնք կրնային մեծապէս նպաստել վերաշինութեան։ Եւ աւելորդ է ըսել, թէ այս հարցին մէջ ալ կը տարուինք մեր զգացումներէն կամ հակակրութիւններէն եւ վճիռներ կ'արձակենք միայն անոնց տրամադրութեան տակ, առանց լուրջ քննութիւն մը կատարելու։

Նախ, շատ կը յեղյեղենք հայրենիքի վերաշինութեան ու գաղութներու աջակցութեան հարցը։ Եւ շատ անգամ, երբ այս ուղղութեամբ գրուածքներու կը հանդիպիմ, ակամայ կը տարուիմ մտածել, որ պետականութեան գաղափարը դեռ չափազանց աղօտ է մեր մէջ։ Երբ հայրենիքը կամ անոր մէկ մասը աղէտի մը մէջ է, պատերազմ, երկրաշարժ, հեղեղներ, եւայլն., այն ժամանակ ժողովուրդը, զանազան հաստատութիւններու կողմէ կը հրաւիրուի ընդհանուր հանգանակութեան մը։ Եւ ասիկա կ'ըլլայ առաւելապէս անոր զգացումները դէպի իր հայրենիքը կամ իր ազգակիցները վառ պահելու համար։ Այլապէս հանգանակութիւններով հաւաքուած գումարները ճղճիմ են, բաղդատելով պետութեան մը տրամադրելի միջոցներուն հետ։ Առանց փոխառութեան, կամ բարոյական հակացողութեամբ, նուէրներով կամ հանգանակութիւններով՝ երկրի վերաշինութիւն չի կրնար կատարուիլ։ Այո՛, կարելի է գիւղեր, գուցէ քաղաք մըն ալ հաստատել, բայց ատիկա տակաւին վերաշինութիւն չէ, երբ անդին կը մնայ զետեղուած կամ զետեղուելիք 5—10 հազար բազմութիւններու եարին, ամբողջ մէկ միլիոն ժողովուրդի մը ընդհանուր կեանքը տանելի եւ հաճելի դարձնելու պարտականութիւնը, որ պետական բոլոր ուժերը լաւագոյնս գործածելու մէջ կը կայանայ։

Շինարարական մեծ գործերը խոշոր դրամագլուխներով կ'ըլլան։ Մենք տեսանք, որ պզտիկ քաղաք մը հիմնելու համար նոյնիսկ ճղակատը կ'ըլլանք, եւ բոլոր գաղութներու մէջ դրամ հաւաքելու կը ձեռնարկենք։ Նախատեսուած գումարին կէսը ապահովուած իսկ ըլլայ, միւս կէսը չի գար, չի լեցուիր։ Ինչո՞ւ Պէտք չէ՞ր որ գիտցած ըլլայինք, թէ քաղաք մը աղբիւր, դպրոց, եկեղեցի չէ, որոնց համար բարերար մը կարելի ըլլայ համեմատաբար աւելի դիւրաւ գտնել, երբ մանաւանդ, անոնց ճակատը կարելի է զետեղել բարերարին անունը։ Քաղաքի մը շինութեան ինչո՞ւ նպաստէ ամէն հայ։ Ուրպէսզի երկիրը բարեզարդուի արդիական տունեսրով, եւ թէ յարգանք մը ընծայենք այդ քաղաքին իր անունը տուող անձին, որ ազգին սիրելի եղած է, կ'ըսեն։ Անդրեա բաշ՛ք, կարելի՞ է այս մտայնութեամբ, առանց զայն ձանձրացնելու, նեղացնելու եւ ինչո՞ւ չէ զառնացնելու, ժողովուրդին առատաձեռն սրտին դիմել։ Կը հասկնամ, որ քանի մը հարիւր հազի քով քովի կուգան, պզտիկ գումարներով հանգանակութիւն մը կը կազմակերպեն, եւ իրենց հայրենակիցներուն համար տանելի բնակավայրեր կը շինեն։ Հոս անհատներու մէջ գիտակցական կապ մը կայ։ Տուողը գիտէ թէ տուածն ո՞վ պէտք է օգտուի։ Իսկ օգտուողն ալ գիտէ թէ բարիքը ո՛րմէ եկած է։

Կարելի է, ուրեմն, ասիկա նկատել գրեթէ ձեռքէ ձեռք եղած բարերարութիւն մը, որ ամէն ժամանակ իր գոյութեան իրաւունքը պահած է։ Որովհետեւ մեր երկիրը եւ ժողովուրդը աղքատ են, պէ՞տք է դուրսէն նպաստներ ընենք կառավարութեան, որպէսզի այդ գումարներով պետական շինարարական գործ տեսնէ։ Եւ աւելին, պէ՞տք էր որ միայն մեր հայրենիքին նպաստենք ըսելով — թող ուրիշ վայրերու հայերը իրենց իրենց գլխուն ճարը նային, մեր ի՞նչ գործն է, նոյնիսկ եթէ 50 ատրճան տաքին մէջ այրին եւ ճահիճներու մէջ թառմին։

Նախ սկզբունքները ճշդենք։

Պետութիւն մը ունի՛ կարելիութիւններ արդիւնաբերողորմծերու համար փոխառութիւններ կնքելու։ Նոյնպէս գաղութներու մէջ գտնուող հայութիւնը ունի՛ պետականութեան միջոցները՝ ապահովութեանց եւ երաշխաւորութեանց փոխարէն՝ իրեն պէտք եղած գումարները փոխառութեամբ հայթայթելու։

Պատասխանը առաջին հարցին համար հաստատական եւ երկրորդին համար ժխտական է։

Յետոյ.—

1. Պետութիւն մը, որչափ ալ պզտիկ եւ աղքատ ըլլայ, իր շինարարական աշխատանքները կրնա՞յ ժողովրդային հանգանակութիւններով միայն գլուխ հանել։

2. Գաղութներու մէջ ցրուած հայութեան պէտքերը, ազգակիցներու, ազգային հաստատութիւններու եւ միութիւններու նպաստով միայն կարելի՞ է հոգալ։

Հոս առաջին հարցին պատասխանը ժխտական է եւ երկրորդը հաստատական։

Եւ քանի որ շատ յստակ է իրողութիւնը, ինչո՞ւ գաղութները լրջօրէն չզբաղին իրենց պէտքերով, մանաւանդ երբ հայրենիքը իր պաշտօնեային բերնով կ'ըսէ թէ չեն հետաքրքրուիր արտասահմանի Հայերով։

Ո՛չ այդ «կոմիսարի» տգիտութիւնը, ոչ ալ մեր երկրին տարօրինակ վարչաձեւը մեզի արգելք պէտք էին ըլլալ, մեր հայրենիքին նպաստելու (հանգանակութիւններով) պարտականութեան, եթէ համոզուած չըլլայինք, թէ նպաստներով միայն հայրենիքի վերաշինութիւն ձեռք չի բերուիր։ Երկիրները դրամ կը ճարեն փոխառութիւններով, փոխարէն ցոյց տալով երաշխաւորութիւններ՝ նիւթական թէ բարոյական։ Նիւթական՝ եթէ գործողութիւնը կատարուած է սեղանաւորական գետնի վրայ, եւ բարոյական՝ եթէ քաղաքականութիւնն ալ անոր խառնուած է եւ դրամ ստացողը՝ որոշ յանձնառութիւններով կաշկանդած։ Եւ անպայման փոխառութիւններ կնքելը վնասակար չէ եղած բոլոր պետութիւններու։ Ինչպէս գործը գիտցող առեւտրականը, նոյնպէս լաւ հաշուող եւ գործող կառավարութիւններն ալ արդիւնաբերող փոխառութիւններէ չեն խրտչիր։ Որչէն գործը գիտցող առեւտրականը դրամն ալ դիւրին կը գտնէ եւ եթէ մեր կառավարութիւնը իրեն պէտք եղած գումարները չի գտներ, ուրեմն այն համոզումը կայ, թէ գինքը չեն նկատեր գործը գիտցող պետութիւն մը։ Անդճ նոյնսկէն անգամ բան մը չկրցաւ ընել Սարդարապատի ի նպաստ նոյնիսկ կէս միլիոն զգեցինով ո՛չ փոխառութեան խընդրանքը յաջողցնելու համար։ Նոյն Նանսէնի միջոցաւ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը հովանաւորեց տասնեակ միլիոններու փոխառութիւն մը՝ Յունաստանին։ Երկուքին ալ նպատակը նոյնն էր, — գաղթականներու զետեղում եւ պէտք չէ կարծել որ Նանսէն նուազ ուժգնութեամբ աշխատեցաւ Հայերուս համար կամ այն օրերուն Հելլէնները Հայերէն աւելի համակրութիւն կը վայելէին Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ։ Ո՛չ այս, ո՛չ այն։ Միայն թէ Հելլէն կառավարութիւնը հաւանեցաւ որ գաղթականներու յատկացուելիք հողերը երաշխաւորութիւնը կազմեն փոխառուներուն, որոնք վերին հսկիչներու միջոցաւ վարէին նաեւ զետեղման գործը։ Պայմանները ծանր էին, բայց իր ազգակիցներուն ուշիմութեան եւ աշխատասիրութեան վստահող Հելլէն կառավարութիւնը, երկրին վերաշինութեան սիրոյն, կարգ մը պետական արժանապատուութեան եւ այլ սկզբունքներուն վրայէն ցատկեց անցաւ։

Մօտերս պիտի անդրադառնանք մեզ ալ շատ շահագրգռող այս զետեղման հարցին։ Այսչափը միայն ըսենք, որ այսօր օտար հսկողութիւնը կամ վարչութիւնը դադրած է եւ գործը անցած կառավարութեան ձեռքը, որովհետեւ անիկա ցարդ ցոյց տուած ընթացքով, վստահութիւն ներշնչեց որ ինքն ալ դրամատէրերուն պէս պիտի գիտնայ վարել գործը։ Այդ նոր հաստատուած անթիւ գիւղերու ժողովուրդը, այսօր մաքրամաքուր բնակարաններու մէջ, իր հողին եւ լծկանին կցուած, թէ ընտանիքը կը պահէ եւ թէ իր վրայ չազդող պզտիկ վճարումներով կը վճարէ փոխառուներուն ունեցած պարտքը։ Ուրեմն յոյն գաղթականներու տեղաւորման գործը կարգի մտած է շնորհիւ պուրմուա եւ չեմ գիտեր դեռ ինչ Պ. Վենիզէլոսի կառավարութեան։ Իսկ մեր ժողովո՞ւրդը եւ Սարդարապատի ծրագի՞րը...

Հիմա ըսէ՛ք, թէ այս պայմաններու մէջ գաղութներու մեղքը ի՞նչ է, երբ հայրենիքի վարիչները նախ իրենք իրենց չեն նպաստեր։

Մ. Ե.

ՊԱՐԸ ԵՒ ՄԱՀԸ

Հելսինկֆորի բժշկական համալսարանին դասախօսներէն՝ Աբեդ Ցիգերստէգ ուսումնասիրութիւն մը ունի, ուր ցոյց կուտայ պարի ընթացքին մարդկային մամնին սպառած ուժերը։ Պարզ «վալս» մը կը պահանջէ, կ'ըսէ, այնքան գոլ, որքան պէտք է եռացնելու համար հինգ լիթր ջուր։ Չարլսթոնը աւելին կը սպառէ, այնքան ուժ, որքան պէտք է 10 ծառ կտրելու համար (անշուշտ մօտ համապատութեամբ ծառեր չեն առնուք)։ «Թանգօ» մը գարձողը կը յոգնի այնքան, որքան երկու կափամարտիկ մէկ «րաունտ»ի մէջ։

Ըստ այս բժշկին, ամէնէն յոգնեցուցիչ արշեստն է լուսաբարինը, յետոյ փայտահատինը, յետոյ պարողինը։

Վերջապէս բժիշկը կը յանձնարարէ բոլոր երիտասարդներուն որ պարի ընթացքին ոչ թէ գործէն իրենց ընկերուհիները, այլ գարձուին անոնց կողմէ։ Պարը արդեօք նուա՞ց կը սպառնայ կիներուն։

ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՁՈՒԼՈՒՄ

Ֆրանսայի հիւսիսային ծովը, երեք քաղաքներ, Լիլ, Ռուպէ, Թուրքուան, այնքան աճեցան ու գիրցան վերջերս, որ շուտով պիտի ձուլուին իրարու, կազմելով մէկ քաղաք։ Քաղաքները իրարու կապող ծառուղիներուն վրայ հիմա կը բարձրանան երկնաքերձ տուներ (gratte-ciel), պարտէզներ, սիրուն անակներ։ Քանի մը տարի ետք, եւ պիտի կազմուի հսկայ շրջափակներով նոր քաղաք մը։

ՕԳՆԵՆՔ ՍԱԼՄԱՍՏԻՆ

ԹԱՒՐԻԶ, 26 մայիս, (Սեփ. Թղթ).— Աւելի քիչ քան օր առաջ, մայիս 6ի գիշերն էր, որ Ատրպատականի Սալմաստ գաւառը երկրաշարժի ահաւոր ցնցումով մը հիմնովին քարուքանդ եղաւ եւ բնակչութիւնը (Հայ. Պարսիկ Ասորի եւ Քիւրտ)ծածկ փլատակներուն վրայ նստած, կորսնցնելով ոչ միայն մօտ 2500 անձեր, այլեւ նոյնքան վիրաւորներ, տնասուններ եւ անասուն կահկարասիներ։

Կառավարութիւնը թէեւ մեծապէս կ'օգնէ աղէտեալներուն, բայց անհրաժեշտ է, որ այս գեբազանցապէս մարդասիրական գործին իրենց աջակցութիւնը ցոյց տան նաեւ մեր գաղութները։

Երկրաշարժի աղէտը մեր երեւակայածէն շատ աւելի եղած է։ Բովանդակ Սալմաստի գաւառին մէջ ոչ մէկ հատ անվնաս եւ կանգուն գիւղ ու տուն չկայ։ Վերջերս կատարուած հետազօտութիւնները ցոյց տուին, որ Սալմաստի մակերեւոյթը բաւական իջած է, իսկ լեռնային շրջաններու մէջ մօտիկ հողամասերը փլուզումներ եւ իջուածքներ ունեցած են։

Դորսխը ցամքատարանի սահմանագլխին վրայ, մօտիկ ամբողջ քրտական գիւղերը շատ ծանր կորուստներ ունեցած են երկրաշարժի ժամանակ, թէեւ այս մասին դեռ մանրամասն տեղեկութիւններ չկան։ Նրէկ Թաւրիզ եկաւ Սալմաստի հայ կին մը երեք մանուկներով։ Հայրը մեռցեր է փլատակներուն տակ եւ մեռած է, իսկ խեղճ կինը որբերու ձեռքէն բռնած եկեր է Թաւրիզ։ Շատ են նման դէպքեր։

Ո՞վ պիտի օգնէ Սալմաստի աղէտեալներուն։ Մօտ օրերս պիտի հրատարակութեան տամ երկրաշարժի բոլոր մանրամասնութիւնները, կորուստները, զոհերը, եւայլ վիճակագրական տեղեկութիւններ, որպէս զի ընթերցողները լրիւ գաղափար կազմեն աղէտի մասին։

Նախորդ թղթակցութիւններուս մէջ շեշտած էի անմիջական օգնութեան պէտքը։ Այժմ կը կրկնեմ նոյնը եւ կոչ կ'ընեմ, որ բոլորն ալ իրենց կարողութեան չափով օգնութեան ձեռք կարկառեն աղէտեալներուն։ Իւրաքանչիւր նուիրատուի ամէն մէկ ֆրանքը կը մեղմէ փոքրիկ կարիք մը։ Օգնե՛նք Սալմաստին, որպէս զի անտուն ժողովուրդը կարենայ վերաշինել իր աւերակները։ Սալմաստցիները շարքաշ եւ ընդունակ, աշխատասէր ժողովուրդ են, շուտով ոտքի կը կ'անգնին, եթէ արտասահմանի օգնութիւնն ալ արագ հասնի։ Այս առթիւ առաջին պարտքը կ'իյնայ «Ցառայ»ի վրայ, որ հինգեցնէ օգնութեան ձայնը եւ ամէն կողմէ օրհնագանգ հաւաքէ, ինչպէս Շիրակի եւ Զիլիպէի երկրաշարժներուն, պետրիոյ որբերուն օգնութեան, վերջերս Թուրքիայէն Սուրիա ապաստանած տարագիրներուն տեղաւորման ձեռնարկներուն եւայլն առթիւ։

Բաւական է, որ «Ցառաջ»ը եղբայրական օգնութեան նոր սիւնակ մը բանայ, եւ խմբագրական մը տպէ,— շատ սիրտեր ու ձեռքեր պիտի բացուին։ Ինչ որ ալ ըլլայ հանգանակութեան արդիւնքը, անշուշտ սիրով պիտի ընդունուի եւ պարսից կառավարութեան ու ժողովուրդը գոհ պիտի մնան։ Սալմաստի աղէտեալներուն օգնութեան գործը կառավարութիւնը կը վարէ։ Հայկական օժանդակութեան եւ մասնակցութեան բաժինը ո՛չ թէ առանձին է, այլ կը կատարուի կառավարութեան ձեռքով։

Արտասահմանէն տրամադրուած գումարները պէտք է ղրկել Ատրպատականի Հայոց Առաջնորդ Ներսէս արքեպ Մելիք-Թանգեանի անուան, (Archèveque Nersès Melik-Tankian, Tauris, Perse)։ Այս միջոցաւ ալ դրամները կը յանձնուին պարսից կառավարութեան։

Կատարենք մեր եղբայրական պարտքը եւ օգնենք Սալմաստի հայ եւ պարսիկ աղէտեալներուն.

ՄԱՍԻՍ

ԽՄԲ.— Ա.Ե.Հայ Կարմիր Խաչը արդէն ձեռնարկած է հանգանակութեան եւ կը յուսայ շօշափելի գումար մը ղրկել շուտով։

Կը թելադրենք ուժ տալ այս ձեռնարկին, որպէս զի ցիրուցան չկորսուի Սալմաստի չարքաշ ժողովուրդը։

ՇԱՐԺԷՆ ՅԵՏՈՅ՝ ՄԱՐԱԽԸ

ԹԱՒՐԻԶ, 26 մայիս.— Երկրաշարժի ցնցումները Սալմաստում դեռ շարունակւում են. ցնցումների հետ միասին լսւում են եւ ստորերկրեայ թնդիւններ, որոնք թնդանօթի ձայնի են նմանում։

Սալմաստում հողը շատ տեղեր ճաքճքել է եւ գրեթէ մի մեղր գետինը իջել է ցած։

Սալմաստում զոհ են գնացել երկրաշարժին հայերից 87 հոգի իսկ ոչնչացել է 480 գլուխ արջառ, որից մեծագլուխ 255, իսկ փոքրագլուխ 225։

Թրքերից զոհուել են 3000 հոգի, իսկ վիրաւորուել են մօտ 2000 հոգի վիրաւորների մի մասը Սալմաստում են բժշկւում, մի մասը փոխադրել են Խոյ եւ Թաւրիզ քաղաքները։

Ուրմի, Խոյ, Թաւրիզ, Մարաղա, Սովուջբուլաղ քաղաքներում երբեմն լինում է երկրաշարժ, այդ ցնցումներից միայն Խոյում քանդւել է 15 տուն։ Ղարաֆիանէ եւ Ղաբասար գիւղերում նոյնպէս եղել են ուժեղ ցնցումներ, բայց տներին վնաս չէ տուել։

Թաւրիզում հանգանակել են աղէտեալների օգտին մօտ 6000 թուման, շրջաններում նոյնպէս հանգանակութիւնը շարունակւում է։ Լուրերի համաձայն, կառավարութիւնը պէտք է 100 հազար թուման յատկացնէ Սալմաստի վերաշինութեան համար։

Սալմաստի, Խոյի եւ Ուրմիայի ժողովուրդը ապրում է դաշտերում վրանների տակ։ Սալմաստում օրական հինգ անգամ ցնցում լինում է։

Ամսի 10ից Թուրքիայից մեծ քանակութեամբ մարախ եկաւ դէպի Ուրմի եւ Սալմաստ, եւ Ուրմիայից ծովի վրայով թռչելով եկան Ղարաֆիանէ. Նրանք ոտնատակել են այգիները, խոտը եւ առւոյտը ուտում են, իսկ գարին ու ցորենը չէ հասել դեռ նրանց չեն կպչում։ Ամսի 1ից մարախները Ղարաֆիանէից թռչելով հասան Թաւրիզ։ Այստեղ մեծ քանակութեամբ լցւել են այգիները եւ դաշտերը. այստեղ էլ մարախների մի մասը չուում են դէպի Վասպինճ եւ ուրիշ տեղեր։ Այս տարի երեւում է Ատրպատականում մարախի գալու պատճառով թանկութիւն կը լինի։

Գիւղացիները եւ ցորենի պահեստ ունեցողները տարիքը ձեռքից չեն բաց թողնի, խեղճ ժողովրդին շահագործելու եւ ցորենը թանկ գնով ծախելու համար։

... խեղճ ժողովուրդ երկրաշարժ, մարախ եւ սղութիւն, վերջին ... նեցած էլ ծախիր, որպէսզի ... տաս քո գոյութիւնը այս ... խարհում։

ԴԱՐԵՀ ՀԱՑԵԿՅԱՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Ինչպէս ամէն տեղ, Աթէնքի մէջ ալ մեծ շուքով տօնուեցա... Մայիս 28ը։ Ներկայ էր ... 3000 հոգի, որոնց մէջ ... Ֆիլ յոյն բարեկամներ ու ... ծրասսիւմ պաշտօնատարներ ... Այս առթիւ, ... խօսեցաւ Պ. Արկիրոփուլոս, ... նաստանի երեսփ. ժողովին ... խագահը.

— «Սկիզբէն ի վեր, Ելլէ... ընտանեկան կամ ուրիշ պարագաներու բերումով, միշտ բարեկամական զգացումներ ունեցա... եմ Հայերու հանդէպ։ Իմ ... յունական զբաղումէն առաջ եւ վերջը, եւ առաջիններէն էի ... պաշտպանողի հայեւյոյն եղբայրակցութիւնը, որովհետեւ ... երկու ազգերը միշտ քով ... են եւ իրարու օգնած. ... հաստատուի նաեւ նանսէնի վեր... ջերս բրած մէկ պաշտօնական յայտարարութենէն, թէ Յունաստան որեւէ երկրէ աւելի ... ջական եղած է հայ ժողովուրդին հանդէպ։

Այսօր չպիտի անդրադառնամ անցեալին վրայ, որովհետեւ թէ պատրաստ չեմ եւ թէ այդ անցեալը երկու ազգերու ... ալ եղած է ցաւալի։ Այստեղ ... անհատական կարծիքներ ... կը յայտնեմ, առանց որեւէ պաշտօնական հանգամանքի։ ... կրնար չպախարակել ... դիւանագիտական կարող մը իրողութիւններ, երբ անդին հայ ազգը ... ազատագրութեան համար ... պայքարէր։ Հակառակ մեր ... բաւոր թշնամիին ի գործ դրած խժդժութիւններուն, ... ծանքներուն, ջարդերուն, անոնք բոլոր ուժով պահեցին իրենց ազատագրութեան գաղափարը։ Մեծ պատերազմը վերջացաւ ... աւերակներու մէջէն ստեղծուեցաւ անկախ Հայաստան ... Եթէ Երեւանի հարեւան երկիրները ունենային այն ... զգացումները, զորս ունեցա... հայկական կառավարութիւնը անոնց հանդէպ, ... յաստան տարբեր կացութեան մէջ կ'ըլլար այսօր։

«Վրայ հասաւ ... կան աղէտը։ Յունաստան ... բոլոր դժբախտութիւններով ... չմոռցաւ իր մարդասիրական պարտականութիւնները. ... կապերը, որոնք այս երկու ... գերը իրար միացուցած ... պարզ յարաբերական կամ ... տեսական կապեր չեն, այլ ... նէն ի վեր գոյութիւն ունեցող եղբայրական ... 1919ին իրենց յոյները ու ... ւաքը միացուցին մեզի ... փոքրասիական ցաւալի եղելութիւններէն վերջ մեզի ընկերացան եւ այս պատճառաւ ... նաստան իր հայասիրական պարտականութիւններէն ... ունի նաեւ բարոյական ... տականութիւն մը այս ազգին հանդէպ։

Առանց փոխարէն մենք ... բատ ենք ձեռք ձեռքի ... զօրավիգ կանգնիլ կառավարութեան, ամբողջացնելու անոր տնտեսական վերակառուցման աշխատանքը եւ ... եմ յայտարարելու որ, իր ... ցած տեղեկութիւններու ... մաձայն, Հայերը արդէն ... ուղղութեամբ կ'աշխատին ... է զօրավիգ ըլլանք կառավարութեան, զործադրելով ... հրահանգները, որպէսզի ... հատենք եւ դիւրացնենք ... դժուարին առաքելութիւնը։

Այս երկրին մէջ բոլոր ... յերը պէտք է լեցուին ազա... թեան զգացումով ու հայ... նոր սերունդը, որ Յունաստան... օդը կը շնչէ եւ կը վայելէ ... ազատութիւն, վստահ ... պիտի առանայ խաղաղ...

...ութիւն մը, բայց միանգամայն իրաւունք ունի ան, պաշտպանելու ինքնապաշտպանութեան համար։

...կը մաղթեմ որ այսօրուան ...կական անկիւնը մտնէ աւե... ...տնտեսական քաղաքական, ...տնտեսական եւ աշխարհագրական անկիւններու տակ, իսկ ...։ այդ, վստահ եղէք որ Յու...ստան միշտ կը հիւրընկալէ ...

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ — Անցեալ տարիներ...ուն եւ այլ անյարմարութիւններու պատճառով քանի մը ...ետք կը տօնուէր անկախութեան տարեդարձը։ Զուգադիպեցաւ Փարիզի, կարծես 12երորդին ...վիճակներ, որ այստեղ ալ օրը ...ն տօնուէր։

Մայիս 28ի չորեքշաբթին, ...կրուած՝ Պերլինի Հայ Գաղ...ին Միութեան վարչութեան ...մէ, գաղութը ներկայ էր ...սրահին մէջ, կատա...ւ անկախութեան տօնը։

«Մեր Հայրենիք»ի յառնկայս ...ընդրութենէն վերջ, խօսեցաւ ... նախկին դեսպան Ցօքթ. Ճ. ...Թիֆլիս Բանախօսը Միացեալ ...հանգներու եւ ուրիշ երկիրներ... անկախութեան փառաւոր եւ ...ւորեալ. Հանդէսները բաղդա...ով մերիններուն հետ. յորդո... որ մեր ազգը անիրաւուած, ...ուած եւ լքուած՝ իր դաշնակիցներէն, համբերատարութեամբ եւ ...սփիւռքեան ուժերուն կեդրոնացումի ճամբուն մէջ ...է մտնէ։

Գեղարուեստական բաժինը ...էր։ Պ. Գ. Կիւլիստանեան ար...ասանեց Մեծարենցի «Արեւին»ը ...կին Զաքարեան (գերմանուհի) ...եց գերմաներէն դասական ...ներ, Շուպէրտի «Wohin»ը, ...էրմասուէն մաս մը եւ իսկ ...կին Բագալ «Դութենակը» Ու...եանի «Մանուշակ»ը Վարժ...ոց եւ Գառամէնէն մաս մը։ Ա...էն վերջ «Կուժը»ի ներկայացումը, մասնակցութեամբ Պ. ...Կութեանի, փայլ տուաւ ...ներկայութին

Թղթակից

Յ. Գ. — «Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ» ձեռնարկի Պերլինի ներկայացուցիչներն են Պ. Պ. Ե. Տէր Մինասեան եւ Պ. ...Կուրճեան, որոնցմէ կարելի է ստանալ նուիրատուներ եւ տեղեկութիւններ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

«Յառաջ»ի 5 յունիսի թիւին մէջ կարդացի քննադատութիւն մը «Լէպլէպիճի»ի ներկայացման մասին, Ա. Պարթեւեանի ստորագրութեամբ։

Իբրեւ կազմակերպիչը սոյն ներկայացման, կ'ուզեմ պատասխանել իր կարգ մը դիտողութիւններուն —

Ես մեծամտութիւնը չունիմ «Լէպլէպիճի»ի այս ներկայացումը բոլորովին անթերի հռչակելու, բայց մենք, ես ու մասնակցող ընկերներս, մեր կարելին ըրինք, բարոյական եւ նիւթական մեծագոյն զոհողութիւններով, որպէսզի Ալպէս Ա. Թատրոնին համար յարմար բեմադրութիւն մը ապահովենք, ու գոհ ձգենք ժողովուրդը, որ արտայայտեց իր խանդավառութիւնը կրկնակի ծափերով։

Պարոն քննադատը կ'երեւի չկարենալով բոլոր ճշմարտութիւնները ծածկել, ստիպուեր էր ինքն իր գրչով խոստովանելու թէ՝ հասարակութիւնը գոհ մնացած է։

Արդ, որպէսզի Պ. քննադատը համոզուի թէ իր քննադատութիւնը անկեղծութենէ շատ հեռու էր, կ'ուզեմ տեղեկացնել իրեն որ ո՛չ միայն հասարակութիւնը գոհ մեկնած է թատրոնէն, այլ եւ «Լէպլէպիճի»ի երաժշտութեան արտօնատէր Joubert տան կողմէ, յետ ներկայացման, առաջարկ եղած է կրկնել խաղը որ կարելի ըլլայ հրաւիրել ֆրանսական թատրոններու տնօրէններ եւ ամբողջ ֆրանսական մամուլը, յառաջիկայ եղանակին Փարիզի օփերէթի թատրոններէն մէկուն մէջ ֆրանսերէն լեզուով ներկայացնելու համար «Լէպլէպիճի»ն։

Ուրեմն, մենք ոչ թէ Չուհաճեանի համբաւէն բան մը խլեցինք «Լէպլէպիճի»ի այս ներկայացումով, այլ Չուհաճեանի տաղանդին թարգմանները ըլլալով, այսօր կը գտնուինք անոր անունը անմահ պահելու ճամբուն վրայ։

Ուրախալի է երբ քննադատը կ'ըսէ թէ ընդհանրապէս բոլոր խմբերգները երգուեցան դանդաղ եւ մեռելային, որովհետեւ կ'ենթադրէ որ նօթերուն վրայ ոչ մէկ արագութեան եւ չափի յիշատակութիւն կայ, ինչ որ իրեն կարծել կու տայ թէ նուագուածը օփերէթին բնագիրը չէ, այլ պարագաներու յարմարցուած բան մը։

«Լէպլէպիճի»ի երաժշտութեան հեղինակին՝ Չուհաճեանի ձեռագիրը ունենալով մօտս, պահած եմ զայն իբր թանկարժէք էջեր, եւ ուղղակի անոր ընդօրինակութիւնն էր որ յանձնած էի երաժշտախումբին։

Ուրեմն, Պ. քննադատը ոչ միայն կը քննադատէ մեր ներկայացումը, այլեւ կը համարձակի անգիտակցաբար քննադատել Չուհաճեանի այս անմահ գործը, գտնելով անոր մէջ չափերու անկանոնութիւն, դանդաղութիւն եւ լռկանութիւն։

Պատասխանելով այն հարցման թէ մեր դերասանները ո՞ւր կատարած են իրենց արուեստի ուսումը, իմ եւ դերասան ընկերներուս կողմէ ըսեմ թէ՝ մենք ուղղակի բեմի տախտակներու վրայ եւ երկարամեայ տարիներու չարաչար ինքնաշխատութեամբ ստացած ենք մեր ուսումը։

Ինչո՞ւ մեր քննադատը չուզեր գիտնալ որ ամէն նոր գործ իր թերի կողմերը կ'ունենայ։ Քննադատելու իրաւունք կը ստանան միայն անոնք, որոնք իրենց քննադատածէն աւելի գեղեցիկ գործ մը մէջտեղ բերելու ընդունակութիւն ունին։

Կը ցաւիմ որ պարոն Ա. Պարթեւեան տեսակ մը չարամտութեամբ կը շարժի մեր գործին հանդէպ, որուն համար ինչպէս ըսինք, մեծագոյն զոհողութիւններ ենք ըրած եւ աշխատած բոլորովին առանձին։ Մենք ուրիշներու պէս չենք խորհած ձեռք երկարել արուեստասէր հարուստներու, որպէսզի ազգային հանգամանք ստացող կազմակերպութիւն «Լէպլէպիճի»ի բեմադրութեան համար 80 կամ 100 հազար ֆրանք տրամադրեն...

ՎԱՀՐԱՄ ՊԱԼՔՃԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԼՈՒՑԿԻԻ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԸ

Լուցկիի մենաշնորհին համար, շուէտական խմբակին հետ բանակցութիւնները գրեթէ աւարտած են եւ կը սպասուի որ մօտերս պայմանագրութիւնը ստորագրուի։ Պայմանագրութեան համաձայն, խմբակը 10 միլիոն տոլարի կանխավճար մը պիտի ընէ կառավարութեան եւ մենաշնորհը 20 տարի պիտի ըլլայ։ Խմբակը ամէն տարի կառավարութեան բաժին մը պիտի տայ իր շահէն։

ՆՈՐ ԿԱՄՈՒՐՋ

«Կազի կամուրջ»ին Պ. Փիժուէի կողմէ պատրաստուած յատակագիծերը քննուած եւ վաւերացուած են։ Իրաւասու շրջանակները այն կարծիքը յայտնած են թէ յատակագծին գործադրութիւնը Պոլսոյ կատարեալ ու գեղեցիկ կամուրջ մը պիտի շահեցնէ։

Քաղաքապետութիւնը կառավարութեան պիտի դիմէ շինութեան համար պէտք եղած սառ գումարը գնելու արտօնութիւն ստանալու համար։ Այս գումարը, որ բաւական կարեւոր քանակութեան մը կը հասնի, անհրաժեշտ է շինուածներու գնումին համար։ Եթէ կառավարութիւնը պէտք եղած արտօնութիւնը տայ, կամուրջին շինութիւնը մօտերս նաւագուրդի պիտի դրուի, հակառակ պարագային, նաւագուրդը պիտի յետաձգուի եւ կամուրջին շինութիւնը դեռ քիչ մը աւելի պիտի ուշանայ։

ՆՈՐ ՏՈՒՐՔ

Զբօսանքի եւ սպառման տուրքի նոր օրէնքին գործադրութիւնը կարգ մը շփոթութեանց եւ իրարանցումներու տեղի տուաւ. Նոր օրէնքին համաձայն, սինէմաներու եւ ուրիշ զբօսանքի եւ զուարճութեան վայրերու սպառման տուրքը պիտի գանձուի ուղղակի տոմսակներու վրայէն, անոնց վրայ պաշտօնական կնիք մը դրոշմուելով։

Օրէնքը, ամիսներ առաջ ելած ըլլալով հանդերձ, Տէֆթէրտարութեան կողմէ անցեալ հինգշաբթի օր միայն կարելի եղած է այս պարագան հաղորդել սինէմաներուն եւ յայտարարուած է որ տոմսակները կնքուելու համար ամէն բան պատրաստ է։

Յաջորդ օրը, ուրբաթ ըլլալով, սինէմայի տնօրէնները շաբաթ օր դիմած են Տէֆթէրտարութեան կնքել տալու համար իրենց տոմսերը։ Սակայն, հազիւ քանի մը սինէմաներու քանի մը հարիւր տոմսակները կարելի եղած է կնքել։

Կիրակի առտու կանուխէն դարձեալ սկսած են թէեւ դիմումները, բայց մինչեւ կէսօր կարելի չէ եղած աւարտել տոմսակներու կնքումը։ Օրէնքին գործադրութեան ձեռնարկուելու օրն ըլլալով երէկ, սինէմաները չեն կրցած սովորական ժամուն բանալ իրենց դուռները, նկատելով որ առանց կնիքի տոմսակներէն 150էն 300 ոսկի դրամական տուգանք պիտի գանձուի ըստ օրէնի։ Տոմսակները կնքելու գործողութիւնը մինչեւ իրիկուն տեւած է եւ սինէմաները հազիւ կրցած են ժամը 16ին սկսիլ, երբ ժողովրդեան խուռն բազմութիւն մը անհամբեր կը սպասէր դուռներուն առջեւ։

Թէեւ սինէմայի տէրերը խնդրած են որ յաճախորդները ներս մտնելէ վերջ տոմսակները կտրուին, բայց արտօնութիւն չէ տրուած առանց կնքուած տոմսակի մարդ ընդունիլ ներս։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՂԱՆԼԸՋԱ

Յաճախ կը գրուի Հայաստանի թերթերուն մէջ թէ գիւղեր կան, որոնց հողը կը սահի եւ բնակարանները վտանգի տակ կը գտնուին։ Այդպիսի գիւղ մըն է Ներքին Ղանլըջան, որուն հողը կը խաղայ եւ տուներուն հիմերը կը խախտին։ Այս պատճառով անհրաժեշտ նկատուած է նման գիւղերը տեղափոխել։ Հակառակ բոլոր այդ գրուածներուն, գիւղը տակաւին չէ փոխադրուած։ Ներքին Ղանլըջայի վերահաս վտանգը հաստատուած է անցեալ տարուընէ ի վեր, բայց «Խորհ. Հայաստան» կը գրէ թէ «տեղափոխութեան հարցը մինչեւ այժմ ձգձգւում է, մի փոքրիկ հեղեղ կամ յորդ անձրեւ կարող է խոշոր աղէտի առաջ կանգնեցնել գիւղի բնակչութեանը» (18 Մայիս)։

Որոշուած է, կ'աւելցնէ նոյն թերթը, աղքատներուն համար վարկ բանալ, որպէսզի նոր տուներ շինեն գոյց արուած հողերու վրայ։ Նոյնպէս անհրաժեշտ է ջուր բերել գիւղը, դպրոց շինել, եւայլն։

ՎԱՆՕ ՍԻՐՈՒՆԵԱՆ

Այս կոմունիստը մայիս 19ին Շամշադինի շրջանէն Երեւան վերադառնալու ատեն Նաւթլուղ կայարանին մէջ կ'իյնայ շոգեկառքին տակ եւ կը մեռնի։

Սիրունեան փոխ-նախագահն էր Լոռիի գաւառային գործադիրին։

Ծնած է 1890ին Նոր Բայազիդի Ալիգըրխ գիւղին մէջ։ 1918ին կ'անդամագրուի կոմունիստ կուսակցութեան եւ կը սկսի դաւաճանութեան։ 1920ին կը ձերբակալուի Մայիսեան արկածային ցոյցին ընթացքին։ Բանտէն ելլելէ յետոյ, կը մեկնի Ղարանլուխ, նշանակուելով ռազմայեղափոխական կոմիտէի նախագահ։ Յետոյ կը մասնակցի Նոր Բայազիդի գրաւման բոլշեւիկներու կողմէ։

ԵԼԱԿՆԵՐԸ

Հիմա շուկաներուն վրայ պէրանքով ու ցուցամոլութեամբ փռուած են ելակները։ Դժբախտաբար, երբ գրուեցաւ թէ Նիսի մէջ երեք երախայ ելակ ուտելով մեռան, շատեր սկսան գէշ աչքով նայիլ ելակին։

Ինչ մեղք ունի ելակը։ Շատեր ելակը փոշի շաքարով կամ կաթնախիւսով (crème) կ'ուտեն։ Բայց յաճախ կաթնախիւսը աւրուած կ'ըլլայ եւ կը թունաւորէ, կամ շաքարի փոշիին խառնուած կ'ըլլայ զառիկի փոշի (arsenic), ինչ որ սոսկալի թոյն մըն է։ Այն ատեն որո՞ւն է մեղքը։

Ելակը համեղ պտուղ մըն է, ոչ միայն շաքար կը պարունակէ այլ նաեւ ֆոսֆաթ, կրային եւ այլ աղեր, թանկագին կենսանիւթեր, երկաթ։ Յօդացաւէ (goutte) տառապողներուն օգտակար է, որովհետեւ acide salicylique կը պարունակէ, ինչպէս կը պնդէր Լիննէ։ Երբեմն այնքան շատ կը պարունակէ, որ որոշ խառնուածքով մարդիկ, դիմադրական նուազ ուժ ունենալով, չեն կրնար տոկալ եւ կը հիւանդանան (anaphylaxie)։

Ընդհանրապէս անոնք աւշային են, լեարդի եւ երիկամներու տկարութիւն ունին։ Այն ատեն անոնց մարմինին վրայ կը բուսնին բշտիկներ, մանտրտիկ ելակներ, մորթը կը քերուի, եղնճոց (urticaire, կը կազմուի։

Պէտք չէ մոռնալ, որ ելակները կ'աճին հողին վրայ, հողին հաւասար։ Այնպէս որ միշտ կ'աղտոտին։ Շատեր ելակը կ'ուտեն առանց լուալու, վախնալով որ ելակին անուշ հոտը կը փախի։ Բայց այդպէսով կ'ենթարկուին բազմաթիւ հիւանդութիւններու, — ժանտատենդ, ճճի, եւայլն։

Ուրեմն, եթէ չէք ուզեր հիւանդանալ, լուացէք եւ այնպէս կերէք։ Լուալէ յետոյ կրնաք պահ մը ձգել արեւին տակ, որպէսզի քիչ մը կենդանութիւն առնեն եւ սկսի անուշ բոյրը։

ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ՏԱԳՆԱՊԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ցեղական թերթ մը կը գրէ թէ բնակարանի հարցը նախանձելի վիճակ մը ունի Գերմանիոյ մէջ, բաղդատմամբ Ֆրանսայի։ Այստեղ, Փարիզի մէջ բնակարանի տագնապը կը մնայ միշտ սուր, եւ դժբախտաբար բանուոր եւ աղքատ դասակարգն է, որ կը տառապի։ Փարիզի քաղաքապետութիւնը ծրագրած է 10 հազար աժան բնակարաններ շինել, մինչդեռ Պերլինի քաղաքապետութիւնը՝ 100 հազար։

Եւ Պերլինի բնակարանները աւելի գեղեցիկ են, աւելի առողջապահիկ։ Գերմանական մեծ քաղաքները նոյն ձեւի աշխատանքի մը լծուած են բնակարաններու շինութեան մէջ։

Ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէ կարգապահութիւնը, զոր ցոյց կու տան այդ տուներուն բնակիչները։ Շինուած բնակարանները դռնապան չունին, եւ սակայն սանդուխները վերէն վար մաքուր են։ Պատուհանները ձիւնի պէս ճերմակ ու մաքուր վարագոյրներով փակուած, բակին վրայ փոքրիկ պարտէզներ եւ մարգեր։ Եւ ոչ ոք կ'աղտոտէ այդ կանաչութիւնը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 36 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Այս խնդիրը ամբողջ 3 տարի տեւեց։ Գուրգէնը եկաւ չկրցաւ հաշտեցնել կռուող կողմերը։ Սերոբը՝ նմանապէս։ Գործը հասաւ Առաջնորդարանին։ Աղամը նոյնիսկ կռիւ մը ունեցաւ ...անց հետ եւ ազգականներուց ...ւեկի գլուխը ջարդեց, որի համար ձաղկուեց, բռնուեց եւ բանտարկուեց։ Երեք տարի բանտը ըլլալէն վերջը եկաւ եւ շարունակեց կռիւը։ Առաջնորդն անգամ չկրցաւ հաշտեցնել։ Մէկ խօսքով, այդ գործը այնքան երկար էր որ երեք օր գրեմ չի վերջանալու։

Այդ կռիւը այնքան վնաս կը հասցնէր յեղափոխական գործին, որ Վահանն ու Հրայրը 1903ին ստիպուած եղան կազմակերպութեան միջոցներէն 3 ոսկի ալ աւելցնել փախցնողներէն վերցրածին և տալ Աղամին, ու այդպէս առերես հաշտեցնել երկու կռուող կողմերը։ Վճիռ կայացաւ որ տղան իրաւունք ունի պսակուելու, սակայն, աղջիկը Սասուն չի կըրնար պսակուիլ։

Վահանի եւ Հրայրի այս վճռի վրայ ժողովուրդը կը տրտնջայ, որովհետեւ աղջկան կողմը մեղաւոր չէր։

. .

Մինչեւ 1898 թուականը Գուրգէնը մեզ դրկեց 20 արծաթ, 5 ոսկի ալ տուեց Վարդան վարդապետը։ Զանազան տեղերուց մեզ նուէր կը դրկէին թաթ, ոչխար, իւղ։ Մինչեւ գարուն այդպէս ապրեցանք 16 հոգիս, բայց շատ նեղութեան մէջ։

Գարուն եղաւ՝ ոչ մի կոպէկ չունէինք, ոչ ուտքի աման կար, եւ ոչ ալ դգեստ։ 15 արծաթ պարտք առի։ Այդ աղջկան փախցնելու պատմութեան պատճառաւ մենք ստիպուած եղանք ձմրան կէսին՝ այդ բուք ու ձիւնին Կէլիէկուզանէն ելլել։ Լուր դրկեցինք Ախբէ Մշվէտի տուն ռէս Խէչոյին։ Նա 30 շալակաւոր դրկեց եւ մեզ տարաւ իրենց գիւղը։ Այս մարդու գոմը կ'ապրէինք, որուն կ'ըսէին Բամեղկոց։ Ինքը ռէս Խէչան եւ իր ցեղը հաւաքեցին մեզ համար կորեկ եւ կէլկէլ։ 15 օր ալ դրանով ապրեցանք։ Ցամաք կորեկն ու կլկլն էր մեր կերածը, ուրիշ ոչինչ չունէինք։

Առաւօտ մը նստած էի ռէս Խէչոյի տունը։ Հոս կը գտնուէր Ցրօնցի Բզզօն, Տալւորիկցի տղայ մը Աւգեարժէ կուգայ։ Նա ինծի կանչեց եւ գաղտնի ըսաւ.

— Գեարմաւա հովիւը ինծի բռնեցին եւ հարցուցին՝ հա՞յ ես, չէ նէ Քիւրտ։ Ըսի՝ հայ եմ, Տալւորիկցի եմ։ Դէ՛ կ'երթաս, ըսին, ուրիշ տեղ չխօսաս թէ մարդ տեսայ։

— Տղա՛յ, ի՞նչպէս մարդ էին։

— Հայ էին, խումբ էր. մէջերնին կային երկու մօրուսով մարդ. կին մը կար, երեխայ մը կար։

— Շա՞տ էին, չէ նէ՞ քիչ։

— Ես չհամրեցի, սակայն, կ'ըլլային 30 - 40 հոգի։

— Գիտե՞ս, էնոնք հո՞ն պիտի մնային, չէ նէ պիտի գնային։

— Պիտի երթային Մխիթարայ կողմը։

Վերցրի ընկերոջս, գացի Տաղուրնի, հարցուցի Ափօ Գեամին։ Այս մարդը կ'ըլլայ 90 տարեկան, ամբողջ ընտանիքով փախստական է կառավարութենէն։ «Զաթօն տա՞ւն է», ըսի։ «Գնաց Շուշնամերկ», ըսաւ։ «Պարոն, ըսաւ, մեր տան քիֆլաթ գացին սարէն փէտ բերելու՝ Մխիթարայ գլուխն ասկեար են տեսեր»։

Ես անցայ գացի Ղարիբջան՝ Գեամոյի աղբօր Սուքոյի տունը։ Հարցուցի՝ «Սուքօն ո՞ւրտեղ է»։ Տնեցիք ըսին. «Շուշնամերկ գընաց»։ Ես գիտցայ որ Մխիթարայ գլուխը ասկեար չէ, մեր տղերքն էին։

Ընկերոջս հետ գացի, գտայ պուրակի մը մէջ Գուրգէնին, Սերոբին եւ ընկերներին, երկու մօրուսաւորները, որ ինծի ըսին՝ Գուրգէնն ու Փարսատանն էին, իսկ կինն ու երեխան՝ Սերոբի կինն ու երեխան։

Երկու հրացան զարտկեցինք ես ու ընկե՛րս՝ գուրսելան քառաջնին։ Երկուկողմէն ուրախութիւնը շատ մեծ էր։ Զաթօն ու Սուքօն, Մխիթարայ Եզօն եւ Աւոյի տղերքը եկած հոդ՝ խմբին ջուր ու հաց բերած՝ մեզ կ'եփէին։ Տղերքը կ'երթան կշտացան։

Կէսօրն անցած իջանք Մըխիթար՝ Աւոյի եւ Զալլօ Տօնէի տները։ Աւօն 75 - 80 տարեկան մարդ մըն էր։ Նա մորթեց մատաղ ոչխար մը եւ կերցուց տղաներուն։ Այդ մարդը Տամատեանի եւ Մուրատի համակիրներէն մէկն էր, որ 94ին առանձին խումբ մը ունէր եւ կը պահէր Մճլնայ աղբիւրի կողմը։

Աւօն հսկայ մարդ է, կազմուածքով ամուր, խոշոր գլխով, խոշոր աչքերով. բնութեամբ շատ համեստ։ Ունի հինգ երիտասարդ տղայ և հինգ աղջիկ։ Երկու տղան բոլորովին համր, երեքը որոշ չափով կը լսեն եւ կը խօսին։ Աղջիկներէն ալ երկուքը համր, իսկ մնացածները կը լսեն եւ կը խօսին։ Տղաներուց մէկը 94ի կռուին սպաննուած է։ Այդ տղան հրաշալի դէմք է ունեցած՝ կապոյտ աչքերով, շէկ մազերով, ինքն ալ շատ լաւ կռուող։ Ականջը լսելուն պատճառաւ՝ Քիւրտերը բռնած սպաննած են, ըսելով թէ՝ սա լեզու չունի, որ խօսի, անպատճառ Ռուս է։ Տղան երկու նուկի վառօղ է ունեցեր վրան. լեցուցեր են այդ վառօղը սրտի վրայ եւ վառել։

Աւօի տղերքը հետեւեալներն են փոքրէն մինչեւ մեծը. Ստեփան, Օհան Մակար, Կարապետ Մարտօ եւ միւսն ալ սպաննուողը։

Աւօն վերջին տարիներս մեռաւ։ Կտակ ըրած էր իր որդիներուն. «Լաօներ, ես կը մեռնիմ ձեր մօրը լսեցէ՛ք։ Աղջիկ տղայոց լաւ նայի՛ք. ամբողջ գիւղացիք ու երկրացիք չընդունին զուք ընդունեցէ՛ք յեղափոխականները... Եթէ ձեր մայրն ըսէ, ջուրն ընկէք, պիտի ընկնի՛ք»։

(Շար.)

Կացութիւնը Հնդկաստանի մէջ

Շօլափուրի մէջ, կամաւորները ժողով գումարեցին Տիկին Կանտիի նախագահութեամբ եւ որոշեցին չվճարել կալուածական տուրքերը եւ բարոյական պոյքօթ հռչակել պետական պաշտօնեաներուն դէմ։

∴ Անգլիոյ մէջ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ օտար ապրանքներու դէմ մղուած պայքարը։ Անցեալ տարի, Հնդկաստան 18 միլիառ ֆր.ի ապրանք գնած էր, որուն գրեթէ կէսը Անգլիայէն։ Միայն անգլիական բամպակեղէնի ներածումը հինգ միլիառի կը հասնէր։ Ցետոյ կան դրամատուները, ապահովագրական եւ շոգենաւային ընկերութիւնները են, որոնք մեծ շահեր կ'ընէին։ Հնդկաստանի արտաքին հաղորդակցութիւնները գրեթէ ամբողջովին անգլիական նաւերով կ'ըլլան եւ անցեալ տարի Հնդկաստան 25 միլիառի արտածում ունեցաւ։ Մօտաւոր հաշիւով մը, եթէ Անգլիոյ եւ Հնդկաստանի միջեւ տնտեսական կապերը բոլորովին խզուին, Անգլիա տարին պիտի կորսնցնէ հարիւր միլիոն ստեռլին 12 ու կէս միլիառ ֆրանք։ Նկատի առնելով Անգլիոյ ներկայ կացութիւնը, կարելի է ըմբռնել թէ ի՛նչքան ծանր հարուած է այս, միայն տնտեսական գետնի վրայ։

∴ Հեռագրի մը համաձայն, ծանր կռիւ մը ծագած է Պոմպէյի շրջակաները, Հնդիկներու եւ Իսլամներու միջեւ։ Վիրաւորներու թիւը կը հաշուեն 400 հոգի։

∴ Պոմպէյի հնդկական համագումարին պատերազմական խորհուրդին տասը անդամները վեցական ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցան, իրենց «Տեղեկատու»ին ապօրէն հրատարակութեան պատճառով։ Ամբաստանեալները մերժեցին իրենք զիրենք պաշտպանել։ Երբ Ատեանէն դուրս ելան, իրենց բարեկամները ծաղիկներով պսակեցին զիրենք։ Ոստիկանութիւնը շղթայի տակ առաւ դատապարտեալները։

∴ Պոմպէյի հնդիկ բժիշկները բանաձեւ մը քուէարկեցին որ պօյքօթ կը հռչակէ անգլիական դեղերուն դէմ, յայտարարելով թէ բրիտանական իշխանութիւնները բռնաբարած են մարդկային օրէնքը մարդոց, կիներու եւ մանուկներու դէմ։

Կացութիւնը Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը դադարման դատապարտեց երեք թերթեր, մէկը՝ հրէական, իսկ երկուքը՝ արաբական։ Այս վերջիններէն մէկը օրկանն էր իսլամական գերագոյն խորհուրդին, իսկ միւսը՝ միակ քրիստոնեայ օրաթերթը՝ արաբական լեզուով։ Դադարման պատճառ կը համարուի փոխադարձ պայքարը՝ որ կը ձգտէր իրար ձգել Արաբներն ու Հրեաները։ Կը խորհուի նոր օրէնք մը հրատարակել մամուլի մասին։

∴ Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութեանց յանձնաժողովը, որ կը քննէ Պաղեստինի խնդիրը, լսեց Անգլիոյ գաղթային նախարարի խորհրդականին զեկոյցը։ Խորհրդականը յայտարարեց թէ բրիտանական կառավարութիւնը պիտի շարունակէ իր վարած քաղաքականութիւնը։ Միջոցներ ձեռք առնուած են, աւելի ազդու դարձնելու համար այդ քաղաքականութիւնը, օգտուելով անցեալի փորձառութիւններէն։ Զինուորական եւ ոստիկանական ուժեր այժմ աւելի կ'ամրապնդեն ապահովութիւնը։ Խիստ քննութեան տակ առնուած են կարգ մը թերթերու չեզոքութիւնը եւ խռովարարական քարոզութիւնները։

Առնելի ջարդ Չինաստանի մէջ

Պաշտօնական լուրի մը համաձայն, վերջին կռիւներու ընթացքին 20,000 ապստամբներ սպաննուած, 10.000 հոգի գերի բռնուած եւ 15.000 հոգի դասալիք եղած են։ Կռիւները կը շարունակուին զարհուրելի կատաղութեամբ։ Սպաննուած են ոչ միայն զինուորներ, այլեւ բազմաթիւ զօրավարներ։

∴ Ուրիշ լուրի մը համաձայն, անցեալ յուլիսէն ի վեր կարմիրները Քուանկ. Սի նահանգին մէջ սպաննած են 82,000 հոգի, վառած՝ 37,000 տուն։ Ընդհ. վնաս՝ 214 միլիոն տոլար։

∴ Հարաւային նահանգի մը մէջ, սովին հետեւանքով մեռած են 200,000 մանուկներ։ Իսկ ծախու հանուած են 80,000 կիներ, ուտելիք ճարելու համար։

∴ Նանքինի կառավարութիւնը յայտարարութեամբ մը կը ստանձնէ օտարականներուն պաշտպանութիւնը, ապստամբներուն դէմ մղուած կռիւներու միջոցին։

Ֆրանսայի ընկերվարական համագումարը

Կիրակի օր, Պոատոյի մէջ բացուեցաւ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան 27րդ համագումարը, լեցուն օրակարգով մը, որուն մէջ գլխաւոր տեղը կը բռնէ ազգային պաշտպանութեան խնդիրը։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԷՆԿԻՒՐԻԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը վաւերացուց ամերիկեան (չուէտական?) ընկերութեան մը հետ կնքուած պայմանագրութիւնը՝ լուցկիի մենաշնորհի մասին։ Ընկերութիւնը տասը միլիոն տոլարի կանխավճար մը պիտի ընէ, համաձայն մենաշնորհի պայմաններուն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Սէն Միշէլի հրապարակին վրայ, արտասովոր ոսումբ մը նետուեցաւ Կիրակի օր։ Տասնըհինգ հոգի անհանգիստ եղան արձակուած կազերէն, Ոստիկանութիւնը քննութեան ձեռնարկած է։

ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ Սուչէք (Ամերիկացի) կոտրեց բարձրութեան համաշխարհային մրցանիշը, սաւառնելով դէպի վեր մինչեւ 43,166 ոտք, այսինքն 13.156 մեդր։ Նախորդ մրցանիշն էր՝ 12.739 մեդր զոր շահեցաւ գերմանացի Վիլի Նէօյէնհաֆէն, 1929ին։

∴ Տիկին Մարիզ Պասթիէ, Պուռժէէն ճամբայ ելաւ երկուշաբթի օր, 40 ժամ օդին մէջ մնալու մտադրութեամբ։ Եթէ կարենայ գիմանալ, պիտի իջնէ այսօր, չորեքշաբթի, ճիշդ կէսօրին։ Տեւողութեան նախորդ մրցանիշը կոտրած էր ինք, (26 ժամ եւ 47 վայրկեան, իսկ վերջինը կը պահէ Օր-Լէնա Պէրնշթայն, (35 ժամ 46 վայրկեան)։

Հ.Յ.Դ.ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ

ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ներկայացուցիչները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Chope Parisienneի վերնայարկը, 64 Rue des Ecoles.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

Սէն Թ'Անթուան և Պուլվառ Օտտօ (միասին).—Այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Պուլվառ Օտտօի սովորական հաւաքատեղին։

Սէն Լուսէնթ Մարկրիթ (միասին).—Վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Սէն Լուի հաւաքատեղին։

Լա Սիոթա.— Այս Կիրակի, սովորական հաւաքատեղին։

Սալէն տը Ժիրօ.— Այս Կիրակի։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերը

Կայծակ խումբ, այսօր չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանին մէջ։

Քրիստափոր խումբ, այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Նիկողոսեանի ճաշարանը։

Քեռի խումբ վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Նիկողոսեանի ճաշարանը։

Վրէժ խումբ, այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8 30ին Գրադարանին մէջ։

Ներկայ կ'ըլլան կոմիտէի անդամները։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

Եռագոյն խումբի ընդհ. ժողովը՝ վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին 79 Rue des Chambards, Bois - Colombes: Ներկայանալ անդամատետրով։

ԳԻՑԵԱՆՔՈՒԹ Իսի-լէ-Մուլինօի Ջաւարեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի եւ Փարիզի կոմիտէի ներկայացուցիչները։

ԳԱՒԱՌ

Լիոնի Պատ. Միութեան գրախօսական երեկոյթը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

Ն. Գ. Բ. Միութեան ժողովը այս իրիկուն ժամը 9ին Café Source. Մէթրօ Օտէօնի դիմացը։

ԱՆԱՏՕԼԻՈՒ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլի հանգանակութեան ցանկը.—

Գ. Մանասիլեան 20, Շահպազեան եղբ. 20, Ոմն, Ժամկոչեան, Ս. Ժամկոչեան 2ական, Գ. Արզուեան, Խօթնադարեան, Ոմն, Խ. Ջաքարեան, Փ. Օհանեան, Աֆարեան, Առաքելեան, Գուլիկեան, Չէլէպիկեան, Նէֆիէոսեան 10ական, Հայրապետեան 4, Կէտիկեան, Մանուկեան, Լ. Խօթնադարեան, Ճանիկեան, Խաչէրեան, Պարանեան, Դամպուրեան, Ստեփանեան, Գումրուեան 5ական, Ն. Պալթայեան 30, Յ. Պաղտատլեան 50, Ոմն 1.60, Եագոփոֆ 1, գումար 277.50 ֆրանք։

Ոմն, Սրապեան, Կէտիկեան, Ե. Մընտոթեան, Աղաղիկեան, Մինասեան, Պաղտիկեան, Պէրպէրեան 10ական, Շաքարեան, Ֆաքիանեան, Մանասեան, Պալեան, Ասօրեան, Մղեեան, Քիւրքճեան, Թափազեան, Էթարեան, Միզեան, Ոմն 5ական, Մ. Պօյաճեան 20, Քամիզեան 20, Փարմաքսըզեան, Արզալեան, Թէրմոնճեան, Գաբթանճեան, Չէքիճեան 2ական, Մարգարեան 6, Ղուկասեան 7.10, Ակոյեան 10, գումար 208.10 ֆր.։

Յ. Հարմանեան, Յ. Մարգարեան, Յ. Պալիկեան, Կ. Այվազեան, Յ. Գէորգեան 5ական, Տէր եւ Տիկին Ա. Տէրտէրեան 20, Գ. Պօյաճեան, Զ. Մինասեան, Գ. Պօտիկեան, Ն. Մառանեան, Ս. Կիւլմէզեան, Ս. Այվարեան 10ական, Քիւրտեան 2, Ոմն 1, Գ. Կիրակոսեան 3, գումար 171 ֆր.։

ՏԻԿԻՆ Փօզաս Մուրատեանէ (Ատաբազարցի) կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Աֆիոն Գարահիսարցի Հայկ Ճօրճօրեան որ այժմ կը գտնուի Մարսէյլ։

Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Կը փնտռուի Էնկիւրի նահանգին Ստանոս գիւղէն Յակոբ Զօպանեան 27—28 տարեկան, հօր անունը՝ Փօղոս, մօր՝ անուն Մարիամ։ 1920ին կը գտնուէր իր մեծ մօրը քով Մերսին։ Այդ թուականին մեկնած է Դամասկոսէն Պոլիս երթալու համար։ Կիլիկիոյ ճամբուն վրայ տեսնուած է հայրենակիցի մը կողմէ։ Իր մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 1000 ֆրանք նուէր։ Իմացնել իր եղբօրը Գրիգոր Զօպանեանի 31 Rue de Fossé, Issy-les-Moulineaux (Seine) France կամ թերթիս վարչութեան։

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռեմ Քէմախի վերի Բագառիճէն խօսրով Իպլիզեան եւ զաւակները Ղազարոս, Կաթիկ, Ազատուհի, եւ հօրեղբօրորդւոյսզաւակները՝ Աւագ, Մատթէոս եւ Մադիկ, որոնք աքսորուած են 1915ին։ Իզմիրի դէպքէն ամիս մը առաջ Մալաթիայէն լուր առնուած է աղջիկը Կաթիկէն։ Անկէց ի վեր լուր չկայ։ Իրենց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 500 ֆր. նուէր, իմացնել՝ H. Hougasian, Mazagan: Maroc: կամ «Յառաջ»ի։ Կը խնդրուի սուրիահայ եւ յունահայ թերթերէն արտատպել։

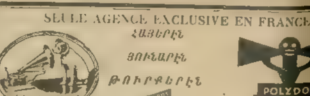

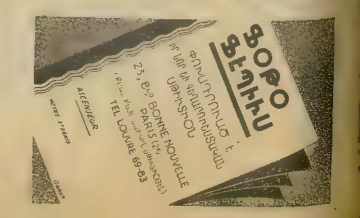

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
12
ՅՈՒՆԻՍ
1930

12 JUIN 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1286 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒ ԽՕՍՔ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Արձագանգ տալով բերնէ բերան շրջած զրոյցի մը. Փա... հնչակեան շաբաթաթերթը խոշոր տառերով և երկու սիւ... վրայ տպեր է հետեւեալ գուժկան լուրը.

— «ՀԱՅԵՐԸ ՊԻՏԻ ՎՏԱՐՈՒԻՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ»։

Արտատպենք նաեւ լուրին բովանդակութիւնը.

«Յունաստանի փարիզի դեսպան Պ. Փոլիթիս, Հ. Բ. Ը. Միու... յայտնած է որ, յոյն կառավարութիւնը այսուհետեւ անկա... է պաստպարել հոն ապաստանած Հայերը. հետեւաբար Ար... ...եան հայկ. միութիւնները ձար մը պէտք է խորհին այդ ...թականներու այլուր տեղաւորման համար»։

Գիտնալով հանդերձ որ Պ. Փոլիթիս չէր կրնար այդպիսի ...արարութիւն ընել բարեգործական ընկերութեան մը, ...ք պարտք սեպեցինք ստուգումներ կատարել նաեւ Բարե... ...ծականի Գրասենեակին մէջ։

Մեզի պատասխանեցին թէ բոլորովին հիմք չունի, այդ ... Ինչպէս ուրիշ անգամներ, Նանսէնի ծրագրին ձախող... և Նուպարաշէնի ձեռնարկին առթիւ, դեսպանատունէն ...ոնեայ մը պարտք սեպեր է հարցնել թէ ի՛նչ կը խորհին ...թականներու վերջնական տեղաւորման մասին։

Եւ բնական է այս հարցումը, քանի որ, Նանսէնի ծրագրին ...թացրութեան պարագային, առաջին առթիւ Յունաստանի ...գաղթականներէն մաս մը պիտի պարպուէր։ Յունական ...ավարութիւնը յանձն առած էր նաեւ տրամադրել եւ կա... ...որ գոյց մը կատարել։

Մնաց որ, մեծատառ խորագիրը երբեք չի համապատասխա... լուրին։

Շաբաթաթերթին խմբագիրը պարզապէս տարուեր է զգր... լուր մը քշելու մարմաջէն, առանց մտածելու հետե... ...ները։

Ե՞րբ պիտի հասկնանք, վերջապէս, թէ ով որ թուղթ ... եւ մանաւանդ յաւակնութիւն ունի քաղաքական ... վարելու, պիտի մտածէ գրաշարին յանձնուած իւրա... ...իւր տողի մասին։ Ներելի չէ այդքան թեթեւօրէն դող... 30—35 հազարնոց գաղութ մը, որ արդէն փուշի վրայ կը ... ինքզինքը եւ հովի մը կը սպասէ, շունչը մինչեւ Հարաւ... ...րիկա առնելու համար։

Այս ճշդումէն յետոյ, կ՚ուզէինք ուշադրութեան յանձնել ...իչ պարագայ մը։

Յունաստան, առաջ քշելով իր մէկ միլիոն գաղթա... ...ները եւ անոնց տեղաւորման եւ պահպանման դժուարու... ...ները, միշտ կը յիշեցնէ մեր քանի մը հազարը։ Մանա... Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովներուն մէջ։

Մեզի համար զարմանալու բան չկայ այս քաղաքականու... մէջ։

Յունաստան միջազգային փոխառութիւններ կնքած է ...թականներու տեղաւորման, ոռոգումներու, վերաշինական ...ատանքներու համար։ Հայերը երբեք բեռ եղած չեն պե... ...թեան վրայ. ընդհակառակն, դառնալով ինքնապահ, զարկ ... են կարգ մը արհեստներու, եւ իրենց վճարած տուրքե... միայն կարեւոր գումար մը կը կազմեն։

Բայց — մարդկային է — երկիրը փոքր ու աղքատ ըլլա... Աթէնքի պատուիրակները ամէն անգամ պարտականու... ...ին կը սեպեն յիշեցնել իրենց զոհողութիւնները, որպէս զի ... բարեհաճ դիւրութիւններ ստանան Մեծերէն։

Միւս կողմէ, քանի որ միշտ Հայաստան երթալու խնդիր ... անշուշտ գոհ կը մնան, եթէ գաղթը կատարուի հետզհետէ։

Լեռ ու ձոր կայ այս կացութեան, և այն լուրին միջեւ թէ Հայերը պիտի վտարուին Յունաստանէն»։

Զենք ծածկեր, դառն անակնկալներ ունեցանք Յունաս... մէջ ալ, մանաւանդ 1923 - 1924ին, երբ տեսակ մը տե... ...հանութիւն կատարուեցաւ Մակեդոնիոյ և Թրակիոյ շրջան... մէջ, և հազիւ տեղաւորուած բազմութիւններ քշուեցան ... ամայի կղզիներ։ Բայց փոթորիկը անցած է հիմա, և ...ցած Հայերը Յունաստանէն վտարելու ծրագիր ոչ կայ, ոչ կրնայ գործադրուիլ։ Գացողին «կեցի՛ր» չեն ըսեր, ընդհա... Բայց մնացողը ո՞վ կրնայ բռնել և շղթեաւ դնել, ա... հիմնական, բացառիկ օրէնքի մը։

Դժբախտութիւնը այն է որ, մենք ոչ միայն չվարժուե... յարմարիլ միջավայրին, եւ ամուր կենալ մեր ինկած ..., այլ եւ, բոլորովին օտարոտի դիրք մը բռնած ենք, մեր ...ային-բարեգործական մարմիններով։ Երբեք չենք մտածեր ...քնաբերաբար կատարել ո՛ր եւ է աշխատանք որ կրնայ ոչ ... թեթեւցնել մեր արմատախիլ բազմութիւններուն հոգը, ... եւ նպաստել հիւրընկալ երկրին։ Եւ միշտ այն պարզա... ...ութիւնն ունինք թէ ինչ որ մենք գիտենք, ուրիշները չեն ...։ Մինչդեռ, օտարները յաճախ շատ աւելի տեղեակ են ... ներքին անցուդարձին, մեր անհատական հարստութեանց ... հաւաքական ձեռնարկներուն։ Եւ բնականաբար ծուռ կը ..., երբ միայն իրաւունքի մասին կը մտածենք, բոլորո... անտեսելով պարտականութիւնը։

Եթէ յունական դեսպանատունէն պաշտօնեայ մը հետա... ...քրուեր է Բարեգործականի ձեռնարկներով, արդեօք այս ... ո՛ր եւ է առնչ մտածե՞ր է թէ պարտք մը ունի Յու... ...աստան ապաստանած 30-35 գաղթականներու հանդէպ, որ... ...եղի տեղի-անտեղի մեր երեսին չզարնեն պատահական հիւր... ...կալութիւն մը...

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔԱՈՍ

Աթէնքի «Նոր Օրը» գիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ. (1 յունիս).

— «Մեր դժբախտ հայրենիքի ներկայ օտար իշխանութիւնը պարագաներու բերումով կամ չուզելով, չկրցաւ կամ չուզեց ազգային քաղաքականութիւն մշակել, եթէ իրենցմէ կախում չունէր Հայաստանի սահմաններուն ընդարձակումը, կրնային մշակութային, տնտեսական ու գաղթականական մարզերուն մէջ ընել կամ ընել տալ շատ բան. եթէ չեն ըրած կամ ընել տալ չեն ուզած, պատճառը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ Զապէն աւելի պապական եւ Սթալինէն աւելի սթալինական ըլլալնին։ Այս մասին շատ ճիշդ նկատողութիւն ըրած է գերմանացի հայասէր գրագէտ Վիգնէր (համայնավար) որ վերջերս մեծ հատոր մը հրատարակեց՝ Խորհրդային Միութեան մէջ ըրած ճամբորդութեանց կրած տպաւորութեանց մասին։

Երեւանցիները եւ անոնց արտասահմանեան մունետիկները հպարտութեամբ մեր երեսին կուտան թէ դպրոցական ու մշակութային մարզին մէջ մեծ քայլեր առած են։ Հայասէր ամերիկացի մը, որ տարիներով ապրած է Հայաստանի մէջ, կը հաւաստէր թէ բոլշեւիկներու մեծագոյն գործը պիտի մնայ դպրոցներու բացումը։ Ճիշդ է որ Հայաստանի ամենայետին գիւղը ունեցաւ իր վարժարանը ներկայ իշխանութեան օրով, բայց խնդիր է թէ ժողովուրդը ի՛նչ չափով կրցաւ օգտուիլ նորաբաց վարժարաններէն։

Բաւական չէ վարժարան բանալ եւ երկու բոլշեւիկ ուսուցիչ նշանակելով պարտականութիւնը վերջացած համարել։ Վարժարան կը բացուի նպատակի մը համար, ինչպէս ամէն ասպարէզի, դպրոցական մարզին մէջ ալ, համայնավարները մնացած են մակերեսին վրայ։ Վարժարաններ բացեր են՝ բացած ըլլալու համար պարզապէս։

Այս մասին ուշագրաւ ապացոյցներ կուտայ Հայաստանի կառավարութեան պաշտօնաթերթ «Խ. Հայաստան»»։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

Հայ երիտասարդ մը, Գեղամ Փափազեան, վերջ տուաւ իր կեանքին, ածելի մը խրելով կոկորդին։ Շաբաթէ մը ի վեր կը բնակէր Rue Ménilmontant 5 թիւ պանդոկը։ Երեք տարի է ի վեր կը տառապէր աւազախտէ ու վերջերս դեռ նոր ելած էր հիւանդանոցէն։ Անգործ էր եւ չունէր նիւթական միջոցներ։ Դիմած է Հայոց եկեղեցին եւ կարմիր խաչի վարչութեան, բայց ոչ մէկ աջակցութիւն չէ գտած։ Յուսահատութեան նոպայի մը մէջ, մեր հայրենակիցը վերջ տուած է իր կեանքին ու մնացած է երեք օր սենեակին մէջ։ Երեքշաբթի օր միայն սենեակը մաքրելու համար ներս մտած պահուն, պանդոկապետը տեսած է ամէն բան ու իմացուցած ոստիկանութեան։ Գտած են իր սենեակէն ածելին, կալք մը թոյներ եւ նամակ մը՝ ուղղուած իր «սիրելի ընկերներուն», որուն մէջ շնորհակալութիւն կը յայտնէ իրեն ցոյց տրուած օգնութեան համար, կը յայտնէ նաեւ իր խորին յուսահատութիւնը, կ՚իմացնէ թէ քոյր մը ունենալը Պոլիս եւ կը խնդրէ որ իր վախճանը գաղտնի պահուի իր քրոջմէն ու միայն սապէս գրուի.— «Մեկնեցաւ — առանց հասցէի...»։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Վերջապէս ստորագրեցին

Չորս տարի քաշքշելէ յետոյ, Յունաստան եւ Թուրքիա վերջապէս յունիս 10ին ստորագրեցին այն պայմանագիրները որ կը կարգադրեն պատերազմի շրջանէն առկախ մնացած խնդիրները։ Հաւանական է որ այս համաձայնութեամբ ճամբայ բացուի բարեկամութեան դաշինքի մը համար։

Ընկերվարական համագումար

Երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը բուռն վիճաբանութիւններ ունեցաւ կարգ մը քաղաքական-վարչական հարցերու մասին։

Դիտողութիւն եղաւ թէ ընկերվարական մը չի կրնար նախագահ ըլլալ քաղքենի երեսփ. ժողովի մը։ (Ակնարկութիւն՝ Պ. Պիւիսոնի, որ նախագահն է երեսփ. ժողովին)։ Պ. Պրաք դիտել տուաւ.

— Կուսակցութիւնը միշտ ալ թեկնածու ներկայացուցած է այդ նախագահութեան համար։ Ժիւլ Կէտ ալ թեկնածու եղաւ։ Կ՚ընդունի՞ք թէ թեկնածու մը կրնայ ընտրուիլ։ Ի՞նչ է ձեր միտքը, չորս տարի յետոյ «կորսուէ գնա՞» պիտի ըսէք մարդու մը որուն արտօնած էք ընդունիլ երեսփ. ժողովին նախագահութիւնը եւ որ արժանապէս վարած է զայն։

Դիտողութիւն եղաւ նաեւ Ռընոտէլի դէմ, որ տեղեկաբերն է օդային ուժերու ելմտացոյցին։ Տեսականօրէն, ընկերվարական մը չի կրնար ոչ տեղեկաբեր ըլլալ զինուորական վարկերու, ոչ ալ քուէարկել զանոնք։

Այս առթիւ ալ խօսք առին շարք մը ականաւոր դէմքեր։ Կրումպաք յայտարարեց.— Երեսփ. ժողովին ընկերվարական խմբակցութիւնը միաձայնութեամբ լիազօրած եւ արտօնած էր Ռընոտէլը՝ ընդունելու օդային ուժերու ելմտացոյցին տեղեկաբերութիւնը, այն համոզումով թէ այնտեղ ալ ընկերվարական գործ կար կատարելիք։ Չէ՞ որ կրնանք խիստ հսկողութիւն կատարել բոլոր զինուորական վարկերուն վրայ, ազատ ո՛ր եւ է քաղքենի ազդեցութենէ։ Ռընոտէլի յանձնուած պաշտօնով, մենք ունինք այդ երաշխաւորութիւնը։

Որոշուեցաւ ազգային խորհուրդի յառաջիկայ նիստին յետաձգել զինաթափութեան եւ ազգային պաշտպանութեան խնդիրը, որ այս համագումարին գլխաւոր օրակարգը պիտի կազմէր։ Այս առթիւ կազմուեցաւ մասնաւոր յանձնաժողով մը։

13,000 էջ տեղեկագիր Հնդկաստանի մասին

Վերջապէս հրատարակուեցաւ «Սիմօնի Յանձնաժողով»ի տեղեկագիրին առաջին հատորը։

Տեղեկագիրը կը բաղկանայ 13.000 էջէ։ Գլխաւոր հատորը կը դրուէ 400 մեծադիր էջ։ Կան տակաւին 15 հատորներ, որոնք հետզհետէ պիտի հրատարակուին։ Յանձնաժողովը, որ նշանակուած էր Պօլտուինի կողմէ, ուսումնասիրութիւններ կատարեց երկուքուկէս տարի։ Յանձնաժողովին մէջ ներկայացուցիչներ ունէին բոլոր հոսանքները։ Նախագահն էր ազատական երեսփոխան Սըր Ճօն Սիմօն, որուն անունով կը կոչուի տեղեկագիրը։ Յանձնաժողովին բոլոր անդամները համաձայն եղած են եզրակացութեանց մէջ, որոնք յայտնի պիտի ըլլան յունիս 24ին։

Տեղեկագիրը անհրաժեշտ կը գտնէ բրիտանական հսկողութիւն Հնդկաստանի խաղաղութեան համար.— երկիր մըն որ ունի մօտ երեք միլիոն քառ. քիլոմեթր տարածութիւն եւ 319 միլիոն բնակիչ՝ 222 գաւառաբարբառներով եւ անհամար կրօններով եւ հաւատալիքներով։ Երկիր մը, ուր անոնք համեմատութիւն մը կը կազմէ կարդալ-գրել չգիտցողներու թիւը։ Հնդկաստանի ինը կառավարչապետութիւններէն մէկը տարածութեամբ աւելի մեծ է քան Ֆրանսան, երկուքը՝ աւելի մեծ քան Իտալիան, իսկ ամենափոքրը աւելի մեծ քան Անգլիան։ Միայն բրիտանական Հնդկաստանը կը պարունակէ երկուքէս անգամ աւելի բնակիչ քան ամբողջ Մ. Նահանգները։ Կարգ մը նահանգներ աւելի բնակիչ կը պարունակեն քան Մեծն Բրիտանիան։ Հնդկաստանի մէջ կան 600 ինքնավար պետութիւններ, բնակիչները բաժնուած են 2300 դասերու, որոնց վերջինը՝ ամէնէն խոնարհը. 43,500 փարիաներ կը պարունակէ։

Փարիաներուն թիւն է 45 միլիոն։ 500,000 գիւղեր ոչ երկաթուղի ունին, ոչ ալ ճամբայ։

Տեղեկագիրը մանրամասնօրէն կը նկարագրէ 216 միլիոն Հնդիկներու եւ 70 միլիոն Իսլամներու միջեւ տիրող մրցակցութիւնը, եւ կիներու թշուառութիւնը։ Գրեթէ բոլոր կիները ամուսնացած են 15 տարեկանէն առաջ եւ միայն 1927ին 100 հազար որբեւայրիներ կային՝ տասը տարեկանէն պակաս։

⁚ Տեղեկագիրը նպաստաւոր ընդունելութիւն գտաւ Անգլիոյ մէջ, մանաւանդ անոր համար որ՝ Յանձնաժողովին եօթը անդամները համաձայն են դրուած հարցերու մասին։ Ուրեմն կը ներկայացնեն քաղաքական երեք հոսանքներու տեսակէտները։ Իսկ Հնդկաստանի մէջ, թերթերը բուռն կերպով կը քննադատեն տեղեկագիրը, եզրակացնելով թէ անոր նպատակն է երկարաձգել բրիտանական տիրապետութիւնը։ Թերթ մը մին-

(Լուրերու շարունակութիւնը Նարդա Գ. էջ.)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն Եւրոպայի կեդր. կոմիտէի)
ՑԱՆԿ 12

Սիմոն Վրացեան	250
Վաղարշակ Վարպետեան	150
Սարգիս Էքինճեան	100
Կարապետ Էքինճեան	100
Գումար	600
Նախորդ գումար	12.450
Ընդհ. գումար	13.050

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՑՑ ՄԸ

ԺԸՆԵՒ, 8 յունիս (Սեփ. Թղթ.).

— Հայ դպրոցը, ժնեւայի քաղաքին, այգիներու շրջանակին մէջ, ծակատը Մօն Պլանին, եւ մանաւանդ խորուած Ազգերու պալատին կողը, «քրագիտական դասն» է Պ. Քրաֆթ Պօնարի։

Հայկական հարցը՛ է լուծուած, չէ մեռած, չէ թաղուած։ Ու յետոյ՝ իսվիրի հրդեհը մանուկ մը ծնած է,—«լքեալ-զոյգերու հարց։ Պէտք է որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը անոր ձեռքէն բռնէ եւ Լաթէ առաջնորդէ։ — Պարոն պատուիրակներ, ինքնաշարժերը ձեր տրամադրութեան տակ են, հրամեցէ՛ք երթալ սեղմելու հայ սանիկներու ձեռքերը եւ տեսնելու, շօշափելու կենդանի հայկական հարցը»։

Քսանեակ մը պետութիւններու ուխտաւոր մօտ պատուիրակները, Պլնիէն, ընկուզենիին տակ, ծաղկազարդ եւ կեռասաւոր սեղաններու շուրջ, իմացան հայ բառը, հայ երգը ու տեսան հայ պարը եւ հայ պարողը։

Ու լսեցան Հրեայի, Լեհի, Զուիցերիացիի ճառեր։

— Ցղա՛ք, երբեք չվհատիք, Լեհաստան ամբողջ դար մը վերցուած էր քարտէսէն։

Ազգերու Դաշնակցութեան ընկերակցութիւններու միջազգային միութեան պատուիրակները համոզուեցան որ յո՛յսը եւ յո՛յսը կը վառին հայ սանիկներուն խոշոր աչքերուն մէջ։

Հայկական հարցը կ՚ապրի Ազգերու պալատին դրացի։

Ու Թոդ կրակը չմարի մոխիրին տակ...։ — Խ.

ՉՕՐԱՇԱՐԺ ՄԱՐԱԽՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Թուրքիոյ տնտես. գործավարութիւնը այս տարի մեծ կարեւորութիւն կուտայ մարախներու դէմ ձեռք առնուած պայքարին։ Կարգ մը շրջանակներու մէջ մեծ գործունէութիւն կը տիրէ այս առթիւ։

Անցեալ ուրբաթ օր Քիլիսի ամբողջ բնակչութիւնը մարախներու փճացումի գործին լծուած է եւ քաղաքին մէջ կեանքը ամբողջովին դադրած է։ Մարախները մեծ վնաս հասցուցած են այգիներուն, պարտէզներուն եւ բանջարանոցներուն։ Ինչպէս Ատանայի մէջ, նոյնպէս այստեղ զինուորներ մասնակցած են մարախներու դէմ սկսած պայքարին։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Նաւահանգիստներուն մէջ բռնուած գերմանական շոգենաւերուն համար, Գերմանիա 74.243.000 տոլար հատուցում պիտի ստանայ, համաձայն մասնաւոր յանձնաժողովի որոշման։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

"ԻՆՔՆԱՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ,,

Գործել, առանց սխալի, երազ մըն է, դժուար եւ գրեթէ անիրականալի՝ առօրեայ կեանքի եռուզեռին մէջ։ Աւելի ճիշդ անոնք, որ շատ աւելի զերծ են սխալէ, կը յաջողին կեանքի մէջ անոր համար միայն, որ առաքինութիւն ունին ո՛չ միայն տեսնելու, խոստովանելու իրենց սխալները, այլ եւ ամէն գնով չակելու զանոնք։

Այս առողջ եւ օգտակար սկզբունքը կը ներկայանայ իբրեւ սիստեմ համայնավարութեան համար, որ չի խուսափիր տարուէ տարի աւելի վճռական եւ ազդու որոշումներով ամրացնել եւ խորացնել զայն իր կազմակերպական կեանքին մէջ։ Այս առթիւ չեն պակսիր կուսակցական հրամանագիրներ ալ, որոնք չեշտելով հանդերձ օգտակարութիւնը ինքնաքննադատութեան, չեն մոռնար յիշելու Լենինէն բազմաթիւ արտայայտութիւններ։

Ուրիշ առիթներով ալ խօսած ենք համայնավարներու կողմէ բարձրաձայն հռչակուած սկզբունքներու մասին։ Բայց հարկ է աւելցնել թէ, սկզբունքներու տեսական իւրացումը տակաւին չի նշանակեր հաւատարիմ գործադրութիւն։

Արդ, ինքնաքննադատութեան իբրեւ միտում (իրենց արտայայտութեամբ) իրապէս գոյութիւն ունի՞ թէ ոչ։ Կամ աւելի ճիշդ, ընդունելով այդ սկզբունքը, մեր վարիչները մասնաւորապէս կը հանդուրժե՞ն իրենց սխալներու շուրջ եղած ազատ քննադատութեան, ի հարկէ միշտ իրենց ընկերներու կողմէ։

Տեսականօրէն, համայնավարութիւնը կ'ընդունի թէ «ինքնաքննադատութիւնը պէտք է դառնալ ժողովրդական աւելի լայն մասսաներու» սեփականութիւն, այսինքն առիթ տալ բուն իսկ ժողովուրդին, որպէսզի մատնանշէ իր տեսած սխալներն ու վնասակար քայլերը։

Իրականութիւնը, սակայն, շատ աւելի խօսուն է եւ զօրաւոր, քան թուղթի վրայ գրուած բազմաթիւ բանաձեւեր։

Իբրեւ անվիճելի իրողութիւն պէտք է ընդունիլ թէ, ինքնաքննադատութեան սկզբունքի իւրացումը համայնավարներուն կողմէ ունի իր սահմանափակ ըմբռնումները եւ օրէնքները։ Ամէնէն առաջ, վերէն է որ ազդանշան կը տրուի այս կամ այն ուղղութեամբ քննութեան սկսիլ եւ հետեւաբար առիթ կ'ընծայուի պաշտօնական քննիչներու հրատարակութեան տալ հաւաքուած փաստերը։

Երկրորդ՝ քննադատութիւնները կը դարգանան նոյն օրինակ եւ կաղապարուած բանաձեւերով, զուրկ անհատական ազատ խորացումներէ։

Այս երկու պարագաները արդէն ցոյց կուտան բովանդակ պատկերը համայնավար ինքնաքննադատութեան իրական ըմբռնումին։

Ասոր հակառակ, իրենց ղեկավարները ոչինչ կը փոխեն կացութենէն։ Որովհետեւ անհնար է լսել որեւէ քննադատական խօսք, բուն վարի խաւերէն, նոյնիսկ պաշտօնական քննադատներէն, եթէ ազդանշան տրուած չէ գերագոյն մարմիններուն կողմէ։ Իսկ եթէ երբեմն գտնուին յանդուգն եւ իրենց կուսակցութեան պաշտպանած սկզբունքներուն հաւատացող միամիտներ, անոնք ալ կ'ենթարկուին ամենախիստ հալածանքներու եւ պատիժներու։

Ամիսներ առաջ խօսած ենք այսօրինակ դէպքի մը մասին։ Երբ մեր երկրի «պատասխանատու գործիչներէն» Պետրոսեան անուն մէկը եթէ չեմ սխալիր փաստացի ներկայացնելով արհեստակցական խանութներու ողբալի վիճակը, կ'ընէր իր պարզ եւ բնական ցուցմունքները, խիստ կերպով դատապարտուեցաւ «Խորհ. Հայաստանի» մէջ, կարեւոր գործիչի մը, Ե. Հրանդի կողմէ, իբրեւ «աջ օպորտունիզմ», ի հարկէ սպառնալիքներով։ Նոյն Ե. Հրանդը այս անգամ ալ կ'ըսէ, բաց կը թափէ մէկ ուրիշ համայնավարի Մկրտչեանի հասցէին, «սխալները վճռականօրէն ուղղելու համար» վերջինին կողմէն գրուած յօդուածի առթիւ։

«Երկու տարուց աւելի է, կ'ըսէ Մկրտչեանը, քաջ կուսակցութիւնը մեր աշխատանքների որակը բարձրացնելու որպէս կարեւորագոյն միջոց առաջադրեց ինքնաքննադատութեան լօզունքը։

Վերջին ամիսների փորձը ցոյց տուեց, որ այդ ուղղութեամբ մենք դեռ շատ քիչ նուաճումներ ունենք։»

Եւ որպէս հաստատում իր պնդումներուն, կը շարունակէ,

«Հէնց այս փաստը, որ սխալներն ուղղելու մասին (հաւաքական գիւղատնտեսութեան առթիւ Ա. Թ.) մինչեւ Համկոմկուսի Կենտկոմի որոշումներն ու ընկ. Ստալինի յօդուածները մեզանում համարեա ո՛չ մի քննադատական բարձրաձայն խօսք չէր լսւում, ինքնաքննադատութեան լօզունքի վատ կիրառման լաւագոյն ապացոյցն է հանդիսանում»։ («Խ. Հայաստան», մայիս 7)։

Ե. Հրանդ ըստ էութեան չի ժխտեր այս իրական խոստովանութիւնները, ընդունելով որ

«Դեռ ոչ ամենուրեք ինքնաքննադատութիւնը դարձել է աշխատանքի ու պայքարի մեթոդը։ Դեռ ոչ միշտ ինքնաքննադատութիւնը հասցնում է իր գործնական արդիւնքներին։ Դեռ բաւարարիկ չեն ներքեւից եկող ինքնաքննադատութեան սահմանափակման այն հետապնդելու եւ հալածելու դէպքերը եւլն.։ Մանաւանդ գիւղում դեռ հսկայական խնդիրներ են ծառանում մեր առաջ այդ տեսակէտից, ուր մինչեւ այժմ էլ դեռ թոյլ է ծաւալուած ինքնաքննադատութիւնը»։

Այսուամենայնիւ, սակայն, ան Մկրտչեանի «ճիշդ մտքերի կողքին» կը նկատէ «տարօրինակ» մտքեր ալ։ Եւ առանձին ուժգնութեամբ կը փորձէ խորհրդաւոր ձեւերով կասկածելի դարձնել ոչ թէ տրուած փաստերը, այլ անձը, խոստանալով ցոյց տալ թէ ո՞ւր է «ճգնում քարեր նետել» Մկրտչեանը։

Աւելորդ է մխրճուիլ այս բանավէճին մէջ, որքան ալ հետաքրքրական ըլլայ իր յայտնութիւններով եւ մանաւանդ հակասութեամբ։

Ըսենք հոս անգամ մըն ալ, որ սկզբունքէն եւ փաստերէն աւելի ցայտուն գծերով երեւան կուգայ համայնավար պաշտօնական վերաբերմունքը իրական ինքնաքննադատութեան մասին, յանձին Ե. Հրանդի, որ ըստ երեւոյթին «Խ. Հ.» [illegible] սպառնալիքն է բոլոր մոլորուածներուն։

Մարդիկ մէկ կողմէ խրախուսելով ինքնաքննադատութեան ծաւալումը, իբրեւ կարեւորագոյն միջոց իրենց ծրագիրներուն յաջող կիրառման, անհերքելի կը գտնեն սակայն ամէն տեսակի իրական եւ փաստացի քննադատութիւններ, որոնք կուգան վարի խաւերէն։

Իսկ ասիկա ո՛չ միայն ինքնաքննադատութիւն չէ, այլ աւելի վատ տեսակի բան մը, որուն վարժ են դրամատիրական երկիրներու կառավարութիւններէն նպաստաւորուած թերթերը։

Ս. ԽԱԽՈՒԼ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ԿՐՕՆՔԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ

Անցեալ 6-7 ամսուան ընթացքին, այցելութիւնը ընդունեցինք կարգ մը կաթոլիկ կրօնաւորներու, որոնք մասնաւոր հրահանգներով եւ առաքելութեամբ, կը ղրկուին հոս, ջարդերէն ու հալածանքներէն հազիւ ճողոպրած ժողովուրդին գլխուն գայլի աւետարան կարդալու եւ զայն առաջնորդելու դէպի արքայութիւն... կարծես մրցումի են եկած ասորի կաթոլիկը, քաղդէացի-կաթոլիկը եւ այս ամէնուն վրայ թող ու պատ՝ հայ կաթոլիկ քահանաները։

Արդար ըլլալու համար պէտք է ըսել, որ քաղդէացին եւ ասորիացին չկրցան շօշափելի արդիւնք մը ձեռք ձգել, սակայն կրցան տեւոր հետք մը ձգել։ Եկաւ հայ կաթոլիկ քահանան, Արէկուար Հէնարցե անունով։ Այս Հոլէպցի վարդապետը եկած էր complet *— [illegible] շուրջառով, սաղաւարտով, գաւազանով, երգեհոնով, ընտիր մետաքսէ շինուած շապիկներով եւ սարկաւագով մը։ Անշուշտ այս առարկաները մէկտեղ կը պատշէ, իր առաքելութեան մասնաւոր հանդիսութիւն մը եւ փայլ մը տալու համար, շլացնելով գիւղացիներուն աչքերը։*

Հայ կաթոլիկ վեղարը ընդհանուր պտոյտ մը կատարած է արդէն Սուրիոյ հարաւ-արեւելեան կողմը։ Հանդիպած է Ճոստալու, Արաբ փունարի, Թել-Ջիպիար, Րէս-էլ Այն, ու յաջորդաբար պիտի այցելէ Գամիշլի, Հասիչէ, Աբըր-գափու, Տէր-Զօր, Րագգա ու յետոյ պիտի վերադառնայ Հալէպ, անշուշտ նպաստաւոր տեղեկագիր մը ներկայացնելու համար իր մեծաւորին, թէ Արաբ-փունարի մէջ յաջողած է 17 տուն կրօնափոխ ընել, Թել-Աբեադի մէջ քանի մը տուն։ Անշուշտ յաջորդ վայրերուն մէջ ալ պիտի յաջողի աւելի կամ նուազ [illegible] Պապին հետեւորդներուն թիւը, ի փառս Վատիկանի ինքն ալ բարձրանալով վարդապետութենէ եպիսկոպոսութեան։

Հերու, դարձեալ այս էջերուն մէջ էր որ հնչեցուցինք ահազանգը, տեղեակ պահելով մամուլը եւ ազգային իշխանութիւնները՝ կատարուող խլրդային աշխատանքներու մասին։ Եւ սակայն, մինչեւ այսօր ալ ո՛չ հետաքրքրուողներու հանդիպեցանք, ոչ ալ դրական լուրջ աշխատանքի։ Մեր ժողովուրդը դարձած է տեսակ մը «լքեալ գոյք»։ Խաղալիք՝ նոյնիսկ հայ անունը կրող գիշատիչներու ձեռքը։ Մեր՝ հայ կաթոլիկ եւ բողոքական կղերականները անգամ մը իրենց որսը ձեռք անցընելէ յետոյ, կը խաղան, կը զուարճանան, վերջապէս կը սպաննեն զայն թէ՛ բարոյապէս, թէ ազգայնապէս, ու կը յանձնեն օտարին ձեռքը։ Ի՞նչ փոյթ իրենց, կը բաւէ որ իրենք վարձատրուեցան, կշտացան, ամսականի յաւելում եւ աստիճանի բարձրացում ունեցան։ Թող հայ ժողովուրդը արաբի, այլասերի, կորսուի, կը բաւէ որ իրենք հաւատարմօրէն կը ծառայեն օտարին շահերուն։

Եւ այս ամէնէն հայ ժողովուրդը ի՞նչ կը վաստկի — Անշուշտ ոչինչ։ Կրօնքի անունով խօսող գոյնզգոյն ասպետնե՛ր, պարապ խօսքի վաճառականնե՛ր, ձեզի պահեցէք ձե՛ր Աստուածն ալ, ձե՛ր կրօնքն ալ, ձեր առաքինութիւններն ու սնամէջ քարոզները։

Ի՞նչ տարբերութիւն ունիք դուք Թուրքէն եւ պոլշեւիկէն։ Չէ՞ որ անոնք ալ կ'աշխատին հայը ուծացնել, այլասերել ու դարձնել զայն «հայմաթըլըզ», անհայրենիք։

Ցո՛ւնդ քանդուի, ռուսական պոլշեւիզմ, դուն ցրիր մեզ աշխարհի չորս կողմերը, աներաւերակ դարձուցիր մեզ, եւ տակաւին կը յամառիս այդ տեւոր դերին մէջ, «համայնացում» խաղալով։

Բացէ՛ք եւրոպացիներ հայուն սիրտը, հոն ինչե՞ր պիտի կարդաք՝ ի՛նչ անէծքներ, եւ ի՛նչ արդար գայրոյթներ կուտակուած են այդ խոնարհ, աշխատաւոր բազմութիւններու սրտին խորը։ Հիմակը երբոր կ'արժէք — Հայ կաթոլիկ-բողոքական եւ հայ բոլշեւիկներ։

Ո՞ր մէկ ցաւին մասին խօսիլ ու խորհիլ այս հազար-հազար անգամ տանջուած, տառապած ժողովուրդը, իր հացին եւ հեւե՞ն վազէ, զինք հիւրընկալող ժողովուրդներու չեմ վերաբերմունքի՞ թէ այլասերման յասին խորհի։ Պակաս էր միայն կրօնական մարդորսութիւնը։

ԱՐՇԱԿ

Ց. Գ.— Մարախը արշաւի ենթակայ է Սուրիոյ այս մասը ամիսէ մը ի վեր։ Հերթը թէեւ ցանքերուն չկրցաւ մեծ վնաս պատճառել, սակայն բանջարանոցի պարտէզները աւերեց տարաւ, հակառակ կառավարութեան թափած ջանքերուն։ Ժողովուրդը մինչեւ իրիկուն պարտէզներու մէջ, ոտքի վրայ ձեռքի գաւազանին լաթ մը կապած՝ կը ճօճէ օդին մէջ, որպէսզի փախցնէ մարախները, բայց այնչափ շատ են, որ անկարելի է առաջքն առնել։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մայիս 17ին, Պրիան, յուշագրով մը 27 եւրոպական անկախ պետութիւններու պարզեց իր ծանօթ ծրագիրը համեւրոպական դաշնակցութեան մասին։

Յուշագրին սկզբունքները այնքան պարզ եւ մատչելի են, որ վիճաբանութեան շատ քիչ նիւթ կը պահանջեն։ Ամէն բանէ առաջ, կը շեշտուի եւրոպական պետութիւններուն աւելի սերտ եւ համերաշխ յարաբերութիւնը։ Այսինքն, դաշնակցիլ՝ ոչ թէ իրարու մէջ ձուլուելով, այլ միանալով այնպէս, որ կարելի ըլլայ յարգել իւրաքանչիւր պետութեան գերիշխանութիւնը իր ազգային սահմաններուն մէջ, եւ վայելելով հանդերձ դաշնակցային արտաքին քաղաքականութեան առաւելութիւնները, իւրաքանչիւր պետութիւն ներքնապէս ազատ ըլլայ իր փափաքած իրաւակարգը հաստատելու։

Այսպէս, եւրոպական դաշնակցութիւնը պիտի ունենայ դաշնակցական հանգամանք. Միջազգային քաղաքականութեան մէջ ան ուղղուած չպիտի ըլլայ միւս ցամաքամասերուն դէմ եւ իբրեւ երաշխիք պիտի ենթարկուի Ազգերու Դաշնակցութեան գերիշխանութեան, նոյն իսկ եւրոպական դաշնակցութեան մասնակցելու իրաւունքը են այն պետութիւնները միայն, որոնք Դաշնակցութեան անդամ են։ Որեւէ, Եւրոպան դաշնակցելով ոչ թէ գերակայութեան մրցակից մը պիտի դառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան, այլ եւրոպական արժէք ունեցող հարցերու մէջ, անոր մասնագէտ օգնական մը։

Ունենալով նաեւ իր կեդրոնը Ժընեւի մէջ, համեւրոպական գումարումներու վարչական կազմը ձեւաւորուած պիտի ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան կազմին վրայ։ Պարբերական եւ բացառիկ հաւաքոյթներ, ներկայացուցչական գործադիր մարմին մը եւ բազմաթիւ մասնախումբեր։ Նախագահութիւնները եւ քարտուղարութիւնները պիտի ընտրուին փոխն ի փոխ եւ պիտի պատկանին այն ազգութեան, ուր կը գումարուին։

Քաղաքական ամէն միութիւն բնականօրէն պիտի յանգի նաեւ տնտեսական միութեան։ Բայց մատնանշելով հանդերձ, որ քաղաքական հարցերը պիտի գերադասուին տնտեսականներէն, Պրիան կը նախատեսէ տնտեսական համագործակցութեան ճիւղեր ալ՝ հաղորդակցութեան, աշխատանքի, հանրային առողջութեան, արտագրութեան, գիներու աժանացման, դրամներու կայունացման առարկաբաժանումներով։

Ահաւասիկ Պրիանի առաջադրած գլխաւոր սկզբունքները։ Առաջին ակնարկով, նոր միութիւնը կը թուի ըլլալ ազգերու դաշնակցութեան մէկ մանրանկարը։ Արդեօք նաեւ, անոր պէս, թոյլ եւ արարողական գոյութի՞ւն մը քարշ պիտի տայ։

Ազգերու Դաշնակցութիւնը, ծնած համատարած սպանդի վաղորդայնին, մէկ գերագոյն նպատակ ունի — արգիլել պատերազմը։ Ան ժխտող կամ բացասող միջազգային գործիք մըն է, ուստի անկատար եւ նոյնիսկ վտանգաւոր, երբ հաւանական պատերազմի մը տեւական մտավախութիւնը կը սնուցանէ։

Դարերու տեւողութեան, համաձայնութիւններ եւ դինակցութիւններ կնքուած եւ քակուած են միայն պատերազմի նպատակին համար։ Անոնք միացած են աւելի լաւ պաշտպանուելու կամ հարուածելու համար։ Այնքան սահմանները գծուած ու սրբագրուած են, որ այսօր Եւրոպայի իսկական դիմագիծը անճանաչելի դարձած է։ Ան կորսնցուցած է իր ոսկեգրամին կէսը, եւ քաղաքական ազդեցութիւնը այն աստիճան, որ դեղին (չինական) վտանգը իրեն ասպարէզ կը կարդայ։

Եւրոպան եթէ կը փափաքի վերստանալ իր հմայքը եւ ուժը, իր ստեղծագործութիւնները եւ իր պատւոյ տեղը, պէտք է ամէն բանէ առաջ ինքզինք կարգի դնէ, խնայէ եւ կազմուի։ Ուստի պէտք է դաշնակցի։

Ազգերու Դաշնակցութեան ճամբուն «խաղաղութենէն» աւելի, Եւրոպան կը կարօտի երկարատեւ եւ [illegible] խաղաղութեան մը։ Դաշնակցած եւրոպական ցամաքամասը պիտի ըլլայ խաղաղ եւ երջանիկ։

Ո՛հ, գիտեմ, յաւակնութիւնը վտանգաւոր է։ Եւրոպայի մէջ թունաւոր կազերու պահեստներ կան տակաւին։ Եւ Լիվոռնոյի ու Ֆիօրենցայի ճառերը չարունակելի են։ Ռուսիան անդադար կը սպառազինուի։ Գերմանիա անհաշտ կը ծախսէ եւ [illegible] Անգլիա — նոյնիսկ ալ խաղաղասէրը— կը կասկածի ամէն երեւոյթէ։

Պրիանի յուշագիրը կամովին անտես կը ձգէ ընդհանուր զինաթափումի, մշակոյթի, ընկերային վարչաձեւի եւ գաղութներու տիրապետութեան նման հրատապ հարցերը։

Եթէ, Եւրոպայի Դաշնակցութիւնը պիտի կազմակերպուի, ապահովութեան կամ քաղաքական դաշինքներու եւ կամ մաքսային . համաձայնութիւններու վրայ, ապահովաբար դեռ գոյ[...] թիւն չառած, մահուան դա[...] պարտուած պիտի ըլլայ։ [...] նաեւ երբ տալիօրութիւնը կ[...] լու եւ մաքսերու [...] փորձերը շատ թարմ են վերս[...] կրկնելու համար։

Իսկ եթէ դաշնակցիլ պիտի նշանակէ կարմիր աշխարհա[...] լութեան նման բացարձակ կե[...] բռնագրաւում մը, ուր Լ. R. Հ. [...] ցուցակին տակ աշխարհագրական եւ ազգային սահմանները պիտի վերածուին պարզ անուանակոչումներու եւ պիտի նուիրագործեն տիրապետողի [...] եւ կամ պիտի ամրապնդուին դրամատիրական կարգերը, ամբողջ Եւրոպան վերածելով Շիկակոյի տիպարով գործարանի մը, այսպիսի վտանգաւոր միութիւնը բիւր անգամ նախընտրելի է որ Եւրոպան մնայ իր ծաղրելի անգայնականութեան մէջ բաժանբաժան։

Բարեբախտաբար, այնքան հեռու ենք այդ հեռանկարէն այնքան հեռու՛, որ այսօր առանց վտանգի կարելի է, [...] մանէ-սահման, Եւրոպայի [...] ղովրդավար եւ ընկերվարական դաշնակցութեան նշանախօսութիւնը հիւսել։

Պրիանի յուշագիրը անոր նա[...] խերգա՞նքն է արդեօք։

ԱՐՍԷՆ Կ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՔՈՆՍԹԱՆՑԱՅԻ ՄԷՋ

ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ (սեփ. թղթ.) Յունիս 1, կիրակի օրը քաղաքիս Թաղական խորհուրդի հովանաւորութեամբ, մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ Հայաստանի անկախութեան 12րդ տարեդարձը «Արաքս» սրահին մէջ։

Եկեղեցական արարողութեան վերջանալուն, արդէն սրահը լեցուած էր երկսեռ հայրենակիցներով, այնպէս որ հետզհետէ հասնող հանդիսականները չկարողացան ոտքի անգամ սրահին մէջ թէ զաւիթը եւ թէ սանդուղի վրայ։

Հանդէսին կը [...] մասնակցէր «Բնար» երգչախումբը, «Երեւան» Միութեան փողերախումբը եւ քանի մը երգահան [...] նուագողներ։ Հանդէսը սկսաւ մանկերէն երգով մը, որմէ յետոյ փողփողը նուագեց «Մեր Հայրենիք»ը։ Ապա [...] տեղի ունեցան [...] խան արտասանութիւններ, [...] գեր եւն.։

Հանդէսի միջոցին [...] կաններուն բաժնուեցաւ ընկ. Նժդեհի «Իմ դաւանանքը» [...] պարզէ Դաշնակցականի [...] գումները։

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Գ. Նժդեհ, որ բացատրեց Մայիս 28ի գաղափարականը, [...] ցաւ սեփական հայրենիքի [...] հրաժեշտութեան վրայ, [...] օրինակներով պարզեց շատ [...] բանակալութիւններու [...] լումը եւ յուսադրեց ժողովուրդը [...] վաղուան յաղթանակի մասին։

Հանդէսը փակուեցաւ [...] փառին «Յառա՛ջ [...] տակով։

.. Նոյն օրը ցերեկը [...] դարձեալ նոյն սրահին մէջ [...] դի ունեցաւ Հ. Յ. Դաշնակց[...] թեան տեղական կազմի եւ [...] մակիրներու ժողով մը, [...] գահութեամբ ընկ. Նժդեհի [...] առթիւ հանդիսաւորապէս [...] տարուեցաւ նորընծայ 34 [...] տասարդներու եւ [...] երդման արարողութիւնը, [...] տարմօրէն ծառայելու դաշ[...] ցութեան դրօշին եւ անոր [...] ձգացեալ հայ անկախութեան [...] տին։*

Կարապետ Մեկուսի կա[...] կողմէ ընկ. Ս. Սարուեի [...] խօսք ըստ [...] նորընծաներ[...] շեշտելով որ իրենց բոլոր [...] րողութիւնները եւ նոյնիսկ [...]

կը պատկանին Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետապնդած գաղափարին: Ջերմ ծափերով եւ խանդավառութեամբ վերջացաւ հաւաքոյթը:

Դաշնակցութիւնը գրած պատմագրութեան մը երեք երիտասարդներ եւս ինքնաբերաբար մտած են Դաշնակցութեան մէջ անդամագրուելու:

ՄԵՆԾ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԻՆՉԵՒ ՈՐ ԿԱՂԻՆԸ ՀԱՍՆԻ

...կրթարանի նախակրթարաններու աշակերտները փետրուարէն ի վեր դասական չեն առած: Պատճառն այն է որ կաղինի բերքին պակաս հետեւանքով ուսուցիչները 30ի միայն կարելի է գանձել, եւ նահանգային կառավարութիւնը դժուար կացութեան մատնուած է: Այս վիճակը պիտի շարունակուի մինչեւ աշնան, երբ կը հասնի կաղինի բերքը:

Կրթական գործավարութիւնը առաջ առած է այս պարագան եւ ուսուցիչները դժուարին կացութենէ փրկելու համար կառավարութեան առաջարկած է որ 54 հազար ոսկիի փոխառութիւն մը ըլլայ:

ՄԱՐԶԻՉՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

...ի անդամներէն մէկը, պաշտօնէութենէն մեծ գումար մը անգործ մնացած է եւ ուրիշ պիտի գրաւուի: Այս կերպով մարզիչներուն համար եղած ծախսերէն 80 հազար ոսկի կը խնայուի, ինչ որ հասոյթի բաւական աւելացում մը կը նկատուի:

Շինութիւններու գանձումով, կամուրջներէն տարեկան հազար ոսկի հասոյթ կը գոյանայ, եւ որովհետեւ այս հասոյթը — եւ աւելին — պէտք է արդէն ունեցողէ փոխառութեան գանձումը 30 փարանոցով, կապալառու փիլը հասոյթի աւելցում մը ձեռք կը բերուի:

ԹՈՒՂԹԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Թուղթի գործարան մը շինելու ծրագիրը վերջերս սկսած է գրաւել Հայաստանի շրջանակները: Թուղթի շինութեան համար անհրաժեշտ բոլոր նախանիւթը առատօրէն կը գտնուի երկրին մէջ: Ծրագրին համաձայն, տարեկան 3 միլիոն քիլօ թուղթի կարօտը կ'արտադրուի, եւ նախատեսուած բաժնետէրին ինքնաբերաբար մեծ մասը պատրաստ է որ այս թուղթի բաժնեգնութեան մը ...

... գործարանի վիճակագրութիւններու համաձայն, տարեկան միլիոն ոսկիի թուղթ կը բերուի օտար երկիրներէ:

«ԱՆՑԻՆԸ ԿՈՅՐ ԻՆՔ ՉԿԱՅ»

Այս խորագրին տակ, «Ազդակ» կը գրէ

— Ցնտեսական տագնապ, տնտեսական պայքար, տնտեսական ծրագիր, տնտեսական միութիւն... Երկրին մէջ տնտեսականի խօսքեր մըն է կ'երթան: Ամէն ոք տնտեսագիտութենէ կը ճառէ: Ցարօրինակ բան, սակայն, միակ հաստատութիւն մը կայ որ տնտեսական տագնապին, տնտեսական պայքարին, տնտեսական ծրագրին եւ բոլոր տնտեսական բաներուն բնաւ չի խառնուիր: Այս հաստատութեան անունն է «Ցնտեսական Բարձրագոյն Ժողով»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՋՈՒՐ

Ամրան տաքերը սկսան Հայաստանի մէջ եւ Հողը հետզհետէ կը ցամքի եւ կը չորնայ: Ու կը սաստկանայ ջուրի պակասը:

Պահ մը վախ կար, որ գարնան առթիւ գետերը կը յորդին եւ ողողում կը պատահի: Բայց միայն Ղամարլուի շրջանին մէջ էր, որ ողողում տեղի ունեցաւ եւ անհյան վնասներ պատճառեց: Ուրիշ շրջաններու մէջ գետերը խելօք էին այս տարի:

Արդէն ջուրը քիչցած է շատ մը գետերու մէջ:

Քասախ, Վէդի-Չայ եւ գետերը Զայ գետերը քիչ ջուր ունին, նոյնպէս Այղըր լիճը: Աշտարակի շրջանի մէջ կ'ոռոգանուին ջուրը ...

Թէեւ ջուրը կը պակսի, բայց ոչ ոք կը մտածէ խնայողութեան մասին: Վաղարշապատի եւ Ղամարլուի մէջ գիւղական խորհուրդները նախագահներէ ջուր գողնալով ջրեր են իրենց պարտէզները, կոլխոզի նախագահներն ալ բամպակ ջրելու պատրուակով ջուր առեր եւ ջրեր են ուրիշ մշակութիւններ: Ու համագործակցութեան մարմինները կը մտքին ջուրի առաւելը եւ ջուրը անընդհատ կը վազէ առուներէն դուրս, ոչ անօգտակար ոռոգումները ուշադրութիւն կ'ընեն երբ ոլորոտները կը քանդեն ...

...ջուրը աւելի եւս կը պակսի, կը գանգատի «Խորհ. Հայաստան» (27 մայիս):

Մոսկուայի կեդր. կոմիտէն ...ալ գրամատունը ... 390,000 րուբլի, ... փոխառութիւն ջրմուղներու շինութեան համար:

ՍԹԱԼԻՆԻ ԴԷՄ

Զորաբաժ մէջ եւս գործադրուեցան նոյն բռնութիւնները, պատանեկներ եւ «քուլակները» կոլխոզները կազմակերպութեան առթիւ: Ու երբ Ստալին հրամանատաւ նահանջել, անցկան կարմիրներ յուզեց ժողովուրդը, նոյնիսկ պաշտօնական ... կարմիր «խորհրդային Ղարաբաղ» թերթին մէջ քննադատեց Ստալինը: Ցոյցեր կազմուեցան եւ դամբանին Սանիսալական բոլոր «սխալները» եւ «քուլակները» վերադարձուցին կոլխոզները: «կեդր. կոմիտէն իր հեռաւոր գիծով ... դէմ հանեց գիւղերուն մէջ»:

Երկուքն ալ դատի տակ առնուեցան:

ՌՈՒՍԻԱ

ԻՆՉՊԷՍ ՀԱՒԱՏԱՑԻՆՆԵՐՈՒՆ ՕՐԵՐՈՒՆ

«Վոլչսովկա» թերթը կը գրէ թէ 5 եւ 20 փետրուարի միջեւ քանի մը եկեղեցականներ գնդակահարուած են, որոնք բանտարկուած էին Վլերիկե ... մէջ, պարզ այն պատճառով որ բողոքած էին բանտարկութեան դրած եղանակին դէմ: Ինչպէս են այդ միջոցներ, հայիւին թերթի լեռնային ... բոլոր բանտարկեալները լռեցան եւ թարգմանած տարածուեցաւ:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐ

Կենտոնկի թերթը «Ցեն» կը հաղորդէ թէ շարունակ գործադուլ կը սարքուի Ռուսիոյ գանազան շրջաններուն մէջ:

Այսպէս Սուալինկրատէն (Վոլկայի շրջան) կը գրեն թէ առանց պատճառի գործադուլ կը սարքուի գործարաններու մէջ: «Ցեն» կ'րէ թէ բանուորները կը ձգեն գործը ու կը մեկնին, ինչու, չեն գիտեր եւ ալ «Ցեն» չունի մը համայնավարներուն վրայ ... ... գործը ... բանուորները ... թէ կը վճռեն եւ չեն ուզեր վերադառնալ իրենց հարկերուն ... Այսպէս կը վերսկսի գործը: ... գործադուլը ... համաձայն ... եւ ... մը յետոյ կը տեսնեն, որ «քովը» ... գործը» ...

ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ

Ռուսիոյ ազգային տնտեսութեան գերագոյն խորհուրդին պաշտօնաթերթը կը գանգատի, որ բանուորները յարատեւ անցափոխութեան մը մէջ են: Կուգան ու կը մեկնին: Ամեն ոք Ուրալի շրջաններուն մէջ, որոնք կը նկատուին բանուորական կարեւոր կեդրոններ: Այն շրջաններուն մէջ, վերջին 6 ամսուան ընթացքին հանքի հորերուն մէջ մտած են 195 000 հոգի, եւ հանքերէն մեկնած են 179 հազար հոգի: Կացութիւնը աւելի ծանր է Նովոսիպիրսկ ... մէջ, ուր շարունակ բանուորական մեկնումներ եւ անցատեղութիւն մը կը նշմարուի:

Ինչ է պատճառը այս երեւոյթին: Դժգոհ բնակարաններու վիճակը: Խոշոր գումարներ կը ծախսուին բնակարաններուն համար, որոնց մէջ կը խռնին բանուորները, կեանքը ... կենսական ամէն յարմարութենէ: Բանուորները դիտել չունին իրենց զաւակներուն համար եւ կը ստիպուին քաղաք երթալ գանոնք մեծ գինով...

Ի վերջոյ, կը ձգեն «բանուորական ... քաղաքներ» եւ կը մեկնին, ուրիշ տեղ փնտռելով հանգստութիւնը, որուն պէտք ունին:

Եւ գեռ բոլշեւիկ թերթեր կան, որ կը խօսին թէ բանուորները շատ կը գիշերին իրենց ... շատ նախընտրելով ... անիրաւ մը, որ կը տրամադրուի 4 կամ 5 հոգիի:

ԱՆԽԱՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

«Ցրուդ» բոլշեւիկեան բանուորական թերթը կը գրէ (27 մայիս) թէ կոմունիստ կուսակցութիւնը շուտով պիտի ստեղծէ երկու նոր հաստատութիւններ: I.— Խորհրդային եւ 2.— Արդարական Այս նպատակով, համախորհրդակցական եւ համարարական ... մը ծրագիրը շուրջ խորհրդակցութիւններ կատարուած են վերջերս:

Խոշոր Դ. Բ. ... Ս... Կռմ..., որուն քայլերն ... երիտասարդներու կողմէ ... «Եկեր Հայրենիք»ը Մ. Գօլլերանեան տրտասանեց «Ուխտ»ը ... ձայնակցութեամբ: Միութեան անդամներէն քերթուած տրտասանեց ... մը ձօնուած Անդրանիկին: Օրուան բանախօսն էր Պ. Աբրահամ, որ գեղարուեստական կատարեց Ա. Ահարոնեանի գրականութեան մասին, կարդալով ... կտորներ, «Խաւարի», «Լուսին», «Պատմուածքներ» եւն.

Դերասան Ց. Ուզունեան արտասանեց «Արցունքի Հովիտ»էն «Արոսեանի ...»ն, վերջին խօսքն էր Ա. Արծնեան, որ ծանրացաւ հայ լեզուի արժանիքներուն վրայ: «Գրական ... » ... գեղարուեստական ... անդամներէն եկեղեցական ... իր ներկայութեամբ:

Բարձր Հայր ... Միութիւններու այս առթիւ նուէրները պիտի տրամադրէ գրական ֆոնտին:

Երեկոյթը փակուեցաւ «Եր տերին» Ղազարեանի «Եւ տերին եմ» քերթուածով:

Ս. Մելքոնեան

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ

— Սուրբ ծննդեան խումբը մէկ տարէ աւելի, երկուքի գանազան մեծ քաղաքներու շրջան ըրաւ յետոյ, չէին անհատ մեր փոքրիկ գաղութը:

Կիրակի օր «Սոլ տը ֆան»ի մէջ ներկայացուց «Արշին մալ ալան»ը: Դժբախտաբար գաղութը:

Բայց ինչ պարտականութիւն մը կատարած կ'ըլլային մեծ քաղաքներու հայ թատերական խումբերը, գեթ տարին երկու անգամ այս կողմերը շրջան ընելով:

Սարգիս

ՕԴԱՆԱՒԵՐՈՒՆ ՏՕՆԸ

Կիրակի օր Վէնսէնի օդանաւային կայանին մէջ տեղի ունեցաւ օդանաւեր տարեկան հանդէսը: Կը ժամանակէն 300 օդանաւեր: Օդը գեղեցիկ էր եւ բազմութիւնը անհամար: Կատարուեցան գանազան մրցումներ, թռիչքի խաղեր, որոնց կը ժամանակէր նաեւ հայ օդանաւորդ մը, Դաւիթ Թաճատեան, անդամ Զ. Ե. Ռ. Միութեան Վալանսի Մասնաճիւղին: Մեր երիտասարդ օդանաւորդը Վալանսէն Փարիզ եկած էր օդանաւով: Հրաւիրագիր մը ղրկուած էր նաեւ Յառաջին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ի ՊԱՏԻՒ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Սեփ Թղթ.)— Բարձր Հայքի Հայրենակցական եւ Երիտասարդաց Միութիւններու կը գոհ թէատրի ընդարձակ սրահին մէջ սարքեցին երեկոյթ մը Ա. Ահարոնեանի յոբելեանին առթիւ: Ներկայ էին շուրջ հարիւր աւելի հայրենակիցներ: Կը նա-

Կարդացէք եւ Տարածեցէք ՅԱՌԱՋԸ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. ԿՐԸՆՕՊԼԸ

ԿՐԸՆՕՊԼԸ, 9 յունիս.— Երէկ մեր մարզիկներէն Ժիրայր Խթիկեան քաղաքիս մէջ տեղի ունեցած մեծ մրցախաղին մը ընթացքին ձեռք բերաւ փայլուն յաջողութիւն մը:

Հայ մարզիկը կը մասնակցէր դաշտ նետելու մրցումին, որուն մաս կ'առնէին Ալպեաններու շրջանի մարզիկներէն գլխաւորները:

Խթիկեան ոչ միայն կրցաւ յաղթել իր հակառակորդներուն, այլ եւ հաստատեց նոր մրցանիշ մը 7 քիլօ 250 կրամ երկաթը նետելով 13 մեթր 15 սանթ:

Մեր մարզիկը իր ձեռք բերած այս արդիւնքով կը կոչուի իր նախկին մրցանիշը 35 սանթիմեթրով, ինչպէս նաեւ Ալպեաններու ֆրանս. չափանիշը մեծ տարբերութեամբ մը:

Նոյն օրը մեր պատմիկներէն Վաղգէն եւս մասնակցեցաւ բարձր ցատկելու մրցումին, առանց սակայն կարենալու յաջող արդիւնք մը ձեռք բերել: Այս մրցումին յաղթական ելաւ Գիյօմ Մէնար՝ Ֆրանսայի արդի ախոյեանը:

Ցառաջիկայ կիրակի, 15 յունիս, մեր մարզիկները կը մեկնին Շամպէրի, Սավուայի պաշտօնական մարզախաղերը, մասնակցելու համար տեղական մարզահանդէսին: Վ. Մ.

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ՄԱՍԻՆ

Ցորտոսայի դիտարանին տնօրէնը Ռոտեա վերջերս գիտութեանց կաճառին ներկայացուց գեկոյց մը, ուր կ'ուսումնասիրէր 1,944 երկրաշարժներ, վերջապէս գիտութեանց երկար եւ հետաքրքրական շարք մը, զոր արձանագրած էր 1914—1929:

Ըստ այս զեկոյցին, երկրաշարժին ցնցումները կը պատահին ընդհանրապէս գիշերէ առաւօտ, եւ մանաւանդ կէս գիշերէն ետքը, ժամը 17 յետոյ մինչեւ առաւօտ ժամը 4. կը նշանակէ թէ արեւը մեծ ազդեցութիւն մը կը գործէ: Եւ Ռոտեա գտած է, որ երկրաշարժը նուազ տեղի կ'ունենայ, երբ արեւը կը լուսաւորէ խաղաղական եւ հնդկական ովկիանոսներուն ընդարձակ տարածութիւնները:

Այսպէս 247 շարժ տեղի ունեցած է ժամը 7—11, եւ 391 շարժ՝ ժամը 19—23: Ցարեկան հաշուով, 1,144 շարժ՝ ապրիլէն մինչեւ սեպտեմբեր, եւ 800 շարժ՝ սեպտեմբերէն մինչեւ ապրիլ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 37 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Անոր կինը ամբողջ յետադարձն ... ժայռ էր, ... բոլոր հայութեան: Ով ըլլար, թող ըլլար՝ երբ նրա չէմսին ... ներս մտնէր, առանց հաց ... , ինչ զու եւ թէ իր զաւակը ... Անոր կռակը մինչեւ 04 թիւը առանց պակաս ... առատ էր: Պէգլին ապրիլ ... կինը ալքերէն կողմս...

Երկրորդ օրը Սերոբ, Դուրգէնը եւ բոլոր գինուորները գաւառակներուն ... Դուրգէնը ... մեզ ... բոլորեա եւ հաշիւ ...

Ինծի ամառան մէջ ինչ որ ... էր կամ ծախսեր էի, ... ինչպէս ... , նաեւ ... 9 արծաթ ... Սերոբն ու Դուրգէն ... Կիլիկէցուացնիչը, ժողով մը

ըրին: Աղէկ փախցնողներու կողմը գանազան պատահարներով կ'ըսէին. «Մենք չենք ընդունիր ձեզ»: Դուրգէն ըսաւ. «Ընդունեն ու չընդունէք՝ ալ պիտի մնայ»:

Կլիէկցուացնիչ անցանք Ձէօթան:

Դուրգէնն ու Սերոբ Սասուն գացին ժամանակին անցեր են Ալլաբինձ գիւղը: Ալլաբինձի երկու գիւղացի գացեր, ժամեր են Մուշ: Այդ պատճառով Դուրքիայէ եկեր էին (*) 30 ասորիկեանով վարդան վարդապետ եւ Քաղաքական ժողովի անդամներուն հետ եկաւ Ակնայ, կանչեց բոլոր գիւղերի ալեւոր եւ ալիրնչուներ եւ առանձին առանձին

(*) Սպանուած ցրոնց՝ Գուրգէնի կուտին:

քննութեան ենթարկեց: Ամսաւորեր չեն կրցեր ազատել, հենց այդ պատճառաւ, որ քննեց է առանձին-առանձին եւ ըսեր են.

«Մեր հովիւները Կռշխկայ սարը տեսած են մի խումբ զօրականեր, գլուխներին փափախ եւ սրահ վրայ ալ ժախաթի: Նուռ ինչ որ բաներ կը փաւլէին (երբ թէ չեն հասկնար ինչ կը փայլէին): Դէհ, չդիտենք, ինչ մարդ էին: Հովիւները կ'աւն մեզ լուր տուին: Զգործեց ապա՝ մարդ չտեսանք, զարգանք մեր տուներէն»:

«Թէսի» օր առաւ տեսած են ... հովիւները ... մարդիկ»:

«Երեք օր առաջ»:

Կարգը եկեր է Ալլաբինձ ...խէշյանին, որ կեանքի մէջ շատ փորձառու մարդ էր, կ'ըլլար 80 տարեկան: Նա նստած է եղեր Դուրքիա էֆէնտիի եւ Վարդան վարդապետի քով, վրան ձգած արապի մաշլախ մը, ձեռքին ալ երկար չիբուխ մը եւ կը ծխէ եղեր: Այդ առեն եկած են ժամ մը թարգմանի աշխը եւ միւս

կողմէն ալ Խոցանցի Բըշարի Խալիլ: Ձիաւորները արտերը կոխկռտելով կուգային, իսկ Խալիլը եկեր, նստեր է Դուրքիա էֆէնտիի քով:

Ռէշօ Խէշօն շատ կը շարժուէր հարցաքննութեան մէջ: Նա շատ համարձակ էր, շատ ալ բարեկամներ: Նա կը պատմէ, խմեր փրայ.

— Դեռ երեկ էր տանը լուկը կը լիլէր, եկաւ մարդ՝ զու ալ եկար վրաս կը խօսուիս

— Դու ինծի գիտեն՝ս, եւ ով եմ— կ'ըսէ Դուրքիա էֆէնտին: Նա քեզ չէ, զա պապագ ալ, զա ջուջ պապագ ալ կը ճանչնամ:

— Ինչ պիտի ընեմ, շատ շատ գլուխս պիտի կտրես, ալ մը արիւն պիտի երթայ... Ես էղնեն (ֆէտայիները) բոլորի պապը չեմ, որ խաբար համեցնեմ: Թագաւորի թեւն երկար է. էղնեկ սենոր (սամկան) անցնի եկեր են: Էղնեք թոլուն եւ 100 աչքերի մէջով անցեր են, հազար ասպերով անցեր են, եկեր են եւ սարերը ջրեր, վարդ ալ կը թռնին ուրիշ սարեր, ես կրնամ էղնեք բռնել. քու ձեռքդ գայ բռնէ:

Խէշօն էս խօսքերն ըսած առեն՝ պառաւով կը խօսայ եւ գիր, չիքտուն ալ գնալով կը թեթեւցնէր կ'ըսէր:

Ժողովուրդը ապրումի մէջ էր: Դուրքիա տեսաւ, որ հետեւանքը վատ պիտի ըլլայ խուղարկութիւնը քիչ մը մեղմացուց: Բոլոր ժողովուրդը տարաւ Ակնայ ցույց, երգում տալ տուաւ Այս բանը 7-8 օր տեւեց:

Մուսթաֆա փաշա Վարդան վարդապետի լաւ ծանօթ էր, ով... Նաեւ գիտնալով, որ Հրաւրին ալ յեղափոխական է, ըսեր էր, որ հրաւրը երթալ մի կերպ հասցնէ Սերոբը, որ իրեն խմբով հեռանայ Սասունէն: Հրաւրն եկաւ մեր քով, պատմեց որ անուտութեանը եւ վերադարձաւ:

Մինչեւ հրաւրի առն դառնալը Ղազախեցի Սաքօն իր ընկերով բռնուած էր Ղզըլ Աղան գիւղը:

Այսպէս է եղեր. Սաքօն, Միշեն Տիգրանը եւ Ալիշանայ Մխիթարը Կրղասուց եկած են Ս. Կարապետ, Ս. Կարապետէն Ղզըլ-Աղաճի տակը: Տիգրանը

թողուցած է երկուքին հովիտ մը եւ ըսած է. «Դուք մնացէք հոս՝ ես երթամ գիւղ, տեսնեմ ինչ կայ, ինչ չկայ, յետոյ մարդ ղրկեմ, որ ձեզ բերէ»:

Նա կ'երթայ գիւղը եւ իսկոյն մարդ մը կ'ուղարկէ: Այդ մարդը Սաքօյին եւ Մխիթարին բերելու առեն կ'անցնի քիւրդ ճամբորդի առջեւն առաջնչէն: Ճամբորդները կը տեսնեն այդ օտար մարդիկ եւ կը կանչեն իր քովը:

«Դուք ինչ մարդիկ էք»— կը հարցնէ: Կ'ըսեն. «Թէլլէր ենք՝ ընդ, որ թէլլեր էք, ես ալ ուրիշ տասը ծախելու:

Ճամբորդը կը սկսի Սաքօյի հետ խօսիլ եւ իսկոյն կասկածի կը հրաւիրուի, որովհետեւ Սաքօյի թուլցեցեր եղեր պարտականութեամբ Նա ... եր էր: Բացարձակ կը հասկնայ որ էղնեք թէլլէր չեն: Վրանին խուզարկել, կատական՝ մօտ 20 ոսկի փող կ'ըլլէ եւ չէլիոով գաղտնի սեղանի փողը կ'անձնէ գիւղացիք եւ կ'ըսէ. «Խելառ, թէլ ինծի սոուրագիրութիւն տալ, որ ուրիշ մարդու մը չէք ըրեր այս բանը՝ էս մարդիկը թողուցած»:

(Շար.)

չեւ իսկ Հնդկաստանի դէմ անարգանք կը համարէ տեղեկագիրը։

Լոնտոնի թերթերէն «Իվնինկ Սթանտարտ»չափազանց բարգաւոնելով կացութիւնը, զայն կը բաղդատէ հռոմէական կայսրութեան կացութեան հետ, Ադրիանոսի շրջանին։ «Իվնինկ Նիւզ», «Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը մատնանշեն հարցին անազին դժուարութիւնները։ Աշխատաւորական «Տէյլի Հէրըլտ» կը յիշեցնէ թէ ինքնօրինութիւն խոստացուած է Հնդկաստանի և այդ խոստումը պատուոյ խնդիր է Անգլիոյ ժողովուրդին համար, Թթու պահպանողական «Մորնինկ Փոսթ»դառնութեամբ կը քննադատէ անխոհեմօրէն տրուած խոստումները եւ կը նկատէ թէ անոնց գործադրութիւնը ողբալի հետեւանքներ պիտի ունենայ թէ Անգլիոյ եւ թէ Հնդկաստանի համար։ «Թայմզ» դիտել կու տայ թէ եւրոպացիները բազմաթիւ չեն վարչական պաշտօններուն.— մէջ 5500 պաշտօններուն 530ը միայն անոնց ձեռքն է։ Ոստիկանութեան մէջ, միայն 600 եւրոպացի սպայ եւ 800 ենթասպայ կը գտնուի 187,000նոց ուժի մը մէջ։ Միւս պաշտօնեաներուն մէջ ալ, Անգլիացիներուն թիւը 10 առ 100 էն աւելի չէ։

∴ Կալկաթայի ոստիկանութիւնը չորս մեծ խուզարկութիւններ կատարեց երեքշաբթի օր, Պէնկալի համագումարի կեդրոնին մէջ։ 69 հոգի ձերբակալուեցան եւ բազմաթիւ թուղթեր գրաւուեցան։

∴ Մուհարրէմի տօնին առթիւ, Պոմպէյի մահմէտականները նուագախումբով կ'անցնէին հնդկական մեհեանի մը քովէն։Հնդիկները կատղեցան եւ կռիւ մը ծագեցաւ, վեց հոգի սպաննուեցան եւ 40 հոգի վիրաւորուեցան։

Տարտանէլի զինուորեան Յիշատակարանը

Յունիս 9ին, Սէյտ իւլ Պահրի (Տարտանէլ) մէջ տեղի ունեցաւ Ֆրանսացի զինուորներու յիշատակարանին բացումը, նախագահութեամբ Զօր. Կուռոյի որ այնտեղ կորսնցուցած է իր մէկ թեւը եւ մասնակցութեամբ հինգ հարիւր նախկին պատերազմիկներու։ Յիշատակարանը շինուած է գոթական ճաշակով։ Սովորական աղօթքներէն յետոյ, ֆրանսական դեսպանը փառաբանական ճառ մը խօսեցաւ, միեւնոյն ատեն շեշտելով թէ Զօր. Կուռոյի տեսակցութիւնը Մ. Քէմալի հետ՝ պիտի գերազանցէ Տարտանէլի ցոյցերը եւ բարեդէպ հետեւանքներ պիտի ունենայ Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի համար։ Խօսեցաւ նաեւ Զօր. Կուռօ. Այդ պահուն հասան Արեւելքի ճակատին զինուորները, պսակներ դրին ֆրանսական, անգլիական եւ թրքական գերեզմաններուն վրայ։ Ծաղիկներ նետեցին նաեւ ղէպի ծով, այն կէտերուն վրայ ուր ընկղմեցան «Պուվէ» եւ ուրիշ մարտանաւեր։ Յետոյ ուխտաւորները գացին Պոլիս, ուրկէ պիտի այցելեն Յունաստան։

Կարոլ Բ.ի գործերն ու հոգերը

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ իշխան Նիքօլա, Կարոլ Բ.ի եղբայրը, ռումանական բանակին ընդհ. քննիչ նշանակուեցաւ։ Թագաւորին թագադրութիւնը տեղի պիտի ունենայ հոկտեմբերին։

∴ Նոր դահլիճը չէ կազմուած տակաւին։ Թագաւորը խորհրդակցութեան կանչեց կուսակցութեանց պետերը եւ նախկին նախարարները։

∴ Կազմալուծումը կը ծաւալի ազատական կուսակցութեան մէջ, որուն վարիչներուն մէկ մասը հակառակ է իշխան Կարոլի վերադարձին եւ գահակալութեան։

∴ Կարոլ Բ. Ռումանական Աստղ պատուանշանը տուաւ ֆրանսացի օդանաւորդ Լալուէթի, որ Փարիզէն Պուքրէշ փոխադրած էր զինքը։

∴ Գերմանական թերթերը կը պատմեն թէ Կարոլի վերադարձը սարքուած էր անցեալ ապրիլին, Զուիցերիոյ մէջ կատարուած խորհրդակցութեամբ մը որուն ներկայ էր իշխանը։

∴ Ռումանիոյ փոշին թօթուելով հեռացաւ իշխան Շթիրպի, որ 1926ին ծանր վիճաբանութիւն մը ունեցած էր իշխան Կարոլի հետ, մինչեւ իրար ծեծելու աստիճան։

Չեկային ձեռքէն ազատելու համար

Երկուշաբթի օր, Վարշաւայի մէջ, երբ ճամբայ կ'ելլէր Մոսկուայի ճեպընթացը, ճամբորդ մը վար նետուեցաւ եւ ուզեց գիծերուն վրայ իյնալ, անձնասպան ըլլալու համար։ Պաշտօնեայ մը յաջողեցաւ բռնել, բայց մարդը փորձեց փախչիլ։ Յետոյ խոստովանեցաւ թէ կ'ուզէր մեռնիլ կամ փախչիլ, որովհետեւ Չեկային պաշտօնեաները կը հետապնդէին եւ Մոսկուա կը տանէին զինք։ Ճամբորդը յաջողեցաւ գմելի մը հանել եւ ծանր վէրքեր բանալ փորին եւ կուրծքին վրայ։ Անունն է Միշէլ Նաումոֆ, պաշտօնեայ՝ խորհրդային հաստատութեան մը Փարիզի մասնաճիւղին։ Իր յայտարարութեանց համաձայն, հրաման ստացած էր Մոսկուա դառնալու. բայց որովհետեւ չհնազանդեցաւ, Չեկայի երկու գործակալներ եկան Փարիզ, Մոսկուա տանելու համար։

Քննութիւններ կը կատարուին Փարիզի մէջ, ճամբորդին ինքնութիւնը ճշդելու համար։

Միջազգային դրամատան փոխառութիւնը

Տքնաջան վիճաբանութիւններէ յետոյ, որոշուեցաւ հրապարակ հանել Եընկի ծրագրով նախատեսուած փոխառութիւնը հետեւեալ պայմաններով.— Փոխառութեան գումարը պիտի ըլլայ 350 միլիոն տոլար, մէջն ըլլալով ծախքերը եւ յանձնառուչէքները։ Ֆրանսա պիտի տայ 2.515 միլիոն ֆրանք. Գերմանիա՝ 36 միլիոն մառք. Մ. Նահանգները՝ 98 միլիոն տոլար. Անգլիա՝ 12 միլիոն ստեռլին. Պելժիա՝ 35 միլիոն պելկա. Հոլանտա՝ 73 միլիոն ֆիօրին. Շուէտ՝ 110 միլիոն քուրոն. Զուիցերիա՝ 92 միլիոն զուից. ֆրանք։ Փոխառութիւնը պիտի կոչուի «Գերմանական կառավարութեան միջազգային փոխառութիւն հարիւրին 5ուկէս տոկոսով. 1930»։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՈՒՀԻ Տիկին Մառիզ Պասթիէ, որ փորձած էր կոտրել տեւողութեան մրցանիշը, 40 ժամ օդին մէջ մնալով, ստիպուեցաւ Պուռժէի կայանը իջնել 22 ժամէն, մեքենայի խանգարման մը հետեւանքով։ Ուրեմն, տեւողութեան համաշխարհային մրցանիշը կը պահէ Գերմանուհին, Օր. Լէնա Պէրնշթայն, որ օդին մէջ մնաց 35 ժամ եւ 46 վայրկեան։

Հ.Յ.Դ.ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ

ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ներկայացուցիչները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Chope Parisienneի վերնայարկը, 64 Rue des Ecoles.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

Սէն Լուի, Սէնթ Մարկրիթ միասին.—Այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Սէն Լուի հաւաքատեղին։

Լա Սիոթա.— Այս կիրակի, սովորական հաւաքատեղին։

Սալէն տը Ժիրօ.— Այս Կիրակի։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերը

Քեռի խումբ, այսօր հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Նիկողոսեանի ճաշարանը։

Վրէժ խումբ, վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8 30ին Գրադարանին մէջ։

Ներկայ կ'ըլլան կոմիտէի անդամները։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Կարեւոր օրակարգ։

Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

7 Յուլիս կիրակի։ Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

Եռագոյն խումբի ընդհ. ժողովը՝ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին 79 Rue des Chambards, Bois - Colombes։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕ Սիսիլէ-Մուլինօ ... Ջաւարեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի եւ Փարիզի կոմիտէի ներկայացուցիչները։

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ կոմիտէի ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին 131 Fbg. du Temple Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԳԱՒԱՌ

Լիոնի Գատ. միութեան գրախօսական երեկոյթը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գ. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիք։ Ներկայանալ անդամատոմսով։ Կարեւոր օրակարգ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընկերային դաշտագնացութիւնը այս կիրակի առաւօտ ժամը 6 30ին։ Ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամին Bld. Garibaldiի կայարանը եւ առնել հանրակառք 15, 16, 40 եւ 39 ու իջնել՝ Վալ Պառեւ։ Ճաշը միասին բերել։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ բոլոր Հայր. Միութեանց վարչութիւններէն որ տպարան եփրատի կողմէ

Նախապէս իրենց ղրկուած «բաց նամակ»ներու եւ անոր կից հարցարաններու պատասխանները հաճին մեզ փութացնել մինչեւ Յունիսի վերջը Տպ. «Եփրատ» Հ. Թադէոսեանի, 34 Rue Villeroy, Lyon,

ՆԱՄԱԿ ունին Յակոբ Տէր Յակոբեան, Աստուր Աշճեան, Տիկին Շահինեան, Միհրան Քէշիշեան, Նաթան Ալնուշեան. Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		5 տոլ.	10 տոլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS BLANC OU JAURÈS
Telephone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376 288

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 1 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ
13
ՅՈՒՆԻՍ
1930

13 JUIN 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1287 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ

Ծանր փորձի մը ենթարկուած է բրիտանական պաղարիւնը, Հնդկաստանի դէպքերուն հետեւանքով: Փորձ մը որ կրնայ փոփոխութիւններ յարուցանել:

Երբ առաջին անգամ մշակուեցաւ «քաղաքացիական անհնազանդութեան» ծրագիրը, մարդիկ թերահաւատ էին անոր յաջողութեան մասին: Եւ հին աղուէսները կը հեգնէին կանխելով, որ յաւակնութիւնն ունի դղրդելու բրիտանական կայսրութեան հիմքերը:

Անգլիացիները արդարամիտ են, բայց ըթամիտ, ըսեր է ֆրանսացի ազնուական մը, գիտնականի հպարտ շրջանի մը մէջ։ Բոլորովին անհիմն չէ այս խօսքը: Գոնէ քաղաքական կեանքի մէջ: Ահա Հնդկաստանի պարագան, իբրեւ նորագոյն փաստ:

Անհնազանդութեան պատերազմին հռչակումէն յետոյ ալ, մարդիկ շարժման վրայ նայեցան արհամարհանքով եւ հեգնութեամբ: Երբ Կանտին ճամբայ ելաւ իր 79 կամաւորներով, դէպի աղահանքները, — Լոնտոնի մէջ զուարճալիք համարեցին զայն: Տեսակ մը պըպջակ, որ պիտի ցնդէր առաջին ճնշումին.

Եւ սակայն, շարժումը աճած, ծաւալած եւ աւելի կնճռոտ հանգամանք ստացած է անկէ ի վեր: Ձերբակալուեցաւ Կանտին. Ձերբակալուեցան իր յաջորդները, որոնց երկրորդը անգլիական համալսարան աւարտած բանաստեղծուհի մը, իսկ երրորդը՝ պատկառելի ծերունի մը: Կալանքի տակ են բազմաթիւ հնդիկ մտաւորականներ եւ հանրային գործիչներ, ինչպէս եւ հարիւրաւոր «հասարակ ժահկանացուներ»:

Ապրիլ 6էն ի վեր, երբ հանդիսաւորապէս սկսաւ անհնազանդութեան պայքարը, օր չանցնիր առանց դէպքի: Տեսակ մը պատերազմական վիճակ է [illegible] բոլոր քաղաքներուն մէջ.— Պոմպէյ, Կալկաթա, Մատրաս, Քարաչի, Տէլհի, Ռանկուն: Վերջերս սկսան խլրտիլ նաեւ, աֆղանեւ-հնդիկ սահմանագլուխի ցեղերը, մանաւանդ նշանաւոր Աֆրիտիները (զոր Աֆրիդիս! կը թարգմանէ Երեւանի «կոմունիստ» թերթը, partisansն ալ... «կոմիտակիցներ!»):

Ցետոյ, շարժումէն խորապէս ազդուած են, եթէ ոչ վարակուած, այն տարրերը որոնք ձեռնպահ կը մնան, — ազատական, չափաւոր, առեւտրական, կամ կէս անգլիացած հոսանքներ: Ազդուած են, նաեւ, իսլամները, որոնք դէմ էին անհնազանդութեան պատերազմին, բայց դէմ չեն Հնդկաստանի լայն ինքնավարութեան:

Շարժումը իր խորութեամբ եւ լայնութեամբ շուարման մատնած է քաղքենի-դրամատիրական դասը:

Քաղաքները պաշարուած չեն, ժարտանաւերը չեն ռմբակոծուած, թնդանօթները չեն գոռար, — և սակայն, կանգ առած է ամբողջ առեւտրական կեանքը: Իրական պատերազմ է որ կը մղուի կրաւորական դիմադրութեամբ, — պօյքոթով: Տեղացին կը մերժէ գործածել եւրոպական, յատկապէս անգլիական ապրանք: Կը գոհանայ իր նախնական հագուստ-կապուստով, իր խիկին արտադրութիւններով: Չի գներ, ուրիշներուն ալ թոյլ չի տար գնել՝ դուրսէն եկած ապրանք:

Հետեւանքը, — կանգ առած են Անգլիոյ գործարանները, մանաւանդ Լանքաշիրի ժանարանները, որոնք ոսկի կը դիզէին միայն Հնդկաստանի առեւտուրով: Անցեալ տարի Հնդկաստան 13 միլիառ ֆրանքի ապրանք էր գնած, կէսը՝ Անգլիայէն: Միայն անգլիական բամպակեղէնի ներածումը կը ներկայացնէր հինգ միլիառ ֆրանքի գումար մը:

Տակաւին չենք հաշուեր սեղանաւորական, շոգենաւային, ապահովագրական, փոխադրութեանց եւն. գործառնութիւնները: Փարիզեան թղթակից մը, որ այժմ պրպտումներ կը կատարէ Հնդկաստանի մէջ, իր վերջին թղթակցութեամբ կը հաշուէր թէ Անգլիա տարին հարիւր միլիոն ստերլին պիտի կորսնցնէ, եթէ բոլորովին խզուին առեւտրական կապերը Հնդկաստանի հետ:

Եւ դեռ այս՝ առեւտրական հաշիւն է: Անկարելի է թուանշաններով հաշուել բուն հետեւանքները, մանաւանդ գործազրկութեան զարհուրանքը: Պատերազմէն ի վեր, պետական նպաստով կ՚ապրին երկու միլիոն բանուորներ — ամբողջ ժողովուրդ մը: Մինչեւ հիմա ծախսուած է՝ 450 միլիոն ստերլին...

Հնդկական խլրտումը վտանգաւոր է նաեւ անոր համար որ, կը զուգադիպի մեր ժամանակներու երկու աննախընթաց երեւոյթներուն, — համայնավարական յեղաշրջման եւ Արեւելքի համատարած զարթման:

Հետզհետէ կը քակուին ու կը սրբուին հին տախտակները: Աշխարհակալին սուրը ամէն բան չէ այլեւս: Մնաց որ, յետին ստրուկն ալ սուր ունի այսօր, թէ իրականը եւ թէ բարոյականը, աւելի լայնաբերան եւ աւելի հատու: — Սուրը՝ գիտակցութեան, ըմբոստութեան եւ համատարած, զանգուածային, դղրդագին շարժումներու:

Ահա թէ ինչու Մեծն Բրիտանիան կ՚աճապարէ ժամ առաջ լեզու գտնել հնդկական ափիոքսին հետ, 13,000 էջնոց տեղեկագիր մը փռելով սեղանի վրայ:

Հնդկաստանը ոչ Իրլանտա է, ոչ ալ Եգիպտոս: Առանց անոր, դժուա՛ր թէ կարենան երգել այսուհետեւ,— Իշխէ՛, Բրիտանիա...

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒԺԸ

«Յուսաբեր» կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 յունիս).

— «Ո՛չ մէկ ժողովուրդ այսքան նոյնացաւ ու հաբազատեցաւ իրմէ ծնած կուսակցութեան հետ.

Դաշնակցութիւնը ծնաւ, դարձաւ, եղաւ ու մնաց իբրեւ խտացմանը հայրենիքի եւ ազգային գերագոյն ուժը հայ ժողովուրդի:

...Այն սիակ քազուկը որ տարիներ բականօրէն կը վարէ հայութեան ճակատագիրը եւ տիւ եւ գիշեր կը հսկէ հայրենի երկրի սահմաններուն վրայ:

Համակ ուշ ու լսողութիւն դարձած՝ այսօր հայ ժողովուրդը կը հետեւի անոր բոլոր շարժումներուն, ակնածանքով կը լսէ անոր իւրաքանչիւր խօսքը ու կը կատարէ անոր իւրաքանչիւր պատգամը:

Որովհետեւ միայն ան կը հանդիսանայ համաժողովրդական վստահութեամբ օժտուն այն միակ բազուկը, որ ի վիճակի է բազմութիւնները շարժման մէջ դնել, վճռական վայրկեանին ցրիւ-ցրիւ բեկորներէն կերտել ազգի միացեալ կամքը եւ անդէկ զանգուածը յաչս օտարի եւ թշնամիին ներկայացնել իբրեւ [illegible] բռնամարտ հայ ժողովուրդ:

Ու ճիշդ հոս է Դաշնակցութեան ազգային բովանդակ արժէքը: Ու այս կարեւորագոյն պարագան է, որ չուզեցին կամ չկրցան ըմբռնել անոր հակառակորդները:

Կա՞յ ուժ մը արդեօք, որ Դաշնակցութենէն դուրս եւ անկէ անկախ ի վիճակի ըլլար այս վայրագան ժողովուրդի հաւաքական կամքը կերտել եւ զայն իբր կռուան հանդէս բերել իր հայրենիքի պաշտպանութեանը գործին մէջ:

Ու կա՞յ մէկը արդեօք, որ պայքարելով հանդերձ Դաշնակցութեան դէմ, անկեղծօրէն ուրանար անոր այդ դերը եւ քաղաքական այս ուժը անոր մէջ չտեսնէր:

Մեր դարուն ազգերը անկարող են ապրիլ առանց ազգային հաւաքական կամքը մարմնաւորող վերին գերագոյն ուժի:

Որքան այս ուժը շատ է ծաւալուն, որքան մեծ է անոր հիմայքը ու պարտադիր անոր կամքը, այնքան աւելի է պաշտպանուած անոր ազգային դատը:

Այս տեսակէտով մարդկութեան նորագոյն պատմութիւնը տրտասանած է իր վերջնական վճիռը: Ապահովագոյն ուժը, ամէնքէն ճանչցուած եւ ամէնուն համար պարտադիր — ազգի մը անկախ եւ ազատ պետականութիւնն է»:

ՍԱԼՄԱՍՏԻ ՎԻՃԱԿԸ

ԹԱՒՐԻԶ, 29 Մայիս.— Սալմաստից եկողները պատմում են, որ ժողովուրդը կմախացած եւ շշմած վիճակի մէջ է: կլիման միանգամայն փոխուել է եւ օդը այնքան է ծանրացել, որ շնչել չի լինում, գետնի տակ անվերջ ձայներ են լսւում, մանաւանդ երբ ուժեղ ցնցումներ են լինում: Որոշ գիւղերի ջուրը ցամաքել է, իսկ ուրիշ գիւղերում էլ աւելացել: Ժողովուրդը վախենում է հիւանդութիւններից.

Անշուշտ մեր գաղութները օգնութեան ձեռք կը մեկնեն ամէն ինչից զրկւած Սալմաստեցիներին:

Թաւրիզի ազգաբնակչութեան մի մասը դեռ (աւելի շատ Հայեր) խուճապի ենթարկւած՝ այգիներում կ՚ապրի: Ճարունակ ցնցումներ են տեղի ունենում, բայց ոչ ուժեղ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թուրք-Յունական համաձայնութիւնը

Ինչպէս գրեցինք երէկ, յունիս 10ին վերջնապէս ստորագրուեցաւ Թուրքեւ-Հելլէն համաձայնութիւնը, չորս տարի քաշքշուելէ յետոյ: Այս առթիւ ճառեր խօսեցան Թէվֆիք Րիւշտի պէյ՝ Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, յունական դեսպան Պ. Փոլիխրոնիատէս եւ փոխանակութեան խառն յանձնաժողովին անդամ Պ. Հօլսթատ:

Ստորագրուած պայմանագրութեան համաձայն, երկու կողմերու փոխանակելի բնակիչներուն ձգած շարժուն եւ անշարժ ստացուածքները կը դառնան սեփականութիւն անոնց պատկանած կառավարութեանց: Ստորագրութենէն 15 օր յետոյ, պիտի վերնան դրամատուններու մէջ գնուած ամէն տեսակ աւանդներու կնիքները: Թրքահպատակ Յոյները եւ յունահպատակ Իսլամները որ Պոլիս կամ արեւմտեան Թրակիա կը բնակին, կը համարուին վերջնապէս հաստատուած (էթապլի): Թուրք հանրապետական անցագրով Պոլսէն մեկնած Յոյները կրնան վերադառնալ իբրեւ «էթապլի»: Երկու կառավարութիւնները պիտի արտօնեն միւսներուն վերադարձը իբրեւ օտարահպատակ:

Համաձայնութեան ստորագրութենէն մէկ ամիս յետոյ, հելլէնական կառավարութիւնը փոխանակութեան խառն յանձնաժողովին տրամադրութեան տակ պիտի դնէ 425,000 ստերլինի գումար մը, որուն 300,000ը պիտի գործածուի հատուցում ընելու Թուրքիա հաստատուած այն Յոյներուն և Յունաստան հաստատուած այն Իսլամներուն, որոնց ստացուածքները երկու կառավարութեանց կ՚անցնին: Մնացեալ 125,000 ստերլինը պիտի [illegible]

Համաձայնութեան գործադրութիւնը յանձնուած է փոխանակութեան խառն յանձնաժողովին, որուն անդամները պիտի վճռեն նաեւ մեկնաբանութեան առթիւ ծագած վէճերը:

Կացութիւնը Հնդկաստանի մէջ

Բրիտանական օդանաւերը կը շարունակեն ռմբակոծել հիւսիսային-արեւմտեան սահմանագլուխի թշնամի ցեղերուն դիրքերը: Կարգ մը ցեղապետներ դիմում կատարած են, հաշտուելու համար:

∴ Ծանր խռովութիւններ ծագեցան Ամրիցարի մէջ: Ցուցարարները յարձակեցան ելեկտրական ընկերութեան գրասենեակներուն վրայ, գրգռուելով վճարումներու յապաղումէն: Ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ եւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարեց:

∴ Կը կարծուի թէ կառավարութիւնը յառաջիկայ շաբթու միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, որպէսզի կարելի ըլլայ անգլեւ-հնդիկ խորհրդաժողովը գումարել հոկտեմբերին: Հնդկաստանի պատուիրակները հրաւիրելէ առաջ, կառավարութիւնը պիտի քննէ Սիմոնի տեղեկագրին երկրորդ մասը, որ լոյս պիտի տեսնէ յունիս 24ին եւ որ կը շօշափէ Հնդկաստանի ապագայ վարչաձեւին խնդիրը: Վարչապետը պիտի խորհրդակցի նաեւ միւս երկու կուսակցութեանց պետերուն հետ: Նախարարական շրջանակներու մէջ, գոհ են տեղեկագրին առաջին մասին գտած ընդունելութենէն եւ մեծ արժէք չեն տար եղած քննադատութիւններուն:

∴ Հնդկաստանի ազատական շրջանակները ուժգնօրէն կը քննադատեն Սիմոնի տեղեկագրին առաջին մասը, որ ընդհանուր տեղեկութիւններ կը պարունակէ եւ տակաւին առաջարկներ չըներ ապագային համար: Հնդկական ընկերակցութեան նախագահը յայտարարած է թէ տեղեկագիրը կը ճգնի կարելի եղածին չափ քիչ տեղի տալ Հնդիկներու արդար պահանջներուն: Ինքնավարութեան կուսակիցները բացէ ի բաց թշնամի են տեղեկագրին, որ առանց վերապահութեան կը դատապարտուի նաև առեւտրական աշխարհի ազդեցիկ անդամներուն կողմէ: Պոմպէյի մանարանատէրներու ընկերակցութեան նախագահը կը յայտարարէ.

—Եթէ տեղեկագրին երկրորդ մասը լայն ազատութիւններ չի տար Հնդիկներուն, ոչ ոք նկատի պիտի առնէ զայն: Ամէն մարդ անխտիր կը պահանջէ սահմանադրութիւն մը որ մօտենայ գաղթապետութեանց կազմական օրէնքին:

Իրարու ետեւէ խոյս կուտան

Մոսկուայէն Լոնտոն հասած լուրերու համաձայն, շուտով ժահավճիռ պիտի արձակուի Փարիզի խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան մուշտակեղէնի բաժնին տնօրէն Պէնիթինի եւ ատաղձի բաժնին տնօրէն Սթրոմպէրկի դէմ, որոնք մերժած են անմիջապէս Մոսկուա վերադառնալ:

Միւլիւքոֆի թերթը կը գրէ թէ նոյն պատուիրակութեան երրորդ մէկ անդամը, Լէօն Կոսթորկ, որ հինգ տարիէ ի վեր Փարիզ կը բնակի եւ շատ կարեւոր պաշտօններ վարած է, նմանապէս մերժեր է Մոսկուա դառնալ:

∴ Փարիզի ոստիկանութիւնը կրցաւ գտնել հետքը Պ. Միշէլ Նաումոֆի, որ ինքզինքը վար նետած էր Վարշաւայի կայարանին մէջ, երբ կառախումբը ճամբայ կ՚ելլէր դէպի Մոսկուա:

Նաումոֆ Փարիզ կը բնակէր 1926 հոկտեմբեր 25էն ի վեր եւ մուշտակեղէնի մասնագէտ էր խորհրդային առեւտրական

(Լուրերու շարունակութիւնը Նորդա Գ. էջ)

Հ. Յ. Դ.
ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 13

Արշակ Ջամալեան	250
Գարեգին Սարգիսբէկեան	200
Յովհաննէս Յակոբեան	150
Յովհաննէս Սեմերճեան	150
Գումար	750
Նախորդ գումար	13,050
Ընդհ. գումար	13,800

ՏՈՄՍԵՐ

ԳԵՂԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Երէկ չոր կերպով հաղորդեցինք հայ երիտասարդի մը՝ Գեղամ Փափազեանի անձնասպանութիւնը: Անցեալ շաբաթ գիշեր, ան՝ կորսուած յուսահատութեան վիրապին մէջ՝ կ՚առնէ աճելին ու պրկելով իր աջ բազուկը, ձախ ձեռքով կը կտրէ կը գոցէ իր գլուխը վիզէն:

Երիտասարդ հայորդի մըն ալ մեռաւ:

Ի՞նչու թողուլ որ երիտասարդ մը գլորի յուսահատութեան լաբիւրինթոսին մէջ, վերք մը կայ այստեղ:

Գեղամ երեք տարիէ ի վեր կը տառապէր աւազախտէ: Արգիլուած էր իրեն աշխատիլ: Ողբերգութիւն է Փարիզի մէջ աղքատ ըլլալ ու հիւանդ: Քանի մը դաշնակցական ու չէզոք բարեկամներ իրեն կ՚օգնէին: Վերջերս մտած էր Քօշէն հիւանդանոցը եւ մնացած էր չորս ամիս: Երկու շաբաթ էր հիւանդանոցէն ելլելը: Նիւթական միջոցներէ զուրկ էր: Իր բարեկամները քիչ մը դրամ տուին իրեն: Դիմեց Հայ Կարմիր Խաչին եւ Հայոց եկեղեցին:

— «Հա՛, հո՛ւ, հա՛, հո՛ւ», «Գնա, եկուր» ու ի վերջոյ իրեն ըսեր են.

— «Աշխատէ ու չձանձրացնես»:

Եւ այս նահատակ տղան, որ անկարող էր մէկու մը ուժեղ խօսք մը ըսել, այդ աղա-պէյերը, այդ էֆէնտի-աղաները չձանձրացնելու համար վերջ տուաւ իր կեանքին:

— Հայոց եկեղեցի ու Հայ կարմիր խա՛չ...

Մէկը խանութ եղած է ու միւսը պազար...

Ու Գեղամները կ՚երթան մեռնէ...

Հայոց եկեղեցին թող սեւնայ ու կարմիր խաչը կարմրի...

Ու թող աղօթք ընեն, մեղանչեն ու ապաշխարեն... Թող փա՛ռք տան Աստուծոյ, քանզի գառնուկի նման տղայ մըն էր Գեղամը:

Ու այս յուզումին մէջ, ստոյգ աղբիւրէ կ՚իմանանք որ Հայ կարմիր խաչը լքած այսպէս իր հիւանդները, տարեկան Նպաստ կուտայ Ռամկավարներու օրկանին, անշուշտ զայն համարելով հիւանդ... Թերթ:

Ն. Պ.

ՋՐՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ԿԸ ԲՌՆԿԻ ՄԻՑԻԼԼԻԻ ՄԷՋ

Իտալական ջրօդանաւ մը, որ կը բանի Աթէնքի եւ Պոլսոյ միջեւ, գետին ինկաւ Ջորեքշաբթի օր, պայթիւնի մը հետեւանքով եւ կրակ առաւ: Եօթը ճամբորդները, որոնց մէջ կը գտնուէր նաեւ ֆրանսացի բանաստեղծ Փօլ Ժէրալտի, փրկուեցան օդանաւորդներուն հետ մէկտեղ:

ՄԱՀԱՐՁԱՆ ՄԸ

ՆԻՍ՝ ԻՐ ՁԱՒԱԿՆԵՐՈՒՆ

Նի՛ս… Այս պերճ ու մեղկ քաղաքի մասին ի՛նչ գրել որ չնմանի հինաւուրց երգի մը յաւաղած արձագանգին։ Ամէն տարի, ամէն եղանակին, հարաւի արեւին պէս ակնախտիղ եւ ալպեան ծաղիկներուն պէս խայտաբղէտ, ա՛յնքան էջեր կը փթթին պաշտօնական ու անպաշտօն ռէքլամներու ձեւին տակ…։ Ի՛ նչպիսի ծաղիկներէ կապեմ իմ փունջս, որպէսզի ընթերցողը չբացականչէ.— Նոր բարի լո՛յս, վաղուց կը ճանչնանք ատոնց բոլորը։

Ուրեմն պիտի հրաժարիմ ձեզի պարտադրելէ որ եւ է փունջ, բայց, ձեր կարգին, դուք ալ վերապահեցէք ձեր նոր ողջոյնը, որովհետեւ Փրովանսի հզօր արեւին տակ նոր բան մը կայ։

Ով որ մայրաքաղաքը ճանչնալէ վերջ կ'այցելէ ծովալպեան այս գաւառը, անպատճառ կը մղուի լազուարթ ափերուն սպիտակ ոստաններն նկատելու Փարիզի հարանցու աղջիկները, զորս վարպետ մայրը փարթամօրէն պճնած է, զարդարելու համար մշուշոտ հիւսիսի զբօսաշրջիկներու։ Հոս ամէնէն գեղեցիկ պարտէզը կը կոչուի «Անգլիացիներու ճեմավայր»։ Ամէնէն աղմուկալիտական թաղին բարձունքը Վիքթորիա թագուհիին մարմար կիսանդրին է, որ կը ծաղկի հսկայ շուշանի մը պէս։ Ամէնէն սիրուն փողոցին անուանակիր տախտակները Կալլէսի իշխանին փ ասքն է, որ կ'անդրադարձնէ հեր կապոյտ կիտուածներէն։

Անշուշտ Նիս թափուր չէ ազգային ու ակնառուացած յիշատակարաններէ։ Անոնց բաշխումը քաղաքին մէջ, կը մատնէ նոյնիսկ իրերու խոր ներդաշնակութիւն մը, որ միակ ներհուն գաղտնիքն է կատարելու գեղեցկութիւններուն։ Ահա յաղթանակի լայնուղին — Avenue de la Victoire — որ գետի մը պէս քաղաքը ճեղքելով կը յանգի Մասենայի ծով հրապարակը, եւ որուն վրայ Ցաղթանակի զոյգ հայրերուն, մարաշախտ Ֆոշի եւ Ժոռժ Քլէմանսոյի լուսապատկերներն են, որ կը զիրկընդխառնուին դէմ առ դէմ իրենց անուններուն ձօնուած փողոցներէն։ Տարբեր կէտերու վրայ, քաղաքը հովանաւորող սուրբերուն նման, Կամպէթթայի եւ Կարիպալտիի խիստ նայուածքներն են, որ ազիմպիական կշտամբանքներու պէս կ'իյնան իրենց կենսամոլ ու անամիտ շըրջապատին վրայ։ Հետեւա՞նքը։ Բնազդական հակազդեցութեամբ ժողովուրդը չի սիրեր զիրենք եւ թոյլ կուտայ որ աղաւնիներուն ծիրանը կոշկաններու պէս բծաւորեն իրենց պրոնզ ճակատները, իսկ մորուքները նմանին Փոն-Նէօֆի հովկուլներու մօրուքներուն, որոնց մէջ կերակուրի թացանին ղեղին կաթիլները հանդարտօրէն կը բարձրանան, եւ կաղշած հացի փշրանքները բուռն փոթորիկի մը կը սպասեն՝ հողին վրայ իյնալու համար։ Մինչդեռ Քանի հրաշակաւոր Քոռւազէթին վրայ Էտուըրտ Է., Պիսմարքի նման լուսափոփուր մօրուքի մը մէջէն է, որ կը նայի իր պատուանդանին շուրջ խլրտացող բազմութեան։ Նոյն անստգիւտ արտաքինը ունի նաեւ իր դրացի եւ համազգի լորտը որ, քանդակուղին եւ քերթողին կամքով, Անգլիոյ վարդը կ'եզրայրացնէ Փրովանսի արմաւեններին հետ։ Երկուքն ալ սպիտակ, երկուքն ալ մարմար։

Բայց վերադառնանք Նիսի Դէպի նոր խորհուրդըւղէպի նաւամատոյցը։ Ծովափնեայ շէնքերու ընդհատում քանի մը հաւրիւր մեթրի վրայ, ուր բնութիւնը, աղաւնագին բոունցքներու պէս կը ցցէ իր թուխ խաւարներն ու ճերմակ ապառաժները, կարծէք, յատկապէս ա՛յս կէտին վրայ, ան՝ բնութիւնը՝ ինքզինքը պաշտպանած ըլլալ բնաջնջող ձեռքեններուն դէմ։ Բայց ո՛րքան յօժարութեամբ կը թուի իր սիրտը կառկառած ըլլալ քանդակագործի գրոցին, որ զայն վերածած է սրբավայրի մը։

Նոթր-Տամի ճակատէն նուազ խճողուած, նոյնքան բարձր ու լայն, այս բնակոթողը աւելի աճազդու է այն պարզութեամբը, որ բիւրեղ սառնապարխպի մը տեսքը կուտայ իրեն, եւ աւելի յուզիչ, որովհետեւ առասպելական սուրբի մը դիւրահնար անունը չէ որ կը պանծացնէ, այլ հայրենադրոշ նահատակներու յիշատակը։ Յիշատակը երիտասարդ քաջերու, որոնք գետ մաթուկ, հաւանաբար եկան պահուըտուք խաղալ այս ժայռին շուրջ, երբ անիկա Կիկլոպեան զանգուածի մը պէս, տձեւ ու խորտուբորտ, բազմաթիւ ծերպեր ու ցցուածքներ կ'ընծայէր անոնց։ Կամ, պատանքներ, դեռ նոր յափշտակուած Միսթրալի երգովը, եկան անոր ժեկուսացած հովանիին տակ, յաւակնոտ ու վարանոտ, ժպտիլ ապագային, որ սա ծովին պէս հարթ ու լազուարթ, կը սկսէր իր ծալքերը բանալ անոնց հեռասոյզ նայուածքին առջեւ, եւ որ ատկայն, օր մը, անոնց բոլոր ջանքերն ու տենչանքները պիտի փոխակերպէր սա ապալեր ժայռին։

Ի՛նչ փոյթ։ Նիսի որդեկորոյս մայրերը կրնան այսօր այդ յիշատակարանի մէջ տեսնել — այնքան փայլուն է եւ ողորկ — ցոլքը իրենց զաւակներուն, միշտ թարմ, միշտ ծաղկահասակ, այնպէս՝ ինչպէս մեկնեցան իրենց գիրկէն այլ եւս չվերադառնալու համար։

Ու յետոյ, անմրցելի փառք, [illegible] հոս ո՛չ Էլլադայի՛ն փոխադրուած մարմար կայ, ո՛չ ալ պղինձ՝ հեռաւոր հանքերէ։ Ան այս հողին ծնած է ինչպէս սա արմաւենիներն ու ձիթենիները, ինչպէս այն քաջերը որոնց յիշատակին նուիրուած է։ Բայց անկործնելի, ան իր ճակատին վըրայ կը շողացնէ յաւիտենութեան հետ քալելու ուխտը։ Վաղը հրովարտակ մը կրնայ Կամպէթթայի արձանը փոխադրել Նէկրէսքօի առջեւ, իբրեւ զարդակոթող, բայց ոչ մէկ մարդկային կամք պիտի կրնայ խախտել այս մահարձանը որ բնութեան կամքով կառուցուած է։

Սուլիէ հոս բնութեան գործակցութիւնը անհերեւ է արուեստագէտին հետ։ Այս բնաշէնքը արդէն ճակատագրուած էր մեծ խորհուրդ մը կոթողելու Պատի՛ւ դարերու արուեստագէտներուն, որոնք այդ հեռազգացումովը զայն վերապահեցին այն մեծ գաղափարին, զոր կը մարմնաւորէ այսօր։ Պատի՛ւ այսօրուան արուեստագէտին, որ ըմբռնեց այդ նախասահմանումը եւ անոր վրայ դրոշմեց այնպիսի աշխատանք մը, որ չփոխէ բնութեան հարազատութեանը։

Անշուշտ նոր չէ որ մարդը գաղափարը կ'ուզենայ ժայռի մը վրայ յաւերժացնելու իր վաղանցուկ գործերը։ Հարիւրաւորներ կան այդ լեռնակոթողներէն, որոնք ներկայ մարդկութեան համար կը հանդիսանան իբրեւ պատմութեան անջնջելի էջերը։ Բայց նոր է որ անոնցմէ մէկը խոնարհ զինուորի մը փառքը կը պատմէ։ Նաեւ աւելի վիթխարի կ'երեւակայեմ Պէհիսթունի ժայռը, որուն վրայ անբարտաւան վեհապետ մը իր ախրա գործութիւնները կը յոխորտայ գերիներով կազմուած բոլորակի մը մէջ։

Այստեղ վեհապետը անուն չունի, ոչ ալ երեւոյթ։ Այստեղ գերին անցորդն է, որ իր սիրտն ու նայուածքն ակամայ շղթայուած կը զգայ այս յիշատակարանին, որովհետեւ զօրեղ յաղթանակի մը փառաբանումը չէ ան, այլ վսեմ զոհաբերութեան մը ճանաչումը։ [illegible] արձանագրութեան ընթերցումէն վերջ, անցորդը երկիւղածօրէն կը մըրմնջէ.

— Gloria Victis!

Ո՛յս ալ ռէքլամ արդեօք։ Ձէ՛։ Եթէ այդ իսկ եղած ըլլայ քաղաքացիներուն ու հեղինակին լռութին միտքը, անոնք այս անգամ սխալած են, ու սխալելով գտած են ճշմարտութիւնը, ինչպէս կ'ըսէ իրենց ազգային առածը։

∴

Իսկ մե՞նք… Մենք չունինք առած մը որ նման դիւցազնագործութիւն մը թելադրէր մեզի։ Առա՞ծ մը։— Ձեմ գիտեր. բայց հայ միտքը այդ մասին ունի ոսկեղէն պատուէր մը, Եղիշէի ոսկեղող էջերէն քաղուած, Հայրիկի դաստակերտին, Սրուանձտեանցի ձեռքով.—

Ո՛ի. վարդանանց անուան արժան,

Մասիս կանգնի մահարձան։

Ձէ՛, մենք չենք կրնար ո՛չ Վարդանանքը, ո՛չ ալ Սերոբեանքը մեկուսացնել ազգէն, նոյնիսկ փառքով մը։ Ժողովուրդի արիւնին մէջն էր, որ ծաղկեցան մեր բոլոր հին ու նոր հերոսները։ Ուրեմն ամբողջ ժողովուրդին համար է, որ պէտք է կերտել կոտկուած յուշարձանը, բայց աւելի՛ բարձր, որովհետեւ մեր դատը հազար անգամ աւելի նուիրական է, աւելի՛ ընդարձակ, որովհետեւ մեր վիշտը հազար անգամ աւելի ծաւալուն է։ Եւ մանաւանդ այնքան գեղեցիկ, ա՛յնքան արդար, ա՛յնքան ճշմարիտ, որ մեր դարաւոր թշնամին անգամ, իր վերջին խուճապահար անցքին մէջ, այդ լեռնատաճարին առջեւ ծունր չոքէ ու հայ վշտի երգիչին, երէկուան յոբելեարին մեր մեծ Ղարիբին բերնովը օրհներգէ.

— Ցարգանք քեզ, նահատակ ժողովուրդ։

ԵԴՈՒԱՐԴ ՏԱՐՕՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 7ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՄԷՋ

Գրեցինք թէ մայիս 24ին Երեւանի մէջ բացուեցաւ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան 7րդ համագումարը։

Հետեւելով վիճաբանութիւններուն, պիտի ներկայացնենք զայն համայնապատկերի մը ձեւով։ Մենք, ըլլալով ամէնէն ուժեղ ընդդիմադիրը այս կուսակցութեան, որ հիմա բռնութեամբ կը վարէ մեր հայրենիքը, կարեւոր կը նկատենք շատ մօտէն հետեւիլ այդ վիճաբանութիւններուն.

Համագումարը բացուեցաւ զեկավար Թաւրոնին մէջ։

Ս. Կասեան խօսեցաւ բացման ճառ մը։

— «Մեր այս համագումարը պէտք է անցնի ամենախիստ ինքնաքննադատութեամբ։ Սակայն, անթոյլատրելի է եւ բոլշեւիկեան մի հետ ոչ մի կապ չունի այն քննադատութիւնը, որը կը փորձէ կատարուած սխալների պատրուակով վարկաբեկել կուսակցութեան գիծը եւ կուսակցական ղեկավարութիւնը։

Միւս կողմից համագումարը պէտք է նկատի ունենայ, որ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութիւնը ինքնամփոփ, ազգային նեղ շրջանակներով սահմանափակուած կազմակերպութիւն չէ, նա միջազգայնական կազմակերպութիւն է։ Այդ պատճառով, մենք այստեղ քննելիք խնդիրներին պէտք է մօտենանք ոչ թէ ն'ղ Հայաստանեան, այլ Միութենական տեսակէտից։

Կուսակցութիւնը որոշել է ամենավճռական կերպով սոցիալիզմի կառուցումը փոխադրել գիւղ, մանր ու մանրագոյն անհատական տնտեսութիւններից կազմուած գիւղը վերակառուցել սոցիալիստական սկզբունքով. Նէթէ հակառեւոլիւցիոն եւ մեծ յեղափոխութեան առաջին մեծ քայլն էր, որը վերացրեց հողի մասնաւոր սեփականութիւնը, ապա այժմ կատարւում է երկրորդ խոշոր ու վճռական քայլը, այս անգամ արդէն մեր երկրում կապիտալիզմի արմատները, մասնաւոր սեփականատիրութիւնը վերացնելու ուղղութեամբ։

Մեզ մօտ եւ Միութեան շատ շրջաններում խոշոր սխալներ, կուսակցութեան գծի աղաւաղումներ են կատարուել։ Համագումարը պէտք է քննութեան առնի այդ սխալները։»

Ցետոյ համագումարը Մոսկուա ղրկեց ողջոյն մը, որուն մէջ նոյն խոստովանութիւնը.

— «… Համագումարը յայտարարում է, որ կուսակցութեան խոշորագոյն յաջողութիւնների հետ միասին, Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի եւ տեղական մարմինների կողմից թոյլատրուած են խոշոր սխալներ եւ կուսակցական գծի աղաւաղումներ կոլեկտիվացման գործում։

Համագումարն առանձնապէս նշում է համամիութենական կեդր կոմիտէի հսկայական դերը միջակի հետ ունեցած շաղկապի խզման վտանգի անհաղանգի եւ վճռական նախազգուշացման գործում»։

Ա. Խանջեան զեկոյց մը տուաւ յանուն նախկին կեդր. կոմիտէին, որ մէկուկէս տարի կառավարեց երկիրը։ Ահա կարեւոր մասերն այդ զեկոյցին.

— «.. Մեր աշխատանքները ներկայացնելիս, չի կարելի ելնել միայն տեղական (Հայաստանեան) պայմաններից, սահմանափակել դուտ տեղական շրջանակով։ Մեր կուսակցութիւնը համամիութենական կոմունիստ կուսակցութեան բաղկացուցիչ մի մասն է։ Մեր երկիրը (Խորհրդային Հայաստան) աճում է եւ զարգանում որպէս խորհրդային միութեան անբաժան ու անխզելի մասնիկը։»

Ցետոյ բացատրեց թէ ինչպէս 15րդ համագումարէն յետոյ, երկուքուկէս տարուան մէջ, կոմունիստ կուսակցութեան աշխատանքն եղաւ երկիրը «ինդուստրացման» եւ գիւղը «կոլեկտիվացման» մղել։ Նուաստով յայտարարուեցաւ «համատարած կոլեկտիվացում խորհրդային միութեան մի շարք շրջաններում» եւ սեփականատէր գիւղացիներու փճացումը իբրեւ դասակարգ։ Անշուշտ այս պայքարը հաշտ աչքով չպիտի դիտէր գիւղացին։ Եւ Խանջեան, կարծես աչքերը խփած Հայաստանի վրայ, կը նկարագրէ հակառակորդ տարրերու պայքարը, որ ծայր տուած էր ամէն կողմ։

«… Իր գոյութեան պայմանների համար օրհասական պայքար մղող դասակարգային թշնամին փորձում է բոլոր զէնքերը. Ձգնում է ձախողեցնել մեր տնտեսական քաղաքականութիւնը, սակի, մատնելով քաղաքներն ու բանւորութիւնը։ Նա հազար ու մի զարտուղի ճանապարհներով փորձում է իր ազդեցութեան տակ առնել խորհրդային իշխանութեան առանձին օղակները, գիւղական խորհուրդները, նա փորձում է կազմալուծել եւ այլասերել առանձին կոմունիստներին։ Նա պայքար է մղում կոլտնտեսութիւնների դէմ, փնտարաւորութեան միջոցով խանգարում է տնտեսական ամրացումը, աւրում է ենթարկում գիւղի սոցիալիստական շինարարութեան մարտիկներին։ Նա կաշառում է գիւղի չքաւոր տարրերին։

Քաղաքում դասակարգային պայքարի սրումը իր արտայայտութիւնն է գտնում փնտարաւորութեան մէջ։ 15րդ համագումարից անմիջապէս յետոյ Շախտիի հանրածանօթ խնդրով բացւում է փնտարարութեան լայնատարած շղթայի առաջին օղակը։ Եւ յետոյ նման բազմաթիւ ուրիշ դէպքեր։

Դասակարգային պայքարի սրումը իր անդրադարձումը գտաւ նաեւ կուսակցութեան ներսում, Դրսեւորուեց եւ ձեւակերպուեց աջ թեքումը կուսակցութեան շարքերում, որպէս կուլակութեան հանդէս բերած ճնշման հետեւանք»։

Ա. Խանջեան յետոյ ցոյց տուաւ թէ ի՛նչպէս կ'աճի տեղական դրամագլուխը, թէ ի՛նչպէս կը զարգանայ հանքային հարստութիւններու արդիւնաբերութիւնը։

«.. Առաջին տեղը գրաւում է պղինձը։ 1927-1928ին արդիւնաբերութեան քանակը հասնում է 2,093 տոննայի, 1928-1929ին՝ 2,823 տոննայի։ Այս քանակը դեռ շատ ետ է մնում նախապատերազմեան չափերից»։

Ցետոյ յաջորդաբար ներկայացուց ելեկտրական կայաններու, քիմիական գործարաններու, երկաթուղիներու շինարարութիւնը։ Բայց չի մոռնար առհաւականաբար խօսիլ նաեւ հանքերու արդիւնաբերութեան կցուլթին մասին, որ կը մնայ միշտ տկար։

«… Պղնձահանքերի, մանաւանդ Ղափանի ներկայ դրութեան … [illegible] մէկը մեր ապիկարութիւնն է, թափթփածութիւնը, ոչ բաւարար կուսակցական եւ բանւորական աշխատանքը։ Չափազանց բացասական դեր է խաղում նաեւ ղեկավար կադրերի անբաւարար դրութիւնը, մասնագէտ ուժերի չտեսնուած հոսունութիւնը։ Պղնձահանքերը, իրենց ներկայ դրութեամբ, մեր կուսակցութեան աշխատանքների ընդհանուր ֆոնի վրայ ամենասեւ կէտերն են։ Պղնձահանքերի զարգացման ներկայ դրութիւնը խայտառակութիւն է բոլորիս համար»։

Խանջեան անմիջապէս կ'անցնի, ողբագին նոյն շեշտով, Հայաստանի գիւղատնտեսութեան վիճակին.

«… Անտանապահութիւնը հազիւ գտնւում է նախապատերազմեան մակարդակի վրայ, անբաւարար է մեր գիւղատնտեսութեան, այգեգործութեան թափը։ Մինչեւ 6րդ համագումարը Հայաստանի խորհրդային տնտեսութիւնների դրութիւնը կարելի էր բնորոշել յայտնի առածով.— «Անունը կայ, ամանումը չկայ»։ Եւ իսկապէս, բացի մի քանի փնտաններից, որով ամէն տարի փակում էին իրենց հաշիւները մեր մի քանի գաճաճ խորհրդային տնտեսութիւնները, ուրիշ բան չէին տալիս մինչեւ 1929 թիւը։ Այդ թիւից միայն աճում է խորհրդային տնտեսութիւնների բուռն թափը»

(Շար.)

ՀՈՒԱՑ ՄԱՀԱՐՁԱՆ

Ֆրանսացիներն եւս սկսան պահանջել, որ, ինչպէս չեխոսլովաքեան «Սոքոլ»ը կամ զուիցերիական այգեգործական տօնակատարութիւնը, ազգային ընդհանուր զուգահանդէս մը կազմակերպուի մարմնակրթութեան բոլոր խաղերուն։ Եւ այս առթիւ դիմում կատարած են Փարիզի քաղաքապետութեան, որպէսզի պարիսպին տակ, Աներէի դրան վրայ, շինուի հսկայ մարզարան մը։

Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Կիրակի օր Սէվրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի պաշտօնական բացումը տեղի ունեցաւ հաստատութեան պարտէզին մէջ, Նախագահութեամբ նախկին վարչապետ Պ. Մոռիս Լէյկի։ Ներկայ էին բազմաթիւ ֆրանսացի պաշտօնական անձնաւորութիւններ, արտաքին նախարարութեան կողմէ՝ հիւպատոս Տէսթրիպա, պատերազմական նախարարութեան կողմէ հարիւրապետ Մանէէն, Փարիզի զինուորական կառավարիչ զօր. Կուռօի կողմէ հարիւրապետ Վուազէն, Փարիզի արքեպիսկոպոսին կողմէ՝ Մոնսենեօր Բրըփէն, Ռատիկանական տնտեսութեան կողմէ՝ Պ. Փիփար, իտալական դեսպանին կողմէ՝ հիւպատոս Սարիօ, Սէն է-Ուազի նահանգապետին կողմէ՝ ընդհանուր քարտուղարը, Սէվրի քաղաքապետը, Տիկին Ժորժ Լէյկ, երեսփոխաններ Լուտայ Սալլէ եւ Հանրի Լորէն, ակադեմականներ Հանրի Պորտօ եւ Ժորժ Կուայօ, Օր. Փօլ Հանրի Պորտօ («Ֆրապիզոնցի Անթառամն»ի հեղինակը), կոմս Պէնտար տը Մալըլարի, փրոֆ. Ֆրէտէրիք Մաքլէր, Պ. Պ. Պուրկ, Սավինեաք, գնդապետ Տորէյնօ։ Ներկա էին նաեւ հարիւրաւոր հայ հրաւիրեալներ, որոնց մէջ վաւաճապատ եպս., Պահապանեան եպս. Պ. Պ. Ա. Ահարոնեան, Ալ. Խատիսեան, Պ. Նորատունկեան փրոֆ. Ադոնց, Ղուկասեան, Յ. Զաւրեան, Ա. Բաշալեան, մամուլի ներկայացուցիչներ եւ բազմաթիւ մտաւորականներ։ Ընդարձակ ամպհովանիի մը տակ նստած էին պաշտօնական հիւրերը։ Անոնց հանդիսաւոր մուտք գործեցին Մարսէյեզով, զոր նուագեց 6-րդ հետեւակ գնդի զինուորական նուագախումբը։ Ցետոյ նուագուեցաւ «Մեր Հայրենիք»։

Պ. Ժորժ Լէյկ առաջին խօսքը տուաւ Պ. Զաւէն Խանզատեանի, աշխարհական տնօրէն Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին։ Պ. Խանզատեան ֆրանսերէն գրաւոր ճառով մը վերաբացուած յայտարարեց Ս. Մուրատեան վարժարանը, որ Փարիզի մէջ հիմնուած էր 84 տարի առաջ, Լուի-Ֆիլիփ թագաւորի 1846 յունիս 11 թուակիր հրամանագրով։ 1870ի ֆրանսգերման աղետալի պատերազմին հետեւանքով rue Mons… Մուրատեան վարժարանը փակուեցաւ եւ Վենետիկ փոխադրուեցաւ։ Սակայն Մխիթարեան հայրերը խոստացած էին Փարիզ վերադառնալ՝ անմիջապէս որ պայմանները թոյլատրէին։ Այժմ որ մօտ 50,000 հայեր ապաստանած են Ֆրանսա եւ 150,000 Սուրիա, Մխիթարեանները ժամանակը հասած նկատեցին եւ 60 տարուան բացակայութենէ մը վերջ, վերաբացին իրենց դպրոցը Սէվրի ափերուն վրայ։ Վարժարանի ծրագիրը համապատասխան է Ֆրանսայի կրթական նախարարութեան ծրագրին։ Մխիթարեան այս հաստատութիւնը ունի երեք ճիւղ.

1. Երկրորդական կրթութիւն.
2. Հայագիտական բարձրագոյն ուսմանց համալսարան.
3. Հայկական Ակադեմիա…, որուն պաշտօնն է կերպոնացնել եւ գնահատել Հայաստանի պատմութեան եւ աշխարհագրութեան վերաբերեալ ուսումնասիրութիւնները եւ մրցանակներ սահմանել։ Այս Ակադեմիան կապ պիտի պահէ Էնսթիթիւ տը Ֆրանսի զանազան Ակադեմիաներուն, ինչպէս նաեւ Վիեննայի Հայկական Ակադեմիային հետ։

Մուրատեան վարժարանի երեք ճիւղերուն նպատակն է.— Հայաստանի եւ աշխարհի չորս կողմը տարածուած գաղութներուն համար պատրաստել արժանաւոր զաւակներ ֆրանսական մշակոյթի շունչին տակ։

Պ. Խանզատեան ողջունեց

տակը այն հայ կամաւոր-ներուն — զինուոր թէ սպայ —, ութիւններուն, մտաւորական-ն եւ գրողներուն, որոնք ան պատուոյ դաշտին վրայ. ց նաեւ ժեր միլիոն մը զո- Յետոյ Տիկին Լէյկը հրա- պարզել Ֆրանսական վե-ն ու համանուոր հռագու- ժեռալներուն, Ֆրան- եւ Սուրիոյ մէջ հայ գա-ներուն. վերջապէս Սա- Մուրատ վարժարանին։

Զինուորական շեփորի մը ռանշանին վրայ, Տիկ. Լէյկ ոցեց բարձրագիր կայմի մը , անցուած դրօշակը։

յետոյ խօսեցաւ Մխիթար- հայերէն Հ. Գաբրիէլ վրդ. ապետեան, Ֆրանսերէն Յի- շուերու մատուցած ծառա-թիւնները Արեւմուտքին՝ ըս-լով խաչակիրներու օրերէն րեցեց Մխիթարեաններուն արած գործը։ Ըսաւ թէ ւոյն Աւստրիոյ վարչապետ Մէթէրնիխի ճնշումին վը- փատուայի Մուրատեան ժարանը ստիպուեցաւ Ֆը-ւայի հիւրընկալութեան ա-ւնիլ. Լուի Ֆիլիփի նախա-ը Կիզօ նպաստաւոր ընդու-ութիւն ըրաւ Մխիթարեան-ու խնդրանքին։ Մուրատեան ժարանը փայլուն օրեր ան- անոր հանդէսներուն նա-գահեցին Կիզօ, Լամարթին, թոր Հիւկօ, ծովային նա-ար Մաթիէօ։ Երբ Իտա- մէջ կրօնական միաբանու-ները ջնջուեցան, Նափո- Գոնափարթ ընդ առաջ եր-ով Վենետիկի աբբահայր ոցի խնդրանքին, 1810 օ-սոս 17ին Սէն-Բլուի պա-ին մէջ ստորագրեց հրա-գիր մը, որով Ս. Ղազարի ը կը պահպանէր իր բոլոր ւննաշնորհները։ Անգլիա- պարբերաթերթը 1852ին ով այս հրամանագրին վը- կը գրէր թէ Նափոլէոն Գո-արթ Իտալիոյ Մխիթար-ները պաշտպանեց անոր ր, որ ծրագրած էր Ֆրան-յի մէջ ստեղծել հայկական ութ մը։ Ժամանակին նոյն մտածած էր Պալզէր. իսկ յէն Գ. կ'ուզէր հայկական թ մը առաջ բերել Ալճե- մէջ։

Գաբրիէլ վերջացուց իր շնորհակալութիւն յայտ- Ֆրանսայի Ներկայացու-րուն եւ Իտալիոյ Ներկայա-ին։

Դրէգուր Սինապեան, իբ- Մուրատ-Ռափայէլեան յրդանքի խօսքեր ըրաւ ին Մուրատեան Սանե-հացէին, որոնցմէ ոմանք ական բարձր պաշտօններ ծ են — Միքայէլ Փորթու- փաշա եւ Յովհաննէս Սա- փաշա —, ուրիշներ կարե- գիրքեր գրուած են ազգա- կեանքի մէջ։

ո գեղեցիկ ճառ մը խօ- Երեսփոխան Հանրի Լը- Թղթակից Ֆրանսական Ակադեմիայի։ Յարգելի բանախօսը, որ մանրամասնօրէն ուսումնասիրած է Մխիթարեաններու պատմութիւնը, նկարագրեց Մխիթար աբբայի կեանքը, Մխիթարեան միաբանութեան հիմնարկութիւնն ու կատարած գործը։ Ողջունելով անոնց Փարիզի մէջ վերահաստատուիլը։ Գ. Լարէն ուրախութիւն յայտնեց այսքան մեծ թիւով Հայեր տեսնելուն համար։ Մեծ գովեստով խօսեցաւ Հայերու քաջամարտութեանց վրայ, քաջալերիչ խօսքեր ըրաւ, ու մասնաւորաբար յորդորեց չկապկել հիւրընկալ երկրի սովորոյթները, չնմանիլ ուրիշներուն, այլ պահել ինքնուրոյն դիմագիծն ու ազգային առանձնայատկութիւնները։ Մեծ ծափերով ընդունուեցան երեսփոխանին խօսքերը։

Ֆրանսերէն ճառ մը կարդաց Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան աբբահայր Հ. Յովհան վրդ. Աւգերեան, որ ըսաւ թէ Մխիթարեան անունը հոմանիշ դարձած է հայութեան եւ Եւրոպացիները Հայերը ճանչցած են Վենետիկի միջոցով։ Ընտոյ շնորհակալութեան խօսքեր ըրաւ ֆրանսական կառավարութեան հասցէին։

Վերջին խօսողն էր Պ. Ժորժ Լէյկ, որ յուսադրիչ խօսքեր ըրաւ։

Զինուորական նուագախումբը մէջ ընդ մէջ եւրոպական կտորներ կը նուագէր։ Շարժանկարի եւ լուսանկարի գործիքներ կ'աշխատէին ամբողջ հանդէսի ընթացքին։

Դժբախտաբար ոչ մէկ խօսք՝ հայերէն լեզուով, ինչ որ տեղի տուաւ արդար դիտողութեանց։

Հանդէսէն վերջ ընդունելութիւն տեղի ունեցաւ մեծ դահլիճին մէջ, ուր հիւրերը պատուասիրուեցան զովացուցիչներով։ Հիւրերը ստորագրեցին վարժարանի Ոսկեմատեանին մէջ։

Շնորհաւորական հեռագիրներ ղրկած էին կարտինալ Փաչէլլի, Պապին կողմէ, Իտալիոյ դեսպան Մանցոնի, Հռոմի կաթոլիկ Ինստիտուտի տեսուչը, Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի տնօրէնները, իտալական Երեսփ. Ժողովի նախագահ Ճուրիաթթի, Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւնը։ Իսկ նամակներ ղրկած էին նախկին վարչապետ եւ ակադեմական Լուի Պարթու, արտաքին նախարար Պրիան, Փարիզի հելլէն դեսպան Փոլիթիս, փոխվարչապետը, երեսփոխան Լուի Մարէն, ընկերվարական երեսփոխան Փոլ Պոնքուր, Սէնի նահանգապետ Ռընար, Սէնի նահանգային ընդհ. ժողովի նախագահ Տըլաօէն, Փարիզի թաղապետական ժողովի նախագահ Տօմինիք, Սուրիոյ ֆրանսական մարզպանութեան պատուիրակ Փիէռ Ալիփ, ժոնուէնոր Պրէփէն, Փարիզի համալսարանի վերատեսուչ Շառլէթի, համագիտական ընկերութեան նախագահ Շառլ Տիլ, Ալիանս Ֆրանսէզի ընդհ. քարտուղար Փոլ Լապէ, Սէն-է-Ուազ նահանգի հրամանատար զօրավար Ժոլի, Սէն-է-Ուազի նահանգապետը եւ այլն։

*** Շաբաթ օրուան «Ֆիկարօ»ին մէջ ակադեմական Ժորժ Կուայիօ գեղեցիկ յօդուած մը գրած էր Մխիթարեաններու մասին։ Կիրակի հանդէսին նկարագրութիւնը հրատարակեցին ֆրանսական զանազան թերթեր։

ՊՈՒԼԿԱՐ ՓՐՈՖԷՍՈՐԻ ՄԸ ՃԱՌԸ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Սօֆիայի մեր թղթակիցը նկարագրած էր Ա. Ահարոնեանի յոբելեանի հանդէսը, որուն մէջ խօսեցաւ նաեւ պուլկար փրօֆ. Գ. Քացարոֆ։ Ստորեւ քանի մը հատուածներ՝ իր ճառէն.—

«Չկայ աւելի բնական բան, քան այն, որ այսօր մեր քաղաքացի Հայեր եւ Պուլկարներ, հաւաքուած ենք հոս, միասին յարգելու եւ մեծարելու քառասունհինգամեայ գրական-հանրային գործունէութիւնը հռչակաւոր հայ բանաստեղծ գրագէտ եւ հանրային գործիչ Ա. Ահարոնեանի։ Որովհետեւ, հայ եւ պուլկար ժողովուրդները ոչ միայն կապուած են իրարու պատմական եւ մշակութային հին կապերով, այլեւ, կարծես թէ, այն դժբախտութիւնն ու տառապանքը, զոր ապրած են ու կ'ապրին անոնք մինչեւ այսօր, ալ աւելի ամրապնդած է անոնց կապն ու փոխադարձ համակրանքը։ Պուլկարները եւ Հայերը, երկու մարտիրոս ժողովուրդներ, դարաւոր գերութեան մէջ ապրելով՝ միշտ ալ իրենք զիրենք մօտիկ զգացած են իրարու։ Անոնցմէ մէկուն կրած տառապանքը միւսին քով համազօրօրէն արձագանգած է եւ խոր կարեկցութեան արժանացած։

Ալ կարծեմ թէ այս երկու ազգերուն փոխադարձ կապի եւ համակրութեան օրինակները ալու հարկ չկայ։ Ամէնուն յայտնի ենայն ջերմագին վերաբերմունքն եւ օգնութեան պատրաստակամութիւնը, զոր Հայերը ցոյց տուած են, հեռաւոր անցեալին մէջ, Ցիգրանակերտ ապստամբ Պուլկարներուն։ Պալքանեան պատերազմներուն մէջ, երբ պուլկար ժողովուրդը կը պայքարէր ազատութեան մէջ գտնուող իր եղբայրներու ազատութեան համար, հայ կամաւորներ որոնք իրենց կաշիին վրայ արդէն զգացեր էին ստրկութեան դառնութիւնները, գործօն մասնակցութիւն բերին մեր պայքարին մէջ։ Նոյնպէս վերջին պատերազմին, մեր հայ քաղաքացիները, իբրեւ սպաներ եւ քաջ զինուորներ, արժանաւորապէս կատարեցին իրենց պարտքը, հանդէպ իրենց երկրորդ հայրենիքին։ Միւս կողմէ, Պուլկարիա գրկաբաց ընդունեց հայ տարագիրներ եւ պանդուխտներ, որոնք հարկադրուած էին լքել իրենց հրդեհուած եւ քանդուած օճախները եւ ապաստան փնտռել աշխարհի չորս ծագերուն վրայ։ Մասնաւորապէս 1895էն ի վեր էր որ տեղի կ'ունենային խաղաղ եւ անպաշտպան հայ ժողովուրդի պաժան եւ զարհուրելի ջարդերը, որոնք հարիւր հազարաւոր զոհեր խլեցին։ Այդ ջարդերը պիտի մնան իբրեւ ամէնէն մութ կէտը Եւրոպայի քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ։

Բայց, այս հանդիսաւոր վայրկեանին չզբաղինք այս տխուր յիշատակներով եւ յուսանք թէ պիտի գայ օրը, երբ ի զօրու չպիտի ըլլան հին հելլէն փիլիսոփայ Արիստոտէլի խօսքերը թէ՝ «միշտ տկարներն են որ ձայն կը բարձրացնեն իրաւունքի եւ հաւասարութեան, իսկ հզօրները բնաւ»։ Թող մեզ ամրապնդէ այն հաւատքը թէ, մարդկային ոգին, որ տակաւ աւելի հզօր եւ ազնիւ կը դառնայ, ի վերջոյ պիտի յաղթանակէ անասնական կոպիտ եսականութեան, անգթութեան եւ բռնութեան, եւ պիտի պարտադրէ արդարութեան, ճշմարտութեան եւ ազգային ու ընկերային խաղաղութեան յաղթանակը։

Բանախօսը ճամառօտակի ներկայացնելով յոբելեարին կեանքը, եզրակացուց.

—Բանաստեղծ Ահարոնեանը իր ծննդավայրի հրաշալի գեղեցկութիւններով անած՝ կ'ապրէր նաեւ իր ազգին մեծ տառապանքները եւ անհաւասար պայքարը ազատութեան եւ մարդկային տառապանքներու համար։ Եւ սակայն չէր կրնար արձագանգ չգտնել բանաստեղծի հոգիին մէջ, որ միացած է ժողովուրդի հոգիին հետ եւ հարազատ արտայայտիչը եղած անոր ցաւերուն եւ ձգտումներուն։ Այսպէս, ան տակաւ կը դառնայ իսկական ազգային բանաստեղծ եւ առաջնորդ։ Ան կը ներկայանայ իբրեւ ամէնէն հզօր դէմքերէն մէկը հայ նոր գրականութեան պատմութեան մէջ։

Մենք այսօր հաւաքուած ենք հոս տալու արժանավայել յարգանքը հայ ազգի ազնիւ զաւակին ստեղծագործ աշխատանքին։

Ասով մենք մեր յարգանքը եւ մեր համակրանքը ի յայտ կը բերենք նաեւ մեծ հայ ազգին՝ թէ՛ անոր կրած տառապանքներուն ու մղած հսկայ պայքարին եւ ազատութեան համար, եւ թէ անոր մշակութային գորաւոր արժէքներու, զորս անոր հանճարը ստեղծած է իր երկար ու պատմական կեանքին շարունակութեան մէջ։ Ահարոնեան մէկն է մշակոյթի այդ ստեղծագործներէն, անոր մէջ կեանք առած է հայ հանճարը։ Ինչպէս բոլոր մեծ բանաստեղծները, ան պիտի մնայ ու յաւէտ սիրելին իր ազգին, ան պիտի ապրի անոր սրտին մէջ, նոյնպէս եւ սրտին մէջ բոլոր ստրկացած ժողովուրդներուն, որոնք յանձին անոր կը տեսնեն իրենց ալ ազատութեան գործիչը։»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՄԵՍՏ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ՃԻԳԸ

ՌՈՒԱՆ, 9 յունիս.— Հայ Ազգային Միութեան Նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ խորհրդակցութիւն մը, օրակարգ ունենալով մանկապարտէզի մը բացումը։ Խօսեցան Միութեան կողմէ Պ. Մեսրոպ Թորոսեան եւ Պ. Արշակ Պօղիկեան ու ներկաներէն ալ խնդրեցին որ արտայայտուին։

Կարճ վիճաբանութենէ մը յետոյ, միաձայնութեամբ որոշուեցաւ հող մը գնել եւ պզտիկ շէնք մը շինել։ Ներկաները մասնակցեցան իրենց կարողութեան չափով եւ գոյացաւ չորս հազար ֆրանք։ Անմիջապէս կարգադիր Յանձնախումբ մը կազմուեցաւ, որպէսզի այս գործը գլուխ հանէ։

Ի դիմաց Ազգ. Միութեան
Մեսրոպ Թորոսեան

ՄԻՍ ՉՏԱԼ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒՆ

Վերջերս բժիշկները, քաղալերուած կենսանիւթերու գիւտէն, կը յանձնարարէին երախաներուն տալ կարմիր միս, որպէս զի օգտուին անոր պարունակած կենսանիւթէն։ Այս եղանակով, կ'ըսէին անոնք, կարելի պիտի ըլլայ արգիլել ոսկրաթեքութիւնը rachitisme, սակայն կարգ մը բժիշկներ կը պնդեն թէ 12-15 ամսու երախաներուն միս տալով, եւ անոնց մարսողական գործարանները խճողելով, երախաները կը դատապարտուին կուրաղետապի, ողետապի եւ վտանգաւոր բորբոքութիւններու։ Եւ կ'արգիլեն միս տալ երախաներուն մինչեւ երկրորդ մանկութիւն։

Բայց առատ առատ պտուղի հիւթ, մասնաւորաբար նարինջի քամուք կը յանձնարարեն երախաներուն։

ՀԵՌԱԿԱՅ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Նիւ-Եորքի մէջ վերջերս կատարուեցաւ հրաշալի փորձը այն գիւտին, որ օր մը անշուշտ սովորական իրականութիւն պիտի դառնայ։

2500 հանդիսատես հաւաքուած էին թատրոնի մը մէջ։ Պատին վրայ սպիտակ վարագոյրը։

Թատրոնէն երկու քիլոմեթր հեռու, հաւաքուած էին դերասանները, միշտ պատրաստ խաղալու իրենց դերը։ Թատրոնին տնօրէնութիւնը հեռախօսով մը հաղորդակցութեան մէջ էր դերասաններուն հետ, որոնց կը հրամայէր կատարել զանազան շարժումներ։ Դերասանները եւս անթելով կը հաղորդակցէին թատրոնին հետ, այնպէս որ երբեմն կը լսուէր իրենց ձայնը կամ խնդուքը։ Դերասանները կը խաղային ելեկտրական անիւի մը դիմաց, որ ճառագայթներ կը ղրկէր թատրոնին վարագոյրին։ Դերասանները միայն իրենց ուսով եւ գլուխով կը տեսնուէին, եւ վարագոյրին միայն կեդրոնը պայծառ էր, շրջագիծին վրայ պղտոր։

Թերթերը կը յուսան թէ մօտ է անթելով ամէն կողմ շարժանկար դարձնելու օրը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՃԱՀՃԱՏԵՆԴ

«Խորհր. Հայաստան» կը գրէ (25 մայիս). — Երեւանի Ըիլաշի Մահլա կոչուած թաղը մեքենական փուռին եւ ջերմապահական կայանին շրջակայքը ձեւացած է ճահիճ մը, ուր կը հոսին երեք կողմէ աղտոտ առուներ։ Առուներուն անկանոնութեան պատճառով, ջուրերը կ'ողողեն փողոցները, մասամբ կը հոսին պարտէզներուն մէջ, կամ երկաթուղագիծին մօտ շինուած բնակութեանց առջեւ։ Ճահճատենդը կը վարակէ թաղին բանուոր բնակիչները։ Վերահաս տաքերը աւելի եւս կը նպաստեն վարակումին։ Քանի մը անգամ դիմում կատարուած է համապատասխան մարմիններուն, բայց ոչ մէկ միջոց ձեռք առնուած է։ Նոյնիսկ 5 ամսուան ընթացքին նոյն թաղի բանուորներուն համար սպառած «քինին»ը աւելի սուղ կ'արժէ, քան այդ ճահիճը չորցնելու համար անհրաժեշտ ծախքը։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ւզացէք կասկածի կը հրա-ին. եւ կը կարծեն թէ միրը կը փորձէ իրենք պալեալ Առաջելը կ'ըսէ դուն չըսնես, ես կը ըլլ-

ա երկու եւ կէս ժամ այդ ը կը ձգձգուի։ Բերդը կա-ուտայ էզոնց թեւերը եր-ուլամներուն եւ կ'ուղէ Մուշ։

ո քուի ընկեր մնեցի Տիգ- կ'ըսէ Ղզըլ-Աղաճի մեր ին ընկերներուն, որոնց էին հրացանները. «Հրա- մը տուէք ինծի, 2-3 հրա- ալ դուք վերցրէք. զար-էք Բերդերուն, որ տղա- Մուշ չտանեն»։ Նրանք ոչ ե կուզան, ոչ ալ զէնք ան։ Բերդը իրեն խուլամ-վ Սաքոյին եւ մխիթարին անի Մուշ.

Երբ Հրայրը կ'երթայ Ղըզըլ-Աղաճ, նրանք արդէն տարած էին։

Ղըզըլ-Աղաճ գիւղը Ս. Յովհաննու վանքի տակն էր։ Այդ գիւղին մէջ կը գտնուէր եօթը հրացան և լի փամփուշտ. հարիւրին հարիւր[illegible] եօթը հրացան զարնէին՝ այդ երկու մարդիկը պիտի ազատուէին եւ գային Սասուն։ Ղըզըլ-Աղաճէն Շէնըք 6 ժամ է։ Ճամբուն ամբողջ հայերը ծեծած է, ամէն չարիք թափած է գլուխներու։ Մեծ հարստութիւն դիզած է։ Ղըզըլ Աղաճէն երեք քառորդ ժամ Աւզաղբիւր հայ գիւղը ունի 3 յարկանի քէօշք մը։

Հրայրի գնալուց յետոյ ալ Դալիբ էֆէնտին դեռ կը շարունակէր իր խուզարկութիւնները եւ ժողովուրդի չարչարանքները։ Խէչոյի եղբայրը Սինոյի տղան եւ մէկն ալ ուրիշ յանձն կ'առնեն Դալիբ էֆէնտիի հետ խօսալ, առաջուց պայմանաւորուելով, ուզեններու հետ ինչ խօսալու մասին։ Ուզոնները կուզան կ'ըսեն Դալիբ էֆէնտիին, թէ մի տղայ տեսեր է Սերոբին եւ իր խումբը։

— Ո՞վ է այդ տղան, կը հարցնէ Դալիբ էֆէնտին։

— Սինոյի տղան է։

Կը կանչեն Սինոյի տղան Գիրօ, եւ Դալիբ էֆէնտին կը հարցնէ.

— Ո՞ւր տեսար Սերոբին եւ իր խումբը. ի՞նչպէս տեսար։

— Ես խոտ կը քաղէի, երբկուն մութ ժամանակ հասայ Ներքին Ախպիի եկեղեցիի քով։ Հոն կար մի մեծ բազմութիւն։ Յանկարծ ինծ բռնեցին։ Ըսին՝ «մեզ պիտի տանես մեր գնալու տեղը»։ «Դուք ո՞ւր պիտի երթաք», հարցուցի։ «Մի հարցըներ» ըսին եւ թեւիս մէկը կապեցին։ Ապա ըսին. «Մեզ տար Կուրտիկ սարը»։ Ես ընկայ առաջնին եւ տարի Կուրտիկ։

— Հոն կայնեցա՞ն, — հարցուց Դալիբ էֆէնտին։

— Կայնեցան։

— Սիկարա քաշեցի՞ն։

— Հա՛, քաշեցին քանի մը հոգի։

— Սիկարայի գլուխները գետի՞ն թափեցին։

— Չէ՛, էֆէնտի, ձեռքերու մէջ փշրեցին, քամիին տուին։

— Կայնած տեղերնին խո՞տ էր, չէ նէ հող։

— Խոտ էր։ Ինծ վերադարձուցին ու գացին։

— Վրանին ի՞նչ հագած էին։

— Բոլորն ալ չուխայ շապիկ. մեր երկրի շոր չէր. գլուխնին ալ փափախ։

— Ո՞ր կողմը գացին։

— Չգիտեմ։ Էգտեղէն տասը ճամբայ կը բացուի. ո՞րտեղէն գացին, չգիտեմ։

Դալիբը քանի մը օրէն թողեց Սասունն ու հեռացաւ։

Մենք բոլորս կ'ըլլայինք 55 հոգի։ Անօթի էինք. կարելի հաց ալ մեր ձեռքը չէր կպել։ Դուրգէնն ու Սերոբը այդ տեղերուն անծանօթ էին, եւ մենք ման կը բերէինք սարէ սար եւ շատ դժուարութեամբ, որովհետեւ հետերնիս կին ու երախայ կային։

Օր մը ըսինք Սերոբի կնոջը, թէ Սասունցու կնոջ շոր հագցընենք եւ ապահով տեղ մը դնենք, որպէսզի մեզ հետ ման չգայ։ Նա չընդունեց եւ սկսեց լալ. չէր ուզեր Սերոբէն բաժնուիլ։ Սերոբը բարկացաւ եւ ուզեց զարնել, սակայն, Դուրգէնը բռնեց։

Իջանք հալերներ՝ Սինոյի գոմը։ Դուրգէնն ըսաւ. «Այ աղբրք, տղերքն անօթի մեռան, բան չկա՞յ ուտելու»։ Մենք ըսինք. «Չկայ, սակայն կարելի է Սինօն գոմի բոլորը ժաժիկ թաղած ըլլայ»։ Ժաժիկ ըսուածը թանէն կը պատրաստուի։ Երկու բերդանկի շիշ հանեցինք, սկսեցինք հողը մխալ, գտանք մի կարաս։ Փորեցինք ու հանեցինք երկու փութէն աւելի ժաժիկ։ Երկու օր էզով ապրեցանք։

Այդտեղից գացինք Զորուծ՝ Հէթինցի Մարտոյի գոմ։ Մարտօն բերաւ մեզի մի կտտ գարի. խարկեց, փախինք ըրաւ, ջրով շաղուեց՝ բերաւ տղայոց։ Շատ անհամ էր։ Տղայոց մի քանիսը յետ դարձուցին։

Որոշուեցաւ, որ Սերոբը չորս մը ընկերներով յետ գնայ։ Ճանապարհին ծանօթ քանի մը ընկերներ (Գէորգ, Համբարձում, Խիանցի Կրպօ) տուինք հետերնին, որոնք տարին մինչեւ Դաշտը, Բերդակ գիւղը անցկացրին եւ իրենք վերադարձան Սասուն։ Իսկ Սերոբը իր զինուորներով գնաց Ախլաթ։

. .

1897ի ձմեռը, երբ մենք 16 ընկերներով Սասուն կը մնայինք, Սերոբ եւ Դուրգէն Ախլաթի գիւղերը բաւականին կազմակերպած էին, Բաղէշն ալ ոբոշ չափով։ Նաեւ հանդգնակցութիւն մը ըրած էին։

Օր մը Բաղէշ խմբով մի կնոջ քով կը գտնուին եղեր։ Բաղէշի կոմիսէրը այդ կնոջ քով կը գնայ, կ'գայ, եղբօրէնց այդ տան դուրսի դռնէն ներս կը մտնի։ Տղերքը եղեր են ներքին յարկը, այդ պատճառաւ կինը բէյին վերին յարկ կը հրաւիրէ։

Սակայն, որովհետեւ տղայոց մօտ կը գտնուի եղեր մի փոքր շուն, եւ սա սկսեր է հաչել, բէյը կասկածեր է տեսնել, թէ ո՞վքեր են ներքին յարկը։

(Շար.)

պատուիրակութեան մէջ։ Ամսական կը ստանար 200 տոլար։ Քանի մը ամիսէ ի վեր հրաման ստացած էր Մոսկուա դառնալու, բայց, իր գործունէութեան շնորհիւ, յաջողած էր յետաձգում ստանալ, ժամանակ անցնել ապրիլի վերջերը։ Յետոյ յունիս 5ին Փարիզէն ճամբայ ելաւ դէպի Մոսկուա, միասին տանելով բազմաթիւ փաստաթուղթեր՝ իր գործառնութեանց մասին։ Իրեն կ'ընկերանար գլխաւոր հաշուակալ Օթթօ Վինթէրի կինը։ Այդ օրէն ի վեր, Տիկին Նաումոֆ լուր չունէր, երբ թերթերը գրեցին անձնապանութեան խնդիրը։ Տիկինը կը կարծէ թէ իր ամուսինը Թակարդը ձգուած է Չեկայի գործակալներուն կողմէ, եւ ոչ թէ անձնասպանութիւն փորձած։

45 հոգի ածխացած կամ խեղդուած

Զորեքշաբթի օր, Նաւային անհնլի աղէտ մը պատահեցաւ Գոսթընի մօտ, Մէսէչուսէցի ծոցին մէջ։ «Ֆէրֆէքս» շոգենաւը, որ յամրաբար կը յառաջանար մշուշին պատճառաւ եւ ունէր 71 ճամբորդ, յանկարծ Նաւ մը տեսաւ իր ճամբուն վրայ։ Շատ ուշ էր խուսափելու համար եւ զարհուրելի ընդհարում մը տեղի ունեցաւ։ Միեւնոյն ատեն պայթեցան քարիւղի շտեմարանները, Նաւը վերածելով խոշոր խարոյկի մը։ Բոցավառ քարիւղը կը տեղար Նաւուն կամուրջին վրայ։ Այրեր եւ կիներ, կենդանի ջահերու վերածուած, ծով կը Նետուէին խելայեղ։ Ամբողջ Նաւուն շրջապատը դարձած էր հրեղէն ծով։ Զոհերուն թիւն է 45։ Տասնըմէկ ճամբորդներ, որոնց չորսը կիներ, ողջ ողջ այրած էին 15 Նաւաստիներու հետ։ Միւսները՝ խեղդուած։

Ընկերվարական համագումարին փակումը

Զորեքշաբթի օր փակուեցաւ Ֆրանսայի ընկերվարական համագումարը, յետաձգելով բոլոր փափուկ խնդիրները։ Միաձայնութեան վաւերացուեցաւ կեդր. վարչութեան բարոյական տեղեկագիրը։ Այս առթիւ քուէարկուած բանաձեւը գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ որ «ֆրանսական ընկերվարութիւնը մնացած է իր պատմական աւանդութեան ուղիղ գծին վրայ, համաձայն կուսակցութեան մեծամասնութեան ուժգնօրէն արտայայտած կամքին»։

Դժուարութեան մատնուեցաւ խորհրդարանական խմբակցութեան վերաբերեալ բանաձեւը։ Միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ բանաձեւին առաջին յօդուածը, որով համագումարը կը վաւերացնէ խմբակցութեան տեղեկագիրը։ Երկրորդ յօդուածին դէմ, որ կը յայտարարէր թէ երեսփ. ժողովի Նախագահութեան թեկնածուի խնդիրը կը պատկանի խորհրդարանական խմբակցութեան, կուսակցութեան Ռօնի շրջանը Ներկայացուց հետեւեալ առաջարկը.— «Նկատելով որ երեսփ. ժողովի Նախագահի պաշտօնավարութիւնը ընկերվարականի մը կողմէ՝ յետադիմական ժողովի մը մէջ՝ աւելի շատ անպատեհութիւններ կը Ներկայացնէ քան առաւելութիւններ, առանց արտայայտուելու սկզբունքի հարցի մասին, հրաւիրել ընկեր Ֆէռնան Պուիսոնը՝ հրաժարիլ իր Նախագահական պաշտօնէն որ կը հակադրէ զինքը ժամանակցիլ կուսակցութեան շահերուն հակառակ ցոյցերու»։

Երկու բանաձեւերը քուէի դրուելով, առաջինը ընդունուեցաւ 841ի դէմ 2649 ձայնով։ Զեռնպահ մնացին 78 հոգի. բացակայ էին՝ 47 պատգամաւորներ։ Նոյն ձեւով փակուեցաւ Նաեւ Ռընոտէլի դէմ յարուցուած հարցը։

Յետոյ տեղի ունեցան ընտրութիւնները։ Քաղքենի թերթերը կը գրեն թէ կուսակցութեան աջ թեւը 14 աթոռ պահանջած էր կեդր. Վարչութեան մէջ, 33ի վրայ, բայց ստացաւ միայն 12, որով ձախ թեւը կ'ունենայ 9 ձայնի մեծամասնութիւն։ Ընտրուեցան գրեթէ բոլոր ծանօթ վարիչները։

Ռընոյի սկսաւ ճամբել

Վերջերս հարիւրաւոր բանուորներ կը ճամբուին Ռընոյի գործարանէն (Պիյանքուր), իբրեւ թէ բանուորական խլրտումներու հետեւանքով։

Նոր ցնցումներ Նիւ-Եօրքի սակարանին մէջ

Առենէ մը ի վեր, Նոր տագնապ մը կ'անցընէ Նիւ-Եօրքի սակարանը։ Անցեալ Նոյեմբերէն ի վեր, ամէնէն ծանր փլուզումը տեղի ունեցաւ յունիս 11ին, երբ անհաշիւ վաճառումներու ճնշումին տակ, 4.471.000 արժեթուղթեր ձեռքէ ձեռք անցան։ Շատ մը թուղթեր 5 մինչեւ 20 կէտ անկում ունեցան։ Ընդհանուր կորուստը չորս միլիոն տոլար կը հաշուեն։

Միամիի մէջ (Ֆլորիտա) չորս դրամատուններ իրենց դուռները չբացին, վախնալով իրենց դրամները պահանջողներու խուժումէն։ Դրամատուն մը առտուն բացաւ դուռները, բայց անմիջապէս փակեց, միեւնոյն պատճառներով։

Հ.Յ.Դ.ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ

ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ներկայացուցիչները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Chope Parisienneի վերնայարկը, 64 Rue des Ecoles.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

Լա Սիոթա.— Այս Կիրակի, սովորական հաւաքատեղին։

Սալէն տը Ժիրօ.— Այս Կիրակի։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ վերծ խումբը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Դրագարանին մէջ։

Ներկայ կ'ըլլան կոմիտէի անդամները։ Պարտաւորիչ Ներկայութիւն։ Կարեւոր օրակարգ։

ՌՈՍՏՈՄԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ ՅՈՒԼԻՍ 13ԻՆ ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ ԱՅՍ ԹՈՒԱԿԱՆԸ

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ, 71 AVE. KLÉBER

Վաղը Շաբաթ իրիկուն Փրոֆ. Աղաջանեանց կը խօսի՝ կամքի հիւանդութիւններըը եւ պատասխանատուութեան հարցը Նիւթին մասին։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ՄԷՋ

Սահակ-Մեսրոպ Գրադարանի կողմէ 22 յունիս կիրակի օր կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ՊՈԼՇԵՒԻԶՄԸ ԵՒ ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հեղինակ՝ ԼԷՈՆ ՊԼՈՒՄ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի կեդր. կոմիտէին

Գին՝ 2 ֆր. 50: փոստի ծախսը միասին 3 ֆրանք

Ստանալու համար դիմել «Յառաջ»ի եւ կուսակցական տեղական մարմիններուն:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը։ Պարտաւորիչ Ներկայութիւն. Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի եւ Փարիզի կոմիտէի Ներկայացուցիչները։

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ կոմիտէի ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին 131 Fbg. du Temple Պարտաւորիչ Ներկայութիւն:

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գ. միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիք։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Զարդարեան, Քեռի, Քրիս, Գէորգ Չաւուշ եւ Արմէն Գարօ խումբերու ընկերները այսօր ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ Ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գատ. միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը իրիկուն ժամը 8ին 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիք. Գրադարան-ընթերցասրահին մէջ:

Գ. ԽԱՉԱՏՈՒՐ Աղլաղանեանէ (Աֆիոնգարահիսարցի) կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Յ. Ե. Ռ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընկերային դաշտահանդէսը այս կիրակի առաւօտ ժամը 6.30ին։ Ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամին Bld. Garibaldiի կայարանը եւ առնել ճանբակառք 15, 16, 40 եւ 39 ու իջնել՝ վալ Թորնէյ. ճաշը միասին բերել:

ՏՈՒՐՔԱԼԻՆ եկած ընկերներ որոնք կը բնակին Պէլվիլի շրջանին մէջ կը հրաւիրուին Ներկայանալ Ռոստոմ ենթակոմիտէին այս կիրակի առաւօտ ժամը 10 12: 131 Fbg. du Temple։

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ Բարերարին եւ անոր կտակատար Կ. Եղիազարեանի ժառանգութեան տարեդարձին առթիւ, այս կիրակի 15 յունիս, հանգստեան հոգեհանգիստ պիտի կատարուի։ Կը հրաւիրուին բոլոր նախկին սաները եւ այս երկու մեծ հայրերուն յիշատակը յարգող բարեկամները:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ բոլոր Հայր. Միութեանց վարչութիւններէն որ տպարան եփրատի կողմէ նախապէս իրենց ղրկուած «բաց նամակ»ները եւ անոր կից հարցարանները պատասխանելով հասցէին մեզ փութացնել մինչեւ Յունիսի վերջը։ Հայ. «Եփրատ» Հ. Թագէոսեանի, 34 Rue Villeroy, Lyon»

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Միլան, Գործ.— 96 լիր. 70:

Մեց, Ս. Գ.— 70:

Լը Ման Ս. Մ.— 35:

Քէրքիւք. մժ. փ.— 18 շիլին:

Քէրքիւք. Ռ. Գ.— 250 ֆր.:

Լա Թուր սիւ փէն, Ա. Գ.— 35:

Ճունիճ, Ց. Մ.— 150 սուրիական վ.ալան. Գործ.— 532.

Լիոն Գործ.— 820.40:

Մարսէյլ. Գործ.— 858.80:

Երուսաղէմ, Ց.— 7 անգլ.:

Քոլոնպ. Օր. Քիւր.— 70.

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ

Նոր գիրքը

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԽՕՍ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ (իր գրական գործունէութեան քառասնամեայ յոբելեանի առթիւ)։

Դիմել՝ L. Kévonian, 325 Fbg. St Martin: Գին 5 ֆրանք, փոստի ծախք չկայ

ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ՔԵԿՈՒՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլի հանգանակութեան ցանկը.—

Ե. Այվազեան, Ե. Յարութիւնեան, Յ. Մարգարեան, Մ. Մէտոսեան 10ական, Յ. Մարկոսեան, Ս. Գասլիկեան, Ն. Ճիգմէճեան, Վ. Գասպարեան, Յ. Կարապետեան, Գարակէօզեան, Մ. Յօնիկեան, Գ. Իսկէցեան, Ս. Յօնիկեան 5ական, Մ. Հալաճեան 1, Մ. Աւագեան 3, Ա. Յովակիմեան 9, Ս. Յէրտէրեան 20, Ն. Գրիգորեան 4, Մ. Կարապետեան, Մ. Թորոսեան, Գ. Թամուլեան 2ական, Յ. Յովհաննէսեան 4, գումար 132 ֆրանք։

Վ. Միքայէլեան, Ե. Գրիգորեան, Յ. Ղազարեան, Ի. Կարապետեան, Մ. Քէշիշեան, Ղ. Նազարեան, Տ. Գաբրիէլեան, Մ. Յակոբեան, Տիկ. Գումրուեան, Օր. Ա. Կիւրճեան 2ական, Խ. Նազարէթեան 20, Մ. Խաչատուրեան 20, Ա. Գորոսեան, Կ. Ասատուրեան, Ն. Գարաեան, Տիկ. Կարապետեան 3ական, Ա. Խաչատուրեան 3.75, Ժ. Քէչէճեան, Վ. Զատիկեան, Մ. Խոսրովեան, Ն. Թորոսեան, ՍՍն, Ե. Մարկոսեան Յակոբ, Անիլա 1.20, Ե. Գէօզեան 1.80, Կ. Յարութիւնեան 2.50, Մ. Հայրենեան 1, Շ. Իփէքեան, Ն. Երամեան, Վ. Մուզալեան 10ական ֆր., գումար 142.25 ֆրանք։

Մ. Արթինեան, Մ. Շահմանեան, Մ. Սիրունեան, Տ. Եղիազար 1ական, Յ. Մաթէոսեան, Ե. Մայտէրեան, Օ. Արապեան, Օ. Ուզունեան, Վ. Սաւսեան, Դ. Շիրինեան, Տէր Գէորգեան, Մ. Թէրզեան, Կ. Յակոբեան, Մ. Խաչատուրեան 2ական, Մ. Հայրապետեան, Ա. Վարդապետեան 3ական, Կ. Գաբրիէլեան 4, Օ. Մարգարեան, Մ. Յարութիւնեան, Ա. Պալեան, Հ. Տէրտէրեան, Յ. Մինասեան, Յ. Գէնճեան, Խ. Սարգսովասեան, Ա. Վարդապետեան, Յ. Մուրատեան, Մ. Ղազարեան, Ն. Զաքարեան 5ական, Պ. Փարսեղեան 10, Ն. Այվազեան 25. Գումար 124 ֆրանք։

Գ. Դաւիթեան 10, Մ. Գասպարեան, Մ. Զարդարեան 3ական, Վ. Գէորգեան, Մ. Սարգսեան 2ական, Տիկին Վարդանեան 3, Մ. Սարգսեան, Վ. Օհանեան 5ական, Կ. Գաբրիէլեան 3, Ա. Ճէզվէճեան 2, Պ. Փիլիպոսեան 5, Պ. Մալումեան 10, Մ. Տէյիրմէնճեան 5, Հ. Թումանեան 20, Գ. Գալայճեան 3, Միլվա Սաղաթելեան, Հայկանուշ Գատըեան 2ական, Օ. Գասպարեան 5, Լ. Քէնտիրեան 15, Ոմն, Պ. Տէրտէրեան 5ական, Լուսիա Սամուէլեան 1, Յ. Շուշանեան, Խ. Սարգիսեան 5ական, Ա. Ամիրիկեան 1, Օ. Խօտիկեան 2, Ե. Սարգիսեան 5, Տիկին Ասատուրեան 2, Ագնիւ Յակոբեան 3, Ոմն 1 ֆրանք։ Գումար 140 ֆրանք։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Աֆիոն Գարահիսարցի Հայկ Ճօրճօրեան որ այժմ կը գտնուի Մարսէյլ։

Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Կը փնտռուի Էնկիւրի Նահանգին Ստանօս գիւղէն Յակոբ Ջօպանեան 27—28 տարեկան, հօր անուն՝ Փօղոս, մօր՝ անուն Մարիամ։ 1920ին կը գտնուէր իր մեծ մօրը քով Մերսին։ Այդ թուականին մեկնած է Դամասկոսէն Պոլիս երթալու համար։ Կիլիկիոյ ճամբուն վրայ տեսնուած է հայրենակիցի մը կողմէ։ Իր մասին տեղեկութիւն տուողին 1000 ֆրանք նուէր։ Իմացնել իր եղբօրը Գրիգոր Ջօպանեանի 31 Rue de Fossé, Issy-les-Moulineaux (Seine) France կամ թերթիս վարչութեան։

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռեմ Քէմախի վերի Բագառիճէն խորոլ Իլիպեան եւ զաւակները Ղազարոս, Աթին, Ազատուհի, եւ Եղիսաբեթ. որոնք աքսորուած են 1915ին։ Իրմէն ամիս մը առաջ նամակ ստացած են։ Իրենց մասին տեղեկութիւն տուողին 500 ֆր. նուէր։ Իմացնել՝ H. Hougasian, Maroc: կամ «Յառաջ»ի վ. ... Թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Մեծ Նոր գիւղէն Գէորգ ... գիւղէն Հեղնեան, ... թէ կը գտնուի ... եւ ամուսնացած է ... մը ... Իմացնել իր եղբ... գերձակ Անդրէաս Մարգ... (Հեղնեան) Ave. Jean J... Décines, (Isère) ... տուողին 50 ֆր. նուէր.

Le Gérant H. STEPHAN

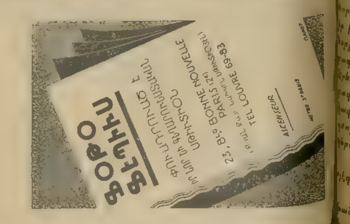

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տարի
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն և Վարչութիւն
235, Faub. St-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276 266

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 1 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 14 ՅՈՒՆԻՍ 1930
14 JUIN 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1288

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՎ, ՈՐ ՔԱՋ Է, Ի՞ՆՉ ԿԸ ՍՊԱՍԷ...,,

1922էն ի վեր մղուած պայքարը՝ գաղութները կազմակերպելու, մէկ ընդհանուր կեդրոնի կապելու համար, ճիշդ է, տուաւ ցանկալի արդիւնքը։ Բայց, Թողուց բարերար հետքեր։ Գոնէ գաղափարը կը պտտի գաղութէ գաղութ եւ գլուխէ գլուխ։

Մարդիկ, որ կը սիրեն հեռու միայ օրուան մխորէն, հետզհետէ կը վարակուին, եւ յաճախ կուգան խորհուրդ հարցնելու կամ թելադրութիւններ ընելու։ Գիտենք այնպիսիներ ալ, որ կը մեղադրեն մեր Թուլութիւնը (բառին արեւմտահայ իմաստով)։

Այսպէս կամ այնպէս, հետզհետէ աւելի մեծ թիւով հայրենակիցներ կ'ըմբռնեն թէ այլեւս անհանդուրժելի է ներկայ վիճակը, անիշխան եւ անկերպարան։ Մանաւանդ որ, Երեւանը պաշտօնական ազդարարեց, ճերմակ թուղթի վրայ գրեց եւ ըսաւ թէ՝ —չի հետաքրքրուիր արտասահմանի 550,000 «անորոշ ազգութեան պատկանող», «հայմաթլոս» գաղթականներով։

Աւելի հեռուները չերթալու համար, յիշենք երկու նոր իրողութիւններ։

Անցեալ շաբթու, հայու՞հի մըն էր որ, Քոնսթանցայէն, առաջարկէր. —

1. Խորհրդակցութեան հրաւիրել բոլոր կարող եւ յայտնի դէմքերը, որոշ ծրագիր մը մշակելու համար։

2. Սեւ ցանկ մը պատրաստել բոլոր անոնց համար որ չեն մասնակցիր խորհրդակցութեան, առանց գրաւոր արդարացուցիչ պատճառի։

3. Եկեղեցիներու բեմէն յայտարարել գաղութներու կազմակերպութեան անհրաժեշտութիւնը։

4. Կոչ մը հրատարակել եւ ցրուել ամէն կողմ։

5. Այս գործին նախաձեռնութիւնը յանձնել Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

Այսօր, Պերլինէն աշխատակից մըն է որ կրկին եւ կրկին կ'արծարծէ խնդիրը։

Մեր անկուսակցական հայրենակիցը միեւնոյն ատեն ըլլալով անդամ Պերլինի Գաղթային Վարչութեան, եւ յետոյ... կուսակցական, այս գործին վրայ կը նայի գերմանական՝ դրական աչքով։ Անոր յաջողութեան կը հաւատայ ինչպէս լաւ ծրագրուած եւ հետապնդուած ո՛ր եւ է ձեռնարկի։ Եւ հարցը կ'ըմբռնէ ճիշդ այնպէս ինչպէս կը պարզենք տարիներէ ի վեր,— ունենալ կեդրոն մը, որ վարէ գաղութներու ճակատագիրը։

— «Հայոց աբեղ մարդ չի մտներ... Ամէն տեղ կանք, բայց նոյն իսկ իրար չենք գիտեր։ Չունինք մեր ճշգրիտ համրանքը, վիճակագրութիւնը եւ ընկերային դիրքի պատկերը։ Հարցուցէք երեք Հայու եւ երեք տարբեր թիւ պիտի իմանաք հայութեան մասին... Իսկ Ռուսիայէն, Պուլկարիայէն, Ցունաստանէն օգնութիւն կ'աղաղակեն...

«... Համայնքներ ունինք — 40-50 մանուկներով — որոնք դժբախտաբար թէ կարենան հոգալ դպրոցի ծախքը։ Համայնքներ ալ ունինք խարթամ եւ հարուստ, որոնք կրնան տասը դպրոց պահել, եւ անոնք բարեացակամութիւն ցոյց կուտան, բայց առիթը չունին, որովհետեւ ուժ չկայ, որ բան մը մէջտեղ բերուի»։

Ինչպէս կը տեսնէք, նոյնիսկ մանրամասնութիւններու մէջ տարբերութիւն չկայ մեր եւ չէզոքներու տեսակէտներուն միջեւ։

Բայց, ո՞վ գլուխ պիտի հանէ այս տարրական, այս կենսական և առիպողական գործը։

Մինչեւ հիմա փորձուած բոլոր միջոցները ձախողեցան։ Ամերիկոր նահանջեց նոյնիսկ այն իմաստովը որ «Մարդ մը», իսկ բառով՝ «Աշիրէթապետ մը» կը փնտռէր։ Ռամկավարները իրենց վերջին պատգմ. ժողովին մէջ անգամ մը եւս նուիրագործեցին իրենց գարշելի «սապոթաժ»ը, աւելի գին տալով Երեւանի չինովնիկներուն բարեհաճութեանը քան 700,000նոց գաղութին մը շահերուն։ Հնչակեանները նախ իրենք իրենց մէջ կազմակերպուելու պէտք ունին։ Երեւանցիները պատրաստ են ամէն միջոցին բոլոր անէծքները տեղալու գաղութներու կազմակերպութեան ո՛րեւէ փորձի դէմ։

Մէջտեղը կը մնան, ուրեմն, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ չէզոքհասարակութիւնը։ (Ի՞նչ արտասուելի բացատրութիւն...)։

Արդ, մեր կուսակցութիւնը պիտի նախընտրէր որ այս նախաձեռնութիւնն առանձնէին չէզոքները, խորհրդակցութեան ու գործակցութեան հրաւիրելով բոլոր հոսանքները։

Գոնէ այս առթիւ, թող կուսակցութիւնները չարիք համարող, կամ անկուսակցական իմաստութեան հաւատացող տարրերը, բոլոր պարկեշտ եւ գործօն մարդիկը հրապարակ իջնեն եւ ապացուցանեն իրենց առաքինութիւնները։ Մանաւանդ որ, ոչ քաղաքական խնդիր կայ, ոչ ալ յեղափոխական գործունէութեան ծրագիր։

Պարզապէս՝ գաղութներու ինքնապաշտպանութեան հարցն է որ ուշ-կանուխ պիտի լուծուի։

Պատկերը այնքան յստակ տեսնելէ յետոյ տակաւին յամենալ և ձգձգել, կը նշանակէ փութացնել ընդհանուր կազմալուծումը։ Եւ պատմութեան կտակել աւելի տխուր ժառանգութիւն մը քան ունէինք Թուրքիոյ մէջ։

Ով որ քաջ է, ի՞նչ կը սպասէ... Եւ ո՞ր օրուան։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

«Հայրենիք» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (27 մայիս).

— «Ամբողջ Անդրկովկասի մէջ մեծ շուքով տօնած են Ատրպէյճանի «խորհրդայնացման, այսինքն՝ կարմիր բանակի կողմէ գրաւման տասնամեակը, որ լրացաւ ասկէ ամիս մը առաջ։

Այս առթիւ խորհրդային թերթերու մէջ ուշագրաւ յօդուած մը հրատարակած է Ատրպէյճանի ներկայ կառավարութեան նախագահ «ընկ.» Բունիաթ-Զադէն, ցոյցուածը իր քանի մը կէտերով շահեկանութենէ զուրկ չէ նաեւ մեր ընթերցողներուն համար։

Ատրպէյճանի թուրք-թաթար «ընկեր» վարչապետը սեծ պարծանքով կը յիշէ տաս տարի առաջ տեղի ունեցած դէպքերը եւ լենին յեղափոխական մնօագործութիւն կը հրամցնէ ի մէջի այլոց նաեւ քոլշեւիկեան այն զզուելի վերջնագիրը, զոր անոնք, Ատրպէյճանին տիրանալէ յետոյ, չամչցաս ղրկելու Հայաստանի հանրապետական կառավարութեան, պահանջելով անկէ՝

Ա) հայկական զօրքերը «մաքրել» հայկական Ղարաբաղն եւ Զանգեզուրը։

Բ) ետ քաշուիլ դէպի Հայաստանի սահմանները (կարծես Ղարաբաղն ու Զանգեզուրը այդ սահմաններէն դուրս էին)։

Գ) Դադրեցնել ազգամիջեան կոտորածը (կարծես թէ թուրքերը չէին, որ կոտորեցին ու քանդեցին հայկական Շուշին)։

Այս վերջնագիրը մերժուելու պարագային, ինչպէս յայտնի է, խորհրդային կառավարութիւնը կը սպառնար իր բանակները շարժել Հայաստանի վրայ։

Բունիաթ-Զադէ հասկնալի պատճառներով իր յօդուածին մէջ չի յիշեր, որ խորհրդային իշխանութիւնը, Հայաստանի Հանրապետական կառավարութենէն իր վերջնագրին մերժողական պատասխան ստանալէ ետքը, ոչ միայն իր բանակները շարժեց Հայաստանի վրայ, այլեւ իր գինակից թուրքիան ալ դրդեց որ ան ևս միւս կողմէն յարձակի Հայաստանի վրայ։

Բունիաթ-Զադէ ուրախութիւն կը յայտնէ, որ խորհրդային իշխանութիւնը կարողացաւ «իւրայատուկ ձեւով մը» լուծել ազգային հարցը Անդրկովկասի մէջ։ Եւ իբրեւ «իւրայատուկ ձեւին» մէկ յատկանշական եւ խիստ գովելի օրինակ, թուրք-թաթար «վարչապետը» կը ներկայացնէ հայկական Ղարաբաղը, որ փոխանակ Հայաստանի մաս կազմելու, կցուեցաւ Ատրպէյճանի։ Այդ «իւրայատուկ ձեւ»ին իբրեւ բնորոշ արտայայտութիւններէն մէկն ալ կը մատնանշէ հայկական Ղարաբաղի մէջ «հայ թրքական կոլխոզ (հաւաքական տնտեսութիւն) հիմնելու փաստը», որ, ինչպէս կը հաւատացնէ, «միջազգային» դաստիարակութեան կը ծառայէ փառաւոր կերպով»։

ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ՀԱՅ ՄԸ ԽԵՂԴՈՒԱԾ

Հէյպէլիի առջեւ (Պոլիս) ծովէն հանուեցաւ դիակը ստորիկան զօրքերու նախկին սպայ Վահան Սարգիսեանի։ Կ'ըսուի թէ անձնասպան եղած է նիւթական թշուառութենէն։

Այս մարդը վերջերս հանրագրութեան մը ձեռնարկած էր Պատրիարքարանին աշխարհականացման համար։ Ունեցած է տխուր անցեալ մը՝ հայաջինջ արարքներու ընթացքին եւ աւելի վերջը, ինչպէս պատմեց իրազեկ աշխատակից մը, այս էջերուն մէջ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թուրքիոյ պետական դրամատունը

Թուրքիոյ Ազգ. ժողովը յունիս 12ին քուէարկեց պետական դրամատան հաստատման օրինագիծը։ Այս առթիւ, ելմտական գործավարը ճառ մը խօսելով, մանաւորապէս յայտարարեց թէ Թուրքիոյ տնտեսութիւնը, վարկը եւ դրամը այսուհետեւ պիտի մատակարարուին հզօր օրկանի մը կողմէ։ Դրամատան գործողութիւնները պիտի վերածուին հաստատուն գործերու։ Դրամատան դրամագլուխն է 15 միլիոն ոսկի։

Կացութիւնը Սուրիոյ մէջ

Գ. Փոնսօ, Սուրիոյ մարզպանը, Ֆրանսա վերադարձաւ, Սահմանադրութիւնը հռչակելէ եւ մինչեւ անապատ պտոյտ մը կատարելէ յետոյ։ Մարսէյլի մէջ, մարզպանը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ մամուլի ներկայացուցիչներուն։

— Սուրիան բացարձակապէս ապահով է այժմ։ Ա՛յս է բոլոր ճամբորդներուն եւ իմ ալ տպաւորութիւնս։ Մնաց որ, ես առոր համոզուեցայ վերջին ճամբորդութեանս ատեն։ Ամենամեծ գործունէութիւն կը տիրէ ամէն տեղ, շնորհիւ այդ ապահովութեան։ Քաղաքները կ'ընդարձակուին, գիւղերը կը վերածնին, մշակութիւնները կը զարգանան։ Այս միջոցին մեր բովանդակ ուշադրութիւնը կեդրոնացած է ջուրի խնդրին վրայ որ պիտի լուծուի ոռոգումի ընդարձակ ծրագրով մը։ Ուսումնասիրութեան տակ է նաեւ Հոմսի ճամբով Եփրատէն դէպի ծովեզերք երկաթուղի մը շինելու ծրագիրը։ Քաղաքական տեսակէտով ալ, կացութիւնը շատ լաւ է։ Հոգատարութեան ենթակայ երկիրներու սահմանադրութեան հռչակումը գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ ամէն տեղ։

Ռումանական տագնապը

Կարոլ Բ. տակաւին չունեցաւ իր դահլիճը։ Գ. Մանիու մերժեց իրեն յանձնուած պաշտօնը, առողջական պատճառներով, եւ յանձնարարեց զօր. Փրէզանը։ Այս վերջինը փորձեց խառն դահլիճ մը կազմել բոլոր հոսանքներէն, սակայն ձախողեցաւ։ Խուլ մոլուտքներ կը տիրեն այս հարցի մասին, եւ հաւանական է որ առժամեայ դահլիճ մը հաստատուի՝ բացառիկ իրաւունքներով։

∴ Մարիա թագուհին, որ Աւստրիա կը գտնուէր, Պուքրէշ դարձաւ հինգշաբթի օր։ Թագաւորը խոնարհեցաւ իր ձեռքը համբուրելու համար, բայց մայրը չթողուց եւ տղուն ճակատէն համբուրեց։ Անմիջապէս յետոյ, թագուհի հռչակուեցաւ Էլէնա իշխանուհին, քանի որ խորհրդարանը չեղեալ հռչակած էր 1926 յունուար 4ի բոլոր գործողութիւնները։ Ամուսնալուծման ջնջումը վերջնական համարելու համար, անհրաժեշտ է որ վճռաբեկ ատեանը եւ Սինոդն ալ որոշում տան իրենց կարգին, բայց Էլէնա իշխանուհին այժմէն պիտի կոչուի Ն. Վեհափառութիւն։

∴ Կարոլ Բ. իր գահաճառին մէջ Ռումանիոյ սահմաններու մասին ալ խօսած ըլլալով, Ռատէք դիտել կուտայ Մոսկուայի պաշտօնաթերթին մէջ.— «Խորհրդային Միութիւնը երբեք չէ ճանչցած Պեսարապիոյ կցումը։ Խորհրդային Միութեան հանրային կարծիքը համակրանքով կը դիտէ Պեսարապիոյ աշխատաւոր զանգուածներուն պայքարը՝ Ռումանիոյ մեծ կալուածատէրներուն լուծէն ազատելու համար»։

Կացութիւնը Հնդկաստանի մէջ

Գոմպէյի ոստիկանութիւնը որոշեց արգիլել մանր խումբերով ցոյցեր կատարելու սովորութիւնը, որ կը տեւէ շաբաթներէ ի վեր, կալպեյաններու եւ օտար խանութներու առջեւ։ Կամաւորները մեծ թափօր մը կազմած էին, Շօլափուրի դէպքին առթիւ։ Ցուցարարները անսաստեցին եւ զանազան շարժումներ կատարեցին քաղաքին մէջ։ Ոստիկանութիւնը շղթայի տակ առաւ գլխաւոր քաղաքները։ Բայց եւ այնպէս, 25,000 ցուցարարներ յաջողեցան հաւաքուիլ մեծ հրապարակը։ Ցոյցը տեւեց երեք ժամ։

∴ Առջի օր, բազմաթիւ Հնդիկներ ուրիշ թափօր մը կազմեցին, սեւ դրօշակներով, եւ գետին ափն երթալով, կրակի տուին բրիտանական քննիչ յանձնաժողովի նախագահին՝ Սըր Ճօն Սիմոնի պատկերը։

∴ «Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ 20,000 իսլամներ ժողով գումարելով, որոշեր են չմասնակցիլ քաղաքացիական անհնազանդութեան պատերազմին։

Ջուրի ընկերութիւնը դատապարտուեցաւ

Լիոնի քաղաքացիները շահեցան ջուրի ընկերութեան դէմ բացուած դատը։ (Անցեալ տարի ժանտատենդ ծագած ըլլալով, 300 հոգի մեռած էին)։ Ընկերութեան տնօրէնը դատապարտուեցաւ մէկ տարի բանտարկութեան (յետաձգումով) եւ 500 ֆրանք տուգանքի։ Ընկերութիւնը 20,000էն 60,000 ֆրանք հատուցում պիտի ընէ կարգ մը ընտանիքներու որոնք դատ բացած էին անհատապէս։ Հատուցումներուն ընդհ. գումարն է՝ 300,000 ֆրանք։

Երկուքն ալ օրէնքէ դուրս

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը հաստատէ այն լուրը թէ Փարիզի առեւտրական պատուիրակութեան եւ-

(Լուրերու շարունակութիւնը նայեցէք Դ. էջ)

Հ. Յ. Դ.
ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն եւրոպայի կեդր. կոմիտէի)
ՑԱՆԿ 14

Վահան Փափազեան	250
Մկրտիչ Երիցանց	200
Լեւոն Ջորմիսեան	200
Կարօ Սասունի	150
Գումար	800
Նախորդ գումար	13,800
Ընդհ. գումար	14,600

ՄԱՀ ՊԱՏՐԻԿ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ

Նիւ Եորքէն հեռագիր մը կը հաղորդէ մահը Գ. Պատրիկ Կիւլպէնկեանի, որ ծանօթ էր իր առատաձեռնութեամբ, Գոլսէնմինչեւ Ամերիկա։ Հակառակ իր ծերութեան (70ը անց էր), միշտ կը հետաքրքրուէր ազգային կեանքով եւ անցեալ տարի Յունաստան այցելեց, մօտէն հսկելու համար կարգ մը ձեռնարկներու վրայ։

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԸՆՏՐՈՒԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ

Այսօր, Բ. էջին մէջ, Երուսաղէմի մեր թղթակիցը կը պարզէ Ս. Յակոբեանց վանքին վիճակը, Դուրեան Պատրիարքի մահէն յետոյ։

Գոլսոյ փոխանորդ Սմբատ եպսկ. տեղեկութիւններ ուզած էր Երուսաղէմէն պատրիարքական ընտրութեան խնդրին առթիւ, թելադրուած ազգ. թերթերու հրատարակութիւններէն։

Ցեղապահ Մեսրոպ եպիսկ. Նշանեան հետեւեալը կը գրէ այս մասին, 31 Մայիս թուականով.

—«Ի պատասխան կարեւոր կը համարենք տեղեկացնել, թէ մինչեւ ցարդ ոեւէ ձեռնարկ չէ եղած այդ մասին։ Մեր տեղապահ ընտրութիւնը արդէն ծանուցուեցաւ ձեզ հեռագրով։ Մայիս 8ին ներկայացուեցանք Երուսաղէմի վսեմ. կառավարիչին, եւ այդ օրէն սկսանք մեր պաշտօնին։ Այդ օրը Գ. կառավարիչը ըսաւ թէ պատրիարքական ընտրութեան հին կերպը վերջ գտած ըլլալով, այլեւս պէտք է ներկայիս ստեղծուած պայմաններուն պատշաճեցուի ան՝ բարեփոխելով կանոնին պատրիարքի ընտրութեան վերաբերեալ յօդուածները։ Բայց տակաւին ոեւէ կարծիք չյայտնեց թէ կառավարութիւնը ի՞նչ կերպ կը մտածէ այդ մասին, միայն յայտնեց թէ առիթ պիտի ունենայ այս խնդրոյն վրայօք մեզ հետ խորհրդակցութիւն կատարելու։

«Նորին Վսեմութիւնը ընդարձակ յիշատակագիր մը պատրաստած կամ պատրաստելու վրայ է, կ'ըսուի, ներկայացնելու համար Պաղեստինի Բարձր Քոմիսէրութեան, ինչպէս հրատարակած էին Պոլսի թերթերն ալ։ Բայց իրողութենէ զուրկ է այն լուրը թէ կառավարութիւնը ինք պիտի ընտրէ Պատրիարքը՝ ներկայացուած ցանկի մը վրայէն, գոնէ պաշտօնապէս բան մը չէ ըսուած մեզի այս մասին։ Մանաւանդ թէ մենք յայտարարեցինք որ երջանկայիշատակ հանգուցեալ Պատրիարքին մահէն ետք քառասնօրեայ սուգի շրջան մը ունինք, ու անկէ յետոյ միայն կրնանք ընտրական գործողութեանց ձեռնարկել»։

ՈՒՐ Կ'ԵՐԹԱՆՔ ԱՅՍՊԷՍ

(ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ՝ ՊԷՐԼԻՆԷՆ,

Համագաղթային կազմակերպութեան պահանջքը ամէն օր մեր աչքին կը ցցուի, քայց մենք կոյր համբերութեամբ մը թոյլ կուտանք որ տարիները սահին, երիտասարդութիւն մը ուծանայ եւ ազգային խմորը հատնի առօրեայ խառնիճաղանճի մը մէջ։

Անցեալ օր Քոնստանցայէն ճճաբաղհատ միջոց մը» կ'առաջարկուէր, (Յառաջ, 6 Յունիս)։ Ես ալ Պերլինէն, անգամ մը եւս կ'ուզեմ անդրադառնալ այս հարցին։ Կ'ընդունիմ «մեր ներքին կազմակերպութեան ընդդիմացողներու ցանկ» մը կազմելու առաջարկը, որովհետեւ ճիշդ է, ան որ կրնար ընել եւ չըներ իր կարելին՝ արդէն յանցանք կը գործէ։ Բացառիկ պայմաններու մէջ կ'ապրինք, արդարանալի են եւ՛ բացառիկ միջոցները։ Բայց այս ժողովուրդը որ ընդունակ է ամէն լուրջ հարց արժանավայել կերպով դիմաւորելու, իրաւունք ունի նախ և առաջ քարկոծելու իր մտաւորականութիւնը, որ չէ ըմբռնած օրուան կացութիւնը, որ ոչինչ կը տեսնէ առանց կուսակցական ակնոցի եւ կարծես կոչուած չէ, նի ամէն բանէ վեր ուղիղ ճամբան ցոյց տալու կամ ռահվիրան ըլլալու, իր ժողովուրդին։

Մամուլի եւ միութիւններու կարաւանը կ'իյնայ ու կ'ելլէ ցաւագին գնացքով մը, առանց գիտնալու ղէպի ո՛ւր եւ մինչեւ ե՛րբ։ Պէտք են կարծես նոր թշուառութիւններ կամ աղէտներ, որպէսզի երեւութական գործակցութեան մը շուրջ համաձայնութիւն գոյանայ, եւ այսչափ։ Ոչ ոք կ'ուզէ շարժիլ հիմնական աշխատանք մը կատարելու եւ գէթ մօտաւոր ապագային համագաղթային ներկայացուցչական ժողով մը գումարելու համար։ Այն ինչ երեւի վրայ կը մնան ազգայինմշակութային հարցեր, հաւաքականութիւն մը ներկայացնելու խռչալները, այլ մանաւանդ ազգային հարստութիւնները եւ նորահաս սերունդը։ «Հայոց աբեղը մարը չի մտներ»։. Ամէն տեղ կանք, բայց նոյնիսկ իրար չենք գիտեր։ Չունինք մեր ճշգրիտ համրանքը, վիճակագրութիւնը եւ ընկերային գիրքի պատկերը։ Հարցուցէք երեք Հայու եւ երեք տարբեր թիւ պիտի իմանաք ցրւութեան մասին... Իսկ Սուրիայէն, Պուլկարիայէն եւ Յունաստանէն կը պոռան — գաղթականութիւնը խեղճ վիճակ ունի, դժգոհ է, մարդավայել ապրելու եւ ապագայի հեռանկարներ կը փնտռէ, լոյսը կը կորէ հայրենիքէն, Հարաւ. Ամերիկա կ'ուզեն գաղթել, ճար մը գտէք, մարդ ղրկեցէք, մեր աչքերը Փարիզ յառած ենք. .

Եւ «Յառաջ» միշտ կարուկ կը պատասխանէ թէ ամէն գաղութ յոյսը իր վրայ թող դնէ։ Առով կը կարծուի թերեւս աւելի մղում տալ տեղական ուժերու, բայց կեդրոնի հարցը կը մնայ դարձեալ անլոյծ։ Եւ պէտք է ընդունիլ որ տեղական ուժերը նախ իբր «մարգարէ ի գաւառի իւրում», երկրորդ վերջապէս նոյն շրջափակէն ըլլալով չեն կրնար սահմաններն գոհացուցիչ երաշխիք ստեղծել եւ ժողովուրդը վարել ցանկալի ուղղութեամբ։ Պէտք է այդ ճիշդ ճանապարհը ամէն գաղթաշխարհի համար նոյնը ըլլայ՝ գծուած, չափուած ձեւուած բարձրագոյն ժողովի մը մէջ։ Միւս կողմէ, նկատելով որ համագաղթային կազմակերպութեան պահանջքը միայն մշակութային հանգամանք ունի, ո՛չ մէկ հիւրընկալ երկրի քաղաքական շահերուն վրայ կրնայ ազդել։ Ուրեմն, ընդունելի եւ իրագործելի պիտի ըլլայ իւրաքանչիւր հայու համար։

Առնենք պարզ իրերօգնութեան պարագայ մը։ Համայքներ ունինք 40—50 ժամուկներով, որոնք դժուար թէ կարենան հոգալ դպրոցի ծախքը։ Համայնքներ ալ ունինք փարթամ եւ հարուստ, որոնք կրնան տասը դպրոց պահել եւ սրբազ բարեգործութիւն ցոյց կուտան, բայց առիթը չունին, մղիչ ուժը չկայ, որ բան մը ձեռնարկեն։ Ուրիշ։ Այսպէս կամ այնպէս նոր գրական սերունդ մը ունինք, որ քաղաքի անյարմար աշխատանքին ու տրցմին մէջ ստիպուած է իր գոյութիւնը քաշքշել կամ հոգիւ բացուած թառամիլ... Համագաղթային պիտի կրնար մասամբ եւ խնդրանքի հաշուեկշիռով տալ անոնց վայելուչ աշխատանք եւ միեւնոյն ատեն պիտի օգտուէր զաւաւոր նոր սերունդը։ Թողանք մանրամասնութիւնը։

Բայց կը կարծեմ թէ անկարելի է նոյնիսկ ամփոփ կերպով ներկայացնել այն բազմակողմանի, եւ անհրաժեշտ օգուտները, զորս կրնայ տալ համագաղթայինը։ Այնքան շատ են անոնք։ Իսկ ա՛ս ոչ ոք կ'ուրանայ ապահովաբար։ Խնդիր է թէ ի՛նչպէս պէտք է առնել առաջին քայլը։

Անոնք որ արտացաւօրէն կը մտածեն հարցին, անոնց համար նշանակութիւն չունի, թէ ո՛վ կը նախաձեռնէ. բայց զօրծին ապաքաղաքական հանգամանքը նկատի ունենալով եւ ազգային ընդհ. գործակցութեան մը կարեւորութիւնը շեշտելով, ալլեւմենքմեզ.հայերս,լաւ.Յանչնալով, կ'առաջարկէի հետեւեալ ճամբան.— քանի մը գաղութներ, փույթ չէ թէ ըլլան փոքր կամ մեծ, միանան եւ կատարեն նախապատրաստական բանակցութիւններ եւ հրաւէր կ'ուղղեն յարանուանութիւններուն, կուսակցութիւններուն եւ բոլոր գաղութ ներկայացնող մարմիններուն, դարձեալ առաժամեայ ժողովի մը համար, որմէ վերջ կարելի է ընդհանուր կանոնագրութեան մը հիման վրայ ընտրութիւններ կատարել երեսփոխանական ժողով գումարել եւ վարչութիւն ընտրել։

Թողլով որ այս օրինակ խնդիրները մասնագէտներ չօշափեն, կը փութամ յայտնել թէ այսպիսի պարագայի մը Պերլինի Գաղթային Միութիւնը, որ միակ պաշտօնական ներկայացուցիչն է գաղութին, ամենայն հաւանականութեամբ իր գործակցութեան բաժինը պիտի բերէ, որովհետեւ ընդհանուր ժողովը մասնաւոր թելադրանք մը ըրած էր այս խնդրին շուրջ, նախորդ վարչութեան առաջարկով։ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՄԻ ԿԵՆԴԱՆԻ ՕՐԻՆԱԿ ՄԵԶ ՀԱՄԱՐ

Յունիսի 11ին Փարիզի ռուս համայնքը տօնեց ռուսական միջնակարգ դպրոցի տասնամեակը։

Տասը տարի առաջ, 1920 թւականին, Փարիզի ռուսական դեսպանատան մէջ, մի խումբ ռուս մանկավարժների ջանքերով, բացւում է առաջին դպրոցը, որ բազմազան դժուարութիւններից յետոյ այժմ դարձել է Փարիզի օրինակելի մանկավարժական հիմնարկութիւններից մէկը։ Դպրոցի նիւթականը, մանաւանդ սկզբի տարիները եղել էչափազանց ծանր։ Աշակերտների մեծամասնութիւնը չէր կարողանում վճարել ուսման վարձ։ Ուսուցիչները ամիսներով ոչինչ չէին ստանում կամ լաւագոյն դէպքում ստանում էին 8 ֆրանք իւրաքանչիւր ժամի համար։ Այսկայն հակառակ այդ ծանր կացութեան, այս տասը տարուան մէջ աւարտել եւ պսակաւորի բակալորէա) քննութիւն են աւել աւելի քան 600 աշակերտներ։ Նրանցից 200ը արդէն աւարտել են համալսարանը կամ մասնագիտական բարձրագոյն վարժարաններ, իսկ 12 հոգի թողած են համալսարանում, գիտական աստղերէզի մէջ կատարելագործւելու համար։

Դպրոցը իր գոյութեամբ շատ է պարտական մի տիկնոջ, Տիկին Մոկլակովային, որ ամբողջ տասը տարի մրաջան մեղուի պէս կարողացել է զանազան ռուս եւ օտար հիմնարկութիւններից եւ անհատներից նւէրներ ստանալ եւ պահել այդ խոշոր եւ կարեւոր հաստատութիւնը մինչեւ անցեալ տարի, երբ մի ռուս տիկին իր օտարազգի ամուսնու հետ յանձն առաւ կառուցանել նոր շէնք այդ կարեւոր հիմնարկութեան համար եւ հոգալ նորա ծախսերը, վերջ տալով դպրոցի անապահով կացութեան։

Կ'ուզէի որ այս փոքրիկ տեղեկութիւնը նիւթ դառնար բոլոր նրանց, որոնց համար թանկ են մեր մշակոյթը, մեր լեզուն եւ մատաղ սերնդի ու հայեցի դաստիարակութեան խնդիրը։ Մանաւանդ այս կարեւոր է նրանց համար, որոնք կիրակի օր ներկայ եղան Ս Մուրատեան ճեմարանի բացման հանդէսին, ուր հայկական շէնքի մէջ հազիւ տեղաւորւել են մօտ 40 երախաներ. ուր հանդէսի համար հաւաքուած հայ հասարակութիւնը չլսեց մի հատիկ հայ բառ, ուր ամաչել էին բարձրացնել մեր եռագոյնը եւ հնչեցնել մեր ազգային քայլերգը։

Փարիզում հայ մտաւորականների մի աչացին յանգուած կայ, մեծ է թիւը եւ հին ու նոր մանկավարժների, որոնք կարող են լծւել այդպիսի մի գործի։ Փարիզներում թափառող կամ օտար վարժարաններում հարիւրաւոր մանուկներ կան։ Ունենք հարուստներ, եռանդուն տիկիններ եւ պարոններ. բայց դժբախտաբար չ ունենք այն, որ ամենից անհրաժեշտն է —սէր դէպի մեր մշակոյթը, եւ հաւատը մեր ապագայի։ Այդ իսկ պատճառով, կ'ուզէի որ, օտար ժողովրդների աշխատանքները մեզ համար մի խթան լինէին եւ մենք գիտակցօրէն, թէպէտ ուշ, լծւէինք մեր մշակութային աշխատանքներին եւ նոյնանման ձեռնարկներով փրկէինք մեր մատաղ եւ երիտասարդ սերունդը։

Ռ. Ս.

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՎԱՆՔԻՆ ՎԻՃԱԿԸ

(ԴՈՒՐԵԱՆ Ս. Ի ՄԱՀԷՆ ԵՏՔ)

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 3 Յունիս (Սեփ. թղթ.). — Երուսաղէմի գրագէտ պատրիարքին անակնկալ մահը ծանր հնչեց վանքին վրայ, որովհետեւ մեծ յոյսեր կապուած էին անոր հոգելոյս պատրիարքին հետ։ Վերջին տարիներուն, օրըսցեալ պատրիարքին յաջողութիւնները, մանաւորապէս վանքին կեթականն ու բարոյականը բարձրացնելու տեսակէտէն՝ արդէն զգալի էին։ Ժառանգաւորաց վարժարանին վրայ ընծայարանի բաժինն ալ աւելցած էր եւ վանքին ժանգ կապած ժամուցը չորս տարիէ ի վեր շարժման մէջ դրուած։

Բայց, թողունք այժմ այդ խորհրդածութիւնները, և պարզենք • վանքին ներկայ վիճակը։

Դուրեան պատրիարք վախճանեցաւ ապրիլի վերջերը, պատրիարքական աթոռին տեղապահի ընտրութիւն՝ կատարուեցաւ մայիս 5ին, եւ 33 քուէարկողներէն 27ին քուէովը տեղապահ ընտրուեցաւ լուսարարապետ՝ Մեսրոպ եպս. Նշանեանը։ Ներկայացուցիչ մը՝ միաբանութեան հին սերունդէն եւ ջերմ հակառակորդը վանքին հին օրէնքներուն ու բարքերուն արդիականացման։ Այսօր ճիշդ ամիս մը եղաւ իր պաշտօնի ձեռնարկելը, բայց ոչ մէկ նոր կարգադրութիւն վարչական կեանքի մէջ եւ ոչ մէկ մտահոգութիւն վանքին արդէն 100 հազար անգլիական ոսկի տոկոսաւոր պարտքը նուազեցնելու մասին։

Դուրեանի օրով, վանքին վարչական ու նիւթական ամենալուրջ բաժինները չափազանց անկանոն կը կառավարուէին։ Դեռ շատ թարմ է Եգիպտոսի «Յուսաբեր»ին եւ Պոլսոյ «Ազգարար»ին մէջ անցեալ տարուան վերջերը, երեւցած երկարապատում թղթակցութիւններուն տպաւորութիւնը։ Ելեւմտից, կալուածոց զոյգ տեսչութիւններ, ինչպէս նաեւ գանձապետութեան, մատակարարութեան, եւ գեռ ուրիշ շարք մը պաշտօններ հինէն կեդրոնացած են զատուած, ձեռքն ու ոտքը զողով պատած եպիսկոպոսի մը ձեռքը, որ միանգամայն իբր հաշուեպահանջ ժողովական ալ է...։ Նոյն վիճակը կը տիրէ միւս պաշտօններուն շուրջ։ Այսօր վանքին գրեթէ բոլոր պաշտօնները, բանօրէն գրուած՝ իրենց կը պահեն երկու եպիսկոպոսներ, Մատթէոս եւ Մեսրոպ եւ մնացեալները կը թոյլատրեն որ օրինազանցութիւններ միշտ գոյութիւն ունենան, որովհետեւ շատերն ալ իրենց կարգին աւարը ունին։ Մէկ խօսքով, ազգային այս հսկայ կալուածը շահատան դարձած է քանի մը վեղարաւորներու։

Արդէն կը խօսուի նոր պատրիարքի ընտրութեան մասին, ինչ որ բաւական դժուարալոյծ խնդիր մըն է։ Ոչ օրէնք կայ, ոչ կանոն, ի՛նչ հիման վրայ պիտի կատարուի այդ ընտրութիւնը, — անորոշ է։ Ներսէ՞ն թէ դուրսէն ընտրել ապագայ պատրիարքը, ո՞վ կրնայ Դուրեանին լուռ ու մունջ սկսած գործը շարունակել։ Եւ յետոյ խնդիր է դեռ թէ ո՞վ պիտի ըլլայ բովանդակ ազգին ձայնը արտասանողը։

Ընդհ. պատերազմէն, երբ Պաղեստինը թրքական տիրապետութեան տակ էր, Պոլսոյ Ազգ. ժողովը կ'ընտրէր ու կը վաւերացնէր Երուսաղէմի պատրիարքը՝ 7 հոգինոց ցանկէ մը. հիմա որ փոխուած են պայմաններն ու երկրին տէրերը, եւ Անգլիացիները դարձած են երկրին տէրն ու տիրականը, ի՞նչ ընթացք պիտի բռնէ հոգատար իշխանութիւնը, ժողովրդական իրաւունքը պահպանելու համար։ Եթէ վանքի այժմեան վարիչներուն մտայնութենէն դատենք, անոնք շատ բարակը չեն փնտռեր։ Ազգը իր ձայնը տուէր կամ չէ տուէր արժէք չի ներկայացներ, կը բաւէ որ իրենք մէկը ներկայացնէն տեղական կառավարութեան եւ անոր միջոցաւ ալ Անգլիոյ թագաւորին եւ ան վաւերացնէ եւ ընտրեալը պաշտօնի կոչէ։ Գրեթէ այս է ընդհանուր կարծիքը Միաբանութեան հին անդամներուն։ Տխուր դեր մը կը կատարէ նաեւ դիւանապետ Կ. Նուրեան, որուն համար կ'ըսեն թէ կլորիկ հարստութեան մը տիրացած է վերջին երեք տարիներու ընթացքին։

Ապագայ պատրիարքութեան համար միաբանական լայն շրջանակներ կը խորհին հրաւիրել Եգիպտոսի առաջնորդ Թորգոմ եպիսկ.ը։ Փոքրամասնութիւն մը եւ Երուսաղէմի ժողովուրդը համակիր են Զաւէն արքեպ.ը ընտրելու, իսկ վանքին արդի վարիչները այդ շողշողուն փառքը իրենցմէ զուրս ու ոքի կը գիջին։ Մէկ խօսքով, ընտրական այս կնճռոտութիւնը յղի է մեծ անակնկալներով։ Կը վախցուի բարդութիւններէ եւ անհաշիւ մխուռմներէ։

Կը սպասուի որ արտասահմանի հայ մամուլը լայնօրէն զբաղի այս խնդրով, հարկ է միակամ երեւալ, փրկելու համար, նախ ազգին ձայնի իրաւունքը, երկրորդ՝ միջազգային համբաւ վայելող սեփականութիւն մը, երրորդ՝ մեր պատրիարքի ընտրութեան թուականի մասին պաշտօնական անձեր կատարեալ լռութիւն կը պահեն։ Արաբական թերթերը սխալ տեղեկութիւններ հրատարակեցին վերջերս, ի՛նչ նպատակով։ Բայց մեր անտարբերութիւնն ալ կրնայ աւելի եւս վատթարացնել կացութիւնը։

Ի մօտոյ 8—10 հատ սարկաւագներու ձեռնադրութիւնը պիտի կատարուի։ Այս ձեռնասուններ Կիւլպէնկեան ընծայարանի սաներն են որոնք այս տարի իրենց շրջանը աւարտած ըլլալով արեղայ պիտի դառնան։ Նորընծաները բարձր դաստիարակութիւն ստացած են, ըլլալով զրքացեալ Դուրեանի սաները։

Շուտով պիտի վերադառնան այս տարի նաեւ Օքսֆորտ իբր ուսանող ղրկուած Նորայր եւ Տիրան աբեղաները, իրենց շրջանը աւարտած ըլլալով։

Զ. ԳԻՍԱԿ

Յ. Գ. — Դուրեան պատրիարքին բնակած սենեակները թորգոմ եպս.ի ներկայութեան բացուած են եւ իր աշխատանոցին մէկ մեծ սնտուկ իր ձեռագիրները եղած են։ Ձեռագիրներուն մեծ մասը գրեթէ աւարտած են, շատ փոքր մէկ մաս մը միայն կիսատ կը մնայ։ Իր պատրաստ ունեցած դրամը՝ 128 ոսկի մօտ յանձնուած է եղբօրը Ազրիպպաս Դուրեանին, Տնօրէն ժողովին կարգադրութեամբը.

ԿԵԱՆՔԸ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

ՆԻԿՈՍԻԱ, (Սեփ. թղթ.).— Ամէն տարի, Կիպրոսի գաղութը կ'ընդունի արուեստագէտներու խումբեր որոնք իրենց հայկական ներկայացումներով ու նուագահանդէսներովը կ'արծարծեն ժողովուրդի սէրն ու համակրանքը դէպի մեր գիրն ու գրականութիւնը.

Այսպէս, Եգիպտոսէն հոս են եկած Կոստանեանի եւ Վոլթերի թատերախումբերը եւ ներկայացուցած Վ. Հիւկոյի «Թշուառները», Ս. Պարթեւեանի «Ընկած բոյը», «Օթէլլօ» եւայլն։ Դեռ ասան Շիշմանեան նոյնպէս տուաւ երկու ներկայացումներ որոնց առաջին «Զարշըլը Արթին Աղա»ն գտաւ ջերմ ընդունելութիւն։

Իսկ քանի մը օրէ ի վեր ունինք հիւր աննման «քէմանչիստ» Ռուբէնը որ եկած է Եգիպտոսէն։ Արդէն իսկ վարձուած է Բոքասորոսլոյի սրահը, ուր պիտի հնչեն հայ աշխարհի չքնաղ աշուղներու երգերը։ Կը լսեմ թէ քաղաքին մէջ աշխատանք կը տարուի, որպէսզի Ռուբէնը տայ նաեւ երկրորդ նուագահանդէս մը Անգլիացի, Յոյն եւ Թուրք հասարակութեան համար։

Ռուբէնը պիտի նուագէ նաեւ Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան սաներուն ու սանուհիներուն ինչպէս նաեւ ուսուցչական կազմին համար, հաստատութեան սրահին մէջ։ Կարօտ հայրենի կը խղդէ արդէն նոր սերունդին սիրտը։ Ընհամբեր են։ Կը սպասեն «Կաունկ»ին, հայ աշուղին ...։

*** Գեորգ Ե. կաթողիկոս եւ Դուրեան պատրիարքի մահուան առթիւ, տեղի ունեցան սգահանդէսներ որոնց մասնակցեցաւ ամբողջ գաղութն ու Մելգոնեան հաստատութեան սաներն ու սանուհիները։ Իսկ Նիկոսիահայ Ակումբին նախաձեռնութեամբ կատարուեցաւ Մայիս 28ի մեծ տարեդարձը։ Երաժշտապետ Գ. Վ.Հան Պէտէլեանի նուագախումբը երգեց հայկական եւ եւրոպական գեղջկէքի կտորներ, Գ. Սիմոնեան յաջողապէս երգեց «Հայաստան»ը։ Եղան արտասանութիւններ հայոց բանաստեղծներէն։ Ցաւալի է ըսել որ օրուան բանախօսը՝ գրուած մէկուկէս ժամ տեւող ճառ մը կարդաց, առանց սեփական դատողութեան մը, Սարտարապատի անմահ քաջերը եւ առանց արտասանելու Մայիս 28ը բառերը։ Անիկա մայիս 28ի տեղ պատմութիւնն ըրաւ Թուրքիոյ հայ ամիրաներու։ Առաջնորդը քանի մը խօսքերով ի վերջոյ հասկցուց թէ ինչ է Մայիս 28ի նշանակութիւնը, եւ թէ ինչու համար, հայութիւնը ամենայն կը կատարէ այս տօնը մեծ խանդավառութեամբ։

Իսկ մէկ շաբաթ առաջ, Յունիս 1ին, տեղի ունեցաւ Մելգոնեան կրթական հաստատութեան ֆըդ ամավերջի հանդէսին գաւառութեան սարդեան խաղերը, հովանաւորութեամբ փոխ-կառավարիչ Մր. Հէնիքըր Հիթինի։ 300ի մօտ երկսեռ սաներ կատարեցին ... տութեան ընդարձակ մարզադաշտին վրայ սիրուն ... Ցեռայ մարզիչ Պ. Հ. Արգարեանի ղեկավարութեամբ տեղի ունեցան վազքի, գունդ նետելու, երկարութիւն ցատկելու, բարձրութիւն ցատկելու, սկաւառակ նետելու եւն. մրցումներ։ Մարաթոն վազքի մէջ (3 մղոն) առաջին եկաւ ... Ցակոբ Ռազումեան։ ... սկաւառակ՝ Աղասի Գալֆայեան։ Բարձրութիւն ձողով 2.86, ... սէփ Աստուրեան։ Հինգ մղոն վազք՝ Արամ ... (37.24)։ Մէկ մղոն՝ ... կանեան։ 100 մեդր վազք ... կէլեան Գէորգ. Գունդ նետել (3.66) Եղիշէ Մամուլեան. ... դաքէն խումբ բազմութիւն (հայ եւ օտար) եկած էր ... հայ/լու սաներն ու սանուհիներ որոնք իրենց մտաւոր եւ ֆիզիքական ուժերով կը պատրաստ... քաջակորով քաղաքացիներ ... նալ։ Հայ եւ օտար բարձրաստիճան հիւրերը ինչպէս նաեւ փոխ կառավարիչը իրենց գոհունակութիւնը ու շնորհակալութիւնը յայտնեցին դպրոցին վարչութեան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱՐՃԵՒԱՆԻ ՋՐԱՆՑՔԸ

Այս ջրանցքն սկսած ... 1924 տարուան աշնան ... շրջանին մէջ։ Նախապէս ... տառ մըն էր եւ կը ջրէր ... կարճեւան գիւղը, 4.500 ... հողը։ Այժմ ջրանցքը կ'ոռոգէ միայն կարճեւան գիւղին ... նաեւ Կաքաւաբերդի հողերը ... տաւորապէս 1780 հեկտար։

Տնտեսական մեծ ... կը ներկայացնէ Կարճեւանի ... քը, որովհետեւ Մեղրիի շրջանը ... ներկայացնէ կլիմայական ... ղային լաւագոյն պայման... եւ գիւղացիները կը զբաղին ... գեգործութեամբ, պտղամշակ... թեամբ եւ շերամապահութեամբ ... Շրջանին մէջ կը մշակուի ... բամպակ, «քնջութ» (արքեպ... կանեփ, ծխախոտ եւ ցորեն։

Ջրանցքը կը սկսի ... վտակէն, Բուղաքար գիւղին ... եւ ջուր կը ստանայ բազմ... տառներէ, յետոյ կ'անցնի ... ռոտ զառիվայրերէ, կազմ... հեղեղատներ։ Այս պատճառ... անհրաժեշտ է շինել ազուգ... (aqueduc), կամուրջներ։ Ջրանց... քին մայր երակը ունի 20 ... մեդր երկարութիւն։ Ջրանցք... անկողինը բարձր ըլլալով ... կարօտ գաշտերէն, պիտի ... ջրաթափեր։

Ջրանցքը պիտի ունենայ ... մասնաւոր անցքեր, ի ... դուրս թափելու համար ... ջուրը։

Այժմ շինուած են 5 ... 9 փոքր ապուգաներ։ Փորուած ...

...փողոցներ 600 մեթր երկարութեամբ:

Բոլոր այս աշխատանքները կը ղեկավարէ ճարտարապետ Սուրէն Օհանեան:

Ըստ ծրագրի, Երեւանի աշխատանքները պէտք է աւարտած ըլլային 1924ին, սակայն շարունակ կը դժուարին եւ մինչեւ հիմա չեն աւարտած: Մասնաւորապէս դրամական օժանդակութիւն պակսած է շարունակ: Միւս կողմէ բանուորները կը պակսին այս շրջանին մէջ եւ ոչ ոք կ՚ուզէ երթալ Մեղրի, որ հեռու է եւ կեդրոններէն: Փոխադրական միջոցները եւս կը պակսին:

Եւ որքան կ՚ուշանայ, այնքան շատ դրամ կը ծախսուի, ինչպէս կը խոստովանի «Խորհրդային Հայաստան» (30 Մայիս):

ՄԱՐԱԽԻՆ ՊԱՏՈՒՀԱՍԸ

Անգլիական թերթերուն կը հաղորդեն թէ մարախին վտանգը Պաղեստինի մէջ մեծ է: Մարախը տասնեակ կարծուածէն աւելի մեծ տարածութիւն մը: Այս տարի կը սպառնայ մարախը երկրորդ յարձակում մըն ալ Պաղեստինի հորիզոնէն: Եւ այն ատեն ճշմարիտ պատուհաս մը պիտի դառնայ մարախը, փճացնելով երկրին բամպակն ու այգիները:

Անշուշտ մարախին տեսակը ըստ ընթացքին վեց անգամ կ՚աճի կ՚աճէ: Հայաստանի մարախին ամէ թերեւս չափազանց աւելի քան 3 անգամ աւելի հասցնել:

ՄԵԾ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՄԵԼՔՈՆ ԲԷՊԱՊՃԵԱՆ

Անուշավ Քան, նկարչական հրապարակին մէջ, կը ներկայացնէ նկարիչ Մելքոն Քէպապճեանը ցուցահանդէսին առթիւ.

— Դիտելով Քէպապճեանի նկարները եւ գծապատկերները, աչքը զարնող առաջին յատկութիւնն ինքնատիպութիւն մը ունին եւ բնագաւառը, ընթերցողը ինքնաշխատութիւն, մեծ ոգեւոր գեղեցիկ իրենց զարգացմանը իրենց ինքնատիպութեան եւ անհատական դրոշմին համար: Ահաւասիկ իր ծագման կնիքը ու կը կրէ:

Հայոց արուեստը ճշմարիտ է եւ ազգային: Բայց կենդանի գծագրութեան խոր եւ արեւելեան ոգին, զմայլելի է ցոյց տալ ազգային ազդեցութիւն մը Շարժումի մէջ: Արմէնիոս բարոյական

կենդանանկարներուն, ծաղկանկարներուն եւ ներքնանկարներուն նրբին երանգներուն մէջ, դուք կրնա՞ք նշմարել բան մը առանձնապէս հայկական: Եւ սակայն այս երկու արուեստագէտներուն մէջ, որոնք խիստ փարիզի գործած են, բան մը կայ, որ ինքնատիպ համ մը ունի:

Մելքոն Քէպապճեան աւելի եւս արեւելեան է: Նոյնիսկ շատ արեւելեան: Պատճառն այն չէ, որ իր զարդանկարչական շրջանակներուն մէջ կը ներշնչուի պարսկական ճարտարապետական արուեստէն: Շատ քիչ կը փորձէ այդ: Բայց այս շրջագծերը կը յօրինէ ծաղկեայ զալարներով, շրջագծեալ երիզներով, կերպասներու նուազուն ճաճանչներով, որոնց կուտայ նոր ձեւ մը, նոյն իսկ անակնկալ ձեւ մը, որ կ՚ազդէ մեր վրայ եւս իբրեւ ամէնէն ներդաշնակ նուագ մը, իբրեւ հեռաւոր պարտէզի երազ մը. (որ կը կարծէք թէ կ՚ազատանա՞յ, ընդհակառակն, կը պայծառանայ այնքան, որքան արուեստագէտը կը փափաքի), իբրեւ անուական երազ մը:

Քէպապճեան կը հաստատէ եւ ուժգնօրէն ցոյց կուտայ թէ ինք արեւելցի մըն է, շնորհիւ այն պաշտումին, որ ունի խորհրդանշանին մասին:

Խորհրդապաշտ վերջին դպրոցը ֆրանսական է: Այս պարագան ուրացում մը չէ թէ Արեւելքի մէջ ծնած է խորհրդանշանը, թէ առաւելութեամբ անած է Արիականներուն եւ Սեմականներուն մօտ:

Քէպապճեան չի պատմեր ան կը ներկայացնէ, կ՚ագեւորէ, յաճախ շնորհագեղ պայծառութեամբ մը: Ան ցոյց կուտայ, շատ ինքնատիպ եղանակով մը, քանի մը յարաբերական կէտեր Ուրատի կամ Պիէկասի գիւտերուն հետ, որոնք ոչինչ ունին արեւելեան, բայց կը հեռեւին գեղեցկագիտութեան մը կանոններուն: Քէպապճեան ունի անձնական մօգութեան մը գաղտնիքը՝ Արդեօք իր գծանկարին նրբութեամբը, կամ գոյներուն քնքուշութեա՞մբ է, որ կ՚իրագործէ զանազան կտորներ, քերթողական յօրինուածներ եւ կը պայծառացնէ առեղծուածներ ու նոյնութեան նախ ու մէկ արտառոց բան մը կը նշմարէ: Ինչ գրեթէ թէ երկու մտերմական երկիրներու մարմիններ, հնդկական աչքեր եւ մազեր, կը կազմեն դէմք մը վչտագին, թէ սեւ արցունքներ ողբերգական նիւթերի մը տառապանքի երեւան կը

հոսին, ուրիշ պիտի հասկնայ:

Եւ սակայն, դիտելով պատկերը, որ կը ներկայացնէ հայ մօր մը, հայաստանի խորունկ վիշտը, պիտի հասկնայիք առանց իսկ եղածը, եւ պիտի ցնցուէիք մինչեւ ձեր հոգին:

Ոգեւորում: Ոգեւորում զատ առած եղանակներով է, որ արուեստագէտը կը ներկայացնէ փոթորիկը, ծովը, տեսիլքական ուժը, ծաղիկը որ հովը ամպերուն կը կազմէ, անդունդը, եւ գեղեցկան անապատներ, գարուն մը, որ կը զարթնու ծիծեռնակներու գալուստով: Երբեմն կը նկարէ քանդակներ իրենց սրբութեամբը, իրենց քանի մը պահերուն բերկրալից հոգիովը, ինչպէս աւ՝ վճեռակին, իր մօրը, նոր եւ պճնազարդ նուագներով:

Եւ դեռ գիրքի դեղազարդեր, փորագրելի գեղեցիկ արուեստով մը որ կը ցցուին անուշ ու ճերմակով եւ գրաւիչ պատկերներով:

Այս ամէնը նոր արուեստով մը, յստակ, բազմազան, եւ շատ կենդանի, անակնկալ, որ կը ցայտէ իրականութեան մակարդակին վրայ, ինչպէս արամարանական երազի մը ծիլերը, որ խորհրդանշանն է:

Եւ ամբողջ այս գործը կը պատկանի արժէքաւոր արուեստագէտի մը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՔԵՄԱԼԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

ՆԻՊԹՈՆՈՍՈՒ ՄԷՋ

Թուրք ընդդիմադիրներու Փարիզի օրկանը, «La République Enchainée» հետեւեալ թղթակցութիւնը կը հրատարակէ Եգիպտոսէն, այս խորագրին տակ.—

Աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ՝ դեսպանները եւ հիւպատոսները ցլխաւոր պաշտօնն է պաշտպանել իրենց երկիրներուն եւ հպատակներուն շահերը՝ իրենց պաշտօնավարած երկիրներուն մէջ:

Անդին է թէ Քէմալի ներկայացուցիչները կը զբաղին՝ իրենց կոչումին բարձրութեան վրայ: Մենք որ, երկրին ներսը ինչպէս եւ դուրսը վարած գործառոյթ եւ արտասովոր քաղաքականութեամբ, քէմալական Թուրքիան այսօր կորսնցուցած է իր ամբողջ հեղինակութիւնը ամէն տեղ եւ մասնաւորապէս Եգիպտոսի մէջ: Խալիֆայութեան ջնջումը, լատինական տառերու ընդունելութիւնը, կրօնի եւ ալեւանութեան դէմ առնուած հալածանքները պաղեցուցած են Եգիպտացիները՝ Թուրքիոյ հանդէպ:

Ի վերջոյ ենք հաստատելու

թէ թրքական կառավարութիւնը իր հեղինակութեան 100ին 90ը կորսնցուցած է Եգիպտոսի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ: Այդ հակակրութիւնը այնչափ համեմատութիւններ առած է, որ արդի թուրքերն այլեւս չեն հետաքրքրեր եգիպտացի ժողովուրդը: Մեր դիւանագիտական եւ հիւպատոսական առաքելութիւնները այլեւս կը հաւատան Մ.Քէմալի ստեղծած նոյակարծ «Ազգին խորհրդակցութեան մասնաճիւղերը»: Քէմալական դեսպանատուն եւ հիւպատոսարաններն պաշտօնը կը սահմանափակուի Էնկիւրիի գործակալներուն եւ լրտեսներուն գործը դիւրացնելով: Եգիպտոս ապաստան տուած է հազարաւոր Թուրք զանազան ցեղէ եւ կրօնէ փախստականներու, որոնք փախած են դիկտատորական բռնակալութենէն:

Եգիպտոսի թրքական դեսպանատունը, փոխանակ միջնորդ ըլլալու պետական ներկայացուցիչ կասկածելի...

Ջարդը, արտահանելով կը ճնշէ Եգիպտոսի պետական խորհուրդի ընդդիմադիր թղթեր ընդունուէ թէ արտաքսուի, թէ եւ տեղւոյն գործունէութիւն կը ցուցնէ Եգիպտոսի դերակատարներուն եւ գործակալներուն գործը դիւրացնելու համար: Բարեբախտաբար, դեսպանատունը չի կրնար ո՛ր եւ է մէկու հասցնել Թուրք տարագիր հայրենասէրներուն եւ զատապարտեալներուն՝ 150ի ցանկէն թէ դուրսէն: Եգիպտական կառավարութիւնը մեծ ուղղամտութեամբ եւ բարեկիրթութեամբ կը վարուի այս դժբախտ տարագիրներուն հետ: Հակաքէմալական «Մուսավաթ» լրագիրը խափանելու բոլոր ջանքերը ապարդիւն անցան:

Ցաւալի է որ քէմալականները կրցած են գործակալներ ցանկին մէջ արձանագրել քանի մը արդեքներ: Ասոնց մէջ կարեւոր յիշել Քիրազ Հասանի: Կը թուի թէ այս մարդուն ճամբորդութիւնը դէպի Եգիպտոս՝ նպատակ ունի տարագիրներուն լրտեսութիւնները կանել, Էնկիւրիի Ազգակործեան Տեսչութեան դրկելու համար: Քիրազ Հասան տեսակ մը ճանչցուած է իբրեւ գլխաւոր ենթակէտ քէմալական բիւրոներուն: Անոր ինչ պէսեւ ալ թէ 1925ի կախաղանները որ տեղի ունեցան Էնկիւրիի մէջ, Քէմալի դահիճներուն կողմէ, գործն են այս ռահվիրայական եւ թշնամական լրտեսին:

Քէմալի լրտեսները իրենց իրական անուններով եւ արհեստներով չեն ներկայանար արտասահմանի մէջ: Անոնց յաճախ կեղծ անուններ կ՚առնեն եւ կը ներկայանան իբրեւ առեւտրականներ: Բարեբախտաբար փախստական տարագիրները հանդիսաւոր եղբայրներ, եւ շատ ուշադիր են:

Այստեղ կը փակած թէ Թուրքիայի քէմալական դեսպանատունը ապաստան կը ծառայէ անբան ճանաչուող ազգութեան մը պատկանող լրտեսներու: Վասնզի աղբիւր կ՚իժանանք թէ Էնկիւրիի կառավարութիւնը պիտի վճարէ ծախսերը եւ միջոցներ ձեռք առնել ապաստանած ընդդիմադիր պետութեան դէմ, իբրեւ հետեւանք այն մեծ դժուարութեանց որոնց մէջ կը գտնուի, իր եղբայրակիցները պաշտպանելու համար: Եգիպտոսի մէջ, քէմալականները ունին օրկան մը, որ կը կոչուի «Մուհ-ալեքէթ»: Այսպէս կոչուած բարեգործական ընկերութիւն մը է այս, զբրուած Դահիրէի դեսպանատան համաձայնութեամբ անկէ նպատակն է՝ զրաւ ճարել լրտեսութեան ծախքերը հոգալու համար: Ցաւալի է որ մեր քաղաքի հրամանատարներն մէկն ալ, Մահմուտ Մուխթար փաշան, շփոթելով այդ ընկերութեան գաղտնիքները, կ՚օգնէ նիւթապէս: Այժքանակալի մէջ ալ, քէմալականները կորիզ մը կազմած են, որուն գլուխը կը գտնուի Գոլչագ տեսուչ. նախկին նախկին վերատեսուչ Մուսէյիթային փաշա, իբրեւ անուտանական ներկայանալով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ, 10 Յունիս (Մեր թղթ.).— Յունիս 9ին, Cinema Noveltyի մէջ, հայ «Երամ-Օպերէթ» խումբը, գեղավարութեամբ ծանօթ դերասան Սուրաթեանի, ներկայացուց «Արշին մալ Ալան» օփերէթը: Ժամանակին շատ սիրուած ժողովուրդը խուռներամ կը դիմէր դէպի սրահը: Վարագոյրը բացուեցաւ ատեն 700է աւելի հանդիսականներ գրաւած էին իրենց աթոռները:

Խաղին կը մասնակցէին տիկիններ Սուրաթեան, Սերոբ, Սոնա Ղարիբ, Աւթօ. Պարոններ Սուրաթեան, Ղազարեան, Ազարեան եւ Թագաղեան: Խաղը լաւ ընդ անցաւ: Տիկին Սուրաթեանի կոմիկական պարերը, բաւոր ծափերու արժանացան եւ յարգելի դերասանուհին փունջ մը ծաղիկ նուէր ստացաւ:

Վերջին արարուածի վերջը, դերասան Սուրաթեանը քաջալերուած Տէսինի գաղութին կողմէն ցոյց տրուած այս ընդունելութենէն, յայտարարեց.

— «Սիրելի հայրենակիցներ, Տէսինը մեր Տէսինի մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէ ակումբ եւ զգայուն սիրտը կը շինուին, հայ եկեղեցւոյ տեղ մը վրայ Արմենահայ վարժարանի համար, ճշմարիտ ներկայացումը փոխեց Տէսինի մէջ հաւատի խումբ. Զաթիւրեան ողջ եմ որ մեծ Տէսինի Տիկիններ, այդ գեղեցիկ եւ նուիրական ձեռնարկը սխալ եղա, որովհետեւ հայ դպրոցն է որ կը պատրաստէ հայ դերասաններ, ուսուցիչներ եւ գրագէտներ, բանաստեղծներ, որոնց շնորհիւ հայ ազգը կը պահէ իր գոյութիւնը: Ուրեմն, իմ կողմէ իբր քաջալերանք այս ձեռնարկին

կը նուիրեմ 200 ֆրանք եւ յաջորդ կիրակի գիշերն ալ — 15 Յունիս — Կոմիտէին հրաւէրով ի նպաստ ակումբ-դպրոցին պիտի խաղանք պատմական օփերէթ «Աշուղ-Ղարիբը» ամ խոր համոզումով որ դուք կրկին այս սրահը պիտի լեցնէք ձեր ներկայութեամբ, քաջալերելով թէ Կոմիտէն եւ մեզ: Կեցցէ՛ հայ դպրոցը: Թատրոնը եւ կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը»:

Տէսինի Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն, պարոն կը զգայ հրապարակաւ իր շնորհակալութիւնը յայտնելու Աշուղ Տէսինի հայրենասէր եւ զոհաբերող ժողովուրդը պիտի զիտնայ քաջալերել առաջադրուած ձեռնարկը:

Փոքրիկ Թերլադրութիւն մը, փափաքելի է որ գրկն երախաները չերեւին ներկայացումներուն, եւ յարգուէր կարգապահութիւնը:

Վ. Հիւսեան

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅԵՐ

ՊԼՕՆՏԻՄՕՆ (Ալժ.) — Մայիս 25ին տեղի ունեցաւ Ցառաւդիմասէր Միութեան բացումը, հոն բազմութիւն մը կար, փոխադրելու նոր խանդ: Բաւական փառքով անցաւ հանդէսը: Ներկայացուցինք «Նոր գծեռը» եւ «Պաշտօնը խոնարհ է», նախապէս ֆրանսերէն բացատրելով իմաստը: Բոլորը գոհ մնացին հանդէսէն:

Յաջորդ օրը ընտրուեցաւ նոր վարչութիւնը, հետեւեալ անդամներով.— Պ. Պ. Արգար Զամուրճեան, Յովհաննէս Այնագեան, Արտաշէս Ըաճեմեան, Խաչիկ Գալֆաեան եւ Յիգրան Մկրտիչեան:

Գ. Փ.

ՑՈՒՑԵԼԵԱՆ ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԱՐՔ.Ի

Սոֆիայի մէջ յանձնաժողով մը կազմուած է, Նիկոմիդիոյ նախկին առաջնորդ Ստեփաննոս արք.ի քահանայութեան 60ամեայ յոբելեանը կատարելու համար:

Այս առթիւ, Լիոնի մէջ ալ հանդէս մը տեղի կ՚ունենայ վաղը, կիրակի առտու 75 Ave. Berthelotի եկեղեցին, նախագահութեամբ Նիկոմիդիոյ նախկին առաջն. փոխանորդ Աշոտ Ծ. վրդ. Հայրէկեանի: Կը հրաւիրուին մասնաւորապէս Բիւթանացիները:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԿՐԱԿԱՐԱՆ (Թանաստեղծութիւններ) Գրեց՝ Հ. Վահան Յովհաննէսեան: Վիեննայի Մ. Տպար. 1930: Գին 2 գ. ֆրանք:

TROIS CONFÉRENCES SUR L'ARMÉNIE, faites à la Fondation Carol I à Bucarest, par Fréderic Macler. Librairie Orientaliste Paul Geuthner, 13 Rue Jacob.

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Անոր խնդիրը չէ վերեւ գնալ, Դե երկրորդ կամփաէրի կարգեր աւելի ազատ է եւ ըսեր «Մինչեւ ե՞րբ այդ կայ հոս, եւ վեր ե՛րթանք», ու սկսեր է դուրս գալ: Տղերքը դուրս բացեր են, Մէջ մէջ հասիան խնդիրները մեր սարեր եւ գրոհ կէս անվիճելիէ փակեր: Գիւղերն հանեց ու փողոց եւ ռուսէս քէշ մը հետու սպանեցան ռուսներ են հեռացեր:

Երբ ընկեր մէկը կը զարնէ՛ շատ խօսքը կը դիպնէ Սիմոնի խնդիրն եւ կը վիրաւորէ: Սիմոնի ձեռքը: Խումբը մեզ կը տանի պարզ ուր, արգ այդ տաճկական կառավարութիւնը դիտել գանել: Սարագուն անկինքան կինը կը բանէ արիւն մը ձեռքովլաւութիւններ

կ՚ըսէ: Հայերու մէջ վտեր կը սիրէ՛ թէ կառարդ կ՚ըլլայ. ասկայն, ոչինչ չեղաւ:

Երբ մենք 1897ին աշունքին ներքնութեամբ հեռացանք, Քիւրդերը Ցամաքանքի Թալանը կը վերջնեն, կը առնեն եղները: Ըստ ամէնը երած են 4 քիւրդ: Ցափանիքեր անմիջապէս կ՚երթան Սուլթանբէկի գիւղը եւ կը դանձնուին Սուլթան բէկին, Այդ Սուլթան բէկը Դաղտանեան եկած չէրքէզ էր եւ այդ օրերը կը վարէր գայմագամի պաշտօն: Այս Սուլթան բէկն է, որ Սերոբի կառքը Սորբի եկած է:

Երբ Ցափանքեցիք լուր կը բերեն, Սուլթան բէկը Եղբօր տան կ՚առաւանեցեր, սակայն,

հարսնիքը կը թողու եւ իրեն հետ վերջնելով երկու չէրքէզ եւ մի յոյն քիւրդ կ՚երթայ Թալոնը յետ առնելու: Չիերը արագ կը քշեն եւ կը հասնին Թալոն ասողներուն: Քիւրդերը կը պատեն. «Մի՛ ճօտնէ, աղա մեզ, ձեր մէկը տէրերու աղջիկն կր քաշէ եւ այն քիւրդերը թող կը հասնին...» եւ կը զարնեն Սուլթան բէկին, եւ մի չէրքէզի եւ Թալոնը կը առնեն:

Սուլթան բէկին կը բերեն տուն. Նա դեռ կը խօսար: Նա կը հանէ Մօրը եւ կ՚ըսէ.

«Ինձ զարնողները Քիւրդեր էին, վայր կառավարութիւնը հասցայ եւ կ՚աչառի զարնելեր Հայերու վրայ Ձգել: Բայց ես քեզ կ՚ըսեմ, որ ինձ զարնողները Քիւրդեր էին, եւ մեղք Հայերու վրայ չգաս»:

Սուլթան բէկը մեռաւ:

Ալեթիէն եկած զայմագամը

կ՚աչառէ հաւաքել մարդը, թէ Սուլթան բէկը սպաննողները Քիւրդ չեն Հաղան ին եղած, ապա, Սուլթան բէկի մօրը կ՚ըսէ

«Հայերը ... մ՛աւեր, որ զոռ իր բերնով ըսեր, թէ զինքը սպաննողները Քիւրդեր են: Եւ իմ վրէժը կ՚ուզեմ կամ կը բանտ մեղաւորները, կամ գիտցած կ՚ըսեմ»:

Ղայմագամը հեռացաւ: Չայնարած ունեց շատ կոպիտ: Մայրը լուր զրկեց Սուլթան բէկի որդոց չէրքէզներուն, որոնք 200ի չափ հաւաքուեցան քիւրդերու վրայ գնալու: Կառավարութիւնը տեսաւ, որ հետեւանքը վատ պիտի ըլլայ՝ քաղցէն պաշտօնեաներ եկան, մեկերը խաղաղեցին, ըսելով որ մեղաւորները անպատժելի կը բանենք: Եւ իրօք, սպաննողներէն մէկը, որը շատ յայտնի էր, բանտին եւ բռնեց բանտարկեցին: Չէրքէզները ցրուեցան:

Այդ ատեն Սերոբի եղբայր ռէս Մէտոն ալ բանտարկուած էր: Զարնն եւ Զեւ Մէտոն եւ Սուլթան-բէկը սպաննող քիւրդն ալ միասին կը բանին: Մէտոն ծերացած ըլլալով կարիք կը զգայ մէկու մը ընկերակցութեան եւ կը խնդրէ այդ քիւրդէն իրեն ընկերակցելու: Սակայն, քիւրդը նրան ընկերութեան: Այդ պահանջով ռէս Մէտոն նրան բաւա կուտայ, այսինքն կ՚երդուի, որ իրեն բան չըլլար, երէ ընկերակցի: Քիւրդը վերջապէս կը համաձայնի եւ կ՚երթան Սերոբի եւ գուրը զանին քով:

Ցանկերը քիւրդի անգեռնին շատ լաւ ծանօթ էին: Ես Բուլանըխի Հայերուն շատ մնաց հասցուցած էր, ուստի ձիւրքերը կը վճռէ նրան սպաննել: Սակայն, որովհետեւ ռէս Մէտոն Սերոբին խնդրել էր չսպաննել, քանի որ

ինքը բանտ էր տուեր, երդուեր էր, որ ոչինչ պիտի չըլլայ, քիւրդին կ՚արձակեն:

Այս բանի լուրը կը հասնի Սուլթան-բէկի մօրը ականջին, նաեւ կ՚իմանայ չէրքէզ Ալի-բէկը, որ Դղրատոպրի գլխաւորն էր, այսինքն՝ զօրերու, աւազակներու, յեղափոխականներու յետեւից պատղը:

«Ա՜ս ի՛նչ բան է,— կ՚ըսեն նրանք,— Սուլթան-բէկը սպաննողը Հայերու թշնամի համար, մենք զարնողին բանել տանք, իսկ սա փրկէ գայ Սերոբի քով, իսկ սա փախանակ սպաննելու՝ կամ մեզ յանձնելու՝ ազատ թողուած է: Ուրեմն, մեր բարեկամ փախաքեն նրանք չարիք կը հաստատեն»:

Կատաղած չէրքէզ Ալի-բէկը իր ձիաւորներով սկսեց օր ու գիշեր անընդհատ հալածել խմբերը:

(Շար.)

կու անդամները, Պ. Պայթին եւ Սթրոպէրկ, ետ կանչուած են, ինչպէս գրած էինք երէկ։ Պաշտօնական ցեկոյցը կ'ըսէ թէ երկուքն ալ մերժած ըլլալով Մոսկուա դառնալ, գերագոյն ատեանը օրէնքէ դուրս հռչակեց զանոնք, եւ վճռեց գրաւել անոնց ինչքերը։ Վկաներու յայտարարութեան համաձայն, Պ. Պայթին ապօրէն գիւտութիւններ տուած է ֆրանսական Տուներու եւ տեսրակներ կեղծեր է ի վնաս պետութեան, մեծ կորուստներ պատճառելով։ Իսկ Սթրոմպէրկ կաշառուելով օտար Տուներէ, ապօրէն զեղչեր բրեր է Խորհրդային Միութենէն արտածուած ասաղձի գիներուն վրայ։ Այս կերպով, խորհրդային կազմակերպութիւնները 400,000 րուբլի կորուստ ունեցեր են։

∴ Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ պաշտօնէն արձակուեցաւ հաղորդակցութեանց գործավար Ռուցուտաք։ Իրեն յաջորդեց տնտեսական Գերագոյն Խորհուրդի նախորդ փոխ-նախագահ Ռուխիմովիչ։

Անգործութիւնը Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ մէջ

Գերմանական տեղեկագրի մը համաձայն, մինչեւ մայիս 31 նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 1,889,000, իսկ անգործներու ընդհ. թիւր՝ 2,637,000. ինչ որ կը նշանակէ 1,290,000 հոգի աւելի՝ բաղդատելով անցեալ տարուան նոյն ժամանակաշրջանին հետ եւ 90,000 աւելի՝ քան երկու շաբաթ առաջ։

Անգլիոյ անգործներուն վերջին գումարն է 1,775,000։ Անգլիոյ բնակչութիւնն ըլլալով 44,500,000, իսկ Գերմանիոյ բնակչութիւնը 63,000,000, իւրաքանչիւր երկրի գործազուրկներուն թիւն է Գերմանիոյ մէջ 24ին մէկ, Անգլիոյ մէջ 25ին մէկ։

Ապստամբութեան վախ Հունգարիոյ մէջ

«Ցէյլի Թելէկրաֆ»ի Թղթակիցը կը ծեռագրէ Փէշթայէն.— Եթէ կառավարութիւնը արագ միջոցներ ձեռք չառնէ, դարման տանելու համար հողագործ դասակարգին մէջ տիրող թշուառութեան, գիւղացիական ապստամբութիւն մը կրնայ ծագիլ։ Այս ծանրակշիռ ազդարարութիւնն եղաւ խորհրդարանին մէջ, պահպանողական կուսակցութեան կարեւոր անդամներուն կողմէ։ Երկուքն ալ դատապարտեցին կառավարութեան անգործութիւնը եւ մեղադրեցին թէ կը ծածկէ վտանգը, առանց դարման տանելու խռովութեանց։ Տոքթ. Վոլֆ յայտարարեց թէ Զիօնկրատ քաղաքին մէջ, անցեալ շաբթու անգործ գիւղացիներու պատուիրակութիւն մը ներկայացած է ոստիկանութեան եւ խնդրած է որ արտօնութիւն տայ սովահարներուն քանի մը ժամ թալանելու խանութները։

Երկար բանակցութիւններէ յետոյ միայն կարելի եղած է ետ կեցնել գիւղացիները։ Հարցապնդողներէն կոմս Հունիատի յայտարարեց թէ ինք անկեղծ պահպանողական մըն է, բայց պարտք կը սեպէ ազգին ազդարարել անխուսափելի աղէտը։ Իսկ Տօքթ. Վոլֆ՝ անդամ կառավարական կուսակցութեան եւ նախագահ Փէշթայի քաղաքապետական խորհուրդի կառավարական խմբակին։

Վեց հարիւր ձերբակալութիւն Շիկակոյի մէջ

Շիքակոյի ոստիկանութիւնը հինգշաբթի օր յանկարծ կոխեց քաղաքին բոլոր վատահամբաւ վայրերը, զինուած՝ գնդացիրներով եւ արտասովոր ռումբերով։ Առաջին առթիւ ձերբակալուեցան 600 հոգի, այր թէ կին, իբրեւ աւազակ կամ մաքսանենգ (ոգելից ըմպելիներու)։ Ձերբակալուեցան նաեւ ծանօթ ընկերութեան մը վեց անդամները, որոնց վրայ գտնուեցաւ 1,500,000 ֆր.ի գումար մը։ Բայց բուն վարիչները հոտ առած ըլլալով, փախան։ Աւազակները անցեալ օր սպաններ էին «Շիքակօ Թրիպիւն»ի մէկ լրաբերը։

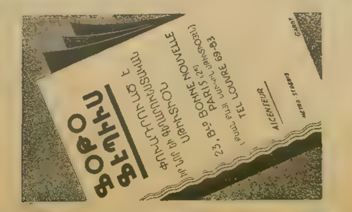

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի եւ Փարիզի կոմիտէի ներկայացուցիչները։

ՊԵԼՎԻԼԻ Ռոստոմ կոմիտէի ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 10ին 131 Fbg. du Temple Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը վաղը կիրակի իրիկուն ժամը 7ին սովորական հաւաքատեղին։

ԻԹԱԼԻԻ Ազգիւր Սերոբ խումբի ժողովը՝ վաղը կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին 184 Ave. d'Italie. ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պ. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիք։ Ներկայանալ անդամատետրով։ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8ին 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիք, Դրադարան-ընթերցասրահին մէջ։

ՏԷՍԻՆԻ Պ. միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիրակի ժամը 9ին սովորական սրահին մէջ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընկերային դաշտագնացութիւնը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 6.30ին։ Ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամին Bld. Garibaldiի կայարանը եւ առնել հանրակառք 15, 16, 40 եւ 39 ու իջնել՝ Վալ Պառեն։ Ճաշը միասին բերել։

ԳԱՒԱՌԷՆ եկած ընկերներ որոնք կը բնակին Պէլվիլի շրջանին մէջ կը հրաւիրուին ներկայանալ Ռոստոմ ենթակոմիտէին այս կիրակի առաւօտ ժամը 10 12. 131 Fbg. du Temple.

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ Բարերարին եւ անոր կտակատար Կ. Եղիանցի մահուան տարեդարձին առթիւ, վաղը կիրակի 16 յունիս, հանդիսաւոր հոգեհանգիստ Փարիզի եկեղեցիին մէջ։ Կը հրաւիրուին բոլոր Սանասարեան սաները եւ այս երկու մեծ հայերուն յիշատակը յարգող հայրենակիցները։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Վ. Իրանեան.— Այդպէս պիտի շարունակուի։ Կը խնդրուի նորէն ղրկել պակաս թիւերու ցանկը։

Օր. Մխ. Սօֆիա.— Կը խնդրուի պատասխանել մեր մայիս 16 թուակիր նամակին։

Պ. ԱՐԱՄ Գարաճեանէ կը կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վանեցի Միքայէլ Վարդանեան Մարտիրոսեան կը փնտռէ Յովհաննէս Քիւրքճեան (Վան.Այգեստան)։ Իմացնել՝ Միքայէլի, Քաֆէ «Բիլժա», Թաւրիզ։

— Կը փնտռուի Աֆիոն Գարահիսարցի Հայկ Ճորճօրեան որ այժմ կը գտնուի Մարսէյլ։

Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Կը փնտռուի Էնկիւրի նահանգին Ստանօս գիւղէն Յակոբ Ջուլաճեան 27—28 տարեկան, հօր անուն՝ Գօզոս, մօր՝ անուն Մարիամ։ 1920ին կը գտնուէր իր մեծ մօրը քով Մերսին։ Այդ թուականին մեկնած է Դամասկոսէն Պոլիս երթալու համար։ Կիլիկիոյ ճամբուն վրայ տեսնուած է հայրենակիցի մը կողմէ։ Իր մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 1000 ֆրանք նուէր։ Իմացնել իր եղբօրը Գրիգոր Ջուլաճեանի 31 Rue de Fossé, Issy-les-Moulineaux (Seine) France կամ թերթիս վարչութեան։

Կը խնդրուի արտատպել թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռեմ Քէմախի Վերի Բազառիճէն Խոսրով Ճիպիլեան եւ զաւակները Ղազարոս, Կաթիկ, Ազատուհի, եւ հօրեղբօրորդւոյս զաւակները՝ Աւագ, Մատթէոս եւ Ծաղիկ, որոնք աքսորուած են 1915ին։ Իզմիրի դէպքէն ամիս մը առաջ Մալաթիայէն լուր առնուած է աղջիկը Կաթիկէն։ Անկէց ի վեր լուր չկայ։ Իրենց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 500 ֆր. նուէր, իմացնել՝ H. Hougasian, Mazagan: Maroc: կամ «Յառաջ»ի։ Կը խնդրուի սուրիահայ եւ յունահայ թերթերէն արտատպել։

— Սեբաստիոյ Ղարսա գիւղէն օր. Ելմաս Պարոնեան, հօր անուն՝ Խաչատուր, մօր անուն՝ Նարօ կը փնտռէ իր մօրեղբայրը Մինաս Մարկոսեան (Սեբաստիոյ Եէնիճէ գիւղացի), որ 1920 - 1924 կը գտնուէր New-York City, Ամերիկա եւ կը թղթակցէր իր մօր հետ։ Իմացնել Elmas Baronianի, c/o Katri Frères, Beyrouth, (G. Liban).

Le Gérant H. STEPH[illegible]

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276 266

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ
15
ՅՈՒՆԻՍ
1930
15 JUIN 1930

Զ. ՏԱՐԻ Թիւ 1289

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՅ ԽՕՍՔ

ԱՅՆ ՕՐԵՐՈՒՆ ԵՒ ԱՅՍՕՐ...

Մեր ազգն յիմարացել ա՛ն,
Նուաստ փչանալ ան ուզում,
Ուրախութիւն, սէր թողել ան
Ցիրուր գլուխ լալ ան ուզում։
ԱՇՈՒՂ ՂՈՒԼ ԱՐԶՈՒՆԻ

Այս տողերուն հանդիպեցանք պարսկահայ թերթի մը մէկ թիւին, աշուղներու նուիրուած ուսումնասիրութեան մը մէջ:

Կը պատկանի՝ 1650—1734 թուականներուն, եւ ներշնչուած է՝ այդ շրջանի կրօնական պառակտումներէն:

Դո՛ւն դատէ, ընթերցող,— մե՞ծ է տարբերութիւնը ա՛յն օրուան եւ ա՛յս օրուան միջեւ...

Դատէ՝, կարդալով հետեւեալ տողերն ալ.—

Քոխցը լեզվով յիրուր խաբում,
Ջնջլով մինդ մինու կապում.
Ցիրուր գլխի կրակ Թափում,
Նրվի, սէվանալ ան ուզում։

Արդարեւ, «մեր ազգն յիմարացեր է, նուաստ փճանալ կ՛ուզէ»,— եթէ դատենք մեր ամենօրեայ իրականութենէն:

Կատարեալ քաոս, երեւութական խաղաղութեան մը մշուշին տակ: Ակներեւ չարիքներն անգամ ուրանալու աստիճան:

Ամբողջ գիւղեր եւ բոյներ մոխիրի վրայ նստան Հայաստան աշխարհի մէջ, «հաւաքական տնտեսութեան» առաջին կազմակերպութեան տակ: Հայ գիւղացին բանտարկուեցաւ, աքսորուեցաւ կամ փախաւ, լքելով տուն-տեղ: Անոր կինն ու աղջիկները անգամ պատրաստ աւար դարձան թրքաբարոյ խրախճանքներու, հայանուն կարմիր «զապթիէ»ներու ձեռքով: Տուած ենք փաստեր եւ կուտանք տակաւին):

Ոչ մէկ տող գիր՝ ազատ երկնքի ազատ մամուլին մէջ: Ոչ աջին, ոչ ալ ձախին կողմէ: Ո՛չ կուսակցական գրիչին, ոչ ալ անկախ մտաւորականին բերնով: Ոչ ծերին, ոչ ալ երիտասարդին ստորագրութեան տակ:

Ինչո՞ւ տհաճութիւն պատճառել «հայկական» կառավարութեան: Երախտապարտ չէ՞ք որ ներում շնորհեր են 25 շրջաններու աքսորականներուն, փոխանակ մինչեւ Սառուցեալ ովկիանոս կամ Սիպերիա քշելու.

Փուշի վրայ նստեր ենք այստեղ, արտասահմանի մէջ:

Գաղութներ կան՝ բթացած փարթամութեան և անհոգութեան մէջ: Ծեփուած գերեզմաններ որոնց վրայ ժամուռ կը թանի:

Գաղութներ կան հազար հովէ տարուբեր, և քարէ քար զարնուած: Անտէր ու անճար:

Եւ կան գաղութներ որ կեանքի ու մահուան ժամեր կ՛անցընեն պարբերաբար:

Որո՞ւ հոգ: Թող դժոխքին բաժին դառնան բոլորն ալ, միայն թէ՝ Երեւանը չբարկանայ եւ վերջին խօսքն ան՛ս ըսած ըլլայ:

Երեւանը շատոնց խաչ է քաշած մեր վրայ, աշխատաւոր բազմութեան դէմ դարձնելով մուրճն ու մանգաղը: Թուրքն ու Ռուսը, Եւրոպան ու Ամերիկան իրար դիմաւորեցին չորս ճամբու վրայ, ամէնէն ծանր տապանաքարը պատրաստելու համար:

Իսկ մե՞նք... Օ՛, մի՛ վիրաւորէք. անոնք որ հրապարակը բռներ են եւ Հայոց ազգը երջանկացած կը համարեն Երեւանով ու Էջմիածնով, նուիրուած են շատ կարեւոր աշխատանքի մը.

— «Քաղցր լեզուով իրար խաբում, շղթաներով իրար կապում, իրար գլխի կրակ Թափում...»

Այն աստիճան որ, երբ կը շշնջաս թէ Սուրիան մասնաւոր ուշադրութիւն կը պահանջէ,— կը փութան նոր նիւթեր հայթայթել գրգռիչներուն:

Կամ երբ կը բացատրես թէ անհրաժեշտ է տեղաւորել եւ հոգին կապելԹուրքիայէն հասած բեկորները և Վասպուրականի վերջին մնացորդները, — արդէն կը դառնաս արկածախնդիր, «դիմոս եւ իրատես» դպիրներու աչքին:

Ոչինչ՝ պատուհանէ պատուհան արձակուած ոլաքները: Դժբախտութիւնն այն է որ, մարդիկ չեն գոհանար ատով, եւ քար քարի վրայ կը գլորեն, որպէսզի քանդուի ինչ որ հաւնելի չէ իրենց, կամ գոհութիւն կը պահանջէ: Կամ իրենց ապիկարութիւնը պիտի ապացուցանէ, եթէ գործի մղուին:

Այսպէ՛ս է իրականութիւնը՝ հալածական բեկորներու տեղաւորումէն մինչեւ ... Պէյրութի ճեմարանը: Գաղութներու կազմակերպութենէն մինչեւ Ապրիլեան Սգատօնը:

... Ըսէ՛, ընթերցող, ի՞նչ է տարբերութիւնը ա՛յն օրուան եւ այս օրուան միջեւ:

Երկու հարիւր տարին կրցե՞ր է կոտրել արժէքը ողբին.—

Մեր ասկն յիմարացել ան,
Նուտով փչանալ ան ուզում.

Այն ատեն՝ միայն կրօնական կիրքն էր որ իրար անարգել, բանադրել եւ աքսորել կուտար:

Այսօր՝ տասնապատիկ աւելի շատ են եւ աւելի թանձր՝ կիրքերը:

Ի՞նչպէս կը յուսանք վառ պահել հայկական արեւը, երբ հասարակ բարեւն անգամ շատ կը տեսնենք հաւաքական աշխատանքի համար...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Աւար աւարի վրայ

Փոլոնյ թերթերը կը գրեն թէ Կուսակալութեան հրամանով, Բերայի Թաղապետութիւնը նոր ազդարարութիւն մը ուղղած է Բանկալթիի գերեզմանատան՝ խանութներու վարձակալներուն, որպէս զի Թաղապետութեան հետ կնքեն իրենց վարձակալութեան հաշիւները: Ինչպէս յայտնի է, այդ կալուածները, ինչպէս եւ գերեզմանատունը ազգին կը պատկանին:

Մակեդոնացիները վերսկսա՞ն

Պելկրատէն կը հեռագրեն յունիս 13 Թուականով.—

Երէկ առտու դժոխային մեքենայ մը որ պահուած էր Նիշի կայարանի Գ. կարգի վառարանին մէջ, յանկարծ պայթեցաւ: Ծանրապէս վիրաւորուեցաւ անանձնորոյժ մը, իսկ թեթեւ վէրքեր ստացան երկու զինուորներ եւ ուսանողուհի մը:

Ժամը 11ին, երկրորդ դժոխային մեքենայ մը պայթեցաւ միեւնոյն կայարանէն 900 մեթր հեռու, Նիշ-Փիրոթ գծին վրայ, երբ կ՛անցնէր Փիրոթէն եկող ճեպընթացը: Նոյն վայրին մէջ գտնուեցաւ երրորդ մեքենայ մը, որ կը կշռէր մէկուկէս քիլօ: Վերջապէս, առտուան ժամը 3ին, չորրորդ մեքենայ մը պայթեցաւ քաղաքին մէկ ծայրը, ուր պահուած էր Լեսքովայի ճամբուն շինութեան յատկացուած աւազին տակ: Վերջին երեք դէպքերը վնաս չպատճառեցին:

Ցարիպրոտէն կը հեռագրեն թէ գրույցի մը համաձայն, ռումբ մըն ալ պայթած է այդ կայարանին մէջ:

Այս բոլոր դէպքերը կը վերագրուին Մակեդոնացիներուն, եւ կը կարծուի թէ պուլկարական կառավարութիւնը պիտի ստիպուի խիստ միջոցներ ձեռք առնել:

Վերջերս Պելկրատ կանչուեցաւ Սոֆիայի սերպիական դեսպանը, որ կը ջանար հաշտարար քաղաքականութեան մը հետեւիլ Պուլկարիոյ եւ Մակեդոնացիներուն հետ: Այս պարագան ալ գրգռած է Մակեդոնացիները:

Ռուսիա եւ Գերմանիա նորէն կը բանակցին

Երկուշաբթի օր կը վերսկսան ռուսեւգերման բանակցութիւնները, Մոսկուայի մէջ: Եւրոպական թերթերը մեծ կարեւորութիւն կուտան այս բանակցութեանց, որոնք վերջնական ձեւ պիտի տան զանազան յանձնաժողովներու կողմէ կատարուած աշխատանքներուն: Գերմանացիները կրկին պիտի պահանջեն որ խորհրդային գործակալները չխառնուին Գերմանիոյ ներքին գործերուն: Անշուշտ Ռուսերն ալ իրենց կարգին պիտի ուզեն օգտագործել առիթը: Կը կարծուի թէ Գերմանիա պաշտպան փաստաբանի դեր պիտի կատարէ Խորհրդային Միութեան համար, երբ քննութեան ենթարկուի Պրիանի ծրագիրը՝ համեւրոպեան դաշնակցութեան մասին: Մոսկուայի մէջ միշտ այն համոզումը կը տիրէ թէ այդ ծրագիրը ուղղուած է խորհրդային իշխանութեան դէմ: Միւս կողմէ, Պերլինի մէջ կը կարծեն թէ առանց Անգլիոյ մասնակցութեան՝ համեւրոպեան դաշնակցութիւնը պիտի ենթարկուի Ֆրանսայի գերակշռութեան եւ Գերմանիան պիտի մեկուսացուի, մատնուելով տկար դիրքի մը: Ամէն պարագայի մէջ, տիրող կարծիքն այն է թէ Ռուսիոյ կացութիւնը որոշ դեր պիտի կատարէ Գերմանիոյ տալիք պատասխանին մէջ:

Թուրք-յունական համաձայնութիւնը

Թուրքեւհելլէն համաձայնութեան ստորագրման առթիւ, Պ. Վէնիզէլոս եւ Թէվֆիգ Րիւշտի պէյ հեռագիրներ փոխանակեցին, շեշտելով թէ նոր դաշնագիրը վերջնապէս հաշուեյարդարի կ՛ենթարկէ անցեալը, թէ ան պիտի նպաստէ երկու երկիրներու յարաբերութեանց զարգացման եւ պիտի դիւրացնէ արդիւնաւոր եւ անկեղծ գործակցութիւն մը, ծառայելով թէ երկու երկիրներու շահերուն եւ թէ արեւելեան Միջերկրականի, Պալքաններու եւ Եւրոպայի խաղաղութեան: Երկուքն ալ լոյս կը յայտնեն թէ այս համաձայնութեան պիտի յաջորդեն ուրիշներ, եւ ամէնէն առաջ՝ բարեկամութեան եւ իրաւարարութեան դաշնագիր մը:

Համաձայնութեան ստորագրութենէն յետոյ, Թէվֆիգ Րիւշտի պէյ շեշտեց դաշնագրին կարեւորութիւնը, որ վերջ կուտայ 1923էն ի վեր առկախ մնացած դժուարութեանց: Այս առթիւ արտաքին գործավարը շնորհակալութիւն յայտնեց դեսպանական մարմնին անդամներուն, եւ —մասնաւորապէս ֆրանսական դեսպանին— որոնք դիւրացուցին համաձայնութիւնը:

Հնդկական շարժման հետեւանքները

Ութսունեւչորս մանարաններ փակուեցան Պլէքպըրնի մէջ (Լանքաշիր, Անգլիա), ինչ որ կը նշանակէ 40ի յաւելում մը անցեալ շաբթուան վրայ: Քաղաքին մանարաններուն աւելի քան 3)4ը անգործութեան դատապարտուած են, իբրեւ հետեւանք Հնդկաստանի խռովութեանց:

∴ Պոմպէյի մէջ, քաղաքացիական անհնազանդութեան կամաւորներէն 250 հոգի ուրբաթ իրիկուն դիրք բռնեցին 120 խանութներու առջեւ որոնք եւրոպական ըմպելի կը ծախեն: Կամաւորները հրաման ստացած էին պառկիլ խանութներուն դուռներուն առջեւ, որպէսզի բանուորները չկարենան ներս մտնել եւ խմել: Եւ իսկապէս, բանուորները մեծ մասով հեռացան...

Պոմպէյի կառավարութիւն 500 հոգինոց օգնական ուժ մը պահանջեց ստիպողաբար:

∴ Ալլահապատի պատերազմական ատեանը դատեց 17 զինուորներ, որոնք անսաստած էին տրուած հրամաններուն, Փէշավէրի խռովութեանց ատեն: Ամբաստանեալներէն մէկը դատապարտուեցաւ մշտնջենական բերդարգելութեան, մէկը՝ 15 տարուան, իսկ միւս 15ը՝ 3 -10 տարի բանտարկութեան:

∴ Հնդիկ ազատական կուսակցութիւնը կոչ մը ուղղեց, հրաւիրելով Կանտին եւ իր գործակիցները՝ դադրեցնել քաղաքացիական անհնազանդութիւնը որ պառակտում յառաջ կը բերէ եւ կը ջլատէ երկրին տնտեսական կեանքը: Կուսակցութիւնը միեւնոյն ատեն կը խնդրէ որ Հնդկաստանի կառավարութիւնը ներում շնորհէ քաղաքական յանցաւորներուն, իսկ Լոնտոնի մէջ գումարուելիք խորհրդաժողովի օրակարգին գլուխը դնէ՝ Հնդկաստանին ինքնավարութիւն տալու խնդիրը:

Առաջարկ մը՝ բանի աշխատանքի մասին

Այս միջոցին, Ժընեւի մէջ, տեղի կ՛ունենայ աշխատանքի միջազգային խորհրդաժողովը: Այս առթիւ, տաք վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ բանուորական պատուիրակ Ժուհոյի եւ ֆրանսական կառավարութեան պատուիրակին միջեւ: Բանուորական խմբակցութիւնը կը պահանջէր առաջարկուած պայմանագրութեան մէջ դնել հատուած մը, որուն համաձայն պիտի ջնջուի բանի կամ պարտադիր աշխատանքը, հինգ տարուան ժամանակաշրջանի մը մէջ: Ֆրանսայի պատուիրակը ընդդիմացաւ այս առաջարկին, յայտարարելով թէ պիտի վտանգէ Ֆրանսայի գաղթային բարեշինութեան գործը եւ թէ իր կառավարութիւնը երբեք չի կրնար այդպիսի հրամաններ ընդունիլ: Պ. Ժուհօ պատասխանեց թէ գնահատելով հանդերձ Ֆրանսայի քաղաքակրթիչ դերը գաղթավայրերու մէջ, կ՛ուզէ ջնջել անոր արատները, եւ մերժուեցաւ բանուորական խմբակցութեան առաջարկը: Բայց, յանձնաժողովը քուէարկեց անգլիական առաջարկ մը, որուն համաձայն բանի աշխատանքի վերացման խնդիրը քննութեան պիտի ենթարկուի Աշխատանքի Գրասենեակին վարչական ժողովին մէջ, հինգ տարուան ժամանակաշրջանի մը մէջ:

Պաշտօնեաներ կ՛արձակուին Թուրքիոյ մէջ

Թուրքիոյ ելմտական տարեմուտին առթիւ պատրաստուած պաշտօնեաներու նոր ցանկին եւ ելմտացոյցին մէջ, կարգ մը պաշտօնատուններէն պաշտօնեաներ արձակուած են, Այսպէս, դատական պաշտօնատան զանազան բաժիններէն 100ի չափ անձեր պաշտօնէ հանուած են: Քաղաքապետութիւնն ալ մաքրութեան ճիւղի գործաւորներէն 40 հոգիի պաշտօնին վերջ տուած է: Ուրիշ պաշտօնատուններէ ալ փոքր թիւով անձեր բացը թողուած են:

Թոշակներու զեղչը Գերմանիոյ մէջ

Ծանր տագնապ մը կ՛անցընէ գերմանական դահլիճը: Ելմտական Նախարարը ծրագիր մը պատրաստած է, որուն համաձայն ժեռաղագործական հաստատութեանց աշխատաւորներուն թոշակները պիտի զեղչուին հարիւրին 7ուկէս: Այս որոշումէն պիտի ազդուին 200,000 հոգի: Պիտի զեղչուին, նաեւ, պետական պաշտօնեաներու թոշակները: Մեծ յուզում կը տիրէ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ եւ ամէն օր ցոյցեր եւ սպառնալիքներ կ՛ըլլան: Դահլիճը կը պնդէ իր ծրագրին վրայ, սպառնալով գործադրել սահմանադրութեան մէկ տրամադրութիւնը, որ դիկտատորութեան իրաւասութիւն կուտայ կառավարութեան:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէկ գիւղին մէջ ձերբակալուեցաւ հրէշ մը, որ մանուկներ ժողվելով տուն կը տանէր, կը մորթէր եւ կ՛ուտէր: Տանը մէջ գտնուեցան անհետացած մանուկներու ոսկորները քննութեան ենթարկուելով, հաստատուեցաւ թէ խելքէն պակաս է: Անմիջապէս փոխադրուեցաւ վարչաւա, բայց հարցաքննութեան ատեն կաթուածահար եղաւ:

ՓԱՐԻԶԻ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ձերբակալեց գերմանուհի մը, Էլզա Արնօլտ, որ ղրկուած էր կարմիր սէնտիքաներու գործադիր կոմիտէին կողմէ, գործելու համար արեւելեան Եւրոպայի մէջ: Ձերբակալեց նաեւ Քոթէն կալօփէնը, քարտուղար Ֆրանսայի երիտասարդ համայնավարներու դաշնակցութեան եւ անդամ կեդր. կոմիտէին որ կը փնտռուէր երկար ատենէ ի վեր:

ԻՏԱԼԱՑԻ ԼՐՏԵՍ մը ձերբակալուեցաւ Նիսի մէջ: Շարունակ տեղ կը փոխէր եւ ինքզինքը կը ներկայացնէր իբրեւ երկրաչափ: Վրան գտնուեցան բազմաթիւ փաստաթուղթեր՝ հարաւ-արեւելեան սահմանագլխի պաշտպանութեան մասին:

ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ նոր դահլիճը կազմեց Պ. Մանիու, ուրիշ ամէն ձեռնարկ ձախողած ըլլալով:

ԳԵՐՄԱՆ ԿՌՓԱՄԱՐՏԻԿ Շմէլինկ համաշխարհային ախոյեան հռչակուեցաւ Նիւ-Եորքի մէջ, մրցելով ամերիկացի ձեք Շարքիի հետ: Այս վերջինը զրկուեցաւ իր հանգամանքէն ապօրինութեան դիմած ըլլալով եւ արցունքներով ընդունեց իր պարտութիւնը: Մրցման վայրը խուժած էին 80,000 հոգի:

ԱՐԱԳՈՒԹԵԱՆ ԿԻՐՔԸ կերաւ անգլիացի Սըր Հէնրի Սիկրէյվի գլուխը: Կ՛ուզէր կոտրել արագութեան մրցանիշը՝ զոր շահած էր ամերիկացի կարուար (150 քիլ. 280): Արդէն հասած էր 157 քիլ. 804ի, բայց ուզեց երրորդ փորձ մըն ալ կատարել եւ յանկարծ մոտոկոյկը անհետացաւ ջուրին տակ: Սիկրէյվէն զատ, մեռան մեքենավարը եւ ուրիշ մը:

28 ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ ՎԱՌԵՑԱՆ Քէբէգի մէկ սինէմային մէջ, ճարակ դառնալով հրդեհի մը բոցերուն: վիրաւորուեցան 84 մանուկներ:

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

"ԳՐԱԿԱՆ" ԱՆԹԱՑՈՒՊ

Խօսքը գրական երկերու յառաջաբանի մասին է: Բոլորովին աւելորդ նախադասութիւն մը, որ բացառական տրամադրութիւն ընտելացնելու կը ծառայէ միայն, երբ կը բացուի արուեստին անկախօրէն մօտեցողին աչքին:

Այս ընդհանուր ըմբռնումէն շեղած երկեր շատ են եղած, մանաւանդ երբ կրկնակի տպագրութիւններու արժանացած են անոնք, ու գրաղատութիւնը լայնօրէն արտայայտուած է անոնց մասին: Հրատարակչական ընկերութիւնները, շատ յաճախ, արժէքաւոր վկայութիւններու անփոփումը կամ յայտնի քննադատի մը կարծիքը կը ներկայացնեն իբրեւ յառաջաբան: Իսկ եթէ հեղինակը մեռած է, որոշ կենսագրական տեղեկութիւններ կուգան աւելցնել ընթերցողին հետաքրքրութիւնը: Այս հարկադրական (երբեմն) յառաջաբանները չեն, որ խնդրոյ առարկայ են: Մանօթը չերթալ կը նկատէ զանոնք, — անծանօթը մասամբ մը իր ծանօթութիւնը կ'աւելցնէ:

Անոնցը կ'ուզեմ սահմանափակել երկու պարագաներու մէջ:

Երբ գրագէտը, մանաւանդ երիտասարդ գրագէտը կը ներկայացնէ իր ստեղծագործութիւնը անտեղի բացատրականով մը: (Բարեբախտաբար մեծ մասով անտաղանդ մարդիկ այդպիսի քայլեր կ'առնեն):

Երբ առաջին անգամ հրապարակ եկող սկսնակը իր երկին ճակատը կը զարդարէ համբաւեալ գրագէտի մը նամակով, կամ գնահատական խօսքով, իբրեւ «յառաջաբան»:

Առաջին պարագային, պէտք է մխիթարուինք որ մեծամասնութիւնը նման հեղինակներու, անտաղանդ մարդիկ են, ու իրենց այդ յառկուման վկայականը իրենք իսկ կը մատակարարեն: Բայց անոնց մէջ կան տաղանդաւորներ ալ, որոնք եթէ զոհ չերթային այդ սսամտութեան, ընթերցողները վատ նախապաշարուած մը պիտի աղատէին: (Այս դիտողութիւնը չերթար անոնց, որ «յառաջաբանի» նմանող նախերգանքով մը կը սկսին իրենց գրուածքը):

Երկրորդ պարագային, իմ համոզումով, սկսնակ գրողը ինքնապանութեան կը դիմէ, երբ իր առաջին փոքրիկ հատորը մեզ կը հրամցնէ այսինչ կամ այնինչ գրագէտին կամ քննադատին երկտող նամակովը ու զատողութեամբը: Մեր առաջին տպաւորութիւնն այն կ'ըլլայ, որ առողջացէմ այդ երիտասարդը չի կրնար քալել, անթացուպերու պէտք ունի: Անզամալոյծ մը խղճահարութեան կը մղէ մեզ, ու մենք ալ չենք կրնար տեսնել միացած առաւելութիւնները:

Անթացուպաւոր երիտասարդներ, որոնք ընդհանրապէս կայծկլտող հոգիներ են: Ասոնցմէ ոմանք զոհ կ'երթան իրենց անհամարձակութեան եւ ձեռք բռնողի մը պէտք ունին, իսկ ուրիշներու մօտ շուտահաս փառատենչութիւնն աւելի արագ կը վազէ քան իրենց զորեր: Ու անոնք կ'ուզեն որ ընթերցողները գիրենք գնահատեն, տակաւին բուն երկը չկարդացած:

Քիչ մը հոգեկան անկախութիւն եւ քիչ մը հաւատք իր ստեղծագործութեան վրայ, բաւական պիտի ըլլային զօրացնելու երիտասարդի մը հպարտութիւնը իր հասակովը մեզի ներկայանալու: Այդ կեցուածքը յարգանք կը ներշնչէ եւ ուշադրութիւնը կը խորանայ, ինքնաբուխ ու բարեհաճ:

Անթացուպի պատկերը կազմուեցաւ իմ մէջ, երբ երեք չորս փոքրիկ, բայց արժէքաւոր գրքոյկներ ձեռքս անցան, անցած երկու-երեք տարիներու ընթացքին: Առաջին առթիւ, ճիշտ այդ փոքրիկ յառաջաբաններու պատճառով չկարդացի զանոնք: Յետոյ, վերջին էջերէն սկսայ, առաջին էջի արարողութիւններէն խուսափելու համար: Ու յաճախ մտածեցի ինծի անծանօթ այդ գրողներու մասին, աւելի շիտակ՝ նման տրամադրութեան մը մասին, որ անհատական չէ, ընդհանուր է, ուրիշներուն մէջն ալ նոյն անդրադարձումն ունեցած է: Մտածում մը որ անհատի թաքուն սեփականութիւնը չէ, կարող է վերածուիլ ընդհանուրին:

Ու աՀա մտածումս: Երիտասարդ գրողները պէտք է հրաժարին անթացուպերէն:

Հրաժա խրատէ աւելի դիտողութիւն մըն է: Խրատն իր կարգին անհաճոյ բան մըն է, ու շատ անգամ մարդոց ականջներբ կը խլանան՝ միայն խրատ մտիկ չընելու համար: Իսկ դիտողութիւնը սլաք մըն է նետուած որոշ նպատակի. եթէ ճիշտ չիդին հանդիպեցաւ, իր գերը կը կատարէ:

Առաջին անգամ գրականութեան բեմը ելողի մը հանդէպ երբ այսքան բծախնդրութիւն կը փնտռենք, կը հաւատանք որ համբաւեալ գրողներն աւելի ունկնդիր պիտի ըլլան այս դիտողութեան:

«Հարսնուկ քեզ կ'ըսեմ, կեսրուկ դուն լսէ»:

Կարելի չէ՞ր խնդրել սա անուանի գրագէտներէն, որ ի պատիւ հրաժարէին իրենց յառաջաբան նամակներէն եւ գնահատական «քանի մը խօսք»երէն: Անթացուպերն ինքնին կը վերնային ու երիտասարդ հոգիները կը վարժուէին իրենց սեփական ոտքերովը քալելու:

Աւելա պահանջ մը չէ որ անոնք չգնահատեն այն յուսատու սկսնակները, որոնք իրենց առաջին քայլերուն մէջ իսկ արուեստի ճառագայթներն ունին: Ընդհակառակն: Մեծերու գուրգուրանքին ու գնահատանքին պէտք ունին նորերը, շատուիղ նետուելու համար: Բայց այդ գուրգուրանքի եւ վեհանձնութեան տեղը «յառաջաբանն» էջը չէ:

Երկը լոյս տեսնելէ յետոյ, գնահատական նամակ մը կամ գրական գնահատութիւն մը ուղղուած մամուլին եւ գրական հանդէսներուն՝ գերազանցապէս աւելի արժէքաւոր է, եւ «ծնունդն» աւելի ուշադրութեան առարկայ կը դառնէ, քան յառաջաբան մը, որ ամէնէն բարեխղճ պարագային, քաղցրաբութիւն մը պիտի նկատուի, իսկ ինծի պէս մտածողները կայտառ ու առողջ երիտասարդին թեւերուն տակ անթացուպեր պիտի տեսնեն:

Բարեգործութիւնը վերապահենք ազգային հիւանդանոցին. եւ գրական գնահատանքը հայկական «բարեգործութիւն»չդարձնենք:

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ՎԷ՞Պ ԹԷ ՅՈՒՇԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս նկատած էք թերեւս, յուշագրութիւնները շատցած են վերջերս: Մասնաւորաբար պատերազմէն ի վեր: Եւ ամէն ընթերցող խնկած է այն գիրքերուն վրայ, ուր յիշատակներ կը պատմուին, յայտնութիւններ կ'ըլլան, կենդանի եւ հետաքրքրական:

Այս պարագան անշուշտ պիտի ազդէր վէպի փառքին վրայ: Այնպէս որ շատերը կը մղուին հարցնելու թէ յուշագրութիւնները չպիտի՞ սպաննեն վէպը: Այսօր ընթերցողները աւելի շատ կը փափաքին կարդալ մեծերու յիշատակները, ապրուած կեանքը, քան թէ վիպագրի մը երեւակայական պատմութիւնները:

Այժմ ժան-ժաք Ռուսոյի «Խոստովանութիւնները», Վոլթէրի «Թղթակցութիւնները», Շաթօպրիանի «Անդրշիրիմեան յիշատակները» աւելի կը փնտռուին, քան սովորական վէպերը: Իրականութեան սէրը չէ՞ միթէ պատճառն այս երեւոյթին: Արդարեւ քննադատները կը սիրեն Գալզաքի կամ Ֆլօպէրի այն էջերը, ուր իրական եւ ծանօթ գրուածներ վերապրուած մը կուտան ընթերցողին:

ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ԽՈՀԵՐ

"ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ"

Ջուրը աղբիւրէն, պտուղը ծառէն, գինին տակառէն:

Հետեւողութեամբ, գացէք տեղին վրայ իսկ ակնդ տալու «Ձայներ»ուն, որ մեզ ու խանարհ, կը թրթռան «Ցառաջ» մէջ գունող բաղդի փոփոխութեններով, կամրամբ ու գոռ,հպարտ չեչոտ՞ը կը չխիորեն բանտուած գալրոլթներու, թէ սուր ու կարճ, բարիքները կը կանչեն հեռացող ու փախող արգարութեան մը:

Բայց մեզմ ըլլան, բամբ թէ սուր. ըլլան մրմունջ, տրտունջ թէ պահանջ,— միշտ յամառ ու միշտ կորովի,— գացէք զանոնք լսելու տեղին վրայ եւ, ինչպէս պարփակած ճամբորդը որ բերնով, բայց կարծէք ամբողջ մարմնով, կ'ըմպէ զով ու ջինջ աղբիւրէն, պաղ մը կանգ առէք. լայն շունչի մը ճնշումէն, ունկնդրեք ձեր կուրծքը եւ ձեր աչքերը պէշ՝ պարպուած երկնքին, անոնց մէջ փնտռեցէք գաղտնիքը այս ժողովուրդի ուժին:

Եթէ չէք կարդացած յիշելու համար գաղջ յուղումով, եթէ գոց չէք ըրած արտասանելու համար սրտաբուխ աղօթքի ջերմութեամբ, գուշ. իսկ պիտի յղանաք ու երգէք,— "Ցարգա՛նք քեզ "

Եւ ինչպէս քաղքենի ծծուած աստղաձալը որ թանձր պատերու խոնաւութենէն ու պղտոր լոյսերու տխրութենէն վերջ, ծառէ ծառ՝ յափշտակութեամբ կը մոլորի այգեստաններու անարգել՝ այլ հրաշալի շէնքին մէջ, գացէք տեղին վրայ ճաշակելու փորձառութեան, անկաշկանդ ու անյօգ խորհրդածութեան պտուղները:

Դժուար են անոնք, յաճախ կծու կամ թթուաշ բայց միշտ առողջ եւ առատ եւ հիւթեղ:

Գացէք եւ պիտի տեսնէք եթէ մարդկութեան համար սուտ չէ, բայց գոնէ հայութեան համար ալ իրաւ չէ՝ երբ կ'ըսեն,— Ճամբան՝ փորձառութեան դպրոց է:

Փորձառութի՞ւն: Այո՛, բայց ի՛նչ տեսակի:

Ինծ կը թուի թէ դարաւոր ճիգերու եւ խորհուրդներու գասերը. իրենց արժէքը կը պահեն մարդկութեան այն մասին համար, որ դուրս կը մնայ հայութենէն.: Իսկ ջալը որ իր կարգին՝ դուրս կը մնայ մարդկութենէն, տակաւին նոր եւ անգամ մը՛ եւս, հեթանոսի ապերախտ կոպտութեամբ մը փորձաքարի սկսած է զարնել գարերու միտքը, եւ նոր գասեր հանել անոնց համար որ իրմէ կը սերին եւ ստացութեան այս շքեղ ու անեզր ափերուն վրայ կը թափառին իբր ուրուականները՝ հնամենի ու մոհակայս ցեղի մը:

Գացէք ուրեմն այս փորձառութեան պտուղները ճաշակելու եւ ճանչցէք ցեղին կենսունակութեան գաղտնիքը, որ մ՚արուժանի հետ երգէք,— Կ'երթա՛մ արեւ՛ը լոյսին...

Բարի ճամբա՛յ

«Ուղին երկար է», եւ «ամալքուած» հայկական հողի վրայ եւրոպական քարերով ու կը տանի լոյսի՞ն որ կը բխի ժողովրդական սրտէն.

Եւ ինչպէս սրբազան արբեցողը, որ երկիւղածութեամբ, յոյսով ու գութով յօժարութեամբ կանգ կ'առնէ տաճարին առջեւ ու կը փորձէ մտնել հարուած մը, —լեզո՞ւն ես, թէ պարագ,— գացէք ձայն տալու սրբութեան, որ համբերութիւն կը մարզեն քաղաքներու եւ գիւղերու անկիւններ:

Ձայն տուէք եւ սպասեցէք պատասխանին որ չուշանար:

Եւ մինչ արբեցողին պէս, որ գգուանքի եւ շնորհակալութեան շարժում մը կը փորձէ լեցուն տաճարին վրայ, ձայներ կան որ պիտի ուզէիք գգուել, շոյել ու սիրել իբր ուրախութեան, հաճոյքի եւ հեշտանքի անօթներ:

Ձայներ կան որ բեկումի, դառնութեան ու անկումի հեծկլտուքներուն քով կը հնչեցնեն յամառութեան, կորովի եւ կենսունակ ահռելի շեշտե՞ր:

Ցեղին այծերը.:

Ու ձայներ կան որ հանդարտ խորհրդածութեան ու պաղ խրատի մրմունջներուն կը գաշնաւորուին եռուզեռի, շարժումի, անզուսպ մղումի կանչերով:

Չի բաւեր զանոնք լսել հեռաձայնով, ձայնագիրով կամ գրաձայնով

Գացէք զանոնք լսել տեղին վրայ, որ եթէ հոյ էք (բայց արգէն պաղելու վրայ) երկին մկրտուիք հայ:

Եւ կամ, եթէ հայ էք ողջ ու ամբողջ, դառնաք Գաշնակցական..

. . . .

Դառնաք Գաշնակցական: Այո՛, Այո՞՛ նքն: Ազգին մէջ ողնայար. (աւելի ճիշդը, եւ առանց համեստութեան), ազգին մէջ ազգ, որ վարժուիք քմծիծաղով եւ անտարբերութեամբ ականջ տալու միւս ձայներուն,— անոնց որ դուրս կը մնան շրջանակէն եւ յարէ յարէ իջնող արձագանգի պէս կը հնչեն խառն ու անդաշն, բազմաձայն լռտանքի տաղտուկով վարժուիք լսել զանոնք ալ, բայց անտարբերութեամբ եւ կամ չլսել,— որ գաւառի մեր "Ձայներ"ուն ուղղութեամբ՝ քալէք անշեղ ու հպարտ,— «Ձայներ»ուն որ կը բխին աւշաւէտ, պարզ ու արծուային հոգիներէ եւ հին ու փառահեղ տաճարի մը խորէն հնչող պատգամի նման, կամքերը կը բոնդաւեն հմայքով ու գիւթանքով:

* *

Մեկնեցէք Փարիզէն Մարսէյլ, կանգ առէք Լիոն, Վալանս, իրենց շրջականներով: Անցէք Ցեսին, Փոն տ'Օպոա, Վիէն, Կրընոպլը: Մի մոռնաք Ռուանը, Սէն Թ'Էթիէնը, Սէն Շամոնը ու կարտանը եւ ամէն ուր որ կայ ափ մը հայութիւն եւ գաշնակցական կորիզ մը փնտռեցէք անոնք որ օրը օրին ձայն կուտան գաւառէն ու խաղաղ կեանքի մը երեւոյթին տակ, սորվեցան պարտկել անթեղուած կրակներու ջերմութիւնը:

Մրջնային աշխատանք ամէն տեղ:

Ցեղին թափառական զաւակները իրենց բոյները կը հիւսեն շարժական հիմերու վրայ, ու ամէն տեղ, օտար կանթեղներով իրենց իւղը կը վառեն տաճարին մէջ, ուր հայ հոգին պիտի կազդուրուի եւ ամփոփէ իր ուժերը:

Կարծէք, չորդ չէ անցեր անոնց գլխէն. կարծէք անոնց ոտքերը չեն ճանչցեր աքսորի հազարեւմէկ ու փշոտ ճամբաները:

Ինչքա՞ն կորով կայ ու ջերմութիւն անոնց ձայնին մէջ. ինչքա՞ն եռանդ կայ եւ ուժ անոնց շարժումին մէջ:

Ալ գիտեն, այս անգամ պիտի մաքառին նախ ճակատագրին դէմ:

Ու այս «ճակատագրական պայքար»ին ալնորէնու միշտ«մեծիններ»ն են, անխոնջ, անվհատ,աւք ու իսկապէս «ընկեր» մերիններ:

(1) ՄԿՐՏԻՉ ԽՐԻՄԵԱՆ

ՍԻՐՈՅ ԵՐԳԵՐ

Պատերազմէն յետոյ եւրոպայի գրական, գեղարուեստական եւ զանազան հրապարակներուն վրայ կը տեսնուին թարմ ժողովուրդներ՝ իրենց երգերովն ու թատրոնովը, քարքերովն ու զարդերովը: Մասնաւորապէս Ափրիկէի եւ Ամերիկայի սեւամորթերն են, որ իրենց երգն ու երաժշտութիւնը կը ցուցադրեն յաճախ Փարիզի թատերասրահներունմէջ: Եւ Հարաւային Ամերիկայի, Խաղաղական ովկիանոսին մէջ լողցող կղզիներուն անծանօթ ցեղերն են, որ աՀա Փարիզ կը բերեն իրենց սիրոյ տենդն ու հառաչանքը: Սիրոյ երգե՛ր. անոնք միշտ նման են ամէն ցեղի մէջ. եթէ նոյնիսկ ժողովուրդը քաղաքակրթուած ըլլայ կամ դեռ մշակուած չըլլայ: Որովհետեւ սիրոյ երգերուն ակունքը մէկ է, սրտն եւ էզ մագնիսական թաքուն ուժերուն մէջ:

Ես պիտի ներկայացնեմ ժողովրդական երգերը Փերուի, երկիր մը Խաղաղական ովկիանոսի վրայ: Այդ երգերը կը կոչուին Ենկայականերգեր,որոնք նուիրուած են Ենկային, արեւին առաջին որդւոյն, սիրոյ աստուածին: Եարավէջք կը կոչուին աշուղները, որոնք երկրին մէջ կը թափառին եւ կ'երգեն սիրոյ հրաշքը եւ ողբերգութիւնը:

Ենկան ունի կին մը,աստուածուհին Մամա Օկլօ՝ փղոսկրեայ բազուկներով..:

Ենկա երգիչ է,եւ երբեմն երեւան կուգայ՝ երգելու համար, երկրի վրայ, այն երգերը, զորս լսած է իր հօր՝ արեւ-աստուածին պարտէզին մէջ, ոսկեղէն սաղարթներուն տակ:

Եարավէջքներն են, որ կը լսեն այդ երգերը, եւ իրենց ձայնը կը մարզեն համաձայն աստուածային երգիչին երաժշտութեան խաղերուն: Այսպէս ստեղծուած է երգը, կ'ըսէ Փերուի ժողովուրդը:

Բայց Ենկա որդին է նաեւ Մեղեդիներու Աղբիւրին, անուշահոտութեան աստուածին,ահա թէ ինչո՛ւ կը զգայ բոլոր գեղեցկութիւնները, կը լսէր բոլոր ձայները եւ կը վայելէր բոլոր քաղցրութիւնները, զորս Բնութիւնը կուտայ:

Երբ Ենկա թաղուած էր իր այս զգայութեանց մէջ, լսեց Լոյսին հրամայական ձայնը:

— Սիրէ՛ կեանքը, կարծեց լսել Բարութեան պահերուն:

Եւ Ենկա աստուածային եղանակով մը պատասխանեց.

— Կը սիրե՛մ կեանքը:

Այն ատեն ամառուտաները (այսպէս կը կոչուին երկրին իմաստունները), անուշահոտ աղջիկները, (որ դեռ կոյս էին), եւ բոլոր անոնք որ կը սպասէին Ենկայի զաւին առջեւ, ըսին.

— Կը սիրենք կեանքը:

Այսպէ՛ս ծնաւ Գեղեցկութիւնը, կ'ըսէ ժողովուրդը: Եւ այդ օրէն ի վեր, բնազդը թոյլ տուաւ որ նորածինները բանան իրենց աչքերը, երբ շրթները կը դպին զուտոյրիկ ծիծերու, որոնք լեցուն են կենսապարգեւ աւիշով:

Եւ մարդիկ ոտքի կանգնած, աչքերը վեր յառած՝ կը դիտէին երկինքը: Անոնցմէ մէկը հետազօտէ հասկցաւ վերջալոյսի խենդ ու բարախուն տաղերը, տխմակին կախարդական մեղեդիները, աղբիւրներուն ձայնը, կեանքին կշռոյթը:

Եարավէջն էր, որ կը ստեղծէր այսպէս ժողովուրդին բանաստեղծութիւնը:

Ենկայական երգերը,— զարմանալի՛,— տեղ տեղ հնդկական վէտաներու շեշտն ունին, երբ կը փառաբանեն արեւը: Բայց նաեւ միստիկ, խորհրդաւոր ու կախարդ գրաւչ մը, որ տեղական է, ինչպէս ունին Խաղաղական ովկիանոսի բոլոր ցեղերը: Դեռ առիթ կ'ունենանք ներկայացնելու և թարգմանելու այդ ժողովուրդներուն երգերը. տալով փունջ առ փունջ: Շ. Ն.

.˙.

— Պէտք է սիրել խորունկ սէրով մը, ինչպէս չէկ տատրակը, որ կը շշնջայ իր սիրոյն չատութենէն:

— Պէ՛տք է սիրել, որովհետեւ դարունը այդպէս կը... այդպէս կ'երգէ տատրակ... նով մը, ուժգին եւ քաղցր...

— Պէտք է սիրել քնքուշ... րովն աղբիւրին, որ շարունակ կ'երգէ ամէն նոր արշալոյս... կապոյտ բառերով, միշտ անդ... զգուական:

— Պէտք է սիրել մայրին... սէրով, այնքան ամուր, որ փ... թռչնիկները չկարենան... այնքան բարձր, որ միայն... վերը հասնին:

— Մեղեդի մըն է քու... հոլիզոնի մը պէս տարօրին... ուր սեւ արեգակներ վերջալոյ... կը մտնեն մեծ թռչնիկներ... կապոյտ արմաւենիներուն... ը:

— Իշխանուհի՛, քու մարմ... բազինը մարմինդ դէպի... ըը բարձրացնելէն ի վեր... շարունակ կուլամ վրադ, բայց... քեզ աւելի մօտ կը զգամ:

— Վարդը ունի իր ակ... անոյշը՝ իր ճիրանը, ուղար իր... համբերութիւնը: Միայն սիրտ... է, որ ունի իր մայիսը, նաեւ... արցունքնե՛րը...:

— Թարերն իսկ կը լռեցին... եւ աղբիւրները կը հեծկլտան... տխրագին: Միայն քու անտեր... աչքերդ են, որ կը քնանան ու... կը խփուին՝ երբ իմ բանաստեղ... ծութիւններս կը կարդաս:

— Դիտե՞ս որ, գիշերը, ուրիշ... կը թափառիմ իբրեւ անտես... նելի ցայգաթիթեռ մը, եւ... քերուղ սուզին մէջ կ'ընդմիջ... րեմ իմ մէկ յիշատակս:

— Կան անհասկնալի հեծկլտուքներ, զորս գիշերուան... հովը կ'եղանակէ: Երբ ցաւի... սաստկութիւնը կը հասնի իր... ծայրագոյն աստիճանին, սիրտ... բրէ՛, ի՛ս եմ:

— Ինչո՞ւ վրաս չես նայիր... նոյնիսկ յանդիմանական նա... յուածքով մը: Ու ես գիշերուան... մէջ կը փնտռեմ աչքերդ... աստղերը գիս կը քամահրեն:

— Կապոյտ բոլոր կապոյ... ծաղիկներէն,գեղեցիկ բոլոր պատա... ներէն, իսկ – քու շրթներդ... կը բարձրանայ երկնային... վարդագոյն անուշահոտութիւն:

— Արուեստական անգամ կը... մտնայ իր պարտականութիւն... ները, զբաղած ըլլալով աչքերը... ծել շուքդ՝ երբ դուն կը վեր... դառնաս իրիկունը, ո՛վ աղա... մտածումներս:

— Արեւը վրադ ամէն... թափեց, լուսինը արծաթեայ... իսկ ես, տխուր աղջիկ, արցունքս կուլամ:

— Քու աստուածային... կ'ըսէ թէ գիշերը ծնած... հակառակն հովը կը... ցերեկին աշխարհ եկած... գիշերն ըլլար, աստղերը... կ'առնւանգէին, ո՛վ զաւ... աստղերուն քոյրն ես:

— Ես այնքան կուլամ... աղբիւրը, տեսնելով իմ վիշ... ինքն ալ սկսաւ հեծկլտալ,... իմ պատճառներս չունի:

— Քու նայուածքդ, այդ... շալիքը, որ լեցուն է ամենայն... պայծառութեամբ եւ բոլոր... թռչնիկներով, ցաւ կը պատճառ... ինծի, որովհետեւ չեմ կրնար... զայն ծածկել զգուանքով:

— Ինչո՞ւ համար չես սիրեր... զիս: Քեզի համար է, որ կը... անքնութեամբ զանձը, եւ սիրտ... կապոյտ հովալներ, որ կը... կեն վրադ:

— Ոսկին հանքերէն կուգայ, լոյսը՝ արեւէն, իսկ մեր սիրոյ... ջերմութիւնը՝ մեր հոգիին... յատակ խորութենէն:

— Երբ նիզակները անկողին... ամէն ոք կը սարսափի: Միայն... քու լայն կրանիտեայ կուրծքդ... որ կը կենայ քաջ, անշարժ... խիզախ զինուորը աստուած... րուն:

— Հողմաթափ վարդերէ... առնէ վերջալոյսը մարեց... թաթախ ամպերուն վերջին... դերը: Միայն այտերդ... դերն են, որ ինծի մնացին...

— Փաղոցներուն մէջ անցորդ... ները կ'ըսեն թէ այլեւս չես... ըեր զիս: Այսպէս ըսին, չես... տեր...

- Եթէ կը սիրես զիս... եթէ չես սիրեր, շո՛ւտ ըսէ... որպէսզի ուրիշ սիրուհի մը... նեմ քեզի նման, բայց... բնտիր:

Թարգմ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԻՆՉՊԷՍ Կ'ԱՊՐԻՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Խորհրդային Միութիւնը աշխարհի միակ մեծ երկիրն է, ուր բոլոր չափերով կը տիրապետէ սակի դրութիւնը (վերիգատանքի եւ ճարտարարուեստի մեծ երեք արտադրութիւններու բաշխման համար։ Այս դրութիւնը նուազ կատարեալ է, քան այն որ կը գործադրուէր պատերազմի միջոցին եւրոպական զանազան երկիրներու մէջ, որովհետեւ կարելի է որոշ արտադրութիւններ գնել առանց տոմսի, եւ կայ նաեւ սահմանափակ ազատ շուկայ մը՝ ուր կարելի է պարէն գնել ուզած չափերով։ Սակայն ազատ շուկային մէջ գինները այնքան բարձր են՝ որ հոն առնող ժողովուրդը իր գնումները կը նկատէ իբրեւ պերճանք։

Բոլոր արտադրութիւններու համար ամէն քաղաքացի կը ստանայ տոմսեր, տետրակներու ձեւով եւ կտրօններով, բացի չափաւորուած դասակարգէն (քահանաներ, առեւտրականներ, նախկին ազնուականներ եւն.)։ Անոնց ... սակայն կրնան ստանալ պարէնի որոշ քանակը

Իւրաքանչիւր ունեցողը կրնայ սահմանափակ քանակը գնել պետական կամ գործակցական խանութներու մէջ, բաղդատաբար չափաւոր գիներով։ Մոսկուան իբրեւ հայրաքաղաքը եւ ճարտարարուեստի մեծ կեդրոնը բաղդատաբար աւելի լաւ պարենաւորուած է քան գաւառական քաղաքներու մեծ մասը։

Բոլոր Ռուսերը, բացի ամէնէն աղքատներէն կը պարենաւորուին մասնաւոր շուկայէն։ Մինչ անցեալ ձմեռ մասնաւոր խանութները գրեթէ վերցուած էին կառավարութենէն հասարակութեան հաստատելու նպատակով, հիմա քանի խստութիւնը թուլցած է, գիւղացիներուն մէջ նոր շարժում մը կայ ուղղակի առեւտուր ընելու։

Ուտելիքներու գիներն են մասնաւոր շուկային մէջ, մի՛ն մէկուկէս կամ երկու րուբլի լիտրին (պարագ՝ ...) ... 60 կոպեկ լիտրը։ Գործակցականներու մօտ կաթը կը ծախուի 24 կոպեկ լիտրը։ Ընդհանուր առումով ազատ շուկային մէջ գինները 2ուկէս - 3 անգամ աւելի պակաս են քան պետական կամ գործակցական խանութներուն մէջ։

Օտարականները ազատ են պարէնի խիստ դրութենէն, որովհետեւ այցելուները միշտ պանդոկներու մէջ կը մնան, ուր ճաշերը շատ տարբեր չեն ուրիշ երկիրներու մէջ եղածներէն։ Մինչ միայն օտարականները, ինչպէս դեսպաններ, թղթակիցներ, ճարտարապետներ, որոնց թիւը հետզհետէ կ'աւելնայ, պետական պայմանագրութեան շնորհիւ, գործակցականներէն անսահման քանակութեամբ գնելու մենաշնորհը կը վայելեն։

Խորհրդային Միութեան մէջ պարէնի պակասը պէտք չէ վերագրել ոչ պատերազմին, ոչ ալ բացարձակ բնական աղէտի մը, ինչպէս խիստ երաշտութեան, այլ հետեւեալ պատճառներուն.

1 — Երկրագործական յեղափոխութիւն համայնացում) որ քանդեց աւելի արագ հարուստ գիւղացիներու յաւելեալ արտադրութիւնը քան կրնային սահմանել պետութիւնը կամ գործակցականները։

2.— Ինունդի արագ աճում, որ կապուած է քաղաքներու ընդարձակման եւ մեծ շէնքերու շինութեան ծրագիրներու հետ եւ զոր Խորհրդային Միութիւնը յառաջ կը տանի մեծ եռանդով։

3.— Հաւկիթի, կարագի, պտուղի եւ խաւիարի նման արտադրութիւններու տեւական արտածումը։

4.— Անկանոն փոխադրութեան եւ գործակցականներու բաժնելու դրութիւն։

Թէ ե՞րբ կրնայ վերնալ սնունդի տագնապը, տակաւ կախում ունի նախ եւ առաջ անտեսութեանց կազմակերպումէն։ Սնունդի ներկայ դժուարութիւնները չեն կրնար անմիջապէս անհետանալ, հաւանականութիւնը այն է որ Ռուսիոյ պարտաւոր պիտի ըլլան տարի մը եւս սեղմել իրենց ակռաները։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԸ
(ՍԹՐԱՆԻ ՀԱՎԱՐ)

ԽՄԲ.— Արարատի ապստամբ քրտական շրջանը, որ չորս տարիէ ի վեր անկախ է, սկսած է հրատարակել «Ագրի» (Արարատ, անունով քիւրտերէն թերթ մը, որուն առաջին թիւէն կ'արտատպենք հետեւեալ երգը.—

Թուրքերու զաւէն վիշտն ապրեցանք,
Գիւղերնուս արիւնէն ձորերը կարմրեցան։
Հրացանի ձայնէն լեռները թընդացին,
Հայրենիքի քաջե՛ր, օգնութեան հասէ՛ք։
Լեռներն ու դաշտերը դիակներով լեցուեցան,
Ողջ մնացած տղամարդիկ կրակ կտրեցան։
Հրացանի ձայնէն լեռները թընդացին
Հայրենիքի քաջե՛ր, օգնութեան հասէ՛ք։
Գալենական զօղաները (*) թշնամիին առջին տակ
Կը վայեն... Ո՞ւր են կիներն ու երախաները։
Հրացանի ձայնէն լեռները թընդացին,
Հայրենիքի քաջե՛ր, օգնութեան հասէ՛ք։
Քիւրտի տղաքը ձեռք նետեցին հրացանի,
Առիւծի նման թուրքերուն դէմ ելան։
Հրացանի ձայնէն լեռները թընդացին,
Հայրենիքի քաջե՛ր, օգնութեան հասէ՛ք։
Ո՛վ վատթար ազգ, ունկնդիր կեղծիքի,
Ի՞նչպէս պիտի խուսափիս այս առիւծներու ձեռքէն։
Հրացանի ձայնէն լեռները թընդացին,
Հայրենիքի քաջե՛ր, օգնութեան հասէ՛ք։

ՋՈՒՄՇԻՏ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԵՐԳԵՐ

Չինական յեղափոխութիւնը զարկ տուաւ ոչ միայն ջարդին, այլ և... բանաստեղծութեան։ Անգլիացի տիկին մը վերջերս հրատարակեց շարք բանաստեղծութիւններ, քաղելով աւելի քան հինգ հարիւր երգեր, որոնք բոլորը յեղափոխական ձգտում ունին։ Ահաւասիկ հատ մը, — «Արշաւ Արդարութեան».—

Աւելի՛ արագ: բանէ՛
Լուսաբացէն մինչեւ գիշեր,
Տասնըչորս ժամ, տասնըհինգ ժա՛մ,
Աւելի արագ, դէպի ծերութիւն,
Դէպի թշուառութիւն, դէպի մա՛հ
Աւելի՛ արագ: Աւելի՛ արագ:
Խորտակեցէք շղթաները բանտորի վզին:

Եւ սա երկրորդը, որ ութժամեայ աշխատանք կը պահանջէ.

Դուն կը ցանես դաշտերը,
Ես կը հիւսեմ կտաւը,
Ան կշինդը կը շինէ տուները ծածկելու համար.
Հա՛նկ-կօ, հա՛նկ-հօ, հա՛նկ կօ,
Աշխատէ ութ ժամ,
Հանգստացիր ութ ժամ,
Սորվէ՛, սերտէ՛ ութ ժամ:

Եւ վերջապէս, ահա «Կտաւ ծախողին երգը», որ շատ կը յիշեցնէ Հուտի «Ասեղին Երգը».—

Քուրի՛կ կտաւ գործէ,
Աղբարիկ, կտաւ ծախէ.
Կտաւ ծախէ եւ բրինձ գնէ,
Անոնց փորը կշտացնելու համար:
Քուրի՛կ, կտաւ գործէ,
Աղբարիկ, կտաւ ծախէ,
Երախային տաքատը պատռեր է,
Կտոր չկայ կարկտելու համար:
Քուրի՛կ, կտաւ գործէ,
Աղբարիկ, կտաւ ծախէ,
Ո՞վ կ'ուզէ կտաւ գնել,
Սա՛ գիւղին ունեւորը:
Տունը գործուած կտաւը կոշտ է.
Օտար կտաւը նուրբ է:
Օտար կտաւը աժան է,
Ունեւորը ա՛ն կ'ուզէ:
Տունը գործուած կտաւը մա՛րդ չուզեր:
Անօթի սատկէ՛, քուրիկ, աղբարիկ:

(*) Ամարանոց արօտավայր։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Լուսաւորութեան գործավարը, ընտանիքով ծանրաբեռնուած կամ գիւղերու մէջ աշխատանքի լծուած ուսուցիչներուն բարձրագոյն կրթութիւն տալու նպատակով, փոստային ամիսէն սկսեալ, Երեւանի պետական համալսարանին մանկավարժական բաժնին կից բացաւ դասընթացք մը, որ ունի 3 տարուան շրջան։ Այս դասընթացքներուն կը հետեւին 110 ուսուցիչ-ուսուցչուհիներ, որոնք եկած են Հայաստանի գիւղերէն, Ազրբէջանէն, Վրաստանէն, Լեռնային Ղարաբաղէն ու Վլատիկավկասէն։

Ամէն դասախօսութիւն կը կատարուի համալսարանին փրոֆէսորներուն կողմէ, որոնց կ'օժանդակեն բարձրագոյն կարգի ուսանողներ։ Գիրքերը կը պակսին. այս պատճառով սկսան համալսարանին տպարանին մէջ տպել բոլոր դասախօսութիւնները 500ական օրինակ։ Մինչեւ հիմա հրատարակուած են Փրոֆ. Ա. Տէրտէրեանի Հայոց նորագոյն գրականութեան 5 պրակներ, (հետզհետէ լոյս պիտի տեսնեն ռուսահայ եւ թրքահայ նորագոյն ամբողջական գրականութիւնը). Գ. Էղիլեանի Հոգեբանութեան 6 պրակները, Կ. Ղազարեանի Եւրոպայի պատմութեան 1 պրակը, Դ. Տէր Մկրտիչեանի Բնախօսութեան 2 պրակները։ Շուտով լոյս կը տեսնեն նաեւ Ռուսերու պատմութիւնը, Հայոց լեզուի տեսութիւնը, Ջղային անդրադարձ շարժումներու գիտութիւնը (réflexologie)։

Բոլոր այս պրակները ուսանողներուն կը տրուի ձրի, իսկ դուրսէն պահանջողներուն հատը 20 կոպեկ։

Գալ տարեշրջանի դասախօսութիւնները պիտի սկսին սեպտեմբեր 1ին։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԲԱԺԱԿԻ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Վիէն, 10 յունիս.— Կիրակի օր տեղի ունեցաւ բաժակի մեծ մրցում մը հայկական տասը խումբերու միջեւ, կազմակերպուած Մ. Ա. Ո. Ը. կողմէ։

Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ն ալ իր մասնակցութիւնը բերաւ իր ֆութպոլի առաջին խումբը ղըրկելով։

Մրցումները տեղի ունեցան A. S. L. մարզարանին մէջ առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուան ժամը 9։

Նախապէս Հ. Մ. Ը. Մ.ի Տէսինի Ա. խումբը եւ Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ը մրցեցան, վիճակահանութենէ մը ետքը։ Երկու քոյր մասնաճիւղերու Միութիւններն ալ դաշտ ելան, իրենց յատուկ դրօշով եւ հայկական եռագոյններով։

Երկու խումբերն ալ ցոյց տուին հանդիսականներուն նուրբ խաղարկութիւն մը, որմէ յետոյ Վիէն յաղթական ելաւ 2ի դէմ 0ով։

Գովելի է Տէսինցիներու դիմադրութիւնը Վիէնի Ա. խումբին դէմ։

Ժամը 10ին «Արծիւ» Մարզական Միութիւնը մրցեցաւ Մօնշաի (Լիոն) պահեստի խումբին դէմ, որուն յաղթեց 2ի դէմ 1ով։

Ժամը 11ին Foot-Ball Club Armenienne եւ կազմակերպիչ Միութեան խումբերը մրցեցան F. C. A. յաղթական ելաւ 4ի դէմ 1ով։

Ժամը 12ին, հանդիպեցան Զ. Ե. Ո. Միութեան եւ Մօնշաի Ա. խումբերը։ Խաղը երկարաձգուելէ յետոյ Մօնշա յաղթական ելաւ 1ի դէմ 0ով։ Սակայն գնահատելի էր նորակազմ Միութիւնըորըներու, որոնք ընտիր խաղարկութիւն մը ցոյց տուին։ Զ. Ե. Ո. Մ.ը շատ աւելին կըրնայ ընել եթէ այսպէս շարունակէ։

Ժամ մը յետոյ, Փօն տ'Օպնայի եւ Տէսին Հ. Մ. Ը. Մ.ի 2րդ խումբերը մրցեցան, փոքրիկ Տէսինցիները յաղթեցին 1ի դէմ 0ով։

Այսպէսով մրցումներու առաջին շրջանը լրացաւ եւ հետեւեալ յաղթական խումբերու վիճակահանութիւնը դարձեալ տեղի ունեցաւ։ Վիէն-Տէսին, F. C. A., Արծիւ եւ Մօնշա։

Արծիւ մարզական յաղթեց Տէսինի երկրորդին 2ի դէմ 0ով։ Ֆութպոլ Գլիւպ յաղթեց Մօնշա Ա.ին 2ի դէմ 1ով։ Վիէն յաղթեց Արծիւ մարզականին 2ի դէմ 0ով։

Այս մրցումներէն յետոյ մնաց ֆինալի եւ ամենակարեւոր մըրցումը։ Վիէն և Ֆութպոլ Գլիւպ։ Երեկոյեան ժամը ճիշտ 8ին սկսաւ մրցումը։ Առաջին վայրկեանէն Հ. Մ. Ը. Մ.ի բերդը վտանգի ենթարկուեցաւ, եւ հազիւ քանի մը վայրկեաններ սահած էին, Ֆութպոլ Գլիւպ ըրաւ Ա. նշանակէտը։ Մինչեւ վերջին վայրկեանները Հ. Մ. Ը. Մ. ի զուր տքնեցաւ խաղը հաւասարացնել։ Մրցումը լրանալու երկու վայրկեան մնացած, Հ. Մ. Ը. Մ. շահեցաւ նշանակէտ մը եւ խաղը հաւասարեցաւ։ Տասը վայրկեան խաղը երկարաձգուելով Հ. Մ. Ը. Մ.ը նշանակէտ մը եւս շահեցաւ եւ յաղթական ելաւ 2ի դէմ 1ով։

Դժբախտաբար միջադէպ մը ծագեցաւ։

Մինչ դատաւորը սուլէիչի վերջին հարուածը կուտար Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթութեան, Ֆութպոլ Գլիւպի անդամներէն քանի մը հոգի, համաձայնելով կազմակերպիչ անդամներու հետ, ետեւէ զոնէն կը փախցնեն բաժակը։

Հակառակ ժողովուրդին եւ Միութիւններու փափաքին, որ կը տեսնել բաժակին յանձնումը Հ. Մ. Ը. Մ.ի, որուն արդար իրաւունքն էր, իրարանցումէ եւ վիճաբանութենէ ուրիշ բան չտեսանք։

Այդ անվայել արարքին առթիւ կը բողոքեն հետեւեալ խումբերը, Տէսին, Մօնշա, Զ. Ե. Ո. Մ., Փօն տ'Օպնա, Արծիւ Մարզական եւլն., եւլն.։

Կը սպասենք Փնէրի եւ Կազմակերպիչ անդամներու վերջնական եւ արդար կարգադրութեան։

Աճարոն Ցիգրանեան

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՄՐՑԱՆԱԿ

Ֆրանսական շարժանկարի ընկերութիւնները 30,000 Ֆր. արժէքով մրցանակ մը նշանակած էին լաւագոյն շարժանկարի մը համար։ Եւ սակայն մրցանակի արժանի գործ մը չտեսաւ քննիչ մարմինը։ Ի վերջոյ 30,000 Ֆրը հաւասարապէս բաժնեց երեք հոգիի, որոնք կրցած էին ներկայացնել քիչ շատ գեղեցիկ գործ մը։

Նոյն ընկերութիւնները այսուհետեւ 50 հազար Ֆր. տարեկան մրցանակ մը նշանակած են գլուխ-գործոց շարժանկարի մը համար։

ՍՏԱՑԱՆՔ

«Երկունք», օրկան Զ. Ե. Ո. Միութեան, Մայիսի թիւը ճոխ բովանդակութեամբ.—

Մեր յայտարարութիւնը (նկարագրութիւն Ապրիլ Տասնըմէկի միջադէպին), թղթակցութիւններ, որոնցմէ կեանքը Թրակիոյ մէջ, որոնցմէ նամակներ եւ մահեր։ Շ. Նարդունի կը ներկայացնէ նոր որբ արձակագիր մընալ։

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են՝ Ֆրանսա 25 Ֆր., արտասահման՝ 1.50 տոլար։ Դիմել Kurkdjian, 247 Bld. Voltaire, Paris.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 40 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Խուզարկութիւն սկսաւ, մօտ 12 բերդանկա բռնեց, մարդիկ բանտարկեց, մօտ 25 մարդ ներքինացրեց, կնիկներ բռնեց չարչարեց (*)։

(*) Կանանց վարտիքները կատու կը ձգէր եւ այնպէս կը չարչարէր։ Չրհօրցի ծերունի մը կար, որուն կը հարցնէինք. «Պապե՛, Ալի-բէկը քեզի ի՞նչ ըրաւ»։ Նա կ'ըսէր. «Մի հարցնէք այդ անաստուածի մասին»։ «Էհ պատմէ՛, ի՞նչպէս եղաւ»։ «Տեղի մէջ բռնեց էն անաստուածը շաքարի թելով կապեց վարոցս, էքա՛շ, էքա՛շ, հանեց դուրուռի բոլ թզուկի գլուխ։ Մէկ կը քաշէր, մէկ կ'ըսէր՝ դէ՛հ, ըսէ՛, ո՞ւր է Սերոբը։ Վայլո՛հ, բէկ, կ'ըսէի, խաբար չեմ։ Վարոցս ուռաւ, սկսաւ արիւն գալ։ Ուշքս գնաց՝ընկայ էգ տեղ. էգ անաստուածը էգպէս չարչարեց եւ գնաց» ԱՆԴ.

* * *

Երբ 1898ին Սերոբը վերադարձաւ, որոշուեց որ նա գնայ ընդհանուր ժողովին։ Սակայն, կինը յետեւից ընկնելով արգիլեց էգ գնալը։ Նոյն պատճառով Սերոբից բաժնուեցան Սիմոն, Աշօտ, Նատօ, Վարդենիսցի Բարսեղ, Ալեքսան, Կոպօ, Ալօփ։ 98ի ամառը նրանք կը գտնուէին Դատւան գիւղը։

Երբ Դ.ոլիբի խուզարկութիւնները առեն՝ Սերոբը վերադարձրինք Սասունէն, նա գնաց Ախլաթ։ Խմբերը առանձին առանձին կը պտտէին։

Օր մը Սերոբ կը գտնուի Ուսթափի անտառի մէջ, իսկ Սիմոն, Աշօտ, Բարսեղ, Ալեքսան եւ Նատօ Դատւան մարագի մը մը մէջ։ Կոպօն եւ Ալօփ ուրիշ տեղ են եղած։ Ալի-բէկ իր ձիաւորներով գիւղը կ'իջնէ։ Հող կար նաեւ եօթ ութ հոգիէ բաղկացած գորան մը եւ մի փոլիս։ Գիւղի մէջէն մարդ մը կը մատնէ տղաները, սակայն, կ'աւելցնէ, թէ՝ «չարչարեցէ՛ք Աշօտի կինը, նա կ'ըսէ տեղը»։ Այդպիսով իրեն մատնութիւնը յայտնի չըլլար։

Դեռ կէսօր չեղած կը բռնեն Աշօտի կինը (սիրուն, երիտասարդ կին մը) եւ կը չարչարեն։ Խեղճ կինը չարչարանքներէն չի կրնար դիմանալ եւ կը փախչի մարագի կողմը, քանի մ'ալ ոստիկան յետեւից կը վազեն։ Կինը կը պոռայ երկանը. «Էյի՛ր, կա՛մ դիս էս գազաններու ձեռքէն ազատէ, չէ նէ ես ի՞նչ ընեմ»։

Մարագի մէջէն Աշօտը կը զարնէ կնոջը, բայց գնդակը չի կպիր։ Զարկած առեն՝ մարագը պաշարուած էր արդէն։ Գիւղի հայ մատնիչը ցոյց տուած էր տղոց տեղը։ Կռիւը կը սկսի։

Սերոբը երեք քառորդ ժամ հեռու կը գտնուէր, սակայն, հրացաններու ձայնը լսելով անգամ, օգնութեան չի գար, որովհետեւ տղերքը կնոջ պատճառով իրմէն հեռացած էին։

Կռիւը կը տեւէ մինչեւ իրիկուն։ Երեկոյեան մութ տալու ատեն մարագը կը վառեն։ Մարագի պատը տղերքը արդէն ծակած էին դուրս գալու համար։ Նատօն կ'ըսէ. «Տղե՛րք, դուրս ելէ՛ք»։ «Առաջ դու ընկիր»։ Նատօն դուրս կուգայ, կը բռնէ Վարդենիսցի Բարսեղի ձեռքը, նրան ալ դուրս կը քաշէ, կը հանէ։ Միւսներուն կը պոռան՝ «դուրս ելէ՛ք»։ Սակայն, դուրս չեն գար։ Մարագը արդէն կը վառէր։ Երեսուն քայլ չգնացած, գնդակ մը կը կպի Բարսեղի սրտին։ Նատօն կը վերցնի նրա հրացանը եւ կը փախնի, կ'ազատուի։ Նատօն կ'երթայ Խնձորկինայ սարը։

Բաւական ժամանակ վերջը նա կ'ունենայ հետը ընկեր մը։ Պուրակի մը մէջ նստած են եղեր։ Կին մը զորեկին հաց կը տանի։ Խնձորկին կը գտնուի զօրտօն՝ քանի մը ոստիկան։ Ոստիկան մը կը նկատէ էգ կնոջը հաց տարած ատեն։ Երեկոյեան կողմը Նատոյի քով կուգայ անոր եղբայր Մխօնքը։ Նատոյի ընկերոջ փորը կը ցաւայ եւ հոգ կրակ կը վառեն։

Ոստիկանները Քիւրդերն ալ լուր տալով, կ'երթան կրակի մօտ, ջուլ (հաւազարկ) մը կը զարկեն տղայոց վրայ եւ կը սպաննեն Նատոյի եւ իր ընկերոջը։ Նատոյի լեզուէն միայն այսքան շուռ կուտայ թէ՝ «Մխօ՛ք, վերցրու հրացանս եւ փախի՛ր»։ Միսաքը կը վերցնէ Նատոյի հրացանը եւ անտառի միջով կը փախի։ Քիւրդերը կը շարունակեն զարնել, արովհետեւ դեռ կենդանի կը կարծէին, ապա կը մօտենան դիակներուն, կը վերցնեն ու կը տանեն։

(Շար.)

ԽՄԲ. Անդրանիկի ըրած վերագրումը Սերոբին ճիշդ չէ։ Առհասարակ՝ Անդրանիկ անաչառ չէ Սերոբի կամ իրմէ բարձր դիրք ունեցող ուրիշ ընկերներու մասին խօսելու ատեն.

ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մայիս 10ին գոյացած համաձայնութեան մը վրայ, Մարսէյլի Գաւառ. ժողովը յունիս 9ին կազմած է ընտրողական յանձնախումբ մը, նոր ընտրութիւններ կատարելու համար, մասնակցութեամբ բոլոր հոսանքներուն։ Ցանձնախումբին անդամ ընտրուած են գ. գ. Յ. Դաշիկեան (Դաշնակցական), Ցովիկեան (ռամկավար), Արապեան (հնչակեան) եւ չորս անկախներ գ. գ. Ցովհ. Սահաթճեան, Անտոնեան, Փիրանեան, Աբգարեան։

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԳՈՐԾԸ
"ԻՄ ԳԻՐՔԸ", Բ. ՀԱՏՈՐ (ՊԱՏԱՆԵԿՈՒԹԻՒՆ)

Ա. հրատարակութիւն ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏԱՆ

ԳԻՆ 20 ՖՐԱՆՔ

30 ֆրանք կանխիկ վճարողները կը ստանան Ա. եւ Բ. հատորները միասին:

Այժմէն կարելի է դիմել Librairie H. SAMUEL, 51 Rue Monsieur-le-Prince, Paris (VIe), Հեռաձայն՝ Danton 88-65,

Հայերէն եւ ֆրանսերէն ամէն տեսակ գիրքեր, բառարան, գրական, վիպական, պատմական եւ դպրոցական գործեր:

Վերջին կատարելագործութեամբ օժտուած կազմատուն, Արագ եւ մաքուր աշխատանք: Գիրքերու ՎԵՐՆԱԳԻՐԸ ոսկետիպ:

Կազմարարութեան գասեր:

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ

38 Rue Rochechouart մէթրօ Cadet և Anvers Autobus J. JB.

Tél. TRUDAINE 56 - 58

Թոքերու, Ստամոքսի, Լեարդի եւ *Աղիքի* հիւանդութիւններ յատուկ յարկաբաժին *Վեներական* եւ *Մորթի հիւանդութեանց* ULTRA - VIOLET ճառագայթներով կը դարմանէ *Ոսկորի*, Ջղային, Արեան հիւանդութիւններ եւ ցօղացաւ:

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3—7, կիր. մինչեւ կէսօր:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Littré 36—43

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՊՈԼՍՈՅ ԷՐՄԻՍԻ ԳՈՆՍԷՐՎՆԵՐԸ

Պատրաստուած են ամենամեծ խնամքով

կը ծախուին ֆրանսայի բոլոր արեւելեան նպարեղէնի խանութները:

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿԻ ՀԱՄԱՐ դիմել

Maison Mesrob, 25 Rue d'Hauteville PARIS (Xe)

Միակ ներկայացուցիչ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ համար

Լիոնի, Մարսէյլի եւ հար. Ֆրանսայի համար դիմել

K. Bagdassarian et H. Tellian
8 Rue Francis-de-Pressensé
MARSEILLE

Իսկական Էրմիսի մարքան
P. YERGANIAN et Cie
ՊՈԼԻՍ

ՅԱՐԳԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ

Եթէ կ'ուզէք բերնի համով մաքուր եւ անարատ սուրճ խմել, դիմեցէք հռչակաւոր

CAFÉ SULTANի

Ս. ԹՈՐՈՍ (Քէմախցի)

92 Rue d'Angoulème Métro: Couronne, Tél. Ménil. 56—06

Ամենավերջին դրութեամբ մեքենաներով օժտուած մեր վաճառատան մէջ պատրաստուած սուրճը կը գոհացնէ ամէնէն նրբաճաշակները:

Զոյգ տեսակներ, գիները անմրցելի, փորձեցէք անգամ մը եւ պիտի տեսնէք տարբերութիւնը ձեր գործածած եւ մեր պատրաստած սուրճին: Կ'ընդունինք ապսպրանքներ արտասահմանէն եւ գաւառներէն, փափաքողներու կը ղրկենք գիներու ցանկը, փոքրաքանակ եւ մեծաքանակ վաճառում:

Կ'ուզուի երկրորդ ձեռք կաբուքի մը եւ ափրանթի մը, դիմել՝ Գ. Վարդանեանի, 12 Rue St. Sulpice, մէթրօ՝ Օտէօն:

Ծախու է սրճարան - ճաշարան մը եւ սափրիչի խանութ մը: Սափրիչի խանութը ունի մէկ սենեակ, իսկ ճաշարան սրճարանը 3 սենեակ: Կը ծախուի ամէնքը միասին կամ առանձին յարմար գին:

Դիմել՝ Գ. Շէրէմէթեանի, 8 Rue Jean-Vial, St. Chamond, Loire.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արտաքին եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, քեր մամիկ.) եւ վարսից: Մասն. լաբոր. անալիզներ եւ արագ խոր հրդաքննութ. ամէն օր 9—12, 2—8 [illegible]

Հայե՛ր, ձեր հիւանդները խնամելու եւ ձեր դեղագիրները կարգացնելու համար շփոթութեան մը՝ մատնուելու, եւ ամենայն վստահութեամբ դիմեցէք՝

GRANDE PHARMACIE DE PARIS

67 Rue Madier-Montjan, վայանս

Հոն պիտի գտնէք օգտակար խորհուրդներ եւ առաջնակարգ դեղեր (արեւելեան եւ եւրոպական), ամէնէն վար գիներով:

Մեր հայ թարգմանը ծրիաբար կուտայ ուզուած տեղեկութիւնները: (Դրօշմաթուղթ մը ներփակել պատասխանի համար).

Կ'ուզուին գործաւորուհիներ cretonneէ քօնֆէքօին հագուստներ կարելու համար: Ցեւական գործ, լաւ վճարում: դիմել՝ 7 Rue de Tournon, 8 թիւ սենեակը: մէթրօ՝ Օտէօն

BRASSERIE HAROLA

3 Rue la Vieuville
Place des Abbesses
Métro Abbesses. Tél. Marc. 39-88

ՎԱՐՁՈՒ ՍՐԱՀՆԵՐ

Պարահանդէսի, հացկերոյթի, երեկոյթներու եւայլնի համար, մատչելի գին Հայերու

EMPIRE միւզիք-հոլ՝ 37 Av. Wagram

Entreprise Générale Serruries

ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԵՐԿԱԹԵՂԷՆԻ

Կը ստանձնեմ երկաթեայ փեղկերու, դուռներու, վանդակորմերու, ծողերու եւն. շինութիւնը մինչեւ 15 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Արագ, աժան եւ մաքուր գործ: Դիմել կամ գրել Մ. Ժամկոչեանի, 52 Rue de Gorge, Sarcelles, (S.-et-O.).

Տք. գաղտ. գիտութ. դուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՁԷՆԻ

Կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու: Ամէն օր (Կիր. ալ մէջը) ժ. 3-7, բացի Եշ.-է, 62 Rue de la Rochefoucauld *բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ.* Métro և Nord Sud: Pigalle

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

ՏՕՔԹՕՐ Մ. Տ. ՆՈՐԱՅՐ

8 RUE BUFFAULT, PARIS (9e)

Հեռաձայն, PROVENCE: 20—37

Կը խնամէ ներքին եւ կիներու հիւանդութիւններ

Կ'ընդունի ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2—7 եւ ժամադրութեամբ: կիրակի եւ տօն օրեր, առաւօտեան ժամը 10—12:

ALLO, ALLO

Այս է թիւը մեր թէլէֆոնին

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
ՃԷՆԱՋԵԱՆ եւ ԳԱՍԱՆՃԵԱՆ

8, Rue de Chateaudun, PARIS (9e)

Métro Cadetի, Peletierի եւ Notre Dame de Loretteի խիստ մօտ

Tél. TRUDAINE 81 07

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ PRINKIPO

VERTANÈS MAHDJOUBIAN et A. VITCHEN

24 Rue des Carmes, Paris (5) մէթրօ՝ Place Maubert

Խնամքով պատրաստուած արեւելեան և եւրոպական ամէն տեսակ կերակուրներ ամէն ժամ: Մասնաւոր կերպով պատրաստուած տէօնէր-քէպապ:

Այցելեցէք, համոզուելու համար: Հարսնիքի, ժողովներու, հաւաքոյթներու եւայլնի համար տրամադրելի սրահ:

Ուշադրութիւն ճաշասէրներուն

Կը յայտարարեմ յարգելի դաճախորդներուս թէ՝ փլաքներու եւ կրամաֆոններու վաճառատունս «MAISON NICHANIAN» կը հայթայթէ իր ապրանքները ուղղակի արտադրութեան ԿԵԴՐՈՆՆԵՐԷՆ եւ ո՛չ թէ որ եւ է փոքրիկ մէկ մասնաճիւղէ մը:

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ (Հաստատուած 1923ին)

CABINET V. YARJANIAN

Հասցէ՝ 5 rue du Cardinal Mercier, PARIS (9e)

Tél. CENTRAL, 97-39 եւ 96.70

Կը ստանձնէ պատժական, քաղաքային եւ առեւտր. դատեր

պաշտպանելով ֆրանսացի հանրածանօթ պաշտօնակիցներու հետ, վարչական եւ հիւպատոսարանական գործերու արագ հետապնդում: Արկածի դատերու մասնաւոր ճիւղ, առանց կանխավճարի: ՖՐԱՆՍԱ մտնելու համար, ձեռնհաս իշխանութիւններէ արտօնագրի ստացում: (ԱՖԻՏԱՎԻԹ): Քաղաքային ամուսնութեան արագ գործողութիւն: Վիզա ամէն երկրի համար:

Գաւառներէն եւ արտասահմանէն եղած դիմումներուն կը պատասխանուի անմիջապէս: Խորհրդակցութիւնները ձրի են:

Դիմել ամէն օր, 9էն 12 եւ 2էն 7, բացի Կիրակիէ

ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ԳՈՀԱՐԱՎԱՃԱՌ-ԺԱՄԱԳՈՐԾ
ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Նախկին վարիչ հռչակաւոր ՕՄԵԿԱ ժամացոյցներուն Ժընեւի գործարանին

261 Fbg. St. Martin, Paris (10): մէթրօ՝ Louis Blanc եւ Jaurès. հեռ. Nord 85—63 եւ 95—50: Հանրակառք՝ 5, 50, 51, 52, 21, 26, 29, Օթօպիւս՝ W. M.

Պատի եւ գրպանի ամէն տեսակ ժամացոյցներ, պարիոններ, նշանտուքի, հարսնիքի մատանիներ եւ ամէն տեսակ ոսկի եւ արծաթ զարդեղէններ եւ թանկարժէք գոհարեղէններ: Ոսկերչութեան եւ ժամացոյցի վերաբերեալ խնամով նորոգութիւններ:

Նախքան ձեր գնումները այցելեցէք մեր խանութը:

Այժմէնից ըո՛յս, Փարիզահայ տիկիններ

Յացուեցաւ B. Jaret *ֆիրմայով հայկական հաստատութիւնը, ղեկավարութեամբ ծանօթ եւ հռչակաւոր կարուհի ՏԻԿ. ՍԱԹԵՆԻԿ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆի որ յանձն կառնէ ամենաքմահաճ տիկիններն իսկ գոհացնել իր արդիական ՃՈՒ ՄՕՏԵԼՆԵՐՈՎ ու ԽԻՍՏ ԽՆԱՄԵԱԼ ԿԱՐՈՎ: Կը շինուին ԹԱՅԷՕՐ, ՌՈԲ, ԹՈՒԱԼԷԹ, ՄԱՆԹՕ, ամէն տեսակ կանացի հագուստներ, եւայլն:*

Հաստատութեան նպատակակէտն է մաքուր, չիք եւ արագ հագուեցնել Փարիզի հայ տիկինները, անհաւատալիօրէն գիւրամատչելի գինով մը: Անգամ մը այցելել կը բաւէ հետեւեալ հասցէին՝ 4 Rue de la Collégiale, *առաջին յարկ* Paris (5): *Մէթրօ՝* Gobelinsի *մօտ:*

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ՆԵՐՊԱՍՆԴԻՆԵԱՑ

SIROUNAK ARABIAN & Cie

155 Rue Montmartre (1er étage

Ֆրանսական եւ անգլիական խիստ ճոխ եւ ճաշակաւոր nouveautéներ այրերու համար: Մետաքսեայ եւ բրդեղէն ամէն տեսակ ընտիր կերպասեղէններ կիներու համար:

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԱԺԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ձեռք մը կարուած հագուստը ձեզի պիտի արժէ՝ *Ֆրանս. առաջնակարգ գեղեցիկ կերպասով 500 ֆրանք փոխանակ 700ի: Իսկ Անգլ. կերպասէ 700 փոխանակ 1000ի:* Փափաքողներու (այր եւ կանանց) կը տրամադրենք անթերի coupe ունեցող եւ a façon աշխատող վարպետ — դերձակ:

ՁԵՐ ԳՆՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵՑԷՔ

MAISON VARTERESSIAN

1bis Rue Hautefeuille, մէթրօ St. Michel

Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակ նպարեղէններ

Ձոր պտուղներ, լաքէրտա, երշիկ, ապուխտ, եւայլն

ԱՄԵՆԱԼԱՒ ՄԱՔՈՒՐ ԱԺԱՆ

Մասնաւոր ապսպրկութիւն բնակարաններու համար

Կ'ընդունինք ապսպրանքներ գաւառներէն և արտասահմանէն

ՀՈՂԱԲԱԺԻՆՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱԿԱՆԵՐԸ
ԱՄՍԱՎՃԱՐՆԵՐՈՎ:

Ճոզեկառքով կամ հանրակառքով 15 — 30 վայրկեան, գազ, ելեկտրականութիւն: Ամսավճար՝ սկսեալ 200 ֆրանքէ, ցուններու կառուցում, վճարման մեծ դիւրութիւններ 15 տարուան մէջ: 15 տարի տուները ազատ են տուրքէ, գեղեցիկ villaներ, նոր բնակարաններ գնելու կամ վարձելու համար, ամէն տեսակ գործողութիւններ, կալուածներու առ ու ծախ, գրաւ դնելու, ապահովագրութեան եւայլն:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ: Սկսուած է նոր հողաբաժիններու վաճառումը, Versaillesի մօտ Bois d'Arsyի մէջ շրջապատուած գեղեցիկ անտառով, հաղորդակցութիւնը փարիզէն Gare Mont Parnasseէն ուղղակի, իսկ Gard Invalidesէն ու St. Lazareէն Versaillesի գիծով: Տեսնել կարելի է ամէն ինքնաշարժով՝ ձրի: Մանրամասնութիւններու համար դիմել

ՏԱՐԱՍՈՎ ՏԷՐ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Գրասենեակը, 18 Rue Chaussé d'Antin, Métro Opera, Chaussé d'Aantin, ամէն օր ժամը *10—12* առաւօտները եւ *4—7* կէսօրէ վերջ, կիրակի եւ տօն օրեր ժամը *10—1:* Հեռախօս Provence *87—32 եւ 82—48,*

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ջատկի տօնի առիթով KYSA կօշիկի վաճառատան մէջ

209 Rue Duguesclin (angle rue Dunoir), Lyon

պիտի գտնէք սեփական արհեստանոցի մէջ մասնաւոր խնամքով պատրաստուած այրերու եւ կիներու ֆանթէզի եւ ամէն տեսակ տոկուն կօշիկներ:

ԳԻՆԵՐԸ ԱՆՄՐՑԵԼԻՕՐԷՆ ԱԺԱՆ

Կը բաւէ անգամ մը այցելել համոզուելու համար

ԾԱՆՕԹ.— Նոյն կօշիկները կը գտնուին մեր երկրորդ վաճառատունը 217 Rue Garibaldi, angle rue Paul-Bert.

Ամէն տեսակ կօշիկներ խնամքով կը նորոգուին մեր արհեստանոցին մէջ

Տէր եւ Տնօրէն ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

Թ. ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

31 Ave. des Gobelins. Paris (13) *Մէթրօ՝* Gobelins

Արեւելեան եւ եւրոպական նպարեղէններ՝ լաւ եւ աժան

Ապսպրանքները կը յանձնուին տուները

Կեանքի, հրդեհի, գողութեան, աշխատանքի եւ անձնական արկածներու (ի մասնաւորի օթօմոպիլի արկածներու) ապահովագրութեանց համար դիմեցէք

Յ. ՍՈՒՃԵԱՆԻ

Ապահովագրական գործակալ ֆրանսական եւ անգլիական ամենազօրաւոր ընկերութեանց:

H. Soudjian, 56 Rue Lafayette, Paris (9e)
Téléph. Provence 88-59 եւ 68-86

Գ. ՃԷՔԷՐԵԱՆ

Փաստաբան Պոլսոյ Պառոյէն, վաւերացեալ հաշուակալ անդամ Société des Comptablesի (E. C. I.),

150 Rue du Fbg. St. Denis, Paris. Téléphone: Trudaine 76-42

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԵՄ այցելու տոմարակալութիւն փոքր ամսավճարով

ԿԸ ԿԱՏԱՐԵՄ Régistre du Commerce, Patente, Chiffre d'affairesի, Bénéfices Commerciauxի և Impôts sur le revenuի գործողութիւնները:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ԿԱԶՄԵՄ ԵՒ ԿԸ ԼՈՒԾԵՄ

Կրնամ ձեզ զերծ պահել Chiffre d'A[illegible] *տուրքերէն եթէ արհեստաւոր էք. զոր օրինակ* Lapidaire, Sertisseur, monteur de bijoux, [illegible]gere, *շապկագործ, ժամագործ,* [illegible] *կօշկակար, տաղձագործ, եւայլն, պայմանաւ որ ձեզմէ եւ ձեր ընտանիքի անդամներէն զատ միայն մէկ գործաւոր եւ մէկ* apprenti *ունենաք*

ՀԱՍԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Տէր եւ Տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ

29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96 - 61

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ. Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6, Քիթի, ականջի ու կոկորդի մասնագէտը ամէն Երկշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3, ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19.

SEULE AGENCE EXCLUSIVE EN FRANCE

ՀԱՅԵՐԷՆ

ՅՈՒՆԱՐԷՆ

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

REGISTERED TRADE MARK

20 ՖՐ. 20 ՖՐ.

H. ARTINIAN. 26 28 rue Lesage, Paris XX. Tel. Menil 61-85

Մեր փլաքներու ճոխ մթերանոցին մէջ կը գտնուին նաեւ ամէն վաճառանիշ ֆոնոներ.—DECCA, COLUMBIA, PATHE, POLYDOR, NIRONA, DIAMOND, եւն.: գիները՝ *120, 180, 300, 450, 525, 750, 800, 1000* եւ մինչեւ *2,800* ֆր.

Նպարեղէններուն լաւը, ժողովրդ. գիներով: Բաց է ամէն օր

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St - Martin
PARIS (10ᵉ)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276 266

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է ղրկել 1 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՅՈՒՆԻՍ 1930
17 JUIN 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1290 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի անկախութեան տօնի — Մայիս 28ի հանդէսներէն յետոյ, անկախութեան երդուեալ թշնամիները լայն բացած են իրենց բերանները, նախ անկախութեան գաղափարին դէմ պայքարելու, ու ապա, խեղաթիւրելու Հայոց ժամանակակից պատմութեան ամէնէն լուսաւոր իրողութիւնը։

Ամէն տարի հայ բոլշեւիկները Խ. Հայաստանի, իսկ, իրենց արժանի ուղեկիցներն արտասահմանի մէջ ընդարձակ յօդուածներ կը լեցնեն անկախութեան դաւանանքը նսեմացնելու, գիտակցելով որ անկախութեան ձգտումը, որպէս Հայութեան քաղաքական պահանջը՝ մահացու վտանգ մըն է հայ համայնավար տիրապետութեան, որ կանգուն կրնայ մնալ ազատագրական դաւանանքէ զուրկ, ստրկօրէն համակերպող բազմութիւններուն վրայ։

Որքան ատեն հայութեան քաղաքական անկախութեան հայեցողութիւնը անսասան է, բոլշեւիկները հայ իրականութեան մէջ բարոյական հիմքերէ զուրկ պիտի մնան։ Իսկ առանց քաղաքական-բարոյական հիմքերու՝ իրենց տնտեսական բոլոր ձեռնարկները սահմանուած են մնալու փորձարկութիւններ, որոնք բռնութեան վրայ հիմնուած՝ առօրեայ հեղեղներէն կըրնան սրբուիլ անհետ։

Անկախութեան հակառակորդներն իրենց տիրապետութիւնն երկարաձգելու համար, մտահոգուած են ետ մղելու անկախութեան մտայնութիւնը որ հրաբուխ մը կը հանդիսանայ համայնավար շէնքին տակ։

Ու այդ նպատակին հասնելու համար, ամէն միջոցի կը դիմեն, նոյնիսկ փաստական պատմութիւնը խեղաթիւրելու, օրինակով։

Տեսէ՛ք. Փարիզի Երեւանեան արձագանգը կը ճգնի ցոյց տալու որ Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումը կը պարտինք բոլշեւիկեան Հոկտեմբերին։ Անշուշտ կարծելով որ հաւատքին 1918ի անցքերը մոռցած է, երբ բոլշեւիկեան Ռուսաստանը աւերիչ հեղեղով մը կը հեռանար Հայաստանէն, իր ետին թողլով հայ ժողովուրդը։

Տեսէ՛ք. մարդիկ աներեսութիւնը հոն հասցուցած են, որ կարմիր իրենց շարքերուն եւ Ռամկավարներուն հաւատացնելու թէ բոլշեւիկեան Ռուսաստանը Բրէստ-Լիտովսքի դաշնագրութեամբ հայութիւնը փրկեց աշխարհակալներու ճանկերէն։ Մինչդեռ պատմութիւնը գիտէ թէ բոլշեւիկները մարդօրէն Թրքահայաստանն ու Ռուսահայաստանի մէկ կարեւոր մասը (մինչեւ Արփաչայ) յանձնեցին Թուրքերուն, երբ հայ ժողովուրդը տակաւին նստած կը մնար Վան, Մուշ, Էրզրում եւ Երզնկա։

Այլ տեսակ լուսաբուք։

— «Մայիս 28ը այն Թուականն է որ մեզ կը յիշեցնէ, ցաւօք սրտի եւ ակամայ ծնունդ առած «անկախութիւնը» դաշնակցական վարչութեան»։ («Երեւան», Մայիս 28)։

Իսկ հայ բոլշեւիկներու Նոյեմբեր 29ը՝ կամաւոր։ Արդեօ՞ք հայութիւնը այսօր տակաւին կը զգայ թրքական և ռուսական սուրերու ու մեզսակից սուիններուն ցաւը։

Տարուէ տարի հայ բոլշեւիկները կ՚աւելցնեն իրենց համարձակութիւնը բոլոր անպատիւ իրողութիւններն իրենց պատուոյ տախտակին վրայ գրելու։ Աւելի առաջ գացէ՛ք։ Պատմութիւնը կատարեալ կը դառնայ, երբ բոլշեւիկները թրքական սուրերն ալ հայ ժողովուրդի օգտին արձանագրեն...։

Մայիս 28ը ակամայ յայտարարութիւն մը կը նկատեն մեր հակառակորդները, ու առով կը կարծեն թէ Հայաստանի անկախութեան տօնը խանդավառութեան աղբիւր մը ըլլալէ կը դադրի։

Բոլշեւիկներուն ձայն կը բռնեն Ռամկավարները, կամ թութակի պէս կը լռեն Մայիս 28ի առթիւ, կարծելով որ, պատմութեան արձանագրութիւնը կրնայ փոխուիլ։

Պատմութիւնը սակայն Հայաստանի անկախութեան հակառակորդներու այս թշուառութիւնը պիտի արձանագրէ, ու պիտի յետագայ սերունդներուն։

Հայոց պատմութեան խեղաթիւրողները ինչպէս նաեւ անոնք որ լուռ կը մնան, ու իրենց խեղճուկ թերթին մէջ անկախութեան օրը չեն արձանագրեր, գիտեն, պէտք է գիտնան, որ Մայիս 28ը թղթէ յայտարարութեամբ մը չարձանագրուեցաւ Հայոց պատմութեան էջերուն մէջ։

Պէտք է գիտնան որ Թիֆլիսի «ակամայ» յայտարարութիւնը չէ որ անկախութեան կայծով յարութիւն տուաւ հայ ժողովուրդին։

Պէտք է գիտնան որ Բաթումի դաշնագրութիւնը չէ որ հայ ժողովուրդի հոգուն մէջ տօնական տրամադրութիւններ կը ստեղծէ։

Հայաստանի անկախութիւնը միակամ հռչակուեցաւ Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի ճակատամարտներու ընթացքին, հայ ժողովուրդի կորովովն ու յաղթանակովը։

Մեր հակառակորդներն այս իրողութիւնը չեն կարող ուրանալ, եթէ իրենց ամբողջ գոյութեան ընթացքին բառ մը իսկ չարձանագրեն ի նպաստ Մայիս 28ի։

Որովհետեւ Մայիս 28ի պատմութիւնը հայ սուիններով գրուեցաւ Արարատեան դաշտին մէջ, Թնդանօթի գնդակներով քանդակուեցաւ Ղարաքիլիսէի անմահ ժայռերուն վրայ և ամարտի աւիւնով դրոշմուեցաւ հայ ժողովրդի սրտին մէջ։

Այս հիմնարկէքի վրայ բարձրացաւ Հայոց անկախութեան շէնքը, ու այդ հիմներուն վրայ է որ այսօրուան Հայաստանը տակաւին կը շնչէ։

Այս խորունկ ակունքներէն կուգայ անկախութեան խանդավառութիւնը։

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ-ՔՐԴԱԿԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Պոստոնի «Պայքար» թերթը «Արկածախնդրութեան Դէմ» վերնագրով խմբագրականի մը մէջ (յունիս 4) կը գրէ հայ-քրդական բարեկամութեան դէմ, ոչ միայն իր ոգիտութիւնը ցուցադրելով, այլեւ արձագանգը կ՚ըլլայ շարք մը ըսի-ըսաններու, որոնք անտեղի կասկածներու տակ կը դնեն Իրաք եւ Սուրիա նոր տեղաւորուած գաղթականները.

— «Ներկայ պարագաներու տակ, Հայ եւ Քիւրտ գործակցութիւն մը ոչ միայն անգործնական է, այլ եւ անօգուտ ու անիմաստ է՝ Թուրքիոյ Հայոց Դատին լուծման տեսակէտով։

Այս անիմաստ վճռէն յետոյ, Ռամկավար թերթը հետեւեալ «ժամանակը» կը ներկայացնէ.

— «Ժամանակէ մը ի վեր Սուրիոյ արաբ թերթերն ու ազգայնական շրջանակները կը գանգատին թէ ֆրանսական իշխանութեանց աջակցութեամբ փորձեր կ՚ըլլան Հայ Քրդական օջախ մը հաստատելու՝ Ճազիրէի շրջանակին մէջ ընդդէմ Թուրքիոյ։ Այդպիսի խօսքեր խօսուեցան նաեւ նախ էլ Օմարէն Մուսուլի շրջանակը փոխադրուած քանի մը հազար Հայութեան համար։ Թէ Ֆրանսա Սուրիա եւ Անգլիա՝ Միջագետքի մէջ արաբ ազգայնականներու դէմ կ՚ուզեն գործածել Քիւրտերը, եւ այդ ուղղութեամբ ծրագիրներ ունին ու յառաջ կը մղեն, ատիկա մեզի վերաբերեալ խնդիր մը չէ, բայց մենք Հայերս չարաչար կը տուժենք, եթէ փորձենք Թուրքիոյ դէմ ըլլալու ծեւին տակ ուէէ մէկուն գործիք ըլլալ։

Ողջմիտ եւ իրատես հայ մը կը հասկնայ մեր բառերուն նշանակութիւնը.

Ողջմիտ Հայերը լաւ կ՚ըմբռնեն այս «ժամանակ»ին իմաստը որ հասկնալի է Թուրքերուն եւ այն ազգայնական տարրերուն, որոնք մասնաւորութիւններու պէտք ունին ծուռ նայելու հայ ժողովուրդին։

ՋԱԽՈՐԴ ՇՐՋԱՆ ՄԸ ՕԴԱՆԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Առջի առտու, զինուորական օդանաւորդ մը, փորձեր կը կատարէր Սթրազպուրկի մէջ, երբ օդանաւը՝ խանգարման հետեւանքով, վար ինկաւ ու ջախջախուեցաւ։ Նաւորդը գլխէն վիրաւորուեցաւ ծանրօրէն։

∴ Դարձեալ նոյն շրջանին մէջ, օդանաւորդ մը փորձեց անկարգելով հազար մեթր բարձրութենէն վար նետուիլ։ Անկարգելը կառչեցաւ օդանաւին, որ արագօրէն վար ինկաւ, ջախջախելով երիտասարդը։

Թանձր մառախուղին պատճառով, սերմ օդանաւ մը բախում մը ունեցաւ ու ջախջախուեցաւ։ Օդանաւորդը որ Անգլիայէն պիտի մեկնէր Զուրիխ, սպաննուեցաւ կանգ առնել Քալէի մէջ։ Մարդը անվնաս է։

∴ Էնի մէջ (Ֆրանսա) օդանաւորդ մը անճարարարութիւններ կը փորձէր, երբ գործիքը դարձուեցաւ ծառի մը ու վար ինկաւ։ Օդանաւորդներէն մէկը մեռաւ, միւսը ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ։

∴ Բէջսէկի մէջ (Հունգարիա) օդանաւորդական վարժարանի ուսանողներէն մէկը, անկում մը ունեցաւ իր գործիքով։ Օդանաւորդը եւ ճամբորդ մը մեռան արկածին հետեւանքով։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Բուռն փոթորիկ Ֆրանսայի մէջ

Քանի մը օրէ ի վեր, շարունակուող փոթորիկները, անձրեւի եւ կարկուտի տարափներով, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, մեծ վնաս պատճառեցին հունձքերուն, այգիներուն եւ պտղատու ծառերուն։

Փարիզի եւ գաւառներու մէջ, շանթահարման բազմաթիւ դէպքեր արձանագրուեցան։ Կիրակի առտու, Փարիզի եւ շրջակայ արուարձաններուն՝ մանաւանդ Վէրսայլի վրայ տեղացող հեղեղանման անձրեւը, մեծ վնասներ պատճառեց։ Փողոցները հեղեղի վերածուեցան, ողողելով նկուղները եւ կոյուղիները։ Մայրաքաղաքին շատ մը կէտերուն միջեւ, հեռաձայնի հաղորդակցութիւնը դադրեցաւ։

Լիոնի մէջ, մէկ ժամ տեւող յորդառատ անձրեւին հետեւանքով, նկուղները եւ գետնափոր վայրերը ողողուեցան։ Մեծ քանակութեամբ ապրանք փճացած է։ Կայծակ ինկաւ քաղաքին զանազան վայրերուն վրայ։ Այրեցան 7 տուներ։

Ողողումի լուրեր կը հասնին ամբողջ արեւելեան Ֆրանսայէն, Ալզասէն, Լոռէնէն, Պուրկոնեէն, Ֆուրպօնէէն, Սոլոնեէն, Լուռէն եւայլն։ Լուարի շրջակաները, հեղեղը մեծ քանակութեամբ հող քշած է բարձունքներէն։ Իսկ Լափաքօ գետակը յորդած է ողողելով բազմաթիւ տուներ։

Օդերեւութաբանական սպասարկութիւններ կը յայտնեն թէ օդի այս վիճակը պիտի տեւէ քանի մը օր եւս։

Նոր վէճ Լեհեւգերման սահմանին վրայ

Նոր միջադէպ մը պատահած է Լեհեւգերման սահմանագլուխին վրայ։ Գերմանական աղբիւրէ հասած տեղեկութիւնները հետեւեալ կերպով կը պատկերացնեն դէպքը։

Գերմանուհի մը, իր մէկ ազգականուհիին ընկերակցութեամբ, լեհական հողը մտնել կ՚ուզէր, երբ սահմանագլուխի լեհական պահակը փորձեց զայն ձերբակալել։ Կիներուն անցագրերը կանոնաւոր էին։ Սակայն լեհ պահակը, սուինաւոր զէնքի սպառնալիքին տակ, ուզեց զանոնք մղել Վիստուլայի կիներու աղաղակին վրայ, անոնցմէ մէկուն ամուսինը վազեց եւ սահմանագլուխին միւս կողմէն, քանի մը ձեռք ատրճանակ պարպեց օդին, օգնած ըլլալու համար իր կնոջ։ Այն ատեն միայն, Լեհը ազատ արձակեց կիները, որոնք փախան եւ ապաստանեցան գերմանական հողը։

Վարշաւիոյ գերմանական դեսպանը հրահանգ ստացաւ լեհ կառավարութեան բողոքելու՝ սահմանագլուխի պահակին այս ընթացքին դէմ։

Իսկ լեհական «Պատ» գործակալութիւնը բոլորովին տարբեր կերպով կը պատմէ դէպքը.— Մայիս 13ին, Լեհեւգերման սահմանագլուխին վրայ, Վիլքի-Վիոզլօ վայրին մօտերը, վէճ մը ծագեցաւ խումբ մը գերմաններու եւ սահմանագլուխի լեհ պահակին միջեւ, որ սահմանէն անձնող գերմանացիի մը անցագիրը կը քննէր։ Գերման սահմանագլուխէն՝ կրակ բացուեցաւ լեհ պահակին վրայ, որ սակայն չվիրաւորուեցաւ։

Երկու կողմէն քննութիւն բացուած է վէճին դրդապատճառը եւ յանցաւորները երեւան հանելու համար։

Համայնավար ճռաանքին դէմ

ՖԻՆԼԱՆՏԱՅԻ մէջ քաղաքական կացութիւնը շատ տագնապալի է, համաձայն Հելսինկֆօրէն անուած ստոյգ լուրերու։

Կառավարութիւնը հրաժարած է եւ կը թուի թէ հակաբոլշեւիկ բոլոր կազմակերպութիւնները՝ գլխաւորութեամբ ագարակապաններու ընկերակցութեան, պետական հարուած մը կը պատրաստեն։ Այս կազմակերպութիւնները վճռած են ջախջախել համայնավարութիւնը եւ արդէն, միջոցներ ձեռք առած են՝ արգիլելու համար բոլշեւիկեան ձգտում ունեցող թերթերու հրատարակութիւնը։

ԴԱՆԻՈՅ մէջ կառավարութիւնը իր կարգին որոշեց 21 ժամ փակել գերմանեւդանիական սահմանագլուխը։ Պատճառը՝ ներկայութիւնն է հազարի մօտ գերման համայնավարներու, որոնք կ՚ուզէին սահմանն անցնիլ եւ հիւսիսային Շլէզվիկի Դանիոյ կցման տասնամեայ հանդէսներուն առթիւ ցոյցեր կատարել։

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ համայնավարներու երկրորդ խումբ մը եւս ներկայացաւ մասնաւոր դատարանին, Միլանի մէջ համայնավար մամնաճիւղ մը հաստատելու ամբաստանութեամբ։ Չորս հոգի դատապարտուեցան 1—3 տարի բանտարկութեան։ Մնացեալները պիտի ենթարկուին խիստ հսկողութեան՝ երեք տարի շարունակ։

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ Պալ քաղաքին մէջ, քաղքենի եւ արհեստաւորական կազմակերպութիւնները հրապարակային մեծ հաւաքոյթ մը սարքեցին, պահանջելու համար տեղական իշխանութիւններէն որ վճռապէս պայքարին համայնավարութեան դէմ։ Ցուցարարները հրաւիրեցին Դաշնակցային Խորհուրդը որ վերջ դնէ համայնավարներու խռովութեանց եւ մասնաւոր օրէնքով մը արգիլէ անոնց կազմակերպութիւնները երկրին մէջ։

(Լուրերու շարունակութիւնը նայեա դ. էջ)

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 15

ՎԱԼԱՆՍԷՆ.—

Պսակ Քհնյ. Սարգիսեան	150
Ղազար Տէր Ալիքսանեան	100
Ալիքսան Չէլէպեան	100
Աւետիս Քէփէնէկեան	100
Գէորգ Գասեան	100
Գեղամ Շէհրէրեան	100
Ղազար Գալուստեան	100
Մատթէոս Պլըքեան	100
Սարգիս Յակոբեան	100
Սուրէն Մանուկեան	100
Սարգիս Քէփէնէկեան	100
Եդուարդ Գասեան	100
Արմէն Խաչիկեան	100
Գրիգոր Խաչիկեան	100
Յովհան Յօնապետեան	100
Սրապ Պաղտասարեան	100
Գումար	1650
Նախորդ գումար	14,600
Ընդհ. գումար	16,250

ՄԹԻՐՔԻՆ ԵՒ ՄԱՆԳԱՂԻՆ ՏԱԿ

ՇԱՏԵՐՈՒ ԿԱՐԳԻՆ՝ ՀԱՅ ՄԸՆ ԱԼ

Միայն Եւրոպայի մէջ չէ որ Չեկան կը փորձէ իր սարսափի ցանցին տակ բռնել բոլշեւիկ պաշտօնատարները, որոնք Մոսկուա վերադարձի... հրամաններուն կ՚մնսասեն ու կը նախընտրեն օտար հողերու վրայ թափառիլ աղքատ ու հալածական, քան փտիլ կարմիր գնտաններու մէջ։

Բոլշեւիկեան «ըմբոստ» պաշտօնատարներու մասին, վերջին լուրը կուգայ այս անգամ Նիւ-Եորքէն եւ կը վերաբերի Հայու մը՝ Խաչատուրօֆի՝ խորհր. առեւտրական պատուիրակութենէն, որ իր երկու պաշտօնակիցներուն հետ, հրահանգ ստացեր էր վերադառնալու Մոսկուա։

Պերլինի մէջ Խաչատուրօֆ հիւանդացաւ եւ մտաւ դարմանատուն մը, մինչ իր երկու ընկերները կը շարունակէին ճամբորդութիւնը դէպի Մոսկուա։

Հիւանդանոցին մէջ, Խաչատուրօֆ կիմանար թէ իր երկու ընկերները՝ հազիւ հասած Մոսկուա, հրացանի բռնուեր էին Չեկայի կողմէ, եւ երբ ապաքինեցաւ, նախընտրեց անշուշտ վերադառնալ Նիւ-Եորք, ուր Չեկայի գործակալներուն հսկողութենէն խուսափելու համար, յաճախ բնակարան կը փոխէր։ Հուսկ ուրեմն, անցաւ գաւառ աշխատելու եւ հալածանքէն փրկուելու յոյսով։

Վերջերս սակայն, Ուիչիլիի (Քանսաս) մէկ պանդոկին մէջ, դժբախտ Հայուն դիակը գտնուեցաւ։

Ոստիկանութիւնը դեռ չէ ստուգած թէ Խաչատուրօֆ անձնասպա՞ն եղած է թէ սպաննուած։

ԱՇԽԱՐՀԻ ԷԹՆԵՐԸ ՀԱՇՏԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Եւ,կար ատենէ ի վեր ճէպէլ Տրիւզի աշիրէթներու եւ սուրիական աշիրէթներու միջեւ գոյութիւն ունեցող վէճն ու պայքարները դադրեցնելու եւ զանոնք հաշտեցնելու մտօք, Մարզպանութեան Տեղեկատու Դիւանին պետը՝ զնդ. Մօրթէէ մեկնեցաւ ճէպէլ Տրիւզ։

Զնդ. Մօրթէէ պիտի ջանայ մօտենալ, տալ անոնց նախորդ դէպքերը եւ կատարեալ հաշտութիւն գոյացնել իրենց միջեւ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Ցառաջ»ի ընթերցողներն օրը օրին տեղեակ պահուած են ընկերային ապահովագրութիւններու շուրջ երկար տարիներէ ի վեր Ֆրանսական խորհրդարանին մէջ տեղի ունեցած խորհրդակցութեանց եւ վիճաբանութեանց մասին։

Ստորեւ կուտանք 1928 ապրիլ 5ին քուէարկուած եւ 1930 ապրիլ 30ին բարեփոխուած եւ վերջնականապէս օրէնքի կարգ անցած 84 յօդուածներու մէկ ամփոփումը, խորհուրդ տալով ուշադրութեամբ կարդալ եւ պահել այս թիւը, որը օրին գործադրելու համար օրէնքի տրամադրութիւնները, որոնց դէմ գանգատները կրնան պատիժներու եւ տուգանքներու ենթարկուիլ, պատկան վարչութեանց կողմէ։ Օրինագրքի առաջին յօդուածը կ'ըսէ. «Կ'ենթադրուի թէ ամէնքն ալ ծանօթ են օրէնքին»։

Այստեղ մեր նպատակէն դուրս է քննել ապահովութեանց օրէնքը ընկերային հայեցակէտով. այսինքն թեր ու դէմ արտայայտուիլ անոր կամ ցոյց տալ առաւելութիւններն ու թերութիւնները։ Օրէնքը քուէարկուած է երկրին խորհրդարանէն եւ գործադրութեան դրուած է արդէն եւ բոլորին պարտականութիւնն է հնազանդիլ անոր։

ՆՊԱՏԱԿ.— Ընկերական ապահովագրութեանց նպատակն է ապահովել երկու սեռէ վարձուած (salarié) պաշտօնեայ, գործաւոր, սպասաւոր եւլն. հիւանդութեանց, կանխահաս անկարութեան (invalidité) ծերութեան և մահուան դէմ, ինչպէս նաեւ մասնակցիլ ընտանեկան ծախքերուն, մանաւորաբար յղութեան եւ գործազրկութեան պարագաներուն, օրէնքին կանխատեսած պայմաններով։

Պարտաւորիչ կերպով կը մասնակցին ընկերային ապահովագրութեանց այն բոլոր վարձուորները, որոնց տարեկան վաստակը — ինչ ձեւով ալ որ ըլլայ, այսինքն հաշուելով նաեւ ձրի բնակարանը, ուտեստը, պարգեւը, յանձնարարողէքը եւլն.— 15 հազար ֆրանքէն աւելի չէ։

Այս առաւելագոյն թիւը կը բարձրանայ 18,000 ֆրանքի, 200,000 բնակիչէն աւելի ունեցող քաղաքներու եւ ճարտարարուեստի կեդրոններու մէջ։

Այս 15 կամ 18,000 ֆրանք առաւելագոյն վաստակին պէտք է աւելցնել 2000 ֆրանք եթէ վարձուորն ունի մէկ զաւակ — վեց շաբաթէն աւելի եւ 16 տարեկանէն պակաս տարիքով — 4 հազար ֆրանք երկու զաւակի համար։ Բարձրագոյն գումարն է 2500 ֆրանք, երեք եւ աւելի զաւակներու համար։

Վարձուոր չեն նկատուիր այն անձերը որոնք տարին 90 օրէն պակաս կ'աշխատին։

Իրենց ծնողքին քով իբրեւ աշկերտ աշխատող պատանիները չեն նկատուիր վարձուոր, բայց տարին քով աշխատողները կը մտնեն պարտաւորիչ ապահովագրեալներու դասակարգին մէջ։

Օտարահպատակ գործաւորներն ալ պարտաւոր են հնազանդիլ միեւնոյն օրէնքին եթէ երեք ամիսէ ի վեր կանոնաւոր կերպով կ'աշխատին եւ հաստատուն բնակարան մը ունին Ֆրանսայի մէջ։

Իւրաքանչիւր գործատէր պարտաւոր է մինչեւ յուլիս 1 մասնաւորաբար այդ նպատակին համար պատրաստուած յայտարարութեան մը միջոցաւ (առնել կեդրոնէն (11, Avenue Lowendal) ծանուցանել Ապահովագրական կեդրոնական Գրասենեակին՝ մայիս 15էն ի վեր իր քով աշխատող պաշտօնեաներու ցանկը եւ այնուհետեւ ալ նոր պաշտօնեայ մը բռնելէն առաւելն մէկ շաբաթ վերջը, եթէ այդ նոր պաշտօնեան արդէն արձանագրուած չէ ապահովագրական գրասենեակի ցանկերուն մէջ։

Այդ յայտարարութեան պիտի կցուին իւրաքանչիւր վարձուորի համար մէկ մասնաւոր թերթ — (առնել նմանապէս քաղաքապետարաններէն կամ կեդրոնական գրասենեակէն) — հարկաւոր լրացուցիչ տեղեկութիւններով — անուն, մականուն, տարիք եւայլն։

Եթէ վարձուորը ոչ թէ մէկ այլ քանի մը գործատէրներու քով կ'աշխատի — (ինչպէս գործաւորներ որ տանը մէջ կ'աշխատին կտոր գլուխ կամ կիներ, որ տուներուն մէջ կ'աշխատին ժամով (femme de ménage) — ինք պարտական է յայտարարել իր վաստակը։

***

Ընկերային ապահովագրութեանց հասոյթի աղբիւրներն.— Պետական նպաստ, գործաւորներու վճարելիքն ըստ իրենց վաստակին, տարբեր ճշանակուած գումարին համեմատ եւ գործատէրներու վճարելիքը, որ հաւասար է իւրաքանչիւր գործաւորի վճարելիքին.

Ամէն գործատէր պարտական է վճարումի օրերուն գործաւորի վաստակէն վար զնել որոշուած գումարը — առնուազն ամիսն անգամ մը — եւ համապատասխան դրոշմ մը փակցնել գործաւորի մասնաւոր տետրին մէջ։

Որովհետեւ հաւաքուած գումարները պիտի ծառայեն երկու նպատակի, այսինքն 1.— Ծերութեան հանգստաթոշակի եւ 2.— Հիւանդութեան, մահուան, անկարութեան, յղութեան համար հաւանական պարագաներու, այդ պատճառաւ ալ պատրաստուած են երկու տեսակ տետր. մէկը տարեկան (հանգստաթոշակի համար) եւ միւսը՝ եռամսեայ (հիւանդութեան, մահուան պարագաներու համար) այս տետրակները ձրի կը բաժնուին Ապահովագրական կեդրոնական Գրասենեակին միջոցաւ։ Իւրաքանչիւր դրոշմի վրայ գործատէրը պիտի նշանակէ փակցուելու թուականը, երբ դրոշմներուն համապատասխան տեղերը լմնան, տետրերը պիտի փոխանակուին նորերու հետ միեւնոյն գրասենեակին միջոցաւ։

Բացի գործաւորին վճարածին հաւասար գումարը, գործատէրը պարտաւոր է նաեւ վճարել (18 հազարէն աւելի եւ 25 հազարէն պակաս) ստացող պաշտօնեաներուն համար տարեկան տուրք մը, որ ամէն տարի պիտի որոշուի մասնաւոր հրամանագրով.

Պարտադիր ապահովագրութիւնը կը դադրի 60 տարեկան հասակին, բայց գործաւորն եթէ ուզէ, կրնայ շարունակել իր վճարումները եւ այդ պարագային միշտ կը վայելէ հիւանդութեան եւ մահուան պարագաներուն արգուած առաւելութիւնները։

Ստորեւ կը ներկայացնենք մանրամասն ցուցակ մը, որ կը պարզէ գործատէրին եւ վարձուորին վճարելիք տուրքերը, համաձայն դասակարգի, օրական, ամսական եւ տարեկան.—

Տարեկան իրական թոշակ ըստ դասակարգի	Հիմք Թոշակի (օրական)	պաշտօնեային վճարելիքը (օրական)	գործատէրին (օրական)	գումար (օրական)	պաշտօնեայ (շաբաթական)	գործատէր (շաբաթական)	գումար (շաբաթական)	պաշտօնեայ (ամսական)	գործատէր (ամսական)	գումար (ամսական)	պաշտօնեայ (տարեկան)	գործատէր (տարեկան)	գումար (տարեկան)
1. դասակարգ 1—2399 ֆր. (օրական 8. ֆր.էն պակաս)	6	0.25	0.25	0.50	1.50	1.50	3.—	6.—	6.—	12.—	72.	72.—	144
2. դասակարգ 2400էն 4499 ֆր. (օրական 8էն 15 ֆր.)	12	0.50	0.50	1.—	3.—	3.—	6.—	12.	12.—	24.—	144	144	288
3. դասակարգ 4500էն 5999 ֆր. (օրական 15էն 20 ֆր.)	18	0.75	0.75	1.50	4.50	4.50	9.—	18	18.—	36.—	216	216	432
4. դասակարգ 6000էն 9599 ֆր. (օրական 20էն 32 ֆր.)	24	1.—	1.—	2.—	6.—	6.—	12.—	24.	24.—	48.—	288	288	576
5. դաս. 9599էն աւելի (օրական 32 ֆր.էն աւելի)	36	1.75	1.75	3.50	10.—	10.—	20.—	40.—	40.—	80.—	480	480	960

Յաջորդով վարձուորներուն սպասելիք փոխարինութիւնները, համաձայն օրէնքին։

Մ. Տ.

ՍՐՈՒԱՆ ՀՈՎԻԵԼԵԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՀԱՆԴԷՊ

«Լը Փուայէ» թերթը իր վերջին թիւին մէջ «Դաշնակցութիւնն ու Թերթը» խմբագրականով մը, իր ամբողջական մեծ եւ գրեթէ արտայայտութիւններով, փորձած է Դաշնակցութեան վրայ հասցնել երկու մեղքեր, մէկը միւսէն կարեւոր եւ պատասխանատու։

Թերթին խմբագրութիւնը Դաշնակցութեան համար արծարծելով, նպատակ է ունեցած պարզել դաշնակցութեան դիրքը Բարեգործականի եւ Խորհրդ. Հայաստանի հանդէպ։

Այս խնդիրներու շուրջ շատ է խօսուած եւ գրուած, եւ առաջին պիտի գտնէր արծարծել, եթէ իրականութիւնը ներկայացուած չըլլար բոլորովին միակողմանի եւ քիչ մըն ալ նպատակային։

Զիջելով ամէնէն առաջ Դաշնակցութեան դիրքը Բարեգործականին հանդէպ ընդհանրապէս, իսկ Խորհրդային Հայաստանի հանդէպ ալ, որ աւելի ուշ, ըսենք «Լը Փուայէ»ն.—

«Ընդհանրապէս մեր մէջ տիրող համոզումն այն է թէ Դաշնակցութիւնը «հակառակ է» Բարեգործական Միութեան։»

Խմբագրութեան «հակառակ է» արտայայտութիւնը չափազանցութիւն մըն է, արտայայտուած նախադասութեան իմաստն կը պարզէ հետեւեալը.— Հայութեան մէջ տիրող համոզումը այն է թէ Դաշնակցութիւնը հակառակ է Բարեգործականին։

Դիւրին է անշուշտ ընել այդպիսի եզրակացութիւններ, առաջնորդուելով ամբոխային տրամադրութիւններէ, առանց լուրջ եւ հիմնական պատճառաբանութիւններու։ Մանաւանդ մեր իրականութեան մէջ, ուր իրականութեան աւելի կողմնակի արտայայտութիւններն ու ըսի բասները աւելի մեծ դեր կը կատարեն։

«Այսպիսի պարզ եւ մեկին տեսակէտ մը ծնունդը անշուշտ հետեւանք ըլլալու է տարիներու ընթացքին կրկնուող դէպքերու եւ բազմապատկուող փաստերու» կը փսփսայ թերթը։ Եւ անմիջապէս յետոյ կ'աւելցնէ.

— «Իրողութիւնը այն է որ Դաշնակցական մամուլը բարեացակամ վերաբերմունք մը չէ ունեցած եւ չունի Բարեգործականի հանդէպ, եւ դաշնակցական շարքերը ընդհանրապէս հեռու կը մնան Բարեգործականի գանձանակէն»։

Իբրեւ կարեւոր մեղադրանք բանաձեւուած այս տողերը ուղղակի կ'ըսեն թէ նպաստ իրենց անտարբերութիւն։ Որովհետեւ եթէ որոշ ճշմարտութիւններ կան վերեւի տողերուն մէջ, անոնք մասնակի արտայայտութիւններ են, հետեւանք նոյն ինքն Բարեգործականի ծուռ քայլերուն եւ ուղղութեան։ Ինչ խօսք սակայն, որ եթէ նոյնիսկ այդ ճշմարտութիւններէն գանենք, անհնար է ընդունիլ թէ Դաշնակցութիւնը հակառակ է Բարեգործականին։ Եւ վերջապէս աւելի մօտենալով խնդրին, հարկ է ընդգծել թէ կուսակցութեան մը վերաբերմունքը այս կամ այն հաստատութեան հանդէպ կրնայ ծնունդ առնել երկու հիմնական խնդիրներէ։ Առաջին՝ իր ընդհանուր աշխարհահայեցողութենէն, երկրորդ՝ իր քաղաքական պահանջքներէն եւ ծրագիրներէն։

Դաշնակցութիւնը ո՛չ մէկ հիմնական պատճառ ունի բացասական դիրք բռնելու Բարեգործականին դէմ. ընդհակառակն, մեր հիմնական պահանջներու իրագործման համար, Բարեգործականը կը ներկայանայ կարեւոր ազդակ մը, որ եթէ ուղղէ կրնայ մեծ դեր կատարել մեր դատի պաշտպանութեան համար, իր կոչումին համապատասխան աշխատանքներով։

Կայ ուրիշ պարագայ մըն ալ, որ իր կարգին կը թելադրէ բռնել դրական դիրք այս կազմակերպութեան հանդէպ։ Ներկայ մեր գաղթական իրականութիւնն է, եւ անոր յառաջ եկած բազմաթիւ պահանջները։ Մեր ներկայ վիճակին մէջ բազմազան գործեր կան վերապահուած Բարեգործականին նման հաստատութեանց։

Հետեւաբար, եթէ նոյնիսկ մեր ընդհանուր սկզբունքներուն անընդունելի կողմնակցութիւն մը ըլլար Բարեգործականը, վերջին իրողութիւնը միայն բաւական էր որպէսզի Դաշնակցութիւնը իրեն ժամանակի անհրաժեշտութիւնն ընդունէր դրական վերաբերմունք։

Այսքանը բաւական է, կարծենք, մերժելու՝ այն ամբաստանութիւնը թէ Դաշնակցութիւնը հակառակ է Բարեգործականին։

Դաշնակցութեան վերջին Ընդհանուր Ժողովն ալ տարբեր տեսակէտ չէ ընդունած։

Կը զգանք այս կազմակերպութեան անհրաժեշտութիւնը եւ հետեւաբար չենք կրնար ձգել անոր քայքայման, ինչպէս մեր երեսին կ'ուզեն։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԺՈՂՈՎԷՆ ՎԵՐՋ...

Վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին ուշագրաւ հանգամանքով մը կը ներկայանայ միջազգային քաղաքական կացութիւնը։ Հակառակ անոր որ այսօր շատեր կը խօսին համաձայնութեան, Լոնտոնի զինաթափումի ժողովը խորհրդաժողովը յաջողութեամբ պսակեց իր աշխատանքը, բացայայտ է թէ մասնակցող ծովային հինգ մեծ պետութիւնները չկրցան յանգիլ ցանկալի համաձայնութեան։

Մանաւանդ որ, այդ ժողովը փաստական ամպարտած հողերով պարզեց, կարծես աւելի ցայտուն կերպով, պետութեանց միջեւ գոյութիւն ունեցող հակամարտութիւնները։ Անոր հետեւանք Լոնտոնի խորհրդաժողովին, շատ յստակ գաղափար մը կազմած պիտի ըլլան Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Անգլիոյ փոխադարձ յարաբերութեանց մասին։

Նախ եւ առաջ, Իտալիա եւ Ֆրանսա բոլորովին պարզեցին իրենց փոխադարձ դիրքը։ Եւ այն «լատին ոգւոյն» որ կազմուելու վրայ էր Լա Հէյի վերջին ժողովէն առաջ, Մուսոլինի բոլոր զիրքին առաջ, այսօր բոլորովին օդը ցնդած է։ Ֆրանսական թերթերը Լոնտոնի մէջ Իտալացիներու բոլոր պահանջները ուզեցին վերագրել ազգային արժանապատուութեան խնդրի մը։ Թերեւս ճիշդ ըլլալ բանն որ արժանապատուութիւնէ աւելի զէնքերու հարցն է խնդիրը մէջ է այդ, քանի որ յաւակնում էր թէ Ֆրանսան եւ թէ Իտալիան այսօր կ'ուզեն Եւրոպայի մէջ առաջնութիւն շահիլ, առաջինը՝ Վերսայլի դաշնագրի անփոփոխութեան գաղափարին կառչելով, իսկ Իտալիան՝ դաշնագրերու վերաքննութիւնը պահանջելով։ Գ. Մուսոլինի մէկէ աւելի անգամներ յայտարարեց թէ «դաշնագիրները յաւիտենական չեն»։

Ֆաշիզմի լեզուն շատ բացորոշ է, այս մասին։ Իտալիա Վերսայլի դաշնագրով իր պահանջները միայն մէկ մասը ստացած ըլլալով, մեծապէս յուսախաբ եղաւ։ Եթէ այն օրուան պատասխանատու վարիչները չկրցան երկրին բարձրագոյն շահերը պաշտպանել, ներկայ վարչակարգը վճռած է հաւաքական պահանջել այդ անիրաւութեան փոխարէնը։

Նրբու «քոյր ազգերու» փոխադարձ կիրքին պատճառ միայն Վերսայլի դաշնագիրն է՞։ Ո՛չ։

Անհամաձայնութեան պատճառները բազմաթիւ են։ Ժամանակին Իտալիայէն դէպի Ֆրանսա գաղթող հազարաւոր Իտալացիները ֆրանսական կառավարութիւնը կը քաջալերէր որ երթան իր հարաւ-արեւելեան հողամասերուն վրայ հաստատուին եւ հող մշակեն։ Բայց այժմ, ինչպէս կ'երեւայ, սահմանակից մասեր եւ ճիշդ Նուոլին Գ.Ի. Իտալիայէն ստացած

Մեր պաշտօնակիցը կ'ըսէ պէտք է ըմբռնէ այս տարրական ճշմարտութիւնը, եւ կամ պէտք է յուրդ փաստերով ապացուցանէ հակառակը։

Մեր շարք մը թերթերու քննադատական ուղղութիւնը եւ դաշնակցական անհատներու մեկուսացումը բարեգործականէն ու գանձանակէն ծնունդ է բոլորովին տարբեր իրողութեանց եւ ո՛չ այս հիմնական հարցին։ Այն՝ արդէն խնդիրին մէկ ուրիշ կողմն է, զոր ըմբռնելու համար հարկ է քննել ո՛չ թէ Դաշնակցութեան այլ Բարեգործականի վարիչներու դիրքը որքան Բարեգործականի նոյնքան եւ մեր ազգային պահանջներուն հանդէպ։

Ս. ԹՈՓՈՒԶ

հողերուն վրայ, որ հաստատուած գաղութին կը պատահին անհանգստութիւններ։ Աւելի Ֆրանսացիներ ... Այսօր Լոնտոնի ժողովէն ետքը ... իր Իտալիայի պաշտպանելու ... Ֆրանսական ... Այսպէս ... թիւը վերին ... ուր Իտալիա... պահանջը ... Անգլիա ... մեր ... խոստումները ... Իսկ ... Ֆրանսական ... Իտալիա ... Լոնտոնի ժողովին մէջ ... Ֆրանսա ... Անգլիա ... Լոնտոնի ժողովին ... Անգլիա ... Լոնտոնի ժողովի ... ծրագրած 29 ... պատասխանած 42,000 ... այս պարագան ... առաջնակարգ ... կը պահէ ... անհատ ...

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Երեւան քաղաքին նախակրթարանները եւ երկրորդական վարժարանները արդէն սկսած են արձակուրդ տալ աշակերտներուն. Մայիս 20ին սկսաւ առաջին կարգերու, եւ 25ին երրորդին կարգերու արձակուրդը։ Մաս մը ուսանողներու համար դպրոցական շրջանը պիտի տեւէ մինչեւ յունիս 6, որպէսզի պիտի տրուին մրցասպառքներու քննութիւնները եւ վկայականներու յանձնումի հանդէսները։

Դպրոցներու փակումէն առաջ, յունիս 6ին Երեւանի մէջ պիտի ունենայ միտինգ, որուն պիտի մասնակցին աշակերտները, ուսուցիչները եւ ծնողները։

ԱԼԱՋԱՆ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

Երեւանի պրոլետ գրողներէն Ալազանի ճանապարհին վէպը թրքերէնի թարգմանած է Յաքուբ Ռաճիխանով եւ տպագրած է Ազրբէջանի Պետական հրատարակչականին կողմէ։

ՓՐՈՖ. Վ. ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Յունիս 1ին Երեւանի Արուեստի Տան մէջ տեղի ունեցաւ փրոֆ. Վահան Արծրունիի բժշկական գործունէութեան 45 ամեակի յոբելեանը։

Ճառեր խօսեցան առողջապահական գործավար՝ Կարդաշեան, ուսուցչութեան գործավար Երիցեան եւ ուրիշներ։ Լուսաւորութեան գործավարը, յանուն կառավարութեան, յոբելեարին տուաւ «Հանրապետութեան վաստակաւոր գիտական աշխատող» տիտղոսը։ Ուսանողները յոբելեարին նուիրեցին Էնգելսի Բնութեան դիալեկտիկան, փափաք յայտնելու համար որ բժիշկը, իր ապագայ գործունէութեան ընթացքին, առաջնորդուի մատերիալիզմի սկզբունքներով։

Ծնած է 1860ին Նոր Բայազէտ քաղաքին մէջ։ Յաճախած Երեւանի եւ Թիֆլիսի վարժարանները, բայց յանկարծ կը դառնայ Թիֆլիսի վարժարանէն կ'անցնի Փարիզ, ուր կ'աւարտէ բժշկական համալսարանը 1885ին։ Դառնալով Թաւրիզ ... քաղաքին մէջ կը հիմնէ զինուորական բժշկական վարժարանին եւ կը ստանայ ... վկայական։ Մասնագիտութիւն ընտրելով քիթի, կոկորդի եւ ականջի հիւանդութիւնները, կը մեկնի Թիֆլիս, ուր կը գործէ իբրեւ քաղաքական բժիշկ մինչեւ 1916։ ... դեր կատարած է 1918ին Անդրկովկասի մէջ բժշկական ժամանակաւոր համաճարակի դէմ։

1919ին դաշնակցական կառավարութիւնը կը հրաւիրէ Երեւան եւ այնուհետեւ կը մնայ ... բժշկական վարժարանին մէջ։ Գրեթէ հիմնադիրն է այդ վարժարանին։ Գրած է 25 գրքոյկ առողջապահական նիւթերու մասին։ 1903ին հրատարակած է Առողջապահիկ կիսամսեայ պատկերազարդ թերթը։ Ունի նաեւ ռուս-լատին-հայ բժշկական բառարան մը, (որ կը պարունակէ 17,000 բառ)։ Մարդակազմութիւն, 6 հատոր, 4ը տպագրուած։ Ունի նաեւ 2 վէպ։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

«Խորհ. Հայաստան» կը հրատարակէ Երեւանի կուսակցական դպրոցին ընդունելութեան պայմանները։ Դպրոցը երկու տարուան շրջան մը ունի։ Կ'ընդունուին այն կուսակցականները, որոնք 20—30 տարեկան են, (աղջիկները 18 տարեկան)։ Հայերը կուսակցական 2 տարուան անցեալ մը պէտք է ունենան, իսկ թուրքերը՝ պակաս։ Թեկնածուները պէտք է գիտնան հայերէն եւ ռուսերէն կարդալ գրել եւ ուրիշ գիտութիւններ։ Դպրոց պիտի ընդունուին Ազրբէջանէն 2 Հայ, Վրաստանէն 2 Հայ, Երեւանէն 10 Հայ եւ 12 թուրք, Լենինականէն 8 Հայ եւ 5 թուրք, Լոռի-Փամբակէն 6 Հայ եւ 5 թուրք, Զանգեզուրէն 5 Հայ եւ 5 թուրք, Սեւանէն 5 Հայ եւ 5 թուրք։ Ուրեմն 38 Հայ եւ 35 թուրք։ Երեւանէն պիտի ընդունուին 3, Լենինականէն 2 քիւրտեր, որոնք պէտք է հայերէն գիտնան։

«ԹՔԵԼ ԵՄ ԿԱԼԽՈԶԻՆ...»

Դպրոցական աշակերտներու նման կոմունիստ թղթակիցները իրար կը մատնեն Երեւանի թերթերուն մէջ։ Թղթակից մը կը գանգատի կոլխոզի մը վարիչին դէմ, իբրեւ «Ճախ», ուրիշ մը թղթակիցը կ'ամբաստանէ իբրեւ «աջ»։

«Խորհրդային Հայաստան» (4 յունիս) կը գրէ թէ Հայ Դուրն գիւղը ունի համայնացուած 56 հեկտար պարտէզներ եւ հողեր։ Սակայն գիւղին մէջ կան կոմիւնիստներ, Լ. Թորոսեան, Ս. Բադալեան, Ս Քոչարեան, որոնք ոչ միայն չեն օգներ գիւղատնտեսութեան, այլ խայտառակութիւններ կ'ընեն։ Հնագին կուիներ ու «դալմադալ սարքեցին, անցեալ օրն» Բադալեան ժողովուրդին մէջ մտած կը պոռար, կը հայհոյէր եւ երգում կ'ընէր.

— «Դուրս կը գամ կոլեկտիվից, կը թքեմ կոլխոզի վրայ»։

Իսկ կոմունիստ երիտասարդներէն Ա. Ցովհաննէսեան, փոխանակ կոլխոզին օժանդակելու, հեծելանիւ նստած աղջիկներուն հետ զբօսանքի կ'երթայ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԻՎՐԻՀԻՍԱՐՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սիվրի-Հիսարի Երիտ. Միութիւնս կազմուած է 1929 օգոստոս-5ին, իր շուրջը բոլորելով հայրենի երդիքէն հալածական ու տարագիր երիտասարդներու եռանդուն խումբ մը։ Նպատակը՝ համախմբել Սիվրի-Հիսարի երիտասարդութիւնը եւ տալ անոնց մտային, բարոյական եւ ֆիզիքական զարգացում, հայկական առհմիկ աւանդութիւններն ու առաքինութիւնները միշտ վառ պահել, եւ զանոնք զգուշացնել այլասերումի վտանգէն։

Սիվրի-Հիսարի Հայրենակց. Միութեան ծոցէն ծլած այս ծիլը սկսած է գործունէութեան նշաններ ցոյց տալ։ Արդէն իսկ դաստիարակութեան սկսած ենք, նաեւ կը յուսանք ճախ դրամարանի մը հիմը դնել մօտ ատենէն, շնորհիւ մեր հայրենակից անդամներուն կամքին եւ զոհաբերութեան։ Հետեւաբար կոչ կ'ընենք արտասահմանի սիրելի հայրենակիցներուն, որ համախմբուին մեր այս վեհ նպատակին շուրջ։ Եթէ օր առաջ չկազմակերպուինք, կործանարար պիտի ըլլայ հայրենի սահմաններէն կտրուած եւ ցիրուցան բեկորներուն ապագան։ Մենք լաւատես ենք մեր ապագային մասին։ Կը հաւատանք թէ օր մը պիտի հնչէ ազատարար փողը՝ վերադառնալու մեր հայրենիքը, վերաշինելու ծաղկեցնելու համար Նոր Սիվրի-Հիսար մը, միաժամանակ անմահացնելու համար հայ ազատագրութեան ու անկախութեան խնդակ ոգին։

Դրամ, նամակ եւ որեւէ թղթակցութիւն ուղղել հետեւեալ հասցէին, Agop Oughdéntz Bld. La Fuènte No. 36 Marseille։

(կնիք)

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ՆԻՍ — Փարիզի հնչակեան շաբաթաթերթը երկարապատում յօդուած մը ունէր Ալփ-Մարիթիմի Հայ Գաղութի Միութեան (Union de la Colonie Arménienne des Alpes Maritimes) նախագահին դէմ։

Թէեւ անդամ չեմ այդ Միութեան, բայց ուզելով սատարել ճշմարտութիւնը, գիմեցի յարգելի նախագահին։

Միութիւնը կազմուած է տարուան սկիզբները, մինչեւ հիմա արձանագրած է 70 անդամ որոնց՝ 55ը Հայ։ Վարչութիւնը կազմուած է Հայ եւ ֆրանսացի խառն անդամներէ։ Ցիշեմ երկու անուններ, Mr. Girody (փոխ-քաղաքապետ) եւ Mr. Garino (քաղաքապետարանի առաջին քարտուղար)։ Առաջինը՝ Միութեան պատուոյ նախագահն է, իսկ երկրորդը փոխ-նախագահ։ Միութեան պատուոյ անդամ են նաեւ հրապարակի վրայ ծանօթ դէմքեր։ Գ. Նախագահը ինծ ներկայացուց Միութեան հաշուեկշիռը, անդամներու ցանկը եւ ամբողջ գործունէութեան պատկերը՝ արձանագրուած կանոնաւոր եւ պաշտօնական տետրակներու մէջ։ Միութիւնը շատ օգտակար եղած է անգործ գաղթականներու, գիւտցնելով բնակութեան, աշխատանքի եւ առողջութեան գործեր։

Չեմ ուզեր օրինակներ յիշել։ Փոփոքողները կրնան երթալ ստուգել։ Միութեան անդամավճարը տարեկան 30 ֆրանք է եւ իւրաքանչիւր անդամի որեւէ մէկ գործը ձրի կը կատարուի, բացի պաշտօնական ծախքերէ։ Իսկ «Ալպ Մինիւթ» լուսանկարչութեան տրտօնագրով երբեք զբաղած չեն։ Աւագ-փախաւ մը շահագործելով Միութեան անունը կը յաջողի հայրենակիցէ մը շորթել 1000 ֆրանք, ֆրանսա բնակելու արտօնագիր ստանալու պատրուակով։ Ցիշեալ պարոնը Հրանդ Մ. որ ուրիշ կարգ մը անուր գործեր ալ կատարած է, այս շրջանէն փախած ըլլալով, կը հետապնդուի։

Եօթը տարուան կեանք ունի այս գաղութը, լճացած եւ տարուբեր՝ ազգագրական ճամբուն վրայ։ Զանազան անհատներ միշտ ալ ուզած են կազմել հայրենասիրական եւ բարենպատակ Միութիւններ, սակայն ձախողած են։ Արդ, երբ սրտացաւ հայրենակից մը յաջողած է կորիզ մը կազմել օգտակար ըլլալու եւ գիւրութիւններ տալու նպատակով, ինչո՞ւ խոչընդոտել անիրաւաբար։

Նթէ Գ. յօդուածագիրը խոհականաբար անկեղծ է՝ ինչո՞ւ ինք նախաձեռնարկ չըլլար կազմակերպելու գաղութը։

Կը լսենք որ Նիսի Հայ գաղութը հանրագրութիւն մը կը պատրաստէ ներկայացնելու քաղաքապետութեան, յայտնելով համակրութիւնը այս Միութեան։

Հ. Անդրունի

ՍԷՆ ԼՈՒ-ԿՐԱՆ-ՓԷՆ (Մարսէյլ).— Ցունիս 10ին մեր գիւղն այցելեց Գ. Առաքել-Կարապետ Մարտիրոսեան Թանկանցի (Հնդկաստան), որ իր տիկնոջ և երկու երիտասարդ զաւակներուն հետ Մարսէյլ հասած էր, Անգլիա մեկնելու համար։ Մեր հայրենակիցը փափաք յայտնած էր տեսնելու Մարսէյլի եւ արուարձաններու կրթական թէ եկեղեցական բոլոր հաստատութիւնները, իրենց մանկապարտէզ-նախակրթարաններով եւ այս առթիւ դպրոցի տնօրէնին յանձնեց 10 անգլիական ոսկիի չէք մը, կրթական գործին յատկացուելու համար։ Տուաւ իր եւ Կալկաթա հաստատուած հայկական մեծահարուստ ընկերութեան նախագահին հասցէն, յայտարարելով.— «Թէ իմ պատկանած ընկերութեանս եւ թէ Կալկաթա բնակող յարգելի անձնաւորութեանց կողմէ կազմուած ընկերութեանց քով կրթական թէ եկեղեցական գործերուն օգնելու համար գումարներ կան պատրաստ, կը յանձնարարեմ ձեզ, անմիջապէս գրեցէք յիշեալ հասցէներուն եւ վստահ եղէք որ անպայման գոհացում պիտի ստանաք»։

Ան մեկնեցաւ միւս արուարձանները եւս այցելելու։

Յարգանքի խօսք միայն ունինք այսպիսիներուն։

Դժնիկ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. «ԻԹԱԼԻ»

Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Իթալի» ֆութպոլի խումբը յունիս 8ին եւ 9ին մրցումներ ունեցաւ Chelles Gournayի մէջ ֆրանսական երկու խումբերու հետ։ Մրցման առաջին օրը մեր խումբը 1ի դէմ 3 նշանակէտով յաղթեց U. S. Chelles ֆրանսական խումբին, իսկ երկրորդ մրցման դարձեալ յաղթական ելաւ Black Starի դէմ 2ի դէմ 6 նշանակէտով ու այս առթիւ շահեցաւ գեղարուեստական սիրուն արձան մը որ կը ներկայացնէ «զարանի կեցած երկու վագրեր»։ Մրցումէն յետոյ մեր խումբը շնորհաւորութեան արժանացաւ մրցումի կազմակերպիչ U. S. Chelles խումբի նախագահին կողմէ, որ գովեց Հայերու կորովի խաղարկութիւնը։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Իթալի» ֆութպոլի խումբը մեծ յառաջդիմութիւններ կ'ընէ շարունակ։

Մ. Տէր Յակոբեան

ՏԷՍԻՆ.— Տէսինի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը կը պատրաստուի յուլիս 13ին տալ բաժակի մրցում մը իր դաշտին վրայ, շրջանի հայ մարզական Միութիւններու միջեւ։

Այն բոլոր մարզական Միութիւնները որ կ'ուզեն մասնակցիլ այս մրցման, պարտաւոր են օր առաջ դիմել Միութեանս քարտուղար Գ. Նուպար Պօտուրեանի, իմանալու համար մրցման պայմանները։ Վարչութեանս հասցէն է M. Noubar Bodourian, Avenue Bernard Palissy N. 9 Dècines (Isère)։

Վարչութիւն

ՆՈՐ ՊԱՐԵՐ

Այս միջոցիս Փարիզի մէջ գումարուած էր պարի միջազգային ժողով մը։ Այս առթիւ ստեղծուած են երկու նոր պարեր, մէկը մուշի, միւսը պրոտվէյ անունով։ Կ'ըսեն թէ ժողովին չէ կրցած հասնիլ Պրազիլիացի պարագէտ մը, որ ստեղծեր է քուէքքա մոտէրնա պարը։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԱԳԱՐԱԿԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Վերջերս շատցած են օտարական ագարակատէրերը Ֆրանսայի գաւառներուն մէջ։

Հողագործական նախարարութեան կատարած քննութիւններուն համաձայն, Ֆրանսայի մէջ հողատէր դարձած եւ արդիւնաբերութեամբ կը զբաղին 412 Գերմանացիներ, 43 Հայեր, 8 Աւստրիացիներ, 4797 Պելճիքացիներ, 8046 Սպանիացիներ, 18 Յոյներ, 139 Հոլանտացիներ, 68 Հունգարացիներ, 14,719 Իտալացիներ, 916 Լիւքսէնպուրկցիներ, 109 Լեհեր, 24 Փորթուգալցիներ, 203 Ռուսեր, 11 Սերպեր, 5 Շուէտացիներ, 27 Չեխեր, 3,412 Զուիցերիացիներ, 65 Ամերիկացիներ, 141 Անգլիացիներ, 4 Ռումանացիներ, 2 Ֆինլանտացիներ, 110 ուրիշ ազգեր, ընդամէնը 33 հազար 285 օտարականներ։

Իսկ ագարակ ունին 91 Գերմանացիներ, 40 Հայեր, եւ այլն, ընդամէնը 58,419 օտարականներ։

Ֆրանսայի մշակելի հողերուն տարածութիւնն է 46 միլիոն 704,626 հեկտար, որուն 586,304 հեկտարը գրաւած են օտարականները։

Օտարականները գրաւած են մասնաւորաբար Ժէր, Լօ եւ Կարօն, Պուշ տիւ Ռօն, Վար նահանգները։

Ֆրանսայի մէջ իբրեւ հողագործ բանուոր կ'աշխատին 1,111 Գերմանացի, 529 Հայ, 18,822 Պելճիքացի, 41,264 Իտալացի, 31,943 Լեհ, 1,556 Ռուս, 6,883 Զուիցերիացիներ, 3,282 Չեխեր, ընդամէնը 162,779 օտարականներ։

Ասոնք ընդհանրապէս կ'աշխատին Ալփ Մարիթիմ, Հէրօ, Օտ, Վար, Փիրէնէ Օրիանթալ, Էն, Ռւազ, Սէն-է-Մարն, Ժէր, Պուշ-տիւ-Ռօն, Օթ-Կարօն նահանգներուն մէջ։ Ամէնէն մեծ թիւը կը կազմեն Իտալացիները (72,992), Սպանիացիները (64,165) եւ Պելճիքացիները (41,101)։

ՏՈՒՆԵՐԸ ՔԱՆԴԵԼ

Վերջերս Փարիզի հարուստները սովորութիւն ըրած էին քանդել իրենց հսկայ տուները, անոնց տեղ բարձրացնելու համար աւելի մեծ շէնքեր՝ անշուշտ շահախնդրական նպատակներով։

Կառավարութիւնը հրամանագրով մը կ'արգիլէ քանդել բոլոր այն շէնքերը, որոնք բնակելի են, առողջապահիկ եւ ունին ամէն յարմարութիւն։ Այս ձեւով թերեւս կարելի ըլլայ մեղմել բնակարանի տագնապը, որ շէնքերու քանդուելով աւելի կը սաստկանար վերջերս։

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 1 —

ՎԵՐՋԻՆՆԵՐԸ

3.

Սարըղամիշ-պատմական Վանգ. Եղեւնիների մշտադալար ... Բարձրաբերձ լեռներդ ... ձորերդ ու հովիտներդ զարդարուն, աղբիւրներդ ..., ջրվէժներդ խօսուն, ... խնկաբոյր, ո՛րքան սիրուն ես...

Դու՛ն, որ, կեանքի եւ սիրոյ դրախտ ես եղել, դու, որ ... ու բանաստեղծութեան մի ... ես սիրուն, ինչո՞ւ քո ծոցում պալատների եւ վարդաստանների փոխարէն՝ զօրանոցներ ու ամրակուռ դիրքեր ես ...։ Դու հէքեաթային այն աշխարհի կիրճ դուռն ես որի ..., աւա՜ղ, միշտ փակ է բոյն ... միշտ ամենակուլ, որ ... պատրաստ է ներսդ առօսնացած հարսներդ ու պարտէզներդ լափել։

Ազատ ապրելու, աշխարհդ ... համար՝ կարիճ ջաւակ... միշտ արթուն պահակ ... կանգնեն, որ իրենց թիկունքում դրախտ աշխարհը կեանքով ու սիրով լեցուն պահեն։

Վա՛յ եթէ պահակներդ թեբանան...

* * *

Ազատ ու անկախ Հայաստանի Սարըղամիշը, Դաղազարգանը սահմանի հէքեաթ աշխարհի կիրճն է այն, որի դռանը թուրք միշտ է բոյն դրած։ Ու այնտեղ հայ զօրքը միշտ արթուն պահակ է կանգնած... սահմանապահ զօրք... կառավարութիւն եւ ժողովուրդ իրենց սիրոյ եւ խնամքի առարկան սահմանապահ գնդերն են դարձրած։ Հանրապետութեան խորհրդարանի ծերունազարդ փոխ-նախագահը հայրենիքի ողջոյնն է բերում նրանց, հայ կինն իր լաւագոյն նուէրներն է ուղարկում ու գեղջկուհին իր սրտաբուխ երգերով զօվքն է հիւսում նրանց։

Բոլշեւիկների մայիսեան ապստամբութիւնը ճնշած՝ հայ զօրքը յաղթական եւ հպարտ՝ իր առօրեայ գործերով, զինավարժութեամբ, մարզանքով եւ հայրենիքի վերաշինութեամբ է զբաղած։

Աշուն է, երեկոյ, անտառները սրբըռում են աշնան հովերի դէմ, վերջալոյսը ոսկի է թափել եղեւնիների կատարներին, անտառ ու մարգագետին խաւնէ ու մուշկ են բուրում։

Զինուորական շեփորը պահականցի աշտարակէն գործի դադար եւ աղօթքի հրաւէր է շեփորում։ Անտառը արձագանգը հազարապատկած՝ գիւղերն ու քաղաքն է հասցնում։ Դաշտում մաճկալն իր մաճն է թողնում, եզներն արձակում, աղօտարանի բանւորները մաքոքներն են կանգնեցնում, քաղաքի ջուլհականոցներում մակոկներն են լռում, երկնալաց զանգակատներէն երեկոյեան աղօթքի ղօղանջներն են հնչում եւ զօրք ու ժողովուրդ աղօթքի են պատրաստւում։

Անտառում զօրանոցների ընդարձակ հրապարակում սահմանապահ զօրքը վաշտ առ վաշտ, ջոկատ առ ջոկատ, աղօթքի է կանգնում։

Շեփորի վերջին հնչիւնների հետ հազարաւոր շլացինդ բազուկներ բարձրանում են միասնաբար եւ վար առնում գլխարկները զինուորական, բացւում են ճակատներ հպարտ եւ գետին յառում հայեացքներ խոնարհ։ Զինուորական երաժշտութեան ներդաշնակութեամբ՝ հազարաւոր կրծքերում յորդած է զգացմունքը եւ շրթունքներէ դուրս հոսում «Հայր Մերը» տէրունական։ Ու նրանց երգ-աղօթքը հողեպարար աղօթքի է կանգնեցնում բանւորներին գործարանների դռներում, ժողովրդին քաղաքում ու գիւղերում։

Զօրքն Աստծուն է աղօթում, ժողովուրդը՝ զօրքին. զօրքն Աստծուն է ապաւէն կանչում, ժողովուրդը՝ զօրքին. Տէրունական աղօթքին յաջորդում է «Տէր Կեցոն», որ երգւում է աւելի յուզումով, աւելի զգացումով։ Դուցէ ամէն մի զինուոր զգում է բնազդօրէն, որ «Ազգը կեցուցանողը» միայն Աստուած չէ լինելու, այլ եւ զինուորը, զօրքը Աստծոյ հրամանով։ Աղօթքի վերջին մելամաղձիկ հնչիւնները երկարում, նւաղում եւ լռում են հեռւում։ Զօրքն սպասում է ցրւելու հրամանին։ Բայց հրամանն յապաղում է, հրամանատարը կանգնած է մռայլ, բայց խրոխտ, ձեռք սրին դրած ու նրա հայեացքը որոնում է մէկիկ-մէկիկ հայեացքները զինուորների, ու նրանց հայեացքներէն էլ հեռու չափում է սահմանները հայրենիքի։ Զօրքն սպասում է... ի՞նչ կայ արդեօք. մի մեծ աւետի՞ք բանւորական խորհրդային Ռուսաստանի հետ բարեկամական դաշինքի կնքու՞մն արդեօք, որին սպասում է հայ աշխարհը սրտատրոփ։ Շարուր Դարալագեազի յաղթանակէն յետոյ՝ Մեծ ու Փոքր Վէդիների գրաւու՞մն արդեօք, թէ՞... Շարժւում են շրթունքները հրամանատարի, զօրքը մէկ ականջ դառած՝ դեռ հնչիւնները չըզգալուած ուզում է շնչել խօսքն աւետիքի։

—Սպաներ եւ զինուորներ Հայաստանի Հանրապետութեան...

խօսքը շուեչ է քաշում, կարծես ճնշւած մի ծանր բեռէ՝ չի կարողանում խօսել. զօրքը լուռ է արձանի նման։ Զօրանոցների վրա ծփծփացող դրօշակները եռագոյն մի խորհրդաւոր բան են փսփսում ամէնի հոգուն։

— Մեր խաղաղ երկրին փոթորիկ է սպասում։ Թշնամու գիծը անցած մեր հետախոյզները վատ լուրեր են բերում։ Կասկածելի պատրաստութիւն և շարժում կայ թուրք զօրքի եւ ամբոխի մէջ. պարզ է, որ նրանց զէնքը մեր դէմ է շարժւելու։ Վստահ եմ, որ Հայաստանի կառավարութիւնը պատերազմ չի ուզում. նա շատ է վիրաւոր ու խոցոտած նոր վէրքերի տեղիք տալու համար։ Նա պատրաստ է բոլոր դրացիների հետ բարեկամ մնալ, չպահանջել, բայց եւ չտալ։ Նա չի կարող տալ այն, ինչ կարող է խախտել իր ազատ գոյութիւնը եւ ժողովրդի ու հայրենիքի ապահովութիւնը։ Պատերազմել, կամ չպատերազմել՝ կառավարութեան գործն է։

ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար.)

Հնդկաստանի խռովութիւնները

Ինչպէս կը յիշուի, հնդիկ ազգայնականները կամաւորական խափանարար խումբեր գետեղեր էին կայկլաններու եւ վաճառատուններու առջեւ, արգիլելու համար ոգելից ըմպելիներու եւ եւրոպական ապրանքներու վաճառումը։ Այդ խումբերու գործունէութեան դէմ, Հնդկաստանի կառավարութիւնը հրատարակած է հրամանագիր մը որ արդէն գործադրութեան դրուեցաւ Պոմպէյի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ։ Կարգը պահելու եւ այս հրամանագրին գործադրութիւնը ապահովելու համար, նոր զօրախումբեր բերուեցան Պոմպէյ։ Մատրասի մօտ՝ Թէնտիվանամի մէջ, ցուցարարները յարձակեցան ոստիկան սպաներու վրայ եւ զանոնք վիրաւորեցին ծանրօրէն։ Ցեռոյ կրակ տուին հանրային շէնքի մը։

Կալկաթայի մէջ, պայթուցիկ շինելու մեղադրանքով ձերբակալուած 27 անձերու դատը վերջացաւ։ Անոնց պետերը Սէն Կուփտա եւ Նիրան Ճան դատապարտուեցան 10ական տարի աքսորի, ուրիշներ 7 ական տարի բանտի կամ զանազան պատիժներու։ Ութը հոգի անպարտ արձակուեցան։

Անգլիոյ հանրային կարծիքը նուազ մտահոգ է հնդիկ ազգայնական խռովութիւններով, քան Սիմօնի տեղեկագրին առաջին հատորին ձգելիք տպաւորութեամբը։ Առ հասարակ կը կարծուի թէ հնդիկ ազատականներու չափաւոր տարրերը լաւ ընդունելութիւն պիտի ընեն։ Միւս կողմէ, յոյս կայ որ Հնդկաստանի մահմէտականները պիտի պաշտպանեն անգլիական տեսակէտը, այդ կերպով, հնդիկ մեծամասնութեան հաւանական տիրապետութենէն խուսափելու վախով։

Պոմպէյի եւ Սիմլայի միջեւ բանակցութիւններ սկսան, պատրաստելու համար Հնդկաստանի բոլոր կուսակցութեանց համաժողովը, որ աշնան պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ եւ պիտի բաղկանայ 50 անդամներէ։

Թուրք-Յունական համաձայնագիրը

Թուրք գործավարներու խորհուրդը վաւերացուց Թուրքեւ-հելլէն համաձայնագիրը եւ յղեց Ազգ. ժողովին։

Աթէնքի մէջ համաձայնագրին ստորագրութեան լուրը գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ։ Կարգ մը թերթեր, յաւելուածներով լուրը տարածեցին ժողովրդեան մէջ։

Այն կարծիքը կը տիրէ թէ փոխանակելի կալուածներու հարցին մէջ, չէզոք անդամներու իրաւարարութեան խնդիրը երկար չպիտի տեւէ։ Չէզոքները իսկոյն վճիռ պիտի տան համաձայնագրին գործադրութեան համար։ Եթէ իրաւարարութեան խնդիրը երկարի, համաձայնագրին դրամական խնդրին հետ կապ չունեցող կարգ մը որոշ յօդուածներուն գործադրութեան համար, երկու կողմերը պիտի համաձայնին։

Համաձայնագրին ստորագրութենէն յետոյ, չէզոք անդամները ժողով մը գումարեցին էնկիւրիի մէջ եւ կարգ մը որոշումներ տուին, համաձայնագրի գործադրութեան մասին։

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ՊՈԼՇԵՒԻԶՄԸ ԵՒ ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հեղինակ՝ ԼԷՕՆ ՊԼՈՒՄ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի կեդր. կոմիտէին

Գին՝ 3 ֆր. 50։ փոստի ծախքով միասին 3 ֆրանք

Ստանալու համար դիմել «Յառաջ»ի եւ կուսակցական տեղական մարմիններուն։

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի ժողովը՝ այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Դրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչ մը։

ԼԻՈՆԻ Պատ. Միութեան դասախօսական ժողովը՝ այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը։ Կը խօսի ընկ. Ս. Ազարեան։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ԼԻՈՆԻ խումբերու ընդհ. ներկայացուցչական ժողովը կը գումարուի այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանին մէջ։

Ընտրութիւն Վարչութեան։ Կը հրաւիրուին բոլոր անդամները։

Ըստ ծրագիր-կանոնագրի «իւրաքանչիւր անդամ կրնայ ուրիշ երեք անդամներու կողմէ տրուած գրաւոր փոխանորդութիւնը ընդունիլ եւ իր փոխանորդութեան իրաւունքը գործածել քուէարկութեանց մէջ»։

Տիկ. Վ. Գարիկեան եւ զաւակները, Տէր. Յովսէփ Վրդ. Գարիկեան (Իտալիա), Տէր եւ Տիկ. Խաչիկ Գարիկեան (Ամերիկա), Այրի Տիկ. Սրբուհի Գարիկեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Կարապետ Գարիկեան (Եգիպտ.), Տէր եւ Տիկին Սիմոն Գարիկեան, Տէր եւ Տիկ. Սիմոն Գալուստեան, Տէր եւ Տիկ. Մանուէլ Նազարեան, Տէր եւ Տիկ. Երայտարեան, (Ամերիկա), խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ հեռագրով ցաւակցութիւնն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, հօրեղբօրորդւոյն եւ ազգականին՝

ՊՐ. ՂԱԶԱՐՈՍ ՊԱՐԻԿԵԱՆի

դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 60 տարեկան հասակին, 7 Յունիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 7 Rue du Musé իրենց բնակարանին մէջ,

8 Յունիս 1930 Մարսէյլ

ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլի մէջ հաւաքուած են հետեւեալ գումարները.— Անցեալ տարուան հանգանակութեան գումարներ 2.560, Պ. Պ. Ներսէս Շաքարեան եւ որդիք 50, Դանիէլ Եղիշեան 50, Շահէն Պետրոսեան 50, Յովհաննէս Դաւիթեան 50, Խաչատուր Նունոեան 10, Միհրան Ալօեան 10, ՌՖԻ (տպարանատէր) 15, ֆրանք։ Գումար 2795։

Նուիրատուութիւնը շարունակելի է։ Անոնք որ կ'ուզեն իրենց օժանդակութիւնը բերել, թող բարեհաճին կամ «Յառաջ»ի խմբագրին եւ կամ մեր միջոցաւ ուղղարկել իրենց նուէրները։ Յանձնախումբի կողմէ Յովհ. Պանտիկեան

ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլի հանգանակութեան ցանկը.—

Հ. Սէրէնկիւլեան 75, Ս. Ոսկեան 50, Կ. Չաքմաքճեան, Համբարձումեան, Մ. Ջատիկեան, Մ. Հայրապետեան, Յ. Սահակեան, Ս. Սէրմէնճեան, Պ. Յէյիրմէնճեան, Ռ. Ճանօեան, Խ. Մխճեան, Արիստաքէսեան, Յողրամաճեան 5ական, Լ. Աբելեան 10, Կէօճէնեան 1, Մ. Յաղլաբեան 2, Դարբինեան 15, Յ. Քիւրասօղլեան 10, Սուքիասեան 3, Գ. Գաբրիէլեան 10, Գումար 231 ֆր.։

Ն. Իշխանեան, Մ. Զգմէքեան, Գ. Խայիկեան, ՌՖԻ, Գ. Յայտալեան, Ն. Մեսրոպեան, Գ. Խոշորեան, Լ. Լալաեան, Ղ. Կարապետեան 10ական, Գ. Մկրեան, Քէսիկեան, ՌՖԻ, Գ. Մխճեան, Սիլլօղեան, Ա. Մակարեան, Չ. Յովսէփեան, Թ. Շահպազեան, Ն. Զօպանեան, Յ. Չէրնեան, Յ. Փափազեան, Գ. Ճկրտէրէնճեան 5ական, Ն. Մատայեան, ՌՖԻ, Ե. Շաhինեան 3ական, Օ. Օհանեան 2, Ռ. Փանոսեան 2, Ե. Օհաննէսեան 20, Ա. Թէրզիպաշեան 20, Կ. Սիլլօղեան 5։ Գումար 208 ֆրանք,

Յօրըքճի 3, Լ. Էպլէմիրեան 5, Գ. Պէզըրճեան 10, Ե. Ժամկոչեան 5. Տ. Վ. Վարժապետեան 5, Յ. Դանաւըրաճեան 10, ՌՖԻ 5, Մ. Աւետիսեան 10, Ռ. Թաթիկեան 10, Ա. Թաղէօսեան 10, Ա. Թաթիկեան 5, Ս. Սաբայլարեան 5։ Գումար 81 Ֆր.։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վանեցի Միքայէլ Վարդանեան Մարտիրոսեան կը փնտռէ Յովհաննէս Քիւրքճեան (Վան, Այգեստան) իմացնել՝ Միքայէլի, Քաֆէ «Բիրժա», Թաւրիզ։

— Կը փնտռուի էնկիւրի նահանգին Սամսօն գիւղէն Յակոբ Չօպանեան 27—28 տարեկան, հօր անուն՝ Պօղոս, մօր՝ անուն Մարիամ։ 1920ին կը գտնուէր իր մեծ մօրը քով Մերսին։ Այդ թուականին մեկնած է Դամասկոսէն Պոլիս երթալու համար։ Կիլիկիոյ ճամբուն վրայ տեսնուած է հայրենակիցի մը կողմէ։ Իր մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 1000 ֆրանք նուէր։ Իմացնել իր եղբօրը Գրիգոր Չօպանեանի 31 Rue de Fossé, Issy-les-Moulineaux Seine) France կամ Թերթիս վարչութեան։

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռեմ Քէմախի վերի Բագառիճէն Խօսրով Իսպիրեան եւ զաւակները Ղազարոս, Կաթիկ, Ազատուհի, եւ հօրեղբօրորդւոյս զաւակները՝ Աւագ, Մաթէոս եւ Մագիկ, որոնք աքսորուած են 1915ին։ Իզմիրի դէպքէն ամիս մը առաջ Մալաթիայէն լուր առնուած է աղջիկը Կաթիկէն։ Անկէց ի վեր լուր չկայ։

ՑՈՒՑԱՀԵՏԸ

ՄԻԼԱՆԻ Մուրատ-Ռափայէլեան Նախկին Սանուց Միութեան Դ. ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 22 կիրակի, ժամը 3ին, Միլանի Մխիթարեան վարժարանի սրահին մէջ (Viale Umbria-62) հետեւեալ օրակարգով.

Ա.— Հաշուետուութիւն վարչութեան, Բ.— Նոր առաջարկներ վարչութեան կողմէ, Գ.—

իրենց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 500 ֆր. նուէր, իմացնել՝ H. Hougasian, Mazagan: Maroc։ կամ «Յառաջ»ի։ Կը խնդրուի սուրիահայ եւ յունահայ թերթերէն արտատպել։

— Սեբաստիոյ Ղարւա գիւղէն օր. Էլմաս Պարոնեան, հօր անուն՝ Խաչատուր, մօր անուն՝ Նարօ կը փնտռէ իր մօրեղբայրը Մինաս Մարկոսեան (Սեբաստիոյ Եէնիճէ գիւղացի), որ 1920-1924 կը գտնուէր New-York City, Ամերիկա եւ կը թղթակցէր իր մօր հետ, իմացնել Elmas Baronianի, c)o Katri Frères, Beyrouth, (G. Liban).

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (Xe)

Le Gérant H. STEPHAN

Ուշադրութիւն ճշմարտութեան

Կը յայտարարեմ յարգելի դաճախորդներուս թէ՝ փլաքներու եւ կրամաֆոններու վաճառատունս «MAISON NICHANIAN» կը շարունակէ իր ապրանքները ուղղակի արտադրութեան կեդրոններէն ... եւ ո՛չ թէ որ եւ է փոքրիկ մէկ մասնաճիւղէ մը։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		30 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տոլ.	10 տոլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
18
ՅՈՒՆԻՍ
1930

18 JUIN 1930

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1291

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄ

Ազգային քաղաքական և ներքին կազմակերպական կեանքը ... ինքնագլուխ և գերազանցապէս պառակտուած: Համերաշխութեան խօսքերը դատարկ ու անիմաստ հնչիւններ ... են մեր իրականութեան մէջ, ու այդպէս ալ պիտի ..., որքանատեն համերաշխութիւնը չըխի ուժերու փոխյարաբերութիւններէն և ազգային կամքի հարկադրանքէն:

Բարի կամեցողութիւնը միշտ պակսեցաւ մեր հակառակորդներուն քով, ու անոնք յամառօրէն հեռու մնացին հայ ժողովուրդի կամքը կեդրոնացնելէ մէկ տեղ, այնքան հրատապ խնդիրներուն ընդառաջելու համար:

Արտասահմանի հայութեան իրաւական պայմաններն ալ ... կը նպաստեն այս անիշխանութեան: Հարկադրական ... և ուժի բացակայութեան բերումով՝ իւրաքանչիւր հոսանք և խմբակցութիւն կը մնայ իր ծիրած պատնէշին վրայ:

Ուժերու փոխ-յարաբերութիւնը կարելի պիտի ըլլար ճշդել ... ընտրական սիստէմով մը: Ու մեծամասնութեան ... պիտի կարողանար ղեկավարել ազգային և մշակութային գործերը՝ ազատելով գաղութները բազմիշխանութիւններէն, աւելի ճիշդ անիշխանութենէն:

Մինչեւ հիմա կատարեալ «անկախութիւն» կը վայելեն ...ութիւնները, խմբակները, նոյն իսկ անհատները, իրենց ... պէս ժողովուրդին բախտը տնօրինելով:

Ազգային կեանքի քայքայման ներկայ փուլը, ըստ երևոյթին, մեր հակառակորդներուն գործին կուգայ, հակառակ իրենց «ազգասիրական» հաւաստումներուն:

Եթէ կազմակերպութեան և համագործակցութեան ճանապարհով կարելի չէ պայծառացնել գաղթահայ իրականութիւնը, ուրիշ ելք մը պիտի ըլլար, մասամբ մը բնականոն ... գտնալու, եթէ շարք մը աւելորդ հոսանքներ կամ ... որոնք ծրագրէ և քաղաքական ուղեգծէ զուրկ ... մարմիններ են՝ պլլուած հայ ժողովուրդի ոտքերուն), ... քաղաքական հրապարակէն:

Այս ուղղութեամբ ուշագրաւ փաստ մը կը ... Ռամկավարներու Եգիպտոսի օրգանը, «Ազգային ... հարցը և մեր ուղին» խմբագրական յօդուածաշարքով:

Ահա այս կարեւոր յայտարարութիւնը որ Եգիպտոսի պաշտօնաթերթը կ'ընէ, անշուշտ, յանուն Ռամկավար կուսակցութեան:

— «Մեր կուսակցութիւնը շատոնց է որ հրաժարած է քաղաքական գործունէութենէ՝ արտասահմանի մէջ, երկրին ծակատագիր հոգը եւ անոր վերաբերեալ ամէն տեսակ աշխատանք՝ գործը ... միայն եւ միայն երկրին իշխանութեան»:

Այս յայտարարութեամբ երկու կարեւոր տեսակէտներ ... կը գտնենք: Նախ, այն որ Ռամկավարներն անվերապահ բարեկամական վերաբերմունք ունին հանդէպ բոլշեւիկեան հայ իշխանութեան. և երկրորդ՝ այնքան վստահութիւն ունին անոնց վրայ, որ կը հրաժարին քաղաքական գործունէութենէ և հայ ժողովուրդի ճակատագրի հոգը կը յանձնեն միայն եւ միայն, այդ իշխանութեան:

Հայ բոլշեւիկներու վերաբերմունքն այսպիսի կեցուածքի մը հանդէպ արտայայտուած է եւ կ'արտայայտուի միայն արհամարանքով: «Երեւան» թերթը Ռամկավարներու այս ծառայական արտայայտութիւնները արտատպելով՝ կը հարցնէ. — «... կայ, իսկ գո՞րծը...» Ու կ'աւելցնէ. — «Ժողովրդական ... կ'ըսէ, եթէ լեզուն ոսկոր ունենար...»:

Թողունք որ ռամկավար-բոլշեւիկ բարեկամութիւնն այս «...»ով ընթանայ: Անդրադառնանք սա քաղաքական գործունէութենէ հրաժարումին: Եթէ ռամկավարները հրաժարած են քաղաքական գործունէութենէ արտասահմանի մէջ, ... նշանակէ որ առ հասարակ քաղաքական գործերէն հրաժարած են, քանի որ երկրի մէջ ոչ յայտնի եւ ոչ ալ գաղտնի գործ ... ունին:

Այս անգործունէութեան բացարձակ խոստովանութիւնը, ... օրերուն, պէտք էր յանգէր իր տրամաբանական արդիւնքին: Այսինքն, ռամկավար «կուսակցութիւն»ը ինքզինքը ... լուծուած պիտի յայտարարէր եւ փակէր իր բոլոր թերթերը, որոնք ազգային կեանքը պղտորելէ զատ, ուրիշ ընելիք չունին:

Ռամկավար անհատներն ազատուելով քաղաքականապէս մեռած կուսակցութեան մը պարտաւորութիւններէն, կարող ... անդամակցիլ Կարմիր Խաչերուն, Հօկերուն, Բարեգործական ընկերութեան եւ այլն. հանրային հաստատութիւններուն եւ շարունակել օգնել ներկայ Հայաստանին, եթէ անկեղծ են իրենց հաւաստումները: Սակայն առանց քաղաքական ուղեգծի, առանց հիմնական ծրագրի, եւ առանց որոշ եւ ձեւակերպուած ... անհրաժեշտութիւններու՝ անիմաստ է շարունակել իրենց կուսակցութեան գոյութիւնը: Իսկ անիմաստ գոյութեան մը արտայայտութիւնները, (որոնց մենք ամէն օր կը հանդիպինք ... ռամկավար թերթերուն մէջ), անիմաստ ըլլալէ աւելի, վնասակար են:

Արտասահմանի հայութեան ազգային եւ քաղաքական կեանքն անհամեմատօրէն աւելի բնականոն ընթացքի մէջ պիտի մտնէ, եթէ Ռամկավարներն իրապէս յարգեն իրենց որոշումը և հրաժարին քաղաքական բեմէն: Այդպիսի քայլով, անոնք պիտի ազատեն հայ ժողովուրդը նեխած մթնոլորտէ մը. եւ ... պիտի տան թէ, իրօք մտահոգուած են հայութեան բարոյական առողջապահութեամբ:

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ԱՂԷՏԸ ԵՒ ՄԵՐ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայրենիք» խմբագրական մը նուիրած է Սալմաստի աղէտին վերի խորագրով (մայիս 29) ուր թուելէ յետոյ 1918ի վերիվայրումները, եւ Սալմաստի հայութեան տեղահանութիւնը, կը շարունակէ.

— «Դեռ վերջերս էր, որ «Ցառաջ»ի թղթակիցը հետեւեալ խանդավառ նկարագրութիւնը կուտար Սալմաստի հայ գիւղերու վերաշինական ծիգերու մասին: «Օրը օրին— կը պատմէր ան, փլատակների մէջ բարձրանում են նոր շէնքեր: Վերաշինւում են քանդուած բոյները: Վերաշինուած տների կողքին քիչ չատ հայաշատ գիւղերից՝ Հաւթւան, Մահլամ, Ղալասար եւ Ղըլչան ունին նորակառոյց դպրոցական շէնքեր. իսկ մնացեալ գիւղերում էլ ջանք է տարւում այդ ուղղութեամբ: Գիւղացիները հետզհետէ մշակում են խոպան դաշտերը, մաքրում են առուները, նորոգւում փճացած այգիները, տնկւում են նոր տունկեր եւ արհեստական անտառներ»:

Երկրաշարժը եկաւ կրկին փլատակներու կոյտի վերածելու այն բոլորը, ինչ որ Սալմաստի տրաքան ժողովուրդը շինած էր վերջին տարիներուն:

Աղէտներու վարժուած այդ չարքաշ ժողովուրդը հարկաւ յուսահատած չէ եւ, վստահ ենք թէ, աննկուն հաւատքով նորէն ձեռնարկած է իր նոր աւերակներու վերաշինութեան: Ու տարակոյս չունինք, որ եթէ արտասահմանի հայութիւնը օգնութեան ձեռք մեկնէ անոր, շատ շուտով ան պիտի յաջողի Սալմաստը դարձնել կրկին նոյնքան շէն ու բարգաւաճ, որքան էր մեծ պատերազմէն առաջ:

Ամերիկայի Հայ Կ. Խաչը գնդեցիկ ժեստ մըն էր ըրած՝ 500 տոլարի օգնութիւն մը անմիջապէս հասցնելով աղէտին վայրը: Սակայն, ատիկա շատ քիչ է: Պէտք է ղրկել նոր գումարներ: Մասնաւորապէս Բարեգործականը պարտաւոր է արձագանգ տալ նոր աղէտի վայրէն եղած ստիպողական պահանջքին:

Հայ հասարակութիւնը պէտք չէ իր գուրգուրանքէն եւ խնամքէն զրկէ նաեւ Սալմաստի աղէտեալները:

ԳԱՆՁ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Խորհրդային իշխանութիւնները ձեռնարկեցին փնտռելու գանձեր՝ Սպիտակ Ծովուն յատակը:

Իրօք, Սպիտակ Ծովը ուր պատերազմի ընթացքին ընկղմած են բազմաթիւ նաւեր, մեծ համբաւ կը վայելէ այս տեսակէտէն:

Գանձի խուզարկուները կայան ընտրած են Մուրմանսքը: Ու աշխատանքի պիտի սկսին, փորձելով դուրս հանել «Բռոսգեսլավ» նաւը. որ Քէրկի անցքին մէջ խրեցաւ, երբ ռուս գերիներ կը փոխադրէր:

ՄԱՀՈՒ ԱՆՊԱՐՏ

Հակառակ ընդհ. դատախազի խիստ ամբաստանութեան, Պելկըրատի դատարանը անպարտ արձակեց Խրուաթներու պետը՝ Մաչէք որ ուրիշներու հետ, ահաբեկչական մեղադրանքի տակ կ'իյնար: 15 անձեր ենթարկուեցան զանազան պատիժներու: Նախկին երեսփոխան Շէյաչիչ դատապարտուեցաւ 3 տարուան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Սուրիոյ Սահմանադրութեան շուրջ

«Թայմզ»էն.— Դամասկոսի ազգայնական պարագլուխները ժողով մը գումարեցին բողոքելու համար որ, 1) Սահմանադիր ժողովին թոյլ չէ տրուած իրականացնելու իր կոչումը, 2) Մարզպանը երկիրը բաժնած է Սահմանադրական զանազան շրջաններու, 3) Նոր Սահմանադրութեան 116րդ յօդուածին մէջ մտցուած վերապահումը ամբողջովին կը վտանգէ ազգային անկախութեան սկզբունքը, 4) Անտեսուած է ազգային կամքը, ժխտուացնելով ժողովուրդին ընտրեալները, միւս կողմէ, պահելով ներկայ ժամանակաւոր կառավարութիւնը, որ բեռ մըն է երկրին, 4) Աքսորի մէջ կը մնան ազգին ամէնէն լաւ զաւակները, 6) Արգիլուած են հրապարակային հաւաքոյթներն եւ ոտնակոխ է եղած բնակարանի անձեռնմխելիութեան սկզբունքը:

Այս ժողովի ընթացքին, ընդհարում մը տեղի ունեցաւ կառավարական եւ ազգայնական ուժերու միջեւ, ազգայնական պարագլուխի մը տան առջեւ, ուր ժողովը տեղի կ'ունենար: Ժողովականները հաւաքուեցան ուրիշ տուն մը, ուր իրենց բողոքները բանաձեւելով, յաջողեցան ներկայացնել Սուրիոյ մարզպանին,

Խռովութիւններ Սիպերիոյ մէջ

Չինական եւ ճափոնական աղբիւրներէ յամառ լուրեր կը հասնին Սիպերիոյ մէջ կարգ մը ըմբոստացման գէպքերու մասին: Ըմբոստները իբր թէ լաւ կազմակերպուած են եւ արդէն գրաւած կարեւոր քաղաքներու կառավարութիւնները: Գրաւած են նաեւ Պլակովէշչէնսք քաղաքը, որուն հրամանատարը իր զօրախումբով անցած է ըմբոստներուն կողմը: Կատարուած քննութիւնները կը հաստատեն սակայն թէ լուրերը չափազանցուած են: Իրականութիւնն այն է որ ուտեստի սակաւութեան եւ հողերու համայնացման փորձերուն հետեւանքով, ժողովուրդը չափազանց գրգռուած է: Չինաստան ապաստանած ռուս գաղթականները չափազանց յուզուած են: Հազարի չափ կամաւորներ սահմանն անցան՝ Վլատիվոսթոք երթալու եւ անկէց մասնակցելու համար շարժումին:

Նոր ուժեր Պեշաւերի վրայ

Կացութիւնը դեռ չափազանց մտահոգիչ է Բրիտանական զաւրենին եւ Հնդկաստանի կառավարութեան համար: Գոմպէյ մանաւանդ, յուզումնալի օրեր կ'անցնէ եւ զինուորական ուժերը որ փութով հոն կը ղրկուին, կը հաստատեն թէ կացութիւնը իրօք ծանր է: Ներկայիս, քաղաքը շղթայի տակ առնուած է հինգ զինուորական ջոկատներու, ձիաւորներու, թնդանօթաձիգներու եւ զրահապատ ինքնաշարժներու կողմէ:

Նահանգին կառավարիչը, առջի օր, մինչեւ կէս գիշեր խորհրդակցութիւններ ունեցաւ զինուորական եւ ոստիկանական պետերուն հետ, որոնց տուաւ կտրուկ հրամաններ, ամէն գնով, կապելաններու եւ վաճառատուններու մուտքը խափանող կամաւորներու շղթաները խորտակելու համար:

Ընդդիմադիր պետերէն շատերը խիստ հսկողութեան տակ են եւ հպբիւրաւոր անձեր ձերբակալուած:

Միւս կողմէ, անգլիական աղբիւրէ առնուած լուրի մը համաձայն, Գանտի եւս հրաւիրուած է մասնակցելու այն խորհրդակցութեան որ Լոնտոնի մէջ տեղի պիտի ունենայ աշնան եւ ուր վճռի պիտի դրուի Հնդկաստանի տրուելիք գաղթային իրաւունքներու հարցը:

⁘ Հակառակ դրուած խիստ արգելքին, բազմաթիւ հնդիկներ փոխն ի փոխ. խմբովին կը շարունակեն կանգ առնել եւրոպական վաճառատուններու առջեւ, արգիլելու համար օտար արտադրութեանց վաճառումը:

Ոստիկանութիւնը, հազիւ ձերբակալած այս խափանարար խմբակներէն 25 հոգի, ուրիշ 25նոց խումբեր կանգ կ'առնեն նոյն վաճառատան առջեւ, շարունակելու կիսատ մնացած գործը:

Ամբողջ օրը, ոստիկանական ինքնաշարժներ շարունակ երթեւեկեցին երեք գլխաւոր վաճառատուններու եւ ոստիկանատան միջեւ, փոխադրելու համար ձերբակալուածները: Ձերբակալուեցան 200է աւելի կամաւորներ, որոնց 100ը արդէն դատապարտուեցան 4ական ամիս բանտարկութեան:

Լուծում պիտի խորհրդարանին?

Յունական խորհրդարանի յատուկ յանձնախումբը որ բաղկացած է քաղաքական կուսակցութեանց պետերէն, ժողովի նստաւ երէկ, լսելու համար Պ. Վէնիզէլոսի զեկոյցը՝ Թուրքեւ հելլէն համաձայնութեան մասին:

Յունաստանի վարչապետը յայտնեց թէ կառավարութիւնը որոշած է, իր իսկ պատասխանատուութեամբ, գործադրել կնքուած համաձայնութիւնը, թէ պիտի ձեռնարկէ նաեւ Թուրքիոյ հետ ուրիշ համաձայնութիւններու կնքման: «Եթէ, աւելցուց Պ. Վէնիզէլոս, կառավարութիւնը ընդդիմութեան հանդիպի, չպիտի վարանի լուծելու խորհրդարանը եւ ձեռնարկելու նոր ընտրութեանց:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդա Գ. էջ)

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն Եւրոպայի կեդր. կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 16

ՓՈՆ ՏԸ ՇԵՐԻՒԻԷՆ.—

Խոսրով Արագչեան	100
Դաւիթ Երեմեան	100
Ստեփան Թիւրքմանեան	100
Գաղտասար Ասատուրեան	100
Յովհաննէս Դաւիթեան	100
Մկրտիչ Ճաճեան	100
Յովհաննէս Տէր Ղազարեան	100
Բիւզանդ Դաւեան	100
Նշան Գարկնավուրեան	100
Խաչիկ Նազիկեան	100
Գումար	1000
Նախորդ գումար	16,250
Ընդհ. գումար	17,250

ԹՈՒՐՔԵՒՀԵԼԼԷՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ

Թուրքեւհելլէն համաձայնագրին մէջ առկախ խնդիր մը կայ, որ դեռ չէ լուծուած: Համաձայնագրէն առաջ, Թուրքիա առաջարկած էր որ երկու կողմի կալուածներուն գնահատումը կատարուի հաշուակցութեան ձեւով, իսկ Յունաստան գնահատութեան տարբեր ձեւ մը ուզած էր: Ասոր վրայ, երկու կողմերը համաձայներ էին որ այս կէտին կարգադրութիւնը թողուի չէզոքներու իրաւասութեան, իսկ համաձայնագիրը ստորագրուի

Համաձայնագրին մէջ ըսուած է թէ չէզոքները մէկ ամսուան ընթացքին պիտի ճշդեն իրենց յարմար գտած լուծումը: Արդ. կ'ըսուի թէ անոնք արդէն տուած են իրենց որոշումը, որովհետեւ ծանօթ են գործին բոլոր մանրամասնութեանց, եւ որոշումն ալ հաղորդած են երկու կողմերուն:

Ան պարագային որ երկու կողմերէն մէկը չընդունի չէզոքներուն որոշումը, կամ Լահէյի ատեանին պիտի դիմուի, կամ ուղղակի բանակցութեան պիտի ձեռնարկուի:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՖԱՇԻՍՏՆԵՐՈՒ ՅՈՒԶՈՒՄԸ

Աւստրիական կառավարութիւնը երկրէն վտարեց «Հայմվէրներու» հոսանքին գլխաւոր պետերէն, գերման հրամանատար Բապըը, իբր քաղաքական գործունէութեան համար: Բապը երէկ Վիեննայէն օդանաւով մեկնեցաւ Վենետիկ իր կնոջ հետ, երկու ոստիկաններու հսկողութեամբ:

Այս վտարումը մեծ յուզում պատճառած է Բապըի կուսակիցներուն որ Աւստրիոյ ազգայնական շարժումին ամէնէն գլխաւոր գերակատարներէն է: Թիրոլի կառավարութիւնը հրատարակած է յայտարարութիւն մը, որով, վտարման այս որոշումը կը նկատէ թշնամական արարք մը հանդէպ շարժումին, որ ժողովրդական համակրանք կը վայելէ:

Այս վտարման հետեւանքով, մէկ քանի միջադէպեր եւս պատահած են, ոստիկանութեան եւ ժողովուրդին միջեւ:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Թեհրանէն կ'իմացնեն թէ ամսոյս 15ին նոր ցնցումներ տեղի ունեցած են Պարսկաստանի հիւսիսային մասին մէջ եւ 10 գիւղեր աւերակ դարձած են:

Ի՞ՆՉ ԲԱՐԻՔՆԵՐԿ'ԱՊԱՀՈՎԷ
ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔԸ

Նախորդ յօդուածով պարզեցի Ֆրանսայի ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքին հիմնական պայմանները, գործատէրին եւ բանուորին պարտականութիւնները։

Այժմ ներկայացնենք օրէնքին խոստացած օգուտները —

Հիւանդութիւն.— Ընկերային ապահովագրութեանց գրասենեակը կը մասնակցի բժշկի եւ դեղի բոլոր ծախքերուն, հիւանդանոցի եւ փոխադրութեան վարձքերուն, վիրաբուժական գործողութեանց վճարման ինչպէս գործաւորին, նոյնպէս եւ անոր կնոջը եւ 16 տարեկանէն վար զաւակներուն համար։ Հիւանդ գործաւորն ինք կ'ընտրէ իր բժիշկը։ Ատամնաբոյժներու վարձքը կը վճարուի միայն խնամքին համար։ Հիւանդը պարտաւոր է բժշկին դիմել, եթէ կրնայ տեղափոխուիլ, հակառակ պարագային իրաւունք ունի իր տունը կանչելու բժիշկը։

Բժշկին վարձքը կ'որոշուի նոյն տեղի բժշկական միութեան սակագնին համաձայն։

Ապահովագրական տնտուկի մասնակցութեան չափը կ'որոշուի ամէն տարի գանձուած գումարներու համեմատութեամբ եւ կը տեւէ մինչեւ վեց ամիս.

Եթէ հիւանդը գործի վերսկսելու վիճակին մէջ չըլլայ, վեցերորդ օրէն սկսեալ մինչեւ բուժման օրը — վեց ամիսը չանցնելու պայմանով — կը ստանայ իր օրական վաստակին կէսին չափ գումար մը, ամէն օրուան համար, պայմանաւ որ նախորդ երեք ամիսներուն մէջ 60 օր աշխատած ըլլայ։ Աշխատանքի արկածներու հին օրէնքներէն օգտուող գործաւորները չեն կրնար միեւնոյն ժամանակ ապահովագրական տնտուկէն օգտուիլ։

Մնդաբերութիւն.— Ցղութեան շրջանին եւ ծննդաբերութեան յաջորդող վեց ամիսներու միջոցին, մայրն իրաւունք ունի հիւանդութեան համար նշանակուած խնամքներուն։ Ծննդաբերութենէն վեց շաբաթ առաջուընէ մինչեւ վեց շաբաթ վերջ, մայրը իրաւունք ունի իր դասակարգի օրական գումարի կէսը ստանալու, եթէ անկէ առաջուան երեք ամիսներուն մէջ վաթսուն օր աշխատած է։ Իր զաւակին անձամբ կաթ տուող մայրը իրաւունք ունի մինչեւ ինն ամիս, ամսական 150 ֆրանքի' առաջին չորս ամիսներուն, 100 ֆրանքի' հինգերորդ եւ վեցերորդ ամիսներուն եւ 50 ֆրանքի եօթներորդէն իններորդ ամիսներուն համար։ Եթէ մայրը անձամբ կաթ տալու վիճակի մէջ չէ, բայց իր քով կը մեծցնէ զաւակը, իրաւունք ունի վերոյիշեալ գումարներու Ձ-3ի արժողութեամբ կաթի տոմսեր ստանալու։

Անկարութիւն.— Եթէ վարձուորը երկու տարիէ ի վեր արձանագրուած է եւ վեց ամիս հիւանդ պառկելէ յետոյ ալ անկարող կ'ըլլայ աշխատելու, իբրեւ հետեւանք գործարանային անկարութեան մը, որ իր աշխատութեան կարողութիւնը կը նուազեցնէ 2—3 աստիճանով, իրաւունք կ'ունենայ նախ հինգ տարուան համար առժամեայ եւ յետոյ, եթէ, հարկը պահանջէ, վերջնական կերպով անկարութեան թոշակի մը, որ հաւասար է միեւնոյն պարագաներուն համար զինուորական անկարութեանց վերաբերեալ օրէնքի գումարներուն։

Ցառաջիկային պիտի պատրաստուի մանաւոր ցուցակ մը։ Ցամենայն դէպս այդ գումարը չի կրնար տարեկան 1000 ֆրանքէն պակաս ըլլալ, եթէ անկար գործաւորը գոնէ վեց տարի վճարած է։ Ցարին ամբողջ կը համարուի, եթէ 240 օրական վճարուած է այդ տարուան մէջ։ Եթէ անկարութիւնը 50 առ 100 ով միայն կը պակսեցնէ գործաւորին աշխատելու կարողութիւնը, հանգստաթոշակը կը դադրի հինգ տարուան առժամեայ պայմանաժամէն յետոյ։

Ծերութեան հանգստաթոշակ.— Ամէն վարձուոր իրաւունք ունի 60 տարեկանէն վերջ հանգստաթոշակի մը, եթէ հինգ տարի ամբողջ մասնակցած է ապահովագրութեան։

Ծերութեան հանգստաթոշակի գումարը պիտի որոշուի ըստ օրուան տոկոսի սակին, ժողովուրդի մահացութեան համեմատութեան եւ վերջապէս ըստ ապահովագրական փորձառութեան։ Ցամենայն դէպս, երեսուն տարի անընդհատ ապահովագրուածի մը մը համար հանգստաթոշակը պիտի չըլլայ աւելի պակաս քան 40 առ հարիւր իր տարեկան վաստակի հիմնական գումարը։

Օրէնքի գործադրութեան դըլլուելու պարագային 60էն 65 տարեկանները որոնք կը շարունակեն իրենց վճարումները ապահովագրական տնտուկին, պիտի ունենան 500 ֆրանք տարեկան, վճարելի երեք ամիսն անգամ մը։

Ցանըվեց տարեկանէն ապահովագրութեան մասնակցող մը եթէ 25 տարի շարունակած է իր վճարումները, կրնայ 55 տարեկանին պահանջել իր հանգստաթոշակը։

Մահուան պարագային ապահովագրական տնտուկը կ'երաշխաւորէ օրինական ժառանգորդներուն' մեռնողի տարեկան հիմնական թոշակի 20առ հարիւրը, առ նուազն 1000 ֆր.։ Մահուան ապահովագրութեան իրաւունքունին միայն անոնք, որ արձանագրուած են մէկ տարիէ ի վեր։

Գործազրկութեան ժամանակ միայն ֆրանսացի վարձուորները, եթէ իրենց կամքէն անկախ պատճառներով դատապարտուած են անգործութեան, իրաւունքունին մէկ տարուան մէջ առ առաւելն չորս ամսուան համար (եթէ գործազրկութենէն անմիջապէս առաջ ամբողջ մէկ տարի վճարած են իրենց ապահովագինը) իրենց օրական վաստակի հիմքին չափ գումարի մը։

Կամաւոր ապահովագրութիւն.— Այն բոլոր ֆրանսացիներն որ օ եւ է թոշակ չեն ստանար, ինչպէս արհեստաւորները, տանտիկինները, փոքր խանութպանները, արուեստագէտները եւ այլն, որոնք իրենց ձեռքի աշխատանքովը կ'ապրին. եւ չեն շահիր աւելի քան 15000 ֆրանք տարեկան, կրնան եթէ ուզեն, մասնակցիլ ապահովագրութեան, եթէ բժշկական վկայագիր մը ցոյց տան իրենց առողջութեան մասին։

Ցանտիկիններու տարեկանվաստակը կը հաշուուի 1200 ֆր տարեկան եւ ապահովագին 10 ֆր. ամսական, որով իրաւունք կ'ունենան ծերութեան համապատասխան հանգստաթոշակի մը եւ որոշ առաւելութեանց։

* * *

Ցակաւին բոլորովին որոշ չեն օրէնքին շատ մը յօդուածները, որոնք զանազան փոփոխութեանց պիտի ենթարկուին, փորձառութեան բովէն անցնելէ յետոյ. ամէն պարագայի մէջ, գործաւորներուն համար 4 առ հարիւր բաւական տուրք մըն է այս, որ կրնայ ազդել ապրուստի գնին վրայ։ Կ'ընդունուի առ հասարակ թէ 100 ֆրանքի ծախսուած ապրանքի մը մէջ 33 ֆրանքը նիւթն է, 33 ֆրանքը աշխատավարձը եւ 33 ֆրանքը շահը։ Այս հաշուով միայն աշխատավարձին վրայ 4 առ հարիւր աւելցնելով, ապրանքին ընդհանուր գումարը հազիւ մէկ ու կէս առ հարիւրով կը բարձրանայ, բայց փորձառութիւնը ցոյց տուած է միշտ թէ ապրանքին գինը շատ աւելի կը բարձրացուի քան արժէքի իրական յաւելում մը։

Մ. Տ.

ՆՈՐ ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԾՈՒՄ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Այս օրերուս վէճ մը կայ «Խորհրդային Հայաստան»ի էջերուն մէջ։ Ոմանք սխալ կը նկատեն գաւառներու բաժանումներն ու սահմանագծումները։ Այնպէս որ Կ. Բոխեան կը պահանջէր անյապաղ սրբագրել շրջանները եւ գաւառներու սահմանագծումները («Խորհ. Հայաստան», 7 Մայիս)։ Ուրիշ յօդուածագիր մը եւս, -նոյն թերթին մէջ (18 մայիս), կը շեշտէ հարցին կարեւորութիւնը, «որովհետեւ շրջանացման սխալներն ու թերութիւնները արդէն շօշափելի են դարձած' մասնաւորապէս տեղական մարմիններու եւ աշխատողներու համար»։

Որո՞նք են այդ սխալները։

— «Շրջանացման սխալներուն մէջ ամէնէն շօշափելի կէտերը կը վերաբերին գիւղերուն։ Այնպէս բազմաթիւ գիւղեր ու գիւղախումբեր միացած են իրենց անհամապատասխան շրջաններուն, այս պատճառով առեղծուած են վարչական, տնտեսական եւ այլ դժուարութիւններ եւ անյարմարութիւններ»։

Օրինակներ —

Սեւանի գաւառին մէջ Գեօզալդարայի ու Քօլաքրանի գիւղերը, որոնք ունին մօտ 8,000 բնակիչ, փոխանակ կցելու Մարտունիին, միացուած են Բասարգեչարին. Այդ գիւղերը Մարտունիէն հեռու են 8—12 քիլոմեթր, իսկ Բասարգեչարէն' 25 քիլոմեթր։ Եւ յետոյ, գիւղատնտեսական արդիւնաբերական տեսակէտով' Քէյթի • Եանըխ եւ Այրիզան անտնտեսական այդ մեծ գիւղերը բոլորովին նման են եւ բնականօրէն կապուած են Մարտունիի շրջանին գիւղերուն հետ, ընդհակառակն բոլորովին կը տարբերին Բասարգեչարի ցորենամշակութեան շրջանէն։

Լոռի գաւառին մէջ Բորչալուի Մերձակայ գիւղերը (Կաթինգեղ, Դսեղ, Եւայլն) միացուած են Իջեւանի շրջանին։ Մինչդեռ այդ գիւղերը, իրենց արօտներով (Ձաթիգաղ) եւ անտառներով (Կողբ ու Կոթիգեղի), նման եւ անբաժանելի մաս մը կը կազմեն Ալլահվերդիի շրջանին գիւղերուն Եւ յետոյ բոլոր այդ գիւղերը Ռուսթաւի ձորով կապուած են Իջեւանէն եւ իրենց գիւղատնտեսական շարժումով կապուած են Ղարաքիլիսա — Թիֆլիս երկաթուղին։ Այնպէս որ աւելի լաւ կ'ըլլար այդ գիւղերը գաւառին միացնել Այրում կայարանով, բայց երբեք Իջեւանի վրայով։

Լենինական գաւառին մէջ Աղբաբայի շրջանին կեդրոն նշանակուած է Ամասիան, որ ունի 85 տուն եւ կը գտնուի շրջանին գլխաւոր գիւղերէն հեռու անկիւն մը։ Միւս կողմէ Լենինականի քիթին տակ գտնուած գիւղախումբ մը (3ը հայաբնակ, 2ը խառն բնակչութեամբ), որ 8 — 12 քիլոմեթր հեռաւորութիւն ունի քաղաքէն, կապած են Աղբաբայի շրջանին։ Մինչդեռ այս գիւղերը, Օխչօղլի, Կարամամեդ, Ջախմախ, Եւայլն, իրենց երկրագործական կեանքով կը մասնակցին Շիրակի դաշտին հետ, եւ ոչ մէկ յարաբերութիւն ունին Աղբաբայի անտառապահական շրջանին հետ։

Սխալ է նոյնպէս Ղըլխաթնոռաշէն — Ղամոլի գիւղախումբը միացնել Հաջիխալիլին, որովհետեւ այդ գիւղերուն շարժումն ալ ուղղուած է դէպի Լենինական։ Արթիկ — Ցուֆի անմիջական շարունակութիւնը կը կազմեն Ղփչող, Խաչաքիլիսա եւ Հաբեւան գիւղերը, այնպէս որ պէտք էր միացնել Կապուտանի շրջանին, եւ ոչ թէ Հաջիխալիլին, որ կը զբաղի միայն գիւղատնտեսութեամբ.

Երեւան գաւառին մէջ շրջաններու բաժանումը աւելի գէշ է։

Նախկին Սամաղարի շրջանէն փոքրիկ գիւղախումբ մը, որ գիւղացիները կըզբաղին երկրագործութեամբ ու անասնապահութեամբ, միացուած են Աշտարակի, որ այգեգործութեամբ կը զբաղի, եւ Վաղարշապատի, որ բամպակամշակութեամբ կը զբաղի։ Ընդհակառակն պէտք էր բոլորն ալ միացնել Թալինի, որովհետեւ բնակչութիւնը (Սասունցիներ եւ քիւրտեր) գիւղատնտեսական նոյն կեանքը կ'ապրի։

Նախկին Զանգիբասարի գիւղերը Նորագաւիթին կամ Ուլուխանլուին միացնելն եւս չարդարանար «ոչ գիւղատնտեսութեան շրջանացումով, ոչ ոռոգման գծի պահանջներով, ոչ շուկայի թելադրանքներով եւ ոչ էլ կապի ու հաղորդակցութեան յարմարութիւններով»։ Զանգիբասարի այդ գիւղերը եւ Վաղարշապատի այժմեան շրջանը Հրազդանի, Այգըլըճի եւ Սեւ ջրերի ոռոգման ցանցերով այնպէս են շաղկապուած իրարու հետ, որ անկարելի է բաժնել։ Ոռոգման տեսակէտէն սխալ է Ղամարլուի' չմիացնել Գեառնի գետէն ջուր ստացող Իմանշալու եւ Հարբւան գիւղերը.

Դարձեալ Միլի-Դարայի գիւղերը անտեսապէս կապուած են Ղամարլուի շրջանին։ Այդ գիւղերուն շուկան, բանուորներուն աշխատավայրը կը ներկայանայ Ղամարլուն, որ մօտիկ է, եւ ոչ Վեդի-Բասարը, որ հեռու է։

Այսպէս ուրեմն Հայաստանի գաւառները շրջաններու բաժնելու ատեն նկատի չեն առնուած գիւղերու արդիւնաբերական պայմանները, ոռոգման վիճակը եւ հաղորդակցութեան միջոցները։

Սեւան գաւառը շատ պիտի տուժէ կատարուած բաժանումին պատճառաւ։ Այս գաւառին մէջ առեղծուած է Ալափարսի շրջանը, որուն գիւղերուն հողերը, սկսելով Հրազդանի ափ ու քարերէն համեմատաբար պաշտպանուած տեղերէն (աշնանացանի շերտ), կը բարձրանան մինչեւ լեռնալանջերը (աշնանացանի շերտ), Աղմաղանի եւ Միսխանայի արօտավայրերը։ Ալափարսի շրջանին բաժանումով Դողկաձորը խզած են Աղմաղանէն, որոնք գիւղատնտեսական նոյն պատկերը կը ներկայացնեն։ Ալափարսի փոքրիկ, տնկաւանդ եւ արդիւնաբերութեամբ աղքատ շրջանը երբեք չպիտի կրնայ հաւասարակշռել իր պիւտճէն եւ պիտի ծանրացնէ Սեւանի արդէն տկար նիւթական վիճակը։

Բայց Լենինականի գաւառին սխալները աւելի եւս աղաղակող են։ Լենինական ունի 7 շրջան, 162 հազար բնակիչ, 4,768 քիլոմեթր տարածութիւն, մինչդեռ Լոռի, որ ունի 168,000 բնակիչ եւ 6 651 քիլոմեթր տարածութիւն, բաժնած են միայն 5 շրջաններու։ Իսկ Սեւան բաժնած են 6 շրջաններու, ունենալով 153,000 բնակիչ եւ 5,405 քիլոմեթր տարածութիւն։

Շրջաններու կեդրոնի ընտրութիւնը եւս սխալ է կատարուած։ Երեւան գաւառին Կոտայք շրջանի կեդրոնն է Արամուս, եւ Հրազդան շրջանին կեդրոնը' Ուլուխանլու, որոնք կարելի էր միացնել իրարու' կապելով մայրաքաղաքին, որովհետեւ, ինչպէս կ'ըսուի, «բոլոր ճանապարհները դէպի Երեւան են տանում»։

Աշխարհագրական եւ գիւղատնտեսական տեսակէտով, Դարալագեազ ու Մեղրին երբեք չեն նմանիր Երեւանի, այլ կը նմանին Զանգեզուրի շրջաններուն (Կապան, Գորիս, Որոտանի ձոր)։ «Սարը մարդու մօտ չի գայ, բայց մարդը կ'երթայ սարի մօտ» կ'ըսէ ժողովուրդը։ Ահա թէ ինչո՞ւ համար Դարալագեազը պէտք է կապել ոչ թէ Երեւանին, այլ իր հարեւանին' Զանգեզուրին։ Վարչական բաժանումներու մէջ, այդպիսի խոշոր սխալներ մեծապէս կը վնասեն երկրին նիւթական գիւղատնտեսական եւ աշխատաւորական շահերուն։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԹԷՀՐԱՆԷՆ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

ԹԷՀՐԱՆ, 19 մայիս.— Անցեալ 17ին, Համայնական Խորհրդի — ազգ. բարձրագոյն իշխանութեան — Նախաձեռնութեամբ եւ մասնակցութեամբ բոլոր հոսանքների եւ միութիւնների տօնեց Ա. Ահարոնեանի գրական յոբելեանը։

Հաճելի է նկատել որ տեղիս հակադաշնակցականներն եւս իրենց լայն մասնակցութիւնը բերին յոբելենական հանդէսին, մէկ կողմ դնելով թեթեւ, կրքոտ եւ այլամերժ կեցուածքը։

Զրադաշտականների «Սիրուած» գեղեցիկ սրահը, որ ձրիաբար տրամադրել էր Գ. Ա. Նազարեանը, լցուած էր Թէհրանահայ խուռն բազմութեամբ։ Բեմը գեղեցկօրէն զարդարուած էր ծաղկափնջերով. աջ կողմում զետեղուած էր յոբելեարի մեծադիր նկարը' ծաղիկներով շրջանակուած։ Բեմի խորքում նստած էին յոբելենական յանձնախմբի անդամները։ Նախագահ ընկ. Տքթ Ստեփանեան հանդէսը բացաւ հետեւեալ խօսքերով։ «Մենք այսօր հաւաքուել ենք տօնելու բոլորիս կողմից սիրուած Ահարոնեանի գրական քառասնամեակը. 40 տարի նա գրիչ է շարժել, ստեղծագործել, երգել է հայկական տառապանքը, որով նպաստել է մեր ազգային-ազատագրական զարթօնքին, դաստիարակելով այդ ոգով հայ սերունդներ. արդար է որ մենք մեր համեստ մասնակցութիւնը բերենք ազգային մշակի համազգային այս տօնակատարութեան։

Ցետոյ խօսք տուաւ ընկ. Յ. Թադէոսեանի, որ ըսաւ.— «Այսօր մենք եւս' — Թէհրանի հայ հասարակութիւնը իր բոլոր խաւերով ու տարբեր հոսանքներով — հաւաքուած ենք միացնելու մեր ձայնը ամբողջ հայութեան ձայնին ու հրապարակաւ յայտնելու մեր սէրն ու յարգանքը, մեր երախտագիտական անկեղծ զգացումներն ու հիացմունքը մեր ազգային անխոնջ ու վաստակաւոր գրագէտին ու գործիչին։ 40 տարւայ ընթացքում նրա զգայուն քնարը կենդանի արձագանգ է տուել հայ ժողովրդի վշտին ու տառապանքին, նրա հերոսական պա… րին' ապրելու իրաւունք… բերելու այս անհաւա… հում, ուր ճանաչւած, … տում ու հաշւի են առնում… այն կողմը շահն ու … ույժը եւ շատ … արդարութիւնն ու իրաւու… Բայց, եթէ խորասուզ… լինենք մի վայրկեան այս… հանդէսի էութեան մէջ, եթ… խատենք ըմբռնել նրա նշ… իմաստն, մենք կը տեսնենք… իրօք, Ահարոնեանի անձ… որ դառել է ամբողջ հայութ… մեծարանքի ու հիացմունքի … առարկան, այլ ինքն հայ … վուրդն է, կամ աւելի ճիշտ … ժողովրդի ստեղծագործող … է, նրա անսպառ կորովն ու գ… մանալի կենսունակութեան … ճարն, որ այսօր խանդավառ… ողջունել ու միացրել է սէր ո… մենքիս ու բերել հաբիբներ… այսպիսի հանդիսաւոր համազ… գային տօնակատարութեան… Ահարոնեանը սոսկ անձի … երջանիկ արտայայտութիւն … շօշափելի մարմնացում … ղովրդի հանճարի։ Ճիշտ այնպ… ինչպէս մենք ճանաչում ենք … բնական զօրութիւնը' նրա կ… սատու ճառագայթների մէջ… ինչպէս մենք զգում ենք բնու… թեան վեհութիւնը նրա հ… ու մի անհատ թէ ազան… բեւոյթների մէջ, ինչպէս ան… ըմբռնում ենք նրա գաղտնիք… ները մասնաւոր գիւտերի մէջ… ճիշտ այդպէս էլ արտայայտ… ու ճանաչւում են ազգային … ւաքականութիւնները։ Անհատ… տական տաղանդներն են … դրսեւորում են իրենցով իրե… ժողովուրդների ստեղծագործ… կան ոգին ու ինքնութիւնը։ Այ… տեսակէտից, որչափ բազմաթիւ … են ու մեծ ազգային հանճար… ծինները, որչափ բազմաւոր … արգասաւոր է նրանց ստեղ… գործական կարողութիւնը … այնչափ էլ մեծ է ու գնահատե… լի նրա ժողովուրդի մշակութա… յին ու բարոյական արժէքի … մային քաղաքակրթ… թեան մէջ։

Այս եւ նման մշակութայի… յառաջդիմական երեւոյթներ… մեր կեանքի մէջ ցայտուն ա… պացոյցներ են, որ մեր ժող… վուրդը իր քաղաքակրթական … վերելքի մէջ է եւ ունի դեռ իր … խօսքն' ասելու համամարդ… կութեան»։

Այնուհետեւ ընկերը անդրա… է Ահարոնեանի կեանքին ու … գործին, եւ վերջացնում բարեմ… «նա իր բազմահատոր հեղինա… կութիւններով, իր բեղմնաւոր … գործունէութեամբ կանգնած … է մի հոյակապ յուշարձան … բանի մի ժողովուրդ պիտի մշա… կութային նուաճումներ անդ… գիտէ իր ձգտումների մէջ ոս… նալ դէպի ազգային ու համա… մարդկային իդէալական բար… ձրունքները, ապրել առատաձեռ… յին շնչով, որքան էլ տառապ… նի նրա ներկան, անհուսալի … նիւ նա ունի հաստատուն երա… խիքներ, ով հասնելու է … ւոր ապագայի։ Այսօրուայ … բելեանը ապացոյց է որ գիտենք… խրախուսել մեր ազգային մշա… կութային անդաստանի վրայ … աշխատող մշակներին ու ամե… պիսով նպաստել ու ապահովել… մեր ազգի յարատեւ յառաջդի… մութիւնը»։

Ահարոնեանի գրական գործ… նէութեան շուրջ խօսեց ընկ… Ալ. Սեմիկ, որ մանրամասն կանգ … առաւ նրա ստեղծագործութիւ… ների վրայ, ցոյց տուաւ որ նա … մարդու ապրումների, զգացում… ների հարազատ արտայայտիչ … է եղել, ցոլացնելով իր գրուած… քում հայի չարքաշ կեանքը … տառապանքն ու վիշտը … նրա գրուածքներում չկայ ոչինչ … ոչինչ անբնական, որովհետեւ … նա ճշգրտօրէն, բայց գեղեցիկ … կերպով պատկերացրել է իր … գրուածքներում հայի դժնդակ … կեանքը. եւ Ահարոնեան վիպ… ջինը չէ եղել։ Մեր պատմու… թիւնը եղել է մեծ մասամբ … տառապանքի պատմութիւն… Երկար է այդ տառապանքը … զողների շարքը. Եղիշէից սկսած

Ահարոնեանի հոյակապ ոճերը՝ անոր՝ որ գաղափարի մարմնաւորն՝ որ գաղափարի մարմնացումն ճամբին՝ արիւն արցունքով գրեց ու ապրեց հայութեան գոլգոթան, անոր՝ որ համօզուած չէր հոգիի մէջ դրոշմած՝ չինակ ու անշեղ քալեց իր տառապանքի ճամբան»։

Գ. Հ. Աբրահամեանը խօսեց Ահարոնեանի ոճի մասին։ Բանախօսը ոճի վերլուծում կատարեց Ահարոնեանի ստեղծագործութիւնների մի կտորից եւ նկատեց թէ Ահարոնեանի գեղարուեստական գրուածքների մասին միշտ կարող են լինել տարբեր կարծիքներ, բայց նրա լեզուի, նրա ոճի մասին կարծիքը մէկ է. Ահարոնեանի լեզուն մեր ներկայ աշխարհաբարի դասական ներկայացուցիչն է, հաւատ, փարթամ, որ ունի մի առանձին հմայք։

«Որպէսզի թէ այդ ոճաբանական ստեղծագործութիւնների, Ահարոնեանը հմտութեամբ օգտւում է գրաբարի բառամթերքի հարուստ շտեմարանից, ընտրելով առանձնապէս գեղարուեստական բառեր ու դարձուածքներ։

Ահարոնեանի ոճը ներդաշնակւում է նրա զգացմունքներին տենչերին եւ խռէալներին։ Իր պատումներով խիզախ պայքարող եւ զգացումներով ժողովուրդին անձնուէր մի գործիչ, Ահարոնեանը իր ոճի երանգներով զօրացնում է իր մտքերը եւ խորացնում զգացմունքները եւ դարձնում նրանց մերթ մորմոքող, մերթ յուզիչ, մերթ ըմբոստ, բայց միշտ վարակող, միշտ գրաւիչ, միշտ հմայիչ։ Շնորհիւ իր այս յատկութիւնների Ահարոնեանը իրաւամբ գրաւել է հայկական Պառնասի վրայ առաջնակարգ աթոռներից մէկը եւ անշուշտ նրա փառքը որպէս լաւագոյն ոճագէտ գեղարուեստագէտ անմահ կը մնայ։ «Բուսոն ծափերի տակ վերջացրեց Գ. Աբրահամեանը իր խօսքը։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնն էին բերել՝ Տիկ. Ա. Աստուրեանը, որը իր առողջ եւ հաճելի ձայնով երգեց Գ. Գալանդարեանի ինքնուրոյն երաժշտական ստեղծագործութիւններից երկու կտոր, խլելով հասարակութիւնից բուռն ծափեր։ Յաջող մեներգեց նաեւ Գ. Արա Տ. Յովհաննիսեանը։

Շնորհալի երաժիշտներ՝ Գ. Դ. Կարապետեան (թաւջութակ) եւ Պ. Ժ. Ժորժ (դաշնամուր) նուագեցին եւրոպական կտորներ։ Մասնաւորաբար յաջող էր Գ. Կարապետեանի նուագը։

Յաջող արտասանեց Ահարոնեանի «Դարբնի երգը» Օր. Ն. Յակոբեանը։ Աննման էր Օր. Ա. Բարխուդարեանի «Ուխտաւորը»։ Տիկ. Վ. Տէրեան կարդաց Ահարոնեանի «Իմ գրքից» Մասիսի նկարագրութիւնը։

Տրագրից դուրս խօսք առաւ Պ. Ա. Նազարեանը, գրուատելով Ահարոնեանի ստեղծագործութիւնը, որ նա «զգացումներ երգելու աստուածային ձիրք ունի, որով համակւում է նաեւ իր ընթերցողներին՝ պատճառելով գեղարուեստական հաճոյք. մենք՝ նրա ընթերցողներս պարտաւոր ենք մեր հերթին յարգանք յայտնելու «Աստուածային հուրով» օժտած այդ մեծ արուեստագէտին ու մեծ հային»։

Այնուհետեւ յոբելեանական յանձնախումբի առաջարկութեամբ եւ հասարակութեան խանդավառ հաւանութեամբ, որոշւեց հեռագրել յոբելեարին, շնորհաւորելու նրա 40ամեայ գրական - հանրային գործունէութեան յոբելեանը։

ՀՐԱՉԵԱՅ

ԼՈՒՐԵՐ ԿՈՎԿԱՍԷՆ

(Սեփ. Թղթակցութիւն)

Անհատական նամակէ մը քաղելով կը հաղորդեմ հետեւեալ տեղեկութիւնները։

Կովկասում կեանքը հանգարտ չէ։

Ղարաբաղ - Զանգեզուրում կռիւներ են տեղի ունենում լեռ ապստամբների եւ կառավարական պաշտօնեաների ու միլիցիոներների միջեւ։

Կառավարութիւնը ամբողջովին տարուած է ապստամբների եւ փախստականների խնդրով Ակայն որոշ շրջաններ (օրինակ Թումաս Դաղի ուղղութեամբ) զգուշանում է զօրք ուղարկել վախենալով որ զօրքը կարող է միանալ ապստամբներին կամ թէ չէ այդ շրջանի (Դեգակի Հարաւ-արեւմ.) գիւղերը կարող են ապստամբել, դրա համար էլ այդ վիճակում քարշ է գալիս։ Բոլոր շրջաններում նոր կոլտնտեսութիւններ առաջ բերելու աշխատանքներ համարեա թէ չի կատարւում։ Գիւղացիների ցոյց տուած վերաբերմունքից, կառավարութիւնը զգուշանում է եւ այլեւս այդ ուղղութեամբ առաջարկներ չի անում։

Մեծ թափով, կուսակցական շրջանակներում, Լոռւ համագումարի աշխատանքներն են առաջ տարւում։ Պատասխանատու կոմունիստները այն կարծիքին են, որ յուլիսին նշանակուած համագումարը նորէն պիտի յետաձգեն եւ այդ պատճառաբանում են նրանով, որ իրենց կուսակցութեան մէջ ուժեղ պայքար է առաջ եկել Ստալինի դէմ։ Դրա համար էլ ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ ջէկան տագնապի է կանգնած։

Իրաքից հիւսիս եկած մարախը անցել է նաեւ Ղարաբաղ Զանգեզուր, ցանքերին առանձնապէս վնաս չի պատճառել, բայց նոր դուրս եկող կանաչը փչացնում է։ Վարանդայի (Ղարաբաղ) ցանքերի մի մասը կարկուտը հարիւրին յիսուն փչացրել է։ Հիւսիսային կովկասում նոյնպէս կռիւներ կան. գեներալ Շկուրոյի հանքային ջրերում ապստամբութիւն է առաջ բերել։ Պետակգորս քաղաքը ապստամբների ձեռքին է։ Դերբենտում կռիւներ կան եւ ամէն օր վիրաւորներ են բերում Բագու։ Նամակը վերջացնում է. «Եթէ այսպէս շարունակուի, մօտ է արշալոյսը...»։

ՔԻՐԱ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՌԶՂԱՑՅԻՆԵՐՈՒՆ ՋԱՆՔԸ

Նախաձեռնութեամբ խումբ մը երիտասարդներու եւ քաջալերութեամբ Նոգիւոր եւ շրջականերու հայրենակիցներուն, Լիոնի մէջ ալ կազմուեցաւ «Նոգգառի եւ Շրջականերու ընդհ. Հայրենակցական Միութիւնը։ Միութեան նպատակն է սերտ յարաբերութիւն հաստատել հայրենակիցներու միջեւ, ուժ տալ նորահաս երիտասարդներուն դաստիարակութեան եւ մաքառիլ այլասերման ու ապազգայնացման վտանգներուն դէմ։ Ապրիլ 20ին, գումարուած խորհրդակցական ժողովէ մը վերջ կազմուեցաւ Միութեան Ժամային Վարչութիւնը, հետեւեալ անդամներէն.— Ցրդատ Սողոմոնեան՝ ատենապետ, Կարապետ Պալեան՝ ատենադպիր, Հայկազուն Չէքեան՝ գանձապահ, Բենիամին Պասեան եւ Ցիգրան Չէքեան՝ խորհրդականներ։

Արդ, Նորակազմ Հայրենակցական Միութիւնս կոչ կ'ուղղէ բոլոր Նոգգառի եւ շրջականերու Հայրենակցական Միութիւններուն, որ յարաբերութիւն պահեն իր հետ, եւ կը բաղձայ որ ընդհանուր պատգամաւորական ժողով մը գումարուի, բոլոր շրջաններու ներկայացուցիչներով, մշակելու աւելի լայն ծրագիր ու կանոնագիր մը եւ գծագրելու կեդրոնական փոքիչ մարմին մը ընտրութեամբ։

Կը լսենք որ Ցէսինէն՝ Նոգգառի եւ Շրջ. Հայրենակցական Միութիւնը, նախաձեռնարկ եղած է, ընդհ. պատգամաւորական ժողովի գումարման։ Միութիւնս ընդունելով Ցէսինի առաջարկը, կ'ակնկալէ որ միւս շրջաններն ալ օր առաջ կը պատասխանեն եւ կը պարզեն իրենց տեսակէտը։

Միութեանս թղթակցութեան հասցէն է՝

Drtad Soghomonian, 37 Rue de Sèze, Lyon, Rhône.

(կնիք)

ԱՓ ՄԸ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐ ՍԷՆ - ԼՈՒԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 14 յունիս.— Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութիւնը, իր գոյութեան առաջին օրերէն իսկ մտահոգուած հայրենազուրկ նոր սերունդի դաստիարակութեամբ, եւ ամէն ջանք կը թափէ զայն փրկելու այլասերման վտանգէն, կապելու հայ կեանքին, հայ գրականութեան ու մշակոյթին հետ։ Եւ իր նպատակի իրագործման համար ան հիմնած է գրադարան-ընթերցարան մը, որ առկաւին, վերերորդ տարին չբոլորած՝ ունի 1500է աւելի արժէքաւոր գիրքեր։

Միութիւնը շնորհիւ իր ծրգեքւն, շուրջը հաւաքած է բազմաթիւ պատանիներ, որոնք Դաշնակցութեան շունչին տակ, կը դաստիարակուին հայրենասիրական ոգիով, ազգային խոր գիտակցութեամբ։

Թոցի քաղաքէն, Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատան. Միութիւնը որուարձաններուն մէջ ալ անկազմակերպ պատանիները ի մի բերելու գեղեցիկ գաղափարն յղացած է, եւ ամէն ջանք ի գործ դրած հոն եւս հիմնելու մասնաճիւղեր։

Այսպէս, յունիս 8ին Սէն Լուի մէջ, հիմնեցին իրենց առաջին մասնաճիւղը։ 13 պատանիներ Դաշնակցութեան գինանշանին վերայ կատարեցին իրենց ուխտը. «Կը խոստանամ հաւատարիմ եւ հլու ծառայել Հ. Յ. Դաշնակցութեան, երբեք չդաւաճանել անոր ծրագիր կանոնագրին, եւ կեանքի գնով պիտի ջանամ իրականացնել ազգին հինաւուրց երազը՝ միացեալ եւ անկախ Հայաստանը»։ Պաշտօնական մէկտողութենէ յետոյ, բոլորը միաբերան թնդացուցին «Մշակ-Բանուորը»։

Ց. Նամանեա

ՑԻՌԻՐ ՄԻՋԱԴԷՊ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Ժիւար Պէյրութի մօտերը հայկական նոր թաղի մը մէջ, կէս գիշերին քանի մը հոգի գինովցած կը սկսին երգել եւ պոռալ։ Դրացիները անհանգիստ կ'ըլլան եւ կ'ազդարարեն լուռ մնալ եւ քնացողներու հանգիստը չի վրդովել։

Բայց «հերոսներ»ը կը վիրաւորուին այդ ազդարարութենէն եւ աւելի բարձրաձայն պոռալ կը սկսին։ Վերջապէս կռիւ մը ծայր կուտայ եւ յիսունէ աւելի մարդիկ կռուի դաշտ կ'իջնեն։ Կէս գիշերին ազմուկ եւ աղաղակներ օդը կը թնդացնեն եւ վերջապէս ոստիկաններ օգնութեան կը հասնին։ 10 հոգիի չափ արդէն վիրաւորուած էին իրենց դանազան տեղերէն՝ անգուլ տեղացող քարի եւ փայտի հարուածներէն։

Ոստիկաններ դժուարաւ կրցան բաժնել կռուողները, որոնցմէ 8-10 հոգի ձերբակալուելով ոստիկանատուն տարուեցան։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՑԷՍԻՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒՆ

Կապ եւ յարաբերութիւն հաստատելու համար Ցէսինի եւ շրջակայքի մարզ. միութիւններուն միջեւ, Հ Մ Ը Մ ի Ցէսինի մասնաճիւղը կազմակերպած է «բաժակի» ախոյեանական (մէկ անգամուան) ընդհանուր ֆութպոլի մրցում։

Թուականն նշանակուած է 13 յուլիս 1930, կիրակի առաւօտեան ժամը 8ին խաղերը տեղի կ'ունենան Ցէսինի մարզադաշտին վրայ։

Մրցման ախոյեան խումբը պիտի ստանայ գեղեցիկ եւ թանկարժէք բաժակ մը, իսկ երկրորդը 11 շքանշան։

Մասնակցութեան պայմաններ՝

1.— Մասնակցող խումբերը միայն հայերէ պէտք է բաղկանան։

2.— Իւրաքանչիւր խումբ պարտաւոր է մրցումի թուականէն շաբաթ մը առաջ յանձնախումբիս յայտնել իր խաղացողներու անուանացանկը, որը անփոփոխ պէտք է մնայ։

3— Իւրաքանչիւր խումբ կրնայ տալ առաւելն 11 խաղացողներու անուանացանկ մը։

4— Իւրաքանչիւր խումբի խմբապետ պարտի ներկայանալ պաշտօնական լիազօրագրով մը, ստանձնելով միաժամանակ այդ օրուան իր խումբին կարգապահական պատասխանատուութիւնը։

5.— Որեւէ անպատեհութեան պարագային, կազմակերպիչ յանձնախումբս բացարձակ իրաւունք ունի խաղէ զրկելու մարզիկ մը եւ նոյնիսկ խումբ մը, եթէ անոնց ընթացքն ու վարմունքը նկատուի հակակարգապահական։

6.— Դատաւոր կամ դատաւորներ, պիտի նշանակուին յանձնախումբիս յարմարագոյն դատած կարող անձերէն, որոնց իրաւունքը եւ լիազօրութիւնը անառարկելի է խաղերու ընթացքին ու տուած վճիռնին վերջնական։

7— Իւրաքանչիւր խաղարկութիւն պիտի տեւէ 1 ժամ (25 վայրկեան, 5 վայրկեան դադար, 30 վայրկեան)։

Հաւասար մնալու պարագային խաղը պիտի երկարի 20 վայրկեան եւս, իսկ կրկնումի պարագային նկատի պիտի առնուի առաջին նշանակէտը։

8— Մասնակցող իւրաքանչիւր խումբ իր զրկելիք անուանացանկին հետ, պէտք է նաեւ զրկէ մասնակցութեան սակագին մը իր պիւտճէին ներած չափով։

ԾԱՆՕԹ.— Ամէն թղթակցութեան եւ լիակատար տեղեկութեանց համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝ Mr. Taniélian Mésrob 15 Pierre Fritte, Décines (Isère)։

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Երթեւեկի համար, առնել Լիոնէն Place des Cordeliers թիւ 16 թրամվէյը եւ իջնել ուղղակի դաշտ, Arrêt Soie Artificielle։

Յանձնախումբ

ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԵԱՆ 5 ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐ

(Նորորդ տարեշրջան)

Փարիզի Աղքատախնամը կը հաղորդէ.

Աղքատախնամին Օժանդակ Հայ Օրիորդաց Միութիւնը յառաջիկայ 11 նոյեմբերին, պիտի վերստին բաժնէ հինգ մրցանակ արժանաւոր Հայուհիներու, որոնք առանց հանրային աջակցութեան դիմելու, Փարիզի եւ շրջակայից մէջ, իրենց յարատեւ աշխատութեամբ եւ ճակտին սուրբ քրտինքով, նեցո՛ւկ եղան իրենց ընտանեաց, եւ շարունակեցին իրենց Շաւարշանի քոյրերուն հանգոյն, անվհատ, հպարտ ու ազնուական ժպիտով դիմագրաւել ճակատագրի հարուածներուն, ու տարագիր իրենց հայկական տնակը վերաշինեցին, ֆրանսական հիւրընկալ հողին վրայ։ Առանց դաւանական ու կուսակցական խտրութեան, նկատի պիտի առնուին անոնք, որ գիտցան ամէնէն աւելի տիպար հանդիսանալ անձնազոհութեան։

Հետեւաբար, բոլոր անոնք որ ընտրելիներ ունին, թող բարեհաճին մինչեւ 15 հոկտեմբեր, նամակով ներկայացնել զանոնք Աղքատախնամի ատենադպիրին հետեւեալ հասցէով. Mr. le Dr. Allahverdy Fils, 27 Rue des Sablons, Paris (16.)

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Բերանացի յանձնարարութիւններ չեն ընդունուիր։ Միայն գրաւոր առաջարկները նկատի առնուելով քննութեան պիտի ենթարկուին։

Աղք. Օժ. Հայ Օրիորդաց Միութիւն

Պ. ՄԱՆՏԷԼՇԹԱՄԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Միջազգային իրաւաբանութեան մեծ վարպետ եւ հայ դատի բարեկամներէն Պ. Մանտէլշթամ, դասախօսութիւն մը կուտայ վաղը, հինգշաբթի ժամը 6ին, Institut des Hautes Etudes Internationalesի մէջ (12 Place du Panthéon)։ Դասախօսութեան նիւթն է «Մարդուն միջազգային իրաւունքները, Նիւ-Եորքի յայտարարութիւնը եւ Հայերը»։

Նկատի ունենալով դասախօսին հմտութիւնը եւ Հայոց հանդէպ բարեացակամութիւնը, ջերմօրէն կը յանձնարարենք մեր հայրենակիցներուն, ներկայ գտնուիլ այս դասախօսութեան։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 2 —

Վ ԵՐՋԻՆՆԵՐԸ

Մենք պատրաստ ենք նրա հրամանին։ Բայց որպէս սահմանապահ զօրք՝ պէտք է արթուն եւ պատրաստ լինենք։ Մենք ճանաչում ենք մեր թշնամուն, նա օրէնք ու սրբութիւն չունի, գեռ պատերազմ՝ յայտարարուած նա կարող է յարձակւել մեր վրայ. եւ կատարած խրոզութեան առջեւ կանգնեցնել մեր կառավարութիւնը։ Վա՛յ, եթէ անզգուշութեամբ առաջին ճեղքուածքը տանք, այնուհետեւ դիմադրաւել անկարելի կը լինի։

Հայ ժողովուրդը եւ կառավարութիւնը ձեզ է վստահել հայրենիքի բանալին. դուք էք, որ չպիտի բանաք դռները թշնամու առջեւ, դուք էք, որ պիտի կորէք թեւերը վիշապի։ Գիտեմ, ձեր մտքում առում էք հիմա. «Մենք քիչ ենք. իսկ թշնամին անթիւ...» Իրաւունք ունէք։ Բայց մէկը, երբ գիտակցէ, որ իր թեւացումով հայրենիքն է խորտակւում, նա իր մէկ մարմնի մէջ հարիւր ոգի կ'ազդեցէ եւ մէկ անձով հարիւրի դէմ կը մարտնչէ։

Մեր պատմութիւնը պատմութիւնն է մէկերի, որ բազումների հետ է պայքարել, մեր պատմութիւնը պատմութիւնն է հերոսների, որ թշնամու հիացմունքին եւ յարգանքին են արժանացել։ Մենք Վանանդում ենք, այն երկրում, որ վերջինն եղաւ թաթարների արշաւանքներին դիմադրող։

Այստեղ է կուել իշխան Թաթուլը, որի բազկի զարկը թշնամու բերնում հէքիաթ է դարձել։ Հայ իշխանը անհաւասար կռւում, մարտի դաշտ նետուած՝ մի զարկ է իջեցնում թաթարների գահաժառանգին։ Ու ինքն, աւա՛ղ, լցւած ընկերներէն՝ գերի է ընկնում։

Հրամանատարի առջեւն է, թեւերը շղթայուած։

— Բաշի համբաւը քեզ արժանացրեց իմ տեսութեան։ Եթէ ապրի գահաժառանգը՝ կեանքդ պիտի նւիրեմ քեզ։

Թաթուլը շարժում է իր շղթայակիր ձեռը եւ ասում

— Եթէ իմն է զարկը՝ չի ապրի գահաժառանգը։ Հենց հիմա կարող էք խլել կեանքս, որ հարկաւոր էր ինձ հայրենիքիս պաշտպանութեան համար։ Գարուած հայրենիքում շղթայւած, թէ մեռած, մէկ է ինձ համար։

Գահաժառանգը մեռաւ. իշխան Թաթուլի աջ բազուկը կտրեց եւ իբրեւ մխիթարութիւն ազակիր գահակալին ուղարկեց.

Ու բազուկը ներկայացնող զօրականը՝ վշտահար հօր առջեւ կրկնեց հրամանատարի պատւէրը «Մխիթարւիր, ով Աստուածայինդ, զաւակդ վատ բազուկէ չէ ընկած»։

Մեր բազկին է յանձնած թաթուլների երկրի պաշտպանութիւնը, թող մենք լինենք արժանաւոր յաջորդներ։ Ցիշենք նրա բազկի զարկը, զարնենք այնպէս, որ մէկ զարկով թշնամին մեռնի, ու եթէ պարտւենք, մեր բազկի զարկը դարերով յիշւի։

— Կեցցէ՛ մեր պապերի յիշատակը. կեցցէ՛ Հայաստանի Հանրապետութիւնը։ Մինչեւ արեան վերջին կաթիլ պատրաստ ենք կռւել հայրենիքի պաշտպանութեան եւ ազատութեան համար։ Կանչեց զօրքը միաբերան

— Հէնց այս վայրկեանին գէնքի՛, հետիոտն ու այրուձի, թնդանօթաձիգ ու ամբաշէն, Ղարաղարդանի դիրքերը պիտի զօրացնենք։

Վաշտ առ վաշտ շրջւեցին դէպի զօրանոցները զէնք վերցնելու համար ու յանկարծ հագարաւոր կրծքերէ միաձայնար դուրս թռաւ.

—«Կանգնէք, տղերք. կանգնէք քաջ քաջ» ռազմի երգը։

Պատերազմն սկսւած է. յարձակողը թուրքն է։ Ցեղը կռւում են. կռւում են քաջաբար։ Թշնամուն առաջին գրոհը յետ է շպրտւած. պատմագրութիւնը բարձր է։ Ամբողջ երկիրն է ոտի վրայ։ Քաղաքներում հայ աղջկերը շրջում են հիմնարկութիւնէ հիմնարկութիւն, երիտասարդ պաշտօնեաներին, որ կարող են զէնք վերցնել, բայց մնում են քաղաքներում, նախատելով դէպի ճակատ են մղում. զէնքի՛, զէնքի՛, կեանքի ու մահուան պայքար է մղւում։

Թիֆլիզէն կամաւորներ են գալիս, ուսանողներ, աշակերտներ... ընդունւած են նրանք ու ճամբւում ճակատ։ Ո՞ր հայրենասէրն այդ ժամանակ կարող էր մտածել մասնութեան, դաւաճանութեան մասին։ Միթէ՞ պարզ չէր ամէն հայի, թէ պարտութիւնը մահ է նշանակում, մահ ոչ միայն անկախութեան, այլ եւ ազգի ֆիզիքական գոյութեան. ի՞նչ կուսակցութիւն, ի՞նչ տեսակէտ, երբ ազգի գոյութիւնն է հարւածւում։ Ու զօրք ու ժողովուրդ հաւատում են դիմադրութեան, հաւատում են յաղթանակի։

«Կանգնէք տղերք, կանգնէք քաջ քաջ...» Երգում են թիկունքում, երգում են դիրքերում։

Ու յանկարծ կարկուտ պէս տեղացող կարմիր թռուցիկներ տպագիր ու ձեռագիր՝ կռւող բանակին հաշիւ է խնկում։

— «Ընկերներ..!

Ով հայրենասէր է, չպիտի կռւի, հայ բոլշեւիկները դաշինք են կնքել թուրքերի հետ։ Եթէ Կարսն առանց դիմադրութեան յանձնի՝ նրանք աւելի յառաջ չպիտի շարժւեն. ազգաբնակութիւնն իր տեղում պիտի մնայ։ Ու երբ պարտւած «Դաշնակ. կառավարութեանը խորհրդային կառավարութիւնն յաջորդէ, որ անխուսափելի է, Կարսը յետ պիտի առնւի, հակառակ դէպքում, եթէ թուրքը Կարսի գրաւման համար արիւն թափէ՝ իր իրաւունքի տէր պիտի կանգնի եւ յաղթական յառաջ շարժւելով՝ Հայաստանում քար քարի վրայ չպիտի թողնէ.

(Տուլ.) ԼԻԼԻԷՆ ԲԻՐՋԱՆԴ

Տագնապ՝ ամերիկեան սակարանին մէջ

Ամերիկեան խորհրդարանը 155ի դէմ 222 ձայնով քուէարկեց մաքսատուրքի նոր օրէնքը, որ Ամերիկայի մաքսային քաղաքականութեան մէջ կը բանայ նոր գլուխ մը եւ ամերիկեան ճարտարարուեստին կուտայ պաշտպանութեան միջոցներ, ընդդէմ արտաքին արտադրութեան։

Նախագահ Հուվըր կը պատրաստուի զայն ստորագրելու, որմէ անմիջապէս յետոյ, նոր օրէնքը գործադրութեան պիտի դրուի։ Արդէն, Միացեալ-Նահանգներու մաքսային 48 բաժանումները ստացան հեռագրական հրահանգներ, իսկ ներածող տուները կը փութան ապահովել հսկայ մթերքներ, օգտուելու համար տուրքի նախորդ սակէն։ Միայն մէկ օրուան մէջ, Նիւեորք գանձեց 11 միլիոն տոլարի մաքսային տուրք, մինչ սովորական օրերու գանձումը չէր անցներ մէկ միլիոնը։

Սակայն, դեռ հազիւ քուէարկուած, նոր օրէնքը կը թուի յուսախաբ բրած ըլլալ շատերը, մինչդեռ անոր մէջ կը տեսնէին գործատութեան դէմդարման մը։

Սակարանային շրջանակները սակայն, չէին բաժներ այս տեսակէտը եւ կ'երեւի իրաւունք ալ ունէին։ Երէկ Ամերիկեան Սակարանը զգալի տագնապ մը անցուց։ Կարեւոր արժեթուղթեր 3էն 20 կէտի անկում կրեցին, ամէնէն մեծը այս տարուան ընթացքին։ Վաճառումները այնքան շատ էին որ գիներու յայտարարումը կ'ուշանար եւ կը կատարուէր փոխանցումէն 50 վայրկեան յետոյ։

Արժեթուղթերու այս վաճառումը կը վերագրուի մաքսային նոր օրէնքին շուրջ ստեղծուած աննպաստ կարծիքին, եւ առեւտրական անկայուն վիճակին։

Ֆինլանտա կը շարժի

Ֆինլանտայի մայրաքաղաքէն՝ Հէլսինկֆորսէն առնուած լուրերու համաձայն, հակաբոլշեւիկ շարժումը որ վերջերս երեւան եկած էր երկրին զանազան քաղաքներուն մէջ, սաստկացած է այս օրերս։ Դէպքերը արագօրէն կը յեղաշրջուին և կը ձգտին պահպանողական վարչաձեւի մը հաստատման։

Զօր. Մանէրհայմ զօրակոչ հրահանգեց Նախկին Պատերազմիկներու Ընկերութեան, որուն Նախագահն է։ Ցետոյ, տիրեց կառավարութիւնը որ Հէլսինկֆորսի եւ զանազան քաղաքներու մէջ. խափանէ համայնավար թերթերը։ Ֆինլանտայի երկրագործ. ընկերակցութիւններէն ամէնէն կարեւորը՝ Ագարակապաններու Միութիւնը միացած է Նախկին Պատերազմիկներուն, որուն կոչին պատասխանելով, հազարաւոր գիւղացիներ կ'ուղղուին դէպի քաղաքներ ու զանոնք կը գրաւեն։

Ուլէպորկի մէջ, 4000 գիւղացիներ փորձեցին յարձակիլ համայնավար թերթի մը կեդրոնատեղիին վրայ ու զայն գրաւել։ Բայց ցրուեցան առանց վնասելու, երբ լսեցին կառավարութեան որոշումը համայնավար թերթերու մասին։ Վազի եւ Թուօբիոյի մէջ ծանր միջադէպեր պատահած են։ Երկրին մէջ կացութիւնը չափազանց լուրջ է եւ կը սպասուի պետական հարուածի մը ու պահպանողական-գիւղացիական կառավարութեան մը հաստատման։

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ կուկունեան խումբի ժողովը՝ վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը, Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԼԻՈՆԻ Պատ. Միութեան դասախօսական ժողովը՝ վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը։ Կը խօսի ընկ. Ս. Ազարեան։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ԼԻՈՆԻ խումբերու ընդհ. ներկայացուցչական ժողովը կը գումարուի այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանին մէջ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ (Նէվ Շէհիրցի) Տիկ. Պալիկեանէ եւ կամ իր զաւակներէն, որոնք Մարսէյլէն նոր եկած են Փարիզ եւ կը բնակին Պէլվիլի կողմը, հաճին այցելել Պ. Եարճանեանի գրասենեակը, 5 Rue du Cardinal Mercier,

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլի հանգանակութեան ցանկը.—

Տիկին Վառնաճեան 20, Մ. Զօրպաթեան, Յ. Սանտալեան, Կ. Սարգիսեան, Ս. Միլտոնեան, Ս. Նիւսէսեան, Օժտունի, Մարիամ Մինասեան 10ական, Պետրոսեան եղբայրք, Պ. Պալակեան 20ական, Թ. Փափազեան, Կ. Գազէրեան, Յ. Մետաքսեան, Ե. Սերոբեան, Ք. Ցէրզիեան, Գ. Ջուգուրեան, Ճ. Պառուշեան, Է. Մակարեան, Գասպարեան, Ա. Կարապետեան, Ա. Սանտալեան, Մ. Պէրպէրեան, Ս. Հիւրմիւզեան, Ն. Մկրտիչեան 5ական, Ա. Ջաթալեան 2, Մ. Օհաննէսեան 4, Սէֆէրեան 6, Յ. Փանոսեան 4, Ն Սրապեան 3, Տ. Թէրզիեան 10 ֆրանք։ Գումար 229 ֆրանք։

(Շ.ար

ԵՐԵԿՈՅԹ

Խարբերդի հայր. Միութեան գեղարուեստական երեկոյթը 28 Յունիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ։ Կը ցուցադրուի «Նափոլէոն»ի շարժանկարը։ Կը հրաւիրուին հայրենակիցներն ու համակիրները։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ բոլոր Հայր. Միութեանց վարչութիւններէն որ տպարան Եփրատի կողմէ նախապէս իրենց ղրկուած «բաց նամակ»ներու եւ անոր կից հարցարաններու պատասխանները հաճին մեզ փութացնել մինչեւ Յունիսի վերջը։ Տպ. «Եփրատ» Հ. Թադէոսեանի, 34 Rue Villeroy, Lyon.

ՍԻՓԱՆ Երգչախումբի անդամներն ու ազգամոլներները փորձի կը հրաւիրուին այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին 71 Ave. Kléber.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Քըրքաղաճցի Յովհաննէս Աբէրեան որ Հայաստանի մէջ Դրօի հեծելազօրքի գունդին մէջ սպայ էր, իմացնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան։

— Կը փնտռուի Եոզկատցի Յարութիւն Կըլլօեան, Գատի գիւղի (Պոլիս) Նախկին որբերէն։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ կամ շրջակաները, իմացնել՝ Կարապետ Մկրտիչեանի 1 Ave. des Vergers. Bourg-la-Reine. Seine, France.

— Վանեցի Միքայէլ Վարդանեան Մարտիրոսեան կը փնտռէ Յովհաննէս Քիւրքճեան (Վան, Այգեստան)։ Իմացնել՝ Միքայէլի, քաֆէ «Բիրժա», Թաւրիզ։

— Կը փնտռուի Էնկիւրի Նահանգին Ստանոս գիւղէն Յակոբ Չօպանեան 27—28 տարեկան, հօր անունը՝ Պօղոս, մօր՝ անունը Մարիամ։ 1920ին կը գտնուէր իր մեծ մօրը քով Մերսին։ Այդ թուականին մեկնած է Դամասկոսէն Պոլիս երթալու համար։ Կիլիկիոյ ճամբուն վրայ տեսնուած է հայրենակիցի մը կողմէ։ Իր մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 1000 ֆրանք նուէր։ Իմացնել իր եղբօրը Գրիգոր Չօպանեանի 31 Rue de Fosse, Issy-les-Moulineaux Seine) France կամ թերթիս վարչութեան։

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռեմ Քէմախի վերի Բագառիճէն Խոսրով Իլպիզեան եւ զաւակները Ղազարոս, Կաթիկ, Ագատուհի, եւ հօրեղբօրորդւոյսզաւակները՝ Աւագ. Մատթէոս եւ Ծաղիկ, որոնք աքսորուած են 1915ին։ Իզմիրի դէպքէն ամիս մը առաջ Մալաթիայէն լուր առնուած է աղջիկը Կաթիկէն։ Անկէց ի վեր լուր չկայ։ Իրենց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 500 ֆր. նուէր, իմացնել՝ H. Hougasian, Mazagan։ Maroc։ կամ «Յառաջ»ի։ Կը խնդրուի սուրիահայ եւ յունահայ թերթերէն արտատպել։

— Սեբաստիոյ Ղարսա գիւղէն օր. Էլմաս Պարոնեան, հօր անունը՝ Խաչատուր, մօր անունը՝ Նարօ կը փնտռէ իր մօրեղբայրը Մինաս Մարկոսեան (Սեբաստիոյ Եէնիճէ Գիւղացի), որ 1920 - 1924 կը գտնուէր New-York City, Ամերիկա եւ կը թղթակցէր իր մօր հետ, իմացնել Elmas Baronianի, c/o Katri Frères, Beyrouth. (G. Liban).

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

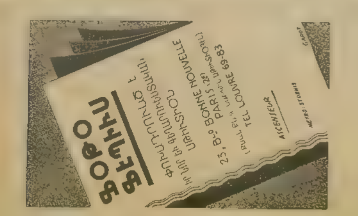

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

Բաժանեգին

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 374 266

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
19
ՅՈՒՆԻՍ
1930

19 JUIN 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1292

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՏԱՐԵՆՔ ՄԵՐ ՊԱՐՏՔԸ

Սալմաստի երկրաշարժի հետեւանքով 2500 Հայեր ալ անօթեւան դարձան: Հեռագիրներն ու թղթակցութիւնները մանրամասն նկարագրութիւնը տուին տեղի ունեցող աղէտին և օգնութեան կոչեր եղան արտասահմանի հայութեան:

Հայ մամուլը Ամերիկայէն մինչեւ Եգիպտոս անմիջական օգնութեան անհրաժեշտութիւնը շեշտեց, փրկելու համար բուռ մը Հայեր, որոնք բնութեան անողոք հարուածէն, անտուն ու անօթեւան նետուած են բաց դաշտերուն մէջ:

Նկատի առնելով այն մեծ հեռաւորութիւնը, որ Ատրպատականի շրջանը կը բաժնէ հայկական հոծ գաղութներէն, և նորուած ըլլալով որ հայկական բնաւորութեան մէջ շատ շեշտուած է «աչքէ հեռու, սրտէ հեռու» ճշմարտութիւնը, մենք անհրաժեշտ կը գտնենք կրկնակի անդրադառնալ այս խնդրին, յիշելու համար հեռուներն ինկած ապահով գաղութները, որ անտարբեր ցաւակցողի դերէն դուրս գան և կարելին ընեն, մէկ օրուան ընթացքին թշուառութեան մատնուած Սալմաստի գիւղացիութիւնը փրկելու համար:

Գոնէ բնութեան անողոք հարուածներու հանդէպ հաւաքական կամք մը յայտնաբերենք: Ազգային հաւաքականութեան պահպանման ամէնէն տարրական գործը նախ անոր ֆիզիքական գոյութեան պահպանման ամէնէն տարրական խնդիրն է: Ու այս պարագային, Սալմաստի շրջանի 2500 Հայերու ֆիզիքական փրկութիւնն է, որ անմիջապէս մեր մտահոգութեան կը ներկայանայ: Վիճաբանութեան, տատանումներու եւ մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւններու պէտք չկայ, անմիջական քայլ մը առնելու համար: Փա՛ռք Աստուծոյ, տակաւին հոն հասած չենք, որ բնական աղէտներու պատճառներն ալ մեր ներքին կեանքին մէջ փնտռենք:

Միւս կողմէ, օգնութեան կազմակերպական գործն ալ բաւ ամենայնի վստահելի ձեռքերու մէջ է: Ատրպատականի Առաջնորդարանը և ազգային իշխանութիւնները, ենթակայ...... կազմակերպուած են, որոնց գործը 5 վստահիլ ազգային որ եւ է պատասխանատու յանձնարարութիւն:

Տեղին վրայ ազգային այդ հաստատութիւններն արդէն գործի ձեռնարկած են: Պարսկական կառավարութիւնը իր երկրին մէջ պատահած մեծ աղէտը դարմանելու ճիգեր կը թափէ. կարիքն այնքան մեծ է, որ կարելի չէ սպասել պարսկական կառավարութենէն առանձին ուշադրութիւն մը հայ բնակիչներուն համար: Այդ իսկ պատճառով, հայ ժողովուրդին կը մնայ հիմնական օգնութեամբ մը վերականգնել քայքայուած շրջանը:

Անցած 15 տարիները հարուստ են գաղթականական օգնութեան փորձերով: Այդ փորձերն ու փորձառութիւնները մեզի շատ բան սորվեցուցին, եթէ գիտնանք օգտուիլ այդ անցեալէն: Գործի անկանոն կազմակերպումը, օգնութեան ուշացումները, ողորմութեան ձեւին տակ կատարուած նպաստումները, շատ յաճախ, աղէտը բարդացուցած են, աղիտահարները աւելի թշուառութեան մատնած և հայ ժողովուրդի գլխին սանձած են տասնեակ տարիներու «Աղքատախնամ»ի գործեր:

Սալմաստի աղէտեալներու հանդէպ այս ճանապարհը պէտք չէ որդեգրել: Հայ ժողովուրդը քամուած է «նպաստընկալներ»ու և «աղքատախնամ»ի մշտատեւ խնդիրներով:

Սալմաստի հայութիւնը պէտք ունի անմիջական ու միանուագ օգնութեան, նորէն գիւղեր կանգնելու՝ իր դարաւոր ծննդավայրին մէջ: Պէտք ունի անմիջական ապաքինման՝ իր սրտն ու ափը վարելու համար: Պէտք ունի իր հայրենակիցներու նիւթական նպաստին, որպէսզի ինքնաբաւ դառնայ և վաղն ալ իր օժանդակութիւնը բերէ ազգային ձեռնարկներուն, ինչպէս որ բրած է անցեալի մէջ:

Ու կայ ուրիշ բարեբախտութիւն մըն ալ. երբ աչքի առջեւ կ'ունենանք մեր շարք մը շարժական գաղութները, ուր մենք բարեհաճութեամբ ընդունուած «հիւրեր» ենք, ուր հող չունինք, գիւղի և տունի տէր դառնալու համար, ուր շրջապատի նախանձին ու հալածանքին ենթակայ ենք: Մինչդեռ Սալմաստի շրջանը դարաւոր ծննդավայրն է այն հայութեան, որ այսօր իր սեփական դաշտերուն վրայ կը մնայ անպատսպար: Պարսկական կառավարութիւնը բազմաթիւ առիթներով ապացոյցներ տուած է իր բարեկամութեան հանդէպ՝ հայ ժողովուրդին, իսկ մասնաւորապէս՝ Պարսկահայութեան, որ Պարսկաստանի քաղաքացի է, շինարար ձեռք մը եղած է այդ երկրին եւ որ եւ է քաղաքական կնճիռ չկայ խանգարելու պարսիկ եւ հայ սերտ բարեկամութիւնը:

Այս նպաստաւոր պայմաններուն մէջ, եթէ արտասահմանի հայութիւնը իր հանրային հաստատութիւններով եւ ժողովրդական ինքնաբուխ օժանդակութեամբ օգնութեան ձեռք կարկառէ Սալմաստի հայութեան, շատ կարճ ժամանակի ընթացքին, մենք կ'ունենանք վերաշինուած շրջան մը, ֆիզիքապէս ապահով, ու բարոյապէս առողջ:

Բնութեան անողոք հարուածին դէմ, դիմենք արագ ու գիտակից օգնութեան:

Ի. ՍԱՍՈՒՆԻ

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԵՐԸ ՀԻՒՐ ՉԵՆ

Պէյրութի «Ազդակ»ը այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (3 յունիս).

— «Հայերը այս երկրին մէջ հիւր չեն: Ընոնցմէ խոշոր գանգուածներ, պատմութեան մէջ, ինչպէս նաեւ պատերազմէն առաջ, կ'ապրէին Անտիոքի, Սուէտիոյ, Ալէքսանտրէթի, Հալէպի, Դամասկոսի եւ Լիբանանի մէջ: Աւելի քան 50,000 էր անոնց թիւը, որոնք անշարժ մնացած են իրենց տեղերու վրայ եւ այն նեղ օրերուն ծովանաւորուած ամսիւ արաբ ժողովուրդէն, եւ նոյն իսկ պատերազմէն առաջ, Հալէպի հայութիւնը առանձին երեսփոխան մը ունէր օսմանեան խորհրդարանին մէջ, (Յար. Պօշկէզէնեան)

Դարերէ ի վեր ունինք Սուէտիոյ հայութիւնը, Զմմարի կաթողիկոսարան-վանքը եւ առեւտրական գործունէութիւն մը Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, նոյն իսկ հպարտութեամբ կը յայտարարենք որ Լիբանանի ամենամեծ գրագէտներէն Շէյխ Իսագ, հայրը երեսփոխան Պ. Ալպուալլա Իսագի, հայ մըն էր:

Ուրեմն այժմեան հայ ազգաբնակչութեան գրեթէ կէսը այս երկիրներու հին բնակիչներն են: ...... դադարին եւ մանաւանդ Ֆրանքլէն-Պուլյոնի աւատածեռն գիջումներէն վերջ, Հայերը դրացի Թրքական նահանգներէն անցան աւելի ապահով համարուող այն նահանգները, որոնք 1918ին միայն ստացան իրենց անկախութիւնը եւ անկէ առաջ նոյնպէս Թրքական վիլայէթներ էին իրենց բարբարոսական ռէժիմով եւ ջարդերու քաղաքականութեամբ:

Անցեր է արդէն 9-15 տարի այն օրէն, երբ հալածական Հայերը եկան այս հիւրընկալ երկիրը, ուր իրենց ազգակիցներէն խոշոր գանգուածներ արդէն բնիկներ էին: Իրենցմէ շատերը քաղաքացիութիւնը ընդունեցին եւ հիններու հետ կազմեցին երկրի բնիկ եւ հարազատ ազգաբնակչութեան բաղկացուցիչ տարրերը: Ինչպէ՞ս կրնանք հիւր նկատել տարր մը որուն մեծագոյն մասը տարիներէ ի վեր երկրի քաղաքացի է, օգտուելով իր իրաւունքներէն եւ պարտականութիւններէն հաւասարապէս, եւ որուն ապացոյցը Սուրիոյ սահմանադիր ժողովի երեք աթոռները եւ Լիբանանի ընտրութիւններուն մէջ եղած մասնակցութիւնն էր եւ աթոռները... եթէ կողմնակի նկատումներով չզրկէին մեզ:

Այս տարրը մակաբոյծ չէ որ միայն կը սպառէ. այս տարրը արտադրող է, երկրագործ ու արհեստաւոր, որոնց խիստ պէտք ունի երկրի նախնական տնտեսութիւնը եւ մանաւանդ խոպան մնացած հիւսիսի երկիրը: Այն «մրցումը», ինչ որ երկիւղով եւ խռովքով կը նկատուի, սեւ աշխատանքի եւ բանւորական մարզերուն մէջ, ժամանակաւոր է: Այս երկրի ապագան, բատ մեզ, երկրագործութիւն, ան ալ culture speciale կոչուած բարձր երկրագործութիւնն է (բամպակի, ծխախոտի, մետաքսի, եւայլն մշակութեան): իսկ ասոնց մէջ Հայերէ աւելի ջանասէր, հասկցող եւ խաղաղ տարր չէք գտներ որ ձեզ հետ եղբայրօրէն աշխատէր»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ֆրանսայի ազգ. պաշտպանութիւնը

Վարչապետ Պ. Թարտիէօի նախագահութեամբ, Ներքին նախարարութեան պաշտօնատան մէջ, կարեւոր խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ երէկ, ազգային պաշտպանութեան եւ սահմաններու կազմակերպութեան մասին:

Այս խորհրդակցութիւնը կուգայ մտահոգութիւնը փարատել Խորհրդարանի Ելմտական Յանձնախումբի կարգ մը անդամներուն, որոնք դէմ կը կանգնին արտադրութեան գործիքները արդիացնելու կառավարութեան ծրագրին, առարկելով թէ այդ նպատակին յատկացուած վարկերուն հետեւանքով, պիտի տուժէ ազգ. պաշտպանութեան գործը:

Միւս կողմէ, Խորհրդարանի Ազգ. Պաշտպանութեան Յանձնախումբը, որ պաշտօն ունի տեղին վրայ քննելու պատերազմական նիւթեղէնները ու զինուորական պատրաստութիւններէն, ինչպէս նաեւ հսկելու Ազգ. Պաշտպանութեան յատկացուած վարկերու գործածութեան վրայ, իր վերջին նիստին, լսեց պատերազմական, ծովային և օդային նախարարներու զեկոյցները:

Կը կարծուի թէ կառավարութիւնը Խորհրդարանին պիտի ներկայացնէ մէկ միլիառ յաւելուածական վարկի պահանջ մը, յատկացուելու համար ծովային, ցամաքային և օդային պաշտպանութեան պէտքերուն:

Գլխատում Պաղեստինի մէջ

Հակառակ արաբ թերթերու կողմէ Պաղեստինի Բրիտանական Մարզպանին եւ Անգլիոյ թագաւորին կատարուած դիմումներուն, երէկ Աքքայի մէջ, կախաղան բարձրացան երեք Արաբներ, որոնք անցեալ օգոստոսին, Պաղեստինի խռովութիւններու ընթացքին, Հրեաներ սպաններ էին:

Անմիջապէս որ գլխատման լուրը տարածուեցաւ, բազմաթիւ Արաբներ, ... երր բողոքի ցոյց, դադրեցուցին ամէն աշխատանք: Արաբական թերթերը, գլխատման օրը լոյս տեսան սեւ երիզներով՝ ի նշան սուգի:

Դամասկոսի գրան առջեւ, հակաաեմական մեծ ցոյց մը տեղի ունեցաւ. իսկ Աքքայի մէջ, արաբ բանտարկեալները բողոքի ծոմ յայտարարեցին:

Ոստիկանութիւնը հրաման ստացած է պատրաստ գտնուելու ամէն պատահականութեան հանդէպ:

Եաֆայէն քաշուած հեռագիր մը կ'իմացնէ թէ ոստիկանութեան փոխ-պետ անգլիացի հարիւրապետ Սքօթ, դաշունահար եղաւ արաբի մը կողմէ, երբ իր մարդոց կ'օգնէր ցրուելու ցուցարարները:

Եէն-Պէյի յեղափոխականներն ալ

Տասներեք հնդկաչին յեղափոխականներ, որոնք եէն-Պէյի վերջին խռովութիւններուն մէջ ամբաստանուած էին իբր ղեկավար եւ մահուան դատապարտուած՝ ռճրագատ ատեանին կողմէ, կախաղան բարձրացան երէկ, եէն-Պէյի մէջ, քաղաքին մէկ հրապարակին վրայ: Մին անոնցմէ՝ Թայի Հօփ տեսարանն ու հիմնադիր է եղած հնդկաչինի ազգայնական կուսակցութեան. կրթութիւնը ստացեր էր Ֆրանսական հաստատութիւններու մէջ: Գլխատուածներուն մէջ կան բժիշկներ և ուսանող մը:

Քսանեվեց ուրիշ մահապարտներ արժանացան նախագահական ներման ու պիտի փոխադրուին Փուլօ-Քօնտոռի թիւրանը:

Սայկօնի մէջ, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 7 անձեր, որոնք յայտարարութիւններ կը ցրուէին, հրաւիրելով ժողովուրդը որ ըմբոստանայ ֆրանսական կալսերապաշտութեան դէմ:

Եգիպտոսի դահլիճը հրաժարած

Վարչապետ Նահաս փաշա դահլիճին հրաժարականը ներկայացուց Ֆուատ թագաւորին, որ դեռ չէ ընդունած: Իսկ Խորհրդարանը իր նստաշրջանի փակումէն առաջ, վստահութեան քուէ տուաւ դահլիճին:

Այս հրաժարումով, աւելի սահմանադրական քան թէ նախարարական տագնապ մըն է որ կը ծագի Եգիպտոսի մէջ: Նահաս փաշա, որ կը վայելէ Խորհրդարանի բացարձակ մեծամասնութեան վստահութիւնը, կը քաշուի այն պատճառով որ թագաւորը կը մերժէ ընդունիլ ազգայնական Վաֆտ կուսակցութեան մէկ օրինագիծը, Սահմանադրութեան վերաբերեալ:

Ֆինլանտայի կացութիւնը

Երկրին խռովայոյզ վիճակին պատճառով, հանրապետութեան նախագահը ընդհատեց իր արձակուրդը եւ վերադարձաւ Հէլսինկֆօրս: Ագարակապաններու Ընկերակցութենէն պատգամաւորութիւն մը ներկայացաւ նախագահին, հրաւիրելու զայն որ խիստ միջոցներու դիմէ ընդդէմ համայնավարութեան:

Կառավարութիւնը որոշեց բացառիկ նիստի հրաւիրել Խորհրդարանը, որուն մտադիր է ներկայացնել հանրապետու-

(Մնացեալ տեղեկութիւնները տեսնել Գ. էջ)

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Համագանակոյթիւն Եւրոպայի կեդր. կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 17

Յուրէն Տէր Մինասեան	250
Գառնիկ Յովհաննէսեան	150
Արամ Տէր Արսէնեան	150
Արամ Սէֆէրեան	150
Սիսակ Սիսլեան	150
Գումար	850
Նախորդ գումար	17,250
Ընդհ. գումար	18,100

ԱՆԳԼ. ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Անգլիոյ վարչապետը բացումը կատարեց խորհրդաժողովի մը, որ պիտի ուսումնասիրէ անգործութեան դէմ պայքարի միջոցները: Բացի նախարարներէն, ժողովին կը մասնակցին Լոնտոնի, Անգլիոյ կարեւոր կեդրոններու եւ Սկովտիոյ թաղապետական ներկայացուցիչները:

Իր բացման ճառին մէջ, վարչապետը ներկայի պայմանները կը նմանցնէ Նափոլէոնի պատերազմներուն յաջորդող պայմաններուն, եւ պէտքը կը շեշտէ կառավարութեան ..... գործակցութեան:

ՓՈԹՈՐԻԿԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Մէկ շաբաթէ ի վեր տիրող փոթորիկը տարածուած է ամբողջ Ֆրանսայի վրայ: Զարբեբաբար կ'անձրեւէ առատօրէն, կարկուտով խառն: Հակայ հեղեղներ, զանազան վայրերու մէջ, մեծ վնասներ կը պատճառեն ո՛չ միայն հունձքերուն ու ցանքերուն, այլ նաեւ քաղաքներուն եւ գիւղերուն:

Փարիզ հանդարտ է մէկ քանի օրէ ի վեր, թէեւ օդը խոնաւ, երկինքը միշտ ամպոտ եւ սպառնալից: Հօթ-Լուառի նահանգը ենթարկուած է կատաղեալ աղէտի: Օզոնի մէջ, կայծակը հրդեհեց 10 տուներ, իսկ հեղեղը տարաւ 4 բնակարաններ: Լը Կուտատ գետակը յորդեցաւ եւ իր ճամբուն վրայ աւերեց ինչ որ կար: Բնակիչները ստիպուեցան տանիք ապաստանիլ: Բազմաթիւ խեղդուած անձեր եւ անասուններ կան: Պուրպօնէի մէջ, հեղեղը քշեց կամուրջները:

Հաղպրուքի գլխաւոր թաղերը, Արրասը ամբողջ, Տիժոնի շրջակայ վայրերը ողողուած են: Վալանս-Կրընոպլը ճամբան կտրուած է կայուն ջուրերուն պատճառով: Փարիզ Նիմ երկաթուղին խափանուած է հաւաքուած ցեխակոյտէն:

Օդերեւութաբաններ կը նախատեսեն թէ փոթորիկը պիտի շարունակէ Ֆրանսայի կարգ մը կէտերուն վրայ:

30 ՄԻԼԻՈՆԻ ԿՈՂՈՊՈՒՏ

Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Փարնաքի քաղաքապետը՝ ժողէֆ Փուլէ, որ Թուլուզի մէջ, իր հաշւոյն հաստատած էր ինքնաշարժերու եւ հողագործական վտանգներու դէմ ապահովագրական ընկերութիւն մը:

Շատ չանցած, Փուլէ բազմաթիւ յաճախորդներ շահեցաւ եւ իր դրամագլուխին վրայ բարդեց 20 միլիոնի գումար մը: Սակայն, խարդախ գործառնութեանց հետեւանքով, անկարող եղաւ իր պարտքերը վճարելու: Կ'ըսուի թէ 30 միլիոն քաշած է հրապարակէն:

Փուլէի սնտուկէն գտնուեցաւ 7000 ֆր.ի գումար մը միայն:

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՆՈՐԵԿ ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՄԸ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

(Մասնաւոր Թղթակցութիւն «Յառաջ»ի

Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան ժամանակ գրում է Ստալին — մենք կարողացանք ծառի խոշոր ճիւղերը կտրել։ Դա խոշոր բուրժուազիան էր. սակայն աւելացնում է Ստալինը — այդ ճիւղերից դուրս են եկել նոր ղալար ճիւղեր, որոնք լինելով ճկուն յարմարւում են պրոլետարիատի այս կամ այն տեսակէտների հետ. բայց որպէս մանր - բուրժուազիա պահպանում են իրենց դէմքը։ Մենք պէտք է արմատը գիւղ ուղարկենք այդ կոճղը (մանր-բուրժուազիա — այսինքն գիւղացին) արմատախիլ անելու։

Եթէ յեղափոխականօրէն քննենք այդ խօսքը, կը տեսնենք որ այն բոլոր միջոցները, զորս բոլշեւիկեան իշխանութիւնը գործադրել է, չեն կարողացել հաւաքական տնտեսութիւններ ստեղծել։ Ըստ Ստալինի, անհրաժեշտ է խիստ միջոցներ ձեռք առնել եւ «կոճղը արմատախիլ» անելով, կազմակերպել հաւաքական տնտեսութիւններ։ Տեսնենք ինչ կապ ունի այդ բոլորը Ստալինի յետադաս «հռչակաւոր» զգուածքներուն հետ։

Ստալինը իրեն համարելով Լենինի անմիջական գործերի շարունակողը, միշտ յիշում է նրա առածները։ Տասից 20 տարի բաւական է գրում է Լէնինը, որ Ռուսաստանի պրոլետարիատը գիւղացիութեան հետ ունենայ դաշինք, արդէն ընկերվարական իրաւակարգ ստեղծելու բոլոր նախադրեալները կ'ունենանք»։ Ստալինը — տեսնելով որ 12րդ տարին անցել է ու քով լենինիզմը աստիճանաբար դառնում է մի անգործութեան տեսութիւն, որ նրա ամբողջ առածները պէտք է ջուրն ընկնեն, 1930ին կենտրոնի բանաձեւերից մէկում գրում է. «Հաւաքական տնտեսութիւնների կազմակերպման ասպարէզում, ոչ մի միջոցի առաջ չծառանալ. ամէն միջոցներ ձեռք առնել եւ կազմակերպել ալղաւրիսները» ։ Եւ կենտրոնի բանաձեւ ասելով հասկանում եմ ձեւականութիւն. ըստ երեւոյթին, Ստալինի առածներն են կենտրոնի բերանով)։ «Ամէն միջոցներ ձեռք առնել» յիշենք այդ։ Այս բոլորը Ստալինը յայտարարել է հաւաքական տնտեսութիւնների կազմակերպման նախօրեակին։ Դրանից յետոյ արդէն սկսեց յայտարարուել համատարած, որի ժամանակ սկսեցին լուծարքի ենթարկել գիւղացիական տնտեսութիւններ։ Բարբարոս կոմունիստները սկսեցին թալանել «ունեւոր» եւ «կուլակ» նշանաբանի տակ միջակ եւ նրանից բարձր տնտեսութիւն ունեցող հարկերի տակ ճզմուած գիւղացիներին։

Ցորեն, ալիւր, լուբիա, իւղ, տնաւոն, ոչխար, արտադրական գործիքներ՝ գութան, բահ, մանգաղ եւ այլն, մեքենաներ, մեծ մասամբ ուտեստեղէն հաւաքելով, բռնագրաւում եւ յանձնում շրջանային գործադիր կոմիտէների աշխատակիցներին, նախագահներին եւ ամէնից շատ նոր կազմակերպուած կարմիր պարտիզանական խմբերին։ Գիւղի կատարածուների առաջնորդութեամբ, կոմունիստներն ու չեկիստներն քաղցած շների նման հաւաքում էին գիւղացիութեան ունեցուածքը եւ ուղարկում պահանջուած վայրագ նարկոմներին։ Այսպէս ասած, վերադարձ դէպի ռազմական կոմունիզմ։ Ստալինը կենտրոնացնելով իր հարբած ուղեղը, ամէն օր թերթեր սեւացնելով՝ հնչեցնում է իր սոցիալիզմի կառուցման զանգը եւ հարբում նրանով։ Սրան զուգադիպեց Չէկայի նոր բարբարոսութիւնները։ Ապրանքատար մարդատար ավտոմոբիլներն իրենց երթեւեկութիւնը դադարեցրին. բոլորն ընկան Չէկայի տրամադրութեան տակ։ Ինչպէս խաղաղ արածող ոչխարի հօտի մէջ գայլերն ընկնեն, այնպէս չեկիստներն գայլերի նման ընկան անմեղ ժողովուրդի մէջ, զգզեցին երիտասարդութիւնը։ Սկսեց չտեսնուած ձերբակալութիւնները։ Որսի շներն, Չէկայի հաղորդակցութեան միջոցներն իրենց ձեռքն առնելով, Հայաստանի ծայրագաւառներից, գիւղերից եւ քաղաքներից հաւաքեցին աշխատաւոր գիւղացիութիւնն ու քաղաքի զանազան երիտասարդներին, թողնելով նրանց երեխաներն ու մայրերն սոված, ցուրտ թոնրան շուրթին եւ այլպէս. Չէկան մոբիլիզացիայի ենթարկելով իր խղճող զամբոններին, կարողացաւ 15 օրուայ ընթացքում ձերբակալել 2500 մարդ։ Համատարած կոլլեկտիվացում, եւ համատարած ձերբակալութիւնն էր։ Բանտերն ու Չէկան լեփ լեցուն էին, բայց եւ այնպէս ձերբակալութիւնները շարունակւում էին։ Շրջաններում եւ գաւառներում չեկիստներն իրենց սենեակներն իրար միացնելով նոր տեղեր էին բաց արել ձերբակալուածների համար։ Գիւղերից բերուած գիւղացիութեանը 15—20 օր պահում էին այնտեղ, մինչեւ Չէկան հնարաւորութիւն ունենար իր ներսի ձերբակալուածներին մաքրել եւ այնուհետեւ տեղափոխում էին քաղաք։ Ամէն տեղ համատարած էր։ Բոլշեւիկեան կառավարութիւնը, իր գործունեայ ուժերը նմարից Ստալինի «ոչ մի միջոցի առջեւ չդժուարանալ, ամէն միջոցներ ձեռք առնել» դիրեկտիւներն ի կատար ածելու։

Գիւղական գոմերն ու դատարկուած գինու ամբարներն լցուեցին հաւաքական տնտեսութիւններից խուսափող կանանցով, ծերունիներով եւ այլն ընդդիմադիր մարդկանցով։ Մահւան յուսահատական ճիչն ու սարսուռն էր համակել ողջ գիւղացիութեանը, — «Զուլում է, զուլում» լսւում էին գիւղացիների բերաններից։ Գիւղական կոոպերատիւներից ոչինչ իրաւունք չունէին առնելու հաւաքական տնտեսութիւններից դուրս մնացած գիւղացիները։ Չէ՞ որ գիւղ եկած շէֆերին ասած էր. «Կիրարկել ամէն միջոցներ», էլ ինչո՞ւ չանել։ Եւ որքան ժամանակ էին մնում գիւղական բանտերում կանայք եւ այլ բանտարկուածներ, որոնք ճարահատեալ խոստանում էին մտնել հաւաքական տնտեսութիւնների մէջ։ Համատարածը աճում էր։

Ղամարլուի Շրջգործկոմի նախագահ Դ. Զախմախճեանը Վ. Դարղալու գիւղում հասարակական ժողովում յայտարարում է. «Ես Զախմախճեանն եմ, մինչեւ այս գիւղը 100 առ 100ով չհաւաքականացնեմ, գիւղից դուրս չեմ գայ»։ Նա այդպէս էլ արեց։ 7 օրուայ ընթացքում, նրան յաջողւեց ամբողջ 300 գիւղացիական մանր տնտեսութիւնները վերածել մէկ համայնական տնտեսութեան, չհաշւած այն 19 տնտեսութիւնները, որոնց աշխատունակ անդամները, Չեկան սեփականացրել էր։ Նոյն նախագահը Մասմլու գիւղի (Ղամարլուի շրջանի) տէրտէրին կանչելով յայտնում է. «Կամ գիւղը պէտք է թողնես, կամ մօրուքդ»։ Տարաբախտ մարդին երկու ճանապարհ ցոյց տուած էր։ Չէ՞ որ ինքը մինակ չէ տուժողը, այլ ընտանիքի մանր երեխաներն պէտք է առաջին հերթին զոհ գնան փետրուարեան ցրտին, ապա ինքը։ Քահանան ոչինչ չէ պատասխանում։ Մահւան դատավճիռը հեշտ չէ ստորագրել։ Այդպիսով վերջը - վերջը Շրջգործկոմի նախագահն ու մի քանի գիւղական նման լկտիացած կոմերիտականները հարայ հրոցով, բռնի ուժով, ահ ու մահի տակ ուռաներով խուզեցին տէրտէրի մօրուքը եւ շորերը փոխելով կոմերիտականի նոր տարազ հագցրին, ծաղր ու ծանակով տուն տարին։ Եւ ահա չորս ամիս է ինչ այդ մարդը խայտառակուած իրեն տունը բանտ համարելով կարօտ է արեւալոյսի։

Սոցիալիզմի կառուցման ճանապարհներով այնուհետեւ, համատարած հաւաքականացման հետ՝ սկսեց միաժամանակ այսպէս կոչւած, կուլակների վտարում գիւղերից։ Կոմունիստները ո՞ւմ էին անւանում կուլակներ։ Այն գիւղացին որ ունի 2 - 3 կով, 12 - 17 ոչխար, չնչապատական վառելանոց ու այգի, եւ 4 - 5 ընտանիքի անդամներ, այդպիսիները գիւղից դուրս էին շպրտւում մեքենաբար։ Ղամարլուի շրջանին Հայ-Դոխնի գիւղխորհրդի նախագահն ահռելի հարուստ ուռճացած տնտեսութիւն ունի, քան նոյն գիւղի 8 արտաքսւած տնտեսութիւնները։ Լինելով կոմունիստ ազատւել է ամէն ինչից։ Փետրուարեան այդ դաժան ցրտերին հարիւրաւոր սայլեր ու ֆուրգոններ լցնում էր — «սոցիալիստական կառավարութիւնը» գիւղացիների նարածին երախաներով։ Նոր ծնունդի վրայ հասած կանանցով, աղջիկ երախան մերկ ու տկլոր, սուգ ու շիւանով, բերում-թափում էին Երեւանի փողոցների ձիւնի վրայ։

Ստալինը յայտարարել էր կուլակի տնտեսական լիկւիտացիա, որի նշանաբանի տակ դիմել նաեւ կուլակի ֆիզիքական լիկւիտացիային։

Կառավարութիւնը յայտնել էր քաղաքի բնակիչներին, որոնք որ այդ արտաքսուածներին տեղ կուտան կամ կը հոգան նրանց, այս կամ այն կերպ [illegible] ենթակայ են աքսորման։ Ճանապարհին տեսնելով՝ դիտաւորեալ հարցնում էինք. «Ո՞ւր էք գնում, մայրի՛կ, այս ցրտին»։ «Կառավարութիւնը մեզ ձմեռային ամառանոց է ուղարկում, որդի՛ս», արտասուքներն աչքերին, պատասխանում էին փայտացած կանայք սայլերի վրայից։

ՅԱԿՈԲ ԱՐԱՐԱՏՑԻ

ԻՍԼԱՄ ՀՆԴԻԿՆԵՐՈՒ ԴԻՐՔԸ

1920ին սկսուած Կանտիի շարժումին, իսլամ հնդիկներէն 500 մոլլաներ ֆէթվաին տակ ստորագրած էին եւ կը հրաւիրէին իսլամ հնդիկները ոչ-գործակցութեան պայքարին մասնակցիլ։ Այդ շրջանին կար Սէվրի դաշնագրութիւնը եւ քէմալական Թուրքիան Հնդկաստանի իսլամներու գրգռութիւններէն կ'ուզէր օգտուիլ, ճնշելու անգլիական եւ եւրոպական կարծիքը։ Այսուհանդերձ իսլամ հնդիկներու մասնակցութիւնը մեծ համեմատութիւն չստացաւ։ Իսկ հիմա, (1930) Հնդկաստանի իսլամները վերապահ են եւ կառավարութեան կողմը կը հակին, կարգը վերականգնելու։ Թէեւ քանի մը ամիսներ առաջ իսլամ հնդիկներու պարագլուխներէն ոմանք Երուսաղէմի խնդրին առթիւ շարժման ձեռնարկեցին, իրենց պաշտպանութեան խօսքը բերելու Պաղեստինի իսլամներու օգտին։ Սակայն Պաղեստինը եւ 1920-1921ի Թուրքիան տարբեր բաներ են, եւ իսլամ համայնքը այնքան կոյր չէ, որ չտեսնէ տասը տարի առաջուան եւ այսօրուան տարբերութիւնները։

Մուհամմէտ Շաֆի, իսլամ ղեկավարներէն մէկը, եւ Հնդկաստանի ամէնէն հին պաշտօնատարը, յայտարարած է իր վստահութիւնը այն մասին թէ կացութիւնը շուտով կրնայ վերականգնիլ։ Ինք եւ իր աշխատակիցները ջերմօրէն կողմնակից են կառավարութեան ձեռք առած ուժեղ միջոցներուն, խաղաղութիւնը վերականգնելու համար։

ՄԵԼՔՈՆ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ա.

Երեք մոգեր էին անոնք, Մելքոն, Գասպար եւ Պաղտասար, Արեւելքէն ժամանած, մոգերու երկրէն, եւ գիշերին մէջ իրենց ուղին կը ճերմկցնէր երկնածրագ առաջնորդ մը. Աստղը։

Արեւելքէն եկած մոգ մը ահա, նոր Մելքոն մը. Քէպապճեան Մելքոն։ Եւ իր առաջնորդ Աստղը՝ Արուեստը։

* * *

Կա՞յ տակաւին չճանչցող մը՝ նկարիչը զոր է Մելքոն Քէպապճեան։ Մէկ անգամէն իր վարպետի տեղը գրաւեց ան։ Եւ իրաւամբ։ Ցանեան տարիներու մեկուսի, անշահախնդիր ու բազմաբեղուն աշխատանք մը Պոլսոյ մէջ, ուր կ'ապրի բոլորովին անգիտուած, իր համեստութեան մէջ ամփոփուած։ Կանացի զգեստագարդերու, ժանեակներու, ասեղնագործելի գծագրութիւններու նկարիչը։ Զարդանկարիչ։ Ճանչցուած եւ փնտռուած՝ մանաւոր շուկայի մը մէջ։ Չի փորձեր բնաւ մօտենալ պոլսահայ այն համախմբումին որ կոչուեցաւ երբեմն Հայ Արուեստի Տուն։ Ու Հայ Արուեստի տունը չի գիտնար երեւան հանել այս իրական տաղանդը՝ որուն գոյութենէն իսկ անտեղեակ կը մնայ։ Եւ ահա՛ Քէպապճեան, իր աշնանային պատրաստումին մէջ, կը կազմակերպէ իր առաջին ցուցահանդէսը.. Փարիզ։

* * *

Միահեծան մարդու մշտագալար արուեստ։ Ի՜նչ հակադրութիւն։ Ուղղեցէք խիստ երիտասարդ է [illegible] ուեստը, եւ ո՛վ որ անձնապէս զինքը չի ճանչնար՝ զայն կ'ենթադրէ — այս համեստաբարո՜յ անձը — յանդգնասէր, նորագիծ, խիզախ ու յանձնապաստան պարմանի մը, Ա՛յս էր եղած գէթ իմ տպաւորութիւնս՝ Պ. Պէշիկթաշլեանի — իր անբաժան մտերմին — «Սիգօնեա»յովէ՛ր, որ հանրութեան կը ներկայանար ան առաջին անգամ։ Երկարօրէն թղթատեցի ու դիտեցի, այն տաեն, այդ թարմաշունչ պատկերազարդումը։

— Ահա՛ յայտնութիւն մը, ուրախացայ ինքնիրենս։ Ահա՛ ճշմարիտ նոր մը վերջապէս որ կը հասնի։ Ցոյսի եւ սպասման լոյս ողջոյն մը իրեն ..։

Հարկ է ըսել թէ ո՛րչափ մեծ եղաւ զարմանքս, երբ, վերջէն, հաճոյքը ունեցայ անձամբ ծանօթանալու հոգեմաշուկ արուեստագէտին։ Քէպապճեանի մօտ թիւնն էր որ կցած էր գործել ինքնաբորբոքման հրաշքը։ Հրա՛շք որ չի կասիր իր մօտ։

* * *

Ի՜նչ ըսել գեռ, կիւսթաւ քանի նման հեղինակութեան մը կալ գրուաղականէն վերք, ի՞նչ՝ որ բռնած չըլլայ «Քէպապճի մաջին։

Խորհուրդ ու բանաստեղծութիւն, ծայրէ ծայր, իր բոլոր գործերուն մէջ։ Անխափ։

Երանգներու համանուագ մը որ կը դիւթէ, օգածածան ու թաւշեղէն։

Գիծերու ճարտարահիւս ժանուած՝ որ ոլորման ու մոլորման հեշտանքներուն կը՛ ատնի անձնատուր հեշտօրէդը

Ու գի՜ծ, ու գի՜ծ։ Ամբոխում մը գիծերու, անակնկալներու, նորութիւններու։

Ցետոյ, աշխատանքի եղանակ մը որ իրեն է՝ նոր՝ կիրարկման իր ճկունութիւններուն մէջ, գաստ-կան՝ իր խմաջին մէջ։ Արա՛գ՝ բայց երբեք թափթփած։

— Թեքնիք չունի, կը մռլտայ մէկը արուեստակի՛ց մը. ։ Թեքնի՞ք։

Այսինքն՝ Քէպապճեան սեւով կամ ջրաներկով կամ իւղաներկով (եւ իւղաներկ բնաւ չի գործածեր, այլ միայն կուաշ), լուսանկարչութիւն չ'ըներ։ Այսինքն, ան չի շարունակեր արտօքնօցնել իրերը եւ մարդերը (բայց ան կենդանագրող ալ չէ արդէն, ուրիշներուն թողլով այդ փառքը...) այնպէս ինչպէս վարժեցուցած են մեզի դիտել՝ աւանդական չափերը։

Այո՛։ Ի հարկէ։ Ան կը խորտակէ բոլոր կապանքները։ Յեղափոխական մըն է իր արուեստով։ Ան կ'ընդոստէ ակադեմական օրէնքները։ Ստեղծագործող մըն է իր արուեստով։ Ան չի կրկներ վարժապետէն (ենթադրելով որ ունեցած ըլլայ) սորվածը, ան չի կրկներ ուրիշներուն — հիներուն թէ նորերուն — ըրածը։ Նորամոլ մըն է ան իր արուեստով։ Ան կը զարտուղի։ Ան կուտայ լոկ ինքզինքը եւ իրը մեծ ինքնատիպ մըն է ան իր արուեստով։

Այսինքն՝ մէկ խօսքով՝ անիկա ինքն իսկ կը կերտէ իր թեքնիկը, իր գեղեցկագիտութիւնը, իր ոճը։ Իր ոճաւորումը։ Փոխանակ ուրիշէն մուրալու այս բաները։ Անսպառ ան է իր հոգին՝ — իր ծննդավայրն ալ Ան՝ գրչախոգով — նորանոր թագուն հարստութիւններու։ Ակը՝ մեծափորթամ բարդութիւններու, արեւելեան ոսկիներու եւ հայկական սեւերու։

* * *

Քէպապճեան բուն իսկ անկախն է՝ նկարիչներուն մէջ, [illegible] չէ՝ իր գործերը մեզի հրամցնելու համար։ Չի քաշըշտիր ուրիշներուն ի՛ր ցուցահանդէսը։ Պզտիկ սենեակ մը կը բաւէ։ (Եւ հոս, պէ՛տք է շնորհաւորել Պ. Զարն[illegible] խանդաւառանքը՝ իր ավիւն ու [illegible] հիւրընկալութեան համար։ [illegible] ըլլալուն համար [illegible] բեւոր ճշմարտութիւնը — [illegible] պացիլ ներկայանալ մեր [illegible] տուն արժէքներով եւ գեղարուեստին հմայութեամբ)։

Ուրեմն, իր ցուցահանդէսը։

Առաջին ակնարկ մը՝ [illegible] քական խուցին կախարդութեան [illegible] տերուն։ Այնուհետեւ միայն իր [illegible] սիրուն նկարացանկին, կիսաթա[illegible] քանէն յառաջաբանուած։

Երեսունէ աւելի գունաւորներ բոլորն ալ նոյն մեծութեամբ, փայլուն խաւաքարտի վրայ, [illegible] միեւնոյն փայլով — իրեն յա[illegible]տուկ պատրաստութիւն մը — եւ միեւնոյն չափով շրջանակուած։ Ցետոյ, նոյն փայլուն ու ճեփ-ճերմակ խաւաքարտին վրայ — գծագրութեան թուղթը չի գործածեր ան, — չինական թանձրափայլ սեւ մելանը՝ հոսած սեւաթ, ու նաեւ սեւին բոլոր աստիճանաւորումները, մինչեւ գորշագոյն ու մինչեւ սեփ[illegible]։ Ասոնք սեւ ու ճերմակի այս աշխատանքները՝ գիրքերու եւ թերթերու մէջ, հոս հոն ցանցնուած ծանօթ պատկերազարդումներն են։ Ցայտունութիւնը, ազօտ արձագանգ, ո՛րչափ կը խլէ ուրիշն գեղեցիկն արուեստէն։ Այլապէս գրաւիչ են հոս, մանրատիպ զարդերուն այս բնանկարները, պէտուն եւ ինքնատիպ իրենց գործածուողը [illegible] նախաւորումով։ Մէկը միւսէն տարբեր։ Իւրաքանչիւրին յատուկ ձեւ մը տրուած։ Արուեստ մ[illegible] ալ՝ ասոր

Ո՞ր մէկը պատմել [illegible] սքանչանալ։

Ամէն մէկը նկարներուն [illegible] առանձին ուշադրութեան արժանի [illegible] Այնքա՛ն բազմաձեւ։ Այնքա՛ն բազմաճոխ։

ՎԱՀՐԱՄ ԹԱԹՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 7ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՄԷՋ

Բ.

Ա. Խանջեան, շարունակելով իր զեկոյցը, ապագայ յաջողութիւններու կարմիր մշուշով կ'ոսկեզօծէ սրուան բոլոր ձախողութիւնները, որոնց ենթարկուեցաւ իրենց կուսակցութեան քաղաքականութիւնը գիւղին մէջ։

— «Աւգր կոմիտէն գիւղատնտեսութեան զարգացման տալու այնպիսի թափ մը, որ կը համապատասխանէ միայն ընկերվարութեան եւ քաղաքակրթութեան մէջ առաջացած երկիրներուն։ Մենք անթոյլատրելի կերպով անտեսեցինք մեր երկրին շուրջ մը առանձնայատուկ պայմանները։ Բազմաթիւ շրջաններու մէջ մեր կազմակերպութիւնները աշխատեր են առաջ իրագործել ամէն որոշում, առանց որոշ չափով յարմարելու տեղական պայմաններուն»։

Ի՞նչ պիտի ըլլար արդիւնքը այս գիւղատնտեսական վանտալականութեան, որ «կոլտնտեսինարարութիւն» կը կոչուի Հայաստանի մէջ։ Քայքայո՛ւմ, ինչպէս կը խոստովանի Խանջեանն ալ։

— «.. փաստ է, որ փերարուներին եւ մարթին գրեթէ լիակատար կազմալուծման ենթարկուեցան հայ գիւղատնտեսական ցանքերը, արդիւնաբերական ընկերութիւնները։

Ջրային տնտեսութիւնը.— Մեր երկիրը քիչ ջուր ունի, անջրդի տարածութիւնները շատ են, այնպէս որ մեծ նշանակութիւն ունի ոռոգման գործը (փոքր Սարդարապատ, Այղր լիճ, Շիրակի ջրանցք, [illegible] ճեւան, խոր վիրապի ջրհան կայան)։

Այս մասին հիմնական գործ[illegible] կատութիւններն են.

1.— Աշխատանքներու [illegible] գող կէտոյթը (փոքր Սարդարապ[illegible] բատը, որ կարելի էր շինել [illegible] տարիէն, քաշքշուեցաւ 4 տարի.

2.— Հողեր, որոնց ոռոգումը կարելի չեղաւ արագօրէն իրագործել։

3.— Երկրաբանական նախնական աշխատանքներու մէջ [illegible] տասխանատուութեան պակաս[illegible] որուն համար բամպակի մշակ[illegible] ման յատկացուած հողերու [illegible] մասը անյարմար եղաւ բամպակի մշակութեան։

Բանուորներու կացութիւնը — 1926-1927ին Հայաստանի մէջ ունէինք 42,402 բանուոր, [illegible] 1928ին՝ 47,940։ Բանուորներու թիւը կ'աճի մանաւանդ շինարարութեան մէջ (29 առ հարիւր), եւ արդիւնաբերութեան մէջ (16,3 առ հարիւր)։ [illegible] շինարարութեան ճիւղին, [illegible] նուագի գործազրկութեան [illegible] նալը։ 1928ին Հայաստանի գործազուրկներու թիւն էր [illegible] քան 5000 եւ 1929ին՝ 4000 [illegible] գործազուրկները մեծ մասամբ կը բաղկանան բանուորներէ, որոնք [illegible] արհեստ չունին, անչափահաս կամ կին։

...աշխատութեան վարձատրու-...ն ալ հետզհետէ գոհացուցիչ ...ռնայ բարձրանալով։ Քէշ ...աշխատութիւն (50 րուբլի) աստ-...բանուորները 1927-1928ին ...եւքէին 38 առ հարիւր հա-...մատութիւն մը, 1928-1929ին ...առ հարիւր։

...կարանային շինարարու-...նը տակաւին մեր իրակա-...թեան ամէնէն ցաւոտ կողմն է(*)։ ...1929ին յատկացուած էր ...0,000 րուբլի, իսկ այս ...միլիոն։ Սակայն սովո-...ան միջոցներով կարելի չէ ա-...նափոքր չափով իսկ բաւարա-...ր պահանջը։

...ինք ընկերներ, որոնք կա-...նխատեսան արժանապատուու-...ն համար անվայել կը հա-...րին գրաւել տնայնագործու-...մբ։ Եւ սակայն այդ ապա-...րին մէջ արդիւնաբերութիւնը ...ին 2,600,000 րուբլի էր, եւ ...ին՝ 7,500,000 րուբլի։ Այս ...րան սկիզբը, երբ ամէն ոք ...պատասխանատուութեան դարձուցած ...ուշքը, շատեր ուզեցին լուծել ...նայնագործական աշխատանքնե-...

...կուսակցութեան ղեկավարու-...թիւնը.— Կուսակցութեան ղե-...կավարութիւնը հետզհետէ կը բար-...ձրանայ քաղաքներուն ու գիւղե-...րուն մէջ, բանուորներուն եւ գիւ-...ղացիներուն միջեւ։ Եւ սակայն ...աւորութիւն ու մարտին դասա-...կարգային թշնամին կրցաւ օգ-...տագործել մեր սխալները՝ ուժե-...ղացնելու համար միջակ գիւղա-...ցիութեան վարանումը։ Մեր գիւ-...ղատնտեսական քաղաքականու-...թեան հակառակ տրամադրու-...թիւնները բաւական լայն ծաւալ ...ստացան բազմաթիւ գիւղերու եւ ...շրջաններու մէջ։ Սեփականատէր ...գիւղացիները եւ դաշնակցական ...տարրերը տեղ տեղ փորձեցին շար-...ժում մը ոչ միայն հակառակ մեր ...գիւղատնտեսութեան, այլ նաեւ մեր ...խորհրդային վարչաձեւին։ Փե-...տրուարին եւ մարտին, որոշ շրջան-...ներու մէջ մենք կանգնած էինք ...միջակ գիւղացիներու հետ մեր ...ունեցած համերաշխութեան խզը-...ման սպառնալիքին առջեւ, այն-...պէս որ սխալ էր ծածկել կամ թե-...թեւցնել պայքարը. գոր-...ծադրել փետրուարին՝ սրբագրելու ...համար կուսակցութեան գծին ...եղած աղաւաղումները, մարտին եւ

(*) Այս խոստովանութիւնը, որ պատասխանատու անձի մը բերնով կը կատարուի, թող այ քը բանէ բոլոր այն գրագէտներուն եւ մոնթեսիկներուն, որոնք թմբուկ կը զարնեն Երեւանի շինարարութեան մասին։ ԽՄԲ.

ՊԱՏՐԻԿ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Գրեցինք թէ Նիւ-Եորքի մէջ մեռաւ մեծահարուստ Պատրիկ Կիւլպէնկեան, որ ազգային բարերար մը դարձած էր իր առատ նուիրատուութիւններով։ Իր մահով կ'անհետանայ հին բարեգործ ազգային դէմքերէն մէկը։

Ծնած է Կեսարիա 1858ին։ Իր հայրը եւս, Սերոբէ Կիւլպէնկեան, ծանօթ էր առեւտրական ձեռնարկներով։ Երիտասարդ հասակին մէջ, կը մեկնի Պոլիս եւ կը մտնէ Ռոպէրթ Գոլէճ։ Ուսման շրջանը աւարտելէ յետոյ, կը մասնակցի իր հօր եւ հօրեղբօր հաստատած հաստատւոր Կիւլպէնկեան առեւտրական տան։ Հօրը մահէն յետոյ, կը ստանձնէ այդ մեծ ձեռնարկին վարչութիւնը։ Եւ այդ շրջանէն կը սկսին իր բարեգործութիւնները ազգային եւ կրթական բոլոր ասպարէզներուն մէջ։ Կ'անդամակցի Կեդր. վարժարանի հոգաբարձութեան եւ Արմաշի խնամակալութեան, առանձապէս Եէտիքուլէի ազգային հիւանդանոցին հոգաբարձութեան՝ հիւանդանոցը

ապրելին աւելի որոշ եւ աւելի վճռական ձեւ ստացան։ Այսպէս վերականգնեցաւ բոլշեւիկեան իշխանութեան տեղական մարմիններուն հեղինակութիւնը, որ ինկած էր կարգ մը շրջաններու մէջ։

Բարձրացնելու համար մեր կուսակցութեան հեղինակութիւնը պէտք է օգտագործել մտաւորականները։ Աղէկ հիմա մեր մտաւորականներէն շատերը խզած են չէզոքութիւնը, եւ սկսած է հալիլ «լոյալութեան» սառոյցը։ Գրական ասպարէզին մէջ կազմեցինք խորհրդային գրողներու դաշնակցութիւն մը, շուրջն հաւաքելով բոլոր կենսունակ եւ լաւագոյն գրական ուժերը։

Դասակարգային պայքարի սրումը, սակայն, չէր կրնար չազդել մտաւորականներուն վրայ, որոնց մէկ մասը, չուզելով կորել իր կապերը անցեալէն, մնալով ազգայնական գետնի վրայ եւ գոնէ քիչուոններու պէս իրենց ուսն առնելով «ազգին եւ ժողովուրդին» ներկայացուցիչի դերը, դժգոհ են մեզմէ եւ մեր քաղաքականութենէն։ Այս կամ այն ձեւով, վախկոտ փսփսուքներով կը փորձեն թունաւորել միտքերը։ Անոնք, այդ թրծուած ազգայնականները, մեր ազգային քաղաքականութիւնը կ'անուանեն «ռուսացման քաղաքականութիւն»։

Բայց մենք, պրոլետարական դիկտատուրայի անողոք սրէնքներով, դէմ ենք անոնց, որ կ'երազեն, խորհրդային Հայաստանի փոխարէն, ազգային-ժողովրդավար Հայաստան մը։ (Շար.)

կ'օժտէ ժամանակը յարկաբաժինով մը եւ արդիական ամէն յարմարութիւններով։ Մասնակցած է Օրմանեանի եւ Իզմիրլեանի պատրիարքութեանց օրով ազգային վարչական գործերուն։ Նպաստներ յատկացուցած է Կեսարիոյ որբերուն, մեծ գումարներ տուած է Նուպարաշէնի, հիմնած է Երուսաղէմի ժառանգաւորաց վարժարանը, որուն ծախսերը կը հոգար վերջերս, 1925էն ի վեր։

Կտակակատարն էր իր եղբօրը՝ Կիւլպէնկեանի կտակին (300.000 տոլար)։ Հիմնած է նաեւ որբանոց մը Սելանիկի մէջ 400 որբերու համար։ Այս առթիւ այցելած է Յունաստան, ուրկէ կ'ուզէր մեկնիլ Սուրիա, այնտեղ եւս որբանոց մը հիմնելու նպատակով։ Սակայն հիւանդանալով վերադարձաւ Ամերիկա, ուր հաստատուած էր 1905էն ի վեր։

Ամերիկայի մէջ մեծ համբաւ կը վայելէ իր առեւտրական տունը։ Երբ Ամերիկայի Նպաստամատոյցը կը հարցնէր թէ հայերը ինչպէս պիտի մասնակցին որբերու պատսպարման գործին, Կիւլպէնկեան եւ Գարակէօզեան 1000ական տոլար արձանագրուեցան ամսական։

Իր մահէն յետոյ անշուշտ Կիւլպէնկեան գերդաստանին բարեգործի համբաւը պիտի ստանձնեն իր եղբայրը՝ Յարութիւն Կիւլպէնկեան (Նիւ-Եորք) եւ որդին՝ Ներսէս Կիւլպէնկեան (Լոնտոն)։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԳԻՆԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄԵՌՆԻ

Իրաւասու շրջանակներու կողմէ եղած յայտարարութեանց համաձայն, գինեգործութիւնը տարուէ տարի ինկած է Իզմիրի մէջ։ Վիճակագրութիւնները այս պարագան ցոյց կուտան շատ պերճախօս կերպով։ Այսպէս, 1910ին Իզմիրի մէջ արտադրուած է 12,780,895 քիլօ գինի, բայց մինչեւ 1926 այս չափը աստիճանաբար իջած է 219,993 լիտրի։

Ոգելից ըմպելիներու մենաշնորհի վարչութենէն կարեւոր անձնաւորութիւն մը հաստատած է այս պարագան եւ ըսած է թէ գինեգործութեան ամէնէն աւելի ուժ կը տրուի Թրակիոյ մէջ, որովհետեւ Իզմիրէն այլեւս յոյս չկայ, բոլոր այգիները աւերուած ըլլալուն պատճառով։

ԼՈՒՑԿԻԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Լուցկիի մենաշնորհի պայմանագրութիւնը վիճարանութեան դրուեցաւ Ազգ. Ժողովին մէջ։ Պայմանագրութեան վաւերացումէն երկու տարի վերջ, Պոլսոյ լուցկիի գործարանը շինուած պիտի ըլլայ եւ գործունէութեան պիտի սկսի. երկրին համար պէտք եղած լուցկին ամբողջութեամբ պիտի պատրաստէ եւ միշտ վեց ամսուան բաւելու չափ լուցկիի

պատրաստ մթերք մը պիտի ունենայ երկրին մէջ։

Ներկայիս կառավարութեան ձեռքը գտնուած լուցկիները յունիս 30ին ընկերութեան պիտի ծախուին։ Ընկերութեան պատրաստելիք լուցկիներն ալ հիմակուաններուն նման պիտի ըլլան։ Ընկերութիւնը տասնըհինգէն աւելի օտարահպատակ պաշտօնեայ պիտի չունենայ։

Ընկերութիւնը իրաւունք պիտի ունենայ հրահանգներուն եւ կոյծքարերուն ներկայ գինը մինչեւ երեք անգամի բարձրացնելու։ Լուցկիի գինը պատրաստութեան ծախքին համաձայն պիտի որոշուի։

ԱՐՏԱԾՈՒՄ ՆԵՐԱԾՈՒՄ

Մաքսային վարչութիւնը 1930ի առաջին եռամսեայ վիճակագրութիւնները պատրաստած է։ Այս վիճակագրութեանց համաձայն, առաջին երեք ամիսներուն, 31,749,781 ոսկիի ապրանք ներածուած է։ Նոյն շրջանին մէջ կատարուած արտածումը աւելի շատ է, որովհետեւ 3 ամսուան արտածումը եղած է 37,281,203 ոսկիի ապրանք։

Արտածումներուն մէջ առաջին տեղը կը բռնէ ծխախոտը, յետոյ կու գան բամպակը եւ չոր պտուղները։ Ծխախոտ արտածուած է 13,500,000 ոսկիի, բամպակ 6 միլիոն ոսկիի եւ գորգ՝ մէկ միլիոն ոսկիի։ Ներածուած ապրանքներէն ամէնէն շատը շաքարն է, յետոյ կու գան բամպակէ հիւսուածեղէններն ու կերպասները։

ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԷՄԱԼ ՊԱՏՄԱԳԻՐ

Քէմալ ՝ատենէ մը ի վեր քննութիւններ կը կատարէ Անատոլուի հին պատմութեան շուրջ, Թուրքիոյ նոր պատմութիւնը գրել մտադրած ըլլալով։ Քէմալ այս պատմութիւնը գրել սկսած է արդէն եւ Եալովայի մէջ պիտի աւարտէ զայն։ Այս երկասիրութեան առաջին մասը «Մարդկային պատմութիւն» կը կոչուի եւ աւարտած է արդէն։

Քէմալի այս գործին մէջ կը խօսուի հելլէն պատմութենէն առաջ գոյութիւն ունեցող կրէտական քաղաքակրթութեան վրայ, որ Անատոլուէն եւ Թուրքերէն փոխանցուած է։ Գրքին մէջ, պատմական փաստերով կ'ապացուցուի որ Թրքական քաղաքակրթութիւնը հելլէնականէն առաջ գոյութիւն ունէր։

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Գեղամ Փափազեանի անձնասպանութեան առթիւ մեզի կը տեղեկացնեն թէ լուրը տրուած ձեւով ճիշդ չէր։

Եկեղեցիին եւ Հ. Կարմիր Խաչին մէջ ոչ ոք ծանօթ է Գեղամ Փափազեանի մը, որ դիմում կատարած ըլլայ դիւանդութեանը համար։

Միայն կը յիշուի Գեղամ Փափազեան անունով երիտասարդ մը, որ ուղղակի դիմում կատարած է Գ. Գուլպէնկեանի, խնդրելով նիւթական օգնութիւն մը, մինչեւ կարենայ ստանալ իր «գարթ տ'իտանթիթէ»ն։ Այս երիտասարդը, ինչպէս իր նամակին մէջ ալ գրուած է, զաւակն է Պարգեւ Փափազեանի, ազգ. երեսփոխան։ Կիւլպէնկեանի յանձնարարութեամբ Փարիզի Ցիկնոց Միութիւնը 500 ֆր տուած է Գեղամ Փափազեանի, որ այնուհետեւ երբեք դիմում կատարած չէ եկեղեցիին կամ Հ. Կարմիր Խաչին։

Այսպէս եկեղեցին եւ Հ. Կարմիր Խաչին անծանօթ կը մնայ ուեւէ հիւանդ մը, Գեղամ Փափազեան անունով, որ դիմում կատարած եւ մերժուած ըլլայ։

Այստեղ պէտք է աւելցնել թէ աւաղախտ պատճառով անձնասպանութեան փորձ հաղուադէպ է բժշկական տարեգրութեանց մէջ։ Կան ուրիշ հիւանդութիւններ, որ նիւթական կը մղեն այդ փախձանի։

Միւս կողմէ մեզի կը տեղեկացնեն թէ, դարձեալ Գեղամ Փափազեան անունով, հիւանդ մը կը դիմէ հայ բժիշկի մը, որ զայն կը տեղաւորէ ֆրանսական հիւանդանոցի մը մէջ, փրոֆ Աշարի մօտ։ Հինգ ամիս դարմանելէ յետոյ, Ֆրանսացի փրոֆեսէօրը կը տեղեկացնէ թէ կարելի չէ եղած նուազեցնել բնազդային միզումը։ Հայ բժիշկը կը յանձնարարէ երիտասարդին՝ դիմել Հ. Կարմիր Խաչին, որպէսզի որեւէ օգնութիւն ցոյց տրուի։ Դեռ այդ դիմումը չկատարած, երիտասարդը անձնասպան կ'ըլլայ։

Արդ պէտք է գիտնալ, որ բնազդային այս հիւանդութիւնը նիւթական կը մղէ մելամաղձոտութեան եւ անձնասպանութեան։ (Բժիշկները անձնասպանութիւնները կը բացատրեն միայն ախտաբանական բնախօսութեամբ)։

Այժմ Փարիզի Հայ Կարմիր Խաչը՝ ինչպէս հայ եկեղեցին կը յայտարարեն թէ Գեղամ Փափազեան անունով հիւանդի մը դիմումին մասին տեղեկութիւն չունին։ Այնպէս որ անծանօթ կը մնայ թէ Ցիկնոց Միութեան դիմող երիտասարդը եւ անձնասպանը միեւնոյն անձ՞ն են։ Ինչ որ ալ ըլլայ, Հայ եկեղեցին եւ Հայ Կարմիր Խաչը որեւէ դիմում չեն ստացած Գեղամ Փափազեան անունով։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿ ՄԸ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Փարիզի Red-Starի ֆութպոլի Ա. խումբը Սպանիոյ մէջ երկու կարեւոր մրցումներ պիտի կատարէ. այս առթիւ խումբին վարիչները պատուաւոր արդիւնքներ ձեռք բերելու համար ուզած են զօրացնել իրենց խումբը։ Այս առթիւ հրաւիրած են հայ մարզիկ Սարգիս Կարապետեանը որուն վերջին յաջող խաղարկութիւնները մեծապէս գնահատուեցան ֆրանսական շրջանակներէ։ Հայ մարզիկը ընդունելով իրեն եղած հրաւէրը պիտի մեկնի յառաջիկայ ուրբաթ Պարսելօն քաղաքը։ Ա. մրցումը տեղի պիտի ունենայ F. C. Barcelloնի Ա. խումբին դէմ։ Հ. Ս.

* *

Ֆրանսական ֆութպոլի ընկերակցութիւնը որ ժամանակէ մը ի վեր ամէն ջանք ի գործ կը դնէ բարելաւելու համար Ֆրանսայի մէջ ֆութպոլի խաղարկութիւնը, նկատի առած է որ, անգլիականը ամէնէն յարմարն է, հրաւիրած է համբաւաւոր մարզիչ՝ Կրիֆիթսը, որ ընդհ. պատերազմէն առաջ մարզած է գերմանիոյ եւ Զուիցերիոյ ազգային խումբերէն զատ, բազմաթիւ խումբեր, որոնք բոլորն ալ օգտուած են իր դասաւանդութիւններէն։ Պատերազմէն յետոյ մարզած է Պելճիքայի ազգային խումբը, որ 1920ին, Օլիմպիական մրցումներուն մէջ, ախոյեան եղած է։ Յետոյ անցած է Հոլանտա, մարզելու համար Հոլանտայի մէջ բազմաթիւ խումբեր եւ ազգային խումբը։ Քանի մը տարիէ ի վեր, Ֆրանսա կը գտնուի, եւ պաշտօնական մարզիչն է Ֆրանսայի ազգային խումբին։

Մըր Կրիֆիթի մարզիչի կարողութիւնը շատ բարձր է, եւ այս կէտը ֆրանսական ֆութպոլի ընկերակցութիւնը նկատի առնելով իրեն յանձնած է պատրաստել Ֆրանսայի մէջ, դասախօս-մարզիչներ, դասախօսութիւնները տեղի կ'ունենան յուլիս 1-15։

Ֆրանսայի բոլոր քաղաքներէն, ուր ֆութպոլը կ'ընդհանրանայ, դրկած են մէյ մէկ ներկայացուցիչ, հետեւելու համար դասաւանդութիւններուն։ Հ. Մ. Մ-ի վարիչ, Գ. Վ. Չարիկեան, նոյնպէս հետեւած է, եւ եղած է ֆրանսական ֆութպոլի ընկերակցութեան մօտ պաշտօնական մարզիչ։ Ա. Բ.

ՏՐՈՒԻԴ, բոլշեւիկ թերթը կը գանգատի որ Տվէր քաղաքին աշխատանքի գրասենեակի պաշտօնեաները գործազուրկ աղջիկներուն աշխատանք կը հայթայթեն ի գին աղջիկներուն պատիւին։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 3 —

Վ.ԵՐՋԻՆՆԵՐԸ

Լաւ մտածեցէք. Ռուսաստանը դաշնակից է Թուրքիային, նա ձեզ չպիտի օգնէ. Վրաստանն էլ շուտով խորհրդային կը դառնայ, ձեր պայքարն անօգուտ է. դուք ոչ թէ հայրենիքի պաշտպանութեան համար էք կռւում, այլ հայրենիքի շահերին էք դաւաճանում, հայութեան գերեզմանը ձեր ձեռով էք փորում։ Ձեր փրկարարն ու միակ բարեկամը խորհրդային Ռուսաստանն է. մի թշնամանաք նրա հետ. լսեցէք նրա խօսքը, վար դրէք զէնքերը 'յանուն հայրենիքի, յանուն ժողովրդի փրկութեան. Թուրքը հին Թուրքը չէ. նա մեր բարեկամն է, նա գալիս է ձեզ փրկելու Դաշնակների ծանր լուծէն, որ ձեզ շարունակ կռիւների մէջ է պահում։ Զէնքերը վար, այդ է պահանջում հայրենիքի շահը...։

Ու զօրքը հարբում է խենդող հաշիշէն ի՞նչ սիրուն երազ. կառավարութեան փոփոխութիւն եւ ուրիշ ոչինչ. Եթէ ճիշդ է ինչու կռիւ, ինչու գրգռել զազան Թուրքը. ինչու տալ նրան արեան իրաւունք։ Չէ որ 1918 թւին էլ դաշնագրով յանձնեց Կարսը եւ 19ին յետ ստացեց իսկ եթէ արիւն թափած լինէր՝ թերեւս չվերադարձնէր։

Ինչպէս չհաւատալ հայ բոլշեւիկներին. չէ՞ որ նրանք էլ հայ են, բոլորը երիտասարդ, շատերը ազգային վարժարանի սաներ, նախկին Դաշնակցականներ, որ դեռ երէկ կամաւոր բանակի շարքերում հայրենիքի ազատութեան համար էին պայքարում։

Ինչպէս չհաւատալ այնքան բաղձալի խաղաղութեան։ Զէնքերը վար ու խաղաղութիւն։ Տո՛ւն, տո՛ւն. դաշտերը մնացած ցորենը կալսել. հնձանում հաւաքուած խաղողը քամել, տո՛ւն, տո՛ւն, դեռ ձիւնը չիջած՝ արտերը հերկել, աշնանացանի սերմերը ճգել։ Տո՛ւն, տո՛ւն, խաղաղութիւն ու հանգստութիւն... Ի՞նչ անուշ երազ..

Ու նաւթը պիտի հոսէ Բագուէն, ճերմակ ցորենը Կուբանէն ու Դոնէն, կերպաս ու կօշիկ ու հազար բարիք Ռուսաստանի մեծ քաղաքներէն։

Եւ այդ ամէնը որքան դիւրութեամբ. «Դաշնակ» կառավարութեան փոխարէն՝ կարմիր կոմիսար, եռագոյնի փոխարէն կարմիր դրօշակ... Ինչպէս չհաւատալ Թովիչ երազին։

— «Կռուեցէ՛ք տղէք, կռուեցէ՛ք քաջ, քաջ...»։

Բայց կռուողները քիչ են արդէն, նրանք են կռւում, որ չեն ենթարկել հաշիշ թոյնին, որ չեն հաւատում կարմիր հէքեաթին։

Ու չեն կռւում յանուն հայրենիքի ազատութեան, յանուն հաւատարութեան։ Պատռւած է ճակատը. լքուն են դիրքերը, յետ են քաշւում Սարը Կամիչէն, Կաղզւանէն։

Թուրքը բարեկամի պէս չի գալիս. գալիս է թշնամու, գալիս է յաղթողի նման, գերում է, կոտորում։

Մինչեւ Մերտէնէկ դեռ կըռւում են նրանք, որոնք չեն հաւատում կարմիր հէքեաթին։

Վերջին դիրքերն են Մերտէնէկում, պիտի պաշտպանուի Մերտէնէկը, որ ժամանակ տայ նահանջող զօրքին Կարսի բերդերում ամրանալու եւ բերդային կռիւ սկսելու։ Ու հայրենիքի վերջին հաւատարիմները կոչ են անում հարբած զինւորին սթափւելու եւ կուրծք դէմ տալու. թէկուզ մի քանի օր պահել թշնամուն Մերտէնէկի տակ, ժամանակ տալ զօրքը բերդերը քաշելու։

Ու Մէրտէնէկում կատարւում է ողբերգութիւնը մեծ հայրենասիրութեան Կապիտան Մազմանեան քանի անգամ հերոսացած գերմանական ու աւստրիական անհուր ճակատներում, քանի անգամ վիրաւոր, քանի անգամ խաչազարդ, քանի անգամ պսակաւոր՝ կանչում է իր յետեւէն հայ զինւորին կռւի։

Եւ թէեւ յաղթանակէն հարբած՝ թշնամին թուլացրած է իր կռւելու եռանդը։ Մի զօրաւոր յարձակում, մի գիրկընդխառն կռիւ ու կանգուն պիտի մնայ Կարսը։

— Յառաջ, հայ զինւոր, յառաջ հայ տղամարդ, յանուն ազատութեան, յանուն ազգային պատւին, հնչում է ձայնը հայրենասէրի։

«Վա՛ր զէնքերը, ով կռւում է, նա դաւաճանում է հայրենիքին» հնչում է մի ուրիշ ձայն զօրքի ականջին։ Ու հայ զինւորը երկու կանչող ձայների մէջ տարուբեր՝ չգիտէ, կռւի, թէ չկռւի։ Ու յաղթանակին հաւատացող զինւորը՝ սուրը մերկացրած՝ յառաջ է նետւում դէպի թշնամին գիրկընդխառն կռւի. յառաջ է նետւում իր օրինակով խրախուսելու լքւած զինւորին։ Աւա՜ղ, քչերն են հետեւում նրան, զօրքը թիկունք դարձրած՝ փախչում է անկանոն։ Մթագնւում են աչքերը հերոսի։ Տեսնում է իր հոգու աչքերով Կարսը պարտւած, Հայաստանը ոտնակոխ, եռագոյնը պատռւած ու անարգւած. Հայ կոյսն առեւանգւած ու ժողովուրդը, ա՛, ծեր ու մանուկ սրածւած...

Մազմանեանը, որ միշտ յաղթող է վերադարձել օտար երկիրների ռազմաճակատներէն. միշտ պսակազարդւել է ու խաչազարդւել. միշտ, որպէս հերոս, ովսաննաների է արժանացել, այժմ, իր հարազատ հայրենիքում, պարտւողի ամօթը ճակտին, որպէս դասալիք ներկայանալ իր ժամռւած ժողովրդին, ու ապրել այնուհետեւ... Օ՛, ո՛չ, երբե՛ք. ո՛չ մի քայլ դէպի ետ Մերտէնէկէն։ Ու այն սուրը, որ մերկացրել էր ու բարձրացրել թշնամու կրծքին իջեցնելու համար՝ իջեցնում է իր հարազատ սրտին. ընկնում է. անձնասպա՞ն. օ՛, ոչ, նախազոհ իր դասալիք հարազատների։ Եւ ուխտը՝ «մինչեւ վերջին արեան կաթիլ» կատարւած է։

(Շար.) ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԻՋԵԱՆ

թեան պաշտպանութեան յատուկ օրինագիծ մը, ընդդէմ ֆաշիստական կամ համայնավար պետական հարուածներու։

Այս օրինագծով, կառավարութիւնը գործելու բացարձակ լիազօրութիւն կը պահանջէ խռովարար բոլոր տարրերուն դէմ։

Պիտի հրատարակուի նաեւ մամուլի օրէնք մը խիստ սահմանափակումներով։

Ամերիկեան Սակարանին տագնապը

Վարանում եւ վախ կը տիրէ ամերիկեան շուկային մէջ։ Երէկ, սակարանը բացուեցաւ անկումով, բայց կէսօրէն վերջ թեթեւ բարձրացում մը արձանագրուեցաւ ճարտարարուեստի արժեթուղթերուն վրայ։ Նոյնպէս, հատիկներու եւ բամպակի շուկան փակուեցաւ գիներու համեմատելի բարձրացումով։

Իսկ երկուշաբթի օր, արժեթուղթի տէրերը կորսնցուցին 800 միլիոն սթերլինկ, ամէնէն մեծ կորուստ այս տարուան ընթացքին։ Բազմաթիւ շահադէտներ չկարենալով հայթայթել անհրաժեշտ գումարները, սնանկացան 5,5 միլիոնի բացով։

Միջնորդ տուներ խորհրդակցութեան հրաւիրեցին իրենց գլխաւոր յաճախորդները, ինչ որ կը մատնանշէ կացութեան ծանրութիւնը։ Նիւ-Եորքէն զատ, անկումի շարժումը ծայր տուած է զանազան գլխաւոր կեդրոններու մէջ եւս։

Միպերիոյ խռովութիւնները

Շանկհայէն հասած լուրերուն համաձայն, ռուս զինուած գիւղացիներու խումբեր, յարձակում գործեցին կոլէնքի ձիւթ. րաններուն՝ վրայ (Վլատիվոսթոքի մօտ) եւ գրաւեցին 60 ձիեր։

Սուչանի եւ Շքոթովոյի հանքային շրջաններուն մէջ, ըմբոստութեան դէպքեր ծագեցան։ Մանչուրիոյ եւ Վլատիվոսթոքի միջեւ, հաղորդակցութիւնները կտրուած են։

Հնդկական շարժումը

Պոմպէյի մէջ, ոստիկանութիւնը երէկ շարունակեց խստութեամբ գործել կանտրի կամաւորներուն դէմ, որոնք վաճառատուններու առջեւ կանգնած, կ'արգիլէին օտար արտադրութեանց վաճառումը։ Կապեչաններու առջեւէն ձերբակալեց 26 անձեր, որոնք դատապարտուեցան 4ական ամիս տաժանակիր աշխատանքի։

Գաւազանի հարուածներով, ոստիկանութիւնը ցրուեց ամբոխը, որ քաղաքին գլխաւոր փողոցին մէջ գտնուող անգլիական վաճառատան մը վրայ կը քալէր։

Կալկաթայի ոստիկանութիւնը նոր փաստաթուղթեր երեւան հանեց՝ հնդիկ համաժողովին վերաբերեալ ու կատարեց նոր ձերբակալութիւններ։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 6ին

12 Place de Panthéon, Institut des Hautes Etudes Internationales (Salle des Fêtes de la Faculté des Droits Internationauxի մէջ)

կը դասախօսէ՝ Պ. ՄԱՆՏԷԼՇԹԱՄ

Նիւթ՝ Les Droits Internationaux de l'Homme et la déclaration de New-York et les Arméniens

Այս կարեւոր դասախօսութեան կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։ Մուտքը ազատ է

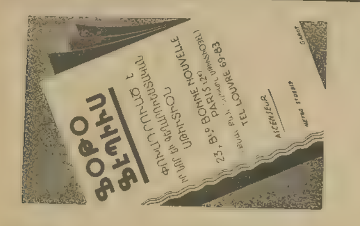

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Chope Parisienneի մէջ, 64 Rue des Edoles.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիք։ Կը խօսի՝ Ընկ. Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ։

ՍԷՆ ԼՈՒ եւ ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ (միասին).— Այս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Սէն Լուի Ակումբին մէջ։ Կը խօսի՝ Ընկ. Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ։

ՊՈՒՎԱՐ OSSO եւ ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (միասին).— Այս կիրակի ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին՝ կը խօսի՝ Ընկ. Հ. ՄԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ, 71 AVE. KLEBER

Այս Շաբաթ իրիկուն։ կը խօսի Տիկ. Պերճուհի, Հայ որբանոցներու մասին։

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

առժամեայ վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր կեսարիոյ եւ շրջակայից հայրենակիցները, այս կիրակի ժամը 2ին, 50 Պուլվար տը Կոմիէ, Պար Մոնիմանթալի մէջ, Մարսէյլ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

«Սալնոյ Ջորի Հայր. Միութեան կողմէ ի նպաստ Սալնոյ ջորի կարօտեալներուն, Այս կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին 84 Րիւ Ճափ, Սալոն Ճափի մէջ։ Ղեկավարութեամբ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

կը ներկայացուի՝ ՍԵՐՈԲ ՓԱՇԱ

Տոմսեր՝ 10, 7 եւ 5 ֆրանք։

ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ

ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ Զ. Ե. Ա. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՍԷՆ ԼՈՒԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի ժամը 1.30ին Սէն Լու, Կրան-Բէնի պարտէզին մէջ

Դեղարուեստական բաժին Մուտքը ազատ է

ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հայր. Միութեանց Գիշեր, դպրոցի Բ. տարեշրջանի փակման առթիւ

Հովանաւորութեամբ Գ. Եպիսկ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ

Նախագահութեամբ ազգ. վարչութեան Նախագահ Գ. Գ. ՃԱՀԼԱՄԵԱՆԻ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Սալոն Սպանեոլի մէջ

(46 Rue Tapis Vert — 46 րիւ թափի վէր)

Ջեկոյց, երգ, նուագ, բանախօսութիւն, եւայլն

Մուտքը ազատ է

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Ճանթ Թատերախումբի կողմէ այս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ կէս գիշեր Ռոպէնսոնի Au Grand Arbre, chez Fiquet: Հայկական, կովկասեան եւ եւրոպական պարեր, ճազ պանտ, Թատ. ժամը 8ին հրավառութիւն։ Ճաշը միասին բերել։ Փոքրիկներու մասնաւոր խաղավայր։ Ընծրեւի պարագային մասնաւոր սրահ։ Տախքերու մասնակցութեան համար՝ մուտք 4 ֆրանք։ Տոմսերը կը ծախուին հայկական ճաշարանները։ Ցադաւարները վարձելու համար դիմել Գ. Ե. Գրիգորեանի 52 Rue Mr. le Prince, Paris, Հաղորդակց.— Եոգեկառք՝ Լիւքսէնպուրկի կայարանէն, հանրակառք՝ Փոթ տ'Օրլէանէն։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՊԻՑԵԱՆՔՈՒՌԻ եւ Իսի լէ-Մուլինոյի Զաւարեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԱՆԻԷՌ-Պուա-Քոլոմպի Ջէյթուն ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ եռագոյն, վիշապեան եւ փոթորիկ խումբերը, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Ջեկոյց ներկայացուցչական ժողովի եւ ընթացիկ հարցեր, 10էն 12 վիճաբանական ժողով։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ կուկունեան խումբի ժողովը՝ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԼԻՈՆԻ Պատ. Միութեան դասախօսական ժողովը՝ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը։ Կը խօսի Ընկ. Ս. Ազարեան։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ԼԻՈՆԻ խումբերու ընդհ. ներկայացուցչական ժողովը կը գումարուի վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանին մէջ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԻՓԱՆ Երգչախումբի անդամներն ու անդամուհիները փորձի կը հրաւիրուին այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին 71 Ave. Kleber.

Ա. Ե. Հ. Կ. Ի. Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի 3 Rue Eclipse Մանչապարտէզի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Զ. Ե. Ե. Միութեան Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՏԱՐՕՆ-Տուրուբերանի միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 3ին, 131 Fbg. du Temple, Պէյվիլ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻՒՆՈՒՍԻՀայր. Միութեան պարգեւները կը ստանան հետեւեալթիւերը 233,265,28,58 եւ 337։ Դիմել՝ Գ. Դաւիթ Սրապեանի, Camp Victor Hugo, Marseille.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Աթէնք, Ա. Գ.— 191։
Սէն Թ'էթիէն, Լ. Գ.— 100։
Արլ, Ա. Գ.— 35։
Սէն Ճամոն, Ճէր.— 13։
Տէսին, Գործ.— 600։
Մարսէյլ, Ա. Ա.— 2.3,
Համպուրկ, Ս. Ց.— 125։
Վանս, Վ. Փ.— 35,
Մէշէտ, Տքթ. Գ.— 200, կարգադրեցինք,
Վիվիէ, Ա. Ա.— 35։

ԱԶԴ

Տէր կոմիտաս Քէօմիւրճեան Հայ քահանային եւ մարտիրոսին նահատակութեան տարեդարձին առթիւ, այս կիրակի ժամը 10ին, Սէնթ Րոմի եկեղեցւոյ մէջ (Պուլվար տիւ Ժուպիլէ, Պրիւսէլ) Գեր. Յովհ. Վ. Նալպանտեան հանդիսաւոր Ս. Պատարագ պիտի մատուցանէ բստ հայկական արարողութեան, եւ պիտի քարոզէ։ Կէս օրէ վերջ ժամը 5ին, Վեր. Հայր Գօֆայի Տէր կոմիտասի ներբողեանը պիտի ընէ։ Հայերէն երկեցողութիւն, երգեհոնի մասնակցութեամբ, Գեղեցիկացի 3 խումբերու եւ հայ Օրիորդաց կողմէ։ Երեկոյեան ժամը 20ին, «Հայ կեանքը» մոգական լապտերով։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլի հանգանակութեան ցանկը.—

Կ. Յովսէփեան, Դ. Արզումանեան, Հ. Ատանալեան, Ա. Պետրոսեան, Ն. Գանթարեան, Ն. Ջալեան 5ական, Հ. Աբրահամեան 1, Յ. Եազըճեան 3, գումար 34 ֆրանք։

Ա. Կիւլէսէրեան 15, Յ. Կարմիրեան, Ս. Փիրլեան, Թ. Հաճի Լըեան, Տէր Մինասեան, Թ. Գարագաշեան, Յ. Ճէվիզեան, Թ. Փափազեան, Ա. Ժամկոչեան, Յ. Պալթաեան, Բ. Պէյլէրեան, Հ. Ոսկեան, Օ. Սամուէլեան, Յ. Պատուականեան, Մ. Քէլիշեան, Տիկ. Գասապեան, Ս. Գասապեան Տիկ. Սարըեան, Տ. Նազիկեան, Մ. Կարմիրեան, Ա. Թէֆնէեան, Մ. Քէօյլիւեան, Զ. Մակարեան 5ական, Յ. Իփլիքճեան 2, Յ. Նէվշէհիրլեան 10, Գ. Պարոնեան 4, Ն. Ժամկոչեան 1, Վ. Սամուրեան 2, Հաճընլեան 2, Ս. Պալանեան 3, գումար 149 ֆրանք։

(Շար.)

ԵՐԵԿՈՅԹ

Խարբերդի հայր. Միութեան գեղարուեստական երեկոյթը 28 Յունիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ։ Կը ցուցադրուի «Նափոլէոն»ի շարժանկարը։ Կը հրաւիրուին հայրենակիցներն ու համակիրները։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Քըրքաղաճցի Յովհաննէս Աբէլեան որ Հայաստանի մէջ Դրօի հեծելազօրքի գունդին մէջ սպայ էր։ Իմացնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան։

— Կը փնտռուի եօզկատցի Ջարութիւն Կըլլըեան, Գատի գիւղի (Պոլիս) նախկին որբերէն։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ կամ շրջականները։ Իմացնել՝ կարապետ Մկրտիչեանի 1 Ave. des Vergers, Bourg-la-Reine. Seine. France.

— Վանեցի Միքայէլ Վարդանեան Մարտիրոսեան կը փնտռէ Յովհաննէս Քիւրքճեան (Վան, Այգեստան)։ Իմացնել՝ Միքայէլի, Քաֆէ «Բիլժա», Թաւրիզ։

— Կը փնտռուի Էնկիւրի նահանգին Օտանօս գիւղէն Յակոբ Զօպանեան 27—28 տարեկան,

...որ անուն՝ Պօղոս, մօր Մարիամ. 1920ին կը գտ... իր մեծ մօրը քով Մ... Այդ թուականին մեկնած ... մասկուսէն Պոլիս երթալ... մար։ Կիլիկիոյ ճամբու... տեսնուած է հայրենակից... կողմէ։ Իր մասին ստոյգ ... կութիւն տուողին 1000 ֆր... նուէր։ Իմացնել իր եղբ... գոր Զօպանեանի 31 ... Fosse, Issy-les-Moulineaux ... France կամ Թերթիս վա... թեան։

Կը խնդրուի արտասահ... թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռեմ Քէմախի ... Բագառիճէն խոսքով ... եւ զաւակները Ղազարոս, ... Թիկ, Ագատուհի, եւ ... որդւոյս լաւակները Աւագ ... Թէոս եւ Մարիկ. որոնք ... ուած են 1915ին։ Իմ որդի ... ամիս մը առաջ Մալաթ... լուր առնուած է աղջիկը ... կէն։ Անկեց ի վեր լուր ... իրենց մասին ստոյգ տե... թիւն տուողին 500 ֆր ... իմացնել՝ H. Hougasian, Ma... Maroc։ կամ «Յառաջ»ի ... դրուի սուրիահայ եւ ... թերթերէն արտատպել.

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ բոլոր ... միութեանց վարչութիւ... որ տպարան եփլատի ... նախապէս իրենց ղրկուած ... նամակներու եւ անոր կից ... ցարաններու պատասխանն ... հածին մեզ փութացնել մինչեւ ... Յունիսի վերջը։ Տպ. «Նաիրի» Հ. Թադէոսեանի, 34 Rue ... leroy, Lyon.

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376 288

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 20 ՅՈՒՆԻՍ 1930
20 JUIN 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1293 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

Համայնավար կուսակցութիւնը ռուսական լայնածաւալ երկիրը քաղաքացիական յոգնեցնող պատերազմի մը մատնեց, ի խնդիր համայնավարութեան իրականացման, քայքայեց ամբողջ երկիրը ռազմական կոմունիզմի շրջանին, սպառեց հին բոլոր պաշարները, ու միայն յաջողեցաւ ամրապնդել բոլշեւիկեան բռնապետութիւն մը, չեկիստներու և պաշտօնեաներու ընդարձակ ցանց մը ստեղծելով երկրին մէջ։

Քաղաքական և զինուորական իշխանութիւնը զէնքի ուժով ամրապնդելու ընթացքին, դէպի ընկերվարութիւնը գիտցին հակառակ ուղղութեամբ, — կուտակուած հարստութեան յափշտակումով, — իսկական ընչազրկութեան հասնելու համար։ Երկիրը համատարած ընչազրկումի և սովի մատնելէն յետոյ, ընկճուած բազմութիւններով ձեռնարկեցին ընկերվարութեան կառուցման։ Այս աշխատանքը սահմանափակուեցաւ ճարտարարուեստի և շարժուն դրամագլուխի ասպարէզներուն մէջ, յենարան ունենալով բանուորական զանգուածները։

Տասներկու երկար տարիներ բոլորուեցան բանուորական դիկտատուրայի տուայտանքներու վրայէն, ու ընկերվարութեան կառուցումը մնաց իր նախնական և խեղճուկ վիճակին մէջ։ Նմուշներու առատ արտադրութիւն մը, որ ցուցահանդէսի արժէքէն անդին չանցաւ, ու չդարձաւ Խորհրդային Միութեան տնտեսական վերելքի իրական ազդակ մը։ Բանուորական զանգուածներն ու համայնավարական պաշտօնատարները միասին առած՝ չնչին փոքրամասնութիւն մը կը կազմէին լայնատարած Խորհրդային Միութեան հարիւր յիսուն միլիոն բնակչութեան բաղդատմամբ։ Գիւղական հոծ զանգուածը կը մնար լքուած գիւղին, կը համբերէր բոլոր անիրաւութիւններուն, և նոյն պէս խոնարհ ու դիմացկուն՝ ծուռ աչքով կը նայէր տիրող անիշխանութեան և բանուորական առանձնաշնորհումներուն, որոնք կը սնանէին ի հաշիւ գիւղին։

Այս լարուած կացութեան մէջ, եթէ բոլշեւիկեան տիրապետութիւնը դիմացաւ այնքան խելագար փորձարկութիւններուն, հիմնական պատճառն այն է որ Ռուսաստանը խիստ ընդարձակ երկրագործական երկիր մըն է, օժտուած ճակատաբարպաշտ գիւղական զանգուածներով, որոնք դարերով վարժուած էին ենթարկուելու բռնակալութեանց և զանոնք տանելու։

Արդ. Ռուսաստանի ներկայ երկրագործական կեանքն այնպիսի քաղաքական և տնտեսական սահմանափակումներու ենթարկուած է, որ կարող է նուազագոյն սնունդը հայթայթել միայն դասերուն (բանուորութիւնն ալ մէջն հաշուած), որոնք միայն հնարաւորութիւն կ'ունենան իրենց ֆիզիքական գոյութիւնը պահպանել, բայց երբե՛ք ծաղկիլ՝ կամ ազատօրէն դիմել ընկերվարութեան կառուցման, լայն սահմաններու մէջ, ինչպէս կ'երեւակայէին հնգամեայ ծրագրով, մօտենալու համար (անհիմն հաւականութիւն, ներկայ Ամերիկայի տնտեսական վիճակին։

Բոլշեւիկեան տնտեսական քաղաքականութիւնը բռնեց նոպայէ մը, գեր-արտահանութեան ձեռնարկելով, որ բնաւ համեմատական չէր երկրի արտադրութեան չափին և ներքին շուկայի պահանջին։ Անշուշտ բոլշեւիկ վերին իշխանութիւնը կը հետապնդէր այնպիսի քաղաքական և տնտեսական հաշիւներ, որոնք ռազմավարական նշանակութիւն ունէին։ Սակայն տնտեսական կեանքը (գոնէ այդ ուղղութեամբ Մարքսէն շատ բան սորված ըլլալու էին) նման քաղաքական ռազմավարութիւններու խոհէն չըմբռնար, այլ իր երկաթէ բռունցքը կը հարկադրէ։

Տնտեսական անելին առջեւ անճրկած, Ստալինի վարչութիւնը որոշեց դիմել արմատական քայլի մը, — գիւղական հաւաքական տնտեսութեան։ Այս, արդէն, ընկերային և տնտեսական այնպիսի մեծ յեղաշրջում մըն էր, որ իր ծաւալով և բարդութեամբ կը գերազանցէր ռազմական համայնավարութեան անցած 12 տարիներու փորձերը։

Ասիական բռնակալութեան ժառանգները հաւատարիմ իրենց անցեալին և բռնակալական նկարագրին, սուրերը մերկացուցած, ձիարշաւի ձեռնարկեցին այս գարնան, գիւղերու համայնացման ծանրագոյն խնդիրն իրականացնելու։

Երկիրը մէկ ծայրէն միւսը մատնուեցաւ հուրի ու սուրի։ Գիւղըշարք մը տեղերու մէջ ապստամբեցաւ, բայց ընդհանրապէս կրաւորական յամառ դիմադրութիւն մը ցոյց տուաւ։

Ու ահա՛ նահանջը։ Եւ խղճի այնպիսի հանդարտութեամբ մը, որ կարծես թէ պարզ ձիարշաւ մըն էր տեղի ունեցածը։ Ընկճուածներու համար՝ պարզ շնչառութիւն մը։ Բոլշեւիկներու համար, պարտաստութիւն՝ նոր արկածախնդրութեան, իսկ պատմաբանի համար՝ բարեացակամ մոլորում։

Սակայն, գիւղի կրաւորական դիմադրութեան հետեւանքով անասուններու 40 տոկոսը ոչնչացուած է, իսկ ցանքսերը 30-35 տոկոսով պակաս եղած են քան անցեալ տարի։

Հետեւա՞նքը։ Տնտեսական քայքայում և հաւանական սով, որ կը սպառնայ ամբողջ Ռուսաստանին։

Այդ հետեւանքներու ծանրութեան տակ կը կքի նաեւ մեր փոքրիկ հայրենիքն ալ, որուն դեռ կ'անդրադառնանք։

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ՄԱՄՈՒԼ

ՆԱՀԱՆՋԸ

«Յուսաբեր» այս խորագրին տակ խմբագրականով մը կը խօսի համայնացման ձեռնարկի եւ գլխիկոր նահանջի մասին (յունիս 11), ուր ի միջի այլոց կը գրէ.

— «Գործուած «սխալ»ները դարմանելու մտադրութեամբ, Հայաստանի կեդրոնական Գործադիր կոմիտէն եւ Քոմիսարներու Խորհուրդը հետեւեալ որոշումը հրատարակած են իրենց պաշտօնական օրգան՝ «Խ. Հայաստան»ի մայիս 15ի թիւին մէջ։

«Առաջարկել գաւառային գործադիր կոմիտէներին թոյլ տալ վերադառնալ իրենց նախկին բնակավայրերն այն բոլոր անձանց եւ ընտանիքներին, որոնք վտարուած են հետեւեալ շրջաններից — Դարալագեազի, Թալինի, Կոտայքի, Հրազդանի, Լոռիի, Աբարանի, Աղբաբայի, Ցիւղբէնդի, Համամլուի, Ղաջի Թալինի, Ղըզըլգոյի, Մոլլակէօքչայի, Ալլահվէրդու, Իջեւանի, Ղարաքիլիսայի, Շամշադինի, Ալափարսի, Ախտայի, Բասարգեչարի, Կարմիր Դիւղի, Մարտունու, Նոր Բայազիտի, Գորիսի, Ղափանի եւ Սիսեանի»։

Վերադարձողները, ըստ նոյն որոշման, պիտի վերստանան իրենց բնակարանները, բայց ոչ իրենցմէ բռնագրաւուած ինչքերը։

Ուշագրաւ «մանրամասնութիւն»։

Այս որոշման տակ իր ստորագրութիւնը դրած է նաեւ ա՛յն կասեանը — կեդր. Գործադիր կոմիտէի նախագահ — որ յանուն Մարքսի կը յորդորէր չկիստները ընկերկում չունենալ դաժանութեան մէջ եւ առանց խղճահարելու «կուլակ»ները քշել իրենց բնակած վայրերէն։

Պարագայ մը, որ կուգայ վկայելու, թէ նահանջը — բնաւ խղճահարութեան արդիւնք չէ։ Անկարող՝ արցունքնկրովգութ»ը շարժել քորենիացած իշխանաւորի, ճայ չինականը կ'որոշէ զայն շարժել բռունցքով։ Եւ, ինչպէս կը տեսնէք, կը յաջողի։ Նահանջը անուղղակի ապացոյց է այն տեղեկութեանց, թէ Անդրկովկասը — Վրաստան, Ադրպէյճան եւ Հայաստան — իրապէս մտահոգիչ խռովութեանց թատերավայր դարձած է։ Յուսահատ գիւղացին տարերային ըմբոստացումով զգաստութեան բերած է ամենազգի կասեաններ եւ առժամաբար գոյութեան որոշ պայմաններ ապահոված են իրեն։ Այս խաղաղութիւնը անկարող է սակայն երկար տեւել, որովհետեւ անգամ մը ժանիք տեսած գիւղացին՝ հազիւ վստահութեամբ վերաբերի ժանիքաւոր «բարեկամ»ին։

Համայնավար կեդր. կոմիտէն, ստեղծուած կացութեան ծանրութիւնը նկատի առնելով, կուսակցութեան արտակարգ համագումար հրաւիրած է։ Հաւանական է, որ համագումարը, այս խայտառակ պարտութիւնն ու նահանջը քօղարկելու համար, վարիչներէն քանի մը հոգի քաւութեան նոխազ դարձնէ եւ իշխանութեան ղեկը ուրիշներուն յանձնէ։ Սակայն ասոնք ուրիշ կ'ըլլան ըլլալ անունով, բայց ոչ էութեամբ։ Բոլշեւիզմը անկարող է փոխուիլ, քանի դեռ իշխանաւորը բոլշեւիկ կը մնայ։ Հոկտեմբերեան դաւադրութենէն ասդին բազմաթի՛ւ անգամներ Քրեմլը «խաղաղ յեղաշրջում»ի ենթարկուեցաւ, միշտ ալ նոյն բորենին մնալով։

Տարբեր պիտի չըլլայ նաեւ այս անգամ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թուրք-Յունական բանակցութիւններ

Նոր պայմանագրին համաձայն, Յանձնաժողովին չէզոք անդամները իրաւարարի դեր պիտի կատարեն կալուածական եւ ուրիշ խնդիրներու մէջ։ Չէզոքները, առանց սպասելու օրինական մէկ ամսուան պայմանաժամին, ընդարձակ տեղեկագիր մը պատրաստած են կալուածական հարցին շուրջ։ Տեղեկագիրը որ երկու կողմի կառավարութեանց հաղորդուած է, կը թելադրէ հաշուակցութիւն կատարել, այսինքն հաւասար արժէքով յայտարարել թրքական եւ յունական կալուածները։ Այս որոշումը պատճառաբանուած է անով, որ չկան հարկ եղած փաստաթուղթերը, կալուածներու իրական գնահատման մասին։

∴ Պ. Վէնիզէլոս Խորհրդարանին ներկայացուց թուրքեւ-հելլէն տնտեսական համաձայնութիւնը վաւերացնող օրինագիծը։ Պատմականն ըրաւ բանակցութիւններուն որոնք տեւեցին եօթը տարի եւ յոյս յայտնեց թէ, շնորհիւ կնքուած համաձայնութեան, Յունաստան պիտի կրնայ բարեկամական յարաբերութիւններ մշակել Թուրքիոյ հետ։ Եզրակացուց՝ մատնանշելով կարեւորութիւնը համաձայնութեան, որ պիտի նպաստէ երկու երկիրներու մերձեցման եւ Մերձաւոր-Արեւելքի պետութեանց առջեւ պիտի բանայ յարաբերութիւններու նոր դարաշրջան մը։

∴ Սոֆիայ լուրերու համաձայն, նոր բանակցութիւններ պիտի սկսին Թուրքիոյ հետ, նաւային ուժերը սահմանափակելու եւ բարեկամական դաշինք կնքելու համար։

Թուրքիոյ խաղաղականութիւնը

Թուրքիոյ արտաքին գործոց վարչ Թէվֆիք Րիւշտի. Ազգ. Մեծ ժողովին առջեւ խօսելով արտաքին քաղաքականութեան մասին, յայտնեց թէ Թուրքիա եռանդագին կ'աշխատի խաղաղութեան հաստատման, թէ միշտ պատրաստ է մտնելու որ եւ է միութեան մէջ, պայմանաւ որ որ եւ է պետութեան դէմ ուղղուած չըլլայ եւ բոլորը հոն ներկայանան հաւասար իրաւունքներով։

— Թուրքիա, յայտնեց գործավարը, ընտրած է խաղաղութեան լաւագոյն ճամբան, — իրաւարարութեան, չէզոքութեան եւ ոչ-յարձակման դաշնագիրներու կնքումը։ Սպառազինութեանց սահմանափակման խնդրին մէջ, Թուրքիա կը պաշտպանէ հաւասարութեան սկզբունքը։ Կը նախընտրենք բաց ու փոխադարձ համաձայնութիւնները քան գաղտնի կարգադրութիւնները։ Եւ որովհետեւ, կը կարծենք թէ ամէն խմբակցութիւն ծնունդ կուտայ հակառակորդ խմբակցութեան մը, հեռու մնացած ենք նման համաձայնութիւններէ։ Ընդհակառակն, միշտ մեծ փութկոտութիւն ցոյց տուած ենք Քէլլոկի դաշնագրին մասնակցելու։ Քաղաքակիրթ ազգերու ընտանիքին մէջ, Թուրքիա իրաւունքի եւ կարգապահութեան տարր մըն է. մեր քաղաքականութիւնը չէ ուղղուած որ եւ է մէկուն դէմ, քանի մեզ չեն զպիր։ Թուրք ազգը իր բարգաւաճումը կը փնտռէ խաղաղութեան մէջ, զոր պիտի պաշտպանէ, պահպանելու համար իր գոյութիւնը եւ անկախութիւնը։

∴ Թուրք Խորհրդարանը վաւերացուց թուրքեւ-հելլէն համաձայնագիրը 15ի դէմ 189 ձայնով։

Բոլշեւիկեան համաժողովը

Ռուս բոլշեւիկեան 17րդ համաժողովը որ յետաձգուած էր, տեղի կ'ունենայ այս օրերս։ Խորհրդային թերթերը կը հրատարակեն Ստալինի մէկ զեկոյցը այս մասին։ Ստալին կը յայտնէ թէ համաժողովը յետաձգուեցաւ, որովհետեւ ցանկը չէ աւարտած տակաւին։ Սակայն յետաձգման ուրիշ մէկ պատճառն ալ կայ։

Աջ ընդդիմադիրներուն գործունէութիւնը վերջերս այնքան խստացած է որ Ստալին կը վախնայ յարձակումէ մը դժգոհներու կողմէ։ Համաժողովը յետաձգելով, Ստալին կը յուսայ ժամանակ գտնել իր կարգ մը հակառակորդներէն ազատուելու համար։

∴ Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ Պ. Միջազգայինի նախկին նախագահ Զինովիէվ Գազանի համալսարանին ներքին տնօրէն կարգուած է։ Այս որոշումը տեսակ մը աքսոր կը նկատուի եւ ցոյց կուտայ թէ Ստալինի ու Զինովիէվի միջեւ համաձայնութիւն մը գոյացնելու ծրագիրը ապարդիւն անցած է։

Ամերիկեան նոր մաքսասակին շուրջ

Փարիզի ամերիկեան դեսպանը, մամուլին տրուած հաղորդագրութեամբ մը կը ջանայ մեղմացնել՝ մաքսային նոր օրէնքին ձգած վատ տպաւորութիւնը։ Թէ՝ Ֆրանսայէն Ամերիկա արտածելի ապրանքներու վրայ, միջին յաւելումը չպիտի անցնի 100ին 3.35՝ բաղդատմամբ 1928ի սակագինին։ Միւս կողմէ ֆրանսական ապրանքներու վաճառման գինին վրայ կը նախատեսուի փոքր յաւելում մը, որ չպիտի խրտչեցնէ ամերիկեան յաճախորդը։

Հաղորդագրութիւնը կը յայտնէ նաեւ թէ նոր օրէնքի գոր-

(Ուրիշու տարունակութիւնը նարդա դ էջ)

Հ. Յ. Դ.
ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն Եւրոպայի կեդր. կոմիտէի)
ՑԱՆԿ 18

Հայկ Ստեփանեան (արտօնատէր Յառաջի)	500
Լեւոն Դեւոնեան	200
Խաչեր Քէօշկէրեան	150
Անդրանիկ Պօյաճեան	150
Լեւոն Գրիգորեան	150
Գումար	1150
Նախորդ գումար	18,100
Ընդհ. գումար	19,250

ՓՈԹՈՐԻԿԸ

ԼՈՆՏՈՆ ԵՒՍ Կ'ԱՂԱՂԱԿԻ

Երէկ կէսօրէ յետոյ, Լոնտոն եւս բռնուեցաւ փոթորիկի որ մեծ վնասներ պատճառեց քաղաքին կեդրոնի, հիւսիսային եւ արեւմտեան թաղերուն մէջ։

Կայծակ ինկաւ դրամատան մը, կրտսերու յատուկ հիւանդանոցի մը եւ բազմաթիւ տուներու վրայ։

Մէթրոյի քսան կայարաններ ողողուեցան եւ երթեւեկը դադրեցաւ պահ մը։

Շատ մը կոյուղիներ յորդեցան մանաւանդ Թայմզ գետին մօտերը, ուրկէ կ'անցնին առհասարակ հանրակառքերը։ Մըրրիկը որ արեւելքէն կուգար, տեւեց աւելի քան երկու ժամ։ Հաշիւ եղաւ որ թաղի մը վրայ ինկող ջուրը 35ն տօն անձրեւ։ Ողողուեցաւ նաեւ խորհրդարանին մէկ մասը։

Փոթորիկի պահուն երկու հոգի շանթահար եղան, իսկ երեք հոգի խեղդուեցան։

ՖՐԱՆՍԱ

Փոթորիկը միշտ նոյն սաստկութեամբ կը շարունակուի Ֆրանսայի զանազան կէտերուն վրայ։ Պրիւտի մէջ (Հօթ-Լուար) հեղեղը մեծ վնասներ գործեց։ 35 մեդրի վրայ, փարիզ-Նիմ երկաթուղին քանդուած է։ Տասը օրուան աշխատանք կը պահանջեն նորոգութիւնները։ Դաշտերը ողողուած են դեղնորակ ցեխով մը։ Սզոնի մէջ, քիմիական արտադրութեանց մեծ գործարան մը քանդուեցաւ եւ 20 տունիր վրան։ Միայն այս շրջանին մէջ վնասը կը գնահատուի 4 միլիոն առայժմ։

Վառի նահանգը որ ցարդ զերծ էր մնացեր, բռնուեցաւ փոթորիկի։ Երէկ առտուընէ ի վեր, կ'անձրեւէ Թուլոնի մէջ։

ԻՏԱԼԻԱ

Ամբողջ Իտալիա ենթարկուած է բուռն փոթորիկներու եւ տեղատարափ անձրեւներու։ Ամէն կողմէ, ողողումի եւ մեծ վնասներու լուրեր կը տրուին։

ՌՈՒՍԻԱ

Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ Իրքուցքի նահանգին մէջ 36 տուներ քանդուեցան մրրիկէն։ Եօթը գիւղացիներ մեռան, բազմաթիւ վիրաւորներ կան։

ԿԱՆՏԻԻ ՀԵՏ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Քանի մը օր առաջ, Կանտիի բարեկամներէն Սըր Պաթթանի արտօնութիւն տուաւ անոր այցելելու Փունայի մօտ Եէզրովտայի կեդրոնական բանտին մէջ, ուսումնասիրելու համար համաձայնութեան մը կարելիութիւնները։ Պաթթանի մասնաւոր յանձնառութիւն մը չէ ստանձնած, սակայն Հնդկաստանի կառավարութիւնը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ Կանտիի հետ անոր տեսակցութեան։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԵՒ Ի՞ՆՉՊԷՍ ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱՆ ՋԵՐՐԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վերջապէս պատահեցաւ անստուափելին. ծուղակը՝ որ լարուած էր որսալու քիւրտ պարագլուխները, տուաւ սպասուած արդիւնքը. այնքան խնամքով փօղարկուած Քիւրտերը սիրաշահելու Թրքական քաղաքականութեան մնանկութենէն վերջ, ահա նոր է որ Թուրք Թերթերը սկսան հատ ու կտոր լուրեր հաղորդել ձերբակալութիւններու մասին։

Ի՞նչ պատահած է որ Թերթերը հրապարակը կ'աղմկեն, առանց մօտենալու իրականութեան։ Թուրքիոյ ներքին անցուդարձերուն տեղեակ մը պիտի պատասխանէր — ո՛չ մէկ նորութիւն։

Ինչ որ այսօր իբրեւ նորութիւն կը յայտարարուի պաշտօնապէս, շարունակութիւնն է 1925ի ըմբոստութեան եւ վարձատրութիւնը 1928 — 1930 Թուրքիոյ վարած խաբկանքի, դաւաղրական քաղաքականութեան։ Քիւրտ ապստամբութիւնը, որ սկսած էր 1925ին, կը շարունակուի մինչեւ այսօր մերթ զէնքի կռիւներով եւ մերթ կրաւորական դիմադրութեամբ կամ մասնակի շարժումներով։

Մ. Քէմալ — Ըսմէթ գոտեմարտը, որ սուր բնոյթ ստացած էր Ըսմէթի քաղաքականութեան ձախողելէն վերջ, եւ որ վճռական հանգամանք առած էր արտակարգ դատարաններու կազմութեան նախօրեակին, մեղմացաւ յանկարծ, եւ առժամեայ զինադուլ կնքուեցաւ երկու ախոյեաններու միջեւ, դիմագրաւելու համար գլխաւոր թշնամին — քիւրտ ապստամբական շարժումը — որ պահ մը մարած եւ նոյնիսկ վերջացած կը կարծուէր շնորհիւ ընդհ. Ներուններու խաբկանքին, եւ Քիւրտերը սիրաշահելու ըսմէթեան քաղաքականութեան։

1925 — 1928ի Քիւրտերը ջարդելու եւ բռնի ուժով ապստամբութիւնը արիւնոտ կերպով խեղդելու քաղաքականութիւնը, փոխանակ քրտական հրաբուխը մարելու, ա՛լ աւելի հրահրեց զայն։ Կարծեցեալ պարտութիւնը պարզ զինադուլ մըն էր, սպառած ուժերը ամփոփելու եւ հրապարակ գալու աւելի կազմակերպուած եւ վճռական։

Այդ իրողութեան ծանօթ քէմալական կառավարութիւնը 1927էն վերջ փոխեց կռուելու զէնքը, եւ դիմեց դաւաղրական միջոցներու, աշխատելով խաբել Քիւրտերը եւ խաղաղօրէն ձուլել զանոնք Թուրանական կաթսային մէջ, եւ այդ իսկ պատճառներով, միջոցներ ձեռք առնուեցան, փոխելու աւերի ու արիւնի քաղաքականութիւնը, կարենալ լեցնելու համար բացուած խրամատը։

Արեւելեան Նահանգներու մարզպան Իպրահիմ Թալի պէյի եւ ներքին գործերու նախարարին քննական պտոյտները հեռաւոր Նահանգներու մէջ եւ անոնց չփումները կուսակալներու, քիւրտ աշիրէթապետներու եւ Թուրք ընդդիմադիր պարագլուխներու հետ. երեւութապէս այնքան սերտ ու մտերմական էին, որ պահ մը կարծուեցաւ թէ Թուրքը հրաժարած է Քիւրտը Թրքացնելու ծրագրի գործադրութենէն եւ պատրաստ է դարմանել երէկի սխալները՝ գոհացում տալով Քիւրտերու պահանջին։

Եւ երբ ապացոյց պետական անկեղծ հաւաստիքներուն, փախստական Քիւրտերու ներումէն վերջ, Ազգային Մեծ Ժողովը վաւերացուց քանտարկուած Քիւրտերու ազատ արձակման պայմանադրական ներումը — «Թէճրիւպէ»՝ տեսակ մը նոր ձեւի խայծ, միամիտ Քիւրտերը որսալու համար։

Ներումը որ կը վերաբերէր միայն արեւելեան անկախութեան դատարանի վճիռով դատապարտուածներուն, աչք-կապուկ մըն էր պարզապէս. որովհետեւ պայմանադրական էր — «Թէճրիպ»—և կը պարտադրէր որ ամէն քանտարկեալ լուսանկարուի բանտէն ելլելէ առաջ ու այդ լուսանկարներէն մէկ մէկ օրինակ ղրկուին Էնկիւրի, Պոլիս, ծննդավայրի եւ այժմու բնակավայրի ոստիկանութեանց, իսկ բանտէն արձակուելէն վերջ առժամապէս միայն այս կասկածելութեան մէջ, ուր որ բանտարկուած է եւ սպասէն նոր հրամանի։

Այսպիսով, Թուրք կառավարութիւնը փորձեց վստահութիւն ներշնչել փախստական Քիւրտերուն, որոնց թիւը 50 հազարի կը հասնէր եւ տեւական վտանգ մըն էր օրուան կառավարութեան։

Քիւրտը որ հեռատես է ու հաստատ, զգաց վտանգի մօտիկութիւնը, բայց ուրիշ ընելիք չունէր՝ եթէ ոչ հաւատացած ձեւանալ Թրքական խոստումներուն եւ խաղալ նոյն լարին վրայ մինչեւ դէպքերու զարգացումը։ Բանտարկեալներուն ազատ արձակուելէն վերջ, փախստականներու մէկ մասը վար իջաւ լեռնէն, բայց եւ կասկածոտ՝ «Թուրք-եղբայրակցութեան շնորհներուն հանդէպ։ Զինադուլը երկու կողմերու միջեւ չէր կրնար երկար տեւել, որովհետեւ ոստիկանութիւնը որ զաղտնօրէն կը հսկէր բանտէն ազատ արձակուածներուն վրայ — որոնց նկարները ունի իր ձեռքին — ծանօթացաւ քրտական Թաքուն շարժումներուն։

Բայց լռեց. որովհետեւ հրամայուած էր իրեն. «Հսկէ՛, բայց մի ձերբակալեր»:

1927—29ի կրաւորական ըմպաստմի, եւ արտաքնապէս փիւրտերը սիրաշահելու երեւութական փորձերը 929ին կորսնցուցին իրենց արժէքը։ Ըսմէթ կը մնար վերջին ճիգ մը ընել երեւոյթները փրկելու եւ գոնէ մասամբ իր հետապնդած քաղաքականութեան սնանկութիւնը քօղարկելու համար։

Նոր եւ վերջին փորձ մըն էր, ներում շնորհել բանտարկուած Թուրք ընդդիմադիրներուն, որ օգտուած չէին «Թէճրիպէն» եւ կը մնային բանտարկուած մինչեւ 1929ը։ Միւս կողմէ հրահանգուած էր ոստիկանութեան, հետեւիլ բանտէն ազատ արձակուած ընդդիմադիր պետերու շարժումներո՛ւն եւ մօտէն հսկել քիւրտերու հետ անոնց յարաբերութեան վրայ։

Մինչեւ 1930ի նախամուտը, այս քաղաքականութիւնը գործնականապէս մնաց ապարդիւն եւ քիւրտ-Թուրք երեւակայական համաձայնութեան ձախողումէն մարմին առաւ հոլանդէ ծանօթ նոր քաղաքականութիւնը եւ պաշտօնի կոչուեցան արտակարգ դատարաններ — շարունակութիւնը անկախութեան ատեաններու — դատելու համար արեւելեան Նահանգներու ըմբոստ Քիւրտերը։

Թուրք Թերթերը նորութիւն մը չէ որ կը հաղորդեն իմացնելով Շէյխ Սայիտի որդւոյն կամ ուրիշ քանի մը պարագլուխներու ձերբակալման լուրը։ Ընդհակառակն անոնք նոր չէ որ կը ձերբակալուին, այլ ձերբակալուած են — անպաշտօն կերպով — բանտէն ելլելէ կամ անձնատուր ըլլալէ անմիջապէս յետոյ. իսկ նոր ձերբակալութիւնները որ սկսան ապրիլին եւ կը շարունակուին մինչեւ այսօր, ամենախիստ կերպով կը պահուին գաղտնի։

Թուրք Թերթերը, փոխանակ Շէյխ Սայիտի որդւոյն եւ քանի մը անձերու ծանօթ ձերբակալութիւնը տեղեկացնելու, ինչո՞ւ չեն հ սմարձակիր հրապարակելու զանգուածային ձերբակալուածներու տեղն ու անունը եւ լռութեամբ կ'անցնին Թուրքիոյ ներսը խմորուող քրտական շարժումներուն վրայէն, որ առանցքն են այսօրուան ձերբակալութեանց ու ձեռք առնուած արտակարգ զսպողական միջոցներուն։

Քանի որ հարցը հրապարակ դրուած է եւ մամուլը կը հետաքրքրուի, անհրաժեշտ է կարճ լուսաբանութիւն մը տալ նոր դէպքերու մասին։

Սիրաշահելու Ըսմէթեան քաղաքականութեան սնանկութենէն, եւ Մ. Քէմալ-Ըսմէթ առժամեայ զինադուլէն վերջ, տեղուած ազդանշանի մը վրայ, նոյն օրը շատ մը շրջաններու մէջ, ոստիկանատուն կը կանչուին հսկողութեան տակ գտնուած այն Քիւրտերը, որ օգտուած էին «Թէճրիպէն» կամ վերջին ներումէն եւ անխնայութիւնը ուսեցած էին միայն Թրքական տիրապետութեան տակ։ Այսպէս յիշենք քանի մը դէմքեր եւ թիւեր գաղափար մը կազմելու համար արեւելեան նահանգներու այսօրուան կացութեան եւ վաղուան պատահելիքներու մասին։

Քէմալական կառավարութիւնը յուսահատ 1927— 1930ի քաղաքականութենէն կրկին վերադարձաւ 925ի անխնայ կառքելու եւ քրտական դատը զէնքի ուժով լուծելու համաթուրանական ծրագրի գործադրութեան, որուն յաջորդեց ձերբակալութիւններու շարքը զանազան շրջաններու մէջ։ Հաւաստի աղբիւրէ առնուած ամենավերջին տեղեկութիւններու համաձայն, Խալաթէն Խարբերդ եկող ուխտաւորներէն քիւրտեր կը ձերբակալուին անմիջապէս, որոնցմէ 3ը նախապէս 15ական տարի բանտարկութեան դատապարտուած եւ Քասթէմունի փոխադրուած էին եւ օգտուելով «Թէճրիպէն» ազատ արձակուած 1928 մայիս 19ին։

Բալուէն քանի մը յայտնի դէմքեր խորհրդակցելու պատրուակով կանչուած են Տիարպէքիր եւ հոն վար դրուած ոստիկանութեան կողմէ։

Նոյն միջոցներով ձերբակալութիւններ կատարուած են Երզնկայի, Արաբկիրի եւ Մալաթիոյ մէջ. իսկ Խարբերդի երեւելիներէն Չէօթէլի զադէ Խալիտ պէյը, որ անպարտ արձակուած էր 925ին դատարանէն եւ որ ինքզինքը մալխասեր մըլլիականի մը ցոյց տալ կ'աշխատէր, հսկողութեան տակ առնուած է իր ազգականներէն... պէյին եւ երկու տղաքը հետ, որոնք փախստական էին եւ օգտուելով ներումէն՝ վերադարձած Խարբերդ։

Հին պատմութիւն է Արղընի մատէնցի Ապտուրրահման էֆ.ի եւ Չիրմէկցի, Լըճեցի, Էկէլցի և Բերանցի պէյերու ձերբակալութիւնը, որոնց անդրադարձած էմ ժամանակին։

Վերջին պահուն առնուած տեղեկութեանց համաձայն, Սեբաստիոյ մէջ հսկողութեան տակ առնուած է նախկին «Համիտիէ ալայի» հրամանատարներէն քիւրտ Աղիզ պէյը եւ նախկին երեսփոխան Էրքենը Հարպ Զիա պէյը, որոնք նոր ազատուած էին Պըրք-Բիլիօէի բանտէն։

Ահա հետեւանքը Թուրք եւ քիւրտ կարծեցեալ համաձայնութեան, որ սկզբնաւորութիւնն է վաղուան անխուսափելի ճակատամարտին, որուն կը պատրաստուէին կողմերը, համաձայնութեան օրօրներով եւ եղբայրակցութեան կեղծ դիմակին տակ։

Իսկ թէ ի՞նչ դիրք բռնած է այսօր Տէրսիմը այս բոլորին հանդէպ. կ'արժէ անդրադառնալ այդ մասին, կարենալ լրիւ պատկեր մը տալու Թուրք քաղաքական հորիզոնին վրայ կուտակուած փոթորկաբեր ամպերուն, որոնք սկսած են վրդովել Թուրք ներքնաշխարհի արդէն խանգարուած խաղաղութիւնը։

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

ՄԵԼՔՈՆ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Բ.

Ահա՛ քանի մը գիւտեր։

Վիշտը — դէմք մը որ կ'դրայ, արցունքներով որոնք կ'երկարին, կ'երկարի՜ն։ Ուշագրաւութեամբ դիտեցէք։ Զոյգ մը մանկամարդ մերկուհիներ, դէմ դիմաց, գլուխնին վայրահակ ու իրենց ափին մէջ՝ ողբական գիրքով. եւ ահա՛ իրենց մազերը որ կը ջլիժին ծոծրակէն ի վար, ետեւէն առաջ, ծածկելով իրենց կերպարանքը։ Այդ մարմինները նկարուած են սեփ-սեւ, եւ անոնց գլխուն ու թեւերուն դիրքն է որ կը կազմէ աչքերը Վիշտին։ Եւ անոնց մազերուն ալեհոսումն է որ կը կազմէ Լացը։ Ու վիշտին դէմքը շրջանակ մըն է յոկ որ իբր խորք կը ծառայէ եղերամայրերուն։

Ակնայ սուգերով տարտամօրէն բռնաւոր յիշողութիւ՜ն մը արդեօք, արդիական ձեւով մը մարմին առած, ատաղձնքի եւ ներշնչման պահու մը մէջ։

Ունայնութիւն ունայնութեանց — մահագանկին հեգնութիւնը՝ իր քաջխիկ ժպիտով, որ ակռաները կը ցուցադրէ։ Ա՜յդչափ։ Ու ո՞ր եւ է ձեւով մը։ Ո՛չ։ Ակռաները՝ դաշնակի ստեղն։ Աչքերը՝ կլոր սեւանկար գլուխներն են կայսր աղեկներու՝ որոնք կը զուարճանան մահուան սաեղնաշարը նուագելով... Զուակնե՜ր Սիրոյ եւ Մահուան... Ու հոն է Սէրն ալ. ահա՛, ղանկին կատարը... Աջ ու ձախ, ղանկոսկրին վրայ՝ կոնքի երկու ոսկորներ, խորհրդանիշ ծննդագործութեանց, եւ որոնց վրայ երկնցած՝ շուրթ առ շուրթ իրարու կը հպին Մարդը եւ Կինը... Ունայնութի՜ւն ունայնութեանց ։

Ու Համբո՛յրը... Երկու եբիտասարդ կիսադէմքեր, Արուն եւ Էգը, շրթունք շրթունքի։ Եւ միջոցը որ կը գոյանայ երկու կիսադէմքերուն գիծերուն միջեւ ու խորքը կը գառնայ պատկերին, կը ձեւացնէ բաժակ մը, բաժակը տոլի կարմիր գինիով ուր աբեւին ցոլքը կ'երգէ ․ Բանաստեղծութի՜ւն, խորհո՜ւրդ, գի՜տու Աբեւելքցիի երեւակայութիւն։ Ու այս խորհրդանշական յղացումին ի սպաս՝ ի՜նչ նուրբ գիծերու լաբերգութիւն, փափուկ ու վառ գոյներու արպիսի՜ ներդաշնակ քովքովիութիւն։

Ուրիշ կարգի գիւտ մըն ալ, այն փոքրիկ գծագրութիւնը որ կը կոչուի «Յիսուսի Օրհնութիւնը»։ Գիծով ու գոյնով՝ հեշտապէս, անհաւատալիօրէն մուժկալ, եւ սակայն արտայայտութեամբ տարօրինակօրէն ամբողջ։ Նրկինքի մաս մը՝ սեւի, կանանչորակի ու թխորակի երեք երանգներով շերտուած երկնածուէն մը որ կը վարշամակի։ Աղեղ մը՝ կիսալուսին պէս կը ճերմկցնէ երկինքին մէջտեղը՝ Յիսուսի գլուխ մը կամարելով։ Մարմի՞նը. չկա՛յ։ Տեղը՝ նրբին խաչ մը միայն, որ կ'երկարի մինչեւ դէմքը եւ որուն տարրոտ՝ ոսկերու տարտամ գոյութիւն մը՝ երկերկու համաչափ գիծով. աջ ու ձախ կողմը անհրեւոյթ մարմին՝ վերէն վար՝ Թեզանիքներու մէկ մէկ հոգտակախ եզրագիծեր, որոնցմէ դուրս՝ օրհնութեան ձիւթէն մը մէջ կ'երկարին, վտիտ, աէրունական ձեռքերը... քանի մը գիծ, 2—3 գոյն — ահա՛ ամբողջ պատկերը։ Եւ սակայն ի՞նչպիսի կատարեալ։ Զկայ եւ կա՛յ այդ Յիսուսը։ Եւ կրնա՞ր ուրիշ կերպ ըլլալ։ Ո՛չ պարագա ու ո՛չ իրան։ Ի՞նչ պէտք՝ գաղափարին համար որ խաչն է։ Ընդունեցէ՛ք գոյն ու պիտի օրհնուիք։

Ո՛չ մէկ կերպարանք. ի՞նչ պէտք մազի ու մորուքի, աչքի, քիթի կամ բերանի՝ մասնանիշ ընելու համար գաղափարը որ համակ լուսեղինութիւն է։ Մերկացո՛ւմը բոլոր մարմնեղէն աւելորդ մանրամասնութիւններուն եւ ոգեկոչո՛ւմը լոկ խորհուրդին — Յառաջեալը իր վարձատրութիւնը պիտի գտնէ իր մէջ, ու իր մէջ՝ իր հոգիին անզորրական զուարթութը լուսապսակը․․ Կարելի՞ էր աւելի խորիմաց ու ճիշդ կերպով մը տեւականացնել աւանդութիւնը անհիւթական Յիսուսին ու իր մեծ վարդապետութեան։ (Ես կը յափշտակէի, վարպետ, այս պզտիկ գլուխ-գործոցդ՝ եթէ ունենայի տաղանդդ վարձատրող քսակը, ափսոս ։)

Ո՛չ, մի՛ նայիք ու անցնիք՝ այս պատկերներուն։ Միրտ մը կը մտածէ հոն, սի՛րտ մը կը մխայ անոնց խորը։ Հաւաքո՛ւնք մը՝ խորհրդանշաններու քողին տակ։ Ու նաեւ միտք մը որ կը զգա՛յ։

Գիտէ՞ք ինչպէս Քէպապճեան կը նիւթացնէ Ցաւալը։ Թեքեւս տրուեստագէտը, քրտնաթոր ու յոգնած, անօդբիւր արտի մը քովէն կ'անցնէր յուլիսեան երաշտ միջօրէ մը։ Ծարաւի էր։ Ու ծարաւի էին արփատոչոր ցորեանները Մեղքցա՛ւ։ Ու ահա տեսաւ որ Ծարաւը. ոսկեմարմին աղջիկ, դուրս ոլացաւ անոնց ծոցէն, եւ՝ ոսկերը քիստերուն՝ թեւերը երկարեց դէպի ամպերը, իր ամբողջ մարմնով ձեւացնելով ոսկեբաժակ մը։ Դէպի ամպերը որ կը կուտակուէին՝ —ի՜նչ գեղեցիկ ոճաւորում— իրենց ջրամբարները պարպելու համար՝ ծարաւող պապակին վրայ ցորեաններուն։ Զօրաւո՛ր տեսիլ՝ գրեթէ ամբողջ ոսկենկար։ Որովհետեւ Քէպապճեան սիրով որդեգրած է ոսկին իր նկարչութեան մէջ, արեւախա՛յտ ոսկին, միջնադարեան գրչագրութեանց եւ բիւզանդական ճարտարապետութեանց ոսկին։ Ոսկին՝ զոր արդիականներն ալ կը գործածեն՝ արծաթին աղնեթեր։

Ահա գարնանամուտը—վայելչաշնորհ՝ ծառափունջ մը որ կ'արթննայ, սրսփուն ու գեղածիլ, ամենափափուկ նրբերանգներու բոլորակ խորքի մը վրայ։ Բայց նոյն այս վրձինը գիտէ ոյժն ալ քնարերգել մեծաշառաչ՝ երբ ուզէ մեզի գոյց տալ «Որոտումը» կամ «Փոթորիկը»։ Ու գիտէ գեռ գաղափար մը հօծել ու համադրել՝ իւրայատուկ ձեւերով. ահա «Անհաւասարութիւնը» — կուռ գործ մը. ահա «Կարգապահութիւնը», «Կարօտը», «Դադարը» (Թիւ 10) որ իր կարգին ուրիշ սքանչելիք մըն է, «Վերածնութեան Ուխտը», «Մահաքայլերգը», «Մղձաւանջը» ։

Ո՞ր մէկը ․ ո՞ր մէկը․․

Իւրաքանչիւրը իր տեսակին մէջ գրաւիչ եւ բոլորը՝ իրարմէ այլազան։

Այլապէս ուժեղ գործ մըն է, սակայն, այն նկարը որ ներշնչուած է Ահարոնեանի «Խուարխ»ի, Լուսինին» պատմուածքէն։ Հոս, արուեստագէտը իր ամբողջ ոյժին չափը կուտայ, եւ ընդունայն չէ որ նիւթէն քանի պէս մեծ իմացականութեան մը աչքին այս նկարը կ'առնէ ընդհանրական, խորհրդանշական հանգամանք մը. օրգեհերոյս այդ հօյ մայրէ՝ իր տառապանքին մեծութեամբն իսկ, կը դադրի անհատական պարագայ մը ըլլալէ, դառնալու համար բովանդակ Մայր - Հայաստանը։

Թանգարանավայե՛լ գործ։

ՎԱՀՐԱՄ ԹԱԹՈՒԼ

ՀԵՌԱԼՈՒՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԹԵԼՈՎ

Ինչպէս ծանօթ է, անթել հեռալուսագրութիւնը (telephotographie) բոլորովին նոր գիւտ մըն է. բաղդատաբար կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ, անթել հեռագրութեան այս ճիւղն սկսաւ հետզհետէ կատարելագործուիլ եւ մտնել գործնական կեանքի մը մէջ։

Նիւ-Եորքէն ստացուած ամենավերջին լուրերու համաձայն, Սան-Ֆրանչիսքօյի մէջ հրատարակուած մեծ օրաթերթ մը յաջողած է իր թերթին կարեւոր մէկ էջը ամբողջութեամբ փոխանցել եւ հեռատեսաբար արտատպել ... քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ գտնուող Ռոզէնտանի ... զերեայ քաղաքի մը մէջ։

Աօքէ քանի մը տարի առաջ, նմանօրինակ փորձ մը նախատեսուած էր անթել հեռալուսագրութեան հնարիչ՝ Պ Օսըն ց ... կողմէ, որ կը յուսար բաւական երկար ապրիլ, տեսնելու համար այն օրը, ուր Լոնտոնի մէջ հրատարակուող «Թայմզ» օրաթերթին առաջին էջը, կարելի պիտի ըլլար ապագրութեան առաջին ժամուն կարդալ Ամերիկայի եւ Անգլիոյ մէջ միանգամայն։

Եթէ գիւտին հեղինակը բախտը չունեցաւ հասնելու իր նպատակին, սակայն իր կատարած նախափորձերուն շնորհիւ, ... իր մէկ զաւակը յաջողեցաւ իր կանացնել իր հօր բաղձանքը։

Փոխանցումը եղած է ... ալիքներով, Սան-Ֆրանչիսքոյի Օքլանտ արուարձանի անթել հեռագրութեան կայանի մը մէջ զետեղուած նմանագիր հաղորդիչի մը եւ Ընէքթէտի (Նիւ-Եորքի մօտ) ելեկտրական գործատան մէջ գտնուած ընդունարանի մը միջեւ։

Առձանագրող գործիքը բաղխոսներու նման կարելի է միացնել որեւէ ընդունող կայանի մը։ Գլանի վրայ փաթթուած թուղթը գործիքին մէջէն կ'անցնի վայրկեանը 12-13 միլիմեթր արագութեամբ։ Այդ թուղթին վրայ փոխանցելու ... թերթը ինքնաշարժաբար ... տպուի, երբ ընկալուչէն մէջէն անցնի։

Փորձի առեն գործածուած թուղթը միայն 20 սանթիմեթր լայնութիւն ունեցած է, ... որ պէտք եղած է առնել երեք շերտ թուղթեր, զորս յետոյ մէկը միւսին փակցնելով, կարելի եղած է ունենալ ամբողջական էջ մը, սակայն կը կարծուի թէ ... ջինկային հնարուոր պիտի ըլլայ ամբողջ էջին լայնութիւնը ... մէկ գործողութեան համար ... բով ընդունելութեան ... թիւնը 3 ժամէն 1 ժամի պիտի ... գեղչուի։

Փորձին ներկայ գտնուող ... լեկտրագէտները կը յայտարարեն թէ խիստ մօտաւոր ապագայի մէջ, կարելի պիտի ըլլայ ... նոյն եղանակը կիրարկել ... վաճառականական նամակներու համար։

Այս եղանակաւ կը նախատեսուի ղրկել թերթի մը ... ջական պարունակութիւնը՝ ... րանէն ուղղակի բաժանորդի բնակարանը։

Ըստ այնմ, ամէն ընթերցող որ ընկալուչ մը ունի իր տան մէջ, պիտի կրնայ վայրկեանը ... կեանին կարդալ հեռաւոր ... քի մը մէջ տպագրուած թերթ ...

Նկատի առնելով այն գոհացուցիչ արդիւնքը որ ձեռք ... ուած է արդէն Անգլիոյ եւ ...

ՁԵԿՈՅՑ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ ՅՈԲԵԼԻՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

Ա. Համբարձումեանի յոբելենա-...կան Յանձի Գործադիր Մարմինս կը յայտնէ որ անցնող ...յիս 10ին կատարեցինք Ա. Համբարձումեանի գրական քառա-սնամեակի տօնախմբութիւնը Սոր-պոնի մէջ արտակարգ հանդիսա-ւորութեամբ եւ մեծ շուքով: Ներ-կայ էին մօտ 4000 հոգիներ։ ...չափ ուղերձներ եւ հարիւրա-ւոր հեռագիրներ աշխարհի չորս կողմերէն եկան վկայելու որ հա-մակրութիւնն ընդհանուր էր եւ ...յնծաւալ:

Գործադիր Մարմինս կը մնայ ...յժմ երկու գործ, առաջին գա-...ղոն վայրեր հաւաքուած գու-մարները հաւաքել եւ երկրորդ' ...ծել այս առթիւ կազմուելիք ...րական հիմնադրամի կանո-...ագրութիւնը:

Առաջինի համար մենք դի-...ած ենք բոլոր այն մարմիննե-...ն եւ անհատներուն, որոնք ...նաբերաբար կամ մեր հրա-...ով աշխատեցան գրական ֆոն-...ի յաջողութեան համար:

Երկրորդի համար՝ Գործադիր Մարմինս՝ 13 յունիս 1930 իր ...ւոին մէջ ընտրեց յատուկ ...նձնախումբ մը հետեւեալներէ կազմուած ...։ Գ. Փրոֆ. Ն. Ադոնց, Յ. Բէգ-...եան, Լ. Բաշալեան, Ա. Չօպ-...եան, Ա. Վռաչեանց: Այս յանձ-...ժողովը պիտի մշակէ ֆոնտի ...նոնագրութիւնը:

Կը խնդրենք բոլոր մեր մար-...իններէն եւ անհատներէն իրենց ...աքած կամ խոստացած գու-...րները օր առաջ յղել մեր ...նձապահ Պ. Ա. Համբարձում-...նի հասցէին. Mr. A. Hambartzoumian 63, Rue Fbg. Montmartre Paris (9):

Երկրորդ՝ մղում տալ ի նը-...ստ Գրական Հիմնադրամի հաս-...նակութեան ձեռնարկին։

Գործադիր Մարմինս իր նոյն ...ան նիստի մէջ որոշեց ի նը-...ստ Գրական Հիմնադրամի ...ցուած գումարները պարբե-...բար տալ հրատարակութեան ...յ մամուլին:

(Կնիք)

...գի մէջ գոյութիւն ունեցող ...հրատարակչական գիծերէն, գա-...ղան երկիրներու թղթատարա-...ն վարչութիւնները, ներկայիս ...ցած են նոր գծերու գետեղ-...ան ուսումնասիրութեամբ, որ-...եղի կարելի ըլլայ այս հրա-...ի գիտը ժողովուրդին տրա-...դրութեան տակ դնել։ Պէտք ...ռնալ թէ ներկայ գիծերը ...յնացուած են միայն ռազմ-...նութեան եւ մամուլի սպա-...րկութեան։ Հ. ՑԵՐՈՍԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՆԿԵ՞ՂԾ ԵՆ...

Ի՞նչպէս գոյց կուտան մեր քաղուածքները, «Խորհ. Հայաստան» իր թղթակիցներով, խմբագիրներով եւ աշխատակիցներով երդում-պատառ կ'ընէ հաստատելու համար թէ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութիւնը գիւղերը երբեք բռնի համայնացնելու հրաման չէ տուած։ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին 5 յունուար թուակիր որոշումը մէջտեղն է։

Բայց ահա նաեւ «Խորհ. Հայաստան»ի փնտրուարիթիւները, զորս վերստին թղթատելու յօգնութիւնը յանձն առինք, գոյց տալու համար, որ այդ թերթը այսօր (եւ Ստալինի նահանջի հրամանէն ի վեր) «ի խաչ հան» կը պոռայ բոլոր այն կոմունիստներուն համար, որոնք բռնութեամբ համայնացուցած էին հողերը եւ աքսորած էին ընդդիմացող գիւղացիները, մինչդեռ երէկ կը քաջալերէր համայնացման նոյն ձեւը եւ կը սպառնար ընդդիմացող գիւղացիներուն: «Խորհ. Հայաստան»ի փետրուար 18ի թիւին մէջ կը կարդանք

— «Բասարգեչարի շրջանում համայնացման աշխատանքները ուժեղ թափով առաջ են գնում: Արդէն յաջողուել է ընդգրկել գիւղական անտեսութիւնների մեծ մասը: Բայց ունենք լուրջ թերութիւններ։ Մի շարք գիւղական խորհուրդներ եւ կոմունիստներ ուղղակի սարսափի են ենթարկում համայնացման գործը: Գիւղ. Նքի գիւղական խորհուրդի նախագահը հրաժարւում է հաւաքական գիւղատնտեսութիւնից։ Գեդակ-Բուլաղ եւ Գէօզալդարա գիւղերում կոմունիստ երիտասարդները յանձնեցին իրենց տոմսերը։ Աշտարակ շրջանի Բիւրական գիւղի բջիջի անդամ Ցոլհ. Վարդանեան, երբ տեսաւ որ գիւղի «քէօխվան» իր անից վտարեցին, գրաւելով նրա ստացուածքները, այս բանը գժւար թւաց նրան եւ մի գիշեր յարձակւեց հաւաքական գիւղատնտեսութեան պահեստի վրայ, ջարդեց նրա պատուհանները եւ տարաւ զանազան ապրանքներ: Նոյն գիւղից բջիջի անդամ Կիրակոսեան, բռնագրաւում է գիւղացիների ապրանքները եւ ծեծում տէրերին, ասելով.

— «Ես կոմունիստ եմ, իրաւունք ունեմ»։

Երբ այսպէս էր կացութիւնը Հայաստանի գիւղերուն մէջ փե-տրուար ու մարտ ամիսներուն, ինչո՞ւ չբողոքեց «Խորհ. Հայաստան», եւ միայն այսօր՝ պատիժ կը պահանջէ բանւորութեան կուսակիցներուն համար։ «Խորհ. Հայաստան» անկե՞ղծ է, թէ վերէն եկած հրաման մըն է կը յանկերգէ։

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ

Անդրկովկասի մէջ հայ բանուորական մամուլի պատմութիւնը պէտք է սկսիլ մշակականութեան, մեղուականութեան եւ նորդարականութեան պայքարներէն, որոնք սաղմնային ձեւով կ'արտայայտէին աշխատաւոր ու խանութ գասակարգին շահերու պաշտպանութեան հարցը: Բայց առաջին անգամ «Կայծ»ն էր, որ 1906ին լոյս տեսաւ խումբ մը հայ բոլշեւիկներու (այն ատեն սոցիալ դեմոկրատ) խմբագրութեամբ։ Ուշագրաւ է, որ աշխատաւորական շահերու պաշտպանութեան անուան տակ, «Կայծ» շատ քիչ կը հետաքրքրուէր ազգային ցաւերով, կամ բանուորներու ազգային առանձնայատուկ պայմաններով։ «Կայծ»ի խմբագիրն էր Արամայիս Երզնկեան, շուրջն ունենալով բոլշեւիկներ Ս. Շահումեան, Ս. Կասեան, Ա. Խումարեան, Գ. Ղարաջեան, Ս. Բաբուրեան. աշխատակիցներն նոյնպէս Ռ. Դուշմայեան, Հայկ Ազատեան Մուշեղ Ցիրացեան (մեռած), Յակոբ Յակոբեան, Աշխատանք Մռաւեան (մեռած), խեչօ։ «Կայծ»ի առաջին թիւը լոյս տեսաւ 15 ապրիլ 1906ին: Նախ եռօրեայ, ապա յուլիսէն սկսեալ՝ամէնօրեայ։ Խմբագրութեան մէջ կը գտնուէին տարբեր կուսակցութեան անդամներ, որոնք ժամանակ մը ուղեցին պատասխանատու խմբագիր նշանակել Արշակ Զօհրաբեանը. բայց չուտով, 15 օգոստոսին փակուեցաւ թերթը: «Կայծ»ի տեղ լոյս տեսաւ «Նոր Խօսքը», խմբագրութեամբ Ա. Խումարեանի, որուն աքսորման վրայ թերթը փակուեցաւ անմիջապէս։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՍԻԼԻՍՏՐԷԻ ՄԷՋ

ՍԻԼԻՍՏՐԷ, 2 Յունիս.— Սիլիստրէի հայութիւնը այս տարի եւս շքեղօրէն տօնեց Հայաստանի Հանրապետութեան 12րդ տարեդարձը:

Առաւօտուն, նախ, արարողութիւն կատարուեցաւ եկեղեցին մէջ, ուր պատարագիչ քահանան հոյ քրոշ՝ անսասան կերպով կոչել անկախութեան տօնին եւ ապա հրաւիրեց բոլորը ազգային գպրոցի սրահին հանդիսաւորութեան: Այդ առթիւ Թաղ. Խորհուրդի որ առաջ, ինչպէս միշտ, յատուկ հրաւէր էր ուղղած: Ժամը 12ին դպրոցի սրահը լի էր խուռն բազմութեամբ: Պատերը զարդարուած էին հայ մաքի եւ ռազմի անմահներու նկարներով, իսկ բեմին աջ եւ ձախ կողմերէն կախուած էին հայկական եռագոյնը եւ պետական դրօշը։ Հանդէսը, շնորհիւ դպրոցի անօրէնութեան ջանքերուն եւ աշակերտական միութեան ու «Յոյս» երիտասարդաց երգչախումբի, ունէր շատ ճոխ ծրագիր: «Մեր Հայրենիք»էն յետոյ որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս, յաջորդաբար օրիորդներ ու երիտասարդներ, իրենց ոգեւորող արտասանութեամբ, երգով ու նուագով յուզեցին հասարակութիւնը, խլելով երկարատեւ ծափեր:

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Թադէ Գեւորգեան, որ կէս ժամ տեւող խոռ բանախօսութեամբ մը, պարզեց հայ ազատագրական պայքարի դրուագները եւ Մայիս 28ի նշանակութիւնը։

Ժամը 2ին վերջացաւ հանդէսը, եւ ժողովուրդը գոհ տրամադրութեամբ բաժնուեցաւ սրահէն։

Թղթակից

ԱՄԵՐԻԿ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Երեքշաբթի գիշեր, Նախագահ Հուվըր ստորագրեց Ամերիկայի մաքսային նոր օրէնքը, որ անմիջապէս գործադրութեան պիտի դրուի։

Այս նոր մաքսատուրքը ո՛չ միայն յուզած է ամբողջ արտաքին աշխարհը, այլ նաեւ ու մանաւանդ ամերիկեան ժողովուրդը, որ շատ վատ տպաւորուած է նոր օրէնքին հանդէպ։ Պէտք է ըսել թէ երկար ատենէ ի վեր, Ամերիկայի մէջ, որ եւ է օրէնք չէր հանդիպած ժողովրդական նման գժկամակութեան։

Համբաւաւոր տնտեսագէտներ, ծանօթ գործարանատէրներ եւ դրամատէրներ, ինչպէս նաեւ երկրագործական մեծ կազմակերպութիւններ, իրենց հետ ունենալով ամերիկեան մամուլի մեծամասնութիւնը, դիմում կատարեցին Նախագահին ջանալով համոզել անոր թէ օրէնքին գործադրութիւնը պիտի պատճառէ տնտեսական մեծ տագնապ մը: Նախագահը որ պահ մը վարաներ էր, օրէնքը ստորագրեց տեղի տալով քաղաքական նկատումներու։

Առանց բոլորովին իրաւունք տալու յաւեմանսներու ծայրայեղ գուշակութեան, պէտք պիտի ըլլայ ընդունիլ սակայն թէ մաքսային նոր օրէնքին հետեւանքով պիտի աւելնայ գործազուրկներու թիւը եւ Ամերիկա պիտի ենթարկուի տնտեսական միջազգային փոխ վրէժի մը խստութիւններուն։

Արդէն Պելճիքա, բողոքի ձայն բարձրացուց նոր օրէնքին դէմ: Ֆրանսական մամուլը խստօրէն կը դատափետէ զայն, ծանրանալով գլխաւորաբար գինիներուն վրայ, որոնց պիտի ենթարկուի ֆրանսական առեւտուրն ու ճարտարարուեստը։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կոմս Քուտենհովէ «Փանէուրոպա»յի խմբագրին հետ տեսակցութեան մը ընթացքին, շօշափեց Եւրոպական Դաշնակցութեան հարցը, որ չափազանց այժմէական է։

Շատեր կը վախնան որ Եւրոպական Դաշնակցութիւն մը կը ջնջէ ազգերու անկախութեան եւ ինքնորոշման, ճիշտ ինչպէս պատահած է Միացեալ Նահանգներու մէջ։ Եւ սակայն Քուտենհովէ, ժխտելով նահանգային միութեան ձեւը, որ կը սպաննէ, կ'ըսէ, մարդկային ստեղծագործ իմացականութիւնը, կը փառաբանէ Եւրոպայի բոլոր ժողովուրդներուն դաշնակցութեանը, որ թոյլ կուտայ ազգերուն պահել իրենց անհատական կեանքը եւ այդպիսով, զարգացնել անոնց մարդկային ստեղծագործ իմացականութիւնը։ Արդարեւ Եւրոպա կենդանի ազգերու ամբողջութիւն մըն է, հաւաքոյթ մը, որուն մէջ իւրաքանչիւր ազգ կ'ապրի իր անհատականութեամբ, իր յիշատակներով, սովորութիւններով եւ աւանդութիւններով։ Եւ այս ձեւով կը կազմուի ուժերու խումբ մը։

Եւրոպական ազգերը կ'ապրին իրենց անցեալով, պատմութիւնով, քաղաքներով, լեզուներով եւ չեն մեռնիր այլեւս դաշնակցութեան մը մէջ։ Բայց, կ'աւարկեն ուրիշներ, այդ դաշնակցութիւնը կը տկարացնէ ազգային ինքնապաշտպանութեան բնազդը։

Այսպէս թէ այնպէս Եւրոպա կը մտածէ վերանորոգուիլ՝ դառնալով մեծ ազգ մը։ Վասնզի հեռուն հորիզոնին վրայ կը հսկեն երկու ահարկու ազգեր,— Ասիան եւ Ամերիկան։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ը ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 16 յունիս.—Հ. Մ. Ը. Մ.ի Կրընոպլի մասնաճիւղին մարզիկներէն Ժ. Խթիկեան, անցեալ կիրակի օր իր ձեռք բերած փայլուն վրցանիշներէն յետոյ, երեկ նոր յաջողութիւն մը եւս ունեցաւ։

Ինչպէս որ գրած էր Յառաջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները մասնակցեցան Նաժպլիի միջազգային մրցահանդէսին։ Այս մրցահանդէսը՝ որ տեղի կ'ունենայ տարին անգամ մը, Ալպեան շրջանին մէջ ամէնէն կարեւորներէն մին է։

Ամէն անգամուն, բացի Ֆրանսացի կարող մարզիկներէ, այս խաղերուն մաս կ'առնեն նաեւ Զուիցերիոյ լաւագոյն խումբերը։

Երէկ եւս Ժընեւցի մարզիկները տարին շատ մը յաղթանակներ, բայց գունդ նետելու մրցումին մէջ առիթուեցան տեղի տալ հայ մարզիկին առջեւ. Խթիկեան յաղթական ելաւ այս խաղէն, երկաթը նետելով 12 մեթր 87 ս. հեռու։

... Զանազան քաղաքներէ հրաւէրներ եղած են մեր մասնաճիւղին, մասնակցելու համար իրենց մարզահանդէսներուն։ Կարելի չպիտի ըլլայ ընդունիլ բոլոր հրաւէրներն ալ, նիւթական միջոցներու չգոյութեան պատճառաւ։ Բայց կը յուսանք որ մեր մարզիկները չպիտի կանգ առնեն այսքան փայլուն յաջողութիւններու վրայ, ևպիտի գտնեն միջոցը մասնակցելու, յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունով քանի մը մրցահանդէսներու եւս։ Վ. Մ.

ՏԷՐ ԱԿՈՐԵՖԻ ԴԱՏԸ

Կը յիշուի թէ ֆրանսայի նախկին վարչապետ Ռուվիէի կինը դատ բացած էր կովկասցի Հայու մը Տէր Ակորոֆի դէմ, զայն ամբաստանելով իբր գեղծարար։ Տէր Ակորոֆ ձերբակալուած էր, բայց իր փաստաբանին պնդումով, ժամանակաւոր կերպով ազատ արձակուած էր։

Հաւանական է որ Տէր Ակորոֆի դէմ բացուած դատը վերջ գտնէ, որովհետեւ Տիկ. Ռուվիէյի փաստաբանը յայտնած է դատախազին թէ դատը ետ կը քաշէ։

ՅՈԲԵԼԵԱՆ

Կը խնդրուի մեզմէ ծանուցանել թէ Իզմիթի նախկին եւ Պուլկարիոյ Հայոց այժմու առաջնորդ Ստեփաննոս արքեպս. Յովակիմեանի քահանայութեան 60ամեայ յոբելեանին առթիւ, պատարագ պիտի մատուցուի այս կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Զարդանկարիչ Մելքոն Թէպապեանի ցուցահանդէսը, որ բացուած էր 4 յունիսին, 30 Quai St. Michel, Պ. Զատիկ Խանզատեանի Office des Editions Géographiquesի մէջ, պիտի երկարաձգուի մինչեւ 30 յունիս։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —4—

ՎԵՐՋԻՆՆԵՐԸ

Գրաւուած է Կարսը, բայց ...նամին կանգ չի առնուած. մա-...ւմ է Գիւմրի (Ալեքսանդրա-...ոլ) ու շարժւում յառաջ դէպի ...րտը Հայաստանի։

Ու հաշիշով հարբած զինւոր-...րը գերի են տարւում դէպի ...երուսն: Ի՜նչ փոյթ թէ գեր-...ւած են. դա ռազմական մի ...ղ է միայն. վաղը կարմիր ...ռավարութիւնը հաշտութիւն ...կնքէ եւ բոլորը կ'ազատւեն, ...ն կը վերադառնան. մինչդեռ ...մբոյժ կարմիր կոմիսարնե ...Կարսէն նահանջած երիտա-...րդներ, սպաներ ու զինւորներ ...ռնում եւ Կարսի յաղթողներին ...եր են ուղարկւում։

Զինադադար, հաշտութիւն, ...առավարութեան փոփոխու-...թիւն:

— Բոլորի՛ն, բոլորի՛ն, բոլո-...ի՛ն... Ցնծա հայ աշխարհ, ցնծա ...յ ժողովուրդ, էլ պարտուած է ...ւսարար Դաշնակցական կա-ռավարութիւնը եւ Հայաստանի մայրաքաղաքում խաղաղասէր կարմիր իշխանութիւնն է նստած։

Բոլորի՛ն, բոլորի՛ն, բոլորին. . Հայրենիք ու ազգութիւն չկայ. աշխարհը մի հայրենիք է, ու մարդկութիւնը մի ազգ, կարմիր ազգ, կարմիր իտէալ, կարմիր դրօշ:

Խորհրդային Հայաստան, աբեւելքի լուսատու ճրագ, համամարդկային եղբայրութեան աւետաբանի առաքեալ, կարմիր դրօշի ուխտեալ զինւոր յառա՛ջ, նոր աւետարանի նախադռն ու նահատակը եղիր, մի օր մարդկութիւնը երախտագիտութեամբ ուխտի կը գայ քո գերեզմանհայրենիքին:

— Բոլորի՛ն, բոլորի՛ն, բոլորի՛ն...

. .

Զօրքը դեռ զէրքերումն է, Անի, Արագս, Սարդարապատ, Զանգիբասար։ Դեռ թնդանօթները լռեցուն են, դեռ հրացաններն պատրաստ, դեռ զինւորը բարեւի է կանգնում սպայի առջեւ, դեռ մեծի ու փոքրի անջրպետը կայ։

— Բոլորի՛ն, բոլորի՛ն, բոլորի՛ն.. Զինւորական կարմիր կոմիսարը գալիս է ռազմաճակատ զօրքն ընդունելու, նոր հրամանատարներ նշանակելու։

Նրանք, որ հաւատում են կարմիր հէքեաթին, հափշտակւած պոկում են զինւորական ուսադիրները, աստիճանացոյց ժապաւէնները, շքանշանները եւ հեռու շպրտում՝ մի մեծ բեռէ ազատուողի հրճուանքով: Նրանք, որ չեն հաւատում կարմիր հէքեաթին, հանում են խնամքով անկախ հայրենիքի նշաններն ու պարգեւները եւ խորին կսկիծով պահում են հագուստների տակ, կրծքերին մօտիկ։ Ու կան այնպիսիներ, որոնց մատները չեն զօրում պոկելու կրծքերէն այն շքանշանը, որ ստացել են Սարդարապատի յաղթանակին ի յի-շատակ, ի յիշատակ Հայաստանի վերածնութեան։

Ու այդպիսիներէն մէկն է ենթասպայ Մուշեղ Մամիկոնեանը, (անուան զուգադիպութիւն)։

Հառաչում է ցաւով, երբ սրի ծայրով սպայական ուսադիրներն է կտրում, երկու կաթիլ արցունք են հոսում աչքերէն, երբ Ս. Գէորգի խաչն է պոկում կրծքէն, որ ստացել էր ռուսգերմանական ճակատում, որպէս սուրբ զինւոր ռուս բանակի, իր կատարած քաջագործութիւնների համար։ Արցունք է հոսում աչքերէն, այո՛, չէ որ այդ պարզ խաչը միակ երախտագիտական նշանն է, որ ստացել է մի կառավարութենէ փոխարէն իր վէրքերի, փոխարէն իր սպանւած պատանութեան։ Ու երբ ուզում է պոկել «Մեծն Վարդանի» շքանշանը, որ ստացել է Հ. Հանրապետական կառավարութենէն՝ սպայութեան աստիճանի հետ միասին՝ արցունքները չորանում են աչքերում ու մատները յետ են քաշւում: Պոկել «Մեծն Վարդանի» շքանշանը, Սարդարապատի յաղթանակի յիշատակը, Հայաստանի կառավարութեան առաջին պարգեւը, ինչպէ՞ս եւ ինչո՞ւ պոկել։

Բայց պէտք է պոկել, չէ՞ որ բոլորն են ոչնչացնում այն ամէնը, որ հինն է պատկանում, հինն է յիշեցնում. կարմիր բանակ մտնելու համար պէտք է հրաժարուել ամէն բանէ, եւ որպէս նորածին մանուկ յանձնուել նրանց նոր դաստիարակութեան։ Պէտք է պոկել վերջին շքանշանն էլ։ Ու Մուշեղը փորձում է պոկել ժապաւէնը եռագոյն, որին կախւած է խաչը «Մեծն Վարդանի»։ Բայց ժապաւէնն ամուր է կարւած, տեղի չի տալիս։ Ու մատները նորէն յետ են քաշւում. գլուխը խոնարհւում է ու միտքը սաւառնում հեռուն։

Անհոգի պատերազմը, որի մէջ է շպրտւած ինքը, դեռ 18 տարեկան, իր վէրքերը կրկնակ, իր հոգին խոշտանգուած, իր ամեւլութիւնը պատերազմի եւ սպանութեան հանդէպ, իր ծարաւը խաղաղութեան։ Ու դա-լիս է խաղաղութիւնը կարմիր նշանաբանով։ Տա՜ւն, տուն. էլ վերջացած է պատերազմը։

Արարատեան դաշտում է իր տունը, ուր չտապում է Մուշեղը։ Մինչեւ Արարատեան դաշտ ամիսներ է տեւում իր ճամբորդութիւնը, ամէն տեղ՝ «Քաղաքացիական կռիւ» անուան տակ մի անիծակւոր եղբայրասպանութիւն. աւելի վատթար քան պատերազմները պատմական: Հոգին լիքն է ատելութեամբ բոլոր նրանց դէմ, որ մարդկութիւնը դէպի կռիւ են մղում։ Նետում է զէնքը զզւանքով եւ ուխտում չվերցնել կրկին։

Հազիւ հասած Արարատեան դաշտ, նա տեսնում է դաւաճանւած Կարսի ալրւող տներէն երկինք բարձրացող ծուխն ու բոցը, նա տեսնում է անտուն, անպաշտպան մնացած ժողովուրդը հարազատ, որ ոչ պատերազմ էր սկսել եւ ոչ ուրիշի հայրենիքը առնակոխել։ Նա լսում է սրբի չաչիւնը Թուրքի, որ չյագեցած իր խմած հայի արիւնէն, գալիս էր իր հրեշային ծարաւն յագեցնելու մնացած հայութեան անմեղ արիւնով։

(Շար.) ԵԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

ծաղրութեան ընթացքին նշմարելի չափազանցութիւնները մեղմելու համար, Նախագահ Հուվըրի իրաւունք տրուած է վերակազմելու Մաքսային Յանձնախումբը եւ սակագինը նուազեցնելու 100ին 50 համեմատութեամբ։

Հակառակ ամերիկեան դեսպանին հաւաստիքներուն, ֆրանսական մամուլը կը մնայ յոռետես։

75 միլիառ մէկ ժամուան մէջ

Ամերիկեան սակարանին մէջ, թեթեւ բարւոքում մը արձանագրուեցաւ, բայց ժամանակաւոր։ Երէկ առտու շուկան բացուեցաւ տենդոտ մթնոլորտի մը մէջ։ Մեծ քանակութեամբ արժեթուղթեր հրապարակ նետուեցան ինկած գիներով։ Հատիկներու եւ բամպակի արժեթուղթերու անկումը աւելի ծանրացուց կացութիւնը։ Այս տարուան ընթացքին, հատիկներու գինը երբեք այդքան անկում չէին կրած։

Առուծախի առաջին ժամուան մէջ, արժեթուղթերու վրայ անկումը կը գնահատուի 3 միլիառ տոլար, այսինքն՝ 75 միլիառ ֆրանք։

Անուանի հինգ հարիւր ընկերութիւններու կամ ձեռնարկներու արժեթուղթերը չափազանց մեծ անկում կրած են։

Ատրպատականի երկրաշարժը

Թաւրիզ, 5 Յունիս.— (Սեփ. Թղթ.).—

Շիշդ մէկ ամիս է, որ ամբողջ Ատրպատականի նահանգը ենթակայ է երկրաշարժի ամենօրեայ ցնցումներուն՝ թոյլ կամ ուժգին։

Ցնցումները Սալմաստի մէջ դեռ ուժգին կերպով կը շարունակուին։ Երկրաշարժի ուժեղ ցնցումի ենթարկուեցաւ նաեւ Թաւրիզ։ Ամբողջ քաղաքին մէջ յառաջ եկաւ մեծ խուճապ և սարսափ։ Շուկայի ժողովուրդը եւս առաւել խուճապի մատնուեցաւ։ Մարդիկ տուներէն եւ խանութներէն դուրս թափուեցան։ Կէսօրէն յետոյ, ժողովուրդը նորէն քաշուեցաւ այգիներն ու բացօթեայ վայրերը։ Երկրաշարժի ուժեղ ցնցումներ տեղի ունեցած են նաեւ Խոյի, Մարաղայի, Ջուլֆայի եւ ուրիշ վայրերու մէջ։

Պաշտօնական տեղեկութիւններ կը պակսին առ այժմ։

Պոլիվիա կը յեղափոխի

Պուէնոս-Այրէսէն առնուած լուրերու համաձայն, յեղափոխական շարժում մը երեւան եկած է Պոլիվիոյ մէջ։ Արտասահման ղրկուած հեռագրերը գրաքննութեան կ'ենթարկուին։

Միւս կողմէ, Ուաշինկթընի պոլիվիական պատուիրակութիւնը կը յայտնէ թէ իր ստացած լուրերուն համաձայն, հանդարտութիւն կը տիրէ երկրին մէջ։

Յեղափոխականներու գլուխը կը գտնուի Ռոպէրթօ Ժոզա, որ Վիլէյսօն մտած է Պոլիվիացիներու եւ Արժանթինցիներու խումբով, ու քաղքին բնակիչներուն օգնութեամբ, գրաւած է ոստիկանատունը։

Ոստիկանապետը օգնած է յեղափոխականներուն, երբ անոնք կը յարձակէին մաքսային գրասենեակներուն վրայ։ Առեւտրական բազմաթիւ տուներ, ինչպէս նաեւ Վիլէյսօնի կայարանը յարձակման ենթարկուած ու կողոպտուած են։

Յեղափոխականները փորձեցին զէնքեր գրաւել եւ նուաճել սահմանագլուխի Թուփզա քաղաքը, բայց հանդիպեցան մաքսային պահակներու լուրջ ընդդիմութեան։

Յեղափոխութիւնը ընկերվարական բնոյթ կը կրէ, բայց չի կարծուիր որ կարենայ երկար տեւել։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ

ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ներկայացուցիչները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8 30ին Chope Parisienneի մէջ, 64 Rue des Ecoles.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.—Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիք։ Կը խօսի՝ Ընկ. Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ։

ՍԷՆ ԼՈՒ եւ ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ (միասին).—Այս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Սէն Լուի Ակումբին մէջ։ Կը խօսի՝ Ընկ. Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ։

"ՄԱՅԻՍ 28,, ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտօի վռամ ենթակոմիտէի եւ Սէնթ Անթուանի Ընկ. Կարօ խումբի։ Այս կիրակի ժամը 2ին, 120 Շըմէն տը լա Մատրակ, Պար Վէնսանի մէջ։

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Ա. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին

Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

7 Յուլիս կիրակի։ Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

առժամեայ վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր կեսարիոյ եւ շրջակայից հայրենակիցները, այս կիրակի ժամը 2ին, 50 Պուլվար տը կօմիէ, Պար Մօնիմանթալի մէջ, Մարսէյլ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

«Սալնոյ Ջորի Հայր. Միութեան կողմէ ի նպաստ Սալնոյ Ջորի կարօտեալներուն. Այս կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին 84 Րիւ Ճափ, Սալոն Ճափի մէջ։ Ղեկավարութեամբ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆի

Կը ներկայացուի՝ ՍԵՐՈԲ ՓԱՇԱ

Տոմսեր՝ 10, 7 եւ 5 ֆրանք։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ Զ. Ե. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՍԷՆ-ԼՈՒԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի ժամը 1.30ին Սէն Լու, Կրան-Բէնի պարտէզին մէջ

Գեղարուեստական բաժին Մուտքը ազատ է

ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հայր. Միութեանց Գիշեր. դպրոցի Բ. Տարեշրջանի փակման առթիւ

Հովանաւորութեամբ Գ. Եպիսկ. ՊԱԼԱՔԵԱՆի

Նախագահութեամբ ազգ. վարչութեան նախագահ Գ. Դ. ՃԱՀԼԱՄԵԱՆի

վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին Սալոն Սպլանտոյի մէջ

(46 Rue Tapis Vert — 46 րիւ Թափի Վէր)

Ձեկոյց, երգ, նուագ, բանախօսութիւն, եւայլն

Մուտքը ազատ է

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Շանթ Թատերախումբի կողմէ այս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ կէս գիշեր Ռոպէնսոնի Au Grand Arbre, chez Fiquet։ Հայկական, կովկասեան եւ եւրոպական պարեր, ճազ պանտ, Թառ, ժամը 8ին հրավառութիւն։ Ճաշը միասին բերել։ Փոքրիկներու մասնաւոր խաղավայր։ Ընծըլեւի պարագային մասնաւոր սրահ։ Ծախքերու մասնակցութեան համար՝ մուտք 4 ֆրանք։ Տոմսերը կը ծախուին հայկական ճաշարաններու։ Տեղաւորները վարձելու համար դիմել Գ. Ե. Գրիգորեանի 52 Rue Mr-le Prince, Paris, Հաղորդակց.— Շոգեկառք՝ Լիւքսէնպուրկի կայարանէն, հանրակառք՝ Փորթ տ'Օրլէանէն։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՇԱՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Խանասորի արշաւանքի տարեդարձին առթիւ Հ. Յ. Դ. Շավիլի Աբրուեթեան խումբին կողմէ Շավիլի անտառին մէջ 20 Յուլիս կիրակի օր։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԳԻՑԵԱՆՔՈՒՌԻ եւ Իսի լէ-Մուլինոյի Ջաւարեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԱՆԻԷՌ-Պուա-Քոլոմպի Զէյթուն ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Եռագոյն, Վիշապեան եւ Փոթորիկ խումբերը, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8 30ին։ Զեկոյց ներկայացուցչական ժողովի եւ ընթացիկ հարցեր, 10էն 12 վիճաբանական ժողով։

ԳԱՐԱՌ

ԼԻՈՆԻ խումբերու ընդհ. ներկայացուցչական ժողովը կը գումարուի այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանին մէջ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խ. Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի 3 Rue Eclipse մանկապարտէզի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Անիէռ-Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՏԱՐՕՆ-Տուրուբերանի միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 3ին, 131 Fbg. du Temple, Պէլվիլ։

Ա. Ե. Հ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ Լիոնի Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Տիկին Մաթիկեանի բնակարանը։

Օրակարգ. հաշուետւութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ արձանագրութիւն նոր անդամուհիներու։

ՌՈԼԱՆԻ Թեղուտ գիւղացի Բագրատ Մանուկեանէ կը խնդրուի ներկայանալ «Յառաջ»ի վարչութեան։

ԱՆԱՏՕԼԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլի հանգանակութեան ցանկը.—

Մարութեան, Պաղճէկեան, Ճաքրեան, Ոմն, Մինասեան, Սակաւէրեան, Օհանեան, Գալուստեան, Մարտիկեան, Թուլունեան, Մանիքօֆ, Յովսէփեան, Սանտրգեան, Յ. Յակոբեան, Օհանեան, Ալէմշահ 5ական, Տարիքեան, Թատրինեան, Ոմն, Ջալեան, Ոմն, Ոմն, Եագիւլեան, Օր. Նազարեան, Երիմեան 2ական, Մալեանեան 4, Ոմն 1, Մալիգեան 10, Ուլասեան 10, Նատորեան 10 ֆր.։ Գումար 133 ֆրանք։

Ջերոյեան, Արապեան, Մունարեան, Ուլաշիկեան 10ական, Մուրատեան, Մարաջոյեան, Գաբիկեան, Մորաքեան, Մարկոյեան 5ական, Քէլէկեան, Գաբիկեան, Գաբիկեան, Մինակեան, Ստայիս, Սերոբեան, Ստեփանեան 2ական, Արիանեան 3, Փիլիկեան 6, Ազատեան 1.50, Խաչիկեան 3, Ջալաճեան 0.60 սանդիմ։ Գումար 93 ֆր. 10 սանդիմ։

(Շար.)

ԵՐԵԿՈՅԹ

Խարբերդի Հայր. Միութեան գեղարուեստական երեկոյթը 28 Յունիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ։ Կը ցուցադրուի «Նափոլէոն»ի շարժանկարը։ Կը հրաւիրուին հայրենակիցներն ու համակիրները։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Քըրքաղաճցի Յովհաննէս Աբէլեան որ Հայաստանի մէջ Դրօի Դեծալազօրքի գունդին մէջ սպայ էր։ Իմացնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան։

— Վանեցի Միքայէլ Վարդանեան Մարտիրոսեան կը փնտռէ Յովհաննէս Քիւրքճեան (Վան, Այգեստան). Իմացնել՝ Միքայէլի, Քաֆէ «Բիրժա», Թաւրիզ։

— Կը փնտռուի Էնկիւրի նահանգին Ստանոս գիւղէն Յակոբ Ջօպանեան 27—28 տարեկան, հօր անուն՝ Պօղոս, մօր՝ անուն Մարիամ։ 1920ին կը գտնուէր իր մեծ մօրը քով Մերսին։ Այդ թուականին մեկնած է Դամասկոսէն Պոլիս երթալու համար, Կիլիկիոյ ճամբուն վրայ տեսնուած է հայրենակիցի մը կողմէ։ Իր մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 1000 ֆրանք նուէր։ Իմացնել իր եղբօրը Գրիգոր Ջօպանեանի 31 Rue de Fossé, Issy-les-Moulineaux (Seine) France կամ թերթիս վարչութեան։

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռեմ Քէմախի վերի Բագառիճէն Խոսրով Իսլիքեան եւ զաւակները Ղազարոս, Կաթիկ, Ազատուհի, եւ հօրեղբօրորդիս Ղուկաս եւ Ցաղիկ, որոնք աքսորուած են 1915ին։ Իզմիրի դէպքէն ամիս մը առաջ Մալաթիայէն լուր առնուած է աղջիկը Կաթիկէն։ Անկէց ի վեր լուր չկայ։ Իրենց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 500 ֆր. նուէր, իմացնել՝ H. Hougasian, Mazagan: Maroc: կամ «Յառաջ»ի։ Կը խնդրուի սուրիահայ եւ յունահայ թերթերէն արտատպել։

— Պուլկարիա (Պուլկարիա) Թադէոս քհնյ. Փորիաճեան կը փնտռէ գերդամ Մարկոսեանը (Զմիւռնիացի), որդին փաստաբան Մարկոսեանի, որ եղած է պաշտօնեայ Գասապայի երկաթուղւոյ ընկերութեան մէջ։ Զմիւռնիոյ ծանօթ աղէտէն յետոյ մեկնած է Գերմանիա։ Տեղեկութիւն ունեցողներէն եւ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ հետեւեալ հասցէին, Père Tatéos Poryadjian, Eglise Arménienne, Bourgas, (Bulgarie).

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITIONS 208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

“HARATCH”

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 375 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ
21
ՅՈՒՆԻՍ
1930

21 JUIN 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1294

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄԸ

Երէկ համառօտակի ակնարկ մը նետեցինք Ռուսաստանի տնտեսական ճգնաժամի վրայ, ճգնաժամ մը, որ իր խոշոր անդրադարձն ունի Հայաստանի մէջ։

Ստալինի խարդախ «նահանջը» մեզ չի կրնար օրօրել, որ մոռնանք այն տնտեսական անօրէն քայքայումը, որուն ենթակայ եղաւ Խորհր. Հայաստանը։ Մտահոգութիւնը որ մեզ կը պաշարէ, չափազանց մեծ է և կ'անցնի կուսակցական հաշուակցութեան սահմաններէն անդին։ Անոնք, որ քիչ մը օէք անին հանդէպ մեր փոքրիկ հայրենիքին, անոնք, որ ամէն օր տարբեր կը պտտան, ցոյց տալու թէ շատ կը գուրգուրան Հայաստանի ժողովուրդին վրայ, վերջապէս անոնք, որ քանի մը յօդ գրելով Հայաստանի համալսարանին, կամ ուանի մը շինութեան նպաստելով, կը կարծեն թէ Հայաստանը կը վերածնին, պարտաւոր են աւելի լրջութեամբ հետեւելու Հայաստանի անցուդարձերուն, գիտակցօրէն մեզասկից չդառնալու այն ոճրային արարքներուն, որոնց ենթակայ է մեր հայրենիքն ու մեր ժողովուրդը։

Չեռուները նստելով սիրաբանութիւններ ընել բոլշեւիկներուն հետ ի հաշիւ հայ ժողովուրդին որու ողբերգական կեանքը կը (Հայ վարագոյրին ետին) կը նշանակէ մոլորեցնել ամբողջ արտասահմանի Հայութիւնը, որ անգիտակ դրութեան ամբողջ ծանրութեան, ինքզինքը մխիթարէ չնչին ձեռնարկներով, առանց տեսնելու որ ժողովուրդը կը հալի Հայաստանի մէջ։

Հայաստանի գիւղաշխարհը հաւաքական տնտեսութեան ձեւերու մէջ դնելու ձեռնարկը շատ աւելի մեծ աղէտ մը եղած է, քան 1920ի Դեկտեմբերեան արկածախնդրութիւնը։ Հայաստանի ամբողջ սահմաններու մէջ գիւղական երթեւեկը դադրեցուցած են։ Չեկայի արտօնագիր ունեցողները միայն կրնային իրենց տեղերէն շարժիլ, որով, Հայաստանի գիւղերը մինչեւ հիմա ալ անտեղեակ են իրենց դրացի շրջաններու մէջ տեղի ունեցած դէպքերէն։ Լեռներ քաշուած բազմաթիւ անհատներն են, որ անտառներու ու ձորերու մէջ իրարու հանդիպելով՝ կը պատմեն զանազան շրջաններու արհաւիրքները։

Բազմաթիւ գնդակահարութիւններ կատարուած են, առանց դատավարութեան, «վերին» խիստ հրամանները իրականացնելով։ Տեղի են ունեցեր ըմբոստութիւններ և արիւնոտ ընդհարումներ, հարիւրաւոր զոհեր խլելով երկու կողմէ։ Ու ահա տեղահանութիւնը։ Գոնէ այս բառին իմաստը Արեւմտահայերը լաւ կը ճանչնան։ Հազարաւոր հայ գիւղացիներ, զրկուած տուն ու տեղէ, ամէն ինչէ, անորոշ ուղղութեամբ ճամբայ հանած են։ Ոտքին, երախայ և ծեր, ցուրտին ու բուքին մատնուած, անոնց ձեռքէն փակցուած անոնց կոնակին, — արգիլուած է պետական պարենաւորման բոլոր հաստատութեանց որ և է օժանդակութիւն տեղահանուածներուն։ Աւելին, արգիլուած է չտեղահանուած ժողովուրդին որ և է պատսպարան տալ հալածականներուն։ Անսաստողները ենթակայ էին տեղահանութեան։

Ցար և նման թրքական բարբարոսութեան։ Ու ժողովուրդը հալեցաւ... առանց գնդակահարութեան։ Մինչդեռ հոս շատերը հոգեւորութին այս ու այն ուանի շինութեամբ։ Կարելի՞ է հարցնել.— Որո՞ւ համար պիտի շինուին անոնք, երբ հազարաւոր Հայեր, այսպէս աժան կը մեռնին։

Եթէ անընդունակ ենք հազարաւոր մարդոց մահուան առաջքն առնելու, պէտք է սահմանենք տասնեակ հազար մարդոց պատճառող սովէն, որ անխուսափելի արդիւնքը պիտի ըլլայ «հաւաքական տնտեսութեան» խելագար վազքին։

Ի՞նչ կ'ըսեն չոր թիւերը։

Հայաստանի սահմաններուն մէջ, ժողովուրդը բոլշեւիկեան լուծին դիմադրելու մէկ միջոց ունէր.— Կրաւորական պայքարը, որու հետեւանքով Հայաստանի անասուններու 40 տոկոսը ոչնչացաւ։ Այս կը նշանակէ Հայաստանի ամէնէն մեծ հարստութեան գրեթէ կէսի փչացումը, տասնեակ միլիոններու կորուստ մը, որ քանի մը անգամ աւելի մեծ է քան արտասահմանի տասը տարուայ բոլոր տեսակի օժանդակութիւններու գումարը։ Նամաւոր կոյրերը կը տեսնե՞ն արդեօք, թէ ինչպէս Հայաստանի բոլշեւիկ ղեկավարները, մէկ ամսուան ընթացքին, տասն անգամ աւելի մեծ հարստութիւն ջուրին կուտան, քան կարող է աշխարհի չորս կողմը ցրուած հայութիւնը տարիներու հանգանակութիւններով հոն հասցնել։

Ասկէ զատ, փաստ է որ գարնան խառնակութեանց պատճառով Հայաստանի ցանքերը 30 տոկոսով նուազ եղած են քան անցած տարի։ Գիտենք նաեւ այն, որ Հայաստանի անբաւարար հացահատիկի գրեթէ կէսը կը ստացուի դուրսէն։ Որդ, նկատի առնելով Ռուսաստանի ցանքսերու նուազութիւնը, Հայաստանը քիչ յոյսեր պիտի ունենայ այդ դուրսի վրայ։ Իսկ Հայաստանի երկրագործութիւնը քայքայուած պէտք է նկատել, երկրագործութիւնը զրկուելով մեծ քանակութեամբ անասուններէ եւ աշխատաւոր ձեռքերէ, սովի ուրուականը կ'առաջնորդէ Հայաստան, որուն սիրողները պէտք է գիտակցին թէ տասնեակ միլիոն տոլարներու օգնութեամբ իսկ դժուար պիտի ըլլայ սովահար բազմութիւնները փրկել անխուսափելի մահէն։

Այս ծանր հարցերու մասին ի՞նչ կը մտածեն բոլշեւիկներու բարեկամները։

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՊՕՐԻՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Եգիպտոսի «Արեւը» այս վերնագրով կը գրէ (յունիս 9).

— «Ինչպէս յայտնի է, Դաշնակցութիւնը երկարատեւ խորհրդաւոր լռութեան մը մէջ, հոս՝ այս երկրին մէջ կազմեց «Հայ կրթական եւ հրատարակչական Համազգային ընկերութիւն» անունով մարմին մը որ սովորաբար կը կոչուի «Համազգային».

Աւելի յստակ ըլլալու համար, առնենք օրինակ «Համազգային»ի առաջին նպատակը։

Նոր սերունդի կրթութեան նպաստելու համար միջնակարգ վարժարաններ պիտի հիմնէ «Համազգային»ը։ Քանի մը ամիս առաջ հիմնուեցաւ արդէն հատ մը Գէյրութի մէջ։

Դիտնալէ վերջ թէ ընկերութեան իրական եւ իրաւական տէրն ու տիրականը դաշնակցականներ են եւ *միմիայն դաշնակցականներ*, կարելի՞ է յուսալ որ բացուելիք այդ վարժարանը պիտի գործէ կամ կրնայ գործել չէզոք հողի վրայ։ Կարելի՞ է յուսալ որ կրթական գործը զերծ պիտի մնայ կուսակցական ազդեցութենէ եւ պիտի ծգտի դաստիարակչական եւ ազգային նպատակներու միայն։

Կրթական գործը ազգային նկարագրի պահպանման էական ազդակն է թէեւ, բայց խոտելի կը դառնայ այսպիսի հակառակորդներու ձեռքին, երբ Դաշնակցութիւնը եւ անոր համակիր չէզոք հասարակութիւնն իր ուսերով կը տանի դպրոց։ Կրթական գործը սուրբ է, բայց «անսուրբ» կը դառնայ, երբ իսկական հայ դաստիարակներն անոր ղեկավարը կը հանդիսանան։ Ռամկավար թերթը բացայայտօրէն կը հարցնէ. «Կարելի՞ է յուսալ որ կրթական գործը զերծ պիտի մնայ կուսակցական ազդեցութենէ...»։ Արդեօ՞ք այդ թշուառականները օր մը օրանց մտածեցին ներկայ Հայաստանի կրթութեան վտանգի մասին։ Երբ ամէն օր, սարկաւար խունկ կը ծխեն բոլշեւիկ տէրերուն, գիտե՞ն թէ հոն, մեր ժողովուրդի մանուկներու ամբողջ գիտութիւնը Մարքսի եւ Լէնինի անուններէն անդին չանցնիր։ Ըստ երեւոյթին այս կրթութիւնը «Ռամկավար» դաստիարակութիւն կը նկատեն։

Աղտոտ ձեռքերով մարդիկ՝ որոնք անբիծ ճերմակութիւն մը կը փնտռեն իրենց կեղտը մաքրելու համար.

ԻՌԼԱՆՏԱ-ԱՄԵՐԻԿԱ ՕԴԱՆԱՒՈՎ

Օդանաւորդ Սմիթ կը սպասէ մթնոլորտի բարելաւման, ձեռնարկելու համար Իռլանտա-Ամերիկա ճամբորդութիւն, եւ մեկնումը փութացնելու նպատակով, միջոցներ ձեռք կ'առնէ, որպէսզի կարենայ իր ճամբու ընթացքին, Ամերիկայի բացերը պաշար ստանալ ուրիշ օդանաւէ մը։

Նման գործողութիւն մը անդրատլանտեան թռիչքի ընթացքին, տակաւին տեղի չէ ունեցած։ Սմիթ պիտի փորձէ զայն, այն պարագային, երբ սաստիկ հովերուն հետեւանքով, ստիպուի աւելի վառելանիւթ սպառել։

Ժամական 95ք. արագութեամբ հովի հոսանքին դէմ թռչելու չափ վառելանիւթ կրնայ առնել Սմիթ։ Բայց պայմանաւ որ Ատլանտեան ովկիանոսի հիւսիսային ափէն 1000 քիլոմեթր անդին կարենայ պաշար ստանալ, պատրաստ է մեկնելու 35 քիլոմեթր արագութեամբ հովին դէմ իսկ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թրքական յարձակում Քիւրտերու վրայ

Թէհրանէն առնուած լուրի մը համաձայն, 10,000է աւելի թրքական զօրագունդ մը յարձակում կը գործէ Քիւրտերու վրայ, որոնք Արարատի վրայ դիրք բռնած են։ Պարսկական զօրագունդերը կը հսկեն սահմանագլուխին վրայ։

Վրաստանի խռովայոյզ վիճակը

Նոր մանրամասնութիւններ կը հասնին Անդրկովկասի պղտոր կացութեան մասին։ Պաթումէն առնուած լուրերու համաձայն, այս գարնան, ժողովրդական հակաբոլշեւիկ ուժեղ շարժում մը ծայր տուած է ամբողջ Վրաստանի և մանաւանդ արեւմտեան նահանգներուն մէջ։ Շարժումը՝ անմիջական հետեւանքն է «համայնացման» պայքարին, որուն վրայ բարդուած են բազմաթիւ դժգոհութիւններ, ուտեստի եւ անհրաժեշտ պիտոյքներու պակաս։ Այս պատճառով, համագործակցականները դադրեցուցեր էին ամէն բաշխում եւ վաճառում։

Չեկայի մանաւոր ջոկատներուն եւ ժողովուրդին միջեւ, տեղի ունեցած են բախումներ, որոնց ընթացքին, բազմաթիւ զոհեր ինկած են երկու կողմէն։ Ընդհարումները մանաւորաբար արիւնալի եղած են Տփղիս-խալցխի եւ Վանիի մէջ։ Իսկ ամէնէն նշանակելի իրողութիւնը այն է որ կարմիր բանակի վրացական զօրախումբերը մերժած են քալել ու կրակ բանալ ժողովուրդին դէմ։ Այս պատճառով, երկու զօրաբաժիններ ցրուած եւ ուրիշներ ալ ղրկուած են Ազրբէջան։

Մահուան պատիժները յաճախակի են։ Բանտերը լեցուն են գիւղացիներով, գործաւորներով եւ երիտասարդներով։ 1500 բանտարկեալներ փութով ղրկուեցան Մոսկուա։ Ժողովուրդը կորսնցուցած է համբերութիւնը եւ դժուար է նախատեսել թէ ի՞նչ կերպով պիտի պայթի։

Վորոշիլով ձերբակալուած?

Վարշաւիոյ ճամբով տրուած լուրի մը համաձայն, ռուս պատերազմական գործավարը, որ արդէն հրաժարական տուած է եղեր, ձերբակալուեր է Մոսկուայի մէջ։ Դատի պիտի քաշուի համայնավար կուսակցութեան համագումարէն յետոյ։

Վորոշիլոֆ կ'ամբաստանուի թէ, զինուորական ջոկատի մը գլուխն անցած մտադիր է եղեր ձերբակալել Ստալինն ու իր համախոհները, համագումարի բացման օրը։

Հնդկաստանի մէջ

Եւրոպական վաճառատուներու դէմ, հնդիկ կամաւորներու գործունէութիւնը կը շարունակուի, հակառակ ոստիկանական ու դատական խստութիւններու։ Պոմպէյի մէջ, երէկ, ձերբակալուեցան 14 անձեր։

Հնդիկ ազգայնական համագումարին նախագահը Մոթիլալ Նէհրու, հասաւ Պոմպէյ, ուր իր ժամանումը տեղի տուաւ խանդավառ ցոյցերու։

Պոմպէյի կառավարիչը այցելեց Շօլափուր եւ ընդունեց տեղին մեծամեծները, որոնք իրմէ խնդրեցին վերջ տալ պաշարման վիճակին։

Փէշավէրի թերթերը կը հրատարակեն յօդուածներ եւ նկարներ, որոնց վրայ կը տեսնուի բոլշեւիկեան զինանշանը— մուրճ եւ մանգաղ — եւ նշանաբանը.— Ամբողջ աշխարհի գիւղացիներ եւ բանուորներ, միացէք։

Ձեռնառումներ կը պայթին

Երէկ գիշեր, ձեռնառումբեր պայթեցան հիւսիսային Հնդկաստանի հինգ ամէնէն կարեւոր քաղաքներուն մէջ, Լահոռ, Լիալփուռ, Ամարիձար, Կուժթանվալա (Փէնճապ) եւ Շէյխուբա։ Մանրամասնութիւնները կը պակսին։ Բազմաթիւ սպանեալներ կան, որոնց մէջ ոստիկան մը։

Լահոռի ժողովրդական թաղերէն մէկուն մէջ, պայթումի հետեւանքով երեւան հանուեցաւ ձեռնառումբի արհեստանոց մը։

Բռնուած ձեռնառումբերը պատրաստուած են շատ նախնական կերպով եւ կը պարունակեն գամեր ու երկաթի կտորներ, այսուհանդերձ կրնան մահացու վէրքեր եւ մեծ վնասներ պատճառել։

∴ Պոմպէյի մէջ, ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ քանիցս յարձակիլ ամբոխին վրայ, որ ըստ սովորութեան, հաւաքուած էր դիտելու վաճառատուներու առջեւ դիրք բռնող կամաւորներու գործունէութիւնն եւ ոստիկաններու հետ անոնց կռիւները։

∴ Ազգայնական համագումարին նախագահը Մոթիլալ Նէհրու, կը մերժէ որեւէ կարծիք յայտնել համագումարին ապագայ քաղաքականութեան մասին, եւ Սիմոնի ծրագրին հանդէպ՝ բացարձակ անտարբերութիւն ցոյց կուտայ։

∴ Ցամառ զրոյց կը շրջի թէ ըմբոստ պետերուն հետ է նաեւ Աֆղանիստանի գահազուրկ թագաւորին՝ Ամանուլլահի զաւակը եւ անոր հետ զբաղած է բանակի մը կազմակերպութեամբ։

Պոլիվիական յեղափոխութիւնը

Պոլիվիոյ յեղափոխութեան մասին հասած լուրերը հակասական են։ Արժանթինէն տրուած տեղեկութեան մը համաձայն, Միացեալ Նահանգները խոստացած են օգնել Պոլի-

(Շարունակութիւնը կարդա 4 էջ)

Հ. Յ. Դ.
ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 19

ԿԱՐՏԱՆԷՆ

Մարտիրոս Յակոբեան	120
Յովհաննէս Ջէրչեան	100
Պետրոս Հայրապետեան	100
Համբարձում Ֆէրմանեան	100
Սարգիս Տէր Նազարէթեան	100
Գրիգոր Գէյլէրեան	100
Հայրապետ Աւետիսեան	100
Հայրապետ Կասյեան	100
Խաչիկ Յարութիւնեան	100
Սիրական Աւետիսեան	100
Մարգար Պօղիկեան	100
Նշան Գալայճեան	100
Գումար	1220
Նախորդ գումար	19,250
Ընդհ. գումար	20,470

ԳԵՐՄԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Գերմանիոյ ելեւմուտքը 6 միլիառ մառքի բաց մը ունի, զոր գոցելու համար, ելմտական նախարար Մոլտէնհաուէր մշակեր էր «զոհողութեան տուրք»ի օրինագիծ մը, այսինքն՝ գործատուութեան դէմ ապահովութեան սակերու յաւելում, անգործներու նպաստի նուազում եւ բոլոր թոշակներուն վրայ մասնաւոր տուրք մը։

Բայց ժողովրդական կուսակցութիւնն իսկ որու կը պատկանի նախարարը, չէր հաւանած այս ծրագրին եւ դէմ ելած էր նաեւ նախարարին։ Այս պատճառով, Մոլտէնհաուէր ներկայացուցած իր հրաժարականը։

Կացութիւնը ծանր է, անոր համար որ բացի ընդդիմադիր տարրերէն, կառավարական կուսակցութիւնն իսկ դէմ է «զոհողութեան տուրք»ին։

Եւ այս պայմաններուն տակ, եթէ նախարարին հրաժարականը ընդունուի, պէտք պիտի ըլլայ որ անոր յաջորդը նոր ծրագրով մը ներկայանայ, ելմտացոյցին բացը գոցելու համար։

Եթէ պնդեն որ Մոլտէնհաուէր մնայ իր պաշտօնին վրայ, հետեւանքը պիտի ըլլայ դահլիճին տապալումը։

Գերման վարչապետը շփոթութեան մատնուած է, որովհետեւ ամբողջ դահլիճը համամիտ էր Մոլտէնհաուէրի ծրագրին։ Վճռական որոշում մը տալէ առաջ, վարչապետը կը սպասէ Սաքսոնիոյ ընտրութիւններուն, որոնք պիտի կատարուին այս կիրակի եւ հաւանական է որ դէպի աջ ծգտում մը երեւան բերեն։

ՊԸՐՏ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ

Պըրտ որ անցեալ տարի բեւեռ էր մեկներ ուսումնասիրութիւններու համար, իր արշաւախումբէն 65 անդամներու հետ վերադարձաւ Նիւ-Եորք։ Ընդառաջ գացեր էին քաղաքապետը եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ ու խուռներամ ամբոխ մը։ Արշաւախումբի անդամները ստացան Նիւ Եորք քաղաքի ոսկի շքանշանը։

Պըրտ պիտի ներկայանայ նաեւ նախագահ Հուվըրի, որմէ պիտի ստանայ ոսկի շքանշան մը եւս։

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

(Սեփ. Թղթակցութիւն «Յառաջ»ի)

Ձեան վրայ թափւած գիւղացիութիւնը չկարողանալով դիմանալ փետրւարեան դաժան ցրտին, վերջի վերջոյ յանձնւած էին հնձող մահւան։ Մեռնողները մեծ մասամբ մատաղ երեխաներն էին։ «Ցուրտի խոլերա է» — գոչում էին Երեւանի կանայք փողոցներում։ «Փլւես դու կառավարութիւն, քո ժողովուրդ պահելովդ» աղաղակում էին քաղաքի կանայք։ Այսպիսով Ստալինին յաջողւեց կուլակի ֆիզիքական լիկվիտացիան բխեցընել նրա տնտեսական լիկվիտացիայից, կապելով ինչպէս ժողովրդի այնպէս էլ հայ մեծամեծ կոմունիստների աչքերը։ Երբ ամէն օր, փետրւարեան օրերին դուրս էինք գալիս, ամէն տեղ, փողոցներում հանդիպում էինք հեռագրասիւների եւ պատերի անկիւններում պատսպարւած երեխաների եւ կանանց, որոնք սառցահար դէմքով մնացել էին տեղերում։ Միւս կողմի անկիւններից դեռ յուսահատական ու մահամերձ ճիչեր էին լսւում։ Կանայք էին։ Մայրական սէրը դառնացած էր որպէս լեղի թոյն ընդունող մի չակի եւ անոնք կապտած շրթները շարժելով ողբում էին իրենց եւ զաւակների այդ դժբախտ դրութիւնը։ Էլ ո՞վ ժամ կարող էին նրանց գիշերել կամ ո՞ր հայը նրանց տեղ կտար, երբ ինքը հաւատացած էր, որ տեղ տալը, ղարիբներուն տուն բերելը, կառավարութեան կողմից ճանաչւում է յանցագործութիւն մը եւ միւս կողմից, վաղը ինքը եւս այդ օրւանը կ'արժանանար։ Կառավարութեան կարգադրութեամբ առաւօտը վաղ ողջ քաղաքի միլիցիոնէրները փողոցներից հաւաքում էին մեռած գիւղացիներին, որպէսզի ժողովուրդը չտեսնի եւ զանազան խռովութիւններ չառաջանան։ Դա դեռ բաւական չէր։ Մնացած գիւղացիութեան կիսակենդան «ժողովուրդին», — չնայած ժողովուրդը չէր ճանաչում դրանց — չարչարելու եւ կոտորելու համար, իշխանութիւնը սայլեր ու ֆուրգոններ բերեց եւ լցնելով ժողովուրդին դրանց մէջ փետր. ամսին բուք ու բորանի տակ ուղարկեց դէպի հեռաւոր ցուրտ գօտիներ՝ Աղբաբա, Նոր Բայազետ, Դիլիջան եւ այլն։ Կառապաններից շատերն պատմում էին որ ճանապարհին շատ մասն կոտորւեց, իսկ շատերի ոտքերն ու ձեռքերն ցուրտը տարել էր։

Հաւաքարարը ամէն տեղ անճում էր։ Այսպէս ոչնչացւեցին Հայերի խոշոր մասն եւս մի անգամ, հէնց Հայերի ձեռքով։ Հայաստանի թուրք գիւղացիներին որպէս ազգային փոքրամասնութիւն չպարտաքսեցին. Նրանք կոտարածներ չունեցան, մինչդեռ Ադրբէջանում և Նախիջեւանում կուլակների արտաքսման պահուն առաջին գիւղացիները հէնց նոյնպէս Հայերն էին։ «Ադրբէջանի կառավարութիւնը Հայերին ազգային փոքրամասնութիւն չի ճանաչել իր երկրում և ոչ էլ այսուհետեւ նա կը ճանաչէ» — ասում էին այնտեղից Երեւան փախած Հայերն։ Այսպէս էր փետրւարին Հայերի աղաղակն ու աղեկտուր ճիչերն, որոնք վերջացան զանգւածային եղեռնամահով։ Ինչ էր կատարւում գիւղերում։ Գիւղական կոմունիստներն, ստրուկներն ու շրջանային-կարմիր շներն (չեկիստներն) հաւաքւած էին, որպէս ստեպներից եկած քաղցած սեւ ագռաւներ եւ լափում էին իրենց գտած դիակները։ Կուլակներին դուրս վռնդելով գիւղերից, նրանց ոչխարները մորթելով գիւղացիների տանը քէֆեր, անընդհատ քէֆեր էին կազմակերպում ու խմում «հաւաքարած կոլլեկտիւացման յաջողութիւնների կենացը»։ Եւ այսպէս... անհրաժեշտ է նշել նաեւ այն հանգամանքը՝ որ ճիշդ է թուրք ժողովրդից Հայաստանի գիւղերից վտարումներ չեղան, սակայն նրանց ինչպէս նաեւ հայ մի շարք այլ գիւղացիների այսպէս կոչւած «կուլակաթափ» արեցին, որի հետեւանք եղաւ Հայաստանի նոր ապստամբութիւնը, որի մասին կը խօսենք յետագայում։ Պնդաճակատ Ստալինը արդեօք չէ՞ր իմանում կամ նրան յայտնի չէ՞ր որ համատարած կոլեկտիւացում անգրագէտ մութ ժողովրդի վրայ (որպիսին է Ռուսաստանը) փորձ կատարել, դա կը լինի ցնորաբանութիւն։

ԲՌՆԱԲԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հաւաքարած կոլեկտիւացումն Հայաստանում ունեցել է վատ հետեւանքներ, որպէս պատմական մի անպատեհ երեւոյթ։ Ինքնին հասկնալի է որ այն դառն վիճակը, որ ապրում էր ժողովուրդը փետրւար եւ յունւար ամիսներին, գեթ չէին կարող մոռնալ ամէն տեսակի ահռական յարաբերութիւնից, որ եւ գլխաւորն է Չեկիստների համար։ Բաւական է միայն համոզւել մի քանի սարսռեւ բերւած ճշգրիտ եւ հանրայայտ փաստերով։ Գիւղերում աչքի ընկնող շները որոնք խանգարում էին չեկիստներին գիւղ մտնելիս, այդպիսիները անմիջապէս ոչնչացւեցին մաուզերների ճարճատիւններով։ Երեկոյեան մութին իջնելիս գիւղերը քարանում էին։ Անվախ չեկիստները գալիս էին գիւղերը ոցս անելու եւ շատ ժամանակ նրանց յաջողւում էր։ Ղամ. շրջանի Վ. Դարղալու գիւղում գալով, տեղեկանում են որ Չեկայում բանտարկւած Ստեփան Բաբայեանի կինը գիւղում աչքի է ընկնում իր գեղեցկութեամբ։ Չեկիստ Սարգսեանը իր անասնական կիրքերին յագուրդ տալու համար, անցնում են Ստեփանի կնոջ մօտ եւ կատարում է խուզարկութիւն բնակարանում։ Բնակարանում գտնւում էր Ստեփանի կինն ու երկու երախաներն։ Ոչինչ չի յայտնաբերւում ի հարկէ խուզարկութեան ժամանակ։ Սարգսեանը ինչ-ինչ թղթեր վերցնելով ասում է. «Ապա այս ի՞նչ թղթեր են»։ Կինը պատասխանում է. «Ես անգրագէտ մի կին եմ, չգիտեմ ինչ թղթեր են, ով է կարդացողը, երախաներիս տետրակները կը լինեն»։ Սարգսեանը կնոջը առաջարկում է գիւղ-խորհրդի գրասենեակ։ Կինը ընդդիմանում է. «Այս գիշերով ես գրասենեակ չեմ գայ», բայց իզուր. գնում են գրասենեակ։ Նախագահն գիւղ-խորհրդի Եղիշ Մովսէսեանը եւ Չեկիստ Սարգսեանը առաջարկում են կնոջը «թէ այդ գտնւած թղթերի իսկութիւնը պարզելու համար պէտք է գնանք Ղամարլու»։

Խեղճ կինը երեխաները թողնբան ցուրտ շուրթին անց թողնէ անօգնական խեղճ վիճակում և գնա Ղամարլու. չէ՞ որ գիշերը ջուր կամ հաց ուզելիս իրանց մօրը չտեսնելնուն պէս լեղապատառ կը լինեն։ Ահա այս բոլորը գալիս են կնոջ յիշողութեան մէջ եւ վերջը, կինն երբ գլխի է ընկնում իր դիմացիների նպատակը, ճարահատեալ գնում է։ Մինչեւ լոյս, չեկիստ Սարգսեանն ու նախագահ Եղիշ Մովսէսեանը լլկում են այդ կնոջը եւ այնուհետեւ հեռանում։ Նման մի դէպք կատարւում է նաեւ Հայ Դվին գիւղում։ Գիւղերի բատրակները եւս զերծ չեն նման արարողութիւններից։ Այն գիւղացին որն հրաժարւում է իւր աղջիկն իրենց բատրակներին կնութեան տալուց, նրանց բատրակները Գիւղխորհրդի նիստում ձայնազրկւում են եւ որոշում են գիւղից հեռացնել եւ այսպէս ստիպւած, մահւան ճիրաններն չընկնելու համար, աղջիկը համաձայնւում եւ ամուսնանում է բատրակի կամ այլ կոմունիստի հետ։ Դա քաղաքակրթւած կոմունիստական բռնաբարութիւն չէ՞ արդեօք։ Մի ուրիշ դէպք եւս ու վերջացնենք։ Նոյն Դարղալու գիւղում գիւղի այգեգործութեան ընկերութեան նախագահ «ընկեր» Խաչատուրն եւ խորհրդի նախագահ Եղիշ Մովսէսեանը գիւղացիներից մէկի տանը գինի խմելիս, տանուտէրը թիւրիմացաբար իր բաժակը մոռանում է եւ չի խմում։ Որպէս տուգանք ամուսնոյն, կոմունիստներն որոշում են եւ 2 ժամ գոմում բանտարկում։ Գալով տանը՝ բռնաբարում են Գ.ի տանտիրոջ սիրուն «աչք ծակող» կնոջը։

ՅԱԿՈԲ ԱՐԱՐԱՏՑԻ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԴԷ ՊԻ ՀԱՎՐԷԶՔ

(Մուսուլի գաղթականներու նորակառոյց գիւղը)

Գողթ կոմիտէի նախագահ Պ. Լեւոն Շաղօեանի հետ ճամբայ կ'ելլենք այցելելու հայկական նորակառոյց գիւղը՝ Հավրէզք։ Սիրտս կը տրոփէ. արդեօք ի՞նչ տեսարանի ականատես պիտի ըլլանք. արդեօք պիտի հիասթափուի՞նք տեսնելով յուսահատ ու դալկացած դէմքեր, թէ՞ հաւատքով լեցուն պիտի վերադառնանք ի տես հայ գիւղացու ջանասիրութեան։

Կ'անցնինք ցանուած արտերու եզերքէն, որոնց կանանչը յօդուած եւ առոգուած է ժրաջան հայ մշակի քրտինքով։

Արդէն գիւղին առջեւն ենք։ Տուները փռուած են հարթավայրի մը վրայ, միակերպ եւ կանոնաւոր շարքով ու խաչաձեւուած փողոցներով։ Տեսարանը հրապուրիչ է եւ տեղացուած տպաւորութիւնը գոհացուցիչ։ Ի՜նչքան խոր տարբերութիւն ճամբուն վրայ, տեղացիներու գիւղական խրճիթներու խճողուած ու անկանոն ձեւէն։

Արդէն լաւ տպաւորութեան տակ գիւղ կը մտնենք եւ քիչ մը հանգստանալէ ետքը՝ կ'ելլենք պտոյտի։

Առաջին հայեացքով ինչ որ աչքի կը զարնէ փողոցներու եւ շրջակայից մաքրութիւնն է։ Ուշք կը պտտցնենք տուներէն ներս. աղքատիկ բայց մաքուր կահաւորում, այնքան որքան կը ներէ գիւղական կենցաղը։ Այստեղ է որ ի յայտ կուգայ հայ տանտիկնոջ ժրաջանութիւնը եւ մաքրասիրութիւնը։ Ամէն քայլափոխի, կը հանդիպինք աշխատանքէն կոշտացած եւ գոհունակ դէմքերու. բայց ասոր հետ մէկտեղ թախիծով խառն, ինչ որ ենթադրել կուտայ մեզ թէ՝ այդ թախիծը տարիներու առատութենէն ձեռք ձգած հայրենի կարօտն է եւ այն ներքին բողոքը թէ՝ ինչո՞ւ օտար հողին վրայ արմատ կապել եւ ոչ սեփական հայրենիքին մէջ։

Կը խօսակցինք գիւղացիներու հետ եւ հարցումներ կ'ուղղենք անոնց իրենց ապրելակերպի, տեղի, կլիմայի եւ այլնի մասին։ Միահամուռ արտայայտութիւնը այս է. «Երկիրս չարեաց փոքրագոյնը ընտրուած է, քանի որ մեր հայրենիքի դռները գոցուած են մեր առջեւ. գոհ ենք որ Պասրայի կիզիչ եւ վատառողջ կլիմայէն ու անոր յարակից անզօրութենէ ազատուած եւ տեղաւորուած ենք մեր երկրի կլիմային մօտեցող վայրի մէջ։ Շնորհակալ ու երախտապարտ ենք Իրաքի կառավարութեան որ մեր հարազատին զլացածը տուաւ մեզի. մենք գիւղացի մարդ ենք եւ քաղաքի կեանքը անհաճոյ է մեզի, գոհ ենք եթէ ունենանք զոյգ մը եզ, կթան կով մը կամ 2—3 ոչխար տարրական ապրուստ մը կը գոհացնէ զմեզ, հողը բարեբեր է, կը վարենք, կը ցանենք եւ մեծ յոյս ունինք որ բնութիւնը պիտի վարձատրէ մեր աշխատանքը»։ Եւ միեւնոյն ժամանակ կ'աւելցնեն «նիւթական հնարաւորութիւններ կը պակսին մեզի լծկաններ եւ գիւղական աշխատանքի այլ պիտոյքներ ձեռք բերելու, որովհետեւ պատերազմի մէջ անգործութիւնը զմեզ նիւթապէս քայքայած էր»։ Բայց ընդհանրապէս յուսալից են ապագային նկատմամբ եւ այն խոր հաւատքը ունին թէ հեռաւոր ազգակից համայնքները իրենց կարիքները նկատի առնելով, նիւթական անհրաժեշտ օժանդակութիւնը չպիտի զլանան։

Ի՞նչ կ'ուզեն հայութենէն այս կենսունակ տարրերը — զոյգ մը եզ եւ կթան կով մը կամ 2-3 ոչխար, եւ իրենք զիրենք բախտաւոր պիտի համարեն ներկայ պայմաններուն մէջ, մինչեւ «բացուին դռներն յուսոյ»։ Արդեօք պիտի զլացուի՞ իրենց, պատուաւոր ապրուստի այս ամենատարրական միջոցը։

Գիւղէն դուրս կ'ելլենք եւ աչքէ կ'անցընենք գիւղի մօտակայ չէնքերը, որոնք ամենալաւերն են։ Նաեւ կ'երթանք տեսնելու ջուրի աղբիւրները՝ որոնք կը գտնուին գիւղին արեւելեան կողմը երկարող ձորակին մէջ, ջուրը բաւական մաքուր, յստակ եւ ախորժահամ է, բայց կը թուի քիչ ըլլալ. կը բացատրեն որ այս գիւղը երկար ժամանակէ ի վեր աւերակ վիճակի մէջ մնալով՝ եւ աղբիւրներուն հոգ տարուած չըլլալով՝ ջուրը նուազած է։ Իսկ այժմ միջոցներ կը խորհին զայն առատացնելու։ Արդէն վարպետները գործի սկսած են եւ ստացուած ճշգրիտ տեղեկութեան համաձայն արդիւնքը բաւարար։

Կը բարձրանանք գիւղի հիւսիս արեւմտեան կողմի բլուրը՝ որ կ'իշխէ շրջակայքի վրայ եւ ուր պիտի շինուի գիւղի եկեղեցին, դպրոցը եւ գրադարան - ընթերցարանը. կը դիտենք մեր բոլորտիքը՝ ուր կը տարածուին մեր գաղթականներուն յատկացուած հողերը. պատկառելի տարածութիւն, որով միանգամ ալ կը հաստատուի կառավարութեան բարեացակամութիւնը։ Բայց այս տարածութիւնը շահագործելու համար հարկաւոր են նիւթական միջոցներ։

Գիշերը կ'անցընենք բարեկամի մը տունը ուր եւ կը հաւաքուին ժողովուրդէն մաս մը։ Հոն աւելի իրազեկ կ'ըլլանք իրենց վիճակին։ Մինչեւ գարնան սկիզբը շինուած էր 145-150 տուն, որոնց մէջ տեղաւորուած եւ իրարու վրայ խռնուած էր 250 ընտանիքէ բաղկացած ժողովուրդը։ Այժմ գարունը բացուելուն՝ ժողովուրդը ուրիշ աշխատանքներու հետ մէկտեղ, տենդագին կը ջանայ նոր տուներ շինելու եւ եղածներն ալ ընդարձակելու, այնպէս որ ժողովուրդի մէկ կարեւոր մասը կ'աշխատի աղիւս կտրել, կրել եւ տուներ կառուցանել։ Մօտ 25 նոր տուներ շինուած են. իսկ այժմ աւելի, եւ դեռ կը շինուին որովհետեւ Դաւր էլ Օմարի մէջ ժողովուրդին մէկ մասն ալ շուտով տեղափոխուելու է, մաս մը Հավրէզք եւ մաս մըն ալ Վերին Զաւէրնք՝ որ կը գտնուի Զախօ տանող ուղիղ ճամբուն վրայ, հոն խանութներ շինելու եւ առեւտրով զբաղելու. քանի որ Հավրէզք կը գտնուի ուղիղ ճամբէն դուրս կառքով քառորդ ժամու չափ հեռաւորութեան վրայ։ Արդէն կառավարութիւնը իր համաձայնութիւնը տուած է եւ շինութիւնք խանութներու եւ բնակարաններու համար հողեր տրամադրած է։ Պէտք է խոստովանիլ որ կառավարութիւնը մերիններուն ամէն մէկ ձեռնարկ բարեացակամութեամբ կը քաջալերէ։

Ամբողջ գիւղացիները ունին անհատական 45 լուծ՝ զոյգ մը եզներով, ինչ որ բաւել է միայն 45 ընտանիքի ապրուստը ապահովուած կարելի է համարել մինչդեռ անդին կը մնան մօտ 200 ընտանիք, որոնք զրկուած են վարուցանք ընելէ։ Ամբողջ գիւղը հազիւ ունի 100 կով եւ նոյնքան ալ ոչխար. այնպէս որ եզները եթէ բաժնենք համեմատական չափով, ընտանիքի գլուխ կով մը կամ ոչխար մը չիյնար, բայց շատերը անէկ ալ զրկուած են։ Կով մը կամ 1-2 ոչխար միայն անոնք ունին, որոնք քիչ մը դրամ ունէին։ Ցեղն է ըսել՝ «Մաճկալ կայ, մաճ չկայ, կթող կայ, կթան չկայ»։

Ժողովուրդը նիւթականնեղութեամբ անցուցեր է ձմեռը. իրենց գլխաւոր ուտելիքը եղած է ցամաք հացը, բայց եւ այնպէս այս վիճակին մէջ ալ դժգոհ չեն իրենց վիճակէն, քանի որ Պասրայի մէջ իրենց դրութիւնը աւելի լաւ չէր, առանց նոյնիսկ նկատի առնելու կլիմայական եւ այլն անյարմարութիւնները։ Շատերը օրուան ապրուստէն մղուած՝ կ'երթան պետական մօտակայ ճամբաներու վրայ աշխատելու։ Մարդիկը աշխատող ձեռքեր են. աշխատանք կ'ուզեն, ճակտին քրտինքով իրենց ապրուստը ճարելու։

Գիւղը այժմ ունի մօտ 250—300 դպրոցական աշակերտ-աշակերտուհի։ Այս տարի չկրցան դպրոց մը ունենալ տեղափոխութեան եւ այլն անպատեհ պայմաններու պատճառաւ, բայց մտադիր են յառաջիկայ շրջանին դպրոց ունենալ։ Իսկ պիւտճէ՞ն, այդ է ամէնէն մտահոգիչ խնդիրը։ Արդեօք 300 պատանիներ դպրոցէն պիտի զրկուի՞ն. Ներկայ պայմաններով դժուար թէ կարենան գոնէ փոքր չափով դպրոցին պիւտճէ յատկացնել. եւ միթէ՞ չպիտի գտնուին բարենպաստ միութիւններ կամ ուսումնասէր բարերարներ, որոնք իրենց վրայ վերցնեն անոնց դպրոցի ծախքերը, մինչեւ անոնք ի վիճակի ըլլան հոգալու։ Արդէն ի մօտոյ իրենց սեփական միջոցներով սկսելու են դպրոցի շինութեան, ինչպէս նաեւ եկեղեցիի մը եւ ընթերցասրահի։ Ասոնք պիտի շինուին գիւղին անմիջապէս վերեւ բլուրին վրայ։

Ուշ գիշեր հիւրերը կը մեկնին, եւ մենք ալ դուրս կ'ելլենք փոքր պտոյտ մը ընելու։ Լուսնկայ գիշեր է, եւ լուսնի լոյսի ցոլքերու տակ, ականատես կ'ըլլանք գիւղի կարգապահական ոգիին։ Մինչ գիւղը խոր քունի մէջ կը ննջէ, պահակները գիւղի բոլորտիքը կը շրջին զայն պահպանելու։ Թէեւ պէտք է ըսել որ շրջանի մէջ կատարեալ ապահովութիւն կը տիրէ շնորհիւ կառավարութեան աչալրջութեան, բայց գործնել կառավարութիւնը զիրենք աւելի ապահով զգալու համար՝ մէկ քանի կտոր զէնքեր անոնց տրամադրած եւ կարգադրած է որ գիւղի մէջ ոստիկանական պաշտօնը իրենք՝ գիւղացիները կատարեն. եւ իրենք ալ ամենայն բարեխղճութեամբ կը կատարեն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ

ՄԵԼՔՈՆ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Դ.

Նկարչութիւն մը՝ փոխն ի փ[...] ժապաւէին կամ մասվն՝ որ [...] թրքաւոր հազար լեզուով — [...] երգեցիկ գոյներով, իր թուի[...]րով, իր սլացիկ, շարունակ[...] կամ ըղփմուող գիծերով։

Խորախորհուրդ, արդիակ[...] եւ հայաշունչ ոգեգործում [...] բնութեան եւ Արեւմուտքի։

Զարդանկարի՞։ Սխալ [...] խորհրդանկարներ են մանաւանդ, եւ Մելքոն Քէպապճեան խորհրդանկարիչ մըն է, հարազատ [...] ռաւիղը մեր հնագարեան [...] գիրներուն, երկարօրէն թափանցած ինքնատուինք սերմ [...] բոլոր ոյժին պատկերումով։

Ցեղա՞ն հայ ոճի վերանորո[գ]ման փորձերը՝ «Հայկական ոճ»... Մինչեւ հիմա ի՞նչ հրամցուցի[ն] մեզի այս անունին տակ։ [...] կամ նուազ արդիացուած ընդօրինակութիւններ։ Չէ՞ Սուրբ [...] կ'ընէ Քէպապճեան։ Եթէ ան յու[...] տեսեր աղբիւրը որուն գիծեր [...] ներշնչումը մեր նախնիքներուն [...] ի փոխարէն բան մը կ'աւելցնէ [...] նո՛ր գեղեցկութիւն մը, անզիմա[...] դրելի եւ ստանալի վայելչութիւն մը։ Արդիական հայ ոճը — Քէպապճեանն է որ մեզի պիտի տայ զայն։ Սպասեցէ՛ք։ Առաջին փոր[ձ] ձեռքը աւելի քան յուսադրիչ [...] Արդէն չքեղ իրագործումներ [...] նկարչութեան տարեգրութեան [...] մէջ նոր գլուխ մը պիտի բանա[յ] ան։ Ապահովապէս ու ան պիտի [...] նէ՝ այս հրաշքը — նորանոր նկարչութեան սահղնումը [...] յատուկէն դուրս (ի փառս [...] յաստանին, ի համայն մերին պարծանս ու օտարին...)։

Եւ եթէ օր մը ունենանք [...] թատրոնը, ամէնէն [...] թերեւս կոչուած պիտի ըլլայ [...] նոր բեմազարդերը նկարելու [...] հատական ինքնատպութեամբ եւ գեղագիտական ոգիով։

Եւ մնաւ պիտի չզարմանա[նք] որ շատ չանցած իր խորհրդանկ[ար]ներուն քով՝ խորհրդապաշտ [...]ներ ցուցադրէ մեզի Քէպապճեան [...]։ Ատիկա — յաջողութիւնը խոս[...] տուած է — պիտի ըլլայ պարզ փոխադրութեան [...] գիր մը՝ իր արուեստին համար, մէկ կալուածէն միւսը։ Եւ արդէ[ն] սկսած է։ Կ'մոյյը տեսա՞ք...

* * *

Եւ ո՞ւր կ'արտադրէ ան [...] տէ՞ք, այս բոլոր սքանչելիքները։

Միակ լուսամուտով մթին [...] ծակի մը մէջ (թող այս անզօր նապաստութիւնը իննի ներէ [...] բարեկամիս հպարտութիւն [...]։ Միակ սենեակ մը՝ ընտանի[քին] ամբողջ պէտքերուն համար, — չէ՞ որ այս է ճակատագիրը փ[...] բերդահայ գաղթականներուն — ու, մէկ անկիւնը՝ շատ ինքնա[...] փոք քառակուսի մը՝ արուեստագէտին աշխատանոցը։ Սեղա[ն] Ունի եւ չունի.. Շարժական [...] հարանի մը կից յարելուած [...] տախտակ մը զոր ինք.է [...] եւ որ գինքը տեղաւորելով [...] տուհանին մօտ՝ սեղանի դերը [...] կատարէ։ Եւ այդ անձուկին [...] քաս տախտակին վրայ է որ [...] մին կ'առնեն բոլոր չքեղութի[ւն]ները իր մատին ու վրձին[ին]։

Սակայն բիւ [...] այդ անհրապոյր, հինումին, [...] թէ ձեւացեր տունը պահ[...] անցեալ մը ունի. երկու [...] դէմքեր հիւրընկալած է։ [...] տին վրայ կ'երեւան անոնց [...] տայները՝ արձանագրութ[իւններ]

ՅՈՒՄՈՐ

«ՑԵՂԻՆ ԱՅԾԵՐԸ»

(Վերստին յաւելուած)

Դժուարութեամբ համոզեցի բարեկամս, թէ տպագրական սխալ մը հետեւանքը չէ «Յառաջ»ի Յունիս 15ի թիւին մէջ, ընկ. Միհրան Երիցեանի գործածած այս «Ցեղին Այծերը» հիանալի գաղափարաւորումը, Դաշնակցականներու համար:

Բայց մեծ վտանգներ անցուցինք ես ու բարեկամս, մինչեւ միաձայնիլը:

Դասագրքի այծերու պէս, Սէնի մէկ կամուրջին վրայ, կառոշի եկանք, առանց ուշադրութիւն դարձնելու ինքնաշարժի նախիրին վրայ, որ թառաչելով կ'անցնէր, եւ գետին վրայ, որ կարծեմ բաւական խոր է...

Հիմակ նոր կը սարսափիմ անդրադառնալով այն փորձանքներուն՝ որոնցմէ ազատուեցանք ես ու բարեկամս, համաձայնելու համար. Ա — «Յառաջ»ը տպագրական սխալներ չունի, եւ Բ — Միհրան Երիցեանը ճիշդ է բնորոշած, Դաշնակցականներն անուանելով «ցեղին այծերը»:

Նկատի ունենալով, որ շատեր կարող են բարեկամիս նման թիւրիմացութեան մէջ ըլլալ, եւ շատեր կարող են դէմ դէմի գալ կամուրջի մը վրայ, առանց անձն պրծելու, եւ բարերար հետեւանքի, բացատրել եղելութիւնը:

Բնական ու ճիշդ է որ բոլորին պէս, մեր ցեղն ալ իր հօտն ունի, տարածուած աշխարհի լեռներու եւ հովիտներու մէջ...

Արդ՝ միջոցիս այս հօտին մէջ ոչխարներու տեսակ մը ունինք, որոնք «Ռամկավար» կը կոչուին: Ասոնք իրենց ճարպոտ տուտերուն պատճառով անտանելիօրէն դանդաղաշարժ են, ու այս պատճառաւ ալ միշտ ետ կը մնան ցեղին հօտէն... Զքայլելու չյոգնելու համար, կը փնտռեն ամէն արօտ, ու հանգիստ տաւերին տակ կը նստին, առանց նոյնիսկ, այծերու պէս, իրենց նստելիք տեղին շուրջը մէկ երկու անգամ դառնալու, զննելու եւ յարդարելու... Փոխանակ ջրափը կենալով խմելու, ջուրը կը մտնեն, պղտորելով ամէն ջուր...

«Ռամկավար» կոչուած մեր ցեղին այս ոչխարները, երբ հովանի չգտնեն, իրարու տտուերին կ'ապաւինին.. Անոնցմէ մէկն երբ պատահաբար վազէ, բոլորն ալ, առանց գիտնալու թէ ինչո՞ւ, կը վազեն

«Դաշնակցական»ը այծերու տեսակ մըն է. Ո՛չ միայն իր «բեկբեկուն ու կայտառ» ձայնովը (որոնց այնքան երգեր նկարագրած է Երիցեանց) այլ եւ բնաւորութեամբ, այծերու պէս է...

Միշտ հօտին առջեւէն կ'երթայ, չի գոհանար կոխուած մարգագետիններուն վրայ արածելով.. կը սիրէ ժայռերու վտանգաւոր կողերուն վրայ բուսած անաղարտ ծաղիկները ու սիրէ դժուարամատչելի կածանները.. Գագաթներուն դիմագրելու չափ ուժեղ սիրտ եւ կոտոշներ ունի.. Ու կը հետապնդի միայն հեռաւոր տեղ մը նստած հովիւին սրինգէն եկող հրամաններուն..

ՀՕՏԱՂ

Մէկը՝ քաղաքական մեծ գործիչը Լէոն Կամպէթթա, «որ ապրեցաւ այս տան մէջ»: Միւսը՝ Շառլ Քրոս, բանաստեղծ եւ գիտնական, որ հնարեց կրամոֆոնը եւ որ «ապրեցաւ ու մեռաւ այս տան մէջ»:

Ճիշդ է, որ Քէպապճեան բախտաւորութիւնը ունի տիեզերապէս համբաւոր լեզուով մը մոռցուելու իր ներաշխարհը. սակայն եթէ ունենար բախտը (աւա՜ղ...) որեւէ աստղի մը տակ ծնելու, այդ տան ճակատը կը ճոխանար մահեանի նոր արձանագրութեամբ մը եւս:

Քէպապճեան, յուռթի եւ կենսունակ — աւելի քան երբեք, դեռ պիտի արտադրէ՝ միշտ ինքզինքը գերազանցելով:

— Ահա՛ւասիկ հայ տաղանդը: Ահա՛ հայ արուեստագէտը, Քէպապճեան Մելքոն, մօր մը եկած Արեւելքէն..

Փարիզ ՎԱՀՐԱՄ ԹԱԹՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՆԻ

Ինչպէս գրեցինք, Լէնինգրադի մէջ բացուեցաւ Անիի ցուցահանդէսը, որ պիտի տեւէ երկու ամիս:

Ցուցահանդէսը կազմակերպուած է օժանդակութեամբ Հայաստանի Պետական Թանգարանին, Մշակոյթի Պատմութեան Ակադեմիային, Էրմիտաժի արեւելեան բաժանմունքին, այնպէս որ կարելի պիտի ըլլայ տալ Անիի հնութիւններուն ընդհանուր պատկերը: Ցուցահանդէսը կը հովանաւորէ փրոֆ. Ն. Մառ, որ գլխաւոր ղեկավարն էր Անիի պեղումներուն, եւ փրոֆ. Օրբէլի, որ աշակերտն է առաջինին: Արդէն անվնաս կերպով Երեւանէն Լէնինգրադ փոխադրուած են պետական թանգարանին ունեցած հնութիւններուն ամբողջ հաւաքածոն: Նոյնպէս իբրեւ լրացուցիչ առարկայ՝ Լէնինգրադ ղրկուած են Ն. Բունեաթեանի գծագրութիւնները, որոնք առնուած են Անիէն: Ինչպէս յայտնի է, Անիի լուսանկարներուն տպակները, գծագրութիւնները, պեղման օրագիրները եւ ուրիշ նիւթեր, ամբողջ վագոն մը, քաղաքացիական կռիւներու ընթացքին Կովկասէն Լէնինգրադ ղրկուած, սակայն ճամբան կորսուած էին: Այնպէս որ ճարտարապետ Բունեաթեանի գծագրութիւնները շատ մեծ արժէք կը ստանան: Այս նիւթերուն հետ ցուցադրուած են նաեւ Էրմիտաժի մէջ գտնուած (հինէն փոխադրուած) խեցեղէնները, արձանները: Ցուցահանդէսին բոլոր այս առարկաները յետոյ պիտի փոխադրուին Երեւանի Պետական Թանգարանը:

Ցուցահանդէսին գործավարութեան մէջ կը գտնուին փրոֆէսորներ Նիկարիսով, Ֆիլոսոֆով, Ցրիվէր, Բաքալով, հայ պետական թանգարանին կողմէ Ռ. Դրամբեան, Բայբուրդեան:

Բունեաթեանի գծագրութիւններուն հետ Էրմիտաժ ղրկուած են նաեւ Թ. Թորամանեանի գծագրութիւնները, որոնք մինչեւ այժմ կորսուած կը նկատուէին: Էրմիտաժ ղրկուած են նաեւ փրոֆ. Բրոսէի կողմէ տարուած Անիի պարիսպներուն կառուցման արձանագրութիւնները:

ՀԱՅ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐՈՂՆԵՐԸ

Ադրբէջանի բոլշեւիկեան վարչաձեւին հաստատման տասնամեակին առթիւ, Հայաստանի խորհրդային գրողներու միութեան կողմէ Բագու այցելեցին Ալազան եւ Դերենիկ Դէմիրճեան, որոնք կարմիր զինուորներուն նուիրեցին դրօշակ մը, գեղարուեստական, ռազմական, գիւղատնտեսական ու [illegible] գիրքերու գրադարան մը, թուրքերէն եւ ռուսերէն լեզուներով:

ՀԱՅ ԶԵՂԸՆԿԱԼ ԱՐԴԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Գրեցինք թէ Հայաստանի յեղափոխական, ձեւընկալ եւ այլ յանուն արուեստագէտներու Միութիւնները ցուցահանդէս մը բացին Երեւանի մէջ Մայիսի սկիզբը: 5 դահլիճներու մէջ ցուցադրուած են գեղանկարչական, քանդակագործական, փորագրչական, ճարտարագործական, թատրական, մետաղագրչական, փայտագործական նմոյշներ:

Վահան Թոթովենց կը թոթովէ թէ «Հին արուեստագէտները դիմում էին դէպի գիւղը, վերարտադրելու համար գիւղական բնութիւնը, սարերի եւ ձորերի գեղեցկութիւնը, եւ եթէ երբեմն այդ բոլորի մէջ երեւում էր աշխատաւոր մարդը, ապա նա հանդէս էր գալիս իր ընկերային պայքարից անջատ, իբրեւ բնութեան անբաժանելի մի մաս, ինչպէս մի ծառ, մի քարի կտոր: Իսկ այս ցուցահանդէսում, արուեստագէտները մօտենում են ընկերվարական շինարարութեան, երկրի պաշտպանութեան խնդիրներին, պատանեկութեան կազմակերպութեան հարցերին, գիւղատնտեսական շարժմանը»:

Ահա նիւթերը ցուցադրուած արուեստին:

Ցուցահանդէսին հասոյթը պիտի յանձնուի Մոսկուայի Արուեստի պալատին շինութեան:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, 16 Յունիս — Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ Յունիս 15ին, տօնուեցաւ Հայաստանի Անկախութեան 12րդ տարեդարձը, Սէրքըլ-Լուիզի շքեղ սրահին մէջ. ժամանակէն առաջ հոծ բազմութիւն մը լեցուցած էր սրահը: Ընկ. Ս. Գալուստեան հանդէսը բացաւ պատշաճ մի քանի խօսքերով, որմէ յետոյ եղան երգեր եւ արտասանութիւններ ընկերներու եւ համակիր օրիորդներու եւ տիկիններու կողմէ: Ներկայացուեցան գեղջկական կեանքէ կենդանի պատկերներ:

Օրուան բանախօսը ընկ. Շ. Միսաքեան՝ իր Յունաստան մեկնումին առթիւ, չկարենալով ներկայ գտնուիլ կոմիտէն Լիոնէն հրաւիրած էր Գ. Այվազեանը, որ անդրադառնալով Մայիս 28ի պատմական դէպքերուն, բացատրեց անկախութեան իմաստն ու անհրաժեշտութիւնը. — Ցաւերու տարիներ անցեր են, ըսաւ բանախօսը, այն օրէն ի վեր, երբ երկար դարերու սարկութենէն յետոյ, կորդահար, աքսորական ու ճգնաւոր հայութիւնը դարձեալ կը տիրանար իր անկախութեան, դարձեալ կը յուսար վայելել ազատ ու խաղաղ կեանքի մը բարիքները: Դէպքերը, երկուան բարեկամներու եւ յաւիտենական թշնամիներու դաւերը, անգամ մըն ալ պարտեցին մեզ եւ սակայն, եթէ հակառակ բոլոր ձախորդութիւններուն կը շարունակենք սատարութեան մէջ իսկ տօնել Մայիս 28ը ու մեր սրտերուն մէջ վառ պահել անկախութեան սէրը, կը նշանակէ թէ կը հաւատանք որ առանց անկախութեան եւ ինքնուրոյն կեանքի, ազգ մը չի կրնար ապրիլ, բարգաւաճիլ, տեւել եւ ամուր հիմերու վրայ դնել իր հաւաքական գոյութիւնը. Թէ անկախութիւնը որուն տարեդարձը կը տօնենք այսօր, դէպքերու անակնկալ ծնունդ մը չէր, այլ իրականացումը մեր դարերու երազին, որ մարեցաւ պահ մը, բայց շնորհիւ հայ ժողովուրդի աննկուն կամքին, օր մը նորէն կը փշրէ զինք կաշկանդող շղթաները եւ նոյն հողին վրայ կ'ամփոփէ ցեղին թափառական զաւակները»:

Ընկեր Ս. Գալուստեանի փակման յուզումնալի խօսքերէն յետոյ, հանդէսը փակուեցաւ «Բամփորոտան»ով ու ժողովուրդը ցրուեցաւ գոհ տպաւորութեամբ:

Թղթակից

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՑԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՑԷՍԻՆ, 16 Յունիս — Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի ձեռնարկած Ակումբի եւ Ազգային դպրոցի շէնքի շինութեան ի նպաստ, հայ «Ցրամօփէրէթ» խումբը, ղեկավարութեամբ դերասան Սուրաբեանի, Սինէմա-Նովէլթիի մէջ, կիրակի գիշեր ժամը 9ին ներկայացուց «Աշուղ Ղարիպ»ը:

Ներկայացումէն առաջ, ներկաները բախտն ունեցան ողջունելու յայտնի դերասան Պ. Հաճխաթունին, որ նոյն օրը, Ցէսին կը գտնուէր իր ղեկավարութեամբ դարձեալ նոյննպատակին ի նպաստ, յուլիս 6ին տրուելիք ներկայացման մը առթիւ, որուն կարգադրութիւնները ընելու համար: Խաղը անցաւ շատ յաջող. Գեղեցիկ եւ յաջող էին վերջին արարին հարսնիքի տեսարանին մէջ ցեր եւ ցիկին Սուրաբեաններու կովկասեան պարը, որ ժողովրդի փափաքին վրայ կրկնուեցաւ:

Տեղւոյս երիտասարդները ծրագրած ըլլալով կազմել երկսեռ երգեցիկ խումբ մը, դիմած են Լիոն, ջութակահար Պ. Ա. Գ. Մելքոնեանին, որպէս զի յանձն առնէ խումբի ղեկավարութիւնը եւ մարզիչի դերը: Պ. Մելքոնեանը սիրով ընդառաջ գացած է եղած հրաւէրին եւ կազմած է 40 հոգինոց երկսեռ երգեցիկ խումբ մը, «Կոմիտաս»:

Վ. Հիւսեան

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ՀԱՅԵՐ

ՎԻԷՆԷՆ կը գրեն.— Յունիս 8ին 40 տարեկան Արամ Թորոսեան անուն հայրենակից մը անձնասպան եղաւ, գետը նետուելով մահացաւ: Զոհին միմիայն գլխարկը գտնուած է հոս, իսկ դիակը կը կարծուի որ Վալանսի կողմերէն ելած է: Յիշեալը ժամանակէ մը ի վեր խելքի թեթեւութիւններ ցոյց կուտար: — Յունիս 12ին Սիվրի Հիսարէն նոր եկած 40ի մօտ կին մը գետեզրը նստած պահուն, առիթը գտնելով կը հեռանայ իր ամուսնին քովէն եւ ինքզինքը գետը կը նետէ. բայց հազիւ 50 մեթր քշուած, օգնութեան հասնող ֆրանսացիներ կ'ազատեն: Հիւանդանոցն է այժմ,

** Հազիւ 22 տարեկան երիտասարդ մը, Յովհաննէս Յարութեան Թոքախտէ մեռաւ:

ԱՒԱԶԱԿՆԵՐՈՒ ԲՈՅՆ ՄԸ

Յունիսի սկիզբները, Շիքակոյի մէջ բուռն բախում մը տեղի ունեցած է աւազակներու խումբերու միջեւ:

Շիքակոյէն 50 մղոն հեռու Ֆոքս Լէյք կոչուած վայրին մէջ, յայտնի աւազակախումբի մը անդամները հանգստօրէն կ'արբենային, երբ գնդացիրի կրակ բացուեցաւ անոնց վրայ, դուրսը դարանի մտած ուրիշ աւազակներու կողմէ: Սպաննուեցան երեք հոգի եւ ծանրօրէն վիրաւորուեցան ուրիշներ:

Եւ որովհետեւ, վերջերս, Սիկիլիացի աւազակներն ալ իրարու դէմ կը կռուին, ոստիկանութիւնը կը հետեւցնէ թէ խաղաղութիւնը վերջ գտած է աւազակային խումբերու միջեւ եւ պատռուած է զինադադարի դաշինքը:

Շիքակօ քաղաքը եւ շրջակայքը մաքրագործելու համար, ոստիկանութեան գլուխն անցնելու հրաւէր ստացած է Լոնտոնի ամերիկեան դեսպանը Ջօր. Ցօըս: Ըստ «Թայմզ»ի մէկ լուրին, քաղաքին առեւտրականներու ընկերակցութիւնն է, ինչպէս նաեւ ազատ ասպարէզներու հետեւորդներն են որ այդ առաջարկը ըրած են Ջօր. Ցօըսի, որ սակայն դեռ այդ մասին որ եւ է պաշտօնական հրաւէր ստացած չըլլալով, մերժած է որ եւ է կարծիք յայտնել:

Կը կարծուի սակայն թէ Ջօր. Ցօըս չպիտի մերժէ այդ պաշտօնը, այն պատճառով որ մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ համաշխարհային տօնավաճառին, որ տեղի պիտի ունենայ 1931ին Շիքակոյի մէջ եւ որուն կազմակերպման մէջ, մեծ բաժին ունեցած է:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ գիւղի մը մէջ կին մը ծնաւ երկուորեակ մը, երկուքն ալ աղջիկ, որոնք իրարու կցուած էին իրենց կուրծքէն: Երկուքը մէկ սիրտ ունէին: Ծննդաբերութիւնը դժուար ըլլալով, մանկաբարձ բժիշկները մեռցուցին երկուորեակները եւ ազատեցին մայրը:

Երկուորեակները ղրկուեցան մարդակազմական թանգարան:

ՎԵՐՋԻՆՆԵՐԸ

Ու Մուշեղը, որ ուխտել էր զէնք չբարձրացնել մարդկային կեանքի դէմ, վերցնում է կրկին սուր ու հրացան եւ նետւում արիւնահեղ դաշտը պայքարի: Նա արդար է. նա չէ դրժած իր ուխտը. նա չէ գնում ոտնահարելու ուրիշի հայրենիքը, նա զէնք չի բարձրացնում ոչնչացնելու համար անմեղ կեանքեր, նա զէնք է բարձրացնում իր սեփական կեանքը պաշտպանելու համար, իր ծնողների, քոյր ու եղբայրների, իր արիւնակիցների, իր հայրենիքի պաշտպանութեան համար: Նա արդար է. իրաւացի: Ու Սարդարապատի կռիւներում նա կռւում է քաջաբար, կռւում է վճռականօրէն, ծառանալով տաճիկ դէմ, բռնի դէմ: Նա կռւում է ո՛չ փառքի համար, ոչ էլ պարգեւի. մոռացուած, լքուած հայ ժողովուրդն ու զինւորը, ո՞ր Թագաւորէն, ո՞ր իշխանութենէն պիտի սպասէր գնահատանք ու պարգեւ: Նրան ոչ ոք չէր հրամայել, ոչ ոք չէր պարտադրել կռուել. Նրան կռուի դաշտ էր մղել իր անձի, իր ազգի պաշտպանութեան բնազդը միայն: Ու լուսացաւ Մայիս 28ը: Եւ եղաւ ինքնավար ազատ Հայաստան: Եւ ահա, մի քանի ամիս առաջ, 1920 թւի մայիս ամսին, Սարդարապատի ճակատամարտի տարեդարձին, Հայաստանի կառավարութիւնը պարգեւատրեց Սարդարապատի հերոսներին: Ու Մուշեղը, որ մի քանի օր առաջ ենթասպայի աստիճանի էր բարձրացած՝ արժանացաւ «Մեծն Վարդանի» շքանշանին: Ինչպէս էր բաբախում սիրտը, երբ հայ նախարարն իր ձեռքով ամրացնում էր խաչը նրա կրծքին: Ու յետոյ, տանը, որպիսի ակնածանքով իր պառաւ մայրը կարեց ոսկեգոյն ժապաւէնը նրա համազգեստին: Ու ժապաւէնը կարւած էր այնքան ամուր, որ Մուշեղի զօրաւոր մատները դժւարանում են նրան քանդել, մկրատ, կամ դանակ է պէտք. Մուշեղը չունի ոչ մէկը, ոչ միւսը. կարելի է սրի ծայրը փորձել: Ու երբ սուրը մօտեցրեց ժապաւէնին՝ նրան թւաց, թէ թշնամու սուրն է, որ իր կրծքին է ուղղւում, թողեց սուրը: Թելերը թուլացած ընկան ծնկներին: Փոխել սրի ծայրով ժապաւէնը եռագոյն՝ Սարդարապատը յաւերժացնող շքանշանով միասին, բայց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, չէ՞ որ հայ երկիրը խորհրդային բայց Հայաստան է ու ճակատ եկող կառավարութեան անդամ՝ կարմիր կոմիսարը՝ հայ է:

Երբ թողւած մտածումների մէջ՝ Մուշեղը մնում էր իր սեղում գամւած, երբ հնչեց հրամանը զօրքը պատրաստել կոմիսարին դիմաւորելու համար: Մուշեղն սթափւած մտածումներէն դուրս թռաւ խրճիթէն իր ջոկատը պատրաստելու համար, ու մոռացաւ, թէ «Մեծն Վարդանը եռագոյն ժապաւէնով մնաց կրծքին կախւած:

Միջազգայինականն (Ինտերնացիոնալ) են նւագում, կարմիր դրօշակներ են փողփողում զորքը կանգնում է բարեւի հին օրերի պէս ջոկատ առ ջոկատ, վաշտ առ վաշտ, սպաներն ըստ աստիճանի իրենց տեղերում:

Մօտենում են կոմիսարները կարմիր

— Կեցցէ խորհրդային Ռուսաստան, կեցցէ խորհրդային Հայաստան, ուռա՜...

Կոմիսարը մօտենում է, ողջունում է խորհրդային Հայաստանի կարմիր բանակին, որ գիտցաւ թօթափել «Դաշնակների» բանակալ լուծը եւ եղբայրութեան ձեռք մեկնել աշխատաւորական կարմիր բանակին: Ու կրկնում է հէքեաթը կարմիր, խաղաղութիւն, կարմիր պարպում, մթերքներ, կերպասեղէնի առաքում, ու «տապանակ ուխտին» կարմիր բանակի:

Կոմիսարը աչքէ է անցկացնում ճակատները, վաշտերը, իբրեւ հաւասարութեան ապացոյց՝ թօթւում է զինուորների ձեռները:

Ենթասպայ Մուշեղ Մամիկոնեանը կանգնած է ջոկատի գլուխը զինուորական խրոխտ կեցուածքով, որպէս մի յաղթող, որ կարող է հպարտօրէն ներկայանալ իր նախարարին:

Կոմիսարը ձեռք է մեկնում նրան. սպան ձեռքը բարձրացնում է ճակատին եւ զինուորական բարեւ է կանգնում.

— Պատրաստ եմ ձերդ...ըը... ընկեր կոմիսար:

Կոմիսարը լուռ է քաշում օդում պարապ պարզուած իր ձեռքը եւ հայեացքով չափում է ենթասպայի հասակն ու լայնքը, նկատում է եռագոյն ժապաւէնով վերջին շքանշանը:

— Դուք ո՞վ էք.— հարցնում է կոմիսարը խիստ ձայնով.

— Հայաստանի հանրապետութեան զինւոր, ենթասպայ Մուշեղ Մամիկոնեան:

— Ուզում էիք ասել խորհրդային Հայաստանի զինւոր: Ուղղում է կոմիսարը:

— Այո օրէն է, որ խորհրդային զինւոր պիտի դառնամ, եթէ ընդունէք:

— Այո՛, սակայն կարմիր զինւորը շքանշաններ չի կրի, նա միայն կարմիր աստղը ունի իր ճակատին, որպէս նշանաբան հինգ աշխարհամասերի, որ կարմիր դրօշին տակ պիտի առնի:

Վերցրէք այդ շքանշանը ձեր կրծքէն:

Մուշեղի ներսում կարթնեց իր նախահայրերի ըմբոստ հոգին, ու նա կոմիսարի գրգռիչ տոնին պատասխանեց շեշտակի, առանց իրեն հաշիւ տալու հետեւանքի մասին:

— Այս շքանշանը, ընկեր կոմիսար, ինձ հայրենիքիս կառավարութիւնն է նւիրել, եւ միայն նա կարող է յետ վերցնել, եթէ արժանի չեմ նրան կրելու:

— Հայրենիքիդ կառավարութիւնը, զինւորական դերագոյն պետը ես եմ, եւ հրամայում եմ վերցնել շքանշանը:

(Շար.) ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԺԱՆԴ

վիական կառավարութեան, ընդդէմ յեղափոխականներուն։

Գոլիվիոյ յեղափոխական պետերէն մէկը Տօքթ. Թիէքօ կը յայտնէ թէ իրենց գործունէութեան ծրագիրը ուղղուած է բռնապետութեան, կայսերապաշտութեան և մնրօականութեան դէմ։ Իրենց ծրագրի հիմնական պահանջներէն մէկն է նաւթահորերու ազգայնացումը։

Պուէնոս-Այրէսի պոլիվիական պատուիրակութիւնը կը հաղորդէ թէ ձերբակալուած է յեղափոխականներու պարագլուխը։ Ըմբոստները ձախողած են Թուփիզայի վրայ իրենց յարձակման մէջ ու նահանջած են դէպի Վիլլազոն։

Եգիպտական դահլիճին տագնապը

Կացութիւնը երկարօրէն ուսումնասիրելէ յետոյ, Ֆուատ Թագաւոր ընդունեց Նահաս փաշայի դահլիճին հրաժարականը եւ նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց Իսմայիլ Սըտքը փաշայի որ ընդունեց։ Վաֆտ կուսակցութիւնը որ կը կազմէ խորհրդարանին մեծամասնութիւնը, չպիտի մասնակցի նախարարական նոր կազմին։

Հաւանական խռովութիւններու հանդէպ, ոստիկանութիւնը նախազգուշական միջոցներ ձեռք կ'առնէ։

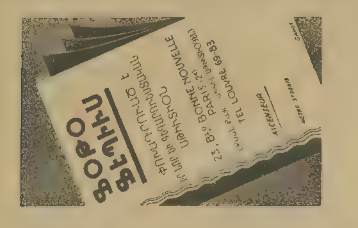

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ներկայացուցիչները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Chope Parisienneի մէջ, 64 Rue des Ecoles.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿԱՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 63րիւ տը լա Րէփիւպլիք։ Կը խօսի՝ Ընկ. Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ։

ՍԷՆ ԼՈՒ եւ ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ (միասին).— Վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Սէն Լուի Ակումբին մէջ։ Կը խօսի՝ Ընկ. Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ։

"ՄԱՅԻՍ 28„ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտօի վռամ ենթակոմիտէի եւ Սէնթ Ճնթուանի ընկ. կարօ խումբի։ Վաղը կիրակի ժամը 3ին, 120 Շըմէն տը լա Մատրակ, Պար վէնսանի մէջ։

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Ա. ՊՕՅԱՃԵԱՆ
Կը խօսի՝ Ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ առժամեայ վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր կեսարիոյ եւ շրջակայից հայրենակիցները, վաղը կիրակի ժամը 2ին, 50 Պուլվար տը Կօմիէ, Պար Մօնիմանթալի մէջ, Մարսէյլ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

«Սալնոյ Ջորի Հայր. Միութեան կողմէ ի նպաստ Սալնոյ Ջորի կարօտեալներուն, վաղը կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին 84 Րիւ Ճավ, Սալօն Ճափի մէջ։ Ղեկավարութեամբ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

Կը ներկայացուի՝ ՍԵՐՈԲ ՓԱՇԱ

Տոմսեր՝ 10, 7 եւ 5 ֆրանք.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ Զ. Ե. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՍԷՆ ԼՈՒԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

Վաղը կիրակի ժամը 1.30ին Սէն Լու, Կրան-Բէնի պարտէզը
Գեղարուեստական բաժին — Մուտքը ազատ է

ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հայր. Միութեանց Գիշեր, Դպրոցի Բ. Տարեշրջանի փակման առթիւ
Հով անաւորութեամբ Գ. Եպիսկ. ԳԱԼԱՔԵԱՆԻ
Նախագահութեամբ ազգ. վարչութեան Նախագահ Գ. Դ. ԾԱՀԼԱՄԵԱՆԻ
այս իրիկուն ժամը 8 30ին Սալօն Սպանեօլի մէջ
(46 Rue Tapis Vert — 46 րիւ թափի վէր)
Ջեկոյց, երգ, նուագ, բանախօսութիւն, եւայլն
Մուտքը ազատ է

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՌՕՊԷՆՍՕՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Շանթ Թատերախումբի կողմէ վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ կէս գիշեր ռոպէնսօնի Au Grand Arbre, chez Fiquet: Հայկական, կովկասեան եւ եւրոպական պարեր, Ճազ պանտ, Թառ, ժամը 3ին հրավառութիւն։ Ճաշը միասին բերել։ Փոքրիկներու մասնաւոր խաղավայր։ Անձրեւի պարագային մասնաւոր սրահ։ Տախտերու մասնակցութեան համար՝ մուտք 4 ֆրանք։ Տոմսերը կը ծախուին հայկական ճաշարաններ։ Ցաղաւարները վարձելու համար դիմել Գ. Ե. Գրիգորեանի 52 Rue Mr. le Prince, Paris, Հաղորդակց.— Շոգեկառք՝ Լիւքսէնպուրկի կայարանէն, հանրակառք՝ Փորթ տ'Օրլէանէն։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

5 Յուլիս Շաբաթ իրիկուն
կը ներկայացուի՝ Ա. Ահարոնեանի՝ ԱՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սարսէլի մասնաճիւղի կողմէ 29 յունիս, կիրակի ժամը 2.30ին Սալ ժան տ'Արքի մէջ։ Կը ներկայացուի ԵՐԿՈՒ ՍՊԱՆԵՐԸ (տրամ) եւ ՔՈՐՈՍ ԾԱՌԱՆ (զաւեշտ)

Տեղի կ'ունենան սկաուտական խաղեր, գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մուտք 7.50 եւ 5 ֆր.

Շոգեկառք՝ Gare du Nordէն ժամ 12, 23, 1.41 եւ 1.52

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՐԻ եւ Իսի լէ-Մուլինոյի Ջաւարեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԱՆԻԷԹ-Պուա-Քոլոմպի Ջէյթուն ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Եռագոյն, Վիշապեան եւ Փոթորիկ խումբերը, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8 30ին։ Ջեկոյց ներկայացուցչական ժողովի եւ ընթացիկ հարցեր, 10էն 12 վիճաբանական ժողով։

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Պոմօնի, Սէն Ժիւլիէնի եւ լէ Գ'ոլիվի բոլոր ընկերները՝ վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Սէն Ժիւլիէնի սովորական հաւաքատեղին, կարեւոր օրակարգ։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՏԱՐՕՆ-Տուրուբերանի միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիրակի ժամը 3ին, 131 Fbg. du Temple, Պէլվիլ։

Ա. Ե. Հ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Տիկին Մաթիկեանի բնակարանը։

Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ արձանագրութիւն նոր անդամուհիներու։

ԱՒԼԱՑԻ Թեղուտ գիւղացի Բագրատ Մանուկեանէ կը խնդրուի ներկայանալ «Յառաջ»ի վարչութեան։

ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլի հանգանակութեան ցանկը.—

Խաչատուրեան 15, Մէկէրեան 10, Թաթեան 10, Գէրպէրեան, Մելքոնեան, Նշանեան, Պզտիկեան, Արթինեան, Մարգարեան, Բալանճեան, Թաթլըեան, Փիլիպպոսեան, Տէր Օհաննեան 5ական, Սարգիսեան 10, Պապէթեան 3, Սիւսլեան 2.50 Թոգէյեան, Մարտիրոսեան, Սարգիսեան, Ճրբըլեան, Վարդերեսեան, Գասպարեան, Գիւրէքճեան 2ական, Անդրէասեան 10, Հացպանեան 20, Գէրպէրեան, Փօղոսեան, Փօղոսեան, Դիւզիւկեան, Մինթիկեան 10ական, Ջաքեան 15, Սվաճեան 15, Քոմիքեան, Նիզամեան, Փայունեան, Ճէվիզեան, Թոփալեան, Թորոսեան, Զուկարեան, Հայիստեան, Մելօեան, Մուրատեան, Գունաեան, Իւզէրեան, Աբիկեան 5ական, Վարդանեան, Մելօեան, Մարգէքեան, Պետրոսեան, Փօղոսեան Յական, Մինասեան, Ըմ, Պաթումեան, Գանտոյեան 2ական Ըմն 1 ֆրանք։ Գումար 299,55.

(Շար.)

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խ. Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիրակի 3 Rue Eclipse մանկապարտէզի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Էնկիւրի նահանգին Ստանօս գիւղէն Յակոբ Զօպանեան 27—28 տարեկան, հօր անուն՝ Պօղոս, մօր՝ անուն Մարիամ։ 1920ին կը գտնուէր իր մեծ մօրը քով Մերսին։ Այդ թուականին մեկնած է Դամասկոսէն Պոլիս երթալու համար։ Կիլիկիոյ ճամբուն վրայ տեսնուած է հայրենակիցի մը կողմէ։ Իր մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 1000 ֆրանք նուէր։ Իմացնել իր եղբօրը Գրիգոր Զօպանեանի 31 Rue de Fossé, Issy-les-Moulineaux (Seine) France կամ Թերթիս վարչութեան։

Կը խնդրուի արտասահմանի Թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռեմ Քէմախի վերի Բագառիճէն Խոսրով Իսպիրեան եւ զաւակները Ղազարոս, Կաթիկ, Ազատուհի, եւ հօրեղբօրորդւոյս զաւակները՝ Ալագ, Մատթէոս եւ Ծաղիկ, որոնք աքսորուած են 1915ին։ Խզմիրի դէպքէն ամիս մը առաջ Մալաթիայէն լուր առնուած է աղջիկը կաթիկէն։ Անկէց ի վեր լուր չկայ։ Իրենց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 500 ֆր. նուէր, իմացնել՝ H. Hougasian, Mazagan: Maroc: կամ «Յառաջ»ի։ Կը խնդրուի սուրիահայ եւ յունահայ Թերթերէն արտատպել։

— Պուլկարէն (Պուլկարիա) Թադէոս քհնյ. Փորիաճեան կը փնտռէ Գեղամ Մարկոսեանը (Զմիւռնիացի), որդին փաստաբան Մարկոսեանի, որ եղած է պաշտօնեայ Դասապայի երկաթուղոյ ընկերութեան մէջ։ Զմիւռնիոյ ծանօթ աղէտէն յետոյ մեկնած է Գերմանիա։ Տեղեկութիւն ունեցողներէն եւ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ հետեւեալ հասցէին, Père Tatéos Poryadjian, Eglise Arménienne, Bourgas, (Bulgarie).

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ
22
ՅՈՒՆԻՍ
1930

22 JUIN 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1295

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

...ԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅ ՃԵՄԱՐԱՆԸ

Պէյրութի մէջ, այս տարուան սկիզբին, Լեւոն Շանթի եւ Աղբալեանի ղեկավարութեամբ բացուած է Հայ Ճեմարանը։ Նախապատրաստական աշխատանքներէն յետոյ, ճեմարանի 1930–1931 դպրոցական տարին կը սկսի յառաջիկայ աշնան։

Հայ կրթութեան պատմութեան մէջ, Պէյրութի Հայ Ճեմարանը կոչուած է բռնելու Պոլսոյ Կեդրոնական վարժարանի, Կարինի Սանասարեանի եւ Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանի տեղը։ Յիշեալ խոշոր հաստատութիւններն ալ, իրենց հիմնադրութեան օրերուն, մէկէն ի մէկ այն կարեւորութիւնը չունեցան, ինչ որ յետագային։ Աստիճանական զարգացումով, երկար տարիներու աշխատութեամբ եւ երիտասարդ սերունդի հիմնական կրթութեամբ հմայք ստեղծեցին եւ դարձան ամենամեծ հաստատութիւններ, հայ մտքի լուսատուները վառելու համար։

Նոյնը կարող ենք ըսել Հայ Ճեմարանի մասին, որ ահա, խարիսխ կը նետէ հայկական հոծ գաղութի մը մէջ, որ կը փոխարինէ Պոլսոյ մեծ գաղութը եւ կը ստանձնէ մշակութային ու մտաւորական այն դերը, որ անցեալին մէջ վիճակուած էր Պոլսոյ։

Վերջին տասը տարուան ցրուած կեանքին բերումով, նոր սերունդի կրթութեան գործը իր բախտին ձգուեցաւ, իսկ միջնակարգ կրթութիւնը, որ հիմնական ազդակն է ազգի մը մտաւորական կեանքի բարձրացման, գրեթէ անտեսուեցաւ։ Պէյրութի Հայ Ճեմարանը կը լծուի ահա, այդ հիմնական աշխատանքին։

Մեր տրամադրութեան տակ ունինք Ճեմարանի ծրագիրը, 100 էջնոց գրքոյկ մը, որու թղթատումը իսկ բաւական պիտի ըլլայ համոզուելու թէ ընդհանուր եւ հայեցի կրթութիւն մը նախատեսուած է այն պատանիներուն, որոնք բախտը պիտի ունենան Ճեմարանի շէմքէն ներս մտնելու։

Եւ այս կրթական պատասխանատու գործին գլուխը կեցած են երկու կարկառուն գրագէտներ, միեւնոյն ժամանակ դաստիարակներ, որոնք աւելի քան երեսուն տարիներէ ի վեր, նուիրուած են հայ գրականութեան եւ երիտասարդ սերունդի դաստիարակութեան գործին։ Բեղմնաւոր ու գնահատուած անցեալ մը, որ մեծագոյն գրաւականն է այսօրուան եւ վաղուան յաջողութեան։

Կանթեղը վառուած է, ու մենք վստահ ենք, որ անոր լոյսը, յետագայ տարիներուն, պիտի տարածուի հայ ժողովուրդին մէջ։

Կրթական այս նախաձեռնութիւնն ուրախութեամբ պէտք է լեցնէ բոլոր այն սրտերը, որոնք ուսման և դաստիարակութեան ճակատագրական նշանակութիւնը կ՚ըմբռնեն։ Եւ պիտի մէջ գտնուին (ուր ալ գտնուին) որ իրենց ջերմ օժանդակութիւնը բերեն նոր բացուած Ճեմարանին։ Որովհետեւ դպրոցն իր տեղական հանգամանքէն զատ, շատ աւելի մեծ նպատակ մը կը հետապնդէ։ Հոդ, այդ վառարանին մէջ պիտի հաւաքուին զանազան շրջաններու պատկանող պատանիները, յետվին պատրաստուած հայ մտաւոր մշակներ դուրս գալու համար։ Ու այս հանգամանքով, Ճեմարանը համազգային ձեռնարկ մըն է, որուն ուժ պիտի տան բոլոր բարեկեցիկ գաղութները, ինչպէս նաեւ Հայրենակցական Միութիւնները, որոնք իրենց շրջանի բազմաթիւ որբերն ու պատանիները պահպանելու և կրթելու խնամատարներն եղած և են այսօր ալ։

Ժողովրդական է Հայ Ճեմարանը, ու ան պիտի դառնայ ժողովուրդի հաւաքական գուրգուրանքին առարկան։

Մենք վստահ ենք, որ հայ ժողովուրդն ու անոր կրթութիւնը սիրող հայ ունեւորներ ալ պիտի գտնուին, որոնք իրենց պարտքը պիտի կատարեն նման մեծ հաստատութեան մը հանդէպ։

Ու այս քայլը պէտք է առնեն ոչ թէ ողորմութեան ու բարեգործութեան մտքով, այլ մեծագործութեան դրդումով։ Անմահանալու ճամբան բացած են Մխիթար Աբբաններն ու Սանասարեանները, տեւական հաստատութեան մը փոխանցելով իրենց անունները։

Տեւական հաստատութիւն մը ըլլալու կոչուած է Պէյրութի Հայ Ճեմարանը։ Հայ մարդիկ իրենց սրտով, մտքով եւ դրամով անվերապահ օժանդակութիւն պիտի բերեն համազգային այս գործին։

Եւ ինչպէս ամէն ձեռնարկի հանդէպ, որուն հիմը կը դնեն եւ գլուխը կը կանգնին փորձ, անշահախնդիր ու խիզախ առաջնորդներ, երբ Ճեմարանին դէմ ալ ծայր տան քսու ակնարկութիւններն ու պղտոր գրգռութիւնները, (օրինակը տեսանք արդէն), ժողովուրդն անշուշտ ինքն իսկ պիտի տայ արժանի պատասխանը իր առողջ դատումով։

Ներկայի անկայուն ու աննպաստ պայմաններուն մէջ, սերունդներու դաստիարակութիւնը ամէնէն նուիրական ու հիմնական պարտականութիւնն է, որուն առջեւ պէտք է կքշուին ամէն կիրք ու քմայքոտ ամէն նկատում։

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թուրքիոյ ճակատամարտը

Կը հաստատուի այն լուրը թէ աւելի քան 10000 հոգիէ բաղկացած թրքական զօրագունդ մը յարձակում գործեց Քիւրտերուն վրայ, Արարատի ստորոտը։ Թուրքերը ժամանակաւոր յաղթանակ մը տարին, շնորհիւ իրենց գերազանց ուժին։

Միւս կողմէ, բոլշեւիկեան զինուորական ջոկատ մը որ կ՚երեւի ռուս փախստականներ կը հալածէր, մտաւ պարսկական սահմանագլուխը, բայց առանց միջադէպի, վերադարձաւ ռուսական հողը։

Չեկան ի Լոնտոն

Կը հաստատուի թէ Չեկայի պետերէն եւ բոլշեւիկ կուսակցութեան հակակշիռ կեդրոնական յանձնախումբի անդամ Բոյգէման կը գտնուի Լոնտոն։ Բոյգէման գործ չպիտի ունենայ Անգլիոյ համայնավար կուսակցութեան, ո՛չ ալ Անգլիոյ մէջ բոլշեւիկեան պրոպագանդի գործին հետ։ Պաշտօն ունի հսկելու Անգլիոյ մէջ Չեկայի գաղտնի գործակալներու աշխատանքին վրայ, ինչպէս նաեւ արգիլելու որ բոլշեւիկ պաշտօնատարները հոս ու փարթամ կեանք մը չանցընեն...

Պաշտօն ունի նաեւ քննելու Մոսկուա վերադարձի համար տրուած հրամաններուն դէմ՝ անհնազանդութեան բազմաթիւ պարագաները, որոնք ի յայտ եկան նաեւ Լոնտոնի խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան մէջ։

Սիմոնի տեղեկագիրը

Յունիս 24ին միայն յայտնի պիտի ըլլան Սիմոնի եզրակացութիւնները Հնդկաստանի մէջ իրագործելի բարենորոգմանց մասին։ Բայց արդէն, այս երկրորդ հատորին գլխաւոր կէտերն ու յանձնարարութիւնները ծանօթ են։ 1.— Բիրմանիան բաժնել Հնդկաստանէն. 2.— Հիւսիս-արեւմտեան նահանգը վերածել ինքնավար կառավարութեամբ օժտուած անջատ հողամասի մը։ Այս կէտը կուգայ գոհացում տալ հնդիկ մահմետականներուն։ 3.— Հնդկական նահանգներու կառավարութեան մէջ, ջնջել երկիշխանութիւնը եւ նահանգային այն կառավարութիւնները դարձնել պատասխանատու նահանգային խորհուրդներուն առջեւ, որոնք ընտրովի պիտի ըլլան։ 4.— Հնդիկ բանակը պիտի մնայ Անգլիոյ հրամանատարութեան ներքեւ, բայց զինուորական ասպարէզը աւելի ազատ պիտի ըլլայ բնիկ սպաներուն առջեւ. 5.— Հնդկաստանի մէջ, կարգապահութիւնը պիտի յանձնուի ներքին նախարարի մը, որ հնդիկ պէտք է ըլլայ. 6.— Պահելով մէկտեղ հնդիկ իշխաններու և Անգլիոյ միջեւ դաշինքներով կնքուած յարաբերութիւնները, իշխաններուն և Հնդկաստանի կառավարութեան միջեւ կապերը պիտի ամրացուին այնպէս, որ հող պատրաստուի համահնդկական դաշնակցութեան մը հաստատման։ Անոր մէջ պիտի մտնեն հնդիկ ինքնավար պետութիւններն ու անգլիական Հնդկաստանը։

Նոր խռովութիւններ

Երէկ, նոր խռովութիւններ ծագեցան Պոմպէյի մէջ, երբ ոստիկանութիւնը կը ջանար ցրուել ազգայնականներու հսկայ մէկ ցոյցը, որուն կը մասնակցէին 4000 հնդիկ ուսանողներ։

Այս նոր խռովութեանց տեղի տուաւ ձերբակալումը բազմաթիւ կամաւորներու, որոնք հակառակ կառավարական արգելքին, կը հսկէին եւրոպական վաճառատուներու վրայ, արգիլելու համար օտար արտադրութեանց վաճառումը։

Ամբոխին սպառնալի դիրքին հանդէպ, ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ քանիցս յարձակում գործել գաւազանով։ Վիրաւորուեցան 16 հոգիներ։

Լեհեւգերման նոր միջադէպ

Լեհեւգերման սահմանագլուխին վրայ, լեհ պահնորդ մը, այն միջոցին որ վերջացուցած ըլլալով իր սպասարկութեան պահը, կը վերադառնար, սպաննուեցաւ։

Սպանութեան պարագաները անյայտ կը մնան տակաւին։ Իբր թէ սպանութենէն անմիջապէս յետոյ, զինուորին դիակը քաշած ու տարած են գերման հողին վրայ, ուրկէ փոխադրած են Փոզքի գիւղը։ Անկից վերջն է որ գերման իշխանութիւնները դէպքը իմացուցած են լեհ կառավարութեան, որ այս և նախորդ միջադէպերուն մասին քննութիւն կը պահանջէ։

Պոլիվիոյ յեղափոխութիւնը

Պոլիվիոյ սահմաններէն հասած լուրերու համաձայն բազմաթիւ բախումներ տեղի ունեցան կառավարական ուժերուն եւ ըմբոստներուն միջեւ։ Վիրաւորներ շատ կան երկուստեք։

Պոլիվիոյ զինուորական կուսակցութիւնը որ յեղափոխականներու կողմն է անցած, յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որով կը յայտնէ թէ՝ ըմբոստութիւնը հետեւանքն է երկրին մէջ տիրող կամայական եւ հակասահմանադրական վարչաձեւին։ Ու կ՚աւելցնէ թէ զինուորականներու պարտականութիւնն է զգուշանալ քաղաքային պատերազմէ եւ պաշտպանել ժողովուրդը։ Զինուորականները երկրին առժամեայ նախագահ կ՚ընդունին յեղափոխական պետ՝ Հենօ Ժօզա եւ կը մերժեն ճանչնալ արդի նախագահը, ներկայ կառավարութիւնը եւ պաշարման վիճակի պահուն ընտրուած խորհրդարանը։

Ոճրագործ հայը

Մարսէյլէն կ՚իմացնեն թէ 27 տարու հայ երիտասարդ մը Սուրէն Գազանճեան, Գոնտալ գիւղին մէջ կը բնակէր համեստ սենեակ մը, իր կնոջ եւ զոքանչին հետ։ Կիները մայր եւ աղջիկ, այս վերջերս դիմում կատարած էին ոստիկանութեան, բողոքելով Սուրէնի բիրտ վարմունքին դէմ։ Ոստիկանապետը իր քով կանչելով զայն, խիստ ազդարարութիւն ուղղած էր անոր։

Սուրէն աւելի կատղած տուն վերադարձաւ, առաւ ատրճանակն ու կրակեց իր կնոջ վրայ, որ սրտէն զարնուած՝ ինկաւ անշունչ։ Յետոյ զէնքը ուղղեց իր զոքանչին, որ ծանրապէս վիրաւորուեցաւ գլխէն եւ սրտէն։

Յետոյ, Սուրէն Գազանճեան գնաց եւ յանձնուեցաւ ոստիկանատունին։

Եգիպտական դահլիճը

Եգիպտական դահլիճը կազմուեցաւ Իսմայիլ Սըտքը փաշայի վարչապետութեամբ։ Ազատականները մերժեցին մասնակցիլ նոր դահլիճի կազմին, պատրուակելով իրենց պետին՝ Մահմուտ փաշայի հիւանդութիւնը։ Անգլիական թերթերը կը կարծեն թէ դահլիճը չպիտի կրնայ ներկայանալ խորհրդարանին, որուն բացարձակ մեծամասնութիւնը ազգայնական կուսակցութեան կը պատկանի։ Հակառակ պարագային, պիտի մնայ փոքրամասնութեան մէջ եւ համաձայն Սահմանադրութեան պիտի ստիպուի լուծել խորհրդարանը եւ հրահանգել նոր ընտրութիւններ, որոնց մէջ, դարձեալ հաւանական է որ շահին ազգայնականները։

Խռովութիւններու առաջքն առնելու համար, նախորդ վարչապետը Նահաս փաշա ինքն իսկ հանդարտութեան յորդոր կարդաց իր կուսակիցներուն, իսկ կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է։

Սանասարեան եւ Թոփալեան

Թերթ մը գրած էր թէ Վճռաբեկ Ատեանը բեկանած է Սանասարեան խանի մասին Պոլսոյ քաղաքային դատարանին տուած որոշումը եւ թէ նոր դատավարութիւն պիտի կատարուի։

Լուրը դեռ չէ հաստատուած։ Միայն յայտնի է որ Վճռաբեկը ատենէ մը ի վեր լրջօրէն կը քննէ այս խնդիրը և յոյս կայ որ մօտերս տայ իր որոշումը։

Եթէ որոշումը նպաստաւոր ըլլայ, այսինքն նորէն բեկանուի Քաղաքային դատարանին որոշումը, այն ատեն ընդունուած պիտի ըլլայ պատրիարքին «միւթէվէլլի»ի հանգամանքը, և այդ հիման վրայ նոր դատավարութիւն տեղի պիտի ունենայ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ Ռուսիոյ Քաղաքացիական Պաշտպանութեան ընկերակցութիւնը որոշեց ամբողջ երկրին մէջ հաստատել կիներու յատուկ զինուորական մարզանքի կայաններ։

Կիներու զինուորական մարզանքը պիտի տեւէ երկու շաբաթէն մէկ ամիս։ Մարզանքները պիտի վարեն ռուս բանակի սպաները

ՓՐՈՖ. ԹԱՐԼԷ համբաւոր պատմագիր որ կարեւոր ուսումնասիրութիւններ ունի յեղափոխութեան եւ կայսրութեան մասին, ձերբակալուեցաւ Մոսկուայի մէջ։ Թարլէ զրկուած է ամէն յարաբերութենէ։ Ոչ ծնողք, ո՛չ բարեկամներ կրնան իրեն այցելել։ Ձերբակալման պատճառները անյայտ կը մնան։

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ վերաբերեալ նոր հրամանագիր մը հրատարակած է բոլշեւիկեան կեդր. կոմիտէն։ Այս հրամանագրի տրամադրութեան համաձայն, ռուս կիները որ կ՚ամուսնանան օտարականներու հետ, կը պահեն իրենց ազգ. հպատակութիւնը։ Իսկ օտարական այն կիները որ Ռուսերու հետ կ՚ամուսնանան, ռուսական հպատակութիւնը պիտի կրնան ստանալ իրենց խնդրանքով միայն։

Իսկ այն օտարականները որ կը փափաքին, պիտի կրնան խորհրդային հպատակութիւնը ստանալ իրենց խնդրանքով, նոյնիսկ եթէ Ռուսիա չընակին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ զինուորական պարտադիր ծառայութիւնը մէկ տարուան իջեցնող օրէնքը գործադրութեան դրուեցաւ արդէն։ Հոկտեմբերէն սկսեալ զինուորական տարիքի մէջ մտնողները իրենց ծառայութիւնը պիտի կատարեն մէկ տարի։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ սակարանական տագնապին հետեւանքով վարկային կարեւոր հաստատութիւն մը դադրեցուց իր վճարումները։ Գերման դրամատէր մը անձնասպան եղաւ իր կրած կորուստէն ազդուած։

ԿՈՒՏԷՊՈՎԻ ԴԻԱ՛ԿԸ.— Անցեալ կիրակի Քլէրմոն-Ֆէրրանի մօտ, Փավէնի լիճէն հանուեցաւ խեղդուածի մը դիակը։ Մարմինը կը համապատասխանէր Կուտէպովի բնախօսական յատկանիշներուն, այնպէս որ կարծուեցաւ թէ Կուտէպովի դիակն էր որ գտնուեր էր,

Ոստիկանութիւնը թէեւ թերահաւատ, սակայն իր փորձ գործակալներէն մէկը ղրկեց ստուգումներ կատարելու։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ելմտական նախարար Մոլտէնհաուէրի հրաժարականը ընդունուեցաւ նախագահ Հինտէնպուրկի կողմէ, որ առժամաբար ելմտական նախարարութիւնը յանձնեց վարչապետին։ Երկու հաւանական թեկնածուներ կը յիշուին, Դիթրիխ որ դեռ նոր ապաքինած ըլլալով ծանր հիւանդութենէ մը, չկարծուիր որ ընդունի եւ Փրուսիոյ ելմտական նախարարը Հէօփքէր-Աշոֆ, որ նոյնպէս, մտադրութիւն ցոյց չի տար, ներկայ ծանր պայմաններուն մէջ ստանձնելու բեռը։

ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ԽՈՀԵՐ

ՊՈՒՏ ՄԸ ԻՆՔՆԱԳՈՎՈՒԹԻՒՆ

Տարիներ առաջ, երբ դեռ ողջ էր Աստուած եւ Լուսաւորչի կանթեղը կը պլպլար սրտերու խորը՝ վախկոտ փոսուռայի նման, մեր դպրոցներուն մէջ կրօնի ուսուցիչը կը հարցնէր մանուկին,

— Հաւատքով ի՞նչ ես։

— Հայ լուսաւորչական քրիստոնեայ,— կ'ըլլար պատասխանը հաւատաւոր, երկիւղած ու հըպարտ,— շեշտովը մէկու մը որ դատապարտուած է ուշ կանուխ գիտնալու թէ մարդկութենէն կը բաժնուի ծագումով եւ ճակատագրով ու քրիստոնեայ աշխարհը կը մտնէ վանտուած աղանդաւորի զգուշութեամբ։

Այդ օրերուն, երկինքը չէր պարպուած բոլորովին ու հոգիներուն մէջ կը ճչէր յոյսի տատրակը։

Իսկ այսօր։ Թուրքին տապարը կոտրած է Լուսաւորչի կանթեղը ու հայ սրտին վրայ ձեղքած փոս մը, ուր թաղուած կը ննջայ Հայուն թնթաիկ աստուածը՝ իր բոլոր հրաշուորդներով։

Բայց, թումբէն արմատ բռնող տունկի պէս, արդէն ուռճացած ու ամրացած է նոր աղանդ մը։

Պատահաբար հարցուցէք անծանօթ մէկու մը, որուն դէմքէն հայութիւն կը կաթի։

— Դուն ի՞նչ ես։

Հարցումը կրնայ ուղղուած ըլլալ ենթակային ծագումին, դիրքին ու վիճակին, կամ բոլորովին այլ մտքով ու հետաքրքրութեամբ։

Եթէ Դաշնակցական է, պատասխանը անպատճառ պիտի ըլլայ,

— Հայ Յեղափոխական Դաշնակցական եմ,— նոյնքան հաւատքով, ջերմութեամբ ու հպարտութեամբ (այլ եւ գիտակցութեամբ), որքան մանուկը որ կը պատասխանէր,

— Հայ Լուսաւորչական քրիստոնեայ։

Հո՛դ է, այդ պատասխանին մէջ՝ իր մտահոգութիւնն եւ հանապազորդ ամենամեծ զբաղումը, իր տառապանքն ու հաճոյքը։

Հո՛դ է ն'ւ իր ուժին աղբիւրը, ապրելու, գործելու եւ շարժելու կորովը։

Հո՛դ է կեանքին եւ մարդկութեան հետ իր միակ եւ ամուր կապը։

Հո՛դ է եւ իր փրկութեան յոյսը եւ Հայու դժբախտ գիտակցութիւնը, իր ծագումին հըպարտութիւնը եւ ճակատագրին դէմ մաքառումի իր կամքը։

Դաշնակցութիւնը այսօր, նախ աղանդ մըն է, ու Դաշնակցականը՝ աղանդաւոր մը։ Ու լաւ է որ այդպէս է։

Բացէք անոր պատմութիւնը։

Հերոս հոգիներու շունչը, երբ մի առ մի ձեր պղտոր աչքին առջեւ գործնէ էջերը. ուր տեսնէք հաւատաքննական հալածանք՝ օրուն հանդէպ հեգնանք, անտարբերութիւն եւ մինչեւ իսկ մանկունակ ծիծաղ, —

Ճգնաւորի զրկանք ու սուրբի ժուժկալութիւն, ծով՝ կեանքին դէմ եւ բոլոր ուրախութիւններուն, —

Սպարտական օրինակներ եւ տիպարներ, դէմքեր որ լուսաշող ու անշէջ էութիւններու պէս, գիտեն անգամ մը եւս ողջը ողջնցնել,

Երբ տեսնես, ո՛վ բոլշեւիկ, մի զայրանար որ ամէն մէկ քայլիդ ուրեք, Բաք ու Դաշոյն կը գտնես պողպատէ եւ զսպանակաւոր պատնէշի պէս, ո՛վ դուն, փորձ ու խիզախ վարպետդ՝ անճարակ ու վատ աչքերով։

Ու դուն, ռամկավա՛ր, քեզի՝ թուրք լեզուին բոլոր հայհոյանքը, փառքի թեան օձախ, անբուժելի՛, քաղցկեղ, քոլերա եւ Ֆրանկախօս յաւիտենական չարդելի, խնտոմ անվերջ ծլուլ եւ ականջի աղա. դո՛ւն, ոսքի որբիչ եւ Թուրքի ոջիլ հայ մարմնին վրայ. գինովի կարշահօտ թուք եւ մլուկի հաւ ով տգիղագոյն գոյութիւն դո՛ւն ռամկավար, ո՛վ հայ լեզուին ու հայութեան աւելցուքը մի՛ զարմանար երբ ունեցիր ծայրով՝ Միայն, Դաշնակցականը պրպտէ քու բորոտ ու պառառ էութիւնդ։

Եւ դուն, համա՛կիր, վարանումի եւ դիպուածի զաւակ, դուն, անկնիք փասափթուղթ.

Եւ դուն չէզո՛ք, կենդանի դիակ, հակամարդկային եւ արտաշխարհային էակ, դուն, թղթէ սիրտ եւ դերձանէ ջիղ,

Հանդուրժեցէք որ ձեզ նայինք փակ աչքերով, զանոնք լեցնելէ յետոյ մեր պատմութեան լուսապիւռ ուրուականներովը։

Մեր պատմութի՛ւնը.., մարտիրոսութեան, ներշնչումի եւ կորովի անհուն շտեմարան, վէմը Աղանդին։

Ու խորհեցէք պահ մը խորհուրդին վրայ որ մերն է։ Ահա մեր ծրագիրը,— Ուխտարանը։

Ո՞ր գերմարդկային ուժը կուրծք պիտի բռնէր թուխպ ճակատագրի մը զաւերուն դէմ։

Եւ ո՞ր հրէշը պիտի մաքառէր ցաւագար մարդկութեան մը խաղերուն դէմ։

Ու գուրփ բոլոր վատութիւններն ու քսութիւնները,—ըրել այս բոլորը։

Ու ներսի բոլոր ստորնութիւններն ու գարշանքները,— անգամ մը եւս գգետնել այս բոլորը։

Ո՛վ պիտի կրնար, եթէ ոչ միայն աղանդաւորի մոլեռանդութիւնը։ Ու փա՛ռք Աղանդին եւ Աղանդաւորին

Եւ ահա մեր ծրագիրը.— կազմակերպական կանոններ,— մեծ, ուժեղ եւ ամուր, պատկառելի հիմնարկութեան մը սարքը։

Եւ ահա մեր ներքին կանոնագիրը, մեր Օրէնսգիրքը,— իր եօթը մահացու մեղքերով։

Ու ո՛չ մէկ վարձատրութիւն, ո՛չ մէկ գովեստ, ո՛չ մէկ պատիւ, ո՛չ իսկ պարզ քաջալերանք։

Այլ, չոր հրահանգ, պարտադրութիւն, պարտականութիւն ու զոհողութիւն։

Միայն եւ միայն։

Ճիշդ, աղանդաւորներու միաբանութիւն մը։ Ճի՛շդ ինչպէս ամբակուռ բանակ մը, որուն հրամանատարը ինքն իսկ է, իր էութեան դարաւոր խորքէն բխող պատգամ մը,— աղաղակողը այս ցեղին..., անորոք աստուած, որ միայն պահանջել է սորվեր.

* * *

Եւ սակա՛յն, Դաշնակցականը չի գիտեր ինքզինքը գովել։

Հոս է իր տկարութիւնը։

Կը վանէ յորձանքները։

Կը պաշտպանէ ինքզինքը։

Փողահարութիւնը կը ձգէ ուրիշներուն, մանաւանդ իր հակառակորդներուն։

Ու կը լռէ։

Թո՛յլ կուտայ որ զինքը կոչեն տիրացու։ Այո՛, ան կ'երգէ «Մշակ բանուոր»..

Կը հանդուրժէ որ «ազգայնական» անուանեն զինքը։ Ինչո՞ւ չէ։ «Մեր Հայրենիք»ը իրն է։

Ամանդ համար դահիճ է։ Անշուշտ։ Վրէժը անոր օրէնքն է։

Ուրիշներուն համար, բանակոյ։ Չէ՞ որ ազատութիւնը անոր նպատակն է։

Կը լսէ ու կը լռէ։ Եւ սակայն, այս խոնարհ տղարանը գիտէ թէ ամէն ուր որ երթայ— Սուրիայէն Ամերիկա, Պալքաններէն Ֆրանսա ու մինչեւ Չինաստան, իր հետ, իր մէջ կը կրէ ցրուած ու թափառական, անտէր ու հալածական այս ժողովուրդին ճակատագիրը։

ՄԿՐՏԻՉ ՆԻՒՅԱՆՑ

(2)

ՕՏԱՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՏԸԼՕՆԷ ԵՒ ԻՐ ՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

Էջ մը Ֆրանսական արդի գրականութենէն, Ժոզէֆ Տէլթէյլէն: Այս այն երիտասարդ գրողն է, որ երեւան եկաւ պատերազմէն յետոյ, լոյս ընծայեց քանի մը վէպեր, մեծ աղմուկ յարուցանելով եւ փիլիսոփայութիւն մը (Տէլթէյիսմ) ստեղծելով: Ժամանակ մը յարած էր գերիրապաշտներուն, բայց յետոյ գտաւ իր անկախութիւնը, փառաբանելով միայն զգայասէր իրապաշտութիւնը: Բուռն է իր ոճը, մերկ եւ առնազեղ: կենդանի ինչպէս փողոցը: Տեսէք թէ ինչպէս կ'արտայայտուի: ԽՄԲ.

Նկարչութիւնը կինը մըն է։ Պէտք է, որ ինծի վայելք պատճառէ այդ կինը։ Ահա թէ ի՛նչ կը ցանկամ նախ։ Մնացածը,— արուեստ, ձեւ, միտք, — ետքէ՛ն կու գայ, երկրորդաբար, զուգահեռաբար, յաւելուածաբար։

Նախ... ցանկացածս։

Ցանկացածս կարենալ առնելու համար, նախ կեանք պէտք է։ Աշխարհիս ամենագեղեցիկ կնոջ տաանտ ալ չեմ առեր, եթէ մեռած է։

Երկու տեսակ նկարչութիւն կայ.

1. Կենդանի նկարչութիւն, 2. Մեռած նկարչութիւն։

Երկու տեսակ նկարչութիւն, առաջինը որ ինծի վայելք կու տայ, երկրորդը որ զիս անտարբեր կը թողու։

Ձեզի հետ համաձայն եմ, թէ կրնայ թանկագին յատկութիւններ ունենալ այն նկարչութիւնը, որ զիս անտարբեր կը թողու։ Կը պատահի, որ մեռած կին մը աւելի գեղեցիկ ըլլայ, քան ողջ կին մը։ Ինչո՞ւ պէտք, ես աչքաղաղի պէս եմ, կարեկի համբոյր մը տանելով...։

Կնոջ մը նկարին վրայ, անկենդան յատկութիւն կ'անուանեմ բարոյական բոլոր յատկութիւնները։ Վաւերականութեան կողմնակից չեմ, լաւ հասկցէք զիս։ Նոյնիսկ, ի հարկին, պիտի ուզէի մրցանակներ հաստատել, քաջալերելու համար բարոյական առաքինութիւնները։ Եւ սակայն ատո՛նք չեն, որ պիտի ներկայացնեն կեանքի յատկանիշը։

Ամէն բանէ առաջ, կը պահանջեմ նկարչութենէն, կը պահանջեմ կնոջմէն, ունենալ ֆիզիքական յատկանիշներ։ Այդ է էակա՛նը։ Զիս ըսեր թէ գոհանանք էականով։ Ես երբեք կատարելապէս գոհ չեմ, նոյնիսկ էականն ալ ունենալով։ Կամ միշտ գոհ եմ, յարաբերաբար գոհ։ Ես ամէն բան կ'ուզեմ։ Ամէն բան կը սիրեմ։ (Զիս ըսեր.— Ես ամէն բան գիտեմ։ Եթէ հարցը գիտնալու մասին է, թերեւս եմ բանգիտութեան վրայ։ Երբ ծերանամ, բան սորվելու ժամանակ շատ կ'ունենամ)։

Լա՛ւ, ի՞նչ է նկարչութիւնը։ Ի՞նչ է նկարչութեան էութիւնը։ Ամբողջ հարցը այդ է։ Գի՞ծ է թէ գոյն, գծագրութի՞ւն թէ ձեւ կը կրկնեմ, ամբողջ հարցն ալ այդ է արդէն։

Պիտի ըսէք, պարոն նկարիչներ, թէ ինծի, ռամիկիս չի՛նար լուծել այդ հարցը, քանի որ զուք ալ...։ Ըսենք թէ մենաշըներն թերթ մը օրին մէկը հարցարան մը բացաւ սա ձեւով.— Ի՞նչ է նկարչութիւնը։

Այս հարցումին պատասխանած է Տըլօնէ իր ծնած օրն իսկ։

Քիչ առաջ էր, որ տեսայ, մէկիկ մէկիկ դիտեցի այն շարք մը նկարները, զորս յօրիներ էր բարեկամս Տըլօնէ, 1911էն մինչեւ 1925։ Այն տպաւորութիւնն ունիմ, որ նկարչութեան լոգանք մը դուրս կ'ելլեմ։ Կը զգամ, որ ներկը կը հոսի մարմինիս վրայէն, կը թափի սրունքներուս մէջէն, կը շոյէ որովայնս եւ մորթիս վրայի մազերը։

Տըլօնէյի նկարը դիտելու համար պէտք չէ հեռուէն կենալ, խաշորացոյց գործածել։ Պէտք է վրան ցատկել, բազուկները բանալ եւ մէջքին պլլուիլ։ Գիրկընդխառնում, կենակցութիւն։ Տըլօնէյին նկարը պէտք է ծոցն առնել ու պառկիլ հետը։

Ձեզ գիտեր թէ Տըլօնէ միակ ֆրանսացի նկարի՞չն է մեր։ Պատասխանը կախում ունի այն իմաստէն, զոր կուտանք նկարիչ բառին։ Կը ճանչնամ ուրիշներ, որոնք սատանայի պէս ճարպիկ են գիծերու խաղին մէջ, արագօրէն նախագիծել, կը յօրինեն, ձեռնածութեամբ կը քանդեն ու վերստին կը շինեն Աստուծոյ բոլոր գործերը։ Բայց այս նկարիչներուն թերեւս ուրիշ անուն մը կ'արժէ տալ։ Ընդհակառակն, Տըլօնէ ցոյց կուտայ իր դնդերներուն ուժը։ Ան չի պահեր, եւ կը տեսնէք այդ ուժը։

Տըլօնէ ցերեկեայ նկարիչ մըն է։ Որովհետեւ նկարչութիւն մը կայ, զոր կը դիտենք, եւ նկարչութիւն մը, զոր միտքով կը քննենք։ Թող մտածողտրամաբանողները իրենց տունը մնան։ Երբեք գիտուն մը չպիտի յաջողի բացատրել թէ ինչո՞ւ գեղձ մը համեղ է։ Կերէ՛ք, կերէ՛ք պարոններ։ Ես իմ խելքս գըպանս կը դնեմ, երբ նկարի մը առջեւ եմ։ Բանտ կը խօթեմ տրամաբանութիւնս ու գիտութիւնս, որպէսզի դիտեմ։ Ու կը դիտեմ, կը դիտեմ, կը դիտեմ վերջապէս. պէտք է գիտնալ թէ նկարը ինչո՛ւ համար է. աչքի դեղին ձախ բլթակին հիւսուածքին... բորդ գունդի՞ն համար, թէ ... քին համար։

Ըստ իս, աչքին համար է։ Բացարձակապէս կը մերժեմ կոտրել նկար մը, հասկնալու համար թէ ի՞նչ նիւթերով շինուած է։ Ատ պարոն քննադատներուն գործն է այդ։ Անոնք կը քակեն ու կը շինեն։ Եւ կ'ըսեն. «Այս գեղձին մէջ յատակագիծ մը կայ, միս կայ, կուտ մը կայ։ Մաշկը նախշուն է, կուտը ... քրտած։ Մէկ բան միայն կը մոռնան. ... կայն գեղձին.— համը։

Ծօ՛, թշեցէ՛ք, թշեցէք ու կերէք։

Ես չեմ գիտեր Տըլօնէյի նկարներուն ներքին կազմութիւնը։ Ես կ'ուտեմ այդ նկարները, այսինքն կը դիտեմ, ու լաւ կը գտնեմ։

Շատ համեղ։

ԺՈԶԷՖ ՏԷԼԹԷՅ

ԱՆՈՅՇ ՎԱՅՐԿԵԱՆՆԵՐ

Պարզէ ծախրերդ ո՛վ հոգիս, դէպ ի հիւղա՛կն այեւոր,
Խորասուզուած ծառերուն կամարին տակ գարունի.
Հո՛ն, ուր ծանչցար ու լացիր յեցած ժայռի մը ինծի,
Սիրոյ վէրքերն անհամար ու փրքիններն ահաւոր։

Դեռ կը յիշե՛ս թէ ի՛նչպէս սաղարթներուն խորունկէն
կո՛յս մը իտալ խըռովեց խաղաղութի՛ւնը կեանքիդ,
Դեռ կը լսե՞ս, ըսէ՛ ինծ, իր ձայնին սաղմը վըհիտ,
Որ կը հասնէր մօտակայ ղալարագեղ հովիտէն։

Ի՛նչ յուզիչ էր այն իրկուն պարզ վերջալոյ՛սը գիւղին,
Մեռնող ցոլքերն արեւուն տերեւներուն մէջ ննջուած,
Գիտե՞ս, ո՛րքան խորհուրդներ քեզի պարզել ուզեցին։

Կամա՛ց, կամաց մարեցան թովիչ գոյնե՛րն արեւուն,
Մինչ ծոցիդ մէջ լայնաբաց, արշալոյսով արիւնած՝
Կուսական սի՛րտ մը պարպեց բաբախումներն իր սիրոյն.

ՎԻԶԷՆ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԴԻՒԱՆԱՆ ՄԸՆ ԱԼ

Համայնավար ծանրածանօթ գրագէտ Հանրի Պարպիւսը, կ'երեւի նշանները ցոյց կուտա կարմիր գծէն դուրս ելլալու։ Այս է գոնէ կարծիքը Մոսկուայի նստուկ յեղափոխականներուն։

Ցեղ. Գրականութեան միջազգային դիւանը կը հայտարարէ, թէ պիտի թէ իր վարած թերթը «Monde» գոհացում չի տար Ստալինի, թէ «պրոլետարական» գիծ չունի ան:

«Կը շարունակէք,— կը գրեն Պարպիւսի, հրատարակել ձեր անունով հովանաւորել խորհրդային միութեան կատաղի հակառակորդներուն բանդագուշանքները»:

Ու կը հարցնեն «կրակոտ» աղանդաւոր հեղինակին.

— Մեզ հե՞տ էք մեր պայքարին մէջ։ Մեր հարցման մեր միակ պատասխանը պիտի ըլլայ ձեր վարած թերթին ուղղութեան արմատական փոփոխութիւնը եւ կամ թերթին ճակատէն ձեր անունին ջնջումը:

Պարպիւսի կը մնայ հնազանդիլ, եթէ չուզեր դառնալ Սովետներու կարգը եւ մէկ օրէն միւսը դառնալ «ընկաճան ծախուած», եւայլն:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ ԵՒ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ(*)

Ամէն անգամ, երբ «Յառաջ»ը առիթ է ունենում իր սեղմ շրջանակի մէջ տեսնելու Ահարոնեանին, անբացատրելի մի զգացմունք համակում է հոգիս։

Լոկ ուրախութեան զգացմունքը չէ մտերիմ տեսնելու, մեր համեստ ու մտերմիկ շրջանակի մէջ, մտերիմ զրուցելու իրեն հետ։ Յոյսի ու հաւատի խօսքերը լսելու անհրաժեշտութիւնը չէ միայն... Յոյսի ու հաւատի խօսքեր.. Մեր կեանքի դաժան իրականութիւնը զրկեց մեր սերունդը իր մեծերից, իր ուսուցիչներից։ Մենք հոգիւ տաքի կանգնած, հասակ նետեցինք ամենադաժան պայմանների մէջ եւ մեծարանք բացարձակապէս զրկուած խրախուսանքի ու սիրոյ խօսքերից։ Կշտամբանք, ծաղր, կծու արտայայտութիւններ եւ արհամարհանք։ Այս է մեզ բաժին ընկել։ Նոր սերունդ բառը իր երբեմնի հմայքը չունի այսօր, որի վրայ մի ժամանակ զուրգուրանքով և յուսալի հայացքով էին նայում, որին քաջալերում, ոգեւորում էին։ Մեր հասցէին այժմ չակերտաւոր «նորերն» են նետում եւ բարի մարդիկ ներողամտօրէն ժպտում...

Այսպէս էր երբ առաջին անգամ հանդէս եկաւ «Յառաջ»ը, այսպէս է եւ այսօր.—

Նորերը անպէտք են, նորերը հներին չեն գնահատում, ագէտ են, յանդուգն են, անհասկացող երեխաներ են... Այս խօսքերը կարդում ենք յաճախ մամուլի մէջ, իսկ մամուլից դուրս էլ աւելի ընտիրներն ենք լսում։ Ապրիլեան եղեռնը զրկեց մեզ մեր իսկական մեծերից ու այժմ բոլոր քառասունից անց եղողները «մեծ» են դարձել մեր գլխին. նայում են մեզ անբաւ բեացակամ հայացքով։ Իսկ գիտակցում են արդեօ՞ք այն անհասկանալի ներկան, որի մէջ ապրում է մեր նոր սերունդը...

Նայում ենք ետեւ, արիւն, անթաղ դիակներ, թփրտացող մարմիններ եւ ոսկորների կոյտեր. մեր առջեւ մութ, անթափանց խաւար, որի մէջ կածան իսկ չի նշմարւում եւ ուր մենք մեր ճամբան պէտք է փնտռենք. մեր ներկան կտոր հացից կախուած անորոշ ու տենդոտ, մեր շուրջ ամէն տեսակի անխմաստ պայքարներ։

Եւ ո՞վ է պատասխանատուն մեր այս զարհուրելի, այս անել վիճակին...։ Մեզ բերին կանգնեցրին անդունդի եզրին, գոյութեան կռիւը իբր ծանր լուծ իջաւ մեր ճկուն պարանոցների վրայ եւ իբր պատուանդան մեզ տուին փշրուած յոյսերի մի հսկայ կոյտ։

Ու դեռ մենք ենք որ խարազանւում ենք։

Ահա թէ ինչու է հոգիս տարօրինակ յուզմունքով լեցւում ամէն անգամ, երբ առիթ է ստեղծւում մեր մտերմիկ շրջանակի մէջ տեսնել Ահարոնեանին։ Որովհետեւ Ահարոնեանն է մէկը այն հազուագիւտ հներից, որանցմով ջահինման յայտնւում է աչքիս առջեւ, ամէն անգամ, երբ երկար մտորումներից ու ապրումներից յետոյ, անբացատրելի ինչուները գալիս են ցցւում ուղեղիս մէջ, իսկ խաւարը շարունակւում է ճնշել։

Ահարոնեանը մեր ճշմարիտ մեծն է, մեր հարազատ հայրը եւ հների ու նորերի միջեւ բացուած մեծ վիհը լցնող. գուցէ միակ հինը։

Եւ այսօր, երբ մենք հաւաքւել ենք մեր յարգանքի ու ջերմեռանդութեան խօսքն ասելու իրեն, ես կ'ուզէի մի քանի խօսք ասել այն կապի մասին, որ կայ մեր եւ Ահարոնեանի միջեւ։

Ամենից առաջ եւ ամենից աւելի խառնուածքի կապն է։ Խառնուածք որ այնքան շեշտուած է Ահարոնեանի վերջին գործերի մէջ։

Երազից եւ հէքեաթից հիւսուած այդ հոգին, որ «Իմ Գրքի» խիւաքանչիւր էջից լոյսէ կաթիլներիպէս հոսում է...։ Իր ոէքն ու վախը դէպի մեր բնութեան հսկան — «ամենազօր ցուլի եղջիւրներին նստած» Մասիսը. աղբիւրների զազմանահրաշ թռչունները, լեռների վիշապներն ու դեւերը։

Իր ամբողջ նկարագրութիւնները, սկսած լուսնի լուսով կտուրի երդիքից դիտած տան շունչ ու մարմին առած խնոցին, աղամանը, կուժերը, իրենց ... ղու ծառերն ու խաղողի որթերը խրճիթի տան ճխխանըվ.. մի լար երգով, որ «ոչ վերջ ունի, ոչ վախճան», առասպելը պահող սիւնը եւ թոնիրը «հինաւուրց տաճար, որի վրայ մեր նախնիք խոպան կեանքի պատգամը ուսանելու համար հուր Աստուծոյ, սկսած իրենց ճրագակալից, որ «գիշերը մի տանուտէրի պէս պլպլում է խանձոցած տան վրայ», որ «ամլանդակ կռճի վրայ իր միակ բազուկը շարքերի ու խաւարի դէմ է տալիս եւ բաց անում իր միահատիկ աչքը» եւ ողջ տունը լցւում է խորհուրդներով, անծանօթ ու գերագոյն կեանքի խորհուրդով։ Սկսած «ծփծփուն դաշտերից». գիւղուն աղբիւրներից, յորանջող երկնքից եւ վշշուն ու անուշ հովերից. կեանք ու մարմին առած իր մօր երգից

(*) Կարդացուած է «Յառաջ»ի թէյասեղանին, որ տրուած էր ի պատիւ Ա. Ահարոնեանի:

Յ. ՄՍԻՐ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐԸ

Օրին մէկը, երբ տեսնեմ պանդոկացին մէջ մսագործ մը, որ դանակն առած այս անասունին կ'ընէ, ան անասունը կը մորթէ, բայց անոնց մորթը հանելու երրորդին կը վազէ, չորրորդը կ'առնէ կը մորթէ ու չաւարտած՝ հինգերորդին կ'անցնի՝ անոր պոչը կամ ականջը կտրելու, կամ մէկ փոքր դանակ մը կը խոթէ ու առաջ կը սուրայ նորանոր անասուններ վիրաւորելու, կ'ըսեմ.

— Սա մսագործին «շինարարութիւնը» ո՛րքան նման է մեր քաղաքային գործադիր կոմիտէին շինարարութեանը։

Անիկա, տեսար փողոց մը կամ մը կանգուն սալայատակեց, այս իւրաքանչիւր փողոցին մէջ մէկ մէկ սալ քար դասաւորեց, բեռ մըն ալ աւազ լեցուց քովը ու գնաց մինչեւ մէկ տարի։ Յաջորդ գարնանը քանի մը բանուոր կ'երեւնան քլունգը ձեռքերնին ու կը փորեն փողոց մը՝ տարիներով անանցանելի դարձնելով մարդկանց ու սայլերու համար։ Մէկ ալ յանկարծ նոր փողոցի մը մէջ լայն վիհ մը կը փորուեցաւ։ «Ինչո՞ւ համար» կը հարցնեն անցորդները եւ մէջը կը թափուին, կոտրելով ոտքերն ու ձեռքերը։

Երեւանի մէջ որքան թաղ, այնքան միջավայր, հետեւաբար եւ այնքան սովորութիւն ու հոգեբանութիւն։

Անգամ միեւնոյն թաղին մէջ երկու հոգեբանութիւն,— երբ մէկ կողմը մայթ ունի, միւս կողմը մայթ չունի։ Այսպէս, մինչ վերին Աբովեանի հարթ մայթի բնակիչները անցած են քաղաքակիրթ աշխատանքի, ձախակողմեանները դեռ կը պահպանեն աղջիկ փախցնելու եւ արեան վրէժի լեռնական հոգեբանութիւնը։

Ուշադիր նայող մը քաղաքացին քալուածքէն անմիջապէս կը ճանչնայ թէ ո՛ր փողոցի բնակիչ է ան։

Թուրքէնի փողոցի բնակիչը սալայատակին վրայ իսկ քալելու ըլլայ, ոտներն կէս կանգուն բարձրէն կը նետէ։ Վերին Նալբանդեանի բնիկը տախտակամածի վրայ իսկ կը թռչի ու խոնք կը տեսնէ առաջին։ Թող ըլլայ տեղ մը, որ չոր է, նոյնիսկ փոշի կը բարձրանայ յատակէն, եթէ Ալլահվէրդեան փողոցի բնակիչը անձրեւի ձայն լսէ՝ կը սկսի թռչիլ լիճի վրայէ։

Գնունի փողոցին մէջ լեցուած քարերու պատճառով, բնակիչները մուղէսի յատկութիւն ստացած են։ Երեւանի այս ձեւի շինարարութեան հետեւանքներուն մասին անկարող ըլլալով մէկ առ մէկ թուել, ձայն կուտամ փողոցներու բնակիչներուն։

ԼԵՌ-ԿԱՄՍԱՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէն եւ աշխատակիցներէն Թուղթին մէկ երեսին վրայ գրել:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԵՐԲ ՎԱԼԷՐԻ ԴԵՌ ՍԿՍՆԱԿ ԷՐ

Ալպալա իր յիշատակներուն մէջ կը պատմէ թէ ի՛նչպէս ճանչցաւ Փոլ Վալէրին, երբ դեռ սկսնակ մըն էր եւ կը յաճախէր Ժոզէ Մարիա տը Հէրէտիայի տունը։

Բարեհամբոյր, նրբամիտ երիտասարդ մըն էր, որ երազուն, յաճախ պճլտուն աչքեր ունէր։ Քիչ մը չորսաւէր երեւոյթով, մպիտով մը կը հակաճառէր ձեզի, կամ լռութեամբ մը կը հերքէր ձեր խօսքը, եւ ամէնէն գայթակղալի փարատոքսները կը ծախէր իբրեւ ճշմարտութիւն։ Կը սիրէր բնազանցութիւնը։ Չէր հաւնէր Զոլայէն։ «Երբ որ ուզէք, կրնամ հաստատել թէ Զոլայի մէջ մէկ հատիկ պատկեր իսկ չկայ» կ'ըսէր։ Այդ շրջաններուն, 1895ին, հրատարակութեան կուտար իր մէկ գործը, Ներածութիւն Լէոնար տը Վինչիի մեթոտին մասին: Եւ նոյն ատեն, իբրեւ աշակերտը Մալարմէի, փիլիսոփայութեան դաս կուտար ընտանիքի մը մէջ։

Կը խօսէր հեգնանքով։ Երգիծելու այդ բնազդը, որ կայ բոլոր մեծ գրագէտներուն քով, կը պահէ դեռ մինչեւ այսօր։

Յաճախակի Հէրէտիայի տունը կուգար եւ կը մասնակցէր գրական զրոյցներուն։ Յանկարծ օր մը կորսուեցաւ, ոչ երեւցաւ, ոչ ալ որ եւ է գիրք կամ յօդուած հրատարակեց։ Այս լռութիւնը իրեն համար չինեց։ Մոռցուելու ճամբով՝ հռչակաւոր դարձաւ։ Այսօր ծիրանի հագած է արդէն։

ՀԻՆ ՕՏԱՆԱՒՈՐ ՄԸ

Յիսուն տարի առաջ, մեռաւ ֆրանսացի երիտասարդ բանաստեղծ մը։ Մեռաւ անծանօթ, անունը Լառուսին մէջ ալ գրուած չէ։ Բայց այսօր գրական ֆրանսերէն թերթեր յուզումով կը հրատարակեն հետեւեալ տուն մը ոտանաւորը.—

Կը կարծեմ թէ, երբ ծնայ, Աստուած
ինծի համար ուժ չսպառեց,
Սիրտը, որ տուաւ ինծի,
մնացած սիրտ մըն էր:
Խնայողութեան համար՝ գնահցեց
իմ երիտասարդ կուրծքիս տակ
Սիրտ մը նախապէս գործածուած,
Սիրտ մը թոռմած, աւերուած...:

Հեգնանք ու տխրութիւն, ճիշտ ինչպէս Եղիա Տէմիրճիպաշեանի նման մէկ տրտունջին մէջ.

Ո՛վ իմ Աստուածս, արարչութիւնդ ալ հինցա՛ւ։

Նոյն ցաւերը, նոյն շարքերը, նոյն արցունքները, մարդիկ միշտ նոյնը։

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԿԱՐԴԱՔ

Հարցում մը ահա, դարմանալի բայց հետաքրքրական։ Ինչ բան է, որ կը մղէ ձեզ, ընթերցողնե՛ր, գնել գիրքեր ու կարդալ անօթիի պէս։ Չէ՞ք ճանչնար մարդիկ, որոնք կը ներկայացնեն հոգեբանական վիճակ մը իրենց ընթերցասիրութեամբ։ Ընթերցասիրութեան այդ վիճակը կարելի է նմանցնել նոյնիսկ ագահութեան, որովհետեւ ընթերցասէրը կը նմանի այն մարդուն, որ շարունակ դրամ կը հաւաքէ, կը պահէ ու կը դիզէ։ Եւ սակայն ընթերցասիրութիւնը կարելի չէ սահմանել այսքան դիւրին։ Վասնզի նախ կան ընթերցասէրներ, որոնք գիրք կը գնեն ու կը կարդան՝ հետաքրքրութենէ մղուած, օրուան իմացական կեանքին հաղորդակցելու նպատակով եւ թերեւս ցուցամոլութեան համար։ Յետոյ կան ընթերցասէրներ, որոնք կը կարդան զբօսանքի, ժամանցի համար։ Առաջին խումբը կը ներկայացնէ անոնք, որ աչքլամէ կը հետեւին։ Երկրորդ խումբը անոնք, որ կ'ուզեն մեկուսանալ, աշխարհէն քաշուիլ եւ դիտել հեռուէն։ Վէպի ընթերցողներն են ասոնք, որ շատցած են պատերազմէն յետոյ։ Ասոնք խնայասէրներ են, 12 ֆրանքնոց վէպով մը ժամանակ կ'անցընեն 2—3 գիշեր։ Կայ երրորդ խումբ մը՝ այս ընթերցողները կը կարդան սորվելու համար։ Բայց ասոնց մէջ կը գտնուին նաեւ հիւանդներ, որոնք կը կարդան օրը 2—3 գիրք, մեքենայի պէս, աշխատելու ձեւով մը։ Դրամալնե՛ր, ճաշակէ զուրկ եւ ընտրելու անընդունակ ընթերցողներ։ Կան նաեւ, կարգէ դուրս ընթերցողներ ալ, որ քննադատ կը կոչուին։ Ասոնք չեն կարդար, այլ կը թղթատեն։

Լաւագոյն ընթերցողները մանուկներն են, պատանինե՛րը: Ի՛նչպէս կը յուզուին, ի՛նչպէս կը խանդավառուին, ի՛նչպէս կ'այլափոխուին կարդալու ատեն։ Ո՞վ չի յիշեր մանկութեան ընթերցումները։ Մանուկները կը կարդան ապրելով, ահա ընթերցման լաւագոյն նպատակը։

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

ՍԻՐԵՐԳ

I

Նազլու տիլպէր, զալըմ քեաֆիր,
սեւ աչեր եար, սեւ աչեր,
Եր չես ի գար օրիկ մը գիս հար.
ցունելը, եա՛ր հարցունելը։
Շատ եմ քաշեր տէրտ ու դաղեր
քեզ համար, եա՛ր, քեզ համար:
Սպիտակ ճակատ, բարակ ունքերդ
է կամար, եա՛ր, է կամար:
Աչերդ ծով՝ ես եղայ խեղճ նաւավար, եա՛ր, նաւավար,
Ղարք եմ եղեր՝ ծովուդ ելնել չեմ կարնար, եա՛ր, չեմ կարնար:

II

Այսօր գարուն է եկեր՝ ամիսն է մայիս,
Այդ քո ծով աչերովդ խոլոռ կու նայիս.
Երբ ծօծաս քայլես՝ խելքըս կու տանիս։
Աչուրներդ քո թուխ է, ընքուիդ է կամար,
Երեսդ լոյս կուտայ քան զշամս ղամար,
Դու մի մեռնիր, մեղք ես, մեռնիմ քեզ համար:

Հաւաքեց՝ Գար-Սամէլ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Կոմունիստ կուսակցութեան Անդրկովկասեան Երդ Համագումարը բացուեցաւ Թիֆլիսի մէջ 5 յունիսին։ Առաջին նիստին խօսեցաւ Միխա Ցխակայա։ Յետոյ կատարուեցան ընտրութիւնները։ Նախագահական կազմին մէջ կան հայերէն՝ Ամատունի, Գալոյեան, Խաչեան Ընաշխս, Իշխանեան Հայկուշ, Քալաշեան Գուրգէն, Կասեան Սարգիս, Տէր Գաբրիէլեան, Տէր Եղիազարեան, Խանջեան։

«ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԴՐԱՄ»

«Խորհրդ. Հայաստան» այժմ լեցուն է մեղադրանքներով, մէկը միւսին դէմ։ Կոմունիստ կուսակցութեան վերին մարմինները կը դատապարտեն «շարքայիններ»ը, որոնք բռնութիւն գործած են, եւ այս վերջիններն ալ իրենց կարգին կ'ամբաստանեն ու կ'ըսեն «Սխալները վերեւից են եղել»։ Բայց աւելի յատկանշականը կայ՝ Ղամարլուի մէջ կոմունիստ Մանուկ Մանուկեան, սեփականատէր գիւղացիներու աքսորման խնդիրները քննուած ատեն, կը յայտարարէ. «Սխալներ մինչ է եղել են, մենք որոշ միջակներին կուլակների շարքերը դասել եւ նրանց գոյքերը գրաւել ենք, քանի որ նրանց տանից դուրս է եկել դաշնակցական դրամ եւ պօն փող»։

«Ո՞Վ ՈՐԲՈՒ...»

Ո՛վ որո՞ւ մարդ կ'ըսէ Հայաստանի մէջ։ Հաւաքական գիւղատնտեսութեան հրամանը գործադրուեցաւ ամենայն անխղճութեամբ։ Աքսորուեցան շատերը։ Եւ այժմ, երբ Ստալինի հրամանով վերադարձուած են աքսորականները, կոմունիստները չեն յօժարիր յանձնել անոնց առգրաւուած գոյքերը, հակառակ կեդր. կոմիտէին հրովարտակին։

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ (6 յունիս).

— Բաշ Գառնիի մէջ քանի մը կոմունիստներ իրենց քալլագէօզը թեամբ կ'արգիլեն գործուած սխալներու դարմանումը։ Ինչպէս կարապետ Սիմոնեան, հակառակ մասնաւոր յանձնախումբերու վճիռներուն թէ պէտք է տէրերուն վերադարձնել գրաւուած առարկաները, կ'առարկէ «Մենք համատարած գիւղատնտեսութեան ժամանակ շատ ճիգ ենք վարել, բռնագրաւուած տնտեսութիւնները եւ իրերը չպէտք է ետ տանք, պէտք է նրանց (գիւղացիների) ապրանքները մենք ուտենք, նրանց աչքը հանենք»։

Երբ կը համոզեն իր ընկերները, կը պատասխանէ.

— «Եթէ մենք առաջուայ ընդունած որոշումները ետ վերցնենք եւ տենք, որ սխալ ենք արել, կը լինենք տատանուողներ»։

Բայց Արծրունի բաղդատաբար աւելի քաջ է, երբ կ'ըսէ.

— «Ոչ թէ տեղական կազմակերպութիւններն են սխալուել, այլ սխալուել են միայն բարձրագոյն օրգանները»։

Եւ նոյն թերթը կը խոստովանի թէ մինչեւ այժմ չեն վերադարձուած ինչ որ գրաւուած են գիւղացիներէն.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Նկատելով որ համաձայն Ligue de Parisի նոր օրէնքին, որեւէ ֆութպոլի խումբի մէջ Licence չստորագրող խաղացողները պիտի զրկուին 1930-31 տարեշրջանի մրցումին խաղերու մասնակցելէ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր հին եւ նոր խաղացողները իրենց Licenceները ստորագրելու համար կը հրաւիրուին դիմել 3 լուսանկարով, Գ. Ժպտունիին, 12 Passage du Caire, Paris, Métro : Reaumur:

Ֆութպոլիստներու շաբաթական ժողովը տեղի կ'ունենայ Երեքշաբթի գիշեր ժամը 8.30ին, Gare de L'Estի դէմ Au Tramway de L'Est սրճարանին վերնայարկը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ դէմ դարման մը ճարելու համար, Անգլիոյ վարչապետը կազմած է յանձնախումբ մը, որուն կը մասնակցին նախարարութեանց ներկայացուցիչները։ Մաքտոնըլտ այս նպատակով գործակցութեան հրաւէր ուղղեց նաեւ զանազան կուսակցութեանց։ Ազատականներու կողմէ հրաւէրը ընդունեց Լոյտ Ճորճ, իսկ պահպանողականներու կողմէ նախկին վարչապետ Պոլտուին մերժեց, առարկելով թէ աշխատաւորական դահլիճը՝ իբր դարման անգործութեան չուզեր պաշտպանել անգլիական ճարտարարուեստը, մաքսատուրքի ենթարկելով կարգ մը օտար արտադրութիւններ։

ՖՐԱՆՍԱ կ'ընդարձակէ իր սահմանները Մարոքի մէջ եւ ձեռնարկած է զինուորական գործողութեան ըմբոստ ցեղապետներու դէմ, Թաֆիլալթի շրջանին մէջ։ Ամսոյս 18ին, երեք զօրաբաժիններ շարժման մէջ դրուեցան եւ յաջող յառաջխաղացութեամբ գրաւեցին ռազմագիտական կարեւոր դիրքեր, որոնց շնորհիւ, պատնէշքի տակ կ'երեւան Ուէտ-էլ-Ապիտի ըմբոստ շրջանները։

ՅՈՅՆ նաւապետ մը, ծով նետել տուաւ երեք ճամբորդներ։ Իրողութիւնը Կանտի ոստիկանութեան իմաց տրուեցաւ նաւուն մէջ գործող նաւազներու կողմէ։

Յունական նաւը՝ Թէստորա Քալաքուիա, նոր բաժնուեր էր Հալէֆսայի նաւահանգիստէն, երբ նաւուն ծոցին պահուըտած՝ երեք ճամբորդներ գտնուեցան։ Առանց տոմսակի ապրած էին։ Նաւապետը հրամայեց ծով նետել զանոնք, ինչ որ կատարուեցաւ։ Բայց կինը, հրազէնով սպառնաց փրկել զանոնք, ծով իջեցնել տուաւ նաւակ մը, ներս առնելու համար, Մէկը արդէն խեղդուած էր։ Երկուքը կարելի եղաւ փրկել։

Ոստիկանութիւնը քննութիւն կը կատարէ։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ Միացեալ-Նահանգներու հարցը ուսումնասիրելու համար, միջազգային խորհրդակցութիւն մը տեղի պիտի ունենայ սեպտեմբերին՝ Պելճիքայի մէջ։ Յետոյ հրապարակային մեծ հաւաքոյթներ պիտի կազմակերպուին զանազան քաղաքներու մէջ։

ՈՎ Է ՈՃՐԱԳՈՐԾԸ

Ամենուն ծանօթ է Սոկրատ յոյն փիլիսոփան։

Ահա խօսակցութիւն մը, զոր կը պատմեն թէ Սոկրատ ունեցեր է ոստիկանի մը հետ, բացատրելով իր ըմբռնումը ոճրագործութեան մասին —

Ոստիկանը.— Բռնեցէ՛ք, բռնեցէ՛ք։

(Սոկրատ չի պատասխաներ)։

Ոստիկանը.— Խո՞ւլ էք, չէ՞ք կրնար ոճրագործը բռնել։

— Ոճրագո՞րծ, բայց ի՞նչ կը նշանակէ ոճրագործ բառը։

— Ցարօրինա՞կ։ Ով որ կը սպաննէ, ոճրագործ է։

— Ուրեմն մսավաճառ է։

— Ի՛նչքան յիմար էք, ըսել կ'ուզեմ թէ ոճրագործը մարդ մըն է, որ կը սպաննէ ուրիշ մարդ մը։

— Հասկցայ, զինուոր է։

— Հաստ գլո՛ւխ, ըսել կ'ուզեմ թէ մարդ մըն է, որ կը սպաննէ ոչ թէ պատերազմի այլ խաղաղութեան ժամանակ։

— Հիմա հասկցայ, դահիճ է։

— Դդում գլուխ, ի՞նչ կ'ըսեն այն մարդուն, որ մարդ կը սպաննէ իր տան մէջ։

— Եղբա՛յր, ինչո՞ւ պարզ չէք խօսիր, ըսէք որ բժիշկ է։

—Գիշեր է, մի մոլորուած կարաւան է անցնում անծանօթ ճամբաներով չգիտես թէ ո՞ւր...

Եւ թռչունը գիւղական կառ հրեղէն, սաւառնում է մեր տան վրայ, սկսած աշխարհ եկող մի նորածին եղբօր ծնունդից, որ ընթացանում է ծնունդի դէմ մեր մայրը, որ գնում թաղւում է անմահութեան եւ յաւիտենական շղարշի պէս փռուած մթութեան «առասպելի» վրայ, մինչեւ մահուան հանդէպ խորհի... մթի ծխոտ պատին յենուած իր մանուկ հոգին, հարցերով լի՝ դէմ դիմաց բնութեան անբացատրելի երեւոյթներին.— ոչ ... ունէր, ոչ տրամաբանութիւն, ... եւ անհուն ծփանք օրօրում էր ինձ։ Առջեւս քնած եղբայրս այնքան հեռու էր ինձանից, այնքան օտար եւ թշնամի, եւ ցաւում ունէի նրա դէմ որ մեռաւ Եղբայրս չէր, այլ մի չար զօրութիւն»։

Մինչեւ իր այրուբէն սովորելու հրաշալի լեգենդան, - «կարդալն ինչ է, ո՞վ է խօսում գրքի միջից, ի՞նչ է խօսում», կարդալն, «արեւը փնտռելու ճամբան», անբացատրելին բացատրելու, «տունը լոյս մտցնելու» միջոց։ Մինչեւ գիշերային մենութեան մէջ զգացած զարզանդը, մայր երկրի հզօր շունչը խաւարի մէջ, ստեղծագործութեան անդադրում ռիթմը, պատու աղջկայ տեսքով խնձորենիներ եւ ողջ այգին, դաշտ ու արտեր, մինչեւ Մասիս, որ եռում է իր շուրջ եւ խօսում իր հոգուն եւ մինչեւ հաւատը հագու զօրութեան, կապում են մեզ Ահարոնեանի հետ ոչ միայն մեր էութեան, հայ էութեան եւ խառնուածքի տեսակէտից, այլ եւ կամուրջ են նետում դէպի արդիականների ձգտած ապագայ արուեստը.— լեռ դառնալ դէպի արեւելք, խառնել հէքեաթների ու երազների մէջ, փնտռել առարկաների եւ երեւոյթների մէջ տեսողութիւնից ծածկուած խորհուրդները, ապրել ներքնաշխարհով։

Այս է Ահարոնեանի հոգին, նրա ողջ էութիւնը, նրա խառնուածքը։ Այս է որին ձգտում են արդիականները։

Հէքեաթների, ներքնաշխարհի ապրումները մարմնացնելու, ծածկուած խորհրդաւոր երեւոյթների զգայութեան կայան է Ահարոնեան եւ դէպի իր էութիւնն է, որ ձգուած են մեր հոգու թելերը։

Երկրորդ կապը որ կայ մեր եւ Ահարոնեանի միջեւ օրգանական է։

Գեղարուեստի պատմութիւնը իր իւրայատուկ օրէնքներն ունի։ Հայ արուեստը, ինչպէս եւ հայ կրօնը, հայ ազգային գաղափարը, հայ հոգեբանութիւնը, իրեն բնորոշ դրոշմն ունի կնքած ամէն մի գեղարուեստագէտի հոգում։

Եւրոպացի գեղարուեստագէտը ամենից առաջ որոշ դպրոցի է աշակերտում եւ ֆրանսացի ռոմանտիքը օրինակ, շատ աւելի մօտ է գերմանացի ռոմանտիքին քան իր ազգակից սիմւոլիստին։ Նրանց մէջ կապը ամենից առաջ տրամաբանական է, նշանակալից է որ մենք գեղարուեստագէտների զգալի թիւ ունենալով որ եւ է դպրոց չունենք։

«Ես որեւէ դպրոցի չեմ պատկանում, ասում է Ահարոնեան, ես Հայ եմ...»։ Հայ արուեստագէտ որ իր դպրոցը հիմնել է տաճարի ձեւով՝ հայ հոգու աղօթքների համար։ Եւ Ահարոնեան մէկն է այն հսկայ սիւներից, որոնք յաւիտեան կանգուն կը պահեն սրբազան այս շէնքը։ Ուր էլ գնայ հայ նոր գրողը, իր մտքերն ու զգացմունքները ինչ հողմի էլ յանձնէ, դարձեալ այս միեւնոյն տաճարի, ապաստարկան է որ պէտք է լինի։

Մեր եւ Ահարոնեանի միջեւ եղած այս կապը տրամաբանական չէ, այլ ներքին, օրգանական։

Եւ յետոյ, կայ երրորդ եւ շատ նշանակալից կապ-լեզուի եւ ոճի կապ։ Ահարոնեանի լեզուն, դեռ մանուկ օրերից նրբացրել է մեր ճաշակը, շոյել է մեր լսողութիւնը եւ կուռ ու յստակ ոճի կառուցւածք է սովորեցրել մեզ։

Ո՞վ է մեզանից որ էջերով անգիր չի արել Ահարոնեանը։

Եւ վերջապէս չորրորդ կապը,— Նոր սերունդին յոյս եւ ոգեւորութիւն ներշնչող այն վառ, այն երիտասարդ հաւատքի զգացմունքն է, որ Ահարոնեանն ունի իր մէջ եւ որ անխախտելի կերպով կապում է մեզ մեր մեծ վարպետին եւ թոյլ տալիս իրեն հետ կողք կողքի քայլել դէպի վառ ապագան։

Հայ արուեստը, զուտ արուեստ լինելով հանդերձ՝ մի միստիք հանգամանք եւս ունի: Նա ունի խորհուրդ իր մէջ, ուխտածի խորհուրդ, ճիշդ Ահարոնեանի պէս։

Մենք այնպիսի հայրենիք չունենք այսօր դժբախտաբար, որ կարողանանք յուշարձաններ կանգնեցնել մեր մեծ մարդկանց համար։ Մայր հողը մեր հոգին է, իսկ բրոնզն ու գրանիտը մեր զգացմունքները։ Այդ զգացմունքներից մեր հոգու պատուանդանի վրայ՝ վաղուց արդէն կերտուած է Ահարոնեանի յուշարձանը։

ՀԱՍ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

5 ՅՈՒԼԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ
ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
8 Rue Danton, Paris Métro: Odéon եւ St- Michel
Մեծ պատրաստութեամբ կը բեմադրուի Փարիզի մէջ Ա-անգամ ըլլալով
կը ներկայացուի՝ Պ. ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ
ԱՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ (4 ԱՐԱՐ)
(ԱԶԳԱՅԻՆ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
Մասնակցութեամբ Փարիզահայ ծանօթ դերասաններու եւ դերասանուհիներու
Պ. Նշան Պէշիքթաշլեան կը կատարէ «ԱՍԼԱՆ»ի դերը
ԳԻՆԵՐԸ՝ 20, 15, 10 եւ 7.50 ՖՐԱՆՔ
Տոմսերը նախապէս ապահովել «Կավռօշ»ի խմբագրատունէն՝ 208bis Rue Lafayette, եւ բոլոր հայկական ճաշարաններէն։

☞ ԿԻՐԱԿԻ, 6 ՅՈՒԼԻՍ 1930 ☜
ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
Հայկ. Բարեգործական Ընդհ. Միութեան 24րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպուած Փարիզի Մասնաժողովին կողմէ Մխիթարեանց վարժարանին ընդարձակ պարտէզին մէջ
26, Rue Troyon, Sèvres

Հովանաւորութեամբ՝ Պ. ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐԻ
եւ Նախագահութեամբ՝ ՏԻԳՐԱՆ ԽԱՆ ՔԷԼԷԿԵԱՆԻ

ԵՐԹ ՈՒ ԴԱՐՁ ԵՐԵՔ ՋՐՕՍԱՆԱՒԵՐՈՎ
մեկնում առաւօտեան ժամը 9ին Tuilleriesի նաւամատոյցէն
Եւրոպական եւ հայկական պարեր՝ ՕՐ. ԳԱՎՈՒՔՃԵԱՆ է
Մեներգ՝ ՕՐ. ՄԱԿԱՁԵԱՆ է
ԱՐՇԻՆ - ՄԱԼ - ԱԼԱՆ
Բազմաթիւ ծրի ներկայացում Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ղեկավարութեամբ։
ԳԻՆ 40 ՖՐԱՆՔ
որ կը պարունակէ կուտայ նաւով երթեւեկի, կէսօրուան ճաշի եւ թոմպօլայի մը *ձրիօրէն մասնակցութեան։*
(10 տարեկանէն վար տղայոց համար 20 ֆրանք)
Տոմսակներու համար դիմել՝
Բարեգործականի կեդրոնատեղին՝ 11, Square Alboni, Tel Kleber 03-15
Պ. Պ. Գ. Բաբաեանցեանի՝ Հայոց եկեղեցին, Tel Elysées 67-03
Օ. Թագէոսեանի՝ քարտուղար-գործիչ Հ. Բ. Ը. Միութեան

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ ՔԷՕՖԹԱՅԻ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՏՕՆԸ ՄԷՏՕՆԻ անտառին մէջ Յուլիս 14ին. կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է
ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ
ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԸ (Քարթիէ Լաթէն) 51 Rue Monsieur-le-Prince
Հեռաձայն՝ Danton 88 65
ուր պիտի գտնէք ամէն տեսակ հին ու նոր գիրքեր, հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւ այլ լեզուներով, գրական, գիտական նկարչական, վիպական եւայլն. նաեւ ամէն լեզուով պարբերականներ։
Արտասահմանէն եւ գաւառէն եղած ապսպրանքները օրը օրին կը ղրկուին։
ԳՐԱՏԱՆ ԿԻՑ ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՆԱԵՒ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ ՄԸ
Բոլոր գրավաճառները, հրատարակիչները ու հեղինակները կրնան դիմել տեսէ գործի համար՝
LIBRAIRIE H.SAMUEL, 51 rue Monsieur-le-Prince, Paris VIe

Կ'ուզուի *պատանի մը տարեց այրիկնոջ համար, ունենալ եւ պատկերելի տեղ։ Դիմել՝ Պ. Մազլըմեանի,* 22 Rue d'Hauteville, Paris.

Կ'ուզուի *14—16 տարեկան ֆրանսերէն սահուն խօսող ուշիմ աշկերտ մը լուսանկարչութեան համար,ներկայացուած իր ծնողքին կողմէ։* *Դիմել՝* Photo Arax, 9 Rue Papillon, Paris.

Կ'ուզուի 15-16 տարեկան աշակերտ մը լուսանկարչութեան համար։ Դիմել Photo Samandji, 16 Rue Geoffroy-Marie, Paris (9e)։

Կ'ուզուին *13—17 տարեկան ափրանթի հայ աղջիկներ այրերու շապիկ եւ փիժէմա կարելու համար։ Դիմել՝* Camrey, 68 Rue des Archives. Paris.

Entreprise Générale Serruries
ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԵՐԿԱԹԵՂԷՆԻ
կը ստանձնեմ երկաթեայ փեղկերու, դուռներու, վանդակորմերու, ծողերու եւն. շինութիւնը մինչեւ 15 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ։ Արագ, աժան եւ մաքուր գործ։ Դիմել կամ գրել Մ. Ժամկոչեանի, 52 Rue de Gorge. Sarcelles,(S-etO.).

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ
96 r. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ։ Արտաքին եւ նոր մեթոդով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներական հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, քերմամբիզ) եւ վարիքի։ Մասն. լաբօրաթուար։ Ճղճամիտ եւ արագ խորհրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8 Կիրակի 9 - 12։*

Հայե՛ր, ձեր հիւանդները խնամելու եւ ձեր դեղագիրները կարդացնելու համար շփոթութեան մի՛ մատնուիք, եւ ամենայն վստահութեամբ դիմեցէք՝
GRANDE PHARMACIE DE PARIS
67 Rue Madier-Montjan, վայանս
Հոն պիտի գտնէք օգտակար խորհուրդներ եւ առաջնակարգ դեղեր (արեւելեան եւ եւրոպական), ամէնէն վար գիներով։
Մեր հայ թարգմանը ձրիաբար կուտայ ուզուած տեղեկութիւնները։ (Դրոշմաթուղթ մը ներփակել պատասխանի համար)։

BRASSERIE HAROLA
3 Rue la Vieuville
Place des Abbesses
Métro:Abbesses, Tél. Marc. 39-88
ՎԱՐՁՈՒ ՍՐԱՀՆԵՐ
Պարահանդէսի, հացկերոյթի, երեկոյթներու եւայլնի համար։
Մասնաւոր գին հայերու

Տք. գաղտ. գիտութ. գուշակուհի
ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՁԷՆԻ
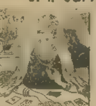
կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու։ Ամէն օր (Կիր. ալ մէջը) ժ. 3—7, բացի Եշ.էն։ 62 Ruede la Rochefoucauld *բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ.* Métro & Nord Sud: Pigalle.

EMPIRE Միւզիք-Հոլ՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITION;
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

ՏՕՔԹՕՐ Մ. Տ. ՆՈՐԱՅՐ
8 RUE BUFFAULT, PARIS (9e)
Հեռաձայն, PROVENCE: *20—37*
կը խնամէ ներքին եւ կիներու հիւանդութիւններ
կ'ընդունի ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2—7եւ ժամադրութեամբ։ կիրակի եւ տօն օրեր, առաւօտեան ժամը 10—12։

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ
38 Rue Rochechouart մէթրօ Cadet & Anvers Autobus J. JB.
Tél. TRUDAINE 56 - 58
Թոքերու, Ստամոքսի, Լեարդի եւ *Աղիքի* հիւանդութիւններ
Յատուկ յարկաբաժին *Վեներական* եւ *Մորթի հիւանդութեանց*
ULTRA - VIOLET ճառագայթներով կը դարմանէ *Ռախտ,* ջղային, արեան հիւանդութիւններ եւ ցօղացաւ։
կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3—7, կիր. մինչեւ կէսօր։

ALLO, ALLO
Tél. TRUDAINE 81-07
Այս է թիւը մեր թէլէֆոնին
ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
ՃԷՆԱՋԵԱՆ եւ ԳԱՍԱՆՃԵԱՆ
8, Rue de Chateaudun, PARIS (9e)
Métro Cadetի, Peletierի եւ Notre Dame de Loretteի խիստ մօտ

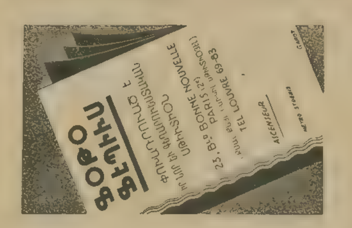

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ
61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)
Մէթրօ Օտէոն եւ Սէն Միշել Հեռաձայն Littré 34—43
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Թ. ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ
31 Ave. des Gobelins. Paris (13) *Մէթրօ՝* Gobelins
Արեւելեան եւ եւրոպական նպարեղէններ՝ լաւ եւ աժան
Ապսպրանքները կը յանձնուին տուները

ՅԱՐԳԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ
եթէ կ'ուզէք բնոյն համով մաքուր եւ անարատ սուրճ խմել, դիմեցէք հռչակաւոր
CAFÉ SULTANի
Ս. ԹՈՐՈՍ (Քէսախցի)
92 Rue d'Angoulème Métro: Couronne, Tél. Ménil. 56—06
Ամենավերջին դրութեամբ մեքենաներով օժտուած մեր վաճառատան մէջ պատրաստուած սուրճը կը գոհացնէ ամէնէն նրբաճաշակները։
Զոյս տեսակներ, գիները անմրցելի, փորձեցէք անգամ մը եւ պիտի տեսնէք տարբերութիւնը ձեր գործածած եւ մեր պատրաստած սուրճին։ Կ'ընդունինք ապսպրանքներ արտասահմանէն եւ գաւառներէն, փափաքողներու կը ղրկենք գիներու ցանկը, փոքրաքանակ եւ մեծաքանակ վաճառում։

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ
Ջատկի տօնի առիթով KYSA կօշիկի վաճառատան մէջ
209 Rue Duguesclin (angle rue Dunoir), Lyon
պիտի գտնէք սեփական արհեստանոցի մէջ մասնաւոր խնամքով պատրաստուած այրերու եւ կիներու ֆանթէզի եւ ամէն տեսակ տօկուն կօշիկներ։
ԳԻՆԵՐԸ ԱՆՄՐՑԵԼԻՕՐԷՆ ԱԺԱՆ
Կը բաւէ անգամ մը այցելել համոզուելու համար
ԾԱՆՕԹ.— Նոյն կօշիկները կը գտնուին մեր երկրորդ վաճառատունը 217 Rue Garibaldi, angle rue Paul-Bert.
Ամէն տեսակ կօշիկներ խնամքով կը նորոգուին մեր արհեստանոցին մէջ
Տէր եւ Տնօրէն ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆ ՆՊԱՐԱՔ

ՁԵՐ ԳՆՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵՑԷՔ
MAISON VARTERESSIAN
1bis Rue Hautefeuille, Մէթրօ St. Michel
Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակ նպարեղէններ
Չոր պտուղներ, լաքէրտա, երշիկ, ապուխտ, եւայլն.
ԱՄԵՆԱԼԱՒ ՄԱՔՈՒՐ ԱԺԱՆ
Մասնաւոր ապսպրանքներ ընտանիքներու համար
Կ'ընդունինք ապսպրանքներ գաւառներէն և արտասահմանէն

ՀՈՂԱԲԱԺԻՆՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱԿԱՆԵՐԸ
ԱՄՍԱՎՃԱՐՆԵՐՈՎ. Շոգեկառքով կամ հանրակառքով 15 — 30 վայրկեան, ջուր կազ, ելեկտրականութիւն։ Ամսավճար՝ սկսեալ *200* ֆրանքէ ցուներու կառուցում, վճարման մեծ դիւրութիւններ, *15* 20 տարուան մէջ։ 15 տարի տունները ազատ են տուրքէ։ Պատրաստի villaներ, նոր բնակարաններ գնելու կամ վարձելու համար, ամէն տեսակ գործողութիւններ, կալուածներու առ ու ծախ, գրաւ դնելու, ապահովագրութեան եւայլն։
ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ. Սկսուած է նոր հողաբաժիններու վաճառումը, Versaillesի մօտ Bois d'Arsyի մէջ շինուած գեղեցիկ անտառով։ Հաղորդակցութիւնը Փարիզի հետ Gare Mont Parnasseէն ուղղակի.իսկ Gard Invalideէն ու St. Lazareէն Versaillesի գիծով։ Տեսնել կարելի է ամէն օր ինքնաշարժով՝ ձրի։ Մանրամասնութիւններու համար դիմել
ՏԱՐԱՍՈՎ ՏԷՐ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
Գրասենեակը, 18 Rue Chaussé d'Antin, Metro Opera եւ Chaussé d'Aantin, ամէն օր ժամը *10—12* առաւօտները ու *4—7* կէսօրէ վերջ, կիրակի եւ տօն օրեր ժամը *10—1*։ Հեռախօս Provence *87—32 եւ 82—48*։
Տուներու շինութեան համար ձրի խորհրդակցութիւն մասնաւոր ճարտարապետի մը կողմէ Գշ. եւ Եր. օրերը ժամը 4-...

Ուշադրութիւն
Յուլիս 1ին կը բացուի ԵՂԲԱՐՔ ՍԱՊՕՆՋԵԱՆՆԵՐՈՒ արեւելեան մեծ նպարավաճառատունը՝
ԱՐԱՐԱՏ
որ Մարսէյլէն փոխադրուած է Փարիզ
39 Rue de Trévise, Paris (9), Մէթրօ՝ Cadet, Tél. Prov. 0...9
Մեր վաճառատունը պիտի աշխատի գոհացնել իր բոլոր յաճախորդները իր պատրաստած ընտիր *սուճուխ* եւ ամէն տեսակի ընտիր նպարեղէններով։ Անմրցելի գիներ

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ (Հաստատուած 1923ին
CABINET V. YARJANIAN
Հասցէ՝ 5 rue du Cardinal Mercier, PARIS 9e)
Tél. CENTRAL, 97-39 *եւ* 96.70
կը ստանձնէ պատժական, քաղաքային եւ առեւտր. դատեր *պաշտպանելով Ֆրանսայի հանրածանօթ պաշտօնակիցներու հետ, վարչական եւ հիւպատոսարանական գործերու արագ հասունցում Արդարադատութեան մասնաւոր ճիւղ, առանց կանխավճարի։ ՖՐԱՆՍԱ մտնելու համար, ձեռնհաս իշխանութիւններէ արտօնագրի ստացում։ (ԱՖԻՏԱ-ՎԻԹ)։ Քաղաքային ամուսնութեան արագ գործողութիւն վիզա ամէն երկրի համար։*
Գաւառներէն եւ արտասահմանէն եղած դիմումներուն կը պատասխանուի անմիջապէս։ Խորհրդակցութիւնները ձրի են։
Դիմել ամէն օր, 9էն 12 եւ 2էն 7, բացի Կիրակիէ

SEULE AGENCE EXCLUSIVE EN FRANCE
ՀԱՅԵՐԷՆ
ՅՈՒՆԱՐԷՆ
ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ
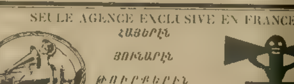

20 ՖՐ. 20 ՖՐ.
H. ARTINIAN, 26 28 rue Lesage, Paris XX. Tél. Ménil 61-85
Մեր փլաքներու ճոխ մթերանոցին մէջ կը գտնուին նաեւ ամէն վաճառանիշէ ֆոնոներ.—DECCA,COLUMBIA, PATHE, POLYDOR, NIRONA, DIAMOND, եւն.։ գիները՝ *120, 180 300, 450, 525, 750, 800, 1000* եւ մինչեւ *2,800* ֆր նպարեղէններուն լաւը, ժողովրդ. գիներով։ Բաց է ամէն օր

Գ. ՇԷՔԷՐԵԱՆ
Փաստաբան Պոլսոյ Պառոյէն, վաւերացեալ հաշուակալ. անդամ Société des Comptablesի (E. C. I.),
150 Rue du Fbg. St. Denis, Paris. Téléphone Trudaine 76-42
ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԵՄ այցելու տնտեսականութիւն փոքր ամսավճարով
ԿԸ ԿԱՏԱՐԵՄ Régistre du Commerce, Patente, Chiffre d'affairesի, Bénéfices Commerciauxի & Impôts sur le revenuի *գործողութիւնները։*
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ԿԱԶՄԵՄ ԵՒ ԿԸ ԼՈՒԾԵՄ
Կրնամ ձեզ զերծ պահել Chiffred'Affairesի եւ BénéficesCommerciaux *տուրքերէն եթէ արհեստաւոր էք, զոր օրինակ* Lapidaire, Sertisseur, monteur de bijoux, lingère, *շապկագործ, ժամագործ, գերձակ, կօշկակար, տաղձագործ, եւայլն, պայմանաւ որ ձեզմէ եւ ձեր ընտանիքի անդամներէն զատ միայն մէկ գործաւոր եւ մէկ* apprenti *ունենաք*

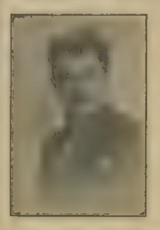
PLOMBERIE-COUVERTURE
ՋՈՒՐ ԿԱԶ
ԼՈԳԱՐԱՆ, ԵՒՆ.Ի ՋԵՑԵՂՈՒՄ
Կը ստանձնեմ կապարի եւ ցինկի ամէն տեսակ գործեր, մասնաւորաբար ջուրի խողովակներու զետեղում եւ նորոգութիւն։ Դիմել նամակով
A. TATOULIANի
12 Rue Elie, Gentilly, (Seine

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE
Տէր եւ Տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ
29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96 - 61
Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ։ Այս մասնագէտ կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6։ Քիթ, կոկորդ ու ականջի մասնագէտը ամէն Երկ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3։ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23

R. C. SEINE 376 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՅՈՒՆԻՍ 1930

24 JUIN 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1296

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Թերթերը կարճ լուր մը արձանագրեցին, հաղորդելու համար թէ Թրքական 10.000նոց զօրամաս մը արշաւանքի ձեռնարկած է Արարատի Քիւրտերուն դէմ։ Ուրեմն ճակատամարտ մը կ՚ըլլայ, որ տեղի կ՚ունենայ Սուրբ Լերան ստորոտները, սրբազան ազատութեան ի խնդիր։

Թուրքը բռնակալ ու ջարդարար, իսկ քիւրտը լեռնական ազատատենչ։

Ազգային ազատութեան հրդեհն բռնուած, քիւրտ ժողովուրդը ոտքի կանգնած է, կեանքի ու մահուան պայքարը մղելու իր դարաւոր թշնամուն հետ, զոր հարիւրաւոր տարիներէ ի վեր ատած է, որպէս «ռումի» եւ անվստահելի ու խարդախ ազգ մը։

Ու այսօր, երբ Թրքական 10.000 զինուորները վեր կ՚ուզեն հասցնել դէպի Արարատի բարձունքները (ուր մօտ 15.000 Քիւրտեր կը բնակին ազատութեան դրօշին տակ), իրենց առջեւ պիտի գտնեն կազմակերպուած ու խոլ զախ քիւրտ յեղափոխականները, միացած քրտական ազատագրութեան դրօշով, անձնազոհ ու կարգապահ, որոնք անվերաքննելի որոշում ունին՝ մինչեւ վերջին մարդը կռուելու յանուն իրենց ազատութեան։

Ռատիօկայան չկայ Մասիսի բարձունքներուն վրայ, որ աշխարհին հաղորդէր այն բոլոր սխրագործութիւնները որ տեղի կ՚ունենան Բայազիտի հովիտին մէջ։ Եւ ոչ ալ բոլշեւիկ-քէմալական եղբայրակցութիւնը թոյլ կուտայ Երեւանին ու Մոսկուային հաղորդելու «ամէ՛նուն, ամէ՛նուն» այս ազատագրական շարժումներու մասին, որ տեղի կ՚ունենան Խորհրդային իշխանութեան քթին տակ։

Ի՛նչ փոյթ, անոնք թող Զինաստանի եւ Հնդկաստանի յեղափոխութիւններով սնուցանեն Երեւանի հայութիւնը։ Մեզի համար կը մնայ խօսիլ Արաքսի հովիտէն անդին տեղի ունեցող դէպքերու մասին, որոնք ա՛յնքան կենսական նշանակութիւն ունին մեր ժողովուրդի այսօրուան և վաղուան համար։

Քիւտ-Թրքական ճակատամարտի վախճանը տակաւին անորոշ է։ Բայց խնդրի կարեւորութիւնը ըմբռնելու համար, արժէ ծալքերը բանալ Թրքական այս արշաւանքին, որ ճակատագրական նշանակութիւն մը ունի երկու կողմերուն համար ալ։

Արարատի քրտական ապստամբութիւնը մօտ 6 տարուան պատմութիւն ունի։ Շէյխ Սաիտի ձեռնարկած մեծ շարժումէն յետոյ, Արարատի բարձունքներու վրայ բնակուած Քիւրտերը խզեցին իրենց կապը Թրքական կառավարութեան հետ եւ զինուեցան զէնքին, ընդհանուր կոտորածի չմատնուելու մտադրութեամբ։ Անկէ յետոյ Թրքական զօրքերը շատ յաճախ ձեռնարկեցան ընկճելու Արարատի քրտական դիմադրութիւնը, սակայն միշտ պարտութեան մատնուեցան։

Երբ քրտական ապստամբութիւնները լայն չափով նորէն սկսեցան Տէրսիմի, Սասնոյ եւ Տիգրանակերտի շրջաններուն մէջ, Թուրքը մեծ ջանքեր թափեց այս ընդհանուր եւ իրարու շաղկապուած շարժումները խեղդելու։ Այդ օրերուն, Թրքական կառավարութեան համար ամէնէն մտահոգիչ կեդրոնը Արարատի ապստամբ օջախը կը հանդիսանար։ Ուստի, մեծ զօրամաս մը շարժեցաւ հաշուեյարդարի ենթարկելու այդ լեռները։ Ձեռնարկը վերջացաւ Թրքական ամօթալի պարտութեամբ։ Թուրքերը տուին 1000է աւելի սպաննեալ ու վիրաւորներ։ Կորսնցուցին 12 թնդանօթ եւ 40 գնդացիրներ։ Ռազմամթերքը եւ Թրքական բանակի պաշարի եւ փոխադրական միջոցներու մեծ մասը ինկան Քիւրտերուն ձեռքը։

Այսպէս, Արարատեան քրտութիւնը կը դառնար անկախ ու զօրաւոր, եւ իր ազդեցութիւնը կը տարածէր շրջակայ գաւառներու վրայ։ Ջելանի աշիրէթը, Բուլանուխ-Մալազկերտի Հայտարանցիներն ու Հասանանցիները կը միանային Արարատի շարժման։ Ազգային ազատագրութեան գործին շուրջ համախմբուեցան շարք մը զինուորական եւ մտաւորական ուժեր եւ Քիւրտ ժողովուրդը կազմակերպեցին եւ անոր ներշնչեցին ազգային հաւաքական կամք մը, որ շատ տարբեր էր աշիրէթական հոգեբանութենէն։

Անընդհատ եւ յարատեւ կռիւներն եկան աւելի ամրապնդելու յեղափոխական-ազատագրական շարժումը։ Միութիւնը ստեղծեց աւելի անձնավստահութիւն Քիւրտերու մէջ։ Ուստի 1927էն սկսած, բազմաթիւ Թրքական արշաւախումբեր պարտութեան մատնեցին։

Արարատի բարձունքներուն վրայ հրաւիրեցին Քրտական Ազգային Ժողովը եւ կազմեցին տեղական իշխանութիւն մը, որ ահա՛, չորս տարիներէ ի վեր կը վարէ ազատագրական կռիւը, կը դարբնէ քրտական միութեան գաղափարը եւ կը զօրացնէ քրտական զանգուածները, որ զոհ չերթան Թրքական խարեբայութիւններուն։

Ու այս բոլորէն յետոյ, քիւրտ ղեկավարները ձեռնարկեցին հրատարակել իրենց թերթը, «Արարատ», այս տարուան յունուարէն սկսած։ Այսօր մեր տրամադրութեան տակ կը գտնուին այդ թերթի մէկ քանի թիւերը, ուր յստակօրէն գրուած են Թրքական մեծ զօրաբանակ մը Արարատի վրայ ղրկելու մտադրութիւնները։ Մարտէն սկսած Արարատի Քիւրտերը վտանգը նախատեսած են և վճռապէս ուխտած են մինչեւ վերջին փամփուշտը կռուիլ։ Սպասենք կռուի ելքին։

Այս ճակատամարտի առիթով, քրտական ընդհանուր շարժման մասին տակաւին ըսելիքներ ունինք։

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐՕՇԱԿ

Սեվրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի բացման հանդէսի առթիւ «Le Foyer»ն այս վերնագրով շահեկան խմբագրական մը մէջ կը գրէ (15 յունիս).

— «Այս առթիւ տարօրինակ պարագայ մը մեր ուշադրութիւնը գրաւեց։ Հայկական դրօշակը չէր ծածաներ Սէվրի վարժարանին վերեւ։ Այս բանը այնքան անսովոր եւ անըմբռնելի երեւցած կը թուի Ֆրանսացիներուն որ, օրինակի համար երկու մեծագոյն թերթերը, Matin եւ Journal, իրենքզիրենք ստիպուած նկատեր են իրողութիւնը խեղաթիւրելու եւ ըսելու թէ, երբոր վարժարանին բացումը պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ Գ. Խանզատեանի կողմէ, ցիկին լէկ «ֆրանսական դրօշակը քաշեց հայկական դրօշակին քով ի վեր»։

Անգոյ հայկական դրօշակին քով ի վեր... Սուտեր կան սակայն որ ներելի են, որ պարտաւորիչ են։

Վենետիկի Մխիթարեանները եւ ամէնէն առաջ մեծ հայրենասէրը, Հ. Ալիշան, մեզի սորվեցուցած են թէ եռագոյնը մեր պատմական դրօշակն է, երբ որ դարերէ ի վեր սպասուած պատմական րոպէն եկաւ, Հայաստանի կառավարութիւնը ուրիշ բան չըրաւ բայց եթէ քաշել հանել զայն մեր պատմութեան խորէն։

Եռագոյնին հակառակորդները կ՚ըսեն թէ զայն ընդունելով, ցոյց մը ըրած կ՚ըլլան Հայաստանի արդի կառավարութեան դէմ, եւ ասիկա ալ է կերպով տանելի չէ իրենց համար։ Բայց ի՞նչ ընել եթէ Հայաստանի այսօրուան կառավարութիւնը դրօշակ չունի եւ չի կրնար ունենալ։ Կարմիր դրօշակը հայրենիքի գաղափարին ուրացումն է, կարմիր դրօշակը միջազգային է, եռագոյնին ամէնէն կատաղի հակառակորդներն անգամ, — բացի աննշան բացառութենէ մը, որուն համար ազգութեան գաղափարը կը կորսուի Գ. Միջազգայնականին մէջ, — կը սարսափին, եւ իրաւամբ, այդ կարմիր խորհրդանշանէն։

Ամէն անգամ որ մարդ կը շեղի հիմնական սկզբունքներէն եւ անձնատուր կ՚ըլլայ փցուն պատեհապաշտութեան մը հոսանքներուն, այսպիսի անհիմնելու կ՚ենթարկուի։

Եռագոյնը հայ ազգինն է, եւ ոչ թէ կուսակցութեան մը, իբր այն անձեռնմխելի է ու պէտք է մնայ։

Ցենք գիտեր ինչո՞ւ Մխիթարեան Հայրերը, որոնց կը վերաբերի եռագոյնը վերակենդանացուցած ըլլալու պատիւը, իրենք զիրենք ծախորդ կացութեան մը մէջ դրին Համբարձման կիրակին։ Չէ՞ որ հայկական եռագոյնը ամէն կիրակի իր ծալքերը կը վէտվէտէ խրոխտօրէն Ս. Ղազարի վանքին վերեւ։ Ազգային ըմբռնումները եւ զգացումները լայնութեան աստիճաններու հետ կապ չունին։ Ինչ որ ճշմարտութիւն է Վենետիկ, պէտք է ճըշմարտութիւն ընդունուի նաեւ Սէվր։ Գոլիտիկոսներուն թողլու է տապլտկիլ իրենց մանր մունր հաշիւներուն մէջ, եւ փարելու է հիմնական սկզբունքներուն, որոնք երբեք չեն խաբեր եւ որոնց շնորհիւ է որ կրնանք ճակատաբաց ելլել օտարներուն առջեւ, առանց կարմրելու, առանց ռատամսելու։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թուրքերուն սահմանագծումը

Թուրքեւիրաք սահմանագլխի միայուն յանձնաժողովը իր ութերորդ նիստը պիտի գումարէ Մարտինի մէջ։ Թուրքիոյ գլխաւոր ներկայացուցիչ ընտրուած է Մարտինի կուսակալ Թէվֆիք Հատի պէյ։ Զինուորական խորհրդականն է եօթերորդ զօրաբանակի սպայակոյտի նախագահ գնդապետ Հիւսնի պէյ որ Մարտին հասած է արդէն։

Միջազգային պատուիրակութիւնը կը գտնուի կառավարիչ Թահսին պէյի նախագահութեան տակ։ Քաղաքական եւ պետական խորհրդականն է Մուսուլի անգլիական ներկայացուցիչը։

Ժողովները տասն օրուան չափ պիտի տեւեն։ Բանակցութիւններ պիտի ըլլան Թուրքեւիրաք կառավարութեան միջեւ, սահմանագլխի և քաղաքական խնդիրներու շուրջ։

Դամասկոսի ցոյցերը

Ինչպէս գրեր էինք, Սուրիոյ Սահմանադրութեան կարգ մը կէտերուն դէմ բողոքելու համար, ազգայնականները ժողով մը ըրթացքին, բանաձեւեր էին իրենց դժգոհութիւնները եւ յայտներ Սուրիոյ մարզպանին։ Այս առթիւ տեղի ունեցեր էին բախումներ՝ ժողովուրդին եւ զինուորներու միջեւ, որոնց մասին հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հասնին։ Ազգայնական պետերը Դամասկոսի մէջ հաւաքուած, անվերջ գումարումներով ընդհանուր ցոյցի եւ բողոքի բանաձեւեր կը պատրաստէին։ Օր մը ամբողջ, Դամասկոսի շուկաները փակ մնացին։ Ո՛չ միայն նպարավաճառներն ու ճաշարանները, այլեւ կառքեր ու ինքնաշարժեր ալ գործադուլ ըրին, իբր բողոք սուրիական վերջին Սահմանադրութեան դէմ։

Միեւնոյն օրը, տեղի ունեցող ազգայնական պետերու ժողովը՝ բանի կերպով արգիլուեցաւ կառավարութեան կողմէ որ գինեալ ուժ դրաւ տան առջեւ, ուր կը կատարուէր ժողովը։ Ասոր վրայ, ժողովուրդը հսկայ թափորներով՝ ցոյցեր կազմակերպեց քաղաքին բոլոր թաղերուն մէջ։ Խուժող ժողովուրդին յառաջխաղացումը արգիլելու համար, զինուորներ սկսան գնդակ պարպել օդին մէջ, սակայն քարկոծուեցան ամբոխին կողմէ։ Երկուստեք վիրաւորներ կան։

Հրեաներու պայքարը Պաղեստինի մէջ

Հրեաները կը շարունակեն իրենց պայքարը՝ անգլիական ապրանքներու եւ անգլիական արարողութեանց դէմ, Պաղեստինի ներգաղթին արգելքին եւ հրէական օճախի ծրագրին դէմ անգլիական կառավարութեան բռնած ընթացքին պատճառաւ։ Մեծ Բաբունապետ Քուք գիր մը ուղղելով Բ. Գոմիսէրին, ըսաւ թէ անգլիական կառավարութեան ցոյց տուած ընթացքէն զգածուած, ներկայ չպիտի կրնայ ըլլալ ձորճ թագաւորին տարեդարձի հանդէսներուն։ Նամակը կը վերջանայ յոյս յայտնելով Սիօնի ազատութեան համար։ Թէլ Ավիվի մէջ շինուելիք աառոյցի գործարանի մը համար, Անգլիայէն գալիք մեքենաներուն ապսպրանքը ետ առնուեցաւ։

Վորոշիլով կ՚ենթարկուի Ստալինի

Լոնտոն. Ռուսիոյ պատերազմական գործավար Վորոշիլոֆի ձերբակալման լուրը հաղորդեր էինք վերապահութեամբ։ Դէպքը հետեւեալն է։

Ստալին վճռապէս մտադրեր էր ձերբակալել Վորոշիլոֆը, որ 48 ժամ վարանումէ եւ խորհրդածութենէ յետոյ, նախընտրեց ենթարկուիլ Ստալինի կամքին։ Արտօնութիւն տուաւ հաւաքոյթ մը կազմակերպելու, ուր իբր թէ Վորոշիլոֆ պիտի խօսէր «միջազգային դրամատիրութեան զինեալ յարձակման վրայ՝ ընդդէմ Խորհրդ. Միութեան։

Իսկ իր ճառին մէջ, Վորոշիլոֆ յստակօրէն յայտնեց թէ տարակարծութիւնը որ կար իր եւ Ստալինի միջեւ, բոլորովին փարատած է։

Վորոշիլոֆի այս քայլը շատ ազդած է, աջակողմեան բոլշեւիկ շրջանակներու վրայ։

Մոսկուա կը պատժէ

Մէկ օրուան մէջ, եւմտական գործավարութեան պաշտօնեաներէն 1400 հոգի ճամբու դրուեցան։ Կառավարութիւնը՝ արդարացնելու համար նման կարգադրութիւն մը, կը յայտնէ թէ այդ պաշտօնեաները ընդդիմադիր են բոլշեւիկեան վարչաձեւին։

Մաս մը անոնցմէ դատարան պիտի յանձնուին դաւաճանութեան մեղադրանքով։

Ասկից զատ Ուզբեկիստանի բարձրագոյն դատարանը մահուան դատապարտեց իր նախորդ նախագահը, ընդհ. դատախազը, փաստաբան մը, իսկ երեք դատաւորներ ալ դատապարտուեցան 10ական տարի բերդարգելութեան, հակայեղափոխականներուն հետ յարաբերութեան պատճառով։

Պոմպէյի մէջ՝ կռիւներու արիւնոտ կռիւներ

Նոր խառնակութիւններ ծագեցան Պոմպէյի մէջ եւ ոստիկանութեան հետ բախումներու ընթացքին՝ վիրաւորուեցան 500 անձեր, որոնց 150ը ծանրօրէն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդա Դ. էջ)

ԳԱՀԻՐԷԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Հեռագիր «Յառաջ»ի)

ԳԱՀԻՐԷ, 23 Յունիս.— Գահիրէի ազգային ընտրութիւններուն մէջ, Հախճախիչ յաղթանակ տարաւ դաշնակ-ժողովրդական ցանկը։ 2513 ընտրողներէն կը մասնակցէին 2309 հոգի։ Ստուգուած քուէներու թիւն է 2137։ Դաշնակ-ժողովրդական ցանկը ստացաւ 1250 քուէ 860ի դէմ։ Մեծ խանդավառութիւն կը տիրէ ժողովրդական խաւերուն մէջ։

«Յուսաբեր»

ՈՐԲԵՐԸ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Ապրիլ 11-24ի միջադէպին հետեւանքով 6 ամիս բանտարկութեան դատապարտուած որբերը որոնք վերաքննութեան դիմեր էին, ազատ արձակուեցան։

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ։

ԿՈՒՏԷՊՈՎԸ ՉԷՐ

Գրեր էինք թէ Քլէրման-Ֆէրրանի մօտ, փավէնի լիճէն հանուած դիակը կարծուեր թէ Կուտէպովինն է՝ Քննութիւնը երեւան հանեց թէ դիակին բնախօսական գիծերը չեն համապատասխաներ Կուտէպովի մարմնին։ Կը կարծուի թէ խեղդուածը նախորդ նօտարն է Սէն-Ժէրմէն տ՚Օվէրնիի, որ անհետացած էր մէկ քանի ամիսներէ ի վեր։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԳՈՐԾԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Լոյտ Ճօրճ որ ազատականներու կողմէ ընդունած էր վարչապետին հրաւէրը, մասնակցելու գործատութեան դէմ խորհրդակցական ժողովի մը, պատրաստելու վրայ է նոր առաջարկներ այս մասին։

Լոյտ Ճօրճ կը խորհրդակցի հմուտ եւմտագէտներու, փոքր գործատէրերու եւ առեւտրականներու հետ, որոնք կը պատկանին թէ իր եւ թէ պահպանողական կուսակցութեան։

ՍԱՀՄԱՆԱԿՆԵՐ ՌՈՒՍԻՈՅ ՀԱՄԱՐ

Գալթիմուրի Քլէն Մարթէն ընկերութիւնը, որ Ռուսիոյ հետ սակարկութեան մէջ էր 20 ռմբածիգ սաւառնակներ հայթայթելու համար, 2 միլիոն տոլար արժէքով, դադրեցուց իր բանակցութիւնները, որովհետեւ կառավարութիւնը հաշտ աչքով չի նայիր այդ քայլին։ Թէեւ Միացեալ Նահանգները օրինական ո՛չ մէկ ուժ ունին արգիլելու զէնքի, ռազմամթերքի եւ պատերազմական նիւթերու արտածումը, բայց նման պարագաներու մէջ, ընկերութիւնները միշտ նկատի կ՚առնեն կառավարութեան տրամադրութիւնները։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՎԵՐՋԸ

Անցեալ յունիս 29ին, կը յիշուի թէ ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներու էր դիմեր ընդդէմ համայնավարներուն, որոնք մեծ ցոյցի մը կը պատրաստուէին օգոստոս 2ին։ Այս առթիւ երեւան կ՚ելլէր Ֆրանսայի բանուոր-գիւղացիական դրամատան խնդիր մը։

Ոստիկանութիւնը կը պրպըտէր թէ այդ դրամատունը եւ անոր միջոցով համայնավար կուսակցութիւնը դրամական օժանդակութիւն ստացա՞ծ են Մոսկուայէն։ Նման փաստ մը կամ հետք մը չէր գտնուած, բայց դրամական գործառնութեանց մէջ երեւան ելան անկանոնութիւններ, որոնց հետեւանքով դրամատան վարիչները դատի քաշուած են։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐԷՆ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՍԽԱԼ ԳՆԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Մեր նախորդ յօդուածով ըսինք թէ Դաշնակցութիւնը ո՛չ մէկ պատճառ ունի հակառակ ըլլալու Բարեգործական Միութեան, ի հարկէ միշտ նկատի ունենալով վերջինիս անհրաժեշտութիւնը մասնաւորաբար այսօրուան պայմաններուն մէջ։ Ասով մէկտեղ, ճիշդ է սակայն նաև այն, որ Դաշնակցականդանգուածը ընդհանրապէս անտարբեր է այս կազմակերպութեան հանդէպ. իսկ տեղ տեղ ալ քննադատողի դերին մէջ։

Թշնամութեան կամ ինչպէս կ՚ըսեն «հակառակութեան», թէ՛ իրական սրտցաւութեան եւ անկեղծ մտահոգութեան արդիւնք է յառաջացած այս վերաբերմունքը՝ խնդիր մըն է եւ պարզ եւ բարդ։ Պարզ՝ բոլոր անկաշառ, անկողմնակալ եւ առողջ տրամաբանողներու համար։ Իսկ բարդ՝ չըսելու համար անըմբռնելի անոնց համար, որոնք հանրային երեւոյթները դիտելու իւրայատուկ ձեւեր ու չափեր ունին։

Մարդիկ կան մեր մէջ, որոնք հակառակ իրենց ունեցած կրթութեան եւ լուրջ դաստիարակութեան, կը դժուարանան սահմանաւորել այս կամ այն վերաբերմունքը հանրային հաստատութեան մը դէմ։ Անոնք կ՚ըսեն. — Եթէ Դաշնակցութիւնը անկեղծօրէն կը ձգտի Բարեգործականի ուժեղացման, ապա ի՞նչպէս կ՚ըլլայ, որ այդ կուսակցութեան պատկանող թերթերը շարունակաբար կը քննադատեն Բարեգործականը եւ ինչո՞ւ չեն անդամակցիր եւ ուժ չեն տար անոր ծաւալումին։

Այս կարգի տրամաբանութիւն, անտարակոյս ծիծաղելի եւ անլուրջ կը նկատուի ոչ միայն Դաշնակցութեան, այլ և անկուսակցական հայրենակիցներու կողմէն։ Որովհետեւ համակրութիւնն եւ բարեկամութիւնը տակաւին պատճառ մը չեն, որ մարդը մեռցնէ իր մէջ առողջ քննադատական ոգին, եւ սարկօրէն աչք փակէ ներթակայի աժէնմէկ սխալին վրայ։ Բարեգործականը եւ իր ղեկավարութիւնը, անկեղծ ըլլալու համար ըսենք, որ միշտ ալ նախընտրած են այնպիսի կազմակերպութիւններու եւ անհատներու բարեկամութիւնը, որոնք միշտ բարեւի կեցած իրենց դէմ պատրաստ են եղեր հրապարակը աղմկել միշտ, մէկ ազդանշանի վրայ։ Ձենք մեղադրեր Բարեգործականի ղեկավարները, որովհետեւ գիտենք թէ ի՜նչ ըսել է տհաճաբար պէյ-էֆէնտիի հաճոյակատարութիւնը, որ տիրականօրէն մնացած ժառանգութիւն է այդ հաստատութեան ներքին յարկին մէջ։ Մեղադրելի են ամէնէն առաջ բոլոր այն կազմակերպութիւնները եւ մասնաւորաբար մտաւորականները, որոնք ուժ են տուեր այս ախտաւոր հոգեբանութեան խորացումին, կորսնցնելով իրենց իսկ նկարագիրն ու կոչումը։

Բարոյական այս շրջապատը, որու մէջ յաճախ ո՛չ մէկ բաժին ունին Դաշնակցականներն ու իրենց նման մտածողները, գլխաւորաբար պատճառ է դարձած մեր շատ մը անհասկացողութիւններուն։

Այս է նոյնպէս գլխաւոր պատճառը, որ մեր մէջ դժուարութեամբ կարելի կ՚ըլլայ գնահատել որեւէ արժէք, ըլլայ ազգային թէ միջազգային։

Եւ յանուն ո՞ր մէկ գերազոյն պատակին։

Աւելորդ է նպատակ փնտռել եւ ո՛չ ալ միտք. ըսենք այսքան միայն, որ գժբախտ հիւանդութիւն մըն է սարկա. յատուկ մասնաւորաբար հայ պէյ-էֆէնտի դասին եւ անոր շուրջը դարձող տիպոդաւոր մտաւորականութեան։ «Լը Փուայէն» իր ընդհանուր մեղադրանքներ-

րէն առաջ պէտք էր մտածէնար այս ախտաւոր կէտին, ցոյց տալու համար անկէ ազատուելու միջոցները։ Չէ՞ որ, որքան ատեն, որ այս հոգեբանութիւնն է տիրողը — անհնար է ոչ միայն բարոյական տաք մթնոլորտ ստեղծել Բարեգործականի շուրջ, այլեւ ճշդել այդ կազմակերպութեան իրական բարեկամն ու թշնամին։

Եւ այս է պատճառը, որ այլ եւս մեզ չեն զարմացներ մեր հասցէին եղած մեղադրանքներն ու նոյնիսկ անտեղի արտայայտութիւնները։

Պարզ է մեր դիրքը. եւ միեւնոյն ժամանակ շիտակ մեր գնահատութիւնը Բարեգործականի մասին ընդհանրապէս։ Եթէ մեր այս կեցուածքը անհաւ եւ կասկածելի կը նկատուի շատերէն, մասնաւորապէս Բարեգործականի շրջանակին, հարկ է անգամ մը եւս յիշեցնել անոնց, որ ամէն բանէ առաջ, այդ մարդիկը պէտք է փոխեն իրենց քարացած նախապաշարումներն ու հոգեբանութիւնը։

Ընթացիկ եւ մասնակի խնդիրներուն հանդէպ, մեր այս կամ այն վերաբերմունքէն առաջ ճակատը այն է, որ այս մարդիկը առանց նկատառումի ըմբռնեն եւ հասկնան. որ Դաշնակցութիւնը պատճառ չունի Բարեգործականը քանդելու հետեւաբար միանգամ ընդ միշտ պէտք է մոռնալ կրկնուող այն երգը թէ Դաշնակցութիւնը հակառակ է իրենց։

Աւելի զատ, պէտք է նոյնքան անվերապահութեամբ ընդունիլ որ, հանրային ձեռնարկ մը, որպիսին է Բարեգործականը — ենթակայ է հանրութեան, պարզ խօսքով բովանդակ հայութեան հակակշռին։

Ո՛չ ոք իրաւունք ունի մերժելու այս բարոյական հեղինակութիւնը։ Հետեւաբար հայութիւնը պէտք է որ իր խօսքը ըսէ Բարեգործականի այս կամ այն ձեռնարկի մասին, համապատասխան իր օրուան պահանջներուն եւ շահերուն։

Դաշնակցութիւնը իրեն կը վերապահէ այս իրաւունքը, եւ յանուն այս ժողովուրդի եւ նոյն իսկ Բարեգործականի շահերուն, կը դատապարտէ բոլոր սխալներն ու շեղումները։ Մեր այս դիրքը հակառակութիւն չէ եւ ոչ ալ հետեւանք թշնամութեան։ Այլ ընդհակառակն, մեր այս վերաբերմունքով մենք կը ձգտինք պարզել այս հաստատութեան շուրջը բոլոր տեսակի տարակարծութիւններն ու վերապահումները։

«Լը Փուայէ» կրնա՞յ պնդել, որ մեր այս կեցուածքը աւելի վնասակար եղած է Բարեգործականին, քան Ռամկավարներու վերաբերմունքը, — մերինին ճիշդ հակառակը։

Այս բոլորէն յետոյ եզրակացնենք մեր ըսելիքները։

Սկզբունքով Դաշնակցութիւնը կ՚ընդունի Բարեգործականի կարեւորութիւնը հայ կեանքին մէջ, մասնաւորապէս օրուան բազմաթիւ կարիքները նկատի ունենալով։ Հետեւաբար մեր վերաբերմունքը դրական է եւ երբեք հակառակ։

Մեր այդ դիրքը սակայն պատճառ մը չէ չքննադատելու Բարեգործականի սխալ եւ անտեղի այն բոլոր քայլերը, որոնք չեն համապատասխաներ մեր ժողովուրդին եւ Բարեգործականի շահերուն։

Ասիկա հիմնական խնդիրն է եւ ամենակարեւորը, որ պէտք է հաշուի առնեն բոլորը։

Անգամ մը, երբ մարդիկ վարժուին մեր այս վերաբերմունքին, եւ երբ ընդունին ասիկա, որպէս միակ առողջ ընթացք, այլեւս հեշտ կ՚ըլլայ հարթել շատ շատ թիւրիմացութիւններ։ Բարեկամաբար եղած քննադատութիւնը, չի կրնար վնասակար ըլլալ, այլ ընդհակառակն կը նպաստէ շատ շատ սխալներու անհետացման։

Ամէնէն առաջ այս է կարեւորը։ Եւ այս կէտի վրայ է որ պէտք խորհին բոլոր սրտցաւները։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆԸ.— ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ԱՐԳԵԼՔ՝ ՑՈՅԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ.— ԵՐԿՈՒ ՀԱՆԴԻՍՆԵՐ

50 ՆՈՐ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄՈՒՏՔԸ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Վերջերս ծայր առաւ հակահայ շարժում մը, կազմակերպուած թուրք գործակալներու եւ հայանուն վարձկաններու կողմէ, ունեցաւ իր ողբալի արդիւնքը, հայ հանրային կեանքի համար։ Գտնուեցան մարդիկ, որոնք օրցերեկով դաւաճանեցին իրենց ազգին, փախան առաջ արծաթի, հալէպէն մինչեւ Պէյրութ։

Գոյքերը Հ. Յ. Դ.ի դէմ այսօր աւելի սուր հանգամանք է առած, կազմակերպուած՝ Թըրքական քաղաքականութեան ջատագովներու կողմէ, որոնց մասնակից են նաեւ ռամկավար-հնչակ-բոլշեւիկ եռրորդութիւնը։

Այս եռրորդութեան դիմումները տեղական կառավարութեան, չթոյլատրելու հայկական ոեւէ հաւաքոյթ, որ կը կրէ ազգային բնոյթ, գծբախտաբար ունեցաւ իր արդիւնքը, արգիլելով համազգային չքեղ հանդիսաւորութիւններով կատարելու Ապրիլ 11-24ը Մայիս 28ը, ու տարբեր որեւէ ազգային տօն։

Այն կարգադրութեան լուռ համաձայնութեամբ մըն էր նաեւ մեր կղերական դասը, որ կը հրաժարէր, Մայիս 28ի առթիւ, թաղային խորհուրդներուն, չկատարել ոեւէ համախմբում ու ցոյց։

Հակառակ կառավարական այս որոշումին, Մայիս 28ը տօնուեցաւ Պէյրութի մէջ խանդավառ կերպով հինգշաբթի մայիս 29ին, Հ. Յ. Դ.ի ծողովրդային ցան սրահներուն մէջ. Զաւահաւ Որբերու Միութեան նախաձեռնութեամբ, աւելի քան 500 երիտասարդներու ներկայութեան։

Ցանկալոյ «Մեր Հայրենիքը» երգէն յետոյ, խօսք առաւ Ս. Սահակեան, բացատրելով օրուան նշանակութիւնը։

Նուագի քանի մը կտորներէ յետոյ, բեմ բարձրացաւ օրուան երիրորդ բանախօսը ընկեր Արշակունի, որ գեղեցիկօրէն արտայայտեց Մայիս 28ի նշանակութիւնը։

Պատմական ակնարկ մը նետելէ յետոյ այդ շրջանի երեք փոքր ազգերու յարաբերութիւններուն, ու նաեւ Ռուսիոյ վրայ, հարեւանցի յիշեց Ռուսիոյ յեղափոխութիւնը, Անդրկովկասի անջատումը Ռուսաստանէն ու Անդրկովկասի հանրապետութեան ստեղծումը։

Պատկերացուց Անդրկովկասեան երեք ժողովուրդներու հակադրութիւնը, ու ի՛րաքանչիւրի կամքը. 1.— Վրաստան՝ որ կ՚ուզէր դիմադրել Թուրքիոյ արշաւ. քաջաբար Ադրբէյջանը ու նաեւ Հայաստանը. 2 — Ադրբէյջան՝ որ կ՚աշխատէր կոտորելու Վրաստանը. ունեցանք Հայերն ու միանալ Թուրքիոյ ու վերջապէս Հայաստանը որ պէտք էր դիմադրութէր երբ իր դէմ ունէր, Վրաստանը, Ադրբէյջանը՝ Թուրքիան, ներքին թրքութիւնը, սովը, գաղթականական հարցը ու ժողովուրդի զարհուրանքի հոգեբանութիւնը։

Հայութիւնը կռուեցաւ եւ յաղթեց։ Սոսկալից պետութիւն II հազար քա. քիլ տարածութեամբ։ Ընդունուեցաւ Հայոց

պետութիւնը յետագային եւրոպական պետութիւններու կողմէ եւ առաջինը՝ Թուրքը եղաւ, որ ճանչցաւ Հայոց անկախութիւնը։

Հայաստանի անկախութիւնը հիմնուեցաւ արիւնով որ հոսեցաւ արեւմտ. Հայաստանի, արեւելեան Հայաստանի մէջեւ նաեւ Հայաստանի սահմաններէն դուրս։

«Մայիս 28ը Դաշնակցութեան կը վերագրեն, իսկ մենք կը վերագրենք համայն հայ ժողովուրդին — Որովհետեւ Մայիս 28ը կը համարենք հայ ժողովուրդի բովանդակ ձիգերու արտայայտութիւն եւ ոչ թէ մէկ կուսակցութեան, իսկ այդ ձիգերու ներառողը մեր ժողովուրդի ազատագրական շարժումը առաջնորդողն է։

«Սխալ է այն կարծիքը թէ մեր անկախութիւնը մեզ պարտադրեցին մեր դրացիները։ Ընդհակառակը, մեզ շրջապատողները հայոց ժողովուրդի մահը պատրաստեցին։ Բայց Հայը իր արիւնով, իր կորովով, իր ռազմունակութեամբ ու գերմարդկային տոկունութեամբ ստեղծեց իր անկախութիւնը եւ ստիպեց հեռաւորներն ու դրացիները ճանչնալ հայ ժողովուրդի գոյութեան իրաւունքը եւ պետականութիւնը։ Այլ եւ Հայոց ժողովուրդը պարտադրեց մեր թշնամիներուն յարգել մեզ. հաշուի առնել մեր ուժը եւ ազգային արժանապատուութիւնը։

«Այս բոլոր շարժումներու ղեկավարը, առաջնորդը եւ առաջապահը եղաւ մեր կուսակցութիւնը։ Միւս բոլոր կուսակցութիւնները կամ կարկամած էին կամ հեռեւորդ, եթէ ոչ խանգարիչ։ Այսօրէն ալ անոնց հակառակութիւնը Մայիս 28ին»։

Ընկեր Արշակունիի այս ճառէն յետոյ, ներկաներու բուռն եւ յարատեւ պահանջին գոհացում տալով ընկեր Աղբալեան բեմ բարձրացաւ, ու խմատութեամբ տուաւ Մայիս 28ի խորհուրդը, որ այսօր դարձած է մեզ համար սրբութիւն, ու անկախութիւնը պահանջ՝ ինչպէս հանապազօրեայ հաց։ Ան կեանքի կոչեց մեր երիտասարդ սերունդը, որ կոչուած է տէրը կանգնելու ապագայ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանին։

«Մշակ» թատերախմբով վերջ գտաւ օրուան հանդէսը, ու կարգ մը ազգային. յեղափոխական երգերէ յետոյ, ազատութեան գաղափարով ազդուած կը մեկնէր երիտասարդ հասարակութիւնը սրահէն։

**

Կիրակի յունիս 1ին, առաւօտեան ժամը 6էն մինչեւ ուշ երեկոյ, Նոր Մայրիներու անտառին մէջ եւս տօնուեցաւ Մայիս 28ի անկախութեան տօնը, որուն կը զուգադիպէր 50 պատանիներու մուտքը Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ։

Առաւօտ շատ կանուխէն Դաշնակցական շարքերը կը լեցնէին հանդիսավայրը։ Այն գաղտահանդէսին կը մասնակցէին աւելի քան 700 հոգիներ։

Պատմնեկան գոյգ միութիւններու վարիչ ընկեր Ս. Արշակունի, ներկայացուց 50 պատանիները, որոնք այսօրուընէ սկսեալ մաս կը կազմեն մեր մեծ ընտանիքին։

Հանդիսական ընկերները ծափերով ու հուրրաներով ողջունեցին մեր նորեկ ընկերները, որոնք եւս կոչուած են հետեւելու ծանր ու դժուարին գործի մը։

Ցեռայ կարգաւ խօսք առին ընկերներ Լեւոն Շանթ, Նիկոլ Աղբալեան, Վ. Վալադեան եւ ուրիշներ։

Խօսեցաւ նաեւ ընկեր Խոսրով Թիւթիւնճեան օրուան առնին առթիւ։

ՊԱՐ-ՍԱՄԷԼ

Ֆ. ՆԱՆՍԷՆ
ՄԻ ԷՋ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

Այդ մեծ մարդու անունը լսել էի, բայց իրեն չէի տեսել։

1925 թւին բաղդ եմ ունեցել՝ Հայաստանում, այնէլ մեր Աղբաշ գիւղում հանդիպել մեծ մարդուն, լսել ու հետնել նրանով։

Ամռան մէկ կիրակի օր էր, կանգնած էի մեր փողոցի դրան առաջ, երբ գիւղի վերեւի կողմից մի կառք, երեք հոգով կանգնեց իմ առաջ։ Սկզբում դեռ կառքը ինձ չմօտեցած, ես այնպէս էի կարծում որ Երեւանից չեկիստներ են գալիս մեր գիւղում՝ ձերբակալութիւններ ու խառնութիւններ առաջ բերելու։

Կառքը կանգնեց իմ առջեւ, եւ կառքի մէջ նստողներից մէկը հայերէն հարց ուեց — «Ներեցէ՛ք, պարոն, կարելի է այստեղ մի քիչ կաթ, մածուն եւայլն գնել։»— Ինչո՞ւ չէ, ասեցի, գնացէ՛ք գիւղի մէջ, ամէն ինչ կը գնէք։

Սկսեցի խորհել, եթէ սրանք բոլշեւիկներ են, նախ ընկեր պէտք է ասէին, եւ երկրորդ՝ գիւղխորհրդի գրասենեակը կը հարցնէին, չնայած այսպէս էի մտածում, բայց նորից կասկածում էի որ դրանք չեկայի ագենտներ կարող են լինել, ուստի կառապանին ասում եմ,— քշի՛ր, մեր դռնից հեռու տար։

Կառքը մի քանի քայլ առաջ է անցնում եւ ես էլ ուղեւորւում եմ գիւղի մէջ, սակայն այժմ էլ կառապանն է կանգնեցնում ինձ եւ խնդրում, որ մէկ այգի ցանի իր հիւրերի համար, որպէսզի քիչ հանգստանան։ Մի վայրկեան նայեցի կառքի մէջ նստած շողլիկ մարդուն, որի ճերմակ քրտինքը թափւում էր, չգիտեմ ինչո՛ւ, այդ մարդուն բարի դէմքին նայելուց, իմ մէջ փարատւեցին կասկածները եւ հաշւելով դրանց անվտանգ մարդիկ, որոշեցի տանել մեր այգին։ Ես դարձայ կառքի մէջ նստածներին եւ առաջարկեցի գնալ մեր այգին։

Ինչպէս ասացի, կառքի մէջ նստած էին երեք հոգի։ Նրանցից մէկը հայերէն հարցրեց.— շա՞տ հեռու պիտի գնանք։ Ես պատասխանեցի —ոչ, մօտիկ է։ Իմ պատասխանը ֆրանսերէն թարգմանեց, շող մարդուն Առաջարկեցի կառքը վերադարձնել։ Երկու րոպէից մեր այգումն էինք։ Խնդրեցի հիւրերին պառկել այգին ու ընտրել իրենց համար հանգստանալու տեղ։ Նրանք ընտրեցին մեր պատմական ընկուզենին, որի շուքի տակ նստել էր Խրիմեան Հայրիկը, իր շրջագայութեան ժամանակ, ինչպէս նաեւ շատ ու շատ յեղափոխականներ։

Անմիջապէս բոլոր յարմարութիւնները ստեղծեցինք հիւրերի համար։

Քիչ հանգստանալուց յետոյ, այդ շողլիկ մարդը սկսեց հետաքրքրուել մեր շրջանի եւ մեր գիւղի տնտեսական դրութեամբ, եւ այնքան բազմակողմանի հարցերով, որ ուղղակի հիացմունք էր պատճառում։ Այդ բոլորից յետոյ սկսում է հետաքրքրուել մեր ընտանիքով, երբ իմանում է թէ մեր մէջ մէկ երախայ կայ հիւանդ,

անմիջապէս կարգադրում է հետ եղած հայ բժշկին, որ երեխային։ Բժիշկը խնդրեց ... տարեց շող մարդու առաջարկով երեխային քննելուց յետոյ ... դեղ գրեց։ Պէտք է ասել որ ... երեխան յոյս չկար որ պիտի ... ւանար, սակայն այդ բժշկի ... դեղը օգնեցին. երախան լաւացաւ։

Մեր այգու միջով ... առւակ էր անցնում, բայց ... չէր հոսում. որովհետեւ ... նակարիքաւոր ժամանակն էր ... գիւղացիութեան համար։

Չգիտեմ ինչու այդ ... մարդը գուլպաները հանեց ... ւակի կողքը նստեց եւ ... խով գլուխը շարժելով կանչեց ... եւ հարցրեց.— «Ինչո՞ւ առւակում ջուր չի հոսում»։ Ես մանրամասն պատմեցի որ տարուան այդ ժամանակ, գիւղի ջուրը պակաս է ... նում։ Առանց ինձ պատասխանել՝ կանչեց բժշկին ... բոպէ խօսեց, վերջը բժշկից ... ցայ որ դաւելով ցաւում է որ հայ գիւղացին այսպիսի պայմաններում մէջ է ապրում։

Չաղլիկ մարդը ինձ առաջարկում է գնալ եւ առուի ... կենտրոնից բաց թողնել՝ այգու միջով անցնելու համար, իսկ ... համար խոստացաւ որքան ... ղութիւնը վճարել։ Ես ... խանեցի որ փողով ... կ՚աշխատիմ գիւղացիներին ... րել եւ մի քան րոպէով ջուր ... րել։ Այդպէս էլ եղաւ, երբ ... հասաւ մեր այգին, այդ ... մարդը ոտքերը դրեց ... դրանից յետոյ սկսեց ... լռելով, կլկլալով, ... Արտաշատի բերդով հետաքր... ուել որը պարզ երեւում էր ... այգուց։ Ես մանրամասն ... մեցի ըստ գրուածների թէ ... ծալում ինչ նշանակութիւն ... նեցել։

Նրան հանգստանալու։ ... բժշկից հարցրել էի թէ ... ինչ են ուզում ուտելու, ... պատրաստենք։ Նա ... երկու հաւ եփել, ... մը մօտ երեքին ... հիւրերի հետ ես էլ ... ղան։ Հայ բժիշկը սկսեց ... մասն պատմել չաղ մարդու ... սին, որ նա հայ ժողովուրդի բարեկամ Ֆրիթիոֆ Նանսէնն է. ... աւելի քան ուրախացայ, ... առանց հիւրերին ճանաչելու, ... եմ այն, ինչ որ հարկաւոր է։

Ճաշելուց յետոյ, ... ւեցին ու շնորհակալութիւն ... յայտնելով վերադարձան ... ւան։

Դրանից յետոյ, անցել է ... տարի, բայց ես չեմ մոռացել ... դոկտոր Նանսէնի բարի եւ ... ւոր դէմքը ու խոսակցութիւն ... ը. նմանապէս նրա հետաք... քրութիւնը դէպի հայ ժողովուրդը։

Այսօր, երբ որ կարդում եմ ... նրա մահը, ցաւելով զգում եմ ... որ հայ ժողովուրդը կորցրեց ... լաւագոյն բարեկամներից մէկին։

Ս. ՍԻՄՈՆԵԱՆՑ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՍԵՒ ՑԱՆ...

Պոլսոյ եւ Իզմիրի առեւտրական սենեակները մօտերս ... ցանկեր պիտի պատրաստեն։ Այս ցանկերուն մէջ պիտի անցնին ... նուններն ու վաճառանիշները ... առեւտրականներուն, որոնք ... տասահմանի հետ իրենց կատարած գործառնութեանց մէջ ուղղամտութեամբ չեն շարժիր։ Այսպէս տեսնուած են վաճառականներ, որոնք իրենց ապրանքը մեծ ... ժած են, նմոյշին համաձայն ... տածում չեն կատարած, եւլն։ Այս ցանկին մէջ անցնող վաճառականները արտասահմանի հետ ... կարենան գործ ընել, նկատելով ... երկրին առեւտրական վարկը ... կարեն իրենց ընթացքով։

ՏՈՄՍԻՐ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

Տանտիկիննե՛ր, տանուտէրներ, փոխանակ ձեր իրական կամ անիրական հարստութեամբ, ձեր պատուասիրելու առողջապահութեամբը զարմացուցէք ձեր հիւրերը։

Անտարակոյս գեղեցիկ է հիւրասիրելու փափաքը, բայց հիւրասիրել չգիտնալը կը դառնայ ձաղակալի։ Դուք՝ որ յաճախ սիրով եւ բարեկամութեամբ կը հրաւիրէք մէկը, եթէ չգիտնաք զինքն առողջապահական կերպերով հիւրասիրելու, կը դառնաք անոր վատ թշնամին։ Կը դառնաք անոր ծաղրի առարկան, փոխանակ դառնալու շնորհակալութեան կամ զարմանքի առարկան...։

Քանի՛, քանի՛ պատուաւոր տանտիկիններ եւ նշանաւոր տանուտէրներ գիտեմ, որոնք դարձան անպատիւ ու աննշան, իրենց բոլոր ունեցածն ու չունեցածը հիւրերնուն աղէկ թափելու համար, անոնց դի՛ւր գալու համար...

Այո՛, շատեր կան որ հիւրասիրելու կերպը չեն գիտեր, եւ որոնց պահուած է միեւնոյն ողբ. քախտ վախճանը։

Նկատի առնելով այս բոլորը եւ այն՝ որ ինչպէս մարդկութեան մէջ հինգ ցեղ, նոյնպէս եւ հայութեան մէջ դիւրաւ ճանաչելի հինգ տեսակ մարդ ու կազմ կայ, ձեր աչալուրջ ուշադրութեանը կը յանձնեմ հետեւեալ առողջապահական հրահանգները։

Շնչակեան կազմի հիւրերուն ուժեղ ըմպելիներ տուէք, որ սուր կենան...։ Անոնք նիհար ու տկարակազմ են եւ զօրանալու պէտք ունին...։

Իսմկավար կազմի մարդոց տաք թիկնաթոռներ եւ օդի հոսանքէն ազատ անկիւններ տուէք...։ Դիւրամարս խիւսեր եւ առանց իւղի եփուած բանջարեղէններ կերցուցէք անոնց...։ Այսպիսով թէ իրենց տկար ստամոքսը չի նեղուիր, թէ իրենց սրտի շուրջ պատեան կապած ճարպը կը մաշի քիչ մը, և թէ ջուռնջերնին չի կտրեր, սանդուխներէն վեր ելած միջոցին։

Բոլշեւիկ տեսակներն առանց պէս չեն։ Անոնց ամէն բան կարող էք հրամցնել։ Եւ եթէ չը հրամցնէք կ՚ուզեն...։ Միայն թէ առանց հետ սեղան մի նստիք, որովհետեւ իրենք ոչ մի այն ամէն բան կը կլլեն, այլ և կ՚ուզեն կլլեցնել բոլորին, բոլորին, բոլորին...

Դաշնակցականներուն ազատ թողէք։ Մի ձանձրացնէք «հրամեցէք»ներով։ Անոնք իրենց ուտելու կանոններն ունին, որոնցմէ բնաւ չեն շեղիր... Միայն թէ, (նկատելով որ անոնք թէյն անգամ «կինացօ»ներով կը խմեն եւ բաժակները զարնելու սովորութիւնն ունին) փխրուն բաժակներ մի՛ բերէք սեղանի վրայ...։

Չէզոք կոչուածներուն մի՛ ստիպէք որ ձեզի հետ սեղան նստին։ Անոնք միայն իրենց կնոջ եփածէն չեն զզուիր ու հիւանդանար... Ուրի՛շ, թող այդպէս մեկուսացած նստին եւ զուարճալի սրախօսութիւններ ընեն պատրաստուած սեղանի և սեղանակիցներու մասին... Անոնք միայն այսպիսով կը գոհանան...

Բժ. Օ. Կ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԱՄԷՆ ՕՐ ՈՃԻՐ... ԱԼԷԼՈՒԻԱ»

Վրաստանի կոմունիստ կուսակցութեան համագումարին մէջ Երկրային Կոմիտէին քարտուղարը Լոմինաձէ երկար ճառով մը կը պարզաբանէ Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ազրբէջանի կացութիւնը։

Այդ ճառը ցոյց կուտայ, որ կացութիւնը վտանգաւոր է Բորչալուի, Ախալքալաքի, Ախալցխայի մէջ։ «Մի քանի վրացի ընկերներ, կ՚աւելցնէ Լոմինաձէ, խօսելով Վրաստանում տիրող կացութեան մասին, մի կողմն են թողնում այդ շրջանները, առարկելով որ Բորչալուի շրջանում ոչ թէ վրացի, այլ թուրք բնակչութիւն կայ, Ախալցխայում՝ թուրք եւ հայ, Ախալքալաքում՝ միայն հայ։ Բայց չէ՞ որ այդ շրջանները մտնում են Վրաստանի հանրապետութեան մէջ։ Ինչպէս կարելի է նրանց մի կողմը թողնել»։

Լոմինաձէ կը խոստովանի, որ աւելի գէշ է կացութիւնը Ազրբէջանի Նուխի-Զաքաթալա գաւառին մէջ։ Գէշ է կացութիւնը նաեւ Հայաստանի Լոռի-Փամբակ եւ Զանգեզուր գաւառներուն մէջ, ուր «Դաշնակցականները ագիտացիա» կ՚ընեն։

Լոմինաձէ կարեւորութիւն չի տար վրացի մենշեւիկներուն, որոնք աննշան ուժ մը կը ներկայացնեն, բայց կը վախնայ Դաշնակցականներէն, արտասահմանեան իրենց կազմակերպութիւններէն։

Եւ որպէսզի իր ընկերները չսարսափին, Լոմինաձէ կ՚աւելցնէ. «Ի՛ հարկէ կացութիւնը աղետալի չէ»։ Բայց կը պատմէ թէ Ազրբէջանի մէջ «իւրաքանչիւր օր մի կոմունիստ գիւղատնտեսական է սպանւում»։ Եւ կը հարցնէ թէ իւրաքանչիւր սպաննուած կոմունիստի փոխարէն քանի՞ հակառակորդ կը սպաննեն իրենք։ Զափազանց կը զայրանայ, որ Հայաստանի եւ Ազրբէջանի արտակարգ դատարանները արագ չեն շարժիր։ Նոյն ատեն կատարուած սխալները չեն դարմանուիր։ Եւ ալէլուիականները ամէն բան կը ծածկեն, գովաբանելով իրենց կատարած աշխատանքը, որ կեղծ է կամ բռնի։

ՊՏՂԱՄՇԱԿՈՒԹԻՒՆ

Աշտարակի շրջանը կը համարուի չափազանց յարմար պտղամշակութեան, շնորհիւ հողային եւ կլիմայական պայմաններու։ Արդէն Աշտարակի, Օշականի, Թաքիայի, Փարբիի մէջ գիւղացիներուն գլխաւոր զբաղումն է պտղամշակութիւնը։

Պատմական տեղեկութիւնները, հնութեան կոմիտէին պեղումները, ինչպէս նաեւ Օհանավանքին, Սաղմոսավանքին, Փարբիի և Կարբիի մէջ գիւղացիներու կողմէ երեւան հանուած զանազան առարկաներ, կարաս, ծառի արմատներ, այգեգործական գործիքներ, կը հաստատեն որ այդ գօտին, սկսելով Արտաշավանքէն, հազարաւոր հեկտար տարածութեան վրայ, տնկուած էին որթատունկ եւ պտղատու ծառեր։

Հետզհետէ ջուրի պակասութեան պատճառով, պտղամշակութիւնը եւ այգեգործութիւնը տեղի տուաւ ցորենի ցանքին, որ համեմատաբար քիչ ջուր կը պահանջէ, նոյնիսկ երբեմն առանց ջուրի։ Թէեւ ցորենի ցանքը քիչ արդիւնք կուտայ այս շրջանին մէջ, բայց կը համարուի փոքրագոյն չարիք։

Հաւանաբար ժամանակին համբերող գետն էր, որ կը ջրէր այդ այգիները եւ պարտէզները։ Արեւելքէն կ՚ոռոգէր Քասախ գետը։ Յետոյ Քասախ գետը փոխելով իր ընթացքը, եւ մտնելով վիթխարի ձորի մը մէջ, Աշտարակ մնաց առանց ջուրի։

Վերջերս հաստատուած պահածոյի գործարանը աւելի կը սրէ ջուրի տագնապը։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՓԻՈՆԻ ԳԻՆԸ ԻՆԿԱԾ

Աֆիոնի այս տարուան բերքը, Թրակիան ալ միասին առնելով, 6 հազար սնտուկ կը նախատեսուի։ Բերքը նախորդ տարիներէն լաւ է այս տարի, բայց գինը, որ արդէն ինկած էին, աւելի ինկած են ու գնորդ ալ չկայ դեռ։ Երկու տարի առաջ, աֆիոնի մէկ սնտուկը 45 ոսկի էր. անցեալ տարի այս գինը 15 ոսկիի իջաւ, իսկ այս տարի 12ի եւ նոյնիսկ աւելի ինկած է։

Արտասահմանէն դեռ ոչ մէկ ապսպրանք եղած է։ Պոլսոյ «Մօրֆինի» գործարանները միայն բաւական աֆիոն գնած են։ Գերմանիա աֆիոնի ներածումին մաքսը ջնջած էր, բայց այս որոշումը ոչ մէկ նպաստաւոր հետեւանք ունեցած է։

ԼՈՒՑԿԻԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒԱԾ

Լուցկիի մենաշնորհի պայմանագրութիւնը Ազգ. Ժողովին կողմէ վաւերացուած է։ Պայմանագրութեան համաձայն, ընկերութիւնը ամէն տարի կառավարութեան 1.800.000 ոսկի պիտի տայ։ Ասկէ զատ, ընկերութիւնը, առանց միջնորդներէ եւ ուրիշ ծախսերու, հարիւրին 6,5 տոկոսով եւ 25 տարիէն վճարելի 10 միլիոն տոլարի փոխառութիւն մը պիտի ընէ կառավարութեան։

Պայմանագրութեան վաւերացումէն անմիջապէս վերջ, ընկերութիւնը կառավարութեան վեց միլիոն եւ վաւերացումէն երկու ամիս վերջ ալ 4,5 միլիոն տոլար պիտի վճարէ.

Պայմանագրութեան մէջ ճշդուած է որ լուցկիին տուփը 100 փարա հաստատուն գին պիտի ունենայ. Ընկերութիւնը Պոլսոյ կուսակալութեան շրջանակին մէջ, լուցկիի գործարան մը պիտի շինէ 2 տարուան մէջ։

Ելմտական գործավարը Ազգ. Ժողովին մէջ, պայմանագրութեան մասին բացատրութիւններ տալու ընթացքին, ըսած է թէ ընկերութենէն առնուելիք 10 միլիոն տոլարին մէկ մասը կամ թերեւս ամբողջ գումարը պետական դրամատան պիտի յատկացուի.

ԿԱՄՈՒՐՋՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՄՆԱՆ

Առեւտրական սենեակը տեղեկագիր մը տուած էր առաջարկելով որ կամուրջները վերցուին, որպէսզի կարելի ըլլայ Ոսկեղջիւրը նաւահանգիստ վերածել, ինչպէս կը յիշուի, այս խնդրին շուրջ թեր ու դէմ բաւական հրատարակութիւններ եւ քննադատութիւններ եղան իրաւասու անձնաւորութեանց կողմէ։

Քաղաքապետութիւնը այս տեղեկագրին իր պատասխանը պատրաստած է եւ մօտերս պիտի հաղորդէ պաշտօնական վարչութեան։ Իր պատասխանին մէջ, քաղաքապետութիւնը գիտել կուտայ թէ քաղաքին տնտեսական գործունէութիւնը միայն նաւահանգիստէն կախում չունի, եւ խստօրէն կը մերժէ կամուրջները վերցնելու առաջարկը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս միշտ այս տարի ալ Կարտան մեծ խանդավառութեամբ տօնեց անկախութեան 12րդ տարեդարձը, Հ. Յ. Դ. ցան մէջ։

Ընտիր բազմութիւն մը լեցուցեր էր սրահը ժամանակէն առաջ։ Էքսէն եւ Մարսէյլէն ալ հայրենակիցներ եկած էին, յարգանքի բաժինը բերելու տօնին։

Օրուան նախագահ ընկ. Յ. Ջէրջեան հանդէսը բանալով ողջունեց Հ. Հանրապետութեան 12րդ տարեդարձը եւ յորդորիչ խօսքեր ուղղեց ազատութեան ճանապարհին վրայ ինկող հերոսներուն։

Երգչախումբի «Մեր Հայրենիք»էն եւ մէկ երկու արտասանութիւններէ ու մեներգներէ յետոյ, բեմ. հրաւիրուեցաւ ընկ. Մկրտիչ Երիցեան, ընկերը մէկ ժամ տեւող բանախօսութեամբ ուժգնօրէն ու փաստացի հերքեց ազատագրական շարժումին եւ հայ յեղափոխականներու դէմ հակառակորդներու պղտոր գրգռութիւնները, պարզեց իմաստը որ Մայիս 28ինն է։

Հանդէսի գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին Պ. Պ. Խ. Ցարութիւնեան, Հ. Ներկարարեան, Կորապետ Պետրոսեան, Օրիորդներ Ասաղիկ Մ. Ագապշեան (Լիզէն), Ով. Նազգաշեան մեներգներով եւ արտասանութիւններով, իսկ դպրոցի պզտիկներուն կողմէ եղան զանազան հայրենաշունչ խմբերգներ շատ յաջող կերպով, խումբ մը օրիորդներ եռագոյն հագուստներով պարեցին կովկասեան պարեր.

Երկրորդ բանախօսն էր ընկեր Հ. Սէրէնկիւլեան, որ իր խոր վրդովմունքը յայտնեց այն կազմակերպութիւններուն, որոնք սին մասնակցութիւններով չեն յարգեր Մայիս 28ը եւ ըսաւ.— Մայիս 28ը, որ մենք կը տօնենք այս օտար ափերուն վրայ, ներ չէ միայն, այլ կը պատկանի ամբողջ հայութեան, անոր իմաստը բնորոշիչը վեր է մարդկային կարողութեններէն։ Հայ ժողովուրդը հինգ հարիւր տարուան ստրկութենէ յետոյ Մայիս 28ով ճանչցուեցաւ արտար աշխարհին, մեր անարժան եւ ոգէտ հակառակորդներու այս անշնորհ մեկուսացումէն հայ ժողովուրդը բան մը չի շահիր։ Բայց դարաւոր թշնամին է, որ նորէն, միայն այն է որ կ՚ուրախանայ։ Ջո՛ւր է հակառակորդներու ստրկամտութիւնը, մենք անխնայ պիտի շարունակենք մեր յեղափոխական աշխատանքը, պիտի պայքարինք բոլոր տեսակի եւ գոյնի թշնամիներուն դէմ, մինչեւ որ խորտակենք թշնամին եւ ողջունենք նորէն մայիս 28ը։

Հանդէսէն վերջ տեղի ունեցաւ ընտանեկան խնջոյք մը, որուն կը մասնակցէին ընկերներ եւ համակիրներ իրենց ընտանիքներով, չէզոք հայրենակիցներ Էքսէն եւ Մարսէյլէն հիւրեր։

Խնջոյքի ընթացքին, երդման արարողութիւնը կատարուեցաւ 4 նոր ընկերներու, ընկեր Հ. Սէրէնկիւլեան, կատարեց երդման արարողութիւնը, գեղեցիկ եւ հակիրճ կերպով բացատրեց կուսակցութիւններու կատարած դերը ժողովուրդներու կեանքին մէջ, անոնց ծագման պատճառները եւ նորեկ ընկերներուն յորդորեց քալել անվհատ մեր հիմնադիրներուն եւ հերոսներուն բացած ճամբէն։

Յետոյ աւելի խանդավառ մթնոլորտի մէջ, խնջոյքը շարունակուեցաւ մինչեւ ուշ ատեն։

Հ. Աւետիսեան

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ԳԻՒՏԸ

«Փորթլէնտ Իվինինկ Էքսփրէս» թերթը իր Մայիս 22ի թիւին մէջ կը հրատարակէ լուսանկարը Պ. Քրէնք Ց. Վարդանեանի եւ նկարագրութիւնը անոր հնարած նորահնար մկրատին, որ արդէն մենաշնորհ (փաթէնթ) եղած է։

Վարդանեանի հնարած մկրատը կը գործածուի ելեկտրականութեամբ եւ մեծապէս կը նուազեցնէ ձեռքի յոգնութիւնը, միեւնոյն ատեն աւելցնելով մկրատին կարողութիւնը։ Ցպագրիչներ, դերձակներ եւ կօշկակարներ մեծապէս պիտի օգտուին, եւ թիթեղէ թերթեր անգամ դիւրաւ պիտի կտրուին նոր մկրատով։

Ասիկա առաջին գիւտը չէ որ կ՚ընէ Քրէնք Ց Վարդանեան։ Ան հնարած եւ կատարելագործած է զանազան տեսակ գործիքներ եւ առարկաներ, թիւով 17 հատ։ Օրինակ, պատուհանի մժղարգելները ինքնաշարժօրէն բանալու գործիք մը, սիկարէթի տուփ մը, ուրկէ սիկարէթը դուրս կ՚ելլէ վառուած, երբ մատի փոքր հրպում մը կ՚ունենայ. շաքարի միացեալ աման մը, աղ եւ պղպեղ պարունակող հետաքրքիր աման մը, մեքենայ մը որ հացը կը շերտէ եւ ուրիշ փոքր գործիքներ, սակայն այս բոլոր գործիքները կարելի եղած չէ արձանագրել տալ Ուաշինկթընի մէջ, որովհետեւ իրմէ առաջ ուրիշ մարդիկ նմանօրինակ գործիքներ արդէն արձանագրել տուած էին։

Պ. Քրէնք Ց. Վարդանեան յաջողած է վերջին երկու տարուան ընթացքին «փաթէնթ» ընել կազ վառող ինքնաշարժ գործիք մը, որուն համար քանի մը գործարանատէրեր կ՚ուզեն իրաւունք ձեռք բերել իրմէ՝ զայն ճարտարագործելու եւ ծախելու համար։ Նոր տեսակ մկրատն ալ երկրորդն է։

ՎԵՐՋԻՆՆԵՐԸ

* * *

Խորհրդային Հայաստանի կարմիր հէքեաթը սեւ մղձաւանջ է դառնում. կրծքերը սեղմւում են շնչերը հատնում...

— Բոլորի՛ն, բոլորին.

Կարմիր կառավարութեան հրամանն է բոլոր զինւորականները զօրավարէն մինչեւ վերջին ենթասպան բոլոր քաղաքներէն ու աւաններէն, բոլոր զօրաբաժիններէն ու սահմաններէն Երեւան արձանագրւելու են հրաւիրւում վայ անսաստողին.

— Բոլո՛րը, բոլո՛րը, բոլո՛րը

Օրը կիրակի է. Թէեւ յունուար ամիսն է, բայց երկինքը պարզ է, արեւը տաք։ Ռուքերի տակ ձիւնն է ծծւում. Թիկունքդ արեւը շոյում, ջղերդ ջերմացնում ուսերէդ վերցնում, նետում ես վերարկուդ ու թեթեւ. Աբովեան փողոցը վերէն վար չափել ես ուզում. ջերմութեան պէտք ունես հոգիդ մրսում է. բնութեան ջերմութիւնն ես ուզում ծծել։

Նախկին խորհրդարանի շէնքի առջեւ զինւորական փանփառը ինտերնացիոնալն է հնչեցնում եւ հայ զինւորականները՝ զօրավարէն մինչեւ վերջին ենթասպան՝ խորհրդարանի դահլիճը արձանագրւելու, միտինգի են հաւաքւում. Առանց ատրճանակի ու առանց սրի նրանք դահլիճ են մտնում կառավարութեան հրամանին պատրաստ, լաւ ապագայի յոյսով լեցուն։

Հազարներ են նրանք, ալեզարդ զօրավարներ շքազարդ ու փառաբանւած, երիտասարդներ՝ պատանիներ՝ վառ երազներով լեցուն, հայրենիքի դափնիներին կարօտ վերջիններն են նրանք, որ կամ հաւատացին կարմիր հէքեաթին ու չխաբեցին, կամ չհաւատացին, բայց լքւած ընկերներէն, չկարողացան կռուել, յամենայն դէպս հաւատացող ու չհաւատացող, զէնքերը ձեռներին հասան մինչեւ վերջին դիրքերին։

Միեւնոյն չէ թէ ո՞վ է կառավարում, միայն թէ ազատ հայրենիք լինի կառավարելու եւ հարազատ բանակ՝ հայրենիքի պաշտպանութեան կուրծք տալու։

Հազարներ են նրանք պատրաստ նոր կառավարութեան հրամանով իրենց պարտքը կատարելու հայրենիքի հանդէպ։

Արձանագրութիւնը վերջացած է, ներկայ է մինչեւ վերջին ենթասպան։ Ժամեր են անցնում. բայց միտինգ չկայ, բանախօս չկայ։ Վաղուց լռել է փանփառը, հեռացել է նրան փոխարինել են հրացաններ, թնդանօթներ։

Ու օրուայ պատգամը դրսի դանէն է հնչում։ «Շտապով դուրս զէնքերդ չպիտի վերցնէք, նրանք այլեւս ձեզ պէտք չեն»։

Բռնւած են բոլոր ելքերը զինւած կոմիսարներով, Աբովեան փողոցը ծայրէ ծայր, մինչեւ բարձունքը քանաքեռի բռնած է զօրքով, թնդանօթներով հրացաններով։ Կողքի փողոցներէն մարդ չի կարող անցնել, Աբովեան փողոց։

Ցանում են հայ զինւորականներին Ռուսաստան՝ աքսոր, քշւում են զօրավարէն մինչեւ վերջին ենթասպան։

«Ինչո՞ւ»... արդար հարցումին հեգնանքն է պատասխանում։

— «Ռուսաստան, կարմիր դպրոցներում նոր կարգերն ուսումնասիրելու եւ մանաւանդ, «դաշնակիզմէն» ի սպառ ազատելու։ Ռուսաստան, զինւորական դպրոց՝ զօրավարներին բազմ[illegible], երիտասարդ սպաներին պատրաստիկ.

Ռուսաստան, աքսոր, բայց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, չէ՞ որ հաւատացին կարմիր հէքեաթին. չէ՞ որ չխաբեցին, ու առանց թուրքի արիւն թափելու կարօղ թշնամուն յանձնեցին։ Աքսո՛ր, բայց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, չէ որ սիրով ընդունեցին կարմիր վարիչներին ու կարգապահ իրենց դիրքերում մնացին հակառակ դէպքում կարող էին անցնել ազատ Զանգեզուր, պաշտպանել անմատչելի լեռներին. Մնացին. հաւատացին, հանրապետական զինանշանը պոկելով կարմիր աստղը ճակատներին փակցրին, կարմիր աստղի տակ հայրենիքին ծառայելու հաւատքով լեցուն։

Հաւատքի փոխարէն աքսոր... Բայց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ

Թշնամուն գերի չգնացին, հիմա գերւած հայրենիքում հայրենի կառավարութեան ձեռքով քշւում են գառագեղում փակւած գազանների նման՝ թնդանօթներով հրացաններով շրջապատւած միջոցում, քայլում են անզէն անօգնական։ Կորւած են մէջքերը ուղիղ, ընկճւած ճակատները դէպ, մարած հայեացքները ուղղւած, քայլում են հայրենիքի սահմաններէն դուրս, Ռուսաստան, աքսո՛ր...

Հազարներ են նրանք, ու հայ աշխարհը լալիս է յուսակտուր։ Մարդիկ փախչում են փողոցներէն, ախուր է տեսնել հայ սպայակոյտը զինաթափ ու նկուն, դժւար է տեսնել զաւակդ, հայրդ, եղբայրդ, սիրեցեալ փեսադ գերեալի անարգ վիճակում։

Մարդիկ չեն տեսնում ճերմակ ձիւնի ու արեւը պայծառ, կարմիր արի՛ն է նրանց աչքերում ու լճացած արեան սեւը նրանց սրտերում։

(Շար.) ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԺԱՆԴ

Բազմաթիւ հնդիկ կիներ հաւաքուած էին քաղաքին Մէյտան կոչուած հրապարակը, մասնակցելու համար կամաւորներու ցոյցին։ Ոստիկանապետը հրամայեց կիներուն որ ցրուին։ Հնդկուհիները ո՛չ միայն մերժեցին, այլեւ, երբ ոստիկանութիւնը սկսաւ յարձակում գործել այրերուն վրայ, զանոնք պաշտպանելու համար, շղթայ կազմեցին անոնց շուրջ։

Ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ բուռն յարձակումներով ցրուել ցուցարարները, որոնք խումբ-խումբ կը համնէին հրապարակ եւ որոնց թիւը կը գնահատուի մօտ 150000։

. Հնդիկ ազգ. խորհուրդը իբր բողոքի ցոյց հրահանգեց դադրեցնել ամէն աշխատանք եւ սուգի օր յայտարարեց։

. Փոթորիկն ու տեղատարափ անձրեւները արգիլեցին հսկայ ցոյց մը որ հնդիկ ազգ. խորհուրդին հրահանգով, պիտի կատարուէր միայն կիներու կողմէ, հակառակ ոստիկանութեան խիստ ու կտրուկ հրամաններուն։

ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆ Կ'ՈՒԶԵՆ

Մօթիլալ Նէհրու որ կանտիի բանտարկումէն ի վեր, ստանձնած է ազգայնական շարժումին ղեկավարութիւնը, անգլիական թերթի մը մասնաւոր թղթակցին յայտարարեց թէ, հակառակ Հնդկաստանի անգլ. իշխանութեան հաւաստիքներուն, ազգ. շարժումը մարելու վրայ չէ, եւ թէ կարելի չէ զայն խեղդել զաւազանի հարուածներով կամ հրամանագիրներով։

— Ներկայ շարժումը կը տարբերի նախորդներէն անով որ, յեղափոխականներուն միջեւ չկան կրօնական վէճեր։ Հնդկաստանի բոլոր համայնքները մտած են հնդիկ ազգ. համագումարին դրօշին տակ եւ թէ շարժումը իսկապէս ազգային է։

«Եթէ Լոնտոն պիտի երթանք բանակցելու համար Հնդկաստանի իբր գաղութ տրուելիք իրաւասութիւններուն մասին, պիտի մերժեմ հրաւէրը։ Իսկ եթէ Լոնտոնի խորհրդաժողովը պիտի գումարուի մշակելու համար ազատ Հնդկաստանի սահմանադրութիւնը, ի հարկէ, մեր երկրին պայմաններուն համապատասխան կարգադրութիւններով ու սահմանափակումներով, այդ պարագային, տրամադիր եմ ազգ. համագումարին յանձնարարելու որ ընդունի բրիտանական կառավարութեան հրաւէրը։ Հնդկաստան պէտք է ինքն իր տէրը դառնայ։

Փոքր—Համաձայնականները

Փոքր-Համաձայնական պետութիւններու արտաքին նախարարները խորհրդակցական ժողով մը պիտի ունենան որ պիտի տեւէ 25-28 յունիս։

Օրակարգի վրայ են ընդհանուր քաղաքական կացութիւնը, Պրիանի յիշատակագիրը, Արեւելեան վերանորոգումներու մասին Փարիզի եւ Հաակի դաշնագրերու կիրարկումը, ինչպէս նաեւ Փոքր-Համաձայնական երկիրներու միջեւ տնտեսական յարաբերութիւնները։

Եգիպտոսի նախարարական տագնապը

Իսմայիլ Սըտքը փաշայի դահլիճին կազմութենէն յետոյ, Ֆուատ թագաւոր մէկ ամիս յետաձգեց Խորհրդարանի շրջանը։

Հակառակ այս յետաձգման, մասնաւոր հեռագիր մը կը յայտնէ թէ ծերակուտականներն ու երեսփոխանները մտադիր են ժողովի նստելու։

Եթէ այս որոշումը գործադրուի, հաւանական է որ խռովութիւններ ծագին։

Միւս կողմէ, կ'ըսուի թէ Իսմայիլ Սըտքը փաշա մտադրութիւն ունի եգիպտական Սերակոյտն ու Խորհրդարանը մէկի վերածելու։

Հետզհետէ կը պարզուի նախարարական տագնապին ներքին ծալքը։ Սահմանադրութեան շուրջ Ֆուատ թագաւորի հետ վէճը, հրաժարելու պատրուակ մըն էր Նահաս փաշայի համար, որ տնտեսական ու ելմտական ծանր կացութեան մը առջեւ կը գտնուէր։ Բամպակը շարունակական անկումի մէջ է։ Նահասի բոլոր ջանքերը՝ անկումը կասեցնելու ոչ միայն ձախողեցան, այլեւ ազդեցին նաեւ արժեթուղթերուն վրայ։

Այս է, կը կարծուի, Նահաս փաշայի հրաժարման բուն պատճառը։

"ՄԱՅԻՍ 28,, ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԱԼԱՆՍ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին կը խօսի ԸՆԿ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով

Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

6 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ՍԷՆ ՔԼՈՒԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Գ. ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

Կը նախագահէ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Բանախօսութիւն, երգ, պար, անակնկալներ

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Էնկիւրի նահանգին Ստանոս գիւղէն Յակոբ Զօպանեան 27—28 տարեկան, հօր անուն՝ Փօղոս, մօր՝ անուն Մարիամ։ 1920ին կը գտնուէր իր մեծ մօրը քով Մերսին։ Այդ թուականին մեկնած է Դամասկոսէն Պոլիս երթալու համար։ Կիլիկիոյ ճամբուն վրայ տեսնուած է հայրենակիցի մը կողմէ։ Իր մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 1000 ֆրանք նուէր։ Իմացնել իր եղբօրը Գրիգոր Զօպանեանի 31 Rue de Fossé, Issy-les-Moulineaux (Seine) France կամ թերթիս վարչութեան։

Կը խնդրուի արտատպել հանի թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռեմ քէմախի վերի Բագառիճէն խոսրով Իպլիգեան եւ զաւակները Ղազարոս, Կաթիկ, Ազատուհի, եւ Յօրեղբօրորդւոյսզաւակները՝ Աւագ, Մաթէոս եւ Մաթիկ, որոնք աքսորուած են 1915ին։ Իզմիրի դէպքէն ամիս մը առաջ Մալաթիայէն լուր առնուած է աղջիկը կաթիկէն։ Անկէց ի վեր լուր չկայ։ Իրենց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 500 ֆր. նուէր. Իմացնել՝ H. Hougasian, Mazagan: Maroc: կամ «Յառաջ»ի։ Կը խնդրուի սուրիահայ եւ յունահայ թերթերէն արտատպել։

— Գուրկազէն (Գուլկարիա) Թադէոս քհնյ. Փորիաճեան կը փնտռէ Գեղամ Մարկոսեանը (Ջմիւնիացի), որդին փաստաբան Մարկոսեանի, որ եղած է պաշտօնեայ Գասապայի երկաթուղւոյ ընկերութեան մէջ։ Ջմիւռնիոյ ծանօթ աղէտէն յետոյ մեկնած է Գերմանիա։ Տեղեկութիւն ունեցողներէն եւ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ հետեւեալ հասցէին, Père Tatéos Poryadjian, Eglise Arménienne, Bourgas, (Bulgarie).

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

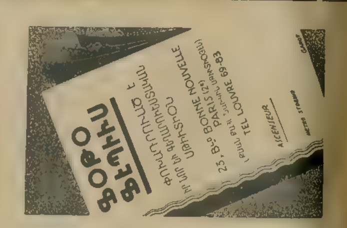

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. 82 NE 376 266

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
25
ՅՈՒՆԻՍ
1930

25 JUIN 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1297

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

Արարատի քրտական ճակատամարտը մէկ կարեւոր փուլը կը կազմէ այն կռիւներուն, որ տեղի ունեցան այս վերջին քանի ամիսներու ընթացքին Բալու-Ճապաղջուրի, Տիգրանակերտի եւ Բոհթանի շրջաններուն մէջ։

Պատահական աշիրէթական կռիւներ չէին ասոնք, այլ ազատագրական բռնկումներ էին ընդդէմ այն օղակին, որ քէմալական կառավարութեան կողմէ կը հիւսուէին քրտական կարեւոր կեդրոններու շուրջ, վերջնական ջարդով մը լուծելու քրտական հարցը։

Արտասահմանի հայկական մամուլի մէկ մասը, ինչպէս նաեւ խորհ. Հայաստանի մամուլը առանց երբեք լրջօրէն քննելու Մերձաւոր Արեւելքի այս կարեւոր քաղաքական խնդիրը, իրենց սլաքներն ուղղեցին Դաշնակցութեան դէմ, «արկածախնդրութեան» պատմութիւններ հիւսեցին եւ կայսերապաշտ պետութիւններու մատը գտան քրտական ազատագրական յեղափոխութեան մէջ։ Վերջերս հակառակորդ մամուլը, իրարու ձայն տուածի պէս, քրտական շարժումը հակադաշնակցական պայքարի գլուխին տակ անցուց, պղտոր ջուր ձկնորսելու յստակ մտքով մը, որ խիստ թափանցիկ է։

Թողունք որ յաւիտենապէս քաղաքական տհասութեամբ տառապողները պղտոր ջուրերու վրայ նաւարկեն. համառօտակի, այդ յստակ, պատկերացնենք քրտական շարժման էութիւնն ու կարեւորութիւնը։

Քրտական շարժումը, 1830 եւ 1836ի Ճէզիրէի եւ Սուլէյմանիյէի կռիւներէն ասդին, հարիւր տարուան պատմութիւն ունի։ Քրտական ապստամբութիւնները, իրարմէ շատ անգամ անջատ, կը ձգտէին ազատիլ թրքական հետզհետէ ծանրացող լուծէն։ Պատմական գլուխներու այդ շարանը գնահատելէ, կը համարինք ու ընթերցողներու ուշադրութեան կը յանձնենք 1925ի Շէյխ Սաիտի ապստամբութիւնը, որ շեշտուած ազգային յեղափոխութիւն մըն էր եւ նպատակ ունէր անկախ Քիւրտիստան մը ստեղծելու։

1880 թուականէն ասդին, առաջին անգամ ըլլալով, քրտական ապստամբութիւնը համազգային բնոյթ մը կը կրէր և յստակօրէն ազգային անկախութեան նշանաբաններով կը կռուէր, պատերազմի դաշտը հանելով մօտ 40.000 զինուած Քիւրտեր, որոնք գրեթէ 3 ամիս տէր դարձան Խնուսին, Մուշին, Կէնճին, Խարբերդին և Տիգրանակերտի մեծ մասին։

Այս մեծ շարժումէն յետոյ, քրտական յեղափոխութիւնն որոշ ձեւակերպուած և հիմնաւորուած էր՝ հետեւողականօրէն շարունակելու Քիւրտիստանի ազատագրութեան գործը։ Հոս, անմիջապէս ըսենք, որ Քիւրտիստանի անկախութեան և ազատագրութեան գործի այս յստակ ու որոշակի ձեւակերպումը Հայաստանի Հանրապետութեան գոյութեան արդիւնքներէն մէկն էր։

Հայաստանի Հանրապետութեան անկախ գոյութիւնը մեծապէս ցնցեց քիւրտ ազգաբնակչութիւնը, որ անդրադարձաւ այն անհաւոր իրականութեան թէ՝ ինքը մինակ կը մնար Թուրքիոյ ենթակայ, ու, ի բացակայութեան Հայերու, դատապարտուած էր զոհը դառնալու թրքական ջարդարար բնազդին։

Քրտական երգ մը, թէեւ բերանացի, բայց քաղաքական շրջաբերականի մը պէս ամբողջ Քիւրտիստանի մէջ լսելի եղաւ. — «Ճավրան, տավրան է Ֆըլըստանէ, խօլի՝ սար Քուրտիստանէ»։ Դարը Հայաստանի դարն է, հողը Քիւրտիստանի գլխուն։

Երգը պարզ բացականչութիւն մը չէր։ Զինադադարէն յետոյ, ազգերու ազատագրութեամբ բռնկած էր ամբողջ աշխարհը։ Քիւրտերը չէին կրնար քնած մնալ, մանաւանդ որ իրենց դրացի եւ բաղդակից (անշուշտ շատ աւելի անբաղդ) հայ ժողովուրդը պետութեան եւ ազգային իշխանութեան տէր կը դառնար։ Ահա, այդ թուականներուն, 1919ի սկիզբները, Շէյխ Սայիտի և շարք մը մտաւորական Քիւրտերու կողմէ Էրզրումի և Խնուսի մէջ հիմքը կը դնէին ազգային գաղտնի մարմնի մը, որ ապստամբութեան ճանապարհով Քիւրտիստանի անկախութիւնը պիտի հռչակէր։

Զօրս հինգ տարուան աշխատանքներէն յետոյ էր միայն, որ 1925ին ապստամբութեան դրօշը պարզեցին։ Երկու հարիւր քիւրտ ղեկավարներ Տիգրանակերտի մէջ կախաղան բարձրացան և կտակ մը թողուցին քիւրտ ժողովուրդին, զէնքը վար չդնելու, մինչեւ որ Քիւրտիստան ազատի թրք. ճիրաններէն։

Եւ Քիւրտ ժողովուրդը հաւատարիմ իր ազգային ազատագրութեան, երկիւղածութեամբ վեր առաւ Շէյխ Սաիտի պարզած քրտական համազգային դրօշակը եւ շարունակեց սկսուած գործը։ Քրտական գաղտնի կազմակերպութիւնը հետզհետէ ուժեղացաւ ու դարձաւ քրտական յեղափոխական կուսակցութիւն մը։ «Հոյիբուն»ը արդէն հինգ տարի է ի վեր կը ղեկավարէ ամբողջ քրտութեան ազգային շարժումը, իր ուշադրութիւնը կեդրոնացնելով Թուրքիոյ Քիւրտիստանի վրայ, ուր միայն կարող է կազմակերպուիլ քիւրտ ազգային պետութիւն մը։

Հինգ տարուան յարաճուն շարժումները, խիզախ ապստամբութիւնները, «Հոյիբուն» կուսակցութեան եւ անոր բազմաթիւ մասնաճիւղերու գոյութիւնը ցոյց կուտան թէ քրտական շարժումը պատահական բռնկումներ չեն, այլ ծրագրուած ու կազմակերպուած խոշոր շարժումներ են, հանելու իրենց ազգային անկախութեան։

Արդ՝ կ'արժէ անդրադառնալ այն մասին թէ, Քիւրտիստանի անկախութեան ձեռնարկը ի՞նչ կարեւորութիւն ունի մեր եւ մեր դրացիներու աչքին։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՅԱՐԱՃՈՒՆ ԱԼԻՔԸ

«Նոր Արաքս» այս խորագրով խմբագրականէ մը մէջ կը գրէ (յունիս 4).

— Թիֆլիսէն, Պոլիսէն, Բուքրէշէն, Վառնայէն, Պուսթոնէն, Նեղոսի ափերէն եւ Յունաստանի, Սուրիոյ, Պարսկաստանի, հեռաւոր Ամերիկայի բազմաթիւ հայաբնակ քաղաքներէն յետոյ, ահա՛ փոքրիկ հայ գաղութ մը եւս, Կոնստանցան, ուր Մայիս 28ի առթիւ, երիտասարդներու ամբողջ գունդ մը, 67 հոգի, մէկ անգամէն եւ հանդիսաւորապէս մուտք կը գործէ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան մեծ ընտանիքին մէջ։

Յարաճուն ալիքի մը պէս, երիտասարդութեան այս կայտառ ու հաւատաւոր գունդերը, Դաշնակցութեան շէնքէն ներս կը մտնեն, անոր գաղափարական աւազանին մէջ կը մկրտուին եւ կը զինուորագրուին անոր նուիրական դրօշակին հիւղ այն պահուն, երբ Դաշնակցութեան ներքին եւ արտաքին թշնամիներուն կողմէ գրեթէ ոչինչ կը խնայուի, ոչ միայն Թումբեր կանգնելու հայ երիտասարդութեան այդ յորդահոսն ալիքին դէմ, այլեւ մանաւանդ հիմնայատակ կործանելու այն շէնքը, ուր մուտք կը գործէ ան։

Ինչ զարմանալի պիտի չթուէր, եթէ հայ երիտասարդութեան այս աշխոյժ ու կենսունակ հարիւրեակներն ու հազարեակները Դաշնակցութեան շէնքէն ներս մտնէին տարիներ առաջ, երբ ան ոչ միայն տարագիր եւ հալածական չէր, այլեւ պետական կազմակերպութիւն էր, Հայաստանի Հանրապետութեան իրական վարիչը։

Ինչ զարմանալի պիտի չըլլար նաեւ, եթէ այս հարիւրեակներն ու հազարեակները փոխանակ Դաշնակցութեան գիրկը նետուելու, անդամագրուէին Հայաստանի մէջ տասը տարիներէ ի վեր իշխող համայնավար կուսակցութեան, որ բոլոր հնարաւորութիւններն ունի ամէն ուղղութեամբ հրապուրելու եւ մանաւանդ կանխիկ ու հնչուն վարձատրելու իր դուռնէն ներս մտնողը։

Եւ, սակայն, հակառակ ամէն օր, ամէն տեղ եւ ամէն առիթով կրկնուող այս գռեհիկ յորդորներուն, գաղութահայը ամէն օր ամէն տեղ եւ ամէն առիթով իր զաւակները կը յանձնէ «դաշնակցական» դպրոցին, անյագօրէն կը կարդայ դաշնակցական գրականութիւնը, խառն բազմութիւններով կը լեցնէ դաշնակցական հանդէսներու սրահները, լիաբուռն կը մասնակցի Դաշնակցութեան կողմէ նախաձեռնուած նուիրահաւաքութեանց եւ ամէն ուղղութեամբ կը քաջալերէ դաշնակցական ամէն ձեռնարկ։

Դաշնակցութեան մէջ մուտք գործողները գիտեն, թէ իրաւունքէ աւելի պարտականութիւն կը պահանջուի իրենցմէ, անպայման զոհողութեան պարտականութիւն, զոհողութեան ամենէն մեծագոյնը՝ անձնազոհութեան պատրաստակամութիւնը։

Որովհետեւ Դաշնակցութեան մէջ կը տեսնեն ոչ միայն ամբողջ 40 տարիներու կենդանի ու փառայեղ գործը, այլեւ մանաւանդ Հայ Դատի աննահանջ հետապնդման, Հայ Հայրենիքի ազատագրման եւ Հայ ժողովուրդի միակ եւ անխորտակելի ուժը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Երզնկեան դատի տակ

Հէլսինկֆորսի խորհրդային դեսպանը դատական իշխանութեան ներկայացուց բողոք մը՝ ընդդէմ խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան պետ Երզնկեանի, որ կ'ամբաստանուի թէ կեղծ պարտամուրհակներ ստորագրած է, վեց միլիոն ֆինլանտական մարքի արժէքով։

Երզնկեան կը մերժէ Մոսկուա վերադառնալ, ազատօրէն ինքզինքը կարենալ պաշտպանելու համար, իր դէմ եղած մեղադրանքներուն դէմ, ու կը յայտնէ թէ ինք իբր խորհրդային առեւտրական ներկայացուցիչ իրաւունք ունէր նման պարտամուրհակներ ստորագրելու, բայց անոնց վճարման մերժումը՝ առաջին ազդանշանն է իր դէմ սկսուած հալածանքին, որ նիւթուած է Հէլսինկֆորսի բոլշեւիկ դեսպանին եւ անոր քարտուղարին կողմէ։

Այս պատճառով ալ, Երզնկեան փետրուարին հրաժարած էր իր պաշտօնէն եւ գացեր էր Մոսկուա, խնդիրը պարզելու իր պետերուն, որոնք զինքը վերահաստատեր էին իր պաշտօնին մէջ։ Անկից ասդին սակայն, հալածանքը սաստկացաւ իր դէմ եւ այժմ կը մեղադրուի թէ յարաբերութիւն կը մշակէ Ֆինլանտայի եւ Անգլիոյ հակաբոլշեւիկ տարրերուն հետ։

Ցոյն գաղթականները դժգոհ

Գաղթականներու գերագոյն մարմինը գիշերը նիստ գումարելով, քննեց Էնկիւրիի մէջ ստորագրուած համաձայնութիւնը եւ զայն գտաւ ազգին ու գաղթականութեան շահերուն դէմ։ Միաձայնութեամբ ընդունեց բողոքի բանաձեւ մը եւ յուշագիր մը, ներկայացնելու համար Հանրապետութեան Նախագահին, վարչապետին եւ կուսակցական պետերուն։ Գաղթական երեսփոխաններն ու ծերակուտականները հրահանգ առացան բոլոր միջոցներով բողոքելու համաձայնութեամբ դէմ եւ պաշտպանելու գաղթականութեան շահերը։

Ժողովուրդի եւ մամուլի ազդեցութեան տակ, եթէ Երեսփ. ժողովը մերժէ վաւերացնել համաձայնութիւնը, ինչ որ հաւանական չէ, Պ. Վէնիզէլոս բնականաբար պիտի հրաժարի եւ այս անգամ պիտի ստեղծուի գէշ կացութիւն մը, որուն հետեւանքները նախատեսել դժուար է։

∴ Աթէնքի մէջ, գաղթականները՝ բողոքի հաւաքոյթ մը կազմակերպեցին կիրակի օր, Թուրքեւհելլէն անտեսական համաձայնագրին շուրջ։ Հաւաքոյթը անցաւ խաղաղ։ Բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ որով կը պահանջուի հաստուցում եւ գաղթականները ներկայացնող երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու հրաժարումը.

Ձերբակալումներ Սօֆիայի մէջ

Ոստիկանութիւնը զանգուածային ձերբակալութիւններ կը կատարէ Սօֆիայի, ինչպէս նաեւ զանազան քաղաքներու մակեդոնական շրջանակներուն մէջ։

Ձերբակալուածներէն մաս մը ղրկուած են սերպեւպուլկար սահմանագլուխէն հեռու վայրեր։ Ուրիշներ ձերբակալման վիճակի մէջ վար կը դրուին։

Կը կարծուի թէ այս նոր ձերբակալումները հետեւանքն են առնէէ մը ի վեր, կառավարութեան կողմէ առնուած որոշումներու, ընդդէմ մակեդոնացի յեղափոխականներուն։

Եգիպտական տագնապը

Եգիպտական Խորհրդարանի Նախագահը մերժեց վստահեցնել կառավարութիւնը թէ՝ խորհրդարանին մէջ, յետաձգման հրովարտակին ընթերցումէն յետոյ, ճառեր չպիտի արտասանուին։ Այս պատճառով կառավարութիւնը արգիլեց Խորհրդարանի եւ Ծերակոյտի նիստերը, երեկ կէսօրէն վերջ։

Հակառակ սակայն կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն, ազգայնական երեսփոխանները՝ Խորհրդարանի ոստիկաններուն մեղսակցութեամբ, յաջողեցան ժողովասրահ մտնել եւ 25 վայրկեանի նիստ մը գումարել։

Նախագահը կարդաց յետաձման հրովարտակը, որմէ յետոյ Նախարդ վարչապետը՝ Նահաս փաշա կոչ ըրաւ իր կուսակիցներուն՝ պաշտպանել սահմանադրութիւնը։

Նոր դահլիճը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որով կը յայտնէ թէ իր առաջին նպատակը պիտի ըլլայ կարգն ու խաղաղութիւնը հաստատել Եգիպտոսի մէջ եւ եթէ պարագաները պարտադրեն, պիտի դիմէ կորովի միջոցներու։

Հունգարիոյ համայնավարներուն դէմ

Պուտափէշթի մէջ հունգար համայնավարներու առաջին խումբի մը դէմ սկսաւ դատավարութիւն մը։ Խումբը կը բաղկանայ 33 անձերէ, որոնք ամբաստանուած են բոլշեւիկ քարոզչութեան եւ խռովութիւններու մեղադրանքով։

Դատարանը շրջապատուած է ոստիկանական ուժերով։ Դատավարութիւնը տեղի կ'ունենայ դռնփակ։

Հնդկաստանի խռովութիւնները

Քօանեւչորս ժամէ ի վեր անընդհատ տեղացող անձրեւը կոտրեց կամուրջներու թափը։ Թափօրը որ հակառակ ոստի-

(Լուրերու շարունակութիւնը նայիլ Դ. էջ)

Պ. ՊՕՂՈՍ ՆՈՒԲԱՐ ԾԱՆՐ ՎԻՃԱԿԻ ՄԷՋ

Վերջին պահուն կ'իմանանք թէ Պ. Պօղոս Նուպարի առողջական վիճակը տագնապալի է եւ լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ իր ազգականներուն եւ բարեկամներուն։

Երէկ իրիկուն, հոգւոյ կատարուեցաւ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, իր ապաքինման համար։

ԽՈՒՆՈՒՆՑ ՄԵՌԱՒ

Ցաւով կ'իմանանք որ յունիս 22ին մեռած է Խունունցը, որ եղած է Ներսէսեան վարժարանի տեսուչը եւ մասնակցած է Կովկասի մէջ հանրային եւ կրթական այլ աշխատանքներուն։

ՇԱՐՈՒՆԱԿ Կ'ԱՔՍՈՐԵՆ

Հակառակ Ստալինի կտրուկ հրամանին, Գերագոյն Դատարանի շրջաբերականին, տակաւին կը շարունակուին աքսորները Ռուսիոյ բոլոր գաւառներուն մէջ։

«Իզվեստիա Գազէտա» թերթը (9 յունիս) կը հրատարակէ նոր շրջաբերական մը մ'ըն ալ, ուր, խոստովանելէ յետոյ թէ բազմաթիւ շրջաններու մէջ տակաւին աքսոր կը դատապարտուին մարդիկ, որոնք ոչ մէկ յանցանք գործած են, պարզապէս «իրենց պաշտօնին մէջ թերացած ըլլալուն պատճառով», կը հրահանգէ աքսորել միայն այն գիւղացիները, որոնք չեն յանձներ իրենց աւելորդ սերմնցուն։

ՑԵՓԼԻՆ ԿԸ ԽՈՒՍԱՓԻ ՎՏԱՆԳԷ

Ցէփլինը, որ Համպուրգի վրայ շրջագայութեան էր ելեր, խուսափեցաւ մեծ վտանգէ մը, որ կրնար ծանր հետեւանքներ ունենալ։

Ցիրող տաքութեան հետեւանքով, օդանաւը յանկարծ թեթեւցեր եւ գետին իջնելու պահուն ցռուկը բարձրացեր էր դէպի վեր, այնպէս որ հողին հանդէպ կը գտնուէր ուղղահայեաց դիրքի մէջ։ Արդէն ցամաք ելեր էին 15 թ, Էքնէր հրամանատարը, մաս մը ճամբորդներ եւ օդանաւորդ պաշտօնեաներ։ Օդանաւուն մէջ կը մնար հարիւրապետ Ֆլէմինկ, որ աղէտին առաջքն առաւ, հրամայելով թող տալ պարանները ու բոլոր շարժիչ գործիքները շարժման մէջ դնելով, նաւը բարձրացուց մինչեւ որ հաւասարակշռութիւնը գտաւ։

ՍԱՔՍՕՆԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Սաքսոնիոյ ընտրութիւնները որոնք մեծ նշանակութիւն ունին գերման դահլիճին համար, կատարուեցան կիրակի օր։ Ընտրութիւնները վերջացան ծայրայեղ աջերու՝ ցեղապաշտներու յաղթանակով։

Այս կերպով, ցեղապաշտներու ձայնը Տրէզտի մէջ բարձրացաւ 36.589էն 106.068ի, Լայփցիկի մէջ՝ 25.741էն 78.556ի, իսկ Շէմնիցի մէջ 71.468էն 192.100ի։

ՆՈՐԷՆ ՓՈԹՈՐԻԿ

Քանի մը օր հանդարտ երթալէ յետոյ, օդերը դարձեալ սկսան աւրուիլ։ Փոթորիկ կը տիրէ դարձեալ, գրեթէ Ֆրանսայի ամէն կէտերուն վրայ։ Աշխարհիս ջրհեղեղ մը ողողեց Շանպլրիի Մաշ թաղը, իսկ շրջակայ վայրերուն մէջ, հեռագրական ձողերը տապալեցան։

Սէն Թ'Էթիէնի մէջ, կարկտախառն բուռն մրրիկ մը մեծ աւերներ պատճառեց։

Զանազան վայրերու մէջ, կարկուտը մեծ վնաս հասցուցած է պտղատուներու դաշտերուն, եւ վարսակի ու բակլայի հունձքերուն։

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

(Սեփական Թղթակցութիւն «Յառաջ»ի)

Մեր սեփական Թղթակիցը կրցած է մեզ հասցնել խիստ շահեկան յօդուածներու շարք մը, ուր մանրամասն եւ ճշգրիտ նկարագրութիւնը կուտայ հաւաքական տնտեսութեան կիրարկման եւ անոնց հետեւանքներու մասին: Ուղղագրութիւնը միայն փոխելով, նոյնութեամբ կուտանք ականատեսի վկայութիւնները, որոնք գէթ մասամբ մը լոյս կը սփռեն տեղի ունեցած ահռելի դէպքերուն վրայ եւ կը պատկերացնեն այն տնտեսական եզնաժամը, որուն մատնուած է Ներկայ Հայաստանը:

ԽՄԲ.

ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐԻ ՓՃԱՑՈՒՄԸ

Համայնացման աշխատանքները Հայաստանում մենք տեսանք. թէ ինչպիսի արագութեամբ էր ընթանում եւ ինչպէս ու Կրեմլի ամենամեծ հիդրան՝ Ստալինը յայտարարել էր իրեն «հարուածային» եւ սեւացնում էր թերթերը ու ժուռնալները իր ցնորամիտ յօդուածներով. «Աննպատակ բան չէ թուխս նստել դեռ եւս չածած հաւկիթների վրայ» — ասում է Կ. Կաուցկին: Աննպատակ բան չէր որ դեռ ձմրան յունուար եւ փետրուար ամիսներին, այդ խիստ ցրտերին Ստալինը, երբ ոչինչ չկար, իրեն թխսկան համարելով, թուխս նստել ցիրեկուեակայական ձուերի վրայ:

Մեզ այստեղ հետաքրքրում է հետեւանքները, որի վրայ անհրաժեշտ է հնարաւոր չափով կանգ առնել, եւ մեխել Ստալինի ճակատին իր ցնորամտութիւնների կործանարար հետեւանքները: Համայնացման աշխատանքների ժամանակ ինչպէս յայտնի էր, որ տնտեսութեան (գիւղացու) մէջ գտնւող բոլոր զանազան ինվենտարներն եւ արտադրութեան միջոցները կազմող բոլոր անասուններն ու գործիքները մնում է նոյն հաւաքական տնտեսութեանը (կոլլեկտիվին) որի մէջ մտնում է (ի հարկէ պարտադիր կերպով Յ. Ա.) տւեալ գիւղացին: Ուրեմն գիւղացու զանազան անասուններն ու այլ ինվենտարները պատկանելու էին համայնքին: Իսկ այդ բանին երբեք կողմնակից չէր կարող լինել որեւէ գիւղացի, որ իր արեան գնով տարիների ընթացքում վաստակել էր այդ բոլորը: Մնում էր մի միջոց ինչ գնով էլ որ լինի ծախել անասունները, կամ «աւանքից հանել» ինչպէս սովորաբար գործածում է գիւղացին: Բայց ում ծախել երբ մէկը բացի վաճառքից, գնելու ոչինչ չունի. բայց եւ այնպէս պէտք է ծախէին, թէկուզ քառորդգնով լինի:

Եւ սկսեց անասունների համատարած կոտորածը: Գիւղերում միսը արժէր 5-10 կոպէկ. ամէն ինչ առատ էր, չնորհիւ համատարածի: Անգամ շաբաթներով միսը մնում էր գիւղերում, բայց առնող չկար: Յայտարարից կառավարութեան կողմից, որ անասունների մորթելը արգիլւում է: Այս անգամ կոտորածը աւելի լայն ծաւալ ստացաւ: Տներում, այգիներում, անտառներում, ամէն տեղ, սկսեցին մորթել բոլոր անասուններն անխտիր: «Ինչ ուրիշին է մնալու, ես կ'ուտեմ» — ասում էին գիւղացիներն ու մորթում իրենց ծանր յղի կովերն, գոմէշներն ու ոչխարները: Շատ դառն է գիւղացու համար եւ դժւար, երբ ջանակը դնում էր միակ կաթնատու եւ երախաներին ամրան ողերից ազատող, կովի կամ գոմէշի վզին ու աչքը խփելով կտրում: Շնորհիւ ստեղծւած նոր «սոցիալիստական գաղափարների» ըմբռնմանը այլեւս գիւղացին չէր մտածում գալիք ամրան մասին, երբ իր երախաներն աւագ հաց ուտելով, թրծւելու, պղնձանալու են. էլ ինչ մտածել, է որ «սոցիալիզմ է արդէն» եւ մէկի ունեցածը պատկանում է բոլորին. և ընդհակառակն բոլորինը՝ մէկինն»: Ղամարլուի շրջանի Արտաշատ գիւղում շատ անասունք լաց էին լինում իւրենց անասունները մորթելու ժամանակ: Բայց ինչ արած պէտք է մորթէին: Նոր Բայազետի գաւառի Թաղ-քանդ գիւղացի Բաբսեղ Մելքոնեանը իր կովը որ 20 օրից յետոյ պիտի ծնէր մորթելով ասում է. «Ես իմ երախայիս միսը ուտէի գրացին լաւ էր. վա՛յ, տունդ քանդւի Ստալին, ինչո՞ւ իմ տունը քանդեցիր»: Սրան միտքերը յայտնել են համարեա բոլոր գիւղացիները:

Այսպէս, Հայաստանի գիւղացիութիւնը շնորհիւ «համատարած կոլլեկտիվացման» 15-20 օրւան ընթացքում, զրկւեց իր բոլոր անասուններից: Բաւական է հաւաքել որ դեռ 1930 թւին Ղամարլուի շրջանի Դարղալու գիւղում համատարածից առաջ կար 700-750 խոշոր եղջերաւոր անասուններ մի քանի հազար ոչխարներով, մինչ դեռ համատարածից յետոյ մնացել էին 100-130 անասուններ, մինչեւ նիհար, որոնցից շատերն ընկնում էին փողոցներում գարնանը եւ սատկում. չհաշւած ոչխարների ամբողջ կոտորածը: Դարղալու գիւղում ինչպէս շրջանի մնացած գիւղերը իւրաքանչիւր գիւղացի որ ունէր հարիւրաւոր ոչխարներ էր այժմ ունի 3-4 հատ՝ գուտ երախաների համար: Ահա ինչ է հետեւում այս բոլորից, որ Հայաստանում ինչպէս Խ. Միութեան մէջ՝ անասնապահութիւնը անկման ենթարկւեց: Անհրաժեշտ էր տնտեսական հակահարւած ստացաւ հայ գիւղացիութիւնը, որ այսօր օրհասական տագնապում է ապրում, մի Կրեմլի ահաբեկոյ տգէտ ու յիմար Ստալինի շնորհիւ:

Հայաստանի կառավարութիւնը վերջացնելով գիւղացիների ոչխարներն ու անասունները սկսեց գիւղացիներից հաւաքել ոչխարների հօտերի շները, ամէնմէկշան վճարելով 5 ռուբլի: Չեկիստներն անասնապահական գաւառներից գլխաւորապէս սկսեցին հաւաքել գիւղացիների շները (էդ էր մնացել, ի՞նչ կայ որ հաւաքեն, Յ. Ա.): Հաւաքւած շներն այսօր ամբողջութեամբ Մարգարայից սկսած մինչեւ Դավալու գիւղը կապել է Արաքի ափին չեկիստների մօտ արպէսզի սպասամբ գիւղացիները չկարողանան անցնել պարսկական կամ այլ սահման: «Անհաւասկ մի պետութիւն աշխարհիս մէջ, որ կառուցւած է սոցիալիստական հասարականց: Ահա սոցիալիզմի խարխուլը:

Այսպիսով մենք գտնում ենք պետական գոյութեան մի աչքի ընկնող ճիւղը, որպիսին է անասնապահութիւնը, որպէս տնտեսական մի յենարան, լիկվիդացիայի ենթարկւեց, որի շնորհիւ Խ. Միութիւնը ինչպէս եւ Հայաստանը ապրում են իրենց փլուզման վերջին օրերը: Այս բոլորից յետոյ, ամենեւին զարմանալի թող չլինի երբ այսօր Երեւանում ինչպէս աչքի ընկնող այլ քաղաքներում միս, իւղ, պանիր գտնել տարիների խնդիր է:

Եւ այն ժամանակ, երբ մենք Երեւանում էինք, Դիլիջանից, Տաշքենդից, Օրենբուրգից, եւ այլ քաղաքների ուսանողներից շատերը իրենց նամակի մէջ աւելացնում էին, «Տղերք միս, իւղ, պանիր, բասեղը Ռուսաստանի բոլոր քաղաքներից հանւած է, անհաւասկ 3 ամիս: Կոստանդպարից փախած երկու ուսուցչուհիներ նոյն բանն են պատմում:

Ռուսաստանի զանազան գաւառներից փախչում են գիւղացիները, գալիս Երեւան և որպէս ըստ իրենց «առատ» երկիր ապրում, մի կերպ: Ում պիտի գի-

ժեռ երբ մեծից փոքր գերագանցող աւազակներ են ու թալանչիներ: Չեկիստներ ու կուսակցական մեծ աքաղաղները ժողովուրդի թշւառութիւնից քամել են ազգաստ այրիների որբերի բերանից հաւաքել են ու առ այժմ պարագխտային կեանք են վարում: Այրանքային այդ անասելի սովը կուսակցական զանազան խաւերի մէջ ինչպէս եւ հասարակութեան մէջ առաջ է բերել յուսալքութիւն: Եւ ինչ կարող են անել — «արիւնաթաթախ ճարտերը», այն որ մի հրաշագեղ օր իրենց շղթայւած լեզուները ճարահատեալ պիտի բանան բոլշեւիկների իշխանութեան դէմ, եւ տակնուվրայ պիտի լինի սովետական Ռուսիան: Միայն սա՛ն է այն ուժը որ անխուսափելիօրէն հիմնայատակ է անելու Կրեմլի դիկտատորների բռնապետութիւնը:

(3) ՅԱԿՈԲ ԱՐԱՐԱՏՑԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ԱՐԴԵՕՔ ՊԻՏԻ ԾԼԻ

Համաշխարհային պատերազմէն ծագած տէրութիւններու գըլխաւոր մտահոգութիւնն է, աշխարհի վերադարձնել իր աւելի բարւօք վիճակը. այս նպատակաւ տարիներէ ի վեր ամէն ջանք կը թափուի: պէտք է բսել սակայն որ երկար ու փշալից է այդ ճանապարհը:

Լոքառնոյի, Պրիան - Քելլոկի դաշնագրութիւններն ու Լա Հէյի եւ Ժընեւի համաձայնութիւնները տրդէն գոյց տւին որ բարի կամքով կարելի է դժուարութիւնները հարթել: Ուրեմն կը մնայ միայն յարատեւել:

Բայց ինչպէս կարելի է մտածել նման ծրագրի մը մասին՝ երբ ամէն պետութիւն աւելի քան երբեք զինքը պարփակած է ազգայնական սեղմ շրջանակի մը մէջ, պաշտպանուած՝ անառիկ տեսակէտ մաքսային պատնէշներով, եւ քաղաքականապէս միշտ աւելի զինուելով, հակառակ պատառոտուած քաղցր ու խաղաղասիրական ճառերու:

Բայց աւելորդ է սակայն կանխակալ գաղափարներով ողջունել «Հաւծեւրոպան»: Գանք հաստատել պարզել նախ թէ այս ծրագիրը ինքնին ի՞նչ կը ներկայացնէ իսկ յետոյ՝ թէ հասարակաց կարծիքը ի՞նչ կերպ արտայայտուած է անոր շուրջ:

Անցեալ տարուան սեպտեմբերին էր որ Պրիան, Ժընեւի մէջ գումարուած Ազգաց Ընկերութեան պարզեց եւրոպական տէրութիւններու միջեւ գոյացուելիք միութեան մը ծրագիրը:

Ժողովին ներկայ գտնուող պատուիրակութիւնները միաձայնութեամբ ճանչնալով անոր օգտակարութիւնը, պաշտօն յանձնեցին Պրիանի աւելի եւս մշակել այս առաջարկը ու առանձնապէս ներկայացնել զայն եւրոպական կառավարութիւններու, որոնց կողմէ, նախնական քննութենէն վերջ պիտի յանձնուէր Ազգերու Դաշնակցութեան մէկ յանձնախումբի ուսումնասիրութեան:

Պէտք է ըսել որ այս ձեռնարկը գրեթէ եւրոպական բոլոր պետութեանց մօտ կը գտնէ իր գոյութեան արդարացման պատճառը: Այսպէսով է որ պիտի ստեղծուի հաւաքական պատասխանատուութիւն մը, Եւրոպայի խաղաղութեան սպառնացող վտանգին հանդէպ, ու միայն քաղաքական այլ նաեւ տնտեսական տեսակէտով:

Ցորդ յայտնուած զանազան կարծիքներուն համաձայն, Պրիանի «Միացեալ Եւրոպա»ի ծրագիրը հետեւեալ երեք գիտողութիւններով կարելի է սահմանել:

Ա.— Եւրոպական այս համագործակցութիւնը որեւէ կերպով չպիտի խախտէ Ժընեւի գործունէութիւնը եւ ոչ ալ անոր հեղինակութիւնը պիտի նուազեցնէ. այլ ընդհակառակն, աւելի եւս պիտի դիւրացնէ անոր աշխատութիւնը:

Բ.— Եւրոպական այս միութիւնը պիտի չընդդիմանայ Ազգերու Դաշնակցութենէն դուրս, զանազան պետութիւններէ բաղկացած համախմբումներու: Հակառակ ցարդ տիրող մաքսային դրութեան, ան Եւրոպայի մէջ պիտի իրագործէ բոլորովին նոր ձեւ մը, հիմնուած անդամներու միջեւ տիրապետող բարեկամական փոխադարձ վստահութեան վրայ:

Գ.— Եւրոպայի զանազան պետութիւններու միջեւ այս դաշնակցային կապը ոչ մէկ ատեն եւ ոչ մէկ կերպով պիտի ձեռնէ իւրաքանչիւր անդամի ազգային ու պետական գերագոյն իրաւունքներուն:

Ահա այս է Պրիանի ծրագրի կմախքը: Երբ կառավարութիւնները սկզբունքով համաձայնութեան դաշնագրութիւն մը, պիտի կազմուի վարչութիւն մը բաղկացած բոլոր ստորագրող կողմերու ներկայացուցիչներէն:

Ըստ դաշնագրութեան հօդուածին, ինչպէս վերը ըսինք, այս վարչութեան գործունէութիւնը պիտի չհակասէ եւ ոչ ալ դժուարութիւններ պիտի յարուցանէ Ազգերու Դաշնակցութեան գործունէութեան, մանաւանդ որ այս երկու մարմինները համերաշխօրէն պիտի աշխատակցին իրարու, մին իր համաշխարհային ձգտումներով, իսկ միւս աւելի սահմանափակ, եւրոպական հարցերով:

Ֆրանսայի արտաքին նախարար՝ Պ. Պրիանի այս ծրագիրը, վերոյիշեալ նախնական գծերուն մէջ, անցեալ ամառուան կիսուն, ներկայացուեցաւ եւրոպական մեծ տէրութիւններու, որոնց կողմէ քննուելէ յետոյ, յառաջիկայ Ժընեւեան հաւաքոյթին մէջ ալ պիտի ենթարկուի վերջին վիճաբանութեան:

Դեռ պաշտօնապէս կառավարութիւնները այս ծրագրին մասին իրենց տեսակէտը պարզած չեն, բայց անպաշտօն կերպով, զանազան անհատներու եւ մամուլի միջոցաւ, գրեթէ ամէնքն ալ յայտնած են իրենց տրամադրութիւնները:

Ընդհանուր առմամբ՝ տիրապետող խանդավառութեան հետ, կայ նաեւ տեսակ մը անվստահութիւն եւ կասկածանք բանեւրոպայի գաղափարին բուն իսկ վերջնական արդիւնքին շուրջ: Այսպէս՝ Պերլինի Գիւղատնտեսական Հիմնարկի տեսուչը կը յայտարարէ համեւրոպական հաւաքոյթի մը մէջ, որ «Նոթէ Եւրոպա անհատապէս ինքզինքը պաշտպանելու զիտութեամբ, իրեն համար միացեալ տէրութիւն մը չկազմէ, անտարակոյս դէպի անանկութիւն պիտի երթայ, որուն առջեւը առնելու համար միակ միջոցն է առանց մաքսային պատուարներու, ողջամիտ որոշումներէ յետոյ, իսկոյն մըգակցիլ Միացեալ Նահանգներուն հետ»:

Սակայն նոյն կարծիքէն չեն գերման թերթերու մեծամասնութիւնը՝ որոնք բոլորովին տարբեր աչքով կը դիտեն Պրիանի այս ծրագիրը, նկատելով զայն իբր քայլ մը դէպի այն ուղղութեան-

նը, ուսկից Ֆրանսա կ'ուզէ ձեռք ձգել Եւրոպայի մէջ գերակշիռ դիրք մը կը յորդորեն հասարակութիւնը որ ծրագրի արտաքին խաղաղասիրական երեւոյթէն չխաբուի, քանի որ ներքնապէս անոր նպատակը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ իրականացնել այն գնորական երազը զոր Յուդովիկոս ԺԴ. եւ Մեծն Նափոլէոն այնքան փայփայած են իրենց մտքին մէջ:

Իսկ անգլիական թերթերը առանց որոշ դիրք մը բռնելու կը բաւականան միայն մէկ քանի տեսութիւններ պարզելով հարցումներ'ուղղեն թէ՝ «ինչպէս պիտի նկատուի այս ծրագիրը Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ ոչ-եւրոպական տէրութեան մը կողմէ: ինչպէս է զոր օրինակ Ճափոնը, կամ Միացեալ Նահանգներէն եւ աւելի կարեւորը իրենց համար՝ «Անգլիական գաղութներէն. կ'աւելցնեն նաեւ որ եւրոպական որեւէ միութիւն առանց Մեծն Բրիտանիոյ մասնակցութեան, եթէ ոչ անկարելի, գոնէ բուն իր նպատակին չկրնար հասնիլ եւ Անգլիան ալ իր կողմէ այս տեսակ խմբակցութեան մը հանդէպ անտարբեր չկրնար մնալ, այսուհանդերձ ան համաշխարհային կայսրութեան մը կեդրոնը ըլլալով, չի կրնար մտնակցիլ դաշնակցութեան մը, ուրկէ դուրս կը մնան իր կալուածները:

Գալով Իտալիոյ, արտաքին նախարար Կրանտիի ու վարչապետ Մուսոլինիի ճառերէն վերջ, դիւրին է գաղափար մը կազմել այդ ծրագրին շուրջ տիրապետող մտայնութեան վրայ: Արնոլտօ Մուսոլինի «Popolo d'Italia»ի մայիս մէկ թիւին մէջ, այսպէս կ'արտայայտուէր «Բանեւրոպայի գաղափարը 20 դար սպասելէ վերջ, դեռ քիչ մըն ալ կրնայ սպասել» եւ շարունակելով կ'աւելցնէր. «Ընչուշա այս ծրագիրը կը ձգտի Ֆրանսայի գերակայութեան ենթարկել բովանդակ Եւրոպան եւ այս առթիւ կրնանք հարազատօրէն ենթադրել որ անոր իրագործումով, Պրիան յաջողի մեր օրերու Մեթերնիխը դառնալ»:

Ահա այս գետնի վրայ է ուրեմն որ կ'իյնայ Պրիանի ձեռքի սերմը, եւ անտարակոյս, անտեղի չէ եթէ հարցնելու ըլլանք, թէ. «Արդեօք ան պիտի ծլի՞»

Սպասենք.

ՆԱՀԻՐ

ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ՊՏՈՅՏ

Ֆրանսայի եւ Միացեալ Նահանգներու միջեւ բժշկական արհեստակցական կապ մը հաստատելու համար կ'աշխատի մասնաւոր մարմին մը: Նիւ Եօրքի նոյն մարմինը 600 բժիշկներու մէջէն ընտրած է 60 հոգինոց խումբ մը, անոր իրաւունք տալով պտըտիլ Ֆրանսայի բոլոր ջրաբուժական կայանները եւ ջերմուկները: Այս օտար բժիշկներուն մէջ կը գտնուի նաեւ հայ մը, Տօքթ. Հայկ Գասապաշեան, որ կը պաշտօնավարէ Նիւ Եօրքի մէկ հիւանդանոցին մէջ.

4,000,000Ի ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉ

Իտալական նաւ մը անցեալ երկուշաբթի օր Պոլսէն կը հասնէր Մարսէյլ, ուր 357 թոնօ ծանրութեամբ բեռ ցամաք հանելէ յետոյ, նոյն իրիկունն իսկ կը մեկնէր Պոլիս: Կասկածի վրայ, մաքսային ոստիկանութեան պետը քննութիւն կատարեց, բացաւ սնտուկները եւ երեւան հանեց 1,100 քիլօ ծանրութեամբ զանազան տեսակի թմրեցուցիչներ, ներածական 3-4 միլիոն արժէքով: Բոլորը գրաւուեցան:

ՊԱՐՏԷԶՆԵՐԸ ԵՒ ՎԱՐԴԵ[...]

Այս յօդուածը բանաստ[...] թիւն մըն է:

Ուզեցի, ամրան այս [...] րուն, խօսիլ պարտէզներու [...] եւ քաղեցի, պարտէզ մանող [...] պէս, այս ծանօթութիւններ[...] դարձեւ ի՞նչ կայ աւելի հաճ[...] որքան քիչ մը շուքի առնել [...] տեղի մը մէջ, կամ գոնէ [...] տերեւախիտ ծառերու [...] ամրան այս եղանակին, քաղաքի բնակիչներուն: Որովհետեւ [...] քաղաքները անհնարին [...] դառնային, եթէ պարտէզ [...] նային: Դժբախտաբար ծառեր[...] չեն սիրեր քաղաքը: Հաս[...] յուն են, ծուխերէն կը թու[...] նորուին ու կը մեռնին:

Ահա փարիզը: Ունի թաղայ[...] փոքրիկ պարտէզներ, եւ հանրա[...] յին մեծ պարտէզներ (Լիւքսե[...] պուրկ, Թիւյլըրի, եւայլն [...] կայն բոլոր այդ պարտէզներ[...] անբաւական են: Լոնտոնի պար[...] տէզները ունին 80—200 հեկ[...] տար տարածութիւն, Փարիզի մեծ պարտէզները՝ 20 հեկտար միայ[...] Փարիզ չի կրնար խնամել իր [...] պարտէզները, ահա թէ ինչու կը փճանան ծառերը:

Ծառերուն գլխաւոր թշնամին է փոշին եւ ինքնաշարժի կազա[...] յին ծուխը: Աւանօք Փարիզի պա[...] ղոտներուն եզերքը կը բարձրա[...] նային կենձիներ եւ թմբիներ[...] 17րդ դարուն Ֆրանսա մա[...] կասինին, որ մեծ յայտ[...] ցաւ: Սակայն հետզհետէ կասի[...] նիներն ալ չդիմացան քաղաքի օդին: Ուռիներն ու թեղօշներն ալ կը վախնան: Մասնաւորաբար թեղօշը ունի թշնամի մը, մակաբոյծ բոյս մը, որ հայկական գիւղերու մէջ կը կոչուի «ա[...] լապ» (gui): Կանանչ փունջ մը գերուկ տերեւներով: Հին կելտ[...] ցիները նուիրական կը նկատէին [...] զայն եւ տրուիտ ոգիները ս[...] կեպատ ոգորներով կը կտրէին [...] գործածելու համար իրենց ա[...] ղանը: Դեռ մինչեւ հիմա Անգ[...] սացիները կը սիրեն զայն եւ «երջանկաբեր» կ'անուանեն: [...] կական գիւղերու մէջ աղէ [...] սինձ կը պատրաստէին, թռչուն բռնելու համար: Սարեակները շատ կը սիրեն տալապին պտուղները, բայց լուծողական յատկութիւն մը ունենալով, աւելի վերջ կը ծրաեն եւ ծիլերն տեղը [...] լապ կը բուսնի:

Այսպէս պարտէզներուն ծառերը բժիշկ մշակներ կը պահան[...] ջեն: Արդարեւ պարտէզամշակու[...] թիւնը փորձառութեան եւ գիտու[...] թեան կը կարօտի:

Առաջին բուսաբանական պար[...] տէզը բացուած է 1303ին Իտա[...] լիոյ Սալէրնօ քաղաքին մէջ [...] Հանրապետութիւնը, [...] 1333ին, պարտէզ մըն ալ բացա[...] Վենետիկի մէջ: Եւ այսպէս պար[...] տէզներ բացուեցան Փատովա, Նափոլի, Ֆլորանս:

1597ին էր, որ Փարիզ [...] ցաւ պարտէզ մը, Մասնաւոր [...] կեփոնքեր պատրաստելու համար [...] թագաւորին: Ցետոյ պարտէզներ բացուեցան Մոնփելիէ, Թուլուզ, Արընոպլ, Պորտօ:

Անգլիոյ մէջ Էլիզապէթ թագուհին էր, որ առաջին անգամ պարտէզ մը բացաւ քիւ արուարձանին մէջ: Այս պարտէզը այսօր չափազանց հարուստ է: Ունի պատկերասրահներ աշխարհի բոլոր սեռակ ծաղիկներու եւ պտուղ[...] ներու:

Պերլինի պարտէզը կը գտնուի քաղաքէն դուրս: Շինութեան հա[...] մար ծախսուեցաւ 14 միլիոն [...]

մարք։ Ունի եօթը հանրային ընթերցարաններ։ Գերմանական առաջին բուսաբանական պարտէզը բացուած է Լայբցիկի մէջ 1750ին։

Այսօր գումար, ամբողջ Եւրոպայի մէջ բուսաբանական պարտէզներուն թիւն է 150։

Չափազանց գեղեցիկ են Կալկաթայի եւ Սեյլանի պարտէզները՝ հսկայ արմաւենիներ, բարձրաճաւէտ ծաղկանոցներ։

Մոսկուա 16րդ դարուն բացաւ դեղաբանական պարտէզ մը, հոգալու համար պալատին դեղերը։ Գեղեցիկ պարտէզ մը շինեց նաեւ Մեծն Պետրոս իր մայրաքաղաքին մէջ։

Թիֆլիսի պարտէզը ամենահինն է Կովկասի մէջ։ Բայց գեղեցիկ են նաեւ Սուխումի եւ Բաթումի ծովահայեաց պարտէզները։

Երեւանի պարտէզը եւս գեղեցկացնելու համար, ջանքեր կը թափուին. դժբախտաբար առուներուն ջուրը կը վնասէ բոյսերուն. Անհրաժեշտ են աւազաններ որպէսզի ջուրը տաքնայ արեւով եւ յետոյ գործածուի։ Գաւառական պարտէզներ ալ ունինք (Դիլիջան), որոնք գեղեցիկ են միայն իրենց բնական շնորհներով։

* * *

Պարտէզներուն մեծագոյն զարդն է վարդը։ Զէ՞ որ ինչպէս գերման մեծ բանաստեղծը կ'ըսէր, «Մարդիկ միայն երկու բան կ'ուզեն, հաց եւ վարդ»։

Վարդախօսներ կան, որոնք կը համրեն 300 տեսակ վարդուներ՝ 7000 տեսակ։

Բանաստեղծ ու նկարիչ, բոլորը սիրահար են վարդի։ Հայ աշուղները միշտ վարդ երգած են։ Ռաֆայէլ 228 նկար ունի, որոնց մէջ ներկայացնեն վարդի տեսակներ։ Հէքեաթ մը կը պատմէ թէ վարդերը նախապէս ճերմակ էին, բայց երբ Աստղիկ դիցուհին իր սիրականը կը փնտռէր, փուշով մը վիրաւորուեցաւ, կաթիլ մը կարմիր արիւն ցայտեց ճերմակ վարդերուն վրայ, որոնք յանկարծ կարմրեցան։ Վարդի մասնագէտները հազար տեսակ վարդեր ստեղծած են պատուաստելով։ Եւ ի՜նչ գեղեցիկ անուններ ունին անոնք, յաճախ մեծ փառքերու անուններ։

Այսպէս վարդի ամէն տեսակ ունի ֆրանսացի դքսուհիի, զօրավարի, բանաստեղծի անուն մը։ Արեւելքցիները, սակայն վարդերը կը կոչեն տեղական անուններով,— Դամասկոսի վարդ, Շիրազի վարդ։ Իսկ Հայերը քնքուշ անուններ կուտան,— քեաֆուր վարդ .

ԱԼԵՆՈՒՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՋՈՒՐ

Այս ամառ ջուրի մեծ նեղութիւն կը զգայ Երեւան, որովհետեւ նոր հիւանդանոցներ, գործարաններ ու բնակարաններ շինուեցան։ Ամառը չհասած, քաղաքին իւրաքանչիւր ծորակին առջեւ ժողովուրդը պոչ կը կապէր։ Ջուրի պաշտօնեաներէն շատերը յաճախ, առանց ջուր առնելու, կը ստիպուին մեկնիլ եւ ջուր փնտռել քաղաքին ներքին թաղամասերուն մէջ։ Քանաքեռի բնակիչները եւս մաքուր ջուր կը պահանջեն։ Կը յուսացուի, որ գալ տարի Երեւան առատ ջուր ունենայ շնորհիւ նոր ջրմուղին, որ կը շինուի գետ։ Իսկ մինչ այդ, մանաւորաբար քաղաքին վերին ծայրամասերուն ջուր հայթայթելու համար, յարմար կը նկատուի տակառով ջուր փոխադրել, ինչպէս կ'ըլլայ Թիֆլիսի մէջ։

ՆՈՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

«Խորհր. Հայաստան» տակաւին կ'արձանագրէ հին պատմութիւնները (20 մայիս)։

— Փաշաքեանդ գիւղէն կոմունիստ Արշենագ Միրզոյեան օրհնած գինին կը խմէ եւ քիչ մը քաջութիւն զգալէ յետոյ, կը յայտարարէ

— Ես գնում եմ կովերս հանեմ կոլխոզից. չնայած ես կոմունիստ եմ, բայց իմ մէկ կովը խսկի հազար կուսակցական տոմսի հետ չեմ փոխի։

Նման կոմունիստներ են Եբեմ Յակոբեան, Բեգլար Յակոբեան, Վաղինակ Սողոմոնեան։ Այս վերջինը, հրաժարելով կոլխոզի մէջ մանելէ եւ աշխատանքներուն մասնակցելէ, կը յայտարարէ.— «Խոմ, ես էլ ձեզ պէս գիտող չեմ, որ հեղինակութիւնս գցեմ պատուաւոր մարդկանց մօտ»։

Միւս կողմէ. ապահովաբար տնտեսական ճնշումի ենթարկուելով, քանի մը աղքատ գիւղացիներ կ'ուզեն Պուրդուգուլիի կոլխոզը մանել։ Ամէն օր Աղջաբէն (4 վերստ) հնձելու կուգան, բայց կոմունիստը կը պոռայ ու կը վռնդէ զանոնք վիրաւորիչ ձեւով.— «Կոլխոզը որբանոց չէ, որ կանանց ընդունինք»։

Մարդու խելք չի հասնիր Հայաստանի բաներուն,— ժաժք, մի մաներ, հողդ առ, կովդ առ…։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ Ի՞ՆՉ Կ'ԱՐՏԱԾԷ

Խորհրդ. Հայաստանի մէկ խմբագրականէն (Թիւ 114)։

— Արդիւնաբերական ապրանքներու արտադրումը շատ թերի ձեւով կը կատարուի, հակառակ լայն կարելիութիւններու։ Մարմարի, գրանիտի, չեչաքարի արտադրումը մը առաւել գլխաւորաբար այն պատճառով, որ այդ գործով զբաղող կազմակերպութիւնները տակաւին չեն կրցած մեքենայականացնել արդիւնաբերութիւնը։

Գորգագործութիւնը, որ Հայաստանի արտադրման գլխաւոր առարկաներէն մէկն է, այս տարի մեծ ծաւալ չստացաւ։ Հաւաքական գիւղատնտեսութեան մէջ կատարուած սխալներու ընթացքին, գորգագործութեան արհեստանոցները կազմալուծուեցան։ Ներկայիս աշխատավարձը քիչ է, անհրաժեշտ նիւթերը կը պակսին։ Վերջապէս կազմակերպական թերութիւններու պատճառով գործի արդիւնաբերութիւնը տկարացած է։

Հայաստան կ'արտածէ նաեւ չերամի հունտ, աղիք, եւայլն, որոնք մեծ տեղ չեն գրաւեր։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐ

Բոլոր կրթական վերատեսուչներուն մասնակցութեամբ, ժողով մը պիտի գումարուի Էնգիւրիի մէջ յուլիս 15ին։ Ժողովը պիտի քննէ կրթական գործավարը։ Իւրաքանչիւր վերատեսուչ ընդարձակ տեղեկագիր մը պիտի տայ իր շրջանակի կրթական գործունէութեան եւ ներկայ վիճակի մասին։ Տեղեկագրին մէջ առանձնապէս պիտի ներկայացուին պետական, մասնաւոր, օտար եւ փոքրամասնութեանց վարժարաններու ներկայ վիճակը։

Ժողովը որոշումներ պիտի առնէ այս դպրոցներուն մէջ կատարուող դասաւանդութեանց արդիականացումի մասին եւ այս բանին համար ծրագիր մը պիտի պատրաստէ։ Այս ծրագիրը պիտի գործադրուի դպրոցական առաջիկայ տարիին։

ՕՓԵՐԱՆ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Օփերայի խմբութիւն մը կազմուած է Պոլսոյ մէջ, ներկայացումներ տալու համար։

Միութեան նպատակն է օտար օփերաները թուրքերէնի թարգմանել եւ ներկայացնել։ Առաջին առթիւ իտալական օփերաները պիտի թարգմանուին։

Միութիւնը գործի անցած է արդէն եւ յանձնախումբեր կազմուած են։ Բեմական ուսուցիչ նշանակուած է Երաժշտանոցի ուսուցիչներէն Պ. Թուլարիքօ. Երգչախումբին պետ կարգուած է դարձեալ Երաժշտանոցի ուսուցիչներէն Պ. Պրաւուր եւ նուագախումբին վարչութիւնն ալ յանձնուած է Թէմնիթայի նուագախումբին պետ Եուենկի։

Ցայտնի չէ, սակայն, թէ օփերայի դերասանները ու երգիչները որո՞նք պիտի ըլլան, որովհետեւ երաժշտական պէտք եղած ուսումը առած դերասան չկայ Պոլսոյ մէջ։ Նոյնպէս դեռ չէ որոշուած թէ ո՞ր թատրոնին մէջ պիտի տրուին ներկայացումները, քանի որ օփերայի յարմար կառուցուածքով բեմ ու թատրոնի շէնք չկայ։

ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Անցեալ օր, կրթական գործավար Ճէմալ Հիւսնի պէյի պտոյտով, համալսարանին տնօրէնը Տօքթ. Քեաղըմի տուեր էր երկու պաշտօն, մէկը բժշկական համալսարանին եւ միւսը ատամնաբուժական վարժարանին մէջ։

Արդ, համալսարանի դասախօսներէն ոմանք դժգոհ մնացած են այս անուանումէն, իսկ բժշկական վարժարանի դիւանը կը գանգատի որ իր հաւանութիւնը չէ առնուած։

Այս միջադէպը ծանր հանգամանք մը առաւ, որովհետեւ բժշկական համալսարանի նախագահ Տօքթ. Սիւրէյեա Ալի պէյ հրաժարեցաւ։ Իր հրաժարականին մէջ, նախագահը կ'ըսէ.

«Համալսարանի տնօրէնը եւ ֆաքիւլթէներու ժողովները ոեւէ առնն պարտաւոր չեն կրթական գործավարութեան հրամանները գործադրելու»։

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ

Ազգ. ժողովի նստաշրջանին փակման առթիւ, վարչապետ Ըսմէթ փաշա ճառ մը խօսած է կառավարութեան գործերը ներկայացնելով։ Վարչապետը գլխաւորաբար ծանրացած է տնտեսական այն դժուարին շրջանին վրայ, որուն ենթարկուեցաւ երկիրը։ Այս դժուարութիւնը հարթելու համար ձեռք առնուած միջոցները թուած է վարչապետը, մի առ մի յիշելով երկրագործութեան զարգացման համար եղած ձեռնարկները, տուրքերու թեթեւացումը, Երկրագործական Դրամատան վարկին բարձրացումը եւ պետական Դրամատան կազմութիւնը, որուն պիտի կրնայ մասնակցիլ ամբողջ ժողովուրդը բաժնեթուղթերով։

Վարչապետը այս եւ ուրիշ ձեռնարկներու արդիւնքին մասին հաւաստիքներ տալէ վերջ, արտաքին պարտքերու մասին հետեւեալը յայտարարած է.

— Ներկայիս, մասնագէտ մը ելմտական բոլոր խնդիրներու մասին քննութիւն կը կատարէ։ Այս քննութենէն վերջ պահանջատէրերուն հետ շփումներ պիտի ունենանք եւ բանակցութիւնները պիտի շարունակուին։ Քննութեանց եւ առաջիկայ բանակցութեանց մասին այսօր աւելի տեղեկութիւններ տալ կարելի չէ։

ՁՈՒԿԵՐԸ ԿԸ ԿԱՏՂԻ՞Ն

Այս հետաքրքրական հարցումը եւ գաղափարը Իզմիրի մէջ մտքերը բաւական զբաղեցուցած է, կատաղութեան դէպքի մը առթիւ։ Անցեալներ կատաղած շուն մը քարափին վրայ բաւական իրարանցում հանելէ վերջ, ծով կ'իյնայ եւ կը խեղդուի։ Ասոր վրայ, ժողովուրդին մէջ մեծ վախ մը առաջ կուգայ այն գաղափարէն թէ ձուկերը շունին միսը պիտի ուտեն եւ իրենք ալ պիտի կատղին։ Այս կարծիքը այնքան տարածուած եւ ազդեցութիւն գործած է, որ ձկնավաճառները բաւական վնասի ենթարկուած են, որովհետեւ իրենց վաճառքը կրնար «կատղած» ըլլալ։ Ի վերջոյ, սակայն, կարելի եղած է մտքերուն մէջ տեղաւորել նաեւ այս «կատաղութեան» հակաթոյնը, այն գաղափարը՝ թէ ձուկերը չեն կատղիր եթէ նոյնիսկ կատղած շուն մը խածնէ զիրենք։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Վարչութիւնս կուգայ խնդրել Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ամերիկայի (Մ. Նահանգներ), Գանատայի, Պրազիլիոյ, Արժանթինի, Մեքսիքայի, Եգիպտոսի, Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ, Յունաստանի, Պէլճիքայի, Կիպրոսի, Պարսկաստանի, Պաղեստինի, Միջագետքի եւ մանաւանդ Սուրիոյ, Լիբանանի շրջաններէն, որ անյապաղ ղրկեն մեզ իրենց որոշ հասցէն, գործունէութեան տեղեկագիրը, անդամներուն թիւը (սկաուտ եւ մարզիկ զատ-զատ), հիմնարկութեան թուականը, իրենց մասնաճիւղերուն թիւն ու անունները։

Կը խնդրուի բոլոր հայ թերթերէն արտատպել սոյն յայտարարութիւնը։

Հասցէ՝ Union Générale Arménienne, 1 Rue Saulnier, Paris (9e). France։

(Կնիք)

Հ. Մ. Մ.

Հ. Մ. Մ.ի Ֆութպոլի առաջին եւ պահեստի խումբերը, փայլուն շրջան մը բոլորելէ յետոյ փակեցին իրենց եղանակը, եւ մօտ ատենէն պիտի սկսին մարմնակրթական փորձերու, Պակաթելի դաշտին վրայ, ամէն կիրակի առաւօտ, զօրացնելու համար հայ ֆութպոլիստներու ֆիզիքական կարողութիւնը։ Հ. Մ. Մ.ի Վարչութիւնը քաջալերուած իր գտած համակրութենէն, այժմէն ձեռնարկած է կազմելու հայկական զօրաւոր ֆութպոլի խումբ մը։ Հ. Մ. Մ.ը տասը տարիէ ի վեր գոյութիւն ունի Փարիզի մէջ, եւ միակ հայկական միութիւնն եղած է որ մասնակցած է Լիկի ախոյեանական մրցումներուն։ Բայց կանոնաւոր մարզադաշտ չունենալով, չէ կարողացած բարձր դասակարգերու մէջ տեղաւորուիլ։

Քանի մը տարիէ ի վեր նուիրուած է միայն բարեկամական մրցումներու մասնաւորապէս գաւառներու մէջ, ուր շատ լաւ անուն ձգած է։ Վ. Հ.

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Աշխատանքի Նախարարը հրահանգած է որ ընկերային ապահովագրութիւններու սպասարկութեանց, շարունակեն արձանագրել յայտարարութիւնները, որոնք ըստ օրէնքի, պէտք էր լրացած ըլլային յունիս 1ին։

Ցարդ, Փարիզի եւ գաւառներու մէջ արձանագրութիւններու գումարը հասած է 6 միլիոն 562,442։

Յունիս 1էն առաջ, արձանագրուածները պիտի ստանան իրենց բաժնեգրութեան քարտերը, յուլիս 1էն առաջ։

Իսկ անոնք որ արձանագրուած են յունիս 1էն յետոյ, իրենց քարտերը պիտի ստանան կարելի եղածին չափ կարճ ժամանակի ընթացքին, բայց ո՛չ յուլիսէն առաջ։

"ՅԱՌԱՋ..Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 7 —

ՎԵՐՋԻՆՆԵՐԸ

Ի՞նչ անել։ Դեռ հաւատալ, սպասել, գուցէ պէտք է նաեւ այդ զոհը հայրենիքի փրկութեան եւ խաղաղութեան համար։

Ոտով պիտի քայլեն մինչեւ Դըլիթափա, ու այնուհետեւ յոգ վակոններով մինչեւ Ռուսաստանի խորքերը քշեն։ Ձին է խոստացել, իսկ նրանք ...ուց արեւն ապաւինած անհարկու էին դուրս եկած տնից «միջինը» երթալու համար։ ...ով կարող է տեսակցել իր բարեկամի հետ, ինչ կարելի է փոխանցել։ Առջին կայանը Քանաքեռ. այնտեղ պիտի գիշերեն։ Անօթի են, ...ոգնած, Ֆիզիքական յոգնութիւնը չէ, անօթութիւնը չէ իրանց սպանողը. գինուորը, մանաւանդ հայ գինուորը, վարժ է ... սպանողը մահացող հայրենիքն է. հարազատ գերուած, ...ուած լինելու լուրի թոյնն է։ ...ւում են մէկ մէկ, կամ խումբ խումբով փակուածներն ...քան մենակ են զգում իրենց ... խօսել, նոյնիսկ խորհել անկարող են. իրենց մէջ են կարմիր չեկիստները անհարկու։ Ի՞նչ խորհել, ժամանակաւոր բաժանո՞ւմ, վերադա՞րձ. հաւատալ դեռ։ Անվերադարձ կորո՞ւստ. վերջին մեա՞ս բարո՞վ մրմնջեն. չգիտեն։

Ենթասպայ Մուշեղ Մամիկոնեանը մտածում է եւ ուզում է, որ իր մտքերն անթելի նման փոխանցուին բոլոր ուղեկիցներին, բոլոր սրտերին, «Հայ սպաներ, զօրավարէն մինչեւ վերջին ենթասպայ, հաւատացէք ինձ, սա աքսոր է, սա ստոր դաւաճանութիւն է. վատ բաներ պիտի կատարուեն հայրենիքում եւ առաջինը մեզ. կռուող ուժն են չէզոքացնում իրենց ընթացքին ընդդիմացող չունենալու համար, չպէտք է երթալ առաջ, չպիտի դուրս գալ հայրենիքի սահմաններէն. Թէկուզ անզէն՝ պիտի պոռթկալ, կամ մեռնել ու նետել ճակատին խաչուածի ցեղին ամօթը, կամ խուսափել ու վերադառնալ ժողովուրդի գիրկը. դա՜ է այս, ու հայ սպայակոյտն ամբողջովին չպիտի ենթարկուի այս ստոր դաւին»։ Մտածում է նա ու կրկին մտածում, ու ցանկանում, որ իր միտքը փոխանցուի բոլորին զօրավարէն մինչեւ վերջին ենթասպային։ Մտածում է ու որոնում ընկերների հայեացքները. ու երբ նրա հայեացքը հանդիպում է կապիտան Կ.ի հայեացքին՝ նրան թւում է, թէ Կ.ն հասկանում է իրեն, կամ նոյնն է մտածում ու սպրում ինչ որ ինքը։

Բոլոր նրանք, որ հարազատ ունէին աքսորեալների մէջ լուսացրին Քանաքեռում, թնդանօթներով շրջապատուած զօրանոցների պատերի տակ, յուսալով մի վերարկու, մի կապոց, մի քիչ դրամ փոխանցել թշուառներին։ Ուա՜ղ, քչերին յաջողեց այդ, այն էլ անուղղակի։ Կէս գիշերին անց՝ կարմիր ուխտեալներն յոգնած քաշւում են հանգստանալու։ Պահապան ռուս զինուորները աւելի գթով են վերաբերւում ռուս բանակի սպաներին, արտօնւում է սպաներին պէտքի համար դուրս գալ զօրանոցների գաւիթը։ Ենթասպայ Մուշեղը արտաքնոցում մի կտոր ածուխ է նկատում։ Վերցնում է, ու խոշոր տառերով գրում ճերմակ պատի վրայ «Մնաք բարով ընկերներ... — Լեռ, անտառ, գիւղեր Կրում եմ, կարդամ, ու նրան թւում է, թէ կարդացող սպան պիտի հասկնայ իր միտքը։

Արտաքնոցէն դուրս գալիս՝ նա հաճոյքով տեսնում է, որ անմիջապէս իրեն յաջորդողը կապիտան Կ.ն է լինելու։ Կապիտան Կ.ն կարդում է պատի գրութիւնը եւ, այո՛, հասկանում է։ Զէ՞ որ ինքն էլ նոյնն է խորհել ամբողջ գիշերը. ու... բայց մինակ չէ. այո՛, անտառ, լեռ եւ գիւղ, ուր սպրում է հայ ժողովրդի արմատը։

Լոյսը դեռ չբացուած՝ սպառնալիքով ժողովուրդը հեռացրեց զօրանոցների մօտէն, ու գիւղը դեռ քնած՝ (եթէ կարողացաւ քնել այդ գիշեր) սպաները դուրս հանեցին ու քշեցին առաջ, միշտ շրջապատուած զօրքով ու թնդանօթով։

Քայլեցին անընդհատ առանց սննդի ու առանց ջրի։ Ձին ծեծեցին ծարաւներն յագեցնելու համար ու աւելի այրեցին անսաւաղ իրենց ներսիդին։ Ոտները առաջին պաղեն ու քալելու անկարող դարձան, բայց թշնամուց դերի վարուող պարտուածի նման, թիկունքներին հարուածներ կերան եւ յառաջ մղուեցին։ Ամէն ոք ինքն իր մէջ ամփոփուած իր ցաւերին, իր խոհերին անձնատուր՝ ոչինչ էր տեսնում, բացի այն տաժանելի ճամբայէն, որ պիտի անցնէր ու այն սոսկալի ապագայէն, որին պիտի հանդիպէր։

Երրորդ կայանում, երբ ստուգում էին ներկաները եւ անջատում քայլելու անկարողները՝ նկատեցին որ ենթասպայ Մուշեղ Մամիկոնեանը եւ կապիտան Կ.ն չկային։ Ե՞րբ եւ ինչպէ՞ս էին խուսափել նրանք զինուորներով ու հրազէններով շրջապատուած շղթայէն, ոչ ոք իմացաւ։

Հրաման արձակեց շրջապատել բոլոր գիւղերը, ճամբաները, անտառները, խուզարկել ամէն տեղ, ողջ ողջ բռնել, կամ գնդակահարել յանցուոր փախստականները։ Սակայն մահուան սպառնալիքն անզօր է կամքի եւ վճռականութեան առջեւ, նոյն գիշերը նկատուեց, որ անյայտացել է նաեւ այրուձիու սպայ Ն.եանը, օրինակը վարակիչ էր, նրանց պիտի հետեւէին եւ հետեւեցին ուրիշները։

Հպարտութիւնը խստացաւ, անտառ ու այգիս սար ու ձոր գիւղ ու աւան ճամբու երկայնութեամբ շրջապատուեցին խուզարկեցին, պաշարումը շաբաթներ տեւեց, շինականներ ծեծուեցին ու խոշտանգուեցին փախստական պահած լինելու մեղադրանքով, բայց բոլոր պրպտումները, բոլոր խստութիւնները ի զուր անցան։ Հայաստանի ազատագրուած վերջին սպաները ժողովրդին, հայ գիւղացուն էին ապաւինել ու նա երբեք չէր յանձնի Սարդարապատի զինուորին՝ կարմիր մանգաղին։

Նրանք ապաւեցին ու ժողովրդի հետ միասին պայքարեցին բռնակալութեան դէմ փետրուարեան ապստամբութեան պանծալի օրերին։

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

ՎԵՐՋ

ՀԱՆՔԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Ժընեւի յանձնախումբը, որ կ'ուսումնասիրէր ածխահանքերու մէջ աշխատանքի տեւողութեան կանոնաւորումը, մեծամասնութեամբ մերժեց բանուորական ներկայացուցիչներու առաջարկը՝ հանքերու մէջ աշխատանքը 7 ժամուան իջեցնելու մասին։

կանութեան արգելքին, երէկ Պոմպէյի մէջ պիտի շրջագայէր թաղէ թաղ. յետաձգուեցաւ այս պատճառով: Դադարի պահէ մը օգտուելով, մէկ քանի կամաւորներ որ, եւրոպական վաճառատուններու առջեւ, իրենց պաշտօնի սովորական դիրքը բռներ էին, ձերբակալուեցան:

Սիմոնի տեղեկագիրը հրատարակուեցաւ

Այսօր հրատարակուեցաւ Սիմոնի տեղեկագրին երկրորդ մասը, որուն գլխաւոր կէտերը տուեր էինք նախապէս: Ահա մէկ քանի նոր մանրամասնութիւններ:

1.— Ամէն մէկ նահանգ պիտի օժտուի լայն ինքնավարութեամբ եւ պիտի ունենայ նախարարական դահլիճ մը, որ հաւաքաբար պատասխանատու պիտի ըլլայ օրէնսդիր խորհուրդին առջեւ: Նահանգին կառավարիչը սակայն, աւելի մեծ իրաւասութիւններ պիտի ունենայ քան դահլիճն ու օրէնսդիր խորհուրդը, նահանգին ապահովութեան վերաբերեալ խնդիրներուն մէջ:

2.— Կեդրոնին, Տէլհիի մէջ պիտի ստեղծուի 250-280 հոգինոց դաշնակցային ժողով մը, ընտրուած՝ հինգ տարուան համար:

3.— Անկախ կոչուած կառավարութիւնները, որոնք իրականին մէջ, ենթակայ են Անգլիոյ դաշնակից կամ հպատակ իշխաններու, պիտի կազմակերպուին այնպէս որ, յետագային կարելի ըլլայ Անգլիոյ գերիշխանութեան տակ ստեղծել ամբողջ Հնդկաստանի դաշնակցային պետութիւնը:

Այս նկատումով է որ տեղեկագիրը կ'առաջարկէ հիմնել «Ամենամեծ Հնդկաստանի» խորհուրդ մը, որ պիտի բաղկանայ Անգլիական Հնդկաստանի 20 եւ միւս կառավարութեանց 10 ներկայացուցիչներէն:

4.— Գալով Հնդկաստանի արտաքին պաշտպանութեան, Սիմոնի յանձնախումբը կը յայտարարէ.— Երկար ժամանակի համար, անկարելի է որ հնդկական բանակը կարենայ անվտանգ զրկուիլ բրիտանական տարրին ծառայութիւններէն, որովհետեւ Հնդկաստանի պաշտպանութիւնը լոկ Հնդկաստանը շահագրգռող գործ մը չէ»:

Հունգարիոյ գահուն շուրջ

Առենէ մը ի վեր, կարգ մը զրոյցներ կը շրջին, որոնց համաձայն իբր թէ Հապսպուրկները պիտի նստին Հունգարիոյ գահին վրայ: Ձեխոսլովաք թերթ մը նոյն իսկ մանրամասնութիւններ կուտայ այս մասին: Ըստ այս թերթին, հունգար արքայականները մտադրութիւն ունին ձեռք անցընելու Պուտափէշթի իշխանութիւնը եւ Հունգարիոյ թագը ընծայելու Զիթա կայսրուհիին անդրանիկ զաւկին՝ Օթթոյի: Գետական այս հարուածը իբր թէ տեղի պիտի ունենայ պելճիքացի ուսանողներու եւ 35.000 իտալացի ֆաշիստներու օժանդակութեամբ:

Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, այս զրոյցներուն առթիւ խօսելով, յայտնեց թէ Փոքր-Համաձայնականները իրենց խորհրդակցական ժողովի ընթացքին, պիտի գծեն հաւաքական գործունէութեան մը տարրերը՝ ընդդէմ Հապսպուրկեան Տան վերստին գահակալութեան, որ ծանրօրէն կրնայ վտանգել կեդրոնական Եւրոպայի խաղաղութիւնը:

Ամերիկեան մաքսատուրքին դէմ

Ամերիկայի մաքսային նոր օրէնքը ընդհանուր դժգոհութիւն առաջ կը բերէ ամբողջ աշխարհի մօջ: Զանազան երկիրներ իրենց բողոքները հասցուցած են արդէն Ամերիկայի նախագահին, որ կը քննէ զանոնք. իսկ ֆաշիստական աէնցիկաներու պաշտօնաթերթը յստակ ծրագիր մը կը ներկայացնէ, կռուելու համար մաքսային օրէնքին դէմ: Այդ ծրագիրը կը նախատեսէ գործունէութեան երեք գլխաւոր կէտեր, 1 Ամէն կարելի միջոցներով աւելցնել արտածումները, բարեկարգելով արտադրութիւնն ու նուազեցնելով փոխադրութեան ծախքերը: 2) Նուազեցնել ներածումները, մանաւանդ Ամերիկեան ապրանքներունը: 3) ուժ տալ իտալական ճարտարարուեստին, շնորհիւ օտար դրամագլուխի: 10 միլիառի դրամագլուխ մը կը գործածեն զանազան մեծ ընկերութիւններ: Մաս մը կը պատկանի արտասահմանի: Պէտք է աւելի եւս հմայել օտար դրամագլուխը դէպի Իտալիա, ուր բանուորի նուազութիւն չկայ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՍԻՎԻԼԻ մէջ (Սպանիա) ընդհ. գործադուլ յայտարարուեցաւ որուն կը մասնակցին 40.000 բանուորներ: Կառավարութիւնը ստիպուեցաւ միջոցներ ձեռք առնել, ապահովելու համար քաղքին պարենաւորումը:

Բանթողները խումբ խումբ, աշխատող գործաւորներուն կ'այցելեն գործարաններու եւ արհեստանոցներու մուտքը:

Ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ քանիցս յարձակում գործել բանուորական խումբերու վրայ: Բազմաթիւ վիրաւորներ եւ ձերբակալեալներ կան: Բոլոր խանութները փակ են:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ելմտական նախարար Մօլտէնհաուէրի յաջորդը դեռ կարելի չեղաւ նշանակել: Ռայխսվարները որոնց մէջ է Տիթրիխ, համարեա չեն այդ պաշտօնին առնել թեկնածութեանը: Եթէ ուրեմն ան մերժէ, հաւանական է որ ելմտական նախարարութիւնը վարէ վարչապետը ինքը:

Նախարարաց խորհուրդը գումարուեցաւ երէկ, քննելու համար քաղաքական կացութիւնը: Հաւանաբար, այսօր նշանակուի նոր ելմտական նախարարը:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ սահմաններուն վրայ, աւազակութիւնները դարձեալ սկսած են շատնալ: Զօրս սերպ գիւղացիներ որոնց մէկը կին, ըսպաննուեցան Փէչի ճամբուն վրայ: Դիտել կը տրուի թէ անցեալ տարի, ճիշդ նոյն ատենները եւ նոյն վայրը, սպաննուեցան 9 Սերպեր:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ շրջակայ լեռները մագլցելու փորձեր կը կատարէին 4 ուսանողներ, երբ անոնցմէ մէկը սայթաքեցաւ ու Պելլոն կոչուած սեպէն վար ինկաւ, 400 մեդր խորութեամբ անդունդի մը մէջ:

ՍԱՔՍԻ մէջ փայտէ կամուրջի մը վրայ հաւաքուեր էր 200 հոգինոց բազմութիւն մը, դիտելու լողի մրցումներ, երբ կամուրջը փլաւ: 92 անձեր վիրաւորուեցան, 6ը ծանրօրէն:

ՇԱՐԹՐԻ մէջ, զինուորական ռմբածիգ օդանաւ մը վայրէջքի պահուն ուժգին բախում մը ունեցաւ: Երկու օդանաւորդները սպաննուեցան:

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ներկայացուցիչները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Chope Parisienneի մէջ, 64 Rue des Ecoles.

"ՄԱՅԻՍ 28„ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԱԼԱՆՍ. — Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին կը խօսի ԸՆԿ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

6 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ՍԷՆ ՔԼՈՒԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Պ. ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

կը նախագահէ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

բանախօսութիւն, երգ, պար, անակնկալներ

ԵՐԵԿՈՅԹ

Շ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Շապին Գարահիսարի եւ Շրջանի «Ռազմիկ» Հայրենակցական միութեան կողմէ, այս Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին Petit Journalի սրահին մէջ, 21 Rue Cadet.

Հովանաւորութեամբ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊԻՍԿ. ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ

Նախագահութեամբ ՔԷՏԻՃԵԱՆ Ծ. ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ եւ մասնակցութեամբ քաղաքական կուսակցութեանց եւ ազգային կազմակերպութեանց:

Բանախօսութիւն, արտասանութիւն, երգ եւ նուագ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԼԻՈՆԻ Վրէժ խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արմէն - Գարօ, Քրիս, Գէորգ Չաւուշ, Զարգա, եան եւ Քեռի խումբերու ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՈՂԲԱՑԵԱԼ բժշկուհի Տիկին Ա. Գրգոյեանի յուղարկաւորութեան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները եղած են Փարիզի Հայ Տիկնանց միութեան Հ. Կարմիր Խաչի Օգնութեան մասնաճիւղին.

Տիկ. Կիւլպէնկեան Մ. 100, Տէր եւ Տիկ. Ա. Ճէվահիրճեան 50, Պ Յակոբ Փոլաճեան 50, Աանասարեան Սանուց միութիւն 50, Տիկին Մ. Քէլէկեան 100, Պ. Տօքթ. Պ. Քօլօլեան 50 ֆրանք:

կնիք)

ԱՆԱՏՈԼԻՈՅ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Աֆիոնի Հայրենակցական միութեան Կրօնովլի մասնաճիւղին ցանկը.—

Ս. Աւագեան 5, Գ. Մեսրոպեան 10, Գ. Գէորգեան 10, Յ. Թոգաթլեան 5, Բ. Տիպիտապեան 5, Գ. Փոլաճեան 5, Յ. Ժամկոչեան 5, Յ. Պաստանեան 3, Յ. Գավաքլեան 5, Գ. Մանուկեան 10, Ս. Չիլինկիրեան 20, Տիկ. Բ. Արեւեան 5 Ֆր.: Գումար 87 Ֆր.: (Տես «Յառաջ» 10 ապրիլ):

ԵՌԱԳՈՅՆ ժապաւէններ կը ծախուին «Յառաջ»ի գործակալ Պ. Խնկիկ Կէնճեանի մօտ, 226 Rue Boileau, Lyon.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Էնկիւրի նահանգին Ստանօս գիւղէն Յակոբ Զօպանեան 27—28 տարեկան, հօր անուն՝ Փօղօս, մօր՝ անուն Մարիամ: 1920ին կը գտնուէր իր մեծ մօրը քով Մերսին: Այդ թուականին մեկնած է Դամասկոսէն Պոլիս երթալու համար: Կիլիկիոյ ճամբուն վրայ տեսնուած է հայրենակիցի մը կողմէ: Իր մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 1000 Ֆրանք նուէր: Իմացնել իր եղբօրը Գրիգոր Զօպանեանի 31 Rue de Fossé, Issy-les-Moulineaux (Seine) France կամ թերթիս վարչութեան:

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

— կը փնտռեմ Քէմախի վերի Բագառիճէն Խոսրով Իպլիքեան եւ զաւակները Ղազարոս, Կաթիկ, Ազատուհի, եւ հօրեղբօրորդիւոյսզաւակները՝ Աւագ, Մաթէոս եւ Ծաղիկ, որոնք աքսորուած են 1915ին: Իզմիրի դէպքէն ամիս մը առաջ Մալաթիայէն լուր առնուած է աղջիկը Կաթիկէն: Անկէց ի վեր լուր չկայ: Իրենց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 500 Ֆր. նուէր, իմացնել՝ H. Hougasian, Mazagan: Maroc: կամ «Յառաջ»ի: կը խնդրուի սուրիահայ եւ յունահայ թերթերէն արտատպել:

— Կիւրինցի (Սեբաստիա) Օհան Մէսեան կը փնտռէ իր որդիները Կարապետ, Սուրէն, Եդուարդ, Բիւզանդ, իր աղջիկները Համասփիւռ, Զարուհի եւ իր կինը Աննա: Իմացնել՝ Aram Tufenkdjianի, Rue Wilson, Decines (Isère), France.

— Տիկ. Սիրանոյշ Յարութիւնեան (ծնած Ստամպօլեան) կը փնտռէ իր եղբայրը Պրուսայի Օրթա գիւղէն Կարապետ Ստամպօլեան, մօր անուն՝ Հռիփսիմէ (մնաց աքսորի միջոցին), հօր անուն՝ Յովհաննէս, փոքր եղբայրը Աբրահամ: 7 տարի առաջ կը բնակէր Պոլիս, Գատը գիւղ, արհեստով երկաթագործ, իր կնոջ անուն՝ Գոհարիկ: Իմացնել՝ Մարտա Յարութիւնեանին c/o M. Kulian, Camuna Teodor Vladimirescu, Indetzul Constanza (Roumanie).

Կը խնդրուի Պոլսոյ եւ արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

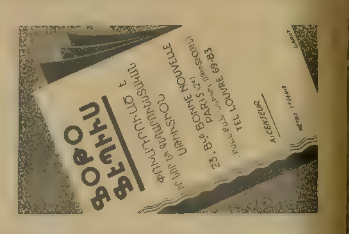

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration — Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 235, Faub. St.-Martin PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Téléphone : NORD 67-23

R. C. SEINE 376 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 1 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 26 ՅՈՒՆԻՍ 1930

26 JUIN 1930

Բ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1298 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔ - ՔԻՒՐՏ ԲԱԽՈՒՄԸ

Քիւրտիստանի անկախութիւնը և անոր հասնելու ապստամբական յեղափոխական գործելակերպը տեւական սպառնալիք մը դարձած են քէմալական Թուրքիոյ գլխին։ Այս պատճառաւ, բոլոր այն ազգերը և դրացի երկրամասերը, որոնք Թըրքական պետութեան հետ քաղաքական և ազգային խնդիր մը ունին կարգադրելիք, մեծապէս շահագրգռուած են քրտական ապստամբութիւններով։

Համաշխարհային պատերազմէն յետոյ, ամէնէն անտրամաբանական երեւոյթը Թրքական վերելքն է և անոր ինքնաթիւնը՝ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ։ Սակայն միջազգային հակամարտութիւնները՝ ուրիշ պատճառներէ և շահերէ դրդուած, ինչպէս նաեւ Խ. Միութեան դրացնութիւնը և բազմաթիւ հաշիւները պատմութեան համար խիստ տրամաբանական պայմաններ էին, քէմալական ապօրինի զաւակը ծնելու համար։

Ու, Թուրքիա ութը տարիներէ ի վեր կը քալէ ինքնագլուխ՝ քախեալ, և՛ անկախ բոլոր կողմերէն, որոնց լարած ցանցերը բացած և միշտ Թրքական սահմաններուն վրայ իրար կը չէզոքացնեն, Թողելով որ ազգայնական Թուրքիան Թաւալի իր վրան, նախկին կայսրութեան ենթակայ ժողովուրդներու կնճռոտ խնդիրները լուծուած համարելով։

Մէհմէտճիկներու սուրը շատերու աչքը վախցուց եւ այսպէս փոքրացած Թուրքիան և ակարացած Թուրք ազգը համեմատաբար աւելի մեծ հմայք են ստացան, քան ինչ որ կը Թելադրէին իրական ուժերու փոխ-յարաբերութիւնները։

Արդ, Յոյները ծովը Թափող, եւրոպական յաղթական պետութիւնները Պոլսէն քշող և Լօզանի մէջ իր կամքը Եւրոպային պարտադրող Թուրքիան, շունչ կը քաշէր օտար միջամտութիւններէն, կը խեղդէր ներքին ընդդիմադիր ուժերը և Մերձաւոր Արեւելքի մէջ համաթրքական իր գործունէութիւնը կ'ընդարձակէր, կռնակը տուած բոլշեւիկեան Ռուսաստանին։

Լօզանի դաշնագրէն յետոյ, իրաւամբ յոխորտացող Թուրքիոյ մէջքը կոտրող և բազուկները կապտող միակ լուրջ ուժը քրտական վրիժառու էր. շատերու կողմէ արհամարհուած ազգ մը, որ չտեսնուած յամառութեամբ պլլուեցաւ աջ ու ձախ սուրը շարժող խելայեղ ու մոլեգնած Թուրքին, կեանքի ու մահուան վճռական ազգային պատերազմով մը։ Տիրական Թուրքիան Մոնղոլի կատաղութեամբ և Ճինկիզ-Խանի սանձարձակութեամբ շարժեցաւ քիւրտ ժողովուրդը փոշիացնելու համար. սակայն վեց տարի է տակաւին կռիւը կը շարունակուի։

Թրքական սուրը քրտական պողպատուած երկաթին հանդիպեցաւ։ Առանց սխալելու, կարելի է ըսել որ քրտական շարժումը ամէնէն խոցոտ կողմը հանդիսացաւ անզուսպ Թուրքիոյ։ Անոր քաղաքական եւ տնտեսական վարկը կոտրեցաւ։ Իսկ ֆիզիքական և նիւթական վնասները երկիրը մատնեցին ներքին անկարողութեան մը, որու նշանները հետզհետէ կ'երեւնան։

Քրտական շարժումներէն Թուրքիոյ կրած վնասներու չափը որոշելու համար վերյիշենք, որ միայն Շէյխ Սաիտի ապստամբութեան ընթացքին, պետութեան նիւթական վնասը կը հասնէր 100 միլիոն Թրքական Թղթադրամ ոսկիի, իսկ մարդկային կորուստները 25,000ը կ'անցնէին։ Վեց տարի է որ պարբերաբար կը բռնկի Քիւրտիստանը Խարբերդէն ու Մալաթիայէն մինչեւ Հէքեարի, իսկ Տէրսիմը, Սասունը եւ Արարատ մշտական կռուի օջախներ մնացին։ Թուրքիա չկրցաւ Արեւելեան 7 նահանգներուն մէջ Թուրք գաղթականներ տեղաւորել.-մինչդեռ այդ վայրերուն մէջ գտնուած Թուրք-Թաթար տարրը մաշեցաւ, չնչին քանակի մը իջնելու աստիճան։ Այս կէտին վրայ պէտք է աւելցնել քէմալական զինուորական իշխանութեան ծայր աստիճան լարուած վիճակը, որու հետեւանքով պետութեան պիւտճէի կէսը յատկացուած է ազգային պաշտպանութեան։ Այսինքն, Թուրքիան պատերազմական վիճակի մէջ է։ Մ. Քէմալի կառավարութիւնը, առնուազն, ...000 զինուոր աւելի կը պահէ, քրտական վտանգը դիմագրաւելու համար։ Որով, դիւրահասկնալի է հարիւրաւոր միլիոններու վատնումը զինուորական իշխանութեան կողմէ, երբ երկիրը տնտեսապէս կը ծիւրի եւ այնքան պէտք ունի արտադրական ձեռնարկներու։

Մարդկային անհաշիւ կորուստ, տնտեսական քայքայում, դրդուած իշխանութիւն՝ միշտ քրտական հրաբուխի վրայ նստած։ Ահա Թուրք-քրտական յարաբերութեան կարեւորութիւնը.

Որպէս անմիջական հետեւանք այս կարեւոր դէպքերուն, Հայաստանը (Թրքական) ու Քիւրտիստանը կը մնան ազատ հոծ զանգուածներէն։ Ճանապարհը լեցուած չէ դէպի ազատագրական հորիզոնները։

Քիւրտ ժողովուրդը փաստական տէրը դառնալով այդ ընդարձակ տարածութիւններուն, կը բարձրացնէ ազատութեան սուրբ դրօշակը, իրաւական անկախութիւն մը ձեռք բերելու համար։ Ու այս քաղաքական մեծ երեւոյթով, Քիւրտերը նորէն հրապարակ կը դնեն ոչ միայն Քիւրտիստանի, այլ եւ Հայաստանի և առհասարակ Թուրքիոյ հետ կապուած ազգային հարցերը։

Այսքան ծանրակշիռ կարեւորութիւններ և հետեւանքներ ունեցող շարժում մը մեծապէս կը շահագրգռէ հայ ժողովուրդը և Հայերու ու Քիւրտերու միջեւ կը ստեղծէ քաղաքական նոր կապ մը, զոր պիտի քննենք յաջորդով։ Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՐԱՏԵՍ ՈՒ ՊԱՂԱՐԻՒՆ

«Նոր Օր» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (յունիս 31).

— «Ցեղին առաքինութիւններուն հանդէպ՝ մեր սերունդին ունեցած տկարութիւնը պատճառ մը չէ որ անտեսուի անոր Թերութիւններն ու անկանոնութիւնները. կը տեսնենք մեր տկար կողմերը, կը ցաւինք ի տես բարոյական անկումներու ու խորապէս կը զգանք վիճակին ծանրութիւնը մեր ժողովուրդին, ամարդիօրէն յքուած բոլորէն:

Չենք մեղադրեր մեզ նախորդող սերունդները: Ցրուած պայմաններուն տակ անոնք ըրին աւելին՝ ինչ որ կրնային: Առանց անոնց սայթաքումներուն եւ ծուռ գիծերուն, դժուար Թէ յետ պատերազմեան սերունդը կենար քաղաքական ու հոգեկան ամուր պատուանդանի վրայ:

Առանց չարաչար պարտութեան, չպիտի գիտնայինք յաղթանակին ու անկախութեան արժէքը: Պէտք էինք իյնալ Ակրօպօլիի ստորոտը, Սէնի ափերը եւ Սուրիոյ անապատները, կարենալ երազելու համար Արարատեան դաշտը, Մասիսն ու Հրազդանը։

Ահա Թէ ինչո՞ւ կը տառապինք կատաղի հայրենաբաղձութեամբ: Բայց ամէն բան չէ հայրենաբաղձութիւնը, ինչ որ հոգիէն կը բղխի եւ հոգիի կը խօսի յար է ու տապալուի... Հոգիին զուգընթաց պէտք է խօսի ու գործէ նաեւ միտքը, մաթեմաթիքական ճշտութեամբ, ինչ որ մեր սերունդը պիտի զանազանէ նախորդներէն:

Եւ ի՞նչ է միտքին Թելադրանքը մեզի, Խաբուսիկ երեւոյթներէ խուսափիլ, միշտ զգալ Թէ պարտուած ենք՝ յաղթութեան կրակը բոցավառելու համար մեր մէջ, մեր հաշիւներուն մէջ միշտ նկատի ունենանք մեր սեփական ուժը, ըլլանք պահանջկոտ երբ ուժ ունինք ու համեստ երբ ուժը կը պակսի մեզ՝ արժեցնելու մեր իրաւունքները, Գաղարիւնութիւնը ըլլայ մեր նկարագրին ամէնէն ուժեղ գիծը, զտուինք վայրկեաններէն, որոնք չափէն աւելի կը խանդավառեն, յետոյ անյոյս բարոյալքումի մատնելով մեզ: Չափազանց խանդավառութիւնն ու գինովութիւնը հաւասարակշռութեան խախտում կ'ենթադրեն:»

ՊԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Քաղաքապետութեան կողմէ պաշտօնատար մը ներկայանալով Պոլսոյ կալուածոց Հոգաբարձութեան, ուզած է տեսնել Պանկալթիի գերեզմանատան սեփականութեան վաւերաթուղթերը, որոնք կը հաստատեն Թէ գերեզմանատունը «միւլք» է, եւ այս մասին օրինական բոլոր պայմանները կը լրացնէ, կալուածոցի իրաւագէտ խորհրդականը խնդրած է որ վերցուի վարձքերուն վրայ դրուած հաճզը, եւ հայկ եղած հաւաստիքը տրուած է:

ԱՆԳԼԻԱՅ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ

Աշխատանքի նախարարութեան պատրաստած վիճակագրութեան համաձայն, վերջին 15 օրուան ընթացքին, Անգլիոյ մէջ, անգործներու Թիւին վրայ աւելցած է 110,193,

Մինչեւ Յունիս 17, անգործներու Թիւը հասած էր՝ 1 միլիոն 685,000ի, ուրեմն 762,500 աւելի, քան անցեալ տարի նոյն շրջանին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Պ. Թարտիէօ եւ ընկերվարականները

Ֆրանսական Խորհրդարանի Ելմտական Յանձնախումբը իր վերջին նիստին մէջ, քուէարկեց կառավարութեան պահանջը՝ 5 միլիառի վարկ մը յատկացնելու՝ երկրին ճարտարարուեստական զարգացման պէտքերուն։

Ելմտական Յանձնախումբը, նիւթին շուրջ վիճաբանութեան ընթացքին մերժեց ընկերվարականներու բանաձեւը, որ կը յանձնարարէր Ելեւմուտքի եւ Բանակի յանձնախումբերուն, փութով ներկայացնել տեղեկագիր մը՝ Պետական Գանձի աղբիւրներուն եւ պարտքերուն մասին։

Նախարարաց խորհուրդի որոշումով, վարչապետ Թարտիէօ, այսօր, Երեսփ. Ժողովին մէջ վստահութեան հարց պիտի բարձրացնէ ընկերվարականներու բանաձեւին դէմ։

Հնդկաստանի դէպքերը

Ռանկունի (Ստորին-Պիրմանիա) կեդրոնական բանտին մէջ փախուստի փորձ մը կատարուեցաւ։ Հարիւրաւոր բանտարկեալներ, ոստիկաններու հսկողութեան տակ, խմբովին կ'երԹային բանտին արհեստանոցը, երբ յանկարծ, գլխաւոր դրանքով, յարձակում գործեցին պահակներուն վրայ եւ անոնցմէ վեցն սպաննեցին։ Յետոյ գրաւելով անոնց զէնքերն ու փամփուշտները, ուղղուեցան դէպի բանտին արտաքին դուռը, ուր բախեցան պահակներու բուռն ընդդիմութեան։

Պահակները յաջողեցան բանտարկեալներուն փախուստը արգիլել, մինչեւ օգնական ուժերու ժամանումը։ Բանտարկեալներէն սպաննուեցան 39 հոգի, իսկ զինուորներէն վիրաւորուեցան 11 եւ բանտարկեալներէն 60 հոգի։

Բանտարկեալներու ըմբոստութեան պատճառը անծանօթ կը մնայ։ Կը կարծուի թէ կարգ մը դժգոհներ գրգռած են զանոնք, այն պատրուակով թէ Սիմօնի յանձնախումբը չէ ուզած Հնդկաստանի ազգայնական պահանջներուն գոհացում տալ։

ՍԻՄՕՆԻ ՏԵՂԵԿԱԳՐԻՆ ԴԷՄ

Սիմօնի տեղեկագրին երկրորդ մասը ընդհանուր յուսախաբութեան մատնած է հնդիկ մամուլը եւ քաղաքական շրջանակները։

«Անհնազանդութեան կամաւորներ»ու դիրքը Սիմօնի տեղեկագրին հանդէպ՝ կը խտանայ Թերթի մը հետեւեալ խօսքերուն մէջ.— Տեղեկագիրը փաստաթուղթ մըն է որ պատմութեան մէջ պիտի մնայ իբր գեղեցիկ օրինակը այն աղտոտ եղանակին, որով ազգ մը կը վարուի ուրիշ ազգի մը հետ»։

Իսկ Փէնճապի կողմէ Սիմօնի յանձնախումբին մասնակցող Շուտրի խան կը յայտնէ.— Պէտք է խոստովանիմ թէ այս տեղեկագիրը կը պատճառէ յուսախաբութիւն մը, որուն չէի սպասեր։ Բանակին մասին՝ տեղեկագրին առաջարկները գոնէ, յստակօրէն ցոյց կուտան թէ յանձնախումբը իսկապէս մտադրած է որ Հնդկաստան իր պատմութեան ընթացքին, երբեք չվայելէ դաշնակցային պետութեան մը իրաւունքները։

∴ Քարաշիի մէջ, «անհնազանդութեան կամաւորները» քաղաքին մէջ անցք մը կատարելէ յետոյ, հրապարակաւ այրեցին Սիմօնի յանձնախումբին անդամները ներկայացնող պատկերներ, ինչպէս նաեւ «Տէյլի կազէթ»ի Թիւերը, իբրեւ կամաւորներու գործունէութեան դէմ պայքարող Թերթ։ Յետոյ քննադատական խիստ ճառեր արտասանեցին տեղեկագրին դէմ, որուն մէկ օրինակն ալ այրեցին՝ ամբոխին խանդավառ ծափերէն քաջալերուած։

Աշխատանքը հանքերու մէջ

Ածխահանքերու մէջ, աշխատանքի տեւողութեան միջնեւր Յանձնախումբը լրացուց իր աշխատանքը, քուէարկելով պայմանագրութեան նախագծին վերջին յօդուածները։

Յանձնախումբը իր վերջին նիստին մէջ, մերժեց պայմանագրութեան 9րդ յօդուածը որ, տնտեսական բացառիկ պէտքերու գոհացում տալու համար, կը նախատեսէ հանքերու մէջ յաւելուածական աշխատանքի ժամեր։

Ընդունուեցաւ 13րդ յօդուածը որուն տրամադրութեամբ, պատերազմի կամ դէպքի մը պահուն որ ազգային ապահովութեան համար մեծ վտանգ կը ներկայացնէ, կառավարութիւնները պիտի կրնան դադրեցնել պայմանագրութեան կիրարկումը։

Պայմանագրութիւնը կիրարկելի պիտի ըլլայ անմիջապէս որ Ֆրանսա, Գերմանիա, Պելճիքա, Անգլիա, Հոլանտա, Չեխօսլովաքիա վաւերացնեն զայն։

Փոքր — Համաձայնականները

Երէկ սկսաւ Փոքր-Համաձայնական պետութեանց արտաքին նախարարներու խորհրդակցական ժողովը։

Կը ստուգուի Թէ Փոքր-Համաձայնականները լըջօրէն պիտի զբաղին Հունգարիոյ մէջ՝ Հապսպուրկեան տան գահակալութեան խնդրով։

Կը կարծուի Թէ հունգար արքայականները՝ քաջալերուած օտար շրջանակներու կողմէ տրուած երաշխիքներէ եւ ապահովելէ յետոյ Անգլիոյ չէզոքութիւնը, իրենց պահանջին իբր փաստ՝ օրինակ պիտի բերեն Ռումանիոյ Թագաւորին վերա-

(Լուրերու շարունակութիւնը նայել գ. էջ)

[redacted]

ՍԱՐՀԱՏ ՄԵՌԱԾ

(ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ)

Ցաւով կ'իմանանք ընկեր Սարհատի դառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցած է Թիրանայի մէջ (Ալպանիա), փոքր հասակէն մտած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ եւ մասնակցած է յեղափոխական պատասխանատու գործերու։

Յունաստանէն իմիր զէնքերու եւ ռումբերու փոխադրութեան առթիւ, ձերբակալուած եւ մնացած է Աթէնքի բանտը: Զինադադարին եկած է Պոլիս իբրեւ Հ. Յ. Դ. պատասխանատու մարմնի անդամ:

Զարգարար Թուրքերու ձերբակալման մէջ ունեցած է գործօն մասնակցութիւն:

Վտանգի պահուն եղած է միշտ անվախ եւ ինքնավստահ։

Սարհատ քաշուած կ'ապրէր Թիրանա, իր յառաջացած տարիքին բիրումով:

Իր փոթորկոտ եւ յեղափոխական կեանքը վերջ կը գտնէ դժբախտաբար հեռու ընկերներէ, հեռաւոր եւ խաղաղ Ալպանիոյ մէկ անկիւնը:

ԳԵՐՄԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՇՈՒՐՋ

Գերման վարչապետը նախագահ Հինտէնպուրկէ պիտի առաջարկէ ելմտական նախարարութիւնը յանձնել Տիթրիխի, որուն ելմտական ծրագիրը հաւանութեան արժանացաւ դահլիճին կողմէ։ Տիթրիխ, «զոհողութեան տուրք»ին փոխարէն, ելեւմուտքի բացը գոցելու համար, կ'առաջարկէ պանդոկի մէջ բնակող ճամբորդներէն, ճաշարաններէն եւ սրճարաններէն գանձել յաւելուածական տուրք մը։ Այս կերպով 8400 մարքէն վեր տարեկան հասոյթներուն վրայ կը բարդուի հարիւրին 10 նոր տուրք մը։ Որոշ դասակարգի պաշտօնատարներու Թոշակները պիտի ենթարկուին հարիւրին 3 նոր տուրքի եւ 100-150 միլիոն մարքի տարեկան խնայողութիւն մը պիտի փորձուի պետական ծախքերու վրայ։

ՌՈՒՍԻՈՅ ԴԷՄ

Պուտափէշտի Խորհրդարանը, զբաղեցաւ Ռուսիոյ մէջ՝ կրօնական հալածանքներու հարցով։ Մէկ քանի երեսփոխաններ, որոնց մէջ նախկին վարչապետը, յայտարարեցին թէ քրիստոնեայ աշխարհը պարտաւոր է հաւաքական գործունէութեան մը ձեռնարկելու ընդդէմ Խորհրդային Միութեան մէջ կիրարկուող կրօնական հալածանքներուն։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՊՐՕՊԱԳԱՆԴ

Մոսկուայի եւ Փեթրոկրատի խորհուրդները զանազան ձեղինակներու յանձնարարեցին Թատերական 36 կտորներ՝ բանուորական շրջանակներու համար: Բոլորը պէտք է պատրաստ ըլլան եւ յանձնուած՝ սեպտեմբերին, եւ պէտք է գրուած ըլլան կարմիր բանակին, կոլխոզներու եւ ընկերվարական եռանդին եւ կնոջ ազատութեան նիւթերուն վրայ.

Երաժշտագէտներն ալ պիտի հրաւիրուին նման ձեռնարկներու:

Թելթ մը կ'առաջարկէ չմոռնալ ժողովրդական երգահանները եւ զանոնք հեռու չպահել քաղաքականութենէ, որպէսզի իրենց հեղինակած երգերով ժողովուրդը մղեն պայքարի՝ նոր կեանքին մէջ։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐԷՆ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ ԻՆՔՆ ԻՐ ԴԷՄ

Հաստատելով մեր դրական վերաբերմունքը Բարեգործականի հանդէպ, իբրեւ անհրաժեշտ կազմակերպութիւն մը — ըսենք նաեւ որ, ան վարակուած է ախտաւոր եւ փտաւոր հոգեբանութեամբ մը: Ըսենք նոյնպէս, որ այս մթնոլորտէն է որ կը յառաջանայ սխալ գնահատութիւնը Դաշնակցութեան դիրքի մասին։

Մեր մամուլը շարունակաբար մատնանշումներ ըրած է այս ուղղութեամբ, որոնք սակայն միշտ ալ սխալ եւ ծուռ են հասկցուած որոշ հատուածներու կողմէն։ Բարեգործականը իրաւունք չունէր եւ չունի նկատի չառնելու այս պարագան, երբ մանաւանդ,այսպէս կամ այնպէս անհրաժեշտութիւն կը տեսնայ մեր անվերապահ բարեկամութեան։ «Լը Ծուայէն» երբ մէկ կողմէն մեզի բարեկամութենէ կը ճառէ, եւ կը թելադրէ ընդառաջել Բարեգործականի ծրագիրներուն եւ պահանջներուն, ինչո՞ւ նեղութիւն յանձն չառներ նոյնը թելադրելու նաեւ Բարեգործականին։ Չէ՞ որ ի վերջոյ «Լը Ծուայէն»ի խմբագրութիւնը շատ սերտ կապերով կապուած է վերջիններու հետ, ըլլալու համար նոյնացած՝ որոշ պարագաներու տակ։

Ցաւմնալն դէպս հարցի այս կողմն ալ չափազանց պարզ է. մարզիկ անվերջ զոհողութիւն կը պահանջեն Դաշնակցութենէն, անվերջ թելադրանքներ աշակցելու այս կամ այն ձեռնարկին, բայց այդ պատճառ մը չէ, որ նոյն այդ մարզիկը ամբոխավարութեամբ մօտիկնուն Դաշնակցութեան ամէն մէկ լուրջ առաջարկութեան եւ խուլ ձեւանան ինչքան աղաղակող սխալներու եւ Բարեգործականին ոչ վայել արարքներու մասին։ Եւ ի վերջոյ, երբ մէկ կողմէն բան մը կը պահանջեն, միւս կողմէն կը խօսին իրենց կանխակալ նախապաշարումներէն եւ քարացած մտայնութիւններէն։

Աւելի արդէն, հեշտ է լսելն այն գաղտնիքը թէ, Դաշնակցութիւնը դէմ ըլլալով հանդէպ Բարեգործականին, Դաշնակցականները «հեռու կը մնան անոր (Բարեգործ.) զանգուածէն»։

Դաշնակցականք, այո՛, չի հանդուրժեր որ միութեան մը այս կերպին յարկին մէջը ըլլայ ան գոհացնութեան, անձնութեան իր զմայլելի բարեմասնութիւններուն հետ, ունի աստուածութիւն, անկեղծութեան եւ փոխադարձ յարգանքի պահանջներ ալ, յառաջացած ինքնատական ազատութեան իր լայն ըմբռնումներէն։

Իրականութեան մէջ սակայն ի՞նչ կը տեսնայ։

— Բարեգործականը դուրս եկած իր իրական կոչումէն, իր հիմնական դիրքէն, քաղաքական կուսակցութիւններու յատակ (ի հարկէ հայկական բացառութեամբ) կեցուածքով, միշտ նոյնքան օտար ազդեցութիւններուն, կը փորձէ պայքարիլ իր դէմ (Դաշնակցութեան)։ Այս պայքարը որ յաճախ չարդարանար ոչ մէկ հաշուով, զգալի կերպով մասնաւորաբար վերջին մէկ տարուան ընթացքին։

Բացարձակ կեդրոն է ն բըռնադրօսիկ դերը բոլոր անոնց, որոնք կը ջանան այս պայքարը կասել մեր եւ համայնավար կուսակցութեան միջեւ գոյութիւն ունեցող պայքարին։ Որովհետեւ, եթէ համայնավարութեան կամ աւելի ճիշդը Խ. Հայաստանին հաճելի ըլլալու համար հարկ կը տեսնան մեր դէմը ըլլալ, տրամաբանօրէն պէտք էր որ իրենց քաղաքական հիմնական գիծը դառնար Հայաստան։ Կրնա՞ն պնդել որ Բարեգործականը անկախ է եւ չիտակ իր այս ընթացքին մէջ.— Ո՛չ, հազար անգամ ո՛չ։ Փորձի համար յիշենք հակայական գումարներու ԹԸ-ՐԸՕԹի պատմութիւնը, որ ըստ ամենայնի ո՛չ մէկ ապացոյց է Բարեգործականի Հայաստանեան քաղաքականութեան։ Որովհետեւ, եթէ անոնք անկեղծ ըլլային, կրնային, իրենց հիմնական դրամագլուխ և կտակներու անձեռնմխելիութիւնը ապահովելով մէկտեղ, լայն ծաւալով Հայաստանի վերաշինութեան Գործնական վերաբերմունքի պահուն, Հայաստանը մտքէն հանելով, մասնակի եւ պետութեան մը համար անարժէք քանի մը ձեռնարկներ ի Հայաստանի մէջ,ոչ միայն չեն ապացուցաներ այս կազմակերպութեան Հայաստանի հանդէպ քաղաքական ուղիղ կեցուածքը, այլ եւ չեն արդարացներ իրենց պայքարը Դաշնակցութեան դէմ,միշտ վերեւ յիշուած պատճառաբանութեան հիմնաւորումով։

Այս իրողութիւնը նոյնպէս պարագայ մըն է, կարծեմ, որքան Դաշնակցականի, նոյնքան ամէն մէկ բանիմաց հայ անհատի համար։

Ընդունելով հանդերձ Բարեգործականի որոշ ղեկավարներու բարեմասնութիւնները, եւ օգտակար զոհաբերութեան փաստերը, անհնար է չըսել, որ այս կազմակերպութեան ղեկավար մէկ քանի պաշտօնատարներն են աղբիւրը այս եւ նման բազմաթիւ ախտավարակ հիւանդութիւններուն։ Ասոնք ներշնչուելով մեզի ծանօթ քաղաքական խմբակցութեան մը ղեկավարներէն, չեն վարանիր ընթացիկ բարեգործական եւ մարդասիրական ձեռնարկներու մէջ իսկ առաջնորդուիլ անոնցմէ։ Այս սիրալիրութիւնը եւ գործակցութիւնը յաճախ այնքան խառնուած գոյներով կը ներկայանան, որ մարդս առիթուած կ'ըլլայ հարցնելու —Բարեգործականն անուան տակ գործողը իրապէս Բարեգործականն է, թէ ո՛չ Ռամկավար-Ազատական կուսակցութիւնը։

Այս տպաւորութիւնը լոկ խաբուսիկ երեւոյթ չէ, այլ իրական դէպքերէ յառաջացած։

Փորձեցէք անէք աթիւ խօսիլ Բարեգործականի մասին, եւ մանաւանդ թեթեւ մը քննադատել զայն։ Մեր ակնարկած կուսակցութիւնը, մանաւանդ անոր Փարիզեան մէկ քանի ղեկավարները, կրքով, ատելութեամբ կը սկսին դէմ ըլլալ ձեզ։ Իսկ եթէ քննադատողը դաշնակցական թերթ մըն է, եւ կամ դաշնակցական անհատ մը, այլեւս ծայր կը տրուին ստապատրանքներու, հեքեաթներու, վտանգաւոր եւ զզուելի բոփ-բամբասանքներու։

Սուրիոյ եւ Միջագետքի հայ գաղթականութեան մասին մեր մամուլին կողմէ ցոյց տրուած հետաքրքրութիւնը եւ պահանջը Բարեգործականին օգնելու այդ շրջաններուն, ամէնէն առաջ եւ ամէնէն շատ ռամկավարներէն է որ քաշքշուելի տեղի տուաւ։ Անոնք էին, որ մեր այս տարրական պահանջներուն կպցեցին ամենավատ տեսակի քաղաքական հաշիւներ, պղտորել կարողանալու համար հանրային մտքի հետ նաեւ Բարեգործականի որոշ դէմքերը։

Պէտք կա՞յ չիշելու որ անոնք իրենց այս դերը կը կատարեն յանուն Բարեգործականի պաշտպանութեան։ Ռամկավար հրապարակագիրը, բանաստեղծ ըլլալ ան թէ ամենավատ տեսակի վաշխառու, միշտ ան կը գլայ իր մէջ խօսելու Բարեգործականի անունէն, որպէս հաւատարմատար եւ պաշտպան։

«Լը Ծուայէն» պէտք չպիտի ունենայ այս մասին փաստեր պահանջելու, եթէ թերթէ Փարիզի Ռամկավարներու օրգանը, մանաւանդ Գ. Լ. Փաշալեանին ուղղուած քննադատութիւնները։ Իբրեւ վերջին բացատրութիւն յիշեցինք, որ Թափառական տպարանութեան տակ պահուըտած ծանօթ ռամկավար մը չէր վարաներ առաջարկելու Գ. Լ. Բաշալեանին հրաժարելու Բարեգործականէն, անոր համար միայն, որ ան քաջութիւնն էր ունեցած խոհեմութեան դասեր տալու Հոլէկի-Եփրատինեանոր ազեղ եւ վտանգաւոր ուղղութեան առթիւ։

Այս սովորական դէպքէն, ռամկավար Թափառականը եզրակացուցած էր թէ Գ. Լ. Բաշալեանը ուղղակի Դաշնակցութիւնը պաշտպանած է եղեր։ Եւ որովհետեւ Դաշնակցութիւնը «հակառակորդ» է եղած Բարեգործականին, ապա ուրեմն, Գ. Բաշալեանը կրկնակի մեղանչումներու մէջ է ինկած։

«Լը Ծուայէն» որ մեզ չափ ծանօթ է այս անցուդարձերու ինկական դրդապատճառներուն, չի կրնար ժխտել, որ այս բոլորը ի վերջոյ, արդիւնք են Բարեգործականի բարոյական անձնատուութեան՝ Ռամկավար կուսակցութեան։ Այլապէս կրնա՞ն փեղել մեզի դէպք մը, որ փաստը բերէ թէ Բարեգործականը փորձած է ազատագրուիլ իր վտանգաւոր եւ չահամոլ պաշտպան կուսակցութենէն եւ անոր քանի մը ղեկավարներէն, որոնք երկար ժամանակէ ի վեր թեկնածու են լաւ ամսականով Բարեգործականի պաշտօններուն։

Ասոնք նոյնպէս երեւոյթներ են, սխալ իրողութիւններ, որ կ'ընդվզեցնեն ո՛չ միայն դաշնակցականները, այլ եւ անկուսակցականները, նոյնիսկ Բարեգործականին մօտիկ կեցած դէմքերը։

Իսկ արդի՞ւնքը.

— Օրը օրին աճող անտարբերութեան հետ, նաեւ այն արմատացած համոզումը թէ՝ Բարեգործականը կը կորսնցնէ իր անկախութիւնը, տեղի տալով Ռամկավար կուսակցութեան եւ մասնաւորաբար, անարժէք քանի ղեկավարներու մաւթ, ախտաւոր եւ անձնական հաշիւներուն։

Ս. ԽԱԹՈՒՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

ՇԷՅԽ ՍԱՅԻՏԻ ՏՂՈՒՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Էնկիւրիի Եղեռնադատ ատեանը յունիս 17ին սկսաւ դատել կախաղան հանուած Շէյխ Սայիտի տղան՝ Սալահէտտին եւ ընկերները, որոնք կ'ամբաստանուին թէ գաղտնի եւ քաղաքական դաւաճանական ընկերութիւն մը կազմած են Արեւելեան Նահանգներուն մէջ։

Նախ ճշդուեցաւ ամբաստանեալներուն ինքնութիւնը։

— Անունս Սալահէտտին է, հօրս անունը՝ Շէյխ Սայիտ։ Տարիքս՝ 20, Էրզրումցի եմ, երկրագործ, գրել կարդալ գիտեմ, ամուսնացած եմ, զաւակ չունիմ եւ առկէ առաջ չեմ դատապարտուած։

Միւս ամբաստանեալներէն Պայազիտի նախկին երեսփոխան Շէֆքէթ էֆ ըսաւ. Փրէնս օղլուներէն եմ, 48 տարեկան, Գարաքէօսէլցի. առեւտուրով կը զբաղիմ, ամուսնացած եմ եւ չորս զաւակ ունիմ։ Նախապէս որեւէ դատապարտութիւն կրած չեմ։

Ամբաստանագիրը

Կարդացուեցաւ ամբաստանագիրը, որ կը բացատրէր թէ ամբաստանեալները փորձած են «Հիւսիսային Քիւրտիստանի ընկերութիւն» մը կազմել, նպատակ ունենալով հայրենիքին մէկ մասը անջատել։ Յետոյ մէկիկ մէկիկ կը բացատրէր չորս ամբաստանեալներուն կացութիւնը

Նախ Սալահէտտին։ Արեւելեան ըմբոստութիւնը ծագելուն պէս, Սալահէտտին կը փախչի Միջագետք եւ հոն կը սկսի ընդդիմադրութիւն ընել կառավարութեան՝ Միջագետքի մէջ։ Սալահէտտին չփուտ կ'ունենայ անգլիական քօմիսէր Սըր Համիլթընի հետ եւ անոր միջնորդութեամբ ու հրահանգով կ'ընդունուի Իրաքի պատերազմական վարժարանը, հակառակ անոր որ այս դպրոցը մտնելու համար պէտք էր 3000 ոսկի վճարել։ Սալահէտտին ձրի կ'առնուի։ Առեն մը ուսանելէ յետոյ, ամբաստանեալը, անգլիական քօմիսէրութենէն առած հրահանգին վրայ, Իրաքի անցագրով, անցեալ տարի Թուրքիա կուգայ եւ կ'անդամագրուի «Հուրիան» անուն խռովարարական ընկերութեան, որ կազմուած է Հալէպի մէջ, Տոքթ. Նիւրիի նախագահութեամբ։

Սալահէտտին յետոյ կ'անցնի Էրզրում եւ հիր կ'երթայ Էրզրումցի Մէհմուտին, որուն հայրը առկէ առաջ սպաննուեցաւ գլխարկի խնդրի պատճառաւ։ Սալահէտտին Մէհմուտի հետ կը խորհրդակցի խռովարար ընկերութեան կազմութեան մասին։ Ընկերութեան կնիքը փորել կուտայ ամբաստանեալներէն Մուսթաֆային։ Նախկին երեսփոխան Շէֆքէթ էֆ.ն ալ այս ընկերութեան Պայազիտի մասնաճիւղին նախագահութիւնը կ'ընդունի։

Սալահէտտինի հարցաքննութիւնը

Նախագահը, խօսքը Սալահէտտինի ուղղելով, ըսաւ.— Ոտքի ելիր, լսեցիր չէ՞, Մեզի պատմէ թէ ըմբոստութենէն յետոյ ինչեր ըրիր։

— Երբ ըմբոստութիւնը ծագեցաւ,—ըսաւ Սալահէտտին բաւական լաւ Թուրքերէնով մը, — ես 15 տարեկան էի։ Եղբայրներուս հետ Գարսկաստան գացինք, բայց չկարենալով ապրիլ, անցանք Միջագետք։ Տարի մը ապրեցանք հոն, դրամ չունէինք։ Եղբայրներս ուրիշ քաղաք մը թողուցի եւ դիմելով դպրոցը, ընդունուեցայ Բ. կարգին մէջ։

Նախագահ.— Դպրոցին դրամը ո՞վ վճարեց։

Սալահէտտին.— Քննութեամբ ձրի ընդունուեցայ։

Պատասխանելով յաջորդ հարցումներուն, ամբաստանեալը ըսաւ.

— Քօմիսէրին հետ բնաւ չտեսակցեցայ։ Աստուածավախ մարդ մըն էմ։ Դպրոցին մէջ չկրցայ ապրիլ, դրամ չկար եւ ատոր համար գացի զինուորական վարժարանը, ուր ամսական 15 ոսկի կուտային։ Մեր գործակատար Թալաթ Չիա պէյի միջոցաւ հաւատարմութիւն յայտնեցի մեր հանրապետական կառավարութեան։ Ներումէն օգտուեցայ եւ յունուար 29ին նաւակ մը առացայ Իպրահիմ Թալի պէյէն, որ կ'ըսէր.— Երբ Թուրքիա գաս, ազատ ես։ Թալաթ Չիա պէյ տուաւ անցագիրը եւ անով եկայ։

Նախագահին զանազան հարցումներուն պատասխանելով ամբաստանեալը ըսաւ,

— Հայերուն քեռ որ եւ է յարաբերութիւն չունիմ։ Քա՛ւ լիցի (հաշա) խիղճս չընդունիր ատիկա: Ես կ'ուզէի բարի մտքով երկիր գալ, ըսաւ խնդալով.

Ի՞նչ էր ընկերութիւնը

Ընկերութեան վերաբերեալ հարցումներուն պատասխանելով, Սալահէտտին ըսաւ.

— Ընկերութիւնը գիտական, ընկերային եւ երիտասարդական հանգամանք ունէր։ Կ'ուզէինք որ հանրապետական սկզբունքներու համաձայն բարգաւաճ մը ժողովուրդին աչքը։

— Հապա՞ այս կնիքները։

— Մենք, սահմանադրութեան 79րդ յօդուածին բացորոշ տրամադրութեան համաձայն, գիտական եւ ընկերային միութիւն մը կազմեցինք։

— Էրզրումը զաւառ չէ, կինդ հիւանդ, քոյրդ հիւանդ, դրամ չունիս եւ այս տեսակ գործերով կը զբաղիս...։

— Էրզրում մեր քաղաքն է, անոնց հիւանդութեամբ ալ կը զբաղէի...։

— Ընկերութեան կազմութեան մասին լաւ տուի՛ք կառավարութեան:

— Ոչ, պիտի տայինք, մեր նպատակն էր միութիւն մը կազմել։

— Աղէկ, այս կնիքնե՞րը, ինչ պիտի ըլլան։

— Կնիքները շինել տուինք իբր նմոյշ, կառավարութեան ցուցնելու համար։

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 7ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՄԷՋ

Գ.

Ա. Խանջեան շարունակելով իր երկար ճառը, պարզեց թէ կոմունիստ կուսակցութիւնը որքա՛ն կրցած է թափանցել երիտասարդութեան մէջ: Համաձայն իր սովորութեան, նախ կը խօսի յաղթանակներու մասին եւ կը վերջացնէ՝ թուելով ձախողութիւնները:

— «...Չենք կրնար, դժբախտաբար, պարծենալ արհեստակցական Միութիւններու կազմակերպութեան մէջ որ եւ է կատարեալ յաջողութեամբ։ Մեր բանուորներուն մեծամասնութիւնը նախ խանդավառուեցաւ, սակայն յետոյ թուլցաւ։ Աշխատանքի մրցումը պարզապէս կոչ մնաց, եւ այսօր նման մրցումները կեղծ երեւոյթներ են դարձած։

Կոմունիստ պատանեկան Միութիւնները,կոմսոմոլ 1928ին կը համրէին 25,000 անդամ, այժմ 35,000։ Եւ սակայն այս Միութիւններուն մէջ եւս նշանակելի են զառալքումները եւ ուրիշ թերութիւններ։ Դասակարգային պայքարի ժամանակ կոմսոմոլի գիւղական օղակները չարդարացուցին իրենց մարտական կոչումը:

Հայաստանի արիներու (պիոներ) կազմակերպութիւնը իր շարքերուն մէջ այժմ կը համրէ 62,000 պատանիներ։ Մեծ թիւ մըն է անշուշտ, բայց պէտք է յիշել, որ Հայաստանի մէջ ներկայիս կ'ապրին 270,000 պատանիներ, որոնք արիներու հասակն ունին։

Ինչպէս կը տեսնուի, թէ կոմունիստ պատանիներու եւ թէ արիներու կազմակերպութիւնը գոհացուցիչ չէ։

Գոհացուցիչ չէ նաեւ բանուորներու եւ գեղջկուհիներու կազմակերպման հարցը։

Դաշնակցութեան մասին.— Մեր հիմնական թշնամին է Դաշնակցութիւնը, որ վերջերս մեծ աշխուժութիւն ցոյց կուտայ։Սակայն բացի սեփականատէր գիւղացիներէն եւ հին աշխարհի չնչին մնացորդներէն, յենարան չունին երկրի մէջ։

Ուսման մասին.— Կոմունիստ կուսակցութեան ծրագրին համաձայն, մինչեւ 17 տարեկան բոլոր երկսեռ պատանիներուն պիտի տրուի ձրի եւ պարտադիր ուսում։ Բայց դեռ 8—11 տարեկանները միայն ենթակայ են այդ պարտադիր ուսման։

Մեծ զարկ կը տրուի համալսարանին, որուն կից բացուած են մանկավարժական եւ այլ բաժանումներ։

Գոհացուցիչ չէ չարժանկաւը, անթելի սպասարկութիւնը, ընթերցարաններու վիճակը, որոնք կը մնան այնպէս ինչպէս էին տարիներ առաջ։

Կոմունիստներուն թիւը.— 1929ին Հայաստանի կոմունիստներուն թիւն էր 10,064, իսկ այժմ՝ 13,407։ Գիւղացիներուն թիւը հիմա կը հասնի 4,640ի։

Տկար են կուսակցական կրթական աշխատանքները, չէ յաջողած ոչ Երեւանի եւ ոչ ալ Լէնինականի մէջ կուսակցական համալսարանը։

Անդրկովկասեան դաշնակցութիւն.— Դժուար ճամբայ մըն էր, որ անցաւ Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը։ Սկիզբները կատաղի յարձակումներու ենթարկուեցաւ թէ՝ ներսէն եւ թէ՝ դուրսէն։ Թշնամիին միացան նաեւ կոմունիստ ընկերներ, պահանջելով ազգային ...ղավար հանրապետութիւն.

Ա. Խանջեանի այս ... տեւեց 4.30 ժամ։ Անմիջ... յետոյ սկսան քննադատու... ները, գիւղացիներու գան... ները, որոնց արձագանգ... տանք ամէն օր, ճառեր ... կը պատմէին թէ ի՛նչ պէս ... գիւղերը ճամայնացումի են... կուեցան, գիւղացին ու ... նիստը դէմ դէմի ... Ստալինի նաճանջը ... րագործել: Ուրիշներ կը ... գատէին թէ մեքենաշարժ... ները գոհացուցիչ չեն, կամ ... պակսին բանուորները, ... ուրապէս արհեստաւորներ...

— «Մեր երկրի ... նութիւնը կախուած ... շարքերուն ռազմական մարզան... քէն. Այս տեսակէտէն թերու... թիւններ շատ կան։ Թէև ... են կուսակցականները եւ ան... կուսակցականները, որոնք ան... տեղեակ են ռազմական մարզան... քին»։

— «Գիւղերն ու շրջանները կտրուած են կեդրոնէն, Նամակները, լրագիրները, հրահանգները, նոյնիսկ հեռագիրները ժամանակին չենք ստանար։ Այս պատճառով կը տուժէ մեր աշխատանքը»։

— «Մենք,Զանգեզուրի պատգամաւորներս համոզուած ենք ցաւօք սրտի, որ ... «դի»ների արդիւնաբերութիւնը շատ պակաս է դեռ։ Այդ պակասը կարելի չէ լրացնել տնտեսագէտին, այլ մեր կուսակցական ընկերներուն աշխատանքի վիճակին ու եղանակին. Ղափանի հանքերուն մէջ շատ գէշ է անունդի մատակարարութիւնը»։

— «Հակառակ Կեդր. Կոմիտէի ..., բազմաթիւ շրջաններու մէջ տակաւին կը դժկամակին սխալներու սրբագրումը, (գրաւուած հողերու եւ բնակարաններու ետ յանձնումը, ընտրական իրաւունքներու վերահաստատումը), եւ այլն։ Ոմանք կ'աշխատին Ստալինի յօդուածը մոռացութեան տալ, սխալները վարագուրել, գանգատողները լռութեան դատապարտել»։

Ս. Կասեան եւս ընդարձակ ճառ մը խօսելով, ներկայացուց գիւղատնտեսութեան թերութիւնները:

Յետոյ մշակուեցաւ ընդհանուր բանաձեւ մը, փառքն երգելով Ստալինի։

Հայաստանի, Վրաստանի, Ազրպէյջանի կոմունիստ կուսակցութիւններուն համագումարներէն ետքը, շուտով Մոսկուայի մէջ տեղի կ'ունենայ Համամիութենական 16րդ համագումարը՝ Այս առթիւ «Խորհր. Հայաստան» թերթը լոյս պիտի տեսնէ օրը երկու անգամ։

Իր ժամանակին, այդ համագումարէն ալ պիտի տանք լայն քաղուածքներ։

ՃԱՀՃԱՏԵՆԴԸ

Ամրան այս եղանակին, բամպակամշակութեան շրջաններուն մէջ, որոնք սովորաբար ճահճային են յաճախակի ջրառքի պատճառաւ, կը ճարակի ճահճատենդը։ Ահա թէ ինչո՛ւ Էջմիածնի բժշկական կայանը փակուած է արդէն, եւ բժիշկները մեկնած են արտերը, քինինի ներարկում կատարելու աշխատաւորներուն։ Այսպէս Վրաւլանլու, Ն. Թուրքմանլու, Ն. Աթթունարխ, Փ. Չէյվա, Ն. Ղարխուն, Շոռլու —Մէյմանդար գիւղերուն մէջ քինինի ներարկումները շատ օգտակար արդիւնք տուած են։

Այս խումբը նոյն ատեն կ'աշխատի ցամաքցնել ճահիճները այդ շրջաններուն մէջ։ Ն. Խաթունարխի մօտակայ «Արգուման» առուն չորցուած է արդէն։ Ցամաքցուցած են նաեւ քանի մը փոքր ճահիճներ։

ՀԱՆՐԱԳՐԱԿԱՆ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ

[illegible]

...տանք, մէկ ալ տեսար աղջըկան մէկ տունը բացուած ջրանցքին մէջ գնաց ու երեսն ալ դըպաւ չրթներուն։

Երեւոյթ մը, որ սովորական փողոցի մը մէջ պարսաւանաց առիթ պիտի տար, իսկ հոս [illegible] ոչինչ, «հանրապետական [illegible]», [illegible] կը մտածէի [illegible] Մեր թաղի բնակիչները երկակենցաղ են այս եղանակին։ Ես կարդացած եմ, որ բանաստեղծութեան մէջ աղջիկները «կարապի վիզ» կ'ունենան ու որպէս այդպիսին լողալու հակամէտ իրականութեան մէջ ջուրէն չեն պակսիր։ Մանիան, օրինակ, կը սարսափէր ջուրէն։ Լճակներէն կ'անցընէի՝ գրկելով։ Անցեալէն եւ ոչ ալ երկար ատեն չէր ուզեր իջնել գիրկէս։ Ու մեղաւոր չէր սարսափը, գիտէ՛ք, ինչե՛ր կ'ըլլայ։

Այսպէս քալեցինք մէկ տարի։ Տարեվերջին երբ հաշիւի նստանք Մանեային հետ, տեսանք որ... պակսած ենք։

Առ քեզի միջավայրի հետեւանք, առ քեզի Երեւանի շինարարութիւն։

(Խ. Հ.էն) ԼԵՌ-ԿԱՄՍԱՐ

ԿԵԱՆՔԸ ՊՐԻՒՔՍԷԼԻ ՄԷՋ

ՊՐԻՒՔՍԷԼ, 21 յունիս — Ինչպէս վերջին թղթակցութեամբ տեղեկացուցի, Պրիւքսէլի ընտրութիւնները ամենայն օրինաւորութեամբ կատարուեցան եւ քսան հոգի անգամ ընտրուեցան գաղութիս ներկայացուցչական մարմինին։

Անշուշտ պիտի զարմանաք երբ ըսեմ թէ մէկուկէս ամիսէ ի վեր կարելի չէ եղած քով քովի բերել ընտրուած անդամները, կազմելու համար մայր դիւանը եւ ընտրելու գաղթային վարչութիւնը։

Այս բացասական արդիւնքը վերագրելի է գաղութիս մէջ տիրող անհամերաշխ ոգիին, եւ ազգային կազմակերպութեանց հանդէպ մեր հայրենակիցներուն ցոյց տուած անտարբերութեան։

Սրտի խորունկ կսկիծով է որ կ'արձանագրեմ այս պարագան, եւ շատ վախ ունիմ որ եթէ գաղութին ներկայ անկերպարան վիճակը շարունակուի տարիներ եւս, Պրիւքսէլի գաղութն ալ, ուրիշ փոքրիկ գաղութներու նման, անխուսափելիօրէն դատապարտուած է կորսուելու մօտաւոր ապագայի մը մէջ։

Սակայն արդար ըլլալու համար, պէտք է խոստովանիլ թէ՝ հակառակ վերոյիշեալ արդարացի դիտողութեանց, Պելժիքայի գաղութը միշտ իր նիւթական լայն օժանդակութիւնը բերած է ազգային բարենպատակ ձեռնարկներու։ Պակասը՝ զոր զգալի է այս գաղութին մէջ, համագործակցութիւնն է, ինչպէս նաեւ թերին՝ այն գործօն ու մղիչ ուժին, որ կոչուած է շարժման մէջ դնելու բոլոր բարի կամեցողութիւնները։

Հո՛ս անգամ մը եւս կը շեշտուի գաղութներու կեդրոնական կազմակերպութեան անհրաժեշտութիւնն ու սփիւռքահայութիւնը, որու մասին վերջերս կարգ մը չէզոք թղթակիցներ արտայայտուեցան «Յառաջ»ի մէջ, ներկայացնելով ի՛նչ ինչ օգտակար թելադրութիւններ։

*** Ամսոյս 18ին, Պրիւքսէլի Ցէլկէ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ծանօթ դաշնակահար Պ. Սէրժ Պետրոսեանի ռէսիթալը, մասնակցութեամբ իր տիկնոջ՝ Լիւսի Պետրոսեանի եւ ի ներկայութեան պելժ եւ հայ գեղարուեստասէրներու։

Պ. Պետրոսեան դաշնակի վրայ մեծ յաջողութեամբ նուագեց յայտնի երաժշտագէտներու բազմաթիւ հատորներ ու դժուարին կտորներ, արժանանալով ներկաներուն ջերմ գնահատութեան եւ խանդավառ ծափերուն։ Իսկ Տիկ. Պետրոսեան ցոյց տուաւ բլոտիք պարերու մէջ իր ունեցած մեծ ընդունակութիւնը։

Այս գեղարուեստական հաւաքոյթին մէջ յատկանշական էր հայ արուեստագէտին մասին ցոյց տրուած համակիր վերաբերումը պելժ հասարակութեան կողմէ, որ ներկաներուն մէջ մեծամասնութիւն կը կազմէր։

Աւելի առաջ Պ. Պետրոսեան քանիցս հրաւիրուած էր նուագելու պելժ ընկերակցութիւններու կողմէ կազմակերպուած հանդէսներու մէջ, ի յայտ բերելով իր արուեստագէտի տաղանդը եւ արժանանալով մամուլի գնահատութեան։

Հ. ՑԷՐՈՍԿԻ

ԿԵԱՆՔԸ ԹԷՀՐԱՆԻ ՄԷՋ

«ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ»

ԹԷՀՐԱՆ — Ի վերջոյ ամիսներից ի վեր անհամբերութեամբ սպասուող պետական թոյլտուութիւնը ակումբը բանալու՝ պաշտօնապէս ստացուեց եւ յունիս 2ից բացուեց ակումբի դռները Թէհրանի հայութեան առջեւ։

Ոչ մի տեղ այնպէս անհրաժեշտութիւն չէ ու օգտակար, նման վայրի ստեղծումը որքան մասնաւորապէս Թէհրանում։ Քաղաքի բոլոր մասերում ցրուած, վերստեպով իրարից հեռու եւ ամիսներով իրար չհանդիպող Թէհրանահայերը կարիք ունէին անպայման մի հաւաքատեղիի, ուր առիթ ունենային տեսակցելու ու շփման մէջ մտնելու իրար հետ։

Երիտասարդութիւնը, որ իր ժամերը մեծ մասամբ անց է կացնում տնից դուրս, չունենալով իրարհանդիպման, ժամանցի վայր, ենթակայ մայրաքաղաքի անբարոյական ու այլասերիչ ազդեցութիւններին, նա համարեայ ունեցել է ազգային հասարակական կեանքից «Երիտասարդաց Ակումբ»ի մուտքը այսուհետեւ ազատ է երիտասարդութեան առջեւ, ուր նրանք կը գտնեն ամէն տեսակի յարմարութիւններ իրենց ժամերը հաճելի անցկացնելու, իսկ հասարակական ջիղ ունեցողներին՝ հասարակական աշխատանքներ կատարելու։

Ակումբը գտնւում է Թէհրանի լաւագոյն ծառազարդ փողոցներից մէկում՝ Ղուլամ Սուլթանէում, մաքուր ու կոկիկ շէնք է, ակումբի բոլոր յարմարութիւններով, ունի գեղեցիկ ճաշարան, ընդարձակ պարասրահ, ընթերցարան, գրադարան, եւն. սենեակներ։

Այժմ պատրաստ է ընթերցարանը՝ տեղական ու արտասահմանեան հայ ու օտար թերթերով, կազմակերպւում է գրադարանը որի համար նախնական աշխատանքներ արդէն տարուել են։

Կազմակերպուելու են հասարակական դասախօսութեամբ, գրական վիճաբանական երեկոներ, գրական դասեր, երեկոյթներ, պարահանդէսներ, նուագահանդէսներ, հրաւիրելով տեղիս մամուլը ու արուեստագէտ ուժերը։

Դժբախտաբար արդէն, սկսել էր Պարսիկների կրօնական սուգը, որի պատճառով ակումբի հանդիսաւոր բացումը յետաձգեց աշնան ամիսներին իսկ հիմի ակումբը ամէն երեկոյ ժամի հինգից բաց է ուշ գիշեր։

Հաճելի է տեսնել թէ ինչպէս մեր հայրենակիցները խումբ խումբ, ուրախութեամբ սկսել են յաճախել ակումբ. այդտեղ մի ծայրից լսւում են երիտասարդուհիների ուրախ խօսակցութիւնը, միւս ծայրից շախմատ խաղացողների բացականչութիւնն ու ուրախութիւնները, որոնց հետեւում են նրանց գիտող՝ սիրողների բարձրաձայն ու միահամուռ քրքիջը. բարձրանում ենք ընթերցարան. բոլորը եզերած սեղանների շուրջ, խորին լռութեամբ թաղուած են թերթերի սիւնակների մէջ։

Այս բոլորը հաճոյքով են լցնում գիտողի սիրտը եւ երախտագիտական զգացումով՝ ընկերների հանդէպ, որոնց նիւթական ու բարոյական զոհաբերութիւնների շնորհիւ հիմքը դրւեց հանրօգուտ այդ հիմնարկութեան։

Այժմ Թէհրանահայութեան է մնում խրախուսել ակումբի վարչութեան, անդամագրուելով ու յաճախելով նրա կազմակերպած երեկոներին, որպէսզի ակումբի գոյութիւնը յարատեւ ու մշտօգուտ դառնայ։

Հրաչեայ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

(Հրատարակութեան խնդրանքով)

Նուպարաշէնի կառուցման համաձայնութիւնը վերջնականապէս ստորագրուած ըլլալով Հայաստանի կառավարութեան եւ Միութեանս կեդր. վարչ. ժողովի կողմէ, ակադեմիկոս Թամանեանի նախագահութեամբ կազմուած յանձնախումբը ձեռնարկած է շինութեան նախապատրաստական աշխատութեանց։ Առ այդ Միութիւնը կառավարութեան յանձնած է առաջին մասնավճարը 50,000 տոլար։ Մօտերս կը ղրկուի երկրորդ մասնավճարը 75.000 տոլար։

Ինչպէս յայտնի է, կառավարութիւնը Նուպարաշէնի յատկացուցած է հազար հինգ հարիւր հեկտար հողամաս, Հրազդանի շրջավայրին մէջ, Երեւանի հարաւային եւ Նոր Գաւիթի արեւելեան կողմը։ Աւանը պիտի օժտուի հաղորդակցութեան եւ ջրաբաշխութեան միջոցներով եւ առհասարակ տիպար աւանի մը արդիական բոլոր առաւելութիւններով։

Կառավարութիւնը Նուպարաշէնի տուներն ու հողերը պիտի վերապահէ արտասահմանէն ընտրելիք փոխադրուելիք Թրքահայ գաղթականներուն, որոնց ընտրութիւնը պիտի կատարուի Միութեան առաջարկութեան վրայ, կառավարութեան կազմած յանձնախումբին միջոցաւ, եւ կառավարութեան ու Միութեան կողմէ համաձայնաբար պատրաստուած ծրագրի մը համաձայն։

Կառավարութիւնը ամէն կերպով պիտի սատարէ Նուպարաշէնի ապագայ բնակիչներուն տնտեսական բարգաւաճումին, մասնաւորաբար հողագործական մեքենաներու հայթայթումով, եւ երեք տարի անոնք զերծ կացուցանելով երկրագործական կամ կալուածային ամէն տեսակ տուրքերէ եւ հարկերէ։

Բնակարաններու պոժէքին փոխարէն, Նուպարաշէն աւանի մէջ տեղաւորուած գաղթականներուն կողմէ վերադարձուելիք բոլոր գումարները ամբողջովին պիտի յատկացուին նոյն աւանին բարգաւաճումին, վերոգրեալ ձեւով ընտրուելիք եւ փոխադրուելիք նոր գաղթականներու տեղաւորումին եւ հողերու բարելաւումին ու անոնց օգտագործումին։

Նուպարաշէնի գլխաւոր հրապարակին վրայ յիշատակարան պիտի կանգնուի, ուր պիտի արձանագրուին անունները ամէն անոնց որ, իրենց նուիրաբերութեանց կամ աշխատութեանց կարեւորութեան բերմամբ, աւանին ստեղծմանը իրապէս օժանդակած պիտի ըլլան։ Բաց աստի, Նուպարաշէնի գիւղամասերը, թաղերը, փողոցները կամ հաստատութիւնները պիտի կրնան յորջորջուիլ այն քաղաքներու կամ վայրերու անուններովը, որոնց հայ բնիկները կամ բնակիչները նոյն նպատակին համար կարեւոր օժանդակութիւն մը ընծեռած պիտի ըլլան։

Հայրենակցականներու կողմէ այդ նպատակաւ Նուպարաշէնի յատկացուած գումարները Միութեան կողմէ պիտի կրկնապատկուին։

∴ Միութեանս նորընտիր բարերար անդամ Տ. Պատրիկ Կիւլպէնկեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի յօգուտ որբերու, Միութեանս ըրած են նուիրատուութիւններ՝ Պ. Պօղոս Նուպար Փր. 5000, Տիկին Մարի Կիւլպէնկեան, Տեարք Տ. Թէլէկեան եւ Պ. Խոմէրեան 2000 ական, Տ. Ս. Ղարիպեան 1000 փրանք։

Դիւան Ընդհ. Տնօրէնութեան

ՓԼՈՒԶՈՒՄ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

Յունիս 2ի երեկոյեան ժամի 7 30ին, Թաւրիզի Լիլաւա հայկական թաղին մէջ պատահեցաւ կսկծալի աղէտ մը։ Խաչատուր Աբրահամեան անունով (Ջրո Յարութիւնի տղան) մարդու մը բնակարանը փլչելու վիճակին հասած էր։ Դրացիներէն Համբարձում Մկրտիչեան ամուսինը տիկին Մանիան նկատելով պարագան, կ'երթայ Խաչատուրի մօտ եւ կը համոզէ, կը յորդորէ որ ընտանիքով հեռանայ տունէն աղէտի մը չենթարկուելու համար. Յամառ Խաչատուրը ոչ միայն չի համոզուիր այլեւ կը փորձէ պնդել, որ տունը վտանգաւոր չէ։

Ճիշդ այս խօսակցութեան ընթացքին, խարխլած, եռայարկ տունը ահռելի փլուզման կ'ենթարկուի։ Խաչատուրը բոլորապէս կը նետուի պատուհանէն մէջ եւ կ'ազատուի, իսկ իր զաւակը՝ 15 տարեկան ընդունակ եւ կենսուրախ պատանի Վահան, իր հօրաքրոջ պառաւ Հռիփսիմէն (որուն տղան կը գտնուի Ամերիկա) եւ դժբախտ Տիկ. Մանիա Մկրտիչեանը կը մնան փլատակներուն տակ։ Հակառակ ձեռք առնուած բոլոր միջոցներուն ոչ մէկը ողջ չազատուեցաւ՝ բազմաթիւ մարդիկ բահ ու բրիչով հողերը փորելէ յետոյ, փլատակներուն տակէն հանեցին Տիկին Մանիայի եւ պատանի Վահանի ջարդուփշուր, սեւցած դիակները, իսկ պառաւի դիակը դեռ մինչեւ այսօր գտած չեն։ Տիկին Մանեան որբ կը թողու չորս անչափահաս զաւակներ 1-8 տարեկան։

ԿՐԱՍՆԱՑԱ ԳԱԶԷՑԱ, բոլշեւիկ թերթը կը հաղորդէ (26 մայիս) թէ իշխանութիւնը լուծած է Պեթհովէնի, Պախի եւ արուեստագէտներու բարեկամներու նման Միութիւնները, որովհետեւ անոնց մէջ «ոչ մէկ կոմունիստ անդամ կար»։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 40 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Մենք մեր ընկերներով մինչեւ Աշիթի եւ բանակի գնալը Պոլուտրիկի գիւղերը կը թափառէինք, իսկ Սերոբը, ինչպէս ըսի, կը թափառէր Ախլաթի գիւղերը։

Օր մը, 98ի աշնան, Սերոբ, գացեր էր իր խմբով Բաբշէն գիւղը, որտեղ մատնութեամբ զօրքը կը պաշարէ գիւղը։ Կռիւը կը սկսի եւ կը շարունակուի մինչեւ իրիկուն։ 3 թնդանօթ կ'արձակուի իրեն վրան։ Բաւական զօրք եւ քիւրտ կը սպաննուին։ Խմբէն կը սպաննուի Բուլանըխցի Սարգիսը՝ զարնուելով ճակտէն։ Մի ուրիշ զինուորի ալ կրունկը կը վիրաւորուի։

Սերոբ կ'երթայ դէպի Ախլաթ, իսկ Սեգրակ, Մուշեղ ու [illegible]ղեան նախ կը գնան Բաղէշ, ապա նորէն կը գան, կը հասնին Սերոբին։

Բաղէշցի Հաճի Յակոբ գացեր էր Բաղէշ։ Հոդ կը մատնեն զայն, զօրքը կը պաշարէ տունը։ Հաճի Յակոբը դուրս կուգայ, 2 զինուոր կը սպաննուի, ինքն ալ կը սպաննուի։ Սեգրակ ընկերով մը կը սպաննէ Պատուանի վերեւ քարերը։ Մարգի մէջ այրուող տղայոց մանիշը կ'անցնի Բաղէշ երթալու համար հոն կը բռնեն կը սպաննեն։

***

Դառնանք Սասուն։ Երբ Աշիթն ու զօրքը հեռացաւ՝ բոլոր ընկերներով Գուրգէնի հետ գացինք Ս. Յովհաննու վանքը։ Մենք կ'ըլլայինք 21 հոգի։ Հրայրը կանչեցինք՝ եկաւ։

Լուր մը եկաւ, թէ մի աղայ եկած է։ Կանչեցինք՝ տեսանք Ճարտար Յակոբի օգնական Աղձնցի Ռուբէնն է, որը, ինչպէս ինք կը պատմէր, երկրորդ անգամ Ալաշկերտ անցած խմբով կռուած էր. մաս մը ընկերներ սպաննուած էին, մաս մը զէնքով ազատուած, մաս մ'ալ զէնքով բռնուած։ Ազատուողները գացեր են Ախլաթ. Զէնքերով բռնուողներէն մէկն ալ Ռուբէնն էր։

«Ձորերնիս ակլորեցուցին,— կ'ըսէր Ռուբէն,— զէնքերնիս առին ձեռքերնուս եւ մեզ հոգտեղ մը կայնեցուցին Մեր զէնքերու բաժնելու պատճառաւ՝ Հասանցիք եւ Սեփկցիք կռիւ մը ունեցան իրար մէջ։ Այդ առիթէն օգտուելով մենք փախանք։ Ես անցայ Բուլանըխէն Խնուս, ճարեցի էս հին չորեր ինծի եւ եկայ հոս»։

Հոդ ընկերական ժողով մը ունեցանք։ Զինուորները պահանջեցին իրենց տանապետ [illegible]կութիւն ըլլին, էլի որոշեցին ինծ եւ Խնուսի Արաս գիւղացի Մանուկին։ Գուրգէնը երկրի պայմաններուն անծանօթ ըլլալուն պատճառաւ՝ զինուորներն ու Հրայրը խորհուրդ տուին, որ որեւէ գործնական ձեռնարկի համար առանձին գործ չընէ, առանց մեզ հետ խորհրդակցելու.. Մենք ալ առանձին գործ չպիտի ընէինք առանց իրեն հետ խորհրդակցելու։

Մասնաւոր գործեր կարգադրուեցան. որոշուեցաւ Մշեցի Տիգրանին եւ Ռուբէնին Կովկաս ղրկել

Այդ րոպէին եկան մեր քով 3 Հեղեցի հայ եւ գանգատ ըրին իրենց գիւղացի յայտնի հարուստ եւ վաշխառու Միսո Լարգանէն։ Այդ մարդուն գանգատներ կ'ընէին նաեւ իշխնձորցիք, ընկուզնակցիք, արտօնքցիք։

Մենք վերադարձանք Սասուն, իջանք Սպաղանք գիւղը։ Վանքի մէջ որոշուած էր տեռորի ենթարկել Վարդանին։ Այդ մարդու վճիռը դեռ չտուած՝ Գուրգէնը ղրկեց Ղազարին, հետն ալ քանի մը ընկերներ հաւատարիկ, որ սպաննեն ռէս Մուրադին եւ Մարտոյին։ Ղազարը գնաց, ման եկաւ, բայց առանց սպաննելու վերադարձաւ։ Հետը զինուորները եկան ըսին

«Եթէ ուզենար Ղազարը՝ կրնայինք զարնել, բայց որովհետեւ ինքն ալ հաւատարցի է, չուզեց զարնել եւ վերադարձանք եկանք»։

Գուրգէնը կանչեց զիս եւ ըսաւ, որ երթամ Վարդանի վրայ։ Ես ըսի.

«Ես կ'երթամ, բայց շատ կարելի է եդ մարդը չսպաննուի եւ ուրիշ անմեղ մը սպաննուի. Վրաս եկողին ես կը զարնեմ»։

«Այնտեղի փոփոխութիւնը ես չեմ կրնար նախագուշակել եւ այստեղից չեմ կրնար հրահանգներ տալ։ Դո՛ւ գիտես, ինչպէս կ'անես»,— ըսաւ Գուրգէնը։

Սպաղանքէն Հեղեն 8 ժամ է։ Գուրգէնը տուեց ինծ 5 ընկեր՝ Գէորգը, Ղազարը, Վանեցի Կարապետը, Խիանցի Կրպօն եւ Խնձորքենայ Վարդանը։ Գացինք Հեղեն գանգատ ընողներէն մէկի տուն եւ հոն մնացինք 3 օր։

Վարդանի (քեօշքը) տունը 400 քայլ հեռու էր։ Հետերնիս մի տղայ պիտի գար Վարդանի տունը սակայն, նա վախնալէն մերժեց։ Բայց եւ այնպէս Վարդանի եղբօր կնոջմէն տեղեկացեր էր եւ մեզի յայտնեց, որ Վարդանը մինակ տանն է, ուրիշ մարդ չկայ։ Այդ լուրը բերած առեն արդէն մութ էր։

Շար.

հաստատումը։ Կը կարծուի նաեւ թէ անոնք քայլ առ քայլ գործադրութիւնը կը հետապնդեն մտածուած ու վճռուած ծրագրի մը, զոր պիտի ջանան լրացնել համաձայն դէպքերու ելքին։ Սոց. Դեմոկրատներու Փրակայի Թերթը կը յայտնէ թէ Իտալիոյ, Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ հաւանութեամբ, Հունգարիա կը պատրաստուի Ֆրանսան եւ Փոքր Համաձայնութիւնը դնել կատարուած իրողութեան մը առջեւ, եւ թէ իտալացի զինուորականներ, դեռ վերջերս, գաղտնօրէն անցած են Պուտափէշտ։

Միւս կողմէ սակայն, Հունգար հեռագրական գործակալութիւնը կը հերքէ Թերթին տուած տեղեկութիւնները, զորս կը նկատէ բոլորովին յերիւրածոյ։

Սմիթ մեկնեցաւ դէպի Նիւ-Եորք

Երէկ առտու կանուխ, օդանաւորդ Սմիթ Իրլանտայէն մեկնեցաւ Նիւ-Եորք։ Մեկնումի ժամը գաղտնի պահուած էր։ Հակառակ ատոր սակայն, 5000ի մօտ բազմութիւն մը խռնուած էր ժամանակէն առաջ, օդանաւակայանին շուրջ։ Սմիթի հետ են վանտիք՝ Հոլանտացի, Նաւապետ Սառլ՝ Իրլանտացի, եւ Սթաննաժ՝ Հարաւային-Ափրիկեցի, հեռագրող։

Սմիթ որ արդէն նախապէս յաջողած է կտրել Խաղաղականը երեք հանգրուանով, մեկնումէն առաջ յայտարարեց թէ Թերեւս ուղղակի Նիւ-Եորք չպիտի երթայ եւ կանգ պիտի առնէ Օլտ Օրչարտ, եթէ ճամբու ընթացքին, չկարենայ օդին մէջ իսկ՝ ստանալ անհրաժեշտ իւղի քանակը։

Օդանաւը պիտի ճամբորդէ անդրատլանտեան նաւերու ուղեգծով եւ ըստ Սմիթի հաշուին, ճամբորդութիւնը պետի տեւէ 34 ժամ, որով՝ այսօր կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին է որ օդանաւը պէտք է հասնի ամերիկեան ցամաքը, եթէ անակընկալ մը արգելք չհանդիսանայ։

Երէկ իրիկուան ժամը 5ին, ստացուած անթելի մը համաձայն, օդանաւը արդէն կը գտնուէր Ատլանտեանի մէջտեղը ու կը սուրար ժամական 160 քիլոմեդր արագութեամբ։ Կլիմայական պայմանները նպաստաւոր են։

. Սմիթի օդանաւը ժամը 5.45ին անցաւ Թէռ-Նէօվի վրայէն։ Նիւ-Եորքի օդերեւութաբանական կայանին պետը կը նախատեսէ թէ Սմիթ իր ճամբու ընթացքին պիտի նեղուի հակառակ հովերէ եւ թանձր մառախուղէ մը։ Իսկ Ամերիկացի օդանաւորդները յոռետես են Սմիթի ձեռնարկին յաջող ելքին մասին։

Հակառակ ամերիկեան յոռետեսութեան սակայն, Լոնտոն լաւատես է եւ արդէն ապահով կը նկատէ անոր յաջողութիւնը։

Բոլշեւիկեան նոր ցնորք մը

«Երիտասարդ Պահակ» թերթին մէջ բոլշեւիկ մը կ՚առաջարկէ որ ճարտարարուեստի եւ արհեստի բոլոր ճիւղերուն մէջ, աշխատանքի օրը հաշուուի 24 ժամ, որ կ՚ընէ 120 ժամ՝ շաբաթական աշխատանքի հինգ օրերուն համար։ Ըստ հեղինակին, ցերեկուան եւ գիշերուան տարբերութիւնը պէտք է վերնայ, որովհետեւ գիշերը՝ ելեկտրականութիւնը կը փոխարինէ արեգակը։ Վաճառատուները, բոլոր հաստատութիւնները պէտք է բաց մնան։ Իսկ աշխատաւորները պէտք է հանգչին կարգով։

Այս ծրագիրը լրջօրէն վիճաբանութեան դրուած է խորհրդային թերթերուն մէջ։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ներկայացուցիչները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Chope Parisienneի մէջ, 64 Rue des Ecoles.

"ՄԱՅԻՍ 28" ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԱԼԱՆՍ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Salle des Fêtesի ընդարձակ սրահին մէջ
կը նախագահէ Ընկ. Բ. ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ
կը խօսի Ընկ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին։ Մուտքը ազատ է
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՓՈՆ ՍԷՆ Թ'ԷՍՓՐԻ.— Այս Շաբաթ իրիկուն
կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԳԱՌՕՆԷ

ՊՈԼԷՆ.— Այս կիրակի կէսօրէ վերջ
կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԳԱՌՕՆԷ

ՌՕՄԱՆ.— Այս կիրակի։ կը խօսի՝ ընկ. Բ. ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ

Շ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Շապին Գարահիսարի եւ Շրջանի «Ռազմիկ» Հայրենակցական միութեան կողմէ, այս Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին Petit Journalի սրահին մէջ, 21 Rue Cadet.

Հովանաւորութեամբ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊԻՍԿ. ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ

Նախագահութեամբ ՔԷՏԻՃԵԱՆ Ծ. ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ եւ մասնակցութեամբ Քաղաքական կուսակցութեանց եւ ազգային կազմակերպութեանց։

Բանախօսութիւն, արտասանութիւն, երգ եւ նուագ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀՐԱՏԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ՊՈԼՇԵՒԻԶՄԸ ԵՒ ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հեղինակ՝ ԼԷՕՆ ԲԼՈՒՄ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի կեդր. կոմիտէին
Գին՝ 2 ֆր. 50։ փոստի ծախքով միասին 3 ֆրանք
Ստանալու համար դիմել «Յառաջ»ի եւ կուսակցական տեղական մարմիններուն։

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստամ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արմէն-Գարօ, Քրիս, Գէորգ Չաւուշ, Զարզանեան եւ Քեռի խումբերու ընկերները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անզամատոմսով։

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը՝ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Պրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր Սերոբ, Եփրեմ խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսերով։

ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆԻ եւ Պօմոնի Զաւարեան խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեանի բնակարանին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Կոմիտէն Քրիստափոր ենթակոմիտէի բոլոր ընկերներն ու ընկերուհիները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. ԽԱՉԻԿ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ՝ իր կնոջ Տիկ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՍԱՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՊՈՒԼՎԱՌ ՕՏՏՕՅԻ եւ Սէն Թ'Անթուանի ընկերներն ու համակիրները կը հրաւիրուին դասախօսական ժողովի այս Կիրակի ժամը 3ին, Պուլվար Օտտոյի սովորական հաւաքատեղին։ Կը դասախօսէ ընկ. Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Եզնկատի Բարենպատակ Հայրենակց. միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին 41 Րիւ Թիւպանօի սրահը։ Օրակարգ՝ վարչութեան ընտրութիւն, ընթացիկ հարցեր։ Անդամ և ոչ անդամ հայրենակիցներէ կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Եոզկատցի Յարութիւն Կիլլեան, Դատիգիւղի (Պոլիս) նախկին որբերէն։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ կամ շրջականները։ Իմացնել՝ Կարապետ Մկրտիչեանի 1 Ave. des Vergers' Bourg-la-Reine. Seine. France.

— Կը փնտռեմ Աֆիոնգարահիսարցի Յակոբ Գարագուլագեան, որ տարի մը առաջ կը գտնուէր Մարսէյլ։ Իմացնել իր հօրեղբօր Katchic Tchomaklianի, Rue de Trans No. 15. Draguignan (Var).

— Կը փնտռուի Էնկիւրի նահանգին Ստանոզ գիւղէն Յակոբ Զօպանեան 27—28 տարեկան, հօր անուն՝ Փօղոս, մօր՝ անուն Մարիամ։ 1920ին կը գտնուէր իր մեծ մօրը քով Մերսին։ Այդ թուականին մեկնած է Դամասկոսէն Պոլիս երթալու համար։ Կիլիկիոյ ճամբուն վրայ տեսնուած է հայրենակիցի մը կողմէ։ Իր մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 1000 ֆրանք նուէր։ Իմացնել իր եղբօրը Գրիգոր Զօպանեանի 31 Rue de Fossé, Issy-les-Moulineaux (Seine) France կամ Թերթիս վարչութեան։

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռեմ Քէմախի վերի Բագառիճէն խօսրով Իսպիրեան եւ զաւակները Ղազարոս, կատիկ, Ազատուհի, եւ հօրեղբօրորդւոյսզաւակները՝ Աւագ. Մատթէոս եւ Ծաղիկ, որոնք աքսորուած են 1915ին։ Եղեռնի դէպքէն ամիս մը առաջ Մալաթիայէն լուր առնուած է աղջիկը կծթիկէն։ Անկէց ի վեր լուր չկայ։ Իրենց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 500 ֆր. նուէր, իմացնել՝ H. Hougasian, Mazagan: Maroc: կամ «Յառաջ»ի։ Կը խնդրուի սուրիահայ եւ յունահայ թերթերէն արտատպել։

— Կիւրնցի (Սեբաստիա) Օհան Մէսեան կը փնտռէ իր որդիները Կարապետ, Սուրէն, Եղուարդ, Բիւզանդ, իր աղջիկները Համասփիւռ, Զարուհի եւ իր կինը Աննա։ Իմացնել՝ Aram Tufénkdjianի, Rue Wilson, Décines (Isère), Fraace.

— Տիկ. Սիրանոյշ Յարութիւնեան (ծնած Ստամպօլեան) կը փնտռէ իր եղբայրը Պրուսայի Օրթա գիւղէն Կարապետ Ստամպօլեան, մօր անուն՝ Հռիփսիմէ (մեռած աքսորի միջոցին), հօր անուն՝ Յովհաննէս, փոքր եղբայրը Աբրահամ։ 7 տարի առաջ կը բնակէր Պոլիս, Գատը գիւղ, արհեստով երկաթագործ, իր կնոջ անուն՝ Գոհարիկ։ Իմացնել Մուրատ Յարութիւնեանի (o M. Kulian, Camuna Teodor Vladimirescu, Indetzul Constanza, Roumanie).

Կը խնդրուի Պոլսոյ եւ արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

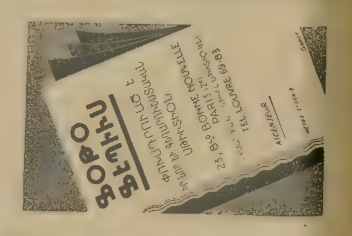

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1299

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագ. ու Թիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 27 ՅՈՒՆԻՍ 1930
26 JUIN 1930

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅԵՐ ԵՒ ՔԻՒՐՏԵՐ

Քրտական այսքան բացորոշ և բազդորոշ շարժման հանդէպ ի՞նչ դիրք բռնած է հայ ժողովուրդը։

Այստեղ խօսքը կը պատկանի կազմակերպուած հայ զանգուածին, որ ազգային հիմնական քաղաքականութիւն մը կը հետապնդէ և իր ճիգն ու ջանքը կեդրոնացուցած է Հայոց ազատագրութեան ճանապարհին վրայ։

Արդ. այս կազմակերպուած կամքը, անվերապահօրէն քրտական ազատագրութեան կողմնակից է և՛ սկզբունքային տեսակէտով և՛ գործնական քաղաքականութեան թելադրանքով։

Սկզբունքով կողմնակից ենք քրտական շարժման, որովհետեւ ան կը ձգտի ազատագրել քիւրտ ժողովուրդը դարաւոր ստրկութենէ և կազմել անկախ Քիւրտիստան մը։ Այս վերաբերմունքն ունեցած ենք և ունինք բոլոր այն ազգերուն հանդէպ. որոնք բռնակալութեան մը լուծը թօթափելու ջանքեր կը թափեն։

Գործնական քաղաքականութեան թելադրանքն աւելի քան կը զօրացնէ մեր սկզբունքային համակրութիւնը։

Որովհետեւ,

1.— Քրտական ազատագրական շարժումը ուղղուած է բացառապէս Թուրքիոյ դէմ. որ հայ ժողովուրդի բնաջնջումը հետապնդած է և մեր հայրենիքի մեծագոյն մասը տակաւին կը պահէ բռնի ուժով։

2.— Քիւրտիստանի ազատագրութիւնը կոչուած է մեծապէս տկարացնելու Թուրքիոյ ուժը և հեռացնելու անոր սուինները Տէրսիմ - Խարբերդ - Մալաթիա - Ուրֆա գծէն դէպի արեւմուտք։ Ու այս կապակցութեամբ, ոչ միայն ազատարկուած Հայաստանի ապագան կը նախորոշուի, այլ ներկայ Հայաստանի սահմաններէն կը հեռանայ համաթրքական վտանգը, որ այնքան ծանրութեամբ այսօր նստած է Արաքսի և Ախուրեանի եզերքներուն վրայ։

3.— Պայքարը որ կ'ընդլայնի Հայաստանէն մինչեւ Նէմիրի, և Վանէն մինչեւ Խարբերդ, կ'ընդգրկէ այնպէս աշխարհագրական ամբողջութիւն մը, ուր Հայաստանն ու Քիւրտիստանը կողք կողքի և միացեալ հանդէս կու գան. միացեալ իրենց արդար դատերով հասարակաց թշնամու դէմ։ Հայը չէ հրաժարած իր ժառանգական հայրենիքէն, ու հետեւաբար չի կրնար հրաժարիլ նաեւ իր պարտականութենէն։

4.— Քրտական ազգային շարժումը ծնունդ առած է այնպիսի հիմնական պատճառներէ, որոնք վերջնականօրէն կը բաժնեն Քիւրտերը Թուրքերէն, և ընդհակառակը, զանոնք բաղդակից կը դարձնեն Հայերուն, բաղդակից թրքական ջարդերով, բաղդակից ազատագրական պայքարով և բաղդակից երկու հայրենիքներով, որոնք թրքական կրունկներուն տակ միացած են իրենց գերութեան մէջ։ Տնտեսական և քաղաքական պայմաններու հիմնական փոփոխութեամբ, փոխուած է նաեւ հայ-քրտական նախկին յարաբերութիւնները։ Որով հայ-քրտական բարեկամութիւնն ու գործակցութիւնը կը բխին իրականութեան հրամայական թելադրանքներէն և ոչ թէ անհատներու բարի ցանկութիւններէն։ Այսպէսով հայ ժողովուրդը ոչ միայն կ'ազատի թշնամիէ մը, որմէ շատ վնասուեցանք, այլ պատմութեան երկաթէ օրէնքով, կ'ունենայ գոնէ մէկ հատիկ իրական բարեկամ, որ կը շարունակէ այն գործը որ ինքը կիսատ թողուցած էր։

5.— Քիւրտ ազգային կազմակերպութիւնները, մանաւանդ այս վերջին հինգ տարիներու ընթացքին, կրցած են ազգային հաւաքական կամք մը ստեղծել և Քիւրտիստանի անկախութեան պայքարը կեդրոնացնել Թուրքիոյ մէջ, կատարելապէս համոզուելով որ քրտական հայրենիքը կրնայ կազմուիլ Թուրքիոյ Քիւրտիստանի ազատագրումով։ Այս քաղաքական յստակ ըմբռնումի շնորհիւ Պարսկաստանի, Իրաքի և Սուրիոյ Քիւրտերը ազգային ազատագրական պայքարներ չունին, որով ազատ են իրենց յիշեալ դրացիներու թշնամանքէն։

6.— Հակառակ բոլշեւիկեան պնդումներու քրտական շարժման մէջ եւրոպական որ եւ է պետութիւն մատ չունի։ Բայց մեզի յայտնի է որ բոլշեւիկներն ու Թուրքերը ամէն ջանք թափած են եւկը թափեն քրտական խլրտումներ հանելու Պարսկաստանի եւ Իրաքի մէջ, մոլորեցնելու քրտական ազգային շարժումը։

Ահա՛, այն սկզբունքային և գործնական թելադրանքները, որ կը բխին քրտական շարժումէն եւ նոր քաղաքական կապ մը կը ստեղծեն Հայերու և Քիւրտերու միջեւ. համերաշխութեան կապ մը, որ կը հասնի մինչեւ համագործակցութիւն, նայած մեր ուժին եւ նպատակի յարմարութեան։

Անոնք, որ համաձայն են Քիւրտիստանի ազատագրութեան, և կը գիտակցին թէ այդ շարժումը նշանակութիւն մը ունի հայկական հարցի համար, շատ բան կրնան հասկնալ մեր վերի հակիրճ բանաձեւներէն, և որդեգրած գործնական քաղաքականութենէն։

Իսկ մենք աւելին պէտք չենք զգար ըսելու անոնց, որ ճղճիմ հաշիւներով, նոյն իսկ այսպիսի ճակատագրական խնդրի մը մէջ կը մնան յաւիտենական հակադաշնակցականներ, ու... անուղղայ թուլ բերաններ։ Անշուշտ ի վնաս հայ ժողովուրդին։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԸ

«Յուսաբեր» շահեկան խմբագրականի մը մէջ կը գրէ. (յունիս 18)

— «Արտասահմանի մէջ պայքարը Դաշնակցութեան եւ բոլշեւիզմի միջեւ կարելի է, մեր համոզումով, վերջացած նկատել։ Տասը տարուան մեր աշխատանքը ապարդիւն չանցաւ: Մեր կուսակցական թերթերը, ամսագիրները, մատենաշարները, հանդէսները, ատեները, բանախօսութիւնները, աշխատանքը քաղաքական եւ դիւանագիտական աշխարհներուն մէջ, բանակցութիւնները հակառակորդ հոսանքներու հետ, հանրային ձեռնարկները, մասնակցութիւնը Ազգ. Իշխանութեանց, հայ ժողովրդի ազգային եւ քաղաքական առաջադրութեանց բանաձեւումն ու հետապնդումը, մեր անխորտակելի հմայքը երկրէն ներս եւայլն, եւայլն, — այս ամէնը իրենց հսկայական դերը ունեցան: Ջկան այլեւս նախկին վարանումներն ու խարխափումները, մեր ժողովուրդը այլեւս գտած է ինքզինքը, գաղութահայութեան գերակշիռ մեծամասնութեան համար այլեւս ճշտուած են պատմական կարեւորագոյն արժէք ունեցող դէպքերը, փաստերն ու երեւոյթները, վերջնապէս գծուած ու ճշտուած են նաեւ ազգային-քաղաքական այն նպատակները, որոնց կը ձգտին երկու գլխաւոր գոտեմարտող ուժերը, — Դաշնակցութիւնը եւ բոլշեւիզմը: Որքան եւ պղտորին քաղաքական ջուրերը, բոլշեւիզմը այլեւս անկարող է «ձուկ» որսալ այդ ջուրերուն մէջ, Դաշնակցութեան սաստամհայ պայքարը ռուսական այդ օտարոտի ու հակահայ հոսանքին դէմ, վերջացաւ ի պատիւ հայ ժողովուրդի, մեր բարոյական ու քաղաքական լիակատար յաղթանակով, մեր ազգային տօները, — Ապրիլ 24, Մայիս 28, Փետր. 18, Մշակոյթի Օր, Դաշնակցութեան Օր, — որոնց դէմ ոգի ի բռին կը մաքառէր այս հակազգային ուժը, այսօր կը տօնուի ճշմարիտ խանդավառութեամբ եւ աննախընթաց բազմութիւններով, ճիշդ ասոր հակառակ, ամէն կարգի Հօկերն ու Գլոքները, որոնք կ'այլասերէին ու կը թունաւորէին մեր հանրային կեանքը, այսօր մահուան դողի մէջ իրենց վերջին ժամերը կը հաշուեն:

Մեր մամուլն ու մեր գրականութիւնը, որոնց դէմ բացայայտ «պոյքոթ» հռչակած էր այս քայքայիչ ու ազգադաւ ուժը, այսօր տիրական դիրք ունին բովանդակ հայ կեանքին մէջ։»

ՆՈՐ ԿՂԶԻ

Գաթավիայէն (Ճավա) կ'իմացընեն թէ Կրակատովա հրաբուխը բորբոքած է։ Երկուշաբթի օր նշմարուած են բազմաթիւ ժայթքումներ, որոնք մինչեւ 900 մեզր բարձրացած են։

Թափուող լավայէն նոր կղզի մը կազմուած է, որ երթալով կը տարածուի։ Առ այժմ, ծովու մակերեսէն անոր բարձրութիւնն է 13 մեդր։

ՍՄԻԹԻ ԱՐՇԱՒԸ

Սմիթ որ Իռլանտայէն մեկնած էր մէկ թռիչքով Ատլանտեանը կտրելու եւ Նիւ Եորք հասնելու մտադրութեամբ, ստիպուեցաւ իջնալ Թէ ռ-Նէօվ։ Իւղի եւ վառելանիւթի պաշար առնելէ վերջ, երէկ առտու, ժամը 10.30ին պիտի մեկնէր դէպի Նիւ-Եորք։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐ ՄԵՌԱՒ

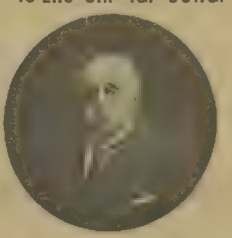

Երէկ առտուան դէմ, երկարատեւ տկարութենէ յետոյ, իր բնակարանին մէջ մեռաւ Պօղոս փաշա Նուպար։ Թաղման մանրամասնութիւնները դեռ չեն ճշդուած.

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ

Հ. Բ. Ը. Միութեան հիմնադիր-նախագահը ծնած էր Պոլիս 1851ին:

Ազգային կեանքի մէջ իր գործունէութիւնը կը սկսի Աղեքսանդրիոյ թեմական ժողովի ատենապետութեամբ: 1906ին, Գահիրէի մէջ կը հիմնէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը եւ որուն ցկեանս նախագահն էր մինչեւ 1928.

1912 դեկտեմբերին, Գէորգ Ե. Կաթողիկոսէն պաշտօն կը ստանար մեծ պետութեանց մօտ հետապնդելու Թուրքիոյ Հայկական նահանգներուն մէջ, բարենորոգումներու գործադրութիւնը, Այդ թուականէն կը սկսի Փարիզի մէջ Ազգ. Պատուիրակութեան գործունէութիւնը Պօղոս Նուպարի նախագահութեամբ:

Ընդհ. պատերազմի յայտարարութեամբ, բարենորոգումներու ծրագրին ձախողութենէն յետոյ, 1915 ապրիլին, կաթողիկոսը դարձեալ Պօղոս Նուպարի՛ կը յանձնէր Դաշնակից պետութեանց մօտ, Ազգ. Դատը հետապնդելու պաշտօնը, զոր կը վարէր մինչեւ Սէվրի դաշնագրին ստորագրումը:

Ունէր բազմակողմանի հմտութիւն: Հնարած է ինքնաշարժ արօր մը, որ 1900ի Փարիզի ցուցահանդէսին, արժանացաւ մեծ գնահատանքի:

Պօղոս Նուպար աւելի՛ մեծ ու պարկեշտ հայ մըն էր, քան կարող դիւանագէտ մը, իր հսկայ հարստութիւնը սիրով ու համեստութեամբ տրամադրած է ազգային ու բարեգործական ձեռնարկներու, ամէն անգամ որ պէտքն զգացուած է: Մեր չորսիրտ հարուստներէն շատերը եւ իր շուրջ հաւաքուած բոլոր մանկլաւիկները շատ բան ունին սորվելիք այս պարկեշտ ու համեստ մարդուն օրինակելի կեանքէն ու գործունէութենէն։

Էջմիածին կը հաղորդակցի

Պոլսոյ պատրիարքարանը Էջմիածնէն ստացաւ պաշտօնական գրութիւններ, կաթողիկոսին մահուան և թաղման վերաբերեալ։

Կաթողիկոսին մարմինը զմռսուած է Երեւանի Առողջապահական գործավարութեան կարգադրութեամբ և անոր ներկայացուցիչներուն կողմէ, որմէ յետոյ, մինչեւ թաղման օրը, Մայիս 18, ամբողջ 10 օր, Էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ, «խուռն բազմութեան ներկայութեամբ հոգեհանգիստ կը կատարուէր և հաւատացեալ ժողովուրդը շրջակայ գիւղերէն մեծ բազմութեամբ, ամէն օր կուգար յարգանք մատուցանել Ս. Հայրապետի աճիւնին», անշուշտ, հակառակ կրօնական հալածանքներուն և խստութիւններուն....

Մայիս 16ին, Էջմիածին ժամանած են Խորհրդային Միութեան մէջ գտնուած թեմական և համայնքներու ներկայացուցիչներ և հոգեւորականներ, իսկ արտասահմանէն ներկայացուցիչ նշանակած էին Երուսաղէմի և Պոլսոյ Պատրիարքութիւնները, Եւրոպայի, Եգիպտոսի, Պարսկա-Հնդկաստանի, Ատրպատականի եւ այլ թեմերը:

Մայիս 18ին, ամէն կողմէ հաւաքուած ահռելի հոծ բազմութեան ներկայութեամբ կատարուեցաւ օծման արարողութիւնը, որմէ յետոյ, մարմինը դրուեցաւ Մայր Տաճարի բակին մէջ, Մակար կաթողիկոսի դամբարանին քով։

Յաջորդի ընտրութեան մասին որ եւ է կարգադրութիւն չէ եղած դեռ, և այս մասին ո՛չ մէկ խօսք կայ։

Սանասարեան դատին շուրջ

Պոլսէն կը հաղորդեն թէ Էսկիշէհիրի Վճռաբեկ Ատեանի ընդհ. ժողովը որոշած է պնդել Սանասարեան դատի մասին իր նախորդ վճռին վրայ, որով կը բեկանուէր Պոլսոյ դատարանի աննպաստ որոշումը եւ իրաւունք կը տրուէր Պատրիարքարանի:

Ինչպէս կը յիշուի, Պոլսոյ Քաղաքային Բ. դատարանի վճռով, Պատրիարքը իրաւունք չունէր ազգին անունով դատ բանալու, քանի որ պատրիարքութիւն գոյութիւն չունի։

Էսկիշէհիրի Վճռաբեկ Ատեանի բոլոր ճիւղերու մասնակցութեամբ տուած վճիռը կարեւոր է հետեւեալ կէտերով։

Ա.— Անգառնալի է, քանի որ տրուած է բոլոր ճիւղերուն

(Շարունակութիւնը նայեցէք Գ. էջ)

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԽԱՆԻ ԴԱՏԸ

Քիչ անգին հաղորդեցինք Սանասարեան խանի դատին մասին Էսկիշէհիրի Վճռաբեկ ատեանին որոշումը։

Որպէս զի աւելի որոշ հասկցուի Վճռաբեկ Ատեանին նոր որոշման կարեւորութիւնը, անհրաժեշտ կը նկատենք ամփոփ կերպով ներկայացնել Սանասարեան խանի դատավարութեան փուլերը։

Պոլսոյ քաղաքային Բ. դատարանը 20 ապրիլ 1929ին, միաձայնութեամբ որոշեց թէ Նարօյեան Պատրիարք իրաւասու չէ դատ բանալու, քանի որ մէկ կողմէ Պատրիարքութիւնը ջնջուած է իրաւապէս եւ գործնապէս, եւ միւս կողմէ Պատրիարքը միւթէվէլլիի հանգամանքը չի լրացներ, օրինական քննութիւնը տուած և վկայական առած չըլլալով։

Պատրիարքարանի փաստաբաններուն դիմումին վրայ, Վճռաբեկ Ատեանը 13 յուլիս 1929ին բեկանեց վերի որոշումը, հետեւեալ ուշագրաւ պատճառաբանութեամբ.

«Թէեւ պնդումին եղանակը եւ ներկայացուած թուղթերը կը ցուցնեն (տէլալէթ էթմէք) թէ Հայոց Պատրիարքութիւնը գոյութիւն ունի եւ դատախազ Նարօյեան էֆ. ալ Հայոց Պատրիարքն է, բայց եթէ դատարանը անբաւական կը գտնէր այս փաստաթուղթերը, պէտք էր պատկանեալ իշխանութեան հարցնէր թէ Հայոց Պատրիարքութիւնը գոյութիւն ունի՞ թէ ոչ, եւ եթէ գոյութիւն ունի, դատախազ Մեսրոպ էֆ. Հայոց Պատրիա՞րք է թէ ոչ։ Եւ եթէ եկած պատասխանին մէջ հաստատուէր թէ Հայոց Պատրիարքութիւնը գոյութիւն ունի եւ Մեսրոպ էֆէնտին ալ Պատրիարք է, դատարանը պէտք է ընդունէր Մեսրոպ էֆ.ի դատախազութիւնը եւ դատը տեսնելով տար իր վճիռը։ Որովհետեւ քանի որ ներկայացուած «վագֆիէ»ին (կտակագիր) մէջ գրուած է թէ «օրուան Պատրիարքը Սանասարեան խանին միւթէվէլլին է», գոյութիւն ունեցող սկզբունքներու համաձայն՝ այս տեսակ միւթէվէլլիութիւններու մէջ միւթէվէլլիութիւնը ինքնին կը տրուի։ Մինչդեռ փոխանակ այսպէս շարժելու, դատարանը սխալմամբ որոշած է դատը մերժել, ինչ որ ապօրինի նկատուած է։ Հետեւաբար վճռուեցաւ բեկանել յիշեալ որոշումը»։

Ասոր վրայ, Պոլսոյ կուսակալութեան փոխանորդները դիմեցին Վճռաբեկին եւ պահանջեցին որ ան սրբագրէ իր վճիռը։

6 նոյեմ. 1922ին, Վճռաբեկ ատեանը մերժեց այս պահանջը։

14 դեկտեմբեր 1929ին, Պոլսոյ Քաղաքային Բ. դատարանը սկսաւ երկրորդ դատավարութեան, բայց 8 յունուար 1930ին մերժեց ենթարկուիլ Վճռաբեկ ատեանի վճռին, այսինքն ընդունիլ թէ Նարօյեան պատրիարք իրաւասու է դատ բանալու։

Դատարանին այս որոշման վրայ, ըստ օրինի, Վճռաբեկ ատեանին բոլոր ճիւղերը ընդհանուր ժողով գումարեցին։ Ասկէ առաջուան բեկման վճիռը տրուած էր միայն Վճռաբեկի քաղաքային ճիւղին կողմէ, որ 6 անդամ ունի։

Այս անգամ, բոլոր ճիւղերու 30 անդամները ժողով գումարեցին եւ մեծամասնութեամբ որոշեցին պնդել նախորդ բեկման վճռին վրայ։

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

(Սեփական Թղթակցութիւն «Յառաջ»ի)

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Այս գլխի առակ, մեր նպատակն է, աւելի ծանրանալ եւ որքան հնարաւոր է մանրամասնօրէն նկարագրել Հայաստանի մէջ ծագած ապստամբութիւնները, եւ Չեկայի այն ոճրագործութիւնները, որ կիրառեցին հանդէպ ապստամբներին, կամ առհասարակ գիւղացիական խռովութիւններին: Համայնացման աշխատանքների արդիւնք լինելով, ապստամբութիւնը բռնկել էր ոչ միայն Հայաստանում, այլ ամբողջ Ռուսաստանից. Ադրբէջանից, Վրաստանից սկսած մինչեւ Հայաստան: Մեր նպատակն է առայժմ տալ ապստամբութեան պատկերը Հայաստանում:

Նախորդ գլուխներում աշխատեցինք ապացուցանել, որ այն հսկայական փորձը որ Ստալինը կատարեց 140 միլիոն բնակչութեան վրայ, դա անխուսափելի էր, այսինքն, համատարած կոլլեկտիվացման փորձը պէտք է կատարուէր, առանց նկատի առնելու ալւեալ ժամանակաշրջանի եւ իրերի ընթացքը, եւ նրանցից ծագած այս կամ այն երեւոյթները:

Կոլլեկտիվացման այս վերջին աշխատանքներով, Ռուսաստանի նոր բռնապետ Ստալինը կամեցաւ ժխտել այն զանգուածային տեսակէտը, որ «Լէնինիզմը հնացած չէ» այլ նրանով ղեկավարւում է ամբողջ Ռուսաստանը: Քիչ յետոյ մենք կը տեսնենք թէ՝ ինչպէս անժխտելի է «Լէնինիզմի հնացումը: Սակայն նիւթից չշեղուելու համար, անցնենք մեր բուն նպատակի պարզաբանումներին:

Կոմունիստական իշխանութեանը քաջ յայտնի էր, որ զանազան գիւղացիական խռովութիւններ լինելու դէպքում, անհրաժեշտ են այդ խռովութիւնները զսպող մի զանգւած, եւ դա շրջաններում նոր կազմակերպւած կարմիր պարտիզանական խմբերն էին, որոնք բաղկացած էին գիւղական արիւնարբու կոմունիստներից, անկուսակցական լրտեսներից. որոնք քաղաքացիական կռւի ներին անմիջական ռազմական մասնակցողներից են եղել. բոլշեւիկեան արնոտ կարգերի եւ գլխաւորապէս Չեկայի ծայրայեղ ոճրագործներից:

Այսպէս էր կազմակերպւած համայնացման աշխատանքների ապահովութիւնը: Նկատեցինք որ համայնացման աշխատանքների ժամանակ, Հայաստանի կոմունիստները տեղական թուրքերին որպէս ազգային փոքրամասնութիւն համարելով, գիւղերից չվտարեցին, բայց «կուլակաթափ» կոչւած թալանի սկզբունքով՝ վարւեցին: Այսինքն թուրք ունեւոր եւ նրանից քիչ ցածր անտեսատէրերին, որոնք գիւղերի մէջ աչքի էին ընկնում, թալանեցին, բռնագրաւելով նրանց ամբողջ ունեցածը: Պէտք է ասել որ թուրք գիւղացիներից ունեւորները շատ էին, քան հայերը: Որովհետեւ կառավարութիւնը նրանց համարել էր ազգային փոքրամասնութեան եւ հարկերով չէր ծանրաբեռնել նրանց: Այդ իսկ պատճառով թալանի այս նոր երեւոյթը թուրք գիւղացիութեան համար մի անսպասելի երեւոյթ էր:

Միժամանակ անհրաժեշտ է նշել որ Հայաստանի թուրքերը չափից դուրս անհնազանդ ժողովուրդ են եւ չար մէջ յայտնի է թէ դէօյիւք Վէդին ինչքան ժամանակ պայքարեց, միայնակ, դաշնակցական կառավարութեան դէմ, Հայաստանում 19-20 թւին, Ուսսի տեսակէտից այդ խոշոր հարւածը ստանալուն պէս, ձեռք ձեռքի տւած դուրս եկան մարտի, այս անգամ խորհրդային կառավարութեան դէմ: Այսպէս դէօյիւք Վէդին ապստամբեց:

Այնուհետեւ թուրք գիւղերից ամբողջ կռւող երիտասարդութիւնը մի օրւան մէջ թւով 600 - 700 հոգի, միացան ապստամբներին, եւ ստեղծեցին մի հսկայական բանակ, որոնք տեղաւորել էին դէօյիւք-Վէդիից դէպի բարձր լեռնային գիւղերը: Լուրը կայծակի արագութեամբ տարածւեց գիւղից-գիւղ. քաղաքից քաղաք, որ դէօյիւք Վէդին ապստամբել է, կառավարութիւնը զգալով որ ապստամբութեան լուրը լսելով այս ու այն կողմից անընդհատ հաւաքւում են նորանոր կռւող ուժեր, յայտարարեց զինւորական դրութիւն:

Գիւղացիները ցերեկներն առանց փաստաթղթի իրաւունք չունէին գիւղից գիւղ գնալու: Բացի այդ գիւղերում նոր կազմակերպւած պարտիզանական խմբերից տեղական բարաքներից 10 - 15 մարդ կանգնեցնում էին պահակ, վճարելով իւրաքանչիւր գիշերին 3 րուբլի հսկելու, որ գիւղերից երեկոները երթեւեկութիւն չկատարւեն մի գիւղից միւս գիւղ:

Պահակներին իրաւունք էր վերապահւում, որ երեկոյեան ժամի 7ից յետոյ, գիւղերի փողոցներում, ճանապարհներում, նկատւող գիւղացիներին առանց մի որեւէ հարցումի, տեսնելուն պէս խփել բայց եւ այնպէս ապստամբների թիւը օրից օր շատանում էր: Կռիւը դառնակարգային էր: Ուսսի հայկական գիւղերում թաքնւած հաւ ու կենտ մարդիկ եւս միացել էին թուրք ապստամբներին: Կառավարութիւնը տեսնելով որ ապստամբութիւնը մասսայական բնոյթ է ունենալու, լուր ուղարկեց որ ապստամբ թուրք գիւղերում հրաժարւում է համայնական աշխատանքներից, այն նպատակով որ ապստամբները գան ենթարկւեն Չեկայի արիւնարբուներին: Իսկ նրանք էլ ինչպէս կը վարւէին նրանց հետ, դա ծանօթ է վաղուց բոլորին:

Ապստամբները այդ բոլորը իմանալով չհամաձայնւեցին: Այնուհետեւ, կառավարութիւնը որպէս ազգային փոքրամասնականների խռովութիւններ, նորէն ցանկացաւ կոնֆլիկտը «հարթ ճանապարհներով» լուծել: Կոչ առնելով հայկական հին դահիճ Աբաս-կուլի բէկին, որ հին ժամանակներից սկսած մինչեւ քաղաքացիական կռիւները, մեծ հակահարւած էր տւել դաշնակցութեանը եւ որպէս թուրքերի մէջ մեծ յարգանք ունեցողի, կառավարութիւնը ուղարկեց համոզելու ապստամբներին, անելով նորանոր զիջումներ: Այսպէս, Աբաս կուլի բէկը այդ գործը ստանձնեց իր վրայ եւ որպէս «ջոչ խէրի եւ ոչ էլ շառի» խառնւող մի մարդ. անցնելով երկու միլիցիոներներով ապստամբների մէջ, աշխատել էր համոզել նրանց, որ իզուր տեղն է կռւել 140 միլլիոն խորհր.կառավարութեան հետ, եւ անպատակայորմար:

Ապստամբներին պարզ էր գործի իսկութիւնը: Նրանք պատասխանել էին Աբաս կուլի բէկին որ մեր գործն է, խնդրում ենք չմիջամտես եւ միւս անգամ պատւիրել էին որ մեր մօտ այդ գործով չգաս, հակառակ դէպքում վատ կը լինի: Այսպէս վերադառնում է ու յայտնում կառավարութեանը ապստամբների պատասխանը: Կառավարութեան յանձնարարութեամբ, երկու օրից յետոյ կրկին Աբաս կուլի բէկը գնում է ապստամբների մօտ, կարմիր զինանշան ստացած խալիլ կոչւած մի թուրքի հետ, որ նոյնպէս կոչառւած էր: Սակայն այս անգամ ապստամբներն տեղն ու տեղը երկուքին էլ սպանում են, ու թաղում իրենց մօտ, Դողնագ գիւղի եւ Չիման-քանդի արանքում, ուր գտնւում էին ապստամբներից նշանակւած պահակները: Չեկիստները իմանալով այդ, շուտով յայտարարել սպանութիւնը: Իմանալով որ ժողովուրդի մէջ խլրտում կ'առաջանայ, յայտարարեցին որ Աբաս կուլին իր 40 զինւորներով թողել անցել է Արաքսն ու գացել Քիւրտերի մէջ: Մի ուրիշ լուր եւս տարածւեց, որ իբր թէ Աբաս կուլի խանն անցել է ապստամբների կողմը եւ դաւաճանել է խորհր. իշխանութեանը: Այսպէս անյայտացաւ դեռ փեսուրար ամուած երկրորդ կէսին Աբաս կուլի խանը: Չեկան մոբիլիզացիայի ենթարկեց Հայաստանի բոլոր կուսակցականներին եւ միլիցիոներներին: Լուր էր տարածել այդ ժամանակ նաեւ Դարալագեազի, Նորբայազէտի եւ Նախիջեւանի ապստամբութիւնների մասին:

(4) ՅԱԿՈԲ ԱՐԱՐԱՏՑԻ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Բ.

ՇԷՅԽ ՍԱՅԻՏԻ ՏՂՈՒՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

դաշոյն, արեւ եւ գիրեր

— Այս կնիքին վրայ դաշոյն եւ արեւ կայ: Ի՞նչ կը նշանակէ

Դաշոյնը մալխանդութեան խորհրդանիշն է: Երկրին մէջ մալխանդութիւն կայ, եւ դաշոյնը ցոյց կու տայ թէ պէտք է խորտակենք զայն:

Կնիքին վրայ Շ. Ք. Ճիմ գիրերը կային: Սալահէտտին այսպէս մեկնեց այդ գիրերը.—

Շ-ն կը նշանակէ (շարք) արեւելեան,

Ք-ը (հին թուրքերէն քէաֆը) կէնճ (երիտասարդ),

Ճիմը՝ Ճիւմհուրիէթ (հանրապետութիւն): Որով այդ գիրերը կը նշանակեն եղեր Շարք կէնճլիք Ճիւմհուրիէթ Ճէմիէթի (արեւելեան երիտասարդութեան հանրապետական միութիւն):

Հարցում մը եղաւ թէ կնիքին վրայ կայ նաեւ քրտերէն պարբերութիւն մը: «Երկրին մէջ շատեր քիւրտերէն կը խօսին, ասոր համար քիւրտերէն գրուեցաւ», ըսաւ ամբաստանեալը:

— Կնիքները 7 հատ են, ո՞ւր պիտի տանէիք ասոնք:

= Յայտնի չէր: Եթէ արտօնութիւն առնէինք կառավարութենէն, մասնաճիւղեր պիտի բանայինք: Մենք Քիւրտերս վեց դարէ ի վեր թուրք ենք, ե ցեղային եւ ընկերային ոչ մէկ տարբերութիւն ունինք: Ես գրող կարդացող եմ, գիտեմ ասոնք, կը գրպարտեն զիս:

— Ո՞վ մէջտեղ հանեց կնիք շինել տալու ծրագիրը:

= Ես չեմ եւ չեմ յիշեր թէ ո՞վ էր:

— Թուրք Օճախներ կային, եթէ ձեր նպատակը այս էր, ինչո՞ւ չձեռնարկեցիք հոն մտնելու:

= Այո, թուրք Օճախը կար, բայց միայն նշանաւորակը գոյութիւն ունէր: Երկու ամիս մնացի, բայց Օճախը ո՛չ դասախօսութիւն մը տուաւ, ոչ ալ ժողով մը գումարեց:

— Աղէկ, երկու հոգիո՞վ պիտի կազմէիք ընկերութիւնը:

- Թերթերու մէջ յայտարարութիւն պիտի ընէինք, ամէն մարդ պիտի գար, մենք տարբեր նպատակ չէինք հետապնդեր: Եղածը գաղտնի կազմակերպութիւն մը չէր, կը գրպարտեն, որովհետեւ Շէյխ Սայիտի տղան եմ: Իմ մտքէս չէ անցած Շարք Քիւրտիստան Ճէմիէթի (Արեւելեան Քիւրտիստանի Ընկերութիւն) մը կազմել:

— Ո՞վ պիտի դիմէր կառավարութեան եւ Էրզրումի մէջ որո՞նք կը ճանչնաք:

= Մէմտուհը պիտի դիմէր, Էրզրումի մէջ անկէ զատ մարդ չէի ճանչնար:

— Լաւ, ինչպէս ընկերութիւն պիտի կազմէիք տեղ մը, ուր մարդ չէիք ճանչնար:

= Ճանչնալու պէտք չկար, կազմուելէ յետոյ՝ ընկերութիւնը կը ճանչցուէր:

Այս միջոցին, նախագահին հարցումներուն վրայ, ամբաստանեալը քրտինք կը թափէր:

Ամբաստանեալին Հպատակութիւնը

Ընդհ. դատախազը հարցուց.

— Պաղտատի մէջ ի՞նչ հպատակութեամբ կը բնակէր:

= Թրքական հպատակութեամբ:

— Ի՞նչ հպատակութեամբ մտաւ Իրաքի պատերազմական վարժարանը:

= Այդ վարժարանը մտնելու համար, հարկ էր Իրաքի հպատակութիւնը ընդունիլ: Սարկաւորուցմի տակ եղայ: Արդէն ալ որ երկու տարի մնայ Իրաքի մէջ, տեղական հպատակ կրնայ դառնալ:

— Կառավարութենէն արտօնութիւն առի՞ք, հպատակութիւնը փոխելու համար:

— Ոչ, չառի: Իմ այդ հպատակութիւնս ձեւական էր: Իրականին մէջ թուրք եմ, թըրքահպատակ եմ:

Հոյիբուն ընկերութիւնը

Դարձեալ ընդհ. դատախազը հարցուց.

— Տեղեկութիւն ունի՞ք Հոյիբուն ընկերութեան մասին:

= Ձեզ գիտեր, որ ինչ կայ չունիմ:

— Հալէպի մէջ որո՞ւն մօտ մնացիր:

- Քօճումճու Եուսուֆ Հալաճի տունը մնացի, նախապէս կը ճանչնայի զինքը, յանձնակատար է:

Նախագահ.— Երբէ՞ն ի վեր կը ճանչնաք Հաճի Օսմանը եւ Տօքթ. Շիւքրին:

= Հաճի Օսմանը չեմ ճանչնար: Տօքթ. Շիւքրին ալ չեմ ճանչնար. միայն անունը լսած եմ:

— Տօքթ. Շիւքրին նախագահը չէ՞ Հոյիբուն ընկերութեան:

- Չեմ գիտեր:

— Երբէ՞ն ի վեր կը ճանչնաք Հասոին:

= Ամբաստանութենէն առաջ, տասը տարեկանէն ի վեր: Այդ օրէն ասդին զիրար չենք տեսած եւ մոռցած ենք:

— Դուք ժամանակին ըսած էիք թէ թուրքերուն ծառայելու համար մտած էիք քրտական Հոյիբուն ընկերութեան մէջ: Բացատրեցէք նայիմ որո՞նք էին այդ ընկերութեան հիմնադիրները:

= Ո՛չ, այս տեսակ բան մը չեմ ըսած:

— Հոյիբուն ընկերութիւնը Հիւսիսային Քիւրտիստանի կը ձգտի եղեր:

= Ձեզ գիտեր նոյն իսկ թէ ո՞ր տեղն է Հիւսիսային Քիւրտիստան կ'ըսեն: Իմ հարցաքննութիւնս սխալ գրուած է:

Ասոր վրայ նախագահը յայտարարեց թէ նիստը վերջացած է եւ պիտի շարունակուի կէս օրէն յետոյ: Երբ դատաւորները մեկնեցան, Սալահէտտին ըսաւ իր փաստաբան Ճէմալ Հալիմ պէյին.— Ինչպէս, աղէկ եղա՞ւ....:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՆԻՍՏԸ

Երկրորդ նիստը սկսաւ ժամը 2ին, ունկնդիրներու խուռն բազմութեան մը առջեւ:

Կարդացուեցաւ Սալահէտտինի նախնական յայտարարութիւնը (իֆատէ), ուր ամբաստանեալը կ'ըսէր թէ ինք կապ ունէր 150հոգիներէն Ռէֆիք Խալիլի հետ եւ հիւանդութեան պատրուակին տակ Էրզրում եկած է:

Սալահէտտին ուրացաւ այս յայտարարութիւնը եւ ըսաւ.— «Թէրագգըփէրվէր» ընկերութիւն է ինչ է, բան մը կայ եղեր, Գարապէքիր Քեազըմ փաշան կազմած է եղեր: Ասոնցմէ լուր չունիմ: Ճնշումով ստորագրել տուին ինծի այդ յայտարարութիւնը:

Նախագահ.— «Ազատ է» բառը կայ կնիքներուն վրայ, ի՞նչ ըսել է:

= Ազատ կը նշանակէ, բոլոր թուրքերը ազատ են:

— Նախապէս ըսած էիր թէ անկախ Քիւրտիստան կը նշանակէ:

— Քա՛ւ լիցի, մենք Քիւրտերս արդէն անկախ ենք, ուրիշ անկախութեան պէտք չունինք:

Ո՞ւր դրած են կնիքները

Յետոյ հարցաքննուեցաւ ամբաստանեալ Մէմտուհը:

Նախագահ.— Ինչո՞ւ պահած էիք կնիքները:

= Ես գիւղ գացած էի, այդ միջոցին խուզարկած են մեր տունը: Երբ ոստիկանական տնօրէնը հարցուց թէ կնիքներ կա՞ն, բերի կնիքները եւ իրեն յանձնեցի:

— Ո՞ւր պահած էիք:

Բակլըներուն տակ պահած էինք, որովհետեւ տունը պզտիկ էր եւ տեղ չկար:

Մէմտուհ յետոյ ըսաւ թէ իրենք թուրքի-քիւրտի խնդիր չունին եւ թէ Հոյիբուն ընկերութիւնը կազմուած է, ժողովուրդը կողոպտելու համար: Շէյխ Սայիտի ապստամբութեան պատճառաւ, 60,000 Քիւրտերու արիւնը թափեցաւ:

Հարցաքննուեցան նաեւ ամբաստանեալներէն Վարդօթի Ահմէտ եւ նախկին երեսփոխան Շէվքէթ, որոնք յայտարարեցին թէ իրենք որ եւ է գաղտնի նպատակ չունէին:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱԴՐԲԷՋԱՆԻ ՄԷՋ

Ապստամբները ազգային Անկախութեան դրօշ պարզեցին.— Լեռներուն մէջ կը հրատարակուի «Անկախութիւն» օրաթերթը.— Նուխի-Զաքաթալա ճակատամարտին մանրամասնութիւնները.— Շուշիի անկումէն յետոյ. — Միայն Ադրբէջանի մէջ աւելի քան 10,000 գիւղացի ձերբակալուած.— Ապստամբները Լէնքորան-Վեդիբասար-Գետաբեկ գիծով կը միանան.— Կովկասի բոլոր իսլամները կ'օգնեն Ադրբէջանի ապստամբական շարժումին.— Իսլամ զինուորները կը միանան ապստամբներուն.— Վրացի եւ հայ զինուորները կը մերժեն քալել Ադրբէջանի ապստամբ գիւղացիներուն վրայ.— Ապստամբները այրեցին Գանձակի գործարանը.— Բանտարկուած գիւղացիները բողոքի ծոմ յայտարարած են.— Ադրբէջանի Նախկին ազգային խորհրդարանի անդամներէն երեք հոգի, ինչպէս նաեւ Շէյխ Գանի գնդակահարուեցան.— Գիւղացիները ազատեցին ձերբակալուած ազգայնականներէն ոմանք.— Մուսաբէյոֆը քարկոծեցին Բոլչալուի մէջ.— Բագիրօֆ յաղթուեցաւ Գէտաբեկի ճակատին վրայ. — Խորհրդային Հայաստանի Գործավարներու Խորհուրդին փոխ նախագահ Սեդրակ Սարգիսեան սպաննուած(*):

Ադրբէջանի նախկին ազգային հանրապետութեան խորհրդարանին անդամներէն Մոլլա Ահմէտ (ծանօթ է Հաճի Ախունտ անունով), որ Գանձակի շուրջը հաւաքած է 200 ապստամբներ, ազգային դրօշ պարզած է: Մեր մասնաւոր թղթակիցը կը տեղեկացնէ թէ Ադրբէջանի լեռներուն մէջ Անկախութիւն անունով թերթ մը կը հրատարակուի. Դարձեալ մեր թղթակիցը 3 եւ 18 մայիս թուակիր երկու նամակներով հետեւեալ մանրամասնութիւնները կու տայ Նուխի-Զաքաթալայի ապստամբութեան մասին:

Նուխիի եւ Զաքաթալայի մէջ ժողովուրդը ապստամբելով ջարդեց կոմունիստները եւ պաշտօնատարները: Դաղստանցիները եւ Վրացիները եւս միացան ապստամբ Ադրբէջանցիներուն: Ապստամբներուն թիւը կը հասնի 3000ի:

Իշխանութիւնը Կրդ Կարմիր բանակէն մաս մը զինուոր ղրկեց Գանձակի եւ գերման գաղութին միջեւ պատսպարող ինքնաշարժերուն մէջ եւ ղրկեց ապստամբներուն դէմ: Զինուորները կը բաղկանային Ազէրիներէ եւ Ռուսերէ: Ճակատամարտին ամէնէն սաստիկ պահուն Նուխիի եւ Զաքաթալայի իսլամ կինները իրենց զաւակներով եւ նորածին երախաներով զինուորներուն առջեւ ելան: Բանակին մէջ գտնուած իսլամ զինուորները, տեսնելով ազգակից կիները եւ երախաները, իրենց զէնքերը դարձուցին ռուս զինուորներուն դէմ, եւ իրենց թընդանօթներով եւ գնդացիրներով միացան ապստամբներուն: Եւ այսպէս միաձայնաբար ջարդ մը տուին ռուս զինուորներուն: Ազէրի զինուորները ապստամբ ժողովուրդին գլուխն անցնելով գրաւեցին Նուխի քաղաքը, որ երկու օր մնաց ազգայնականներուն ձեռքը: Ռուս նոր ուժեր ղրկուեցան Նուխիի վրայ, որ կռիւին ընթացքին կիսովին քարուքանդ եղաւ: Ապստամբները նախ ազատ արձակեցին Նուխիի բանտարկեալները: Ինքնաշարժով Գանձակ փոխադրուեցան բազմաթիւ ռուս վիրաւորներ: Ապստամբութիւնը տակաւին չէ զսպուած: Թիֆլիսէն Կարս հասած տեղեկութիւններու համաձայն, Նուխիի եւ Եւլախի միջեւ ամէն հաղորդակցութիւն դադրած է:

Շուշին կոտորածէ մասնաւոր զատ ռուս զինուորները ձերբակալեցին 1800 հոգի: Բայց վախնալով, որ ճամբան յարձակման կ'ենթարկուին եւ ձերբակալուածները կը փախցուին չեն համարձակիր քաղաքէն դուրս հանել: Քաղաքը պաշարման վիճակի մէջ է: Ձերբակալուածները կ'ամբաստանուին իբրեւ մուսաւաթականներ: Բագուի մէջ եւս ձերբակալուած են 500

(*) Այս յօդուածը կ'արտատպենք Օսլու Եուրտէն (յունիս), որ կը հրատարակուի Պոլսոյ մէջ: Տրուած լուրերը կը հաստատէ Անդրկովկասի կոմունիստ կուսակցութեան երկրային կոմիտէի քարտուղար՝ Լոմինաձէ իր յայտարարութեամբ, զոր արտատպած էինք (Յառաջ, 24 յունիս) Հայաստանի մեր բաժնին մէջ: Ադրբէջանի ապստամբութեան մասին գրած ենք քանի մը անգամ, մեր տեղեկութիւնները քաղելով սեփական եւ օտար աղբիւրներէ, ինչպէս հրատարակած ենք նաեւ գերման լրագրողի մը թղթակցութիւնը (Յառաջ, 29 Մարտ): Նորութիւն մը չէ, ուրեմն, այս ապստամբութիւնը, բայց այս անգամ կու տանք մանրամասնութիւններ: Ինչ որ նորութիւն է, սպաննութիւնն է Սեդրակ Սարգիսեանի (24 մայիս), որուն մահուան մասին գրեց Խորհ. Հայաստան, յայտարարելով թէ ինքնաշարժի արկածի մը զոհ է գացած:

ԽՄԲ.

...սավաթական։ Նոյնպէս ...նձակի եւ Թիֆլիսի մէջ բան...րկուած են 10.000 ադրբէ...ցի գիւղացիներ, ամբաս...նուած՝ իբրեւ «կուլակներ»։ ...գաւի բանտին (Բայիլեան) ...ամբաստանուածները իբրեւ ...գէ նշան հացադուլ յայ...տարած են։ 12 գիւղացի կի...ւն վիճակի մէջ հիւանդա...փոխադրուած են։ Հակա...թուկային այս ընթացքը տես...ամէն բանտարկեալ ...հետեւիլ ծամապահներու ...ակին։

...գաւի չեկային մէջ գնդա...սպանուեցաւ Ադրբէջանի կրօ...պետներէն Շէյխ Գանի։ ...նախկին յեղափոխականներէն ...փոխուելու Էշրէֆ պէյ, Համ...լլահ էֆէնտի, Ալի պէյ Զի...ն սպաննուեցան։ Լանքիանի վախճանին ենթարկուած ...ֆիսաս կուսակցութեան ...ներէն Պէչիր պէյ։

...նձակի եւ Սալաղի միջեւ ...րակալուած 800 Ադրբէջան...ր զրկուեցան Բագու։

...նախիջեւանի մէջ կար 8 հա...ց մուսավաթական խումբ ...որ ձերբակալուեցաւ։ Բագու ...ւած առեւ կայարանին մէջ ...ցիներու զրահին պաշտ...ով աքսորուեցան, իսկ կո...նիստները սպաննուեցան։ Յե...15 գիւղացի ընտանիքներ ...ականներուն հետ ճամ..., եղան դէպի Պարսկաստան, ...կոյս մղելով կոմունիստ...ն հետ, որոնք հետապնդե...ւած էին։

Նախապէս տեղեկացուած ...թէ Գետաբէկի շրջակայքը ...յնականները մրասնաբար ...ցուցին։ Իսլամներուն թիւն ...50։ Ասոնք կը գտնուին Մէ...պէյի հրամանին տակ։ Վա...քահանայի տղան Նամա...մը Մէհիտ պէյի կ՚իմացնէր ...300 ձիաւորներով օգնու...ն կուգայ։ Արդէն նախա...4 ձիով փամփուշտ ղրկած ...Ապստամբներուն օգնութեան ...ած է նաեւ նշանաւոր Սա...իլու Մէհմէտ Քասիմ պէյ, ...ժամանակին զրուած էր ...ն։

Ապստամբները հաղորդակ...թեան միջոց են նաեւ Գա...նձակ.բիրի կառուղներուն հետ ...ք 150 հոգի են եւ կը ...ին Վէլիպէկլա Էշէֆի հրա...ին տակ։

(Շար.)

ԽՈՐՀՐԴ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Յունիս 11ին կաղինի մեծու...մը կարկուտ տեղաց Վա...բշապատի շրջանին մէջ, ...կով Դաշտ, Դոխս, Մոլլա...պուռն, Հաջիղարա, Հաջիլար ...ները։ Արթառւնկերուն աչ... ցորենի հասկերը եւ բամ...կի տունկերը չափազանց ...ուեցան, որովհետեւ կար...ը կորեկ թափեց տերեւ... Կարկուտը այնքան առատ ...ւց, որ Մոլլա Դուրանի գիւ...մէջ երկու վերչակ նստաւ ...ին։

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԹԱՒՐԻԶ, 5 յունիս — Թաւրիզի մէջ լոյս տեսնող պարսկերէն «Շաֆին» (Թագէ) շաբաթաթերթը կաթողիկոս Գէորգ Ե.ի մահուան մասին հետեւեալ տողերը գրած է.

«Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի մահուան առթիւ, «Շաֆին» թերթի խմբագրութիւնն ու աշխատակիցները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Աստուածային Հայոց սրբազան առաջնորդին եւ Պարսկաստանի յարգելի հայութեան»։

Պարսկերէն թերթը սեւ շրջանակներով գուժած էր կաթողիկոսի մահուան լուրը։

Թէհրանի պարսկական թերթերն ալ հրատարակեցին լուրեր կաթողիկոսի մահուան առթիւ։

** Պարսից Հանրային կրթութեան նախարարութեան արտօնութեամբ, Պ. Երուանդ Միրզաեանը շուտով, Թաւրիզի մէջ պիտի հրատարակէ «Անի» անունով հայերէն շաբաթաթերթ մը։

** Հայաստանի հանրապետութեան ազատութեան եւ անկախութեան հռչակման 12րդ տարեդարձի առթիւ Մայիս 28ին տեղի ունեցաւ ժողովրդական մեծ հանդէս-երեկոյթ մը։ Եղան բանախօսութիւններ, արտասանութիւններ, մեներգներ, նուագ եւայլն։ Հանդիսականներուն բաժնուեցան Միացեալ եւ անկախ Հայաստանի քարտ-փոթալ քարտէսները (Սեւրէնի սահմաններով հանդերձ անգաւ ուրախ եւ տպաւորիչ, խուռներամ հասարակութիւնը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ։

** Թաւրիզի ազգային երեք դպրոցները (Հայկազեան Թամարեան, Արամեան եւ Աբգրոնեան) Մայիս 23ին եւ 25ին տուին իրենց ամավերջի հանդէսները։ Այս երեք դպրոցները բաց ունին մօտ 3,500 թումանի։ Այս տարի Կեդրոնական դպրոցը աւարտեցին 19 երկսեռ աշակերտներ։

** Հայ ժողովրդական ազանդական սովորութեան համաձայն օրէնք բնական աղէտի ընթացքին բարեպաշտներն ու հաւատացեալները մատաղի համար դրամ կը հանգանակեն։ Երկրաշարժի առթիւ ալ երեք հոգի գնէ դուռ մէն գալով, մատաղի համար հանգանակեցին 50 թումանի չափ գումար մը, որմէ 20 թուման յատկացուցին բուն նպատակին, իսկ 30 թուման ալ (30 տոլար) յանձնեցին Հայոց առաջնորդարանին՝ Սալմաստի աղէտեալներու օգնութեան գործին յատ...

կացնելու համար։ Այս համեստ, բայց ընդօրինակելի ձեռնարկը գոհունակութեան պատճառեց ժողովուրդին։

** Թաւրիզաբնակ խումբ մը Մուժամբարցիները ի մի հաւաքուելով հանգանակութեան ձեռնարկեցին եւ հաւաքուած գրամով յաջողեցան բաւական երկար ճամբայ մը շինել տալ դէպի իրենց գիւղը (որ ամարանոց է), որպէսզի կարելի ըլլայ հանգիստ եւ արագ կերպով, ինքնաշարժով կամ կառքով երթալ Մուժամբար։

ՄԱՍԻՍ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՌՈՄԱՆ, 23 Յունիս.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ռոմանի ենթակոմիտէին դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ 22ին, Պիրակի օրհնաբեր մեր հայրենակիցներու թափած քրտինքը, չէզոք ժողովուրդը եւ մեր համակիր բարեկամները անխտիր եկած էին, ինչպէս նաեւ Վալենթիւսկի կիթառէր եւ 2 Ե. Ռ. Մ. եան անդամները լսելու Դաշնակցութեան խօսքը։ Վալանսի ընկերներու ժամանումին յետոյ, ընկ. Գ. Գուլեան բացումը կատարեց, բացատրելով հաւաքոյթին նպատակը։ Մեներգեց ընկ. Պարսամեան, արտասանեց ընկ. Մ. Թաշճեան, յետոյ խօսք առնելով Վալանսի շրջ կոմիտէին ներկայացուցիչը ընկ. Ռուբէն Մակարեան, անդրադարձաւ Դաշնակցութեան դէմ մղուած պայքարին եւ փառաւոր հերքեց կարգ մը անմիտ ու դիտումնաւոր վերագրումներ։

Վալանսէն մանաւորապէս հրաւիրուած կարինցի Ռ. ի փայլակը իր Զուռնայով ժամանակ ոգեւորութիւն տուին տեղեկ հանդէսին պահուն։

Յունիս 29ին կիրակի օրը կէսօրէն յետոյ ժամը 2.30ին ժան ժորէսի ընդարձակ սրահին մէջ պիտի տօնենք Մայիս 28ը։ Ինչպէս միշտ այս անգամ եւս կը յուսանք որ մեր հայրենաբաղձ ժողովուրդը պիտի գայ լսելու Դաշնակցութեան խօսքը այս առթիւ։

Ս. Գրիգորեան

ՈՒԺ ՏԱՆՔ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Մարսէյլ իր արուարձաններով ունի 18,000 հայութիւն, այս բնակչութիւնը հայ պահելու միակ միջոցը կրթական հաստատութիւնն է։ Արուարձաններու մէջ ունինք եկեղեցի եւ վարժարաններ։ Բայց դժբախտաբար Մարսէյլ քաղաքը՝ հակառակ իր թուական առաւելութեանը՝ չունի իր նախակրթարանը, ինչպէս որ պէտք է,— եկեղեցիին կից անշան ու անյարմար շէնք մը, ուր կը յաճախեն միմիայն 30 աշակերտներ։

Ունի մանկապարտէզ մը, բայց սերունդին կարելի չէ միմիայն մանկապարտէզով ազգային դաստիարակութիւն։

Մանկապարտէզէ ելլող աշակերտները, փոխանակ մտնելու հայակրթական ձեռնարկութեան աշակերտ, ուրիշ կ՚ելլէ ինքնեւ կազատուած օտարական մը եւ ոչ թէ հայ։

Այս ամենակենսական հարցը՝ որուն դարման մը պէտք է խորհիլ։

Թուրքին հալածանքներէն մեր քիչ ջարդուած եւ բնաջնջուած ծնողները՝ ապրուելով, ամէն զոհողութեամբ տակաւին մեր ձեռքերը ի թերեւս եղան։

Բայց դաւ ի սիրտ կ՚ըսեմ որ այժմու մեր ապագային բոլորովին կը հակասէ մեր ազգային գոյութեան պահպանման։

Նկատի ենք ազատ երկիր հեռի հալածանքներէ ու ջարդերէ։ Հոս աքսոր, եղեռնական, ծեծ գոյութիւն չունին, ընդհակառակը բացուած է լայն ասպարէզ մեր ազատ գործելու, մեր ազգային լեզուն ու ազգային պատմութեան ճշմարտութիւն դաստիարակելու անհրաժեշտ՝ որ պիտի ծագի Արարատ, ուր կամ կանուխ հայ ապրելով, հայ դաստիարակելով ու հայ պատրաստելով սերունդը։ Գործադրելու այս բոլորը հակառակն է, որ կը ներկայանայ մեր աչքին, ու այս անտարբերութիւնը պիտի ըլլայ մեզ համար հարուած մը՝ աւելի ահարկու ու մահաբեր՝ քան ջարդերու կոտորածները։

Արդ նկատի ունենալով շատ մը օրինակներ որոնք փաստ կը բերեն մեր ապագայ ձուլման եւ այլասերման, պէտք է ջանալ՝ ամէն կերպ վայրկեաններու հասնելով ու յառաջդիմութեան մղում տալ, սերունդը հայ կըրթել։ Հակառակ պարագային մեր գալիք պայքարները իբր ազգ ապրելու, ի զուր պիտի ըլլան։

Կ. Մայտոզեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. ԿՐԸՆՈՊԼԸ

ԿՐԸՆՈՊԼ, 24 յունիս.— Մէկ շաբաթ դադարէ վերջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները կը վերսկսին իրենց մրցումներուն։ Յառաջիկայ կիրակի, տղաքը կը մեկնին ժամթի (Կրընոպլի մօտ), մասնակցելու համար 60 մեթր վազքին, բարձր ցատկելու եւ գունդ նետելու մրցումներուն։

Հ. Մ. Ը. Մ.ը կազմակերպած է պարզեւաւոր խաղ մը իր համակիրներուն համար։ Վիճակահանութեան պիտի գրուին միջազգային մրցումներուն մէջ իր մարզիկներուն կողմէ շահուած ամէնէն աւելի արժէքաւոր չորս մրցանակները։ Տոմսերը հրապարակ ելած են արդէն։ Փափաքողները կրնան ստանալ մէկ մէկ հատ, դիմելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամներուն։

∴ Պուրկուանէն երիտասարդ մարզիկ մը, Բարսեղեան լաւ համբաւ մը շինելու վրայ է հեծելանիւի մրցումներու մէջ։

Եղանակին սկիզբը, անցեալ ապրիլին, հայ մարզիկը կը մասնակցէր Premier pas Dunlopի մրցման եւ կը դասուէր երրորդ՝ առաջինէն մէկ մեթր միայն հեռու։ Անկից ի վեր Բարսեղեան, գրեթէ ամէն կիրակի կը մասնակցի այս շրջանի մրցումներուն, զանազան յաջողութիւններով։

Երեք շաբաթ առաջ Կրընոպլէի շուրջը, իր տարեկիցներու միջեւ կազմակերպուած մրցման մը ընթացքին շահեցաւ առաջնութիւնը, յաղթելով նոյն իսկ անոնց՝ որոնցմէ պարտուած էր եղանակին սկիզբը։

Իսկ անցեալ ուրբաթ եւ կիրակի հայ մարզիկը մասնակցեցաւ խիստ դժուարին մրցման մը՝ կազմակերպուած Էքս-լէ-Պէնի հեծանիւի ընկերակցութեան կողմէ։ Դիւրին գործ չէ արդարեւ, կիզիչ արեւու մը տակ, երկու օրուան ընթացքին, կտրել Ալպեաններու շրջանին մօտ, 450 քիլոմեթր ճամբայ։ Փրանսացի բազմաթիւ ծանօթ մարզիկներ ստիպուեցան լքել մրցումը կէս ճամբէն։ Բարսեղեան ոչ միայն կրցաւ ամբողջութեամբ աւարտել զայն, այլ եւ ընդհանուր դասաւորումին մէջ նշանակուեցաւ 17րդ։

Մրցման կը մասնակցէին մօտ 70 մարզիկներ՝ որոնցմէ 28ը միայն կրցան վերջացնել՝ պահանջուած պայմաններով։

∴ Անցեալ կիրակի. 22 յունիս, հայ ուրիշ մարզիկ մը Ս. Մանտրուեան Քէնի Տրոմ) շուրջ կատարուած մրցման մը ընթացքին 5րդ եկած է 32 մրցորդներու մէջ։

Վ. Մ.

ՈՐԲԵՐԸ ԱՆՊԱՐՏ

Կրուեցաւ թէ անպարտ արձակուած են այն երեք որբերը, որոնք ձերբակալուած եւ 6 ամիս բանտարկութեան դատապարտուած էին նախապէս, Ապրիլ Տասնըմէկի միջադէպին առթիւ։

Բանտարկութենէն անմիջապէս ետքը, Զ. Ե. Ռ. Միութիւնը, նկատելով որ իր պարտականութիւնն է պաշտպանել հայ որբին շահերը, միանարար բանտարկեալներու բարեկամներուն, դիմեց երկու նշանաւոր փաստաբաններու, Պ. Պ. Ֆաւրի եւ Ռուտէնկօ, որոնք խնդիրը քննել յետոյ, սկսան աշխատանքի։

21 յունիսին տեղի ունեցաւ դատը Փարիզի Վճռաբեկ Ատեանին առջեւ։

Փաստաբանները, Ֆաւրի եւ Ռուտէնկօ յաղթողաբար խօսք առնելով, դատարանին առջեւ պարզեցին բոլոր այն դէպքերը, որոնք պատճառ դարձան հագաբաւոր երիտասարդներու արբացման, տարագրութեան։ Ահա թէ ինչո՛ւ անոնք, որբերը, փարեցան իրենց հայրենիքի նուիրական նշանին, հայ եռագոյն դրօշակին։ Ռամկավարներու ազդեցութեամբ, Սալ Ենայի հանդէսին կազմակերպիչները չէին ուզած դրօշակ պարզել, մինչ հայ որբերը կ՚ուզէին անպայման եռագոյնը պարզուած տեսնել Ապրիլեան նահատակներու քեմին վրայ։ Ոչ ոք կրնայ կասկածի տակ ձգել հայ որբին ֆրանսասիրութիւնը։ Կռիւը ցոյց մը չէր երկրին դէմ, այլ ցոյց մը դրօշակ չճանչցողներու եւ գրգռիչ խօսքերու դէմ։

Դատարանը, երբ խնդիրը այսպէս պարզուեցաւ, իր համակրութիւնը շնորհած էր որբերուն։ Դատախազն իսկ խոստովանութիւն ցոյց չտուաւ։ Մանաւանդ պարզ նախագահը որոշակի ցոյց կուտար իր բարութիւնը։

Եւ երեք որբերը անպարտ արձակուեցան։ (Ի՞նչ կը խորհին հիմա ասեւերես Ռամկավարները)։

Որբերը դատավարութիւնը ու բանտարկեալի իրենց յուշերը պիտի պատմեն ներկունքի մէջ մանրամասնաբար։

Ա.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ «Հայրենիք» ամսագրի Յունիսի թիւը հետեւեալ նիւթ բովանդակութեամբ.—

Ա. Ահարոնեան՝ Մէկը, Կոստան Զարեան՝ Քաղաքներ, Պերճուհի՝ Լ՛Արմէնիէն, Մաննիկ Պէրպէրեան՝ Վենետիկի Իրիկուններ, Ռէն՝ Որբերը (վէպ), Վահրամ Սօֆեան՝ 1) Հրաշք, 2) Ցիշատակ եւ 3) Վրէժ, Վ. Վալադեան՝ Երկու կրակի միջեւ (վէպ), Արմէն Անոյշ՝ Թելագար վազք, Լեւոն Նաիրցի՝ Մոռացուած մի երգ, Հ. Տէվլէթեան՝ Խաղը, Վազգէն Շուշանեան՝ Օրերը գեղեցիկ չեն..., Սէվարդ՝ Դէպի սէր, Գ. Ճիզմէճեան՝ Ակնալոգանք, Մալխաս՝ Ապրումներ, Հ. Մահտէսեան՝ Հեռուներ, անհաս թեռուներ, Պարգեւ՝ Թաղում, Պրոֆ. Ն. Ադոնց՝ Մամիկոնեան իշխանութիւն բիւզանդական գահի վրայ, Անդրանիկի յուշերը, Ռուբէն Բերբերեան՝ Միքայէլ Նալբանդեանց, Արտ. Աբեղեան՝ Ցաճկահայաստան, Գիւտ Մխիթարեան՝ Յուշեր անցեալէն, Ա. Աթամ՝ Հայ կեանքը (ամսական տեսութիւն)։

Հասցէ՝ Hairenik Monthly 13-15 Shawmut Street, Boston Mass. U. S. A.

ՅԱՌԱՋ..Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 41 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ցղան իներ պատմեց տան ...քէ ու սենեակներու դասաւո...թիւնը, եւ ես թղթի վրայ ...ն քաշեցի։ Քէօշքը 3 յարկա...էր, ինքը Վարդանը կը բնակէր ...ին յարկը։ Դուռ մը ունէր ...քին յարկի, դուռ մըն ալ ու...վերին կողմէց, միջին յարկին ...Մեր գանէն ներս մանելուց ...ն էր, ամէն մի կողմ երե...կան սենեակ կար. Վարդանի ...ակը ձախ կողմն էր, հիւրե...սենեակն ալ գանէն մանելուց ...միջապէս ձախ կողմն էր։

Ցան գիրքը լաւ ուսումնասի...էն վերջը՝ որոշեցի իւրաքան...ր գինուորի կատարելիք գործը, ...ո՞վ պիտի դրսի դուռը կանգ...ո՞վ պիտի գնար Վարդանի ...յ, որանց մութ ըլլալու պատճառաւ, ո՞վ պիտի մոմ վառէր եւ փակցնէր, եւայլն։ Իւրաքանչիւր գինուորի տուի միմիլուցկի, 2-2 թիզ երկարութեամբ մոմեր, եւ կամաց-կամաց բարձրացանք դէպի քէօշքը։ Վարդան իր տան առաջ ունէր մի մեզուանոց։

Մինչեւ մեր գնալը Վարդանի քով եկած էին իր եղբայր Հաճին, յայտնի քիւրտ Նորոսոտ աղա մը, հեռու ալ խուլամ մը, Լճեցի մի հայ վաճառական, Փլուկ անուն հայ մը։ Բոլորը եկած՝ հիւրանոց նստած էին։

Փլուկը Հրայրի փեսան էր, սակայն, կինը մեռած էր եւ կ՚աշխատէր Վարդանի աղջիկն առնել։ Վարդանն ալ համաձայն էր, սակայն, աղջիկը չէր առներ։ Փլուկը վերջ ի վերջոյ Քիւրտերու միջոցաւ այդ աղջիկը փախցուց, բայց աղջիկը փախաւ, գնաց Ս. Ե.վհաննու վանքը։ Այդ աղջկան պատմութիւնն ալ երկար է, թողունք։

Մենք հասանք քէօշքի վերի դուռը Պարզ եւ լուսնկայ գիշեր էր Այդ միջոցին Վարդանը գացած էր եկող հիւրերու համար հաց պատրաստելու։ Ես ու Գէորգ ներս մտանք, աչքերնիս գցեցինք հիւրերու սենեակը, տեսանք՝ մօտաւորապէս 15 հոգի եկած։ Վարդանի ծառաներն ալ հոգ նստած էին. խօսակցութիւնը քիւրդերէն էր։ Օտայի մէջ հրացաններ էին կախուած։ Քիւրտ աղան նստած էր օջախի կողքին, մէկ կողքին ալ նստած էր Լճեցի հայ վաճառականը։ Քիւրտը պատմութիւնը կ՚ընէր եւ միւսները «կը թագաւորէին» (կը հաստատէին) նրա խօսքերը։

Մեր ծրագիրը փոխուեցաւ։ «Քիւրտ կայ հոս, ալ աղայ».— ըսինք իրարու ես ու Գէորգը, եւ դուրս ելանք սրահէն.

Փլուկը, որ գրան մօտ է եղեր նստած՝ տեսաւ մեր դուրս գալը, խռովուեցա եկաւ, տեսաւ մեզ՝ ձեռքերնիս հրացան, վրանիս փամփուշտ լցուած։ Խոյլն ներսը նստողներուն պոռաց. «Ելէ՛ք, եժգան վերցուց մեզ»։ Քիւրտն ալ պոռաց. «Լօ՛, լօ՛, ճեգեր մը պրգէ», այսինքն զէնքերս առէք։

Մենք պատերին տեսանք կախուած մօտ 10 հրացան, եթէ փախնէինք՝ չէինք կրնար ազատուիլ։ Փլուկը պոռալուն՝ ես ներս գացի, տեսայ քիւրտը իրեն հրացանը վար կ՚առնէ։ Ես մի դըրթ զարկի (հրացանից)։ Քիւրտը գիտնալով, թէ մենք քիւրտ ենք եւ եկած ենք Վարդանը սպաննելու, թալաններու նպատակով, պոռալով ըսաւ մեզի. «Ըզ բախալ թը. ըզ Մուսուլմանըմ վաճռեան խօզը» (Աստծու սիրուն, ես քո տան եմ ընկի, ես միւսլիման եմ։

3 4 հրացան զարկի սենեակի մէջ՝ կրակն հրացանը մտցուց տներիս միջեւ, մի հատ ալ նա զարկաւ։ Սենեակի մէջ լոյլ ողբալ շատ էր։ Քիւրտը սպաննուած էր, քիւրտի խուլամն ալ վախից վերջը մեռած էր.՝ Լճեցի հայ հարուստը սպաննուած էր։ Այդ րոպէին Վարդանը միւս յարկէն շուտով կը կախուի, կը փախչի։

Դռնէն դուրս ելայ, որ միւս ընկերները կանչեմ, երթանք Վարդանի սենեակը։ Ցեռայ որ Ղազարը, վանեցի կարապետը եւ եւ խնձորիկցի Վարդանը իրենց հրացանները գետ ասեւրնէն վար չէին ըրած, շուարած կայներ էին։ Ես բարկացայ վրանին, կանչեցի եւ յետ դառայ դէպի դուռը։ Այդ միջոցին Վարդանի եղբայր Հաճին կ՚աշխատէր դուռը գոցելու։ Մենք չգիտէինք՝ ո՞վ է, եւ ես ու Գէորգը մի-մի հրացան ալ զարկինք։ Դուռը փակուեցաւ եւ Հաճին վիրաւոր ընկած էր դրան ետեւը։ Մինչեւ լոյս ապրելով նա էլ մեռաւ։

Հոդ սպաննուեցան 2 անմեղ հայ եւ 2 քիւրտ։ Կառավարութիւնը բռնել տուաւ Վարդանը(*)։ Ես հաւաքեցի ընկերներս եւ հեռացայ։ 2 օր վերջ իմացանք այս մանրամասնութիւնները։ Գացինք Սպաղանք Գուրգէնի քով, եղածը պատմեցինք։

**

Մինչեւ մեր Գուրգէնի քով հասնիլ՝ անոր քով վերադարձեր էին Մշեցի Տիգրանն ու Ռուբէնը, որոնք արտասահման գնալու յաջողութիւն չէին ունեցած։ Հոդ Գուրգէնը ժողով մը ունեցաւ մեզ հետ, ուր վճռուեց, որ իմ եւ Խնուսցի Մանուկի առաջնորդութեամբ, Ռուբէնն ու Տիգրանը հետերնիս գնանք Դաշտ կազմակերպութիւն ընելու, նաեւ տերորի ենթարկելու խաս-գիւղի Ալէս Բարսեղը եւ Աւրանցի կարապետ վարդապետը։

Շար.

(*) Վարդանը մօտ 3 ամիս բանտարկուած մնաց. վերջը 150-200 ոսկի կաշառք տալով ազատուեց։ Միւս կողմէն՝ սպաննուող քիւրտի ցեղը թշնամացաւ վարդանին եւ՝ եթէ ձեռք գցէին՝ կը սպաննէին։ Անդ.

անդամներէն կազմուած ընդհ. ժողովի կողմէ։ Հետեւաբար Պոլսոյ քաղաքային Բ. դատարանը ստիպուած է այլեւս ենթարկուիլ անոր եւ նոր դատավարութիւն կատարել։

Բ. Այս որոշումով կ'ընդունուի թէ պատրիարքութիւնը կայ եւ թէ անոր արդի ներկայացուցիչը Նարոյեան Պատրիարքն է։

Գ.— Պատրիարքը իր հանգամանքին բերումով իսկ միւթէվէլլի է, եւ հետեւաբար պէտք չունի քննուելու եւ միւթէվէլլիութեան վկայագիր ստանալու։

Դ.— Պատրիարքը իրաւասու է դատ բանալու Սանասարեան խանին համար։

Թուրք-Յունական համաձայնութիւնը

Խուռն բազմութիւն մը լեցուած էր Աթէնքի Խորհրդարանը, լսելու համար, Թուրքեւ Յելլէն տնտեսական համաձայնագրին շուրջ վիճաբանութիւնը որ աղմկալից եղաւ։ Երկու գաղթական երեսփոխաններ զայն գնահատեցին վնասակար՝ գաղթականներուն։ Ուրիշ հինգ գաղթական երեսփոխաններ յայտնեցին թէ պիտի քուէարկեն ի նպաստ համաձայնութեան, համոզուած ըլլալով թէ անհրաժեշտ է անոր կիրարկումը։ Գաղթական երեսփոխաններու մեծամասնութիւնը համամիտ եղաւ վաւերացման։ Ընդդիմադիրներու պետը՝ Զալտարիս երկարօրէն քննեց համաձայնագիրը եւ շեշտեց թէ յոյն քաղաքական աշխարհը համամիտ է խաղաղութեան քաղաքականութիւն մը կիրարկելու։ Սակայն, եզրակացուց, կնքուած համաձայնագիրը նպաստաւոր չէ Յունաստանի։

Դահլիճին կողմէ Պ. Փափանաստասիու, պարզեց այն պատճառները որոնք կառավարութիւնը մղեցին կնքելու այս համաձայնութիւնը, այսպէս, վերջ տալով երկու ժողովուրդներու միջեւ, դարաւոր կռիւին։

Ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւնը

Կը հաստատուի Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ կնքուած համաձայնութիւնը, Թուրքեւսուրիական ապահովութեան մասին։ Ըստ համաձայնութեան եզրերուն, Թուրքիա որեւէ ընդդիմութիւն չպիտի ընէ երկաթուղիի երկարաձգման՝ Նուսէյպինէն անդին, փոխադրելու համար ճամբորդներ եւ ապրանքներ։

Ասկից զատ, 101 գիւղեր կը մտնեն Սուրիոյ իշխանութեան տակ, 3000 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ եւ 50,000 քիւրտ բնակչութեամբ։

Իսկ Թուրքիա կը ստանայ 100 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն։

Ռուս-պարսիկ յարաբերութիւնները

Ռուսեւպարսիկ միջադէպերուն հետեւանքով, պարսիկ Խորհրդարանին անդամները եւ թերթերը քանիցս մատնանշած ըլլալով պարսիկ վաճառականներու կրած նեղութիւնները Խորհրդային իշխանութեանց կողմէ, դահլիճը Խորհրդարանին օրինագիծ մը ներկայացուց, որով կը պահանջէ հաստատել առեւտրական փոխադարձութեան սկզբունքը։ Այս օրինագիծը Ռուսիոյ դէմ ուղղուած է։

Երկու երկիրներու առեւտրական յարաբերութիւնները խիստ ձգտուած են։

Պոլիվիոյ յեղափոխութիւնը

Պոլիվիայէն առնուած լուրերու համաձայն յեղափոխականները չեն դադրած գործելէ եւ գրաւած են Սուքրա քաղաքը որ ներկայիս կը պաշտպանուի ուսանողական եւ գործաւորական խումբերու, ինչպէս նաեւ յեղափոխական պետ Հինօ Եօզայի հրամանին տակ՝ զօրագունդի մը կողմէ։ Ըմբոստներու ձեռքն ինկած է նաեւ Թարիճա նահանգը, իսկ ամբողջ Պոլիվիոյ մէջ յայտարարուած է պաշարման վիճակ։

∴ Փարիզի պոլիվիական դեսպանը հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն։ Կ'ըսուի թէ այս հրաժարականը բողոքի ցոյց մըն է ընդդէմ Պոլիվիոյ Նախագահ Սիլէզի, որ հակառակ Սահմանադրութեան, իր վերընտրութիւնը կը հետապնդէ, չորս տարուան յաջորդ շրջանին համար։

Պատրաստուեցէք Հ. Մ. Ը. Մ.ի մրցումներուն

բանակում — ցուցահանդէսին Meudonի անտառին մէջ, 12—13—14 յուլիս։ Բոլոր միութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ներկայացուցիչները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Chope Parisienneի մէջ, 64 Rue des Ecoles.

"ՄԱՅԻՍ 28" ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԱԼԱՆՍ.— Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին
Salle des Fêtesի ընդարձակ սրահին մէջ
կը նախագահէ Ընկ. Բ. ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ
կը խօսի Ընկ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին։ Մուտքը ազատ է
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՓՈՆ ՍԷՆ Թ'ԷՍՓՐԻ.— Վաղը Շաբաթ իրիկուն
կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԳԱՌՕՆԷ
ՊՈԼԷՆ.— Այս կիրակի կէսօրէ վերջ
կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԳԱՌՕՆԷ
ՌՈՄԱՆ.— Այս կիրակի։ կը խօսի՝ ընկ. Բ. ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ

Շ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Շապին Գարահիսարի եւ Շրջանի «Ռազմիկ» Հայրենակցական միութեան կողմէ, վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին Petit Journalի սրահին մէջ, 21 Rue Cadet,

Հովանաւորութեամբ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊԻՍԿ. ՔԻՊԱՐԵԱՆի

Նախագահութեամբ ՔԷՏԻՃԵԱՆ Ծ. ՎԱՐԴԱՊԵՏի եւ մասնակցութեամբ Քաղաքական կուսակցութեանց եւ ազգային կազմակերպութեանց։

Բանախօսութիւն, արտասանութիւն, երգ եւ նուագ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սարսէլի մասնաճիւղի կողմէ 29 յունիս, կիրակի ժամը 2.30ին Սալ Ժան տ'Արքի մէջ, կը ներկայացուի ԵՐԿՈՒ ՍՊԱՆԵՐԸ (տրամ) եւ ԽՈՐՈՍ ԾԱՌԱՆ (զաւեշտ)

Տեղի կ'ունենան սկաուտական խաղեր, գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մուտք 7.50 եւ 5 ֆր.

Շոգեկառք՝ Gare du Nordէն ժամ 12, 23, 1.41 եւ 1.52

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Միջոյի խումբի ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Երուանդ Չմպաթեանի բնակարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արմէն-Գարօ, Քրիս, Գէորգ Չաւուշ, Զարդա, Եան և Բեռի խումբերու ընկերները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը՝ այս կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Գրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր Սերոբ, Եփրեմ խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերու բոլոր ընկերները այս կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՍԷՆ-ԺԻՒԼԻԷՆԻ եւ Փօմոնի Ջաւարեան խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեանի բնակարանին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Կամիտէն Քրիստափոր ենթ.-կոմիտէի բոլոր ընկերներն ու ընկերուհիները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գուլվար Օտտօի վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ եւ Կայծակ Առաքել խումբերը այս կիրակի ժամը 5ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գատ. միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 3ին, 63 Բիւ տը լա Րէփիւպլիք, Գրադարան-ընթերցասրահին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան միութեան Գրադարան ընթերցասրահը բաց է ամէն հինգշաբթի ժամը 8—10, իսկ կիրակի 9—12։ Գիրք ստացողներէն կը խնդրուի որ նոյն ժամերուն դիմեն գրադարանապետին։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Եոզկատի Բարենպատակ Հայրենակց. միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին 41 Րիւ Թիւպանօի սրահը։ Օրակարգ՝ վարչութեան ընտրութիւն, ընթացիկ հարցեր։ Անդամ և ոչ անդամ հայրենակիցներէ կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ։

Ա. Ե. Հ. Կ. Խ. Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը՝ այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, 63 Բիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ եւ վարչութեան ընտրութիւն։ Ժողովը օրինական պիտի համարուի անկախ ներկաներու թիւէն։

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ Հայր. միութեան անդամական ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 2ին 40 Rue de Bellevilleի սրճարանին վերնայարկը։ Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները։ Կարեւոր օրակարգ։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՊՈՒԼՎԱՐ OSSOի եւ Սէն Թ'Անթուանի ընկերներն ու համակիրները կը հրաւիրուին դասախօսական ժողովի այս կիրակի ժամը 3ին, Պուլվար Օտտօի սովորական հաւաքատեղին։ Կը դասախօսէ ընկ. Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Եոզկատցի Յարութիւն Կըլլըճեան, Գատրի գիւղի (Պոլիս) նախկին որբերէն։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ կամ շրջակաները։ Իմացնել՝ Կարապետ Մկրտիչեանի 1 Ave. des Vergers' Bourg-la-Reine. Seine. France.

— Կը փնտռեմ Աֆիոնգարահիսարցի Յակոբ Գարագուլագեան, որ տարի մը առաջ կը գտնուէր Մարսէյլ։ Իմացնել իր հասցէն Katchic Tchomakliani, Rue de Trans No. 15. Draguignan (Var).

— Կը փնտռուի Էնկիւրի նահանգին Ստանօս գիւղէն Յակոբ Ջօպանեան 27—28 տարեկան, հօր անուն՝ Պօղոս, մօր՝ անուն Մարիամ։ 1920ին կը գտնուէր իր մեծ մօրը քով Մերսին։ Այդ թուականին մեկնած է Դամասկոսէն Պոլիս երթալու համար։ Կիլիկիոյ ճամբուն վրայ տեսնուած է հայրենակիցի մը կողմէ։ Իր մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 1000 ֆրանք նուէր։ Իմացնել իր եղբօրը Գրիգոր Ջօպանեանի 31 Rue de Fossé, Issy-les-Moulineaux (Seine) France կամ թերթիս վարչութեան։

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռեմ Քէմալի վերի Բագառիճէն Խոսրով Իսլիգեա եւ զաւակները Ղազարոս, Կաթիկ, Ազատուհի, եւ հօրեղբօրորդւոյսզաւակները՝ Աւագ, Մատթէոս եւ Ծաղիկ, որոնք աքսորուած են 1915ին։ Իզմիրի դէպքէն ամիս մը առաջ Մալաթիայէն լուր առնուած է աղջիկը կաթիկէն։ Անկէց ի վեր լուր չկայ։ Իրենց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 500 ֆր. նուէր, իմացնել՝ H. Hougasian, Mazagan: Maroc: կամ «Յառաջ»ի։ Կը խնդրուի սուրիական եւ յունական թերթերէն արտատպել։

— Կիւրնցի (Սեբաստիա) Օհան Մէսեան կը փնտռէ իր որդիները Կարապետ, Սուրէն, Եդուարդ, Բիւզանդ, իր աղջիկները Համասփիւռ, Զարուհի եւ իր կինը Աննա։ Իմացնել՝ Aram Tufénkdjiani, Rue Wilson ... cines (Isère), France.

— Տիկ. Սիրանոյշ ... Թիւնեան (ծնած Ստամպոլ...) կը փնտռէ իր եղբայրը ... ի Օրթա գիւղէն Կարապետ Ստամպօլեան, մօր անուն ... (ծնած ... մէջ), հօր անուն՝ Յովհաննէս ... կը բնակէր Պոլիս, ... կինը անուն ... Մարգար Յարութիւն ... c/o M. Kulian, Camuoa ... Vladimirescu, Indetzul ... tanza (Roumanie).

Կը խնդրուի Պոլսոյ եւ ... տասահմանի թերթերէն արտատպել։

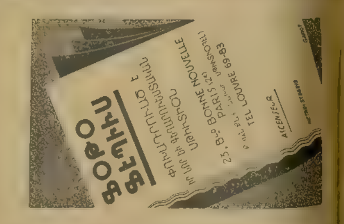

IMPRIMERIE - MASSIS - ED...
208bis, Rue Lafayette Paris

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	
	3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ. 40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ	» »
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ. 10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ. 200 ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 28 ՅՈՒՆԻՍ 1930
28 JUIN 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1300 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՇԱՊԻՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

1915ի Ապրիլեան Եղեռնը համատարած զգետնում մը եղաւ աշխատասէր ու խաղաղ հայ ժողովուրդին, որ ապրեցաւ կոտորածի, տեղահանութեան և սպանդի բոլոր արհաւիրքները: Թուրքերը ջլատեցին հայ ժողովուրդի կամքը, գլխատեցին անոր ղեկավարութիւնը, արմատախիլ ըրին հարիւր հազարաւոր բազմութիւնները իրենց վայրերէն և մատնեցին զանոնք անօթութեան ու սուրին, մեռցուցին մարդկային արժանապատուութեան զգացումը, ստորնացուցին զայն անասնական վիճակի մը հասնելու աստիճան:

Նախ հոգին, ապա մարմինը մեռցուցին մեր ժողովուրդին:

Այս համատարած սարկութեան ու գերեվարութեանց օրերուն, վերջին վայրկեանին, քանի մը կորովի շրջաններ սթափումի ցնցումներ ունեցան: Ինքնապաշտպանութեան ոգին հասակները շտկեց, քայքայուած ու անգլուխ բազմութիւններ հաւաքական կամքի բերաւ, ու հայ բազուկն ալ իր կարգին բարձրացաւ դարաւոր թշնամու դէմ, որ այնքան հզօր էր խոնարհ ու համակերպող ամբոխին դիմաց.

Գոտամարտ կեանքի ու մահուան համար: Շատ ուշ արհամարուած զէնքը դարձաւ սիրելի, շատ ուշ, գլխի ինկան թէ արիւնարբու թշնամուն դէմ կարելի պիտի ըլլար գոյութիւնը պահել սեփական ժանիքներով. շատ ուշ ոգեկոչեցին յեղափոխական խիզախ ոգին, որ սաւառնեցաւ ընկճուած բազմութիւններուն վրայ:

Ու անոնք, որ սրբազան այդ կրակէն բռնուեցան, կրցան բարձրացնել ազատութեան դրօշակը թրքական թնդանօթներէն առաջացած փլատակներուն վրայ, և սպանդի համատարած խաւարի մէջէն կայծեցուցին լուսաւոր յուշարձաններ, պատմական փառաւոր հերոսամարտեր, որոնք գօտեպնդեցին հայ ժողովուրդը և վերականգնեցին անոր ջարդուած հոգին:

Շապին-Գարահիսարի հերոսամարտը Հայոց պատմութեան փայլուն դրուագներէն մէկն է, ցեղին հպարտութիւնն ու ապրելու կորովը բարձրացնող, եւ միեւնոյն ժամանակ թելադրական դաս մը անմիաբան ու անջիղ բազմութիւններու, եթէ կ'ուզեն ապրիլ որպէս մ ա ր դ կամ որպէս ազգային հաւաքականութեան մէկ անդամը:

Մանրամասնութիւններն արձանագրելու պէտք չենք զգար: Շապին Գարահիսարը, դանակը ոսկորին հասնելէն յետոյ, ըմբոստացաւ, յարձակեցաւ ու յաղթեց: Քաղաքին տէրը դարձաւ, բանտը գրաւեց, ու յետոյ բերդը քաշուեցաւ, ամիս մը անհրնդատ կռիւ մղելով թրքական թնդանօթներուն: Միեւ նոյն ինք միացաւ այդ ոգորումներուն մէջ, ու տեղի տուաւ թշնամի գերազանց ուժերու առջեւ, երբ այլ եւս ջուր եւ ռազմամթերք չունէր: Բայց, շնորհիւ այդ հերոսամարտին, կրցաւ ընտիր երիտասարդութեան մը կեանքը փրկել:

Շապին Գարահիսար, Վան, Տարօն, Շատախ և Ուրֆա հաւատարիմ ազատագրական շարժման աւանդներուն, գոնէ վերջին վայրկեանին դիմեցին զէնքի, փրկելով հայ ազատատենչ ժողովուրդի պատիւը վերջնական արատաւորումէ:

Մեր յարգանքի տուրքը տալով այն անմահ հերոսներուն, որոնք իրենց անձը զոհ բերին ազատութեան սեղանին, պիտի փափաքէինք որ այդ յարգանքի հանդէսները թելադրական դասեր հանէին պատմական անցեալէն և սեփականութիւնը դարձնէին այն բազմութեան, որ այնքան խանդավառ ոգեկոչում մը կ'ընէ դժնդակ, բայց լուսաւոր այդ օրերու:

Ըստ մեզ թելադրանքը բացայայտ է:

Առաջին, միութեան գաղափարն է, առանձին ու մինակ չմնալու համար: Անցեալ դժնդակ օրերուն, մեր քաղաքներն ու շրջանները գործեցին առանձին, տարուեցան իրենց տեղական շահերէն, իրարու չզղթայուեցան, ու միասին դուրս չեկան ահաւոր վտանգին դէմ: Այս էր ամէնէն վիրաւոր կողմը: Եւ սակայն, երբ տարիներէ յետոյ, հայկական ոդիսականութեան մէջ հերոսամարտներն ու գոյամարտերը մեր միակ փառքը կը մնան, մենք դարձեալ նոյն պառակտուած ու անշաղախ գաւառներու և քաղաքներու բաժնուած ենք:

Ինչո՞ւ համար չմիացնել Վանի, Շատախի, Տարօնի, Շ.-Գարահիսարի և Ուրֆայի հերոսամարտերու յարգանքի ցոյցը սրտաբուխ և համազգային մէկ տօնակատարութեան մէջ: Միթէ՞ այս չէ անցեալ պատմութեան թելադրանքը, ապագայ սխալներէ խուսափելու համար:

Երկրորդ թելադրանքը նոյնպէս յստակ է, բայց տակաւին վերջնականապէս ժողովուրդի սեփականութիւնը չէ դարձած: Ի՞նչ ըսել կ'ուզէ հայ ժողովուրդ, որ գաղութներու մէկ ծայրէն միւսը, ամէն տարի, ի յիշատակ այս հերոսամարտերու, խանդավառ հանդէսներ կը սարքէ: Այդ ցոյցը, ըստ մեզ, պոռթկում մըն է այն սարկութեան և համակերպութեան դէմ, որ փաթթուեցաւ հայ ժողովուրդի վզին՝ խոհեմութեան անունով. Պոռթկում մըն է այն խաւերուն և հոսանքներուն դէմ, որոնք յեղափոխութիւնը կը դատապարտէին, զէնքը կ'արհամարհէին և կազմակերպուած ուժերը կը ջլատէին: Պոռթկում մըն է այն ահաւոր միամտութեան և պառակտումներուն դէմ, որոնք արգելք հանդիսացան հայ զազուկին, լծուելու իր պարտքը կատարելու հանդէպ ժողովուրդի փրկութեան:

Դատապարտել համակերպումը և ջլատել տատանումները, կը նշանակէ որդեգրել յեղափոխական արի եւ վճռական կեցուածք մը, կազմ ու պատրաստ ամէն վտանգի դէմ:

Այս օրուան սերունդներուն համար, այսպիսի վերագնահատութիւն մը անհրաժեշտ է, որպէս զի ան վերջնականապէս հրաժարի անցեալի կազմալուծող մթնոլորտէն և կենայ այն ուղիղ ճանապարհին վրայ, որ ընդգրկեցին, ճգնաժամի վայրկեանին, Շապին Գարահիսարի հերոսները:

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ՄԸ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Հայրենիք» պոլշեւիկեան 16րդ համագումարի առթիւ կը գրէ (6 յունիս).

— «Հայաստան եւս, ուրիշներու կարգին, հեւի հեւ կը պատրաստուի Մոսկուայի մէջ գումարուելիք կուսակցական մեծ համաժողովին համար: Հայաստան եւս իր մասնաւոր, տեղական ժողովները կը գումարէ եւ՝ համաձայն վերէն եկած հրահանգներուն՝ բանաձեւեր կը քուէարկէ ու պատգամաւորներ «կ'ընտրէ»: Հայաստանի մամուլն եւս եռանդուն պրոպագանդ կ'ընէ այն «սկզբունքներուն» համար, զոր պաշտպանելու հրամանը ղրկուած է Մոսկուայէն, այսինքն՝ Ստալինի կողմէ:

Այս տարի, սակայն, Ստալին սովորականէն աւելի յարած կը թուի կուսակցական մեքենան: Ըստ երեւոյթին, ան այնքան ալ վստահ չէ, թէ բոլոր շրջաններու ժողովները իր ցանկացած մարդիկը պիտի ընտրեն տեղական մարմիններու մէջ եւ կամ իբրեւ պատգամաւոր պիտի ղրկեն համագումարին: Այդ է ապահովաբար պատճառը, որ տեղ տեղ, ինչպէս օրինակ Անդրկովկասի մէջ, Ստալին չէ սպասած նոյնիսկ Հայաստանի Վրաստանի եւ Ատրպէյճանի կուսակցական ժողովներու գումարման եւ փութացած է առաջուընէ փոփոխութիւններ մտցնել այդ երկրամասերու կեդրոնական կոմիտէներու կազմին մէջ:

Ցայտակոյս չկայ, որ ոչ Հայաստանի եւ ոչ ալ Ատրպէյճանի կամ Վրաստանի մէջ, բոլշեւիկներու կուսակցական ժողովները բաւականաչափ յանդգնութիւն պիտի ունենան հակառակ երթալու Ստալինի կամքին:

Նկատի ունենալով այս բոլորը, պէտք է ըսել, թէ կուսակցական ժողովները, «ընտրութիւնները» եւ նոյնիսկ առաջիկայ մեծ համագումարը Մոսկուայի մէջ պարզ ձեւականութիւններ են, եթէ չըսենք թէ սակ մը թատերական ներկայացումներ են, որոնք իրական արժէք չեն ներկայացներ եւ հաւանաբար չեն կրնար փոխել իրերու կացութիւնը խորհրդային Միութեան մէջ: Այս բոլոր կուսակցական խաղերուն գլխաւոր վարիչը՝ Ստալին նախօրօք արդէն ամէն ինչ ծրագրած, բանաձեւած եւ որոշած է, եւ շրջաններէն Մոսկուա գացող պատգամաւորներուն» ուրիշ բան պիտի չմնայ, բայց եթէ հլու հնազանդութեամբ այս անգամ եւս կատարել Ստալինի կամքը: Այլապէս անհնազանդները պիտի ենթարկուին Տրոցկիի ճակատագրին»:

ՍՄԻԹ ՀԱՍԱՒ ՆԻՒ ԵՈՐՔ

Հինգշաբթի առտու, Եւրոպական ժամը 9,35ին Սմիթ մեկնեցաւ Թեռ-Նէօվէն, ուրկէ Նիւ Եորք հեռաւորութիւնն է 2000 քիլոմեդր: Բայց մառախուղը եւ հակառակ հովը դանդաղեցուցին օդանաւուն թռիչքը:

Օդանաւը Պոսթոնի վրայէն անցաւ իրիկուան ժամը 8.45ին եւ իր ճամբան շարունակեց ուղղակի դէպի Նիւ-Եորք, ուր կէս գիշերին իջաւ Ռուզվէլթ-Ֆիլտի կայանը: Հազարաւոր բազմութիւն խռնուած էր, որոնց մէջ, Նիւ-Եորքի քաղաքապետը, զանազան պաշտօնատարներ եւ բրիտանական դեսպանը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հելլէնեւթուրք համաձայնութիւնը

Աթէնքի Խորհրդարանը վաւերացուց Հելլէնեւթուրք տնտեսական համաձայնագիրը, որուն դէմ խիստ քննադատութիւններ եղան: Պ. Վէնիզէլոս պատասխանելով, պատմականն ըրաւ համաձայնագրի կնքման բանակցութիւններուն եւ երկարօրէն պարզեց պատճառները, որոնք տուն տուին անոր: Խօսելով միանգամայն Թուրքիոյ հետ բարեկամական եւ առեւտրական դաշինքներու կնքման անհրաժեշտութեան վրայ, վարչապետը յայտնեց թէ Թուրքիա եւս նոյն պատճառներով կը փափաքի անոնց արագ իրականացման եւ յիշեց զոհողութիւնները զորս Յունաստան ընել առիպուած էր գաղթականներու Յունաստանի մէջ գետեղման առթիւ:

Երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, 19ի դէմ 191 ձայնով վաւերացուեցաւ համաձայնութիւնը:

Սուրիա՝ Ազգ. Դաշնակցութեան առջեւ

Ազգ. Դաշնակցութեան Հոգատարութեանց Յանձնախումբը սկսաւ քննել ֆրանսական կառավարութեան տարեկան տեղեկագիրը, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մասին:

Ֆրանսական կառավարութեան ներկայացուցիչը կարճ զեկոյց մը տուաւ այդ երկիրներու տնտեսական կացութեան մասին եւ մասնաւորապէս շեշտեց թէ 1929ի ընթացքին, հակառակ հոգատար կառավարութեան եւ սուրիական ընդդիմադիրներու միջեւ տեսաբանական տարբերութիւններուն, կատարեալ հանդարտութիւն տիրած է ամբողջ երկրին մէջ: Աւելցուց թէ շնորհիւ ճամբաներու զարգացման, ապահովութեան եւ վարչական գեղծումներու առաջքն առնելու համար թափուած ջանքերուն, միջավայրի բարեփոխում կը հաստատուի: Յանձնախումբի պահանջին վրայ, Ֆրանսական պատուիրակը յաւելուածական տեղեկութիւններ տուաւ երկրին ընդհանուր վարչութեան, հայ գաղթականներու տեղաւորման, տնտեսական կացութեան, դատական կազմակերպման, ելեւմուտքին, առեւտրական եւ աշխատանքի պայմաններուն մասին:

Երէկ, Յանձնախումբը լսեց նաեւ Սուրիոյ Մարզպանը որ ըստ հոգատարութեան դաշնագրի առաջին յօդուածին, Սուրիոյ մէջ յայտարարուած սահմանադրութեան մասին տեղեկութիւններ տուաւ:

Հնդկաստանի կացութիւնը

Հակառակ Սիմօնի տեղեկագրին որ կը կարծուէր թէ պիտի հանդարտեցնէ կիրքերը, կացութիւնը երթալով կը վատթարանայ: Անգլիական վաճառատուները ո՛չ մէկ գործառնութիւն ունին: Եթէ Հնդկաստանի կառավարութիւնը չփութայ յայտարարութիւն մը հրատարակել Լոնտոնի մէջ գումարելի խորհրդաժողովին մասին, կացութիւնը քաօսային պիտի դառնայ:

Մոթիլալ Նէհրու տրամադիր է կարգ մը զիջումներ ընելու: Կառավարութենէն արտօնութիւն խնդրեց բանտ երթալու և Կանտիին հետ տեսակցելու: Պատասխան իսկ չտրուեցաւ:

∴ Լոնտոնի Խորհրդարանին աշխատաւորական երեսփոխաններու յանձնախումբը բանաձեւ մը քուէարկեց, որով կ'ընդունի Դաշնակցային Հնդկաստանի մը գաղափարը ու ցաւ կը յայտնէ թէ Սիմօնի տեղեկագիրը ո՛չ մէկ առաջարկ կը պարունակէ Հնդկաստանի խոստացուած ինքնավարութեան մասին: Յանձնախումբը կը հրաւիրէ կառավարութիւնը յայտարարելու թէ Սիմօնի տեղեկագիրը կը կազմէ մէկ մասը փաստաթուղթերուն, որոնք քննութեան պիտի ենթարկուին Լոնտոնի խորհրդաժողովին մէջ:

Բոլշեւիկ համագումարը բացուեցաւ

Բոլշեւիկեան 16րդ համագումարը բացուեցաւ հինգշաբթի օր, ծրագրին ունենալով «Բոլշեւիզմի Ցաղթանակը եւ դրամատիրութեան անկումը»:

Պատգամաւորները կը հաւաքուին Օփէրայի շէնքին մէջ «յատուկ ցգլուխ» գինուած զօրքերու պաշտպանութեան տակ:

Հակառակ Բուխարինի եւ Տոմսկիի ընդդիմութեան, կասկած չկայ որ Ստալին համագումարէն պիտի ելլէ, պահելով բոլշեւիկներու յաղթական պետի տիտղոսը: Կասկած չկայ նաեւ որ Բուխարինի եւ Տոմսկիի տեսակէտը՝ դրամատիրութեան զիջելու ժամանակաւոր մենաշնորհներ եւ ճարտարարուեստացման ու համայնացման ընթացքը դանդաղեցնելու, պիտի պարտուի, մանաւանդ Վորոշիլոֆի նահանջէն յետոյ:

Բոլշեւիկեան գաղտնի ժողով

Սթոքհոլմէն առնուած լուրերու համաձայն, բոլշեւիկեան գաղտնի ժողով մը կը գումարուի այս միջոցիս Հալսթավիքի մէջ Սթոքհոլմի արշիպեղագոսը): Ժողովին կը մասնակցին Սկանտինավեան երկիրներու, եւ Գերմանիոյ համայնավար ներկայացուցիչները ու կը քննեն Ֆինլանտայի մէջ համայնավար շարժումին կացութիւնը:

Սկանտինավեան երկիրներու եւ Ֆինլանտայի հպատակները ճամբորդի անցագրերով իրաւունք ունին երեք ամիս մնալու Շուէտ: Այս պատճառով կը վախցուի որ Ֆինլանտայէն փախող համայնավարները խուժեն հոն:

(Լուրերու շարունակութիւնը Նարդա. Գ. Էջ)

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ
Պ. ՊԱՏՐԻԿ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՊԱՏԱՐԱԳ

Փարիզի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի 29 յունիս Ս. Պատարագի մատուցմամբ, հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի պիտի ունենայ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ի յիշատակ եւ ի յարգանս Ազգ. բարերար ողբացեալ Պ. Պատրիկ Կիւլպէնկեանի, որ մեռած է ի Նիւ-Եորք:

Սկզբնաւորութիւն Պատարագի՝ ժամ 10, հոգեհանգիստ՝ ժամ 11.45:

(Կնիք)

ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ըստ հանգուցեալին վերջին կամքին, յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի շատ պարզ կերպով: Եկեղեցական արարողութիւններէն յետոյ, քահանայի մը առաջնորդութեամբ, դագաղը ուղղակի պիտի փոխադրուի գերեզմանատուն: Ո՛չ ծաղկեպսակ պիտի ղրկուի եւ ո՛չ ալ դամբանական պիտի արտասանուի:

Հանգուցեալին մարմինը երէկ առտու փոխադրուեցաւ եկեղեցի, ուր Հոգաբարձութեան կարգադրութեամբ, թոյլ տրուեցաւ որ ժողովուրդը իր վերջին յարգանքը մատուցանէ հանգուցեալին:

ՊՈԼԻՎԻԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Յեղափոխականներու զօրագունդ մը գրաւեց Օրուրօն, աւերելեան Պոլիվիոյ լեռներուն վրայ բարձր դիրք մը: Քաղաքը ներկայիս մեկուսացած է երկրին մնացեալ մասէն: Ըմբոստները իրենցմէ չորս սպայ նշանակեցին՝ քաղաքին կառավարութիւնը կազմելու համար:

Պոլիվիական կառավարութիւնը կը յայտնէ թէ նախարարական խորհուրդ գումարուած է սպարապետ Քունտըի հետ, քննելու համար ձեռք առնուելիք միջոցները:

Հանրապետութեան նախագահը Սիլէզ հրաժարեցաւ եւ ապաստանեցաւ Միացեալ-Նահանգներու դեսպանատունը:

Մայրաքաղաքին մէջ, բուռն բախումներ տեղի ունեցան ըմբոստներու եւ կառավարութեան միջեւ: Հազարաւոր ցուցարարներ քարկոծեցին ոստիկանապետութեան շէնքը եւ ծանր վնասներ հասցուցին: Զօրքը կրակեց ամբոխին վրայ: Բազմաթիւ վիրաւորեալներ կան, որոնց մէջ կիներ եւ մանուկներ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՑՆՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

(Սեփական Թղթակցութիւն «Յառաջ»ի)

Երկաթուղու տամասկները ժամանակաւորապէս դէպի Նախիջեւան վաճառելը դադարած էր։ Հաւաքուած կուսակցականները ուղարկել էին ապստամբների դէմ՝ սահմանը պաշտպանելու, իսկ մնացած մասը երկաթուղու գիծը ամուր պահելու։ Մարտ 4ին ապստամբները բռնում են կաւի, ուրտեղ սպանւում է Երեւանի գաւ. միլիցիայի րէզէրվի պետը եւ այլն զինուորներ ու միլիցիոնէրներ։ Ապստամբները խլել էին ահագին զէնքեր, 15 ձի եւ այլ ռազմամթերքներ։ Ապստամբներին միացել էին նաեւ Հայերը։ Այդ ժամանակ լուր տարածուեց որ Բաշգեառնեցի խմբապետ Մարտիրոսը եւ այլ տարագիրներ իրենց խմբով անցել են ապստամբների մէջ եւ ղեկավարում են շարժումները։ Անշուշտ մի սուտ լուր էր զա։ Բայց կուսակցականների եւ Չեկիստների մէջ ցայտուն կերպով նշմարւում էր մի ներքին վախ։ «Շատ պէս խեղճացել են» ասում էին գիւղացիները.

Ապստամբները Նոր Բայազիտում գրաւել էին ներքին Կիւզէլ Դարա գիւղը եւ այլ մանր մունր գիւղեր։ Այդ բանը յայտնի էր Պէօյիւք Վէդիի ապստամբներին, բայց ցուրտն ու ձիւնը շատ լինելուն հնարաւոր չէր դարձնում ապստամբների միութիւնը։ Նախ՝ Դարալագեազի հետ, ապա՝ Նոր Բայազիտի։

Ցեռագայ կռիւներում կորուստը կոմունիստներից ու Չեկիստներից շատ էր։ Անգամ երկու տեղից ծանր վիրաւորուած էր Չեկայի հետախուզական բաժնի պետ Ռուբէն Խաչատրեանը։ Գլխաւոր վտանգը Բ. Վեդին էր, որի դէմ Չեկան կենտրոնացրել էր գործունեայ ուժերը։

Ղամարլուի կայարանում պատրաստ սպասում էր զրահապատ գնացքը, իսկ մնացած երկու զրահապատ կառքերն ու թանքերը գնում էին Նախիջեւան ու գալիս, նախ գիծը ապահով պահելու համար, երկրորդ, ժողովրդին ահաբեկելու՝ որպէս զի լուրը հասնի ապստամբներին։

Պ. Վէդիի ապստամբութիւնը ոչնչացնելու նպատակով կառավարութեան կողմից ուղարկուեց երկուական գասակներ հայ եւ թուրք զինուորներ, որոնք հրաժարուեցին ապստամբների դէմ կռւելուց, պատճառաբանելով որ «Մենք մեր թալանուած ծնողների ու եղբայրների հետ չենք կռւիր»։ Չեկայի յոյսերը ի զուր անցան. ստիպուած, անկիւններում թաղնուած «անվախ» Չեկիստներին պէտք է ուղարկել ճակատ՝ կռւելու, մինչեւ որ հնարաւոր լինի ռուսական 11րդ բանակը տեղափոխել Թիֆլիզից Հայաստան։

Գարնան արեւը արդէն տաքացնում էր ապստամբներին իսկ ձիւնն հալւում էր անընդհատ։ Պէօյիւք Վէդիի ապստամբները տեսնելով անհաւասար ուժերը, որոշ մասը, գիշերը անցնում է Արաքսը, իսկ մնացած խոշոր մասը միանում է Դարալագեազի ապստամբներին։ Ապրիլ ամսի սկիզբներից քիչ անց ապստամբները գրաւեցին ամբողջ Դարալագեազի գաւառի 140—150 գիւղերը, բացառութեամբ Այնազոր, Արփա եւ Քէշիշքանդ գիւղերից։ Մի օր անց, ապստամբները գրաւում են նաեւ Այնաձոր եւ Արփա գիւղերը։ Գիւղերից ու շրջաններից փախած, գլուխը կորցրած կոմունիստներն ու Չեկիստները, հաւաքւելով Քէշիշքէնդում, կազմում են «մահուան բատալեօն», որոնք փախչելու ելք չգտնելով, նպատակ էին դրել կռւել ապստամբների դէմ մինչեւ վերջին շունչը։

Ապստամբութիւնը բռնկել էր Ղարաքիլիսայի եւ Դիլիջանի գաւառներում, որ շնորհիւ աշխարհագրական նպաստաւոր պայմանների, օր աւուր հասցնում էր խոշոր վնասներ կառավարութեանը։ Անհրաժեշտ էր ապստամբութեան դէմ կռւող ուժեր։ Չեկայի գամբռները դարձել էին մժեղներ, իսկ Ստալինը վաղուց արդէն իր գլխապտոյտ յաջողութիւնների ընթացքում, յոգնածով յայտարարել էր հաւաքական տնտեսութեան ձեռնարկի հաշուեյարդարը։

Ոչ Ստալինի զղջումը, եւ ոչ էլ կառավարութեան նորանոր զիջումներն չէին կասեցնում ապստամբների բորբոքուած տրամադրութիւնները։ Ամբողջ Հայաստանի գաւառները, անտառներն ու լեռները ողողւում էին ապստամբներով եւ գիւղացիական շարժումներով։ Ամէն տեղերից լուրեր էր հասնում Երեւան, թէ ինչպէս են կոտորում իրար չեկիստներն ու ապստամբները։ Վարձկան կոմունիստների եւ անկուսակցական կռւողների մէջ նկատւում էր մի ներքին զայրոյթ եւ դադարել էին կռւելուց։ Քէշիշքէնդի մահուան բատալեոնի մէջ գտնուող հողաչափերն պատմում էին, թէ ինչպէս կառավարութիւնը օրական իրենց առաջարկում էր 5 ռուբլի, բայց նրանք հրաժարուեցին պատասխանելով. «Մեզ միք կաշառի»։

Ներկայ եղողներից մէկը պատմում է.- «Երեկոյեան մութն ընկնելուն պէս, չեկիստներն տեսնելով որ այլեւս անկարող են Քէշիշքէնդում դիմադրել, այս ու այն կողմ խմբուած, փսփսում էին եւ օտօմոբիլներն ու ձիանները պատրաստում, որ փախչեն։ Մենք անկուսակցականներս դիրքերում էինք եւ նախօրօք իմացանք որ պատրաստւում են փախուստի, ուստի մենք որոշեցինք չեկիստներին փախչելուն պէս՝ անխնայ կոտորել։ Նոյն վայրկեանին ռուսական բանակը վրայ է հասնում եւ ապստամբները յաջորդ օրը կամաց կամաց նահանջում են դէպի լեռնային գիւղերը՝ Կոզիվալ, Եղափին, Քարագլուխ, Կուրշիբիլակ եւ այլն»

Դիլիջանում Կոթի գիւղը իւր շրջանի գիւղերով անցել էր արդէն ապստամբների ձեռքը։ «Գիւղացիները մեր առաջ աղ ու հացով են դուրս գալիս» գրում է մի ապստամբ իւր նամակում, որ գրել էր իւր ծանօթին։ Մընում էր առաջն առնել Դիլիջանի եւ այդ Կոթի գիւղի ապստամբներին։ Դարալագեազի ռուսական զօրքի մի մասն ուղարկուած էր Նոր Բայազետ, ապստամբութիւնը ճնշելու։ Նոր Բայազետի ապստամբների մի մասը թողնելով գաւառը, անցել էին Ազրբէջան ու միացել ապստամբներին, իսկ մեծ մասն էլ միացել էր Դարալագեազին։ Օտոմոբիլներով ու գնացքով ամէն օր չեկիստներն բերում էին իրենց վիրաւորները, ինչպէս նաեւ ռուս զինուորներին եւ միլիցիոնէրներին, որոնք մասնակցել էին կռիւներին։

Ժողովրդին յայտարարած էին որ ապստամբների վիրաւորներն են, որ հաւաքել են։ Այսպէս էին անընդհատ խաբում բոլշեւիկեան ղեկավարներն ժողովրդին եւ կասեցնում գիւղացիութեան յեղափոխական տրամադրութիւնները։ Իսկ թերթերն անընդհատ գրում էին Չինաստանում նոր յաղթութիւն տարած կարմիրների գործերի մասին ու փառաբանում նոր «սոցիալիստական բռնկող յեղափոխութիւնը», ժողովրդի միտքը մթագնելու համար։

Ապրիլի 20ից սկսած Դարալագեազի ապստամբները կազմակերպուած ձեւով, վերջին անգամ, նորէն յարձակւելով զօրքի վրայ, խտ մղեցին, գրաւելով ամբողջ գաւառը։ Ռուսական զօրքը գլուխը կորցրած պարտութեան մատնուեց եւ նահանջեց նորէն մինչեւ Պէօյիւք Վէդի։ Գիւղացիութիւնը նորէն խուճապի մատնուեց, նորէն արիւնահեղութիւն ու կոտորած։ Երիտասարդական ուժերից զրկուած լինելու պատճառով, միւս կողմից էլ ռազմամթերքների պակասութիւնը յուսահատութեան մատնեց ապստամբներին։ Նրանք տեսնելով որ այլեւս անհնար է եւ կռուիլն անպատակայարմար, թողին գրաւուած գիւղերը եւ հեռացան Դարալագեազի ապահով գիւղերը, ուր գտնւում են այժմ էլ։ Միւս մասն էլ թողեց տունը, ընտանիքը եւ երախաները ու անցկացաւ պարսկական սահմանը։

Ղարաքիլիսայի եւ Դիլիջանի ապստամբները իրենց խլած գիւղերը թողնում են մայիսի 5ին։

Այսպէս, ապստամբութեան անյաջողութիւնը կարելի է գտնել երկու գլխաւոր պատճառների մէջ։ Նախ, որ Խ. Միութեան ինչպէս նաեւ Հայաստանի ապստամբները կռւում էին ոչ միաժամանակ, որով չէկային հնարաւորութիւններ էր լինում անջատ անջատ կոտորել ապստամբներին։

Երկրորդ, ռազմամթերքի պակասը եւ անկազմակերպ ու տարերային շարժումը։ Թողնենք խորհրդածութիւնները տեղի ունեցող ապստամբութիւնների մասին։ Այսքանը յայտնենք որ Հայաստանի ապստամբութիւնները մի անգամ եւս եկաւ ապացուցելու որ Հայաստանի աշխատաւորութիւնը որ վերջին կաթիլ արիւնը չխնայեր կռւելու համար ընդդէմ բռնակալութեան։ Ստալինների ճակատին պիտի դրոշմեն Ճէնկիզխանեան այն բարբարոսութիւնները, որի ենթակայ եղաւ հայ ժողովուրդը։

Իսկ թէ ինչ կորուստ ունեցաւ Ռուսաստանի եւ առհասարակ Հայաստանի գիւղացիութիւնը այդ ժամանակամիջոցում, դրա մասին կը խօսենք յետագայում առանձին թղթակցութեամբ։

Հայկական ազգային դահիճ Աբասս Կուլի բէկի մահուան մասին շատ մարդիկ մինչեւ օրս էլ տարակարծիք են։ Կը յայտնենք հետեւեալը։ Ապստամբութիւններից յետոյ, չեկիստներին յաջողուեց գտնելու նրա դիակը թաղած տեղից։ Հայաստանի կենտկոմը կուսակցութեան 1000 ռուբլի դրամ յատկացրեց նրա թաղման համար եւ թաղեցին Պ. Վէդիի դպրոցի բակում մեծ յուղարկաւորութեամբ, նուագախումբով, իսկ նրա ընտանիքը ապահովեց թոշակով։

(5) ՅԱԿՈԲ ԱՐԱՐԱՏՑԻ

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Եթէ հաւատանք Մուրճ-Մանգաղի (մայիս 9). Հիւս. կովկասի Սոչի շրջանին մէջ Բալանովկայի հաւաքական գիւղատնտեսութիւնը խանգարած են Դաշնակցականները։ Ուրեմն այդ հեռաւոր անկիւններուն մէջ բուռ մը Հայերն ալ դաշնակցականի երեւոյթ ունին կոմունիստներու աչքին։

Բայց ինչո՞ւ չեն խոստովանիր, որ գիւղացիներու վրայ գործ դրուած բռնութիւնները ապստամբ կը դարձնեն ոչխարն իսկ, բացի... Թամկավարներէն:

«ԱՅՍՏԵՂ ՎԱՆՔ ՉԷ...»

Նովոռոսիսկի «Պրոլետար» գործարանին մէջ կ'աշխատին 5000 բանուորներ, որոնք կը բաղկանան հայ, լեհական, ռուս, թուրք. վրացի ազգութեններէ. այստեղ հաւաքուած զանազան շրջաններէ։ Բանուորներուն մէջ, սակայն, դեռ անհետացած չեն ազգային գոյները։ Ամէնքը իրենց հետ բերած են երկրին հայհոյութեան ծաղկեփունջը։ Խօսելու ատեն... կը հայհոյեն։ Ի վերջոյ զանգատ կը յայտնուի բանուորներուն, որոնք կը պատասխանեն.

— «Այստեղ վանք չէ...»։

Գործարանին մէջ չհայհոյեն, ուր հայհոյեն։ Անիշխանութիւն։ Հրահանգ տրուած է ռուսերէն սորվիլ, բայց սորվեցնող չկայ։ Բանուորներէն ոմանք, ճարահատ, մէկ մէկ ռուս կին գտած եւ ամուսնացած են լաւ եւ արագ ռուսերէն սորվելու համար։

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՔԱՂԱՔԸ

(Շապին - Գարահիսարի հերոսամարտի 15ամեակին առթիւ)

Այն տարին որուն մասին պիտի խօսիմ, բաւական տարի մըն էր։ Այն տարին՝ որուն անունը 1914 է, ծնունդ պատմութեան առաջ, «տարիներու անխիղճ կայսրը, արքայից արքան»։

Այդ տարուան գարնան Շ. Գարահիսարի արեւը խաւարեցաւ։ Երբ երիտասարդ իրար անցան, խանութները փակուեցան, փողոցները դատարկուեցան։ Պայծառ օդով, կապոյտ երկինքով քաղաքը խաւարեցաւ թանձր մութով։ Հաւատացեալները վազեցին եկեղեցի ու մզկիթ։ Ժամուն բակը, տասնեակ մը մարդիկ, մրոտ ապակիներով դիտեցին մոլորակներու կողմէ ձերբակալուած արեւը։ Անոնցմէ մէկը յանկարծ յիշեց իր բարեկամներուն որ քանի մը շաբաթ առաջ ալ «պոչով աստղը անցաւ»։ Ու բոլորին եզրակացութիւնը այն եղաւ որ «ասոնք լաւ նշաններ չեն, չար բանի մը ազդարարութիւններն են»։

Բախտը այնպէս ուզեց որ ռամիկ ծերուններուն նախապաշարեալ գուշակութիւնները զուգադիպին ահաւոր եղեռնի մը գոնբացէքին։

Անցած էին քանի մը ամիսներ։ Առաւօտ մը, մունետիկը ամէն փողոցի անկիւն սուր ու բարձր ձայնով պոռաց, Նորին վեհափառութեան կառավարութեան պատերազմի հռչակումը Ռուսերու դէմ, ու կը հրաւիրէր զինուորական տարիք ունեցող մարդիկը ներկայանալ իսկոյն։

Ղուկային դիմագիծը յանկարծ փոխուեցաւ։ Անկարելի էր սեւ պեխերով ու սեւ մազերով մարդ տեսնել հոն, Թուրքերը գացած էին իսկ Հայերը բոլորը փախստական։

Խուճապ ու իրարանցում։

Ալեհեր մարդիկ իրար կուգային անկիւնները ու կը խօսէին միայն պատերազմի մասին։ Օրէ օր աւելի կը սաստկանային լուրերը։ Օր մըն ալ լսին որ ամբողջ աշխարհը ոտքի կ'ելլէ։ Ռուսերը Գերմանացիներուն դէմ, Թուրքերը Գերմանացիներու եւ Աւստրիացիներու հետ Գերմանացիք եւ Աւստրիացիք Ֆրանսայի դէմ, հետեւաբար Թուրքերն ալ Ֆրանսայի դէմ։

Ես փոքր պատանի էի, չէի ճանչնար այդ ազգերէն ոչ մէկը, գիտէի որ անոնք խաչապաշտ են։ Յանկարծ յիշեցի որ դրոշմաթուղթի տետրակ մը ունիմ, վազեցի տուն ու բացի զայն։ Աչքիս զարկաւ Աւստրիան, Ֆրանսուա-Ժոզէֆը իր պատկառելի դէմքով, ալեւոր ու երկպառակ մօրուքով, վախցայ անկէ ու աճապարանօք փնտռեցի Ֆրանսան։ Գտայ զայն ու տխուր դրոշմաթուղթին վրայ Նուրբ պարուհի մը, Նուրբ ու թափանցիկ շրջազգեստով։ Չշարունակեցի, յուսախաբուեցայ դրոշմաթուղթի տետրակէս ու կարծեմ բոլ ինքնիրենս, Ֆրանսուա-Ժոզէֆը իր անպարտելի կեցուածքով անպայման կը ջախջախէ Նուրբ ու գեղանի պարուհին Ֆրանսայի։ Ու ես իմ մանուկի վշտիս տուի։

* * *

Քանի մը օրէ ի վեր սովորութիւն դարձած բան մը աչքիս զարկաւ, վառ հետաքրքրութիւն շարժելով։

Հայրս երբեք դուրս չէր ելլեր, ու իր ժամանակը կ'անցնէր անխօս, կրակին առջեւ նստած ու հին նամակներ եւ լրագիրներ վառելով։

Ամէն իրիկուն ալ, մութէն յետոյ, հօս, ծանօթ մարդիկ, իրարմէ հինգ հինգ վայրկեան տարբերութեամբ տուն կը մտնէին։ Երբ 10 12 հոգի ամբողջանային, հայրս կը մօտենար մօրս ու կ'արտասանէր օրուան առաջին եւ վերջին խօսքը, «Գացէք, պառկեցէք»։ Կը մտնէր սենեակ ու լամփարին պատրոյգը կ'իջեցնէր։ Կը խօսէին ժամերով լուռ ու անաղմուկ։ Ցուրտին ամանը չէր պարպուէր, գաւաթները չէին պաղեր ու ծխախոտի ծուխը չէր հատներ։ Հետզհետէ այցելուներու ցանկը կը պակսէր, լսեցինք գաղտնի որ կը ձերբակալուէին անոնք։ Օր մըն ալ կարգը մեզի եկաւ։ Անակնկալ կերպով եկան ու տարին հայրս։

Քաղաքին մտաւորականները կը սպառէին, իսկ թաքստոցներու մէջ մոմի լոյսով ջղայնացած երիտասարդները իրենց ակռաները կը մաշեցնէին կճրտելով։

. . . .

Ահա վեց ամիս է որ մեր քաղաքին բարձր զանգակատնէն հարսանիքի զողանջ չգար։ Ան հին այլ հնչուն զանգակը, երեւի բողոքեց որ ինք խամաճիկ չէ, որ եթէ մահերը կ'ազդարարէ, չըլլանար եւ հարսանիք աւետէ։ Մեր ծեր բայց հնչուն զանգակը։

Առաւօտ մը, շատ կանուխ, ցեռ մութը հագիւ ճեղքուած, սեւազգեստ շուք մը պատերը քերելով յառաջացաւ դէպի Հայոց եկեղեցի։ Ս. Յովհաննէս եկեղեցւոյ դրան կղպանքի «Ց» ծակէն ներս նայեցաւ, գրաւ իր շրթները ու ցած ձայնով կանչեց ժամկոչ աղբօր։ Ժամկոչ աղբարը, այդ քառորդ դարու վաստակաւոր ու հաւատարիմ ժամկոչը դարձուց «Ց» բանալին, սեւազգեստ անծանօթը երկու բառ փսփսաց ու եկած ճամբով անհետացաւ։ Մինչ ժամկոչ աղբար բարձրացաւ զանգակատուն, ախորժակով բռնեց հաստ պարանը որմէ զգուած էր երկար ժամանակէ ի վեր, քաշեց ուժով, ու մեր ծեր ու հնչուն զանգակը հնչեց անգամ մը եւս ու վերջին անգամ։

Ղաս ուշ միայն լսուեցաւ որ ժամկոչ աղբարը մէկ ալ վար չիջաւ զանգակատունէն։ Զանգակին վերջին արձագանգին ընկերացաւ արճճանակի հարուած մը։

Թաքստոցները բացուեցան ու զինուած երիտասարդները հաւաքուեցան մէկ կէտի վրայ։

Ու զոյգ մը հարիւր կորիւններ զինուած ուժանակներով, արշաւեցին բանտը։ Հոն մզուեցաւ առաջին ճակատամարտը։ Գրաւեցին բանտը ու ազատեցին տասնեակ մը բանտարկեալներ։

Քաղաքը կը ներկայացնէր խոկման եւ տաք պատերազմի մը պատկերը։ Բոլոր տուները դիրք բռնուած էին ու մերինները կը խուժէին ամենալաւ կորովով ու յարատեւութեամբ։

* * *

Երբ արեւը ծագեցաւ դէպի արեւմուտք. քաղաքը պաշարուած էր։ Թուրքերը գաղթած էին թողլով տուն ու տեղ. եւ Շապին Գարահիսարը գրաւուեցաւ ամբողջութեամբ։

Դադրեցաւ գինաձգութիւնը քանի մը ժամ ու եօթնեայ երազային անկախութիւնը սրտապնդեց Հայը ու դրաւ անոր մէջ իսկական եւ տեւական անկախութեան յոյսը։

Այդ երեք օրէն յետոյ անկախութիւնն ու ապստամբութիւնը շարունակուեցան բերդին մէջ ուր հազարաւոր Հայեր բազմօթեայ անցուցին 23 օր։

. . . .

Յ. ՊԱՐՈՆՆԱՋԵԱՆ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱԴՐԲԷՋԱՆԻ ՄԷՋ

(Բ. մաս եւ վերջ)

Կուր գետին եզերքը, Գէօգչայիլ ճամբուն վրայ ապստամբները եւ 300 կարմիր զինուորներ երեք օր անընդհատ կատամարտ մղեցին։ Ապստամբները բոլորն ալ ձիաւոր էին։

Տեղացի զինուորները մերժեցին քալել Գետաբեկի վրայ, Մէճիտ պէյի դէմ։ Չէկան դաշտային թնդանօթով ճամբայ ելաւ Բաղուէն եւ պահ մը յարձակեցաւ այս խումբին վրայ։ Բաղիրովին հրամանատակ՝ այս չէկիստները ի վերջոյ քաշուեցան 3 ապաննա ձգելէ յետոյ։ Գետաբեկցիները Բաղիրովէն խլեցին նաեւ երկու գնդացիր եւ երկու ինքնաշարժ.

Կազախի կողմերը Մուսլիմ Ալի-Զադէին հրամանին տակ կը գտնուին 1000 ապստամբներ.

Գանձակի գաւառին կէրճէ լերան մէջ կոմունիստ Իսհակ 600 հոգինոց ապստամբական խումբ մը կազմելով իշխանութեան դէմ կռուի ելաւ։

Կարա-Եազի եւ Բորչալու գաւառներուն մէջ ապստամբական շարժումը կը շարունակուի։ Գիւղացիները քանդեցին Թիֆլիս-Երեւան երկաթուղին. Կըզըլ-Հաճի գիւղին մէջ ալ ապստամբեցան եւ լեռ բարձրացան։ Կարմիր զինուորները եւ ապստամբները ընդհարում մը ունեցան, երկու կողմէն վիրաւորներ տուին։ Ազրբէջանի գործավարներու խորհուրդին նախկին նախագահ Տաքթ. Գաղանֆէր Մուսաբէյոֆ նոյն գիւղը գնաց, կիներն ու երախաները հաւաքեց, բայց կիները քարկոծեցին զինք։

Վեդի-Բասարի եւ Նախիջեւանի ապստամբութիւնը կը շարունակուի։ Ապստամբութիւնը տարածուեցաւ մէկ կողմէն դէպի Սեւան եւ Երեւան, միւս կողմէն դէպի Օրդուբադ եւ Զանգեզուր։

Մեծ Վեդի-Բասարի ապստամբներուն թիւն է 600։ Անոնց մէջ կան նաեւ 70 Հայեր։ Սեւանայ լիճին շուրջ կը գտնուին 500 ապստամբ Հայեր, որոնք կ'աշխատին օգնութեան հասնիլ Վեդի Բասարի ապստամբներուն։ Նախիջեւանէն [illegible] փախստական մը կը հաստատէ թէ Նախիջեւանի Ազէրի ապստամբներուն մէջ կը գտնուին 16 Հայեր։ Ապստամբները [illegible] րին գիւղացիներու օգնութեամբ եւ կը կռուին կարմիր զինուորներէն խլուած զէնքերով։

Նախիջեւանէն 30 քիլոմեթր հեռու Միլայ գիւղն ալ ապստամբած է։

Օրդուբադէն բազմաթիւ ընտանիքներ Պարսկաստան անցան։ Ազա գիւղէն (Արաքս գետին վրայ) Պարսկաստան անցան նաեւ 70 հոգի, որոնց մէջ կան Ազրբէջանցիներ, Հայեր, Մալականներ։

Զանգեզուրի շրջանէն Մեղրի գիւղին մէջ Զառկի առթիւ կենդրոնական արարողութիւն կատարուած պահուն, կոմունիստները ներս մտան եւ սպանեցին քահանան։ Գիւղացիները կատղելով յարձակեցան կոմունիստներուն վրայ։ Մոտակայ գիւղերէն հայ եւ թաթար 400 գիւղացիներ օգնութեան հասան։

Զանգեզուրի, Օրդուբադի, Նախիջեւանի, Վեդի Բասարի եւ Սեւանի ապստամբներուն միջեւ կապակցութիւն հաստատուած է։ Կ'աշխատին յարաբերութեան մտնել նաեւ Կարադաղ-Գանձակ-Մուղան ապստամբական շրջաններուն հետ։

Խորհրդային Հայաստանի Գործավարներու Խորհուրդի փոխ-Նախագահ Սեդրակ Սարգիսեան հաւաքական գիւղատնտեսութեան աշխատանքները քննելու գացած պահուն, [illegible] թարկուեցաւ ապստամբներու յարձակման եւ սպաննուեցաւ. Ընկերն ու կառապանն ալ ծանրապէս վիրաւորուեցան։

Լէնկորանի եւ Մուղանի միջեւ ապստամբներուն ուժը հեռ[illegible]

գնումէ կ'աւելնայ։ Ապստամբներուն կը միանան մօտակայ ազէրի եւ մալական գիւղացիները։ Սահմանամերձ գիւղերէն ալ մալական ընտանիքներ Պարսկաստան անցան։ Սահմանի բոլշեւիկ հրամանատարը Արսէնով հրամայած է կրակել փախստականներուն վրայ, բայց զինուորները մերժած են։ Պարսիկ սահմանապահ հրամանատարն ալ իր կարգին մերժած է յանձնել գիւղացիները։

Այսպէս հայ, վրացի եւ ազէրի զինուորները չեն ուզեր կռուիլ գիւղացիներուն դէմ։

Ազէրի զինուորները Ազրբէջանի գիւղացիներուն դէմ ղրկելը վտանգաւոր կը նկատուի։ Վրացիներն ու Հայերը եւս կ'ըսեն.— «Հին թշնամութիւնները չվերանորոգելու համար, լաւ է որ վրացի կամ հայ չղրկուի Ազրբէջանցիներուն դէմ, այլ պէտք է Ռուս ղրկել»։ Բայց Ռուսերն ալ կ'ըսեն.— «Այս զսպումի գործը ռուսիկներուն կ'իյնայ. մենք միայն արտաքին թշնամիներուն հետ կը կռուինք»։

Ռուսիկներն ալ ապստամբներուն կը միանան։ Այս պայմաններուն տակ, անհրաժեշտ նկատուած է նոր զինուոր բերել Մոսկուայէն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան 7րդ համագումարը իր վերջին նիստին ընթացքին, ձեռնարկեց ընտրութեանց։

Այսպէս նորընտիր Կեդր. Կոմիտէի կազմն է.— Ս. Տէր Գաբրիէլեան, Ա. Անանեան, Մուշեղ Չալեան, Ա. Գալոյեան, Ա. Աղամալեան, Դ. Փալաշեան, Ալի Բայրի-Զադէ։

Ընդհ. քարտուղար՝ Ա. Խանջեան եւ Ամատունի։

Նորընտիր Կեդր. Վերահսկիչ Կոմիտէին կազմն է.— Թ. Մանդալեան, Լ. Ղազարեան, Մ. Սարգիսեան, Սամսոն Վարդանով, Միսակ Ղամարեան, Մեսրոպ Ջարիֆեան, Ս. Խանոյեան, Ասատուր Խաչատրեան, Թ. Խաչիկօղլեան, Արշակ Օվանէսեան։

Ինչպէս կը տեսնուի, հիմնական փոփոխութիւն չկայ։ Արդէն համագումարը ճի՛շդ գտած էր նախորդ Կեդր. Կոմիտէին քաղաքական գիծը։

Մոսկուայի 16րդ համագումարին մէջ պատգամաւոր ընտրուեցան Հայկազ Կոստանեան, Տէր Եղիազարեան, Յխակոյեւ, Խանջեան, Մանդալեան, Ամատունի, Կասեան, Ակոփով, Բանահեան, Տէր Գաբրիէլեան, Փալաշեան, Չալեան։

ՄԱՐԱԽ

Մարախին պատուհասը տակաւին կը շարունակուի։ Բաղրամեան, որ ամէն լիազօրութիւն ունէր պայքար մղելու համար մարախին դէմ, գաւառէն Երեւան դառնալով յայտարարեց «Խորհ. Հայաստան»ի խմբագրին.

— «Վերջերս Նախիջեւանէն եւ Պարսկաստանէն փչող սաստիկ քամին իր հետ Հայաստան բերաւ անապատային մարախի զանազան խումբեր։ Այսպէս մարախը նստաւ Ախտայէն մինչեւ Չիբուխլու (Սեւանի հիւսիսային ափը), Ելենովկայէն մինչեւ Նոր-Բայազիտ, Աշտարակէն մինչեւ Ալիքուչակ եւ Լէնինական, մինչեւ Կոտայքի եւ Բաշ-Գառնիի շրջանները։ Սեւանի ափերուն վրայ փռուած է բաւական քանակութեամբ սատկած մարախ։ Ապահովաբար քամին զանոնք թափած էր լիճը, եւ ալիքները նետած են ափը։

Մարախը դեռ մեծ վնաս չէ հասցուցած, բայց վտանգը եւս չէ անհետացած։ Եթէ անոնց հաւկիթներէն դուրս ելլեն ձագերը, պատուհասը մեծ կ'ըլլայ։ Առաջին առթիւ Զանգեզուրի եւ Մեղրիի հունձքը կը փճանայ բոլորովին»։

Վեդիէն Երեւան ղրկուած վերջին հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ մարախը յունիս 6ին հասած է Արազդայան, Միլլի-Դարա եւ Կալա-Դիբի գիւղերը։ Մարախ երեւցած է նաեւ Ղամարլուի շրջանը։

Ձեռք առնուած բոլոր արտակարգ միջոցներու կարգին, հրաման տրուեցաւ նաեւ թեթեւ հեծելազօրքին շարժիլ դէպի գաւառ, մաքրելու համար մարախը, որ կը սպառնայ Հայաստանի կարեւոր գաւառներուն։ Մարախի դէմ պայքարողներուն խոստացուած է լիառատ մրցանակ։

ՄԱՐԱԽԸ ԿԸ ՏԱՐԱԾՈՒԻ

Կը թուի թէ մարախը երկու թեւի վրայ առաջացած է Հայաստանի սահմաններէն ներս։ Այսպէս վտանգուած են Հայաստանի Թրքական եւ պարսկական սահմաններուն մօտ գտնուած շրջանները։

Նոր տեղեկութիւններ կը հաստատեն թէ մարախը հետզհետէ կ'առաջանայ։ Այսպէս մարախ տեսնուած է Ն. Բայազիտ, Դարալագեազի, Աշտարակի, Ախտայի, Ղամարլուի, Դավալուի, Առինջի, Կոտայքի, Բաշ-Գառնիի եւ Լէնինականի շրջակայքը։

Մասնագէտները կը շրջին գիւղէ գիւղ։ Ձիաւոր խումբեր կ'աշխատին կասեցնել մարախին յառաջխաղացումը։

Գողթ գիւղին մէջ ծխախոտը մեծ վնաս կրած է արդէն։

Արշաւող այս միջատը ամէնէն անհարկու տեսակն է, եւ կը կոչուի անապատային մարախ (շիստոցերկա), չափազանց որկրամոլ, որ կ'ուտէ բամպակի, ծխախոտի, խաղողի ցանքերը, ինչպէս նաեւ պտղատու ծառերը։

Մարախի դէմ կռուելու հին պատմական մեթոտներէն զատ, կը յիշուին թոյներ, մասնաւորաբար քիմիական թոյներ՝ քուապի ալիւրով, թեփով եւ ձիու աղբով խառնուրդ մը։

ՀԻՒՍԻՍ. ԿՈՎԿԱՍ

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

«Մոլոտ-Մանգալ»ի տուած տեղեկութիւններուն համաձայն (14 Մայիս), դարձեալ սեղանի վրայ է հայ գաղթականներու փոխադրութեան հարցը։ Հիւսիսային Կովկասի կոմունիստ կուսակցութեան Երկրային Կոմիտէն որոշած է Միջատկայի շրջանը փոխադրել հայ գաղթականները, անոնց խոստանալով բնակարան, հող և նպաստ։ Այս տարի Միջատկա պիտի փոխադրուին 262 հայ աշխատաւոր ընտանիքներ։ Այս գաղթականներուն պիտի յատկացուին 600 հեկտար հող, ուր Երկրային Հողագործական Վարչութիւնը նախապէս վարած ու ցանած է 25 մասը վարսակ, 25 մասը գարի, 50 մասը ցորեն։

Տեղափոխուած ամէն ընտանիքի պիտի յատկացուի ցանուած հողերէն 1 հեկտար ցորեն եւ 1 հեկտար գարի ու վարսակ։ Նոյն ատեն ամէն ընտանիքի պիտի տրուի 900 րուբլի, բնակարան շինելու համար։

Թերթը այնպէս ցոյց կու տայ թէ այս որոշումը տրուած է պարզապէս բարուոքելու համար Հիւսիսային Կովկասի հայ գաղթականներուն վիճակը, որ այնքան ալ նախանձելի չէ։

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ

Հիւսիսային Կովկասի մէջ ազգերու Թուական վերջին վիճակագրութիւնը ահաւասիկ.

Ռուսերը կը կազմեն բնակչութեան 46 առ հարիւրը, եւ հետեւեալ ազգերը՝ 54 առ հարիւրը։

Ուկրայնացիները	3,106,852
Հայերը	176,854
Գերմանացիները	94,916
Յոյները	59,957
Բելոռուսերը	51,301
Հրեաները	42,539
Թուրքերը	19,951
Լեհերը	19,041
Լատիշներ	4,721
Մոլդավացիներ	2,595
Չէչէններ	296,283
Օսեթիններ	155,403
Կաբարդինցիներ	139,690
Ինգուշներ	72,043
Կարաչայցիներ	55,069
Չերքէզներ և Նօգայներ	37,000
Բալկարներ	33,280
Վրացիներ	14,400
Թուրքմէններ	4,533

Եւ կան դեռ ուրիշ բազմաթիւ անծանօթ ազգեր։

ԿԵԱՆՔԸ ՄԻԼԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆ, 22 յունիս.— Մուրատ Ռափայէլեան Նախկին Սանուց Միութիւնը, այս տարի ալ Միութեան ընդհանուր ժողովէն առաջ, տօնեց իր տարեկան հանդէսը, նուիրուած Մխիթարի, Սամուէլ-Մուրատի, Եդուարդ Ռափայէլի եւ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի յիշատակներուն։

Հանդէսին որ ճոխ յայտագիր մը ունէր, ներկայ եղաւ գաղութիս անդամներէն մեծ թիւ մը, ինչ որ կը ցուցնէ թէ Մուրատ-Ռափայէլեան Սաները հայ հասարակութեան համակրութիւնը կը վայելեն։ Հանդէսին ներկայ եղան նաեւ Միութեան այն անդամները որ գործով հաստատուած են Վենետիկ, ինչպէս Հռոմ, Բարմայ, Պրեշիա, Թորինօ եւայլն. երիտասարդներ, որոնք մէկ քանի տարի առաջ դեռ աշակերտներ էին, իսկ այսօր իբր ճարտարագէտ, իբր բժիշկ, ունին արդէն իրենց համեստ բայց անկախ դիրքը։

Հանդէսը բացաւ Միութեան նախագահը, Պ. Տէր Ստեփանեան, որ խօսեցաւ Մխիթարի, Մխիթարեան հայրերու, Մուրատի ու Ռափայէլի գործերուն վրայ եւ մատնանշեց ներկայիս արտասահմանի հայութեան սպառնացող ձուլման վտանգը։ Իրմէ յետոյ խօսք առաւ Պ. Արզումանեան, որ ներկայացուց Պէշիկթաշլեանի կեանքն ու գործը, յիշեց թէ ինչ մթնոլորտի մէջ Պէշիկթաշլեան հիմը դրաւ Մ. Ռ. Ն. Ս. Միութեան, եւ շեշտեց այն կէտը, որ երեք տարի առաջ Միլանի մէջ կազմուած Միութիւնը կոչուած է անոր գործը շարունակելու։

Յայտագիրը ունէր նաեւ նուագի եւ երաժշտութեան բաժին մը, որ անցաւ յաջող։ Մասնաւոր գնահատանքի արժանացաւ Պ. Խաչիկ Սերոբեան որ երգեց «Կռունկը»։

Հանդէսը վերջացաւ Մխիթարեան վարժարանի մեծաւոր հայր Թ. Թովմաճեանի շնորհակալական խօսքերով։

*** Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ երկրորդ օրը, կիրակի ամսոյս 22ին. Նախորդ ընդհ. ժողովի ատենագրութեան ընթերցումէն յետոյ, վարչութեան նախագահը ներկայացուց Միութեան մէկ տարուան սեղմ, համեստ, բայց գոհացուցիչ գործունէութեան հաշուետուութիւնը. Մասնաւոր ուշադրութեան արժանի եղան բանակցութիւնները զորս վարած է վարչութիւնը Փարիզի Միութեան հետ. կարդացուեցան փոխանակուած բոլոր թղթակցութիւնները, որոնք ցոյց տուին դժբախտաբար, որ ներկայ պայմաններու մէջ, կարելի չէ երկու Միութիւններու ձուլումին մասին խօսիլ։

Միլանի Միութիւնը որուն անդամներուն թիւը հասած է 50ի, պիտի շարունակէ գործել իբր անկախ Միութիւն մը։ Այս է միաձայնութեամբ տրուած որոշումը։

Նոր ընտրութիւն կատարուելով, Վարչութիւնը կազմուեցաւ հետեւեալ պարոններէ.— Տէր-Ստեփանեան, Արզումանեան, Չըրաքեան, Մարիմեան եւ Դրոշունի։

Ա. Ս.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ ՄԷՋ

Անցեալ կիրակի կէսօրէ վերջ, «Սալոն Վէնսան»ի մէջ, Պուլվար Օտտոյի Հ. Յ. Դ. Վրամեան ենթակոմիտէի, եւ Սէնթ-Անթուանի ընկեր Կարօ խումբին նախաձեռնութեամբ մեծ շուքով տօնուեցաւ Հայաստանի Անկախութեան 12րդ տարեդարձը։

Սրահը լեցուած էր կոկիկ բազմութեամբ մը։ Բեմին մէջտեղ դրուած էր եռագոյն ծածկոցով պճնուած սեղան մը։ Ճիշդ դիմացը կախուած էր Արամի մեծադիր նկարը, երկու կողմէն շրջապատուած եռագոյն դրօշակներով։

Հանդէսը բացուեցաւ յոտնկայս՝ «Մեր Հայրենիք»ով, որմէ յետոյ օրուան նախագահը, ընկեր Պօյաճեան հակիրճ կերպով բացատրեց Մայիս 28ի իմաստն ու մեծ արժէքը։ Յետոյ խօսք տուաւ ընկեր Հայկ Սէրէնկիւլեանի որ մանրամասնօրէն անդրադարձաւ Անկախութեան դրուագներուն եւ պատմագրութեան ճամբուն վրայ հայ ազգի զոհողութիւններուն եւ յեղափոխական կորովին։

«Մենք հայորդիներս պէտք է յետագային այնպիսի հզօր եւ հոյակապ «Մայիս 28» մը կազմակերպենք, որ նախորդ տարիներու պակասը կարենայ լրացնել։ Եւ այն ատեն է որ մեր Հայրենիքը պիտի դառնայ անյողդողդ, թշնամիին առջեւ պէտք է հայ ժողովուրդը իր որտին մէջ վառ կը պահէ արդար վրէժի ցասումը»։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Գ. Քէնտիրեան որ արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Մասիսը ժողովուրդէն խլելով բուռն ծափեր։ Դպրոցին փաղփուն աշակերտներէն Վահան Ցեփոյեան «Վրէժ» արտասանութեամբ արժանացաւ ջերմ ծափերու։ Ամբաս Տէր Նազարեթեան արտասանեց «Փառք Յեղիս կորովին»ը որ նոյնպէս առաւ գնահատութիւններ։ Յետոյ նորէն մեներգութիւն մը ըրաւ Գ. Քէնտիրեան, անկէ վերջ ալ խմբերգուեցաւ «Ձմեռն Անցաւ»ը։ Ընկեր Խանոյեան արտասանեց Ն. Զարեանցի «Հայաստան»ը եւ Սիամանթոյէն կտորներ։ Օր. Մարիամ Սաղաթէլեան մեներգեց «Պարզիր Աղբիւր»ը։ Գեղարուեստական բաժնին իր մասնակցութիւնը բերաւ նաեւ Օր. Գ. Աւագեան։

Հանդէսը փակուեցաւ դպրոցի երկսեռ սաներու «Յառաջ Նահատակ»ով եւ հասարակութիւնը ցրուեցաւ գոհ տպաւորութեամբ։

Գր. Քէնտիրեան

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՏԷՍԻՆ, 24 Յունիս.— Տեղւոյս նորակազմ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ ամսոյս 22ին, կիրակի ցերեկ, Պ. Վ. Զուլլէրեանի կանաչազարդ եւ ծառախիտ դաշտին վրայ։ Ժամը 3.30ին բաւական թիւով հանդիսականները իրենց ընտանեկան բոլոր պարագաներով եւ ուտելիքներով արդէն գրաւած էին իրենց տեղերը ծառերու շուքին տակ։ Դաշտին վրայ շինուած էր փոքրիկ բեմ մը, որուն երկու կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները։

Հանդէսը բացուեցաւ նուագահանդէսի «Մեր Հայրենիք»ով յոտնկայս, որմէ վերջը ընկեր Գ. Օհանեան մի քանի խօսքեր ըրաւ Պատ. Միութեան եւ դաշտահանդէսի մասին։ Արտասանութիւններ ըրին Միութեան անդամներէն Անդրանիկ Խչօեան եւ Վ. Գումպարեանը։ Ցաճատ Մանուկեանի ֆրանսերէն մեներգէն վերջը, հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս ընկեր Բ. Աղաբէկեանը խօսելու։

Պատանեկան Միութիւնը շատ գեղեցիկ գաղափարը յղացած էր, մէկ շրջանակի մէջ քով քովի մեծցնել հայ ազգի ամենամեծ եւ սիրուած զաւակներու նկարները Զօր. Անդրանիկի, Վանի Արամի։ Այս նկարը ամերիկեան աճուրդի դրուելով կարճ ժամանակի մը մէջ բարձրացաւ 480 ֆրանքի եւ վերջի շահողը եղաւ Պ. Սահակ Բարսեղեան որ 20 ֆրանք եւս նուիրելով Միութեան, գումարը բարձրացուց 500 ֆր.ի։

«Պաշտօնս է [illegible]» գաւեշտը ներկայացուեցաւ Միութեան անդամներու կողմէն։

Վ. Հիւսեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 42 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Այս երկուքը բացարձակ [illegible] էին, այրող երկրագին գիտէր։ Կարապետ վարդապետին խռովարութիւնը տուած էր ապահովութեան համար 2 սաքրկան։ Յայտնի է, որ ընդհանուր կոտորածի ատեն Կարապետ վարդապետ տանիք ելած ատեն, երբ Քիւրտերը կուգան Աւրան Թալանելու՝ կը պոռայ «Հայե՛ր, ախպարս եկաւ, հապա ձեր ախպարն ո՞րտեղ է գէհ, Թող գան՝ ձեզ պաշտպանեն»։

'Դաշտ իջնենք' խօսքին վրայ տէր Քերոբ քաշտնային նամակ մը գրեցինք՝ այս Բարսեղի սպանութեան համար միջոցները լաւ ուսումնասիրելու. իսկ մենք անցանք Ցրօնք։ Հաւաքեցինք այնտեղի հարուստներէն՝ 14 հոգի, 2 տէրտէր, այս Սլոն եւ յեղափոխութեան մասին մաս մը պատմութիւններ ըրինք։

Ընդունելով մեր առաջարկները տէրտէրները խաչ ու աւետարան բերել տուին, անցեալ օտարական ձեւով երդուան։ Զմոռնամ ըսել, որ մինչեւ մեր հոն երթալը՝ այս Սլոն մեզի լուր ղրկած էր, թէ՝ «ինչո՞ւ մեր գիւղերն ալ չեն գար յեղափոխականները, միթէ մենք հայ չենք»։ Այդ ատենները մենք նիւթական շատ պակասութիւն ունէինք։ Այդ պատճառով ըսինք այդ 14 հարուստներուն թէ՝ «ձեր կամքով ի՞նչ կը նուիրէք ձեր ազգին»։ Բոլորի բերանները պապանձեցան։ Քիչ մը վերջը ըսին՝ «մենք կ'առանձնանանք, յետոյ ձեզի բան մը կ'ըսենք»։

Այդ գիւղը 400 տուն է, Գոշտի գիւղերէն ամենահարուստը։ Ընկեր Ռուբէնին ըսի. «Մարդ մը իր ազգի համար 5 ղուրուշ չտուի, իրեն հոգին չի գոհեր»։ Ելան եկան էն հարուստները մեր քովը՝ ըսին «Մենք ձեզի խնձոր մը կու տանք գոհ կ'ընենք ձեզի»։

«Ձեր անունները գրուած է», ըսի, «եւ դուք իբր կազմակերպուեցաք։ Ձեր անուններու առաջ գրեցէք թէ ձեզմէ իւրաքանչիւրը քանիական ղուրուշ կրնայ տալ։ Ձեր տուած փողերը պիտի յանձնուին Պ. Գուրգէնին, նա ձեզ կ'ուղարկէ ստացական, այս կը հրատարակուի «Դրօշակ»ի մէջ»։

Նրանք մեզ մի կերպ խաբեցին, դուրս եկան, ալ չեկան մեր քով։

Մենք գիւղից հեռացանք, եւ երբ գիւղացիք հետքերնիս կորսնցուցին, վերադարձանք, եկանք մեր ընկեր Հլօի հօր տուն, որտեղ մնացինք մի օր։ Այնտեղից գացինք Սուլուխ, որ մը հոն ճալէն վերջ, առաջից ձգեցինք փչակը, գացինք [illegible]։

Հոն կը գտնուէր մեզի քիւրտ Բարսեղ (Քեաֆ) անունով ընկեր մը, որ Շէնքէն Սերոբ զինաթափ արած, ղրկած էր իր գիւղը։ Գացինք անոր տունը, բացատրեցինք նրան Կարապետ վարդապետի զարնելու խնդիրը։ Նա խօսք տուաւ լրտեսելու, սակայն, երբ Երեկոյեան եկաւ մեր քով եւ կ'ըսէր թէ՝ «Էլէ՛ք գնանք տան վրայ», այնպէս հարբած էր որ ժամանակ չունէր ոտի վրայ կանգնելու։

Այդ տան Հրայրից ստացանք նամակ, որի մէջ կը գրէր թէ՝ «Դուք անոր կատարելու էք եկել. անոր կատարելը այդպէս չէ, 15 օր է արեւի պէս փայլ կուտաք Գոշտի մէջ։ Կառավարութիւնն արդէն ձեր շշուկներն առած է. եթէ ինձ կը լսէք, վերադարձէ՛ք»։

Հրայրը այդ բանից տեղեկութիւն չունէր։ Ռուբէնը գաղտնի նամակ էր գրեր եւ ամէն բան հասկացուցեր։

Մենք վերադարձանք, եկանք Բըլէմ։ Այնտեղից լուր ղրկեցինք Խազբեղի տէր Քերոբին, թէ այս Բարսեղի խնդիրն ինչպէս եղաւ։ Տէրտէրը մեզ կանչեց եւ մենք պատուիրեցինք, որ մեր գնալը բացի իրենից եւ իր 2 ընկերներից ոչ ոք չիմանայ։

Գացինք գիւղի տակը։ Խազբեղ գիւղը 400 տուն է գիւղի մէջ կը գտնուի զօրանոց մը՝ 15 ձիաւորներ։ Գիւղը ունի 6 բէյէկցի քիւրտ նօքարներ։ Կէս ժամ հեռու կայ Բօշօսիկ քիւրտ գիւղը։ Գիւղի մօտ կայ քիւրտ Հաճի Ֆերոյի քէօշքը։ Այդ օրը գիւղն եկած էին 20 հարկահաւաք ձիաւորներ։

Մենք գացինք տէրտէրի մեզ համար պատրաստած գոմը։ Շները հաչեցին, Քրտերը պոռացին՝ «ո՞վ են եկողք»։ Փոխանակ տէրտէրի եւ իր 2 ընկերոջ՝ 20 հոգի իմացան մեր հոն գնալը։ Առաջին անգամն էր որ գոշտեցիք զէնքով հայդուկ կը տեսնէին։

Խորհրդակցեցանք տէրտէրի հետ, բայց նա ոչ մի միջոց չը ցոյց տուաւ մեզի, որ զարնէինք այս Բարսեղը։ Տէրտէրը խոստացաւ մեզի իր տեղական ընկերներու օգնութեամբ զարնել այս Բարսեղը, սակայն Ռուբէնը կը հակառակէր, կ'ուզէր, որ մենք ինքներս մեր ձեռքով զարնենք։

Ռուբէնի մտքի հետ ես համաձայն չեղայ, տէրտէրին 2 ատրճանակ տուի եւ ըսի տղերքին՝ գնանք։ Չնայած որ Ռուբէնը կը հակառակէր մեր գնալուն, ստիպուած եղաւ մեզ հետ գալու, որովհետեւ մենք ալ չսպասեցինք։ Տէր Քերոբը 4 օր չանցած սպաննել տուաւ այս Բարսեղը եւ այդպիսով կատարեց իր պարտականութիւնը։ (Շար.)

Քաղաքական ոճիր Պուլկարիոյ մէջ

Զանքոֆի կուսակցութեան ղեկավար դէմքերէն Փոփոֆ սպաննուեցաւ Կապրավօ-կանչէի մէջ։ Կ'ենթադրուի թէ ոճիրը գործուած է Մակեդոնացիներու կողմէ, որոնք պուլկար կառավարութեան կողմէ՝ վերջերս մակեդոնական կազմակերպութիւններու դէմ առնուած խիստ միջոցներուն պատասխանատու կը նկատեն Զանքոֆը։ Այս կերպով անոնք փորձած են վրէժ լուծել։

Փոքր համաձայնականները

Պրիանի յիշատակագրին մասին, Փոքր-Համաձայնական արտաքին նախարարները, իրենց վերջին նիստէն յետոյ, հետեւեալ տեղեկագիրը հրատարակեցին.— Նախարարները կարծիքի փոխանակութիւն ունեցան Պրիանի յիշատակագրին շուրջ, քննեցին անոր սկզբունքները, առաջարկները և գործադրութեան յարմարութիւնները։ Հաստատեցին թէ Պրիանի ձեռնարկը կը համապատասխանէ միջազգային լաւագոյն կազմակերպութեան մը ընդհանուր փափաքին, յօգուտ մարդկութեան խաղաղ զարգացման, և թէ ան կատարելապէս համաձայն է Փոքր-Համաձայնութեան տեսակէտներուն եւ քաղաքականութեան։

Ֆէյսալ Եւրոպա կուգայ

Իրաքի թագաւորը Ֆէյսալ օդանաւով մեկնեցաւ Պաղտատէն և Ամմանի մէջ իր եղբօր Ապտուլլահի հանդիպելէ յետոյ, անցաւ Եգիպտոս, ուրկէ պիտի ճամբորդէ դէպի Լոնտոն։

Քաղաքական նպատակ կը վերագրուի այս այցելութեան։ Իրաքի էմիրը, Լոնտոնի մէջ խորհրդակցութիւններ պիտի ունենայ բրիտանական կառավարութեան հետ, Իրաքի վերաբերեալ կարգ մը հարցերու մասին։

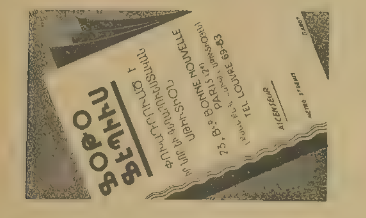

"ՄԱՅԻՍ 28,, ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԱԼԱՆՍ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին Salle des Fêtesի ընդարձակ սրահին մէջ

Կը նախագահէ Ընկ. Բ. ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին։ Մուտքը ազատ է

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՓՈՆ ՍԷՆ Թ'ԷՍՓՐԻ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԳԱՌՕՆԷ

ՊՈԼԷՆ.— Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԳԱՌՕՆԷ

ՌՈՄԱՆ.— Վաղը Կիրակի։ Կը խօսի՝ ընկ. Բ. ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ

ՏԷՍԻՆ.— Վաղը կիրակի իրիկուն ժամը 6ին S. L. S. A. Գործարանի սրահին մէջ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սարսէլի մասնաճիւղի կողմէ վաղը կիրակի ժամը 2.30ին Սալ Ժան տ'Արքի մէջ։ Կը ներկայացուի ԵՐԿՈՒ ՍՊԱՆԵՐԸ (տրամ) եւ ԹՈՐՈՍ ԾԱՌԱՆ (զաւեշտ)

Տեղի կ'ունենան սկաուտական խաղեր, գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մուտք 7.50 եւ 5 ֆր.

Շոգեկառք՝ Gare du Nordէն ժամ 12. 23. 1.41 եւ 1 52

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ ՔԼՕՖԹԱՅԻ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՏՕՆԸ ՄԷՅՏՈՆԻ անտառին մէջ Յուլիս 14ին։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ, 71 AVE. KLÉBER

Այսօր Շաբաթ ժամը 9ին Գրական Ակումբի վիճաբանութիւնները Ա. Ջամալեանի զեկոյցին առթիւ։

ԵՐԵԿՈՅԹ ՇԱՊԻՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՇԱՊԻՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՌԱԶՄԻԿ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս գիշեր ժամը 8.30ին Petit Journalի սրահին մէջ, 21 Rue Cadet

Հովանաւորութեամբ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊՍԿ. ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ

Նախագահութեամբ ՔԷՏԻՃԵԱՆ Մ. ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ԱԶԳ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օրիորդներ ՊԻԼԻՊԻԼԵԱՆ՝ (երգ), ՃԱՄՊԱԶ՝ (դաշնակ) եւ ուրիշ արուեստագիտուհիներ։

Պ. Պ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ (երգ), ԳՄԲԷԹԵԱՆ (արտասանութիւն)

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

5 ՅՈՒԼԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ. ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

8 Rue Danton, PARIS — Métro: Odéon եւ St. Michel

Մեծ պատրաստութեամբ կը բեմադրուի Փարիզի մէջ առաջին անգամ ըլլալով

ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ԱՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ (4 ԱՐԱՐ)

(ԱԶԳԱՅԻՆ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Մասնակցութեամբ՝ Տիկ. Ս. Ալիքսանեանի, Օր. Անաֆիտի, Տիկ. Լաթիֆեանի եւ Պ. Պ. Գմբէթեանի, Ա. Կօթիկեանի, Լաթիֆեանի, Յարիմի, Գրիգոր Վաճանի, եւայլն։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ կը կատարէ ՓԱՍԼԱՆ»ի դերը

ԳԻՆԵՐԸ՝ 20, 15, 10 եւ 7.50 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը ապահովել Կավռօշի խմբագրատունէն՝ 208bis rue Lafayette եւ բոլոր հայկ. ճաշարաններէն

ԱՊԱՀՈՎԵՑԷՔ ՁԵՐ ԱՊՐՈՒՍՏԸ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՄԲ

Կը ծախենք գերմանական instantané լուսանկարչական մեքենաներ։ Մեր գործատեղին մէջ կը շինենք մեքենաներու ամէն համապատասխան տուփեր եւ փափաքողներու կը սորվեցնենք լուսանկարչութիւն շատ քիչ ատեն մէջ։ Դիմել Հմայեակ Տաղբաշեանի, Cité des Mouchettes, Chaville, (S. et O.) Առնել թրամվայ թիւ 1 եւ իջնել Pointe (Chaville)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատ եւ նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արեան եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկսթա, լար. մամիզ.) եւ վարիսի։ Մասն. ... առնել ... եւ արագ հերդ. ... ամէն օր 9—12, 2—8 կիրակի 9 12։

EMPIRE միւզիք-հոլ՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը՝ վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Գրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր Սերոբ, Եփրեմ խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսերով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Կոմիտէն Րիւստամ ենթակոմիտէի բոլոր ընկերներն ու ընկերուհիները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ եւ Կայծակ Առաքել խումբերը վաղը կիրակի ժամը 5ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը՝ վաղը իրիկուն ժամը 9ին Քաֆէ Ժարտէնի մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Ա. Ջամալեան։ Օրակարգ հաշուետուութիւն եւ պատգամաւորի ընտրութիւն։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գատ. միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիրակի ժամը 2ին, 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիք, Գրադարան-ընթերցասրահին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Գատանեւկան միութեան Գրադարան ընթերցասրահը բաց է ամէն հինգշաբթի ժամը 8—10, իսկ կիրակի 9—12։ Գիրք ստացողներէն կը խնդրուի որ նոյն ժամերուն դիմեն գրադարանապետին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԷՍԻՆԻ Սեբաստիոյ Նահանգային Ուսումնասիրաց միութիւնը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր հայրենակիցները վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին S. L. S., A. ճաշարանին մէջ։

ԱՏԱՊԱԶԱՐԻ Հայր. միութեան ընդհամական ժողովը՝ վաղը կիրակի ժամը 2ին 40 Rue de Bellevilleի սրճարանին վերնայարկը։ Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները։ Կարեւոր օրակարգ։

Ա. Ե. Հ. Կ. Խ. Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը՝ այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ եւ վարչութեան ընտրութիւն։ Ժողովը օրինական պիտի համարուի անկախ ներկաներու թիւէն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Եւդոկիոյ Բարենպատակ Հայրենակց. միութեան ընդհ. ժողովը՝ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին 41 Րիւ Թիւպանօի սրահը։ Օրակարգ՝ վարչութեան ընտրութիւն, ընթացիկ հարցեր։ Անդամ և ոչ անդամ հայրենակիցներէ կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ։

ԱՐԱԲԿԻՐԻ Հայր. միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ժողովը՝ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը, 61 Rue Mr. le Prince։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի։

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՍԱԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՊՈՒԼՎԱՌ ՕՏՏՕԻ եւ Սէն Թ'Անթուանի ընկերներն ու համակիրները կը հրաւիրուին դասախօսական ժողովի այս Կիրակի ժամը 3ին, Պուլվար Օտտօի սովորական հաւաքատեղին։ Կը դասախօսէ ընկ. Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Օպիւր, Կ. Ս.— 35։
Մարսէյլ, Ա. Ս.— 70,
Լիոն, Խումբ.— 35։
Քարաքաս, Վ. Ռ.— 10 տոլար։
Վէնսէն, Գ. Հ.— 35։
Սէվրան, Խ. Քհնյ.— 70,
Պլիստ, Օ. Ս.— 35,
Լոնտոն, Մ. Քհնյ.— 1 անգլ.։
Սուլթանապատ, Ս. Ս.— 2 անգլ.։
Փարիզ, Լ. Ե.— 35։
Տրակինեան, Ջոմ.— 35։
Մարսէյլ, Գործ.— 858.80։
Պէքոն, Լ. Մ.— 260։
Փարիզ, Ա. Պ.— 70,
Քաշան, Պօտ.— 102։

ՑԵՍՏԱՋԳՈՒԱԾ Է

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի ամբողջական մասնաժողովը կը ծանուցանէ թէ՝ ազգային մեծ բարերար եւ Միութեան պատուոյ նախագահ Պ. Պօղոս Նուպարի դառնակսկիծ մահուան պատճառաւ ՑԵՍՏԱՋԳՈՒԱԾ է ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ որ տեղի պիտի ունենար Յուլիս 6ի կիրակի, Սէվրի Մխիթարեանց վարժարանին դարաստանին մէջ։ Վճարեալ տոմսերու փոխարժէքը ետ պիտի տրուի։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ Աֆիոնգարահիսարցի Յակոբ Գարագուլագեան, որ տարի մը առաջ կը գտնուէր Մարսէյլ։ Իմացնել իր հասցէն Katchic Tchomaklianի, Rue de Trans No. 15. Draguignan (Var).

— Կը փնտռուի Էնկիւրի նահանգին Ստանոս գիւղէն Յակոբ Զօպանեան 27—28 տարեկան, հօր անունը՝ Պօղոս, մօր՝ անուն Մարիամ։ 1920ին կը գտնուէր իր մեծ մօրը քով Մերսին։ Այդ թուականին մեկնած է Դամասկոսէն Պոլիս երթալու համար։ Կիլիկիոյ ճամբուն վրայ տեսնուած է հայրենակիցի մը կողմէ։ Իր մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 1000 ֆրանք նուէր։ Իմացնել իր եղբօրը Գրիգոր Զօպանեանի 31 Rue de Fossé, Issy-les-Moulineaux (Seine) France կամ թերթիս վարչութեան։

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռեմ Քէմալիէ գիւղէն Բաղտասարեան խօսրով իսպիրեան եւ զաւակները Ղազարոս, Գաթիկ, Ազատուհի, եւ հօրեղբօրորդիները՝ Աւագ, Մանուէլ եւ Ծաղիկ, որոնք աքսորուած են 1915ին։ Իգմիրի դէպքէն ամիս մը առաջ Մայիմ...ն լուր առնուած է աղջիկը ...կէն։ Անկեց ի վեր լուր չկայ իրենց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 600 ֆր նուէր իմացնել՝ H. Hougasian. Mazagan Maroc։ կամ «Յառաջ»ի. կը խնդրուի սուրիահայ եւ յունահայ թերթերէն արտատպել։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

“HARATCH”

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.266

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ
29
ՅՈՒՆԻՍ
1930

29 JUIN 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1301

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐ

Անհետացող դէմքը, որ կը ներկայացնէ Պօղոս Նուպար, մօտ երեսուն տարուան հայ հանրային կեանք մը ունի և իր ետեւ կը թողու գերազանցապէս բարերարի և ազա.քաղաքական գործիչի համբաւը։ Համեմատաբար կարճ ժամանակի մը ընթացքին, Պօղոս Նուպար բարձրացաւ ազգային և քաղաքական ղեկավարի դիրքին, կոչուեցաւ խիստ պատասխանատու դերերու, և դարձաւ համբաւեալ անուն մը հայ իրականութեան մէջ։

Իր անհատական կեանքն ու մեծ ձեռնարկութիւնները քննութեան առարկայ չեն։ Միջազգային դրամատէր մը, բայց բարի ու պարկեշտ հայ մը ծագումով, որ ազնիւ փառասիրութիւնն ունեցաւ չսահմանափակուելու միայն իր դրամատիրական գործերուն մէջ, այլ նետուեցաւ հանրային բեմը, իր բմբռնումներուն եւ կարողութեանց չափով ծառայելու այն ժողովուրդին, որմէ ծնունդ առած էր։

Ու այս ընդգծումը՝ մասնաւորապէս անոր համար, որ հազուագիւտ երեւոյթ է տեսնել հայ մեծահարուստը ազգային-քաղաքական բեմին վրայ, կլանուած քաղաքական-ազգային լարուած աշխատանքով, տրամադրելով իր ժամանակը ու դրամը։ Հայ հարուստի քաղաքական փառասիրութիւնը և հանրային մարդ դառնալու ձգտումներն այնքան սահմանափակ են, եթէ չըսենք նախնական, որ Պօղոս Նուպարի ընթացքը կրկնապատիկ արժէք ստացաւ, իր համբաւը տանելով ժողովրդական լայն խաւերուն։

Անհատի անցողական կեանքը կը մնայ անհետ, ու ինչ որ պիտի փոխանցուի հայ պատմութեան, մարդու մը հանրային գործն է։ Ու անհետացող նշանաւոր հայը իր տեղն ու անունն ունի ժամանակակից հայ պատմութեան մէջ։ Ցետ մահու գոհացում մը, որ ամէն մէկ բարձր մահկանացու կը ձգտի ունենալ։

Պօղոս Նուպարի ազգային կեանքը կարելի է բաժնել երկու շրջաններու։ Նախ, զուտ մշակութային-ազգային, և երկրորդ՝ ազգային-քաղաքական։

Ան կը սկսի Եգիպտոսի մէջ, Աղեքսանդրիոյ Թեմական Ժողովի ատենապետութեամբ, և յետոյ 1906ին կը հիմնէ Հ. Բ. Միութիւնը, կրթական-մշակութային նպատակներով։ Պօղոս Նուպարի նուիրատուութիւններու և ջանքերու շնորհիւ, Բարեգործականն ընդլայնեցաւ, կատարեց մշակութային կարեւոր դեր մը հայ կեանքին մէջ, և կոչուած է տակաւին աւելին կատարելու, եթէ ուժանք չշեղեն զայն իր համազգային շինարարական նպատակներէն։

Այդ գծի վրայ Պօղոս Նուպար մինչեւ իր մահը շարունակեց օժանդակել հանրային-մշակութային ձեռնարկներուն, շարք մը հաստատութիւններ կապելով իր բարերարի անուան։ Եւ իր բարեգործական բոլոր ձեռնարկներուն մէջ հայութեան իրական պահանջներուն եւ պայմաններուն գիտակցութիւնը կրցաւ գնել։

Ներգաղթի գործին հանդէպ իր ուշադիր վերաբերմունքը, նաեւ հայ մշակոյթի հանդէպ իր գուրգուրանքը եւ անոր բերած օժանդակութիւնը, ամէնէն լաւ վկայականներն են Պօղոս Նուպարի անձնաւորութեան։

Անշուշտ այս թւումները բնաւ չեն համեմատուիր օտար ազգերու մեծ բարեգործութիւններուն հետ, սակայն մեր իրականութեան մէջ, հայ հարուստներու մեծամասնութեան անտարբերութեան քով, ըստ ամենայնի գնահատանքի արժանի են։

Իսկ Պօղոս Նուպարի քաղաքական գործունէութեան շրջանը կը սկսի 1912ին, երբ ան կը կոչուի Հայ Պատուիրակութեան Նախագահի պաշտօնին, հետապնդելու հայկական բարենորոգումներու խնդիրը։ Կաթողիկոսի կոնդակը, որ այդ դերը կուտար անոր, թելադրուած էր հայ զանազան հոսանքներու, ինչպէս նաեւ Հ. Ց. Դաշնակցութեան կողմէ։

Ու այս տեղ պէտք է նորէն շեշտել որ Պօղոս Նուպար կոչումը ունեցաւ քաղաքական ասպարէզ իջնելու և գործելու փոթորկալի և ճակատագրական շրջանի մը, երբ հայկական բարենորոգումները, կամաւորական շարժումը, Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնումը և ամբողջական Հայաստանի ազատութեան բարդ խնդիրներն իրարու յաջորդեցին։ Պօղոս Նուպար, որպէս Ազգ. Պատուիրակութեան Նախագահ այս բոլոր քաղաքական անցքերուն մէջ իր գործօն մասնակցութիւնը բերաւ, շատ անգամ ծանր տարակարծութիւններու տեղի տալով, որոնց մասին հիմա առենը չէ վերջնական գնահատանքը ընելու։

Այդ աշխատանքները հայ քաղաքական պատմութեան մէջ իրենց յատուկ տեղն ունին, և պիտի կրնան գոնէ մասամբ մը, քաղաքական աշխարհի մէջ ապահովել անոր անուան յաջորդականութիւնը իր մեծանուն հօր, պետական մեծ մարդուն՝ Նուպար փաշայի անունէն յետոյ։

Կ. Ս.

ՎՐԻՊԱԿ.— Երէկուան խմբագրականին մէջ վերէն վար 10րդ տող, կարդալ «մարմինը մեռցուցին» փոխանակ «միացուցին»ի։ Վարէն վեր, կարդալ «ջլատիչ տատանումները» փոխանակ «ջլատէլ տատանումները»։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Սուրիոյ մասին զեկոյց մը եւս

Ազգերու Դաշնակցութեան Հոգատարութեանց Յանձնախումբը, Ֆր. կառավարութեան պատուիրակէն յետոյ, լսեց նաեւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի Մարգպանին զեկոյցը, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ հոգատարութեան տակ գտնուող երկիրներու համար յայտարարուած սահմանադրութեան մասին։

Մարգպանը Պ. Փոնսօ ծանրացաւ հոգատար կառավարութեան դժուարութիւններուն վրայ, եւ հակիրճ կերպով գծեց Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ հոգատարութեան վարչաձեւին զանազան փուլերը։ 1926 հոկտեմբերէն ի վեր, երկրին հանդարտութիւնը չէ վերջացած եւ որեւէ գրգռութիւն տեղի չէ ունեցած։ Վերջին երկու տարիները նշանակելի եղած են Ճէպէլ Տրիւզի մէջ գոյութիւն ունեցող կազմակերպութեանց զարգացումովը եւ Սուրիոյ մէջ, բոլորին հաւանութեան արժանացող եզրակացութեան մը յանգելու ջանքերով։ Նոր յայտարարուած սահմանադրութիւնը մասամբ կազմուած է հինին վրայ։ Ջանք չէ խնայուած ընդունելու սուրիական Սահմանադիր ժողովի ղեկավարներուն հաւանութիւնը վարչաձեւի մը հանդէպ, որուն հոգատար կառավարութիւնը կապուած է բացարձակ յանձնառութիւններով։ Որովհետեւ սահմանադիր ժողովը չէր ուզեր իր ընթացքը փոխել, հոգատար կառավարութիւնը ստիպուած էր կիրարկելու հոգատարութեան դաշնագրին առաջին յօդուածը եւ յայտարարելու սահմանադրական կանոնները, որոնք կը բաղկանան հինգ մասերէ,— Լիբանանեան սահմանադրութիւն, Ալեքսանտրէթի կազմական կանոնադրութիւն, Լաթաքիոյ կառավարութեան վարչական եղանակ, Սուրիոյ եւ Ճէպէլ Տրիւզի կառավարութեանց սահմանադրութիւն։

Բոլշեւիկեան համագումարը

Բոլշեւիկեան 16րդ համագումարը բացուեցաւ նախագահութեամբ Կալինինի, որ վերջին համագումարէն ասդին անցնող կարեւոր դէպքերու մասին կարճ ակնարկութիւն մը ըրաւ եւ յիշեց համայնացման ու գիւղական տնտեսութեան յառաջդիմութիւնները։ Պատգամաւորներէն 40 հոգի ընտրուեցան անդամ նախագահութեան։ Անոնց մէջ են Ստալին, Կալինին, Քականովիչ, Մոլոտոֆ, Վորոշիլոֆ, Մակոյեան, Ռիկով, Տոմսկի։

Ստալինի ընտրութիւնը, իբր անդամ նախագահութեան, ողջունուեցաւ բուռն ծափերով։ Մոսկուայի բանուորները մեծ ցոյց մը կատարեցին շէնքին առջեւ, ուր տեղի կ'ունենայ համագումարը։ Ցուցարարները կը կրէին դրօշակներ, որոնց վրայ գրուած արձանագրութիւններով իրենց հաւանութիւնը կը յայտնէին բոլշեւիկ կուսակցութեան եւ անոր պետին Ստալինի ընդհանուր ուղղութեան։ Ծայրագոյն-Արեւելքի մասնաւոր բանակին հրամանատարը Պլիւխէր, համագումարը ողջունեց յանուն բանակին։

Համագումարին բուն աշխատանքները սկսան երէկ, կեդր. կոմիտէի քաղաքական զեկոյցով, զոր տուաւ Ստալին։

∴ Ռիկով եւ Բուխարին որոնք կ'ամբաստանուէին իբր «լուռ ղեկավարներ»ը բոլշեւիկեան աջ թեւին, համագումարի նախապատրաստական աշխատանքի օրերուն, ենթարկուած էին բուռն յարձակումներու, որոնք մէկէն դադրեցան համագումարէն անմիջապէս առաջ, կարծես տրուած հրամանի մը վրայ։

∴ Կը կարծուի թէ Ստալին մտադրութիւն ունի համագումարին մէջ ներում առաջարկելու այն տրոցկիստներուն, որոնք ամէն կապ խզած են Տրոցկիի հետ։

Աջ պետերը Ռիկով, Բուխարին եւ Տոմսկի, կուսակցութենէն վտարման սպառնալիքի տակ են։ «Պրաւտա» երէկուան իր թիւին մէջ, խիստ վերջնագիր մը ուղղած է անոնց։ Կրեմլինի շրջանակներուն մէջ զրոյց կը շրջի թէ խիստ միջոցներ որոշուած են ընդդիմութեան պետերուն դէմ։

Ռուս նաւատորմին ռազմափորձերը

Ռէվալէն տրուած լուրերու համաձայն, պաշտպանութեան նախարարութեան գիտարանները ամէն օր կ'արձանագրեն ռուս պատերազմական նաւերու շարժում մը։ Այս նաւերը Էսթոնիական ծովեզրին շատ բացերը կը շրջին եւ ցարդ, ցամաքին չեն մօտեցած։ Ռուսական նաւատորմի ռազմափորձերը, կը թուի թէ այս տարի տեղի պիտի ունենան Նարվայի ծովախորշին մէջ։

∴ Խորհրդային իշխանութիւնը բանակցութեան մէջ է Անգլիոյ հետ, յանձնարարելու համար 40 ողանաւեր, որոնք պիտի յատկացուին միմիայն առեւտրական յարաբերութիւններու։

∴ Պերլինէն տրուած լուրի մը համաձայն, Վորոշիլոֆի տեղ պատերազմական գործավար պիտի նշանակուի զօրավար Պլիւխէր։

Պոլիվիոյ յեղափոխութիւնը

Հակասական լուրերէ եւ քանի մը օրուան լռութենէ յետոյ, կը հաստատուի թէ պոլիվիական յեղափոխութիւնը կը շարունակէ գործել եւ ծաւալիլ։

Կառավարութեան կայազօրի կարեւոր մը տեղի ունեցաւ Լա Փազի մէջ, ուր զինուորական թաղեր ամբոխը, յուզուած՝ յեղափոխութիւն քարոզող երիտասարդ աշխատանք մը սպանութենէն, քանիցս յարձակումներ գործեց ոստիկան ուժերուն վրայ։ Ոստիկանները ստիպուեցան գնդացիր գործածել եւ սպաննեցին 40 յեղափոխականներ, որոնց մարմինները ցուցադրուեցան քաղաքին հրապարակին վրայ։ Սպաննեալներու թաղումը նոյնպէս տեղի տուաւ խռովութիւններու։ Կառավարական զօրքը կռուեցաւ զինուորական վարժարանի եւ բազմաթիւ զօրագունդերու դէմ, որոնք անցած են յեղափոխականներու կողմը։

∴ Ոստիկանութեան կողմէ ժողովուրդին վրայ կատարուած յարձակումէն յետոյ, բանակը ուժգնօրէն եւ մղեց ոստիկանութիւնը եւ ինչպէս նաեւ կուսակիցները Նախագահ Սիլէզի, որ արդէն փախած եւ ապաստանած է Ամերիկեան դեսպանատունը։ Բազմաթիւ սպաննեալներ եւ վիրաւորներ կան։ Զօրքը արգիլեց նախարարներու մուտքը կառավարական պալատէն ներս։

Բանակը որոշեց կազմել ժամանակաւոր կառավարութիւն մը, որ բաղկացած պիտի ըլլայ բոլոր կուսակցութեանց ներկայացուցիչներէն եւ պիտի պատրաստէ նոր ընտրութիւնները։

Նահաս փաշայի յայտարարութիւնները

Վաֆտ կուսակցութեան անդամներէն աւելի քան 700 երեսփոխաններ, երեսփոխաններ եւ թաղապետական խորհրդականներ հաւաքոյթ մը ունեցան Նահաս փաշայի նախագահութեամբ։ Եգիպտոսի նախորդ վարչապետը բացատրեց այն պատճառները որոնց հետեւանքով ստիպուեցաւ հրաժարիլ, եւ յայտարարեց թէ Վաֆտ կուսակցութիւնը պէտք է պատրաստուի ամէն կարելի միջոցներով կռուելու, պաշտպանելու համար սահմանադրութիւնը։

Գերման դահլիճին տագնապը

Կը հաստատուի թէ նախագահ Հինտէնպուրկի հետ իր տեսակցութենէն, Գերմանիոյ վարչապետը կը վերադառնայ խորհրդարանը լուծելու եւ ի հարկին, հրովարտակ-օրէնքներ կիրարկելու լիազօրութեամբ։ Վարչապետը այդ միջոցներուն պիտի դիմէ համաձայն ընդդիմադիր տարրերուն ընթացքին՝ հանդէպ ելմտական նոր ծրագրին։

Ելմտական նոր նախարարը Տիթրիխ կը յուսայ թէ խորհրդարանը հաւանութիւն պիտի յայտնէ իր մշակած ծրագրին, որ նախարարական խորհուրդին մէջ քննուելով, կարգ մը փոփոխութիւններու ենթարկուեցաւ։

Միւս կողմէ արտաքին նախարար Քուրթիուս՝ հաւանած ըլլալով Տիթրիխի ծրագրին, հրաւէր ստացաւ իր կուսակցութենէն հրաժարելու։

Փոքր համաձայնականները

Փոքր-Համաձայնական արտաքին նախարարներու խորհրդակցութիւնը վերջացաւ։ Նախարարները խորհրդակցութիւն կատարեցին Լա Հէյի եւ Փարիզի դաշնագրերու կիրարկման վրայ եւ անոնց կապուած կարգ մը խնդիրներու մասին որոշումներ տուին։ Առկից զատ, քննեցին տնտեսական կացութիւնը եւ հաստատեցին յետոյ թէ, Եւրոպայի մէջ տնտեսական ընդհ. եւ լաւագոյն կազմակերպութեան մը ձգտումները կը նշմարուին, կարծիքներու փոխանակութիւն ունեցան այդ ուղղութեամբ երեք երկիրներու գործակցութեան մասին։

Չեխոսլովաքիոյ եւ Ռումանիոյ նախարարները կնքեցին դաշնագիր մը, որ նախաքայլը կը նկատուի Փոքր-Համաձայնականներու միջեւ տնտեսական դաշնագրի մը։

Հնդկական նոր ձերբակալումներ

Տէլհիի մէջ, ոստիկանութիւնը նոր խուզարկութիւններու ենթակարկեց հնդիկ ազգային խորհուրդի կեդրոնատեղին, ուր գրաւեց հազարաւոր արգիլուած թերթեր։ Պոմպէյի մէջ, ձերբակալուեցան բազմաթիւ կամաւորներ, որոնք եւրոպական վաճառատան մը առջեւ պահակ կը կենային, հնդիկ յաճախորդներու մուտքը արգիլելու համար։

∴ Ազգայնական շարժումին հետ կապ՝ չունեցող բազմաթիւ հնդիկ անձնաւորութիւններ անգամ կը յայտնեն թէ Սիմօնի տեղեկագրին թելադրութիւնները չեն համապատասխաներ հնդիկ ժողովուրդին անկախութեան ձգտումներուն։

Սիմլայի մէջ, հազարաւորներու հսկայ թափօր մը կը հետեւէր էշու մը, որ ծածկուած օտար կերպասով եւ գլխուն՝ անգլիական գլխարկ մը, կռնակին վրայ կը կրէր Սիմօնի տեղեկագրին օրինակը։ Օրինակը յետոյ այրուեցաւ հրապարակով։

ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

Ինչպէս գրեր էինք, Պօղոս Նուպար փաշայի մարմինը, ուրբաթ երեկոյ փոխադրուեր էր Հայոց եկեղեցին, ուր ժամը 6էն 8, ցուցադրուեցաւ ժողովուրդին։

Բարեգործականի փոխ-նախագահ եւ Հայ Կամաւորներու Միութեան նախագահ Տիգրան խան Քէլէկեանի կարգադրութեամբ, կամաւորները եռագոյնը պարզած՝ հսկեցին դագաղին վրայ, ինչպէս նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները։

Համաձայն իր կտակին, յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ շատ պարզ կերպով, ազգականներու եւ մտերիմներու ներկայութեամբ եւ շաբաթ առտու, ժամը 9.30ին, մարմինը փոխադրուեցաւ Փէռ-Լաշէզի գերեզմանատունը, ուր ամփոփուեցաւ իր կնոջ դամբարանին մէջ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՌՈՒՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

(ՄԵՐ ՍԵՓԱԿԱՆ ԹՂԹԱԿՑԷՆ)

ՊՈՒՔՐԷՇ, 16 յունիս

Հայ մշակոյթի պատմութեան համար իսկապէս դէպք մըն էր հայ արուեստի ցուցահանդէսի մը բացումը՝ որ տեղի ունեցաւ երէկ, Ռումանիոյ մայրաքաղաքին մէջ, դէպք՝ որովհետեւ առաջին ցուցահանդէսն էր որ կը սարքուէր Եւրոպայի մէջ յանուն հայ արուեստին եւ որովհետեւ, ան կոչուած էր անգամ մը եւս սիրելի դարձնել հայ ժողովուրդին անունը։

Նախաձեռնողները անշուշտ յաւակնութիւնը չունէին անթերի գործ մը մէջտեղ հանելու, որովհետեւ, ինչպէս յայտարարած են ցուցակագրութեան մէջ, ցուցադրած են ինչ որ հայ ժողովուրդի եւ գաղութի ներկայ պայմաններուն մէջ, հեռու Երեւանի, Էջմիածնի, Երուսաղէմի եւ Կ. Պոլսոյ պէս հայկական կեդրոններէ, կրցած են հաւաքել։ Եւ այն ալ, անշուշտ, նիւթական եւ բարոյական ամենահամեստ միջոցներով, գործին հաւատքը եւ ոգեւորութիւնը միայն ունենալով իբրեւ յենարան, մինչ ուրիշ ժողովուրդներ իրենց պետական լայն միջոցներով, հազիւ կը համարձակին մտնել նման ձեռնարկներու մէջ։ Հայկականէն քանի մը քայլ անդին սարքուած լեհական ցուցահանդէսը, կուգար իսկապէս բաղդատութեան դնելու պատւը պետական այդ լայն միջոցներուն եւ մեր համեստ պայմաններուն։

Իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Վիեննայի Մխիթարեան Միաբանութիւնը, հայ նկարիչներու Անի ընկերակցութիւնը, Կեռլայի հայկ. թանգարանը, Պուքրէշի Ռումանահայ Մատենադարանը, Պօթօշանի, Պուքրէշի, Պրայլայի Բիշնեւի, Քոնսթանցայի, Ֆօքշանի, Կալացի, Կեռլայի, Եաշի, Ռօմանի, Սիլիսթրէի, Սուչավայի հայ եկեղեցիները, Պուքրէշի Սիմու թանգարանը, Պուքրէշի քաղաքապետական թանգարանը, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ հայրենակիցներ՝ իրենց ունեցած իրեղէններով։

Բացման սոյն հանդէսին կը նախագահէր ուսուցչապետ Նիքօլա Եօրկա՝ որ իր սքանչացումը յայտնեց ցուցահանդէսին յաջող կազմակերպութեանը եւ ցուցադրուած առարկաներու մասին։ Ներկայ էին նաեւ արքունիքին կողմէ զնդապետ Սվիտէնէք եւ Տիկին Փրօքօփիու, Պուքրէշի երկու քաղաքամասերու քաղաքապետները՝ Պ. Պ. Փրոթօփօփէսքու եւ Անճէլէսքու, կրթական նախարարութեան կողմէ Պ. Մինուլէսքու, դպրոցներու տան տնօրէն Պ. Ալէքսանա, Սիմու թանգարանի հիմնադիր Պ. Սիմու, նոյն թանգարանին տնօրէն Պ. Պունէսքու, Դրամագէտներու Ընկերութեան նախագահ Փրոֆ. Սէվէրեանու, Քալէնտէրու թանգարանին տնօրէն Պ. Սթէրիատի, Ռումէն Փէմինիստներու նախագահուհի Տիկին Սաթմարի, յայտնի փաստաբաններ Փանթազի եւ Բօզէնթալ, գերման դեսպանատան կողմէ ներկայացուցիչ մը, սակարանի նախագահ Պ. Պրանքօվիչ, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ նկարիչներ, փրոֆէսէօրներ եւ մտաւորականներ։ Հայ հասարակութեան կողմէ ներկայ էին Թեմական առաջնորդ Յուսիկ Արք. Զօհրաբեան, ինչպէս նաեւ Թեմական խորհուրդի Թաղականութեան, Հոգաբարձութեան եւ ուրիշ մարմիններու կողմէ անդամներ։

Ցուցահանդէսին նկարչական բաժնին կը մասնակցէին Պուքրէշէն, Փարիզէն եւ Եգիպտոսէն նկարիչներ, որոնց կարգին Էտգար Շահին, Սարգիս Խաչատուրեան, Տիկին Արմինիա Բաբայեան, Գ. Շահնազար, Թ. Տէր-[illegible]անեան, Օ. Աւետիսեան, Հ. Ա[illegible]եան, Բ. Վարդանեան եւլն.։ Մախոխեանի եւ Շիլթեանի նկարները բացման հանդէսին չհասան։ Ցուցադրուած էին նաեւ Այվազովսքիէ, Գ. Բաշինջաղեանէ, Գալուստէ, Երուանդ Ոսկանէ նկարներ։ Ընդունուած էին դարձեալ Փարիզէն Պ. Արամ Ալպանի գեղարուեստական լուսանկարները։

Մանրանկարչական բաժնին մէջ ցուցադրուած էին 40ի չափ ձեռագիրներ, որոնց մէջ ամէնէն աչքառուներն էին Վիեննայի Մխիթարեանց կողմէ տրամադրուած երկու թանկագին ձեռագիրներ՝ մէկը Աւետարան մը, 1331ին գեղագրուած համբաւաւոր Սարգիս Պիծակի կողմէ, եւ 1629ին գրուած ու զարդանկարուած Սաղմոս մը։ Աչքառու էին նաեւ Կեռլայի հայկական թանգարանին կողմէ տրամադրուած 1346ի, 1349ի, 1659ի եւ 1664ի չորս Աւետարաններ, 1351ին և 1354ին գրուած երկու աւետարաններ, առաջինը Եաշէն և երկրորդը Պօթօշանէն, ինչպէս նաեւ զանազան թուականներու Ճաշոցներ, Մաշտոցներ, Յայսմաւուրքներ, Կանոնագիրքեր, Սաղմոսներ, Քարոզգիրքեր եւլն.։

Տպագրութեանց բաժնին մէջ ցուցադրուած էին հայկական ընտիր եւ ինքնատիպ տպագրութիւններ, 1600-1800 տարիներու մէջ լոյս տեսած Վենետիկ, Կ. Պոլիս, Ամսթերտամ, Մատրաս, Մարսիլիա, Թրիէսթէ, Էջմիածին, եւլն.։

Ցուցադրուած էին նաեւ գիրքերու կազմապատ եւ արծաթապատ կազմեր 16, 17 եւ 18րդ դարու գործ։

Փորագրութեանց բաժնին մէջ ցուցադրուած էին եկեղեցական անօթներ (սկիհ, խաչ, գօտի, գաւազան, վակաս եւլն.). Վանի գործեր (գրամապանակ, ծխատուփ, գաւաթ, գարֆ եւլն.), կովկասեան եւ պոլսական ասեղնագործ գործեր, Վենետիկէն բերուած թագ եւ վակաս մը՝ ԺԶ. դարու գործ, նշխարի փորագրուած փայտէ կաղապարներ եւլն.։

Ճարտարապետական բաժինը կը բաղկանար 100ի չափ մեծադիր լուսանկարներէ, որոնք կը ներկայացնէին Հայաստանի եկեղեցիներն ու յիշատակարանները, սկսեալ Էջմիածնէն (483) Տէկօրէն (486), Երերուքէն (510) Դուինէն (611), Վաղարշապատէն (618), Զուարթնոցէն (640) մինչեւ Անի, Աղթամար (915), Սանահինէն (1061) եւ Գեղարդ (1214)։ Այս բաժնին մէջ ցուցադրուած էին նաեւ հայ եկեղեցիներու ինքնատիպ յատակագիծներ։

Յատուկ բաժիններ ունէին նաեւ հայկ. դրամները՝ Արտաշէսեան, Արշակունեանց եւ Ռուբինեան հարստութիւններէն, հայ եկեղեցական եւ գեղջկական տարազները, հայկական գորգերը, հայ երաժշտական գործիքները, քանի մը ինքնատիպ յախճապակիներ, ձեռագործներ, որոնց կարգին նաեւ ԺԶ. եւ ԺԷ դարու բանուածքներ։

Ցուցահանդէսին ամէնէն ինքնատիպ բաժիններէն մէկը՝ որ օտարներուն սքանչացումը կը գրաւէր՝ խորանի վարագոյրներն էին, թիւով 10 հատ, 3ը Ֆօքշանի եկեղեցիէն, 3ը Պօթօշանէն, եւ մէյմէկ հատ Եաշէն, Սուչավայէն, Կալացէն եւ Վիեննայէն։

Այցելուներուն տրամադրութեան տակ դրուած էր օտար լեզուներով հայագիտական հրատարակութեանց ճոխ հաւաքածոյ մը։

∴ Հայ Արուեստի ցուցահանդէսը խօսակցութեան օրուան նիւթն է Պուքրէշի մէջ։ Երէկ գիշեր Պուքրէշի ռատիօ կայանէն սոյն ցուցահանդէսին մասին բանախօսութիւն մը ըրաւ փրոֆ. տոքթ. Սէվէրեանու։ Նախ համառօտ ակնարկ մը նետելով հայ ժողովուրդի եւ իր մշակոյթի գլխաւոր գիծերուն վրայ, յետոյ զատ զատ նիւթ ընելով ցուցահանդէսն եւ իր զանազան բաժինները, կոչ ըրաւ ի վերջոյ ռումէն հասարակութեան երթալ դիտել ցուցահանդէսը՝ արժանի դասը քաղելու համար։

∴ Քանի մը օր յետոյ ցուցահանդէսը այցելութիւնը պիտի ընդունի Ռումանիոյ Քարոլ Թագաւորին եւ Մարիա Թագուհիին։

ՆՈՐ ՊԱՏՈՒՀԱՍԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Անցեալ օր, հայ երիտասարդ մը ներս մտաւ Յառաջի խմբագրատունէն եւ ըսաւ.

— Գիւղական շուկաներուն մէջ առուծախ կ'ընեմ։ Կին մը ունիմ, եւ երկու զաւակներ։ Աշխատանքովս կ'ապրէինք, եւ երջանիկ էի եւ։ Շաբաթէ մը ի վեր դժոխքի մէջ կ'ապրիմ։ Բուքմէնները կնոջս խելքը առած են եւ կինս այլեւս մոռցած է իր ընտանիքը։ Ոչ զաւակները կը ճանչնայ, ոչ ալ զիս։ «Ձեր հոգին փրկուած չէ» կ'ըսէ։ Իմացայ, որ տարիէ մը ի վեր բուքմէններուն հաւաքոյթին է գացեր եւ վերջերս՝ մկրտուեր։ Ի՞նչ ընեմ, ոչ ծեծը օգուտ ըրաւ, ոչ ալ եպիսկոպոսին խաչը։ Ըսէ՛ք. ի՞նչ ընեմ, ո՞վ պիտի նայի զաւակներուս։ Գացի բուքմէններուն պետին։ «Ուրախացի՛ր, հրճուէ՛, կնոջդ հոգին փրկուած է» կը կրկնէր ապուշը։ Սպառնացի, բայց ի՞նչ օգուտ։ Երբ ծեծեմ՝ կ'ուրախանան, երբ թքնեմ՝ օվսաննա կ'երգեն, իբրեւ մարտիրոսներ։ Եւ հիմա դժոխք դարձած է տունս,— զաւակներս կուլան, ես կուլամ եւ կինս ուրախութեան սաղմոս կը կարդայ։

Հարցափորձեցինք երիտասարդը, մանրամասնութիւն ուզեցինք, սպառնացինք, որ ամբողջ վէճը պարզէ մեզի,— ո՛ անգթութիւն։

Եւ երիտասարդը չդիմացաւ ու լացաւ։

Ուժեղ, աշխատասէր եւ յաղթակազմ երիտասարդը լացաւ տղու պէս, հեծկլտալով ու կանչելով.

— Տունս քանդուեցա՛ւ....

Եւ դեռ ուրիշ տուներ, որ կը քանդուին գաղտնի, մութին մէջ։

Բարեգործականը դաշտահանդէս կը սարքէ եւ իր զբօսանաւերը Սէն գետին վրայ կը յածին։

Եկեղեցիին մէջ աղօթքները ֆոնոկրաֆի պէս կ'երգուին անփոփոխ, հազար տարիներէ ի վեր։

Թերթերը կը գրեն թէ Հայրենակցական Միութիւն մըն ալ կազմուեցաւ. հայ գրողները լամանդատ ու թթուաշ վէպեր կը հրատարակեն։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլիստները յաղթանակէ տարին։ Զատկական չէօրէկնե՛ր չէօրէկնե՛ր. եւ տո՛ւն մըն ալ քանդուեցաւ։

Երիտասարդը ծածկեր է դէմքը ու կուլայ։ Յառաջի երեք խմբագիրները թուղթի եւ թերթի դէզերու մէջ անդամալուծուած՝ կը նային, գրաշարն իսկ դրան վրայ մոռցաւ թէ ի՞նչ պահանջելու համար ներս մտաւ։

Սարսափելի է լսել.

— Տունս քանդուեցա՛ւ։

∴

Երեք տարի առաջ, գաւառները պտոյտի մը ընթացքին, հոտն էի առեր բուքմէններուն։ Փարիզի մէջ ալ լսեր էի անոնց գործունէութեան մասին։ Այս սուր հետաքրքրութիւնը ստացած եմ գիւղէս, ուր վարդապետ շինելու ֆապրիքա մը կար։ Կրօնաւորներու սխրագործութեան մասին ուրիշ ամէն գիւղացիէ կամ քաղաքացիէ աւելի բան գիտէ Արմաշցին։

Միայն այդ պարագան պիտի բաւէր ինծի, ատելու համար ժամն ու ժամուորը։ Այլեւս հարկ չկայ կրօնքի մասին վէճի բանալու։ Եւ սակայն երբ շատեր աչք կը խփեն, երբ ազգային կազմակերպութիւնները կը լռեն, նոյնիսկ կը հաւատան թէ «ազգութեան յատկանիշ մըն է կրօնքը», այն ատեն կրօնքը հրէշի պէս կը մտնէ հոգիներէ ներս, մինչեւ որ աւերը կատարեալ ըլլայ։ Այժմ, պատերազմէն յետոյ, կացութիւնը աւելի վտանգաւոր է։ Ահաւոր պատերազմ մը անցաւ, մարդկային միտքը կերպարանափոխութիւն մը կատարեց՝ ճիշդ ինչպէս օձը շապիկ կը փոխէ, եւ սակայն մեր մէջ ոչի՛նչ փոխուած է։ Տուի՛նք հայրենիքը, բայց չտուինք մեր շապիկը։ Ի՞նչ լաւ պիտի ըլլար, եթէ տուած ըլլայինք մեր շապիկն ալ։ Պատերազմը անցաւ, եւ ամէն երկիր պատերազմի սերունդ մը ունի, որ տարբեր կը մտածէ, տարբեր կը զգայ։ Մենք մեծով ու պզտիկով կը մտածենք այնպէս ինչպէս առաջ։ Ի՞նչքան պահպանողական է եղեր հայ հոգին։ Հիմա կայ երիտասարդ սերունդ մը, որ ցնցում մը կրած է պատերազմէն, բայց սկեպտիկ կը սպասէ, անտարբեր՝ կը դիտէ։ Ազգային կամ ընկերային մեր կեանքին մէջ պատերազմի երիտասարդ մը տեսա՞ծ էք,— ո՛չ։ Հիներն են, որ կը գործեն։ Կարելի է գրել մեր պատմութիւնը այսպէս.— Հայ ազգը ընդհանուր պատերազմը չտեսաւ։ Քնացած էր, երբ իր մէկ մասը ջարդեցին եւ միւս մասը հայրենիքէն դուրս նետեցին։ Եւ ան նորէն ժամաժամի ազգ դարձաւ, ո՛ւր որ գնաց։ Ուրեմն ինչո՞ւ նեղանալ բուքմէններուն, որ տուն կը քանդեն։ Չէ՞ որ եօթը հայ քով քովի գալով նախ ժամ մը կը շինեն։

∴

Թող հայհոյեն ինծի, բայց ես կ'ուզեմ ըսել ինչ որ կը մտածեմ։ Կ'ուզեմ ըսել, որովհետեւ այլեւս չեմ կրնար լռել։ Ոճիր է լռել, երբ հիւծախտը տուներ կը քանդէ, եւ անդին աղքատիկ հայ ժողովուրդը ժամ մը շինելու համար հսկայ ծախքեր կ'ընէ։

Ձուլումի վտանգի մը մասին կը խօսին, երբ անդին բուքմէն երիտասարդ մը իր աչքերը կը փակէ, կին մը իր զաւակները չի ճանչնար, եւ խենթութիւնը համաճարակի պէս կը տարածուի հայ ժողովուրդին մէջ։ Փրոֆ. Մառի վերջերս կը գրէր թէ օտարականները հետզհետէ շատցան ֆրանսական յիմարանոցներուն մէջ, եւ կուտար վիճակագրութիւն մը, ուր հայերն ալ թիւ կը կազմէին արդէն։ Տեսայ, աչքո՛վս տեսայ այդ խենթերը յիմարանոցներու մէջ։ Մէկ մասը միսթիքներ էին։

Եթէ կ'ուզէք իբրեւ ազգ պահել հայ ժողովուրդը, այն ատեն զօրացուցէ՛ք անոր ջիղերն ու մարմինը։ Խենթութեան մեծագոյն պատճառները ուրիշ տեղ են, սակայն կրօնքը եւս, մասնաւորապէս բուքմէնութիւնը ազդակ մըն է, որ կը հարուածէ հոգիին տոկունութիւնը։ Աւելի որոշ խօսինք.— բուքմէնութիւնը խենթութիւն մըն է։

∴

Կ'ըսեն. «Կրօնքը խիղճի գործ է»։ Բայց հինցա՛ւ այս ֆորմիւլը որ, կ'ըսեն թէ, գերմանական է։

Ի՞նչ է խիղճը։

Մաքսիմ Կորքի տկարներուն յատկանիշը կը նկատէ զայն։ Արդարեւ փիլիսոփայական բան մը կայ խիղճին մէջ։ Ֆրանսացիները խիղճ եւ գիտակցութիւն կը նոյնացնեն մէկ բառի (conscience) մէջ, որովհետեւ խիղճը հիւանդագին գիտակցութիւնն է, որ կը հարուածէ անհատականութիւնը (personnalité) եւ կամքը (volonté)։ Հին բարոյականն էր, որ, քրիստոնէութեամբ սնած, անհատական եւ ազգային պահանջները սպաննելով, ստեղծեց այդ հիւանդ զգացումը։ Ո՛չ, խիղճը տկարութիւն մըն է եւ գիտական որեւէ հիմ չունի բնական հոգեբանութեան մէջ։ Մանաւանդ պէտք է գիտնալ, որ խղճահար ազգերը երբեք չեն կրնար մէջք շտկել.— եթէ ձեր խիղճը Թուրքին իրաւունքներուն մասին կը խօսի, ուրեմն հրաժարեցէք ձե՛ր իրաւունքներէն։ Կը հետեւի թէ մենք խիղճը կը փոխարինենք ազգային կամ անհատական գիտակցութեամբ։

Երբ այսպէս կ'ուրանանք խիղճը, այլեւս աւելորդ կը դառնայ ծամծմել «կրօնքը խիղճի գործ է» խօսքը։ Ո՛չ, կրօնքը կ'առնենք առանձին, ինքն իր մէջ։ Առանց գիտական բացատրութիւններու մէջ մտնելու, եւ առանց ժողովուրդը գայթակղեցնելու վախն ունենալու, ալ ժամանա՛կն է ըսելու ճշմարտութիւնը.— Պէտք է յայտարարել թէ կրօնքը թոյն մըն է, ինչպէս կ'ըսէ Կարլ Մարքս, թէ մանաւանդ այսուհետեւ ան ոչ մէկ արժէք ունի իբրեւ պահպանակ։ Երէկ կ'ըսէին թէ մահմետական ծովին մէջ կարեւոր դեր խաղաց ան,— վիճելի՛ հարց։ Այսօր քրիստոնէական ծովին մէջ կարեւոր դեր մը կրնայ խաղալ միայն ապաքրիստոնէական (չեմ ըսեր հակաքրիստոնէական) քաղաքականութիւնը։ Ահա թէ ինչո՛ւ — եթէ տարբեր նպատակներ չհետապնդէք — արդար պիտի գտնէի հայ բոլշեւիկներու հակակրօնական պայքարը։ Ես պիտի ուզէի հրամայել նոյն իսկ աւելին։

∴

Լո՛ւռ է արդի երիտասարդութիւնը։ Բայց ան է, որ պիտի գրէ վաղուան պատմութիւնը։ Եթէ օրուան պատասխանատուները այսպէս ձգեն, տասը տարի յետոյ հիւծախտն ու խենթութիւնը, աւելցուցէք նաեւ օտարացման հոսանքը մա՛րդ չեն թողուր Հայոց ժամերուն ներսը եւ տուներուն մէջը։ Եթէ չ[illegible] թէ ժամը աւելորդ պերճանք մըն է, եթէ չհասկնան թէ քանի մը հաւատացեալներու համար բաւական է խուց մը քահանայ,— ի՞նչ հարկ սա եպիսկոպոսներու, պատրիարքներու, կաթողիկոսներու աւելորդ շքախումբը,— եթէ, այո, ժողովուրդը չպատրաստուի ազգային նոր շունչով, այն ատեն վաղուան պատմագիրը պիտի ըսէ.

— Անէ՛ծք, Հայո՛ց տունը քանդուեցաւ։

Տ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՍԷՐ

(ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ)

Կակափէփէն թագաւորն էր Մալայեան կղզեխումբի Օմպուլա պզտիկ կղզիին։ Ան դաժան ու արիւնարբու կռուող մըն էր։ Այն ատենները Օմպուլացիք դեռ մարդակեր էին, բայց ո՛չ այնպիսի մարդակերներ, ինչպէս էին հին ատեններու վայրենի ժողովուրդները որ մէկզմէկ կը սպաննէին ու կ'ուտէին ո՛չ թէ անոր համար միայն, որոնք շատ կը սիրէին արիւն թափել եւ իրար ոչնչացնել, այլ, եթէ կարելի է այսպէս ըսել, սառնարիւն մարդակերներ էին։ Այսինքն ո՛չ թէ չարութեան եւ կատաղութեան համար կ'ուտէին, այլ որովհետեւ մարդկային միսը համեղ կը գտնէին։

Դժուար է այդպիսի մարդակեր սիրահար մը երեւակայել, ի հարկէ. բայց միջանկեալ, Կակափէփէն սարսափելի կերպով սիրահարուած էր Ռիթօքային որ տակաւին մատաղահաս եւ հրաշալի գեղեցկութեամբ մարդակերուհի մըն էր։

Իր ձիգ իրանը, մութ գոյն, շոյող աչքերը, պզտիկ բերանը, սեւ, երկար ու փայլուն մազերը, նուրբ ու բարակ ձեռները և գեղեցիկ ատամները զինքը կը տարբերէին իր ցեղակիցներէն եւ կիրք կը վառէին սիրահար թագաւորի սիրտին մէջ։ Բայց չնայած որ Կակափէփէն հրաբորբոք կիրք ունէր այդ աղջկան հանդէպ, դարձեալ կը սպասէր, որ սիրելի ըլլար անոր։ Թագաւորը կ'ուզէր կնութեան առնել զայն, բայց այդ պիտի ըլլար անոր կամքով եւ ո՛չ իր անսահման իշխանութեամբ։ Իր դաժանութիւններովը յայտնի այս մարդը քնքուշ ու հեզ կը դառնար այդ գեղեցիկ աղջկան քով։

— Օ՛, սիրելի Ռիթօքա,— բացականչեց թագաւորը,— շա՛տ հրաշալի բաներ կան աշխարհիս վրայ — արշալոյսը կը վառի ալեկոծ ծովին վրայ, արեւը՝ որ կ'ոսկեզօծէ անոր անծայր տարածութիւնը իր գեղեցիկ ճառագայթներով, կարմիր ծաղիկները իմ պարտէզիս, լեռ եզերքի հարսնամատները, կանաչութիւնն անտառին ու վերջապէս, կապոյտը մեր մշտապայծառ երկինքին — բայց այդ ամէնը չեն արժեր քու գեղեցկութիւնդ։ Ցերեկը արեւին ճառագայթները կը խածնեն իմ մերկ մարմինս, բայց անոնք այնպէս չեն այրեր, ինչպէս քու աչքերէդ եկողները։

Այսպիսի նուրբ ու զգայուն բաներ վայրենի մէջէն [illegible] շուրթներուն վրայ, որ մինչեւ հիմա պատերազմի, սպանութեան եւ իր զոհերուն տանջանքներու ազդակին մէջ կը գտնէր իր հաճոյքը, տարօրինակ կը հնչէին։ Ռիթօքան լսեց ու [illegible] չինչ պատասխանեց։

Բայց Կակափէփէն չյուսահատեցաւ, այլ շարունակեց մ'աւելի յամառ կերպով.

— Սիրտս կը զարնէ, ցանկութիւնը կը խեղդէ ինծի։ Ես կը սիրեմ քեզի, Ռիթօքա՛, եկ, եկ՛ իմ գահիս վրայ ազատ տեղ կայ. քեզի՛ կը սպասէ։ Ան քեզի կը սպասէ նաեւ իմ անկողնիս մէջ։ Բաժնէ՛ իմ ամբողջ փառքն ու հարստութիւնը։ Իմ ժողովուրդս ծունկի պիտի գայ քու առջեւ։ Քեզի համար ես կը նուաճեմ բոլոր հարեւան կղզիները եւ անոնք կ'ըլլան քու իշխանութեանդ տակ։ Իմ նաւակները գրաւած երկիրներէս հարստութիւններ կը բերեն քեզի համար — ոսկի, ադամանդ ու մարգարիտ։ Համաձայնէ՛, սիրելի՛ս, եւ քու բոլո՛ր ցանկութիւններդ պիտի կատարուին։

Բայց Ռիթօքան նայեցաւ անոր վրայ անհասկանալի զարմանքով լի աչքերով եւ լռեց։ Այն ատեն, վայրենին մէկ ոստումով ցատկեց աղջկան վրայ։ Մանկամարդ գեղեցկուհին սկսաւ լալ։ Թագաւորը հանգստացաւ ու գնաց։

∴

Անգամ մը, երկար աղաչանքներէ ետքը, Կակափէփէն թափառեցաւ անտառը, մտածելով թէ այլեւս անկարելի է այդպէս շարունակել եւ որ վերջ ի վերջոյ, ինքը մարդիկ պիտի ղրկէ գողնալու համար այս յամառը։ Ցանկարծ չորցած տերեւներու եւ կոտրտուող ճիւղերու ձայնին, [illegible]րուն մէջէն ոտքի ձայներ լսեց։ Ծառերու արանքէն նայելով իրարու փաթթուած զոյգ մը նկատեց։

— Սիրահարնե՛ր,— մտածեց ան,— անոնք փրկարար շուք կը փնտռեն։ Ամէն բանէ կ'երեւայ որ երիտասարդներ են։

Թագաւորը ուզեց հեռանալ, բայց ականջին հասան ձայներ, զորս կ'արտասանէր երիտասարդը։ Այնքա՛ն անուշ էր այդ ձայնը, որ թագաւորը չկրցաւ չլսել զայն։

— Կը լսե՞ս այս թռչունները, սիրելի՛ս, անոնք ամէնքը սիրոյ մասին կ'երգեն։ Համոզուէ, թէ հսկայական երջանկութեամբ լեցուն բնութիւնը կը ստիպէ քեզի ճանչնալ զինքը։ Գիտե՞ս թէ, ո՛վ աստուածային, ի՛նչ հաճոյք կ'զգամ քու ձեռքերէդ մէկ հպումէն, երբ դուն կ'ըլլաս իմ ուսիս, քու շունչդ որ կը շոյէ իմ երեսս եւ ի՛նչ դող կը պատճառէ ինծի քու հայեացքդ, երբ իմինիս կը հանդիպի։

Վայրենին կ'ըսէր այս ամէնը իր ձեւով, բայց միթէ անոնց քով ալ չկա՞ն խօսքեր, ինչպէս մեզ մօտ, սէրը արտայայտելու համար։ Եւ միթէ Օմպուլացի-

ներուն մէջ ալ չկան բանաս-տեղծներ։

— Ափսո՜ս, ժամեցեց Թագաւորը։ — Այս երիտասարդ սիրահարը այնպիսի բառեր կ'արտասանէ, որոնք երբեք չեն գտնուած իմ շուրթերուս վրայ, բայց եւ այնպէս, ան, որուն համար կ'արտասանէ իր խօսքերը, այնքան ալ տրամադիր չերեւար իրեն ենթարկուելու։ Այս բանը կը մխիթարէ զիս։

Ճամբորդին ձայնը ընդհատեց անոր մտածմունքը։

— Կարծես թէ քիչ մը շատակեցի։— քրթմնջեց Թագաւորը։

— Ազատէն բռնուեցաւ։ Ինծի կը թւայ մեկնիլ աւելի ամէնէն ալ չեմ ուզեր ներկայ ըլլալ մինչեւ վերջ...Բի՛...

Բայց միւս ձայնը, որ կը պատասխանէր առաջինին, հեռած տեղը գամեց զինքը։

— Օ՛ Փուփու, քու մարմինդ գողը կը համակէ՛ իմ հոգիս։ Դո՛ւն երիտասարդ ես եւ գեղեցիկ։ Դո՛ւն շատոնց կը սիրես զիս եւ ես կը բաժնեմ քու սէրդ։ Համարակ համբոյր սէրը, որ լաղթեց ինծի այն առտենէ,երբ մեր ամենակարող Թագաւորը գուր կ'ազաչէր իր Թագուհին ըլլալ։

Այս ակնարկը ընդոդ ձայնին մէջ Կակաֆոֆոփէն ճանչցաւ Ռիթոքէն։ Կատաղութիւն կը ցատկէր իր աչքերէն։ Ի՛նչ ընել։ Յարձակի՞լ վրան. կտրել անոնց յուրթերն իրարու միացնող երկրորդական Թելը։

Խոկալէս կատաղի էր իր ցանկութիւնը, բայց զսպեց։ Կամացուկ, շունչը պահած, հետացուց զինք խանգարող ճիւղերը եւ շարունակեց սպասել։

Կախարդական շրջանակ մըն էր շուրջը։ Այրեցեալ գօտինուն մէջ հսկայական բոյսերու ծաղիկներն ու պտուղները,բարբրահասակ խոտերն ու ժեծատաւոր տերեւները կը զուգորդուին իրարու եւ զինովցնող բուրմունքով մը կը համասփռեն տարածութիւնը։

Սիրահարները վայրկեան մը չփոթած նայեցան մէկզմէկու։ Ռիթոքան ժպտեցաւ, իր երկար յարթիչները վար էին կախուած ու Փուփուն բռնած էր անոր ձեռքը։

Ան կամաց-կամաց դէպի իրեն քաշեց աղջիկը, որ դեռ կ'ընդդիմանար, բայց զգալով անոր սարսափանքը, ծռեց գլուխն իր ուսին։ Իր շուրթերը կը դողային, իսկ աչքերը կը փայլէին կայծակի պէս։ Այդ առեն կամաց Թուփերուն մէջէն, կատարեալ դղըրդկութեան մէջ ծաղկեցաւ սէրն ու երիտասարդութիւնը։ Եւ ալ հասա՜ւ ա՛յն վայրկեանը, որուն այնքա՛ն անհամբեր կերպով կը սպասէր Թագաւորը։

Եւ ճիչ մ'ը բոլէին Թագաւորն առաւ իր աղեղը, որմէ երբեք չէր զատուեր, եւ դեռ սիրահարները շուրթերն իրարու

ՀԸ միացած՝ նետը սլացաւ Ռիթոքիքուն ու վարժ ձեռքէ Թռած այդ նետը մխուեցաւ Ռիթոքէիքունքը։ Իր վայրկենական խաղը ժահացուց եւ Ռիթոքէի սիրոյն արտաքսուած վերջին բացականչութիւնը Փուփուն ընդունեց անոր ժահուան վերջին հառաչին հետ միասին։

Հովիւը մնաց քարացած, Թագաւորն էր կեցած իր առջեւ։ Լատ ընդունուած սովորութեան Փուփուն հրաժեշտ տուաւ սպաննուածին, չկասկածելով վայրկեան մը, Թէ հերթը իրեն պիտի գայ հիմայ, բայց Թագաւորը վրան անգամ չնայեցաւ։

Երկար դանակը ձեռքին բռնած — որով կինուած են բոլոր Օմպայացիները — Թագաւորը դէպի դիակն ուղղուեցաւ։ Կարծես կը քնանար։ Տնեցաւ անոր վրայ եւ ճկուն ու վարժ ձեռքով կտրեց նախ անոր ձախ ձեռքը, ետքը՝ աջ, բաժնեց ձեռքը օղնաշարէն եւ սկսաւ ուտել, ատրոսփելի կերպով բերանը ըմփչփացնելով։

Փուփուն տեսնելով այս, առանց որ եւ է ձեւականութեան, նստեցաւ Թագաւորին քով եւ, վերցնելով ձախ ձեռքը, հարցուց.

— Ինծի ալ Թոյլ կուտա՞ս

Թրգմ. Խ. ԵԳԱՆԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԷՃ ՄԸ

Անտրէ Լէվինսոն Les Nouvelles Littérairesի մէջ ծանր քննադատական մը գրած էր Մայակովսկիի մասին։

Եւ ահա խումբ մը գրագէտներ եւ արուեստագէտներ, — ֆրանսացի, կէս-ֆրանսացի, ռուս, իտալացի, սպանիացի, բոլորն ալ «յառաջապահ», — բողոքագիր մը ղրկեցին փարիզի յիշեալ գրական շաբաթաթերթին, ուր կը պնդէին Թէ ծանր սխալներ կը պարունակէ Լէվինսոնի յօդուածը, Թէ անարգուած է ռուս մեծ բանաստեղծի մը յիշատակը, Թէ գրուած է պարզապէս վրէժ լուծելու համար իբրեւ ռուս տարագրեալ։

Այսպիսի բողոքագիրներ արժէք մը չունին։ Ընդհանրապէս մարդ մըն է, որ կը գրէ եւ բարեկամաբար ստորագրել կուտայ ուրիշներուն ալ։ Այդպիսի ճարտարութեան մը օրինակը ցոյց տուաւ փարիզի մէջ հայ գրագէտ մըն ալ Ահարոնեանի դէմ, իր գրած բողոքագիրին տակ ժողվելով անունները քանի մը գրագէտներու, որոնք ճաքեն.. յարգանքի գացին «ամբաստանուած» գրագէտին յոբելեանին։

Լէվինսոն իր պատասխանին մէջ սուր հեգնանք մը ունի բոլոր այդ ստորագրողներուն դէմ, որոնց մէջ օտարներ ալ կան եւ անծնդեակ՝ Մայակովսկիի «մեծութեան»։ Նկատել կուտայ, որ ռուս ստորագրողները, բոլշեւիկ ըլլալով հանդերձ՝ տարագիրներու պէս միշտ կ'ապրին արտասահմանի մէջ, կը յայտարարէ Թէ Մայակովսկիի մասին իր գրած քննադատականին աւելի յարձակում մը կրած է նաեւ տանը մէջ, եւ եթէ Մայակովսկին քննադատած է իրաւամբ, նոյնքան իրաւամբ պանծացուցած աղանդաւոր բոլշեւիկ գրողներ նոյն Թերթին մէջ եւ ամէն առթի։

Ուրեմն ոչ Թէ վրէժխնդրութիւն, այլ անկեղծ քննադատութիւն մըն էր կատարած։

ԳԻՐՔԵՐՈՒՆ ԳԻՆԸ

Ապահովաբար, սիրելի ընթերցողներ, «Միտք եւ Արուեստ»ի այս բաժնին մէջ քանի մը փըշրանք չեն բաւեր ձեզի, եւ դուք ալ հիւանդութիւնն ունիք գիրք գնելու։ Ափսո՜ս գիրքի գներուն։ Որովհետեւ նորէն պիտի սղեն գիրքերը։ Ֆրանսական գրատուները արիւն-արցունք կուլան եւ կը գործանան, որ ի՞նչպէս կ'ապրին եւ դեռ չեն մեռած։ Կարելի՞ բան է սովորական ծախսով գիրք մը ծախել 12 ֆրանքի։ Պէտք է 20 ֆրանքի ծախել, կ'ըսեն։ Գնորդը ուզէ չուզէ՝ պիտի գնէ, հիւանդ է, չէ՞որդայ՝ ուրիշ կը հիւանդանայ։ Անպիտա՜ն գիրք, այս որքա՜ն ալ համով ես։

ՃԱՇԸ... ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

Ընդունուած կարծիք մըն է Թէ ճաշը խափշիկեան երաժշտութիւն է։

Փորթիւնա Աթրովսքի կը կարծէ Թէ ծագումով... ֆրանսական է։

Եւ ահա Թէ ինչպէս կը բացատրէ այդ ծագումը։

Ափրիկէի խափշիկները չեն ճանչնար ճաշը։ Ընդհանրապէս Միսիսիփիի խափշիկներն են, որ ճաշ կը նուագեն։ Արդ, այս խափշիկները առենօք գերի էին եւ կը գտնուէին ֆրանսացիներուն տիրապետութեան տակ։ Եւ դեռ մինչեւ այսօր խափշիկները կը ծառայեն Նորմանտիոյ, Փիքարտիոյ եւ Փուաթուի ընտանիքներուն մէջ։ Ֆրանսացիներէն փոխ առնելով մեղեդին, խափշիկները, սիրահար կչռոյթի, խառնեցին իրենց կրկնաձայնութիւնները, իրարու մէջ ձուլեցին կչռոյթ եւ մեղեդի, — ահա ճաշը։

Արդարեւ, կ'ըսէ Աթրովսքի, ճաշը կը բաղկանայ կչռութային կրկնաձայնութիւններէ եւ մեղեդիական քաղձրաձայնութիւններէ։

Խափշիկները այնքան խառնած են կչռոյթն ու մեղեդին, որ անկարելի է այլեւս տարբաղդրել։ Փորձ երաժշտագէտ մը, քակելով ճաշին բաղկացուցիչ տարրերը, պիտի գտնէր ֆրանսական երգ մը, զոր խափշիկեան շրթները առած են կանուխ, շա՜տ կանուխ, ֆրանսական ընտանիքներէն։

Եւ արդէն, կ'աւելցնէ Աթրովսքի, այդ լուսնոտ երաժշտութեան պէս, ամերիկեան քաղաքակրթութիւնն ալ «ամալկամ» մըն է ֆրանսական հոգիին — զուարթ եւ չնորհագեղ — եւ սաքսոն հոգիին — խիստ եւ մաքրակրօն։

Բայց պնդողներ կան, Թէ խափշիկեան երաժշտութիւնը եղբայրն է խափշիկեան արուեստին, — խորհրդանշանապաշտ եւ ոգեպաշտ — որուն յատկանշական տարրն է գիծը։

Արդարեւ ճաշը ձայնաւոր գիծերու խճանկար մըն է։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Գրեցինք Թէ Հայաստանի պրոլետգրողները Լենինականի գործարաններուն մէջ գրական երեկոներ կազմակերպած էին բանուորներուն համար։ Երբ Ալազան, Նորենց, Ցարոնցի, Գ. Սարեան, Գ. Կոմաւեր, Վ. Ռշտունի, Ազատի կարդացին իրենց գործերը, բանուորները մատ բարձրացուցին եւ ըրին հետեւեալ քննադատութիւնները։

— Թող մեր պոէտները լաւ իմանան, որ մեզ հարկաւոր չեն պոէտական ճիչեր, այլ ուժեղ ստեղծագործութիւններ, մեզ հարկաւոր չեն գովերգներ, այլ առարկայական գրուածքներ։

— Դժբախտաբար պրոլետգրողները կուտակուած են Երեւանում եւ չեն գալիս գործարանները, եւ ուրեմն չեն ճանաչում բանուորական մասսաներին։

— Պրոլետգրողները կտրուած են բանուորներից։ Մեզ հարկաւոր են կարդալ գեղարուեստական գրուածքներ, Թէ՛ բանուորական, Թէ՛ գիւղական, Թէ՛... միրային խնդիրների շուրջ։

— Պրոլետգրողները ուշադրութիւն քիչ են դարձնում բանուորների շարքերից առաջ եկող գրողների վրայ։

— Հինգ տարուայ մէջ առաջին անգամ է որ պրոլետգրողները գալիս են մեզ մօտ։

— Պրոլետգրողները չեն ղեկավարում գրամատուրգիայով Գրում են բարդ եւ բանուորներին անհասկնալի։

— Պրոլետգրողները պէտք է լինեն կեանքի բոլոր անկիւններում եւ ոչ Թէ նստին կաբինէտներում։

— Մենք ունենք պրոլետգրողներ, որոնք գովերգում են բանուորներին, առանց տեսնելու նրանց եւ ուսումնասիրելու նրանց աշխատանքները։

*
* *

Լենինականի հիւսուածեղէնի գործարանին բանուորները կազմեցին գրական խմբակ մը, 20 անդամներով, կապուած Պրոլետգրողներու Միութեան։

Հիմը գրուեցաւ նաեւ քրտական եւ Թրքական երկու գրական խմբակներու։

Երեւանի մէջ Պրոլետգրողներու Միութեան Մայիսի ընդհ. ժողովին ընթացքին Չարենց զեկոյց մը տուաւ պետական հրատարակչական տան գեղարուեստական ծրագիրներուն մասին։

Գրական ժողովները եւս կանոնաւորաբար շարունակուեցան Երեւանի մէջ։ Դ. Դեմիրճեան զանազան դասախօսութիւններ տուաւ. 1.— Ի՞նչպէս գրել, 2.— Գրական սեռերը. 3.— Ոճը։ Վանանդեցի դասախօսութիւն մը տուաւ ի՞նչպէս օգտագործել դասականներին նիւթին մասին։

Ցունիսի ընթացքին դասախօսութիւններ պիտի ըլլան երգիծաբանութեան, մանկական գրականութեան, ռուս ժամանակակից գրականութեան մասին։

*
* *

Ադրբէջանի պետական հրատարակչականը Թուրքերէնի Թարգմանած եւ հրատարակած է Արազիի «Ապրողները» պատմուածքներու ժողովածուն, Արաքսի «Ալեանը» վիպակը, Մկրտիչ Արմէնի «Սոնա», «Զուբէյդա» պատմուածքները, Ակսելի «Իվան Բէյը», Մելիքեանի «Ցունէլի մօտը», Ալազանի «Ճանապարհին»ը։

Վրաստանի պետական հրատարակչականը շուտով լոյս կ'ընծայէ հայ պրոլետգրողներու գործերէն ծաղկաքաղ մը։

Ռուս պետական հրատարակչականը եւս պիտի հրատարակէ նման ծաղկաքաղ մը, [illegible] առաջաբանը գրած են Սուտիրին եւ Ն. Դաբաղեան։

ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ
(Աստաքազարցի)
ԵՒ
ՎԱՀԱԳՆ ԹՈՒՐՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
(Հաճընցի)
ՆՇԱՆՈՒԱԾ
22 Յունիս 930 Փարիզ

Սովետ ռուս Պետական Հրատարակչականը առանձին գիրքով պիտի հրատարակէ Շիրվանզադէէն, Նարդոսէն, Զարեանէն, Բակունցէն, Ալազանէն, Վշտունիէն, Մ. Արմէնէն, Մ. Դարբինեանէն, Մահարիէն Թարգմանածոյ գործեր։

Ուկրայնական Պետական Հրատարակչականը եւս հայ գրողներէն պիտի հրատարակէ երկու ծաղկաքաղներ, մէկը չափածոյ, միւսը արձակ։

Հայաստանի Գրողներուն գործերը արտասահմանի հայութեան եւս ծանօթացնելու նպատակով, արտասահմանի մէջ շուտով լոյս պիտի տեսնեն երկու ժողովածուներ, լաւագոյն գրողներու գործերէն։

Շիրվանզադէի «Քաոսը» Թարգմանուած է Թուրքերէնի եւ արդէն լոյս տեսած, վրացերէնի Թարգմանուած է «Նամուսը»։ Շուտով լոյս կը տեսնէ վրացերէն լեզուով Դեմիրճեանի «Քաջ Նազարը»։

Վրաստանի Պետական Հրատարակչականը իրենց գասական հեղինակներուն գործերուն հետ, պիտի հրատարակէ նաեւ Սայաթ-Նովան՝ հայերէն, վրացերէն, Թուրքերէն լեզուներով եւ մասնաւոր ուսումնասիրութեամբ մը։

—Այս ամառ Հայաստանի պրոլետ գրողները գլուղարշաւ մը պիտի կատարեն Մոսկուա-Լենինգրադ։

ՄԻՆՉԵՒ ԹԱՐԿՈՎ

Հայ գաղթականներու ալիքը հասած է մինչեւ Թարկով, Ուկրայնայի գլխաւոր քաղաքը։ Այնտեղ հայ գաղթականները կը զբաղին հողագործութեամբ։ Մուրճ-Մանգաղ կը յիշէ Թէ գաղութը ունի նաեւ 80 հայ բանուորուհի։ Այս բանուորուհիները կ'աշխատին տեղական գործարաններուն մէջ։ Հայ գաղութին մեծամասնութիւնը կարդալ-գրել չի գիտեր։ Կառավարութիւնը լայն աջակցութիւն ցոյց կուտայ հայերուն։

"ՅԱՌԱՋ..Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 43 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Մենք եկանք Բերդակ, ուր Թողուցած էինք 2 հիւանդ ընկեր, նրանց ալ հետերնիս վերցնելով գացինք Ասախ գիւղի վերը գտնուած գոմերը։

Ռուբէնը ուզեց նորից Դաշտ գտնալ։ Ես համաձայն չէի, որովհետեւ կառավարութիւնը իմացած էր։ Ռուբէնը բարկացած, անեց գոյց տուեց մի Թուղթ, որ Գուրգէնն էր տուեր իրեն եւ տասնապետ նշանակեր։ Զինուորները բարկացան եւ ըսին.

"Մենք մեզ տասնապետ ենք նշանակել Անդրանիկին եւ Մանուկին, մինչեւ հիմա առնք են դեկավարել խումբը եւ մենք ոչինչ գանգատութիւն չենք տեսեր, առանց մեզ հարցնելու Գուրգէնն ի՞նչ իրաւունք ունէր քեզ մեզի տասնապետ նշանակելու։ Մենք կուզենք քու յեռուից, սակայն, եթէ ողջ վերադարձանք, մենք կը բողոքենք Գուրգէնի դէմ»։

«Հիմա եկէ՛ք, յետոյ բողոքեցէ՛ք»,— ըսաւ Ռուբէնը։

Ինձ Թողուցին Մանուկի քով, իսկ իրենք գացին Դաշտ։

Մանուկի ոտքը ուռած՝ կը ցաւէր։ Ես փախողրեցի դրան Հաւատորիկ, Մուշէն կուզը բերել տուի փաթաթեցի ոտը։

Հաւատորիկէն գացինք Բերդակ Նըրսէխի տունը։ Նրան տանը չգտանք։ Փոքր եղբայրն ըսաւ Թէ՛ Սերոբն Ալիջանէն եկած է, Նըրսէխը գնաց անոր քով։

*
* *

Բաքչէնի կուռյն վերջն էր։ Եւ Սերոբը, իր 2 եղբայրները՝ Մխօն եւ Զքօն, իր տղան Ցակոբը, կինը, մօր 10-12 զինուոր հետը վերցրած՝ կը շտապէր Սասուն բարձրանալ։ Մենք ալ գացինք անոր քով եւ փոխադրեցինք նրան մօտակայ խըրըճին (Հաւատորիկայ Թաղ)։ Մուշէն բերել տուինք ոսկի ժամ, Թաթ. Ապա փոխադրուեցինք Շէնիխ (Հաւատորիկի գոմեր)։

Արդէն աշուն էր, սարերը մի քիչ ձիւն կար։

Շէնիխս մնացինք օր մը եւ, որովհետեւ Սերոբի կինը չէր կըրնար քալել, ուզեցին գերեկով բարձրանալ մեր առաջ ընկած սարը։ Ես կը քնանայի, եկան զարթուցին 7ին զարթեցրին եւ ըսին Թէ՛ ե՛լ գնանք։ Ես հակառակեցայ, ըսի Թէ՛ մեր առաջը խուսափի առն քրտերու ճանապարհ է, գործելով կը նկատուինք։ Բայց չլսեցին, եւ գացինք։

Շէնիխսէն քիչ 4 ժամ է, Միրկէնաւոն բռուած տեղը հասնելնուս՝ տեսանք հետու 10 15 քիւրտ, որոնք Մուշէն կուգային, բայց մեզ չտեսան։ Եկանք Զէլնիկցիք (Քոփայ գոմեր), գացինք Փուրթօ գոմ, Գիւղացիք յայտնեցին մեզ, որ գիւղը կը գտնուին 27 խուամբի առն քրտեր, որոնք եկած են Բողըկցոց հետ հաշուելու։ 10ը գացած էին իրիցանք, իսկ 17 հոգի գիւղ էին մնացեր։ Գիւղացիք յայտնեցին նաեւ, որ Գուրգէնը(*), Գէորգը, Վարդանը, Կարապետը եւ Կրպօն ալ գիւղի մէջ են։

Ես ասմունք մը գրեցի Գուրգէնին, յայտնեցի Սերոբի հոգ ըլլալը։ Գիւղի աէս Խզօ-Ալէն եկաւ տեսնուեցաւ Սերոբի հետ։ Ըսաւ՝ «Հոս մնացէ՛ք. ես ձեզի ոչխար մը մորթեմ»։ Սերոբ չհամաձայնեց։

Իրիկուան մութն ու լուսն խառն էր, ես ու ալաշկերտցի Մկրօն առաջ կ'երթայինք մի 40 քայլ։ Գուրգէնը մեզի 2 տղայ ղրկած, պատուիրած էր որ Դահարի միջով երթանք Իրիցանոց ճամբէն, ուր կը գար նաեւ ինքը ու կը տեսնուէինք։

Սերոբը հարցուց ինծի.

«Ա՛յ տղայ, Գուրգէնի բռած ճանապարհը ո՞րն է, ուրկէ՞ց պիտի երթանք»։

«Հոս կը բարձրանանք, ըսի, եւ պուրակի միջով կ'երթանք բռած տեղը»։

Այդ ճանապարհը դժուար էր եւ որովհետեւ իր կինը չէր կրնար քալել, Սերոբ ըսաւ.

«Շատ բանի յետեւէն մի՛ ընկէք, քէլէ՛ք շիտակ ճամբով»։

Գացինք քիչ պոզոսի տունը։ Գուրգէնն ալ եկաւ հոն, տեսնուեցանք։ Գուրգէնը կը հարցնէր մեզ մեր Դաշտի գործունէութեան մասին։

Ցանկարծ դռնէն լսուեցաւ քրտերու ձայն Պօղոսը 2 կին ունի, առաջինը ըսաւ. «Քիւրտե՛ր, հոս հիւանդ կայ, ի՞նչ կուգաք»։ Քիւրտերը տուսի վրայ կը պատահին խաչօ անուն տղի մը, որու ձեռքը կը գտնուի աման մը իւղ մեզ համար։ Քրտերը հարցին Թէ՛ «Ո՞ւր կը տանիս իւղը», նա քիչ կը տատամսի, ուրիշ պատճառ մը չի կրնար գտնել եւ կ'ըսէ՝ «Հովիւներուն կը տանիմ»։ Քիւրտերը կը կասկածին եւ կը լրտեսեն ու կը տեսնեն որ տղան իւղը կը տանի Պօղոսի տունը։ Այդ իւղը մեզի փլաւ եփելու համար էր։ Քիւրտերը կամաց յետ կը դառնան, կը բարձրանան Պօղոսի տանիքը եւ օջախի ծակէն կամաց կը նային։

Ես ու Գուրգէնը ծակի ճիշտ դիմացն էինք։ Քիւրտերը մեզ կը տեսնեն։ Մէկ էլ տեսանք օգի մէջ գուրսը գը՛նգ. գը՛նգ զարկին, պոռալով ''Հա՛յ հօ՛յ, հաւա՛ր է՛, ջանոֆէդան հա՛յ է՛, լօ՛լօ՛, լօ լօ՛ փօրէ՛ն փօրէ՛ն, ջան ֆեթայ հա՛յ է՛,,

(Շար.)

(*) Գուրգէն առաջին անգամն էր որ հոդ էր եկած։ ԱՆԴ.

Le Gérant H. STEPHAN